

เทคนิคของการมีธรรมะ

(เล่ม ๒ ปรมัตถธรรมกลับมา)

คำบรรยายปาฐกถาพิเศษ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์

ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๔ ถึง ๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๕

ของ

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยศรัทธาบริจาคของ คุณสุชาติ-สมพร ธรรมาพิทักษ์กุล

ร่วมกับดอกผลทุน “ธรรมทานปริวรรตน์”

เป็นการพิมพ์ครั้งแรก ของหนังสือธรรมโฆษณ์ หมวดที่ ๔ ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย

หมายเลข ๓๗.๖ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๐

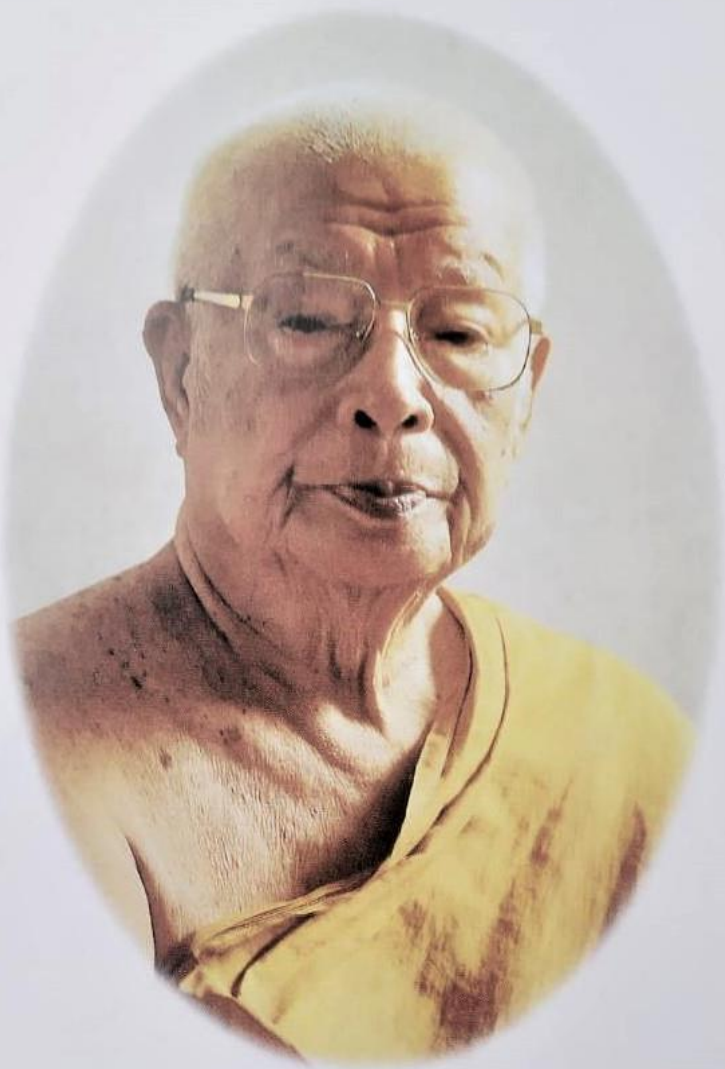
ฉบับที่ระลึก ๗๕ ปี สวนโมกขพลาราม

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย.]

ธรรมนูญมูลนิธิ ไชยา

จัดพิมพ์

พิมพ์ครั้งแรก	๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐	จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

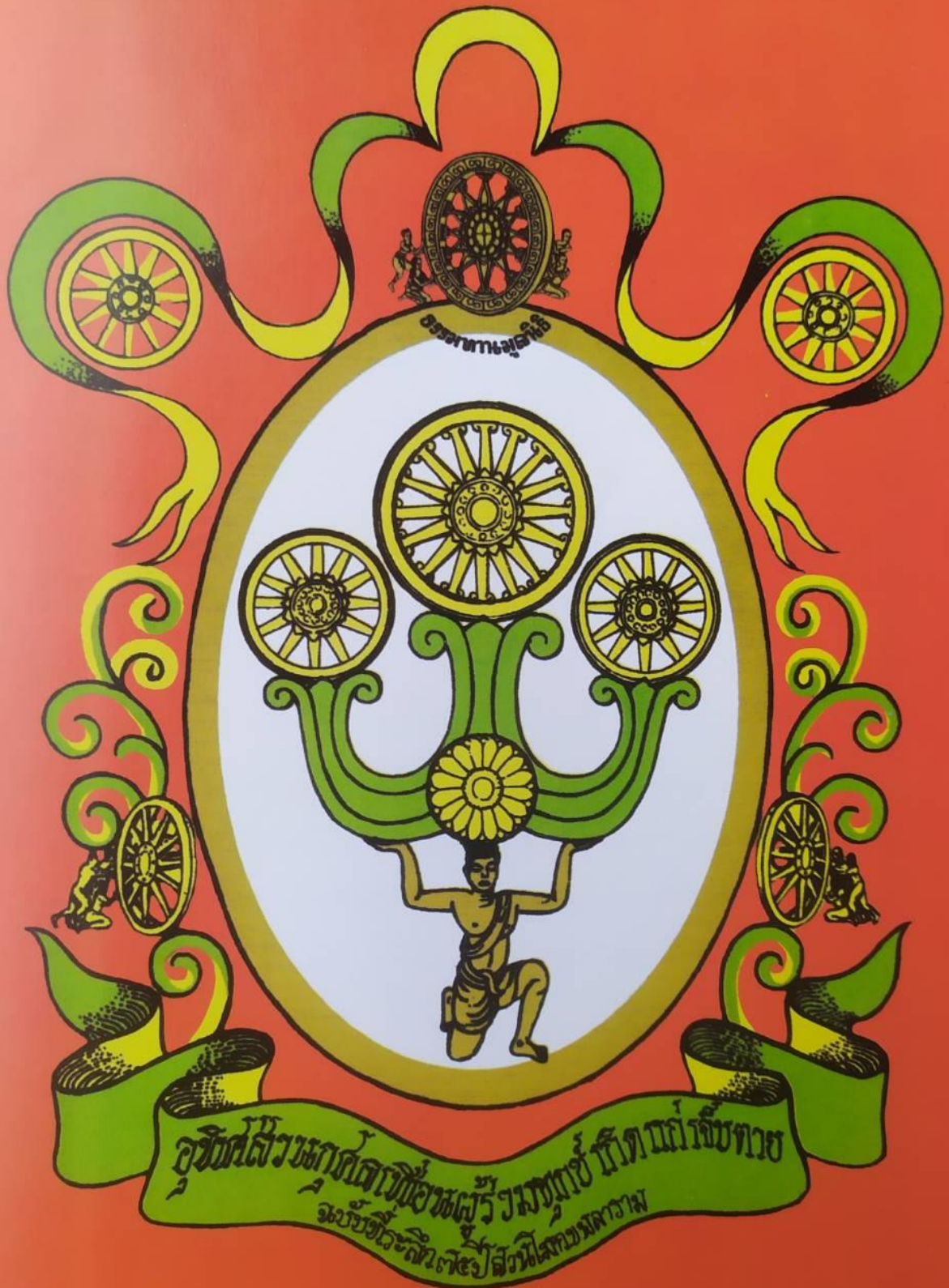

พุทธทาสจักอยู่ไปไม่มีตาย
แม้ร่างกายจะดับไปไม่ฟังเสียง
ร่างกายเป็นร่างกายไปไม่สำเอียง
นั่นเป็นเพียงสิ่งเปลี่ยนไปในเวลา
พุทธทาสคงอยู่ไปไม่มีตาย
ถึงดีร้ายก็จะอยู่คู่ศาสนา
สมกับมอบกายใจรับใช้มา
ตามบัญญัติของคัมภีร์พุทธไม่หยุดเลย

พุทธทาสยังอยู่ไปไม่มีตาย
อยู่รับใช้เพื่อนมนุษย์ไม่หยุดเฉย
ด้วยธรรมโมฆณ์ตามที่วางไว้อย่างเคย
ไอ้เพื่อนเอ๋ยมองเห็นไหมอะไรตาย
แม้ฉันทายกายลับไปหมดแล้ว
แต่เสียงสั่งยังแจ้วแว่วหูสทหาย
ว่าเคยพลอดกันอย่างไรไม่เสื่อมคลาย
ก็เหมือนฉันไม่ตายกายธรรมยัง

ทำกับฉันอย่างกะฉันนั้นไม่ตาย
ยังอยู่กับท่านทั้งหลายอย่างหนหลัง
มีอะไรมาเสียใ้ให้กันฟัง
เหมือนฉันนั่งร่วมด้วยช่วยชี้แจง
ทำกับฉันอย่างกะฉันไม่ตายเกิด
ย่อมจะเกิดผลสนองหลายแขนง
ทุกวันนัดสนทนาอย่าเลิกแล้ง
ทำให้แจ้งที่สุดได้เลิกตายกัน.

พุทธทาส อินทปญฺโญ

กรมการช่างศิลป์

อุทิศให้วงศกษัตริย์สยาม
ฉบับที่ ๑๖๖๖
กรมการช่างศิลป์
กระทรวงมหาดไทย
พิมพ์ที่โรงพิมพ์...

อนุสัญญา

การที่หน่วยงานขุดได้ดำเนินการตามสำเร็จ
 แก่การวัดผลสัมฤทธิ์ของระบบนิเวศน์แล้วนั้น
 มาในครั้งนี้นั้น อนุสัญญาอนุสัญญา ทั้งโดย
 ส่วนตัว และในนามของหน่วยงานที่จัดทำขึ้น
 ในขณะนั้นเป็นที่ยอมรับได้เสมอ แม้ในภาย
 โลกมนุษย์ อนุสัญญาที่โลกนี้คือ ๓๐๐๐๐๐๐
 เป็นอย่างนี้.

อดีตโลก ยังไม่สามารถตั้งอยู่ในฐานะ
 หน้าที่รับผิดชอบของโลกได้ แต่กลายเป็นที่
 ว่างเปล่าเล็กน้อย เปรียบได้เปรียบแก่กันและกัน
 มากกว่า. หน้าที่เหล่านี้ยังเป็นหน้าที่
 ที่จะเป็นความหวัง หรือที่หวังของโลก, แต่
 ก็ยังไม่มีเห็นที่เข้ากัน อย่างเพียงพอ
 ความเข้าใจกัน และประจักษ์กัน
 อนุสัญญาอนุสัญญา มีลักษณะ
 แก่ปัญหาอื่น.

อนาคต ล้วนแต่มีฐานะเป็นเหมือน
 ที่สามารถนำเอามาใช้ได้ ก็จะได้
 อนุสัญญาอนุสัญญา มีลักษณะ
 อนุสัญญาอนุสัญญา. หน้าที่
 อนุสัญญาอนุสัญญา

โลก = รวมสิ่งทั้งปวง ซึ่งอยู่ในโลกได้. การรวมธรรมโดยธรรม
ก็คล้ายเช่นนี้ เพื่อไว้สำหรับ = สอดคล้องกันนั่นเอง!

สิ่งที่มีทั้งธรรมะและอธรรม ตั้งไว้ให้เห็นแก่ความเป็นไป
ของมนุษย์ กับสิ่งอื่นที่เขาคิดทำกันไม่ได้ แต่เพียง "ธรรมะ"
แต่ "ไม่มี" ธรรมะ, ยึดไม่มีธรรมะไว้ 4 คน ครั้น
ยึดมั่นกันอยู่ อย่างเปิดเผยพอ. เขา มีบัณฑิตยศาสตร์ 4
มีธรรมะ อย่างที่เขาได้เรียนรู้, เขา ยึด มีละอาย ใน
การที่เขามีธรรมะ, เขา ยึด มีกลัวคนอื่น ยึดมั่นเกิด
ขึ้นจากคนที่เขามีธรรมะ; การสอนและ การเรียน
ธรรมะ ยึดมั่นสิ่งที่มีผล มีดี มีคุณค่า. การรวมธรรม-
โดยธรรมะ สอดคล้องกันทั้งมวล การกระทำ 4 ได้แก่ ธรรมะ ซึ่ง
กระทำคือเพียงแต่ 4 ได้แก่ ธรรมะเท่านั้น.

การฝึกหัด = ขบ "สัจจแห่งหาย" แห่งโลกยุคปัจ-
จุบัน นั้น นอกจากมีสอนธรรมะ, มีสอนแต่เพียง
สิ่ง ก็น่าวิเศษแล้ว ยัง สอนไปในทาง มีให้ มีกับ
ใครใคร ด้วย โดยปรารถนาจะเป็นคนดี เป็นคนดีและ
ดีตามหลักศีลธรรม; พลโลกยุคปัจจุบัน สอดคล้อง
สู่ฐานะที่ยาก ทั้ง = ธรรมะ มากยิ่งกว่าที่ เปรียบผล
มีธรรมะแห่งการปฏิบัติใครใคร ทั้งเป็นข้าศึกต่อ
ธรรมะ. คนในยุคนั้นๆ นั้น ชูชาดดาบลงรอย ตาม
๓ - ๔ - ๕ - ๖ - ๗ - ๘ - ๙ - ๑๐ - ๑๑ - ๑๒ - ๑๓ - ๑๔ - ๑๕ - ๑๖ - ๑๗ - ๑๘ - ๑๙ - ๒๐ -
๒๑, ทั้งคนแก่และเด็ก, ทั้งศิษย์และอาจารย์,

คำปรารภของคณะกรรมการ

ธรรมนูญเรื่อง เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒ (ปรมัตถธรรมกลับมา)
นี้ เป็นคำบรรยายปาฐกถาธรรมพิเศษ ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
กรมประชาสัมพันธ์ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๔ ถึง ๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๕
รวม ๖๒ ครั้งบรรยาย มีจำนวน ๙๕๐ หน้า; ซึ่งในคำบรรยายทุกครั้งมุ่งหมายเพื่อที่จะให้
ปรมัตถธรรมกลับมา จะได้เป็นรากฐานของศีลธรรม.

หนังสือเล่มนี้ จัดเข้าเป็นชุดธรรมนูญ หมวดที่ ๔ ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย
หมายเลข ๓๗. ข บนพื้นแถบสีน้ำเงิน ลำดับพิมพ์ออกเล่มที่ ๗๗, พิมพ์ขึ้นด้วยศรัทธา
บริจาคของท่านบดี คือ คุณสุชาติ-สมพร ธรรมาพิทักษ์กุล ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กล่าว
ไว้ในคำปรารภของผู้จัดพิมพ์ และในโอกาสครบรอบ ๗๕ ปี สวณโมกขพลาราม.

ธรรมะที่ยังเป็นเพียงถ้อยคำอยู่ในหนังสือ นั้น ยังช่วยใครไม่ได้, เมื่อใดถ้อยคำนั้น
มีคนเอาไปคิด ไตร่ตรอง เห็นด้วย แล้วพากันปฏิบัติตาม เมื่อนั้นธรรมะเหล่านั้น จะ
กลายรูปจากที่เป็นเพียงคำพูด มาเป็นองค์ธรรมที่สามารถคุ้มครองผู้ปฏิบัติธรรมนั้น ๆ
ให้รอดพ้นจากทุกข์ได้. จึงหวังอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์เป็นแนวทางใน
การศึกษาและปฏิบัติธรรม แก่ผู้สนใจได้อีกเล่มหนึ่ง.

คณะกรรมการ ไชยา

๒๒ มีนาคม ๒๕๕๐

คำปรารภ

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ซึ่งบรรดาศิษยานุศิษย์ คำริจะจัดพิมพ์หนังสือธรรมโฆษณที่รวบรวมคำเทศนาและปาฐกถาธรรมของท่านอาจารย์ในโอกาสต่าง ๆ ให้ครบ ๑๐๐ เล่ม ข้าพเจ้าประสงค์จะร่วมในกิจกรรมดังกล่าวนี้ด้วย จึงได้ติดต่อแจ้งไปยังคณะธรรมทาน เพื่อขอร่วมสมทบทุนในการจัดพิมพ์หนังสือธรรมโฆษณนี้ขึ้น เพื่อฉลองคุณท่านอาจารย์ผู้ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อวิถีชีวิตและการมองโลกของข้าพเจ้า เพื่ออุทิศกุศลผลบุญอันเกิดจากการนี้ ให้แก่บิดามารดา ทั้งแก่ท่านที่ยังมีชีวิตอยู่และที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ตลอดจนญาติ และมิตรสหาย และเพื่อเป็นธรรมทานแก่เพื่อนมนุษย์ที่ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตายทุกท่าน.

ข้าพเจ้าได้อ่านคำบรรยายธรรมของท่านอาจารย์ในหนังสือเทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๑ แล้ว เห็นว่าเป็นคำบรรยายที่ใช้ภาษาไม่ยาก มีความกระชับ เนื่องจากเป็นบรรยายทางวิทย์ มีเนื้อหาครอบคลุมหลักพุทธศาสนาทั้งในมุมกว้างและมุมลึก จึงเชื่อว่าการจัดพิมพ์คำบรรยายของท่านอาจารย์ ในส่วนที่ยังมิได้จัดพิมพ์เป็นหนังสือ *เทคนิคของการมีธรรมะเล่ม ๒* นี้ จะยังประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนและท่านผู้สนใจในธรรมเป็นอย่างมากในการที่จะเข้าใจและปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนาอย่างถูกต้องตามพระประสงค์ของสมเด็จพระผู้มีพระภาคของเราอย่างแท้จริง.

สุชาติ-สมพร ธรรมาพิทักษ์กุล

๘ ตุลาคม ๒๕๔๘

สารบัญ

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

	หน้า
๑. ปรมาตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว	๑
๒. ปรมาตถธรรมหมดไป จิตใจมืดมนธ ...	๑๕
๓. มัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี	๒๓
๔. ศีลธรรมดี คนก็กลายเป็นมนุษย์ด้วยกันทั้งหมด	๓๕
๕. ศีลธรรมถอยถด ต้องเพิ่มปรมาตถธรรม	๕๓
๖. คนทำบาปกรรม เพราะขาดสัมมาทิฐิ	๖๓
๗. คนมีสติ ย่อมดำริโดยแนวแห่งปรมาตถ ...	๘๑
๘. ถ้าจะให้รวิวัต ต้องเริ่มที่รากฐาน	๙๕
๙. การทำงาน คือการปฏิบัติธรรม	๑๐๕
๑๐. ถ้าจะให้เย็นน้ำ ต้องมีการลดแห่งกิเลส	๑๒๓
๑๑. มัวแก้กันแต่ปลายเหตุ ปัญหาที่เพิ่มพูน	๑๓๕
๑๒. ผู้มีกำลังสมบูรณ์ มีหน้าที่ป้องกันปัญหา	๑๔๕
๑๓. โลกกำลังเสียแรงงานและเวลาอย่างสูญเปล่า	๑๖๑
๑๔. วิกฤตการณ์ในโลกของเรา ไม่มีใครรับผิดชอบ	๑๗๓
๑๕. เพราะเราไม่รู้รอบคอบ ในเรื่องของตถตา	๑๘๓
๑๖. ถ้าไม่รอบรู้เรื่องตถา ก็ยังไม่ใช่พุทธบริษัท	๑๙๕
๑๗. ภาวะแย้งขัด ต้องไม่มีในแวดวงแห่งศีลธรรม	๒๑๑
๑๘. ทุกศาสนาต่างชักนำสัตว์โลกไป โดยไม่เกิดภาวะขัดแย้ง	๒๒๓

๔๓.	การปฏิบัติธรรมะ คือการทำหน้าที่ของตน ๆ	๕๒๓
๔๔.	แผ่นดินทองของแต่ละคน ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม	๕๓๗
๔๕.	เมื่อพอใจในหน้าที่ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง	๕๕๑
๔๖.	เมื่อไม่รู้จักตัวเอง ก็ไม่รู้ว่าตนควรมีหน้าที่อะไร	๕๖๕
๔๗.	ทำไมจึงต้องใช้คำว่า กลับมา กลับมา	๕๗๕
๔๘.	ปรมาตมธรรมกลับมา ในลักษณะที่เป็นหัวใจ	๕๘๑
๔๙.	ปัญญามาก่อนสิ่งใด ก็ปลอดภัยทุกอย่าง	๖๐๕
๕๐.	ธรรมะเป็นแสงสว่าง ในการสร้างแผ่นดินธรรม	๖๑๗
๕๑.	หน้าที่ในทุกกิจกรรม อย่างกระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น	๖๓๑
๕๒.	เมื่อมีหน้าที่สำคัญ ๆ จงกระทำมันด้วยจิตว่าง	๖๔๓
๕๓.	หน้าที่ทุกอย่างนั้นแหละ คือตัวแท้ของธรรมะ	๖๕๗
๕๔.	ถ้าเป็นกิจกรรมของหมู่คณะ ต้องมีสิ่งเรียกว่า “สามัคคี”	๖๗๑
๕๕.	เกิดเป็นคนทั้งที่ อย่าต้องตกนรกไปพาลางทำงานไปพาลาง	๖๘๓
๕๖.	การปฏิบัติที่ถูกต้องทาง ต้องให้ปัญญามาก่อน	๖๙๗
๕๗.	แม้แก่ลูกเล็กเด็กอ่อน เราก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น	๗๐๕
๕๘.	การปฏิบัติธรรมะทุกชั้น มีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอนตัวตน	๗๒๑
๕๙.	ปัญหาที่เราหลายคน ยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๑)	๗๓๕
๖๐.	ปัญหาที่เราหลายคน ยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๒)	๗๔๕
๖๑.	ปัญหาที่เราหลายคน ยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๓)	๗๖๑
๖๒.	ความว่างในฐานะที่เราเข้าใจผิดกันอยู่	๗๗๗

สารบัญละเอียด

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

หน้า

๑. ปรมัตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว

บรรยายเรื่องปรมัตถธรรมกลับมา เพื่อศีลธรรมจะกลับมาได้ง่ายขึ้น	๑
เหตุผลในการพูดเรื่องปรมัตถธรรมกลับมา	๒
มีนรกที่นี้เดี๋ยวนี้ เพราะไม่เห็น “ความเป็นเช่นนั้นเอง”	๓
“เช่นนั้นเอง” เป็นรูปเงาของพระนิพพาน	๔
ความหมายของ “งามอยู่ที่ซากผี คืออยู่ที่ละ พระอยู่ที่จริง ๆ”	๕
ปรมัตถธรรมเป็นรากฐานของศีลธรรม	๖
ไม่ทำหน้าที่ ทำผิดต่อหน้าที่ของตน เป็นบาป	๗
เห็นปรมัตถธรรมแล้ว ทำให้พ้นเกิด-แก่-เจ็บ-ตาย	๘
มีปรมัตถธรรมถึงที่สุด โลกพระศรีอาริย์ก็อยู่แค่ปลายจมูก	๙
ควรสอนให้มีทั้งศีลธรรมและปรมัตถธรรม	๑๐
โรงเรียนควรสอนศีลธรรมไปพร้อมกับปรมัตถธรรม	๑๑
ปัจจุบันคนขาดสิ่งที่บรรพบุรุษเคยมี จึงต้องรับทุกข์มากกว่าบรรพบุรุษ	๑๒
บรรพบุรุษเคยหาความสุขได้ เมื่ออาบเหงื่อต่างน้ำ เพราะมีปรมัตถธรรม	๑๓

๒. ปรมัตถ์หมดไป จิตใจมีดมนธ์

ความหมายของคำว่า “ปรมัตถ์หมดไป จิตใจมีดมนธ์”	๑๕
ปู่ย่า ตายาย ของเรา เคยชอบธรรมะมากกว่าชอบเงิน	๑๖

ควบคุมมิพหุสขุได้ โลกจะสะอาดมีสันติสุข	๗๕
มิพหุสขุ มีบายนมุขเป็นปัจจัย	๘๐

๗. คนมีสติ ย่อมดำริโดยแนวแห่งปรมัตถ์

การกลับมาแห่งปรมัตถ์ธรรม เพื่อมาเป็นรากฐานของศีลธรรม	๘๑
การมีสติ มีเมื่อไร ? มีอย่างไร ?	๘๒
เราต้องมีประโยชน์ที่เราทำไว้ เป็นป่าช้าสำหรับฝูงศพเรา	๘๓
ถ้าไม่มีปรมัตถ์ ศีลธรรมจะดีขึ้นไม่ได้	๘๔
ไม่รู้จักปรมัตถ์ ก็ไม่รู้จักเศรษฐกิจ ๒ ประเภท : เศรษฐีให้, เศรษฐีเอา	๘๕
สื่อมวลชนหลาย ๆ ชนิด เผยแผ่สิ่งที่ทำให้เยาวชนมีจิตตกต่ำ	๘๖
หน้าที่ต่าง ๆ ของเด็กรุ่นเก่า ซึ่งเป็นเด็กวัด	๘๗
การศึกษาที่ขาดศีลธรรม เป็นความผิดพลาด	๘๘
ปัญหาทุกอย่าง เกิดจากการขาดศีลธรรม	๘๙
มีปรมัตถ์ธรรมแล้ว ศีลธรรมจะแน่นแฟ้น	๙๐
พุดรณรงค์ แต่มีใจบริสุทธิ์ให้ศีลธรรมกลับมา	๙๑
ขอได้สนใจธรรมะทั้งในส่วนศีลธรรมและปรมัตถ์ธรรม	๙๒
ขอได้ปรับปรุงขยายขยาย “ธรรม” ให้สูง ตั้งแต่ศีลธรรมจนถึงปรมัตถ์ธรรม	๙๓

๘. ถ้าจะทำให้รวบรัด ต้องเริ่มที่รากฐาน

ทำอะไร ๆ ต้องกระทำลงไปถึงรากฐาน	๙๕
รากฐานแห่งความเจริญ อยู่ที่ศีลธรรม	๙๖
หลัก ๖ ประการของคณะราษฎร ขาดเรื่องศีลธรรม	๙๗
ความไม่มีศีลธรรมให้จริง เป็นเหตุให้ทำลายโลก	๙๘

คติธรรมจากนิทาน “เต่าชื่อ ลิงคด”	๕๕
การปกครองระบบไหน ๆ ถ้าไม่มีศีลธรรมก็ใช้ไม่ได้	๑๐๐
การปกครองที่ประเสริฐที่สุด คือการปกครองที่ไม่ต้องมีการปกครอง	๑๐๑
เอาทรัพยากรของธรรมชาติมาทำลายเสีย ด้วย – โลภะ–โทสะ–โมหะ	๑๐๒
ไม่มีอะไรที่จะมีอำนาจเหนือกฎธรรมชาติไปได้	๑๐๓
จะสัมมาทิฏฐิ หรือ มิจฉาทิฏฐิ สำคัญอยู่ที่การศึกษา	๑๐๔
คนไทยจัดการศึกษาตามกันประเทศที่บูชาเศรษฐกิจเป็นพระเจ้า	๑๐๕
คนไทยเคารพรักษาผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง เมื่อยังมีศีลธรรม	๑๐๖
ต้นไม้อิสิลธรรม มีศีลธรรมเป็นรากฐาน มีดอกผลเป็นสันติภาพ	๑๐๗

๕. การทำงาน คือการปฏิบัติธรรม

โลกปัจจุบัน คนกำลังมีกิเลสมากกว่าสัตว์	๑๐๕
สภาพโลกปัจจุบัน กำลังต้องการศีลธรรมอย่างยิ่ง	๑๑๐
ทำงานอย่างไร เป็นการปฏิบัติธรรม	๑๑๑
เมื่อรู้ว่า “การทำงานเป็นการปฏิบัติธรรม” จะทำงานสนุก	๑๑๒
เดี๋ยวนี้คนเรารู้ธรรมะ แต่ไม่มีธรรมะ	๑๑๓
การทำงานเป็นการปฏิบัติธรรม เพื่อจะชนะกิเลส	๑๑๔
ความหมายของคำว่า “ข้าราชการ” คือทำให้ผู้อื่นต่างพอใจ	๑๑๕
ทุกคนในโลก เป็นข้าราชการของโลก	๑๑๖
งานของข้าราชการแท้ คือทำงานสนุกเป็นสุขกับงาน	๑๑๗
ทรงมีพระประสงค์ให้ทุกคนทำหน้าที่ เพื่อความสงบสุขของมนุษย์	๑๑๘
ฝึกทำงานให้สนุกทั้งงานอาชีพและงานอดิเรก	๑๑๙
รู้สึกสุขสนุกอยู่ในการทำงาน จึงทำงานได้มาก มีผลงานมาก.... ..	๑๒๐

ความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องใช้เงิน หาได้ด้วยการสร้างกรรมปิติ	๑๒๑
กว่าจะหมดลม ขอบุคแต่เรื่องศีลธรรมกลับมา ปรมัตถธรรมกลับมา	๑๒๒

๑๐. ถ้าจะให้เย็นน้ำ ต้องมีการลดแห่งกิเลส

ถ้าศีลธรรมระบอบ โลกธาตุสงบเย็น	๑๒๓
เรียนพุทธศาสนา ต้องรู้จักกิเลสและความดับของกิเลส	๑๒๔
จุดตั้งต้นของการศึกษาพุทธศาสนา ตามพระบาลี	๑๒๕
นิพพานแปลว่าเย็น เมื่อไม่มีไฟคือกิเลส	๑๒๖
เอากิเลสเป็นฝ่ายถูกเสียแล้ว ก็มีศีลธรรมไม่ได้	๑๒๗
คนหลงไหลในเหยื่อของกิเลส จึงจมอยู่ในอบายมุข	๑๒๘
อบายมุขที่เลวร้ายที่สุด คือการไม่ชอบทำการทำงาน	๑๒๙
ผลของการพ่ายแพ้กิเลส ทำให้คนคอร์รัปชั่นเต็มบ้านเมือง....	๑๓๐
การพ่ายแพ้แก่กิเลส นำกลัวยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์	๑๓๑
โทษเลวร้ายต่าง ๆ ของการไม่ลดกิเลส	๑๓๒
ธรรมะเท่านั้นที่จะปราบกิเลสได้	๑๓๓
เรามีกองทัพธรรม ปราบกองทัพผีคือกิเลส	๑๓๔

๑๑. มัวแก้กันแต่ที่ปลายเหตุ ปัญหาก็เพิ่มพูน

ศีลธรรมจะมั่นคง ก็เพราะมีปรมัตถธรรมกลับมา	๑๓๕
แก้ปัญหาที่ต้นเหตุจะดับทุกข์ได้....	๑๓๖
อวิชชา เป็นต้นเหตุแห่งปัญหาและความทุกข์	๑๓๗
ใจความพระสูตรที่ทรงนำมากล่าวคราวอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว	๑๓๘
ทุกข์เกิดจากความโง่ เพราะไม่รู้หลักสำคัญของพุทธศาสนา	๑๓๙
คนไม่รู้จักโลกตามที่เป็นจริง จึงทำผิด	๑๔๐

อุบายกำจัดคอร์รัปชันของคนในโลก	๑๔๑
ขณะผัสสะต้องมีวิชาเป็นเวลาที่สำคัญที่สุด	๑๔๒
มิจฉาทิฎฐิเป็นต้นตอแห่งความทุกข์ทั้งปวง	๑๔๓
มีการ โกงกันทุกระดับ เพราะไร้ศีลธรรม	๑๔๔
ทรัพย์ทางวัตถุแก้ปัญหาทางวัตถุ, อริยทรัพย์แก้ปัญหาทางจิตใจ	๑๔๕
เอาธรรมะมาควบคุมโลก จึงจะแก้ปัญหาของโลกได้	๑๔๖
แก้ปัญหากันเสียถูกต้อง ด้วยการแก้ที่ต้นเหตุ ปัญหาที่จะหมดไป	๑๔๗

๑๒. ผู้มีกำลังสมบูรณ์ มีหน้าที่ป้องกันปัญหา

โลกกำลังมีสภาพเป็นกัลยคติยิ่งขึ้น เพราะศีลธรรมเสื่อมทรุดสูญหายไป	๑๔๘
สัมมาทิฎฐิอันเป็นความจริงสูงสุด ถ้ามีแล้วทำให้โลกสว่างไสว	๑๕๐
“ปัญหา” เป็นเรื่องทำความเดือดร้อน ควรรีบป้องกัน	๑๕๑
ป้องกันปัญหาก่อน ดีกว่าแก้ไขภายหลัง	๑๕๒
ถ้าโลกนี้มีศีลธรรม วิกฤตการณ์ทั้งหลายในโลกก็จะลดลง	๑๕๓
ไม่ทำหน้าที่ก็ไม่มีธรรมะ ไม่มีธรรมะก็ไม่มีความสงบสุข	๑๕๔
อหยาศัยที่ทนอยู่ไม่ได้เพราะกรุณา เป็นลักษณะของมหาบุรุษ	๑๕๕
มีกำลังของสุจริตธรรมแล้ว ย่อมรวบรวมไว้ได้ทั้งความรัก-เคารพ-ไว้วางใจ	๑๕๖
คุณของพระรัตนตรัย คือคุณของอำนาจสุจริต	๑๕๗
สิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดพร้อมที่จะช่วย แต่คนไม่ทำตนให้อยู่ในฐานะที่ช่วยได้	๑๕๘
การไม่ทำตนให้เหมาะสมสำหรับจะช่วยนั้น เป็นเรื่องของคนบ้า	๑๕๙

๑๓. โลกกำลังเสียแรงงานและเวลาอย่างสูญเปล่า

ปรมาตธรรมคือสัมมาทิฎฐิ เป็นรากฐานของการกลับมาแห่งศีลธรรม	๑๖๑
คนในโลกไม่มีศีลธรรม ก็จะมีแต่คนคดโกง	๑๖๒

ความเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนใหญ่มาจากความไร้ศีลธรรม	๑๖๓
คนไม่มีศีลธรรม มีโอกาสเมื่อไรก็คอร์รัปชันเมื่อนั้น	๑๖๔
ความไม่มีศีลธรรม เป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหามากมาย	๑๖๕
ผลของความมีศีลธรรมไม่ทันต่อเหตุการณ์ของโลก	๑๖๖
หลักธรรมในศาสนาถือว่า กินอยู่เกินพอดีนั้นเป็นบาป	๑๖๗
มูลเหตุที่ทำให้ศีลธรรมลดลง	๑๖๘
การกีฬาที่แท้จริงเป็นศีลธรรม ย่อมทำลายความเห็นแก่ตัว	๑๖๙
ความมีน้ำใจนักกีฬาทำให้รักผู้อื่นให้เสียสละเพื่อผู้อื่น	๑๗๐
อย่าเล่นกีฬาเพื่อบุชากิเลสของตัวเองเลย	๑๗๑
การกระทำที่ถูกต้อง เป็นการช่วยอยู่ในตัวเอง	๑๗๒

๑๔. วิกฤตการณ์ในโลกของเรา ไม่มีใครรับผิดชอบ

มีปรมาตมธรรมเป็นรากฐาน คือมีสัมมาทิฐิเป็นรากฐาน	๑๗๓
ตัวอย่างวิกฤตการณ์ในประเทศ ที่ต้องหาผู้รับผิดชอบอย่างแท้จริง	๑๗๔
สื่อมวลชนบางประเภท มีแต่ส่งเสริมสิ่งที่เป็นเหยื่อของกิเลส	๑๗๖
คู่กันที่วิกฤตการณ์ภายนอกประเทศ	๑๗๗
ต้นเหตุวิกฤตการณ์ คือการตกเป็นทาสอายตนะ	๑๗๘
เดี๋ยวนี้เราเอาเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องสนองกิเลสตัณหาของคน	๑๗๙
เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือครองโลก แต่มันเป็นยักษ์เป็นมาร	๑๘๐
มนุษย์ผู้ทำบาปโดยร่วมกันทำลายโลกนี้ จึงต้องรับผิดชอบร่วมกัน	๑๘๑
ผู้สมาทานสัมมาทิฐิ ก้าวล่วงพ้นทุกข์ทั้งปวงได้	๑๘๒
สัมมาทิฐิ ทำให้รู้ว่าธรรมะในฐานะเป็นศีลธรรม ช่วยแก้ปัญหาได้	๑๘๓
คนที่มิสัมมาทิฐิเป็นผู้รับผิดชอบ ทำให้ศีลธรรมกลับมา	๑๘๔
ขอให้ช่วยกันรับผิดชอบแก้ไขวิกฤตการณ์ให้หมดไปจากโลก	๑๘๕

๑๕. เพราะเราไม่รู้รอบคอบ ในเรื่องของตถาตา

ถ้ามีความรู้เรื่องพระไตรลักษณ์แล้ว ศีลธรรมก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย	๑๘๗
ตถาตา เป็นหัวใจพุทธศาสนาที่ช่วยโลกได้	๑๘๘
ตถาตา เป็นที่สรุปรวมของคำว่า อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท	๑๘๙
ความอรร้อยเป็นเพียงความรู้สึกแก่ระบบประสาทตามธรรมชาติเท่านั้น	๑๙๐
ไม่รู้จักตถาตา ทำให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ เผาตนให้เร่าร้อน	๑๙๑
ถ้าเข้าใจตถาตา ปัญหาจะไม่มี	๑๙๒
ความอรร้อยปิดบังไม่ให้เห็นตถาตา ทำให้เกิดการโกง	๑๙๓
นิทานเรื่องนี้บอกให้รู้ว่า ถ้าเห็นแก่ความอรร้อย แม้แต่พระเจ้าก็โกง !	๑๙๔
รู้เห็นตถาตา ทำให้พ้นจาก “ลึงได้ตั้ง”	๑๙๕
“ยินดี” หรือ “ยินร้าย” ทำให้เป็นทุกข์เสมอกัน	๑๙๖
ควรเข้าถึงคำที่เป็นหัวใจพุทธศาสนา, อย่าเอาไปล้อเล่น	๑๙๗
วิกฤตการณ์เลวร้ายในโลก เกิดขึ้นเพราะคนในโลกไม่รู้เรื่องตถาตา	๑๙๘

๑๖. ถ้าไม่รู้รอบรู้เรื่องตถา ก็ยังไม่ใช่พุทธบริษัท

ถ้าไม่มีรากฐาน กิ่งอ่อนแอจนกลอนแค้นไปทั้งนั้น	๑๙๙
ตถาหรือตถาตา ที่ใช้แก้ปัญหาได้ทุกชนิดทุกระดับ	๒๐๐
ถ้าไม่มีศีลธรรม ก็ไม่อาจมีประชาธิปไตย, มีแต่ประชาโกง	๒๐๑
ประชาธิปไตยที่แท้จริง ควรตีความว่าประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่	๒๐๒
ถ้าไม่รู้ตถาของสิ่งนั้น ๆ จะแก้ปัญหาให้ถูกไม่ได้	๒๐๓
ถ้าทำถูกทางอายุคนะเมื่อมีผัสสะ ก็ไม่เกิดทุกข์	๒๐๔
เราขาดการศึกษาเรื่องความจริงของตถา	๒๐๕
ถ้าไม่แก้ที่ต้นเหตุ ก็ไม่ใช่วิธีการของพุทธบริษัท	๒๐๖

“ตถา” เป็นกฎของธรรมชาติ ทุกคนต้องเคารพ	๒๐๗
ถ้าไม่มีใครเป็นทาสกิเลสแล้ว ก็จะเจริญด้วยศีลธรรม	๒๐๘
รู้จัก “ตถา” เป็นคู่ชีวิต จะไม่มีทุกข์	๒๐๙
ประพตติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของตถา ความทุกข์เกิดขึ้นไม่ได้	๒๑๐

๑๓. ภาวะแย้งขัด ต้องไม่มีในดวงแห่งศีลธรรม

ไม่รู้ความจริงของธรรมชาติคือตถา จะต้องทำอะไรผิด ๆ	๒๑๑
ทุกศาสนา มีหน้าที่กำจัดอุปัทวะ-ความขัดแย้ง	๒๑๒
พุทธบริษัทมีพระเจ้าตามแบบพุทธบริษัท คือกฎที่ปัจเจกคาปฏิจสมุปบาท	๒๑๓
ปัญหาระหว่างศาสนาเกิดขึ้น เพราะศาสนิกปฏิบัติไม่ถูกต้องตามคำสอน	๒๑๔
พระเยซูคริสต์ท่านมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมเมตตากรุณา	๒๑๕
พุทธบริษัทต้องปฏิบัติต่อศัตรูอย่างเพื่อนทุกข์ผู้เฒ่าเฒ่า	๒๑๖
พุทธภาษิต ๓ สถานที่ควรยึด (กรณีอื้อฉาวพุทธ-คริสต์)	๒๑๗
พุทธบริษัทที่ ไม่อบรมกันจริง พุทธศาสนาก็สาบสูญ	๒๑๘
การขัดแย้งเป็นอุปัทวะในวงศีลธรรม	๒๑๙
พุทธบริษัทควรรู้จักศาสนาให้ดี ๆ อย่ามีการขัดแย้งกับใคร ๆ	๒๒๐
ปัญหาของคนเฒ่า เกี่ยวกับศาสนา	๒๒๑
ถ้ามีการขัดแย้งแล้ว จะเป็นศาสนาของชาตาน	๒๒๒

๑๔. ทุกศาสนาต่างชักนำสัตว์โลกไป โดยไม่เกิดภาวะขัดแย้ง

การบรรยายนี้ เป็นไปเพื่อศีลธรรมกลับมา	๒๒๓
ธรรมชาติจัดให้มีศาสนาสมกับกาลเทศะ	๒๒๔
ชาวพุทธยังถือพุทธศาสตร์ไม่ได้ทุกคน	๒๒๕

เหตุผลที่ชาวพุทธ ไม่อาจถือพุทธศาสตร์ได้ทุกคน	๒๒๖
มีหลายศาสนาให้เลือก ดีกว่ามีเพียงศาสนาเดียว	๒๒๗
ความต่างกันของศาสนาและพระศาสนา	๒๒๘
ความต่างกันของวิธีการเผยแผ่	๒๒๙
ความต่างกันของผู้รับการเผยแผ่	๒๓๐
ทุกศาสนาควรทำสภรณ์ชนส่งมนุษย์ไปจากทุกข์	๒๓๑
จะมีประโยชน์สุขไม่ได้ ถ้ายังมีความรู้สึกยึดถือตัวกู	๒๓๒
เหตุผลที่การเผยแผ่ของพระองค์เป็นไปได้กว้างขวาง	๒๓๓
ขอได้ตั้งใจใหม่ : เผยแผ่ชนิดลงทุนน้อย มีผลมาก	๒๓๔

๑๕. ความผิดพลาดอย่างร้ายแรง คือความที่เราขาดพระเจ้า

ทุก ๆ ศาสนาต่างชักนำโลกไปได้ โดยปราศจากภาวะขัดแย้ง	๒๓๕
เพราะขาดพระเจ้า จึงมีวิกฤตการณ์-สิ่งเลวร้ายนานาชนิด	๒๓๖
คำจำกัดความของคำว่า “พระเจ้า”	๒๓๗
ความรู้สึกในเรื่องพระเจ้านี้มีในใจได้ตามธรรมชาติ	๒๓๘
ความรู้สึกในเรื่องพระเจ้าเปลี่ยนความหมายไปตามสติปัญญาของคน	๒๓๙
ความรู้สึกเรื่องพระเจ้าที่วิวัฒนาการมาถึงระดับสูงและสูงสุด	๒๔๐
ระดับของพระเจ้า ๓ ระดับ :- ๑. พระเจ้าในระดับ ประสพศาสตร์	๒๔๑
๒. พระเจ้าในระดับไสยศาสตร์	๒๔๒
๓. พระเจ้าในระดับพุทธศาสตร์	๒๔๓
การจัดพระเจ้าเป็น ๓ ระดับ อีกมุมหนึ่ง	๒๔๔
ทุกคนต้องมีพระเจ้าในรูปแบบที่สมควรแก่ตน	๒๔๕
การศึกษาในโลกเดี๋ยวนี้ ไม่ช่วยให้มีสิ่งสูงสุดที่แท้จริง ซึ่งต้องเคารพเชื่อฟัง	๒๔๖
เราจะอยู่กันเป็นผาสุก ถ้าเราต่างมีพระเจ้าถูกต้องตรงตามสติปัญญาของตน ๆ	๒๔๗

เข้าใจข้อเท็จจริง : ที่เกิดวิกฤตการณ์ร้ายแรง เพราะมีพระเจ้ากันแต่ปาก	๒๔๘
ความเจริญที่บูชากันนัก จะเป็นความวินาศถ้าขาดพระเจ้า	๒๔๙

๒๐. ไม่ต้องแตกร้าง เพราะมีศาสนาต่างกัน

ปรมาตถธรรมกลับมา ในฐานะเป็นเหตุผลหรือปรัชญาของศีลธรรม	๒๕๑
โลกจำเป็นต้องมีศาสนาหลายศาสนา	๒๕๒
เหตุปัจจัยที่ทำให้คนถือศาสนาต่างกันไป	๒๕๓
ในคนเดียว ยังมีการถือศาสนาได้หลายศาสนาที่มี	๒๕๔
การเปลี่ยนศาสนา มีมูลมาจากประโยชน์ เพราะเขาถือศาสนาประโยชน์	๒๕๕
การดูศาสนาในหลาย ๆ รูปแบบ	๒๕๖
ความหมายของการถือศาสนาประโยชน์	๒๕๗
ถือพุทธศาสนาถึงที่สุดแล้ว จะอยู่เหนือประโยชน์	๒๕๘
ยังละกิเลสไม่ได้เพียงใด ก็ต้องถือหลายศาสนาเพียงนั้น	๒๕๙
ไม่ต้องแตกร้างกันเพราะศาสนา จะอยู่กันเป็นสุข	๒๖๐

๒๑. พระเจ้าบนสวรรค์ กับพระเจ้าในหัวใจมนุษย์

ปรมาตถธรรมจะกลับมาเพื่อแก้ปัญหา เกี่ยวกับศาสนาของคนต่างวัฒนธรรม	๒๖๑
วัฒนธรรมไทย มีหลักพึ่งตัวเอง, วัฒนธรรมทาส มีหลักพึ่งผู้อื่น	๒๖๒
พระเจ้านั้น เป็นสิ่งสูงสุดที่สิ่งมีชีวิตจะต้องมี	๒๖๓
ยึดถือพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด ความผันผวนทางวัฒนธรรมจะไม่เลวร้าย	๒๖๔
ชาวพุทธมีพระเจ้าคือสิ่งสูงสุด ชนิดที่มีไช้บุคคล	๒๖๕
มนุษย์มีความต่างกันอยู่ ๒ พวก : พวกที่พึ่งตนเอง, พวกที่พึ่งผู้อื่น	๒๖๖
มีศาสนาหรือมีพระเจ้าต่างกัน ก็ไม่ควรต้องทะเลาะกัน	๒๖๗

พระเจ้าของชาวพุทธ คือกฏอิทัปปัจจยตา	๒๖๘
ทำให้พระเจ้ามีอยู่ในใจ แล้วมนุษย์ก็จะกลมกลืนกันได้	๒๖๙
พระเจ้าองค์ที่เป็นพุทธศาสตร์ ผู้มีปัญญาเต็มขนาดย่อมรับได้	๒๗๐
สวรรค์แท้จริง อยู่ในหัวใจคนที่ประพฤติกฎต้องตามกฏอิทัปปัจจยตา	๒๗๑

๒๒. ปฏิญญาตัวว่าเป็นชาวพุทธ แต่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า”

ซุ่มความเข้าใจที่มีความมุ่งหมายบรรยายเพื่อปรมัตถธรรมกลับมา	๒๗๓
ชาวไทยมีพระเจ้ามาแต่โบราณ	๒๗๔
คำที่คลบแสดงนำหัว : “ข้าพระเจ้าไม่มีพระเจ้า”	๒๗๕
พระเจ้าในความหมายทั้งทางภาษาคนและภาษาธรรม	๒๗๖
พระเจ้าที่อยู่ในหัวใจมนุษย์ อยู่ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ	๒๗๗
คุณสมบัติของพระเจ้ากับกฏอิทัปปัจจยตา	๒๗๘
ธรรมะในฐานะเป็นกฎธรรมชาติ คือพระเจ้าของชาวพุทธ	๒๗๙
ไม่ปฏิบัติตามกฎของพระเจ้า มนุษย์จึงต้องตกไปในอำนาจสิ่งเลวร้าย	๒๘๐
อายตนะทั้งหก ธรรมชาติสร้างมาให้สำหรับ ให้เราเป็นคนฉลาด	๒๘๑
มาเป็นข้าพเจ้า ให้ถูกตรงตามความหมายเถิด	๒๘๒
ธรรมะที่ตรัสรู้คือกฏสูงสุดของธรรมชาติ	๒๘๓
ชาวพุทธเรามีพระเจ้าร่วมกันกับพระพุทธเจ้า	๒๘๔
จงมีพระเจ้าที่แท้จริงสมกับเป็น ไทยและเป็นชาวพุทธ	๒๘๕

๒๓. ชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฏอิทัปปัจจยตา

ปรารถนาและทบทวน	๒๘๗
อิทัปปัจจยตา เป็นหัวใจสำคัญของสิ่งที่ตรัสรู้.... ..	๒๘๘
ตั้งแต่หัวค้ำจนตรัสรู้ ทรงคำนึงคำนวณแต่เรื่องอิทัปปัจจยตา	๒๘๙

อิทัปปัจจยตา แก้ปัญหาทุกชนิดได้	๒๕๐
ลักษณะสภาวะแห่งโลกุตตรธรรม	๒๕๑
ต้องรู้จักทำจิตให้พร้อมอยู่เสมอ ที่จะไม่พ่ายแพ้แก่อารมณ์	๒๕๒
เมื่อมีอะไรมากระทบให้มีจิตอยู่เหนืออารมณ์	๒๕๓
โลกุตตรธรรม จะแก้ปัญหาทุกชนิดได้ เมื่อมีจิตอยู่เหนืออารมณ์	๒๕๔
รู้เรื่องอิทัปปัจจยตา จะเกิดการถอนตนขึ้นมาจากโลก ไม่จมโลก	๒๕๕
มีไตรสิกขา จะถอนตนออกมาจากอะไรได้บ้าง	๒๕๖
รอดตัวได้ เพราะปฏิบัติถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตา	๒๕๗
ปฏิบัติถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตา นั่นคือฉลาดทันเวลาทุกผัสสะ	๒๕๘
ความหมายของข้าพเจ้า ที่ตรงกับความหมายของคำว่า “ข้าพระเจ้า”	๒๕๙

๒๔. ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรลุนิพพาน

หัวข้อบรรยายครั้งนี้ เชื่อมโยงกับหัวข้อบรรยายครั้งที่แล้ว	๓๐๑
ทำหน้าที่ของทุกคนให้สนุกและเป็นสุขขณะทำ	๓๐๒
อิทัปปัจจยตา เป็นธรรมะสูงสุดที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และทรงเคารพ	๓๐๓
รู้กฎอิทัปปัจจยตา จะทำงานได้สนุก	๓๐๔
ทั้งชั่วทั้งดี ล้วนแต่อัปรีภัยเท่ากัน	๓๐๕
โรคทางกาย เกิดมาจากจิตไม่ปกติเป็นส่วนใหญ่	๓๐๖
ถ้าทำงานสนุกเป็นสุขเมื่อทำงานแล้ว เงินจะเหลือใช้	๓๐๗
ทำอะไรจึงจะทำงานสนุก ?	๓๐๘
ต้องมีอุบายล่อให้ผู้จมกมลทุกข์ออกมาเสียได้จากกมลทุกข์	๓๐๙
อย่าทำผิดที่นี้จะไม่ตกนรกไหนหมด, ทำถูกที่นี้จะมีสวรรค์ทั้งที่นี้และตายแล้ว	๓๑๐
ต้องจริงและเด็ดขาด ในการใช้ธรรมะเป็นคู่ชีวิต	๓๑๑

ต้องมีความรู้ที่ป้จจยตา เป็นทางดำเนินชีวิต เพื่อชีวิตปลอดภัย	๓๑๒
ทั้งโลกเป็นอันธพาล เพราะตกอยู่ใ้อำนาจของกิเลส	๓๑๓

๒๕. ปรมัตถวิจารณ์ เกี่ยวกับพระคุณของแม่

รู้จักปฏิบัติเกี่ยวกับแม่ให้ถูกต้อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎที่ป้จจยตา	๓๑๕
พ่อสร้างชีวิต แม่สร้างวิญญาณ	๓๑๖
แม่สร้างวิญญาณลูกได้อย่างไรบ้าง	๓๑๗
ถ้าแม่จะต้องช่วยพ่อทำงาน ต้องไม่ให้เสียหน้าที่แม่	๓๑๘
พ่อแม่ควรอบรมลูกให้มีจิตใจสูง	๓๒๐
พ่อแม่ต้องส่งเสริมสัจจตถาณแห่งความถูกต้องแก่เด็ก ๆ	๓๒๑
การมารมณกับการสืบพันธุ์ เป็นคนละเรื่องกัน	๓๒๒
การแต่งงานเพื่อเป็นคู่คิด เป็นเพื่อนเดินทางไปนิพพาน	๓๒๓
ความรู้ทางปรมัตถ์ ช่วยให้การปฏิบัติเกี่ยวกับพ่อแม่และลูกเป็นไปถูกต้อง	๓๒๔
แม่มีหน้าที่สร้างโลก เหมือนกันกับพระเป็นเจ้า	๓๒๕
ปรมัตถวิจารณ์เกี่ยวกับพระคุณของแม่ เป็นความรู้ที่ต้องใช้แก่เด็กทุกระดับ	๓๒๖

๒๖. ถ้าจะให้ผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าแท้เป็นผู้เผด็จการ

มนุษย์กำลังมีปัญหาคือ ไร้สันติสุขส่วนตน ไร้สันติภาพของส่วนรวม	๓๒๗
พระเจ้าแท้ ต้องไม่ลำเอียงอย่างบุคคล	๓๒๘
พุทธบริษัทมีพระเจ้าแท้อยู่ที่พระธรรม นี้เรียกว่ากฎที่ป้จจยตา	๓๒๙
ควรศึกษาคำว่าเผด็จการให้ถูกต้อง	๓๓๐
“เผด็จการ” เป็นคำกลาง ๆ ใช้ผิดก็ได้ใช้ถูกก็ได้	๓๓๑
พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้เผด็จการ แต่ทรงเผด็จการโดยธรรม	๓๓๒

พระเจ้าไม่ช่วย เป็นเพราะคนฝืนกฎอหิทัปปัจจยตา	๓๓๓
วิธีแก้ปัญหเกี่ยวกับเรื่องเผด็จการ	๓๓๔
ผู้รับมอบอำนาจจากพระเจ้าต้องมีธรรมะแท้ประจำตน เป็นผู้เผด็จการ	๓๓๕
ไม่ให้ธรรมะเผด็จการ กิเลสจะเผด็จการเสียเอง	๓๓๖
ธรรมะจะเผด็จการได้อย่างไร ?	๓๓๗
ธรรมะที่จะเผด็จการสักจะคือ สัจจะ, ปัญญา, เมตตา	๓๓๘

๒๗. จะโชติช่วงชัชวาล ต้องกล้าหาญทางจริยธรรม

การบรรยายในครั้งนี้มีใจความต่อเนื่องกันกับครั้งที่แล้ว	๓๓๙
ปัญหาทุกชนิด เนื่องมาจากขาดศีลธรรม	๓๔๐
ความโชติช่วงชัชวาล แบ่งเป็น ๒ อย่าง : ทางวัตถุธรรม, ทางนามธรรม	๓๔๑
เรื่องโพธิเห็นด้วยจิตใจ เป็นเรื่องทางจิตที่เกี่ยวกับปัญญา	๓๔๒
คุณผลของความโชติช่วงชัชวาล ๒ อย่างนั้น	๓๔๓
อารยธรรมทั้งสองต้องควบคู่กันไป โดยให้อารยธรรมทางจิตควบคุมทางวัตถุ	๓๔๔
พระศาสดาทุกศาสนาเป็นผู้กล้าหาญทางจริยธรรมที่สุด	๓๔๕
ทุกประเทศในโลกต้องการผู้กล้าหาญทางจริยธรรมมาเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ	๓๔๖
ประเทศที่ยิ่งพัฒนา คือผู้ทำลายสมบัติของธรรมชาติ	๓๔๗
สันติสุขเป็นสุขของเอกชน สันติภาพเป็นสุขของโลก	๓๔๘

๒๘. ยิ่งเป็นผู้นำ ยิ่งจะต้องเสียสละและอดทน

ศีลธรรม คือสิ่งที่ทำเพื่อความปกติ	๓๔๙
ปรมัตถธรรมคือคำอธิบายอันช่วยให้มีศีลธรรมได้อย่างถูกต้อง	๓๕๐

ผู้นำเป็นสิ่งที่ต้องมี เป็นสัญชาตญาณของสัตว์	๓๕๑
ผู้นำต้องอดทนต่อปฏิกิริยาของความโง่เขลาของลูกน้อง	๓๕๒
โลกปัจจุบันฆราวาสมากกว่าจิต มีสภาพจุฬาลงคิณที่กำลังหิว	๓๕๓
หน้าที่และกิเลสของผู้นำ กับบุญคุณของผู้นำ..... ..	๓๕๔
พระพุทธเจ้าเป็นผู้นำสูงสุดคือนำโลก-โลกนายโก	๓๕๕
คุณหน้าที่และกิเลสของผู้ตาม	๓๕๖
หมู่คณะรอดได้ เพราะผู้นำและผู้ตามร่วมมือกัน	๓๕๗
ความเสียสละและอดทน เป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้นำ	๓๕๘
ความอดทนต้องมี แม้แก่พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหัวหน้าสงฆ์ทั้งหมด	๓๕๙
ผู้นำต้องเสียสละและอดทนอย่างยิ่ง จึงจะนำไปได้	๓๖๐

๒๕. ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย

เป็นกันเพียงคน ศีลธรรมมีไม่ได้ ต้องเป็นอะไรมากกว่าคน	๓๖๑
ทำความเข้าใจความต่างระหว่างมนุษย์กับคน	๓๖๒
ธรรมมีอยู่ในที่ที่มีการทำหน้าที่ของชีวิต	๓๖๓
คูอุปสรรคของการที่ไม่มีธรรมะ	๓๖๔
ทำหน้าที่เพียงรอดชีวิตได้ก็เป็นเพียงคน, ทำหน้าที่ให้มีใจสูงนั้นเป็นมนุษย์	๓๖๕
ความมีรัฐบาล ๒ รัฐบาล (พูดอย่างอุปมา)	๓๖๖
เพียงแต่กินคืออยู่นั้นไม่พอ มันส่งเสริมความเห็นแก่ตัว	๓๖๗
ร่างกาย จิตใจ ชีวิตนี้ เป็นสิ่งที่พัฒนาได้	๓๖๘
เพราะไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างมนุษย์กันอย่างไร คนจึงทิ้งศาสนา	๓๖๙
ลูถึงความเป็นมนุษย์สมบูรณ์เมื่อไร ก็หมดปัญหา	๓๗๐
ดำรงตนให้มีธรรมะสูงขึ้น จากคนสู่มนุษย์แล้วไปสู่ยอดสุดของความเป็นมนุษย์	๓๗๑

๓๐. คนทั้งหลายส่วนมาก แสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส

คนทั้งหลายส่วนมาก ยังสมัครเป็นทาสของกิเลส	๓๓๓
พุทธบริษัทมีลูกหลานที่มีความกตัญญู ไม่มีใครทอดทิ้งพ่อแม่ผู้แก่ชรา	๓๓๔
บรรดาสิ่งที่มีชีวิต จะมีธรรมะก็ต่อเมื่อทำหน้าที่	๓๓๕
การยกมือไหว้ตัวเองได้ คือสวรรค์, เกลียดชังตัวเองเมื่อไรก็เป็นนรก	๓๓๖
คนไม่ประพฤติตามหน้าที่ เพราะเขาเข้าใจผิดไปหลงตามกิเลส	๓๓๗
การปฏิบัติธรรมที่ยังมีการหลงตัวเอง จะไม่ประสบผลสำเร็จมันกลายเป็นกิเลส	๓๓๘
ชีวิตโหวง! คือการลงทุนด้วยชีวิตเพื่อได้รับประโยชน์สูงสุด	๓๓๙
ความสุขปีใหม่ต้องมีอะไรใหม่กว่าปีเก่า มิใช่เพิ่มทุกข์	๓๔๐
ความรักผู้อื่น ต้องแบ่งออกมาจากความรักตน	๓๔๑
ธรรมะเป็นคู่ชีวิตยิ่งกว่าคู่ชีวิตไหนหมด	๓๔๒
ต้องใช้ธรรมะทั้งหมดตามที่ธรรมะมีให้เรา คือจากต่ำสุดไปถึงสูงสุด	๓๔๓

๓๑. กิจกรรมทางเพศ เป็นความรู้สึกร่วมเพียงอย่างเดียว

เมื่อศีลธรรมไม่กลับมา โลกก็วินาศ	๓๔๕
ผลร้ายแรงของความบ้าวบเดียวทางกามารมณ์	๓๔๖
วัยรุ่นขยันหรือเหลวไหลเพราะอำนาจกามารมณ์ที่เขาบูชาแทนพระเจ้า	๓๔๗
อำนาจกามารมณ์ครอบงำได้แก่คนทุกวัย	๓๔๘
สวรรค์มีค่า เพราะสมบูรณ์ด้วยกามารมณ์	๓๔๙
ความลับสูงสุดของธรรมชาติ ทำให้กามมีฤทธิ์เดชมาก	๓๕๐
เป็นมนุษย์หรือเทวดา ก็ถูกจัดไว้ในกามาจรภูมิ	๓๕๑
กามารมณ์เป็นแรงผลักดันให้ขยันขันแข็ง	๓๕๒
คูสภาพโลกปัจจุบันกำลังเป็นไปอย่างไรเกี่ยวกับกาม	๓๕๓

มีสติปัญญาเท่านั้น จึงจะจัดการกับความบ้าทางกามารมณ์ได้	๓๕๔
การฝึกกรรมฐาน “หนอ” จะเอาชนะความบ้าวิบเดียวได้	๓๕๕
การฝึกฝนหลักทางศาสนา ทำให้ปลอดภัยจากโทษร้ายของกามารมณ์	๓๕๖

๓๒. คนเดินทางเปลี่ยว คือผู้อยู่ด้วยความประมาท

การเดินทาง มีทั้งทางกายและทางจิต	๓๕๗
ลักษณะและโทษของความประมาทกับลักษณะและคุณของอัปมาทะ	๓๕๘
ผู้ไม่ประมาทแล้ว จะไม่พบความตายทั้งทางกายและทางจิต	๓๕๙
อยู่ด้วยความประมาท จะเป็นการสูญเสียทุกอย่าง แม้ค่าของชีวิต.... ..	๔๐๐
ควรเดินแต่ในทางอบอู่ อย่าเดินทางเปลี่ยว	๔๐๑
การมีพระรัตนตรัยในลักษณะต่าง ๆ	๔๐๒
ประเทศไทยและทั้งโลกเดินทางเปลี่ยวเพียงไร	๔๐๓
ประเทศที่เต็มพัฒนา เดินทางเปลี่ยวอย่างลึกซึ้ง	๔๐๔
การบรรลุมรรคผลในพุทธศาสนาคือความเจริญถึงที่สุด	๔๐๕
พุทธบริษัทต้องเดินทางอันประเสริฐ มิฉะนั้นก็ไม่ใช่พุทธบริษัท	๔๐๖

๓๓. ภาวะที่เรียกกันว่าอุบาทว์ ล้วนเกิดมาจากความไร้ศีลธรรม

ภาวะที่เรียกกันว่าอุบาทว์ เป็นภาวะแห่งความไร้ศีลธรรม	๔๐๗
ศึกษาให้รู้เรื่องเกี่ยวกับอุบาทว์-ความขัดแย้ง	๔๐๘
ความขัดแย้งมีระหว่างอะไรกับอะไรบ้าง	๔๐๙
ความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าชนิดบุคคลกับพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ	๔๑๐
หลักธรรมสำหรับใช้กำจัดความขัดแย้ง.... ..	๔๑๑
ความหมายของวิสาขบูชาในภาษาธรรม	๔๑๔

ประสูติ ปรีนิพพาน อย่างของพระสิทธัตถะกับของพระพุทธเจ้าต่างกัน	...	๔๑๖
การเกิดใหม่โดยวิธีที่พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนไว้	๔๑๗

๓๔. เรามีสิ่งชักนำ ให้ศาสนาคุ้มครองชาติ

ศีลธรรมเป็นตัวบัญญัติ ปรมัตถธรรมเป็นเหตุผลของบทบัญญัติ	๔๑๕
สถาบันคืออะไร จะรักษาไว้ได้อย่างไร ?	๔๒๐
ความหมายโดยละเอียดของสถาบันทั้งสาม	๔๒๑
ศรัทธาหรือความภักดีฝังแน่นลงไป ในจิตใจเมื่อใด ก็เรียกว่าสถาบันศาสนา	๔๒๓
มีความรักผู้อื่นอย่างเดียว ศีล ๕ ก็มีครบ โลกจะมีสันติภาพได้	๔๒๔
ระบบปกครองที่ดีต้องส่งเสริมให้ศาสนาคุ้มครองชาติ	๔๒๕
ต้องมีธรรมะในพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องชักนำชาติ	๔๒๖
ปัญหาต่าง ๆ ล้วนแต่มาจากสภาพที่ปราศจากศีลธรรม	๔๒๗
คำว่า “ไทย” คือความเป็นอิสระทั้งภายในจิตใจและจากภายนอก	๔๒๘

๓๕. พวกที่เป็นธรรมทายาท ต้องมีนิพพานกันที่นี่และเดี๋ยวนี้

หวังว่าศีลธรรมกลับมา โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน	๔๒๕
ลักษณะหน้าที่ของผู้เป็นธรรมทายาท	๔๓๐
ความหมายของคำว่า “ธรรม” ในคำว่า “ธรรมทายาท”	๔๓๑
พุทธบริษัทมีหน้าที่สูงขึ้นมา คือทำหน้าที่ให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวง	๔๓๒
หน้าที่ คือธรรมะหรือพระเจ้าที่จะช่วยให้รอด	๔๓๓
ธรรมทายาทมีชีวิตเย็น และช่วยกันทำให้ชีวิตเย็น	๔๓๔
กิเลสเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เมื่อเราเผลอทำผิดต่อสิ่งที่เข้ามากระทบทางตาเป็นต้น	๔๓๕
ภาษาธรรมะชั้นสูง นิพพานคือเย็นจิต เย็นใจ เย็นวิญญาณ	๔๓๖
“ถูกต้อง” คือไม่ทำอันตรายแก่ฝ่ายใด มีแต่ให้คุณประโยชน์แก่ทุกฝ่าย	๔๓๗

เมื่อความเจ็บไข้มันมา ก็ต้อนรับเอาไว้ว่ามันเป็นครู	๔๓๘
ธรรมทายาท ถ้ามีขึ้นที่ไหน ก็มีแต่ความสงบสุขที่นั่น	๔๓๙
ปฏิบัติตนให้มีความถูกต้องและพอใจยกมือไหว้ตัวเองได้เสมอ	๔๔๐

๓๖. ธรรมะที่ใช้เฉพาะกรณี มีชื่อว่าธรรมสังจะ

ความหมายของ “สังจธรรม” และ “ธรรมสังจะ”	๔๔๑
ธรรมสังจะเป็นตัวการที่จะใช้แก้ปัญหา	๔๔๒
สังจะในฆราวาสธรรม เป็นธรรมสังจะ, ทมะเป็นเครื่องช่วย	๔๔๓
ฆราวาสธรรมจำเป็นที่สุด สำหรับฆราวาส	๔๔๔
พระบาลีฆราวาสธรรมสี่	๔๔๕
การบรรลุธรรมได้ต้องพิจารณาไตรลักษณ์เรื่องเดียวเท่านั้น	๔๔๖
ธรรมะตัวการกับธรรมะอุปกรณ์ จะต้องเป็นไปด้วยกันกลมเกลียวกัน	๔๔๗
ทุกชีวิตต้องมี “ธรรมสังจะ” เป็นเครื่องแก้ปัญหา	๔๔๘
ธรรมชื่อเดียวกัน บางกรณีเป็นธรรมสังจะ บางกรณีเป็นธรรมอุปกรณ์	๔๔๙
ลักษณะผู้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาสมชื่อ	๔๕๐
ลักษณะผู้สนใจที่จะถอนตนออกจากความทุกข์	๔๕๑
มีความเข้าใจที่จะมีธรรมสังจะและมีสังจธรรมอื่น ๆ เป็นอุปกรณ์	๔๕๒

๓๗. ผู้ประกอบด้วยธรรมะ ย่อมทำงานอย่างเป็นสุข

ถ้ารู้จักว่าธรรมะคือหน้าที่ แล้วจะทำงานเป็นสุขและสนุก	๔๕๓
ธรรมะช่วยแก้ปัญหาคความยากจนได้	๔๕๔
สิ่งมีชีวิตทุกชนิดทุกระดับ ล้วนต้องทำหน้าที่	๔๕๕
การทำหน้าที่อันถูกต้อง จะดับทุกข์ได้	๔๕๖
การทำหน้าที่ คือการที่จะไม่ตกจมลงไปในความทุกข์	๔๕๗

ความพอใจที่บริสุทธิ์ ให้เกิดความสุขที่บริสุทธิ์และไม่ต้องจ่ายเงินซื้อ	๔๕๘
มีสติกำหนดความถูกต้อง แม้แต่ในขณะประสพสิ่งไม่พึงประสงค์	๔๕๙
เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นความถูกต้องตามธรรมชาติ มีมาเพื่อสอนให้เราฉลาด	๔๖๐
ถ้าทำงานสนุก จะไม่มีคนยากจนในโลก!	๔๖๑
ที่ได้มีการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ที่นั่นแหละมีธรรมะ	๔๖๒
สามารถทำงานให้สนุก บุษากางานว่าเป็นพระเจ้าอยู่ช่วยให้รอด	๔๖๓

๓๘. จะพ้นจากทุกข์นั้น ต้องพ้นจากสุขด้วย

ลักษณะความเป็นปรมาตมธรรม	๔๖๕
การสร้างความสุขในโลก นั้นกลายเป็นเพิ่มทุกข์!	๔๖๖
การหลงใหลในความสุข ยิ่งเพิ่มปัญหาเป็นตัวความทุกข์	๔๖๗
ยิ่งหลงใหลในความสุข ก็ยิ่งเพิ่ม โภคะ โทสะ โมหะ ให้มากขึ้น	๔๖๘
ความหลงใหลในความสนุกสนานตามแบบวัตถุ เป็นยาเสพติดทางจิต	๔๖๙
กระหายต่อความสุขก็เป็นทุกข์, ได้สุขมาแล้วหลงสุขก็เป็นทุกข์	๔๗๐
จะสิ้นจากทุกข์และปัญหา ต้องพ้นได้จากทั้งสุขและทุกข์	๔๗๑
แบกทุกข์ก็หนัก แบกสุขก็หนัก	๔๗๒
จิตว่างจากตัวกูและของกู ทำให้พ้นได้ทั้งสุขและทุกข์	๔๗๓
ทั้งฆราวาสและบรรพชิต สามารถที่จะดับทุกข์ได้	๔๗๔
เหตุผลที่ว่าทั้งพระและคฤหัสถ์สามารถดับทุกข์ได้	๔๗๕

๓๙. ความสุขกับความสนุกล้วน เป็นของคนละอย่างต่างกัน

รู้ความจริงระหว่างสุขกับสนุกแล้ว จะทำให้ศีลธรรมกลับมาโดยง่าย	๔๗๗
“สุข” กับ “สนุก” มีความหมายต่างกัน	๔๗๘
ความสนุกส่งเสริมกิเลส ความสุขหยุดยั้งกิเลสหรือปรมกิเลส	๔๗๙

คู่มือผลเสียของความสนุกอันเป็นรากฐานของกิเลส	๔๘๐
ความสนุกทำลายสุขภาพอนามัยและขวางหนทางนิพพาน	๔๘๑
คู่มือที่ควรระวังเกี่ยวกับความสนุก	๔๘๒-๔๘๔
หลักอันควรปฏิบัติเกี่ยวกับการเอาชนะกิเลส-ความสนุก	๔๘๕
พระราชาธรรมสี่ ที่พระเจ้าอยู่หัวทรงฝากไว้เป็นของขวัญประชาชนทั่วไป	๔๘๖
มารู้จักศัตรูร้ายกาจของมนุษยชาติในนามของ “ความสนุก” ให้เพียงพอ	๔๘๗
ขอได้สนใจการมีอำนาจเหนืออิทธิพลของความสนุกทุก ๆ อย่าง	๔๘๘

๔๐. ปี เดือน दिन วันที่ไม่กัดเจ้าของ

ความหมายของปีใหม่ : มีอะไรใหม่ คือมีเวลาที่ไมกัดเจ้าของ	๔๘๙
เมื่อกำลังมีความทุกข์ร้อนนอนไม่หลับเป็นต้น จะรู้สึกเวลาที่มันก็ยาว	๔๙๐
เวลามี เมื่อมีกิเลสตัณหา และกัดเจ้าของ	๔๙๑
เวลาที่ไมกัดเจ้าของ คือ อยู่ด้วยชีวิตเย็น ไม่มีตัณหาอุปาทาน	๔๙๒
ชีวิตที่เป็นทาสของเวลา เป็นชีวิตที่ถูกกัด	๔๙๓
ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญา จะไม่ถูกเวลาขบกัด	๔๙๔
ต้องทำหน้าที่ด้วยจิตที่ขณะเวลาและเต็มด้วยสติปัญญา	๔๙๕
พุทธบริษัทต้องกินเวลาและเอาชนะเวลาได้	๔๙๖
อำนาจของเวลาไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่มีตัณหาและอุปาทาน	๔๙๗
ตัณหาอุปาทานนั่นเอง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเวลา	๔๙๗
สังเกตให้เห็นความต่างระหว่างชีวิต ๒ ชนิด	๔๙๘

๔๑. ถ้ากิเลสไม่ยึดครอง จิตมีความถูกต้องอยู่ในตัวมันเอง

ระวังไม่ให้กิเลสเกิดขึ้น จิตก็จะคิดไปแต่ในทางที่ถูกต้อง	๔๙๙
จิตล้วน ๆ เป็นประภัสสร เกิดกิเลสเมื่อมีอวิชชาขณะสัมผัสอารมณ์	๕๐๐

ความลับของเรื่องอนัตตาที่ว่าไม่มีตัวตน-ของตน	๕๐๑
เมื่อเกิดตัวตนขึ้นแล้ว มันก็เป็นทุกข์อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้	๕๐๒
สายของความทุกข์สั้น ๆ และหลักปฏิบัติสั้น ๆ ที่ไม่ให้มีความทุกข์	๕๐๓
ถ้าได้รับการฝึกจนประภัสสรตายตัว กิเลสก็เกิดไม่ได้	๕๐๔
พุทธศาสนาสอนให้ไม่ยึดติดทั้งชั่วและดี	๕๐๕
พูดว่าทุกศาสนาสอนให้ทำความดีเหมือนกันหมด ไม่ยุคธรรมแก่พุทธศาสนา	๕๐๖
หลักปฏิบัติที่ทำให้มีชีวิตเบาสบาย ไม่มีปัญหายุ่งยากใจ	๕๐๗
ให้ชีวิตรู้สึกตัวทั่วพร้อมอยู่ตลอดเวลา อภิชฌาโทมนัสก็เกิดไม่ได้	๕๐๘
หลักการมีชีวิตอยู่ด้วยความถูกต้อง	๕๐๙

๔๒. เกิดกิเลสแต่ละเพลง เพราะทำผิดเมื่อผัสสะ

กิเลสคืออะไร เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจกันให้ถึงที่สุด	๕๑๑
คำแปล-อุปมา-ประเภท-หลักการสงเคราะห์ ของกิเลส	๕๑๒
ชนิดของกิเลสจำแนกเป็น ๓ หมวด และกิเลสสงเคราะห์ลงในหลัก ๓ อย่าง	๕๑๓
กิเลสมีทั้งเสนห์ชั่วร้าย และโทษเลวร้าย	๕๑๔
จิตประภัสสรที่ยังไม่ได้รับการอบรม กิเลสก็เกิดได้	๕๑๕
จิตประภัสสรตามธรรมชาติ คือไม่มีกิเลส สว่างใสอยู่ตามธรรมชาติ	๕๑๖
กิเลสที่ไหลกลับออกมา คือ อาสวะที่สะสมไว้เป็นอนุสัยมากเข้า....	๕๑๗
ความดับ ๒ อย่างของกิเลส : ดับชั่วคราว กับ ดับเด็ดขาด	๕๑๘
ความต่างระหว่าง จิตประภัสสรของปุถุชนกับของพระอรหันต์	๕๑๙
รู้เรื่องนิสสรณะ-ทางออกจากอำนาจของกิเลส	๕๒๐
จงมีสติสัมปชัญญะ แล้วจะไม่มีการทำผิดอันจะให้เกิดกิเลสอีกต่อไป	๕๒๑

๔๓. การปฏิบัติธรรมะ คือการทำหน้าที่ของตน ๆ

ถ้าโลกาไม่สว่างไสว ความสงบเย็นก็มีไม่ได้	๕๒๓
ธรรมะคือหน้าที่ มีมาก่อนพระพุทธเจ้าทุกพระองค์	๕๒๔
ที่ใดมีการทำหน้าที่ ที่นั่นมีธรรมะ	๕๒๕
พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงเคารพหน้าที่ของพระองค์	๕๒๖
การปฏิบัติหน้าที่คือการปฏิบัติเพื่อความรอดทั้ง ๒ อย่าง	๕๒๗
ทำหน้าที่อย่างไร จึงจะเป็นการปฏิบัติธรรมะ	๕๒๘
ให้มีสติสัมปชัญญะ ก่อนจะลงมือทำหน้าที่ ว่ากำลังปฏิบัติธรรมะปฏิบัติหน้าที่	๕๒๙
ถูกต้องแล้วพอใจ เป็นเหตุนำสุขมาให้	๕๓๐
ความสุขแท้จริงไม่ต้องใช้เงิน	๕๓๑
ประโยชน์ของธรรมะช่วยให้ทำงานสนุก เป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน	๕๓๒
ถ้าทุกคนสนุกพอใจในการทำงาน จะช่วยประเทศชาติให้รอดได้	๕๓๓
แผ่นดินธรรม นำให้เกิดแผ่นดินทอง	๕๓๔
หน้าที่เป็นสิ่งที่ช่วยให้รอดทั้งทางร่างกายและจิตใจ	๕๓๕
อย่าให้โบสถ์วิหารว่างจากธรรมะ ช่วยกันทำหน้าที่ในโบสถ์และวิหาร	๕๓๖

๔๔. แผ่นดินทองของแต่ละคน ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม

ปรมาตมธรรม คือธรรมที่เป็นความจริงสูงสุด ซึ่งมนุษย์ควรจะรู้	๕๓๗
แผ่นดินธรรม คือการที่ทุกคนทำหน้าที่ไม่บกพร่อง	๕๓๘
มีธรรมะกำกับ จะยอมรับทุกหน้าที่ที่ถูกต้องตามหน้าที่	๕๓๙
ธรรมะคือหน้าที่ ซึ่งเป็นความรอดแท้จริง หรือคือตัวชีวิตก็ได้	๕๔๐
ธรรมะในฐานะต่าง ๆ ที่จะต้องรู้ไว้	๕๔๑

๔๖. เมื่อไม่รู้จักตัวเอง ก็ไม่รู้ว่าคุณจะมีหน้าที่อะไร

ปรมาตมธรรม ต้องกลับมาเป็นอุดมคติของศีลธรรม	๕๖๕
ต้องมีสติปัญญาละเอียดสุขุมจึงจะรักการทำงาน	๕๖๖
เมื่อไม่มีสติปัญญาเป็นเครื่องเชื่อเชียวให้ทำงาน ก็มีแต่ถูกกิเลสให้ทำ	๕๖๗
การดำรงชีวิตด้วยสติปัญญา คือการไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นทุกระดับ	๕๖๘
ทำอะไร ๆ ขอให้ทำด้วยสมาทาน อย่าทำด้วยอุปาทาน	๕๖๙
การดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ให้มีลักษณะเป็นการสมาทานด้วยสติปัญญา	๕๗๐
การรู้จักใช้สิ่งพิเศษในตนเอง ให้ทำอะไรไปในลักษณะที่เป็นที่พึงแก่ตนเอง	๕๗๑
ควรรู้ว่าเกิดมาทำไม สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรได้รับคืออะไร	๕๗๒
มีธรรมะเป็นหน้าที่อยู่ทุกวินาที นั่นคือสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้	๕๗๓
ทุกหน้าที่เป็นธรรมะเท่ากัน เมื่อทำหน้าที่แล้วก็เป็นธรรมะเท่ากัน	๕๗๔
คำนิยามของคำว่าธรรม ที่สมบูรณ์	๕๗๕
ปรมาตมธรรมต้องกลับมา เพื่อเป็นอุดมคติแก่ศีลธรรม	๕๗๖
ความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องซื้อหาด้วยเงิน	๕๗๗

๔๗. ทำไมจึงต้องใช้คำว่า “กลับมา ๆ”

เหตุผลที่ต้องใช้คำว่า “กลับมา” กับสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมและปรมาตมธรรม	๕๗๘
ตัวอย่างประชาชนยุคที่ประกอบด้วยศีลธรรมกับยุคที่ไม่ประกอบด้วยศีลธรรม ๕๘๐-๕๘๓	
ศีลธรรมและปรมาตมธรรมกลับมา มีผลดี ๓ ประการ	๕๘๔
จิตว่างไม่ยึดถือทั้งชั่วทั้งดี เป็นเวลาที่มีความสงบสุข	๕๘๕
กราบพระอย่างไรเป็นไสยศาสตร์? กราบพระอย่างไรเป็นพุทธศาสตร์?	๕๘๖
ผลดีแห่งศีลธรรมกลับมา ๖ ประการ	๕๘๗

ผลสุดท้ายของศีลธรรมคือ สันติสุข และ สันติธรรม	๕๘๘
ศีลธรรมและปรมาตถธรรมเคยมีมาแล้วกลับหายไป จึงต้องใช้คำว่ากลับมา	๕๘๙

๔๘. ปรมาตถธรรมกลับมา ในลักษณะที่เป็นหัวใจ

ศีลธรรมกับปรมาตถธรรมต้องกลับมา เพราะมันเคยมีแต่ได้หายไป	๕๙๑
อะไรเป็นหัวใจของปรมาตถธรรม ?	๕๙๒
หัวใจของพุทธศาสนาสาธุอยู่ที่ “สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น”	๕๙๓
ความไม่ยึดมั่นถือมั่น มีลักษณะอย่างไร ?	๕๙๔
ทำสิ่งดีเป็นประโยชน์ ต้องทำด้วย “สมาทาน” อย่าทำด้วย “อุपाทาน”	๕๙๖
ความจำเป็นที่ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่น	๕๙๗
ความไม่ยึดมั่นจะต้องสอนแม่แก่เด็กเล็ก ๆ เป็นต้นไป	๕๙๘
พลเมืองดีและบรรพชิต เกี่ยวข้องกับความไม่ยึดมั่นอย่างไร	๕๙๙
อาศัยพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตรจะอยู่เหนือกรรม พันการเกิด แก่ เจ็บ ตาย	๖๐๐
ความไม่ยึดมั่น เป็นรากฐานของศีลธรรมได้อย่างไร ?	๖๐๑
ขอให้ยึดมั่นถือมั่นในความไม่ยึดมั่นถือมั่นเถิด	๖๐๒
ตั้งแต่ฝุ่นของดินสูงขึ้นไปจนถึงนิพพาน ยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ทั้งนั้น	๖๐๓
หัวใจของปรมาตถธรรมคือประโยคที่ว่า สัพเพ ธมมา นาลอภินิเวสยา	๖๐๔

๔๙. ปัญญามาก่อนสิ่งใด ก็ปลอดภัยทุกอย่าง

ปัญญาจะต้องมานำหน้ากิจกรรมทั้งหมดของมนุษย์	๖๐๕
กิจกรรมของมนุษย์คือสิ่งที่มนุษย์จะต้องทำเพื่อความรอด	๖๐๖
ปัญญาของมนุษย์ คือความรู้ที่ควรรู้เฉพาะที่ดับทุกข์ได้ แก้ปัญหาได้	๖๐๗

การศึกษาาระบบมหาห้วงคว้น คือไม่รู้ว่าเป็นมนุษย์อย่างไรให้ถูกต้อง	๖๐๘
ปัญญามีหน้าที่ที่จะต้องทำอะไรบ้าง	๖๐๙
เราจะต้องมีปัญญาเมื่อกำลังมีความทุกข์หรือความสุข	๖๑๐
อะไรคือเครื่องขนส่งของปัญญา	๖๑๑
บ่อเกิดของปัญญา ๒ ประการ : <i>ปรโต โฆโส, โยนิโสมนสิการ</i>	๖๑๒
ปัญญาเพียงแต่ได้ยินได้ฟังมายังไม่พอ ต่อเมื่อแจ่มแจ้งประจักษ์แก่ใจจึงสมบูรณ์	๖๑๓
ผลของปัญญามีอย่างไรบ้าง	๖๑๔
ปัญญามาก่อนสิ่งใด จะปลอดภัยทุกอย่างได้อย่างไร	๖๑๕
อย่าไปบูชาปัญญาเถ โภของคนที่มิกละสตัณหารึเห็นแก่ตัวเลย	๖๑๖

๕๐. ธรรมะเป็นแสงสว่าง ในการสร้างแผ่นดินธรรม

ชวนขวยกันสร้างแผ่นดินธรรม ในฐานะสร้างบ้านสร้างประเทศ	๖๑๗
ความหมายของการสร้างแผ่นดินทอง	๖๑๘
ความร่ำรวยที่แท้จริง คือความร่ำรวยที่ถูกต้อง.... ..	๖๑๙
ความหมายของแผ่นดินธรรม	๖๒๐
แผ่นดินธรรมสามารถสร้างแผ่นดินทองขึ้นได้	๖๒๑
ความหมายของคำว่า “ธรรม” โดยพยัญชนะ โดยเหตุ โดยผล	๖๒๒
คำว่าธรรม เมื่อว่ากันโดยอุปมาและโดยศิลปะ	๖๒๓
อย่างไรเรียกว่า “ปฏิบัติพระศาสนา”?	๖๒๔
คำว่าธรรม เมื่อว่ากันโดยฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์	๖๒๕
ธรรมะจะเป็นแสงสว่างในการสร้างแผ่นดินธรรมได้อย่างไร	๖๒๖
แผ่นดินธรรม ต้องสร้างในแผ่นดินไท	๖๒๗
การสร้างแผ่นดินทอง ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม	๖๒๘
ธรรมะสร้างความเป็นไท คือหลุดพ้นจากอำนาจของสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา	๖๒๙

๕๑. หน้าที่ในทุกกิจกรรม อย่างกระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น

บรรยายครั้งนี้สืบเนื่องไปถึงการบรรยายครั้งก่อนนี้	๖๓๑
อุปาทานเป็นศัตรูร้ายกาจของชีวิต	๖๓๒
โทษเลวร้ายของอุปาทาน	๖๓๓
ความประหม่า มาจากความยึดมั่นถือมั่นตัวกู-ของกู	๖๓๔
อะไรคือหน้าที่ในทุกกิจกรรม ?	๖๓๕
กิจกรรมมี ๒ ระดับ : เพื่อรอดชีวิต, เพื่อรอดจากความทุกข์	๖๓๖
หน้าที่หรือกิจกรรมในวงธรรมะ ทั้ง ๓ ระดับ ต้องทำความไม่ยึดมั่นทั้งนั้น	๖๓๗
พิจารณาการกระทำทุกกิจกรรมด้วยความไม่ยึดมั่น ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น	๖๓๘
จะทำอะไรให้เต็มที่ก็ได้ ถ้าทำด้วยสมาทาน	๖๓๙
ทำอะไร ๆ ด้วยอุปาทาน จะเป็นสิลัพท์ตปรามาสไปหมด	๖๔๐
ถืออย่างยึดมั่นถือมั่นเป็นอุปาทาน, ถืออย่างถูกต้องอย่างพอดีเป็นสมาทาน	๖๔๑
ความยึดมั่นถือมั่นทำให้เหนื่อยมาก ทำให้ทรมานใจ	๖๔๒

๕๒. เมื่อมีหน้าที่สำคัญ ๆ จงกระทำมันด้วยจิตว่าง

พูดเรื่องจิตว่าง ในฐานะที่เป็นหลักของพุทธศาสนา	๖๔๓
จิตว่างคืออะไร ?	๖๔๔
หลักฐานที่ว่า จิตว่าง ความว่าง มีในพระไตรปิฎก	๖๔๕
จิตว่างทำไมไม่จับฉวยเอาอะไร ?	๖๔๖
จิตว่างทำอะไรได้ดีที่สุด และมีผลดีที่สุด	๖๔๗
ธรรมชาติได้ทำให้เกิดความว่างตามธรรมชาติ อยู่ไม่น้อย	๖๔๘
สรุปประโยชน์ของจิตว่าง	๖๔๙
เห็นสูญญาคือเห็นหัวใจของพุทธศาสนา	๖๕๐
แม้พระนิพพานก็จับฉวยเอาเป็นตัวตนของตนไม่ได้	๖๕๑

พระพุทธเจ้าทรงอยู่ด้วยปรมาณูตรสุญญตา ในทุกกรณี	๖๕๒
ควรมีชีวิตอยู่ด้วยจิตว่าง จะได้เป็นชีวิตที่สะอาด สว่าง สงบ	๖๕๓
ทำหน้าที่ที่ยิ่งสำคัญเท่าไร จงทำหน้าที่นั้น ๆ ด้วยจิตว่าง	๖๕๔
พระองค์อยู่ด้วยจิตว่าง ทั้งเมื่อทำหน้าที่การงานและเมื่อทรงพักผ่อน	๖๕๕

๕๓. หน้าที่ทุกอย่างนั้นแหละ คือตัวแท้ของธรรมะ

ปรมาัตถธรรมกลับมาเป็นเหตุผลของการปฏิบัติศีลธรรม	๖๕๗
ทำไมสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ จึงคือตัวธรรมะ ?	๖๕๘
ธรรมะ คือสิ่งที่ช่วยผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกลงไปในกองทุกข์	๖๕๙
หน้าที่ที่มีการปฏิบัติอยู่ จึงจะเรียกว่าธรรมะ	๖๖๐
สิ่งมีชีวิตทุกระดับต้องทำหน้าที่ซึ่งรอดอยู่ได้	๖๖๑
อณฑลทำหน้าที่อณฑล แต่เป็นธรรมะอณฑลมีผลเป็นทุกข์	๖๖๒
ทุกคนต่างต้องมีหน้าที่อยู่แล้ว แต่ต้องมีหน้าที่ที่สูงขึ้นไปอีก	๖๖๓
หน้าที่คือชีวิต เพราะไม่ทำหน้าที่ มันก็คือไม่มีชีวิต	๖๖๔
หน้าที่เป็นสิ่งที่กฎธรรมชาติบังคับให้ทุกชีวิตต้องทำ แม้พระเจ้า	๖๖๕
หน้าที่คือความมีค่าของบุคคลนั้น ๆ	๖๖๖
หน้าที่คือสิ่งที่เราต้องรู้จัก แล้วต้องปฏิบัติให้มีผลขึ้นมา มิฉะนั้นต้องตาย	๖๖๗
ถ้ากิเลสเกิดไม่ได้ ทุกข์ก็เกิดไม่ได้; ทุกข์เกิดไม่ได้คนก็หมดปัญหา	๖๖๘
มีแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองได้ ด้วยการที่ทุกคนทำหน้าที่	๖๖๙
เมื่อสมบูรณ์ด้วยหน้าที่ ก็ยกมือไหว้ตนเองได้ เคารพตนได้	๖๗๐

๕๔. กิจกรรมของหมู่คณะ ต้องมีสิ่งที่เรียกว่า “สามัคคี”

ความรู้ในชั้นปรมาตต์ เป็นรากฐานของการปฏิบัติในชั้นของศีลธรรม	๖๗๑
สามัคคี เป็นสิ่งหาได้ยากที่สุดในโลกในเวลานี้	๖๗๒

ความสามัคคีที่ถูกต้องที่พอดี เป็นเรื่องของสัตยชาติญาณ	๖๗๓
ธรรมชาติให้สัตยชาติญาณแห่งการรวมกันเป็นหมู่ เพื่อคุ้มครองสัตว์เหล่านั้น	๖๗๔
สามัคคี โดยพยัญชนะและโดยอรรถะ	๖๗๕
สิ่งที่จะให้เกิดความสามัคคีโดยวงกว้าง....	๖๗๖
รากฐานของความสามัคคีที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรม	๖๗๗
เครื่องหล่อเลี้ยงความสามัคคี ตามหลักพระบาลี	๖๗๘
ผลของความสามัคคี ที่พอมองเห็นได้	๖๗๙
ความสามัคคีช่วยให้แผ่นดินธรรมประสบผลสำเร็จ	๖๘๐
แผ่นดินทองต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม ในแผ่นดินที่เป็นไท	๖๘๑
การสร้างแผ่นดินทองขึ้นมาได้สำเร็จ ตามหลักพระบาลี	๖๘๒

๕๕. เกิดเป็นคนทั้งที อย่าต้องตกรอกไปพลางทำงานไปพลาง

ถ้าเป็นกิจกรรมของหมู่คณะ ต้องมีสิ่งทีเรียกว่าสามัคคี	๖๘๓
ทั้งคนทั่วไปและมหาเศรษฐี ล้วนมีอาการตกรอกไปพลางทำงานไปพลาง	๖๘๔
ธรรมะกับหน้าที่เป็นสิ่งเดียวกัน คือสิ่งที่จะช่วยให้รอด	๖๘๕
มีหน้าที่การงานที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์แล้ว เป็นธรรมะไปหมด	๖๘๖
ทำหน้าที่คือปฏิบัติธรรม เพื่อความรอด ๒ ระดับ : ทางกาย, ทางใจ	๖๘๗
มนุษย์ไม่มุ่งความรอดอยู่แค่รอดทางกาย แต่มุ่งความรอดถึงทางจิตทางวิญญาณ	๖๘๘
ความต่างกันระหว่างสัตว์-คน-มนุษย์ ที่เกี่ยวกับความหิว	๖๘๙
ความต่างแห่งสัตว์-คน-มนุษย์ ที่เกี่ยวกับการทำงาน	๖๙๐
สัตว์หิวทางกายเท่านั้น แต่คนหิวทางจิตทางวิญญาณด้วย	๖๙๑
เปรียบเทียบระหว่างความหิวของสัตว์-คน-มนุษย์	๖๙๒
อย่าได้เป็นสัตว์ชนิดที่มีความทุกข์มากกว่าสัตว์เดรัจฉานเลย	๖๙๓

มนุษย์ทำงานด้วยความไม่หิวทั้งทางกายและทางจิต	๖๕๔
มนุษย์ทำงานด้วยธรรมปฏิบัติ มีการขึ้นสวรรค์อยู่ตลอดเวลา	๖๕๕
ในขณะที่สร้างแผ่นดินธรรม ก็เป็นแผ่นดินทองพร้อมกันไปในตัว	๖๕๖

๕๖. การปฏิบัติที่ถูกต้อง ต้องให้ปัญญามาก่อน

การบรรยายชุดนี้ เรียกว่า ปรมัตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว	๖๕๗
การปฏิบัติที่เป็นการเดินทางของชีวิต ต้องประกอบด้วยธรรมธาตุ ๓ อย่าง	๖๕๘
ความหมายของการปฏิบัติที่เป็นการเดินทางของชีวิตนั้น	๖๕๙
ในการทำอะไรต้องประกอบด้วย ปัญญา ศีล และสมาธิ	๗๐๐
หลักไตรสิกขาของพุทธศาสนามีลักษณะตรงตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ	๗๐๑
หลักพุทธศาสนาที่ถูกต้องสามารถเผชิญหน้าได้กับวิทยาศาสตร์ เป็นต้น	๗๐๒
สัตว์เดรัจฉาน ก็ถือหลักกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ๓ ดังกล่าวนั้น	๗๐๓
ทรงวางหลักมัชฌิมาปฏิปทาไว้ว่า ปัญญามาก่อนศีลและสมาธิ	๗๐๔
ต้องให้ปัญญามาก่อน เพื่อจะได้ปฏิบัติไม่ผิดจุดประสงค์	๗๐๕
จะทำไมรันทนา ค้ำขาย เป็นกรรมกร ขอทาน ก็ต้องมีปัญญามาก่อน	๗๐๖
ธรรมธาตุ ๓ ประการ คือ ปัญญาธาตุ เจตนาธาตุ กัมมธาตุ	๗๐๗
โอวาทของพระพุทธองค์ มีปัญญามาก่อน แล้วมีเจตนา แล้วมีการกระทำ	๗๐๘

๕๗. แม้แก่ลูกเล็กเด็กอ่อน เราก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น

การปฏิบัติที่ถูกต้อง ต้องให้ปัญญามาก่อน	๗๐๙
ความหมายของ “ไม่รู้จักเสีย เอาเรือเข้าไปจอด”	๗๑๐
ทำอะไรทำให้มันคงไม่ใช่ทำด้วยวิชา ต้องทำด้วยวิชา	๗๑๑
ความต่างระหว่างคำว่า “อุปาทาน” กับ “สมาทาน”	๗๑๒

ทารกวางจากเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ มาแต่อยู่ในท้อง	๗๑๓
ถ้าต้องการอะไรด้วยสติปัญญา ไม่เรียกว่าค้นหา โลภะ รากะ	๗๑๔
จิตของเด็กปราศจากวิชา เราจึงต้องเริ่มสอนให้มีเพิ่มขึ้น	๗๑๕
คุณถึงผลที่จะได้รับจากความไม่ยึดมั่นถือมั่น	๗๑๖
ถ้าไม่มีความไม่ยึดมั่นถือมั่นจะมีสัพปุริสธรรมทั้งเจ็ดได้ง่าย	๗๑๗
ต้องเติมสติปัญญาลงไป ในจิตของเด็ก ให้รู้จักสิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น	๗๑๘
“ปลุกต้นโพธิ” ลงที่จิตเด็กให้เขารู้ว่า ไปยึดมั่นอะไร เขามันกัดเอาทั้งนั้น	๗๑๙
สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น นี่เป็นพุทธภาษิต	๗๒๐

๕๘. การปฏิบัติธรรมทุกชั้น มีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอนตัวตน

เราจะต้องมีศีลธรรมในโลกนี้ ทุกประเทศ	๗๒๑
ทุกประเทศในโลก ควรจะมีกระทรวงศีลธรรม	๗๒๒
ตัวตนมีในความรู้สึก แต่มีได้มีอยู่จริง	๗๒๓
หลักการถอนตัวตนในขั้นที่ห้า ตามพหุลาอนุศาสนี	๗๒๔
ความหมายของคำว่า “ตนเป็นที่พึ่งแก่ตน”	๗๒๕
ตามธรรมชาติแท้ มีแต่กายกับใจ, ไม่มีตัวตน	๗๒๖
มีทุกข์ที่ไหนเมื่อไร จะมีตัวตนที่นั่นเมื่อนั้น	๗๒๗
ตัวตนกับความเห็นแก่ตน เกิดได้อย่างไร ?	๗๒๘
คูพิษสงร้ายกาจ ของความเห็นแก่ตน	๗๒๙
เห็นแก่ตนก็เข้าไปเพื่อเห็นแก่กิเลส	๗๓๐
วิธีทำลายความเห็นแก่ตน	๗๓๑
ความเห็นแก่ตนเป็นศัตรูของมนุษย์ เป็นศัตรูของโลกโดยส่วนรวม	๗๓๒
หมดความรู้สึกว่าเป็นตัวตน ก็หลุดพ้นจากปัญหาทั้งปวง	๗๓๓

๕๕. ปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๑)

ศีลธรรมมีว่าทำอะไร ประมัตตธรรมจะบอกว่าทำไมจึงต้องทำอย่างนั้น	๓๓๕
ปัญหาที่ยังเข้าใจผิดเกี่ยวกับรากฐานของศีลธรรม	๓๓๖
คนไม่มี มีแต่ชั้นธาตุอายตนะตามธรรมชาติ : คำสอนชั้นหัวใจที่สุด	๓๓๗
พูดว่าตายแล้วเกิด ได้ประโยชน์กว่าพูดว่าตายแล้วไม่เกิด	๓๓๘
คำพูดเรื่องนรกสวรรค์ ที่มีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล	๓๓๙
พระพุทธเจ้าท่านทรงแสดงนรกและสวรรค์ที่เป็นไปทางอายตนะ.... ..	๓๔๐
สวรรค์อยู่นอก นรกอยู่ในใจ : คำของปู่ย่าตายาย	๓๔๑
นรกสวรรค์ที่เราควบคุมได้นี่ดี เราจะเว้นนรกได้จริง มีสวรรค์ได้จริง	๓๔๒
ผัสสาตนิคนรก ผัสสาตนิกสักกะ จริงยิ่งกว่าจริง รู้สึกได้ด้วยตนเอง.... ..	๓๔๓
ความหมายของคำว่า “โอปปาติกะ”	๓๔๔
จะเกิดเป็นฝ่ายชั่วหรือเกิดเป็นฝ่ายดี มันแล้วแต่ความคิด	๓๔๕
เป็นมนุษย์ ต้องมีจิตใจสูง รู้ผิดชอบชั่วดี	๓๔๖
คำว่าโอปปาติกะ เป็นชื่อของกิริยาอาการที่เกิดผลงขึ้นมาจากทางจิต	๓๔๗
ถ้าเป็นบัณฑิตย่อมถือเอาอรรถทั้ง ๒ อย่างได้ : อรรถต้น, อรรถลึก	๓๔๘

๖๐. ปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๒)

พูดเรื่องปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่ เรื่องนิพพาน	๓๔๙
ประวัติการใช้คำว่า “นิพพาน” ในพุทธศาสนา	๓๕๐
นิพพานที่ใช่กับวัตถุ	๓๕๑
นิพพานที่ใช่กับสัตว์กับคน เป็นต้น	๓๕๒
นิพพานไม่เกี่ยวกับความตาย แต่เป็นความว่างอย่างยิ่ง	๓๕๓
คนเรามีนิพพานหล่อเลี้ยงชีวิตเป็นประจำวัน	๓๕๔

มีธรรมชาติแวดล้อมไม่เปิดโอกาสให้เกิดกิเลสก็เป็นนิพพาน	๗๕๕
นิพพานไม่ได้เกี่ยวกับความตาย แต่เกี่ยวกับความเย็น	๗๕๖
มีคำว่าปรินิพพานที่ใช้ในภาษาธรรมคือไม่ต้องตาย เป็นพุทธภาษิต	๗๕๗
นิพพานมิได้ ทั้งเขียนอย่างธรรมดาและเขียนสมบุรณ์	๗๕๘
พุทธบริษัทจงรู้จักนิพพานที่จะถือเอาได้ที่นี้เดี๋ยวนี้	๗๕๙
นิพพานเป็นความว่างจากกิเลสและความทุกข์ ก็มีใช้ความตาย	๗๖๐

๖๑. ปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๓)

มีความรู้เรื่องปรมัตถธรรมดีแล้ว สามารถที่จะปฏิบัติศีลธรรมได้โดยถูกต้อง	๗๖๑
โลกุตตระเป็นเรื่องที่นี้และเดี๋ยวนี้ ในชีวิตที่เป็น ๆ	๗๖๒
โลกุตตระธรรม อยู่เหนือการบีบคั้นของนานาโลกธรรม	๗๖๓
โลกุตตระธรรมทั้งเก้า เป็นเรื่องที่เป็นไปในจิตใจของผู้บรรลุ	๗๖๔
โลกุตตระ คือเหนือทุกข์ตามหลักอริยสัจจ์	๗๖๕
ไม่ยึดมั่นขันธทั้งห้า โดยความเป็นตัวเรา-ของเรา ก็ไม่มีความทุกข์	๗๖๖
โลกุตตระ คืออยู่เหนือการบีบคั้นของปัจจัยสี่เหนือวิสัยกามารมณ์ย่ำยิจิต	๗๖๗
โลกุตตระ คืออยู่เหนือโลกการเมือง-การสังคม-การสงคราม	๗๖๘
โลกุตตระ คืออยู่เหนือการวิบัติอันเกิดตามธรรมชาติเป็นต้น	๗๖๙
โลกุตตระ คืออยู่เหนือสิ่งที่มีความหมายเป็นคู่ ๆ	๗๗๐
ว่างจากสุขจากทุกข์ ว่างจากบุญจากบาป นั้นสบายที่สุด อยู่เหนือปัญหา	๗๗๑
โลกุตตระ คืออยู่เหนือวิสัยโลกที่รู้สึกแปลกหน้าอัศจรรย์เป็นต้น	๗๗๒
ความศักดิ์สิทธิ์ มีทั้งอย่างโลกียะและอย่างโลกุตตระ	๗๗๓
ความหมายของคำว่าโลกุตตระ	๗๗๔
พยายามทำจิตให้เป็นโลกุตตระให้มากที่สุด	๗๗๕

๖๒. ความว่างในฐานะที่เรายังเข้าใจผิดกันอยู่

ครั้งนี้บรรยายให้รู้ว่าความว่าง มีคุณค่ามหาศาลอย่างไรบ้าง	๓๓๓
ความว่างเป็นปัจจัยรากฐานของศีลธรรมและปรมาตถธรรม	๓๓๔
สิ่งต่าง ๆ มีคุณค่าขึ้นมา ก็เพราะมีความว่าง	๓๓๕
ว่างจากกิเลส มีค่าแก่ชีวิตอย่างยิ่ง	๓๓๐
มีจิตว่างไม่มียึดมั่นถือมั่นทำให้ไม่เห็นแก่ตัว	๓๓๑
ความเข้าใจผิดกรณีเข้าใจความว่างไม่ได้ ในแง่ต่าง ๆ	๓๓๒
สูญญตาไม่ได้แปลว่าสูญเปล่า แต่แปลว่าว่างจากตัวตนที่เกิดมาจากอุปาทาน	๓๓๓
มีชีวิตอยู่ด้วยความว่าง เป็นยอดของศิลปะ	๓๓๔
ต้องทำงานไปพลาง เย็นอกเย็นใจพอใจถูกต้องเคารพตัวเองไปพลาง	๓๓๕
อย่าทำอะไรด้วยความหวัง ให้ทำด้วยสติปัญญา	๓๓๖
ความว่าง เป็นยอดสุดของสิ่งทั้งปวง	๓๓๗
จิตว่างในทางปรมาตถธรรม ไม่มีตัวกูของกู ไม่มีภาระหนัก	๓๓๘
เวลาที่จิตว่าง เป็นเวลาที่เป็นสุขที่สุด	๓๓๙
เข้าถึงความว่างให้ได้ จะไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา	๓๔๐

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๑ -

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๒๔

ปรมัตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อว่า การกลับมาของปรมัตถธรรม; แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะการบรรยายในครั้งนี้ว่า “ปรมัตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว”.

ท่านทั้งหลายอาจจะสังเกตเห็นได้ว่า อาตมา เคยบรรยายเรื่องศีลธรรมกลับมา ๓๖ ครั้ง แล้ว, เห็นว่าเป็นการพอแล้ว สำหรับศีลธรรมกลับมา. ต่อไปนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ปรมัตถธรรมกลับมา เพื่อว่าจะมีผลดีในทางศีลธรรม ศีลธรรมจะกลับมาได้ง่ายขึ้น.

เหตุผลที่พูดเรื่องให้ปรมาตธรรมกลับมา

ทำไมจึงใช้คำว่ากลับมา ? เพราะว่ามันเคยมีมา, มีแล้วอย่างเพียงพอ ในยุคบรรพบุรุษของเรา : บรรพบุรุษของเรา ท่านเคยอยู่กันอย่างสงบสุข นอนคาหลับ ไม่มีอันตรายเต็มบ้านเต็มเมือง, เพราะมีปรมาตธรรมประจำอยู่ในใจ จนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ตามความหมายของปรมาตธรรมนั้น ๆ อยู่ในสายเลือด ซึ่งควรจะเอามาทำความเข้าใจกันดู.

ปรมาตธรรมที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนานั้น สรุปความตามพระพุทธรูปภาพิต ก็คือคำว่า ตถตา แปลว่า เช่นนั่นเอง. เป็นเช่นนั้นเอง ก็เป็นตามเหตุตามปัจจัยที่เป็นอยู่; จะเป็นเรื่อง สามัญญลักษณะ ก็ดี เรื่อง อริยสัจจ์ ก็ดี เรื่อง ปฏิจจสมุปบาท ก็ดี ล้วนแต่แสดงความหมายแห่ง ความเป็นเช่นนั้นเอง ของธรรมชาติ ของสังขารทั้งหลายทั้งปวง.

เมื่อเห็นว่าเป็นเช่นนั้นเอง มันก็ไม่เกิดกิเลส; คือไม่รักที่จะเกิดกิเลส ในส่วนความรัก, ไม่โกรธ ไม่เกลียดที่จะเกิดกิเลส ในส่วนความโกรธหรือความเกลียด; ทำให้จิตใจคงที่ ปกติ, อย่างน้อยก็ยิ้มได้ : มาให้รักก็ยิ้มเยาะได้, มาให้โกรธก็ยิ้มเยาะได้; บรรพบุรุษไทยจึงมีอาการยิ้มเสมอ จนกลายเป็น เอกลักษณะของไทย ที่ว่ามียิ้มเสมอ. นอกจากยิ้มแล้วยังให้อภัยกันได้เสมอ; เพราะให้อภัยกันได้ มันจึงไม่ต้องมีการฆ่าแกงกัน เบียดเบียนกัน เหมือนอย่างทุกวันนี้.

สมมติว่า ภรรยาฆ่าตัว ก็เห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง, เมื่อเหตุปัจจัยมันเป็นเช่นนั้นเอง มันก็ต้องเป็นเช่นนั้นเอง. ภรรยาฆ่าตัวก็ไม่ต้องฆ่าภรรยา ไม่ต้องฆ่าลูก ไม่ต้องฆ่าแม่ยายพ่อตา แล้วก็ไม่ต้องฆ่าตัวเอง เหมือนที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้. นี่ ตถตา – ความเป็นเช่นนั้นเอง ป้องกันไว้ได้อย่างนี้.

ถ้า สามิทิ้งไป ภรรยา也不需要มานั่งร้องไห้อยู่ หรือว่าผูกคอตาย; เพราะคุณย่าคุณยาย จะบอกว่าลูกเอ๊ย หลานเอ๊ย มันเป็นธรรมดาเช่นนี้เอง. ผู้หญิงคนนั้นก็ไม่ต้องร้องไห้, ไม่ต้องฆ่าตัวตาย, เหมือนอย่างที่ปรากฏอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ของยุคนี้.

ถ้าว่า เด็กสาวชิงสุกก่อนห่าม เกิดตั้งครรภ์ขึ้นมา ก็ไม่ต้องเอาลูกแดง ๆ ไปทิ้งที่นั่นที่นี่ เหมือนที่ปรากฏอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์แห่งยุคนี้; เพราะเขายึดหลักธรรมในชั้นปรหมัตถธรรมที่ว่า “มันเช่นนั้นเอง, ไปทำเข้าอย่างนั้น มันก็จะต้องได้รับผลอย่างนั้น”.

คนแก่จะเตือนลูกหลานที่นังร้องไห้อยู่ว่า อย่าร้องไห้ไปเลย มันเป็นเช่นนั้นเอง. เมื่ออยากจะให้ได้ผลเป็นอย่างอื่น ก็ต้องไปทำอย่างอื่น ให้มันตรงกับเรื่องเช่นนั้นเอง; มานั่งร้องไห้อยู่นี้ ไม่มีประโยชน์.

ความเป็นเช่นนั้นเอง เป็นของธรรมชาติ หรือเป็นบัญญัติของพระเจ้า. เมื่อมีความรู้สึกว่ “เช่นนั้นเอง” แล้ว จะไม่เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่มีกิเลส ก็เย็นเป็นนิพพาน.

ความเป็นเช่นนั้นเอง แสดงอยู่ที่ทุก ๆ สิ่งรอบตัวเรา : นอกตัวเรา, ในตัวเรา, มีความเป็นเช่นนั้นเอง แสดงอยู่ทุกสิ่ง; แต่เราไม่เห็น, มันยิ่งกว่าตาบอด. มันไม่เห็น, ไม่เห็นเช่นนั้นเอง มันก็เห็นไปตามที่กิเลสมันจะเอา จึงร้อนเป็นนรกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในปัจจุบันนี้ ที่นี้และเดี๋ยวนี้. มีนรกที่นี้และเดี๋ยวนี้ ขอให้คิดดู, เพราะไม่เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง.

อาตมาอยากจะใช้คำอุปมาจำง่าย ๆ ว่า **ตถาตา – เช่นนั่นเอง** เป็นรูปเงาของพระนิพพาน. ท่านถอดรูปเงานี้ออกไปเสีย ก็จะพบรูปทองอยู่ข้างในคือพระนิพพาน. “ตถาตา เป็นเจ้าเงาของนิพพาน”; ลองถอดรูปดู, ถอดรูปเจ้าเงานี้ออกดู จะพบรูปทองข้างในคือพระนิพพาน.

ปู่ ย่า ตา ยาย ของเรา ได้รับอบรมสั่งสอนเรื่องปรมัตถธรรมว่า “เช่นนั่นเอง” เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น; ท่านก็ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานเหมือนคนที่ไม่รู้เรื่อง “เช่นนั่นเอง”. หลักฐานบางอย่างมีอยู่ เช่นบทกล่อมลูกเรื่อง “มะพร้าวนาฬิกา กลางทะเลขี้ผึ้ง ฝนตกไม่ต้อง พ้าร่องไม่ถึง”; นี่มันเป็นปรมัตถธรรมอย่างยิ่ง คือเขารู้ว่าพระนิพพานหาพบได้ที่วิญญูสงสาร. ความดับทุกข์นั้นหาได้ที่ความทุกข์นั่นเอง. จงดูไปที่ความทุกข์ แล้วดับมัน จะพบความดับทุกข์ที่นั่น; ไม่ต้องแยกกันไว้คนละมุมโลก หรือห่างไกลกันเป็นหมื่นปีแสนปี ว่ามีความทุกข์ที่นี้เดี๋ยวนี้ แล้วจะดับทุกข์ต่ออีกหมื่นปี แสนปี, หรือว่าความทุกข์มีอยู่ที่บ้าน แล้วก็จะไปดับกันที่วัด. ความทุกข์เดี๋ยวนี้ จะดับกันก็ต่ออีกหมื่นชาติ แสนชาติ; นี้เพราะไม่รู้ “ความเป็นเช่นนั้นเอง”.

คนโบราณรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เขาพูดว่า “สวรรค์อยู่นอก, นรกอยู่ในใจ, นิพพานก็อยู่ที่จิตมันรู้สึกเมื่อว่างจากกิเลส”. นี้อยู่ที่นี้; ไม่ใช่ว่าสวรรค์อยู่บนฟ้า นรกอยู่ใต้ดิน แล้วจะถึงกันต่อตายแล้ว, นิพพานนั้นก็ต้องรออีกหมื่นชาติแสนชาติ.

คนเดี๋ยวนี้ไม่รู้ปรมัตถธรรม; อย่างที่ปู่ ย่า ตา ยาย เขารู้, จนถึงกับพูดว่า “สวรรค์ในอก นรกในใจ นิพพานก็อยู่ที่ความรู้สึกก่อนแต่ตายว่า เดี่ยวนี้ไม่มีกิเลส หรือว่างจากกิเลสชั่วขณะ ๆ ก็ยังเป็นนิพพานได้ชั่วขณะ ๆ”.

คนโบราณเขายังได้พูดว่า “งามอยู่ที่ผี คืออยู่ที่ละ พระอยู่ที่จริง นิพพานก็อยู่ที่ตายเสียก่อนตาย”. คำว่า ซากผี นั้น ถ้าดูให้ดีมันสอนนิพพาน สอนให้ได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน; นี่ความงามอยู่ที่ซากผี. ดินนั้นอยู่ที่ละ ที่สละ; คนเดียวนี้คืออยู่ที่เอา คืออยู่ที่ได้ คืออยู่ที่กอบโกยได้มาก ๆ. คนโบราณว่าคืออยู่ที่ละออกไป ๆ. พระอยู่ที่จริง หมายความว่าบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง สอนสืบ ๆ กันไปจริง. มันจริงอยู่อย่างนี้ เรียกว่าพระนั้นอยู่ที่จริง. นิพพานอยู่ที่ตายก่อนตาย ก็คือว่า ตัวกูที่เป็นกิเลส ยึดมันถือมัน นั่นแหละตายเถอะ แล้วเมื่อนั้นก็นิพพาน; อยู่ที่ตัวกูมันตายเสียก่อนแต่ร่างกายตาย คือกิเลสตายก่อนแต่ร่างกายตาย, นิพพานอยู่ที่นั่น. นี่มันเหลือเป็นมรดกให้เราฟัง; จะเป็นฟังเล่นมากกว่า, คือฟังไม่รู้เรื่อง ว่า “งามอยู่ที่ผี คืออยู่ที่ละ พระอยู่ที่จริง นิพพานอยู่ที่ตายเสียก่อนตาย”.

ที่นี้ ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างเหลืออยู่; เช่นธรรมเนียมว่า มาวัดก็กำทรายในคลองมากำมือหนึ่ง แล้วมาโปรยในวัด, เวลากลับไปก็กำใบไม้แห้งไปกำหนึ่ง ไปทิ้งนอกวัด หรือไปทิ้งที่บ้าน. กำทรายมาวัด มาชดเชย ว่า ถ้าทรายมันติดเท้าไปสักเม็ดสองเม็ด ออกไปนอกวัด ไปบ้านอย่างนี้ มันบาป ๆ; มันต้องชดเชย. มาทุกทีกำทรายมาโรยในวัดทุกที, กำใบไม้แห้งขะมูลฝอยจากวัด ออกไปนอกวัด ไปทิ้งที่บ้านนั้น, เขาถือว่าได้บุญ; คือมีหลักว่า ต้องไม่ทำอะไรให้เกะกะกีดขวางรกรุงรังเป็นอันตราย, ช่วยกันทำวัดให้เกลี้ยงให้สะอาด แล้วก็ได้บุญ. คนโบราณจะไม่ทิ้งสิ่งที่เป็นอันตราย เกะกะกีดขวางตามหนทาง; เช่นเศษกระเบื้องทิ้งลงบนถนนละก็ถือว่าบาปอย่างยิ่ง, โคนไม้ทับทาง เดินลำบาก ก็บาป

อย่างยิ่ง. ฉะนั้น จึงไม่มีการวางหาบเร่ บนทางเท้า ให้ลำบากแก่ตำรวจเหมือนคนสมัยนี้. ปู่ย่า ตา ยาย ของเราเป็นอย่างนี้, เคยมีอย่างนี้; เดียวนี้ไม่มี.

อาตมาจึงต้องใช้คำว่า กลับมา-กลับมา-กลับมา, ปรมัตถธรรมจงกลับมา ทำนองเดียวกับอธิบายเรื่อง “ศีลธรรมจงกลับมา” จนพอแล้ว. บัดนี้ก็เปลี่ยนเรื่องเป็น “ปรมัตถธรรมกลับมา”.

ปรมัตถธรรม เป็นรากฐานเป็นต้นของศีลธรรม

ทีนี้ ดูกันต่อไป : ศีลธรรมนั้นอาศัยปรมัตถธรรม, ปรมัตถธรรมเป็นรากฐานของศีลธรรม, ปรมัตถธรรมเป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรม; ไม่มีปรมัตถธรรม ศีลธรรมก็หลังหัก ก็ไม่มีได้, เป็นไปไม่ได้. ถ้ามีปรมัตถธรรมก็เป็นรากฐาน เป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรม เพราะมองเห็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ. มีบาป มีบุญ โดยเห็นความจริง ว่าเป็นอย่างไร ไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่นว่า : ครั้งแรกก็เชื่อตามผู้อื่นว่า, เป็นศีลธรรม; ต่อมาเห็นประจักษ์แจ้งด้วยตนเองว่าเป็นอย่างนั้นจริง ก็เป็นปรมัตถธรรม.

ปรัชญาของศีลธรรมนั้น คือปรมัตถธรรม. ศีลธรรมบอกว่าอย่าทำอย่างนั้น จงทำอย่างนั้นเป็นต้น; แต่ไม่ได้บอกว่า ทำไมจึงต้องทำอย่างนั้น, หรือต้องไม่ทำอย่างนั้น, นั่นมันเป็นหน้าที่ของปรัชญาของศีลธรรม. ปรมัตถธรรมนั่นเอง เป็นปรัชญาของศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้เราสั่งเด็ก สอนเด็กว่า อย่าทำอย่างนั้น อย่าทำอย่างนี้, จงทำอย่างนั้น จงทำอย่างนี้; แต่ไม่บอกปรัชญาของมันว่า ทำไมจึงต้องทำอย่างนั้น, ทำไมจึงต้องไม่ทำอย่างนี้ เป็นต้น. นี่การศึกษาไม่สมบูรณ์ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ ในการที่จะทำให้เด็ก ๆ มีศีลธรรม.

เด็ก ๆ ไม่รู้ว่า ทำไมจะต้อง รักษาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่ผู้ใหญ่เขาเน้นหนักแน่นหนา. นี่เพราะเราไม่บอกปรัชญาให้ลึกถึงปรมัตถธรรม ว่าทำไมเราจึงต้องรักษาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์.

เรารักผู้อื่นเพราะว่า เขาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน, ทำผิดต่อเขาต้องเป็นบาป; นั่น เป็นปรมัตถธรรม. ถ้าเราบอกว่า รักผู้อื่นเขาจะได้รักเรา เขาจะได้อภัยเหลือเรา; อย่างนี้มัน เป็นศีลธรรมผิว ๆ, มันไม่ลึกถึงกับว่า เขาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย กับเรา.

เด็กสมัยนี้ ไม่ได้ยินคำว่าบาป, ไม่สนใจคำว่าบุญว่าบาป, ไม่เคยได้ยินคำว่า เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย. โดยส่วนลึกแล้ว บาปนั้นคือการไม่ทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง, ไม่ทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง นั่นแหละคือบาป. เด็ก ๆ เดี่ยวนี้เขาไม่ถืออย่างนี้; เขาถือว่าไม่ทำหน้าที่ก็ไม่มีความผิดอะไร, เขาถือกันเพียงเท่านี้. สมัยอาตมาได้รับคำสั่งสอนเมื่อยังเป็นเด็กว่า นอนสายก็บาป ขี้เกียจทำงานก็บาป กิริยาหยาบก็บาป; ล้วนแต่เต็มไปด้วยคำว่าบาป. นี่ปรมัตถธรรมอยู่ที่คำว่า ไม่ทำหน้าที่ของตน หรือทำผิดหน้าที่ของตน มันเป็นบาป.

เดี๋ยวนี้นักเศรษฐกิจไม่มีปรมัตถธรรม, นักการเมืองไม่มีปรมัตถธรรม, นักปกครองไม่มีปรมัตถธรรม, ทหารไม่มีปรมัตถธรรม, ก็เลยไม่รู้ว่าจะทำอะไร ? นอกจากนี้ ทำเพื่อประโยชน์ที่เป็นหน้าที่ หรือเป็นเรื่องจ้ำจวนเสียมากกว่า หรือเพื่อกอบโกยประโยชน์เสียมากกว่า. เขาไม่มีปรมัตถธรรมว่า มนุษย์มีหน้าที่ช่วยกันสร้างสันติภาพ, ช่วยกันทำโลกนี้ให้งดงาม. ดังนั้น เขาก็ไม่รู้ว่าจะทำอะไร ? เขากำลังทำอะไร ? เพื่ออะไร ? หรือควรจะทำอย่างไร ? เพราะเหตุใด ? ก็ไม่ใช่.

ขอให้เราสอนเด็กเล็ก ๆ ในลักษณะที่ว่า พร้อมด้วยคำอธิบายว่า **ทำไม** จึงต้องทำอย่างนั้น ซึ่งส่วนนี้เป็นปรมัตถธรรม.

ความหมายของปรมัตถธรรม และ ประโยชน์ของการมีศีลธรรมปรมัตถธรรม

พอพูดมาถึงตอนนี้ อาตมาคิดว่าบางคนคงจะอยากรู้จักปรมัตถธรรม ยิ่งขึ้นบ้างละกระมัง ว่ามันคืออะไร ? **ปรมัตถธรรม** คือความจริงที่ลึกกว่าธรรมดา, ลึกกว่าทางกาย ทางวาจา เพราะเป็นเรื่องกระทำทางจิต. **ปรมัตถธรรม** เป็น**อภิธรรม** คือธรรมอันยิ่ง ธรรมอันจริง ธรรมอันลึก ธรรมอันเฉพาะเรื่อง, แต่ก็ไม่ใช่อภิธรรมเพื่อ, อภิธรรมเพื่อไม่ใช่ปรมัตถธรรม; ต้องเป็นอภิธรรมจริง อภิธรรมตรง อภิธรรมอย่างยิ่ง อภิธรรมเฉพาะเรื่อง, โดยเฉพาะเรื่องความไม่ใช่ตัวตนของทุกสิ่ง, เป็นสังขารเป็นไปตามธรรมชาติตามกฎของอิทัปปัจจยตา, ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา, ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครตาย มีแต่ความเปลี่ยนแปลงไป

ของธรรมชาติล้วน ๆ. เห็นอย่างนี้ เพื่อจะได้ไม่ยึดถือให้เป็นทุกข์; แล้วก็มีปัญญาควบคุมทำให้มันกระทำสิ่งที่ควรกระทำให้สมกับว่าไม่ต้องมีใครทุกข์; ทำให้เห็นนิพพานที่นี้ และเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอต่อตายแล้วตั้งหมั่นชาติ.

เห็นปรมัตถธรรมแล้ว ก็ทำให้พ้นจากเกิด แก่ เจ็บ ตาย. ที่ว่า “เกิดเป็นธรรมดา แก่เป็นธรรมดา เจ็บเป็นธรรมดา ตายเป็นธรรมดา, ไม่พ้นไปจากเกิด แก่ เจ็บ ตาย ได้”; นั้นเป็น **ศีลธรรม**. แต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ถ้าอาศัยเราเป็นกัลยาณมิตรแล้ว, ที่มีความเกิดเป็นธรรมดา จะพ้นจากความเกิด, ที่มีความแก่เป็นธรรมดา จะพ้นจากความแก่, ที่มีความเจ็บเป็นธรรมดา จะพ้นจากความเจ็บ, ที่มีความตายเป็นธรรมดา จะพ้นจากความตาย”; ส่วนนี้เป็น **ปรมัตถธรรม**. แสดงว่า **ปรมัตถธรรมอยู่ลึก** เป็นสำนวนของความรู้คำพูดที่ลึกกว่าศีลธรรม; ทำให้เฉยได้, ทำให้ปกติได้, ไม่หลงรัก ไม่หลงโกรธ ไม่หลงเกลียด ไม่หลงกลัว ไม่หลงหึงหวง ไม่หลงอิจฉาริษยา; จะเห็นอะไรตรงกันข้ามจากที่ปุถุชนเห็น.

ผู้มีปรมัตถธรรมจะเห็นว่า การให้นั้นดีกว่าการรับ, มีผลดีกว่าเป็นสุขกว่า; การทำงานดีกว่านอนเสีย, ไม่เหมือนคนสมัยนี้ ไม่ชอบทำงาน จะไปเล่นไปหัว ไปอวยบอบนวดเป็นต้น; และว่า การอดทนนั้นดีกว่าการบันดาลโทสะ, เขาก็ชอบการบันดาลโทสะ, ถ้าอดทน เขาเรียกว่ามันเสียหน้าหรือเสียเกียรติ; และว่าพอดี, พอดีนี้ดีกว่าดีมาก; กินแต่พอดี นี้ดีกว่ากินดี หรือดีมาก; อย่างนี้เป็นต้น.

ปัญหาทุกชนิด วิฤตการณ์ทุกชนิด แก้ได้ด้วยคามมีธรรมะ ทั้งในขั้นศีลธรรมและปรมัตถธรรม. ปรมัตถธรรมช่วยให้มีศีลธรรม; มีปรมัตถธรรม

ถึงที่สุดแล้ว โลกพระศรีอาริยมุตไตรย อยู่แค่ปลายจมูก นี้เอง. อาตมาทราบดีว่า พุคอย่างนี้มีคนค่า ค่ากันมากทีเดียว ว่าที่จะพูดว่า “โลกพระศรีอาริย์นี้อยู่แค่ปลายจมูกนี้เอง” ไม่ใช่ต้องรออีกก็ همینกับปี แสนกับปีอะไรที่ไหน. เมื่อใดคนมีความรักผู้อื่น ฆ่าเขาไม่ลง, ขโมยเขาไม่ได้, ล้วงกามาเขาไม่ได้, ไม่พูดเท็จ, ไม่อะไรทุกอย่าง; มีแต่ความรัก เหมือนกับรักตัวเอง, แล้วก็มีแต่ความสามัคคี, มีแต่การสร้างสรรค์. นี่แหละโลกพระศรีอาริย์อยู่แค่ปลายจมูก, เพียงแต่ว่าเรากลับกันเสีย นิดหนึ่งว่า รักผู้อื่น. ความรักผู้อื่นอย่างแท้จริง มีได้ด้วยปรมัตถธรรม คือเห็นว่า เขาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา.

เดี๋ยวนี้เราเข้าใจผิดกันอยู่มากว่า *เศรษฐกิจไม่ดีเราจึงมีความทุกข์, ให้เศรษฐกิจดีเสียก่อน จึงค่อยมีศีลธรรม;* แต่ที่ถูกต้องจริงนั้น ไม่ใช่อย่างนั้น : เศรษฐกิจไม่ดี เพราะคนไม่มีศีลธรรม, ถ้าคนทุกคนมีศีลธรรม แล้วเศรษฐกิจจะดีอย่างยิ่ง. อย่างรอให้เศรษฐกิจดีจึงมีศีลธรรม มันเป็นไปได้; ถ้ามีศีลธรรมแล้ว เศรษฐกิจมันก็จะดี; เศรษฐกิจเลว เพราะไม่มีศีลธรรมต่างหาก.

ควรสอนให้มีทั้งศีลธรรมและปรมัตถธรรม

ที่นี่ จะพูดเป็นข้อสุดท้ายสักนิดหนึ่งว่า **ปรมัตถธรรม** ในฐานะที่เป็นรากฐาน เป็นปรัชญา เป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรม. เรามีกันแต่ศีลธรรมที่ไม่มีกระดูกสันหลัง, คือไม่มีปรมัตถธรรมเป็นเครื่องสนับสนุน. ศีลธรรมทุกข้อจะต้องมีปรัชญาของศีลธรรมสนับสนุน. **ปรัชญาของศีลธรรมไม่ใช่เป็นอันเดียวกับศีลธรรม** : การบอกให้ทำอย่างไร หรือไม่ทำอย่างไร เป็นศีลธรรม; การ

บอกให้รู้ว่า ทำไมจึงต้องทำอย่างนั้น หรือไม่ทำอย่างนั้น นี่เป็นปรมาัตถธรรม, ต้องเพียงพอแก่ศีลธรรม คนจึงจะประพฤตศีลธรรม.

ใน *ตำรับศีลธรรม* ก็มีคำว่าศีลธรรม และปรัชญาของศีลธรรม; เรียก *ศีลธรรม* ว่า *morality*, เรียก *ปรัชญาของศีลธรรม* ว่า *ethics*. เดียวนี้เราจะมีการใช้คำอย่างนี้ ตรงกันกับที่เขาใช้กันในหมู่นักจริยธรรมสากลหรือไม่ ก็ควรจะสอบดู; ให้คำที่ใช้นี้มันตายตัวแน่นอน, มันจะพูดกันง่าย พูดกันรู้เรื่อง. เดียวนี้แม้แต่คำพูดก็สับสนปนเปกันไปเสียหมด : เอาปรัชญาของศีลธรรมมาเป็นศีลธรรม, เอาศีลธรรมไปเป็นปรัชญาของศีลธรรม, คือความปะปนกันระหว่างคำว่า *morality* กับคำว่า *ethics* นั้นเอง.

ขอให้ผู้มีหน้าที่ให้การศึกษาอบรมนี้ จัดกันเสียใหม่ว่า จะสอนเด็กให้สอนพร้อมกันไป ทั้งศีลธรรมและปรัชญาของศีลธรรมอันได้แก่ปรมาัตถธรรม. ถ้าเราบอกเขาว่า จงทำอย่างนี้ ก็ต้องบอกเขาว่า ทำไมจึงต้องทำอย่างนี้. ถ้าบอกเขาว่า อย่าทำอย่างนี้ ก็ต้องบอกเขาให้ชัดเจนว่า ทำไมจึงต้องไม่ทำอย่างนี้. การสอนในโรงเรียนไม่สมบูรณ์, ที่บ้านที่เรือนก็ไม่ค่อยสมบูรณ์, มีแต่ห้ามไม่ให้ทำ หรือบอกให้ทำ แล้วก็ไม่ได้บอกปรมาัตถธรรมของมันว่า ทำไม ทำไม; แม้กระทั่งว่าอย่างไร โดยวิธีใด, ก็ไม่ค่อยได้บอก.

เราจะต้องมีการให้ที่คู่กันไปเสมอ : ให้ศีลธรรมพร้อมกับปรัชญาของศีลธรรม; เพียงแต่ระวังอย่าให้เป็นปรัชญาเพื่อ เหมือนที่กำลังเพ้อกันอยู่ในโลก ไม่มีประโยชน์แก่ศีลธรรม ไม่เป็นแสงสว่างแก่ศีลธรรม ไม่เป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรม. ขอให้ช่วยกันมีปรัชญาจริง คือปรมาัตถธรรมของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมโดยเฉพาะ.

หวังว่าท่านทั้งหลาย คงจะสนใจการกลับมาของปรมาตถธรรม. ถ้าปรมาตถธรรมกลับมา โลกก็สว่างไสว, คือจิตใจของคนมันสว่างไสว รู้ได้เองว่าควรทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อไร ทำเท่าไร, ล้วนแต่ถูกต้องพอดีไปทั้งหมด; เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา. ความพอดีนั้นเรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” มีแต่ความถูกต้องอย่างเดียว; เพราะว่าเขารู้ถึงปรมาตถธรรมของทุกสิ่งที่เขาเกี่ยวข้องด้วย. จิตของผู้มีปรมาตถธรรมอย่างนี้ ย่อมสว่างไสว; เมื่อจิตของคนสว่างไสวแล้ว โลกนี้ก็สว่างไสว.

อาตมาจึงกล่าวว่า ปรมาตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว. ทุกสิ่งเป็นไปอย่างถูกต้อง เพราะมีความถูกต้องทั้งศีลธรรม และปรมาตถธรรม. ขอให้เรามีศีลธรรมที่มีปรมาตถธรรมเป็นกระดูกสันหลัง; ขอให้มีการศึกษาอบรมลูกเด็ก ๆ ของเราด้วยศีลธรรมที่มีปรมาตถธรรมเป็นกระดูกสันหลัง, เช่นบอกเด็ก ๆ ว่าให้รักผู้อื่น ต้องอธิบายกันจนเห็นชัดว่าทำไมจึงต้องรักผู้อื่น, ถ้าไม่รักแล้วจะเป็นอย่างไร, โลกนี้จะเป็นอย่างไร. ถ้ารักผู้อื่นแล้วจะสร้างโลกพระศรีอาริย์ได้ในพริบตาเดียว, ถ้าทุกคนในโลกรักกัน โลกนี้ก็จะกลายเป็นโลกของพระศรีอารยเมตไตรยได้ในพริบตาเดียวอย่างนี้เป็นต้น. ให้เด็ก ๆ เขารักที่จะประพฤติปฏิบัติตามนั้น คือตามกฎเกณฑ์แห่งศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้ขอให้ดูที่บ้าน ที่เรือน ที่โรงเรียน ที่วิทยาลัย ที่มหาวิทยาลัย ไม่มีปรมาตถธรรมคือส่วนลึกของศีลธรรม ที่นำมาอบรมสั่งสอน; ศีลธรรมมันก็มีไม่ได้, หรือมีแล้ว มันก็อยู่ไม่ได้, ค่อย ๆ หายไป ค่อย ๆ สูญไป, มีความต้องการตามอำนาจของกิเลส เข้ามาแทนที่ : ถือว่าได้แล้วนั่นแหละดี ถูกหรือผิดไม่ต้องรู้กัน.

นี่คนปัจจุบันนี้ ขาดสิ่งที่บรรพบุรุษเคยมี; ดังนั้นจึงต้องทนรับทุกข์ทรมานมากกว่าที่บรรพบุรุษของเราต้องได้รับ; ซึ่งเขาทนทุกข์กันแต่น้อย มีความสุขสงบเย็น, แวดตาแจ่มใสสนุกสนานเมื่อทำงาน เพราะเขารู้ปรมัตถธรรมสูงสุดว่า “**การทำงานคือการปฏิบัติธรรม, การทำหน้าที่ของมนุษย์ นั่นแหละคือการทำบุญ, ทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามที่ธรรมชาติกำหนดมา**” ว่าคนนี้มีสติปัญญาเพียงเท่านี้ มีกำลังกายเพียงเท่านี้ มีอะไรเพียงเท่านี้, ควรจะอย่างไร. อย่าไปเสียใจ, อย่าไปโทษโชคชะตาอะไรที่ไหน; สามารถทำหน้าที่ของมนุษย์ได้เท่าไร ก็ทำให้เต็มที่; เขาก็เป็นคนมีศีลธรรม ซึ่งมีปรมัตถธรรมหนุนอยู่เป็นกระดูก

สันหลัง; แม้เขาคอนอยู่กลางแดด ก็ยืนอยู่ตลอดเวลา. ไม่เหมือนคนสมัยนี้ แม้ไปเที่ยวเล่นเที่ยวหัวอยู่ก็ยังทนทุกข์ มีจิตใจที่ระทมทุกข์, แม้เมื่อไปเล่นไปหัว แม้เมื่อพักผ่อน ก็ไม่เป็นการพักผ่อน. บรรพบุรุษเคยหาความสุขได้ เมื่ออาบเหงื่อต่างน้ำอยู่กลางทุ่งนา เพราะว่ามีปรมัตถธรรม.

ในที่สุดนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายนำไปพิจารณาดู เดินตามอย่างของบรรพบุรุษ โดยเหตุผลที่ว่าพิสูจน์แล้วว่าเขามีความสุขสงบ ไม่มีความทนทุกข์ทรมานวิฤตการณ์ อันธพาลเต็มบ้านเต็มเมือง เหมือนอย่างที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้.

ขอให้เราประสพสุข อันเกิดจากศีลธรรม ซึ่งมีปรมัตถธรรมเป็นกระดูกสันหลังอยู่ ทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

ปรมัตถ์หมดไป จิตใจมีดมนธ์

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมชุดนี้ อาตมาทำไปด้วยความมุ่งหมายว่า **ปรมัตถ์ธรรมจะกลับมา**; มีความสำคัญมาก ในการที่ปรมัตถ์ธรรมจะกลับมา, จะต้องกลับมา. แต่การบรรยายเป็นหัวข้อย่อยเฉพาะวันนี้ว่า **“ปรมัตถ์หมดไป จิตใจมีดมนธ์”**.

ถ้า **ปรมัตถ์หมดไป จิตใจมีดมนธ์**; หมายความว่า ทั้งเทวดาและมนุษย์ จะมีดมนธ์ หมดแสงสว่างแห่งจิตใจ, เป็นชีวิตมืด แล้วจะ กลายเป็นนรกมืดกันไป

ทั้งสวรรค์และมนุษย์โลก, คืออยู่กันด้วยมัจฉาทิฏฐิ ออกผลมาเป็นความเห็นแก่ตัว จนโลกนี้สนั่นหวั่นไหวไปด้วยเสียงว่าตัวกู-ว่าของกู. ถ้าฟังศีลธรรม ยังไม่มีอำนาจมากพอที่จะกำจัดสิ่งที่เรียกว่าตัวกู-ของกู จึงต้องมีปรมัตถธรรมเข้ามาช่วย.

อาตมาขอโอกาสที่จะกล่าวอ้างถึงคำว่า “กลับมา กลับมา – ปรมัตถธรรม จงกลับมา” อีกสักครั้งหนึ่งเถิด. ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราเคยมีสิ่งนี้ จึงขอให้กลับมา, จึงใช้คำว่า “กลับมา”. ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราเคยชอบธรรมะมากกว่าเงิน, ท่านจึงอยู่กันอย่างนอนตาหลับ มีความรักสามัคคี ยินดีด้วยความสุขของผู้อื่น จนยิ้มเสมอ. คนไทยกลายเป็นคนยิ้มเสมอ เต็มไปด้วยความรู้สึกว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิดแก่ เจ็บ ตาย แก่กันและกัน; คำว่าเพื่อนบ้านจึงมีความหมาย. เดียวนี้คำว่า “เพื่อนบ้าน” ไม่ค่อยมีความหมาย เพราะทุกคนเห็นแก่ตัว.

ทุกคนไม่เห็นแก่ตัวแล้ว ก็จะหมดปัญหา; เศรษฐีจะเคลื่อนเมือง, ไม่มีแต่นายทุนเหมือนเดิมนี่. เศรษฐีมีหลักว่า “ผลิตมาก กินแต่พอดี เหลือแล้วก็ไปช่วยเพื่อนมนุษย์”; ดังนั้นเศรษฐีจึงไม่ต้องมีเงินสิบล้าน ร้อยล้าน พันล้านก็ได้. มีเงินเท่าไร ถ้าว่า ถือหลักว่า “ผลิตมาก กินแต่พอดี เหลือไปช่วยผู้อื่น” ก็เรียกว่าเศรษฐีกันทั้งนั้น; นายทุนเขาไม่ทำอย่างนั้น จึงไม่ชื่อว่าเศรษฐี. นายทุนมีกระดาษซับ ซับเอาประโยชน์ของผู้อื่นมารวมไว้ที่ตัวเอง; โลกกำลังเป็นอย่างไร เพราะว่ามีนายทุน. ดังนั้น ปรมัตถธรรมจึงต้องกลับมา, กลับมาเพื่อเพิ่มพลังให้แก่ศีลธรรม ก่อนแต่ที่ศีลธรรมจะล้มละลายหายไป.

เทียบความต่าระหว่างศีลธรรมกับปรมาตธรรม

อาตมาขอโอกาสย้าคำว้า ปรมาตธรรมคืออะไร ? อีกสักครั้งหนึ่งเกิด, โดยจะเทียบกันให้เห็นง่าย ๆ ว้า **ศีลธรรมเป็นอย่างไร ? ปรมาตธรรมเป็นอย่างไร ?**

เมื่อกล่าว **โดยศีลธรรม** : พ่อแม่ก็คือผู้ท้าวให้กำเนิดเรามา เราจะต้อง กตัญญูกตเวทิว้ เลี้ยงดูท่าน ตามระบบของศีลธรรม. แต่ถ้าวุด **โดยปรมาตธรรม** แล้ว พ่อแม่นั้นคือพระพรหมของลูก, เทวดาของลูก, พระอรหันต์ของลูก, พ่อแม่ เป็นอาจารย์คนแรก สอนจนกระทั่งวิญญานของลูกเดินไปลูกทาง. พ่อแม่ก็เป็นผู้นำทางวิญญาน ให้การเกิดครั้งที่สอง ซึ่งเป็นการเกิดทางวิญญาน ซึ่งจะต้อง สนองคุณกันนในชั้นที่ลึกกว่า; ถ้าวุดโดยปรมาตธรรมมันสูงกว่ากันอย่งนี้.

ทีนี้ **ศีลธรรม** นี้ เป็นสิ่งท้าวต้องใช้การบังคับ ชีวณต่า ๆ นานา; จะ ก้าจัดความทุกข์ได้ก็เพียงชั้นผิวนอก ที่หยาบหรือตื้น หรือต่ากว่า. ส่วน **ปรมาตธรรม** นั้น ไม่ต้องใช้การบังคับชีวณ; แต่เป็นการแสดงให้เห็นชัดแจ้ง ด้วยตนเอง ลึกซึ่ง **ก้าความทุกข์ได้ถึงรากเหง้าของความทุกข์** เป็นของละเอียด และเป็นของสูง.

ทีนี้ จะ **มองอีกทางหนึ่ง** สิ่งท้าวเรียกว่า **ศีลธรรม** นั้น ใช้ภาษาคนพุด, พุด อย่งคนธรรมดาพุด, พุดไปในลักษณะท้าวมีตัวมีตน มีสัตว์ มีบุคคล; ยังเน่องอยู่ด้วย โลก ยังไม่พ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตายไปได้. แต่ถ้าวุดโดย **ปรมาตธรรม** นั้น ก็ ใช้ภาษาธรรม ซึ่งไม่ยึดถือตัวตน สัตว์ บุคคล; เป็นเรื่องเหนือโลก พ้นโลก หรือ พ้นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

เทียบคู่อีกคู่หนึ่ง : ศีลธรรม นั้นเป็นตัวบทบัญญัติ ระบุว่าให้ทำอะไร; ส่วน ปรมัตถธรรม นั้น เป็นเหตุผลของบทบัญญัติ, เป็นปรัชญาของศีลธรรม คือบอกให้รู้ว่าทำไมจึงต้องปฏิบัติศีลธรรม จึงเป็นรากฐานของศีลธรรม. นี้ก็ควรจะดูให้ดี.

จะ ดูกันเป็นคู่สุดท้ายว่า ศีลธรรม นั้น จะนำมาให้ได้เพียงมนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ ซึ่งเป็นสุขอย่างโลกิยะ; แต่ ปรมัตถธรรม นั้น จะนำไปถึงนิพพาน-สมบัติ เป็นสุขส่วนโลกุตตระ.

ศีลธรรมกับปรมัตถธรรม อยู่กันคนละชั้นอย่างนี้; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังต้องเกี่ยวข้องกัน สนับสนุนแก่กันและกัน, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรมัตถธรรมต้องเป็นรากฐานของศีลธรรม.

ปรมัตถธรรมและศีลธรรมไม่มี มีผลเสียหลายอย่าง

ที่นี้ มาดูถึงข้อที่ว่า ถ้าปรมัตถธรรมไม่มี ศีลธรรมก็จะกลายเป็นไม้หลักปักเลน, และสูญสิ้นไปในที่สุด. ศีลธรรมไม่มีแล้วอะไรจะเกิดขึ้น? ขออ้อนวอนให้ช่วยกันพิจารณาดูให้ดี ๆ : ถ้าศีลธรรมไม่มีแล้ว วัฒนธรรมทั้งหลายจะกลายเป็นวินาศนธรรม, วัฒนธรรมจะกลายเป็นวินาศนธรรมทุกชนิด; สถาบันที่ตั้งของวัฒนธรรม จะกลายเป็นโอกาสแห่งการทุจริต; การชวนขายเพื่อความสุข ความเจริญ เป็นหมันหมด, เป็นโอกาสแห่งการทุจริตไปหมด; เป็นการทำลายทุกสิ่งทุกอย่าง ที่พระเป็นเจ้าได้จัดไว้ให้แล้วเป็นอย่างดี. จะทำลายอะไรบ้าง? จะให้เกิดผลอย่างไรบ้าง? ขอให้พิจารณากันดังต่อไปนี้ :-

ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว, นักเศรษฐกิจก็โกง นักการเมืองก็โกง นักปกครองก็โกง; ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้วมันเป็นอย่างนี้. ข้าราชการก็จะโกง ไม่ว่าจะข้าราชการทหาร หรือตำรวจ พลเรือน. ผู้ผลิตโกง ผู้ซื้อโกง ผู้ขายโกง คนกลางโกง คนขนส่งโกง พ่อค้าโกง ขาวนาโกง ชาวสวนโกง; แล้วจะเป็นอย่างไร? ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้วจะเป็นอย่างไร? กิจการธนาคารทั้งหลายก็โกง, พวกนายหน้าก็โกง, พวกทนายความก็โกง; แม้ที่สุดแต่ ตุลาการก็โกง, อัยการก็โกง, ราชทัณฑ์ก็โกง; แม้ที่สุด ครูทั้งหลายก็โกง, แพทย์ทั้งหลายก็โกง, ซึ่งแต่ก่อนมันไม่เคยมี. ในที่สุดที่น่าสังเวชที่สุด ก็ พุทธบริษัทนั่นเอง จะกลายเป็นคนโกง, แม้ที่เป็นนักบวชก็จะกลายเป็นคนโกง; แล้วอะไรจะเกิดขึ้น ขอให้พิจารณาดูเถิด.

ที่นี้ ดูต่อไปถึงตัวสถาบัน ซึ่งไม่ใช่บุคคล : สถาบันที่จัดขึ้นไว้สำหรับแก้ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ ก็จะกลายเป็นโอกาสสำหรับการคดโกง ชูครีต. เช่น กิจการแพทย์, สถาบันแพทย์ สำหรับช่วยชีวิตมนุษย์ ก็จะกลายเป็นสถาบันชูครีต; โรงเรียนหรือการศึกษา ก็จะกลายเป็นสถาบันการค้าสำหรับชูครีต; การสังคัมสงเคราะห์ ก็จะเป็นแต่เพียงเครื่องซื้อพรรคพวก, การซื้อพรรคพวก; การดนตรีเพลง ร่ายรำ ซึ่งเป็นของประจำในโบสถ์ ทำให้คนมีจิตใจเย็น ก็กลายเป็นของร้อนเป็นศิลปะแห่งการกระตุ้นกิเลส; มหรสพทุกชนิด แม้ที่สุดแต่ว่าหนังตะลุงของคนชาวบ้าน, ก่อนนี่เป็นการศึกษา เรียนวัฒนธรรม เรียนภาษาจากหนังตะลุง, พวกบักย์ได้พูดกรุงเทพฯ เป็นเพราะหนังตะลุงสอน. นิมมหรสพที่เป็นการศึกษาทุกชนิดก็กลายเป็นเรื่องหยาบโลน. เดียวนี้เป็นเรื่องหยาบโลนจนเหลือที่จะรับไหวแล้ว. ศิลปะทุกแขนงจะรับใช้กิเลส, ศิลปะกลายเป็นเครื่องรับใช้กิเลส; ไม่ใช่เป็นที่ตั้งแห่งความงดงามและเยือกเย็น.

ที่นี้จะมาพูดถึง ทรัพย์สิน ที่เรามีกันอยู่ในโลก : ถนนหนทาง ที่สร้างด้วยเงินมาก ๆ นี้ จะกลายเป็นเครื่องมือสำหรับทำการโจรกรรมโดยสะดวก; ยานพาหนะ ก็ดี, สื่อสารทุกชนิด ก็ดี, กลายเป็นเครื่องมือประกอบอาชญากรรมไปเสีย; กิจกรรมไฟฟ้า ปรมาณู อะไรก็ตาม มันก็กลายเป็นเครื่องมือสำหรับประกอบอาชญากรรมไปเสีย. แม้ที่สุดแต่ บ้านสวย ๆ อย่างกับวิมานนั้น ก็กลายเป็นที่อยู่ของคนคดโกง หรือผู้ประกอบอาชญากรรม; อย่างนี้มันเพ็งมี เมื่อโลกมันไร้ศีลธรรม ก่อนนี้มันไม่มีเพราะว่ามันมีศีลธรรม.

สรุปความว่า สวรรค์จะกลายเป็นนรก, ปัจจัยเครื่องอาศัยแห่งชีวิตทุกชนิด ก็จะกลายเป็นยาพิษสำหรับทำลายมนุษย์, มนุษย์จะกลายเป็นสัตว์ที่เร็วไปยิ่งกว่าสัตว์ แล้วยิ่งทำสิ่งที่สัตว์มันก็ไม่ทำ, ในที่สุดโลกนี้ก็จะแตกสมชื่อ คือว่าโลกนี้มันจะต้องแตก หรือเป็นสิ่งที่แตก. ฉะนั้น ขอให้สนใจคำว่า ปรมาตธรรม จะต้องกลับมา. ปรมาตธรรมเพื่อศีลธรรม เราควรจะศึกษากันให้แจ่มแจ้งชัดเจนอย่างนี้.

ปรมาตธรรมที่เกี่ยวกับภาษา

ที่นี้ จะดูในแง่ของภาษา กันบ้าง. ปรมาตธรรมที่เกี่ยวกับภาษา นี้ กำลังเป็นพิษ อยู่อย่างมาก; เพราะว่าผู้พูดนั้น ไม่มีความรู้ในเรื่องปรมาตธรรมนั่นเอง. อาตมาขอยกตัวอย่างด้วยคำว่า อุปาทาน กับคำว่า สมาทาน. อุปาทาน แปลว่า ยึดมั่นถือมั่น, สมาทาน แปลว่า ถือไว้เป็นอย่างดี. คำว่าอุปาทานกับคำว่า

สมาทานนี้ ตรงกันข้าม, ต่างกันเป็นฟ้าและดิน : อุปาทานยึดมั่นถือมั่นนั้น ทำด้วยอวิชา ด้วยความโง่ ด้วยค้นหา ด้วยโมหะ; นี้อุปาทานยึดมั่นถือมั่น. ส่วนคำว่า สมาทาน แปลว่า ถือเอาไว้อย่างดี นี้ต้องทำด้วยปัญญา ทำด้วยวิชา ทำด้วยสติ; มันจึงต่างกันอย่างกับฟ้าและดิน. เดียวนี้เรากำลังทำผิด ในเรื่องของ ๒ คำนี้. อาตมาชี้แจงอยู่เสมอ เรื่องอุปาทาน – ยึดมั่นถือมั่นนั้น ว่ามันเป็นข้าศึก, อย่าเอาเข้ามา; จะมีแต่สมาทาน – ถือไว้อย่างดีด้วยสติปัญญา.

อาตมากลายเป็นผู้ที่ถูกค่า ถูกกล่าวหา : ในการบรรยายธรรมะที่เกาะลอยสวนลุมพินี มีคนกล่าวหาว่า อาตมาเป็นบัณฑิตโจร เป็นนักปราชญ์โจร, เพราะสอนไม่ให้ใครยึดมั่นถือมั่น แม้แต่ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และพระนิพพาน. ข้อนี้ขอยืนยันว่า จริงอย่างนี้ : อาตมาสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นจริงอย่างนี้ : ให้ทำอะไรด้วยสมาทาน; อย่าทำด้วยอุปาทาน ที่ยึดมั่นถือมั่น.

เดี๋ยวนี้เราทำอะไรด้วยความยึดมั่นถือมั่นมากเกินไป เช่น จะมีสรณาคมน์ มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง ก็ทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น; มันก็เกินไปมันทำด้วยอวิชา ค้นหา โมหะ เหลือ ๆ ตาม ๆ กันไป, ไม่ได้ทำด้วยสมาทาน. เราต้องสมาทานสรณาคมน์; อย่าอุปาทานต่อสรณาคมน์ มันจะกลายเป็นสลัฟ-พัตตปรามาส.

แม้ที่สุดแต่ จะเอาพระเครื่องมาแขวนที่คอ สักองค์หนึ่ง ก็ขอให้ทำด้วยสมาทาน ด้วยสติสัมปชัญญะ ปัญญา รู้สึกลึกซึ้งขอบขั้วดี. ถ้าทำด้วยอุปาทานยึดมั่นถือมั่นแล้ว, การทำเช่นนั้น ก็กลายเป็นสลัฟพัตตปรามาสไปเสีย ทั้งที่มีการกระทำอย่างเดียวกัน, มีปรากฏการณ์อย่างเดียวกัน, ก็กลายเป็นของตรงกันข้าม

อย่างนี้; ขอให้คิดดูให้ดีเถิด. **จะให้ท่าน** ก็ดี อย่าทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น จะมาบุญ; **ให้ทำด้วยสมาทาน** ถือไว้อย่างดี ทำไว้อย่างดีด้วยสติปัญญา. **จะรักษาศีล** ก็ดี ขอให้เป็นการสมาทาน, สมาทานศีล; อย่าอุปาทานในศีล มันจะกลายเป็น สิ้นลัทธิพัตตปรามาสไป. ถือศีลต้องสมาทานศีล; อย่าอุปาทานศีล. แม้ที่สุดแต่จะมีสัมมาทิฏฐิ ก็จงสมาทานสัมมาทิฏฐิ; อย่าได้อุปาทานต่อสัมมาทิฏฐิ. ถ้าไปอุปาทานต่อสัมมาทิฏฐิ ก็กลายเป็นมิจฉาทิฏฐิไปเสียเท่านั้นเอง, ไปอยู่ในรูปแบบที่เรียกว่าสิ้นลัทธิพัตตปรามาส.

สิ้นลัทธิพัตตปรามาส นั้น มีความหมายที่สำคัญก็คือ **ไปลู่บลำของดี ๆ ให้สกปรก;** ไปยึดถือเอาข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ด้วยมิจฉาทิฏฐิ จนสูญเสียความประสงค์เดิม, สูญเสียเหตุผลอันถูกต้อง. **ของเดิมมันคืออยู่;** พออุปาทานเข้าไป **ลู่บลำ** มันก็กลายเป็นของผิด เป็นของสกปรกไป. ขอให้ท่านทั้งหลายจงได้สนใจคำคำนี้ : **สมาทานช่วยให้รอดได้; แต่อุปาทาน ก็จะฝังลงในนรก** ที่เดียว.

ขอให้ดู ความแตกต่างระหว่างความยึดมั่นถือมั่น **กับการถือไว้เป็น** อย่างดี นี้ ใ้มากเป็นพิเศษ. เมื่อไม่มีปรมาตตธรรม คือไม่มีความรู้ที่ถูกต้องในชั้นปรมาตตธรรมแล้ว ระวังให้ดี : การกระทำทุกอย่างจะทำได้ด้วยอุปาทาน คือยึดมั่นถือมั่นด้วยกิเลส ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ของตน, มีผลร้ายแทนที่จะมีผลดี.

คำว่า “ยึดมั่นถือมั่น” นี้มันเป็นภาษาศีลธรรมที่ใช้ผิด, ใช้ผิดความหมาย กลายเป็นสิ่งที่ตำหนิ ต้องสนใจแก้ไขกันเสียให้ถูกต้อง; อย่าให้เป็นยึดมั่นถือมั่น, แต่ให้เป็นการถือไว้อย่างดี คือให้เป็นสมาทาน อย่าเป็นอุปาทาน.

อุปาทานทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว หลับหูหลับตา เบียดเบียนทั้งตัวเอง เบียดเบียนทั้งผู้อื่น. ต้องเปลี่ยนแปลง, ต้องคัดแปลง, ต้องปรับปรุง ให้อุปาทาน กลายเป็นสมาทานด้วยสติปัญญา; มีศีลธรรมด้วยสมาทาน, มิใช่ด้วยอุปาทาน. ศีลธรรมในโลก ต้องมีด้วยการสมาทาน; ไม่ใช่มีด้วยอุปาทาน ซึ่งมันเป็นไปไม่ได้. มีสมาทานไว้เป็นอย่างดีแล้ว จิตก็ไม่มีคมนตรี ไม่หลับหูหลับตา, ไม่ทำลายศีลธรรม, ไม่มีศีลธรรมชนิดที่เป็นพิษโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว. ดังนั้นแหละ ปรมัตตธรรมจะต้องกลับมา, กลับมาช่วยให้ทันเวลา.

หากความสุขได้เมื่อทำงาน คือผู้ปฏิบัติธรรม

ทีนี้ก็จะดูกันในข้อที่ว่า ปรมัตต์หมดไป จิตใจมีคมนตรี ซึ่งเป็นหัวข้อของการบรรยายในวันนี้ ว่า “ปรมัตต์หมดไป จิตใจมีคมนตรี”. ความมีคมนตรีแห่งจิตใจ นั่นคือความไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม ? เกิดมาควรจะได้อะไร ? เขาไม่รู้ว่า การทำหน้าที่ของมนุษย์นั้นแหละ คือการปฏิบัติธรรม. การทำหน้าที่ของมนุษย์นั้นแหละ คือบุญกุศล เป็นสุข เป็นเกียรติยศอย่างยิ่ง. การไม่ทำหน้าที่ของมนุษย์นั้นแหละ คือบาป คือความทุกข์ ความน่าละอาย.

บุญ อยู่ที่ทำหน้าที่ของมนุษย์ให้ถูกต้องและสมบูรณ์; บาป คือการไม่ทำหน้าที่ของมนุษย์ จะด้วยความเกียจคร้านหรือด้วยอะไรก็ตามเถิด, กระทั่งทำผิดหน้าที่ของมนุษย์ นี้คือบาป.

ความมีดมณฺฑ์แห่งจิตใจเกิดขึ้นมาแล้ว มันไม่รู้, มันไม่ทำให้รู้, มันไม่รู้
ว่า ไม่จำเป็นที่คนเรา จะต้องทำงานรูปแบบเดียวกันหมด. แม้เขาจะเป็นคนล้าง
ท่อ กวาดถนน ถีบสามล้อ แจวเรือจ้าง อะไรก็ตามเถอะ, เมื่อเขาได้ทำเต็ม
ความสามารถ ด้วยความสำนึกในหน้าที่ของมนุษย์แล้ว ก็ควรจะให้เขาได้รับ
เกียรติแห่งความมีศีลธรรม หรือมีความเป็นมนุษย์เต็มที่ เหมือนกับคนที่จะเป็น
ประธานาธิบดี เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรี เป็นอะไรก็ตาม; เมื่อต่างฝ่าย
ต่างทำหน้าที่อย่างมนุษย์ของตน ที่จะทำให้ได้แล้ว ก็ทำเถิด, ก็มีเกียรติเท่ากัน.

จะให้คนเราทำงานเหมือนกันนั้นไม่ได้ เพราะธรรมชาติแบ่งมาให้แล้ว :
เป็นคนฉลาด เป็นคนไม่ฉลาด เป็นคนอ่อนแอ เป็นคนแข็งแรง เป็นคนพิการ
เป็นคนไม่พิการ; ฉะนั้น เราทำเท่ากันไม่ได้; แต่เราทำเต็มที่ด้วยความหมายแห่ง
ความเป็นมนุษย์ได้. เราต้องรู้, ไม่รู้ก็มีดมณฺฑ์.

คนมีดมณฺฑ์จันไม่รู้ว่าจะ ความสุขนั้นหาได้เมื่อทำงาน ในที่ทำงาน
ในขณะที่กำลังทำงาน; ไม่ใช่สิ้นเดือนแล้วเอาเงินไปทำอบายมุข, หาความสุข
แล้วก็คิดโง่งหน้าทีการงาน โง่งเวลาของการงาน, เพราะว่าความสุขมันอยู่ที่โน่น.
แต่ถ้าเรามีความสุขอยู่ที่โต๊ะทำงาน ก็สนุกเป็นสุขอยู่ที่นั่น, ไม่อยากจะโง่งเวลา
โง่งการงาน, แล้วก็สุขจริงด้วย; เพราะว่าได้ทำสุขชนิดที่ไม่เผาผลาญ. สุข
กามารมณ์นั้นมันเผาผลาญ ทำให้เงินเดือนไม่พอใช้, ทำให้ข้าราชการต้องคอร์รัปชัน
, ทำให้ยากจน จนเกิดอันตราย; เพราะเขาไม่มีความสุขในการทำงาน.

ถ้ามีสติปัญญา ก็หาความสุขได้ในการทำงาน เป็นความสุขที่แท้จริง.
ความสุขที่แท้จริงไม่กัดเจ้าของ; สุขที่หลอกลวงนั้น มันกัดเจ้าของวินาศไป

หมด, ทำเจ้าของให้เป็นทาสของสิ่งเสพติด, ทำให้เจ้าของไม่อาจจะยกมือไหว้ตัวเองได้, นั่นแหละความสุขที่หลอกลวง. ถ้าเป็นความสุขที่แท้จริง ยกมือไหว้ตัวเองได้, มีปติในธรรม, คือรู้สึกว่ามีคุณธรรมที่ควรจะไหว้ ก็ยกมือไหว้ตัวเองได้.

เขาต้องรู้ว่าความสุขที่แท้จริงนั้น ไม่ต้องใช้สตางค์ ไม่ต้องใช้เงิน; เพราะมันเกิดมาแต่ ธรรมปิติ, ธรรมปิติ. ธรรมปิติ สร้างขึ้นได้ด้วยการประพฤติปฏิบัติถูกต้อง ในหน้าที่การงาน; ไม่ต้องใช้เงินใช้สตางค์ ที่จะซื้อหาความสุขเหล่านี้. ส่วนความทุกข์ที่ยังต้องใช้เงินยังต้องใช้สตางค์นั้น ยิ่งเป็นความสุขหลอกลวง, ยิ่งไม่ใช่เป็นความสุขที่แท้จริง.

ความสุขที่แท้จริงนั้น มีปรมาตม์ธรรมแห่งชีวิตโดยสมบูรณ์. ปรมาตม์ธรรม คือความจริงของสิ่งทั้งปวงที่เกี่ยวกับชีวิต; จำเป็นมาก, จะเป็นเหตุให้ได้รู้ความจริง ได้ปฏิบัติความจริง มีแต่ความถูกต้อง, เรียกว่าความสุขที่แท้จริง.

สรุปว่า ความสุขที่แท้จริงไม่กั๊ดเจ้าของ, ไม่ทำเจ้าของให้เป็นทาสแห่งสิ่งเสพติด, ทำให้เจ้าของยกมือไหว้ตัวเองได้, และไม่ต้องใช้สตางค์ในการหามา. ความสุขหลอกลวงนั้น มันกั๊ดเจ้าของ, ทำให้เจ้าของเป็นทาสสิ่งเสพติด, ต้องใช้เงินซื้อหามา, ทำให้หมดความเป็นมนุษย์. ความสุขที่แท้จริงกลับไม่มีใครสนใจสนใจแต่สุขที่ต้องซื้อหามาด้วยเงิน; นี้ก็เพราะความมีดมนธ์.

ปรมาตม์หมดไป จิตใจมีดมนธ์; มีดมนธ์แล้วก็เป็นอย่างนี้. โลกทั้งโลกกำลังมีดมนธ์ สร้างแต่สิ่งที่วิกฤตการณ์, ไม่อาจจะสร้างสิ่งที่เป็นสันติภาพ. โลก

มีคตินิยมไม่มีศีลธรรมเพื่อสันติภาพ ก็สร้างกันแต่วิกฤตการณ์อันไม่รู้จักจบจักสิ้น, ไม่มีใครรักผู้อื่น; นี่แหละเป็นพื้นฐานของสงคราม เป็นสิ่งหลอกลวงของมารร้าย.

ขอให้ทุกคนสนใจว่า **ปรมาตธรรมต้องกลับมา** แล้วโลกนี้ก็มีศีลธรรม; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้รู้ว่าเราเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันโดยธรรมชาติอันลึกซึ้ง, จะเรียกว่าพระเจ้าจัดให้ก็ได้, จะเรียกว่ากฎของธรรมชาติจัดให้ก็ได้, เป็นสัจจะอันสูงสุด ที่เราจะต้องรักเพื่อนมนุษย์ ในฐานะเป็นผู้ร่วมการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเพื่อนในการเกิด แก่ เจ็บ ตาย; นี่เป็นส่วนปรมาตธรรม.

สรุปความในวันนี้ว่า อาตมายังเน้นย้ำเรื่อง **ปรมาตธรรมกลับมา**, แม้ข้อความบางอย่างจะซ้ำกับข้อความในการพูดครั้งที่แล้วมา ก็ขอให้ได้รับอภัยเถิด; เพราะว่ามันจำเป็นที่จะต้องเน้นในบางสิ่งบางอย่าง. ขอให้ปรมาตธรรมแจ่มแจ้งแก่ท่านทั้งหลาย จนกระทั่งความมืดมนนั้นหมดไป. **ปรมาตหมดไป จิตใจมืดมน ปรมาตกลับมา จิตใจมีแสงสว่าง.** ขอให้ อยู่ด้วยความรู้ที่ถูกต้อง หล่อเลี้ยงศีลธรรม คือการประพฤติปฏิบัติ สำหรับทำให้โลกนี้มีสันติสุข.

ขอให้ท่านทั้งหลายมีความสดชื่นแจ่มใส **เยือกเย็นเป็นสุขอยู่ทุกทิพาราตรี** โดยเร็ว และโดยทั่วทุกท่านทุกคนเทอญ.

มัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็จะได้กล่าวด้วยความมุ่งหมายว่า **ปรมาตธรรมจะกลับมา ในฐานะเป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรม** ต่อไปตามเดิม; แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า **มัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี.**

ถ้าเรามัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี; เพียงเท่านี้ก็พอจะสังเกตเห็นได้ว่าความเป็นมนุษย์นั้นต้องการธรรมะชั้นปรมาตถ์. การเป็นแต่เพียงคนนั้น เป็นเพียงชั้นศีลธรรม; จะต้องรู้จักปรมาตธรรม เพื่อให้คนเป็นมนุษย์.

เกิดปัญหาทุกยุคสมัย เพราะไร้ศีลธรรม

การบรรยายธรรมะซึ่งจัดขึ้นในยุคนี้ ล้วนแต่ปรารภปัญหาอันเลวร้ายของบ้านเมือง คือสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความเสื่อมทางศีลธรรม : มีอันธพาลเต็มบ้านหรือมีคนพูดว่าซุมยิ่งกว่าซุง, มีความทารุณโหดร้ายในการกระทำ เหลือที่จะนำมาบรรยายได้ เพราะมันจะสกปรกปกาก. ผู้ใดไม่กลัวสกปรกตกก็ไปหาหนังสือพิมพ์มาดูรูปภาพ หรืออ่านเรื่องเอาเองก็แล้วกัน. อาตมาคิดว่า ไม่ต้องบรรยายรายละเอียดคนนั้น ๆ.

นี่แหละ เป็นปัญหาทางศีลธรรมคือความไร้ศีลธรรม, เป็นปัญหาที่ไม่เคยมีในกาลก่อน คือในสมัยที่ไม่ร่ำรวยด้วยเศรษฐกิจ โบราณโน้นปัญหาอย่างนี้ก็ไม่มี; เดียวนี้จัดการเศรษฐกิจ เรียกว่าเจริญก้าวหน้ากันทั้งโลก ก็กลับมีปัญหาทางศีลธรรม เต็มไปด้วยอันธพาลในทุก ๆ ระดับ.

เราไม่มองกันว่า มูลเหตุอันแท้จริงนั้น คือความเสื่อมทางศีลธรรม, ไม่ใช่ปัญหาเศรษฐกิจ หรือเศรษฐกิจล้วน ๆ; ตัวเศรษฐกิจเสียอีกที่เป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมเสียทางศีลธรรม. ผู้ที่มุ่งต่อเศรษฐกิจมากเกินไป ก็ไม่คำนึงถึงศีลธรรม; ผู้ที่มีหน้าที่แก้ไขปัญหานี้ ก็มุ่งแต่จะแก้ไขทางเศรษฐกิจด้านเดียว; ไม่มุ่งแก้ทางศีลธรรม, มันก็ยิ่งยุ่งเหมือนกับเอาน้ำโคลนมาล้างโคลน. ความเห็นแก่ตัวมาจากเรื่องเศรษฐกิจ เอาเรื่องเศรษฐกิจมาแก้ความเห็นแก่ตัวมันก็แก้ไม่ได้; ยิ่งแก้ก็ยิ่งยุ่ง.

เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือให้เกิดอำนาจ ให้เกิดกำลัง เพื่อความรุ่งเรืองของตน มันก็สร้างความเห็นแก่ตัวพร้อมกันไปในตัว; ยิ่งรวยด้วยเศรษฐกิจก็ยิ่ง

เห็นแก่ตัว, ไม่อาจจะแก้ปัญหาทางศีลธรรม; ดังนั้น ศีลธรรมก็ไม่ฟื้นตัว มีแต่จะยุบยับลงไป.

มีปรมาตถธรรมมาเป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรม คนก็จะกลายเป็นมนุษย์

ศีลธรรมไม่มีกระดูกสันหลัง, ศีลธรรมไม่มีปรมาตถธรรมเป็นกระดูกสันหลัง ก็สร้างได้แต่ความเป็นคน; ซึ่งเกิดมาก็เป็นคน, มาดี – มาชั่วกันแล้วแต่การประพฤติปฏิบัติ. แต่ถ้าเป็นมนุษย์แล้วจะไม่มีชั่ว, เพราะคำว่า มนุษย์ แปลว่า มีใจสูง หรือ เป็นเหล่ากอของพระมनुผู้มีใจสูง; นั่นมันเป็นปรมาตถธรรมของความเป็นมนุษย์. เราจะต้องเอาปรมาตถธรรมมาเป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรม คนก็จะกลายเป็นมนุษย์. เดียวนี้ไม่มีปรมาตถธรรมสำหรับมาช่วยเหลือศีลธรรมในข้อนี้.

ขอให้คิดดูเถิดว่า แม้จะแก้ปัญหอบายมุข ก็ต้องมีปรมาตถธรรม คือความจริงที่สูงไปกว่าคนธรรมดาจะคิดจะนึก. คนธรรมดาไม่มีธรรมะ จึงไปชอบอบายมุข หวังพึ่งอบายมุข; แต่ถ้าเขามีปรมาตถธรรมพอ เขาจะเห็นว่าอบายมุขเป็นสิ่งเลวร้าย.

ความสุขร้อนนั้นไม่ใช่อย่างเดียวกับความสุขเย็น : สุขร้อน คือ สนุกสนานทางวัตถุ ใช้เงินเป็นปัจจัยมาหาความสนุกสนานทางวัตถุ, นี้มันก็เป็นสุขร้อน; ไม่ใช่ สุขเย็น คือการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องทางกาย ทางวาจา และ

ทางจิต แล้วก็สุขเย็น. คุณไม่เป็นก็ไม่รู้ว่า นี่มันเป็นเรื่องสำหรับคนหรือสำหรับผี : ความสุขจากอภายมุขนี้ เป็นเรื่องสำหรับคนหรือเป็นเรื่องสำหรับผี, ซึ่งล้วนแต่ไม่ถึงความเป็นมนุษย์ด้วยกันทั้งนั้น.

อาตมาจะต้องขอร้องท่านทั้งหลาย ให้พิจารณากันถึงปู่ ย่า ตา ยาย อันเป็นบรรพบุรุษของเราแต่หนหลัง; ท่านเหล่านั้นล้วนแต่มีปรมัตถธรรมเป็นกระดูกสันหลัง แห่งศีลธรรมของท่าน.

เมื่อคุณถึงศีลธรรม พอจะแบ่งแยกได้เป็น ๒ ฝ่ายคือ *ศีลธรรมฝ่ายสังคม* และ *ศีลธรรมฝ่ายบุคคลเป็นส่วนตัว*. ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราท่านมีปรมัตถธรรม.

สำหรับศีลธรรมในสังคม ก็คือข้อที่ว่า ปู่ ย่า ตา ยาย ท่านถือว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”. ข้อนี้ท่านเชื่อเต็มที่ : เชื่อด้วยการเห็นด้วยปัญญา, เชื่อด้วยการอบรมสั่งสอนกันมา, ประพฤติปฏิบัติกันอยู่, จึงถือว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น; ถ้าถือศาสนาอื่นก็จะถือว่า “ทุกคนเป็นลูกของพระเจ้า ด้วยกันทุกคน”; ท่านจะทำอะไร ๆ ก็นึกถึงผู้อื่น.

เมื่ออาตมาเป็นเด็ก ๆ จะปลุกตื่นผลไม้ เช่น สับปะรด กล้วย เป็นต้น จะต้องว่าคาถาว่า “นกกินเป็นบุญ คนกินเป็นทาน” ๓ ครั้ง แล้วจึงจะกลบดิน. นี้ก็หมายความว่า ถ้านกมากินก็ถือว่าเป็นบุญ ไม่ต้องยิงนก; ถ้าขโมยมาขโมยไปกินก็ให้ทานไปเสียเลย ให้ทานไว้แต่บัดนี้. นี้วิญญูณของปู่ ย่า ตา ยาย เขาวาง

มาตรฐานกันไว้อย่างนี้; พูกว่า ขอทานดีกว่าเป็นขโมย, ไปขอทานดีกว่าไปเป็น
อันธพาล.

เมื่อปู่ ยา ตา ยาย มีปรมาตธรรมเป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรมกัน
อย่างนี้ ก็มีศีลธรรมดีในส่วนสังคม, เมตตาอารี กรุณา ยิ้มเสมอ, เกิดมาจาก
ปรมาตธรรมข้อนี้ ที่ทำให้คนไทยได้นามว่า “ยิ้มเสมอ”.

ที่นี้ ดูศีลธรรมส่วนบุคคล. ปู่ ยา ตา ยาย ของเราก็มีธรรมะอันลึกซึ้ง :
ท่านจะยกมือขึ้นเหนือศีรษะพนมมือร้องว่า พระอนิจจัง พระทุกขัง พระอนัตตา
หรือรวมกันแล้วก็เรียกว่า พระไตรลักษณ์; ท่านเห็นว่า สิ่งทั้งปวงเป็นไปตามเหตุ
ปัจจัยของธรรมชาติ เราจะบังคับเอาตามชอบใจเราไม่ได้, เรามีกรรมเป็นของตัว,
การได้เป็นมนุษย์นี้ได้ยากนัก ดังนั้น ท่านจึงไม่เอามาทำลายเสียด้วยการประทุษร้าย.

ความทุกข์ร้อนเกิดขึ้น ก็ปัดออกไปได้ ด้วยพระอนิจจัง พระทุกขัง
พระอนัตตา; ไม่ต้องมานั่งร้องไห้, ไม่ต้องไปกระโดดน้ำตาย, ไม่ต้องกินยาฆ่า
แมลง, ไม่ต้องยิงตัวเอง, เหมือนที่ทำกันอยู่สมัยนี้ พอเกิดอะไรขึ้นมา ก็เป็นทุกข์
เป็นร้อน โดยไม่มีประโยชน์อะไร. ความทุกข์เกิดขึ้นก็แก้ไขไป โดยไม่ต้องเป็น
ทุกข์. นี้ก็เพราะมีปรมาตธรรม เป็นกระดูกสันหลังอยู่ในจิตในใจ.

ขอภัยที่อาตมาจะต้องใช้คำว่า กลับมา – กลับมา – กลับมา, :
ศีลธรรมก็กลับมา, ปรมาตธรรมก็กลับมา; ปรมาตธรรมกลับมาเพื่อเป็นกระดูก
สันหลังของศีลธรรม. ที่ต้องใช้คำว่า “กลับมา” ก็เพราะว่ามันเคยมี, มันเคยมี,
เคยเจริญ เคยรุ่งเรือง, แล้วมันหายไป.

ยิ่งเจริญอย่างสมัยใหม่นี้ ยิ่งทำให้ยุ่ง

ขอให้เทียบดูความสงบสุข สมัยปู่ย่า ตายาย ว่ามีมากกว่าสมัยนี้มากนัก. สมัยเมื่อไม่เจริญ เมื่อคนไม่ค่อยรู้หนังสือด้วยซ้ำไป ความสงบสุขมันมีกว่าสมัยนี้มากนัก; เดี๋ยวนี้เจริญด้วยวิชาความรู้ ด้วยทรัพย์สินสมบัติ ด้วยอะไรต่าง ๆ ทำให้มันเต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ ความยุ่งยากลำบาก เดือดร้อนระส่ำระสาย. บางทีเราอาจจะกล่าวได้ว่า สมัยคนป่ายังเป็นคนป่า ยังไม่ใช่เป็นคนบ้านคนเมืองนี้ อยู่กันด้วยสันติสุขสันติภาพ มากกว่าสมัยที่เจริญรุ่งเรืองด้วยวัตถุอย่างสมัยนี้.

นี่เชื่อว่าทุกท่านพอจะค้นคว้าศึกษา และมองเห็นได้ด้วยตนเองว่า ยิ่งเจริญนี้ทำไมมันยิ่งยุ่ง ? ยิ่งเจริญยิ่งยุ่ง เพราะว่ามันสูญเสียศีลธรรม; ไปสนใจแต่เรื่องความเจริญของเนื้อหนัง, ไม่สนใจความสูงแห่งจิตใจ. ยิ่งเจริญก็ยิ่งไม่มีศีลธรรม, ดังนั้น ความยุ่งยากลำบาก ทุกข์ร้อน ระส่ำระสาย ก็เข้ามาแทนความสงบสุข; จึงนึกถึงข้อที่ว่าศีลธรรมกลับมา, ศีลธรรมกลับมา ปรมัตถธรรมก็กลับมา เพื่อเป็นกระดูกสันหลังของศีลธรรม.

ศีลธรรมหายไป เพราะหลงวัตถุนิยม

ศีลธรรมหายไปอย่างไร ก็พอจะมองดูกันได้ และควรจะมองด้วย. ศีลธรรมหายไป เพราะวัตถุนิยม; ความเจริญด้วยวัตถุจนมอมเมาตัวเอง, มอมเมาตัวเองให้หลงใหลในความสุขทางวัตถุ. วัตถุนิยมนี้เจริญเหมือนกับวิ่ง ๆ; การผลิตเพื่อความสุขทางวัตถุ, การซื้อหา, การใช้สอยวัตถุ, มอมเมาตัวเอง

ทางเนื้อทางหนัง. อันนี้ก็เป็นที่เหตุให้ศีลธรรมหายไป ไม่ค่อยมีใครสนใจ เพราะไปสนใจแต่ความสุขสนุกสนาน.

อีกอย่างหนึ่งก็คือ จำนวนมนุษย์เพิ่มขึ้นโดยเร็ว, เร็วเกินกว่าที่จะควบคุมกันได้. การศึกษาให้ไม่เพียงพอสำหรับความเจริญ หรือความที่มนุษย์เพิ่มมากขึ้น, นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ศีลธรรมร่อยหรอไป. เราจะต้องเพิ่มการศึกษา เพิ่มการอบรมศีลธรรม ให้พอให้ทันกันกับการเพิ่มจำนวนของมนุษย์.

ที่นี้เรามามัวแต่เข้าใจกันว่า เศรษฐกิจไม่เจริญ ยังขาดเศรษฐกิจ, คนจึงไม่อยู่กันอย่างสงบ. เขาว่าเศรษฐกิจเป็นต้นเหตุแห่งความไม่สงบ; ไม่ได้เคยคิดว่าเพราะขาดศีลธรรมต่างหาก. เมื่อเป็นอย่างนี้ก็ยิ่งส่งเสริมวิชาเศรษฐกิจ; เศรษฐกิจยิ่งเจริญยิ่งเห็นแก่ตัว เพราะเศรษฐกิจเป็นโอกาสให้เห็นแก่ตัว, ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว ให้สามารถเอาเปรียบผู้อื่น, ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเอาเปรียบผู้อื่น; ยิ่งส่งเสริมเศรษฐกิจ มันก็ยิ่งส่งเสริมเครื่องมือ สำหรับจะเห็นแก่ตัวและเอาเปรียบผู้อื่น.

ถ้าศีลธรรมไม่เข้ามาควบคุมเศรษฐกิจแล้ว เศรษฐกิจจะทำลายโลกเป็นแน่นอน. เขาไม่มีปรมาตถธรรม เพื่อจะควบคุมความเป็นคน คือเพื่อควบคุมความเห็นแก่ตัวของคน, ไม่มีอะไรมาควบคุมความเห็นแก่ตัวของคน เพราะไม่มีปรมาตถธรรม.

เดี๋ยวนี้ไม่รู้ว่ คนกับมนุษย์นี้ต่างกันอย่างไร, จึงหลงใหลกันในการเป็นแต่เพียงคน. เป็นกันแต่เพียงคน มนุษย์ก็ไม่มี, มัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี;

เพราะไม่รู้ว่า มนุษย์กับคนต่างกันอย่างไร. มนุษย์ต้องมีปรมัตถธรรมสูงกว่าคน มนุษย์จะต้องมีศีลธรรมสูงกว่าคน; มนุษย์แปลว่าสูงโดยทางจิตใจ.

ขอโอกาสเทียบเคียงกัน คุณสักหน่อยว่า *คนกับมนุษย์ต่างกันอย่างไร ?*
เมื่อเทียบกันโดยลัทธิ : คนเขาถือ *ลัทธิประโยชน์* เป็นใหญ่; มนุษย์ถือ *ลัทธิธรรมะ* เป็นใหญ่.

คนไม่รู้จักรักรรรม *ไม่รู้จักรักรรรมะ* จึงถือ *ประโยชน์เป็นใหญ่* เรียกว่า *ถือลัทธิ “ประโยชน์าธิปไตย”*; ถึงจะเรียกว่า *ประชาธิปไตย* ก็มี *ประโยชน์เป็นใหญ่* อยู่นั่นเอง. แต่โดยเหตุที่ไม่ควบคุมกิเลส ไม่มีศีลธรรม, ก็เอา *ประโยชน์ชนิดที่ไม่เป็นธรรม* เอา *ประโยชน์แห่งตัวกูผู้เดียว*, *ไม่เอาประโยชน์แห่งเพื่อนมนุษย์ตาต้า* ๆ, *อย่างนี้เป็นต้น*.

พุทธศาสนาถือธัมมาธิปไตย. *ลัทธิการเมืองนอกนั้นถือประโยชน์* *อธิปไตย – ประโยชน์าธิปไตย*. แม้ *ลัทธิคาร์ล มาร์กซ์* ที่เป็นที่สนใจกันทั้งโลกเวลานี้ ก็มุ่ง *ประโยชน์าธิปไตย*, มี *ประโยชน์าธิปไตย* เป็นหลัก, เห็นแก่ *ประโยชน์* เป็นหลัก, จะจัดเรื่อง *ประโยชน์* และ *อาศัยเศรษฐกิจ* เป็นหลัก; *ธรรมะมันก็ไม่มี*. เขาไม่จัดโลกด้วยความเมตตา กรุณา, แต่จัดโลกด้วยการบังคับทางเศรษฐกิจ; มันก็เป็นกันอย่างมากมายได้แต่เพียงคน *ไม่สามารถจะเป็นมนุษย์ได้*.

มนุษย์มีปรมัตถธรรมเป็นหลัก เช่นว่า *ขอทานคิดว่า* เป็นขโมย. ถ้าจะ *เทียบกันดูในระหว่างคนกับมนุษย์* เมื่อเอา *สิ่งสูงสุดเป็นหลัก*. คนเอาแต่ความ *เอรีดอรรอยสนุกสนานทางอายตนะ* *ยอมเป็นทาสของอายตนะ* *บูชาเนื้อหนังเป็น*

พระเจ้า. ส่วน มนุษย์นั้นบูชาธรรมะ, ต้องการสันติภาพอันสงบเย็น เป็นนิพพาน, ไม่ต้องการสุขร้อน ๆ ทางเนื้อทางหนัง; แต่ต้องการความสุขสงบเย็นในทางจิตใจ. มนุษย์จึงเป็นนายเหนืออายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; ส่วน คนนั้นเป็นทาสของอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. มนุษย์กับคนต่างกันอย่างนี้.

เมื่อจะเอาลูกตาเป็นหลัก. ลูกตาของคน ก็มุ่งไปที่ประโยชน์ตน ได้แล้วก็เป็นที่ดี ลูกตามันมุ่งไปแต่ที่ประโยชน์ของตน, ประโยชน์ของกิเลส เห็นแก่ตัว ไม่มองเห็นศีลธรรม, ไม่มองเห็นความจำเป็นแห่งศีลธรรมและปรมัตถธรรม; ลูกตาของคนมันมุ่งจ้องไปที่นี้. แต่ ลูกตาของมนุษย์ นั้น เขามุ่งไปสู่ความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้อง ไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ธรรม, มุ่งไปที่ธรรม มองเห็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์, ต้องการจะให้ได้ดีที่สุดของมนุษย์, ไม่ให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์, และโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้พบพระพุทธศาสนา.

คนกับมนุษย์ต่างกันอย่างนี้ เมื่อจะเปรียบเทียบกันอีกก็ดู ๆ มันก็อยู่ในลักษณะที่ต่างกันอย่างตรงกันข้ามทุกคู่ไป.

ขอให้เราสนใจคำว่า “คน” กับคำว่า “มนุษย์” : มนุษย์มีปรมัตถธรรม; คนแม้แต่จะมีศีลธรรมได้ก็ทั้งยาก เพราะมีกิเลสเป็นตัวตนเสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่ชอบศีลธรรม, แล้วจะเอาปรมัตถธรรมมาแต่ไหน ?

อาตมาจึงขอร้องให้สนใจ ในข้อที่ว่า “มัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มีในโลกนี้” มัวเป็นกันแต่คนโลกนี้ก็ไม่มีมนุษย์; มีแต่คนที่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ธรรม; มองไม่เห็นแก่ธรรม มองเห็นแต่ตัว มองเห็นแต่ประโยชน์ของตัวเอง จึงได้

พากันถือลัทธิประโยชน์อธิปไตย, ประโยชน์ชาติปไตย – มีประโยชน์เป็นถึงสูงสุดเหนือสิ่งใด.

ระบบการศึกษาสมัยนี้ เปิดโอกาสให้เห็นแก่ตัว

ระบบการศึกษาที่มีอยู่ในโลกทั้งหมดเวลานี้ ล้วนแต่เปิดโอกาสให้เห็นแก่ตัว, ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว, ไม่ควบคุมความเห็นแก่ตัว, ไม่กำจัดความเห็นแก่ตัว, อาตมามองเห็นอย่างนี้ก็พูดอย่างนี้; นักจัดการศึกษาในโลก จะระดมกันดำอาตมาสักเท่าใด ก็ยังพูดอย่างนี้ ว่า การศึกษาในโลกทั้งหมดล้วนเปิดโอกาสแห่งความเห็นแก่ตัว, เรียนรู้เพื่อฉลาด เพื่อจะกอบโกยประโยชน์ของตัวเอง, ไม่สอนเรื่องการควบคุมความเห็นแก่ตัว.

คนที่ยิ่งเรียนมาก ยิ่งฉลาดมาก ก็ยิ่งใช้ความฉลาดเพื่อความเห็นแก่ตัว, ไม่ควบคุมความเห็นแก่ตัว, ไม่กำจัดความเห็นแก่ตัว, โลกมันก็จะเป็โลกแห่งความเห็นแก่ตัว; ทุกปรมาณูในโลกเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว แล้วโลกนี้จะเป็นอย่างไร ขอให้พิจารณาดูกันเอง.

การศึกษานี้รับใช้ระบบการเมือง, การศึกษานี้ส่งเสริมระบบการเมืองที่มุ่งจะครองโลก, การศึกษาจัดไปในทางแสวงหาประโยชน์ หากำลัง หาอนุภาพในการที่พวกตนจะครองโลก; ต่างฝ่ายต่างก็จัดการศึกษาอย่างนี้ มุ่งจะครองโลก. เมื่อทุกคนแย่งกันครองโลก ก็ลองคิดดูเถิดว่าโลกนี้จะเป็นอย่างไร.

โลกนี้ทั้งโลก เป็นไปในอำนาจของบุคคล ผู้มุ่งจะครองโลก; แต่ละฝ่ายมุ่งแต่จะครองโลก, จะครองโลกเพื่อประโยชน์ของตัวเอง. นี่โลกนี้อยู่ในอาการอย่างนี้ จึงไม่มีศีลธรรม. ศีลธรรมของคนชนิดนี้ก็คือการได้อำนาจมาครองโลก; ผลของศีลธรรมคือ การเสวยสุขทางวัตถุ ทางเนื้อ ทางหนัง; อบรมสั่งสอนชี้ชวนกันให้พอใจ ให้เลื่อมใสในสิ่งนี้, ก็ต้องพอใจเลื่อมใสในการศึกษา ที่จัดไปเพื่อให้ได้ประโยชน์ชนิดนี้. ฉะนั้น เราจึงมีกันแต่คน ไม่มีมนุษย์, โลกนี้จึงมีกันแต่คน แล้วก็ไม่มีมนุษย์ เพราะว่าการศึกษากระทำไป เพียงแต่ให้เป็นกันแต่คน แล้วยังเป็นคนชนิดที่เห็นแก่ตัว ไม่ใช่คนชนิดที่เห็นแก่ผู้อื่น; เขาตัดระบบพระศาสนา ตัดระบบธรรมะออกไปเสีย จากการศึกษา.

ได้ยินว่าการศึกษาในบางรัฐของบางประเทศนั้น ห้ามสอนศาสนา; ถ้าเอาศาสนามาสอนในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย ถือว่าผิดกฎหมาย เพราะว่ามาทำลายเวลาของความรู้เรื่องเศรษฐกิจ. เรื่องเศรษฐกิจจำเป็นแก่ความเจริญของประเทศชาติ, เรื่องศาสนาเป็นเรื่องถ่วงให้ล่าช้า อย่าเอามาสอน; ก็สอนกันแต่เรื่องส่งเสริมเศรษฐกิจ ส่งเสริมการเมือง ส่งเสริมอำนาจ. ศาสนาก็ยังไม่มีโอกาสที่จะเข้ามาควบคุมจิตใจของมนุษย์, มนุษย์ก็ยังไม่มีความรู้; ก็ไม่มีมนุษย์ ไม่เป็นมนุษย์ มีแต่คน, แล้วก็จะมีแต่คนอย่างเลวเสียด้วย. นี่เมื่อเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี ด้วยเหตุอย่างนี้.

ช่วยกันทำให้มนุษย์ครองโลกเถิด

อาตมาขอตั้งความปรารถนา วิงวอน ขอรับรองว่า **ขอให้ปรมาตตธรรม** กลับมา ให้จิตใจของคนในโลกสว่างไสวด้วยปรมาตตธรรม พอที่จะให้รู้ว่ามีมนุษย์ เกิดมาทำไม ? มนุษย์ควรจะได้อะไร ? สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์นั้นเป็นอย่างไร ? ขอให้มึจิตใจอย่างนี้, มีความเป็นมนุษย์กันอย่างนี้; แล้ว **ขอให้มนุษย์ชนิดนี้ครองโลก** ทั่วไปทุกหัวระแหง, **ขออย่าให้คนครองโลกเลย.** ขออย่าให้ผู้ที่ เป็นแต่เพียงคน มีอำนาจครองโลก ครองบ้าน ครองเมืองอะไรเลย.

ขอให้มนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยศีลธรรม อันมีปรมาตตธรรมเป็นกระดูกสันหลังนั้นแหละเป็นผู้ครองโลก, ขอให้เรามีมนุษย์เต็มไปทั้งโลก. อย่ามีสัตว์ที่เป็นแต่เพียงคน มาครองโลกเลย, หรืออย่ามาอยู่เป็นพลเมือง ให้เขาปกครองให้ลำบากเลย; เป็นเพียงแต่คนนี้มันปกครองยาก เพราะมันเห็นแก่ตัว ใคร ๆ ก็คงปกครองไม่ไหว.

กำหนดดูเอาเองก็แล้วกันว่า ถ้าคนทุกคนไม่มีศีลธรรม แล้วเราจะปกครองกันอย่างไร, จะเอาอำนาจมาทำอะไร จึงจะปกครองไหว, จะต้องสร้างคุก สร้างเรือนจำ สร้างทัณฑสถาน เจ้าหน้าที่กันอีกสักเท่าไร; มันก็ไม่มีความสุข เพราะว่าคนมันไม่มีศีลธรรม. ถ้าคนมีศีลธรรมก็กลายเป็นมนุษย์ **ไม่ต้องมีใครปกครองใคร,** ก็อยู่กันเป็นผาสุก, แล้วก็จะสูงสุดเสียด้วยซ้ำไป.

จึงขอให้ศีลธรรมกลับมา โดยมีปรมาตตธรรมเป็นกระดูกสันหลัง; ให้สมาชิกของโลกทุกคนเป็นมนุษย์, อยู่กันอย่างมนุษย์, ปกครองกันอย่างมนุษย์, มีแต่สันติภาพสูงสุด ทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

มันเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี

๓๙

ศีลธรรมดี คนก็กลายเป็นมนุษย์ทั้งหมด

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า “ศีลธรรมดี คนก็กลายเป็นมนุษย์ด้วยกันทั้งหมด”, เป็นหัวข้อที่เนื่องกับหัวข้อที่แล้วมา ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “แม้เป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี”; นี้เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า จะเป็นคนหรือเป็นมนุษย์กัน ก็เพราะศีลธรรม, เป็นศีลธรรมในขั้นปรมาตม์ คือทำให้ใครเป็นอะไรก็ได้.

ถ้าศีลธรรมไม่มี คนก็กลายเป็นผี; ถ้าศีลธรรมมี คนก็กลายเป็นมนุษย์; จะต้องมศีลธรรมในขั้นนี้ ที่เรียกว่าขั้นปรมาตธรรม ทำให้คนเป็นอะไรก็ได้. ถ้าเรามีศีลธรรมกันในขั้นนี้ ปัญหาที่จะหมดไป ไม่มีใครวางหาบเร่ให้เกะกะทางเดิน, จะไม่มีถนนสกปรกกรูกร้าง ไม่มีคนตายเพราะถูกรถชน เป็นต้น.

ทบทวนคุณค่าของศีลธรรม

ขอให้ฟังกันอีกครั้งหนึ่งว่า ศีลธรรมแล้ว คนเป็นผี, ศีลธรรมดี ผีเป็นคน. ศีลธรรมขั้นปรมาต ทำให้คนกลายเป็นมนุษย์; แม้แต่ศีลธรรมในขั้นธรรมดา ก็ทำให้หมดปัญหาทุกปัญหา. คนไม่คิดที่จะแก้ปัญหาคด้วยศีลธรรม ไปมัวแก้ปัญหาคด้วยสิ่งที่มีมันแก้ไม่ได้ เพราะไม่รู้จักศีลธรรม; เลยกลายเป็นผู้เนรคุณต่อศีลธรรม ไปเสีย โดยไม่รู้สีกตัว.

ศีลธรรมคืออะไร ? โดยสรุปแล้ว ศีลธรรมคือการทำหน้าที่ของคนให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ คือสนุกในการทำงาน, เป็นสุขเมื่อทำงาน, ไม่ใช่เป็นสุขเมื่อทิ้งงานไปรับการอาบอบนวด. เมื่อเป็นสุขในการทำงานก็มีเงินใช้, ไม่ต้องนอนรอรับความช่วยเหลือ จากรัฐบาลอย่างนั้นอย่างนี้. ศีลธรรมมีแล้วก็ไม่มีการอวยมุข เพราะมันอยู่ด้วยกันไม่ได้. คนมีศีลธรรมไม่เลี้ยงกิเลส; คนไร้ศีลธรรมเขาเลี้ยงกิเลส.

คนมีศีลธรรมทำงานสนุก ก็หาเงินได้มาก หาประโยชน์ได้มาก, ก็กินอยู่ เก็บงำไว้แต่พอดี ที่เหลือก็เอาไปช่วยผู้อื่น. ขอให้จำไว้ว่า นี้แหละคือเศรษฐกิจอันบริสุทธิ์ ของชาวพุทธมาแต่โบราณ : หามาก กินแต่พอดี เหลือไปช่วยผู้อื่น

คนที่ทำอย่างนี้เรียกว่า **เศรษฐี**; คำว่าเศรษฐี แปลว่า ประเสริฐที่สุด. คนชนิดไหนในโลกที่จะประเสริฐที่สุด นอกจาก คนที่หามาก กินแต่พอดี เหลือช่วยผู้อื่น.

ระบบเศรษฐกิจของชาวพุทธ เกิดขึ้นมาแต่ครั้งพุทธกาล ก่อนพวคนายทุน, ก่อนระบบนายทุนจะเกิดขึ้น. นายทุนเขาไม่ได้หามาก กินน้อย แล้วช่วยเหลือผู้อื่น, เขาต้องการจะเพิ่มทุนไม่รู้จักสิ้นสุด. ดังนั้น เศรษฐีชาวพุทธกับนายทุนชาวโลกนี้ไม่เหมือนกัน; ศีลธรรมจะสร้างเศรษฐีชาวพุทธ ช่วยโลกได้ด้วย
หมดปัญหา.

สรุปความว่า ศีลธรรม คือการทำหน้าที่ของมนุษย์, ศีลธรรมคือการทำหน้าที่ของมนุษย์; ไม่ใช่จะเกณฑ์ให้นั่งไหว้พระสวดมนต์ แล้วก็ไม่ต้องประกอบการงานอะไร. การงานนั้นแหละคือวัตถุประสงค์ของศีลธรรม การทำงานคือการปฏิบัติธรรม, การปฏิบัติธรรมมีอยู่ เมื่อเขาทำงานตามหน้าที่ของมนุษย์ ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ว่าเขาจะต้องทำอะไรตามที่เขาจะทำได้. นี่คือปัญหาทางศีลธรรมที่จะต้องปรารภ.

หากศีลธรรมกลับมาดูสมัยรัชกาลที่ ๑ จึงจะสมควรฉลอง ๒๐๐ ปี รัตนโกสินทร์

โอกาสนี้เป็นโอกาสที่เตรียมฉลองงาน ๒๐๐ ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์
ก็ขอโอกาสพูดกับเขาด้วยสักข้อหนึ่งว่า ขอให้ฉลอง ๒๐๐ ปี แห่งกรุง

รัตนโกสินทร์ด้วยความมีศีลธรรมกันเถิด; ขอให้ศีลธรรมชนิดสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ พระพุทธยอดฟ้ามหาจักรกัฒมมา จึงจะถูกกับเรื่อง. เดียวนี้ไม่มี
ศีลธรรมถึงขนาดนั้น เราจะฉลองกันอย่างไร.

เดี๋ยวนี้อันธพาลชุมเหมือนกับยุง, ยุงชุมเหมือนกับอันธพาล จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของกรุงเทพฯ ไปแล้ว. มีพระองค์หนึ่งมาบอกอาตมา คุณกัน เขาบอกว่า “เดี๋ยวนี้บ้านผมเหมือนกับกรุงเทพฯ แล้ว”. ถามว่า “เหมือนอย่างไร ?” “คือว่ายุงชุมเหมือนกรุงเทพฯ อันธพาลก็ชุมเหมือนกรุงเทพฯ หมออาบน้ำก็ชุมเหมือนกรุงเทพฯ”; เขาว่าอย่างนี้.

ยุง, อันธพาล, หมออาบน้ำ, นั้นกลายเป็นสัญลักษณ์ของกรุงเทพฯ ไปแล้ว, แล้วจะฉลองครบ ๒๐๐ ปีอย่างนี้ มันจะคูกระไรอยู่.

ขอให้จัดการให้ศีลธรรมกลับมา ในลักษณะเดียวกัน ระดับเดียวกัน กับสมัยรัชกาลที่ ๑; นั่นแหละ จึงจะฉลองกันได้สนิทใจ.

ยุงชุมก็แสดงความไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ ปล่อยให้ยุงชุมได้. ยุงนี้อายุเพียง ๒ สัปดาห์เท่านั้น ถ้าป้องกันอย่าให้เกิดใหม่ ๒ สัปดาห์ ก็จะหมดไปจากบ้านเมือง, หมดยุง หมดยันธพาล ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความมีศีลธรรมแล้ว, นั่นแหละจะฉลองกันได้อย่างหน้าชื่นตาบาน.

ที่นี่ เรื่อง พุทธบูชา ก็เหมือนกัน; ขอให้ทำพุทธบูชา ที่เป็นพุทธบูชา. เดียวนี้ มีสิ่งทีลบลู่คู่มั่นลื้อเลียนพระพุทธองค์เป็นอันมาก; คืออบายมุขทั้งหลาย เต็มบ้านเต็มเมือง. พระพุทธองค์ตรัสไว้ในลักษณะสั่งสอน กระทั่ง

ขอรับรอง กระทั่งอ่อนวอนด้วยซ้ำไป ว่าอย่าประกอบอบายมุขกันเลย; ก็ยังมี
อบายมุขเกิดขึ้น เหมือนกับเป็นการล้อเลียนพระพุทธองค์. เราจะต้องจัดให้สิ่งที่เป็น
เป็นการล้อเลียนพระพุทธองค์ หดไปจากบ้านเมืองจึงจะทำพุทธบูชา, จึงจะ
เป็นพุทธบูชา จึงจะสมกับที่จะเป็นปฏิบัติบูชา.

อาตมาขออนุโมทนา ผู้ที่เสี่ยงเอาชีวิตหรือร่างกาย เข้ามาแลกเพื่อแก้
อบายมุข เพื่อทำให้ศีลธรรมกลับมา. ขออนุโมทนาแก่ทุกท่าน ที่เสี่ยงด้วยชีวิต
และร่างกาย เพื่อจะขจัดอบายมุขให้สูญหายไปจากบ้านเมือง ทำให้ศีลธรรม
กลับมา จนบ้านเมืองสะอาดเป็นพุทธบูชา. พุทธบูชาด้วยการเสี่ยงชีวิตร่างกายนี้
เป็นปฏิบัติบูชาที่สูงสุด ขออนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง. เอาไปเทียบดูกับการจัดพุทธ-
มณฑลเป็นพุทธบูชา มันก็คนละแบบ, มันก็ไปกันคนละแบบ. แต่ควรจะคำนวณ
ดูว่า อันไหนเป็นพุทธบูชากว่า จำเป็นกว่า รีบด่วนกว่า มีเหตุผลกว่า.

อาตมารู้สึกว่าการเสี่ยงชีวิตให้ศีลธรรมกลับมานั้น เป็นพุทธบูชา
สูงสุด, ขอให้ท่านทั้งหลายที่เป็นบุคคล เอกชน เป็นคณะบุคคล เป็นคณะรัฐบาล
จงได้สนใจพุทธบูชาชนิดนี้ในงาน ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์กันเถิด. จัด
ให้

ศีลธรรมกลับมาเป็นพุทธบูชา; แม้จะต้องเสี่ยงด้วยชีวิตและร่างกาย. นี้ดูจะตรง
พระพุทธประสงค์ที่สุด ซึ่งพระพุทธองค์ต้องการพุทธบูชาชนิดที่จะช่วยให้ธรรม-
วินัยของพระองค์ยังคงอยู่ในโลกนี้ เป็นประโยชน์แก่มหาชนทั้งเทวดาและ
มนุษย์. นี้ศีลธรรมเนื่องกับการฉลอง ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีอยู่อย่าง
นี้; ควรจะนำมาพิจารณากันดู.

วิกฤตการณ์ทุกแบบ แก้ได้ด้วยการมีศีลธรรม

ที่นี่ ก็จะพูดถึงปัญหาทั่วไป คือการแก้ปัญหาในโลกนี้ อันกำลังมีวิกฤตการณ์ ความเสื่อมทรามของสันติภาพ แทนจะหาสันติภาพไม่พบนี้, มันเป็นปัญหาของโลก. ก็ขอให้แก้กันด้วยศีลธรรมเถิด *อย่ามัวแก้ด้วยสิ่งอื่นที่มันไม่อาจจะแก้ได้* มันจะเป็นการหลับตาบวมายแก้.

อาตมายืนยันว่า **เศรษฐกิจนั้นไม่อาจจะแก้ปัญหของโลกได้.** เดียวนี้ทั้งโลกกำลังหวังจะใช้เศรษฐกิจ ในการแก้ปัญหของโลก. ขอยืนยันว่า **ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว เศรษฐกิจนั้นจะแก้ปัญหของโลกไม่ได้;** ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว เศรษฐกิจนั้นแหละมันจะมาเรา, ไม่มีศีลธรรมแล้ว ความมั่งมีของเรานั้นแหละมันจะมาเรา. **ถ้าเรามีศีลธรรมแล้ว จะป้องกันความเลวร้ายทั้งหมดนี้ได้;** แม้ที่สุดแต่ปัญหาขาดดุลการค้า ถ้าพลเมืองมีศีลธรรมแล้ว จะไม่เกิดการขาดดุลการค้าขึ้นมา เพราะว่าไม่มีใครเลี้ยงกิเลส, ดุลการค้าที่กำลังขาดปีละเป็นหมื่น ๆ ล้านนั้น จะไม่มีขึ้นมาได้.

เศรษฐกิจที่ไม่มีศีลธรรมนั้น มีลักษณะเป็นผี, ผีเศรษฐกิจ ผีที่ทำให้เกิดคอร์รัปชันทุกชนิด ขึ้นมาในบ้านในเมือง ปราบยากที่สุด, เพราะว่ามันเป็นผีพิเศษ ผีที่คนสมควรจะเป็น; แล้วจะมาช่วยกันแก้ด้วยศีลธรรมชนิดนั้น : เอาผีแก้ผีนี้มันจะทำได้อย่างไร. เพราะฉะนั้นต้องมีศีลธรรม : ให้เศรษฐกิจมีศีลธรรม นักเศรษฐกิจมีศีลธรรม ทุกคนที่เกี่ยวข้องอยู่กับเศรษฐกิจ ต้องมีศีลธรรม; **ถ้าไม่มีศีลธรรม ไม่มีทางจะแก้ได้.**

ขอให้คำนวณกันอย่างนี้ดีกว่าว่า ให้ฝนตกลงมาเป็นทองคำ เป็นฝนทองคำเต็มไปทั่วทั้งเมือง นี่จะแก้เศรษฐกิจได้ไหม ? มันก็จะแย่งกันเก็บเม็ดทองคำ แล้วฆ่ากันตายวินาศเมื่อแย่งเก็บเม็ดฝนทองคำนั่นเอง, แล้วถ้าใครเก็บมาไว้ให้มาก ๆ ที่บ้านที่เรือนของตนก็จะถูกปล้น ไม่มีที่สิ้นสุด, เหมือนกับเดี๋ยวนี้ไม่ใช่มีทองคำเก็บไว้อย่างนั้น ก็ยังถูกปล้นกันอย่างเหลือประมาณ นำเวหนานำสงสารคนที่ถูกปล้น.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ให้ภูเขาเป็นทองคำทั้งลูก ๆ, เป็นทองคำทั้งลูก, ภูเขา ๒ ลูก ก็ไม่พอแก่ความต้องการของคนคนเดียว. เดี่ยวนี้เรามีพลเมืองในโลกตั้งสามพันกว่าล้านคน มันจะทำได้อย่างไรที่จะให้เกิดความเพียงพอ.

ขอทบทวนอีกครั้งว่า แม้ฝนจะตกลงมาเป็นเหรียญทองคำ มันก็แย่งกันเก็บและฆ่ากันตาย; ใครมีไว้ก็ปล้นเพราะว่ามันไม่มีศีลธรรม. ถ้ามีศีลธรรมแล้ว ไม่ต้องมีฝนตกลงมาเป็นทองคำ มันก็แก้ได้. แล้วคำนวณดูเถิดว่า รัฐบาลไหนในโลกจะจัดเศรษฐกิจให้ดี เหมือนราวกับว่าฝนตกลงมาเป็นเม็ดทองคำ; แม้ในโลกพระศรีอารยเมตไตรย ก็ไม่ได้พูดถึงขนาดนี้. และแม้ว่าจะเป็นไปได้ถึงขนาดนี้ มันก็ไม่กลายเป็นสร้างสันติภาพ ถ้าคนไม่มีศีลธรรม; มันจะฆ่ากันตายเพราะว่ามีทองคำมากท่วมโลกนั่นเอง; แต่ถ้ามีศีลธรรมแล้ว ก็อยู่กันได้ตามธรรมชาติอย่างสงบเย็น.

วิกฤตการณ์เลวร้ายทุกรูปแบบ ต้องแก้ด้วยความมีศีลธรรม. เพราะว่่าวิกฤตการณ์นั้น ๆ มันเกิดมาจากความไม่มีศีลธรรม หรือย่อหย่อนในทาง

ศีลธรรม; แล้วจะมาแก้เศรษฐกิจด้วยเศรษฐกิจนี้มันนำหัว, นำหัวสักก็มากน้อย, หัวกันให้พันหัก มันก็ดูจะยังไม่คุ้มกันด้วยซ้ำไป.

นี่การที่จะหวังแก้เศรษฐกิจด้วยเศรษฐกิจนั้น มันต้องเอาศีลธรรมมาก่อน, ไม่อย่างนั้นแก้ไม่ได้ มันเหนื่อยเปล่า ๆ ยิ่งแก้ยิ่งยุ่ง; เหมือนกับว่าให้ฝนตกลงมาเป็นทองคำสำหรับให้ฆ่ากันตาย ด้วยการแย่งชิง หรือการปล้นสะดมผู้ที่เก็บไว้.

การเมืองที่ถูกต้อง ต้องมีศีลธรรม

ที่นี่ ขอให้มองต่อไปว่า ศีลธรรมจำเป็นแก่การเมือง; การเมืองที่ไร้ศีลธรรมนั้น คือการทำวินาศกรรมแก่โลกนั่นเอง. การเมืองที่ไร้ศีลธรรม, คือการทำวินาศกรรมแก่มนุษย์. ประชาธิปไตยมิได้เฉพาะพลเมืองที่มีศีลธรรม, สำหรับพลเมืองที่ไม่มีศีลธรรมนั้น มันเหมาะกับระบบเผด็จการ; เราไม่มีศีลธรรม แล้วจะใช้ประชาธิปไตย อย่างนี้มันก็ยิ่งกว่าไม่มีหวัง.

เราต้องการคนที่เลือกผู้แทน เป็นคนมีศีลธรรมเลือก, ต้องการผู้แทนที่มีศีลธรรมมาเป็นผู้แทน, ต้องการสภารายฐรที่มีศีลธรรม, วุฒิสมาชิกที่มีศีลธรรม, รัฐบาลที่มีศีลธรรม; อะไร ๆ ก็ต้องมีศีลธรรม; พลเมืองมีศีลธรรม.

เราไม่ต้องการคนไม่มีศีลธรรม, ไม่ต้องการนักเศรษฐกิจ นักการเมือง แม้นักการทหารหรือประชาชน ที่ไม่มีศีลธรรม เพราะพวกกันไม่รู้เรื่อง. ประชาธิปไตยเขามีไว้ให้สำหรับผู้มีศีลธรรม; อย่าไปยื่นแก้วให้วานร, อย่ายื่นดาบให้โจร, อย่าไปบูชาเศรษฐกิจอย่างพระเป็นเจ้า. เศรษฐกิจเป็นผีที่เข้าใจยาก, ถ้าไม่มี

ศีลธรรมแล้วปราบไม่ได้. ศีลธรรมต่างหากคือพระเจ้า คือพระเป็นเจ้า, อย่างบูชา
เศรษฐกิจเป็นพระเจ้าอีกเลย.

การพัฒนาต้องประกอบด้วยศีลธรรม, ผิดศีลธรรม บาป

การพัฒนา ก็ต้องทำด้วยศีลธรรม; อย่าพัฒนาชนบทที่กลายเป็นการทำลายชนบทนั่นเอง. อย่างนำสิ่งทำลายศีลธรรมเข้าไปพัฒนาชนบท. อย่าไปสอนให้กินดีอยู่ดีเกินพอดี. การนำไฟฟ้าเข้าไปสู่ชนบทให้ทั่วทุกหัวระแหงนั้น อย่ามองด้านเดียวว่าพัฒนา; บางอย่างมีผลร้าย. การมีโทรทัศน์ มีตู้เย็น หุงข้าวด้วยหม้อไฟฟ้า ที่ยังไม่เหมาะแก่ชนบทนั้น มันเป็นการทำลาย; ทำลายทั้งทางเศรษฐกิจ ทำลายทั้งทางกาย ทำลายทั้งทางจิตใจ.

ทางที่ปลอดภัย และเป็นผลดีนั้น ไปริบเร่งเพิ่มศีลธรรม ขยายศีลธรรม ให้แพร่หลายไปทั่วทุกหัวระแหงในชนบท : แจกศีลธรรม แจกความมีศีลธรรม แจกอุปกรณ์แห่งการมีศีลธรรม, ดีกว่าแจกของบางอย่าง หรือหลายอย่างที่กำลังแจกกันอย่างโง่โง่. ขออภัยต้องพูดอย่างนี้; ไม่เคยนึกถึงการที่จะแจกอุปกรณ์แห่งการมีศีลธรรม. การแจกให้เขาอ่อนแอ, แจกให้เขาเกิดนิสัยนอนรอรับความช่วยเหลือ นี่ผิดศีลธรรม, บาปนะ. คำว่าผิดศีลธรรมนี้หมายถึงการบาป.

ศีลธรรมมี – ถูกต้อง – เป็นผลดี ขึ้นอยู่กับการศึกษาถูกต้อง

ที่นี่ จะพูดถึงการศึกษา ว่า ศีลธรรมจะมี จะถูก จะเป็นผลดีแก่บ้านเมือง นั้น มันขึ้นอยู่กับการศึกษาที่ถูกต้อง คือการศึกษาที่มีศีลธรรม. การศึกษาที่เป็นไปเพื่อควมามีศีลธรรม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับควมามีศีลธรรม. ยุคไหนก็ตาม จะมีศีลธรรมได้ เพราะการศึกษาที่ถูกต้อง.

การศึกษาที่ไม่ทำให้พลเมืองมีศีลธรรม นั้นไม่ใช่การศึกษา; อย่าเอามาย่อมแมวขายกันเลย. การศึกษาที่ไม่ทำให้พลเมืองมีศีลธรรมนั้น ยังมีใช้การศึกษา, และแถมจะมีผลร้าย; การศึกษาไม่ถูกต้อง ไม่เพียงพอก็ดูเอาเองว่ามันมีผลอะไรเกิดขึ้น. พวกครูยังขายข้อสอบ คิดดูเถิด, หรือว่าคนที่เนื่องด้วยการศึกษายังขายข้อสอบ. นักเรียนยังยกพวกตีกัน, ที่สถานอโคจร อบายมุข เต็มไปด้วยนักเรียน, นักเรียนในวัยที่อันตรายเสียด้วย. การศึกษายังไม่ถูกต้องจึงมีผลเกิดขึ้นอย่างนี้.

การศึกษาพวกอบรม เช่นการกีฬา ก็ยังไม่ถูกต้อง. การศึกษาประเภทกีฬา ยังไม่แก้กองกิเลสทำคนให้เป็นคน; ยังไม่เป็นคน ก็ยังไม่เป็นมนุษย์. พวกโค้ชสอนกีฬา สอนได้แต่เพียงวิธีเอาเปรียบ; สอนวิธีเอาเปรียบ, ไม่ใช่สอนให้แสดงน้ำใจนักกีฬา. กีฬาเดี๋ยวนี้ เล่นเพื่อชนะ ไม่เล่นเพื่ออบรมน้ำใจนักกีฬา. นักกีฬานั้นเกินกว่าความเป็นสุภาพบุรุษเสียอีก.

เดี๋ยวนี้ไม่มีการอบรมควมมีน้ำใจเป็นนักกีฬา, เพราะว่าเขาตี เขาชกต่อยกัน เขาโกงกันซึ่งหน้าในสนามกีฬานั้นเอง. พวกกองเชียร์นั้นระวังให้ดี; นั่นแหละที่ฝึกหัดนิสัยให้เห็นแก่ตัวกู ให้เห็นแก่ของกู ให้เห็นแก่พวกกู; ไปเข้ากอง

เชียร์กีฬา ก็คือไปฝึกฝนนิสัยที่ให้เห็นแก่ตัวกู; แล้วมันจะได้ประโยชน์อะไรแก่จิตใจที่จะมีศีลธรรม.

นี่อาจมาจึงว่า กีฬายังไม่เป็นยาวิเศษ แก่กองกิเลสทำคนให้เป็นคน; แม้แต่เป็นคนก็ไม่ได้แล้วจะเป็นมนุษย์กันได้อย่างไร. เมื่อไรเล่าการศึกษาจะผลิตสุภาพบุรุษออกมา ผลิตน้ำใจนักกีฬาออกมา? ขอให้ช่วยกันคิดดู.

การสอนด้วยเครื่องมือหรือวิธีการที่สนุกสนานนั้น **ดูจะเกินไป, ไม่ค่อยได้ผล.** ลงทุนมากเหลือเกิน; เช่นว่าจะสอนศีลธรรมด้วยละคร ด้วยการแสดง นั่นนี่ แล้วมันก็ไม่ได้อะไร, โดยเฉพาะเด็ก ๆ รับเอาแต่ส่วนสนุกสนาน ไม่ได้รับเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้การแสดง.

ขออภัย **เล่าเรื่องจันทโครพกินขี้ให้ฟัง.** คำมันหยาบคาย ก็ขออภัยเสียก่อน ว่าลิเก, สมัยเด็ก ๆ อาตมาเคยไปดูเขาเล่นเรื่อง **จันทโครพ.** พอนางโมราออกมาจากผอบเขาก็เล่นตัวต่าง ๆ นานา จนถึงกับเกี้ยวให้จันทโครพกินขี้; ขออภัย คำมันหยาบคาย แต่เขาพูดกันอย่างนั้น. เด็ก ๆ หรือผู้ใหญ่คนดู ก็ฮากันใหญ่ ร้องตะโกนว่า **จันทโครพกินขี้.** ไม่มีใครที่หน้าเศร้าสลดสังเวชว่า “แหม, **ความรักหรือกิเลส**นี้ มันทำมนุษย์ถึงอย่างนี้เชียวหนา, ทำให้คนกินขี้ได้เชียวหนา”; ไม่มีใครสลดสังเวช ล้วนแต่เฮฮา ๆ กันไปหมดเรื่องว่าจันทโครพกินขี้. นี่ไม่ได้ผลที่จะสอนแก่บุคคล ให้รู้ว่ากิเลสนี้มันร้ายกาจถึงเพียงนั้น. คนก็รับเอาแต่ส่วนที่สนุกสนานเฮฮา.

ระวังให้ดี **ที่เราจัดแสดงอะไรสนุกสนาน เพื่อจะสอนศีลธรรม** เพื่อการศึกษานั้นมันไม่ได้ผล, เขารับเอาไปแต่เรื่องสนุกสนานเฮฮา; ส่วนที่เป็น

ศีลธรรมนั้น เขาไม่ได้รับเอาไป. เด็ก ๆ รับเอาเพียงความสนุกสนานเฮฮา; ความหมายที่จะสอนศีลธรรม รับเอาไม่ได้. เช่น สอนเพศศึกษา ที่โอ้อวดกันนัก ว่า สอนเพศศึกษาในโรงเรียน; เด็กเขารับเอาแต่ความหมายทางเพศ; ความหมายที่จะให้รู้ผลของการศึกษาทางศีลธรรม ทางอนามัย ไม่รับเอา.

การ สอนการาแต่หญิงป้องกันตัวเอง ในโรงเรียน, สอนอย่างหญิงจริง ชายจริง นั้น ไปดูแลอะ มีผลเสียหายเท่าไร, ไม่ได้ผลทางการศึกษา แล้วจะช่วยทำลายศีลธรรมในโรงเรียนนั่นเอง; ใครจะโทษใครจะว่าอย่างไร อาตมาก็ยอมรับ แต่ขอร้องให้ช่วยพิจารณาศึกษา.

ขอกล่าวโดยไม่กลัวใครโทษว่า ทั้งโลกยังมีการศึกษาระบบด้วน, ด้วนคือไม่สมบูรณ์. สอนแต่หนังสือ ให้ฉลาดยิ่งกว่านักปราชญ์ ยิ่งกว่าอะไรไปเสียอีก, แล้วก็สอนอาชีพ ให้มันเก่งแต่อาชีพ; เก่งแต่หนังสือกับอาชีพ เพื่อรับใช้เศรษฐกิจ.

“การศึกษาเพื่อสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจ ไม่มีศีลธรรมหรือศาสนา”; การศึกษานี้มันก็ด้วน. ถ้าเป็นสุนัข ก็เรียกว่าสุนัขหางด้วน, ถ้าเป็นพระเจดีย์ก็เรียกว่าเจดีย์ยอดด้วน; แล้วโลกนี้มันก็ต้องด้วนซี. ด้วนด้วยอะไร ? คือคนหัวมันด้วนกันหมด, คนไม่มีหัวเป็นคนหัวด้วนกันหมดทั้งโลก, แล้วลองไปคิดดูเอาเองว่าโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร.

การศึกษาสุนัขหางด้วน, การศึกษาเจดีย์ยอดด้วน; สอนโลกแล้ว สำเร็จประโยชน์คือ คนหัวด้วนกันหมดทั้งโลก, ไม่มีหัวแห่งการศึกษาทางศีลธรรมหรือ

ทางศาสนา, แล้วจะเกลียดศีลธรรม แล้วจะเกลียดศาสนา. นี่ขอให้ใคร่ครวญดูว่า มันเป็นผลดีผลร้ายขนาดไหน ?

องค์การสหประชาชาติควรจัดให้ศีลธรรมมาครองโลก

อาตมาเห็นว่า องค์การสหประชาชาติของโลกนั้นแหละ ควรจะเป็น เจ้าก็เจ้าการ จัดให้ศีลธรรมมาครองโลก, เป็นสำนักงานใหญ่ จัดให้ศีลธรรม ครองโลก, เรียกเอาศีลธรรมกลับมา, เรียกเอาศาสนากลับมา; จัดการศึกษาที่มี ศีลธรรมหรือมีศาสนา. แม้แต่ศาสนาคริสเตียน ก็นับว่าประเสริฐที่สุด ที่จะจัด ให้มนุษย์มีสันติภาพ. หลักศาสนาคริสเตียนที่ ให้รักเพื่อนมนุษย์ นั้นแหละก็คือ ศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย. คำว่า “เมตไตรย” แปลว่า “รักผู้อื่น”; เมตไตรย แปลว่า รักผู้อื่น.

เมื่อ ๒-๓ วันนี้ ได้ยินอภิปรายกันเรื่องศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย; กันเป็นคั้งเป็นแควไปออกไหนทิศทางไหนก็ไม่รู้, ไม่พูดถึงคำว่าเมตไตรย คือความ รักผู้อื่น. พอทุกคนรักผู้อื่นเท่านั้น ในพริบตาเดียวเท่านั้น โลกนี้ก็จะเป็นโลก พระศรีอารยเมตไตรย : ไม่มีใครฆ่าใคร, ไม่มีใครขโมยใคร, ไม่มีใครประพฤติ ผิดกาเมฯ ต่อใคร, ไม่มีใครโกหกหลอกลวงใคร, ไม่มีใครแม้แต่สูบบุหรี่ ให้ผู้อื่น รำคาญ. เขาอภิปรายเรื่องพระศรีอารยเมตไตรย สูบบุหรี่กันไปพลาง, จะทั้งคนฟัง และทั้งคนพูด, อย่างนี้มันไม่มีได้ดอกสำหรับพระศาสนาศรีอารยเมตไตรย.

ถ้าสหประชาชาติเป็นองค์การนำมาซึ่งศีลธรรม ซึ่งศาสนากลับมาแล้ว ,โลกนี้จะมีสันติภาพ มีความสงบสุข; เพราะว่ารักผู้อื่น ไม่สร้างปัญหาอะไร. องค์-การสหประชาชาติ ก็ไม่ต้องเป็นท้าวมาลีวราช ที่งานล้นมืออยู่เสมอ, งานล้นมือทำไม่ไหวอยู่เสมอ; ผลงานที่ทำได้ก็มีลักษณะเป็นจับปูลู่กระดิ่ง ไม่มีที่สิ้นสุด. โลกนี้เต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ ทุกหนทุกแห่ง ไม่มากก็น้อยอยู่เสมอไป; เพราะว่าการโลกนี้ไม่ได้รับการคุ้มครองของพระเจ้า หรือของพระศาสนาหรือของศีลธรรม นั่นเอง.

องค์การสหประชาชาติ ควรจะเป็นเจ้าหน้าที่ จัดให้ศาสนากลับมา, ให้ศีลธรรมครองโลก. อย่าไปเข้าใจว่า ศีลธรรมนี้เป็นเครื่องถ่วงความเจริญ หรือว่าศีลธรรมนี้จะทำให้เสียเปรียบผู้อื่น, อย่างที่ประเทศอภิมหาอำนาจ บางประเทศ เขาคิดอย่างนั้น. เขาคิดว่าศีลธรรมจะทำให้เสียเปรียบผู้อื่น อย่าเอาเข้ามา ให้ไล่ออกไปเสียจากการศึกษา. สหประชาชาติไม่ควรจะเข้าใจอย่างนั้น แล้วรีบจัดรีบกกระทำทุกอย่าง ให้ศีลธรรมกลับมา, เป็นศูนย์กลางแห่งการจัดให้ศาสนากลับมาครองโลกเถิด; โลกนี้ก็จะประสพสุข มีสันติภาพอันแท้จริง.

สรุปความว่า ศีลธรรมต้องกลับมาในขั้นเป็นปรมาตม์ ก็จะทำให้คนเป็นมนุษย์. ศีลธรรมเลวคนก็ถ่วงลงไปเป็นผี, ศีลธรรมดี คนก็สูงขึ้นมาเป็นมนุษย์, ถ้าโลกนี้เป็นโลกของมนุษย์ คือผู้มีใจสูงแล้ว ก็จะหมดปัญหาโดยประการทั้งปวง.

การบรรยายหมดเวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายนี้ ด้วยความหวังว่า ศีลธรรมดีคนก็กลายเป็นมนุษย์กันหมด, โลกนี้ก็หมดปัญหาโดยประการทั้งปวง.

ขอให้เป็นไปในลักษณะนี้; แล้วเราเตรียมฉลอง ๒๐๐ ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์กัน
ด้วยบ้านเมืองที่แสดงความมีศีลธรรมอยู่ทั่วทุกหัวระแหงเทอญ.

ศีลธรรมถอยถด ต้องเพิ่มปรมัตถธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าว ด้วยความมุ่งหมาย เพื่อการกลับมาแห่งปรมัตถธรรม ต่อไปตามเดิม. เพื่อให้สำเร็จประโยชน์เต็มที่ ขอให้เราได้ทบทวนถึงหัวข้อ ที่ได้บรรยายมาแล้วในครั้งก่อน ๆ ตามลำดับ มาว่า :- ปรมัตถธรรมกลับมา โลกาสว่างไสว, ปรมัตถธรรมหมดไป จิตใจมีดีมนซ์, มัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี, ถ้าศีลธรรมดี คนก็กลายเป็นมนุษย์กันหมด, “ศีลธรรมถอยถด ต้องเพิ่มปรมัตถธรรม”; คือหัวข้อที่จะกล่าวในวันนี้ มีว่า ถ้าศีลธรรมถอยถด ต้องเพิ่มปรมัตถธรรม.

ปรมาตถธรรมในฐานะเป็นรากฐานที่สร้างและเสริมศีลธรรม, ปรมาตถธรรมอันเป็นความจริงลึกซึ้งเด็ดขาดของธรรมชาติ, บังคับให้มนุษย์ต้องมีศีลธรรมและเสริมศีลธรรมให้มียิ่ง ๆ ขึ้นไป. เมื่อศีลธรรมลดลงไป ก็ต้องเพิ่มปรมาตถธรรม, เหมือนกับว่า เมื่อไฟโถรมลง ก็ต้องเติมฟืน เพื่อให้ไฟลุกขึ้นตามเดิม. ในโลกมีศีลธรรมถอยถด เหมือนกับไฟโถรมลง จะต้องเติมฟืนให้ไฟลุกโผลงขึ้นมาเป็นแสงสว่างสืบต่อไป.

สถานการณ์ของเราในเวลานี้ ยังไม่ถึงกับล้มละลาย หรือล้มเหลว, ยังเป็นเพียงความผิดพลาด ที่จะต้องแก้ไขและอยู่ในวิสัยที่จะแก้ไขได้; ดังนั้น ขอให้เรามุ่งหมายในการแก้ไข เพิ่มปรมาตถธรรม เพื่อส่งเสริมศีลธรรมให้รุ่งเรืองต่อไปตามเดิม.

จำเป็นต้องเน้นค่าของศีลธรรม

ทีนี้ อาตมาจะขอ เน้นค่าของศีลธรรม อีกที, และจำเป็นจะต้องเน้นบ่อย ๆ ด้วยซ้ำไป; เน้นแล้วก็ฟื้นอยู่เสมอ เพื่อให้ท่านมองเห็นความจำเป็น ที่โลกนี้จะต้องมีศีลธรรม :-

ข้อแรก อยากจะพูดว่า ศีลธรรมสามารถทำให้คอมมิวนิสต์หมด โดยไม่ต้องฆ่าให้เมื่อยมือ. ข้อนี้อธิบายว่า ถ้ามีศีลธรรมอยู่ในโลก นายทุนก็กลายเป็นเศรษฐีใจบุญไปหมด. นายทุนนั้นเขาหาทุน เพิ่มทุน เพื่อจะบีบบังคับด้วยการมีทุน; ส่วนเศรษฐีใจบุญนั้น ทำประโยชน์อะไรได้มา กินแต่พอดี, เหลือเอาไปช่วยผู้อื่น ซึ่งนายทุนเขาไม่ได้มีความมุ่งหมายอย่างนั้น เพราะเขาไม่ได้มีศีลธรรม.

เศรษฐกิจบุญผลิตได้เท่าไร กินแต่พอดี เหลือไปช่วยผู้อื่น เพราะอำนาจของศีลธรรม. คอมมิวนิสต์ต้องการจะฆ่านายทุน; ป่วยการ, มาทำให้ศีลธรรมกลับมาเท่านั้น นายทุนก็หายไปจากโลกเอง, แล้วพวกคอมมิวนิสต์ก็ว่างงาน ไม่มีงานทำ แล้วก็สลายตัวไปในที่สุด.

อาตมาคิดว่า พวกที่เข้าป่าไปนั้นออกมาจากป่าดีกว่า มาปลูกระดมศีลธรรมให้เต็มขึ้นในบ้านในเมือง, แล้วนายทุนจะอยู่ได้อย่างไร? นายทุนหมดไป พวกท่านก็ไม่ต้องทำงานให้เหน็ดเหนื่อย; ไปมัวคิดฆ่านายทุนหรือสักคินาอยู่ในป่านั้นไม่สำเร็จ, ฆ่าตายแล้วก็มิขึ้นมามาก, ฆ่าตายแล้วก็มิขึ้นมามาก, เพราะมูลเหตุมันไม่สิ้นสุด คือสภาพไร้ศีลธรรมมันไม่สิ้นสุด มันก็ ตัวตายตัวแทน อยู่นั่นเอง. ออกมากระทำชนิดที่เป็นความเดือดขาด ทำให้มีศีลธรรม นายทุนก็สลายตัวไป.

นี่เป็นเรื่องละเอียดและกว้างขวาง ซึ่งเรายังจะต้องพูด ต้องคิดกันไปอีกนาน. เดียวนี้มีหลักการที่ว่า ศีลธรรมจะทำให้นายทุนหมดไปจากโลก แล้วคอมมิวนิสต์ก็ไม่ต้องมีงานทำ สลายตัวไปเองด้วยเหมือนกัน.

เรามาแข่งขันกันเป็นแชมป์ในทางศีลธรรม, เป็นแชมป์แห่งศีลธรรม, เป็นแชมป์แห่งความมีศีลธรรมแทนแชมป์มวยหน้าบวม, แชมป์นักกีฬาหน้าแข้งแตก, แชมป์ปีนเขาไปตายอยู่ในกองหิมะ, ไม่เห็นว่า มันจะสร้างสันติภาพอะไรที่ไหนกัน. ขวนกันมาเป็นแชมป์ศีลธรรม ศีลธรรมก็จะระเบิดกว้างขวางออกไป สำหรับคุ้มครองโลก.

นี่ค่าของศีลธรรม ที่จะทำให้นายทุนหมดไป, ให้คอมมิวนิสต์ว่างงาน, แล้วก็ไม่ต้องมีการรบกัน ระหว่างนายทุนกับคอมมิวนิสต์อย่างยึดเชื้อ อย่างที่กำลัง

เป็นอยู่ในโลกนี้ ในเวลานี้ จนสหประชาชาติเป็นท้าวมาลีวราชทำงานล้นมือ, อย่างที่กล่าวแล้วในครั้งก่อน.

ที่นี้ ข้อที่ ๒ คือด่าไปว่า ประโยชน์ของศีลธรรมนั้น ก็จะทำให้ไม่มีอบายมุข; ถ้ามีศีลธรรม ก็ไม่มีใครทำอบายมุข อบายมุขก็หมดไป. อบายมุขนั้นแหละ เป็นเหตุให้เกิดคอร์รัปชันในวงราชการ ในอะไร ทุกหนทุกแห่ง. พลเมืองมีอบายมุข ประเทศชาติก็ขาดดุลการค้ำเป็นหมื่น ๆ ล้าน. อาชญากรเต็มไปทั้งบ้านทั้งเมืองชุมเหมือนกับยุง ก็เพราะว่าเขาเป็นทาสของอบายมุข; ถ้าไม่มีอบายมุข จะไม่มีเหตุการณ์เลวร้ายเหล่านี้.

“ดูให้ดี” มีคนมาบอกอาตมาว่า “ให้ดูให้ดี”; อาตมาก็ดูให้ดี แล้วก็พบว่าจริงเหมือนเขาว่า คือว่าเดี๋ยวนี้คนคนเดียวมีอบายมุขครบทั้ง ๖. คนคนเดียวมีอบายมุขครบทั้ง ๖ : ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำงาน; นี้ครบทั้ง ๖.

ที่เป็น ข้าราชการ ก็มี; คนเดียวมีอบายมุขครบทั้ง ๖ : เขาดื่มน้ำเมา, เขาเที่ยวกลางคืน, เขาดูการเล่น, เดินรำหัวทกกันขวิด, เล่นการพนัน แบบใดแบบหนึ่ง; คบคนชั่วเป็นมิตร, คือมีคนไปบอกว่า “นายของผมไม่ชอบผม เพราะผมไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่” ดิตตันอยู่ที่นี่, เขาชอบแต่คนที่กินเหล้า, นี่หมายความว่าหัวหน้าข้าราชการผู้นั้น เขาชอบคนที่กินเหล้าเป็นต้น. นี่คือคบคนชั่วเป็นมิตร. เกียจคร้านการทำงาน คุณจะโรยคั้งเดิมของทุกคนก็ว่าได้ : มาทำงานสาย แล้วก็กลับไปบ้านก่อนเวลา, ที่นี้ ทำงานก็กระพืดกระพืดอดิด ๆ เอื่อน ๆ ทำงาน, สูบบุหรี่ไปพลาง ดื่มน้ำชาไปพลาง อ่านหนังสือพิมพ์ไปพลาง; เพราะจี้เกียจ

ทำงานนั่นเอง. ยังมีดีไปกว่านั้นก็ถือว่า มาลงเวลาในสมุคลงเวลาแล้วก็กลับบ้าน; นี่ก็เพราะเกียจคร้านทำงาน. ข้าราชการคนเดียวมีอบายมุขครบทั้ง ๖ คิดดูเถิด.

ทีนี้ จะร้ายยิ่งไปกว่านั้นก็ถือว่า **ครูคนเดียวก็มีอบายมุขครบทั้ง ๖** ในลักษณะเดียวกัน. ถ้าขึ้นปล่อยไว้อย่างนี้ ไรคอบายมุขครบทั้ง ๖ นี้ จะลามปาม ขึ้นไปแพร่หลายออกไป; ออกไปถึง ข้าราชการการเมือง. สมาชิกรัฐสภา คนหนึ่ง มีอบายมุขครบทั้ง ๖, แพทย์มีอบายมุขครบทั้ง ๖, ผู้พิพากษาศาลาการคนเดียว มีอบายมุขครบทั้ง ๖, แล้วจะว่าอย่างไรกัน? โลกนี้จะอยู่ได้อย่างไร?

ยิ่งไปกว่านั้น อบายมุขทั้ง ๖ ก็ จะลามขึ้นไปถึง พวกนักบวช, ที่เรียกกันว่า พระเจ้าพระสงฆ์มีอบายมุขครบทั้ง ๖ ก็ได้เหมือนกัน, มันเห็นวิเวกอยู่. นักบวชท่านตีความหมายของบุหรี่นี้แหละ กลายเป็นยาไปเสีย ท่านก็สูบบุหรี่วัน ละกระป๋อง วันละห่อ โดยถือว่ามันเป็นยา; นี่ก็เรียกว่า **เข้าไปเกี่ยวข้องกับของ มินเมาแล้ว ดื่มน้ำเมา หรือว่าดื่มของเมาแล้ว.** แล้วท่านก็มี **เที่ยวกลางคืน;** ในที่ มุมมืดตามที่ต่าง ๆ ก็เคยเห็นพระ หรือว่าพระก็ชอบเข้าบ้านกลางคืน; นี่ก็เรียกว่า **เที่ยวกลางคืน.** แล้ว **ดูการเล่น;** มีพระไปแอบดูการเล่นที่แสดงในวัด แต่ว่าใน ห้องของท่านมีโทรทัศน์; อย่างนี้ก็พอแล้ว เรียกว่าดูการเล่น. **เล่นการพนัน;** ที่ แฝงขายลอตเตอรี่บางทีก็มีพระยื่นอยู่; ลูกศิษย์ก็ไปซื้อ ๓ ตัวมา; นี่เรียกว่า **เล่น การพนัน.** ทีนี้ **คบคนชั่วเป็นมิตร;** พระคบคนชั่วเป็นมิตร มีได้เหมือนกัน คือว่า ให้ความมาเปิดอบายมุขในวัด, หารายได้แบ่งให้วัด; นี่เรียกว่า **คบคนชั่วเป็นมิตร.** แล้ว **นักบวชเกียจคร้านทำงาน;** มีคนเขาสื่อ อาตมาละอายแทนอยู่ทุกวันว่า “ฉันเช้าแล้วเอน ฉันเพลแล้วนอน บ่ายพักผ่อน คำจำวัด”; นี่เรียกว่าอะไรกันถ้า

ไม่เรียกว่าเกียจคร้านทำงาน. น้อยบายมุขครบทั้ง ๖ จะไปมีแก่นักบวชแล้ว, ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ.

ที่นี้ขอระวังลูกเด็ก ๆ ทารกของเราที่กำลังจะเติบโตขึ้นมา, บิดามารดาทั้งหลายช่วยระวังให้ดีเถิด อย่าให้เด็ก ๆ ของเรา คนเดียวมีน้อยบายมุขครบเข้าไปทั้ง ๖ ในบัดนี้. ถ้าท่านต้องการจะแก้ปัญหาคือนี้ ก็รับอบรมศีลธรรม มีปรมาตธรรมที่ชี้แจงให้ลูกเด็ก ๆ ของเราเชื่อ ในการที่จะต้องมศีลธรรม. *ทำไมเราจะต้องช่วยผู้อื่น ซึ่งเป็นศีลธรรม ?* ก็เพราะว่าเขาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา ซึ่งเป็นปรมาตธรรม. ลูกเด็ก ๆ ของเรา ก็ต้องมีปรมาตธรรมเพียงพอ ที่จะหล่อเลี้ยงศีลธรรมของเขา; ศีลธรรมจำเป็น เพื่อกำจัดน้อยบายมุขให้หมดไปเสียจากสังคม.

ที่นี้ มาดูข้อต่อไป ข้อที่ ๓ ถึง **ประโยชน์ของศีลธรรมว่า ศีลธรรมจะช่วยแก้ปัญหของเศรษฐกิจ, ปัญหาเลวร้ายทางเศรษฐกิจ.** ถ้าประชาชนของเรามีศีลธรรม, คนในประเทศมีศีลธรรม, คนในโลกมีศีลธรรม; ความเลวร้ายในโลกก็จะไม่มี. เดียวนี้รบราฆ่าฟันกันเป็นของธรรมดาไปแล้ว; อย่าคิดอะไรให้มันยุ่งยากลำบาก คิดกันง่าย ๆ ว่า ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว แม้ฝนจะตกลงมาเป็นทองคำ ก็ไม่มีสันติภาพ เขาม่ากันตายเพราะแย่งเก็บทองคำ แย่งกันเก็บทองคำ ใครมีมาไว้ก็ปล้นกันเรื่อย ไม่มีความสุข.

วันก่อนก็ได้พูดถึงว่า ฝนตกมาเป็นทองคำ ก็ไม่แก้เศรษฐกิจได้. วันนี้อยากจะพูดไปถึงว่า แม้ทรายทุกเม็ดในโลกนี้กลายเป็นทองคำ ก็ไม่สามารถจะแก้เศรษฐกิจได้, ไม่ทำให้สันติภาพในโลกเกิดขึ้นได้; เพราะคนขี้แย่งกัน เบียดเบียนกัน แย่งชิงกัน คอยปล้นกัน เพราะไม่มีศีลธรรม. แล้วคิดดูเถิดรัฐบาลไหน จะสามารถจัดเศรษฐกิจให้เกิดผล ในลักษณะที่ฝนตกมาเป็นทองคำอย่างนี้มันก็ไม่มี.

ขอให้เรามีศีลธรรม ป้องกันความเลวร้ายหรือพิษร้าย อันจะเกิดมาจาก เศรษฐกิจ ทรัพย์สินสมบัติ พัฒนาอะไรก็ตาม. ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว เศรษฐกิจจะฆ่า มนุษย์, ทรัพย์สินสมบัติของเขาจะฆ่าเขา, การพัฒนานี้จะเป็นวินาศกรรมมากกว่า พัฒนา; ทุกอย่างมันจะย้อนกลับไปฆ่าเจ้าของ ซึ่งไม่มีศีลธรรม. โลกสัตว์เดรัจฉานยังอยู่กันเป็นผาสุก; โลกมนุษย์วุ่นวายยิ่งขึ้นทุกที เพราะไม่มีศีลธรรม. พื้นฐานของการพัฒนาคือความมีศีลธรรม; ไม่มีพื้นฐานทางศีลธรรมแล้วการพัฒนา ไม่มีหวัง, จะพัฒนาให้ทุกคนมีกินมีใช้ ไม่ยากจนนั้นถ้าเขาไม่มีศีลธรรมแล้วไม่มีหวัง.

มีคนเล่าให้อาตมาฟังว่า งานดูแลไร่ที่พังงา ทำให้กรรมกรมีรายได้สูงมาก บางงวดได้ตั้ง ๒-๓ หมื่น เขาก็ชวนกันกินเหล้ากินเบียร์ จนขาดตลาด. ในเวลาที่มี เขาก็เอาเหล้าแม่โขงล้างเท้าให้เพื่อนดู, คูจิตใจของเขาเป็นอย่างไร. เมื่อเขาไม่มีขึ้นมา จะขอเพื่อนดื่มสักอีกหนึ่งก็ไม่มี; เมื่อมีขึ้นมาเขาก็เอาไปล้างเท้า. คนเช่นนี้จะพัฒนากันได้อย่างไร เพราะเขาไม่รู้ว่ามนุษย์จะต้องทำอะไร.

สรุปความว่า ศีลธรรมเป็นรากฐานของการพัฒนา ความเจริญรุ่งเรือง, แล้วก็ มีปรมาัตถธรรมเป็นรากฐานของศีลธรรม อีกชั้นหนึ่ง. ศีลธรรม เป็นสิ่งที่ถอยถดหรือหดไม่ได้โดยเด็ดขาด; ฉะนั้น เราจะต้องส่งเสริมให้ยังคงมีอยู่อย่างรุ่งเรือง.

เหตุผลที่แสดงว่า ศีลธรรมหุดหายไป

ทีนี้ จะพูดต่อไปในข้อที่ว่า *เรารู้ได้อย่างไรว่าศีลธรรมถอยถดถอย ?* ก็ดูสภาพปัจจุบัน ที่มีปรากฏอยู่ เราพูดกันว่า อันธพาลชุมเท่ากับยุง หรือยิ่งกว่ายุง. อาชญากรรมเลวร้ายประจำวัน จะกลายเป็นละครให้ชาวบ้านดูอยู่แล้ว; เห็นได้ในรูปถ่ายหน้าหนังสือพิมพ์. ครูคนหนึ่งเขาไปพบศิษย์อยู่ในคุกตั้ง ๒๐๐ คน. ศิษย์ของครูคนเดียวตลอดเวลานี้ ไปเป็นนักโทษอยู่ ๒๐๐ คน, มันไม่น่าเชื่อเสียจริง ๆ. อาตมาก็ยังไม่ค่อยจะเชื่อแม้คนที่มาเล่าเขาจะยืนยันว่า เป็นอย่างนี้จริง ๆ ก็ยังไม่อยากเชื่อ เพราะความมันจะมากเกินไป ในนักโทษไม่กี่พันคน มีศิษย์ของเขาตั้ง ๒๐๐ คน.

เรามีคนเป็นโรคประสาทโรคจิต จนน่าละอายแมวเพราะแมวไม่ต้องกินยานอนหลับ ไม่ต้องกินยาแก้ปวดหัว; มนุษย์กินกันเป็นตัน ๆ นี่มันน่าละอายแมว; จะไม่เรียกว่าความหดของศีลธรรมเป็นต้นเหตุ แล้วจะมีอะไรอีกเล่า ?

พรรคการเมืองในโลกแต่ละพรรค เขามีอหังการมมังการ เขาก็ช่วยตัวเขา, ช่วยพวกของเขา ไม่ได้ช่วยชาติไม่ได้ช่วยบ้านเมือง. พรรคการเมืองมีอหังการมมังการของเขา ไม่ได้ช่วยชาติ ไม่ได้ช่วยบ้านเมือง ช่วยตัวเขา ช่วยพวกของเขา ช่วยพรรคของเขา; เป็นอย่างนี้กันทุกพรรคในโลก แล้วจะเอาอะไรกับความมีสันติภาพ.

ประเทศเรา, ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ยังขาดอยู่อีกเท่าไร ดูเอาเอง. เราตั้งใจจะปราบอบายมุขให้หมดไป ก็ถูกต่อต้านจากคนบางพวกอย่างเอาเป็นเอาตาย. พวกฝ่ายซ้ายเข้าป่า ก็ไม่กลับออกมาจากป่าเพื่อต่อต้านอบายมุข,

ทั้งที่ถือว่าเป็นข้าศึก หรือเป็นสมบัติของนายทุน. อบายมุขทั้งหลายเป็นสมบัติของนายทุน.

ยาเสพติดกลายเป็นปัญหาของโลก อย่างที่ไม่น่าจะมี. น่าละอายว่าโลกเจริญด้วยการศึกษา ทำไมปัญหายาเสพติดจึงเต็มไปด้วยในโลก ? เพราะว่า การศึกษาเป็นชนิดหมาหางด้วน หรือพระเจดีย์ยอดด้วน; เจริญด้วยการศึกษาพร้อมกันไปกับเจริญด้วยปัญหาเสพติด.

สงครามร้อน สงครามเย็น กลายเป็นอาหารของโลกไปแล้ว; โลกหล่อเลี้ยงอยู่ด้วยสงครามร้อน สงครามเย็น. การโฆษณาสิ่งทำให้เกิดภาวะจิตทรามแก่เยาวชนนั้น เต็มไปทั่วทุกหัวระแหง; สื่อมวลชนทุกชนิดโฆษณาสิ่งทำให้เยาวชนมีจิตทราม.

นี่สรุปเอาง่าย ๆ ว่า นี่คือเหตุผลที่แสดงให้เห็นว่าศีลธรรมกำลังถอยถด.

ปรมาัตถธรรมเป็นแผนที่สร้างเสริมให้แก่ศีลธรรม

ทีนี้ คุณกันต่อไปว่า *ปรมาัตถธรรมจะมาสร้างและเสริมศีลธรรมได้อย่างไร ?* ดู ๆ ก็ยังเป็นสิ่งที่มีคมมันอยู่ แต่เป็นสิ่งที่เราจะต้องพยายาม. เราจะพูดพร้อมกันไปว่า *ปรมาัตถธรรมคืออะไร ? สร้างเสริมศีลธรรมอย่างไร ?*

มันเหมือนกับเรือเดินสมุทร มันต้องแล่นไปตามแผนที่ทะเลอย่างถูกต้อง; มิฉะนั้นมันก็ลี้มละลาย : ศีลธรรมจะต้องเดินไปตามแผนที่ปรมาัตถธรรม

อันเป็นกฎเหล็กซึ่งของธรรมชาติที่เฉียบขาด. เราจะต้องมีปรมัตถธรรมถูกต้อง ให้คนเห็น แล้วเต็มใจที่จะเดินไปตามทางของศีลธรรม; จะไปได้ไกลถึงจุดที่มนุษย์จะไปได้ เรียกว่าเป็นโลกุตตระไปเลย, ถ้ารู้จักเดินทางศีลธรรม.

เพราะว่าปรมัตถธรรมพาให้คนสูงขึ้นไป จนอยู่เหนือดี –เหนือชั่วเหนือบุญ –เหนือบาปเหนือปัญหาทุกอย่างทุกประการ, ไม่มาติดอยู่ที่ชั่วหรือดี. เขาหาพบว่า ตรงช่องว่างระหว่างชั่วกับดี มีที่ว่าง; ตรงนั้นแหละ มีความสงบสุข. อย่าไปติดชั่ว อย่าไปติดดี, เห็นว่าทั้งชั่วทั้งดี ล้วนแต่ไม่น่ารัก. ระหว่างชั่วระหว่างดีนั้น, ที่ว่างตรงนั้นแหละน่าอยู่ มีความสงบสุข. ขึ้นเหนือชั่วเหนือดีกันเสียทีเถิด. แม้ว่าเราจะกินอยู่รุ่มร่ามด้วยลักษณะต่างกัน แต่ความมุ่งหมายก็เหมือนกัน คือ ต้องการจะมีชีวิตที่เยือกเย็น อยู่กันอย่างเป็นสุข. ต้องมีปรมัตถธรรมในข้อนี้.

เดี๋ยวนี้เราขาดปรมัตถธรรม ไม่รู้ว่าเราเกิดมาทำไม, มนุษย์คืออะไร, อะไรคืออุดมคติหรือจุดหมายก็ไม่รู้, บางคนแม่ของตนคืออะไรก็ไม่รู้. ไปเรียนมาจากเมืองนอกกลับมาก็ไม่รู้ว่า ที่คำพูดมีอยู่ในพระบาลีว่า บิดามารดาเป็นพรหมของบุตร, บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของบุตร; นี้คนเรียนมาจากเมืองนอกฟังไม่ออก ฟังไม่รู้ เพราะไม่เคยเรียนปรมัตถธรรม.

ข่าวที่คนฆ่ามารดาบิดาของตน มีอยู่เกือบจะเป็นประจำในหน้าหนังสือพิมพ์. เมื่อ ๒-๓ วันนี่ก็เตะมารดาตกบันได เพราะไม่ให้เงินซื้อเหล้า. นี่ท่านลองคิดดูว่าเขาไม่รู้ว่าเขาเกิดมาทำไม. เขากำลังบูชาสุขทางเนื้อหนัง ที่

เรียกว่า “มิพหุสุข”; คำนี้ท่านอาจจะไม่เคยได้ยิน. มิพหุสุข แปลว่า สุขเกิดทางท่อปัสสาวะ.

ทั้งโลกกำลังบูชาสุข อันเกิดทางท่อปัสสาวะ คือกามารมณ์ หรือกามคุณนั่นเอง. คุณให้คิดเถิดว่า เพศส – รสของกามารมณ์นั้นมันเป็นอย่างไรร ? มันสกปรกเท่าไร ? ถ้าจุมพิตกัน ก็คือการสอดของสกปรกที่ผิวหนังของฝ่ายหนึ่งเข้าไป, การจุมพิตกันด้วยปาก ก็คือสอดของสกปรกในปากของกันและกันและกันแลกเปลี่ยนกัน. กิจกรรมระหว่างเพศนั้น ต้องทำด้วยอวัยวะที่ปฏิกูลที่สุดในร่างกายมนุษย์. อวัยวะส่วนที่ปฏิกูลที่สุดนั่นแหละเขาใช้แสวงหาเพศส ก็ได้ของอสุจิเป็นสิ่งสกปรกออกมา, ก็บูชาเป็นของสูงสุด. อะไร ๆ ก็เพื่อมิพหุสุขอันนี้.

เขาหาเงิน หาอำนาจ หากำลัง ก็เพื่อมิพหุสุขอันนี้, เสียเงินมากทดลองกันเป็นการใหญ่ ไม่รู้ว่ามันเป็นเรื่องปฏิกูล. กิริยาทำทางที่ประกอบประพฤติกกระทำก็ปฏิกูลเหน็ดเหนื่อยเหลือประมาณ เพื่อบ้าบวมเดียว อย่างนี้. หลงบูชาสิ่งเหล่านี้แล้วโลกนี้จะเป็นอย่างไร ? จิตใจจะเป็นอิสระได้อย่างไร ? เขาอุตส่าห์ข้ามน้ำข้ามทะเลมาหาความสุขชนิดนี้ ในเมืองไทยที่เกาะสมุยชายทะเลเต็มไปด้วยหมด จะย้ายไปเกาะพะงัน, ที่ภูเก็ตก็ว่าแน่นอัดไปหมด. นี่เพราะมิพหุสุขนี่อย่างเดียว.

ถ้ามีปรมาัตถธรรมแล้ว, จะระงับไปได้ ไม่ต้องตกเป็นทาสของมิพหุสุขกันถึงขนาดนี้.

ปรมาัตถธรรมทำให้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม

ทีนี้ดูต่อไปว่า **ปรมาตธรรมจะสร้างเสริมอะไรให้มนุษย์ ?** ปรมาตธรรมที่ถูกต้อนั้นจะก่อให้เกิดความกล้าหาญในทางจริยธรรม. เดียวนี้เราขาดความกล้าหาญในทางจริยธรรม ไม่กล้าแก้ไข ตัวเองก็แพ้กิเลส. จะแก้ไขของสังคมก็กลัวถูกฆ่าตาย ไม่มีความกล้าหาญทางจริยธรรมหรือทางศีลธรรม, มีแต่คนขลาด; ศีลธรรมก็ไม่เจริญ เต็มไปด้วยเหตุการณ์เลวร้ายในโลกนี้. ถ้าเรามีความกล้าหาญทางจริยธรรม กล้าหาญแก้ไขความเสื่อมทรามของจริยธรรม, นั่นแหละจะเป็นปฏิบัติบูชาอันสูงสุดแก่พระพุทธองค์, ในสมัยที่เราพูดกันว่า จะบูชาพระพุทธองค์อย่างสูงสุด. จงบูชาด้วยความกล้าหาญทางจริยธรรม; ขอให้มีคนกล้าหาญทางจริยธรรมเกิดขึ้น โดยเร็วเถิด.

เราจะต้องรู้ว่า **อะไรที่จะควรแลกเอาแม้ด้วยชีวิต ?** คือความกล้าหาญทางจริยธรรม โลกนี้ก็จะเป็ฌาสุก ขอให้เรารู้ให้ดีกว่า ปรมาตธรรมนี้จำเป็นอย่างไร. เวลาที่จะหมดเสียแล้ว ก็จะต้องรวบรัดกันบ้างเหลือไว้พูดคราวหลัง.

ปรมาตธรรมมีมาแล้ว ศีลธรรมก็จะดีขึ้น มนุษย์ก็ไม่ต้องตกเป็นทาสของวัตถุ; เดียวนี้เป็นทาสของวัตถุ เงินเดือนไม่พอใช้ ต้องให้ภรรยาออกจากบ้านจากเรือนไปทำงานด้วย เพื่อให้มีรายได้พอใช้. นี้ความมีศรัทธาเต็มทีแล้ว, เอาภรรยาไปทำงานนอกบ้านหารายได้ช่วยเหลือ; แล้วใครจะดูแลบ้าน ? ใครจะดูแลลูก ? ลูกมันก็กลายเป็นลูกสิงทโมนไปหมด เพราะว่าคนใช้เลี้ยงดูอบรม. แม่บางคนไม่ให้ลูกกินนม เพราะกลัวจะไม่สวย ลูกต้องกินนมวัวแทนกินนมแม่. เด็กที่กินนมวัว นี้จะเหมือนกินนมแม่ไม่ได้, ไปคิดดูเองเถิด.

เดี๋ยวนี้ผู้หญิงเขาก็อยากจะไปเป็นช่างทำหน้า ไม่เป็นช่างทำหลัง; นั่นแหละคือความโง่. ใครจะเลี้ยงลูก? ลูกกลายเป็นลิงทโมน ไม่มีลูกมนุษย์. แล้วถ้าช่างมีแต่ทำหน้า ทำหลังไม่มี มันก็นั่งกันกระแทกตายลงที่ตรงนั้นแหละ; มันจะเสียหายถึงขนาดนั้น ว่ามนุษย์ธรรมจะหมดไป เพราะแม่ไปทำงานเป็นช่างทำหน้าเหมือนพ่อ จะมีรายได้เพิ่มอะไรมาบ้าง มันก็ไม่คุ้มกัน.

นี่ขอให้เรามองดูให้ดี; แม่ทำบ้านให้เป็นวัด ทำลูกให้เป็นลูกมนุษย์ มนุษย์ก็จะมีความเป็นมนุษย์; แม่อย่าไปเป็นช่างทำหน้าด้วยเลย.

ปรมาัตถธรรมจะช่วยสร้างความรักมนุษย์, ทำโลกนี้ให้เป็นโลกของพระศรีอารยเมตไตรย, ทำให้เรารู้ความจริงว่า จิตที่คิดจะให้สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา, เป็นขอตานดีกว่าเป็นขโมย; ปรมาัตถธรรมจะบอกให้อย่างนี้ ปฏิบัติธรรม ปฏิบัติศีลธรรมนั้น ทำได้ทุกแห่ง ไม่ต้องไปวัด; คนที่กลัวต้องไปวัด หยุคกลัวเถิด.

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า ปรมาัตถธรรมช่วยให้มีศีลธรรม. สภาพไร้ศีลธรรมกำลังครองโลกอยู่ จงปิดให้หมดไป ด้วยเอาปรมาัตถธรรมกลับมาเป็นอาวุธกำจัดสิ่งเลวร้าย เป็นแสงสว่างกำจัดความมืดบอดทางศีลธรรม. ศีลธรรมมันต้องมีปรมาัตถธรรมสนับสนุนเหมือนกับว่าต้องมีอุดมคติ.

คนเดียวนี้เขาเกลียดอุดมคติ ไม่เหมือนคนแต่ก่อน. คนเดียวนี้เขาว่าอุดมคติกินไม่ได้ มีแต่ชื่อ, อุดมคตินี้สู้กล้วยสักผลหนึ่งก็ไม่ได้, ไข่สักฟองหนึ่งก็ไม่ได้, ปลาหูสักตัวหนึ่งก็ไม่ได้, ไก่สักขาหนึ่งก็ไม่ได้, เพราะมันกินได้ อุดมคติกินไม่ได้; คนเลยไม่มีอุดมคติ.

ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจดูให้ดีว่า อุคมคติที่กินไม่ได้มัน มันช่วยให้เกิดสิ่งที่กินได้ และกลืนคล่องคอสบายดี.

ขอให้ท่านทั้งหลาย จงมีปรมัตถธรรมเป็นประทีปนำทางเถิด. ศีลธรรม มีรากฐานอยู่ที่ประโยชน์ของมนุษย์ทุกคน. **เศรษฐกิจ** นั้นมันมีรากฐานอยู่ที่ประโยชน์แห่งตัวกู – ของคุณคนเดียว, มันช่วยโลกไม่ได้.

ขอให้ท่านทั้งหลาย มีปรมัตถธรรมให้เพียงพอแก่ศีลธรรม ของท่านเถิด, การดำรงชีวิตของท่านก็จะสะดวกสบาย เหมือนกับลากเกวียนลงเนินเขา; ชีวิตก็หนักเหมือนเกวียน เราจัดให้ดี มันก็จะสะดวกคายเหมือนลากเกวียนลงเนินเขา.

ขอให้ท่านทั้งหลาย ท่านผู้ฟังทั้งหลาย ท่านสาธุชนทั้งหลาย จงมีปรมัตถธรรม ให้เพียงพอแก่ความมีศีลธรรมของท่าน ทุก ๆ ท่านเทอญ.

คนทำบาปกรรม เพราะขาดสัมมาทิฏฐิ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังกล่าวเรื่อง **ปรมัตตธรรม** ต้องรีบกลับมา เป็นรากฐานของศีลธรรม ต่อต่อไปเดิม; แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า “**คนทำบาปกรรม เพราะขาดสัมมาทิฏฐิ**”.

ได้เคยพูดมาแล้ว ครั้งก่อน ๆ ว่า : **ปรมัตตธรรม**กลับมา โลกสว่างไสว, **ปรมัตตธรรม**หมดไป จิตใจมีคมน์, มัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี, ศีลธรรมดี คนก็กลายเป็นมนุษย์กันหมด, ศีลธรรมถอยถด ต้องเพิ่ม**ปรมัตตธรรม**; และวันนี้ว่า “**คนทำบาปกรรม เพราะขาดสัมมาทิฏฐิ**”.

หากแต่ในครั้งนี่ ต้องขอโอกาสอธิบายเพิ่มเติมข้อความในครั้งที่แล้วมา และเป็นการทำความเข้าใจบางประการ ในการที่มีผู้กล่าวหา, ตามที่เห็นว่าควรกระทำ. เขากล่าวว่า อาตมาพูดเกินขอบเขตของบรรพชิต, นี่เป็น ข้อแรก; ก็ เขาพูดว่า เป็นพระเป็นเจ้า ทำไมไปพูดถึงเรื่องโลก เรื่องบ้านเรื่องเมือง ทั้งโลกที่เดียว.

ข้อนี้เป็นการทำตามพระพุทธประสงค์ เพื่อให้โลกทั้งเทวดาและมนุษย์ ได้รับประโยชน์สุข ตามพระพุทธประสงค์, ซึ่งพระองค์ได้ตรัสไว้ว่า ตถาคตเกิดขึ้นมาในโลกนี้ เพื่อประโยชน์แก่มหาชน ทั้งเทวดาและมนุษย์, ธรรมวินัยของตถาคตมีอยู่ในโลกนี้ เพื่อประโยชน์แก่มหาชนทั้งเทวดาและมนุษย์, และให้พุทธบริษัทช่วยกันรักษารักรวมวินัยไว้ในโลกนี้ เพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลก ทั้งเทวดาและมนุษย์; ทรงย้ายเช่นนี้ทั่วไปในที่หลาย ๆ แห่ง.

สาวกทุกคน จึงมีหน้าที่สืบพระพุทธประสงค์ ในสิ่งที่ให้เกิดประโยชน์แก่โลก ทั้งเทวดาและมนุษย์; โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ ทำหน้าที่ ไม่ให้กิเลสครองโลก, โดยพยายามทำด้วยความกล้าหาญ ในทางจริยธรรม.

อาตมาจึงพยายามกระทำในลักษณะนี้ตลอดมาโดยหวังอยู่ว่า โลกศพของอาตมา ก็คือความดีที่ทำไว้ในโลก ด้วยการเผยแผ่พระธรรม; ป่าช้าสำหรับอาตมา ก็คือบรรดาประโยชน์และคุณทั้งหลายที่ทำไว้ในโลก เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์. และขอชักชวนให้ท่านทั้งหลายถือหลักเกณฑ์อย่างเดียวกันว่า โลกศพของเรา ก็คือความดีที่ทำไว้ในโลก, ป่าช้าของเราก็คือประโยชน์ทั้งหลายที่เราได้ช่วยกันทำไว้ เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์. นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้ ต้องเอาเรื่อง

ของโลกทั้งโลกมาพูด มาวิพากษ์วิจารณ์, ทั้งที่ว่าอาตมาก็อยู่ในเพศบรรพชิต. ขอได้โปรดเข้าใจตามนี้ด้วย ว่าทำไมจึงพูดเรื่องโลก. (นี่เป็นข้อที่เขากล่าวหาข้อที่ ๑.)

ข้อที่สอง เขากล่าวหาอาตมาว่า **เอาปรมาตธรรมชั้นสูงสุดมาสอนชาวโลก พร้อมกันไปกับการทำมาหากิน.** พวกนักลือเขาลือว่า อาตมาสอนให้ทาน ๒ หน้า แก่ขนมปังแผ่นเดียว มันเลอะเทอะ ทำตามไม่ได้. ข้อนี้อาตมาอยากจะกล่าวว่า **เขาคูไม่ดี มองไม่เห็น** : มันไม่ใช่ขนมปังแผ่นเดียวทาน ๒ หน้า, แต่มันเป็นแซนด์วิชที่ประกบ ๒ ข้างด้วยขนมปังชนิดที่ต่างกัน; มันก็ทำได้ มันก็ยิ่งดี.

มนุษย์ต้องมีปรมาตธรรม แม้ว่าจะดำเนินชีวิตอยู่อย่างฆราวาส ก็ต้องมีปรมาตธรรม; ไม่เช่นนั้นความเป็นมนุษย์ จะเหมือนกับตกรกทั้งเป็น; ปรมาตธรรมในฐานะเป็นอุคคคติ เป็นอุคคการณ เป็นปรัชญาอย่างที่เขาริเรียกกันสมัยนี้ก็ได้. เพราะว่าแม้แต่ **แปรงฟันก็ต้องมีปรมาตธ**, ก็ว่าแปรงฟันชนิดที่ลิขึ้นลีลงตามซี่ฟัน ไม่ใช่ลิซ่ายไปขวา ซึ่งมันฝืนกันกับซี่ฟัน; นี่แหละแม้แต่แปรงฟัน ก็ต้องมีปรัชญาอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้เป็นโรคประสาทกัน เป็นแสน ๆ คน, จะทั้งบ้านทั้งเมืองอยู่แล้ว, **เพราะขาดปรมาตธรรม** ในการเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน. ทำให้ต้องปวดหัวทรมาน แล้วยังเป็นโรคประสาทกันเต็มไปหมดกันจะทั้งโลก.

เด็ก ๆ ก็ต้องมีปรมาตธรรม. เมื่อตุ๊กตาดกแตก เขาจะไม่ต้องร้องไห้ หรือจะได้หยุดร้องไห้ เพราะมีปรมาตธรรมว่า **มันเป็นเช่นนั้นเอง.** เมื่อสอบไล่

ตก ก็ไม่ต้องร้องไห้; เพราะ มันไม่เพียงพอที่จะสอบไล่ได้. เมื่อหนุ่มสาวออกหัก ก็ไม่ต้องฆ่าตัวตาย เพราะมีปรมัตถธรรม ในการที่จะขจัดความผิดหวังนั้นออกไปเสียจากจิตใจ. ลูกตาย หลานตาย คนแก่ก็ไม่ต้องร้องไห้ เพราะมีปรมัตถธรรม. เกิดโชคร้ายขึ้นมาที่หัวเราะเยาะได้ ว่ามันเช่นนั้นเอง; นี่ก็ปรมัตถธรรมที่ฆราวาสก็ต้องมี.

ครั้งมีปรมัตถธรรมมาแล้ว จะทำให้กรรมกรผู้ยากจนทั้งหลาย ละอบายมุขได้ง่าย, เพราะปรมัตถธรรม ทำให้เขามีความสุขเมื่อทำงาน; ไม่ต้องไปหาความสุขจากอบายมุข. เขาจะบังคับจิตได้ เขาจะเข้าใจนายทุนได้ ร่วมมือกันได้โดยสะดวก.

ปรมัตถธรรมจะทำให้คนทุกคน ทั้งฆราวาสและบรรพชิตที่เกิดมานี้ จะได้รับสิ่งที่ควรจะได้รับ คือสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ที่ควรจะได้รับ. นี่ก็เพราะว่ามีปรมัตถธรรม ไม่เสียชาติเกิด เพราะมีปรมัตถธรรม ดำเนินชีวิตให้เยือกเย็นได้.

ที่นี้ ข้อต่อไป ข้อที่สาม เขากล่าวหาว่า อาตมาพูดเรื่องศีลธรรมแล้ว ศีลธรรมเล่า จนเพื่อแล้วเพื่อเล่าด้วยเรื่องศีลธรรม. อาตมาขอยืนยันว่า ไม่เพื่อ, ยังไม่ถึงขนาด ไม่เต็มขนาดที่ควรจะถูกด้วยซ้ำไป; เพราะเราเสื่อมเสียศีลธรรมกันมากเกินไป เรียกว่าศีลธรรมเสื่อมลงไป ๑๕๐ เท่า เท่ากับที่ไข่มันแพงขึ้น ๑๕๐ เท่า. ก่อนนี้ไข่มันแพง ๑ สตางค์ เดียวนี้ไข่มันแพง ๑๕๐ สตางค์, มันแพงขึ้น ๑๕๐ เท่า. ทำให้ศีลธรรมเสื่อมลงไป ๑๕๐ เท่า, เพราะว่าการต้องการมันเพิ่มขึ้น ๑๕๐ เท่า. หาได้ตามที่ต้องการไม่ได้โดยสุจริต ก็หาโดยทุจริต, อันธพาลก็ต้องเพิ่มขึ้น ๑๕๐ เท่า อย่างเดียวกัน. เพราะว่า แม้แต่ศีลธรรมของ

พวกโจร

แท้ ๆ ก็ยังเสื่อม; พวกโจรสมัยก่อนโน้น สมัยไข่ฟองละ ๑ สดางค์นั้น ไม่เลวร้ายเหมือนเดี๋ยวนี้ : พวกโจรไม่ปล้นบ้านปล้นเรือนที่เคยพักพาอาศัย, แม้แต่ว่าเข้าไปยืนบังฝนเมื่อฝนตกที่ชายคา; โจรเดี๋ยวนี้หุงข้าวให้กิน มันก็ยังปล้น. นี้เรียกว่า

ศีลธรรมของโจรก็ยังไม่เสื่อม.

เรียกว่า ศีลธรรมเสื่อมทั้งของสาธุชน และทั้งของพวกโจร ลงไป ๑๕๐ เท่า, เราจึงต้องการศีลธรรมเพิ่ม ๑๕๐ เท่า; จึงไม่มีการเพ้อ ในการที่จะกล่าวถึงเรื่องศีลธรรมกัน อย่างช้า ๆ ซาก ๆ. ปัจจัยแห่งอบายมุขในโลกนี้เพิ่มขึ้น ๑๕๐ เท่า เท่ากับราคาไข่มันแพงขึ้น, จิตของมนุษย์ก็ทรามลงไป ๑๕๐ เท่า, สถานเจริญย์ อุปกรณ์เจริญย์ ก็เพิ่ม ๑๕๐ เท่า แทนที่จะลดเพราะไข่มันแพง.

ไม่มีศีลธรรมแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นมาก. คุณคิดว่าปัญหาเลวร้ายอันใหญ่หลวง เช่นการทำลายป่านี้ก็เกิดเพราะความไร้ศีลธรรม. ปัญหาขี้ผึ้ง, ขอไข่มัน, โสภโศก, เช่นคนขับรถ ขับรถผิดกฎจราจร ตำรวจว่าเดือนหนึ่งตั้งหมื่นราย แสนราย, ขับรถผิดกฎจราจรเล็ก ๆ น้อย ๆ เดือนหนึ่งตั้งหมื่นรายแสนราย ก็เพราะมันไร้ศีลธรรม, เพราะศีลธรรมเสื่อม.

เราอยู่ได้ด้วยศีลธรรม ซึ่งจะต้องสมบูรณ์ หรือว่าเต็มตามมาตรฐานที่ควรจะเป็น, เราจะต้องชักชวนกันให้กลับมีศีลธรรม; แต่ว่าการชักชวนให้มีศีลธรรมนั้น มันเหมือนกับว่าจูงช้างลอดรูเข็ม. อาตมาพูดเรื่องนี้ ๓๖ ครั้งแล้ว.

ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยังจะต้องทำความเข้าใจกันอีก ๑๕๐ เท่า. เดี่ยวนี้มันมีแต่สิ่งชั่วให้เห็นแก่ตัว. ศีลธรรมไม่อยู่ในลักษณะขว้างหรือซ่ายจัด; ถ้าขว้างหรือซ่ายจัด มันไม่ใช่ศีลธรรม. ที่ตรงกลางตรงที่ว่างนั้น เป็นความว่างจากซ่ายจัดขว้างจัด มันเป็นศีลธรรม. ถ้าอยู่กันอย่างนี้, นายทุนก็ไม่เกิดขึ้นในโลก มีแต่เศรษฐกิจบุญ; ชนกรรมาชีพผู้เรียกร้อง ก็ไม่ต้องเกิดขึ้นในโลก; กลายเป็นลัตตบุรุษไปหมด มันก็หมดปัญหา.

ถ้าไร้ศีลธรรมเสียแล้ว พรรคการเมืองก็พรรค ๆ ก็ไม่อาจจะพาชาติไปให้พ้นภัยได้ เพราะมันเป็นแต่ศัตรูต่อกันและกันอยู่รำไป. ศีลธรรมจะช่วยโลกนี้ได้ เพราะว่ามันให้ผลเฉพาะหน้า ให้ผลเมื่อทำ เมื่อมี. สิ่งที่เราเรียกว่าบุญนั้น ช่วยลับหลัง, บางทีก็ยกยอดไปไว้ต่อชาติหน้า. บุญยังช่วยซ้ำเกินไป; มีศีลธรรมกันที่นี้เดี๋ยวนี้มันก็ช่วยกันที่นี้.

ศีลธรรมมีรากฐานอยู่ที่ประโยชน์ของคนทุกคน; แต่ถ้าเศรษฐกิจแล้วเอาประโยชน์ของกู ของตัวกูเป็นหลัก มันคนละอย่าง มันจึงให้ผลต่างกัน. ดังนั้น เราต้องช่วยให้ศีลธรรมกลับมา ๑๕๐ เท่า. อาตมาจึงเห็นว่าไม่มากเกินไปในการที่จะพูดกันถึงศีลธรรม.

ขอกล่าวหาต่อไป ข้อที่สี่ เขาว่า มาพูดเรื่องกล้าหาญทางจริยธรรมมากเกินไป. นี้ก็เพราะว่าเขาไม่รู้จักมันว่าเป็นความจำเป็น ที่เราจะต้องมีความกล้าหาญทางจริยธรรม.

เดี๋ยวนี้ทุกคนไม่มีความกล้าหาญ ก็กลัวต่อกิเลสจนตัวงอ อย่างที่เรียกกันภาษาเด็ก ๆ ว่า “หงอ” คือตัวงอ, กลัวกิเลสจนตัวงอ, ไม่มีความกล้าหาญที่จะต่อสู้กิเลสเสียเลย. เขากลัวว่ากิเลสจะตายเสีย ก็ไม่กล้าบังคับกิเลส; กิเลสเต็มโลก ไม่มีใครกลัว, ไปกลัวว่ากิเลสจะหมดไปเสียจากโลก นี่มันไม่มีความกล้าหาญ.

อาตมาอยากจะทำว่า พระเยซูคริสต์ เป็นยอดวีรบุรุษผู้กล้าหาญทางจริยธรรม, กล้าเอาชีวิตเป็นเดิมพัน เพื่อเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในโลก ที่นั่นสมัยนั้น. เราจะไม่ว่าพระเจ้าส่งมา เพื่อการนั้นโดยตรง เราจะถืออย่างธรรมดา ๆ ว่า ท่านเป็นยอดวีรบุรุษผู้กล้าหาญทางจริยธรรมในโลกทุกโลก หรือทุกเวลา ท่านกระทำอย่างที่ตั้งหน้า; เพราะว่าการกระทำอย่างปิดทองหลังพระนั้นไม่พอ, ต้องทำอย่างตั้งหน้าด้วย. เราจึงต้องใช้ความกล้าหาญทางจริยธรรม ลงไปในทุกกรณีที่เราจะใช้.

เดี๋ยวนี้ เราละอบายมุขไม่ได้ เพราะเราเองก็ขี้ขลาด ไม่กล้าหาญ, เพื่อนของเราก็ขี้ขลาด ไม่กล้าหาญ. พอจะทำการแก้ไขศีลธรรมให้ดีขึ้น; มีคนเป็นอันมากช่วยกันต่อต้าน เพราะว่าเขาไม่มีศีลธรรม. ความกล้าหาญทางจริยธรรมนี้ จำเป็นอย่างยิ่ง แก่ผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาตุลาการ. ขอให้ตั้งจิตอธิษฐานไว้ดังนี้ด้วยกันจงทุกคนเถิด.

เขากล่าวหาข้อต่อไป ข้อที่ห้า ว่า อาตมาอธิบายอบายมุขผิดหลัก; คือหลักอบายมุขนั้นถือกันว่า ปฏิบัติแล้วเสื่อมเสียทางโภกทรัพย์ มีเงินทองข้าวของเป็นต้น, นั้นตามพระบาลี เสื่อมเสียแห่งโภกทรัพย์. ท่านใช้คำว่าโภกทรัพย์; แต่

คนเดียวนี้ ดีความแห่งคำว่าโศกทรัพย์น้อยเกินไป แต่เพียงข้าวจนทอง. โศกทรัพย์อันแท้จริง นั่นก็คือความเป็นมนุษย์; ความเป็นมนุษย์ของเรานั้นแหละ คือโศกทรัพย์ของเรา. อย่าให้มันลดลง, อย่าให้มันสูญเสีย.

อบายมุข ทำให้เสื่อมเสียโศกทรัพย์ :-

ดีของเมา ก็สูญเสียความเป็นคนเดียวนั้นแหละ,
เที่ยวค้าคิน ก็ไปแสวงหาสิ่งที่ทำลายตัวเอง ตายเมื่อไรก็ได้,
ดูการเล่น ก็แสวงหาสิ่งที่ทำลายตัวเอง,
เล่นการพนัน ฝึกล้างเอา ก็หมดความเป็นมนุษย์,
คบคนชั่วเป็นมิตร ก็ไม่เป็นมนุษย์,
เกียจคร้านทำงาน ก็ลดความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องทำงาน.

นี่เรียกว่า เสียโศกทรัพย์อันใหญ่หลวง ก็คือความเป็นมนุษย์ของเรา. เราอย่ายอมสูญเสียโศกทรัพย์ คือความเป็นมนุษย์ของเราเลย.

ความมีโทษมีคุณของมิพหุสข

ที่นี่ ก็มาถึงข้อสำคัญข้อหนึ่ง คือ ข้อที่หก เขากล่าวหาว่า อาตมาพูดเรื่องหยาบโลน คือเรื่องมิพหุสข, แล้วยังกล่าวหาว่า นี่ว่าเอาเอง, นี่ว่าเอาเอง ในบาลีไม่มี, ค้นหาไม่พบ.

เรื่องมิพหุสขนั้น มีในพระบาลี เป็นพุทธภาษิต เช่นใน ลทุกิโกปม-สูตร มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปิณฑาสกั, ถ้าเป็นพระไตรปิฎกสยามรัฐบาลี ก็เล่ม ๑๓

หน้า ๑๘๕ บรรพ ๑๘๒; และยังมีในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พระบาลีเล่ม ๒๒ หน้า ๓๒ บรรพ ๓๐; ถ้าใครมีหนังสือพุทธประวัติจากพระโอบฐ์ (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ไป) อยู่ใกล้มือ ก็ดูที่หน้า ๓๕๓. พระองค์ได้ตรัสเรื่องมิพหุสข ให้สัตว์ทั้งหลายรู้จักป้องกันตัวไว้, อย่าให้มิพหุสขครอบงำใจ, อย่าให้มิพหุสขครอบงำโลก. พวกเราเป็นสาวกของพระพุทธองค์ เราต้องรับใช้พระพุทธองค์ ในการต่อต้านไม่ให้มิพหุสขครองโลก.

เราจะดูเรื่องของมิพหุสขกันต่อไป, พอให้เป็นที่เข้าใจ. มิพหุสขนี้ให้โทษ ในทางทำลายอย่างร้ายกาจก็มี, มิพหุสขนี้สร้างสรรค์ให้เกิดอะไรขึ้นมาใหม่ ๆ แปลก ๆ สวย ๆ ก็มี, และมิพหุสขนี้ให้ผลในทางตรงกันข้าม คือจะบีบคั้นให้มนุษย์ไปบวช ไปปฏิบัติธรรม เป็นฤๅษี เป็นผู้บรรลุมรรคผลนิพพานไปก็มี. มันเป็นไปได้ถึง ๓ อย่างอย่างนี้; ทำให้นึกถึงคำของนักคิดที่ชื่อว่า ซิกมันด์ ฟรอยด์ ซึ่งกล่าวว่าอะไร ๆ ในโลกนี้ กามารมณ์เป็นเครื่องกำหนดบังคับให้เป็นไป ให้เคลื่อนไหว ให้กระทำ นี้จะจริงมากน้อยเท่าไร ลองพิจารณากันดู.

อาตมาจะกล่าวไปตามความรู้สึกของเราพุทธบริษัทก่อน :-

ข้อแรก มิพหุสขเป็นไปในทางทำลายอย่างไร? ดูให้ดี มิพหุสขนี้เป็นของเสพติด ยิ่งกว่ายาเสพติด ที่กำลังเป็นปัญหาสำคัญอยู่ในบัดนี้.

คุณักโทษในคุกทั้งหมดทั้งโลก จะมีมูลมาแต่มิพหุสขโดยตรงบ้าง, โดยอ้อมบ้าง, จากปัจจัยแห่งมิพหุสข โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง จึงมานอนอยู่ในคุก.

มิพหุสขทำให้เกิดอาชญากรรมทางเพศเต็มเมืองเต็มโลก ว่อนไปทั้งโลก. มิพหุสขทำให้ผู้นั้นฆ่าตัว ถ้าสมมติว่าเมียเป็นชู้ก็ฆ่าชู้, แล้วก็ฆ่าเมีย, แล้วก็ฆ่าลูก

หมด แล้วก็ฆ่าตัวเอง; นี่มีพหุสุขทำหน้าที่ของมัน. แม่แก่แล้วก็ยังมีสามีใหม่ให้
 ทรมาณใจลูก ๆ เพราะอะไรถ้าไม่ใช่มีพหุสุข.

ทำให้เกิดสถานค้าปัจจัยแห่งมีพหุสุข จนเป็นเศรษฐี จนเป็นนายทุน
 เพราะค้าปัจจัยแห่งมีพหุสุขกันทั้งโลก. ก็สร้างห้องน้ำห้องนอน ห้องส้วม ห้องกิน
 ห้องเที่ยวเล่น เป็นปัจจัยแก่มีพหุสุข. แม้แต่ธรรมา ทำลายน้ำมันเสียมากมาย ก็มี
 การใช้ในการเป็นปัจจัยแห่งมีพหุสุขมากกว่าอย่างอื่น.

การเงิน การคมนาคม การหว่านเงินสะพัดทั่วโลกเพื่อเที่ยวแสวงหา
 มีพหุสุข. สถานค้ามีพหุสุขโดยตรงหรือค้าปัจจัยแห่งมีพหุสุขเต็มเมืองเต็มโลก
 เที่ยวรอบโลกเพื่อมีพหุสุข. ที่เกาะสมุยเต็มแล้ว ก็จะย้ายไปเกาะพะงัน, ที่ภูเก็ตก็
 เต็มแล้ว. นี่เรื่องมีพหุสุข.

คนแก่ต้องการจะมีเลขานุการสาว ให้ภรรยาที่บ้านเป็นโรคประสาท นี้
 ก็เพื่อมีพหุสุข. คนหาอำนาจ หากำลังทุกชนิดไว้ เพื่อประโยชน์แก่มีพหุสุข.
 กองทัพทั้งกองทัพออกไปรบนั้น ก็เคยเสียชื่อเพราะการข่มขืน เพื่อมีพหุสุขกันทั้ง
 กองทัพก็มี. ทำให้ภิกษุจิวรร้อน เปลี่ยนจากภิกษุไปเป็นสมเืองนี้ก็มีอยู่มาก
 เพราะมีพหุสุข. ทำให้พระอินทร์มีรอยตราอะไรก็ไม่รู้ประทับเต็มตัว ตามนิยายที่
 พวกเด็ก ๆ เราได้ยินได้ฟังกัน; คือไปทำชู้กับภรรยาของฤๅษีตนหนึ่ง ถูกสาปให้มี
 รอยตราอะไรเต็มตัว. กษัตริย์ยอมสละราชสมบัติเมื่อไม่นานมานี้ ยังอยู่ในความ
 ทรงจำของเราไม่มีใครลืม; กษัตริย์แห่งมหาประเทศสละราชสมบัติ เพื่อการ
 สมรสกับหญิงสามัญชาติอื่น ยังไม่มีใครลืม. กษัตริย์ให้ฆ่าคน เพื่อเอาแม่หน้ามน

เข้ามาไว้ในวัง. กษัตริย์ยกกองทัพเข้าเข่นฆ่ากัน อย่างในสมัยโบราณ เพื่อมิพหุสุขเท่านั้น ก็มีอยู่โดยมาก.

นี่ความเลวร้ายเป็นอย่างนี้. ที่เป็นหุหมหิมก็ยังมีอีกว่า ทำให้คนสมรสกันกับสัตว์เดรัจฉาน : ทศกัณฐ์หรือหนุมาน ในนิยายของเด็ก ๆ เรื่องรามเกียรติ์นั้น มีลูกเป็นครึ่งคน ครึ่งช้าง ครึ่งม้า ครึ่งอะไรต่าง ๆ. ที่สถานีตำรวจบางรัก กรุงเทพฯ ก็จับคนชนิดนี้มา หว่าสมรสกับสุนัข. พญานาคราช ขึ้นมาจากบาดาล มาสมรสกับงูดิน. พญาราชหงส์ลงไปสู่ฝูงกา ก็เพราะเหตุนี้. นกอยู่สูงเป็นตระกูล นก *lark* เขาเอานกตัวเมียมาต่อ กลางคิกมันก็ลงมาติดบ่วง. ในบาลีมีกล่าวถึงนางเนื้อเป็นนกกต่อ หรือว่าหนูเนื้อเป็นนกกต่อ, ให้นางเนื้อหรือหนูเนื้อมาติดบ่วงอย่างนี้ก็มี. สมรสผิดวรรณะ จนเกิดวรรณะนอกระบบ มีอยู่มากในคัมภีร์พราหมณ์. พ่อข่มขืนลูกสาวตนเองอายุ ๑๓ ปี ว่าคิดค่าข้าวสุก. ทำให้เกิดบุคคลประเภทกามวิตถาร เป็นเต่าหัวงูเป็น *homosexual* เป็นอะไรที่รู้จักกันอยู่ดี. นางนกกต่อเป็นจารสตรี ใช้มิพหุสุขล่อคนที่กำความลับของชาติ ให้เปิดเผยความลับ คนก็ต้องขายชาติเพราะมิพหุสุข; อย่างนี้เป็นเรื่องที่มีอยู่จริง. นี้เรียกว่า **ส่วนเลวร้ายของมิพหุสุข.**

มิพหุสุขทำให้พ่อหนูของเรายันยันแข็งทำงานตัวเป็นเกลียว เพื่อจะมีเงินไปแต่งงาน. ทำให้คนร่ำรวย สร้างสรรค์นั่นนี่ขึ้นมา เพื่อการเงินสะพัด : สร้างสวรรค์บนดิน สร้างฮาเร็ม สร้างวิมาน ให้บ้านเมืองมันสวย; แต่ก็สวยหลอก ๆ ไปเท่านั้นเอง. ให้คนทำบุญให้ทานเพื่อไปสวรรค์, มิพหุสุขนี้ทำให้คนทำบุญให้ทานเพื่อไปสวรรค์; เพราะได้รับคำบอกเล่าว่า บนสวรรค์มีมิพหุสุขชั้นประณีต.

นี่ขอให้ท่านทั้งหลายคิดดู. ความงามของดอกไม้เนี่ยก็ว่าเพื่อล่อสัตว์ให้มาช่วยทำการสืบพันธุ์ ดอกไม้มีเกสรต่างชนิด ต้องอาศัยสัตว์มาช่วย ให้ได้เกิดการสืบพันธุ์ จึงต้องมีความสวยงาม. ความสวยงามของคน ของสัตว์ ของมนุษย์ของเทวดา ก็เพื่อประโยชน์แก่มิพหุสุขแล้วเราก็หลงบูชาความสวยงาม. ได้ยินว่าที่เกิด ลัทธิตะพทาสี ในวิหารในอินเดียบูชาเจ้าแม่กามารมณีนั่น ก็เพื่อความสุข มิพหุสุขอันเพื่อ.

มิพหุสุขช่วยให้เกิดดนตรี ให้เกิดบทเพลง ให้เกิดการร่ายรำศิลปะแห่งการส่งเสริมราคามากขึ้น ๆ. ดนตรีที่เคยส่งเสริมจิตให้สงบ กลายเป็นส่งเสริมจิตให้เร่าร้อน. นี่เพราะมิพหุสุขเข้ามาแทรกแซง ทำให้เกิดศิลปะดนตรีเพลง ที่นอกريتออกไปจากความมุ่งหมายเดิม คือเพื่อความสงบ.

หรือว่าคู่อีกทีหนึ่งว่า มิพหุสุขทำให้มนุษย์ไม่สูญเสียพันธุ์ เป็นค่าจ้างที่ทำให้สัตว์รับจ้างสืบพันธุ์. คนรับจ้างสืบพันธุ์ เพราะมิพหุสุขนั่นเอง. ถ้าไม่มีมิพหุสุขมาเป็นค่าจ้างแล้ว คุณว่าคนจะไม่สืบพันธุ์เพราะมันลำบาก ยุ่งยาก เหน็ดเหนื่อย สกปรก; แต่มันทนความย่ำยวนของมิพหุสุขไม่ได้ คนก็มีการสืบพันธุ์ คนจึงไม่สูญเสียพันธุ์.

สรุปว่า มิพหุสุขทำให้เกิดสิ่งที่สวยงาม ยวนใจยวนตาขึ้นมามากมายในโลก. นี้เรียกว่าในแง่สร้างสรรค์ ที่มีพหุสุขช่วยทำให้เกิดขึ้นมา.

ข้อที่ ๓ ที่นี้ จะดูในด้านที่ตรงกันข้าม ว่ามิพหุสุขนั้นแหละเมื่อเป็นไปมากเข้า ก็บีบคั้นให้เกลียด ให้เบื่อหน่าย จากมิพหุสุข ให้ออกไปจากกาม ให้ไปบวชเป็นฤาษี เป็นชีไพร เป็นพรหม ไปบรรลุมรรค ผล นิพพาน เพราะ

เกลียดมิพหุส; เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก ก็เพราะว่าขะแยงต่อมิพหุส จึงได้ออกไปบวช.

เรามองคุณในแง่ที่แล้ว จะเห็นว่า มิพหุสในแง่ที่ควรเลิกละเสียเลย ควบคุมอย่างเด็ดขาดก็มี. มิพหุสในแง่ที่ควรเลือกเฟ้น ปรับปรุงพอเหมาะพอดีก็มี. มิพหุสให้ผลในทางส่งเสริม ให้หลีกเลี่ยงไปเสียจากมิพหุสเอง, อย่างนี้ก็มี.

นี่จึงเป็นความจริงอย่างที่ *ซิกมันด์ ฟรอยด์* เขาว่า *ว่าทุกอย่างนั้นเกิดจากการกดดันของกามารมณ์* ซึ่งในที่นี้เราเรียกว่ามิพหุส.

อย่าได้เห็นว่าเป็นคำพูดที่หยาบโลนเลย. การที่พูดเช่นนี้มันหยาบโลนน้อยกว่าคำพูดหาเสียง ของนักหาเสียงบางคนเมื่อเร็ว ๆ นี้, ยังหยาบโลนน้อยกว่าไปเสียอีก. เขาหาเสียงกันด้วยคำหยาบโลน มากกว่าที่เอาตมาพูดด้วยเรื่องนี้เสียอีก; ขอให้ความเป็นธรรมกันบ้าง.

ควบคุมมิพหุสได้ โลกจะสะอาดมีสันติสุขมาก

ถ้ามนุษย์เราควบคุมมิพหุสได้แล้ว โลกนี้ก็จะสะอาด จะมีสันติสุขเหลือประมาณ; ไม่ต้องกลัวว่าโลกจะร้าง; มันยังมีมิพหุสที่พอดี ที่พอควบคุมได้. ขอแต่อย่าให้เป็นเรื่องยุ่ง เป็นเรื่องทำลาย อย่างเป็นกันอยู่ทั้งโลกเลย.

ถ้าเรื่องนี้ไม่สำคัญ พระพุทธองค์คงไม่ตรัสถึง, คงปล่อยให้โลกสกปรกไปตามเดิม. เราควรสอนเด็กให้รู้เรื่องนี้ ก่อนเรื่องเพศศึกษาเสียอีก. คู่ชีวิตของ

เราคือพระธรรม แต่เดี๋ยวนี้เราไปเอามิพหุสุข มาเป็นคู่ชีวิต, เอาผู้อำนวยมิพหุสุข มาเป็นคู่ชีวิต; เรื่องมันก็ไปกันใหญ่.

ขออย่าได้อวดดีกับเรื่องนี้ จงสนใจประพตติกระทำให้ถึงที่สุดเถิด เราจะทำโลกนี้ให้สะอาด ให้นำอยู่ต่อไปได้.

เวลาจะหมดแล้ว ขอสรุปความว่า ศีลธรรมต้องรีบกลับมา, รีบกลับมา ๑๕๐ เท่า เท่ากับที่ราคาของไขมันแพงขึ้นไป ๑๕๐ เท่า; กลับมาให้ทันแก่เวลา; ปรมัตถธรรมต้องเป็นที่แจ่มแจ้งยิ่งขึ้นไป ๑๕๐ เท่า ด้วยเหมือนกัน; พวกเราชาวพุทธจึงจะชื่อว่า ไม่บกพร่องในหน้าที่ของตน ๆ. **ประพตติกระทำให้ถูกต้อง** ต่อถึงสำคัญเหล่านี้แล้วก็จะหมดปัญหา.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะช่วยกันควบคุมมิพหุสุข ซึ่งมีอบายมุขเป็นปัจจัย ให้หมดไปจากพวกเราเถิด ด้วยความกล้าหาญทางจริยธรรมแล้ว ขอให้ช่วยกันเป็นสุขทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๗ -

๑๗ มกราคม ๒๕๒๕

คนมีสติ ย่อมดำริโดยแนวแห่งปรมาตถ์

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวมุ่งหมาย การกลับมาแห่งปรมาตถธรรม เพื่อมาเป็นรากฐานของศีลธรรม ต่อไปตามเดิม; ตามหัวข้อที่เคยมีมาตามลำดับว่า “ปรมาตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว, ปรมาตถธรรมหมดไป จิตใจมีเดมนธ์, มัวเป็นกันแต่คน มนุษย์ก็ไม่มี, ศีลธรรมดี คนก็กลายเป็นมนุษย์กันหมด, ศีลธรรมถอยถด ต้องเพิ่มปรมาตถธรรม, คนทำบาปกรรม เพราะโลกมันขาดสัมมาทิฏฐิ”. วันนี้ก็มีหัวข้อว่า คนมีสติ ย่อมดำริโดยแนวแห่งปรมาตถ์; ซึ่งจะได้อีกต่อไป.

มีสติ เมื่อมีการกระทบผัสสะ

ข้อแรกที่จะต้องพูดกัน ก็คือเรื่อง มีสติ : *คนจะมีสติอย่างไร ? และมีเมื่อไร ?* คนจะต้องมีสติอย่างน้อยที่สุดก็เมื่อมีผัสสะมากกระทบ อันนี้เป็นหลักธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนา. เมื่อมีอะไรมากกระทบเป็นผัสสะไม่มีสติแล้ว, ก็เป็นผัสสะมีคบอด ผัสสะอวิชชา; สิ่งต่าง ๆ ก็จะเป็นไปในทางผิดพลาด. และคนจะต้องมีสติเมื่อสิ่งแวดล้อมทั้งโลก แวดล้อมเข้ามากระทบ. เหตุการณ์ในโลกมากกระทบ คนต้องมีสติ หรือว่า *คนต้องมีสติเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น*; จะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า หรือปัญหาเรื้อรังก็ตาม, คนเราต้องมีสติ มีสติดำริโดยแนวอันลึกซึ้งของปรมัตถ์.

คำว่า “ปรมัตถ์” เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจ; มีผู้มาขอร้องให้พูดถึงสิ่งที่เรียกว่าปรมัตถ์ ซ้ำใหม่อีกที เพราะในคราวที่แล้วมา มีความขลุกขลักในการบรรยาย.

สำหรับคำว่า ปรมัตถ์, ปรมัตถ์ นี้ บางคนถือเป็นคำรำครึไปเสียแล้วก็มี. สำหรับปัจจุบันนี้ขอให้ถือว่า คำว่า “ปรมัตถ์” นั้น คือความคิดอันลึก หรือความหมายอันลึก หรือประโยชน์อันสูงสุด. เรารู้กันเป็นหลักทั่วไปในหมู่คนไทยชาวพุทธว่า สัจจะหรือความจริงนั้นมีอยู่ ๒ ชั้น คือสมมติสัจจะ เป็นความจริงที่ผูกพันกันอยู่กับสมมติในโลก; และปรมัตถสัจจะ คือความจริงอันอิสระ ไม่ผูกพันกันอยู่กับสมมติใด ๆ เป็นความจริงลึก เป็นความจริงแท้ และเป็นอิสระ, หรือเพราะเป็นอิสระนั่นเอง จึงไปได้ลึกหรือจริงแท้.

เพื่อความเข้าใจในคำนี้ อาตมาจึงขอยกตัวอย่าง อย่างครั้งที่แล้วมา ว่า เราจะมีความดีที่เราทำได้ เป็นโลศพของเรา, มีประโยชน์ที่เราทำได้ในโลก เป็นป่าช้าของเรา.

คนมักจะหวังว่า จะมีโลศพสวยงาม ไปเช่าเอาที่วัด เป็นโลศพสลัก ปิดทอง; อย่างนี้อาตมาคิดว่ามันยังไม่ถึงขั้นปรมาตม์. เราจะต้องมี *โลศพ คือความดีที่เราทำได้*, และมี *ประโยชน์ที่เราทำได้ในโลก เป็นป่าช้า* สำหรับฝังศพของเรา.

เดี๋ยวนี้เรายังต้องนึกถึงคำว่า *ปีใหม่, ปีใหม่. ปีใหม่อย่างสมมติ* ก็ สรวลเสเฮฮากันไปตามเรื่อง และดูจะกินเหล้ากันมากกว่า เพื่อต้อนรับปีใหม่; เรา จึงกำลังทำอะไรผิด ๆ จนมันไม่ใหม่, สู้หัวเหือกหัวมันได้คืนก็ไม่ได้ : ปีใหม่มัน ใหญ่กว่าปีเก่า มันดีกว่าปีเก่า มันมากกว่าปีเก่า. เราจะต้องมี *ปีใหม่โดยปรมาตม์, คือมีศีลธรรมมากขึ้นกว่าปีเก่า*. มากเท่าไร ? ควรจะมากเท่ากับจำนวนพระเครื่องที่ เราสร้างกันขึ้นมาทุกวัน ๆ ทุกเดือน ทุกปี, สร้างมากเท่าใด เราควรจะมีศีลธรรม มากเท่านั้น ปีจึงจะเป็นปีใหม่.

หรือในระยะปีใหม่นี้ ก็ยังเป็น *วันเด็ก*. เราจะต้องมีเด็กที่น่ารักกว่าปีเก่า, จะมีเด็กที่ปลอดภัยแก่ชาติของเรายิ่งกว่าปีเก่า. เพราะว่า *เด็ก ๆ นั้นคือผู้สร้างโลก, อุดมคติของเด็กคือผู้สร้างโลก*. เพราะว่าโลกในอนาคตมันจะเป็นอย่างไร มันขึ้นอยู่กับพลเมืองแห่งสมัยนั้น. *พลเมืองแห่งสมัยนั้น ก็คือเด็ก ๆ ในวันนี้*; เพราะฉะนั้นเด็ก ๆ ในวันนี้คือผู้สร้างโลกในวันข้างหน้า. *อุดมคติของเด็ก ก็คือผู้สร้างโลกนั่นเอง; ไม่ต้องเชื่อตามใคร เรามองเห็นได้เอง*.

ถ้าเด็กของเราดี โลกในอนาคตก็ดี เราจึงนึกถึงข้อนี้ ให้เป็นปรมัตถ์, ว่าเด็กนั้นแหละคือพระเจ้าผู้สร้างโลก, และเห็นได้ชัดจริง โดยไม่ต้องเชื่อตามคำกล่าว ซึ่งพิสูจน์ไม่ได้.

เราจะฉลอง ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ขอให้กันไปโดยปรมัตถ์, คือว่าให้เราสมัยนี้มีศีลธรรมดี พอที่จะอวดบรรพบุรุษเมื่อ ๒๐๐ ปีมาแล้วได้; ต้องมีความเป็นอยู่ภายในบ้านเมืองดี แต่ละคนมีศีลธรรมดีไม่เต็มไปด้วยอาชญากรรมหรือยุ่ง อย่างนี้เป็นต้น. นี่ฉลอง ๒๐๐ ปีโดยปรมัตถ์ ควรจะเป็นอย่างนี้.

เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ก็ต้องดูสภาพที่ไม่มีปรมัตถ์. ถ้าไม่มีปรมัตถ์ ศีลธรรมจะดีขึ้นไม่ได้; ถ้าไม่มีปรมัตถ์ คือความรู้ที่ลึกที่ซึ่งที่จริงแล้ว คนก็มักว่แก้ปัญหากันแต่ที่ปลายเหตุ ไม่มีปัญญาที่จะมองเห็นต้นเหตุอันแท้จริง.

คิดดูให้ดีว่า เราตะโกนกันลั่นไปว่า ประชาธิปไตย ประชาธิปไตย, ของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน. ถ้าประชาชนไร้ศีลธรรมแล้ว จะเป็นประชาธิปไตยชนิดไหน? จะเป็นประชาธิปไตยที่ทำลายประชาชนนั่นเอง. ช่วยพิจารณาดูให้ดี ว่า ของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชนนั้น มันได้แก่ประชาชนที่มีศีลธรรมเท่านั้น.

การที่เรามีปัญหาทางอาชญากรรมมาก นี่เพราะอะไร? เพราะเศรษฐกิจไม่ดี หรือว่าเพราะศีลธรรมไม่ดี? อาตมาเห็นว่า เพราะศีลธรรมไม่ดี จึงมีปัญหาเกี่ยวกับอาชญากรรม. เศรษฐกิจจะดีวิเศษไปอย่างไร; ถ้าคนไม่มีศีลธรรม โลกก็ยังเต็มไปด้วยอาชญากรรม แม้ว่าฝนจะตกลงมาเป็นทองคำ ดังที่กล่าวแล้ว.

เราไม่มีปรมาตมธรรม มัวแต่ให้อะไรกิน โดยไม่แก้ไขต้นเหตุ ที่ทำให้ไม่มีอะไรกิน : ทำไมเขาจึงไม่มีอะไรกิน ? อะไรเป็นต้นเหตุ ? ทำไมเราไม่ช่วยกันแก้ไขสิ่งนั้น ? มัวแต่ให้อะไรกิน; นี่มันก็ต้องทำให้นอน รอคอยรับการช่วยเหลือ.

เรื่องอบายมุขก็ดี เรื่องเฮโรอีนก็ดี ให้ความเลิก; เลิกแล้วเอาอะไรมาแทน, ถ้าไม่มีอะไรมาแทน เขาก็อยู่ไม่ได้. เขาก็ต้องกลับไปหาอบายมุขหรือเฮโรอีนกันอีก.

เราต้องมีความสุขชนิดที่มาแทน; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือความสงบสุขในทางจิตใจ อันเกิดจากสมาธิเป็นต้น. ถ้าคนของเรารู้จักทำจิตให้เป็นสมาธิ จะมีความสุขอย่างยิ่ง, ความสุขที่ยิ่งกว่าอบายมุข ยิ่งกว่าเฮโรอีน, เอาสิ่งนี้มาให้เขา; เขาเลิกอบายมุข เลิกเฮโรอีน แล้วก็มาอยู่กับสิ่งที่แทนนี้ เขาก็ไม่ย้อนกลับไปหาอบายมุขหรือเฮโรอีนกันใหม่. เราไม่รู้จักรักสิ่งที่จะมาแทนอบายมุขหรือเฮโรอีนที่ให้เราเลิก; ก็ต้องคิดในข้อนี้กันให้ดี ๆ.

ไม่รู้ปรมาตม์แล้วก็ไม่รู้จักเศรษฐี ๒ ประเภท. เศรษฐีมีอยู่ ๒ ประเภท คือ เศรษฐีให้ กับ เศรษฐีเอา. เศรษฐีให้ นั้นเขาผลิตอะไรมา ๆ กินแต่พอดี เหลือกก็ให้ ๆ ๆ ๆ; นี้เรียกว่า เศรษฐีให้. อีกชนิดหนึ่งเป็นเศรษฐีเอา จะทำอะไรก็เพื่อเอา เพื่อรวบรวมเอา เพื่อรวบรวมเอา เพื่อชูครีดเอา; นี้เป็น เศรษฐีเอา.

ท่านไปเรียกชื่ออย่างไรก็ได้ แต่ให้รู้ว่ามันมีอยู่ ๒ ชนิด คือเศรษฐีให้กับเศรษฐีเอา. เรามักจะเรียกเศรษฐีเอาว่า “นายทุน”; นี้เราไม่ต้องคิดร้ายต่อเขา, เราแก้ไขเศรษฐีเอา ให้กลายเป็นเศรษฐีให้.

อาตมาชักชวนเยาวชนที่เข้าป่าว่า ออกมา ออกมา, มาช่วยกันเผยแผ่ศีลธรรม; เศรษฐีเขาก็จะกลายเป็นเศรษฐีให้ โดยไม่ต้องฆ่าไม่ต้องฟันอะไรกัน. เด็ก ๆ ของเรา เยาวชนของเราอ่านคัมภีร์ *Marxism* มากเกินไป มากเกินไป จนเกลียดพุทธศาสนา, ซึ่งเขาอ่านน้อยกว่าคัมภีร์ *Marxism*; เขาเกลียดพุทธศาสนา เขาเข้าป่า. ใครทำให้เขาเข้าใจว่าพุทธศาสนาล้ำสมัย ๒,๐๐๐ ปีแล้ว ไม่ช่วยโลกได้ เป็นเครื่องถ่วงความเจริญ. คนเหล่านี้ศึกษากันอย่างนี้ รู้เรื่องทั่วโลก แต่ในตัวนั้นมีศีลที่ตัวก็ไม่รู้. ในตัวเองมีศีลอยู่ ๒-๓ ตัว คือ โลภะ โทสะ โมหะ กลับไม่รู้, แล้วยังช่วยกันเผยแผ่สิ่งที่ส่งเสริมผี.

ยุวชนยุคนี้ พบสิ่งต่าง ๆ ที่เสริมกิเลสมากขึ้น

สื่อมวลชนหลาย ๆ ชนิด เผยแผ่สิ่งที่ทำให้ยุวชนของเรามีจิตตกต่ำและมากขึ้น; น้ำมันส่งเสริมผีให้มากขึ้น. มีอะไร ๆ ที่ประกาศว่า เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปีไม่ให้ดู, อายุต่ำกว่า ๑๗ ปีไม่ให้ดู. นี่หมายความว่าผู้ใหญ่มีอะไรที่เลวร้าย, ที่ต้องซ่อนเร้น คุณกันแต่หมู่ผู้ใหญ่. ผู้ใหญ่อย่างนี้จะทำเด็กให้ดีได้อย่างไร? เพราะเป็นคนไม่ตรง ยังมีอะไรซ่อนเร้น. เราจะต้องเลิกกันเสียให้หมด; เลิกกฎ เลิกระเบียบ เลิกอะไรที่ทำให้ต้องมีแยกกันอย่างนี้เสีย. กฎระเบียบที่คุ่มดีคุ่มร้ายอย่างนี้เลิกเสียให้หมด; อย่ามีอะไรที่ดูได้แต่ผู้ใหญ่ เด็ก ๆ ดูไม่ได้ ผู้ใหญ่ต้องเป็นคนเปิดเผย.

เมื่อพูดถึงเด็กแล้ว อาตมาคิดว่า จะมีประโยชน์มากทีเดียว ถ้าเราจะเปรียบเทียบเด็ก ๒ ชนิด หรือเด็ก ๒ รุ่น คือเด็กรุ่นใหม่กับเด็กรุ่นเก่า :-

เด็กรุ่นใหม่ นี้ นักเรียนก็ควงคู่กันระหว่างเพศ. เด็กนักเรียนสมัยนี้กินเหล้าตั้งแต่ชั้นมัธยม เด็กชอบไว้ผมเชิงเหมือนกับเงาะ. เด็กเขาชอบนุ่งกางเกงควาบอย.

ในห้องเสปียงรถไฟ เด็ก ๆ เข้าไปแทรกแซงเต็ม จนผู้ใหญ่เกือบจะไม่มีที่นั่ง. เขามาบ้าน ได้เงินจากพ่อแม่กลับไปวิทยาลัย ชวนกันเข้าไปในห้องเสปียงทั้งเด็กหญิงเด็กชาย เป็นคนเมามายกัน จนผู้ใหญ่แทบจะไม่มีที่นั่ง. ในสถานเริงรมย์ทั้งหลาย มีเด็กนักเรียนมาก ทั้งที่มีสารวัตร. นี่เด็กรุ่นใหม่ เครื่องวัดว่าเป็นอย่างไร.

เด็กรุ่นเก่า ขออภัยที่จะต้องพูดไป ตามที่อาตมาเคยเป็นเด็กรุ่นเก่า ฐึเห็นอยู่; เด็กรุ่นเก่า เป็นเด็กวัด :-

เด็กอยู่วัด ไม่ได้เรียนในมหาวิทยาลัย ไม่ได้นั่งเรียนในตึกที่สวยงาม; เรียนที่โรงฉันที่ฝู ๆ พัง ๆ จวนจะพังอยู่แล้ว พระเลิกฉันแล้วก็ใช้เป็นี่เรียนของเด็ก.

- เด็กรุ่นเก่าจะต้องตากหญ้า เป็นประจำทุกวัน, มีไม้สำหรับไถหญ้า.

- เด็กรุ่นเก่าจะต้องตักน้ำเวร; ที่นอกชานมีคุ่มเป็นแถว เด็กจะต้องมีเวรตักน้ำ, เด็กโตก็คนเดียว เด็กเล็กก็หลายคนหน่อย, มีป้ายกระดานสำหรับส่งกัน. เมื่อชุดนี้ตักเต็มแล้ว ก็เรียกชุดที่จะรับต่อไปมาดู แล้วก็ยื่นป้ายให้.

- เด็กต้องเดินปิ่นโตทุกวัน.

– เด็กต้องรับใช้พระเณร ต้องรับใช้แม่กระทั่งเณร; ถ้าเณรใช้ทำอะไรไม่ได้ ก็ไปฟ้องอาจารย์ เด็กก็จะต้องถูกตี.

– เด็ก ๆ จะต้องไปหาดอกไม้ตอนเย็น มาเสียบแล้วถวายพระ; พอค่ำลง พระจะได้ใช้ดอกไม้นี้ทำวัตรสวดมนต์.

– เด็กจะต้องนวดอาจารย์, นวดอาจารย์นี้เป็นการศึกษาพลอยได้. เพราะถ้านวดไปพลาง อาจารย์ก็จะเล่าเรื่องที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังไปพลาง; มันก็เป็นการศึกษาพร้อมกันไป.

– เด็กทุกคนจะต้องทำสวนครัวในส่วนของตน จะต้องมีอะไรมาถวายพระในโรงฉันเป็นส่วนของตน.

– เด็ก ๆ จะต้องปฏิบัติงานที่โรงฉัน ต้องล้างจาน ต้องเก็บกวาด.

นี่มันจะ สร้างจิตใจเด็กนี้อย่างไร ขอให้ไปลองคิดดู.

การศึกษาที่ขาดศีลธรรม เป็นความผิดพลาด

ที่นี้ อยากจะพูดถึง การศึกษา ของเด็ก ของเยาวชน. การศึกษานั้นมีการเรียนหนังสือ มีการเรียนอาชีพ แล้วเรียนการเป็นคน; มีอยู่ ๓ ชนิด : เรียนหนังสือ เรียนอาชีพ เรียนการเป็นคน คือเรียนศีลธรรม. สามอย่างนี้อย่างไรไหน จำเป็นกว่า สำคัญกว่า รีบด่วนกว่า ? อันไหนถ้าขาดไปแล้ว ทำให้มนุษย์แห้งหรือดื้อนไม่น่าดู ?

อาตมาเห็นว่า เราควรเรียนศีลธรรม คือเรียนความเป็นคน ควบคู่กัน
ไปกับเรียนหนังสือ หรืออาชีพ. เด็กอนุบาลควรเรียนเรื่องแม่มีบุญคุณอย่างไร
ก่อนเรียนหนังสือ. อนุบาลบางโรงเรียน เรียนถึงภาษาต่างประเทศ แต่ก็ไม่รู้ว่แม่
นี่คืออะไร โตขึ้นก็เป็นผู้ที่ทำให้แม่น้ำตาไหล.

ท่านจะเลือกเอาอย่างไร ? ถ้าพลเมืองของเรามีศีลธรรมไม่รู้หนังสือ,
กับรู้หนังสือแต่ไม่มีศีลธรรม ? ท่านจะเลือกเอาอย่างไร ? ช่วยกันคิดดู.

การศึกษา เรารับมาจากประเทศนอก โดยไม่ดูผลแห่งการศึกษาของ
ประเทศนั้น ๆ ว่าเขามีศีลธรรมอย่างไร, เขาเป็นโรคประสาทกันก็เปอร์เซ็นต์, มี
อาชญากรรมทุกก่ินาที่, มีการข่มขืนสตรีทุกก่ินาที่ในประเทศนั้น ๆ ที่เรารับเอา
การศึกษาของเขามา, ดังนี้เป็นต้น.

เราไม่มองดูความเหมาะสมของตัวเอง รับเอาการศึกษามาผิดพลาด,
จึงทำให้เกิดปัญหาใหญ่หลวงขึ้นมา ทำลายเลือดเนื้อแห่งความเป็นพุทธไปเสียจน
หมดสิ้น.

ปัญหาทุกอย่างเกิดจากการขาดศีลธรรม

ปัญหาทุกอย่างทุกประการในโลกทั้งโลก เกิดมาจากความขาดศีลธรรม;
ไม่ว่าชาติไหนภาษาไหน ถือศาสนาไหน เมื่อขาดศีลธรรมแล้วจะสร้างปัญหา. ที่
เราประสบอยู่ในบัดนี้ ก็คือปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการผลิต การบริโภคน, พุดกัน
ไม่รู้เรื่อง, ปัญหาการเมือง ปัญหาการปกครอง ปัญหาสังคม ปัญหาเคหกิจ

ปัญหาอนามย แม้แต่ปัญหาอุบัติเหตุทำให้คนพิการ; ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ก็เกิดมาจากความไม่มีศีลธรรม. เราเรียกร้องให้สามัคคีกันไม่สำเร็จ เพราะคนมันขาดศีลธรรม; ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่สมบูรณ์ เพราะคนขาดศีลธรรม; การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทำไม่ได้ เพราะคนขาดศีลธรรม; การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมทำไม่ได้ เพราะคนขาดศีลธรรม; ถ้ามีศีลธรรมเพียงอย่างเดียว ปัญหาเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้อย่างไร.

อาตมาดูหนังสือที่เขาพิมพ์ขึ้นมาชุดใหม่ ๆ นี้ ยังมีภาพถ่ายเป็นหลักฐานว่า วัฒนธรรมเก่าแก่ หรือว่า ศีลธรรมเก่าแก่ มีเหลืออยู่ในหมู่ชาวป่า ที่ยังไม่พบแสงแห่งอารยธรรมสมัยใหม่. หญิงสาวยังเปลือยกายมีพวงใบไม้แขวนข้างหน้า นิดหนึ่ง, ข้างหลังนิดหนึ่ง; เขาไปป่า ไปบนภูเขา ไปเก็บหญ้า เก็บผัก เก็บมาบ้าน, ทั้งไปทั้งมาไม่มีใครรังแก ไม่ถูกข่มขืน.

คนในเมืองหลวงนี้เป็นอย่างไร ในเรื่องของการข่มขืนสตรี มันน่าละอายไหม. หญิงสาวเฝ้าไร่คนเดียวเดี๋ยวนี้จะหาคู่ไม่ได้อีกต่อไป ซึ่งเมื่อก่อนเป็นของธรรมดา. นี่คือนิยามที่เกิดมาจากความตกต่ำของศีลธรรม เป็นความเลวร้ายของมนุษย์นั่นเอง.

ขอให้นึกถึงว่า ปัญหาทุกชนิด มันเกิดมาจากความไม่มีศีลธรรม. ถ้ามีศีลธรรมแล้ว จะไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น; แม้แต่ปัญหาวางขายของบนทางเท้า จนเดินกันไม่ได้. นี่เป็นปัญหาที่จะเรียกว่าต่ำเหลือประมาณ จี๊พงเหลือประมาณ มันก็ยังมีปัญหาเพราะว่าไม่มีศีลธรรม.

ถ้ามีศีลธรรมแล้ว มันไม่อาจจะประกอบอาชญากรรม, อย่างที่เขาถือหลักว่า ขอทานติกว่าเป็นขโมย, ซึ่งจะมีอยู่มากในประเทศอินเดีย ที่ถือหลักว่า ขอทานติกว่าเป็นขโมย. เพราะศีลธรรมมันมีอยู่ในสายเลือด มันจึงเกิดความคิดว่า ขอทานติกว่าเป็นขโมย. ในประเทศเราชาวพุทธนี้เป็นอย่างนี้หรือเปล่า; ขอช่วยกันพิจารณาใคร่ครวญดู ด้วยจิตใจที่เป็นธรรม.

มีปรมาตม์ธรรมแล้ว ทำให้ศีลธรรมแน่นแฟ้น

อาตมาจึงเห็นว่า สิ่งเดียวที่เราต้องสนใจกระทำกันให้ถึงที่สุด ก็คือการกลับมาแห่งศีลธรรม. ศีลธรรมจะแน่นแฟ้นมั่นคงก็เพราะมีรากฐาน, นั่นคือปรมาตม์ธรรม. เดี่ยวนี้เขาเรียกกันไพล่าเพราะว่า ปรัชญาแห่งศีลธรรม, วิชาที่เรียกกันว่า *ethics* หรือจริยศาสตร์ หรือเรียกกันอย่างเพราะ ๆ อื่น ๆ นั้น คือปรมาตม์ของศีลธรรม.

ศีลธรรม หรือ *morality* นั้น เป็นตัวระบบการปฏิบัติ, การปฏิบัตินั้นจะเกิดขึ้นอย่างไร จะตั้งอยู่ด้วยดีอย่างไร, บนรากฐานอะไร? ก็คือบนรากฐานของปรมาตม์ธรรม ซึ่งเดี๋ยวนี้เรียกว่า ปรัชญาของศีลธรรม.

เรามีระบบศีลธรรม สำหรับปฏิบัติ, มีระบบปรัชญาของศีลธรรม เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติ; ศีลธรรมนั้นจึงเป็นไปด้วยดี. ในที่นี้อาตมาเรียก (ปรัชญาของศีลธรรม)ว่าปรมาตม์ธรรม, มีอรรถอันลึก เป็นความคิดอันลึก หวังผลอันลึก; นี้จะต้องมีมาสำหรับเป็นรากฐานของศีลธรรม.

พุดรุนแรง แต่ก็มึใจบริสุทธิ์ให้ศีลธรรมกลับมา

ก็พุดกันอย่างตรงไปตรงมา หลายครั้งมาแล้ว; มีคนกล่าวหาว่า พุดรุนแรงบ้าง พุดไม่น่าฟังบ้าง พุดนอกลอกไปบ้าง. อาตมาก็สนใจ มันทำอย่างอื่นไม่เป็น ทำเป็นแต่อย่างนี้. มันก็พุดตรงไปตรงมา แต่ว่ามันนอกลอกของศีลธรรม, จะดื้อคนเข้าคอกของศีลธรรม ฟังดูมันก็รุนแรง. มันเป็นพื้นเพแห่งจิตใจ ที่ว่าพุดอะไรให้ไพเราะไม่ได้. พุดเพราะไม่มี พุดดีไม่เป็น เพราะมันเป็นนิสัยสันดานอย่างนี้. อาตมาจะเป่าสังข์เลี่ยมเงินเลี่ยมทองให้ไพเราะนั้นไม่ได้ เพราะว่าเป่าเป็นแต่อู๊ดเขาควาย.

อู๊ดเขาควาย บางทีผู้ฟังบางคนจะไม่ทราบว่าจะอะไร; มันคือแตรเขาสัตว์ – แตรที่ทำด้วยเขาสัตว์ คนโบราณเขาใช้เป่า. บ้านเราก็ชาวประมงเป่าเรียกคนมาซื้อปลา, คนเลี้ยงสัตว์ทางตะวันตกเขาก็เป่าแตรเขาสัตว์ สำหรับประโยชน์แก่การเลี้ยงสัตว์; นี้เราเรียกว่าอู๊ดเขาควาย.

อาตมา เป่าเป็นแต่อู๊ดเขาควาย เป่าสังข์อันไพเราะโหยหวานอย่างในพิธีต่าง ๆ นั้นทำไม่ได้; ดังนั้นก็ต้องขอภัย ถ้าพุดรุนแรง หรือว่าตรงไปตรงมามากเกินไป. อาตมาสำนึกตัวว่า เป็นเพียงทาสผู้รับใช้พระพุทธองค์ คนในระดับทาสก็ต้องพุดอย่างเป่าอู๊ดเขาควาย; เป่าสังข์อันโหยหวานนั้น ทำไม่เป็น. แต่ถึงอย่างไร เจตนาบริสุทธิ์ บริสุทธิ์ต่อผู้ทุกอย่างทุกประการ เพื่อความมีอยู่ของพระธรรมของพระศาสนา, ที่พระองค์ตรัสว่า เป็นหน้าที่ของพวกเราพุทธบริษัททั้งหลาย

จะต้องรักษาให้มีอยู่สำหรับเป็นเครื่องก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่กุล
ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์.

เราจะต้องช่วยกัน สุดความสามารถ ให้ธรรมะยังอยู่, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อยู่ในรูปของศีลธรรม ที่จะคุ้มครองมนุษย์เรา. ถ้าจะให้มีความกล้ามาก มีรากฐานอันมั่นคง ต้องมีปรมาตถธรรม ดังที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้นนั้นแหละเป็นรากฐาน.

ในที่สุดนี้ ขอร้องให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย จงได้สนใจในพระธรรม, ทั้งในส่วนที่เป็นศีลธรรมและปรมาตถธรรม. เมื่อจะดำริอะไร ก็ขอให้ ดำริไปโดยแนวแห่งปรมาตถธรรม ซึ่งเป็นความถูกต้องอย่างยิ่ง, แล้วศีลธรรมก็จะสมบูรณ์ จะสามารถแก้ปัญหาทุกชนิดได้, และแก้ไขได้ถึงรากฐานอันลึกสุด ไม่มัวแก้อยู่แต่ที่ปลายเหตุ; มันเป็นการแก้ไขในระดับของปรมาตถธรรม. อย่าให้เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และได้พบพระพุทธศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดาเลย.

ขอท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรม จงได้ปรับปรุงยับยั้งขยับสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ให้สูงขึ้น ตั้งแต่ศีลธรรมขึ้นมา จนถึงปรมาตถธรรม ดังนี้. และ ขออย่าได้โกรธอาตมาว่าพูดตรง ๆ เหมือนกับการเป่าอูดเขาควาย เพราะว่าทำอย่างอื่น

ไม่เป็นก็จำเป็นที่จะต้องเป่าอูดเขาควายเรื่อย ๆ ไป จนกว่ากองการวิหตุกระจายเสียงเขาจะห้ามไม่ให้พูด ให้เลิกพูดกันเสียที มันก็คงจะจบกันลงในวันนั้น. ในบัดนี้ยังขอภัยที่จะพูดอะไรตรง ๆ.

ผู้มีสติยอมดำริโดยแนวแห่งปรมาัตถธรรม, มีสติสัมปชัญญะ
เช่นเดียวกับที่เราเดินไม่ตกร่อง, เราเดินไม่สะดุดก้อนอิฐ ก้อนหิน, เรามีสติที่จะกิน
ข้าวทางปาก; ไม่ขาดสติจนใส่ที่จุ่มกเป็นต้น เพราะว่ามีขันขาดสติ; เราจะต้องมีสติ
ดำริโดยแนวแห่งปรมาัตถ์ที่ถูก ที่จริง ที่ยิ่ง ลึกซึ่งถึงที่สุด, ปัญหาที่จะหมดไป.

ขอให้ท่านสาธุชนทั้งหลายเป็นผู้มีสติ ดำริโดยแนวแห่งปรมาัตถธรรมแล้ว
มีความเป็นอยู่เป็นผาสุกทุกทิพาราตรีกาลเทอญ.

ถ้าจะทำให้รวบรัด ต้องเริ่มที่รากฐาน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวไปตามความมุ่งหมายใหญ่ คือ การกลับมาแห่งปรมาตธรรม เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม ต่อไปตามเดิม; แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า **ถ้าจะทำให้รวบรัด ต้องเริ่มที่รากฐาน.** ก็หมายความว่า เราจะพูดกันถึงเรื่องรากฐาน, ทำอะไร ๆ ก็ต้องกระทำลงไปถึงรากฐาน. อย่างจะบำรุงรักษาต้นไม้ ก็ต้องตั้งต้นที่รากฐาน ฐานรากหรือลงไปถึงแผ่นดิน. ถ้าจะทำลายต้นไม้ก็ทำลายลงไปถึงราก ทำลายรากให้หมดสิ้น.

รากฐานของความเจริญ อยู่ที่ศีลธรรม

เดี๋ยวนี้ก็มีต้นไม้อยู่ ๒ ต้น ที่เราจะพูดถึงกัน คือ ต้นไม้แห่งสันติภาพ และ ต้นไม้พิช. จะบำรุงรักษาต้นไม้สันติภาพ ก็ต้องบำรุงลงไปถึงรากฐาน, จะทำลายต้นไม้พิช ก็จะต้องทำลายลงไปถึงรากฐาน.

รากฐานของความเจริญองกวมโชติช่วงชัชวาลย์ นั้นอยู่ที่ศีลธรรม. จะเป็นการบ้าน การเมือง การศาสนา การอะไรก็ตาม, รากฐานอยู่ที่ศีลธรรมทั้งนั้น; ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองโชติช่วงชัชวาลย์ มีรากฐานที่ศีลธรรม; แต่คนทั้งโลกมองไปที่เศรษฐกิจ. รากฐานของวิกฤตการณ์ ปัญหายุ่งยากทั้งหลาย ก็คือ ความไร้ศีลธรรม; จึงสรุปได้เป็น ๒ รากฐาน คือ ศีลธรรม หรือ ความไร้ศีลธรรม. จะต้องใช้ให้ถูกต้องกับต้นไม้สันติภาพ และต้นไม้อันมีพิชร้าย.

ถ้าเราจะไปแก้ปัญหาก็เศรษฐกิจก่อนนั้น มันจะเหมือนกับว่าขึ้นต้นไม้มาทางปลาย; ใครขึ้นได้ก็ลองคิดดู. รากฐานมันอยู่ที่ศีลธรรม จะไปแก้ปัญหาคด้วยเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลของศีลธรรม, มันก็เหมือนกับขึ้นต้นไม้มาจากทางปลาย.

ต้องแก้ปัญหาก็ฐานราก ว่าทุกอย่างมีปัญหาจากความมีศีลธรรมหรือความไม่มีศีลธรรม; แก้ปัญหาทางศีลธรรมได้หมดแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ก็ย่อมจะหมดไปตาม. ควรมองปัญหาทุกแขนงของประเทศ หรือของมนุษย์โลก ว่ามันเกิดมาจากความไร้ศีลธรรม; จะแก้ปัญหาก็อย่าง ก็คือทำให้กลับมีศีลธรรม. การหมดปัญหา ก็คือทุกแขนงงานเต็มไปด้วยศีลธรรม.

สรุปอีกทีหนึ่งว่า เกิดปัญหาทุกแขนง เพราะไร้ศีลธรรม, แก้ปัญหาได้ทุกแขนง เพราะการทำให้กลับมีศีลธรรม, การหมดปัญหาทุกแขนง ก็คือการมีศีลธรรมเต็มที.

ที่นี่ ถ้ามองกันอีกทางหนึ่ง ก็จะเห็นได้ว่า ศีลธรรมส่วนที่เป็นเหตุ นี้เราจะต้องรู้จักให้ชัดเจนไป, ศีลธรรมส่วนที่เป็นผล ก็ต้องหวังกันจริง ๆ, ศีลธรรมส่วนที่เป็นหน้าที่ ก็ต้องทำให้ได้ขึ้นมาจริง ๆ. การประพฤติศีลธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความถูกต้องสงบ นี้ต้องรู้ให้ชัด. ผลเกิดขึ้นมาอย่างไร เราหวังกันจริง ๆ, หวังผลของศีลธรรมกันจริง ๆ ไม่ว่าแต่ปาก. **ศีลธรรมโดยหน้าที่นี้ – ทุกคนจะต้องปฏิบัติศีลธรรม.** นี่คือรากฐานที่ควรมอง มองให้ถึงรากฐาน.

หลัก ๖ ประการ ของคณะราษฎร ขาดเรื่องศีลธรรม

อาตมาอยากจะขอให้ท่านทั้งหลาย ระลึกรึกอีกสักครั้งหนึ่งว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี ๒๔๗๕ นั้น, คณะราษฎรเขาวางหลักไว้ ๖ ประการ; ๕๐ ปีมาแล้ว รากฐาน ๖ ประการ หลัก ๖ ประการ ไม่มีศีลธรรม. หลัก ๖ ประการนั้น มีแต่เรื่อง เอกราช เรื่อง ปลอดภัย เรื่อง เศรษฐกิจ เรื่อง สม-ภาพ เรื่อง เสรีภาพ แล้วก็เรื่อง การศึกษา.

การศึกษานั้นยังไม่ใช่ศีลธรรม เป็นเพียงรู้หนังสือและวิชาชีพ เป็นการศึกษาด้วน; ส่วนศีลธรรมนั้น ไม่ใช่การศึกษา แต่เป็นการอบรมให้มีการประพฤติปฏิบัติลงไปจริง ๆ. นี่หลัก ๖ ประการ ของคณะราษฎรเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นมี ๖ หลัก แต่ไม่มีศีลธรรม.

มีการเลือกตั้งมา ๑๒ ครั้งแล้ว จนกระทั่งบัดนี้, มีรัฐประหารมา ๑๕ ครั้งแล้ว, ประชาธิปไตยก็ยังเป็นเลี้ยวไบ หรือครึ่งไบ เพราะว่ามันไม่มีศีลธรรม; ข้อนี้ควรพิจารณากันให้ดี ๆ. ขอให้รัฐบาลนี้ รัฐสภานี้ ช่วยร่วมมือกันเพิ่มหลักให้อีกสักหลักหนึ่งเถิด แม้มันจะเป็น ๗ หลักก็ไม่เป็นไร คือหลักแห่งศีลธรรม.

ความไม่มีศีลธรรมให้จริง เป็นเหตุให้ทำลายโลก

ยิ่งหลงเศรษฐกิจ ยิ่งเห็นแก่ตัว, ยิ่งหลงเสรีภาพ ยิ่งเห็นแก่ตัว; คือมันยิ่งไร้ศีลธรรม ไม่รักผู้อื่น ไม่บังคับจิตใจให้อยู่ในทำนองคลองธรรม จนกระทั่งเห็นได้ว่า มันเต็มไปด้วยความไม่มีศีลธรรม ในปัญหาของเศรษฐกิจนั่นเอง. เศรษฐกิจที่ไม่มีศีลธรรม : คนผลิต ก็ไม่มีศีลธรรม, คนซื้อ ก็ไม่มีศีลธรรม, คนกลาง ก็ไม่มีศีลธรรม, คนส่งออก ก็ไม่มีศีลธรรม; อย่างนี้ถ้าจะไม่เรียกว่า เศรษฐกิจเป็นบ้า แล้วก็จะเรียกว่าอะไร.

ความไม่มีศีลธรรม คนไม่มีศีลธรรม หรือ ภาวะที่ไม่มีศีลธรรมนั้น เป็นปัญหาทำลายโลกทีเดียว; ไม่มีศีลธรรมแล้ว ยิ่งเก่งมันยิ่งโกง, ไม่มีศีลธรรมแล้ว ยิ่งฉลาดมันยิ่งโกง, ไม่มีศีลธรรมแล้ว ยิ่งมีอำนาจมันก็ยิ่งโกง, ไม่มีศีลธรรมแล้ว แม้มันไม่มีอำนาจมันก็โกง. นี่ขอให้คิดดูเถิด; ไม่มีศีลธรรมแล้ว มันสร้างปัญหาทั้งนั้น. การศึกษาไม่พอ ทำให้ไม่มีศีลธรรม, ไม่มีศีลธรรมแล้ว ก็จะมีการกดโกงไปรอบด้าน.

อาตมาอยากจะเล่าเรื่องสักหนึ่งว่า อาตมาไม่เคยเรียนมหาวิทยาลัย ตีกราคาล้าน ๆ, เรียน มหาวิทยาลัยเด็กวัด. มหาวิทยาลัยของเรา ก็คือเมื่อนวดขา

อาจารย์; ก่อนที่จะนอน ต้องไปทำวัตรอาจารย์ นวดขาอาจารย์เป็นต้น, ได้รับรางวัลคือ ท่านก็เล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ฟัง. มีเรื่องที่ควรจะมาเล่าต่อในที่นี้ก็คือว่า ท่านอาจารย์ท่านเล่าให้ฟัง เมื่อกำลังนวดขาท่านอยู่ คือเรื่อง **เต่าซื้อ** ถึงคด.

ขอให้ฟังสักหน่อยเถิดว่า :- เต่ากับลิงเขาเป็นสหายกัน วันหนึ่งเขาได้หน่อกล้วยมาหน่อหนึ่ง. เต่ากับลิงก็ปรึกษากันว่าจะปันกันอย่างไร ? ตกกลางคืนเป็น ๒ ท่อน ให้ลิงเลือก. ลิงเลือกเอาท่อนปลาย สำหรับจะไปปลุก, เต่าคนซื้อคนโง่ มันก็ได้ท่อนโคน. ทำไมลิงมันเลือกเอาท่อนปลาย ? เพราะลิงมันเห็นว่าการกล้วยออกลูกก็เห็นที่ปลายทุกที เราเอาตอนปลาย มันจะได้ออกลูก. เต่าโง่ก็มึนหน้าก็มึนตาว่าเราก็เอาโคน. ต่างสัตว์ต่างก็เอาไปปลุก พอปลุกขึ้นมาแล้ว ไม่กี่วัน ปลายหน่อกล้วยก็ตาย แต่ของเต่าคือโคนกล้วยมันก็เติบโต จนกระทั่งออกลูก.

ที่นี้มีปัญหาว่า ออกลูกแล้วเต่าจะกินได้อย่างไร มันอยู่สูง, มันก็ไปง้อลิง. ลิงซึ่งเป็นตัวเจโก มันมีความฉลาดอย่างเจโก มันก็เอาเปรียบเต่าโดยประการทั้งปวง. ลิงให้ลูกแล้ว ๆ บางทีมันกินเนื้อหมด แล้วมันทิ้งเปลือกให้เต่ากิน. นี่, **คนฉลาด** กับ **คนซื้อ** มันมีอยู่อย่างนี้, ปัญหามันมีอยู่อย่างนี้.

นิทานเรื่องนี้ เหมาะสำหรับปัจจุบันนี้ที่สุด, ว่าเรามีคนฉลาดกับคนโง่, ฉลาดแต่ในทางโง่; คนซื้อคนโง่คนมีศีลธรรมนี้ หาทำยาก. แต่เราควรคิดว่า เราจะเอาคนซื้อ หรือจะเอาคนฉลาด. เต่าเป็นคนซื้อ ลิงเป็นคนฉลาด; เราจะเอาคนซื้อหรือจะเอาคนฉลาด ก็ขอให้เลือกดู. เราต้องการรากฐานของศีลธรรม จะเป็นเต่าหรือจะเป็นลิง; นี้ควรจะมีมองออกกันได้ทุกคน.

เดี๋ยวนี้ศีลธรรมในประเทศไทยเราเป็นอย่างไรบ้าง ? อาตมาอยากจะใช้คนขอทานเป็นหลักสำหรับการเปรียบเทียบ. คนขอทานในอินเดีย ไปนั่งคุยกับเขา; แล้วเขาก็บอกว่า “ขอทานดีกว่าเป็นขโมย”, แล้วเขาก็เป็นขอทานบริสุทธิ์อย่างนั้นจริง ๆ; ส่วน **ขอทานในเมืองไทยนี้** เขาไม่คิดอย่างนั้น ขอทานก็ขอทาน พอเพลอก็ขโมย พอเพลอก็โกง. ขอทานเมืองไทย เขาไม่ได้คิดว่า ขอทานดีกว่าขโมย; จำเป็นที่ขอทาน, แต่เพลอก็โกง เพลอก็ขโมย.

ขอทานคนหนึ่งอยู่ริมถนน เมื่อคนที่เดินผ่านไปไม่ให้ เขาให้พรส่งท้ายว่า “พ่อของมันคนเดียวมันก็เลี้ยงไม่ได้”. ฟังดู ขอทานเมืองไทยเป็นอย่างนี้ : มันว่า พ่อของมันคนเดียว คือตัวมันนั่นแหละ คนทั้งเมืองก็เลี้ยงไม่ได้ เพราะไม่ให้ทานแก่เขา.

นี่ขอทานเมืองไทย เปรียบเทียบกับขอทานอินเดีย, ซึ่งขอทานดีกว่าเป็นขโมย โดยบริสุทธิ์สะอาด. นี่ศีลธรรมของคนขอทานมันก็ยังต่างกันอย่างนี้, หรือว่าคนขอทานมันมีศีลธรรมต่างกันอย่างนี้. ท่านลองคิดดู : **มันมีศีลธรรมเป็นรากฐานหรือไม่ มันอยู่ที่ตรงนั้น.**

การปกครองระบบไหน ๆ ถ้าไม่มีศีลธรรมก็ใช้ไม่ได้

ที่นี้ การปกครองบ้านเมือง; **อธิปไตยไหน ก็ตาม ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว ไม่มีระบบไหนใช้ได้** : เสรีนิยมก็ใช้ไม่ได้, สังคมนิยมก็ใช้ไม่ได้, คอมมิวนิสต์ก็ใช้ไม่ได้, ฟาสซิสต์ นาซีอะไรก็ใช้ไม่ได้; ถ้ามันไม่มีศีลธรรม. **ถ้ามันมีศีลธรรมแล้วใช้ได้, ถ้ารักผู้อื่นแล้วก็ใช้ได้.**

แต่ว่าที่แท้แล้วอยากจะพูดว่า การปกครองที่ประเสริฐที่สุดนั้น คือการปกครองที่ไม่ต้องมีการปกครอง. ไม่มีการปกครองจะอยู่ได้อย่างไร ? ก็เพราะว่าทุกคนมีศีลธรรมถึงที่สุดอยู่ในตน; ทุกคนมีศีลธรรมถึงที่สุดอยู่ในตน แล้วจะต้องปกครองอะไร; เพราะว่า ศีลธรรมที่มีอยู่ในคนนั้นแหละมันปกครองคน. คนไม่ต้องปกครองคน, คนไม่ต้องปกครองใคร; ศีลธรรมที่มีอยู่ในคนปกครองคน. นี่ว่า การปกครองที่ประเสริฐ คือการปกครองที่ไม่ต้องมีคนปกครอง. ถ้าคนจะปกครอง ก็คือผู้ที่ช่วยให้คนมีศีลธรรม ช่วยให้ประชาชนมีศีลธรรม; แล้วศีลธรรมในประชาชนก็ปกครองประชาชน เป็นประชาชนที่มีศีลธรรม.

ขอเตือนอีกครั้งหนึ่งว่า ระวังให้คินะ ประชาธิปไตยของประชาชน, ประชาธิปไตยเพื่อประชาชน, ประชาธิปไตยโดยประชาชน, นี้ประชาชนชนิดไหน ? ถ้าประชาชนเหล่านั้นไม่มีศีลธรรมก็วินาศเลย, บ้านเมืองนั้นวินาศเลย. ประเทศชาติที่ปกครอง โดยระบบประชาชนที่ไม่มีศีลธรรม วินาศเลย; ถ้าประชาชนมีศีลธรรมไม่เป็นไร. ประชาธิปไตยของประชาชนที่มีศีลธรรม, ประชาธิปไตยเพื่อประชาชนที่มีศีลธรรม, ประชาธิปไตยโดยประชาชนที่มีศีลธรรม; มันก็ประเสริฐพิเศษ. ศีลธรรมในตัวคนต่างหากที่มันให้เกิดประชาธิปไตยแท้จริงบริสุทธิ์, เป็นการปกครองอยู่ในตัวศีลธรรมนั้น.

นี่ขอให้ดู ความหมายของศีลธรรม รากฐานของศีลธรรม จะช่วยได้อย่างไร ?

เดี๋ยวนี้ปัญหาใหญ่อีกปัญหาหนึ่ง มีรากฐานที่ควรดูให้ลึกซึ้ง คือปัญหาทรัพยากรของธรรมชาติในโลกนี้. มนุษย์ทำลายทรัพยากรของธรรมชาติ; เมื่อ

ปากพูดว่า ช่วยกันรักษาทรัพย์ากรของธรรมชาติ, แต่แล้วก็พร้อมกัน ทำลายทรัพย์ากรของธรรมชาติด้วยโลภะ โทสะ โมหะ ของมนุษย์นั่นเอง. เห็นได้ง่าย ๆ ว่า เราขุดน้ำมันขึ้นมาใช้จนจะหมดโลกอยู่แล้ว, เราขุดแร่ธาตุ โลหะ อโลหะ ขึ้นมาใช้จนจะหมดโลกอยู่แล้ว, ทำลายสิ่งของต่าง ๆ ที่เอามาใช้ มาทำขึ้นใช้ เป็นรถยนต์ เป็นเรือบิน เป็นอะไร ๆ ที่มันสูงสูดนั่นแหละ. แล้วเอามาใช้อย่างไร ?

รถยนต์โดยมากนะ ใช้อย่างไร ? ส่วนหนึ่ง มันใช้เพื่อสำเร็จสำเร็จ สนองกิเลสตัณหาของคนใช้; ไม่มีความจำเป็นอะไร เงินเดือนก็ไม่ค่อยจะมากมาย ก็ไปผ่อนรถยนต์มาให้สบาย. คู่ส่วนตัวเมียมีรถยนต์ใช้ เขาก็เป็นสุข สนองกิเลส. นี่รถยนต์ถูกใช้ไปเพื่อสนองกิเลสอย่างนี้ ก็เรียกว่า เอาทรัพย์ากรธรรมชาติมาทำลายเสีย ด้วยราคะ ด้วยโลภะ. แม้แต่เรือบิน ก็ใช้เพื่อความสำเร็จสำเร็จ ของคนชอบเที่ยวรอบโลกเสียเป็นส่วนมาก.

อีกทางหนึ่ง ก็ทำลายมันเสีย ด้วยโทสะ ด้วยโกรธะ, คือสร้างรถรบ เรือรบ เรือบินรบ ปืนใหญ่ อาวุธยุทธศาสตร์ ขุดทรัพย์ากรธรรมชาติขึ้นมาทำสงคราม; มันก็หมดไป. เพราะความกลัวว่าจะแพ้ ก็ยิงท่ามาก; แล้วผลก็คือตายกันเป็นล้าน ๆ. ทำลายทรัพย์ากรของธรรมชาติอย่างนี้ พระเจ้าก็ลงโทษให้อย่างสมน้ำหน้าทีเดียว.

อีกทางหนึ่ง มนุษย์ได้ทำสิ่งที่ไม่ควรจะทำ, ทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ, ทำบ้า ๆ บอ ๆ; ขอกภัยพูดคำหยาบแล้วไหมล่ะ. ศิลปะอะไรก็ไม่รู้ ที่ไม่ต้องการ เขาก็ทำ เพื่อหมดเปลืองสิ่งเหล่านี้ ที่เป็นทรัพย์ากรของธรรมชาติ; นี้เรียกว่า โมหะทำลายทรัพย์ากรของธรรมชาติ. โลภะก็ดี โทสะก็ดี โมหะก็ดี ทำลายทรัพย์ากรของธรรมชาติ; แล้วอันนี้เอง ทำลายด้วยราคะบ้าง โทสะบ้าง

โมหะบ้าง, นี่เป็นเหตุให้มนุษย์กั๊กกัน. ขอภัยพูดคำพิเศษหน่อย ว่า มนุษย์กั๊กกันมากกว่าที่สัตว์กั๊กกัน.

ท่านทั้งหลายดูไปทั่วโลก สัตว์กั๊กกันก็มาน้อย; มนุษย์กั๊กกันด้วยเครื่องมืออันใหญ่หลวง ที่ทำลายทรัพยากรของธรรมชาติ ดังที่กล่าวแล้ว. มนุษย์มีสงครามทั้งใต้ดิน ทั้งบนดิน, มีอาวุธที่มากขึ้น ทีละหมื่นทีละแสน ต่อไปที่ละล้านก็ได้. นี่มนุษย์กั๊กกันมากกว่าสัตว์กั๊กกันนะ ดูให้ดี ๆ ว่าสัตว์มีศีลธรรมมาก หรือมนุษย์มีศีลธรรมมาก. ถ้าสัตว์กั๊กกันน้อยกว่ามนุษย์, มนุษย์กั๊กกันมากกว่าสัตว์, ก็ต้องเรียกว่า ศีลธรรมของมนุษย์มันเร็วกว่าของสัตว์ หรืออย่างไร ?

ข้อนี้จะปฏิเสธว่า 'ไม่รู้' ไม่ได้คิด; ไม่ได้หรอก. กฎของธรรมชาตินี้ ใครจะปฏิเสธว่าไม่รู้ แล้วไม่ทำ; อย่างนี้ไม่ได้. แม้แต่กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติกันแท้ ๆ นี้ ก็ไม่ยอมให้ใครปฏิเสธว่าไม่รู้; ทำผิดก็ต้องจับ. กฎธรรมชาติยิ่งไปกว่านั้นอีก 'ไม่รู้'ไม่ได้ ทำผิดไม่ได้; เช่นถลุงทรัพยากรของธรรมชาติ ของพระเป็นเจ้าเป็นต้นเสีย แล้วก็ต้องเดือดร้อน, แล้วมีแต่จะฆ่าฟันกันให้ตายคราวละแสนล้าน. กฎหมายยังมีเล่นตลกนะ แล้วแต่พยานนะ; แต่ถ้ากฎหมายแล้ว ไม่มีเล่นตลกดอก เพราะไม่ต้องอ้างพยาน, ไม่มีพยานอะไร, ธรรมชาติก็ทำไปอย่างเฉียบขาด.

ธรรมชาติบีบบังคับให้เกิดการกระทำต่าง ๆ ที่เพื่อป้องกันชีวิต; ล้วนแต่ว่ามันมีธรรมชาติที่เฉียบขาด บังคับให้มนุษย์คิดค้นกฎเกณฑ์อย่างนั้นอย่างนี้ขึ้นมา เพื่อสงวนเอามนุษย์ไว้. ไม่มีอะไรที่จะมีอำนาจเหนือกฎของธรรมชาติไปได้ ซึ่งชนบางพวกเขาเรียกว่า พระเป็นเจ้านะ. กฎของธรรมชาตินี้ คนบางพวก

เขาเรียกว่า “พระเป็นเจ้า”. นี่คือรากฐานอันแท้จริง ที่จะวินาศหรือจะเจริญ ขอให้ดูถึงรากฐานอันนี้.

รากฐานของความเจริญ คือ **สัมมาทิฐิ**; รากฐานของความวินาศ คือ **มิจฉาทิฐิ**. **สัมมาทิฐิ** ทำให้ไม่เห็นแก่ตัว ให้มีศีลธรรม ให้รักผู้อื่น บังคับใจตนเองได้ เป็นสุขเมื่อได้ทำหน้าที่ของมนุษย์; **มิจฉาทิฐิ** ตรงกันข้าม : ทำให้เห็นแก่ตัว, ทำให้เห็นแก่ตัวจนไม่มีศีลธรรม ไม่รักใคร่ ก็เที่ยวทำงานจนยากจน, ความยากจนมาจากความไม่มีศีลธรรม.

สัมมาทิฐินั้น เป็นยอดกัลยาณมิตร; พระพุทธเจ้าท่านตรัสนะ : สัมมาทิฐิ เป็นยอดกัลยาณมิตร, มิจฉาทิฐิเป็นยอดของศัตรู; นี่คือรากฐานอันแท้จริง.

คนที่ เป็นมิจฉาทิฐิ เขาพูดว่ามีชีวิตอยู่ด้วยข้าวปลาอาหาร; คนที่เป็นสัมมาทิฐิพูดว่า มีชีวิตอยู่ด้วยพระธรรม, คล้าย ๆ กับว่าเขากินพระธรรมอย่างนั้นแหละ จึงมีชีวิตอยู่ได้, – นี้คำพูดที่มันถึงถึงศีลธรรมมากกว่ากัน. คนเห็นแก่ปากแก่ท้อง กับ คนเห็นแก่พระธรรม; คน ๒ คนนี้มันเหมือนกันไม่ได้. อันไหนจะทำลายโลก ไปคิดดูเอง.

รากฐานจะดีจะชั่ว สำคัญอยู่ที่การศึกษาดี-ชั่ว

ทิฐิสัมมา หรือ **มิจฉา**ก็ตาม มันมีรากฐานอยู่ที่การศึกษา; นี่หมายความว่า เราดูการศึกษาให้ลึกลงไป. มันมีการศึกษาเป็นรากฐานของศีลธรรม : การศึกษาดี ก็มีศีลธรรม, มีศีลธรรมสมบูรณ์ เพราะมีการศึกษา

สมบูรณ์, ศิลธรรมไม่สมบูรณ์เพราะการศึกษาไม่สมบูรณ์. เพราะฉะนั้นการศึกษาที่แท้จริงที่ควรเรียกการศึกษานั้น ต้องเป็นไปเพื่อศีลธรรม, รับใช้ศีลธรรม; ไม่ใช่รับใช้เศรษฐกิจ ไม่ใช่รับใช้การเมือง ไม่ใช่รับใช้กิเลสของมนุษย์.

ทั้งโลกกำลังไม่มีการศึกษาเพื่อศีลธรรม; ศึกษาหนังสือ ศึกษาวิชาชีพ สำหรับจะไปหาลาภผลทางวัตถุ. ทั้งโลกไม่ได้ศึกษาเพื่อพระเจ้า เพื่อสนองความประสงค์ของพระเจ้า; กำลังมีการศึกษาเพื่อรับใช้กิเลส, จัดไปตามความต้องการของกิเลส. จบมหาวิทยาลัยแล้วยังเป็นคนพาล ยังรักษาเสพติด ยังเป็นอึปี่ อึป้า มือบายมุข หลงใหลในมิพหสุข; จบการศึกษาแล้วยังหลงใหลในมิพหสุข. เรื่องมิพหสุขนี้ จะไม่ขออธิบายแล้ว, มีคนบอกว่า หลายคนเขาไม่ชอบฟังคำนี้ เขาจะยกเครื่องรับวิทยุไปท่อมเสียด้วยเข้าไป เขาเกลียดคำว่ามิพหสุข; ฉะนั้น อาตมาก็ไม่พูดอีกแล้ว, แต่ไปรู้เอาเองได้.

คนไทยเราจัดการศึกษา ตามกันประเทศที่บูชาเศรษฐกิจเป็นพระเจ้า; คนไทยเรากำลังจัดการศึกษา ตามกันประเทศที่บูชาเศรษฐกิจเป็นพระเจ้า. ขอให้คอยดูสถิติอาชญากรรมจะเพิ่มกี่มากน้อย? จัดเศรษฐกิจตามกันบูชาประเทศที่เขาบูชาเศรษฐกิจ อาชญากรรมจะเพิ่มขึ้นเท่าไร? อาชญากรรมจะเพิ่มขึ้นมากอย่างประเทศที่เป็นครุฑนั่นเอง. นี่รากฐานมันอยู่ที่ว่า จัดเศรษฐกิจชนิดไม่มีศีลธรรม เพราะการศึกษาไม่ส่งเสริมศีลธรรม, จัดการศึกษาเพื่อรับใช้เศรษฐกิจ หรือกิเลสของคน. ขอให้พิจารณาดูเถิด. อาตมามีหัวข้อบรรยายว่า ถ้าจะให้รวบรัดต้องเริ่มที่รากฐาน; จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ขอให้เริ่มที่รากฐาน; จะให้สำเร็จประโยชน์โดยแท้จริง ต้องเริ่มที่รากฐาน. ความมีศีลธรรม ความมีศาสนา ความมีพระ

เป็นเจ้าของที่เป็นกฎของธรรมชาติ, นี่คือรากฐาน; ขอให้ลงไปถึงรากฐาน จัดการมาตั้งแต่รากฐาน.

ความมีศีลธรรมนั้นต้องประพฤติ ต้องปฏิบัติ, ไม่ใช่เป็นเรื่องการศึกษาในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย, ไม่ใช่เป็นเรื่องปรัชญาเพื่อเจ้อ; แต่ต้องเป็นการศึกษาปฏิบัติที่ทำได้จริง, มีระบบงาน ที่ทำให้เด็ก ๆ ทุกคนเขาปฏิบัติศีลธรรม ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปทีเดียว.

การศึกษาเป็นสัมมาทิฐิ เน้นที่ศีลธรรม มีอยู่ในสายเลือดของพวกเขาชาวไทยชาวพุทธมากี่ร้อยกัพันปีแล้ว, เราเคยมีการศึกษาที่เป็นเนื้อหาของศีลธรรม หรือศาสนา แล้วก็มีอยู่ในสายเลือด. วัฒนธรรมที่ดึงมาทั้งหลายของชาวไทยมาจากรากฐานอันนี้.

คนไทยเคารพรัก บูชา บิดามารดา ครูบาอาจารย์อย่างยิ่ง, เมื่อยังมีศีลธรรม; เดียวนี้เป็นอย่างไร ? ใครเคารพบูชาบิดามารดาครูบาอาจารย์กันกี่คน ? โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กนักเรียนวัยรุ่นทั้งหลาย แห่งยุคปัจจุบัน. กี่ร้อยกัพันปีมาแล้ว เรามีศีลธรรมในเลือดเนื้อกันอย่างไร, เดียวนี้มันจืดจางไป.

ควรมีการทดลองด้วยการมีศีลธรรมดูบรรพบุรุษ

นี่ก็จะทดลองกรุงเทพมหานครครบรอบ ๒๐๐ ปีกันแล้ว; ขอให้นึกถึงรากฐาน ถึงข้อที่ท่านมีรากฐานของศีลธรรมกันอย่างไร ? เมื่อ ๒๐๐ ปีมาแล้ว ท่านมีรากฐานคือศีลธรรมกันอย่างไร จึงอยู่กันเป็นปรกติสุขด้วยศีลธรรมใน

สายเลือด ? เดียวนี้เราจะฉลอง ๒๐๐ ปี จะฉลองกันอย่างไร ? จะมีสภาพศีลธรรมกันอย่างไร จึงจะฉลองด้วยความรู้สึกอ้อมอกอ้อมใจ เขือกเย็นใจอันแท้จริง ? อย่างฉลองด้วยจิตใจที่ร้อนเป็นไฟเลย.

ฉลอง ๒๐๐ ปี ขอให้ฉลองด้วยความมีศีลธรรม เหมือนบรรพบุรุษ; เพราะว่ามีศีลธรรมเป็นรากฐานมาแต่อ่อนแต่ออก จนกระทั่งเติบโตเจริญ กระทั่งเข้าโลงไป ก็ยังเข้าโลงด้วยกิริยาอาการแห่งศีลธรรม คือความสงบ, ไม่รบกวนให้วุ่นวาย เหมือนการเข้าโลงสมัยนี้. สมัยนี้เข้าโลงแล้ว ยังรบกวนวุ่นวายยุ่งยากไปหมด ไปดูเถอะ ไม่ต้องพูดแล้ว; บรรพบุรุษเขาไม่เคยทำอย่างนั้น.

สรุปความว่า ต้องมีรากฐานที่ถูกต้อง; ต้นไม้สันติภาพของเรา ต้องได้รับการหล่อเลี้ยงรากฐานที่ถูกต้อง. ต้นไม้พืชร้ายของเรา ต้องถูกทำลายเสียตั้งแต่รากฐาน ให้หมดสิ้นไม่เหลือหลอ, ขนาดว่าขุดรากออกเอามาเผาไฟเป็นจี้เถ้าหมดแล้ว ยังเอาไปโรยในแม่น้ำเสียอีก; อย่าให้มันกลับมาผุดมาเกิดเป็นต้นไม้พืชร้ายอีกได้. ส่วนต้นไม้ศีลธรรม มีศีลธรรมเป็นรากฐาน มีดอกผลเป็นสันติภาพนั้น ช่วยกันบำรุงรักษาด้วยความมีศีลธรรม ให้ถึงที่สุดเถิด. เราทั้งหลายทุกคนก็จะได้มีความเป็นอยู่ที่เขือกเย็น สดกับที่ว่าเกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา, เป็นคนไทยที่เป็นอิสระ เป็นอิสระทั้งแก่กิเลสและแก่ข้าศึก. ข้าศึกภายนอกนั้นเป็นของเล่น ๆ; ข้าศึกภายในคือกิเลส นั้นแหละน่ากลัว.

ขอให้ป็นอิสระจากข้าศึก ทั้งภายนอกและภายใน ดังกล่าวมา. เราทั้งหลายก็จะอยู่กันเป็นสุข มีอายุ วรรณะ สุขะ พละ เขือกเย็นอยู่ทุกทิพาราตริกาลเป็นแน่นอน.

การทำงานคือการปฏิบัติธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าว ด้วยความมุ่งหมายว่า **ปรมาตธรรมกลับมา**; กลับมาเพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม อันเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับโลกในสมัยปัจจุบัน ซึ่งกำลังมีปัญหาเลวร้าย หาคความสงบสุขไม่ได้, และมีท่าทางแสดงว่ากำลังเป็นไปสู่ความวินาศ. ที่เห็นได้ง่าย ๆ ก็ขออภัยที่จะพูดตรงไปตรงมา ว่า **คนกำลังทำอันตรายแก่กันและกัน**, ถ้าเรียกอย่างสัตว์ ก็เรียกว่า “กัดกัน”; คนกำลังกัดกันยิ่งกว่าสัตว์กัดกัน ในโลกปัจจุบัน. **คนกำลังมีกิเลสมากกว่าสัตว์** ทั้งโดยจำนวนและปริมาณ จึงทำอะไรที่เลวร้ายกว่าสัตว์

ได้ ในลักษณะเช่นนี้; หนักันมากกว่า รุนแรงกว่า ไร้ความยุติธรรมกว่า เพราะไม่มีศีลธรรม.

มนุษย์กำลังเป็นอันตรายต่อโลก โลกจะวินาศเพราะมนุษย์ ไม่ใช่เพราะสัตว์. มนุษย์กำลังมีความอิจฉาริษยา มุ่งทำลายล้างกันยิ่งกว่าสัตว์ อย่างลิ้มตัวทีเดียว. ลิ้มตัวในข้อที่ว่า “ไม่รู้”ว่าศีลธรรมอยู่ที่ไหน, ศาสนาอยู่ที่ไหน, พระเจ้าอยู่ที่ไหน; มุ่งแต่จะทำลายล้างกัน อิจฉาริษยากัน. สภาพโลกปัจจุบันนี้กำลังต้องการศีลธรรมอย่างยิ่ง; ศีลธรรมจะกลับมา และศีลธรรม จะมีมาหรือตั้งอยู่ได้ เพราะอาศัยรากฐาน ที่เรียกว่า “ปรมัตถธรรม” ในที่นี้.

เดี๋ยวนี้เราก็มองเห็นกันอยู่ว่า ปรัชญาเป็นสิ่งทีควรรู้, ปรัชญาของสิ่งใดก็ควรรู้ เพื่อทำสิ่งนั้นให้ได้ดีที่สุด. แต่อาตมาเรียกปรัชญานั้นว่า “ปรมัตถธรรม” ให้เป็นสิ่งที่ดีทีจริงยิ่งกว่าปรัชญา; เพราะปรัชญาเป็นเพียงความหมาย หรือความมุ่งหมายทีเกิดขึ้นมาจากการค้ำนึ่งค้ำนวน, แต่ปรมัตถธรรมเป็นของจริง ทีมีอยู่แล้วทีค้นพบแล้ว ไม่ต้องค้ำนึ่งค้ำนวน. เราจะมีปรมัตถธรรม เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม.

การงานคือการปฏิบัติธรรมและมีสุขได้ในการงาน

ในวันนี้กล่าวโดยหัวข้อย่อเฉพาะ ในฐานะเป็นปรมัตถธรรมว่า การงานคือการปฏิบัติธรรม; ท่านฟังคุณะรู้สึกว่า มันมีความหมายบางอย่างอยู่ลึก. การงานคือการปฏิบัติธรรมไม่ค่อยจะมีใครเชื่อ เขาเห็นว่าการงานก็ทำการงานเพื่อ

เลี้ยงชีวิต; ปฏิบัติธรรมก็เพื่อไปสู่พระนิพพาน แล้วจะเป็นสิ่งเดียวกันอย่างไรได้. นี่เพราะว่าเรายังเข้าใจผิดคำพูดที่ใช้พูดนี้ ขอให้ฟังดูให้ดี ๆ จนเห็นว่าการทำงานเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างไร.

ปัญหาทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น เพราะคนไม่ชอบทำงาน. คนทำงานด้วยความจำใจ ไม่ได้ทำด้วยความรู้สึกสนุก ว่ามันเป็นการปฏิบัติธรรม; ทุกคนทำงานด้วยความจำใจ อย่างนี้ไม่ใช่เรียกว่า การทำงานที่เป็นการปฏิบัติธรรม. การทำงานที่เป็นการปฏิบัติธรรมนั้น คนทำด้วยความรู้สึกเห็นจริงในข้อนั้น แล้วยินดีทำ แล้วทำสนุก แล้วเป็นสุขในการทำงานนั่นเอง.

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า การงานนั้นมีอยู่เป็น ๒ ชนิด คือ ถ้าทำด้วยความรู้สึกในหน้าที่ของมนุษย์ การงานนั้นก็เป็นการปฏิบัติธรรม; แต่ถ้าทำงานเพื่อสนองกิเลสอบายมุข ทำงานเอาเงินไปซื้อเหล้ากินอย่างนี้, การงานนั้นไม่ใช่การปฏิบัติธรรม.

ยกตัวอย่างชาวนา ๒ คน ชาวนาคนหนึ่ง ทำงานตามหน้าที่ของมนุษย์, ตำนึกในหน้าที่ของมนุษย์, แล้วยังจะพูดว่า ทำงานเอาข้าวใส่บาตรสักหน่อยอย่างนี้, ทำงานเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่กลางนา นี้ ชาวนาคนนี้ปฏิบัติธรรม. คนหนึ่งทำงานโดยคิดว่า จะเอาเงินไปซื้อเหล้ากิน แล้วก็ไม่ต้องทำอะไรอย่างเหงื่อไหลไคลย้อย ทำอย่างเสียไม่ได้; การทำนาของชาวนาคนที่ ๒ นี้ ไม่เป็นการปฏิบัติธรรม.

แม้ว่าเขากำลังไถนาอยู่ในนา ในลักษณะเดียวกันแท้ รูปปร่างน่าจะเป็นของอย่างเดียวกัน; แต่เนื้อแท้เป็นของต่างกัน : คนหนึ่งทำนาด้วยการปฏิบัติธรรม

คนหนึ่งทำนาโดยคิดว่า จะเอาเงินไปซื้อเหล้ากิน. ดังนั้น เราควรจะ รู้จักแยกกัน ให้ดี ๆ ในสิ่งที่รูปร่างเหมือนกัน แต่ความหมายต่างกัน.

บททวนความหมายของ “ธรรม”

ขอโอกาสอีกสักครั้งเถิด เพื่อจะพูดถึงคำว่า ธรรม, ธรรมมีความหมาย ๔ ความหมาย :-

- ธรรม คือ ตัวธรรมชาติ นั้นความหมายที่ ๑,
- ธรรม คือ กฎของธรรมชาติ นี้ความหมายที่ ๒,
- ธรรม คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ นี้ความหมายที่ ๓,
- ธรรม คือ ผลเกิดจากหน้าที่ นั้นเป็นความหมายที่ ๔.

ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนทั้งหมดทั้งสิ้น มีอยู่ใน ๔ ความหมาย นี้; ขอทำทาย ขอยืนยันให้ไปสอบสวนดู. ธรรมในความหมายที่ ๓ คือหน้าที่. มนุษย์จะต้องทำหน้าที่เพื่อรอดอยู่ได้, และทำหน้าที่เพื่อบรรลุธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป กว่าจะบรรลุนิพพาน. ธรรมะคือหน้าที่ นี้ขอให้กำหนดจดจำไว้ให้ดี; คำสั่งสอน ให้ปฏิบัติทุกอย่าง ก็คือสอนให้ทำหน้าที่ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน, หรืออย่างน้อยที่สุด ก็อยู่ที่นี้ด้วยความผาสุก.

รู้ว่าทำงานเป็นการปฏิบัติธรรม จะทำงานสนุก

คำว่า **ปฏิบัติธรรม** ปฏิบัติธรรมคำนี้ **ไม่ใช่พิธีรีตอง, ไม่ใช่พิธีรีตอง** ตามศาสนสถาน เทศกาลบุญตามวัดตามวา. คำว่า **ปฏิบัติธรรม** คือทำหน้าที่ ของ สิ่งที่มีชีวิต ตามกฎของธรรมชาติ อย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ. ไม่เฉพาะ ทำที่วัด, ไม่เฉพาะว่าต้องทำที่วัด; แม้ที่บ้าน ในสวน กลางนา ก็ปฏิบัติธรรมได้, ถ้าเขาทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ. ทำหน้าที่ของมนุษย์ สุดที่จะทำได้, ทำที่ไหนก็มีธรรมะที่นั่น; **หน้าที่นั้นก็กลายเป็นการปฏิบัติธรรมไป.**

เดี๋ยวนี้เรารู้ธรรมกัน แต่ไม่มีธรรม, **รู้ธรรมแต่ไม่มีธรรมะ** : รู้ธรรมะ ว่าได้เป็นนกแก้วนกขุนทอง แต่ไม่มีธรรมะ, แล้วยังถือเอาความหมายของคำว่า ธรรมะนี้แคบเกินไปด้วย.

เราให้ความหมายแก่คำว่า **ธรรมะ** ในความหมายที่ ๓ คือการทำ **หน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ** สำหรับสิ่งที่มีชีวิตจะต้องทำ ล้วน เดรัจฉานก็ต้องทำ, ต้นไม้ต้นไถ่ก็ต้องทำ มันคืบรนเพื่อชีวิตรอด; นั่นแหละคือ ธรรม หรือการปฏิบัติธรรม ของสิ่งมีชีวิต.

ขอให้ขยายการทำงานลงไปถึงว่า เขากำลังแจวเรือจ้างอยู่ก็ดี, เขากำลังถีบ สามล้ออยู่ก็ดี, กวาดถนนอยู่ก็ดี, ล้างท่อสกปรกอยู่ก็ดี; **เขาทำหน้าที่อย่างดีที่สุด** ด้วยสำนึกในหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ **แล้วก็ เรียกว่าการปฏิบัติธรรมเสมอกัน** **หมด.** แม้ว่าจะเป็นข้าราชการ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นประธานาธิบดี เป็น ตำแหน่งที่มีเกียรติสูงสุดในโลก ก็เป็นการปฏิบัติธรรม.

ถ้าทำเพื่อมนุษย์ ทำเพื่อสำนักในหน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้อง จะต้อง มีเกียรติเสมอกันหมด, ถ้าว่าทำหน้าที่ของมนุษย์ด้วยสุดกำลังชีวิตจิตใจ. เพราะว่ **ธรรมชาติไม่ได้สร้างคนมาให้เหมือนกัน ให้เสมอกัน ให้เท่ากัน** โดยสติปัญญา กำลังเรี่ยวแรง; **เราจึงต้องทำงานต่างกัน.** แต่ถ้าใครทำดีที่สุดแห่งสติปัญญา เรี่ยวแรงของตนแล้ว เรียกว่าปฏิบัติธรรมเสมอกัน มีเกียรติเท่ากัน. ไม่มี軒ชั้น ของความดี ที่ทำหน้าที่ของมนุษย์, ขอให้มนุษย์ที่ทำงานทุกคนทุกชนิด มีเกียรติ แห่งความเป็นมนุษย์เท่ากัน.

ถ้าคนเรารู้ธรรมะข้อนี้ ว่าการงานคือการปฏิบัติธรรมแล้ว **เขาจะ ทำงานสนุก,** จะมีความสุขในการทำงาน **ไม่ต้องบังคับให้ทำงานเหมือนลัทธิบาง ลัทธิ;** คนไม่ยอมทำงาน ต้องบังคับให้ทำงาน แล้วมันจะโกลาหลวุ่นวายสัก เท่าใด. ถ้าคนรู้ว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรม หรือสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์, ทำ กันอย่างสนุก เป็นสุขในการทำงานแล้ว; ก็เป็นผลดีแก่สังคมนั้นประเทศนั้น หรือ ผลดีแก่โลก.

สรุปความว่า **การงานไม่ใช่การหาเงิน ไม่ใช่เงินคืองาน ไม่ใช่งานคือ เงิน;** แต่เป็นการประพฤติธรรม. **การงานเป็นการประพฤติธรรม** คือทำหน้าที่ ของมนุษย์ ของความเป็นมนุษย์ของตน อย่างถูกต้องอย่างเต็มที่ ตามที่เรี่ยว แรงกายและสติปัญญาจะอำนวยให้ทำ, โดยความหมายที่ ๓ ของคำว่าธรรม คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ของสิ่งที่มีชีวิตทั้งปวง.

เป็นพุทธบริษัททั้งที่ยังไม่รู้ว่ธรรมะมี ๔ ความหมายอย่างนี้ และ ความหมายที่ ๓ สำคัญที่สุด! **การทำงานคือหน้าที่ของมนุษย์** เป็นชีวิตโวหาร คือ**ทำชีวิตให้มีประโยชน์,** ให้เกิดกำไรในการมีชีวิต ให้ได้รับผลประโยชน์ของ

ชีวิตถึงที่สุด. ดังนั้น การงานจึงเป็นการปฏิบัติธรรม, หาใช่เป็นการหาเงินมาสนองกิเลส ชื่อเหล่านี้ ทำอบายมุขต่าง ๆ ไม่.

การงานที่เป็นการปฏิบัติธรรมนั้น ไม่ใช่เป็นการหาเงินมาสนองกิเลสด้วยอบายมุขต่าง ๆ ไม่; แต่เพื่อจะชนะกิเลส. การงานที่แท้จริงนั้นจะชนะกิเลสจะบังคับตัวได้ จะบำเพ็ญความดีขึ้นไปตามลำดับ และสูงสุดจนบรรลุประณีนิพพาน.

ข้าราชการ คือผู้ทำให้ผู้อื่นพอใจ

ที่นี่ ก็จะปรารภถึงข้อที่ วันนี้เป็นวันที่ระลึก กพ. เจ้าหน้าที่แจ้งความประสงค์ว่า ถ้าอย่างไรขอให้บรรยายธรรมะ ในลักษณะที่เป็นการวินิจฉัยความหมายแห่งข้าราชการพลเรือนไปด้วยในตัว. อาตมาเห็นด้วย ว่า ข้าราชการพลเรือน เป็นผู้ที่มีหน้าที่ที่จะต้องประพฤติธรรม ให้สมกับคำว่า “ข้าราชการ”; การกล่าวธรรมะในวัน กพ. นี้ จะเป็นเกียรติยศแก่วัน กพ.

คำว่า “ข้าราชการ” มีความหมายลึกมากกว่าที่ยอมรับกัน หรือถือกันอยู่ว่าอย่างไร. ข้าราชการ คำนี้หมายความว่า ผู้ที่ทำให้ผู้อื่นร้องออกมาว่า พอใจ – พอใจ – พอใจ, ข้าราชการคือผู้ที่มีหน้าที่ทำให้ผู้อื่นร้องออกมาว่า พอใจ พอใจ.

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ? ขอโอกาสสักนิด : เล่าเรื่อง ต้นเหตุที่ทำให้เกิด คำว่า ราชะ หรือ ราชา; มีอยู่ในพระบาลีว่า เมื่อมนุษย์เป็นมนุษย์กันขึ้นในโลกนี้มากพอสมควรแล้ว ไม่มีการปกครอง อิศระเหมือนกับสัตว์ทั่วไป ก็เกิดการเบียดเบียนเอาเปรียบ ช่มเหง แย่งชิง ขโมย. มนุษย์สมัยนั้นจึงได้ปรึกษากัน ตกลงประชุมเลือกเอาคนที่น่าเกรงขาม น่าบูชา น่าเคารพ ทั้งโดยร่างกายโดยสติปัญญา

สมมติให้คนนี้เป็นหัวหน้า ว่าท่านจงทำตามที่ท่านเห็นว่าสมควรจะทำ เพื่อกำจัดสิ่งเลวร้ายเหล่านี้เสีย. มนุษย์คนนั้นก็ตั้งหน้าตั้งตากระทำ ทำการปกครอง จนสิ่งเลวร้าย เช่น การขโมย การเบียดเบียนกัน เป็นต้น หายไป มนุษย์อยู่ด้วยความรู้สึกเป็นสุข เลวร้ายออกมาทางปากว่า **พอใจ – พอใจ – พอใจ.**

คำว่า “พอใจ” ในที่นั้น ในสิ่งนั้น ก็คือคำว่า **ราชา – ราชา – ราชา,** คำว่า **ราชา** แปลว่า **พอใจ;** ถ้าให้พูดอย่างภาษาธรรมดาหน่อย ๆ ก็ว่า **พอใจไว้, พอใจไว้, พอใจไว้.** นี่ก็คือคำว่า **ราชา** เกิดขึ้นมาในโลก เมื่อมนุษย์รู้สึกพอใจในการปกครอง; จะเรียกว่าการปกครอง หรือจะเรียกว่าอย่างไรก็ได้, ขอแต่ให้ทำให้ทุกคนร้องออกมาว่า **พอใจ – พอใจ.**

ข้าราชการของพระราชา ก็มีหน้าที่อย่างเดียวกับพระราชา, คือทำให้ผู้อื่นร้องออกมาว่า **พอใจ.** แม้ว่าเดี๋ยวนี้ จะเปลี่ยนเป็นระบบประชาธิปไตย หน้าที่ก็ยังคงเดิม ตามความหมายเดิม; คือหน้าที่ของผู้ปกครอง ทำให้ทุกคนร้องออกมาได้ว่า **พอใจพอใจ,** ถ้าไม่เช่นนั้นไม่ใช่ข้าราชการ เพราะไม่ได้ทำให้คนอื่นร้องออกมาว่า **พอใจ พอใจ.**

ถ้าว่าที่จริงแล้ว อาตมาก็มีหน้าที่ที่จะทำเช่นเดียวกัน และเรียกตัวเองว่า **ข้าราชการได้เหมือนกัน, แต่เป็นข้าราชการของพระธรรมราชา.** ธรรมราชาคือพระพุทธรเจ้า; พระณรรทั้งหมดเป็นข้าราชการของพระพุทธรเจ้า ซึ่งเป็นธรรมราชา.

ถ้าให้ดีกว่านั้นควรจะพูดว่า **ทุกคนในโลกเป็นข้าราชการของโลก, ข้าราชการของพระเจ้าผู้สร้างโลก หรือสิ่งที่สร้างโลก,** โดยความมุ่งหมายว่า ให้มีโลกที่น่าดู. ทุกคนทำหน้าที่อันนั้น แล้วก็เรียกว่าเป็น **ข้าราชการของโลก, ข้าราชการ**

ของพระเป็นเจ้า ผู้สร้างโลก ผู้ครองโลก. เพราะว่าทุกคนเป็นพลโลก; เราจึงเป็น
ข้าราชการของโลกด้วยกันทุกคน.

คำว่า “พลเรือน” คำว่า “ทหาร” นี้ เป็นความหมายที่ยังเลื่อนลอย. ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการทหารไม่ควรแยกกันโดยเด็ดขาด เพราะว่ามีหน้าที่
เหมือนกัน. ถ้าเป็นข้าราชการแล้ว ต้องมีหน้าที่ทำให้ประชาชนร้องออกมาว่าพอใจ
พอใจ. นี้ขอให้ดูเถิดว่าเมื่อเรื่องราวบางอย่างเกิดขึ้นแล้ว แยกเป็นพลเรือนเป็น
ทหารกันอยู่ได้เมื่อไร; ต้องมารวมกันทันที ทำหน้าที่เดียวกันด้วยซ้ำไป เพื่อให้
เกิดความสงบราบคาบขึ้นในบ้านในเมือง.

เพราะฉะนั้น เป็นข้าราชการกันทุกคนคิดว่า, แม้แต่พลเรือนประชาชน
ก็เป็นข้าราชการ ร่วมมือกันทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นในบ้านเมือง; ก็จะรักใคร่
กลมเกลียวสนิทสนมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยไม่ต้องเรียกร้องความสามัคคี,
ซึ่งเรียกจนคอแห้งแล้วก็ไม่ค่อยจะได้. ขอให้มีธรรมข้อนี้ มีปรมัตถธรรมข้อนี้ มี
ปรัชญาข้อนี้ แล้วทุกคนจะกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

วัน กพ. ควรจะได้ระลึก นึกถึงความหมายอันนี้ ว่าเราทุกคนเป็นข้าราชการ
ของพระเจ้า, เป็นข้าราชการของโลก, แม้ในประเทศหนึ่ง ๆ คนเป็นข้าราชการ
คือมีหน้าที่ ที่จะทำให้เพื่อนมนุษย์ร้องออกมาว่า พอใจ พอใจ.

งานข้าราชการแท้ คือทำงานสนุกเป็นสุขกับงาน

ที่นี่ ก็จะคู่ต่อไปถึงว่า ข้าราชการจะทำให้ทุกคนร้องออกมาว่า พอใจ พอใจ ได้อย่างไร ? ข้อนี้ก็จะต้องมีปรมาัตถธรรมของการทำงาน ปรมาัตถธรรมหรือปรัชญาของการทำงาน ของการทำงาน : การทำงานนั้นทำเพื่อให้ทุกคนได้รับความพอใจ อยู่กันเป็นสุข ทำโลกนี้ให้น่าดู หรือน่าอยู่. การทำงานคือการปฏิบัติธรรมด้วยความบริสุทธิ์ใจ จึงเป็นความสุขอยู่ในตัว; การงานคือความสุขอยู่ในตัว.

ท่านคงจะไม่เชื่อมากยิ่งขึ้นไปอีก; การงานคือการปฏิบัติธรรม ท่านก็ไม่ค่อยจะเชื่อกันอยู่แล้ว, ยิ่งพูดว่า การงานคือความสุขอยู่ในตัวมันเอง ก็จะยังไม่เชื่อ. แต่ก็ขออ้อนวอน วิงวอน ขอร้อง ให้ท่านรับพิจารณากันสักหน่อย ว่าการงานนั้นคือการปฏิบัติธรรมอย่างไร ? และเป็นความสุขอยู่ในตัวมันเองอย่างไร ?

พูดถึงการงานที่บริสุทธิ์ การงานที่บริสุทธิ์ของธรรมะ คือหน้าที่ของมนุษย์; มนุษย์ทำหน้าที่บริสุทธิ์ ก็เป็นการงานที่บริสุทธิ์, การงานนั้นก็สนองพระพุทธประสงค์. พระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้ทุกคนทำหน้าที่ เพื่อความสงบสุขของมนุษย์นั่นเอง จึงเป็นการประพฤติธรรม; การงานชนิดนี้ทำเพื่อพระธรรม, ทำตามหน้าที่ของมนุษย์ที่มีมนุษยธรรม.

เมื่อรู้จักจริง ๆ อย่างนี้แล้วก็พอใจ พอใจที่จะทำ, พอได้ทำ พอได้กระทำก็เกิดปีติ คือความพอใจ. ปีตินี้พอใจด้วยธรรม พอใจในธรรม พอใจโดยธรรม; ไม่ใช่ปีติของคนที่มีสตางค์ซื้อเหล้ากิน นั้นมันปีติของกิเลส ปีติของกฤติผีปิศาจ ไม่เรียกว่าธรรมปีติ แต่ต้องเรียกว่ากิเลสปีติ, กิเลสปีติ ไม่ใช่ธรรมปีติ.

ธรรมปีติมีเมื่อประพฤติธรรม, ประพฤติจนยกมือไหว้ตัวเองได้. ใครทำหน้าที่ของตน จนยกมือไหว้ตัวเองได้ก็คน ? ข้าราชการทั้งหลายใครทำหน้าที่

ของคุณ จนประชาชนร้องออกมาว่าพอใจ ๆ จนยกมือไหว้ตัวเองได้กันก็คน ?
นี่คือความหมายของการทำงาน.

ทีนี้ เมื่อยกมือไหว้ตัวเองได้แล้วรู้สึกอย่างไร ? มัน เป็นการสนองพระ
ธรรม สอนของพระคุณของพระธรรม : สอนพระคุณของพระพุทธเจ้า ของพระ
พุทธ ของพระธรรม, จึงเกิดปีติชนิดนี้. การสนองกิเลสไม่ทำให้เกิดปีติชนิดนี้ แต่
จะมีกิเลสปีติ แล้วก็สร้างนรกขึ้นมาในหัวใจ; แม้จะสนุกสนาน ร่าเริง เต็มร่ากัน
อยู่เหมือนกับลิงเฒ่าเห่า, แต่ก็หาความสุขอันใดไม่ได้ ไม่มีธรรมปีติ.

นี่ถ้ามีธรรมปีติ คือมีความรู้สึกเต็มเปี่ยมอยู่ในจิตใจว่า มีความถูกต้อง
อยู่ในตนทุกกระเบียดนิ้ว มีความถูกต้องอยู่ในตนทุกกระเบียดนิ้ว ทุกอริยาบถ ทุก
กาละ ทุกเทศะ. ปีตินี้คือธรรมปีติ คือความรู้สึกอย่างนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็ทำให้เกิด
ความสุขที่แท้จริง สุขเต็มที่, สุขแท้จริง ไม่หลอกหลวง และเป็นสุขที่ไม่ต้องใช้เงิน
, แล้วเป็นสุขที่จะทำให้เงินเหลือใช้มากขึ้น. มีปีติอย่างนี้อยู่ในใจแล้ว การ
ทำงานทุกอย่างจะสนุกสนานไม่เครียด, ไม่เครียดให้ประสาทกิน ให้คนต้อง
ละอายแหมะ ประสาทกินจนคนต้องละอายแหมะ, เพราะทำอะไรอยู่ด้วยความเครียด.
ถ้ามีปีติชนิดนี้แล้ว ความเครียดจะหมดไป.

คนป่าสมัยดึกดำบรรพ์นั้น เขาไม่เครียดไม่เป็นโรคประสาท, จึงอยู่รอด
มาได้เป็นบรรพบุรุษของคนเราในทุกวันนี้. คนเราในทุกวันนี้กำลังเครียด
กำลังเป็นโรคประสาท. ได้ยินว่าเมืองไทยนี้ เป็นโรคประสาทกันเป็นแสน ๆ
คนแล้ว, เป็นบ้ากันตั้งหมื่น ๆ คนแล้ว มันจะตายหมดก็ได้. นี่มีสิ่งที่แก้ความ
เครียด อย่าให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ โรคกระเพาะ โรคหัวใจ โรคอะไรต่าง ๆ เพราะ

ความเครียด. ให้มีความสุขอยู่ในความไม่เครียดในปิตินั่นเอง ทุกอิริยาบถ; มีความสุขไม่ว่าจะทำงานชนิดไหน, ไม่ว่าจะทำงานชนิดไหน, อาตมากล้าทำกล้า ยืนย่นอย่างนี้.

ฝึกทำให้เป็นสุขทั้งงานอาชีพและงานอดิเรก

ทำงานอาชีพ ข้อแรกคือ ทำงานอาชีพ, ไม่ว่าอาชีพชนิดไหน สูงสุดลงมาตั้งแต่เป็นประธานาธิบดี เป็นข้าราชการ กระทั่งเป็นราษฎร เป็นชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน กระทั่งเป็นคนขอทาน เป็นอาชีพด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าเขาทำอาชีพอย่างถูกต้อง รู้ลึกปิติในการกระทำแล้ว ก็จะเป็นสุข ได้ด้วยกันทั้งนั้น, จะทำงานสนุก เพราะว่ามันเป็นการปฏิบัติธรรม รู้สึกว่าได้ทำสิ่งที่ดี มีความถูกต้องอยู่ในเนื้อในตัวทุกกระเบียดนิ้ว, ทำงานสนุก นี่มันก็เป็นสุขอยู่ในการทำงาน. ถ้าจิตใจบริสุทธิ์อย่างนี้จริง ๆ การทำงานจะรู้สึกเป็นสุข เพราะว่าได้ทำสิ่งที่ควรทำ ทำอย่างถูกต้อง ยกมือไหว้ตัวเองได้. ดังนั้น เขาจึงทำได้งานมาก เพราะว่าเป็นสุขและสนุกในการทำงาน จึงทำงานได้มาก มีผลงานมาก.

ที่นี้ ก็กินใช้แต่พอดี เก็บไว้แต่พอดี มันก็เหลือพอที่จะแจกให้ผู้อื่นได้. ถ้าทำงานชนิดเป็นการปฏิบัติธรรม สนุกในการทำ เป็นสุขในการทำ ก็ทำได้มาก. นี้ขอให้เห็นที่ตรงนี้ ว่าทำได้มาก, ทำได้มาก มันก็ กินไม่หมด, มันก็เก็บไว้ก็ยังไม่หมด ก็เหลือพอที่จะแจกผู้อื่นได้.

คนชนิดนี้ มีโอกาสที่จะร้องออกมาว่า สนุกโว้ย สนุกโว้ย สนุกโว้ย ในการทำงาน, ในการทำงาน, ในการกินอยู่แต่พอดี ก็สนุกโว้ย, ในการแจกให้ผู้อื่น หรือทำประโยชน์แก่โลก ก็สนุกโว้ย, สนุกโว้ย; มันมีแต่ความสุขและสนุกไปเสียทุกอย่างทุกประการ. นี่ผลของการทำงานที่เป็นการปฏิบัติธรรม เป็นอย่างนี้. ขอให้ข้าราชการทั้งหลายถือเป็นหลัก, สำหรับทำให้เกิดความหมายสมกับคำว่าข้าราชการของตน คือทำงานทุกคนร้องออกมาว่า พอใจ – พอใจ – พอใจ.

ทีนี้ มาพูดถึง งานอดิเรก ซึ่งไม่ใช่งานอาชีพโดยตรง. ทุกคนก็มีงานอดิเรก; ทำงานอดิเรกอย่างไรก็ต้องมีความสุข, แม้แต่จะเลี้ยงสัตว์เล่น ปลูกต้นไม้ เล่น อะไรก็ต้องพอใจ และมีความสุข.

อาตมาจะระบุในวงแคบเข้ามา ว่าการ กินอาหาร ก็ต้องกิน ด้วยความรู้สึกว่า ปฏิบัติธรรม อิ่มอยู่ด้วยธรรม, ไม่ใช่อิ่มอยู่ด้วยรสอาหารบ้า ๆ บอ ๆ แพงขนาดมือละหมื่นนั้นนะ เรื่องบ้า ๆ บอ ๆ, กินอย่างนั้นไม่เย็น. จะอาบน้ำก็เย็น จะถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ จะล้างตู้ชี่โคล ล้างจาน ถูพื้น ก็ล้วนแต่พอใจ ว่าเป็น การปฏิบัติธรรม, แม้ การพักผ่อนก็เป็นการพักผ่อนจริง คือจิตใจเยือกเย็น และพักผ่อนจริง.

ท่านอธิบดี ท่านหัวหน้ากอง ท่านอะไร ลองจับไม้กวาดมากวาดพื้น แทนการโรงคูบ้าง, แล้วท่านจะรู้สึกในขณะนั้น ในจิตใจของท่านเองว่าเป็นอย่างไร, เย็นหรือร้อน? ถ้าเย็น, รู้สึกเย็นนั้นแหละ การงานของเรา เป็นการปฏิบัติธรรม, เกิดกรรมปิติ พอใจ ยกมือไหว้ตัวเองได้, จะรู้จักความสุขชนิดนี้ ที่

เกิดมาจากการทำงาน. ตั้งแต่เด็กก็เป็นสุขและพอใจ, นั่งรถเบียดกันมาก็พอใจ, ลำบากอย่างไรก็พอใจ นี่ข้าราชการชั้นผู้น้อยทั่วไป รู้จักหาความสุข แม้แต่ตั้งแต่เด็ก นั่งเบียดกันมาในรถมาทำงาน; ยิ่งอดทน ยิ่งพอใจ ยิ่งรู้สึกรู้ว่าได้ทำงานที่ยาก ได้เสียสละมากแล้วก็พอใจและเป็นสุข เป็นธรรมชาติ.

การงานคือการปฏิบัติธรรม, การงานทำด้วยความสนุก และรู้สึกเป็นสุข อยู่ในตัวการงานนั่นเอง เงินเดือนก็จะเหลือใช้. ความสุขที่แท้จริงไม่ต้องใช้เงิน; ที่ต้องใช้เงินเป็นความสุขหลอก เพื่อกิเลส เพื่อญาติพี่น้องทั้งนั้นแหละ; เพราะความสุขที่แท้จริง หาได้ด้วยการสร้างธรรมปฏิบัติขึ้นในตน, ไม่ใช่สร้างกิเลสปฏิบัติขึ้นบูชากิเลส. นี่คือปรมาตธรรมที่ต้องกลับมา ในความรู้สึกของมนุษย์ ผู้จะต้องสร้างศีลธรรมขึ้นมาใหม่ อย่าให้โลกนี้วินาศเสีย เพราะความไม่มีศีลธรรมเลย.

ขอโอกาสพูดเรื่อง ศีลธรรมกลับมา และ ปรมาตธรรมก็กลับมา เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม, เพื่อความรอดของโลก อย่างนี้เรื่อยไป จนกว่าอาตมาจะหมดลมหายใจ. ขอพูดแต่เรื่องนี้ไม่มีพูดเรื่องอื่น.

ในที่สุดนี้ขอแสดงความหวังว่า ท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะรู้จักตัวเองดีขึ้นกว่าเดิม, รู้จักชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม, รู้จักพระธรรมดีขึ้นกว่าเดิม, รู้จักศีลธรรมดีขึ้นกว่าเดิม, รู้จักปรมาตธรรมดีขึ้นกว่าเดิม, แล้วนำเอาสิ่งเหล่านี้มาใช้ให้ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน แล้วก็จะเจริญก้าวหน้าองงามในทางของพระธรรม แล้วมีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๑๐ -

๑๘ เมษายน ๒๕๒๕

ถ้าจะให้เย็นน้ำ ต้องมีการลดแห่งกิเลส

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรม ตลอดเวลา ๒ ปีมานี้, อาตมากระทำไป ด้วยความหวังว่า ศีลธรรมจะกลับมา, โดยที่มึความเห็นและความเชื่ออย่างยิ่งว่า ศีล-ธรรมไม่กลับมาโลกาวินาศ ศีลธรรมระบาคโลกธาตุสงบเย็น; ใช้คำรุนแรง ไปหน่อยว่า ระบาคเหมือนโรคระบาค. ถ้าศีลธรรมระบาค โลกธาตุสงบเย็น ถ้าว่าศีลธรรมไม่กลับมาโลกาวินาศ. ลักษณะนี้แสดงให้เห็นอยู่อย่างชัดแจ้งแล้ว ซึ่งใคร ๆ ก็พอจะมองเห็น.

สำหรับ **ปรมัตถธรรมนั้น** คือ หนทางมาแห่งศีลธรรมและเป็นรากฐานของศีลธรรม, เพื่อความตั้งอยู่อย่างมั่นคงของศีลธรรม และช่วยให้เกิดความแผ่กว้างขวางออกไปของศีลธรรม, อาตมาจึงกล่าวถึงปรมัตถธรรม ในฐานะเป็นรากฐานของศีลธรรม.

ครั้งที่แล้วมา กล่าวโดยหัวข้อว่า **การทำงานคือการปฏิบัติธรรม** จนทุกคนพอใจในการทำงาน สนุกสนานในการทำงาน มีความสุขในการทำงาน เพราะว่าเป็นการปฏิบัติธรรม. ในครั้งนี้จะกล่าวโดยหัวข้อว่า **“ถ้าจะให้เย็นน้ำ ต้องมีการลดแห่งกิเลส”** ต้องมีการลดแห่งกิเลส.

เรียนพุทธศาสนาต้องรู้จักตัวกิเลสและความดับของกิเลส

ขอให้สนใจคำว่า **การลดแห่งกิเลส**. สิ่งที่จะต้องรู้จักกันให้ดีที่สุด ก็คือสิ่งที่เรียกว่ากิเลส; ขอให้มองให้เห็นชัดว่า กิเลสนั้นคืออะไร? กิเลสนั้นคือความรู้สึกผิด ๆ ความเห็นผิด ๆ ความคิดผิด ๆ การตัดสินใจผิด ๆ เมื่ออารมณ์มากระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ, ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นประจำของคนเรา; นี้เรียกว่ากิเลส.

ขอทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่า **ความรู้สึกผิด ๆ ความคิดผิด ๆ ความเห็นผิด ๆ ตัดสินใจผิด ๆ** เมื่อมีอารมณ์ภายนอกมากระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่เป็นประจำ ในชีวิตประจำวันของคนเรา; นี้เรียกว่ากิเลส. **ระวังอย่าให้เกิดความคิดผิด เห็นผิด เป็นต้น** เมื่อมีอารมณ์มากระทบ จะได้ไม่มีกิเลส.

กิเลสเป็นเหตุให้เกิดทุกข์; การเกิดขึ้นแห่งกิเลส ก็เป็นการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์. เรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้ เป็น ก ข ก กา ของพุทธศาสนา. พวกฝรั่งเขาเห็นว่า A B C ของพุทธศาสนา คือไปเรียนปรัชญาทั้งหลายในประเทศอินเดียกันเสียก่อน แล้วจึงค่อยมาเรียนพุทธศาสนา; ส่วนในพระบาลีได้ตรัสไว้ชัดว่า การรู้เรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น เป็นจุดตั้งต้นของการศึกษาพุทธศาสนา เรียกว่า อาทิพรหมจรรย์.

พุทธบริษัทงมีการศึกษาพุทธศาสนา ขนาดตั้งต้นเป็น ก ข ก กา ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ว่าเมื่อมีอารมณ์มากระทบตาเป็นต้น เกิดเป็นผัสสะแล้ว ไม่มีสติปัญญา มันก็เป็นผัสสะโง่, เกิดเวทนาโง่, เกิดความอยากที่โง่ คือตัณหา, แล้วก็เกิดความรู้สึกว่าตัวตน ไปตามตัณหานั้น ว่าตัวกู, ตัวกูเป็นผู้อยาก อยากจะได้มาเป็นของกู, สิ่งทั้งปวงก็เป็นของหนัก และเป็นความทุกข์. นี้ จุดตั้งต้นของความทุกข์; ต้องรู้สิ่งนี้เหมือนกับว่าเรียน ก ข ก กา; ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นแหละ ก ข ก กา ในการศึกษาพระพุทศาสนา.

การทำผิดเมื่อมีอารมณ์มากระทบ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น เป็นเรื่องผิด เรียกว่าคิดผิด พุคผิด ทำผิด; กิเลสคือความเห็นผิด ความเข้าใจผิด การตัดสินใจผิด. ตามปกติมันดูให้ดี เราไม่มีความรู้สึกแยกกันอย่างนี้ เอาความรู้สึกที่เกิดอยู่นั้นเป็นตัวเราเสียเอง : ตัวเราเป็นกิเลส, กิเลสเป็นตัวเราเสียเอง; นำขันธ์ นำขันธ์ นำเสรั้าก็นำเสรั้า เอากิเลสเป็นตัวตนเสียเอง; จึงไม่มีใครคิดจะทำลายล้างกิเลส ทั้งที่มันเป็นของร้อน.

กิเลสเป็นของร้อน; พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียกว่า ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ. ราคะ หรือ โลภะ มัน ร้อนทั้งที่เปียก ๆ และ ๆ; โทสะ หรือ

โกธะ มัน ร้อนอย่างเผาไหม้; โมหะ มันก็ ร้อนอย่างมีดกรีด เอาทีเดียว. นี่แหละไฟ, เบียดก็มี แห้งก็มี มีดก็มี เกิดขึ้นในใจแล้วเป็นของร้อน เราเรียกว่ากิเลสเป็นไฟ.

ที่นี้ คูในทางที่ตรงกันข้าม ว่าถ้าไม่มีร้อน มันก็เย็น; เห็นกันได้ไม่ยากเลย. ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ จิตใจก็ไม่ร้อน แล้วจิตใจก็เย็น, ไม่มีกิเลสก็เย็น; ความดับไปแห่งกิเลส นั้นแหละคือนิพพาน.

คำว่า “นิพพาน” ในสมัยพุทธกาล เป็นคำพูดของชาวบ้าน แปลว่า “เย็น”; เย็นคือดับไปแห่งความร้อน ของสิ่งที่มีความร้อน. นิพพานเป็นความดับของไฟ, เช่นบาลีว่า *ปชฺโชตฺตฺสฺสฺว นิพฺพานํ - ดับไปเหมือนไฟดับ*; ส่วนความทุกข์ดับ ร่างกายดับ นี้ใช้คำว่านิโรธ, นิโรธะมากกว่า; นิพพานะ จึงแปลว่า เย็น, เมื่อไม่มีไฟคือกิเลส.

ปัญหามันก็เกิดขึ้นอยู่ที่ว่า ไม่รู้จักกิเลสว่าเป็นของร้อน; นี่น่าแปลก, ไม่รู้จักไฟว่าเป็นไฟ, ไม่รู้จักความทุกข์ว่าเป็นความทุกข์. ชาวต่างประเทศ มีการศึกษาอย่างชาวต่างประเทศ, เขาถือว่าเขาไม่มีความทุกข์; ที่ชาวพุทธเรียกว่า ความทุกข์ ความทุกข์นั้น, เขาว่าไม่ใช่ความทุกข์ เป็นของธรรมดาอย่างนั้นเอง ไม่ต้องไปดับมัน. ชาวต่างประเทศบางคนว่า “ที่ไม่มีความทุกข์นั้น มันผิดปรกตินะ; คนไม่รู้จักยินดียินดีร้าย ไม่รู้จักอรรอย ไม่อรรอย เป็นคนปรกติอย่างนั้น เรียกว่าคนไม่ปรกติ คือเป็นคนที่ไม่ปรกติ, ต้องมีกิเลส ต้องขึ้น ๆ ลง ๆ ไปตามกิเลส จึงจะเป็นคนปรกติ”. เมื่อ ถืหลักอย่างนี้ ก็พูดกันไม่รู้เรื่อง, เราก็ไม่สามารถจะอธิบายเรื่องความดับทุกข์อย่างไรได้.

เดี๋ยวนี้ไม่รู้จักกิเลส และ **ไม่รู้ว่ากิเลสเป็นของร้อน** แล้วก็ไม่รู้สึกที่เรา **มีกิเลส** โดยเอากิเลสเป็นตัวเรา; เราทุกคนเอาตัวกู – ของกูนั้นนะมาจากกิเลส, เอากิเลสมาเป็นตัวเราอย่างนี้.

ในสภาพปัจจุบันนี้ดูให้ดี, ดูให้ดี; กิเลสกำลังครองใจคน กิเลสกำลังครองบ้าน กิเลสกำลังครองเมือง กิเลสกำลังครองโลก จริงไหม? ขอให้ดูให้ดี **กิเลสครองใจคน คนจึงรับใช้กิเลส**; เขื่อของกิเลสจึงเป็นสิ่งอร่อยที่สุดของคน. คนก็หลงไหลในเขื่อของกิเลส **การบูชากิเลสจึงเกิดขึ้น คนเลยไม่มีศีลธรรม, เมื่อมีกิเลสก็ไม่มีศีลธรรม.**

ไม่มีศีลธรรมแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางการปกครอง ทางอะไรทุกอย่าง, เพราะ**ไม่มีศีลธรรม. ทำทุกอย่าง อย่างไม่มีศีลธรรม,** ทำอย่างเห็นแก่ประโยชน์ของตน มันก็**ไม่มีศีลธรรม.** เราไปมัวแก้ปัญหาเศรษฐกิจการเมือง โดยไม่ดูที่ต้นตอว่า มันมาจากความ**ไม่มีศีลธรรม** ซึ่งมาจากกิเลสอีกต่อหนึ่ง; เราเอากิเลสเป็นตัวตน เป็นตัวกู เป็นฝ่ายถูกเสียแล้ว มันก็มีศีลธรรมไม่ได้.

นี่คือความไม่มองให้เห็นว่า **ต้นตอของปัญหาทุกอย่าง อยู่ที่ความไม่มีศีลธรรม** อันมาจากกิเลส, กิเลสจึงมีโอกาสรองใจคน ครองบ้าน ครองเมือง และครองโลก; สภาพปัจจุบันในโลกกำลังเป็นอย่างนี้ ขอให้สนใจดูให้ดีเป็นพิเศษ.

คนมีกิเลส เอากิเลสเป็นตัวตน – ของตน ก็บูชาเขื่อของกิเลสเป็นพระเจ้า; ต่อสู้เพื่อกิเลส, ต่อสู้เพื่อให้ได้เขื่อของกิเลส, ต่อสู้แทนกิเลส เพราะว่าการกิเลสเป็นตัวตนของเขาไปแล้ว; เขาก็ยังจมอยู่ในกองกิเลสโดยไม่รู้สีกตัว. เหมือนหนอนที่เกิดในพริก มันก็อยู่ได้โดยไม่แสบร้อน, หนอนที่เกิดในकुถมันก็อยู่ได้โดย

ไม่รู้สักสปรก, หนอนที่เกิดในซากศพที่เน่าเหม็น มันก็อยู่ได้โดยไม่
รู้สักเน่าเหม็น.

ความเคยชินหลงใหลในเหยื่อของกิเลส เป็นนิสัย เป็นสิ่งเสพติดยิ่งกว่า
เสพติด; คนจึงจมอยู่ในอบายมุข ซึ่งเป็นเหยื่อของกิเลส เป็นทางให้ได้เหยื่อของ
กิเลส ยากที่ใครจะพรากออกมา, พรากตนเอง หรือพรากผู้อื่นได้ออกมาเสียจาก
อบายมุข ซึ่งเป็นเหยื่อของกิเลส.

คนร่ำรวยก็คือโอกาสผลิตเหยื่อของกิเลส ขายเป็นอุตสาหกรรมร่ำรวย
ไปเลย. อุตสาหกรรมผลิตเหยื่อของกิเลสขึ้นในโลกนี้ มากมายเต็มไปทั่วโลก :
ของอร่อยทางตา อร่อยทางหู อร่อยทางจมูก อร่อยทางลิ้น อร่อยทางกาย อร่อย
ทางใจ ผลิตขึ้นเป็นอุตสาหกรรม จนผู้ผลิตร่ำรวยเป็นภัยแก่โลกไปเสียก็มี.

นอกจากนี้ยังมีการกระทำโดยไม่รู้สักตัว ไม่เจตนาแต่ก็เป็นอบายมุข
อย่างยิ่ง. ขอยกตัวอย่าง, ขอรักขณะ ยกตัวอย่างนะ, เดี่ยวนี้มีการพนันมวยกันที่
หน้าจอโทรทัศน์; ที่บ้านนอก ที่ไหนมีจอโทรทัศน์ วันมีมวยก็พนันมวยกัน เสีย
เงินเสียทอง กันเป็นอันมาก; โดยเฉพาะก็เป็นพวกวัยรุ่น. นี้อบายมุขโดย
ไม่เจตนา.

อาตมาเห็นว่าโทรทัศน์นี้ น่าจะเลิกโปรแกรมมวย เลิกโปรแกรมมวย,
พวกวัยรุ่นทั้งหลาย ก็จะได้ไม่มาเล่นการพนันมวยตามโปรแกรมมวย ที่จอโทร-
ทัศน์. ขอผู้มีอำนาจได้พิจารณาว่า อบายมุขที่ไม่เจตนา กำลังมีมากขึ้น ๆ ใน
หมู่วัยรุ่นอย่างนี้. คนมีกิเลสอยู่แล้วมันก็รับเอามาสสนองกิเลส.

อบายมุข โดยทั่วไปเช่น ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่น การพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำงาน. นี่เป็นอบายมุขอย่างไร ? อาตมาก็เคยบรรยายมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ในการบรรยายครั้งก่อน ๆ, นั้นเป็น อบายมุขโดยเจตนา; ทั้งที่อยากจะควบคุมก็ควบคุมไม่ได้.

เดี๋ยวนี้มี อบายมุขโดยไม่เจตนา; ไม่มีการควบคุม, ไม่มีใครต้องการ จะควบคุม มันก็ยิ่งส่งเสริมให้มากขึ้น. คนมีกิเลสพอได้เหยื่อของกิเลส กิเลสมัน ก็มากขึ้น มีผล คือมีการฟ่ายแพ้แก่กิเลส, มีการฟ่ายแพ้แก่กิเลสในหมู่คน. ผลก็ เกิดขึ้น คืออบายมุขก็เต็มบ้านเต็มเมืองยิ่งขึ้นทุกที.

อบายมุขที่เลวร้ายที่สุด คือ การไม่ชอบทำงาน ไม่เห็นว่าการทำ การงานเป็นการปฏิบัติธรรม. เขาไม่ชอบทำงาน; ไม่รู้ว่าคำว่าธรรม, ธรรม, ธรรมะนี้คือหน้าที่ของมนุษย์ หรือสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดจะต้องทำ, ทำหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตนั้นแหละคือธรรม, คือธรรมะ เป็นการปฏิบัติธรรม.

เขาไปเห็นอบายมุขเป็นความสนุกสนาน เป็นทางมาแห่งทรัพย์สมบัติ มันก็เลยไปกันใหญ่ ไปบูชาอบายมุข เพราะการแพ้กิเลส. อบายมุขก็เต็มบ้านเต็ม เมือง อย่างที่เห็น ๆ กันอยู่ โดยเจตนาก็มี โดยไม่เจตนาก็มี โดยรู้สึกตัวก็มี ไม่ รู้สึกตัวก็มี; เห็นเป็นความดี ความสุขสนุกสนาน เอรีดอ้อยไปเสียก็มาก.

ที่นี่ อาชญากรรมเต็มบ้านเต็มเมือง; ผลของการฟ่ายแพ้กิเลส คือ อบายมุขเต็มเมือง แล้วอาชญากรรมทั้งหลายก็ตามมาเต็มบ้านเต็มเมือง. ประจักษ์ พยานมีอยู่ที่ข่าวสารต่าง ๆ แม้แต่หน้าหนังสือพิมพ์ก็แสดงให้เห็นว่า อาชญากรรม กำลังระบาด.

ผลของการแพ้กิเลสนี้ ทำให้คอร์รัปชันเต็มบ้านเต็มเมือง. คอร์รัปชันคือการแสวงหาประโยชน์รายได้โดยไม่ถูกวิธี; คือการโกงนั่นเอง. เมื่อไม่มีศีลธรรมไปพ่ายแพ้แก่กิเลสแล้ว ก็ทำคอร์รัปชัน ก็มีการคดโกง ในหมู่มนุษย์อันไม่เป็นมนุษย์ จนเหลือแต่เป็นคน. คนผลิตก็พร้อมที่จะโกง คนซื้อก็พร้อมที่จะโกง, คนกลางก็พร้อมที่จะโกง คนขายก็พร้อมที่จะโกง คนส่งออกก็พร้อมที่จะโกง. นี่เพราะไม่มีศีลธรรม, ก็โกง โกง โกง กันทุกชนิดของคน; จนกระทั่งว่า ผู้รักษาความยุติธรรมก็จะโกง, ที่น่าเศร้าที่สุดก็คือนักบวชทั้งหลายก็จะกลายเป็นคนโกง, ถ้าไม่มีศีลธรรมเพราะพ่ายแพ้แก่กิเลส.

ไม่ต้องดูอะไรอื่น ประเทศชาติของเราขาดดุลการค้า อย่างท่วมหัวท่วมหูเลย นี่มีมูลมาจากอะไร? มีมูลมาจากคนสนองกิเลสของตนมากเกินไป คนบูชาเหยื่อของกิเลสมากเกินไป, กินอาหารแพง แต่งตัวแพง, ซื้อหาความสำราญแพง; ไม่มีใครมีความสุข เพราะการทำหน้าที่การงาน.

อาหารบริโภคในบ้านในเมืองไม่ถูกใจ อาหารจากเมืองนอกก็เข้ามา; เช่นเนื้อกระป๋องเล็ก ๆ ไม่ถึงหนึ่งปอนด์ ราคาตั้งร้อยบาท, ตั้งเก็บบร้อยบาท นี้จะกินกันไปทำไม? นอกจากจะให้ประเทศชาติขาดดุลการค้า. มีอาหารอะไรอีกมากที่จะซื้อหาได้ถูก ๆ บำรุงร่างกายได้ดี ในประเทศไทย ก็ไม่นิยมกัน. นี่เพราะพ่ายแพ้แก่กิเลส. การแต่งเนื้อแต่งตัว เครื่องใช้ไม้สอย บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ มันก็ล้วนแต่จะไปในทางสนองกิเลสยิ่งขึ้น ๆ ไม่มีขีดที่ว่าเพียงพอหรือพอดี, แล้วจะไม่ขาดดุลการค้าอย่างท่วมหัวท่วมหูได้อย่างไรกันเล่า.

อีกทางหนึ่งถ้ามองดูในด้านใน คือด้านจิตใจ. ผลแห่งการฟ่ายแพ้กิเลส นั้น ทำให้คนเป็นอยู่อย่างทนทุกข์ทรมาน. มันอดไม่ได้ มันต้องไปแสวงหามัน อดไม่ได้, เมื่อไม่ได้มันก็ทรมานใจ เป็นอยู่อย่างทรมานใจ เป็นอยู่อย่างวิตกกังวล ไม่เท่าไรก็ได้เป็นโรคปวดศีรษะ, โรคนอนไม่หลับ โรคประสาท เป็นโรคจิต เป็นบ้าไปเลย กระทั่งฆ่าตัวตาย เพราะคิดไม่ถูกคิดไม่ตกในเรื่องนี้.

ได้ยื่นการประกาศทางการแพทย์ว่า เป็นโรคประสาทกันเป็นแสน ๆ. อาตมาคิดว่ามากกว่านั้น ที่รู้แล้วเอามาประกาศนั้นมันยังน้อยไป. สำหรับคนไทย ๔๘ ล้านนี้ คงจะไม่ใช่เป็นโรคประสาทกันเพียงแสน ๆ มันจะขึ้นจำนวนล้านแล้วก็ได้ ๒ ล้าน ๓ ล้านแล้วก็ได้ แต่ไม่ได้มาพบหมอ หมอไม่ได้จัดไว้ไม่ได้แสดงออกมาเป็นสถิติ. เป็นบ้านี่ที่มาอยู่ในโรงพยาบาลอาจจะเป็นหมื่น ๆ แต่ที่ ไม่ได้มาก็ยังมีอีก.

ฉะนั้น เราควรจะเอามาพิจารณา ให้เกิดความไม่ประมาท ว่า การฟ่ายแพ้แก่กิเลสนี้ ทำความเสื่อมเสียมหาศาล น่ากลัวยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์; อาตมาพูดว่า กิเลสน่ากลัวยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์ บางคนไม่เชื่อ. ขอให้พิจารณาดูให้ดี : คอมมิวนิสต์เกิดขึ้นมาในโลกเพราะกิเลส เพราะกิเลสจึงเกิดคอมมิวนิสต์ขึ้นมาในโลก, เพราะกิเลสจึงเกิดนายทุน, เมื่อเกิดนายทุนก็มีผู้ต่อต้านด้วยกิเลส คือชนกรรมาชีพ แล้วก็รบกันไปรบกันมา อาฆาตมาดร้ายแก่กันและกัน ต่อสู้กันไป ต่อสู้กันมา ก็ด้วยอำนาจของกิเลส. การเกิดคอมมิวนิสต์ก็ดี การล้างผลาญกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ดี มันก็มีมูลมาจากกิเลส; ฉะนั้น กิเลสจึงน่ากลัวยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์. ผลของการแพ้แก่กิเลส ทำให้โลกร้อนระอุไปหมดอย่างนี้.

โทษเลวร้ายต่าง ๆ ของการไม่ลดกิเลส

เฮ้, ทีนี้มาดูเรื่อง ถ้าไม่มีการลดกิเลสกันบ้างจะเป็นอย่างไร ? ถ้าไม่มีการลดกิเลส มีแต่กิเลส กิเลสก็ครองโลก กิเลสครองคน กิเลสครองบ้านเมือง ครองโลกเป็นระบบกิเลสชาติไทย; กิเลสชาติไทยนี้น่ากลัว ยิ่งกว่าระบบคอมมิวนิสต์ ฟาสซิสต์ นาซี อะไรต่าง ๆ. ถ้าประชาชนไม่ยอมลดกิเลสลงแล้ว รัฐบาลไหนจะทำความร่วมมือในบ้านเมืองได้ ? ถ้าประชาชนไม่ยอมลดกิเลสลงเสียแล้ว รัฐบาลไหนจะปกครองบ้านเมืองให้สงบร่มเย็นได้ ? หรือจะต้องใช้กันที่รัฐบาล จึงจะปกครองบ้านเมืองให้สงบร่มเย็นได้ ?

คนมีกิเลสนั้น ยิ่งรวยยิ่งโกง คนจนเสียอีกไม่มีโอกาสจะโกง คนร่ำรวยมีกิเลสแล้วยิ่งโกง, แล้วยิ่งโกงมาก, ยิ่งมีอำนาจยิ่งโกง, ยิ่งมีเกียรติก็ยิ่งใช้เกียรติเป็นเครื่องมือโกง โกงเพื่อให้ได้เหยื่อสนองกิเลส. อย่าเข้าใจว่าร่ำรวยแล้วจะไม่โกง, ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้วก็จะโกง; แม้เป็นนักบวชก็โกง ถ้าไม่มีศีลธรรม; คือบังคับกิเลสไม่ได้, ยิ่งรวยยิ่งโกง, ยิ่งมีอำนาจยิ่งโกง, ยิ่งมีเกียรติยิ่งโกง.

ดูให้ดี ดูให้ดีข้อนี้ว่า อะไรกำลังครองมนุษย์ ? อะไรกำลังครองใจมนุษย์ ? ครองบ้าน ครองเมือง ครองโลก ไม่ใช่กิเลสหรืออย่างไร ? ประชาชนของกิเลส จะเป็นประชาธิปไตยได้อย่างไร ? ประชาชนของกิเลสเขาก็เห็นแก่ตัวกู-ของกู เขาไม่เห็นแก่ผู้อื่น เขาไม่เห็นแก่ความถูกต้อง. ก็เป็นอันว่าประชาชนที่มีกิเลสนั้นแหละ ทำให้กิเลสครองเมือง กิเลสครองโลก ไม่มีทางที่จะเป็นประชาธิปไตยได้.

ธรรมะเท่านั้นที่จะปราบกิเลสได้

ที่นี่ จะใช้อำนาจอะไรมาปราบกิเลส จะใช้อำนาจอะไรมาปราบกิเลส, ถ้าไม่ใช่อำนาจของพระธรรม ที่กิเลสยอมกลัว. อำนาจธรรมดา อำนาจอาวุธ นี่จะปราบกิเลสได้อย่างไร, จะปราบคอร์รัปชั่นได้อย่างไร ? รบกับกิเลสนี้มัน เหมือนกับรบกองทัพผี; กองทัพพวกผี ใครจะเอาชนะได้ด้วยอาวุธอะไร ? แม้แต่ปราบตึกแตนครุพีชก็ยังปราบกันไม่ค่อยได้ แล้วจะไปปราบกองทัพผีของ กิเลสได้อย่างไร ?

ขอให้เราได้ใช้อำนาจของพระธรรม เอากองทัพพระธรรม เอาองค์ พระธรรมมาเป็นเครื่องปราบปรามกิเลสกันเถิด. ข้อนี้เป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเรามี ศีลธรรมกลับมา โดยมีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน. ปรมาตธรรมคือสติปัญญาใน อันดับสูงสุด รู้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรควรจะทำอย่างไร เท่าไร เมื่อใด รู้อย่าง ถูกต้อง; นี้เรียกว่าปรมาตธรรม, ครั้นมีแล้วก็ง่ายที่จะให้มีศีลธรรม. ศีลธรรม มาแล้ว ผีหรือ กองทัพผีของกิเลสนั้นก็หายไป.

ขอให้ปรมาตธรรมกลับมา, มาสร้างอาวุธสำหรับปราบกิเลส หรือ ปราบผีที่กำลังครองโลก. ผีคือกิเลสที่กำลังครองโลก จะต้องถูกปราบให้หมด ไปด้วยพระธรรม.

ให้เราที่มีความรู้สึกถูกต้อง ให้มีความคิดถูกต้อง มีความเห็นถูกต้อง มีการตัดสินใจถูกต้อง, ทุกครั้งที่อารมณ์มากระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในชีวิตประจำวันของเรา. นั่นแหละคือ ศีลธรรม มีรากฐานเป็น ปรมาตธรรม; มาแล้วก็คุ้มครองคน ให้พ้นจากอำนาจของกองทัพผี คือกิเลส.

ขอให้ปรับปรุงปรียัติธรรม คือการเล่าเรียนธรรมะให้ถูกต้อง;
ปรับปรุงปฏิบัติธรรม คือการปฏิบัติธรรมะที่ถูกต้อง; แล้วหวังผลเป็นปฏิเวธ
ธรรมที่ถูกต้อง, อย่าได้หวังผลผิด ๆ งามงายเลย. ปรียัติธรรม ปฏิบัติธรรม
ปฏิเวธธรรมถูกต้องแล้ว เราก็มีกองทัพธรรม ที่สามารถจะปราบกองทัพผี คือ
กิเลสให้หมดไป ให้ลดลง.

ประชาชนต้องมีการลดลงแห่งกิเลส จึงจะสร้างความสงบเย็น ขึ้นมาใน
ประเทศในชาติของเรา; มีธรรมะมาช่วยมนุษย์เรา ให้สามารถลดกิเลส. จะลด
โดยวิธีใดอย่างไร; ถ้ามีโอกาสก็คงจะได้พูดคุยกันในคราวหลัง. เดียวนี้เรามีไฟคือ
ราคะ โทสะ โมหะ เผาจนร้อนไปทั่วโลก; จะเอาธรรมะกลับมาดับไฟนี้เสีย; คน
ก็จะเย็น บ้านเมืองก็จะเย็น โลกนี้ก็จะเย็น.

การชี้ชวนซึ่งกันและกัน เพื่อการลดลงแห่งกิเลส เป็นสิ่งที่จำเป็น
อย่างยิ่ง มีความถูกต้องอย่างยิ่งและด่วน รีบด่วนยิ่งกว่าสิ่งใด ในโลกปัจจุบัน.

อาตมาขอจบการบรรยายครั้งนี้ลง, ด้วยความหมดเวลาว่า ท่านทั้งหลายจง
มีความกล้าหาญ มีความแน่วใจในการลดลงแห่งกิเลสของตน ๆ แล้วมีความอยู่เป็น
ผาสุก ถูกต้องตามคลองธรรมของความเป็นมนุษย์ สบายทั้งกายทั้งใจ อยู่ทุกทีพา
ราตรีกาลเทอญ.

มัดแก้กันแต่ที่ปลายเหตุปัญหาก็กเพิ่มพูน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ ก็ยังรวมอยู่ในชุดที่ว่า **ปรมัตถธรรม** ต้องกลับมา เพื่อเป็นรากฐานแห่งศีลธรรม, ศีลธรรมจักได้เจริญรุ่งเรืองคุ้มครองโลก; ถ้าศีลธรรมไม่กลับมา โลกต้องวินาศ, ถ้าศีลธรรมระบาค โลกชาติก็สงบเย็น. ใจความหรือความมุ่งหมายมีอยู่อย่างนี้ ว่าศีลธรรมต้องคุ้มครองโลก, ศีลธรรมจะมั่นคงก็เพราะมีปรมัตถธรรมกลับมา.

ปรมาตมธรรมเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง ในฐานะที่เป็นต้นเหตุที่ลึกซึ้ง, ซึ่งเราจะต้องค้นให้พบ แล้วนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ แก่สิ่งที่อยู่ข้างบน. ปรมาตมธรรมเป็นรากฐานของศีลธรรม; ถ้าศีลธรรมมีรากฐานมันก็มั่นคง ก็มีอำนาจมีกำลัง ที่จะทำหน้าที่ของศีลธรรม กล่าวคือสิ่งที่จะช่วยโลกแห่งยุคปัจจุบัน. การแสดงปาฐกถาโดยอาตมาในชุดนี้ ก็ด้วยความหวังเช่นนี้เอง.

แก้ปัญหาคือต้นเหตุจะดับทุกข์ได้

เราไม่รู้ ไม่สนใจ ไม่รู้เพราะไม่สนใจต้นเหตุอันลึกซึ้ง เราก็มีว่ แก้ปัญหากันแต่ที่ปลายเหตุ, มันก็ผิดหลักของพระพุทธศาสนา; ปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น. หัวข้อที่จะแสดงในวันนี้ กำหนดไว้คือ มีว่แก้กันแต่ที่ปลายเหตุ ปัญหาก็เพิ่มพูน. แก้กันแต่ที่ปลายเหตุปัญหาก็เพิ่มพูน, ยิ่งแก้ยิ่งเพิ่มปัญหา, ก็เป็นสิ่งที่น่าเวทนา สงสาร ยิ่งกว่าที่จะนำหัวเราะเยาะ. เหมือนรบกับผี : ยิ่งฆ่าตาย ยิ่งเพิ่มมาก ยิ่งฆ่าก็ยิ่งเพิ่ม, แล้วใครจะเป็นฝ่ายแพ้.

พวกเราชาวพุทธ หรือว่าพวกไทยเราเป็นชาวพุทธ ยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เพื่อให้ชาติปลอดภัยและรุ่งเรือง; ไม่ค่อยจะสนใจส่วนที่เป็นหัวใจของพระศาสนา คือความมีเหตุผล, หรือการใช้เหตุผลเป็นการแก้ปัญหา. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีหลักเรียกว่าอิทัปปัจจยตา, คือ กฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท; เรียกสั้น ๆ ก็เรียกว่า อิทัปปัจจยตา, ถ้าเรียกเต็มทีตามพระบาลีก็เรียกว่า อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท.

อิทัปปัจจยตา เป็นกฎกลางทั่วไปว่า *เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ดับไปสิ่งนี้จึงดับไป*, ใ้ใช้กับอะไรได้ทุกสิ่ง; แต่ถ้าจะใช้แก้ปัญหาแห่งความทุกข์ **เพื่อดับความทุกข์** แล้วก็จะระบुชดลงไปว่า **อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท** : จะกล่าวถึงเหตุให้เกิดทุกข์ตั้งแต่ต้นมาทีเดียว จนถึงกับปลายสุดคือความทุกข์; แล้วตัดต้นเหตุที่เสี่ย ก็ดับมาตามลำดับ จนถึงความทุกข์ดับ.

หัวใจพระพุทธศาสนา จึงมีผู้สรุปว่า กล่าวเรื่องเหตุ และความดับแห่งเหตุ; อย่างคาถาพระอัสสชิ ตอบแก่คนนอกพระพุทธศาสนา ที่มาถามว่า พระพุทธศาสนาสอนอะไร ? ท่านก็ตอบว่า *พระมหาสมณะซึ่งเป็นพระศาสดาของเรา กล่าวความมีเหตุและความดับแห่งเหตุ*. เรื่องอื่นไม่ต้องพูด เพราะว่าตัวสำคัญมันอยู่ที่จัดการกับสิ่งที่เป็เหตุให้ถูกต้อง; เหตุให้เกิดนี้ เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์, ฉะนั้น ดับเหตุที่เสี่ย ก็เป็ความดับแห่งทุกข์. เดียวนี้โลกกำลังเต็มไปด้วยปัญหาที่เป็นเหตุที่ทำให้เราทนอยู่ไม่ได้ ต้องดิ้นรน. ถ้าเราดับเหตุที่เสี่ยได้ เราก็ไม่มีปัญหา และอยู่กันเป็นผาสุก.

ต้นเหตุแห่งปัญหาคืออวิชชา

สิ่งที่เป็ต้นเหตุที่สุดนั้น เรียกว่าอวิชชา. ต้นเหตุตอนต้นที่สุด ต้นเหตุอย่างแท้จริงนั้นเรียกว่า อวิชชา **เป็ต้นเหตุให้เกิดปัญหาและความทุกข์**. เรื่องของธรรมชาติเจณมาก อธิบายไว้ชัดเจนมาก เป็ตัวอักษรปรากฏชัดอยู่; แต่ต้นเหตุแห่งความทุกข์ในโลก หรือเหตุแห่งปัญหาในโลกนี้ เราจะต้องจับเอาเอง

จับให้ได้ว่ามันอยู่ที่อวิชาของโลก โลกที่มีอวิชา อวิชาของโลกเป็นต้นเหตุแห่งปัญหา. ถ้าเรากำจัดอวิชาของโลกเสียได้ เราก็หมดปัญหา จะเป็นโลกที่สว่างไสว แจ่มแจ้งแล้วก็สงบเย็น.

พุทธบริษัทควรจะรู้เรื่องของ อวิชา ว่าเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาทั้งฝ่ายโลก และฝ่ายธรรม, คือเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งอย่างโลกิยะ และอย่างที่สูงเหนือโลก; ถ้าทำลายเสียได้ ความทุกข์จะหมดไป, จะประสบผลดี ทั้งที่เป็นชั้นโลกิยะและโลกุตตระ. นี้จะต้องพูดกันให้เข้าใจ จึงจะสมกับที่เป็นพุทธบริษัท.

เมื่อพระพุทธเจ้า ประทับอยู่พระองค์เดียวในโอกาสหนึ่ง ท่านได้กล่าวขึ้นมาด้วยพระองค์เองเหมือนกับท่อง เหมือนกับเด็ก ๆ ท่องอะไร หรือเราท่องอะไรว่า “อาศัยตาและรูป ย่อมเกิดจักขุวิญญาณ, สิ่ง ๓ ประการนี้มาร่วมกันทำงาน เรียกว่าผัสสะ; เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา; เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา; เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงเกิดอุปาทาน; เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงเกิดภพ เกิดชาติ และเกิดความทุกข์ทั้งปวง”. เมื่อท่านกล่าวเรื่องตาเสร็จแล้ว ก็กล่าวเรื่องหู เรื่องจมูก เรื่องลิ้น เรื่องกาย เรื่องใจ เป็นลำดับไปจนกระทั่งฝ่ายดับ.

มีภิกษุองค์หนึ่งมาแอบฟังอยู่ด้านหลัง พระองค์ทรงเหยียดไปเห็นเข้า ก็เลยตรัสเรียกตัวมา แล้วบอกว่าดู, นี่คืออาทิพรหมจรรย์, เจือนต้นของพรหมจรรย์, เจริญศึกษา เจริญเล่าเรียน จำเอาไปศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติ.

หมายความว่า เจือนต้นของพรหมจรรย์ คือเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำงานด้วยกัน คือกระทบกันแล้วคนมันโง่ในขณะนั้น ผัสสะนั้นก็ให้เกิดเวทนา โง่ แล้วให้เกิดความอยากที่โง่คือตัณหา จึงได้เกิดอุปาทานยึดมั่นถือมั่นถือนี้ ว่า

เป็นตัวกูบ้าง ว่าเป็นของกูบ้าง, ก็เกิดภพ คือความมีแห่งตัวกู, เกิดชาติ คือความคลอออกมาแห่งตัวกู; ก็รับเอาสิ่งนั้น ๆ มายึดถือแล้วเป็นทุกข์.

ทุกข์เกิดจากความโง่ ไม่รู้หลักสำคัญของศาสนา

ดูให้ดี : ความทุกข์เกิดมาจากความโง่ เมื่อมีการกระทบกันทางอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ชัมมารมณฺ์, เกิดวิญญานทางอายตนะเหล่านั้นแล้ว ทำงานเป็นผัสสะ; นั่นแหละ เวลาหรือขณะที่สำคัญที่สุด คือผัสสะนั่นเอง, ถ้าโง่กันตอนนี้แล้วก็จะเป็นการดิ่งไป สู่วิญญานโดยแน่นอน.

ถ้าในขณะที่แห่งผัสสะไม่มีวิชา แต่มีวิชาแทนแล้ว ก็รู้แจ้ง ก็ควบคุมกระแสแห่งการปรุงแต่งของจิตไว้ได้ ไม่ให้ดิ่งไปในทางแห่งความทุกข์. ความสำคัญจึงอยู่ที่ว่า มีวิชาหรือมีวิชา; ถ้ามีวิชาก็รอดตัว. นี่คือหลักแห่งพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุด.

ก ข ก กา ของพระพุทธศาสนานั้น อยู่ที่เรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; แต่เราก็มองข้ามเสีย ไม่สนใจตั้งต้น ก ข ก กา กันที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ไปเรียนเรื่องอะไร ๆ หรือแม้แต่ว่าไปเรียนเรื่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ไม่สนใจเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ไม่รู้ ก ข ก กา ของพระพุทธศาสนา. ชาวต่างประเทศมาศึกษาพุทธศาสนาไม่สำเร็จก็เพราะเหตุนี้; เขาไม่ตั้งต้นที่จุดตั้งต้น ที่จะเรียกว่า ก ข ก กา หรือ A B C ของพุทธศาสนา ว่าต้องตั้งต้นที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ชาวต่างประเทศจะไปเสียเวลาเรียนเรื่องประเทศอินเดีย เรื่องวัฒนธรรมอินเดีย เรื่องปรัชญาของชาวอินเดีย ซึ่งเรียนให้ตายก็ไม่จบ; ให้ฝรั่งเรียนปรัชญาของอินเดียให้ตายก็ไม่จบ. เขาหวังว่าจะเรียนอันนั้นก่อน แล้วจึงมาเรียนพุทธศาสนา; แล้วก็จัดให้เป็นปรัชญาแขนงหนึ่งของอินเดียเสียด้วย, เรื่องก็จบกัน ก็ไม่พบตัวพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นธรรมชาติเด็ดขาด อย่างวิทยาศาสตร์, ไม่เป็นปรัชญา ไม่ใช่ปรัชญา; มันก็ผิดไปหมด ผิดไปหมดตั้งแต่จุดตั้งต้น.

นี่เรา จะต้องเรียนที่จุดตั้งต้นแห่งปัญหา คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของคน : ถ้ามีความโง่เมื่อตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจทำงาน มันก็สร้างความทุกข์ขึ้นมา; ถ้ามีความฉลาดเมื่อตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจทำงาน มันก็ไม่มีทุกข์ทำนองนั้นเอง.

คนไม่รู้จักโลกตามที่เป็นจริงจึงทำผิด

เดี๋ยวนี้โลกมีแต่ความโง่; ขอภัยพูดคำหยาบคายด้วย, แล้วคล้อยกันว่าดูหมิ่นคนทั้งโลกด้วย. อาตมาก็ยืนยันอยู่นั่นเองว่า โลกกำลังมีความโง่ มีอวิชาไม่รู้จักโลกตามที่เป็นจริง รวมทั้งไม่รู้จักตนเองด้วย, จึงได้โง่ ทำผิดต่อปัญหาในโลก ปัญหาก็เพิ่มพูน. โง่อย่างไร ขอให้ดูไปตามลำดับ :-

โลกกำลังหลงในรสอร่อยของวัตถุ, เอาวัตถุที่มีรสอร่อยนั้น มาเป็นพระเจ้า; เขาก็เป็นทาสของวัตถุ หรือจะเรียกว่าเป็นทาสของกิเลสตัณหา ซึ่งตั้งขึ้นจากวัตถุ. ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะว่าการศึกษาหมุ่นไปผิด มีลักษณะเป็นการศึกษาทางด้วน, รู้จักกันแต่หนังสือ เรียนกันแต่หนังสือ, รู้จักกันแต่อาชีพ ไม่รู้จักว่าธรรมชาติ ที่จะทำให้เป็นมนุษย์นั้นเป็นอย่างไร. รู้กันแต่หนังสือกับวิชาชีพ,

การศึกษาด้วน ๆ อย่างนี้ ทำให้คนหลงในรสอร่อยของวัตถุ; เมื่อไปหลงแล้ว มันก็คิดดูเถอะว่ามันเหมือนกับว่าหลับตา มันก็จะทำให้ถูกต้องได้อย่างไร.

ความไร้ศีลธรรมก็เกิดขึ้น เพราะความหลงในวัตถุ, หลงในความอร่อยของวัตถุ, แล้วก็จะเอาแต่ความอร่อยอย่างเดียว, บูชาความอร่อยทางวัตถุเป็นถึงสูงสุด, ก็ มอบตัวเข้าไปเป็นทาส. นี่แล้ว ความถูกต้องจะมีได้อย่างไร, ศีลธรรมจะมีได้อย่างไร; การโกง การคดโกง ก็ลุกลโผลงขึ้นมา ทั่วทุกหัวระแหงเหมือนดอกเห็ด, มันก็เกิดความยุ่งยาก วิฤตการณ์เต็มบ้านเต็มเมือง หรือเต็มโลก. แล้วเราก็คิดว่าจะแก้สิ่งนี้ได้ด้วยเศรษฐกิจ ซึ่งไปเพิ่มกำลังให้แก่วัตถุ ให้ครอบงำหัวใจของคนในโลกมากขึ้น, เพราะเรื่องเศรษฐกิจมันก็เรื่องวัตถุ ไม่ใช่เรื่องจิตใจ; ถ้าว่าให้ถูก ก็คือเรื่องสร้างวัตถุ สำหรับจะหลงไหลกันให้มากขึ้นนั่นเอง. นี่เรื่องเศรษฐกิจ มันก็ เหมือนกับว่าเอาน้ำโคลนมาล้างโคลน มันจะล้างได้อย่างไร ?

โลกเต็มไปด้วยปัญหา ที่เศรษฐกิจสร้างขึ้นมา, ยิ่งแก้ยิ่งเพิ่มยิ่งยุ่งเหยิง เหมือนกับรบกับภูตผีปีศาจ ยิ่งฆ่าตายมันยิ่งเพิ่ม เพราะว่ามันเป็นความโง่ของคนนั่นเอง; เราจะต้องดูให้ดี แล้วแก้ปัญหานี้กันที่ต้นเหตุ; เช่นว่า :-

ถ้าจะไม่ให้มีการเล่นม้า ก็ต้องเลิกสนามม้า, ต้องออกกฎหมายไม่ให้มีสนามม้าในโลก; ถ้าจะให้คนในโลกไม่เล่นม้า ก็ต้องออกกฎหมายไม่ให้มีสนามม้าในโลก. ถ้าจะเลิกอบายมุข ก็ต้องออกกฎหมายกำจัดสถานอบายมุข ไม่ให้มีสถานอบายมุขขึ้นมาในโลก. ถ้าจะกำจัดการพนันกินรวบ ก็ต้องหยุดออกลอตเตอรี่. ถ้าจะกำจัดการรัปชั้นของคนในโลก ก็ต้องเลิกการกินคืออยู่ดี อย่างบูชา

การกินดีอยู่ดี จงบูชาการกินอยู่แต่พอดี. กินอยู่แต่พอดีนั่น ไม่ใช่อันเดียวกับการกินดีอยู่ดี. กินดี-อยู่ดี นั้นทำให้บ้ำให้มาได้ จนเตลิดเปิดเปิง จนไม่รู้ว่ทำไรพอดี เขาก็กินเกินพอดี มันก็ต้องโงง คือคอร์รัปชั่น. คอร์รัปชั่นมาจากการบูชาค้ำว่ กินดี-อยู่ดี. คนมีรายได้น้อยมันต้องการกินดีอยู่ดีมากกินไปมันก็ต้องโงง; จึงต้องสอนให้รู้ว่ กินดีอยู่ดีนั้น เป็นอันตราย กำกวม เป็นความผิดเมื่อไรก็ได้. แต่ถ้ากินอยู่แต่พอดีแล้ว ไม่มีทางที่จะผิดพลาด. ถ้าจะกำจัดความมีจิตทรมาน ในบ้านเมือง กำจัดความมีจิตทรมานในบ้านในเมือง, กำจัดความมีจิตทรมานในบ้านในเมือง, โดยเฉพาะของวัยรุ่น; ต้องเลิกสถานเริงรมย์ทั้งหมดทั้งสิ้นเสีย, ขึ้นเอาไว้ก็ จะทำให้มีจิตทรมาน. เมื่อมีจิตทรมานมันก็จะทำอะไรผิด ๆ ทำลายประเทศชาติก็ได้.

ต้องทำลายต้นเหตุของปัญหาเสีย, มีวิชาอยู่เสมอ

นี่ต้นเหตุมันอยู่ที่ว่มันโง่ ไม่รู้จักควบคุมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ถูกต้อง ก็บูชาสอระอ่ยของวัตถุ หลงการกินดี-อยู่ดี. เราจะต้องรู้จักจุดตั้งต้นของปัญหา แล้วก็ทำลายสิ่งนั้นเสีย; สิ่งนั้นคืออวิชา, อวิชาคือความโง่ ความหลง ที่เกิดขึ้นมาเมื่อสัมผัสอารมณ์.

เวลาที่สำคัญที่สุด คือเวลาที่สัมผัสอารมณ์ : ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายได้สัมผัสผิวหนัง จิตได้สัมผัสความรู้สึกนึกคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่า สัมผัสหรือผัสสะ; เวลานั้น ต้องมีวิชา ต้องมีสัมมาทิฐิ ความรู้ความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้อง. ถ้าทำผิดในขณะนี่เรียกว่าอวิชา; ถ้าทำ

ถูกในขณะนี้เรียกว่าวิชา. วิชาที่พาไปสู่ความปลอดภัย; อวิชาที่พาไปสู่ความทุกข์ยาก, สร้างนรกขึ้นที่นี่ เป็นการตกรกทั้งเป็นกันเต็มบ้านเต็มเมือง.

ต้องศึกษาให้เข้าใจอิทัปปัจจยตา

นี่มัจฉาทิฎฐินี้เป็นต้นตอแห่งความทุกข์ทั้งปวง. เราจะต้องเอาสิ่งตรงกันข้าม คือสัมมาทิฎฐิ รู้อย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง. รู้อย่างไร ? ก็คือรู้ธรรมะที่เรียกว่าอาทิพรหมจรรย์ เหมือนที่พระพุทธเจ้าตรัสให้ภิกษุเหล่านั้นเอาไป : เอาไปศึกษาและปฏิบัติ. ธรรมะนั้นสรุปรวมกันเข้าแล้วก็เรียกว่า กฏแห่งอิทัปปัจจยตา ปฏิจจนูปบาท อย่างที่กล่าวแล้วนั่นเอง.

รู้จักอิทัปปัจจยตา ว่าเป็นกฏที่เฉียบขาดเหนือสิ่งทั้งปวง, เป็นพระเจ้าเหนือสิ่งทั้งปวง. กฏนี้เฉียบขาด ว่าถ้าทำทางฝ่ายที่เกิดทุกข์ก็ต้องเกิดทุกข์, ถ้าทำฝ่ายที่ไม่เกิดทุกข์ ก็ไม่เกิดทุกข์; เป็นกฏที่เฉียบขาดในพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ คือค้นพบ แล้วนำมาสั่งสอน. พระองค์ทรงยืนยันข้อนี้เช่นนี้.

รู้เหตุแห่งความทุกข์ กำจัดเหตุแห่งความทุกข์เสีย, อย่าไปหลงการกินดี – อยู่ดี จนเกินพอดี, เพราะสอนกันแต่ให้หลงไหลในการกินดี – อยู่ดี. การศึกษาที่เป็นเหมือนสุนัขหางด้วน มันสอนกันแต่ในลักษณะที่ให้หลงไหลการกินดี – อยู่ดี, ไม่สอนการกินอยู่ที่พอดีเสียเลย. เมื่อหลงไหลการกินดี – อยู่ดี มันก็ต้องคอร์รัปชั่น เพราะต้องการจะกินดี – อยู่ดีเกินไป.

มีการโกงทุจริตทั่วไปเพราะไร้ธรรม

เมื่อมีคอร์รัปชันมันก็ต้องมีความทุกข์ เพราะว่าโกงกันทุกระดับ, มีความคิดผิดเห็นแก่ตัว แล้วก็ โกงกันทุกระดับ. แม้แต่คนขอทานก็คิดที่จะคดโกง, คนยากจนก็คิดที่จะคดโกง คนธรรมดาที่คิดที่จะคดโกง. ขอร้องที่ต้องพูดว่า แม้แต่ว่าครูบาอาจารย์ก็โกง ตุลาการก็โกง แล้วก็โกงกันถึงพระเจ้าพระสงฆ์.

พระเจ้าพระสงฆ์บางกลุ่มบางพวกโกง คือมีวิธีที่จะทำนาบนหลังทายก ทายิกา, สามารถที่จะล่อเอาเงินในหีบ ในกระเป๋า ในธนาคาร ของอุบาสก อุบาสิกา มาใช้มากินกันได้อย่างเต็มที่. นี้เรียกว่า แม้แต่พระเจ้าพระสงฆ์ก็ต้องโกง ถ้าไปหลงไหลในเรื่องการกินดี – อยู่ดี ไม่ถือธรรมะเป็นหลัก. รู้จักศัตรูอันร้ายกาจกว่า เป็นทาสของกิเลส เป็นทาสของวัตถุ เนื้อหนังแล้ว มันก็ต้องโกง.

ที่ร้ายกาจอย่างยิ่ง ก็คือ นักเศรษฐกิจ นั้นแหละ เป็นผู้โกง; ยิ่งรวยยิ่งอยากโกง, เรื่องมันก็ไม่รู้จักสิ้นสุด. ต้องแก้ด้วยความไม่โกง คือความมีศีลธรรม. พอพูดถึงศีลธรรม ก็ตบมือหัวเราะเยาะ.

พอพูดถึงนักศีลธรรม ก็ถูกหัวเราะเยาะ, นักศีลธรรมถูกหัวเราะเยาะ ศีลธรรมก็ถูกหัวเราะเยาะ ว่าไอ้พวกเหล่านี้เป็นไดโนเสาร์เต่าล้านปี ออกไป ๆ ไม่เอาด้วย. โลกนี้ก็เป็นโลกที่ไม่มีศีลธรรม. แม้แต่พระเจ้าหรือพระธรรมก็ถูกหาว่า เป็นไดโนเสาร์เต่าล้านปี, ไม่มีใครเคารพ ไม่มีใครยึดถือ เอามาเป็นหลักเป็นที่พึ่ง; โลกนี้ก็เป็นโลกไร้ศีลธรรม มีความเลวร้ายยิ่งกว่าโลกในสมัยคนป่า.

สมัยแรกมีโลกมีแต่คนป่า แต่กลับกลัวยาบ กลัวความชั่ว ยิ่งกว่าคนสมัยนี้; เพราะว่าคนสมัยโน้น ไม่รู้จักหลงไหลในรสอร่อยของวัตถุ, ไม่เป็นทาสของกิเลสเหมือนคนสมัยนี้. คนสมัยนี้เขาเรียนกันให้เป็นทาสของกิเลส. การศึกษาที่เหมือนสุนัขหางด้วนนั้น สอนให้เป็นทาสของกิเลสโดยไม่รู้ลึกตัวมากขึ้นทุกที ๆ; ฉะนั้น โลกจึงมีปัญหาที่เกี่ยวกับการเป็นทาสของกิเลส, มีปัญหาที่เกิดออกมาจากการเป็นทาสของกิเลส จนเป็นเหตุให้อยู่กันไม่เป็นผาสุก เป็นเหตุให้แย่งกันชิงเหยื่อของกิเลส, แย่งเหยื่อของกิเลสจนได้ทะเลาะวิวาทกัน เป็นสงครามบ้าง เป็นมหาสงครามบ้าง, เป็นสงครามใต้ดินบ้าง สงครามบนดินบ้าง, ซึ่งมีอยู่ทั่วทุกหัวระแหง ในโลกยุคปัจจุบัน. นั่นแหละรางวัลที่ได้รับจากการหลงไหลในวัตถุ หรือการกินดี – อยู่ดีทางวัตถุ.

ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ แต่ดูว่าจะนับถือพระพุทธศาสนาอย่างรูปเงี้ยวเสียมากกว่า, คือเอาไว้มูซาก็แล้วกัน ไม่ศึกษาให้รู้จริง แล้วปฏิบัติจริง และดับทุกข์ได้จริง. ชาวพุทธกลับไปบูชานักเศรษฐกิจ เอามาเป็นพระเจ้าสำหรับแก้ปัญหา. ชาวพุทธพวกนี้คือพวกที่โง่ หลงไปว่า เงินจะแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง. ขอให้ดูให้ดี เงินแก้ปัญหาได้แต่เรื่องทางวัตถุ; ไม่แก้ปัญหาทางจิตใจ. เราต้องมีธรรมะเป็นเครื่องแก้ปัญหาทางจิตใจ.

ทรัพย์มี ๒ อย่างคือ ทรัพย์ทางวัตถุ ก็แก้ปัญหาทางวัตถุ, อริยทรัพย์ ก็แก้ปัญหาทางจิตใจ. เมื่อแก้ปัญหากันแต่ทางด้านวัตถุ จิตใจมันก็ไม่ฉลาด ไม่สว่างไสว มันยิ่งโง่มันยิ่งเป็นมิจฉาทิฎฐิ, มันก็สร้างปัญหาทางร่างกาย ทางวัตถุให้มากมายจนแก้กันไม่ไหว อย่างที่ปรากฏอยู่ในโลกนี้ ในปัจจุบันนี้.

ปัญหาทั้งปวงแก้ได้ด้วยธรรมะ

ประเทศไทยจะเป็นเมืองพุทธสมชื่อ ก็เพราะรู้ธรรมะ มีธรรมะ ใช้ธรรมะ แก้ปัญหาทั้งปวงได้. อย่างขุนานักเศรษฐกิจเป็นพระเป็นเจ้ากันอีกต่อไปเลย. สิ่งสนองกิเลสเหล่านั้นไม่แก้ปัญหา มีแต่จะเพิ่มปัญหา.

นี่เรากำลังทำ หลับหูหลับตาทำ ในลักษณะที่เป็นการเพิ่มปัญหา แล้วก็จะแก้ปัญหา, เป็นความโง่ เป็นความหลง เป็นมิจฉาทิฎฐิสักเท่าไร : เราไปสร้างสิ่งที่จะเพิ่มปัญหา โดยคิดว่ามันจะแก้ปัญหา, มันจะเป็นความโง่ความหลงสักเท่าไร.

นี่คือปัญหาที่โลกสร้างขึ้นมาเอง แล้วไม่อาจจะแก้ด้วยเรื่องของโลก; เราต้องไป เอาธรรมะมาควบคุมโลก จึงจะแก้ปัญหาลงโลกได้, จึงจะเรียกว่าแก้ปัญหาค้นต้นเหตุ. ถ้าแก้ปัญหาค้นแต่ที่ปลายเหตุ ปัญหามันก็ยิ่งมาก. แก้ปัญหาค้นแต่ที่ปลายเหตุ ปัญหาก็เพิ่มพูน กรูออกมาทีเดียวนแก้กันไม่ไหว.

เดี๋ยวนี้โลก แก้ปัญหาลงโลกไม่ได้, นั่งจับปูใส่กระด้ง. องค์การที่จัดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาลงโลก ก็นั่งจับปูใส่กระด้ง ไม่สามารถจะควบคุมโลกได้. โลกนี้ไม่ดีขึ้นแต่กลับเลวลง; เพราะสถาบันที่ตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาลงโลก มันมากลายเป็นสถาบันที่เพิ่มปัญหาให้แก่โลก โดยแก้อะไรไม่ได้.

ขอให้สนใจในลักษณะที่เป็นปรมาตธรรมว่า ความจริงอันลึกซึ้งซึ่งมันมีอยู่อย่างนี้ ต้องเข้าถึงความจริงอันลึกซึ้งนี้ให้ได้ แล้วเอามาใช้เป็นหลักสำหรับแก้ปัญหา, ปรมาตธรรมคือความรู้ชั้นลึก จะเอามาส่งเสริมศีลธรรม ให้แข็งแกร่งเป็นที่พึ่งในโลก.

เวลาสำหรับบรรยายก็หมดแล้ว อาตมาขอสรุปความว่า เรากำลังทำผิด
ในการที่แก้ปัญหากันแต่ปลายเหตุ แล้วปัญหาก็เพิ่มพูน.

ขอให้คิดกันดูเสียใหม่ให้ถูกต้อง แก้กันให้ถูกที่ต้นเหตุ แล้วปัญหาก็จะ
หมดไป. ขอให้เราหวังกัน ในข้อนี้ แล้วประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเถิด.

ขอให้ท่านทั้งหลาย มีความเข้าใจถูกต้อง มีความกล้าหาญเข้มแข็ง ในการ
แก้ปัญหานี้ ในลักษณะที่ตัดที่ต้นเหตุ แล้วเป็นผู้มีความถูกต้องในการกระทำ;
แก้ปัญหากันทั้งปวงได้ แล้วมีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๑๒ -

๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๕

ผู้มีกำลังสมบูรณ์ มีหน้าที่ช่วยป้องกันปัญหา

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ปาฐกถาธรรมในวันนี้ มีความมุ่งหมายในการบรรยาย เพื่อการกลับมา
แห่งศีลธรรม โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน. ศีลธรรมที่มีรากฐานถูกต้องและ
เพียงพอ จึงจะสามารถคุ้มครองโลกจากความวิनाศ. โลกเรากำลังมีสภาพเป็นกตียุค
ยิ่งขึ้นทุกที, เต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ จนเรียกว่าไม่น่าจะอยู่; ทั้งนี้ก็เพราะเหตุ
ว่าไม่มีสันติสุขไม่มีสันติภาพ : ทั้งนี้ก็เพราะว่า ศีลธรรมของมนุษย์ได้เสื่อมทรุด
สูญหายไป มีความเป็นมนุษย์เหลืออยู่น้อย มีความเป็นคนที่เห็นแก่ตนมากขึ้น ๆ.

มีปรมัตถธรรมทำให้โลกสว่าง เข้าใจหน้าที่ของตนดี

ศีลธรรมหายไปเพราะเหตุใด ? เพราะเหตุว่า โลกตกลงไปสู่อำนาจ มิฉนาคติภูมิ – ความเห็นผิด คือความเห็นแก่ตน ถือประโยชน์ตนเป็นสิ่งสูงสุด; ไม่รู้ว่าการทำเช่นนั้น เป็นการทำลายตน พร้อมกันไปในตัว. เราต้องการสัมมาทิฐิที่มีความเห็นอันถูกต้อง. **ปรมัตถธรรม ความจริงอันสูงสุด คือสัมมาทิฐิ**; นี้ถ้ามีแล้ว จะทำให้โลกนี้สว่างไสว, มีความรู้สึกเข้าใจหน้าที่ต่าง ๆ ที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน. ผู้มีกำลังน้อย ผู้มีกำลังมาก หรือผู้มีอำนาจวาสนา ผู้ไม่มีอำนาจวาสนาจะอยู่กันอย่างใด; ต้องมีความรู้ความเข้าใจอันถูกต้อง.

ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยอำนาจ จะรู้สิทธิหน้าที่ของตน ในการพิทักษ์รักษา สันติ-สุข ไม่ต้องรอให้ผู้มีความทุกข์หรือผู้อ่อนแอต้องขอร้องอ่อนวอน หรือต้องอ้างอิงนั้นนี่มาขอร้องอ่อนวอน. ผู้สูงสุด ผู้มีอำนาจสูงสุด เราเรียกกันว่าพระเจ้า หรือจะเรียกว่าอะไรก็ตาม, มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันอยู่ตลอดเวลา; ไม่ต้องมีการอ่อนวอน ก็ทำการคุ้มครองป้องกัน จึงจะเรียกว่าผู้สูงสุด ผู้ศักดิ์สิทธิ์, ไม่ใช่ผู้รับจ้างเรียกร้องการอ่อนวอน แล้วจึงจะต้องคุ้มครองป้องกัน.

เดี๋ยวนี้เราก็ไปปรับปรุงรูปงานหรือกิจการ ให้มีลักษณะเหมือนกับว่าผู้สูงสุดเรียกร้อง, อย่างน้อยก็การอ่อนวอน บวงสรวงบูชา จึงจะคุ้มครองป้องกัน. ถ้าเป็นอย่างนี้น่ากลัวว่า สิ่งสูงสุดหรือศักดิ์สิทธิ์นั้น จะไม่เป็นสิ่งที่แท้จริงหรือถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติเสียแล้ว. มันจะเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่ได้ เป็นเหตุให้ทำไปในลักษณะรูปแบบของไสยศาสตร์ แทนที่จะเป็นพุทธศาสตร์.

ขอให้พวกเราชาวพุทธเชื่อว่า พระรัตนตรัยหรือสิ่งสูงสุดศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ในพระพุทธศาสนานั้น มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันอยู่เป็นประจำ. การบรรยายในวันนี้ จึงกล่าวโดยหัวข้อว่า **ผู้มีกำลังสมบูรณ์ มีหน้าที่ช่วยป้องกันปัญหา**, ต่อจากการบรรยายในครั้งที่แล้ว ๆ มา ที่ว่า **แก้กันแต่ปลายเหตุ ปัญหา** ก็เพิ่มพูน; ในวันนี้ว่า **ผู้มีกำลังสมบูรณ์ มีหน้าที่ช่วยป้องกันปัญหา**. อย่าต้องมีการขอร้อง ประจบประแจง บวงสรวง อ้อนวอน อย่างหนึ่งอย่างใดเลย.

“ปัญหา” เป็นเรื่องทำความเดือดร้อน, ควรรีบป้องกัน

เอาละ, เราจะพูดกันถึงสิ่งที่เรียกว่าปัญหา. คำว่า **ปัญหา** นี้เป็นคำที่มีความหมายกว้างที่สุด รวมความว่า **สิ่งที่ต้องต่อสู้แก้ไข** เพราะทนอยู่ไม่ได้. คำว่า “ปัญหา” หมายความว่าสิ่งที่ทนอยู่ไม่ได้; คือเราทนอยู่ไม่ได้ ต้องต่อสู้ ต้องป้องกัน ต้องแก้ไข, จะเป็นเรื่องเข้าใจผิดเข้าใจถูกต้องก็ตามใจ. **จีนเชื่อว่าปัญหาแล้วไม่มีใครต้องการ**, เป็นสิ่งที่อย่างน้อยที่สุดก็ทำความรำคาญให้แก่จิตใจ รบกวนความสงบสุข กระทั่งเป็นอันตรายแก่ชีวิต.

สิ่งที่เรียกว่า “ปัญหา” นั้น ทำลายความปรกติสุข ทางกาย ทางจิต ทางวิญญาณ ทั้งที่เป็นของเอกชนและทั้งที่เป็นของมวลชน. ปัญหาเล็ก ๆ สามารถจะลุกลามขึ้น เป็นมหาสงครามทำลายโลก, เห็นได้จากมหาสงครามครั้งที่แล้วมา ตั้งต้นขึ้นจากปัญหาเล็ก ๆ ของประเทศเล็ก ๆ, ปัญหานั้นก็ตั้งต้นมาจากบุคคลเพียงคนเดียว; เรื่องของบุคคลเพียงคนเดียว ก็ตั้งต้นจากปัญหาเล็ก ๆ ของความเห็นแก่ตนนั่นเอง. ปัญหาจึงเป็นสิ่งที่ขยายตัวขึ้นท่วมโลกก็ได้ จากจุดเล็ก ๆ ของบุคคลเพียงคนเดียว. จึงเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง.

สภาพไม่พึงปรารถนาทุกชนิด เรียกว่าปัญหา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและเป็นนามธรรม; เกิดขึ้นทางกายก็ลำบากกาย, เกิดขึ้นทางจิตก็ลำบากจิต, เกิดขึ้นทางวิญญาณคือทางสติปัญญา ก็มีดมนธ์กันไปหมด; เป็นเหตุให้กระทำผิดพลาดทั้งทางกายและทางจิตยิ่ง ๆ ขึ้นไป ส่งเสริมกันอยู่อย่างนี้. เห็นว่าผู้มีอำนาจ มีปัญญา มีกำลัง ควรจะรับเอาเป็นภาระ ที่จะป้องกัน ไม่ให้เกิดปัญหา.

ป้องกันก่อน ดีกว่าแก้ภายหลัง

ทำไมจึงใช้คำว่า “ป้องกัน”; ข้อนี้ก็น่าจะเป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นความรู้บรมโบราณ ว่า “ป้องกันดีกว่าแก้ไข”. เพราะว่าการป้องกันนั้นทำได้สะดวกกว่า คือไม่ทันเกิดเรื่อง มันก็ทำอะไรได้สะดวกกว่า และจะทำได้ง่ายกว่า; การกระทำนั้นก็พลอดภัยกว่าและลงทุนน้อยกว่า. การป้องกันปัญหา จะลงทุนน้อยกว่าการแก้ไขปัญหา, ไม่มีความยุ่งยากลำบากอันตราย ไม่โกลาหล วุ่นวาย ไม่ต้องมีการปะทะ. เลือดเข้าตาแล้วก็ไม่มีความที่จะทำอะไรให้ถูกต้องได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย, การล้างผลาญกันอย่างวินาศก็เกิดขึ้นโดยง่ายขึ้น.

ขอภัย ยกตัวอย่าง, อย่าถือว่าเป็นการรบกวนเวลาอะไรมากมายนัก แต่ขอให้สำนึกให้ถึงที่สุดของความหมายของคำว่า “ป้องกัน”; เช่นว่าในกรุงเทพฯ นี้ เต็มไปด้วยขุม; ลองคิดดูว่า การป้องกันขุมกับการปราบขุมนี้ อันไหนมันง่ายกว่า. มนุษย์ยังไม่สามารถเอาชนะขุมตัวเล็ก ๆ นี้ก็เพราะว่าไม่เพ่งเล็งในการป้องกัน; ถ้าคนทุกคนในบ้านเรือนทุกบ้านเรือน ช่วยกันป้องกันไปตามมีตามได้ตาม

ความสามารถของตน ยุ่งก็จะไม่มีในกรุงเทพฯ. ครั้นปล่อยให้ยุ่งมาก มากเหลือที่จะมาก คิดจะมาปราบปรามกันก็ไม่เคยสำเร็จ ให้อยุ่งมันหัวเราะ.

หรือว่าจะป้องกันโรค น้ำมันจะดีกว่าที่จะปราบปรามโรค, โรคติดต่อหรือไม่ติดต่อ โรคอะไรก็สุดแท้ ถ้ามีแผนการป้องกัน จะคงความสงบเย็นปรกติสุขอยู่ได้; ไม่เหมือนกับว่าเกิดโรคแล้ว มาโกลาหล่วนวายกันในทางที่จะป้องกัน. แม้เรื่องป้องกันไฟไหม้ มันก็น่าดูกว่าให้ไฟไหม้ แล้วจะมาช่วยกันดับไฟ.

เราเลี้ยงแมวไว้ป้องกันหนู สุนัขก็น่าดูกว่า, เป็นสัตว์เลี้ยงที่น่ารัก; ไม่โกลาหล่วนวาย เหมือนกับว่าไปซื้ออกับมาดักหนู ช่วยกันตีหนู วางยาพิษหนู จนกระทั่งวางเอาคนเจ้าของบ้านนั่นเอง. ป้องกันหนูนั่นต้องดีกว่าการปราบหนู. จะเป็นความประมาท ความชะล่าใจ หรือไร้สติปัญญาก็ได้ ที่เราไม่สนใจการป้องกันหนู; หวังแต่จะปราบหนูแล้วก็ปราบไม่ได้, จะเรียกว่าเราสมบูรณ์ด้วยปัญญาอย่างไรงั้น! เลี้ยงแมวนี้มันยังน่ารักน่าดู แล้วป้องกันหนูได้จริง : คนบ้านนอกเคยประสบมาแล้ว ทุกคนทุกบ้านต้องมีแมว แล้วบ้านนั้นก็ปลอดภัยจากหนูที่มาทำลายสิ่งของ.

หรือว่าเราป้องกันด้วยการ กำจัดอบายมุข แล้วการปราบปรามอาชญากรรมก็จะลดน้อยลง. ถ้าเราปล่อยให้มืออบายมุขมากมาย อาชญากรรมก็จะเกิดขึ้นจนเหลือที่จะปราบไหว. ทำให้ประชาชนมีศีลธรรม จะมีอันธพาลน้อยลง, การปราบอันธพาลก็ลดน้อยลง.

เรื่องนี้เป็นไปได้ถึงระดับโลกทีเดียว : ถ้าโลกนี้มีศีลธรรม วิกฤตการณ์ทั้งหลายในโลกก็จะลดลง. การทำให้โลกมีศีลธรรม เป็นการป้องกัน

โลกจากวิกฤตการณ์ทั้งหลาย. ขอให้สนใจในธรรมะ ซึ่งจะเป็นเหมือน
แมวกำจัดหนูให้หมดสิ้นไป, โดยไม่มองเห็นหรือไม่ต้องยุ่งยากลำบากอะไร; จะ
เป็นความสงบเงียบ เป็นสันติสุขอยู่ได้ตลอดเวลา.

มนุษย์ในโลกไม่สนใจในธรรมะ หรือใช้ธรรมะเป็นเครื่อง
ควบคุมโลก เป็นการป้องกัน, แต่กลับไปสนใจในเรื่องของการแก้ไขอะไรรื้อ
องค์การสหประชาชาติ จึงต้องเป็นเสมือนหนึ่งท้าวมาลีวราช นั่งจับปูใส่กระดิ่งอยู่
อย่างไม่มีที่สิ้นสุด; มันเป็นเรื่องแก้ไขที่ปลายเหตุ ไม่เป็นการป้องกันที่ต้นเหตุ, ทั้ง
ที่มีอำนาจ จนยอมรับว่ามีอำนาจสูงสุดในโลก แต่ปล่อยให้เรื่องเกิดขึ้นสำหรับจะ
แก้ไข; ไม่มีแผนการที่จะป้องกัน ก็ต้องทำงานไม่สิ้นสุด เหมือนนั่งจับปูใส่กระดิ่ง.

ผู้มีกำลัง-อำนาจสมบูรณ์ มีหน้าที่ป้องกันปัญหา

ขอให้ช่วยกันคิดว่า ผู้มีกำลังสมบูรณ์มีหน้าที่ช่วยป้องกันปัญหา
ไม่ให้ปัญหามันเกิดขึ้นมา; ผู้มีกำลังสมบูรณ์ มีหน้าที่ มีหน้าที่ มีหน้าที่ ช่วย
ป้องกันปัญหา.

ทำไมเอาตมาจึงใช้คำว่า “มีหน้าที่ ?” นี่มันเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณา ดู ให้
ละเอียดสักหน่อย ตั้งแต่ขั้นต่ำสุดถึงขั้นสูงสุด. คำว่า หน้าที่ นั้น คือความหมาย
ของคำว่าธรรมะ. ธรรมะแปลว่าหน้าที่, หน้าที่ของมนุษย์นั้นท่านเรียกกันว่า
ธรรมะมาแต่โบราณตีความบรรพ์ก่อนพุทธกาล.

ธรรมะแปลว่าหน้าที่; ผู้ทำหน้าที่ก็คือมีธรรมะ. มนุษย์รู้จักหน้าที่ที่
มนุษย์จะต้องทำ แล้วเรียกชื่อมันว่าธรรมะโดยภาษาบาลี, ถ้าในภาษาไทยก็ได้แก่สิ่ง

ที่เรียกว่าหน้าที่นั่นเอง. เพราะว่ามนุษย์ได้เอาสิ่งที่เรียกว่า หน้าที่ นั้นมาเรียก โดยภาษาบาลีว่าธัมมะ ซึ่งเรารับช่วงวัฒนธรรมอันนี้มา เราจึงมีคำว่าธรรมะใช้. ธรรมะหมายถึงหน้าที่ ไม่ทำหน้าที่ก็ไม่มีธรรมะ; ไม่มีธรรมะก็ไม่มีความสุข; ธรรมะจึงเป็นสิ่งสำคัญในฐานะที่เป็นหน้าที่.

ผู้ที่มีอำนาจวาสนา มีกำลังทรัพย์ กำลังปัญญา ลองไม่ทำหน้าที่เพื่อป้องกันปัญหา ปัญหามันก็จะเกิดขึ้นท่วมบ้านท่วมเมือง; แล้ว ผู้มีอำนาจมีกำลังนั้นแหละ จะตกอยู่ที่ท่ามกลางของ *pollution*, พอลลูชันสิ่งสกปรกกรกรงรังเลวร้ายของปัญหาของบ้านของเมืองเหลือที่จะกล่าวได้. เศรษฐีจะตกอยู่ในท่ามกลางพอลลูชัน ของปัญหาอันธพาล ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาต่าง ๆ เหลือที่จะปิดเป่าหรือทรงตัวอยู่ได้. ไม่ทำหน้าที่ก็ไม่เชื่อว่ามีประโยชน์, ไม่มีประโยชน์. ผู้มีกำลังผู้มีอำนาจต้องทำหน้าที่ จึงจะได้ชื่อว่ามีคุณประโยชน์มีความศักดิ์สิทธิ์.

การที่ทนอยู่ไม่ได้ เพราะความกรุณา นี่เป็นลักษณะของมหาบุรุษ; ผู้มีปัญญาท่านกล่าวไว้อย่างนี้ว่า อหยาตย์ที่ทนอยู่ไม่ได้ เพราะกรุณานั้นเป็นลักษณะของมหาบุรุษ.

เดี๋ยวนี้เรามี บุคคลที่จะเรียกว่ามหาบุรุษ เช่นว่า เป็นผู้แทน; ประชาชนทั้งบ้านทั้งเมืองเลือกมา จะไม่ให้เรียกว่ามหาบุรุษอย่างไร. ผู้แทนมาเลือกรัฐมนตรี รัฐมนตรีก็ยิ่งเป็นมหาบุรุษ. เมื่อเป็น มหาบุรุษ กันทั้งที่ ก็ต้องมีอหยาตย์ที่ทนอยู่ไม่ได้เพราะความกรุณา.

กรุณาอะไร ? กรุณาในการที่จะป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา. **ผู้มีกำลังมีอำนาจต้องป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา** ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะมีไปทำไม ? จะมีมหาบุรุษไปทำไม ? มหาบุรุษก็คือผู้มีกำลังมีอำนาจที่ยิ่งใหญ่กว่าธรรมดา; ยิ่งใหญ่จนประชาชนเขาสมมติให้ มอบหมายให้ทั้งหมด ก็ควรจะทำหน้าที่ของตน ในการที่จะป้องกันปัญหา.

ผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังด้วยอำนาจนี้ จะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่ากำลัง : กำลังกายก็มี, กำลังแรงงาน กำลังอาวุธ กำลังคนก็มี, กำลังทรัพย์ก็มี ที่เรียกว่ากำลังเศรษฐกิจ. เดียวนี้ในโลกกำลังหลงในกำลังเศรษฐกิจ เพราะต้องการจะครองโลก. กำลังจิต ก็ต้องมี ต้องพูดถึงด้วย; ถ้าไม่อย่างนั้น สิ่งที่ทำนั้นจะไม่สม่ำเสมอ จะท้อแท้เสียกลางคัน เป็นต้น.

กำลังปัญญา ก็ต้องมี; มิฉะนั้น จะทำอะไรไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม. **กำลังอันสูงสุด อันสุดท้ายก็คือกำลังของสุจริตธรรม :** กำลังของพระธรรม กำลังของความสุขจิต. **ผู้ใดมีกำลังของสุจริตธรรมแล้ว ย่อมรวบรวมไว้ได้ซึ่งความรัก ความเคารพ ความนับถือ ความไว้วางใจ** ของคนทุกคน; ฉะนั้น ขอให้ทุกคนมีกำลังแห่งสุจริตธรรม ซึ่งจะเป็นกำลังเหนือกำลังใด ๆ.

ผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง หมายความว่า **สมบูรณ์ด้วยกำลังแห่งสุจริตธรรม.** คำว่า “สมบูรณ์ สมบูรณ์” นี้ ก็หมายถึง **มีพอที่จะใช้;** ถ้าไม่พอที่จะใช้ในหน้าที่ที่จะต้องทำ ก็เรียกว่าไม่สมบูรณ์. **ทุรอน เสบียง เหล่านี้ก็สมบูรณ์,** เครื่องมือ หรืออาวุธก็สมบูรณ์, **แล้วยังมีกำลังสติปัญญา ที่จะใช้ทุรอนหรือเครื่องมืออื่นให้ถูกต้อง.** **ผู้สมบูรณ์ด้วยอำนาจ ด้วยกำลัง ย่อมทำหน้าที่;** มิฉะนั้น

แล้ว

ก็ไม่

เรียกว่าเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอำนาจหรือด้วยกำลัง. ถ้าผู้มีกำลังหรือมีอำนาจทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง โลกนี้จะไม่มีการวิฤตการณ์ต่าง ๆ เหมือนที่กำลัง
เป็นอยู่.

ความเห็นแก่ตัวทำให้เกิดปัญหาทุกชนิด

ท่านทั้งหลายทราบได้เอง จะทุกคนด้วยซ้ำไปว่า โลกนี้กำลังเดือดร้อน
อย่างไร? **ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ทำให้เกิดปัญหา;** เช่น ปัญหาเศรษฐกิจไม่
ชัดเจน เอาเปรียบชู้ตริคกันมาตั้งแต่แรก, เช่นว่า มันจะเอาเปรียบมาตั้งแต่เจ้าของ
ที่ดิน ผู้ขายเมล็ดพืช ผู้ขายปุ๋ย ผู้เพาะปลูก ผู้มาซื้อ แล้วผู้ขนส่ง ผู้ส่งออก มันล้วน
แต่ต้องการจะชู้ตริค ชู้ตริคเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน. นี้เรียกว่าเราหมดธรรมะ หมด
สุจริตธรรม; กำลังของสุจริตธรรมมีไม่พอที่จะควบคุมมนุษย์ ให้เป็นอย่างถูกต้อง
ตามทางของมนุษย์ ซึ่งแปลว่าผู้มีจิตใจสูง. **ผู้ประสบความสำเร็จในการชู้ตริค**
นั้นแหละ คือสิ่งที่เป็นตัวปัญหาอย่างยิ่ง.

มองดูไปรอบ ๆ โลกเถอะ **ผู้ประสบความสำเร็จในการชู้ตริคนั้น**
แหละคือตัวปัญหา ทุกชนิด ที่กำลังมีอยู่ในโลก. ถ้าผู้มีกำลังมีอำนาจช่วยป้องกัน
ปัญหา, อย่าเป็นผู้สร้างปัญหาขึ้นมาอย่างนี้; โลกนี้ก็จะเป็โลกแห่งสันติสุข เป็น
โลกแห่งสันติภาพ.

ผู้มีกำลังมีอำนาจอันแท้จริงนั้น ไม่มีใครสูงยิ่งไปกว่าพระเจ้า; บางที
เราก็เรียกว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก. **ในหมู่พุทธบริษัท** เราเรียกว่าคุณ

ของพระรัตนตรัย. **คุณของพระรัตนตรัย คือคุณของอำนาจสุจริตธรรม** ที่พุทธบริษัทพากันประพฤติปฏิบัติ เกิดเป็นคุณของพระรัตนตรัยขึ้นมา; คุณของพระรัตนตรัยก็คุ้มครองเอง ไม่ต้องอ้อนวอนร้องขอ.

เดี๋ยวนี้เรากำลังมีความเห็นผิด : คล้าย ๆ กับว่า คุณพระรัตนตรัยนั้น ต้องอ้อนวอนร้องขอจึงจะมาช่วย; หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงนั้น ต้องอ้อนวอนร้องขอ ต้องทำพิธีจึงจะมาช่วย. อย่างนี้คิดว่าจะไม่ถูกกับเรื่องของสิ่งสูงสุด และศักดิ์สิทธิ์เสียแล้ว. **ถ้าสูงสุดหรือศักดิ์สิทธิ์จริง ก็มีหน้าที่ช่วย และช่วยเอง, ช่วยเอง ไม่ต้องร้องขอ** ซึ่งมีลักษณะเหมือนจ้างวาน บวงสรวง หรือติดสินบน.

เราชอบอ้างคุณนั้นคุณนี้ให้มาช่วย; **แต่ว่า ผู้ที่จะถูกช่วยนั้น มันประพฤติตัวไม่เหมาะสมสำหรับที่จะช่วย.** เขาเป็นคนไม่ตั้งอยู่ในสุจริตธรรม แต่ต้องการให้คนทั้งหลายช่วยอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาช่วยเขา ชื่อหามาแขวน มาใช้ตามแบบวิธีที่ว่าจะช่วยได้; อย่างนี้มันไม่ถูกกับความจริงของธรรมชาติ.

สิ่งที่สูงสุดศักดิ์สิทธิ์ เช่นพระรัตนตรัยเป็นต้นนี้หรือพระเจ้าก็ดี ท่านมีหน้าที่ช่วย ท่านพร้อมที่จะช่วย; แต่คนมันไม่ทำตัวให้ช่วยได้, มันไม่ทำตัวให้เหมาะสมที่จะช่วย ทั้งที่สิ่งนั้นพร้อมที่จะช่วย. โดยแท้จริงความเชื่อศรัทธาสุจริตของสิ่งสูงสุดเป็นอย่างนั้น คือพร้อมที่จะช่วย; เหมือนกับว่าฝนมันจะตกลงมาโดยไม่ต้องร้องขอ.

หรือว่า **แสงสว่าง** ถ้าเราเปิดประตูเปิดหน้าต่าง มันก็เข้ามาเอง; ขอให้เราเปิดประตูเปิดหน้าต่าง **ไม่ต้องนั่งอ้อนวอนว่า แสงสว่างจงเข้ามา.** หรือว่า **สาย**

ลมอันเยือกเย็น เราเปิดประตูเปิดหน้าต่างมันก็เข้ามาเอง ไม่ต้องยกมือไหว้อ้อนวอนว่า สายลมจงเข้ามา.

ถ้าทำอย่างนั้น คือไปอ้อนวอนร้องขอกับสิ่งเหล่านี้, มันก็เหมือนกับไปลดคุณค่าของท่าน : ไปลดคุณค่าของพระรัตนตรัย, ไปลดคุณค่าของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด, ไปลดคุณค่าของพระเจ้า ซึ่งมีหน้าที่ช่วยเอง. แล้วก็ท่านก็ได้ช่วยเองพร้อมที่จะช่วยเอง; แต่ **คนมันไม่ดี, ไม่ทำตนให้อยู่ในฐานะที่ช่วยได้.** ถ้าทุกคนทำตนให้อยู่ในฐานะที่ช่วยได้ ก็ไม่มีปัญหา ไม่ต้องขอร้องอะไร; เหมือนกับว่าเปิดหน้าต่างแล้วแสงสว่างก็เข้ามาเอง, ลม-สายลมอันเย็นก็เข้ามาเอง, อย่างนี้.

ท่านลองคิดดูว่า เราจะไปต้องขอร้องให้ใครมาขอร้องให้บิดาของเราช่วยเรา ผู้ประพาศิตัวอยู่อย่างเลวทราม. เราประพาศิตัวอยู่อย่างเลวทราม แล้วไปขอร้องให้ใครมาช่วยอ้อนวอนให้บิดาของเราช่วยเรา ผู้ประพาศิตัวอยู่อย่างเลวทราม; นี่มันจะเป็นอย่างไร ? เมื่อมนุษย์ประพาศิตัวอยู่อย่างผิดพลาด แล้วไปขอร้องให้พระเจ้าหรืออะไรมาช่วย นี่มันน่าหัวเราะ.

จึงขอให้ทุกคนที่มีกำลัง มีอำนาจ ทำหน้าที่ของตน ช่วยโดยไม่ต้องขอร้อง; แล้วผู้ต้องการความช่วยเหลือทั้งหลาย ก็จงทำตนให้เป็นผู้สมควรที่จะช่วย. อย่าไปอ้อนวอน บวงสรวง ดิดลिनบน สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นเลย, จะทำให้สิ่งเหล่านั้นเป็นของเก้ไปเสีย, เป็นของปลอมของเทียมไปเสีย. ถ้าเป็นของจริงก็จะช่วยเอง; และเราก็ทำตัวให้เหมาะสม สำหรับที่จะได้รับการช่วยเหลือ. การอ้างคุณพระรัตนตรัย อ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อ้างอำนาจพระเจ้า ให้มาช่วย โดยไม่ทำตนให้เหมาะสมสำหรับจะช่วยนั้น เป็นเรื่องของคนบ้า.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน จงสำนึกตน มีปรมัตถธรรมในข้อนี้; แล้วทำ
ตนให้เหมาะสม สำหรับที่จะได้รับการโปรดปราน ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดนั้น ๆ แล้ว
มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๑๓ -

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๒๕

โลกกำลังเสียเวลาเสียแรงงานอย่างสูญเปล่า

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ ก็ยังคงกระทำไป ด้วย *ความมุ่งหมาย* ต่อการกลับมาแห่งศีลธรรม โดยมี *ปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน*. การกระทำทุกอย่าง ต้องมีอุดมคติที่เป็นรากฐาน เป็นเหตุให้กระทำได้ง่าย ได้ถูกต้อง ได้รวดเร็ว ได้ตรงตามความประสงค์. *ปรมัตถธรรมในที่นี้* หมายถึงสัมมาทิฏฐิ คือความเข้าใจอันถูกต้อง ในการกระทำนั้น ๆ.

การกลับมาแห่งศีลธรรม มีความจำเป็นสูงสุดในโลกปัจจุบัน;
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกปัจจุบัน ซึ่งศีลธรรมกำลังเสื่อมหายไป, และมี

ความก้าวหน้านานาประการ ที่ต้องการให้ศีลธรรมมาเป็นเครื่องกำกับ ความก้าวหน้าของโลกนั้น. ดังนั้น โลกจึงต้องมีศีลธรรมอยู่ตลอดเวลา และเพิ่มมากขึ้น ตามความก้าวหน้าของโลกนั้น. โลกต้องมีศีลธรรม นี่เป็นคำกล่าวที่ จะต้องใช้ ต้องปฏิบัติ ตลอดกาล.

ขอสรุปความสั้น ๆ ว่า โลกต้องมีศีลธรรม มิฉะนั้น คนในโลกก็จะไม่มีศีลธรรม, คนในโลกก็จะมีแต่คนคดโกง, ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งวิกฤตการณ์ทั้งหลาย. เมื่อมีพลโลกหรือคนพลเมืองก็ตาม คดโกง ในระบบประชาธิปไตยนี้; คนคดโกงเลือกผู้แทนก็เลือกอย่างโกง, เลือกอย่างรับอามิสสินจ้าง เลือกพวกของตัวเอง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ตัว. นี้เรียกว่าเลือกผู้แทนโกง.

การเลือกผู้แทนโกง แล้วก็จะยอมได้ผู้แทนโกงมา เราก็มียุติเลือกผู้แทนโกงมาประชุมกันเป็นสภา ก็กลายเป็นสภาโกง, สภาโกงตั้งรัฐบาลก็ได้ รัฐบาลโกง ไม่แฉ่ใดก็แฉ่หนึ่ง. อะไร ๆ ที่เป็นทีฟุ้งก็จะพลอยโกงไปหมด, เช่น ครูบาอาจารย์ ก็จะโกง, ผู้พิพากษาตุลาการ ก็จะโกง; ถ้าหนักมากขึ้นไปอีก พระเจ้าพระสงฆ์ ก็จะโกง, ขอรักยที่จะต้องกล่าวอย่างนี้, ไม่อยู่ในร่องรอยของศาสนาของธรรมวินัย เห็นแต่ประโยชน์ตัว. โกงถึงพระเจ้าพระสงฆ์แล้ว เทวดาก็โกง ให้เป็นเทวดาชั้นพรหมก็จะโกง. ในที่สุดก็เป็นอันว่า พระเป็นเจ้า นั้นแหละจะโกงด้วย จะพลอยโกงไปด้วย เพราะ เต็มไปด้วยคนโกง, บุษบาอ่อนวอนพระเป็นเจ้าอยู่ด้วยความคดโกงของตน. นี้เรียกว่าโกงแต่ต้นจนปลาย, โกงตั้งแต่ต้นจนปลาย.

ที่นี้ ก็จะเกิดปัญหาขึ้นมาในหมู่คนโกง คือ เกิดความไม่มีศีลธรรมขึ้นมาในโลก แล้ว ปัญหาก็เกิดขึ้น เป็นปัญหาเฉพาะหน้า, ที่เห็นกันได้ง่าย ๆ

และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยเรา; แต่ก็ได้ยินว่าเหมือนกันทั่วโลก :
มนุษย์มันเป็นมนุษย์พันธุ์เดียวกันทั่วโลก มันก็ โกงเหมือน ๆ กัน.

ความไม่มีศีลธรรม สร้างปัญหาเฉพาะหน้า; เช่นมีอาชญากรรม หรือ
อาชญากรผู้ประกอบอาชญากรรมเต็มบ้านเต็มเมือง : ก่อนนี้โจรผู้ปล้นมืออยู่ในป่า
รู้กันว่าอยู่ในป่า, เดียวนี้มาอยู่ในเมือง กลางถนนหนทาง, ในกรุงเทพมหานครก็มี
การปล้นจี้, บนรถเมล์ก็มีการปล้นจี้, กระทั่งในห้องนอนของบุคคล ก็ถูกปล้นจี้ใน
ห้องนอน, ไม่รู้จะหนีไปไหนแล้ว. นี้เรียกว่าอาชญากร **กระทำอาชญากรรมเต็ม
บ้านเต็มเมืองจากป่ามาสู่ห้องนอน.**

ที่นี้ **ปัญหาความยากจน.** คนที่ไม่มีศีลธรรมนั้น ไม่เห็นว่าการทำงาน
คือการปฏิบัติธรรม เขาก็ไม่ยินดีที่จะอาบเหงื่อต่างน้ำ; หาวิธีรวยลัด คือไม่ต้อง
ทำงาน นั่งบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้รวย, ทำพิธีตองอย่างที่เขาหลอกให้ทำ
เพื่อหวังรวย; มัน ก็เพิ่มความยากจน. ถ้าเมื่อไรใครเห็นว่า การทำงานคือการ
ปฏิบัติธรรม ทำสนุกไปเลย แล้วใครมันจะยากจน.

ที่นี้ **ปัญหาเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ** มันมากขึ้น. เมื่อ คนไม่มีศีลธรรม ก็ไป
ทำสิ่งที่ผิดธรรมชาติ, ผิดหลักสุขภาพอนามัยมากขึ้น มันก็มาเป็น **ต้นเหตุให้เกิด
ความเจ็บไข้ได้ป่วย;** โดยเฉพาะอย่างยิ่งอบายมุข ไปสูมอยู่กับอบายมุข ก็เกิดความ
เจ็บไข้ได้ป่วย. ส่วนใหญ่นี้มาจากความไร้ศีลธรรม ไม่ใช่เพราะไม่รู้ เพราะไม่รู้
ว่าจะป้องกันโรคอย่างไร; คือรู้แต่มัน **บังคับจิตใจไม่ได้.**

ปัญหาไม่รู้หนังสือ, ข้อนี้คนบางพวกแตกตื่นและกลัวกันนักกว่า คนไม่
รู้หนังสือ. ที่จริงโลกยุคที่คนไม่รู้หนังสือนั้น เขาอยู่กันอย่างมีความสุข

มากกว่าโลกปัจจุบันที่คนรู้หนังสือเอามาก ๆ. รู้หนังสือนี้มันก็รู้ไม่จริง; เรียนอย่างคอร์รัปชัน สอบไปอย่างคอร์รัปชัน เช่นซื้อประกาศนียบัตรปริญญาอะไรเอามา; นี่มันไม่จริงสำหรับหน้าที่การงานนั้น ๆ ที่ตัวได้ปริญญามา และรู้กันอย่างไรเรียนลัด. สภาพไม่รู้หนังสือซ่อนอยู่อย่างลึกซึ้ง คือไม่รู้จริง, และรู้ไม่เหมาะสม กับการทำงานที่ตัวจะต้องทำ.

ที่นี้ ปัญหาเสพติด; การศึกษาไม่พอ การศึกษาไม่ตรงจุด คนบังคับจิตใจไม่ได้ ก็ไปบูชาเสพติด. เมื่อคนไม่ค่อยรู้หนังสือ คนเกลียดเสพติด; เท่าที่อาตมาสังเกตเห็นเมื่อเป็นเด็ก ๆ เด็กทุกคนเกลียดกลัวเสพติด วังหนีคนมีเสพติด คนสูบกัญชาเป็นต้น. เด็กสมัยนี้ รับการศึกษาอย่างปัจจุบันนี้ เขาอยากลอง, เขาไม่วังหนี; เด็กนักเรียนก็มีการติดเสพติดเพิ่มขึ้น. นี้เรียกว่าการศึกษา มันไม่พอ การศึกษามันไม่ตรงจุด; การศึกษามันทำให้เด็ก ๆ ของเราบังคับจิตใจไม่ได้, กระทบครูบาอาจารย์เองก็ยังบังคับไม่ได้ มีเสพติดกับเขาด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้ ปัญหาคอร์รัปชัน. คอร์รัปชันนี้มีมาทั้งจากเบื้องบน และมีขึ้นไปจากเบื้องล่าง, มีโอกาสเมื่อไรก็คอร์รัปชันเมื่อนั้น; ไม่มีศีลธรรมแล้ว มีโอกาสเมื่อไรก็คอร์รัปชันเมื่อนั้น จึงกลายเป็นปัญหาของโลกทั้งโลก คือพร้อมที่จะทุจริต, พร้อมที่จะหาวิธีเอาเปรียบผู้อื่น โดยวิธีคอร์รัปชัน. ระวังให้ดี จะลามปามเข้าไปในหมู่พระเจ้าพระสงฆ์.

ที่นี้ ปัญหาอบายมุขเต็มเมือง : อบายมุขเต็มเมือง และอบายมุขกำลังจะ ล้นเมือง. คิดดูให้ดีว่า ทำไมการศึกษาในโลกเจริญ แต่แล้วทำไมกลับมีอบายมุข ล้นเมือง. ไม่เหมือนกับสมัยคนป่าคนดง เกือบจะไม่รู้จักเล่นการพนันกันเลย. แล้ว

ยังคิดว่าจะพึ่งอบายมุข และใช้อบายมุข เป็นทางมาแห่งรายได้ ของประเทศหรือของโลกด้วยซ้ำไป; พวกกันแต่ปาก ที่ว่าจะปราบอบายมุข ยังไม่เห็นเอาจริงสักที.

ที่นี้ ปัญหาที่น่าหัวเราะ ก็คือ ไสยศาสตร์เต็มเมือง. สิ่งที่เราเรียกว่า ไสยศาสตร์นั้น เป็นศาสนาของคนปัญญาอ่อน. คนปัญญาอ่อนยังมีอยู่ในโลกเพียงไร; ไสยศาสตร์ก็ยังจำเป็นที่จะต้องมีอยู่ในโลกเพียงนั้น, คือเป็นศาสนาของคนปัญญาอ่อน.

เราจะอาศัยคนปัญญาอ่อน สร้างชาติ สร้างบ้านสร้างเมืองได้อย่างไรกัน : คนปัญญาอ่อนก็นั่งอ่อนวอนถึงศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วย ประกอบพิธีรีตองให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วย, จะทำอะไรสักนิด ก็อ้างคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วย; ไม่รู้ว่าการกระทำที่ถูกต้องนั้นแหละ มันช่วยคนโดยอัตโนมัติ ในตัวมันเอง. พึ่งไสยศาสตร์ได้ ก็เพียงแต่ว่า หลอกตัวเองให้สบายใจไปบ้าง บางครั้ง, เรียกว่าผ่อนอารมณ์; แต่ที่จะให้ช่วยโดยแท้จริง โดยเนื้อแท้ นั้นทำไม่ได้. ศาสนาสำหรับคนปัญญาอ่อน ช่วยคนปัญญาอ่อนให้สบายใจได้บ้าง; แต่ไม่ทำอะไรให้เป็นขึ้นเป็นอันได้ มีแต่จะมมลงไปในทุกที. เราจะพึ่งพา อาศัยคนงมงาย คนปัญญาอ่อนนี้สร้างชาติ สร้างบ้าน สร้างเมือง สร้างโลก; นี้มองไม่เห็น เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นว่ามันจะเป็นไปได้.

ที่นี้ ก็มี ปัญหาความไม่สามัคคี, ความไม่รักใคร่กัน. นักเรียนนักศึกษา ยังตีกัน ยังทำลายสมบัติสาธารณะของชาติ; เจ้าหน้าที่กับประชาชนยังไม่สามัคคีกัน. เจ้าหน้าที่กับประชาชนที่สามัคคีกันนั้นหาดูยาก ขนาดที่เรียกว่าหาทำยาหยอดตากียาก. เด็ก ๆ ไม่รักบิดามารดา, ไม่รักครูบาอาจารย์, เขารักกิเลสของเขา เขาโตขึ้นจะเป็นอย่างไร. เราจะหาคนที่รักชาติ รักศาสนา รักพระมหากษัตริย์ได้อย่างไร เมื่อมันอยู่ในสภาพอย่างนี้.

นี่เรียกว่าปัญหาที่มีอยู่จริง มีอยู่ในแต่ละชาติหรือมีอยู่ในโลก; ผลออกมา ก็คือ **ความไม่มีศีลธรรมเป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหา** เหล่านี้.

ผลของความมีศีลธรรม ไม่ทันต่อเหตุการณ์ของโลก

ความมีศีลธรรมนั้นมีน้อย. ขอให้ฟังให้ดีว่า ความมีศีลธรรมนั้นมีน้อย ไม่ทันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี, เทคโนโลยีในโลกก้าวหน้าเหมือนกับวิ่งหรือบินไปด้วยเครื่องบิน. ความมีศีลธรรมคลานอยู่ตัวมเตี้ยม เหมือนกับเต่า, ความมีศีลธรรม ไม่ทันกันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี. แล้วผลก็เกิดขึ้น อย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่. เทคโนโลยีรับใช้เศรษฐกิจ รับใช้อะไรต่าง ๆ ที่ว่าจะจะเป็นเครื่องสนองกิเลสของคน ยิ่งมากยิ่งขึ้น; ความมีศีลธรรมไม่พอ มันก็ควบคุมไม่ได้. เทคโนโลยีก็จูงคนไปตกเป็นทาสของวัตถุ, ความเอร็ดอร่อยทางวัตถุ, ปัญหา มันก็เกิดขึ้น.

ความมีศีลธรรมไม่ทันกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ. เราต้องการให้เศรษฐกิจก้าวหน้า เราก็ระดมเศรษฐกิจก้าวหน้า; แต่แล้วความมีศีลธรรมมันมีไม่พอ เศรษฐกิจก็กลายเป็นเครื่องมือสำหรับโกง. เศรษฐกิจนั้นถ้าบริสุทธิ์มันก็เป็นประโยชน์แก่มนุษย์; ถ้ามันไม่มีศีลธรรมแล้ว ก็คือเครื่องมือสำหรับขูดรีดเครื่องมือสำหรับโกง; ฉะนั้น อย่าได้บูชาเศรษฐกิจกันนัก, อย่าเอาเศรษฐกิจล้วน ๆ ไปแก้เศรษฐกิจ. **ต้องเอาเศรษฐกิจที่มีศีลธรรมไปแก้เศรษฐกิจ** จึงจะแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้.

อีกทางหนึ่ง **ความมีศีลธรรมนั้น ไม่ทันกันกับความก้าวหน้าทางประชาธิปไตย.** เราห่อประชาธิปไตยว่าเมื่อไรจะเต็มใบกันเสียที; แต่แล้วความมีศีลธรรมมันไม่พอ มันก็ทำให้มีการเลือกผู้แทนโดยคนโกง ได้ผู้แทนโกง ได้สภาโกง มาตั้งรัฐบาลโกง, อะไรมันก็จะพลอยโกงไปหมด อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น. นี้เรียกว่าความมีศีลธรรม ไม่ทันกับความก้าวหน้าของประชาธิปไตย; ประชาธิปไตยก็ไม่มี โดยแท้จริง, หรือมีก็ไม่อาจจะเต็มใบ ไม่อาจจะครึ่งใบ ไม่อาจจะเสียใบด้วยซ้ำไป.

อีกทางหนึ่ง **ความมีศีลธรรมไม่ทันกันกับการเพิ่มของพลเมือง** พลโลกเพิ่มมาก, เพิ่มมาก; แต่ความมีศีลธรรมไม่เพิ่ม, ความมีศีลธรรมกลับลดถอยหลัง. ถ้าเรามีศีลธรรมเพียงพอ การเพิ่มของพลเมืองไม่มีปัญหา, จะจัดให้ทุกคนเป็นคนมีประโยชน์ มีกำลังมากมหาศาลขึ้นมาได้ทันที; แต่ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว ยิ่งเพิ่มยิ่งทำลายตัวเอง, ยิ่งปกครองกันไม่ได้ มันก็ทำลายตัวเอง. นี้การเพิ่มพลเมืองจึงเป็นปัญหาที่ถกถกกันมาก จนลดกันเป็นการใหญ่; หารู้ไม่ว่า **ที่มันเกิดเป็นปัญหานั้น เพราะพลเมืองไม่มีศีลธรรม.** ถ้าพลเมืองมีศีลธรรม, มันก็เพิ่มพลเมืองที่ดี จะมีกำลังมากขึ้น.

ความมีศีลธรรมนี้ ไม่ทันกันกับความหวังกินดีอยู่ดี ของคนในโลกปัจจุบันนี้. เขาเฮกันไปนิยมความกินดีอยู่ดี : อยู่อย่างแข่งกับเทวดา เรื่องอาหารการกิน เรื่องเครื่องนุ่งห่ม เรื่องที่อยู่อาศัย เรื่องเครื่องใช้ไม้สอย ก็จะแข่งกันกับเทวดา. ความมีศีลธรรมไม่พอ ไม่สมศักดิ์ส่วนกัน มันก็ กลายเป็นเชือดคอกคนที่อยู่ดีกินดี นั่นเอง ให้กลายเป็นผู้ชูดริด, ให้กลายเป็นผู้เอาเปรียบผู้อื่นอย่างตาดำ

๑. ความอยากจะกินดีอยู่ดีเกินฐานะของตน นั้นแหละ คือปัญหาทั่วไป ในหมู่ประชาชนที่เรียกว่าไม่ยึดหลักศีลธรรม. ความกินอยู่เกินพอดี นั้นเป็นบาปอกุศลอย่างเลวร้าย. หลักธรรมะในศาสนาถือว่า กินอยู่เกินพอดีนั้นเป็นบาป เป็นข้อปฏิบัติของพวกมาร, ไม่ใช่ของพวกสัตบุรุษ.

เป็นอันว่า ความมีศีลธรรมนั้นมันลดลงไป, มันไม่พอกับความเจริญก้าวหน้าในโลก ทุก ๆ อย่างมันจึงเกิดเป็นปัญหา.

มูลเหตุที่ทำให้ศีลธรรมลดลง

ที่นี้ มันมาจากอะไร ? มาจากความสูญเปล่าของสิ่งที่เราจัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหา; ยกตัวอย่าง เช่น ความสูญเปล่าของการศึกษา :-

การศึกษาที่จัดโดยคนมีกิเลส คนเห็นแก่ตัวนั้น ก็จัดไปในทางเพิ่มความเห็นแก่ตัว, ยิ่งฉลาดยิ่งเพิ่มความเห็นแก่ตัว. สอนกันแต่หนังสือกับอาชีพ ไม่มีธรรมะสำหรับจะควบคุมความเป็นมนุษย์ของตน ความเป็นมนุษย์ก็ไม่มี; ยิ่งมีการศึกษาชนิดนี้ ยิ่งเพิ่มความเห็นแก่ตัว, ยิ่งจัดการศึกษาชนิดนี้ ก็ยิ่งทำลายทรัพยากร

ธรรมชาติ ในโลกนี้. ในทางวัตถุก็ทำลายทรัพยากรในโลกนี้, ในทางจิตใจก็ทำลายความเป็นสุภาพบุรุษ. เขาไม่รู้จักตัวเอง ไม่เชื่อตัวเอง ไม่เคารพตัวเอง ไม่นับถือตัวเอง ไม่พอใจตัวเอง, ไม่แสวงหาความเป็นบุรุษจากความเป็นสุภาพบุรุษ หรือจากธรรมะ, กลับไปแสวงหาจากวัตถุซึ่งส่งเสริมกิเลส.

การศึกษาชนิดนี้ยังส่งเสริมลักษณะฝ้ายต่ำ โดยที่มีหลักว่า เราได้แล้วก็เป็นที่ดี, ใครจะเป็นอย่างไรไม่ต้องรู้ เราได้แล้วก็เป็นที่ดี. ดังนั้น จึงต้องคิดหาให้ได้มาก ถึงขนาดว่า เราครองโลกเสียคนเดียว ก็จะเป็นการดี; ครองคนเดียวไม่ได้ก็หาพวก ที่จะครองโลก แล้วเอามาแบ่งปันกัน. ประเทศไทยเราก็เคยประสบปัญหาชนิดนี้มาแล้วในอดีต. ขอให้มองดูให้ดีเถิดว่า การศึกษาที่ไม่พอนั้น มันทำให้คิดจะครองโลก; มันไม่มีความคิดว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

ที่นี้ การค้นคว้า สืบเนื่องมาจากการศึกษา ก็ค้นคว้ากันแต่ให้เกิดความสุขสนุกสนานทางวัตถุ; อะไร ๆ ก็เอาวัตถุเป็นหลัก ที่เรียกว่าวัตถุนิยม. ดังนั้น จึงเอาความสุขทางวัตถุ เป็นหลักสูงสุดกว่าความสุขใด ๆ; จึงหลงไหลในเรื่องเอิร์ดอรรอยทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง.

มองดูที่ผลแล้ว ก็คือ ผลที่กำลังมีอยู่ในโลก คือหลงความสุขทางวัตถุ, มุ่งแต่ความสุขทางวัตถุ ไม่มุ่งความสุขทางจิตใจ. นายทุนก็มุ่งความสุขทางวัตถุ, ชนกรรมาชีพก็มุ่งความสุขทางวัตถุ. ถ้าเมื่อไรเขามุ่งความสุขทางจิตใจกันแล้ว เมื่อนั้นเขาจะรักกันได้; ถ้าต่างคนต่างแย่งวัตถุกันแล้ว ก็ไม่มีทาง ไม่มีโอกาสที่จะรักกันได้เลย. การค้นคว้ามุ่งแต่ส่งเสริมวัตถุให้คนหลง; คนก็หลง คนก็ รักกันไม่ได้. การส่งเสริมกิเลสก็มากขึ้น ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ, สร้างเครื่องมือสงคราม เพื่อจะเอาชนะผู้อื่นและครองโลก การพ่ายแพ้กิเลสภายในก็ทวีขึ้น.

ที่นี้ มาดู ด้านกีฬา. กีฬาเดี๋ยวนี้ ไม่สร้างน้ำใจนักกีฬา; แต่เพิ่มความไม่เป็นนักกีฬา คือมันเพิ่ม “ตัวกู”; ได้ยินว่าการแพ้กีฬาโลก ทำให้คนเป็นบ้าเป็น

ประสาทกันทั้งชาติ, ฆ่าตัวเองตายกว่า ๑๐ คน. ความหลงในกีฬาเช่นนี้ กีฬาที่ไม่เป็นยาวิเศษ แก้กองกิเลสทำคนให้เป็นคน ได้อีกต่อไป. การกีฬาที่แท้จริงนั้นมันเป็นศีลธรรม คือทำลายความเห็นแก่ตัว; กีฬาย่อมทำลายความเห็นแก่ตัว, ดังนั้น กีฬาย่อมเป็นศีลธรรม; แต่เดี๋ยวนี้เราเล่นกีฬาเพื่อส่งเสริมความเห็นแก่ตัว, กลายเป็นทำลายศีลธรรม.

ครูสอนกีฬานั้นแหละ สอนเอาเปรียบ สอนวิธีเอาเปรียบ หรืออย่างดีที่สุด ก็สอนป้องกันการเสียเปรียบ, ไม่สอนน้ำใจนักกีฬา; ไม่มีใครสอนว่า ยอมแพ้เพื่อรักษาความเป็นนักกีฬา อย่างนี้ไม่มี. เราอย่าไปเสียงบประมาณจัดสรรกีฬาชนิดนี้กันเลย. รัฐบาลอย่าต้องเสียงบประมาณ เพื่อการกีฬาชนิดนี้เลย; จัดกีฬาภายในที่เป็นยาวิเศษ แก้กองกิเลสทำคนให้เป็นคนกันดีกว่า. จัดกีฬาที่ส่งเสริมกิจกรรม ที่ส่งเสริมศีลธรรม สนุกสนานยิ่งกว่ากีฬาชนิดที่ทำให้เป็นโรคประสาท.

น้ำใจนักกีฬานั้น แพ้ก็ไม่เสียใจ ชนะก็ไม่ดีใจ นั่นแหละคือสปิริตของนักกีฬา; เพราะเห็นว่ามันเป็นเรื่องการแสดงฝีมือ ฝึกฝนความสามารถของมนุษย์เพื่อเอาไปใช้ในประโยชน์สูงสุดอย่างอื่น. เรื่องแพ้ไม่เสียใจ เรื่องชนะไม่ดีใจ นั่นมันเป็นเจตนารมณ์ของกีฬาที่บริสุทธิ์; ถ้ามองในทางธรรมะ ก็เป็นเรื่องหลุดพ้น, เรื่องจิตหลุดพ้นจะไปเป็นพระอรหันต์กันเลย; คือคนไม่เห็นแก่ตัว มันไม่ได้ทำอะไรเพื่อเห็นแก่ตัว มันก็ไม่ต้องมีแพ้ ไม่ต้องมีชนะ, มีแต่แสดงความสามารถในการกระทำ ที่มีประโยชน์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ถ้าจะจัดให้สูงสุดก็จะจัดไปในทางที่ว่า ความมีน้ำใจนักกีฬานั้น ทำให้รักผู้อื่น ให้เสียสละเพื่อผู้อื่นได้, รักษาอุดมคติที่ว่า ศัตรูทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันได้ ดังนี้.

นี่คือโลกกำลังเสียแรงงาน เสียเวลาอย่างสูญเปล่า. ครั้งที่แล้ว ๆ มา อาตมาได้แสดงปาฐกถาโดยหัวข้อว่า *การทำงานคือการปฏิบัติธรรม, ถ้าจะให้เย็นช้ำ ต้องมีการลดกิเลส, มัวแก้กันแต่ปลายเหตุ ปัญหาที่เพิ่มพูน, ผู้มีกำลังสมบูรณ์ มีหน้าที่ช่วยป้องกันปัญหา;* ในวันนี้ก็ว่า *โลกกำลังเสียแรงงาน เสียเวลาอย่างสูญเปล่า.*

จัดการศึกษาก็ดี การค้นคว้าก็ดี แม้ที่สุดแต่การกีฬานี้ก็ดี *ไม่ช่วยแก้ปัญหา* วิกฤตการณ์ของโลก; แต่ช่วยให้โลกมีปัญหาเพิ่มขึ้น คือ *สร้างความเห็นแก่ตัว, มันกลายเป็นเรื่องสร้างความเห็นแก่ตัว : การศึกษาเพื่อเห็นแก่ตัว,* การค้นคว้าเพื่อเห็นแก่ตัว, แม้แต่การกีฬาก็ไม่ใช่เพื่อสปีริตของนักกีฬา. *ทำไมจะต้องร้องไห้เมื่อแพ้ ? ทำไมคลุ้มคลั่งเป็นบ้ากันทั้งเมืองเมื่อแพ้กีฬา ? ทำไมต้องฆ่าตัวตาย ? เพราะหลงความแพ้ความชนะ ที่สะสมไว้มากเกินไป จนไม่นึกถึงพระเป็นเจ้าเสียเลยว่า ท่านต้องการอะไร.*

ถ้า *จะเล่นกีฬา ต้องเล่นถวายพระเป็นเจ้า* คือ *แสดงเจตนารมณ์ของกีฬา ให้พระเป็นเจ้าดู* คือเราไม่เห็นแก่ตนเอง เราเห็นแก่ความถูกต้อง ความยุติ-ธรรม; มีน้ำใจเป็นนักกีฬาแล้ว ก็เป็นการบูชาพระเป็นเจ้า. *ขอให้เล่นกีฬาเพื่อถวายพระเป็นเจ้า; อย่าเล่นกีฬาเพื่อบูชากิเลสของตัวเองเลย, ให้มีกีฬาที่*

บริสุทธิ์ผุดผ่อง เล่นกันอย่างน่าดูเพื่อถวายพระเป็นเจ้า. แพ้ก็ไม่เสียใจ ชนะก็ไม่ถึงโลดอะไร, มันเป็นคนปรกติ; อย่างนี้จะเรียกว่ากีฬา.

กีฬานี้เป็นของจำเป็น; ฤๅษีมุณีก็เล่นกีฬา แต่เขาเรียกว่า **ฌานกีฬา** เล่นกีฬาทางจิตใจ : เข้าฌานอย่างนี้ เข้าฌานอย่างโน้น เข้าสมาบัติอย่างนี้ เข้าสมาบัติอย่างโน้น, อย่างโลดโผนสนุกสนาน เหมือนกับคนเล่นกีฬา. อย่างนี้เรียกว่า ฤๅษีมุณีหรือแม้แต่พระอรหันต์ท่านก็เล่นกีฬา; แต่ว่าเป็นทางจิตใจ. ท่านสู้กันกับกิเลส เพื่อเอาชนะกิเลส, หรือท่านเล่นกีฬาเพื่อป้องกันกิเลส, กิเลสมันก็ตายไปเอง.

ขอให้เรามองดูให้ดีว่า **เราในโลกปัจจุบันนี้ กำลังเสียแรงงาน เสียเวลาอย่างสูญเปล่า** ไม่มีประโยชน์แก่นมนุษย์; กลับเป็นภัยเป็นโทษแก่นมนุษย์ คือสร้างมนุษย์ที่เห็นแก่ตัว สร้างมนุษย์โกง – โกง – โกง – โกงไปหมด ทั้งได้ดิน ทั้งบนดิน ทั้งบนฟ้า; มีแต่กิริยาอาการที่กระทำไปเพื่อเอาประโยชน์ เพื่อกอบโกยประโยชน์ เพื่อจะครองโลกอยู่ด้วยกันทั้งนั้น.

ขอให้พวกเราที่อยากจะเป็นสุภาพบุรุษ หรือเป็นมนุษย์ที่นับถือพระพุทธศาสนา หรือพระเป็นเจ้าในศาสนาใด ๆ **รีบชำระสะสางการกระทำที่ผิดพลาด** ที่เสียแรงงาน เสียเวลาไปอย่างสูญเปล่า, หรืออย่างไม่จำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้น; **มากกระทำเสียให้ถูกต้อง** ตามกฎของธรรมชาติที่ว่าเราจะต้องทำอย่างไร อยู่กันอย่างไร จึงจะมีความอยู่เป็นสุขทุกทิพาราตริกาล.

การบรรยายสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายนี้ด้วยความหวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้ชำระสะสาง สิ่งที่ทำไปอย่างเสียแรงงานหรือเสียเวลาเปล่า ๆ นั้น อย่าให้มีเหลืออยู่เลย; แล้วก็จะอยู่เป็นสุขทุกทิพาราตริกาล โดยไม่

ต้องอ้างถึงศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ มาช่วย. การกระทำที่ถูกต้องนั้นเป็นการช่วยอยู่ในตัวเอง.
ขอให้เตรียมตัวอยู่อย่างถูกต้องสำหรับการกระทำของตน, จักช่วยตนเหมือนกับ
พระเป็นเจ้าช่วยอยู่ ฉันใดก็ฉันนั้น.

ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๑๔ -

๑๕ สิงหาคม ๒๕๒๕

วิกฤตการณ์ในโลกของเรา ที่ไม่มีใครรับผิดชอบ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การแสดงปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงทำไป ด้วยความมุ่งหมาย
เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม โดยมีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน สืบต่อไป.

คำว่า มีปรมาตธรรมเป็นรากฐานนั้นก็คือ มีสัมมาทิฏฐิเป็นรากฐาน;
หรืออย่างที่เขาพูดกันอย่างโก้หรูในปัจจุบันนี้ว่า มีปรัชญาเป็นรากฐาน. ถ้าจะใช้
คำว่าปรัชญา ก็ขอให้ถือเอาความหมายที่ถูกต้อง ตามความหมายของคำคำนั้น, คือ
ความรอบรู้ รู้กระทั่งในส่วนลึก จึงจะมี ลักษณะเป็นสัมมาทิฏฐิ.

มิจนาก็ภูฏินั้นตรงกันข้าม ทำให้หลงไปบูชาเทคโนโลยีแห่งการกินดีอยู่ดี, หลงเทคโนโลยี กินดีอยู่ดีในระดับเทวดา หรือจะแข่งกับเทวดา; น้ำมันนำเสิร์ฟหรือมนำหัว ถ้ามนุษย์เราจะมี ความเป็นอยู่ที่แข่งกับเทวดา. นั่นแหละระวังให้ดี ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ เต็มไปทั่วทั้งในประเทศนอกประเทศจนทั่วโลก. วิกฤตการณ์เหล่านี้ใครจะเป็นคนรับผิดชอบ. วิกฤตการณ์เหล่านี้มันได้เพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของศีลธรรมที่สูญหายไป เสื่อมไป, มันเป็นวิกฤตการณ์ในโลก ทั่วโลก และดูเหมือนจะไม่มีใครรับผิดชอบ. อาตมาารู้สึกอย่างนั้น จึงได้ให้หัวข้อว่า วิกฤต-การณ์ในโลกของเรา ที่ไม่มีใครรับผิดชอบ; มีแต่คนจะฉวยโอกาส ที่โลกมีวิกฤต-การณ์นั้นแหละ เป็นโอกาสแห่งการกอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตน. ใช้โอกาสแห่งวิกฤตการณ์ เป็นเครื่องฉวยโอกาสแห่งตน คือ การทำนาบนหลังคนที่มีความยุ่งยากลำบาก; กิดดูให้ดีมันเป็นเรื่องบุญเรื่องกุศล หรือว่าเป็นเรื่องของอะไร.

เราจะได้พิจารณากันถึงวิกฤตการณ์ภายในประเทศก่อน; อาตมาต้องขอโอกาสที่ว่าบางคนอาจจะรำคาญ เพราะว่าทราบอยู่ดีแล้ว หรือว่าอาตมาพูดบ่อยก็ได้.

ตัวอย่างวิกฤตการณ์ในประเทศที่ต้องหาผู้รับผิดชอบแท้จริง

วิกฤตการณ์ในประเทศ คือความยุ่งยากลำบาก ระส่ำระสาย โกลาหล วุ่นวายต่าง ๆ นานา เนื่องจากอาชญากรรมล้นเมือง :-

อาชญากรล้นเมือง อาชญากรรมก็ล้นเมือง; เช่น โจรกรรมที่เคยมีแต่ในป่าในดง หรือริมบ้านริมเมือง เดี่ยวนี้มันก็มาอยู่ใจกลางเมือง กระทั่งบนรถเมล์ กระทั่งในห้องนอน. นี้เรียกว่าอาชญากรรมมันล้นเมือง.

มีความอดอยากยากจน, มีเรื่องโรคร้ายไข้เจ็บใหม่ ๆ เกิดขึ้น, คนไม่รู้หนังสือ, มียาเสพติดระบาดในหมู่นักศึกษา. มีคอร์รัปชันทั่วไป ในหมู่เจ้าหน้าที่ราชการและประชาชน. อบรมมุขล้นเมือง : ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านการทำงาน. นี้มันล้นเมือง. ไซยศาสตร์ ความมั่งงายก็คับเมือง. อุบัติเหตุ เช่นอุบัติเหตุในท้องถนนก็เพิ่มมากขึ้น มีการทำให้คนตายโดยประมาทมากขึ้น. มีการทำบุญเอาบาป เช่นจัดการทอดผ้าป่าหรือการกุศลใด ๆ เพื่อกินเหล้าเพื่อเล่นไพ่. นี้เรียกว่าทำบุญเอาบาปก็มากขึ้น. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศชาติ เช่นป่าไม้เป็นต้น มันก็ยังไม่รู้จักหยุดสักที.

มีเยาวชนที่ไม่มีบิดามารดา คนเฒ่าคนแก่; คือเยาวชนที่ไม่เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนเฒ่าคนแก่, ล้อเล่นแม้แต่บุคคลที่ไม่ควรล้อ ถูกเอามาล้อว่าเป็นเกย์บ้าง ไม่เป็นเกย์บ้าง ซึ่งชนิดนี้มันไม่เคยมีในสมัย ปู่ย่า ตา ยาย; ปู่ย่า ตา ยาย ไม่หยาบคายกันถึงอย่างนี้. การอยู่อย่างเสมอกัน ไม่มีสูง ไม่มีต่ำ ไม่มีที่เคารพนั้น ปู่ย่า ตา ยายท่านสาปแช่งว่ามันเป็นเสนียดจัญไร. แม้พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า การอยู่อย่างเสมอกัน ไม่มีสูง ไม่มีต่ำนั้น เป็นทุกข์; ดังพระบาลีว่า ทุกโขสมานสฺวาโส – การอยู่อย่างเสมอกันนั้น ทำให้เกิดความยุ่งยากลำบากหรือ เป็นทุกข์.

นี่เป็น ตัวอย่างแห่งวิกฤตการณ์ ที่มันมีอยู่ในประเทศของเรา. ขอให้ดูให้ดี แล้วก็ไม่ต้องปฏิเสธ ก็ขอให้รู้จักมันให้ดี เพื่อจะคิดกันต่อไปว่า เราควรจะทำอย่างไรในเรื่องนี้; หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ว่า ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องนี้.

วิกฤตการณ์วุ่นวายโกลาหลเสื่อมเสียในประเทศ **นี่ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ** : จะให้ **คนมือเปล่า** รับผิดชอบ หรือจะให้ **คนถือปืน** รับผิดชอบ หรือจะให้ **คนถือเสียม** ถือจอบ รับผิดชอบ หรือจะให้ **คนถือบาตร** ถือใบลาน เทศน์ จ้ออยู่บนธรรมาสน์ รับผิดชอบ หรือจะให้ **คนที่ถือปากกา** ถลุงกระดาษ วันหนึ่งเป็นพัน ๆ หมื่น ๆ ตันทั่วทั้งโลกนี้เป็นผู้รับผิดชอบ จะให้ **นายทุน** รับผิดชอบหรือให้ **คอมมิวนิสต์** รับผิดชอบ; ขอให้คิดดู; จะให้ **นักการเมืองพวกไหน** เป็นผู้รับผิดชอบ.

มองดูแล้ว ก็ยังหาตัวผู้รับผิดชอบไม่ค่อยจะได้. **คนมือเปล่า** บิคา มารดา ครูบาอาจารย์ นี่ก็ยากที่จะรับผิดชอบ; เพราะไม่มีใครเชื่อฟัง. จะให้ **คนถือปืน** รับผิดชอบ เขาก็มีหน้าที่บังคับคนให้รับผิดชอบ, ตัวเขาเองอาจจะไม่รับผิดชอบ แต่มีหน้าที่บังคับให้คนอื่นรับผิดชอบ. จะให้ **คนถือจอบถือเสียม** ชาวไร่ ชาวนา รับผิดชอบ มันก็ยังไกลเกินไป.

จะให้ **คนถือบาตรถือใบลาน** เทศน์จ้ออยู่บนธรรมาสน์ รับผิดชอบ; อย่างนี้อาตมาก็เอาด้วยคนหนึ่งละ ที่ท่านทั้งหลายก็เห็นอยู่. ที่พูดทางวิทยุกระจายเสียงมาจะร่วม ๕๐ ครั้งแล้วนี่ ก็เพราะความรับผิดชอบ; เพราะความรู้สึกรับผิดชอบ

ในวิกฤตการณ์อันเลวร้ายนี้, จึงได้ พูดยุติเรื่องศีลธรรมกลับมา, ศีลธรรมกลับมา จะร่วม ๕๐ ครั้งเข้าแล้ว เพราะความรู้สึกรับผิดชอบ. นี้เรียกว่าอาดมาคนหนึ่ง แหละ สมักรับผิดชอบ.

ทีนี้ จะให้คนถือปากกาถูกระดาษ ในโลกนี้ วันละพัน ๆ ตันหรือถึง หมื่นตันรับผิดชอบ มันก็ดูยังจะยากอยู่; เพราะว่า สื่อมวลชนบางประเภท มีแต่ ส่งเสริมสิ่งซึ่งเป็นเหยื่อของกิเลส ทำให้ยุวชนมีจิตทรามเสียเป็นส่วนใหญ่. นี้ รับผิดชอบอย่างไรกัน. สื่อมวลชนที่ดีก็มี แต่ดูจะไม่ได้ตั้งใจจะรับผิดชอบ, ยัง มอบหมายความรับผิดชอบให้ไม่ได้ยุติ; เว้นไว้แต่ว่าเขาจะสมัครใจรับผิดชอบ; เรียกว่า ไม่มีใครเจตนาจะรับผิดชอบ.

จะให้ชายทุนรับผิดชอบ ดูจะเป็นผู้สมัครกอบโกย ในโอกาสแห่งวิกฤตการณ์เสียมากกว่า. จะให้คอมมิวนิสต์ หรือชนกรรมมาชีพ รับผิดชอบ ก็ดูจะขัดกัน กับความรู้สึก หรือไม่มีอำนาจอะไรที่จะทำความรับผิดชอบ. เป็นอันว่า เรายัง ไม่มีใครรับผิดชอบ ที่จะแก้ไขวิกฤตการณ์อันเลวร้ายเหล่านี้ได้; วิกฤตการณ์จึงเต็ม อยู่ในบ้านในเมืองและเต็มโลก.

วิกฤตการณ์ภายนอกประเทศ

ดูถึงวิกฤตการณ์ทั่วโลกกันเสียที : สงครามร้อนก็มีอยู่ทั่ว ๆ ไป ใน โลกเวลานี้, สงครามเย็นมีตลอดกาล, มีการรวมหัวกันจะแบ่งโลกเพื่อครอบครอง,

มีการหลอกลวง มีการกดขี่ขูดรีด หรือเอาเปรียบกัน ในระหว่างประเทศหรือในระหว่างกลุ่มของประเทศ; สันติภาพสูญหายไป.

ถ้านึกถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ก่อนสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ๑๙๑๔ ก็มีสันติภาพในโลกมากกว่าเดี๋ยวนี้. เดี่ยวนี้เรียกว่าโลกมันเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่โผล่ขึ้นมาใหม่นี้ สันติภาพสูญหายไป. ผู้เมื่อสมัยที่เราไม่เคยได้ยินคำว่าเทคโนโลยีไม่ได้. **องค์การที่ตั้งขึ้นเพื่อพิทักษ์ยุติธรรมในโลก** องค์การระหว่างชาติ ก็อยู่ใต้อาณัติได้อิทธิพลของชนชาติบางกลุ่ม มันก็พิทักษ์ความยุติธรรมไว้ในโลกไม่ได้; ทำหน้าที่พิทักษ์ความยุติธรรมเหมือนนั่งจับปูใส่กระด้ง ไม่มีวันสิ้นสุด. นี่คือวิกฤตการณ์ในโลก.

ต้นเหตุแห่งวิกฤตการณ์ คือการตกเป็นทาสอายตนะ

ทีนี้จะดูต่อไป เพื่อแก้ไขปัญหานี้ ว่าอะไรเป็น **ต้นเหตุแห่งวิกฤตการณ์**? อาตมาขอสรุปความสั้น ๆ ตามหลักของธรรมะว่า เพราะ **คนในโลก ตกเป็นทาสของอายตนะ** คือความเฝ้าจรรอยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางใจ, ตกเป็นทาสของความเฝ้าจรรอยทางนี้ เรียกว่าเป็นทาสของอายตนะ; จนกระทั่งทารก ก็จะตกเป็นทาสของอายตนะมาเสียตั้งแต่ในครรภ์แล้ว, คลอดออกมาจากท้องแม่ ก็ถูกกระทำให้ตกเป็นทาสของความเฝ้าจรรอยทางเนื้อ ทางหนัง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายเป็นต้น.

นี่โลกมันหมุนมาถึง ยุคที่เทคโนโลยีครองโลก หลงใหลบูชาเทคโนโลยีกันสุดเหวี่ยง, มีการบูชาทางวัตถุหรือรสร้อยทางวัตถุ, อะไร ๆ ก็สำเร็จอยู่ที่วัตถุ. บูชาวัตถุ ส่งเสริมกิเลส ส่งเสริมตัณหา ส่งเสริมอวิชชา ความโง่ความหลง ด้วยสิ่งที่เรียกว่าเทคโนโลยีนั่นเอง.

เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนองกิเลสทำลายทรัพยากรโลกอย่างยิ่ง

อาตมาขอโอกาสพูด ถึงเทคโนโลยี แสดงความหมายของเทคโนโลยีตามประสานักบวชในศาสนา, ไม่ใช่อ้างตนเองเป็นนักวิทยาศาสตร์ หรือนักเทคโนโลยีส์อะไรที่โหน; แต่เมื่อมองดูสิ่งที่เขาเรียกกันว่าเทคโนโลยีในโลกแล้ว มันก็มีความรู้สึก ตามแบบของคนที่เราเรียนมาแต่ทางศาสนา. อาตมาจึงขอกล่าวตามความรู้สึก; แต่ก็ขอร้องให้ท่านทั้งหลายทุกคน มองดูสิ่งที่เรียกว่าเทคโนโลยีนั้นให้ดี ๆ.

อาตมามองเห็นว่า เทคโนโลยี ก็คือ การใช้เทคนิคให้สำเร็จประโยชน์ที่สุด. สิ่งทุกอย่างมีเทคนิคของมันเอง; การใช้เทคนิคของมันให้ถูกต้อง ให้เป็นผลดีที่สุด เรียกว่าวิชาเทคโนโลยี, จะเอาไปใช้กับอะไรก็ได้. แต่เดี๋ยวนี้เราได้เอาเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือสนองกิเลสตัณหาของมนุษย์ ยิ่งกว่ายุคใด ๆ. ไม่มียุคไหน ที่เขาได้ใช้วิชาเทคโนโลยีสนองตัณหาของตนมากเท่ากับยุคนี้. ดังนั้น เราจึงพูดได้ว่า เทคโนโลยีก็คือเครื่องมือส่งเสริมกิเลสตัณหาของมนุษย์.

ดูให้ดีแล้วจะเห็นว่า เทคโนโลยี นั้นแหละ มัน ทำลายทรัพยากรในโลก ในแผ่นดินนี้ยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ. เทคโนโลยีรุนแรงขึ้นเท่าใด ทรัพยากรธรรมชาติในโลก ก็ยิ่งหมดไปเร็วเท่านั้น; สักวันหนึ่งน้ำมันในโลกในแผ่นดินนี้ จะไม่เหลืออยู่ แม้แต่สักหยดเดียว. หรือว่าต่อไปข้างหน้า แร่ธาตุที่จะใช้เพื่อปฏิกิริยาปฏิกิริยาปฏิกิริยา นั้น แร่ธาตุเหล่านั้นก็จะหมดไป ไม่เหลืออยู่แม้แต่สักกรัมเดียวในโลกนี้. นี่แหละคือ สิ่งที่เทคโนโลยีมันจะทำลายทรัพยากรในโลก ให้หมดไป.

เทคโนโลยีสนองกิเลสตัณหา ของคนมากเหลือเกิน เขาจะต้องการ ส่งเสริมกิเลสตัณหากันแบบไหน เทคโนโลยีก็ผลิตให้ได้ทันทั่วทั้งที, แล้วก็ใน ลักษณะอุตสาหกรรม คือมีโรงงานอันใหญ่หลวง มีทุนมหาศาล ผลิตสิ่งที่สนอง กิเลสตัณหา ออกมาสนองความต้องการของประชาชนในโลก. ทุกคนรุมกันซื้อ รุมกันหา รุมกันมาไว้ใช้เต็มบ้านเต็มเรือน, มันก็ขายดี ก็ร่ำรวยยิ่งกว่าเศรษฐี สำหรับผู้ที่ผลิตวัตถุดิบจ่ายสนองกิเลสตัณหา ตามแบบเทคโนโลยี เพื่อจะช่วยให้ มนุษย์อยู่ดีกินดี ไม่มีขอบเขต อยู่ดีกินดี เพื่อแข่งกับเทวดาได้อย่างเต็มที่.

กินดีอยู่ดี เป็นคำพูดที่เป็นอันตราย เพราะ ไม่มีขอบเขต. พระพุทธเจ้าท่านไม่เคยใช้; พระพุทธเจ้าท่านจะ ทรงใช้คำว่า กินอยู่แต่พอดี : กิน อยู่แต่พอดี

- โภชนะ มตฺตณฺณตฺตา; กินอยู่แต่พอดี มันก็ไม่เกินไปได้. แต่ถ้าพูดว่า กินดีอยู่ดี พออร่อยเข้ามันก็เพิ่ม ๆ ๆ จนไม่มีขอบเขต; จนกระทั่งวันนี้ จะกินดีอยู่ดีเพื่อ แข่งกับเทวดาเสียแล้ว. ดูบ้านเรือน ดูเครื่องใช้ไม่สอย ดูยานพาหนะ ดูคนใช้สิ่ง ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความสะดวกสบาย กิเลสตัณหาของคนที่สามารถ.

เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือครองโลก แต่มันคือยักษ์มาร

เราจึงมองคุณใหม่ มองเห็นว่า เทคโนโลยีนี้มันเป็นเครื่องมือของผู้ที่คิดจะครองโลก โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจและการเมือง. ใครใช้เทคโนโลยีได้มากก็สามารถครองโลก; มนุษย์สมัยนี้พากันหมอบกราบคาบแก้วบูชาเทคโนโลยี ราวกับว่าเป็นพระเจ้า มีพระเจ้าองค์ใหม่คือพระเจ้าเทคโนโลยี, ทำให้คนในโลกหันหลังจากพระเจ้า ที่เคยนับถือมาแต่ก่อน หันหน้าไปบูชาพระเจ้าเทคโนโลยี. พระเจ้าเทคโนโลยีจึงขับไล่พระเจ้า ที่มนุษย์เคยยึดถือกันมาแต่ก่อนนั้น ตกบัลลังก์ไป หรือว่าตกเหวไปแล้วก็ได้. พระเจ้าที่เราอ้างถึงกันอยู่ว่า จงมาช่วย ๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงในสากลจักรวาลจงมาช่วย; พระเจ้านั้นเดี๋ยวนี้ตกเหวไปแล้ว เพราะความพลัดดันของพระเจ้าเทคโนโลยี. พระเจ้าเทคโนโลยีกำลังครองโลก.

แต่พอมองดู การงานของพระเจ้าเทคโนโลยีนั่นก็คือยักษ์มาร ภูตผีปีศาจอันชั่วร้ายที่สุด. พระเจ้าที่ทำลายทรัพยากรของโลกให้หมดสิ้นไป สิ้นแร่ สิ้นทรัพย์สิ้นอะไรตามธรรมชาติเข้าไป ๆ ในปากของพระเจ้าเทคโนโลยี แล้วก็ออกมาเป็นวัตถุสำหรับหลอกลวงคน ให้เป็นทาสของกิเลสตัณหา. นี่พระเจ้าเทคโนโลยีจึงเป็นยักษ์เป็นมาร, เป็นภูตผีปีศาจอันร้ายกาจ ที่คนสมัยนี้หลงบูชา; มาแย่งบัลลังก์ครองโลกแทนพระเจ้าที่แท้จริง ที่เคยยึดถือกันมาแต่กาลก่อน.

**ทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบ แม้ผู้ที่ทำลายโลกนั้นด้วย,
กระทั่งพระเจ้าเองด้วยก็รับผิดชอบ**

เฮ้, ใครจะรับผิดชอบในวิกฤตการณ์อันนี้, ใครจะรับผิดชอบ ?
 อาตมาเห็นว่า **มนุษย์ผู้ทำบาปนั้นแหละ จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน; ร่วมกัน**
ทำลายโลกนี้ จะต้องรับผิดชอบเอง. มนุษย์ที่มา ร่วมกันบูชาวัตถุ วัสดุอันเกิดจาก
 วัตถุอันได้มาจากเทคโนโลยีนั้นแหละ เขาจะต้องรับผิดชอบ; **เราแต่ละคนนั้น**
แหละจะต้องรับผิดชอบ. ขอให้รู้จักรับผิดชอบกันเสียเถิด จะให้บิดามารดาครู
 บออาจารย์รับผิดชอบข้างเดียวนั้น มันก็เป็นไปไม่ได้; **ทุกคนต้องรับผิดชอบ**
ร่วมกัน รับผิดชอบ.

ธรรมชาติไม่ยอมให้มนุษย์หลีกเลี่ยงจากความรับผิดชอบ. กฎของ
 ธรรมชาติไม่ยอมให้มนุษย์หลีกเลี่ยงความรับผิดชอบอันนี้ : ก็เห็นอยู่ดำตาแล้วว่า
มนุษย์ สมัยนี้ กำลังได้รับโทษ จากการทำผิดทำบาปอันนี้ คือ **ไม่มีสันติสุขหรือ**
สันติภาพ เหลืออยู่ในโลกเลย. **โลกเต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ทั่วทุกหัวระแหง;**
 แต่ธรรมชาติก็ต้องหาตัวผู้รับผิดชอบพบอยู่ดี. พระเจ้ารู้จักทำหน้าที่โดยกฎของ
 ธรรมชาติ หรือ **กฎของธรรมชาติ** นั้นแหละ **เป็นพระเจ้าที่แท้จริงจะรับผิดชอบ**
อันนี้ ก็จะลงโทษ พวกคนที่ทำผิดเหล่านี้ ให้มันเกิดปัญหายุ่งยากลำบากหนทุกซ์
 ธรรมดาจนจะฆ่าฟันกันเองให้วินาศ ให้หมดเกลี้ยงไปจากโลก; **ท่านลงโทษด้วย**
การให้ยุคมหิกษัตริย์ กสิยุค ที่กำลังมีอยู่ในโลกเวลานี้.

นี่เราจะทำกันอย่างไรดี ? มนุษย์ที่อยู่ในโลกนี้ จะทำกันอย่างไรดี ?
 จะต่อสู้แก้ไขด้วยอะไร ? อาตมาเห็นว่า **ต้องต่อสู้ด้วยศีลธรรม** ด้วยการกลับมา
 แห่งศีลธรรม มี**สัมมาทิฏฐิ**เป็นตัวนำ. **สัมมาทิฏฐิ** คือสิ่งที่พระพุทธองค์ทรง
 ประทานไว้สำหรับโลก โดยตรัสว่า **สัมมาทิฏฐิ ๘ สรรพคุณ สัพพัญญู อุปัจจกัฏฐิ - ผู้**

สมาทานสัมมาทิฐิ ย่อมก้าวพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้. พระพุทธเจ้าก็ตรัส, สาวกของพระพุทธเจ้าก็กล่าว, เทวดาก็นำไปกล่าวเป็นหลักเกณฑ์ทั่ว ๆ ไป, เรียกว่าเป็น **ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงรับรอง. เราต้องมีสัมมาทิฐิ** ประพฤติต่อสิ่งทั้งปวงให้ถูกต้อง, หรือว่าถ้ามีสัมมาทิฐิแล้ว ก็จะประพฤติสิ่งทั้งปวงได้อย่างถูกต้อง. จะ ยกตัวอย่าง ซึ่งขอภัยหน่อยว่า, ยกตัวอย่างว่า ม้านี้พระเจ้าสร้างมาสำหรับเป็นสัตว์พาหนะ ไม่ใช่เอามาใช้เพื่อการพนันกัน ให้วินาศฉิบหาย เป็นปัญหาในสังคม. ม้าพระเจ้าสร้างมา เป็นสัตว์พาหนะหรือสัตว์แรงงาน; ไม่ใช่สร้างขึ้นมาสำหรับใช้แข่งกันเป็นการพนัน. เราต้องมีสัมมาทิฐิ รู้ว่ามันเป็นอย่างนั้น เราต้องรู้ว่า จะเอาม้าไปทำอะไรที่ไหน, เราจะต้องรู้จักใช้ม้า ให้ตรงตามหน้าที่ของม้า. เดียวนี้ไม่รู้ว่าจะเอาม้าไปไหน ถ้าเลิกแข่งม้า; ก็เอาไปไถนาซิ, คนไทยจะโง่กว่าฝรั่งถึงขนาดไถนาด้วยม้าไม่เป็น อย่างนี้มันจะเป็นไปได้ไหมเล่า ? ฝรั่งเขาเคยใช้ม้าไถนากันมาแต่ไหนแต่ไร เขาก็นำหน้าเรา; เราไปตามกันเขาอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ที่จะตามกันในฐานะที่เอาม้าไถนาทำไม่ได้.

เดี๋ยวนี้ วัวควายมันหายไปหมดแล้ว เขาฆ่าแกงกันกินเองบ้าง ส่งออกนอกบ้าง จนไม่มีวัวควายแม้แต่จะคู่สักตัวหนึ่งแล้ว; เราก็ยังไม่รู้จักเอาอย่างฝรั่งว่าเอาม้าไถนา. เรารู้จักเอาอย่างฝรั่ง สูดไปปี่ดุ้นโต ๆ แทนสูบบุหรี่ใบบอกนิคเดียว, บุหรี่ใบบอกขนาดเท่ากำปั้นนี่. เรารู้จักเอาอย่างฝรั่งไปสูดไปปี่ดุ้นโต ๆ ทำไมจะไม่รู้จักเอาม้าไถนาแทนวัวบ้างเล่า ? คนไทยนี้จะโง่กว่าฝรั่ง ถึงขนาดไถนาด้วยม้าไม่เป็นเชียวหรือ ? นี่ปู่ย่า ตายาย จะร้องไห้.

เรากำลังทำผิดด้วยมิจฉาทิฐิ ไปบูชาเทคโนโลยี, บูชาเทคโนโลยี. ทำผิดจากธรรมชาติ จนทำลายธรรมชาติ. ต่อไปเราจะไม่มีแม้กระทั่งม้าสำหรับจะ

ไถนา, วัควายก็กำลังสูญหายไป. เทคโนโลยีเข้ามาแทน ไถนาด้วยเครื่องจักร เกิดปัญหาซับซ้อนยุ่งยากไขว่เขวก้าวก่ายกัน จนแก้ไม่ทัน; เป็นปัญหาทางอุตสาหกรรม, เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ, แล้วก็เลยไปเป็นปัญหาทางการเมือง. สันติภาพก็อยู่ไม่ได้ไม่มีที่อยู่ มีแต่วิกฤตการณ์อันระส่ำระสาย.

ขอให้เรามีสัมมาทิฐิ เอาสัมมาทิฐินี้เป็นเครื่องแก้ปัญหาคิด สัมมาทิฐิจะทำให้รู้ว่าศีลธรรม ธรรมะในฐานะที่เป็นศีลธรรมนั้น จะช่วยแก้ปัญหา. เราไปบูชาปรบักษ์ของศีลธรรม ไปบูชาข้าศึกของศีลธรรม จนศีลธรรมจะหายไปจากโลก; เอากลับมาเถิด, เอาศีลธรรมกลับมาเถิด.

ถ้ามีศีลธรรมก็รู้ว่า หน้าที่ของมนุษย์นั้นแหละคือศีลธรรม, ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ. เราไม่หลงเอาบายมุขมาบูชา; แต่เอาศีลธรรมมาบูชา, สนุกอยู่ในการทำหน้าที่ คือประพฤติธรรม, เป็นสุขเพราะพอใจในการทำหน้าที่คือศีลธรรม. หากความสุขได้จากการงานที่กำลังกระทำอยู่ ไม่ต้องไปตามสถานเริงรมย์ส่งเสริมกิเลส แล้วก็พูดว่าความสุข ความสุข, แล้วก็ทำกันจนเงินเดือนไม่พอใช้ ต้องคอร์รัปชั่นกันทุกระดับอยู่แล้ว.

ศีลธรรมกลับมา ประพฤติศีลธรรมอยู่ แล้วก็พอใจว่า ได้ประพฤติธรรมแล้วก็มีความสุขอยู่ที่นั่น; พอใจในหน้าที่ ความสุขต้องเกิดจากหน้าที่หรือการทำหน้าที่ โดยหลักของศีลธรรมที่ว่า ผลดีให้มาก ผลดีได้มากเพราะว่าเราพอใจ เพราะเราพอใจเราจึงผลิตได้มาก. เมื่อผลิตได้มากแล้ว อย่ากินดีอยู่ดีให้เกินไป. จงกินอยู่แต่พอดี เก็บไว้แต่พอดี มันก็มีเหลือสำหรับจะช่วยเพื่อนมนุษย์. ศีลธรรมมีเพียงเท่านี้ก็พอแล้ว ปัญหาทั้งหมด. นี่คือการที่เรารับผิดชอบเต็มที่. เราจะ

รับผิดชอบในวิกฤตการณ์ ที่มนุษย์โง่เขลาได้ทำให้เกิดขึ้นอย่างเต็มที่; จะช่วยกัน
ขจัดปัดเป่าให้หมดสิ้นไป.

วิกฤตการณ์ในโลกของมนุษย์ไม่มีใครรับผิดชอบ. ผู้มีสัมมาทิฐิ นั้น
แหละ จะเป็นผู้รับผิดชอบ จะทำให้ศีลธรรมกลับมา แล้วขจัดปัดเป่าให้หมดสิ้น
ไป. ให้วิกฤตการณ์ในโลกของเรา มีผู้รับผิดชอบ คือคนทั้งหลายที่มีสัมมาทิฐิ
ทำให้ศีลธรรมกลับมา. เลิกบูชาพระเจ้าเทคโนโลยี ซึ่งเป็นปีศาจมารร้าย คุร้าย
ร้ายกาจที่สุดเสีย; กลับไปบูชาพระเจ้าที่แท้จริง คือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ
อันมีอยู่อย่างตายตัว : สร้างเหตุแห่งสันติสุขก็มีสันติสุข, ไปสร้างเหตุแห่งความ
ทุกข์ มันก็มีความทุกข์; นี่เป็นหลักเกณฑ์ของการที่เราจะต้องรับผิดชอบ.

เวลาสำหรับการบรรยายก็หมดแล้ว อาตมาขอจบลงด้วยการแสดง
ความหวังว่า ขอให้ท่านทั้งหลายรับผิดชอบ, ท่านทั้งหลาย ร่วมกันรับผิดชอบ แก้ไข
วิกฤตการณ์อันเลวร้ายนี้ ให้หมดไปจากประเทศ ให้หมดไปจากโลกแล้วก็อยู่กันเป็น
ผาสุก ทุกทิพาราตรีกาลเทอญ.

เพราะเราไม่รู้รอบคอบ เรื่องตถาตา

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยัง *กระทำไปเพื่อการกลับมา* แห่งศีลธรรม *ซึ่งมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน*. ที่เขาพูดกันอย่างหรรษาเวลานี้ก็คือ มีปรัชญา, มีปรัชญาเป็นรากฐานของศีลธรรม. ทุกเรื่องที่จะกระทำจะมีปรัชญาเป็นรากฐาน; แต่อาตมากล่าวว่า *มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน* คือมีความรู้ชั้นลึกของเรื่องนั้น ๆ เป็นรากฐาน ของเรื่องที่จะกระทำ.

ยกตัวอย่างเช่น ถ้ามีความรู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อันเป็นปรมัตถธรรมแล้ว ศีลธรรมคือความไม่เห็นแก่ตัว ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น ก็

จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย. จะมาบังคับขอร้องกันลงไปตรง ๆ ว่า จงไม่เห็นแก่ตัว
อย่างนี้มันก็ไม่มีอะไรที่เป็นรากฐานส่วนลึก.

ถ้าเราเห็นว่าสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, ไม่ยึดมั่นถือมั่น
เพื่อตัว มันก็มีส่วนที่จะเห็นแก่ผู้อื่น. หรือว่าเมื่อเห็นว่า เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ
ตายด้วยกัน ซึ่งเป็นความรู้ชั้นปรমัตถธรรม, คนก็จะมีการเห็นแก่ผู้อื่น สงเคราะห์
ผู้อื่น ไม่ถือ ไม่โกง ไม่ทุจริต ไม่คอร์รัปชัน ได้โดยง่าย. ดังนั้น ศีลธรรมจึงต้องมี
ปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน.

ศีลธรรมมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน นี่เป็นสิ่งที่จะต้องมีตลอดไปแก่ทุก
เรื่อง. วิกฤตการณ์ทั่วโลกเกิดขึ้นเพราะไม่มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน; ถ้าจะให้
หยุดวิกฤตการณ์เหล่านั้น ก็ต้องมีศีลธรรมที่มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน.

ปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน ที่จะพูดในวันนี้ คือสิ่งที่เรียกว่า ตถาตา;
หัวข้อบรรยายในวันนี้จึงมีว่า เพราะเราไม่รู้รอบคอบเรื่องตถาตา, เพราะว่าสัตว์
โลกไม่มีความรู้รอบคอบเรื่องตถาตา จึงเต็มไปด้วยสภาพที่ไร้ศีลธรรม.

ตถาตา เป็นหัวใจพุทธศาสนาที่ช่วยโลกได้

ตถาตา คำนี้แปลกृतานทั้งหลาย อาตมาเอามาแสดง มาเปิดเผยให้ได้
ยินได้ฟัง ก็เพราะว่า เป็นสิ่งที่ช่วยโลกได้ และ เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา
ด้วย. ตถาตา แปลว่า เช่นนั้น หรือ ความเป็นเช่นนั้น; ถ้าพูดอย่างภาษาชาวบ้านก็
ว่า เช่นนั้นเอง เหมือนกับที่เราตะโกนกันว่า เช่นนั้นเองโว้ย. นี่คือคำว่าตถาตา.

บางคนอาจจะฟังเป็นเรื่องไร้สาระ พุดเล่น แล้วก็ไม่สนใจหรือจะเอาไปเป็นเรื่อง พุดเล่น; เช่นเรื่องสุญญตา จิตว่าง ก็เอาไปทำให้เป็นจิตว่างแบบอันทพาลเสียหมด ไม่สำเร็จประโยชน์. นี่ก็เหมือนกัน : ตถาตา ตถาตา – เช่นนั่นเอง ขอย้ำได้เอา ไปพุดเล่นเป็นเรื่องอันทพาลไปเสีย ว่าเช่นนั่นเอง แล้วก็ไม่ต้องทำอะไร; เช่น นั่นเองแล้วจะทำอะไรก็ได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรม.

ตถาตา เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ถอดมาจากคำว่า อิทัพปัจจยตา; สิ่งทั้งปวงมีเหตุปัจจัย : เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งนี้เป็น ปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, ที่เรียกว่าปฏิจาสมุปบาท เป็นสิ่งสูงสุดที่พระพุทธเจ้าท่านได้ ตรัสรู้. ที่เราเรียกกันว่า **ตรัสรู้** อริยสัจ ๔ นั้น, อริยสัจ ๔ นั้นก็เป็นตถาตา; แต่พระองค์มักจะ เรียกสั้น ๆ ว่า ตถา, ตถา ตถาสี ตถา ๔ อย่าง : ตถาคือทุกข์; ตถาคือเหตุให้เกิดทุกข์, ตถาคือความดับแห่งทุกข์, ตถาคือทางให้ถึงความดับแห่ง ทุกข์; มันก็คำเดียวกัน. ตถา แปลว่าเช่นนั้น, ตถาตา แปลว่า *ความเป็นเช่นนั้น* คือ มีเหตุปัจจัย แล้วก็ไปตามเหตุปัจจัย; **นี่คือสิ่งที่ได้ตรัสรู้**. ครั้นตรัสรู้แล้ว ทรง ดำริว่า เราตรัสรู้แล้ว จะมีอะไรเป็นที่เคารพ; ทรงคิดค้นไปเท่าไร ๆ ก็ไม่พบว่า ควรจะมีสิ่งใดเป็นที่เคารพ นอกจาก **ธรรมที่ได้ตรัสรู้นั่นเอง** คือ ตถาตา หรือ **อิทัพปัจจยตา**. พระองค์ทรงเคารพธรรม คืออิทัพปัจจยตา ซึ่งเรียกสั้น ๆ ว่า ตถา ตา เป็นที่เคารพสูงสุดของพระพุทธเจ้า; และทรงประกาศว่า พระพุทธเจ้าทุก พระองค์เคารพธรรม คืออิทัพปัจจยตา หรือวิธีการแห่งการดับทุกข์.

คำว่า ตถาตา เป็นที่สรุปรวมของคำว่า **อิทัพปัจจยตาปฏิจาสมุปบาท**. ตถาตา แปลว่าความเป็นเช่นนั้น; ขยายออกไปเป็น **อวิตถตา** – ความไม่ผิดไปจาก ความเป็นอย่างนั้น, ขยายออกไปเป็น **อนัญญตถา** – ความไม่เป็นอื่นไปจากความ

เป็นอย่างนั้น, *อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท* – กล่าวคือ ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เป็นการอาศัยกันแล้วเกิดขึ้น ดังนี้.

นี่เป็นสิ่งสูงสุด ที่พระพุทธองค์ทรงเคารพในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด จัดเป็นพระเจ้าก็ได้ แต่ไม่ใช่เป็นอย่างบุคคล, เป็นพระเจ้าอย่างที่ เป็นกฎของธรรมชาติ. ฉะนั้น คำว่า *ตถตา* หรือ *เช่นนั้นเอง* นั้น เป็นกฎอันสูงสุด, เป็นพระเจ้าในพระพุทธศาสนา; ซึ่งควรจะอธิบายกันให้ชัดแจ้งสักวันหนึ่งว่า พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า, หากแต่ว่าเป็นพระเจ้าที่มีใช่เป็นอย่างบุคคล แต่เป็นพระเจ้าชนิดที่เป็นกฎของธรรมชาติ.

โทษเลวร้ายของความไม่รู้จักตถตา

ที่นี้ ก็จะคู่กันต่อไปถึง โทษ หรือความเลวร้าย ที่เกิดขึ้นจากการไม่รู้จักตถตา. เมื่อไม่รู้จักว่าเช่นนั้นเอง มันก็มีความคิดนึกที่ผิดแปลกไปจากธรรมดา; เช่น ของ *อโรยมา* ก็ หลงใหล ว่าอโรย ดีใจ ยินดี, เมื่อของ *ไม่อโรยมา* ก็โกรธแค้น ขัดเคือง. นี้คนไม่รู้จักตถตา.

ถ้าเขารู้จักตถตา เขาก็รู้ว่า ความอโรยนั้น ก็เป็นเพียงความรู้สึก แก่ระบบประสาทตามธรรมชาติเท่านั้นเอง, ที่นี้ ความไม่อโรยนั้นก็เป็นเพียงความรู้สึก ที่เกิดแก่ระบบประสาทตามธรรมชาติด้วยเหมือนกัน; แล้วจะไปยินดียินร้ายกับมันทำไมเล่า. นี้ ถ้ารู้จักตถตา – ความเป็นเช่นนั้นเองของทุกสิ่งทุก ๆ สิ่ง ไม่ยกเว้นอะไรแล้ว, ก็คงปรกติอยู่ในความปรกตินั้นได้ ไม่หวั่นไหวเป็นยินดี ยินร้าย. ความไม่ยินดียินร้าย เป็นศีลธรรม; ตถตา เป็นปรมัตถธรรมที่จะช่วยให้เกิด

ศีลธรรม คือความไม่ยินดีในร้าย เพราะเห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง, ได้มาก็ตถาตา สูญเสียไปก็ตถาตา แล้วจะไปยินดีในร้ายกับมันทำไม. หา ตถาตา – ความเป็นเช่นนั้นเอง ที่ถูกต้อง มาแก้ไขปัญหาสืบต่อไป โดยไม่ต้องมีความทุกข์; เอาคนที่ไม่มีมีความทุกข์.

เดี๋ยวนี้ไม่รู้เรื่องตถาตา ก็ยินดีในร้าย; ยินดีก็เกิดโลภะบ้าง ราคะบ้าง ก็เผาให้ร้อนเป็นไฟไปเลย, ยินร้าย คือโทสะ หรือ โภคะ ก็เผาอย่างยิ่ง, ถ้าโง่หลง อยู่ก็เป็นโมหะ สงสัยกังวล วนเวียนอยู่ที่นั่นเอง. ความไม่รู้จักตถาตา ทำให้เกิด โลภะ โทสะ โมหะ เผาตัวเอง ให้เราร้อนอยู่ ดังนี้.

ที่นี้ ถ้าเป็นเรื่องที่คนอื่นทำให้ : ลูกหลานทำผิดทำให้เดือดร้อน, เพื่อนบ้านทำผิดทำให้เดือดร้อน, คนอันธพาลทำผิด ทำให้เดือดร้อน; เราก็เดือดร้อน. แต่ถ้ารู้ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง ก็ไม่ต้องเดือดร้อน; แล้ว จะแก้ไขอย่างไร ก็แก้ไขไปตามกฎของตถาตา คือจะได้สิ่งที่ต้องการโดยไม่ต้องเดือดร้อน. แม้ถึงแหวดล้อม เราจะกลายเป็นพิษเป็นภัยไปทั้งหมด ก็หัวเราะเยาะได้ว่า มันเช่นนั้นเอง.

บิดามารดาไม่ต้องเดือดร้อน ด้วยความเป็นอันธพาลของลูกหลานของตน ซึ่งมีมากขึ้นทุกที ดังที่ปรากฏอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์. เพื่อนบ้านมิตรสหายก็ทำความเดือดร้อนแก่กัน. และแม้ที่สุดแต่ว่าคู่หัวตัวเมีย ก็ยังทำความเดือดร้อนแก่กัน; เมื่อ ๒-๓ วันนี้ หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่าสามีจะบังคับให้ภรรยาไปเป็นโสเภณี เพื่อเอาเงินมาให้ตนซื้อยาเสพติด. คิดดูสิ ถ้ามันหลงเรื่องอโรยของยาเสพติด มันก็คือโง่แสนจะโง่ในเรื่องเกี่ยวกับตถาตา ก็ทำให้เกิดความโกลาหล วุ่นวายกันขึ้นแม้ในครอบครัว.

ที่นี้ ผู้บังคับบัญชา ก็ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเดือดร้อน เพราะไม่เห็น ตาตา เพราะไม่เห็นความเป็นเช่นนั้นเองของผู้บังคับบัญชา. ผู้บังคับบัญชา เมื่อ คนในบังคับบัญชาไม่ทำถูกใจ ก็โกรธเป็นฟืนเป็นไฟ, ไม่ให้อภัยแก่ความโง่ หรือ ความไม่สามารถของเขา ซึ่งมันเป็นเช่นนั้นเอง; ผู้บังคับบัญชาก็กลายเป็นคนบ้า อาละวาดไปได้. นี้ขอให้ดูเถอะว่า โทษเลวร้ายเพราะไม่รู้จัก ตาตา.

ถ้าเข้าใจตาตา ปัญหาจะไม่มี

ที่นี้ ถ้าเป็นเรื่องของธรรมชาติ เช่นว่า น้ำท่วมใหญ่ ฝนตกเกินไป อย่าง นี้เป็นต้น; ก็ไม่ควรจะไปโง่ไปหลงให้มันร้อนใจ, ป่วยการ. เราแก้ไขต่อผู้ไป ตามเรื่องของ ตาตา.

แม้แต่ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นของธรรมชาติธรรมดา ก็เห็นว่ามันเป็น อย่างนั้นเอง. อย่าไปทุกข์ไปร้อนให้เป็นที่ทุกข์ แต่แก้ไขไปตามสมควร, หรือ หัวเราะเยาะความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง ตามกฎ ของธรรมชาติเท่านั้น.

นี้ถ้าว่า มีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา มันก็ไม่เกิดปัญหาเหล่านี้; เมื่อ ไม่มีมันก็ต้องเกิดปัญหาเหล่านี้.

เดี๋ยวนี้บ้านเมืองเราเต็มไปด้วยอาชญากร เต็มไปด้วยอบายมุข เพราะ เขาหลงในความเอร็ดอร่อยของสิ่งที่เขาหลง; ไม่เห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง : อร่อย ก็เช่นนั้นเอง, ไม่อร่อยก็เช่นนั้นเอง, แล้วก็จะไปหลงยินดียินดีร้ายกับมันทำไม.

การใช้ปัจจัย ๔ คืออาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การบำบัดโรค ของผู้ไม่รู้ตถาตา ก็ทำเกินขอบเขต : กินเกินขอบเขต อย่างจะแข่งกับเทวดา; แต่งตัวเกินขอบเขตอย่างจะแข่งกับเทวดา; บ้านเรือน รถยนต์ เครื่องใช้ไม้สอยก็จะทำวิมานแข่งกันกับเทวดา; แม้แต่การจะบำบัดโรคก็กลายเป็นเรื่องสำอองไป; อย่างนี้. ประเทศชาติก็ขาดดุลการค้ากับประเทศอื่น เพราะพลเมืองไม่รู้เรื่องตถาตา. นี้ขอให้คิดดูให้ดี.

การที่โง่งกัน ไม่รู้สิ้นสุด เอาเปรียบ คอร์รัปชัน กันไม่รู้สิ้นสุด ก็เพราะไม่รู้เรื่องตถาตา มีการหลงในความอ่ร่อยทั้งนั้น เป็นเหตุให้โง่งกัน. ถ้าว่ามันไม่รู้เรื่องเช่นนั้นเอง มันก็หลงในความอ่ร่อย เมื่อไม่พอ มันก็ต้องโง่ง, แล้วความอยากในความอ่ร่อยนี้ไม่รู้จักพอ เพราะฉะนั้น ต้องโง่งกันถึงที่สุด.

ความอ่ร่อยปิดบังไม่ให้เห็นตถาตา ทำให้เกิดการโง่ง

ขอให้ดู ความอ่ร่อย ซึ่งหลอกลวง ปิดบังไม่ให้เห็นตถาตา ไม่ให้เห็นเช่นนั้นเอง; นั่นแหละเป็นตัวการทั้งหมด ที่สร้างปัญหามาขึ้นมาในโลกนี้. ประชาชนพลเมืองไม่เห็นตถาตา หลงในความเอ่ร่อยอ่ร่อย ก็ไม่ถือธรรมะ ก็พร้อมที่จะเอาเปรียบ พร้อมที่จะโง่ง. นี้กลายเป็นว่า คนในโลกทุกคน หลงในความอ่ร่อย แล้วก็พร้อมที่จะโง่ง แล้วก็โง่งด้วย; ครั้นทุกคนอยู่ในสภาพอย่างนี้แล้วอะไร ๆ มันก็จะต้องโง่งต่อ ๆ ๆ กันไปหมด. เมื่อประชาชนโง่ง เขาก็เลือกผู้แทนโง่ง หรือเลือกโดยวิธีคดโง่ง ก็ได้ผู้แทนโง่งมา. ผู้แทนโง่งมารวมกันเป็นสภาโง่ง ตั้งรัฐบาล ก็ได้รัฐบาลโง่ง. รัฐบาลโง่ง ก็ได้เจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นคนโง่ง

ที่นี่ ก็โก่งกันสนุกแหละ. แม้แต่ครูบาอาจารย์ก็จะโก่ง ตูลาการก็จะโก่ง หมอก็จะโก่ง, ในที่สุดพระเจ้าพระสงฆ์ก็ต้องโก่ง. ขอรักที่จะต้องพูด ให้ตรงไปตรงมาอย่างนี้; ขนาดนี้แล้ว เทวดาทั้งหลายก็โก่ง ไม่ทำหน้าที่โดยถูกต้อง, กระทั่งพระเจ้าชนิดที่เป็นบุคคล อย่างที่เป็นบุคคล ก็ต้องโก่ง.

ขอโอกาส เล่าเรื่องนี้ สักหน่อย เพื่อประโยชน์แก่การทำความเข้าใจ ว่าทุกอย่างมันมาจากความอโรยที่เป็นปัญหา; เรื่องสำหรับเด็ก ๆ แต่ว่ามีความหมายสำหรับคนแก่ หัวหงอกก็ได้.

สัตว์ทั้งหลายขึ้นไปฟ้องพระอิศวรเป็นเจ้า ว่า มนุษย์เบียดเบียนเหลือเกินแล้ว, มนุษย์เบียดเบียนเหลือเกินแล้ว; ขอให้พระเป็นเจ้าช่วยที. ในสัตว์เหล่านั้น มีกิ้ง สัตว์กิ้งในน้ำนะ ตามขึ้นไปด้วย บอกว่ามนุษย์ชอบกินกิ้งกันใหญ่แล้ว เบียดเบียนเหลือประมาณแล้ว, ถ้าพูดอย่างเดี๋ยวนี้ก็กิโละหลายร้อยบาทแล้ว; พระอิศวรก็เอะใจขึ้นมาว่า “เอ, ถ้าอย่างนั้นเนื้อของแกก็คงจะกินอโรย, ฉันก็อยากจะลอง”. เพียงเท่านั้น กิ้งก็ถอยหนีโดยไม่ได้กลับหลังหัน คือตัวผู้หลังโก่งนั้นแหละ ถอยไปในลักษณะอย่างนั้น ไม่ได้กลับหลังหันเอาหน้าไป, อุจจาระของกิ้งขึ้นไปอยู่บนสมองศิระะหมด เพราะความกลัว.

นี่นิทานเล่าสำหรับเด็ก แต่มีความหมายสำหรับผู้ใหญ่ คือบอกให้รู้ว่าถ้ามันเห็นแก่ความอโรยแล้ว แม้แต่พระเจ้ายกโก่ง พระเป็นเจ้ายกโก่ง อยากจะลองกินเนื้อกิ้ง. นี่พระเจ้าที่มีความรู้สึกอย่างบุคคลนั้น เอาเป็นที่พึ่งไม่ได้; ต้องเป็นพระเจ้าที่มีใช้บุคคล ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล เป็นกฎของธรรมชาติ จึงจะเอาเป็นที่พึ่งได้. ในเรื่องนี้ ชี้ให้เห็นว่าเพราะความอโรยเป็นเหตุนี้ แม้แต่พระเจ้ายก

ยังลำเอียง. ฉะนั้น ขอให้เรารู้จักความเลวร้ายของสิ่งที่เรียกว่า “เอรีดอรรอย” ซึ่งโลกกำลังบูชา.

เทคโนโลยี ในโลกนี้ ใช้กันไปแต่ในทางสร้างสรรค์ความเอรีดอรรอย มอมเมาคนในโลกด้วยกันทั้งนั้น : อรรอยทางตา อรรอยทางหู อรรอยทางจมูก อรรอยทางลิ้น อรรอยทางผิวหนัง อรรอยทางจิตใจ.

เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือมอมให้หลงอรรอย

คำว่า เทคโนโลยี เป็นคำที่บูชากันมาก หลักการนี้ก็บูชากันมากคือการใช้เทคนิคต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามเรื่องของเทคนิค; แล้วเขาก็สำเร็จประโยชน์ในการทำงานนั้น. มันเป็นเครื่องมือประเสริฐวิเศษที่สุดอย่างยิ่ง; แต่เขาก็ได้เข้าไปใน การที่จะมอมเมาให้คนทั้งโลกหลงในความเอรีดอรรอย. เมื่อทุกคนหลงในความเอรีดอรรอยแล้ว ทุกคนก็ต้องโงง, แล้วการโงงก็จะโงงขึ้นไปเป็นลำดับ ๆ จนกระทั่งเทวดาก็โงง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลเสียแล้ว. พระเป็นเจ้าก็โงง โดยอยากจะลองกินเนื้อกึ่ง; แม้จะเป็นเรื่องเล่าสำหรับเด็ก, แต่ก็มีประโยชน์สำหรับคนแก่ ที่จะดูให้รู้ว่า ทุกอย่างมันตั้งต้นที่หลงในความอรรอย.

รู้เห็นตถตา ทำให้พ้นจาก “ลึงได้ตั้ง”

เราอย่ามาหลงในความอรรอยกันเลย เห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง : อรรอย ก็คือความรู้สึกของระบบประสาทตามธรรมชาติ, ไม่อรรอยก็เป็นความรู้สึกแก่

ระบบประสาทตามกฎของธรรมชาติ; มันก็เหมือนกัน. ฉะนั้น อย่าไปหลงดีใจเมื่อได้, อย่าไปหลงโกรธแค้นเมื่อไม่ได้ หรือเศร้าโศกเมื่อมันไม่ได้. เมื่อได้อะไรตามที่พอใจ ก็หลงไหลเหมือนกับลิงได้ค่าง, “ลิงได้ค่าง”. ต้องขอโอกาสยกตัวอย่างเรื่องทีพุดกันอยู่ในภาคใต้ ว่าลิงได้ค่าง. ทางภาคกลาง ภาคนี้จะมีหรือไม่มีก็ไม่ทราบ ว่าลิงมันเข้าไปขโมยแดงในไร่ พอมันหยิบขึ้นมาได้ลูกหนึ่งมากอดไว้ มันก็โลดเต้น ๆ; นี่ลิงได้ค่าง.

คนในโลกก็เหมือนกัน เมื่อได้อะไรสมใจ ไม่รู้ว่า เป็นอทิปปัจจยตา หรือเป็นตถตา; มันก็หลงรักหลงพอใจ มีจิตใจโลดเต้นเหมือนกับลิงได้ค่าง จนออกมาทางร่างกาย. ร่างกายมันก็โลดเต้นเหมือนกับลิงได้ค่าง; เป็นคำค่าหรือคำสรรเสริญ ก็คิดดูเอาเอง ว่าพอได้อร่อยมันก็โลดเต้นเหมือนกับลิงได้ค่าง.

ครั้งไม่อร่อยแล้ว มันก็โกรธบ้าง หรือมันก็เสียใจบ้าง. เหมือนกับลิงโง่ที่เอาหางหย่อนลงไปในรูปแบบ ถูกผูกมัดไว้ขึ้นไม่ได้ ก็นั่งเศร้าโศกอยู่. นี่เมื่อไม่ได้ก็เศร้าโศกอยู่ เหมือนกับลิงที่ออกมาจากอำนาจของปุ่ไม่ได้. โลกนี้กำลังเป็นอย่างนี้ เพราะไม่รู้ตถตา – ความเป็นเช่นนั้นเอง ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ทั้งในลักษณะที่อร่อย และไม่อร่อย. คนมีอวัยวะสำหรับรู้สึกตั้ง ๖ อย่าง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ดังนั้น เรื่องอร่อยหรือเรื่องไม่อร่อย มันก็เกิดได้มากตลอดวันจนนับไม่ไหว; ก็แปลว่า คนโง่ที่ไม่รู้ตถตา – ความเป็นเช่นนั้นเอง นี้ก็โลด ๆ เต้น ๆ เป็นลิงได้ค่าง, หรือว่าบางทีก็มานั่งซบเซาอยู่.

ทั้ง ๒ อย่างนี้ คือ ยินดี หรือ ยินร้าย นี้ ทำให้เป็นทุกข์เสมอ. อย่างมองแต่ว่า ยินดี ได้ดี แล้วก็พอใจ แล้วก็ไม่มีปัญหา; ใจของอร่อยหรือที่บูชา กันว่าเป็นของดี นั่นแหละ กลับหลอกลวงมาก มอมเมามาก ยิ่งกว่าของร้าย. แต่

แม้คนโง่ที่ไปบูชาของร้าย ก็เพราะคิดว่าเป็นของดี; ฉะนั้น ของดีจึงมีสำหรับคนโง่ที่ไม่รู้จักตถาตา ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง. ถ้าใครไม่รู้เรื่องตถาตา ว่าเป็นเช่นนั้นเองแล้ว มันจะเป็นเรื่องร้ายไปหมด; เพราะไปหลงรัก หลงเกลียด หลงโกรธ หลงวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ จนนอนไม่หลับ, ทำเองก็ได้ ลูกหลานทำให้ก็ได้ เพื่อนฝูงทำให้ก็ได้ ธรรมชาติทำให้ก็ได้, กลายเป็นคนเจ้าทุกข์ไป.

ควรเข้าถึงหัวใจของพุทธศาสนา อย่าเอาไปล้อเล่น

สรุปความว่า ถ้าเห็นจริง เห็นความจริงของตถาตา ว่า ทุกสิ่งมันเป็นเช่นนั้นเองแล้ว ก็จะไม่หลงรักที่น่ารัก, ไม่หลงโกรธที่น่าโกรธ, ไม่หลงเกลียดที่น่าเกลียด, ไม่หลงกลัวที่น่ากลัว, ไม่หลงเศร้าที่น่าเศร้า อย่างที่กำลังโศกเศร้าใจแห่งอยู่ เพราะไม่รู้ตามที่เป็นอย่างจริงว่า เรื่องมันเป็นเช่นนั้นเองตามธรรมชาติ.

ขอให้พุทธบริษัททั้งหลาย ได้เข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธรองค์ได้ตรัสไว้เอง ท่านเรียกว่า ตถาตา – ความเป็นเช่นนั้นเอง, อวิตถตา – ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตตา – ความไม่เป็นโดยประการอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น, อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท – คือความที่เมื่อสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้ก็เกิดขึ้นมันเป็นการอาศัยกันแล้วเกิดขึ้น ดังนี้. นี่คือความเป็นเช่นนั้นเอง.

อย่าเอาไปล้อกันเล่น เสียอีกว่า เช่นนั้นเอง ๆ แล้วก็ใช้เพื่ออันธพาล, ใช้เพื่อสนองกิเลส, ใช้เพื่อล้อกันเล่น หรือเพื่อใช้แก้ตัวสำหรับคนที่เป็นอันธพาล, ไม่ประพฤติให้อยู่ในร่องในรอยของพระธรรม หรือของพระศาสนา. ใช้คำอันธพาล

พูดว่าเช่นนั้นเอง ๆ แล้วก็เอาแต่ตามที่ตัวจะต้องการ อย่างนี้มันเป็นอันธพาล. เช่นเดียวกับเรื่องสุณฺญตา – ความมีจิตว่าง นี้ก็ได้กลายเป็นเรื่องอันธพาลสำหรับแก้ตัวของคนพาล หรือสำหรับจะล้อธรรมชาติเล่น, เป็นเรื่องหนึ่งไปแล้ว คือเรื่องจิตว่าง.

เดี๋ยวนี้ กลัวว่าเรื่อง “เช่นนั้นเอง” จะได้รับการต้อนรับเช่นนั้น; จึงขอร้องไว้ทีก่อนว่า ช่วยระวังให้ดี ๆ. ถ้าคุณ **ไม่รู้เรื่องเช่นนั้นเอง** มันก็จะกัดเอา; จะกัดเอา จะกัดถึงหัวใจอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะไม่รู้เรื่องเช่นนั้นเอง ไม่ต้อนรับเช่นนั้นเองให้มันถูกต้อง. ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว แม้แต่สุนัขและแมวข้างบ้านของท่าน ก็ทำให้ท่านเดือดร้อนได้; ไม่ต้องพูดถึงลูก ถึงหลาน หลาน ที่เป็นคนมันมีกิเลส มันทำไปตามกิเลสแล้ว จะไม่ทำให้ท่านเดือดร้อน.

เวลาหมดเสียแล้ว เรื่องยังไม่จบ ถ้ามีโอกาสก็ไว้พูดกันคราวหลัง. เดี่ยวนี้ขอสรุปความว่า **วิกฤตการณ์เลวร้ายทั้งหลายในโลกทั้งปวงนั้น เกิดขึ้นเพราะว่าคนในโลกไม่รู้เรื่องตถาตา.** อาตมาเคยพูดมาเป็นลำดับ เมื่อหลายเดือนมาแล้ว เช่นหัวข้อว่า **รู้กันแต่ปลายเหตุ ปัญหาที่เพิ่มพูน, ผู้มีกำลังสมบูรณ์มีหน้าที่ช่วยป้องกันปัญหา, โลกกำลังเสียแรงงานและเวลาอย่างสูญเปล่า, ความเลวร้ายในโลกของเรา ไม่มีใครรับผิดชอบ, เพราะเราไม่รู้รอบคอบในเรื่องของตถาตา.**

ขอแสดงความหวังว่า **ท่านจะรู้เรื่องตถาตา, มีชีวิตอยู่อย่างไม่ขัดกับตถาตา คือความเป็นเช่นนั้นเองของธรรมชาติ;** แล้วก็จะมี **จมี ต้อมมี ไม่ต้องมีใคร** มาให้พร ก็มีได้เอง **ว่าจะเป็นสุขอยู่ทุกทิพาราตรีกาลเป็นแน่นอน.**

ถ้าไม่รอบรู้เรื่องตถา ก็ยังไม่ใช่พุทธบริษัท

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังคง กล่าวด้วยความมุ่งหมายต่อการกลับมาแห่งศีลธรรม เป็นการกลับมาแห่งศีลธรรม ที่มีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน จะได้เป็นศีลธรรมที่มั่นคง. ทุกครั้งอาตมามีความมุ่งหมายการกลับมาแห่งศีลธรรม และมีปรมาตธรรมเป็นรากฐานยิ่งขึ้น. ดังนั้น จึงได้กล่าวในส่วนที่เป็นเหตุผล หรือปรมาตธรรมนั้นมากขึ้น; ถ้าไม่มีรากฐาน มันก็อ่อนแอจนคลอนแคลนไปทั้งนั้น. ในครั้งที่แล้ว ๆ มา ได้เคยบรรยายโดยหัวข้อว่า ถ้ามีแว่แก้วกันแต่ปลายเหตุปัญหาก็เพิ่มพูน, ผู้ที่มีกำลังสมบูรณ์มีหน้าที่ช่วยป้องกันปัญหา,

โลกกำลังเสียแรงงานเสียเวลาอย่างสูญเปล่า, วิกฤตการณ์ในโลกเราไม่มีใคร
รับผิดชอบ, เพราะไม่รู้รอบคอบในเรื่องตถาตา; ส่วนในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อ ว่า
ถ้าไม่รู้เรื่องตถา ก็ไม่ใช่พุทธบริษัท, ถ้าไม่รู้เรื่องตถาก็ยังมีใช่พุทธ
บริษัท.

ที่จริง ตถาตา กับ ตถา เป็นเรื่องเดียวกัน หมายถึงกฎเกณฑ์แห่งความ
เป็นเช่นนั้นเอง; หากแต่คำเหล่านี้ไม่ถูกนำมาใช้มาพูดกัน จึงฟังดูเป็นของแปลก
ตกค้างอยู่ในพระไตรปิฎก, เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ก็ยังตกค้างอยู่ใน
พระไตรปิฎก จึงต้องเอามาพูดกัน.

ตถาหรือตถาตา ที่ใช้แก้ปัญหาได้ทุกชนิดทุกระดับ

ตถา หรือ ตถาตา เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา; ใช้เป็นเครื่องดับ
ทุกข์ แก้ปัญหาของพุทธบริษัทได้ทุกชนิดและทุกระดับทีเดียว.

ในบาลีมีกล่าวถึง ตถา ก็คืออริยสัจสี่ : ตถาเรื่องทุกข์, ตถาเรื่องทุกข์-
สมุทัย – เหตุให้เกิดทุกข์, ตถาเรื่องทุกข์นิโรธ – ความดับสนิทแห่งทุกข์, ตถาเรื่อง
ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา – ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ คือมรรคมงคลแปด
ประการ.

ตถา ตัวหนังสือคำนี้แปลว่า **เช่นนั้น** หรือความเป็นเช่นนั้น; ดังนั้น จึง
เป็นสัจจะ คือของจริง. ถ้าไม่ตถาคือมันเปลี่ยนแปลงได้แล้ว มันก็ไม่ใช่สัจจะ;
ดังนั้น สัจจะก็คือตถา, อริยสัจจึงคือตถา, และมีคำขยายความว่าตถา – เช่นนั้น,

อวิตถา – ไม่ผิดไปจากความเป็นเช่นนั้น, อนัญญถา – ไม่เป็นโดยประการอื่น จากความเป็นอย่างนั้น ได้แก่เรื่องอริยสัจสี่โดยตรง.

ต่อไปนี่ก็จะได้พูดถึงตัว ตถา หรือตัวความจริง ว่าเป็นเรื่องสำคัญถึงขนาดที่ว่า ถ้าไม่รู้ความจริงหรือตถา ก็ไม่ใช่พุทธบริษัท. พุทธบริษัท แปลว่า ผู้รู้ – รู้สิ่งที่ควรรู้, ผู้ตื่น – ตื่นจากหลับ คือกิเลสหรืออวิชชา, เป็นผู้เบิกบาน คือมีความสุขเพราะไม่มีกิเลสเผาผลาญ.

ในทางธรรม, ตถาย่อมดับทุกข์ เพราะทำให้เข้าถึงความจริงของสิ่งที่เป็นปัญหา; รู้ว่ามันเป็นอย่างไร. ถ้าในทางโลก, ความรู้เรื่อง ตถา ก็ตัดปัญหาการเมือง, สร้างสันติภาพขึ้นมาในโลก เพราะรู้ความจริงว่ามันเป็นอย่างไร. เดียวนี้เราคล้าย ๆ กับว่าหลับตาแก้ปัญหา มันจึงไม่ประสบความสำเร็จ.

ตถา แปลว่า เช่นนั้น, ฟังดูคล้ายกับว่าพูดเล่น; ตถาตา – ความเป็นเช่นนั้น, อวิตถตา – ไม่ผิดไปจากความเป็นเช่นนั้น : หมายถึงความเป็นของตายตัว อยู่ในตัวมันเอง ไม่มีอะไรมาเปลี่ยนแปลงได้. ดังนั้น จะได้ดูกันต่อไปที่ว่าจริง ๆ หรือเป็นตถานั้น มันจริงกันอย่างไร ในข้อไหน.

ในปัจจุบันนี้ มีความจริงอยู่ว่า ศีลธรรมไม่กลับมา โลกาวินาศ, ถ้าศีลธรรมระบาค โลกธาตุก็สงบเย็น; นี่คือความจริง. ขอให้ทุกคนใคร่ครวญดู ไม่ยากนัก ไม่ลึกลับนัก มองเห็นได้ว่า ถ้าศีลธรรมไม่กลับมาโลกนี้ก็วินาศ คือทำลายกันเอง, ถ้าศีลธรรมระบาคทั่ว ๆ ไป โลกนี้ก็สงบเย็น.

มีความจริงที่ต้องคู่ต่อไปว่า ถ้าไม่มีศีลธรรม ก็ไม่อาจจะมีประชาธิปไตย, มีแต่ประชาโกง. ถ้าไม่มีศีลธรรม ก็ไม่อาจจะมีประชาธิปไตย; มีแต่ประชาโกง, ไม่มีประชาที่ควรจะเป็นใหญ่ หรือควบคุมการเป็นไปของบ้านเมือง. และว่า ถ้าศีลธรรมไม่สมบูรณ์ ประชาธิปไตยก็ไม่เต็มใบ ไม่ได้ครึ่งใบ ไม่ได้เสี้ยวใบด้วยซ้ำไป. ถ้าไม่มีศีลธรรมเลย ประชาธิปไตยก็ไม่มีใบ คือ ตาย.

ถ้าศีลธรรมสมบูรณ์, ประชาชนก็ไม่โกง; มีแต่คนจริง คนตรงมารวมกันเป็นผู้บัญชากิจการงานของประเทศชาติ ก็มีแต่ผลดี, ไม่มีประชาชนโกง, ทุกชั้นทุกระดับไม่มีใครโกง; ประชาธิปไตยก็เต็มใบ.

ที่นี้ อยากจะขอให้มองให้ลึกกลงไปถึงความจริงที่ว่า ประชาธิปไตยที่แท้จริง นั้นควรจะตีความว่า ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่, ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่; ตัวประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่, ไม่ใช่ประชาชนเป็นใหญ่.

คำว่า “เป็นใหญ่” ในที่นี้มันกำกวม; ขอให้ดูให้ดีว่ามันกำกวม. ประชาชนเป็นใหญ่ไม่ได้; เพราะยังมีประชาชนโกง, เพราะยังไม่มีศีลธรรมสมบูรณ์. แต่ถ้าเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ นั้นพอจะทำได้; คือให้ใครก็ได้ ใครก็ได้ ใครก็ได้ จัดให้ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่, แล้วมันก็จะสำเร็จประโยชน์ตามที่ต้องการ. ถ้าเอาประชาชนโกง หรือโกงบางส่วนมาเป็นใหญ่ ก็นำออกไปในทางผิดพลาด.

อยากจะให้ **เปรียบเทียบดู** ว่า ถ้ามีพระราชวงศ์เดียว หรือบุคคลคนเดียว หรือคณะบุคคล ๒-๓ คน; แต่ประพฤติกกระทำทุกอย่าง ที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยทั่วไป นี้อย่างหนึ่ง, อีกอย่างหนึ่ง คือพรรคการเมือง ที่มีอะไร ๆ ก็เพื่อพรรคของกู เพื่อประโยชน์แห่งพรรคของกู ประเทศชาตินั้นไว้ทีหลัง. ถ้ามันเกิดขึ้นเป็น ๒ พวกอย่างนี้ พวกไหนเป็นประชาธิปไตยกว่ากันโดยแท้จริง.

คนคนเดียวที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนเป็นใหญ่ เหมือนพระราชชาติดี ที่เคยมีมาแล้วแม้ในประวัติศาสตร์, หรือใครก็ได้ เห็นแก่ประชาชนคือประโยชน์ของประชาชน ไม่ใช่เห็นแก่ความเป็นใหญ่ของประชาชน แต่เห็นแก่ประโยชน์ของประชาชน, กับพรรคการเมืองทั้งหลายที่เห็นประโยชน์แก่พรรคของกู ก่อนประโยชน์ของประเทศชาติ; ๒ อย่างนี้ พวกไหนเป็นประชาธิปไตยยิ่งไปกว่ากัน.

ถ้าไม่รู้ตถา จะแก้ปัญหาก็ไม่ได้

ต่อไปนี่ก็อยากจะให้ดูโทษของการที่ไม่รู้ความจริงเหล่านี้ **ไม่รู้ความจริง** ดังที่กล่าวมาแล้ว คือ **ไม่รู้ตถา**, **ไม่รู้ความเป็นเช่นนั้นของสิ่งใด**; โทษจะเกิดขึ้นอย่างไร? ตอบได้สั้น ๆ ว่า **ถ้าไม่รู้ตถา** - ความจริงอันเด็ดขาดของสิ่งใดเราก็มไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากสิ่งนั้น ๆ, **ไม่รู้ตถา** คือความจริงที่ถูกต้อง ก็ทำไปผิด ๆ. คำว่า **ตถา** นั้นเป็นสิ่งที่ตายตัว, **คือสิ่งทั้งปวงมีเหตุ เป็นไปตามเหตุ.**

สุข ทุกข์เกิดมาแต่ตาของมันเอง, คือเหตุผลของมันเอง; ก็ไปถือเสียว่าสุข ทุกข์ มาจากพระเจ้าหรือเทพเจ้า นี่มันผิดตาแล้ว, หรือว่า สุข ทุกข์ เกิดมาแต่กรรมเก่า มันก็ผิดตาแล้ว. เพราะโดยแท้จริง สุข ทุกข์ มันมีปัจจัย มีเหตุของมันเอง; คือ ถ้า ทำผิด ทางอายตนะ ในขณะที่มีผัสสะ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็เกิด ทุกข์, ถ้า ทำถูก ทางอายตนะ คือทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อมีผัสสะ มันก็ไม่ เกิดทุกข์. ให้ทวดาไหนมารูม แกล้งให้เกิดทุกข์มันก็ไม่เกิดทุกข์ดอก, ถ้าเราทำ ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ เมื่อเกิดผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. นี่ก็ เป็นตาที่ต้องรู้ไว้ ตามพระพุทธานุภาพที่ตรัสไว้เช่นนั้น ว่า สุข ทุกข์ มิได้เกิดมาแต่ พระเจ้า, สุข ทุกข์ มิได้เกิดมาแต่กรรมเก่า; แต่เกิดมาจากการทำผิดหรือทำถูกทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อได้รับอารมณ์นั้น ๆ. อย่างนี้ก็เรียกว่า ตา ที่ต้องรู้จัก.

เดี๋ยวนี้ทุกคนบูชาเนื้อหนัง คือความเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง ซึ่งเป็น ต้นเหตุแห่งอาชญากรรมทั้งปวง. ไปดูเถิดอาชญากรกลางถนนทั่วไป ทำ อาชญากรรมนั้นเพราะบูชาความเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนังเป็นเหตุ, ทางอบายมุข ทาง กามารมณ์ ทางยาเสพติด ทางอะไร; ก็เพราะว่าบูชาความเอร็ดอร่อย ทางเนื้อหนัง ของเขา. เขาไม่รู้ ตาเขาจึงทำอย่างนั้น.

ไม่รู้ตาก็ไม่รู้จะแก้กันอย่างไร คือมันไม่ตรงความจริงของธรรมชาติ. แก้ผิด ๆ เหมือนกับเอาน้ำโคลนล้างโคลน. แก้ผิด ๆ เช่นเอาเศรษฐิกิจมาแก้ เศรษฐ-
กิจโดยที่ไม่รู้ว่า เศรษฐกิจเป็นมูลเหตุแห่งความขูดรีด หรือความไม่มีศีลธรรม. เศรษฐกิจของบุคคลทำไปเพื่อความเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง มันเป็นการส่งเสริม

กิเลส; จะเอากิเลสมาแก้กิเลสมันเป็นไปได้. ต้องเอาศีลธรรมเหมือนน้ำสะอาดมาแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งเหมือนกับน้ำโคลน. อย่าเอาน้ำโคลนมาล้างน้ำโคลนเลย มันไม่เกลี้ยง; ต้องเอาน้ำสะอาด มาล้างน้ำโคลน มันจึงจะเกลี้ยง. นี่แหละถ้าไม่รู้ตถา มันก็แก้ปัญหาอะไรไม่ได้; เราจะต้องรู้ ตถา คือความจริงของสิ่งนั้น ว่ามันเป็นอย่างนั้น อย่างไม่มีทางที่จะเป็นไปอย่างอื่น.

เราขาดการศึกษาความจริงแห่งตถาตา

ที่นี่ คุณต่อไปถึงปัญหาเราขาดการศึกษา หรือขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมแห่งตถา; ฟังดูก็แปลก แต่เรื่องไม่แปลก; เราขาดวัฒนธรรมแห่งความมีตถา. เราไม่ได้ให้การศึกษา ไม่ได้สอนให้รู้ความจริงในเรื่องตถา ว่าทุกอย่างมีกฎตายตัวของมันเอง, เป็นกฎแห่งเหตุแห่งปัจจัยในตัวสิ่งนั้นเอง; ก็ไปถือเสียว่ามีพรหมลิขิต เป็นตถา. นี้คุณจะเป็นเรื่องโง่เขลาที่สุด ที่ว่ามีพรหมลิขิตเป็นตถา; เว้นไว้แต่ว่าจะเห็นว่ากฎแห่งตถา นั้นแหละเป็นตัวพรหม หรือเป็นพรหมลิขิต. อะไรจะเป็นพรหม ? ก็คือกฎแห่งความจริงเรื่องตถา, หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็เรียกว่า อิทัปปัจจยตา ก็คือต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย.

นี่เราไม่รู้เรื่อง ตถา ซึ่งเป็นตัวจริง เป็นต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งปวง. เราไม่มีวัฒนธรรมที่จะส่งเสริมให้รู้จักตถา; แต่มีไปในทางตรงกันข้าม. เราไม่มีวัฒนธรรม ที่ไม่ให้คนตกไปเป็นทาสของความเอรีดอรร้อยทางเนื้อหนัง; เราทำโดยเจตนา และโดยไม่เจตนาทั้งนั้น ให้คนบูชาความเอรีดอรร้อยทางเนื้อหนัง.

ตั้งแต่เกิดมาเป็นทารก ก็มีแต่สอนให้ชอบความอร่อย ความสวยงาม ความไพเราะ ความนิ่มนวล จนไม่มีขอบเขต, ทารกก็บูชาความเอรีดอร่อยทางเนื้อหนัง; โตขึ้นเขาจะบังคับความรู้สึกนี้ได้อย่างไร เพราะว่าถูกอบรมมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก.

เราไม่มีพ่อแม่คนไหน ที่พาลูกไปที่ร้านขายของเครื่องเล่น แล้วบอกลูกนั้นว่า ทั้งหมดนั้นเขามีไว้ให้เราเอง, ของในร้านขายของเด็กเล่น ทั้งหมดนั้น หรือของในร้านอาหารอันเอรีดอร่อยนั้น เขามีไว้สำหรับทำให้เราเอง คือไปหลงบูชาความเอรีดอร่อย; มีแต่ธรรมเนียมที่หามาให้ลูกให้หลานได้กินดี ได้เล่นดี ได้เอรีดอร่อย แล้วก็เพื่ออวดเพื่อนบ้านด้วย. พ่อแม่เป็นเสียอย่างนี้ ต้องการจะอวดว่าเรามีของเอรีดอร่อยสวยงาม ให้ลูกหลานเล่นมากกว่าใคร ๆ เป็นตู้ ๆ.

นี่มันเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาว่า มันเป็นต้นเหตุแห่งกิเลสหรือไม่ ? นี่ควรจะวิจารณ์ ควรจะปฏิรูปกันเสียหรือไม่ ?

คำว่า *ปฏิรูป* คือดึงกลับไปสู่ความถูกต้อง; *ปฏิ* แปลว่า *กลับ* หรือ *ทวนกลับ*, *รูป* แปลว่า *รูปร่าง*; *กลับไปมีรูปร่างที่ถูกต้องตามเดิม* นั่นแหละคือ *ปฏิรูป*. เดียวนี้มันผิดไปไกลแล้ว, ดึงกลับไปสู่ความถูกต้อง เรียกว่า *ปฏิรูป*. ให้รู้เสียว่าความอร่อยนั้นเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน – ยึดมั่นถือมั่น แล้วก็ก่อให้เกิดความโลภอยากจะได้, เกิดความโกรธเมื่อมันไม่ได้, เกิดความหลง เมื่อยังไม่แน่ว่าจะเป็นอย่างไรดี.

นี่แหละดูให้ดีเถิด ตามคำกล่าวข้างต้นที่ว่า **ถ้าไม่รู้ตถา** คือความจริงข้อนี้ ก็ยังไม่เป็นพุทธบริษัท. ตถา เป็นสัจจะที่ตายตัว ไม่เข้าใครออกใคร; สิ่งทั้งปวงมีมาแต่เหตุ คือความเป็นไปตามกฎแห่งเหตุปัจจัย ที่เรียกว่าตถา.

ถ้าไม่แก้ที่ต้นเหตุ ก็ไม่ใช่วิธีการของพุทธบริษัท นั่นก็คือไม่สำเร็จประโยชน์ตามที่ต้องการ. **ถ้าไม่มีศีลธรรม** ก็ไม่มีรากฐานแห่งประชาธิปไตย. ถ้ามีกันแต่ตัวกู-ของกู มันก็ไม่มีทางที่จะเป็นประชาธิปไตย. ระวังให้ดี : ตัวกู-ของกู จะเป็นรากฐาน ที่ยึดถือขึ้นมาเป็นใหญ่; แล้วมันจะเป็นประชาชนเป็นใหญ่ได้อย่างไร ? มันจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ได้อย่างไร ? ขอให้ท่านทั้งหลายลองคิดดูให้ดี ๆ.

ตถาเป็นกฎของธรรมชาติ, ทุกคนต้องเคารพ

สรุปความว่า กฎเกณฑ์เรื่อง ตถา-ความเป็นอย่างนั้น ซึ่งขยายความออกไปว่า อวิตถา -ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถา -ไม่เป็นไปโดยประการอื่น จากความเป็นอย่างนั้น, อิทัปปัจจยตา -คือความที่มีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น; นี่คือ **กฎของธรรมชาติสิ่งที่ไม่มีการตั้ง**. กฎต้องไม่มีใครตั้ง ต้องเป็นตัวเอง เป็นธรรมชาติเอง. ถ้ามีการตั้ง นั้นยังไม่ใช่กฎ; กฎของธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวเองว่า สิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรม ก็คือตรัสรู้ ตถาหรือตถตา, เรียกชื่อว่า อริยสัจจ์ เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ก็ทรง

เคารพธรรมที่ตรัสรู้^๑นี้ ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด; กฏตถา หรือตถาตา จึงเป็นพระเจ้า เป็นพระเป็นเจ้า; หรือ เป็นสิ่งสูงสุดของพุทธศาสนา ก็ของ พระพุทธเจ้าเอง และของ พุทธบริษัท, ล้วนแต่เคารพกฏแห่งตถา เป็นสิ่งที่ต้องประพฤติดอย่างถูกต้อง จึงจะมีสันติสุข.

ถ้าไม่มีใครเป็นทาสของความเอิร์ดอรร้อย แล้วก็จะไม่มีใครขายตัวให้แก่กิเลส. เดียวนี้^๒คนเป็นทาสของความเอิร์ดอรร้อย ทางอบายมุข บ้าง ทางกามารมณ์ บ้าง ทางยาเสพติด บ้าง; ล้วนแต่ ต้องขายตัวให้แก่กิเลส, ก็ยอมทำตามกิเลส จนกระทั่งเกิดทุกข์ร้อนเหลือประมาณ. มีแต่คนเป็นทาสของความเอิร์ดอรร้อย, พังคูให้ดี; แล้ว ทุกคนและทั้งชาติจะไม่มีสันติสุข เพราะขายตัวให้แก่กิเลสเสียหมดแล้ว.

ถ้าไม่มีใครเป็นทาสของกิเลสแล้ว ประเทศไทยจะไม่ขาดดุลการค้ากับประเทศใดเลย. เงินที่ใช้ไปเพื่อความเป็นทาสของกิเลส กินคืออยู่ดีกินประมาณนั้น มันมีมากนัก. กินอยู่แต่พอดี, กินอยู่แต่พอดี ไม่เป็นทาสของกิเลส จะไม่ขาดดุลการค้า, จะไม่ทำให้เกิดคอร์รัปชันในทุก ๆ รูปแบบ, ไม่เกิดโรคประสาท เนื่องจากนอนไม่หลับ แก่คนที่เป็นทาสของกิเลส ซึ่งได้ยืนยันว่าระบาคมากขึ้นทุกที.

คนเป็นโรคประสาทกันเป็นแสน ๆ จะเข้าเขตเป็นล้านแล้ว, เป็นบ้ากันเป็นหมื่น ๆ แล้ว, เป็นโรคหัวใจกันมากแล้ว ฆ่าตัวตายกันมากขึ้น. นี้เพราะว่า มันเป็นทาสของความเอิร์ดอรร้อย ขายตัวให้แก่กิเลส จึงได้เป็นอย่างนี้.

ถ้าไม่มีใครเป็นทาสของกิเลสแล้ว ก็จะไม่เจริญด้วยศีลธรรม; ไม่มีใคร โกง ทุกคนไม่โกง, ชวนกันบำรุงรักษาจัดการทุกอย่างเกี่ยวกับประเทศชาติ ให้มีความสงบสุข; นี้ในทางฝ่ายโลก. อีกทางหนึ่งก็ จะมีการบรรลุมรรค ผล นิพพาน คือมีชีวิตเย็น มีชีวิตที่สงบเย็น, ไม่ถูกไฟ คือกิเลส เผาทั้งที่นี้และเดี๋ยวนี้, ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว; จะบรรลุมรรค ผล นิพพาน ทั้งที่นี้และเดี๋ยวนี้ คือมีชีวิตที่เยือกเย็น, เย็นเพราะไม่มีไฟเผา.

ไฟนั่นคือราคะ โทสะ โมหะ เกิดมาแต่การที่คนมันโง่ มันไปบูชาความเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนังหรือทางอายตนะ; กระทบผิด เมื่อมีผัสสะทางอายตนะนั้น แล้วก็เกิดไฟ คือกิเลสเผา. นั่นมันเป็นชีวิตร้อน.

รู้จัก ตถา เป็นคู่ชีวิต จะไม่มีทุกข์

รู้จักตถา เรื่องชีวิตร้อนกันเสียบ้าง, แล้วกลัว; แล้วก็ มาหาตถาในฝ่ายชีวิตเย็น; เพราะเป็นอยู่อย่างมีชีวิตเย็น ก็จะไม่เสียทีที่ว่าเป็นมนุษย์. เป็นสัตว์ที่มีความคิดสูงสุด แล้วก็แก้ปัญหาความทุกข์ร้อนนี้ไม่ได้, ต้องเป็นโรคประสาทเป็นต้น ชนิดที่สุนัขและแมวมันไม่เป็น มันไม่ต้องกินยานอนหลับ ไม่ต้องกินยาประสาท มันก็อยู่กันเป็นปกติ. มนุษย์ต้องกินยาประสาท กินยาระงับต่าง ๆ นานา มันก็ยังไม่มีความสุข; เพราะว่า เขาไม่มีการกระทำที่ถูกต้องต่อตถา คือความเป็นเช่นนั้นโดยเด็ดขาดของธรรมชาตินั่นเอง.

ดังนั้น ขอให้เราทุกคน ๆ ทั้งผู้มีอำนาจาสนาและไม่มีอำนาจาสนา จงได้ พากันศึกษาเรื่องตถา, ปฏิบัติเรื่องตถา ให้ถูกต้องคล่องแคล่ว เหมือนกับว่าเรามีอาวูรวิเศษสามารถกำจัดศัตรูอย่างยิ่ง คือศัตรูในภายใน. รู้ตถาก็ความจริงของธรรมชาติ ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้เรียกว่าตถา หรืออวิตถา หรืออนัญญาตถา หรือ อิทปปัจจยตา; ทั้งหมดนั้นรวมเรียกสั้น ๆ ๒ พยางค์ว่า ตถา. พระองค์ได้นามว่า ตถาคต : ตถาคตะ แปลว่า ผู้ถึงซึ่งตถา คือ ผู้ถึงซึ่งความเป็นอย่างนั้นเอง ชนิดที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้, ไม่มีความทุกข์อีกต่อไป, คงที่. คงที่ เรียกว่า ตถา, ได้รับผลสูงสุดทั้งหมด เรียกว่า เกพลี. อย่างนี้ เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา.

ขอให้เราอบรมลูกหลานของเรา ให้มีความรู้เรื่องตถา มีความรู้เรื่องตถา เป็นคู่ชีวิต, เป็นคู่ชีวิต คือควบคุมชีวิตให้ดำเนินไปแต่ในทางที่ถูกต้อง และไม่มี ความทุกข์เลย.

ขอให้ได้ฝากมนุษย์ทั้งโลกไว้กับสิ่งสิ่งเดียว คือตถา, มีพระเจ้าตถา คือพระเจ้าที่แท้จริง ที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้, ไม่มีอารมณ์ที่จะอ่อนไหวไปตามความยินดียินร้าย. ตถา – เป็นเช่นนั้นเอง คือคงที่. ขอให้คนทั้งโลกฝากชีวิตไว้กับสิ่งที่เรียกว่าตถา หรือถึงสูงสุด.

ขอให้ทุกท่านทำอาวูร คือความรู้เรื่องตถา ไว้ทำลายข้าศึกของคนทุกคนให้หมดไป. อาวูรวิเศษของเรา คือความรู้เรื่องตถา ว่าทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอย่างไร, ประพฤติอย่าให้ผิดต่อกฎเกณฑ์อันนั้น ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้; โดยเฉพาะอย่างยิ่งอย่าประพฤติผิด เมื่อมีการสัมผัสทางอายตนะ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; มีสติปัญญาเพียงพอ ที่จะใช้ตถาเป็นอาวุธป้องกันกิเลส หรือทำลายกิเลส ไม่มีกิเลสมารบกวน มีชีวิตเยือกเย็น เป็นชีวิตแห่งพระนิพพาน.

ขอให้ทุกท่านอยู่เป็นสุข เพราะมี **อาวุธอันสูงสุด** คือตถา ตัดปัญหาทั้งทาง โลกและทางธรรม; ความวุ่นวายทางโลก, วิกฤตการณ์ทางโลกก็ไม่มี, วิกฤตการณ์ ทางจิตใจในภายในก็ไม่มี แล้วขอให้อยู่เป็นสุขทุกทีพาราตริกกาลทุกคนทุกท่านเทอญ.

ภาวะแย้งขัด ต้องไม่มีในแวดวงแห่งศีลธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ปาฐกถาธรรมในครั้งที่แล้วมา อาตมาได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **ถ้าไม่รอบรู้เรื่องตถา ก็มีใช้พุทธบริษัท.** คำว่า ตถา แปลว่า เช่นนั่นเอง คือความจริงที่เป็นสัจจะของธรรมชาติสากล. เมื่อไม่รู้ตถา หรือความจริงของธรรมชาติ ก็จะต้องทำอะไรผิด ๆ; ไม่สมกับที่จะเป็นพุทธบริษัท, สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน. นี่ครั้งที่แล้วมาพูดว่า **ถ้าไม่รอบรู้เรื่องตถา ก็มีใช้พุทธบริษัท.** ครั้งนี้จะพูดโดยหัวข้อว่า **ภาวะแย้งขัด ต้องไม่มีในแวดวงแห่งศีลธรรม.**

ทุกศาสนา มีหน้าที่กำจัดอุปัทวะ

ภาวะแย้งขัดเป็นอุปัทวะ; ในภาษาบาลีเรียกว่าอุปัทวะ, ภาษาไทย ก็คือคำว่าอุปาทัว เป็นคำหยาบคายต่ำช้าเหลือประมาณ. แต่ว่าภาวะขัดแย้งหรือแย้งขัดทั้งหลายนั้นเป็นอุปัทวะ ไม่มีผลดีแก่ใครหรือฝ่ายใด; ดังนั้น จึง **ต้องไม่มี** ในแวดวงแห่งศีลธรรม, ไม่ว่าจะ เป็นศีลธรรมในภายในศาสนาหนึ่ง ๆ หรือว่า เป็นศีลธรรมระหว่างศาสนา.

ความแย้งขัด เป็นสิ่งที่เราทั้งหลายก็รู้จักกันดี : ความแย้งขัด **ในตัวเอง** ก็เป็นความเจ็บไข้ไม่สบายทุกข์ **ทรมานในตัวเอง**, ความแย้งขัด **ในครอบครัว** ก็คือ **ความโกลาหลวุ่นวาย** ระส่ำระสายในครอบครัว, ภาวะแย้งขัด **ในบ้านเมือง** ก็เป็น **บ้านเมืองที่** **หาความสงบสุขไม่ได้**, ภาวะขัดแย้ง **ในประเทศ** ก็เป็นประเทศที่อยู่ **กันอย่าง** **ทำลายล้างกันเอง**, ภาวะขัดแย้งหรือแย้งขัด **ในโลก** หรือ **ในจักรวาล** ก็คือ **ความวินาศของโลก** เป็นแน่นอน.

ศาสนาทุก ๆ ศาสนา ในโลก มีหน้าที่ขจัดภาวะแย้งขัด หรือภาวะขัดแย้งของมนุษย์นั่นเอง; จะกำจัดความขัดแย้ง ทั้งชนิดที่เป็นภายในหรือภายนอก คือ ทั้งที่เป็น **ชนิดนามธรรม** หรือเป็น **รูปธรรม**. ขอให้ท่านทั้งหลาย **มองดูให้** **รู้จักภาวะขัดแย้ง** ชนิดที่เป็น **รูปธรรม** คือ **ทางวัตถุ**, ชนิดที่เป็น **นามธรรม** คือ **จิตใจและ สติปัญญา**. ดังนั้น **ทุก ๆ ศาสนาต้องไม่วิวาทกัน** **ต้องไม่ขัดแย้งกัน** และทำโลกนี้ให้ **หมดจากความขัดแย้ง** ตามหน้าที่ของศาสนา. ใน

ศาสนาพระศรีอารีย-เมตไตรย ต้องไม่มีการขัดแย้งแต่โดยประการใด เพราะทว่าม
หันไปด้วยความรัก ความเมตตา สติปัญญา.

เมื่อศาสนามีหน้าที่จัดความขัดแย้ง แล้ว ศาสนิกจะมาทำการขัดแย้ง
แก่กันและกัน นี่เป็นไปได้; ถ้าเป็นไปได้ มันก็ไม่ใช่ศาสนิกหรือไม่ใช่ศาสนา.
หน้าที่ ของพวกเรา ทุกคน ก็คือการ ช่วยกันเผยแผ่พระศาสนา เพื่อทำลายความ
ขัดแย้ง. การเผยแผ่ พุทธศาสนานั้น คือการ ทำให้รู้ พุทธศาสนา, การเผยแผ่
คริสต์ศาสนา ก็เป็นการทำให้รู้คริสต์ศาสนาหรือคริสต์ธรรม; มิใช่การแย้งชิง
ศาสนิกระหว่างกันและกัน.

ทุกศาสนามีสิ่งสูงสุดแห่งศาสนาของตน ๆ จะเรียกว่าพระเจ้าก็ได้ จะ
เรียกอย่างอื่นก็ได้. พุทธศาสนานี้ก็มีสิ่งสูงสุด, สูงสุดจนพระพุทเจ้าเคารพ; คือ
ท่านได้ตรัสรู้ธรรม ที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตา, แล้วท่านก็เคารพในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด
ในทันที โดยมีหลักว่า จะอยู่โดยไม่มีที่เคารพนั้นเป็นไปได้, ท่านจึงเคารพพระ
ธรรมที่ท่านตรัสรู้. และ พระธรรมที่ท่านตรัสรู้ ก็คือกฎอิทัปปัจจยตาปฏิจสมุ-
บาท; พุทธบริษัทจึงมีพระเจ้าตามแบบพุทธบริษัท คือกฎัจจธรรมของธรรม-
ชาติ โดยไม่ต้องเป็นตัวบุคคล; เมื่อเป็นสิ่งสูงสุด และทำหน้าที่ของพระเจ้าได้ ก็
เรียกว่าเป็นพระเจ้า. หน้าที่เรื่องสร้าง เรื่องควบคุม เรื่องทำลาย เรื่องดูอยู่ในที่ทุก
แห่ง เรื่องเป็นใหญ่เหนือสิ่งทั้งปวง : นี้นั้นก็มีอยู่ในกฎอิทัปปัจจยตา; เราจึง
ถือเอาเป็นพระเจ้า เป็นพระเป็นเจ้าในพระพุทธศาสนา.

เมื่อถึงซึ่งตลา คือสังขารธรรมที่เป็นเช่นนั้นเอง หรือกฏอิตถิปัจจยตานี้ แล้ว ย่อมไม่มีความขัดแย้ง คือไม่อาจจะทำความขัดแย้งกับใคร; หรือถ้าเขาทำการขัดแย้งมาก็ได้แต่หัวเราะ. แต่ ถ้าเราวิวาทกัน มีความขัดแย้งกันด้วยเรื่องนี้ ก็เท่ากับว่าเรามีอัตตา; เราเอา อัตตา คือ ตัวกู – ของกู ขึ้นมาเป็นพระเจ้า เป็นพระเป็นเจ้า, ก็เท่ากับว่าเราลบหลู่ดูถูกพระเจ้าที่แท้จริง หรือจะเรียกว่าฆ่าพระเจ้า ด้วยความโง่เขลาของตนเอง มันจะเกิดผลอะไรขึ้นมา. ขอให้ระวังกันสักหน่อย.

ผู้ที่มีพระเจ้าอยู่ในตนจะขัดแย้งกับใครไม่ได้; ผู้ที่มีพระคริสต์อยู่ในตน ผู้ที่มีพระพุทธอยู่ในตน จะมีทางขัดแย้งกันได้อย่างไร? เมื่อคุณถึงหัวใจอันแท้จริงแล้ว มันเป็นไปได้; ถ้ามันเป็นไปมันก็ไม่ใช่ว่าความจริง.

ปัญหาเกิดขึ้น เพราะศาสนิกปฏิบัติไม่ถูกต้องตามคำสอน

เดี๋ยวนี้ ปัญหากำลังเกิดขึ้นในประเทศไทย ระหว่างศาสนา ซึ่งอื้อฉาวอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือเสียงทางวิทยุ, แสดงความขัดแย้งอย่างไม่น่าเชื่อ ในถ้อยคำที่รุนแรง ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ ในหมู่ชนที่มีพระเจ้าของตน ๆ; เช่น คำว่า *ปลอมปนศาสนวัตถุ* *ปลอมปนศาสนพิธี* *ปลอมปนศาสนบุคคล* *ปลอมปนศาสนธรรม*. มัน เป็นคำที่มีความหมายคดโกงเหลือประมาณ, แล้วยังกล่าวว่าการกระทำนั้น เป็นไปเพื่อการแย่งชิงศาสนิกจากกัน.

คำกล่าวที่อื้อฉาวอยู่นั้น หาว่าเป็นการกระทำของคริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิก ที่มุ่งกระทำต่อพุทธศาสนา แรกตื่นหรือถึงกับตื่นตูมเป็นการใหญ่

คล้ายกับว่าจะเตรียมรบกันอย่างนั้นแหละ. อาตมาก็ถูกขอร้องจากหลายทิศหลายทาง เพื่อให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในทางที่จะเป็นผลดีแก่มนุษย์เรา. อาตมาก็มีสติปัญญาเพียงเท่านี้ ก็จะไปตามกำลังสติปัญญา ว่าจะเป็นอย่างใดก็ได้.

ในขั้นแรกนี้ อาตมา สงสัยว่า จะเป็นการเข้าใจผิดระหว่างกันและกันก็ได้, หรือเป็นการตีความหมายแห่งถ้อยคำที่ใช้พูดกันอยู่นั้นผิด, ผิดต่อกันและกัน เป็นความหมายที่ผิดจากความจริงก็ได้; เพราะ พิจารณาดูแล้วจะเห็นว่า การกระทำตามรายละเอียดเหล่านั้น ไม่ควรจะมีแก่ผู้ที่เรียกตัวเองว่า คริสต์หรือคริสเตียนเอาเสียเลย.

อาตมาได้ศึกษาเรื่องราวของพระเยซู มาเป็นปี ๆ ด้วยเหมือนกัน ทั้งที่เป็นพุทธบริษัท; ได้เห็นชัดว่า พระเยซูคริสต์นี้ท่านเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม เมตตากรุณาถึงขนาดที่สอนว่า “ถ้าเขาตบแก้มซ้าย แล้วก็ให้เขาตบแก้มขวาอีกเถิด, ถ้าเขาขโมยเสื้อไป ก็เอาผ้าคลุมนอกไปให้เขาด้วย”; เช่นนี้แล้วจะไม่เรียกว่าบริสุทธิ์ยุติธรรมมีเมตตากรุณาอย่างไร. แล้วท่านก็ประกาศพระองค์ว่า เป็นผู้มาทำคำสอนให้เต็ม; เช่นคำสอนของศาสนายิวที่มีอยู่ก่อนว่า “การทำกาเมสุ-มิฉฉาจารนั้นเป็นบาป”, แต่พระเยซูมาสอนให้เต็มยิ่งขึ้นไปกว่านั้นว่า “แม้แต่เพียงคิดจะทำก็เป็นบาป”. นี่ท่านทำให้มันเต็มอย่างนี้ เมตตากรุณามากอย่างนี้.

ดังนั้น การกระทำใด ๆ ที่จะเป็นการฉ้อฉลกลโกงนั้น ย่อมมีไม่ได้ในหัวใจ หรือในพระหฤทัยของพระคริสต์. เมื่อไม่มีในหัวใจของพระคริสต์ ก็ไม่ใช่ความคิดหรือการกระทำ ตามแบบของพระคริสต์, มันก็ไม่ใช่การกระทำที่

ควรจะเรียกว่าของคริสเตียน; เพราะไม่มีหัวใจของพระคริสต์อยู่ในการกระทำนั้น ก็เรียกว่าการกระทำอย่างคริสเตียนไม่ได้. **เมื่อไม่เป็นการกระทำอย่างคริสเตียนแล้ว มันก็ต้องเป็นการกระทำของซาตาน** คือเป็น *satanic*.

ชาวพุทธจะไปสู้รบตบมือกับซาตานทำไมกัน, จะมิกลายเป็นสิ่งที่น่าหัวเราะเยาะไปหรือ คือมันไม่คู่ควรกัน. อย่างคำโบราณกล่าวว่า “เอาพิมเสนไปแลกเกลือ” แล้วมันจะได้อะไรที่เป็นผลดี. หรือว่า “เป็นราชสีห์ที่สะอาด แล้วจะไปสู้รบกับหมูที่สกปรก” นี่มันจะเป็นอย่างไร มันไม่มีเหตุผลใด ๆ ที่จะพึงกระทำ.

ดังนั้น พุทธบริษัทไม่ต้องไปรับรู้ ไม่ต้องไปต่อต้านในการกระทำ ซึ่งไม่เป็นคริสเตียนเหล่านั้นให้เสียเวลา. **เมื่อซาตานเข้ามาตบหน้าก้นกลางวันแสก ๆ อย่างนี้** เราก็ปิดประตูใส่หน้าซาตาน นอนหลับกลางวันกันเสียดีกว่า; แม้ว่าการนอนหลับนี้ไม่ใช่สิ่งที่ดีนัก, แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังดีกว่า ที่จะเปิดประตูออกไปสู้รบกับซาตาน.

เมื่อมันเป็นเรื่องของซาตาน พุทธบริษัทอย่าไปรับรู้ อย่าไปต่อต้าน อย่าไปเกี่ยวข้องด้วย; ปล่อยให้เจ้าของซาตานจัดการเอง ปล่อยให้ผู้ที่สร้างซาตานขึ้นมาแน่แหละเป็นผู้จัดการ, หรือเป็นผู้รับผิดชอบในการกระทำนั้น ๆ.

การรบกับซาตานนั้น มันเหมือนกับการรบกับผี. ท่านลองคิดดูว่าจะไปรบกับผี ซึ่งหาตัวตนอันแท้จริงไม่ได้ **หาความเป็นธรรมไม่ได้**. อย่าเตรียมรบเลย; ถ้าจะต้องรบกับซาตาน, รบกับกิเลสซึ่งเป็นซาตานในตัวเองนั้นน่าจะถูกต้อง; ซาตานข้างนอกเพื่อแย้งชิงประโยชน์กันนั้น ไม่มีเหตุผล และไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด.

พุทธบริษัทต้องยึดมั่นในพุทธภายิต, ปฏิบัติต่อมิตรอย่างมิตร ต่อศัตรูอย่างเพื่อนทุกข์ผู้โง่เขลา

เราเมืองไทย เป็นพุทธบริษัท เป็นเมืองพุทธแห่งพุทธบริษัท จะต้องยึดมั่นพระพุทธรายิต ให้สมกับที่เป็นสาวกของพระศาสดา. ในกรณีที่กำลังเกิดอื้อฉาวอยู่นี้ ขอให้ยึดพระพุทธรายิตสัก ๓ สถาน :-

สถานที่หนึ่ง ก็คือ พระพุทธรายิตที่ว่า อุกโกเรน ชินะ โกรธ - จงชนะความโกรธ ด้วยความไม่โกรธ, อสารถุ สาธุนา ชินะ - จงชนะความชั่ว ด้วยความดี, สจุเจนาลิกวาทินิ - จงชนะคำเท็จพล่อย ๆ พุดพล่อย ๆ, ด้วยสัจจะ คือคำจริง; นี่สถานหนึ่ง เป็นวิธีที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้สำหรับชนะ.

อีกสถานหนึ่ง ก็คือ พระบาลีพรหมชาลสูตร แห่งทีฆนิกาย ได้ตรัสไว้ ยีดยาว; สรุปลความแล้วก็จะได้ว่า เขาว่าเราเราอย่าโกรธ ถ้าเราไปโกรธเสียแล้ว เราก็ไม่รู้ว่าเขาพุดผิดหรือพุดถูก, แม้เขาจะสรรเสริญเรา ก็อย่าไปยินดีหลงใหล เพราะถ้าไปหลงใหลในคำสรรเสริญเสียแล้ว ก็จะไม่รู้ได้ว่า คำสรรเสริญนั้นมันจริงหรือเท็จ.

นี่อย่าโกรธ อย่าขุ่นข้อง ในจิตใจ อย่าให้จิตใจแม้แต่เพียงว่าขุ่นมัว; จงมีจิตใจปรกติ วางจากกิเลสตัณหา, พิจารณาดูสิ่งเหล่านั้น ว่ามันผิดถูกอย่างไร; ถ้าผิดเราก็แก้ไข ถ้าถูกเราก็ส่งเสริมให้ยิ่งขึ้นไป ในฐานะเป็นสัตว์มีชีวิต เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. นี่ก็สถานหนึ่ง.

อีกสถานหนึ่งนั้น ตรัสว่า อุกโกจฺฉิ มํ อวชิ มํ – เขาได้ค่าเราแล้ว เขาได้ตีเราแล้ว, อชินิ มํ อหสิ เม – เขาได้ชนะเราแล้ว เขาได้ปล้นสะดมเอาอะไรของเราไปแล้ว, เย จ ตํ นุปนฺนยฺหนฺติ เวรํ เตสุปสมฺมติ – ผู้ใดไม่ผูกความอาฆาตนั้นไว้ เวรย่อมนะจับไป เพราะการกระทำของผู้นั้น.

นี้หมายความว่า เขาค่าเรา เขาว่าร้ายเรา เขาปล้นเอาอะไรของเราไปแล้วก็ตาม; ต้องไม่โกรธต้องไม่ผูกเวร จึงจะเรียกว่า ปฏิบัติตรงตามคำสอนของพระพุทธองค์, คือจัดว่าเป็นบุคคลของพระพุทธเจ้า. ถ้าไม่ทำอย่างนี้, เรานั้นแหละจะหมดความเป็นพุทธบริษัทโดยสิ้นเชิง แล้วก็ล้มเหลวกันเท่านั้น. เราไม่ควรจะใจเบา ตื่นตูม ใจขาด หนีไม่ได้ต่อโลกธรรม ซึ่งเป็นของธรรมดา. เราต้องมีจิตใจเข้มแข็ง ยึดธรรม, หรือพระธรรม, หรือพระธรรมเจ้าสูงสุดนั้น เป็นหลักสำหรับการต่อสู้.

ถ้าเขาเข้ามา อย่างมิตร เราก็ ต้อนรับเขาอย่างมิตร; ถ้าเขา เข้ามาอย่างศัตรู เราก็ต้อนรับเขาอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ผู้โง่เขลา. เขาเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา แต่เขาเป็นผู้โง่เขลา เขาจึงได้ทำตนเป็นศัตรู; ต้อนรับเขาด้วยเมตตากรุณา หรือคุณธรรมอันสูงสุดที่มีอยู่ในพระเยซูคริสต์, ถึงขนาดที่ว่า เขาตบแก้มซ้ายแล้วให้เขาตบแก้มขวาเสียด้วยเถิด, อย่างนี้เป็นต้น.

พุทธบริษัทที่ไม่อบรมกันจริง พุทธศาสนาก็คือสูญ

ที่นี้ หลายคนเป็นห่วงพระพุทธศาสนาว่าจะสูญหายไปเสีย; นี่เป็นสิ่งที่แปลกที่สุดว่าพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สูญหายไป. หัวใจพุทธศาสนาเป็นกฎวัจจธรรมของธรรมชาติ จะสูญหายไปได้อย่างไร ตลอดเวลาที่ธรรมชาติมีอยู่ หัวใจของพุทธศาสนาก็มีอยู่; มันเหลือแต่ว่า เราจะปฏิบัติตามหรือไม่? ถ้าเราไม่ปฏิบัติตาม มันก็เหมือนกับไม่มี, คือไม่มีประโยชน์อะไรแก่เรา; เราจะต้องปฏิบัติตาม. อย่าหลงไปว่า จะมีใครอื่นมาทำให้พุทธศาสนาสาบสูญ อันตรธาน. พระพุทธองค์ตรัสว่า ศาสนาจะยังอยู่หรือจะสาบสูญ ก็โดยพุทธบริษัทนี้เอง คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา.

เดี๋ยวนี้ เรากำลัง ทำผิดหน้าที่ของพุทธบริษัท; ละเลยหน้าที่สูงสุดคือ ไม่สอนให้ชาวพุทธเป็นพุทธ, ไม่ได้สอนให้ชาวพุทธเป็นพุทธ, สอนจนออกนอกทางของพุทธ เป็นอะไรไปก็ไม่รู้, มันก็ไม่เป็นพุทธ หรือว่าเป็นพุทธที่ไม่รู้จักพุทธ.

ฟังดูก็แปลกว่า เป็นพุทธที่ไม่รู้จักพุทธ ก็เป็นพุทธแต่บัญญัติหรือทะเบียน. เกิดมาก็ลงบัญชีว่าเป็นพุทธก็ไม่รู้จักพุทธ. ขนาดว่าเขาแยกคิ้วที่เดียวก็วิ่งตามเขาไป. หรือเหมือนกับว่าเด็กทารกน้อย ๆ มันไม่ได้รับการอบรมอะไรให้รู้จักผิด – ถูก; พวกโจรเขาเอาขนมชิ้นเดียวมาล่อ มันก็ทิ้งบิดามารดาวิ่งหนีตามโจรไป ทิ้งพ่อแม่วิ่งหนีตามโจรไป. นี่มันเป็นความผิดของพ่อแม่ ที่ไม่ได้อบรมลูกให้ไหมเล่า? เราทั้งหลาย จงอบรมพุทธบริษัทให้เป็นพุทธบริษัทจริง ก็จะไม่มีการมาแย้งชิงได้, ที่แย้งชิงไปได้นั้นหาใช่พุทธบริษัทไม่. ที่เขาแย้งชิงไปได้

แล้วแต่หนหลัง หรือจะแย่งชิงต่อไปในอนาคต; ถ้าแย่งชิงไปได้ นั่นก็ไม่ใช่พุทธบริษัท, ให้เขาไปเถิด. พุทธบริษัทที่แท้จริงไม่มีใครมาแย่งชิงได้, เราไม่ต้องไปร้อนใจ. เมื่อเขาไม่เป็นพุทธบริษัท เขาก็ต้องไปตามประโยชน์, จะต้องเป็นไปตามประโยชน์ เพราะเขาบูชาประโยชน์เป็นพระเจ้า.

การขัดแย้งเป็นอุปัทวะในวงศีลธรรม

ที่นี้ วิธีแย่งชิงนั้น หรือการแย่งชิงนั้น ไม่ใช่เรื่องของธรรมะ, ไม่ใช่เรื่องของศาสนา.

เราบอกกล่าวกันเสียสักหน่อยว่า การปลอม นั้นปลอมนี้ อย่างนั้น อย่างนี้มัน เป็นการกระทำที่พิจารณาตนเองเถิด ว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม. ศาสนิกที่มีปัญญาอยู่บ้างก็จะเข้าใจได้เอง ว่ามันเป็นการกระทำของใคร : เป็นการกระทำของชาตานหรือเป็นการกระทำของใคร ? เราควรระวังใจ ในศรัทธา แห่งพุทธบริษัทของเราเองกันบ้าง; อย่าไปรับรู้, อย่าไปต่อต้านอะไร ให้มันเกิดความขัดแย้งขึ้นมา. มันก็จะกลายเป็นอุปัทวะ หรือสิ่งที่เรียกว่าอุบาทว์ในภาษาไทยกันขึ้นมาในระหว่างศาสนา, มันจะเป็นอุปัทวะที่เกิดขึ้นมาในแวดวงของ

ศีลธรรม. ในแวดวงของศีลธรรมนี้ ต้องไม่มีความขัดแย้ง; หรือถ้ามีความขัดแย้ง มันก็ไม่ใช่ศีลธรรม. จะเป็นศีลธรรมในศาสนาไหนก็ตามใจ; ถ้าเป็นศาสนาแล้วไม่มีการขัดแย้ง ไม่ส่งเสริมการขัดแย้ง, ไม่ใช่วิธีการขัดแย้งเป็นเครื่องทำลายล้างกัน.

นี่เพราะพุทธบริษัทรู้เรื่องตถา คือความเป็นอย่างนั้น ๆ ตามที่เป็นจริงของธรรมชาติ, พุทธบริษัทจึงอยู่ได้อย่างพุทธบริษัท คือเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ไม่สร้างปัญหาใด ๆ ขึ้นมาในโลกนี้เลย, และไม่เป็นคนใจเบาหูเบา มีความรู้สึกที่ไวเกินไป อะไรนิดหนึ่งก็มองในแง่ร้าย. มองในแง่ดีเสียดีกว่า, ถึงจะผิด ก็ยังดีกว่าที่จะมองในแง่ร้าย ซึ่งไม่มีทางที่จะถูกเอาเสียเลย.

พุทธบริษัทควรรู้จักศาสนาให้ดี ๆ อย่ามีขัดแย้งกับใคร

ในครั้งที่แล้วมาอาตมาพูดว่า “ถ้าไม่รู้เรื่องตถา ก็ไม่ใช่พุทธบริษัท”; บัดนี้มันเป็นโอกาส หรือ เป็นเวลาที่จำเป็นแล้ว ที่พุทธบริษัทจะต้องใช้ความรู้เรื่องตถา หรือตถตา ซึ่งแปลว่า ความเป็นอย่างนั้น, ความเป็นอย่างนั้นเอง, ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, ไม่เป็นโดยประการอื่นนอกเหนือไปจากความเป็นอย่างนั้น, เป็นกฎตายตัวของธรรมดา, เป็นอิทัปปัจจยตา คือเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยที่มีอยู่ อาศัยเหตุปัจจัยแล้วเกิดขึ้น. ถ้าอาศัยเหตุปัจจัยที่เป็นกิเลส มันก็มีการกระทำอย่างกิเลส ของพวกชาตานทั้งหลาย; ถ้ามีเหตุปัจจัยที่มีไม่ใช่กิเลส แต่เป็นคุณธรรมอันถูกต้องของพระศาสนาแล้ว ก็จะเป็นการกระทำของบริษัทที่แท้จริงของศาสนานั้น ๆ ซึ่งทุก ๆ ศาสนามีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบในเขต หรือในถิ่นของตัว.

เราอย่ามัวโง่มาตั้งปัญหาว่า ศาสนานี้ผิดหรือถูก, ศาสนาไหนดีกว่ากัน; นั่นเป็นปัญหาของคนโง่. แต่เราจะตั้งปัญหาว่า ศาสนานี้เหมาะสมแก่มนุษย์ใน

ถิ่นไหน ในยุคสมัยไหน; ศาสนานี้เหมาะสมแก่มนุษย์ในยุคไหนในถิ่นไหน, เลือกให้เหมาะ ๆ. ศาสนามีให้เลือก หลายศาสนา ล้วนแต่เหมาะเฉพาะแก่มนุษย์ ในถิ่นหนึ่ง ๆ ในยุคหนึ่ง ๆ ตามพื้นเพแห่งจิตใจและวัฒนธรรมของชนชาตินั้น. ทุกศาสนาต้องใช้ได้แก่มนุษย์ในโลก ตามถิ่นตามสมัยที่เหมาะสม; ไม่มีศาสนาไหนผิด ไม่มีศาสนาไหนถูก ไม่มีศาสนาไหนดีหรือเลวกว่าศาสนาไหน, ถ้าใช้ให้ถูกกาลจะใช้ให้ถูกเทศะ. เรื่องก็เลยไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน ไม่มีการขัดแย้งกัน; โลกก็ได้รับศาสนาอันเหมาะสมแก่ฐานะของตน, แก่กาลเวลาของตน, แก่ยุคแก่ถิ่นของตน; ทุกศาสนาช่วยกันทำให้โลกมีความสุข อย่างนี้.

ขอให้พุทธบริษัทเราจงระมัดระวังในเรื่องนี้; อย่าให้เกิดการขัดแย้งขึ้นมา ในแวดวงของศีลธรรม. ในขอบเขตของศีลธรรมไม่ต้องมีการขัดแย้ง; เพราะ การขัดแย้ง นั้น คือตัวอุปัทวะ โดยบาป หรืออุบาทว์ ในภาษาไทย. ความขัดแย้งเป็นความอุปัทวะต้องไม่มี, อย่าไปทำให้เกิดความขัดแย้ง; ถ้ามันจะเกิดขึ้นมา ก็จงจัดการระงับมันเสีย. นั่นแหละมันก็จะเป็นการอยู่ร่วมกันในโลก, ไม่มี การขัดแย้งเลย. นั่นแหละคือศาสนาของพระศรีอารย์ ศรีอาริยมตไตรย; ถ้ามีการขัดแย้งแล้ว เป็นศาสนาหรือเป็นโลกของซาตาน; อย่าเอาเลย.

หวังว่า พุทธบริษัท ทุกคน จะระมัดระวัง ตน ไม่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ขึ้นมาในแวดวงแห่งศีลธรรม; รู้จักความหมายของคำว่า พุทธบริษัท คือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน แล้วเป็นอยู่อย่างสงบสุขทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๑๘ -

๑๔ ธันวาคม ๒๕๒๕

ทุกศาสนาต่างชักนำสัตว์โลกไป โดยไม่เกิดภาวะขัดแย้ง

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **ทุกศาสนาต่างชักนำสัตว์โลกไป โดยไม่เกิดภาวะขัดแย้ง.**

ในครั้งที่แล้วมา ได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **ภาวะแย้งขัด ต้องไม่มีในแวดวงแห่งศีลธรรม;** ครั้นนี้ว่า **ทุกศาสนาต่างชักนำสัตว์โลกไป โดยไม่เกิดภาวะขัดแย้ง.** การบรรยายนี้เป็นไปเพื่อศีลธรรมกลับมา.

ศาสนาทุกศาสนา เป็นที่ตั้งแห่งศีลธรรม, เป็นรากฐานของศีลธรรม; เหมือนกับว่าแผ่นดินเป็นที่ตั้งแห่งโอชะของแผ่นดิน. โอชะแห่งแผ่นดินก็เป็นที่ตั้งที่อาศัยของพืชพันธุ์ธัญญาหาร, พืชพันธุ์ธัญญาหาร ก็เป็นที่ตั้งของสัตว์และมนุษย์. แผ่นดินมีความสำคัญอย่างนี้ฉันใด, ศีลธรรมก็มีศาสนาเป็นรากฐาน เป็นที่ตั้งอย่างสำคัญฉันนั้น เหมือนกัน.

ธรรมชาติจัดให้มีศาสนาสมกาลเทศะ

ขอทบทวนหัวข้อในครั้งที่แล้วมาสักอย่างหนึ่งว่า ท่านทั้งหลาย อย่าตั้งปัญหาขึ้นมาว่า ศาสนาไหนผิด ศาสนาไหนถูก หรือว่าศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน. เพราะเหตุใด? เพราะเหตุว่าทุกศาสนาแต่ละศาสนา ย่อมเหมาะสมแก่กาลเทศะสถานการณ์อย่างหนึ่ง ๆ ด้วยกันทั้งนั้น; ซึ่งศาสนาอื่นไม่เหมาะสมในสถานการณ์บางอย่าง; แต่ก็มีศาสนาที่เหมาะสมแก่สถานการณ์อย่างนั้น.

แม้ในประเทศหนึ่ง ๆ ก็ยังมีกาละมีเทศะ มีสถานการณ์หลายอย่าง ที่ต้องใช้หลาย ๆ ศาสนามาช่วยกัน : ในกรณีหนึ่งในสถานการณ์อย่างหนึ่ง ศาสนาหนึ่งช่วยได้, อีกศาสนาหนึ่งอาจจะนั่งดูตาปริบ ๆ อยู่ก็ได้; เช่นมีการขอความร่วมมือกันทำสงคราม หรือว่าจะใช้ยาฆ่าแมลงเป็นต้น ศาสนาหนึ่งอาจจะอำนวยให้; แต่อีกศาสนาหนึ่งไม่อาจจะอำนวยให้; โลกจึงต้องมีกันทุกศาสนา.

ข้อนี้เราอาจจะเปรียบเทียบได้ เหมือนกับเครื่องมือในการขนส่ง มีอยู่มากมายหลายชนิด; แต่ว่า แต่ละชนิดย่อมเหมาะสมแก่สถานการณ์อย่างหนึ่ง, เราจะดูกันตั้งแต่ว่ายานอวกาศ ดาวเทียม เรือบิน รถไฟ เรือไฟ รถยนต์ รถจักรยาน

รถลาก เลื่อนสำหรับลากแพ เรือต่อ เรือแจว สารพัดอย่างที่ เป็นเครื่องมือการขนส่ง. ทำไมต้องมีมากอย่าง อย่างนี้ละ ? ก็เพราะว่าสถานการณ์บางอย่าง มันอำนวยความสะดวก การใช้เครื่องมือบางอย่าง เช่นจะเอารถยนต์ไปวิ่งในนาในคลอง มันก็ทำไม่ได้, ในสถานการณ์บางอย่างเรือแจวเรือต่อเท่านั้นใช้ได้ เรือไฟเรือยนต์ใช้ไม่ได้, จะเอายานอวกาศมาขึ้นได้จับตักแดน อย่างนี้มันก็ทำไม่ได้. เราจึงต้องมีเครื่องมือที่เหมาะสม แก่สถานการณ์ครบทุกอย่าง; ดังนั้น เราจึงมีศาสนาครบทุกอย่าง ซึ่งธรรมชาติบังคับให้ต้องเป็นอย่างนั้น อย่างที่เราจะหลีกเลี่ยงไม่ได้, และก็ได้เป็นมาแล้วและกำลังเป็นอยู่.

ทีนี้ มาดูกันต่อไป ก็ขอให้มาคิดกันเสียใหม่ว่า เอาศาสนาทุกศาสนา มารวมกัน จัดเป็นระบบการขนส่งทางวิญญาณของโลก. การขนส่งทางวัตถุนั้นมันก็มีอย่างหนึ่ง; เดียวนี้เรายังต้องการการขนส่งทางวิญญาณ คือขนส่งจิต วิญญาณของมนุษย์ จากความทุกข์ไปสู่ภาวะที่ไม่มีทุกข์. ระบบการขนส่งที่สมบูรณ์อย่างนี้ ก็จะสามรถขนส่งสัตว์โลก ให้ข้ามฟากได้ครบถ้วนตามรสนิยมของแต่ละคน ๆ, หรือตามพื้นเพแห่งอุปนิสัยจิตใจของตน ตามที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ให้; นี่มันมีให้เลือกอย่างครบถ้วนอย่างนี้ ก็มีหวังว่าจะช่วยให้ทุกคน โง่ คนฉลาด คนปานกลาง, คนมีวัฒนธรรมอย่างนั้น มีวัฒนธรรมอย่างอื่น, ให้ได้รับประโยชน์ทางจิตใจ เพราะการขนส่งที่ศาสนาทั้งหลายทั้งปวงช่วยกันตั้งขึ้น.

ชาวพุทธยังไม่ถือพุทธศาสตร์ได้ทุกคน

เรามาคุยกันให้ละเอียดสักหน่อย คือดูในหัวข้อที่ว่า เด็ก ๆ ทารกนี่เขาตั้งต้นขึ้นมาในโลกนี้ ด้วยความรู้สึกที่เป็นไสยศาสตร์ เพราะบิดามารดาผู้เลี้ยงดู

จะบรรจุความรู้อย่างไสยศาสตร์ ความรู้สึกทางไสยศาสตร์ ลงไปในเด็ก ๆ ตั้งแต่เริ่มการเติบโต; คือให้เด็ก ๆ หรือจำเป็นต้องให้เด็ก ๆ มีความเชื่อ มีความกลัว ความหวังพึ่งพาอาศัย ในสิ่งที่เด็กนั้นยังไม่เข้าใจได้ ยังไม่อาจจะเข้าใจได้, ให้เด็ก ๆ

อาจจะกลัวตุ๊กแก เพราะคนโง่สอน, เด็กจะกลัวไม่เรียว, เด็กกลัวไม่ได้กินขนม. ถ้าอย่างนี้ จิตใจของเขาเหมาะที่จะถือศาสนาอะไร ? หรือกำลังถือศาสนาอะไร ?

เขาจะถือศาสนาที่ไม่ต้องมีเหตุผล, มีแต่บอกให้เชื่ออย่างเดียว เป็นลักษณะแห่งไสยศาสตร์เช่นนี้มาเรื่อย ๆ จนกระทั่งหนุ่มสาว จนกระทั่งแก่เฒ่ากว่าจะเลื่อมใสพุทธศาสนาได้นั้น มันยากมันไกล; บางคนก็ได้ตายไปแล้ว โดยไม่ได้แตะต้องพุทธศาสนา, ไม่ได้พบพุทธศาสนา ทั้งที่เรียกตนเองว่าเป็นพุทธหรือเป็นชาวพุทธ. นี่มันเป็นความผิดของใคร ? ไม่ใช่ความผิดของเจ้าหน้าที่ของพุทธศาสนาเองนั่นดอกหรือ ? ทำไมไม่ทำให้เด็ก ๆ รู้เรื่องความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ และวิธีจะดับทุกข์โดยตรง ? ทำไมต้องผ่านไปทางสิ่งที่เด็ก ๆ รู้ไม่ได้, ให้เชื่อกันไว้อย่างเดียว และเหนียวแน่นจนแกะออกไม่ได้ ?

ท่านทั้งหลายคิดว่า คนทุกคน ฉลาดพอที่จะถือพุทธศาสนาได้ทุกคน เชียวหรือ. อาตมากำลังเผชิญอยู่กับปัญหา คือทำพุทธบริษัทให้ถือพุทธศาสนาไม่ได้, ทำพุทธบริษัทให้ถือพุทธศาสนาไม่ได้. ฟังคุณก็นำหัวเราะหรือบ่าบอเต็มที; การที่ทำพุทธบริษัทให้ถือพุทธศาสนาไม่ได้นี่แหละ กำลังเป็นปัญหาแท้จริง, เป็นปัญหาสำคัญ. เขายังมีศาสนาอะไรของเขาไม่รู้ ติดตัวไปจนตาย แกะออกไม่ได้; นั่นแหละคือไสยศาสตร์.

เราจะต้องดูให้ดีว่า บางคนยังไม่อาจจะถือพุทธศาสตร์ได้โดยแท้จริง; แม้จะเอาพุทธศาสตร์มาถือ ก็ถืออย่างไสยศาสตร์ กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เข้าใจไม่ได้, วิพากษ์วิจารณ์อะไรก็ไม่ได้ไปเสียหมดอย่างนี้, เป็นเหตุให้ต้องมีศาสนา เพื่อ ศาสนาเพื่อเลือก สำหรับคนบางประเภทอยู่เรื่อยไปในโลกนี้.

มีศาสนาให้เลือก ดีกว่ามีเพียงศาสนาเดียว

ทีนี้ ก็อยากจะให้ดูกันต่อไปถึงข้อที่ว่า การที่มีศาสนาต่าง ๆ ให้เพื่อเลือกนั้นแหละ ดูจะดีกว่าที่จะมีเพียงศาสนาเดียว. คนเขาไปซื้อของในร้านขายของที่มีมากอย่างให้เลือก นี่มันก็มีเหตุผลอยู่; โลกนี้จึงมีศาสนาหลายศาสนา โดยที่ธรรมชาติเป็นสิ่งบันดาลให้เกิด. แล้วมันก็สำเร็จประโยชน์ตรงที่ว่า มีศาสนาที่แตกต่างกัน, มีหลักปฏิบัติในศาสนาที่ต่างกัน, มีอะไร ๆ ที่ต่างกันอยู่ในตัวศาสนานั้น ๆ; ต่างกันทั้งระหว่างศาสนาก็ต่างกัน; แม้ในศาสนาเดียวกันแท้ ๆ ก็ยังแบ่งแยกเป็นข้อที่แตกต่างกัน. แต่ว่า ความแตกต่างกันนี้แหละ กลับจะเป็นประโยชน์ คือ จะแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา คือทั้งปัญหาของคนใจ, ขอรักภัยพุดหยาบคายว่า ปัญหาของคนใจก็แก้ได้, ปัญหาของคนไม่สู้จะใจก็แก้ได้, ปัญหาของคนฉลาดก็แก้ได้; เพราะว่าเรามีศาสนาต่างกัน, จะมีแต่ศาสนาเดียวมันจะแก้ได้อย่างไร. ดังนั้น ขอถือโอกาส แยกแยะความต่างกัน พิจารณากันให้ครบถ้วนทุกปัญหา :-

ในขั้นแรกก็ ดูความต่างกันของโครงสร้างของศาสนานั้น หรือคำสอนในศาสนานั้น ตั้งต้นที่ไหน, ดำเนินไปอย่างไร, ไปจบลงที่ไหน. บางศาสนาก็ตั้งต้นด้วย *ความเชื่อ*, บางศาสนาก็ตั้งต้นด้วย *กำลังจิต*, บางศาสนาก็ตั้งต้นด้วย

กำลังปัญหา; ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ แล้วไปจบลงที่ไหน ? บางศาสนาไปจบลงที่การมีตัวตน, มีตัวตน; บางศาสนาไปจบลงที่การหมดตัวตน ไม่มีตัวตนว่างจากตัวตน. นี่มันก็เป็นการต่างกันอย่างตรงกันข้ามอยู่แล้ว; ยังมีข้อปลีกย่อยที่ทำให้ต่างกัน อย่างน่าพิเน็จพิจารณา.

ทำไมพระเจ้าพระสงฆ์ในเมืองไทยนี้ เรียกตัวเองว่า “อาตมา” ? นี่มันคือเชื้อเหลือของศาสนาพราหมณ์ หรือศาสนาฮินดู ที่ถือว่ามีอาตมัน อาตมันเวียนว่ายไปกว่าจะไปรวมกับปรมาตมัน. พระสงฆ์ตัวเหลือง ๆ แทะ ๆ ใช้คำพูดเรียกตัวเองว่าอาตมา คืออาตมัน คืออัตตา. มันปนเปกันถึงขนาดนี้ ยังไม่ได้สะสาง.

นี่เราดูว่า มันมีโครงสร้างที่ต่างกัน พวกหนึ่งมีอัตตาเป็นตัวตน, เรียกว่าเป็นสัสสตทิฎฐิ แล้วก็จะไปจบลงที่การมีตัวตนอย่างถาวร เป็นสัสสตทิฎฐิตัวใหญ่. ดังนั้น เราจึงต้องทำการประนีประนอมกัน เพื่อความต่างกันนี้จะไม่เกิดเป็นพิษเป็นภัย คือการขัดแย้งขึ้นมา. การขัดแย้งนั้นเป็นอุปัทวะ เมื่อเรียกโดยภาษาบาลี, และเป็นความอุบาทว์ เมื่อเรียกโดยภาษาไทย. การขัดแย้งต้องเป็นสิ่งที่มิได้; เมื่อเราจะอยู่ร่วมชาติ ร่วมประเทศกัน ต้องจัดให้อยู่ด้วยกันโดยไม่มี ความขัดแย้ง.

ที่นี้ ก็จะคู่ต่อไปถึง ความต่างของที่มา : บางศาสนาบอกว่าศาสนาหรือคำสอนนี้ มาจากพระเจ้า, มาจากพระพรหม ผ่านมาทางปากของพราหมณ์, พราหมณ์พูดแทนพระพรหม. บางศาสนาว่าส่งมาจากสวรรค์, คำสอนนี้ คำสั่งนี้มาจากสวรรค์, บางศาสนาว่ามาจากการค้นพบของพระศาสดา, จากธรรมชาติ โดยวิธีธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ. นี่เรียกว่าที่มามันก็ต่างกัน.

ที่นี่ จะดู ความต่างของพระศาสดา. บางศาสนาบอกว่า พระศาสดานั้นพระเจ้าส่งมาเป็นผู้แทนพระเจ้า เป็นภาคส่วนของพระเจ้า. แต่บางศาสนาบอกว่าเป็นมนุษย์ธรรมดา ที่ได้อบรมการศึกษาโดยทางจิตใจมา จนรู้จักกฎของธรรมชาติแล้ว ก็เปิดเผยขึ้นมา. บางศาสดาถือว่าเป็นวาระกะษัตริย์. บางศาสดาถือว่าเป็นวาระแพศย์ เกิดในตระกูลช่างไม้ อย่างนี้เป็นต้น; แม้แต่วาระของพระศาสดานั้น ก็ยังต่างกัน.

แต่ว่าข้อนี้ไม่มีปัญหาแก่พระพุทธศาสนาเลย พุทธบริษัทไม่สนใจว่าพระศาสดาจะเป็นอย่างไร, จะมาอย่างไร, จะประสูติที่ไหน, ในลักษณะอย่างไร, ประสูติกลางคืนก็ได้, พระพุทธเจ้าประสูติกลางคืน ยังร้ายไปกว่าพระศาสดาบางองค์บางศาสนาเสียอีก; ข้อนี้ไม่สำคัญ ปิดทิ้งไปเสียก็ได้ ไม่ต้องศึกษาก็ได้ ไม่ต้องเอามาเถียงกัน มาเปรียบกันว่าใครจะดีกว่าใคร. **ขอแต่ให้คำพูดที่ตรัสสอนนั้นมันดับทุกข์ได้ก็พอ;** ไม่ต้องสนใจในประวัติส่วนตัวพระองค์ของท่าน. แม้คำสอนนั้นๆ ก็ยอมให้วิพากษ์วิจารณ์อย่างหั่นแหลก; จงวิพากษ์วิจารณ์คำสอนของพุทธศาสนาอย่างหั่นแหลก จนกระทั่งพบด้วยตนเองว่า ปฏิบัติตามแล้ว มันดับทุกข์ได้จริง มันนำลงดู แล้วก็ลอง. เมื่อลองก็เห็นจริง เมื่อเห็นจริงก็เชื่อ แล้วก็จบกัน.

นี่ ความต่างของพระศาสดา ไม่เป็นข้อขัดข้องที่เราจะศึกษาคำสอนของท่าน. เราอย่าไปสนใจที่เนื้อตัวของพระศาสดา; แต่สนใจที่คำสอนของท่าน. พระพุทธองค์ทรงกำชับอย่างนี้ – อย่าเชื่อเพราะว่ามีในพระไตรปิฎกเขียนไว้, หรือว่าอย่าเชื่อเพราะว่าผู้พูดน่าเชื่อ, อย่าเชื่อเพราะว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา, อย่างนี้เป็นต้น. ดังนั้น จึงไม่มีปัญหาที่ศาสดาจะมีประวัติส่วนตัวพระองค์ต่างกันอย่างไร.

ที่นี่ ก็จะดูกันว่า ความต่างของวิธีการเผยแผ่ บางทีก็มีปาฏิหาริย์, บางทีก็มีปาฏิหาริย์จริง ๆ คือสำเร็จประโยชน์จริง. บางทีก็มีปาฏิหาริย์หลอกเด็ก ไม่เป็นสัจจะบริสุทธฺิ. ต้องมีของล่อก็มี, ไม่ต้องมีของล่อก็มี, ลงทุนมากก็มี, ไม่ต้องลงทุนเลยก็มี.

พระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ที่ไหน ไม่ต้องลงทุน มีแต่ว่าพวกคนที่นี่แหละ เขาจะมาลงทุนเอง, แล้วเขาเอาพระพุทธศาสนาไปสั่งสอน ไปตั้งสมาคม อบรมกันที่ยุโรป ที่อเมริกา; โดยที่เจ้าของพระพุทธศาสนา ไม่ต้องลงทุนแม้แต่สตางค์เดียว. แต่ว่าบางศาสนาต้องเอาไสยศาสตร์มาล่อ ต้องเอาปาฏิหาริย์มาล่อ ต้องเอาเรื่องอะไรที่เป็นเครื่องล่อมาล่อ. บางศาสนาต้องหอบหิ้วเอาธนาคารมาด้วย, เอาโรงเรียนมาด้วย, เอาโรงพยาบาลมาด้วย. บางศาสนาก็ต้องเอาดนตรีมาด้วย เอาอะไรที่มันสนุกสนานมาด้วย. นี่มันต่างกันอย่างตรงกันข้ามอย่างลิบลับทีเดียว. ทำไมต้องเป็นอย่างนั้น ? เพราะว่ามันต่างกันตามวิธีของการเผยแผ่ ซึ่งทำไปตามความคิดความเห็นของคนผู้เผยแผ่.

ที่นี่ ก็จะดูไปถึง ความต่างกันของผู้รับการเผยแผ่. สัตว์โลกผู้รับการเผยแผ่ ส่วนมากนั้นอยู่ใต้อำนาจของประโยชน์; เขาหลงในประโยชน์อย่างโง่เขลา จึงต้องใช้ประโยชน์เป็นเครื่องดึงจูงเขาไป. หลักการอย่างนี้ใช้ไม่ได้กับพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาสอนให้มีจิตใจอยู่เหนืออำนาจอิทธิพลของประโยชน์, ให้มีจิตใจหลุดพ้น.

ในโลกนี้มีสัตว์โลกที่ต้องการเงินเป็นสรณะก็มี, ต้องการบุญเป็นสรณะก็มี, ต้องการสวรรค์เป็นสรณะก็มี, ต้องการนิพพานเป็นสรณะก็มี. การที่มีศาสนา

หลาย ๆ ศาสนาไว้เพื่อเลือก คุณก็จะเป็นผลดี เป็นทางดี ที่จะไม่ทำให้ใครว่างจากศาสนา : คนโง่ก็ไม่ว่างจากศาสนา, คนโง่น้อยก็ไม่ว่างจากศาสนา, คนฉลาด คนปานกลาง ก็ล้วนแต่ไม่ว่างจากศาสนา. ผู้รับการเผยแพร่ต่างกันอย่างไร ศาสนาก็มีให้อย่างครบถ้วนตามความต่างกัน : ผู้ที่ยังติดอยู่กับไสยศาสตร์ ก็ถือศาสนาชนิดที่ฟังผู้อื่น; ส่วนพุทธศาสนาสอนเรื่องการฟังตน ก็สอนได้แก่ผู้ที่มีความรู้สึก็จะฟังตน หรือมีวัฒนธรรมแห่งการฟังตน. ผู้รับการเผยแพร่ต่างกันเท่าไร ก็ควรจะมีความศาสนาที่ต่างกันจำนวนมากเท่านั้น.

ทีนี้ ก็จะคิดถึง ความต่างกันแห่งขอบเขตของการคุ้มครอง; ศาสนาไหนคุ้มครองไปถึงไหน ? โกลัโกลเท่าไร ? ศาสนาบางศาสนาโดยเฉพาะพุทธศาสนา, ขอภัย ไม่ใช่ยกตัวเอง, ว่าพุทธศาสนาคุ้มครองลงไปถึงสัตว์เดรัจฉาน, ทำลายมันไม่ได้; คุ้มครองไปถึงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ถือว่ามีชีวิต, ภิภุจะทำลายพืชพันธุ์ไม่ได้; คุ้มครองลงไปถึงแผ่นดิน, ภิภุจะขุดแผ่นดินด้วยตนเองไม่ได้. นี้คุ้มครองลงไปถึงสัตว์เดรัจฉาน ถึงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ถึงแผ่นดิน. แต่บางศาสนาไม่

คุ้มครองลงไป แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน คือมีหลักการที่ว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป ห้ามแต่ฆ่าคน. พุทธศาสนามุ่งหมายจะคุ้มครองทั้งหมด; พุทธบริษัทก็ถือหลักอย่างนั้น มีศาสนาชนิดนี้เป็นเครื่องถือ รับถืออยู่.

คุณเกิด, ธรรมชาติเป็นเหตุให้มีศาสนาหลายศาสนา อย่างที่ไม่มีมีทางจะหลีกเลี่ยงได้. เพราะเหตุใด ? ก็เพราะเหตุว่า มันต่างกันมาตั้งแต่นิสัยจิตใจของมนุษย์, วัฒนธรรมของมนุษย์, การดำรงชีพของมนุษย์, แล้วก็มีผู้ที่สั่งสอนในยุคหนึ่ง

ในถิ่นนั้น ในประเทศนั้น ในสถานการณ์อย่างนั้น ซึ่งมันไม่เหมือนกัน. เราจึงมีหลายศาสนาพร้อมกันในโลก โลกนี้จะต้องมีหลายศาสนาพร้อมกันในโลก.

ทุกศาสนาควรทำสหกรณ์ขนส่งมนุษย์ไปจากทุกข์

ทีนี้ จะดำเนินการอย่างไร, จะดำเนินการกันอย่างไร? อาตมาขอเสนอว่า เรามาเป็นสหกรณ์กันดีกว่า, เรียกว่า “สหกรณ์ขนส่งมนุษย์ ออกไปเสียจากกองทุกข์”. ทุกศาสนาทำสหกรณ์กันดีกว่า เรียกว่า “สหกรณ์ขนส่งมนุษย์ ออกไปเสียจากกองทุกข์”; ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขของมหาชน ทั้งเทวดา และมนุษย์. เพื่อประโยชน์ของคน ทั้งเทวดาและมนุษย์ คือทั้งของคนจน ทั้งของคนมั่งมี, ของคนที่ยังต้องอาบเหงื่อ ของคนที่ไม่ต้องอาบเหงื่อ, ของคนร่ำรวย ของคนยากจน; กระทั่งว่า ถ้าว่ามีเทวดาบนสวรรค์มันก็ยังจมอยู่ในกองทุกข์ คือกิเลสของเทวดาเหล่านั้น ยังมีราคะ โทสะ โมหะ ยังหลงว่ามีตัวกู มีของกู.

เราจะมีประโยชน์สุขไม่ได้ ถ้าเรายังมีความรู้สึกริดรอนตัวกู; มันธรรมดาอยู่ด้วยการแบกตัวกู. **ส่งจิตใจออกไปเสียจากกองทุกข์** หมายความว่าไม่มีอะไรที่เป็นเครื่องยึดถือไว้อย่างหนักอกหนักใจ, มีแต่ความหลุดพ้น มีแต่ความว่าง มีแต่ความปล่อยวาง; อย่างนี้แหละเรียกว่า “ถึงที่สุด”. **จัดให้อย่างนี้แหละ เป็นไปตามความประสงค์ของสิ่งสูงสุด** ซึ่งจะเรียกว่าพระเจ้าก็ได้, จะเรียกว่ากฎของธรรมชาติก็ได้. กฎของธรรมชาติไม่มีชีวิตจิตใจ แต่มันมีหลักเกณฑ์อย่างหนึ่งอยู่ คือถ้ามันไม่ถึงที่สุดมันไม่ยอมหยุด มันจะต้องดิ้นรนต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด คือ **ที่ที่มันหยุดได้**; จึงถือว่าเป็นความประสงค์ของธรรมชาติด้วยเหมือนกัน, ที่

ให้สิ่งทั้งหลายวิวัฒนาการไป จนถึงสิ่งสูงสุด เขตสูงสุด ที่หยุดการหมุน หยุดการ
ว้ายเวียน. เรามาร่วมกันเป็นสหกรณ์กันคิดว่า เรียกว่า “สหกรณ์ชนส่งมนุษย์
ออกไปจากกองทุกข์ ตามความประสงค์ของสิ่งสูงสุด” เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตทุก
ชีวิต ทั้งสัตว์มนุษย์ ทั้งสัตว์เดรัจฉาน ทั้งพืชพันธุ์ธัญญาหาร และทั้งแก่สิ่งที่ไม่
วิญญูณ คือตัวโลกนั่นเอง แผ่นดินโลกนั่นเอง.

ทีนี้ ก็จะคิดถึง การได้ผลในการเผยแพร่. ถ้าเผยแพร่ไม่ได้ผลก็ไม่มีประโยชน์
อะไร ไปนอนเสียดีกว่า; ต้องเผยแพร่ให้ได้ผล. อาตมาอยากจะพูดว่า หลักการที่
กำลังก้องอยู่ในโลก ที่ว่า *The small is beautiful, The small the beautiful* – ยิ่งน้อย
ยิ่งดี, ยิ่งน้อยยิ่งดี, ยิ่งสั้นโดยนั้นแหละยิ่งดี กำลังยึดถือกันอยู่ในโลกสมัยนี้.

เดี๋ยวนี้เรามันเผยแพร่ด้วยความมักใหญ่ ด้วยความมักมาก. มีผู้เขียนไว้
ผ่านสายตาอาตมา, ยังจำได้ว่าเขาเขียนไว้ว่า เมื่อพระบาทหลวงในคริสต์ศาสนามี
ทรัพย์สินสมบัติแต่หมวกกับไม้เท้า ก็เผยแพร่ศาสนาได้มโหฬาร; ทีนี้ เมื่อภิกษุสงฆ์ใน
พุทธศาสนามีแต่บาตรกับจีวรเที่ยวไป ก็เผยแพร่ได้อย่างมโหฬาร; ครั้นมาถึงกาลที่
บาทหลวงนุ่งห่มผ้าแพรใส่แหวนเพชร มีเครื่องสวมศิระระดับทองคำ ระดับ
เพชร ก็เผยแพร่ไม่ค่อยจะออก เพราะมาหลงติดกันอยู่เสียที่นั่น ทั้งคนเผยแพร่และ
คนฟัง. เมื่อภิกษุมีการเป็นอยู่ชนิดที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างล้อ ๆ ว่า “แหม !
เป็นอยู่เหมือนกับคหบดีเชียวนะ !” นี่การเผยแพร่มันแผ่ไม่ออก.

ไปดูในโบสถ์วิหาร ซึ่งไม่เคยมีในครั้งพุทธกาล : โบสถ์วิหารสมัยนี้ มี
เครื่องประดับราคาเป็นแสนเป็นล้าน, มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่. ถ้าพระพุท
องค์เสด็จมาเห็นเข้า ท่านก็ไม่เข้าใจได้ว่านี่รูปของใคร.

พระพุทธเจ้าประสูติกลางคืน “โคนต้นไม้”, ตรัสรู้กลางคืน “โคนต้นไม้”, สั่งสอนกลางคืน “โคนต้นไม้”, นิพพานกลางคืน “โคนต้นไม้”; อยู่ในสภาพต่ำสุด สันโดษที่สุด การเผยแผ่ของพระองค์จึงเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง. เดี่ยวนี้ มาอยู่กับในสภาพที่มักมาก เป็นคนมักมากด้วยปัจจัยสี่ เป็นต้น มันก็เผยแผ่ไม่ออก, ซ้ำยังเถลไถลเถลไถล ออกไปนอกกลุ่มนอกรทาง ให้สิ่งที่ไม่ใช่ศาสนา มาปลอมปน แล้วชักออกไม่ได้; พิธีรีตองมีลักษณะแห่งไสยศาสตร์ คืออ้อนวอนสิ่งอื่นนอกจากตนให้มาช่วยตน จนศาสนาแท้จริงสูญหายไป, แล้วพาลพาโลว่า มีใครมาทำพุทธศาสนาให้สูญหายไป. ที่แท้ก็เพราะสอนผิคนั่นเอง แล้วไปโทษว่าคนนั้นคนนี่ถือดาบมาทำลายพุทธศาสนา. นี่เป็นเรื่องพูดเท็จ.

ขอให้เราตั้งใจกันเสียใหม่ : เผยแผ่ชนิดที่ลงทุนน้อย มีผลมาก, ลงทุนน้อยมีผลมาก ตามแบบครั้งพุทธกาล; เหมือนที่มันก้อยอยู่ในโลกเวลานี้ว่า *The small is beautiful* – ยิ่งเล็กนั้นแหละยิ่งดี.

สรุปความว่า กลับไปสู่สภาพเดิมกันเถิด มาเป็นสหกรณ์ร่วมกัน : ทุกศาสนาขนส่งมนุษย์ ออกไปจากโลกแห่งกองทัพ, ขนส่งทางวิญญาณ; ไม่มีการขัดแย้งกัน, แต่ว่าช่วยกันคนละไม้คนละมือ. นี่แหละคือหัวข้อที่ว่า ทุกศาสนาต่างชักนำโลกไปได้โดยไม่ต้องเกิดภาวะขัดแย้ง; และศาสนาทำหน้าที่ได้สมบูรณ์, และลงทุนน้อยที่สุด น้อยเหลือประมาณ แต่ได้ผลมหาศาล.

ขอให้พุทธบริษัท และศาสนิกบริษัทแห่งศาสนาใดก็ตาม, มองเห็นความจริงข้อนี้แล้วร่วมมือกัน เพื่อประโยชน์สุขของสัตว์ในโลกทั้งเทวดาและมนุษย์; แล้ว

ทุกศาสนา ต้องชักนำสัตว์โลกไป โดยไม่เกิดภาวะขัดแย้ง

๒๓๕

เราทุกคนก็ปฏิบัติเช่นนั้น, เข้ากันได้กับหลักการเช่นนั้น; แล้วทุกคนก็จะมีความสุข
อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเป็นแน่นอน.

ความผิดพลาดอย่างร้ายแรง คือ ความที่เรขาดพระเจ้า

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ความผิดพลาดอย่างร้ายแรง คือความที่เรขาดพระเจ้า. ครั้งที่แล้วมากกล่าวโดยหัวข้อว่า ทุก ๆ ศาสนาต่างชักนำโลกไปได้ โดยปราศจากภาวะขัดแย้ง, ครั้งนี้ว่า ความผิดพลาดอย่างร้ายแรง คือความที่เรขาดพระเจ้า, หรือถ้าจะกล่าวให้ชัดอีกหน่อยก็ว่า ความผิดพลาดอย่างร้ายแรงเกิดขึ้น เพราะโลกขาดสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ความจริงหรือข้อเท็จจริงอันนี้เป็นปรมาตถธรรม เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม ที่ควรสนใจอย่างยิ่ง. อาตมาบรรยายทุกครั้งเพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม; แต่การกลับมาแห่งศีลธรรมที่แท้จริงนั้น จะมีปรมาตถธรรมเป็นรากฐาน. ดังนั้น แม้จะกล่าวถึงเรื่องปรมาตถธรรมกลับมา ก็คือการกล่าวถึงศีลธรรมกลับมา หรือเพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม; ขอได้โปรดทำความเข้าใจอย่างนี้ด้วย.

เพราะขาดพระเจ้าจึงมีวิกฤตการณ์

ที่นี่ เรา ดูที่ปัญหา โดยเฉพาะปัญหาของโลก ซึ่งกำลังเต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ คือสิ่งเลวร้ายนานาชนิด. ปัญหาของเด็กก็อยู่ที่การขาดพระเจ้า, ปัญหาของผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลายก็อยู่ที่การขาดพระเจ้า, ปัญหาของประชาชนพลเมือง ของข้าราชการ ของนายทุน ของกรรมกร ของอะไรก็ตาม เกิดขึ้นเพราะขาดพระเจ้า. เพราะการขาดพระเจ้า เพราะการที่เราขาดพระเจ้า โลกทั้งโลกจึงได้เกิดวิกฤตการณ์; นี้ขอให้สนใจ ทำความเข้าใจกันให้ดี ๆ ในข้อนี้ ซึ่งมันมีอยู่หลายขั้นตอน ที่เรายังเข้าใจไม่ตรงกันอยู่.

ตอนแรกที่สุดก็คือคำว่า “พระเจ้า”. หลายคนจะงง; เพราะว่าเราถือเอาความหมายของคำคำนี้ต่างกัน, ต่างกันมาก จนเข้ากันไม่ได้ หรือจนถึงกับว่าบางลัทธิบางศาสนาไม่มีพระเจ้า; หรือว่าเราจะอยู่กันได้ในโลกนี้ อย่างที่พวกหนึ่งมีพระเจ้า, พวกหนึ่งไม่มีพระเจ้า ก็อยู่กันได้; เหมือนที่เขาชอบพูด ตามที่ฝรั่งเขาช่วยพูดให้ว่า พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า – นี่มันเป็นเรื่องหลับตาพูดกันไป; จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า กันให้เพียงพอเสียก่อน.

ความรู้สึกรู้ว่ามีพระเจ้าเกิดขึ้นในจิตใจ

คำจำกัดความสำหรับคำว่าพระเจ้า คือ สิ่งสูงสุดที่เราต้องเคารพ เชื่อฟัง เกรงกลัว หวังพึ่งพาอาศัย จนกว่าเราไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งใดอีกต่อไป. เราจะต้องมีพระเจ้าเป็นสิ่งที่พึ่งพาอาศัย จนกว่าจะพ้นความจำเป็นที่จะต้องมีที่พึ่งพาอาศัย นี่คือพระเจ้า. ความหมายของคำว่าพระเจ้าคือสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์จะต้องเคารพ แล้วก็เชื่อฟัง แล้วเกรงกลัว หวังจะพึ่งพาอาศัยอยู่ตลอดไป.

คำว่า “สิ่ง” ในที่นี้เป็นคำกลาง เป็นสิ่งที่มีชีวิตจิตใจก็ได้ ไม่ต้องมีชีวิตจิตใจก็ได้. ข้อนี้ก็เป็นเหตุให้เถียงกันว่า ถ้าไม่มีชีวิตจิตใจจะเป็นพระเจ้าได้อย่างไร? ขอให้คิดดูให้ดี ๆ ถ้ามีชีวิต มันก็ต้องมีความรู้สึกอย่างสิ่งที่มีชีวิต, แล้วมันก็ต้องมีความรู้สึกยินดียินร้าย ซึ่งเป็นทางมาแห่งอคติ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน ไม่ยุติธรรม. ต้องใช้คำว่า “สิ่ง” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายกลาง ๆ.

และที่สำคัญยิ่งกว่านั้น ก็คือว่า ความรู้สึกว่ามีพระเจ้านี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เอง ในจิตใจของสิ่งที่มีชีวิตชนิดนี้ก็ได้. ชีวิตระดับที่คิดนึกได้นี้ จะต้องรู้สึกว่ามีพระเจ้า, หรือไม่รู้สึก ทั้งที่มีอยู่ ทั้งที่มีความรู้สึกนั้นอยู่ เพราะไม่ได้แยกแยะ เพราะไม่ได้สนใจ.

วิวัฒนาการที่พระเจ้าเกิดขึ้นในจิตใจ

ขอให้พิจารณากันดูให้ดี ๆ ว่า ความรู้สึกว่ามีพระเจ้านี้ มันเกิดขึ้นได้เองในจิตใจอย่างไร? ขอแยกเป็นส่วน ๆ เพื่อพิจารณากันโดยง่ายคือ :-

รู้สึกได้ตามธรรมชาติ แม้แต่สัตว์เล็กน้อย; เช่น เป็ด ปู หนู งู แยมันก็มีความรู้สึกว่ามีสิ่งสูงสุดที่มันต้องกลัว ที่มันจะต้องหวังพึ่งพาอาศัย. ถ้าไม่มีอะไรจริง ๆ อย่างหนู ปู นี้ ก็ต้องมีรูนั้นแหละเป็นที่พึ่งพาอาศัย; มันจะต้องทะนุถนอมรักษาที่พึ่งพาอาศัย เช่น รู เป็นต้น เพราะมันมีความรู้สึกว่ามีความปลอดภัย, ต้องมีสิ่งที่ทำให้รู้สึกว่ามีความปลอดภัย.

ที่นี้ จะมาดูกันถึงคน ชั้นที่เป็นคน : ชั้นที่เป็นคนป่าแรกมีขึ้นมาในโลก, เขาคิดนึกได้เขาก็มีความกลัว เขาต้องดิ้นรนเพื่อจะให้พ้นจากความกลัว จึงคิดนึกไปตามประสาที่คนป่าระดับนั้นจะคิดนึกได้; ทำให้เกิดมีความรู้สึกว่ามีสิ่งสูงสุด แม้เรายังเข้าใจไม่ได้ ก็เป็นสิ่งสูงสุดที่เราต้องเคารพ เชื่อฟัง เกรงกลัว, เรียกกันง่าย ๆ ว่า ต้องประจบถือน่าเป็นที่พึ่ง. คนป่าแรกมีในโลก ก็เกิดความคิดนึกรู้สึกอย่างนี้ได้เอง โดยที่ไม่มีใครสอน ยังไม่มีใครสอน ยังไม่มีศาสนาไหนเกิดขึ้นในโลก.

ที่นี้ มาดูใกล้ ๆ ที่จะดูได้ง่าย ๆ ก็ เช่น เด็กทารกทั่วไป : เด็กทารกทั่วไป จะเด็กเล็กเด็กโต มันก็ค่อย ๆ มีความรู้สึกเกิดขึ้นมาว่า มีสิ่งที่เราต้องเคารพ เชื่อฟัง เกรงกลัว เพราะดีกว่าเรา เพราะสูงกว่าเรา และเป็นที่พึ่งแก่เรา. ความรู้สึกอันนี้จะเกิดขึ้นในพ่อแม่หรือคนเลี้ยง จนกลายเป็นนิสัย ที่เราจะต้องเคารพเชื่อฟังพ่อแม่, ยึดถือเอาพ่อแม่เป็นที่พึ่ง ในความหมายเดียวกันกับพระเจ้า; คือเป็นสิ่งที่สูงกว่าสิ่งใดสำหรับเรา เป็นสิ่งที่สูงกว่าสิ่งใด, ต้องเคารพเชื่อฟัง, ต้องหวังการพึ่งพาอาศัย. นี้ความรู้สึกมันเกิดขึ้นได้เองอย่างนี้ ในสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้า.

ทีนี้ มันเปลี่ยนความหมายก็ได้ เปลี่ยนวัตถุนั้น ๆ ก็ได้ : ต่อมาความคิด มันเดินไปในทางของกิเลส มันก็คิดว่าเงินช่วยเราได้ ก็เลยถือพระเจ้าเงิน ที่เรียกกันว่าพระเจ้าเงินตรา. นี่คนเป็นอันมากในโลกนี้ถือพระเจ้าเงินตรา โดยคิดว่าเงินมันจะช่วยได้, และต้องสนใจเป็นพิเศษ; หรือทรัพย์สมบัติที่หาไว้มาก ๆ ปีกแผ่นแน่นหนา นี่ก็จะช่วยเราได้. บางคนก็ว่า อำนาจวาสนาจะช่วยเราได้, บางคนก็ว่า กำลังอาวุธอันแข็งแกร่งจะช่วยเราได้; เคารพสิ่งเหล่านี้เหมือนกับพระเป็นเจ้า.

หรือที่น่าหวั่น น่าหวั่นเรายังไปกว่านั้น ก็คือว่า คนหนุ่มคนสาวที่กำลังหน้ามีดีในทางเพศ เขาอาจจะรู้สึกขึ้นมาเองว่า แฟนของเขานั้นแหละคือพระเจ้า เพราะว่ามันอยู่เหนือหัวใจของเขาทุกอย่าง. เขาต้องคอยเชื่อฟัง ต้องคอยเอาอกเอาใจ และหวังจะให้รักใคร่ให้รักตอบ อย่างนี้เป็นต้น.

นี่คำว่า พระเจ้า ตามความรู้สึกของคนนั้น ๆ ในระดับนั้น ๆ ในสถาน-การณ์เช่นนั้น ซึ่งจะรู้สึกได้เองตามสติปัญญาของเขา, หรือจะเรียกว่าตามความโง่ของเขาก็ได้เหมือนกัน. ถ้ารู้่น้อยก็คือมีปัญญาน้อย ถ้ารู้ผิดก็คือมีปัญญาชนิดที่ไม่ถูก, จึงต้องใช้คำว่า “ตามกำลังสติปัญญาของเขา”.

ทีนี้ ดูต่อไป เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าสติปัญญานี้ไม่ได้หยุดอยู่กับที่ ก้าวหน้าเรื่อย. ฉะนั้น คนที่เคยมีสติปัญญาอย่างแบบคนป่า ก็มีสติปัญญาที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกว่าจะมีสติปัญญาแบบคนเมือง. คนป่าก็เริ่มมีสติปัญญาคิดนึกไกลออกไป ไกลออกไปหรือว่าลึกลง ลึกลงเข้าไป, ไปสนใจกับสิ่งที่น่ากลัว น่าสะอุนหวาดเสียว และเป็นสิ่งที่เขาเข้าใจไม่ได้, แต่เขารู้สึกว่าไม่มีทางจะต่อสู้; เช่น

ธรรมชาติอัน

รุนแรง ฟ้ำผ่า ฟ้ำร้อง หรือปรากฏการณ์ที่น่ากลัวอีกหลายอย่างตามธรรมชาติ เขาก็มีความคิดเดือนขึ้นมาจาก สิ่งที่น่ากลัวนี้เราจะต้องกลัว มันมีอะไรอยู่ในนั้นมีสิ่งที่เรามองเห็นไม่ได้, เข้าใจไม่ได้อยู่ในนั้น, เราจะต้องกลัว เราจะต้องบูชา เราจะต้องอ่อนนวย เราจะต้องเคารพ. คนที่เป็นหัวหน้าจึงคิดค้นพิธีบูชาเคารพอ่อนนวย จึงเกิดพระเจ้าชนิดนี้ขึ้นมา. กิดดูให้ดี : เข้าใจไม่ได้แต่ก็ต้องยอมรับเอาว่าเป็นพระเจ้า.

ความคิดอันนี้วิวัฒนาการมาเรื่อย ๆ คือความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าที่เราไม่รู้ว่าเป็นอะไร ได้แต่คำนวณเรื่อยไปนี่, วิวัฒนาการเรื่อย ๆ มา จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ จนให้ความหมายแก่คำว่า “พระเจ้า” นั้นเป็นพิเศษสูงยิ่งขึ้นไปว่า พระเจ้าคือผู้สร้างสิ่งทั้งปวง, พระเจ้าคือผู้ควบคุมสิ่งทั้งปวง, พระเจ้าคือผู้ทำลายล้างสิ่งทั้งปวงตามยุคตามสมัย, และว่าพระเจ้านั้นมีอยู่ในที่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง, พระเจ้านั้นรู้ทุกสิ่งจนสามารถสร้างทุกสิ่งได้ ไม่มีอะไรนอกไปจากความรู้ของพระเจ้า, และเป็นใหญ่กว่าสิ่งทั้งปวง.

นี่เดี๋ยวนี้ความหมายของพระเจ้า ในศาสนาไหนก็ตาม ที่ถือกันว่าเป็นศาสนาแล้ว ไม่พ้นไปจากความหมายเหล่านี้, ความหมายเหล่านี้จึงเป็นความหมายของคำว่า พระเจ้า. แต่ก็กิดดูให้ดี มองดูให้ดี; แม้จะสูงขึ้นมาถึงระดับนี้ก็ยังไม่พ้นจากความหมายที่กล่าวแล้วข้างต้น ว่าพระเจ้าคือสิ่งสูงสุด ที่เราต้องเคารพ, เชื่อฟัง, เกรงกลัว, หวังเอาเป็นที่พึ่ง จนกว่าจะถึงวาระสุดท้าย. นี้เรียกว่าตามความรู้ลึกซึ้งสูงขึ้นมาตามธรรมชาติ แต่ยังไม่ถึงที่สุด.

ดังนั้น จึงต้องขอให้มองพระเจ้า ในระดับสูงสุด อีกระดับหนึ่ง คือพระเจ้าตามความรู้สึกของสติปัญญาที่ก้าวหน้ามาจนถึงระดับสุดท้าย ที่มีความหมายแท้จริงอย่างที่คัดค้านไม่ได้ คือพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ; เช่น เป็นกฎของอิทัปปัจจยตา ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้วทรงเคารพ ทรงอยู่อย่างมีที่เคารพ, เคารพธรรมชาติที่พระองค์ตรัสรู้ ว่าเป็นสิ่งสูงสุด. นี่พระเจ้ามาสูงสุดอยู่ที่กฎของธรรมชาติ ซึ่งได้ค้นพบว่าเป็นอย่างไร; โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎที่เกี่ยวกับความดับทุกข์, ถ้าดับทุกข์ได้ก็เป็นพระเจ้าสูงสุด.

นี่พระเจ้ามืออะไรละ, มีวิวัฒนาการ มีประวัติศาสตร์ มีอะไร ดำเนินมาอย่างนี้ ตั้งแต่ที่มันรู้สึกได้เอง ของสัตว์ทั่วไป, จนกระทั่งของมนุษย์ ที่แรกเป็นคน ยังไม่เป็นคนโดยสมบูรณ์, กระทั่งเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว พบพระเจ้าในระดับสุดท้าย.

ระดับของพระเจ้าตามข้อเท็จจริง ๓ ระดับ

ดังนั้น เรามาจัดระดับของพระเจ้ากันดูสักทีจะดีไหม? ขออภัยอย่าหาว่าจ้วงจาบอะไรเลย มาจัดระดับของพระเจ้าตามข้อเท็จจริง ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นว่าจะมีอยู่อย่างไร. เราอาจจะจัดระดับของพระเจ้าได้ ดังต่อไปนี้ :-

๑. พระเจ้าในระดับ ที่จะขอเรียกว่า ประศุศาสตร์; ประศุสัตวศาสตร์ - ศาสตร์ของปศุสัตว์. ปศุสัตว์นี้อาตมาถือเอาความหมายตามตัวหนังสือว่า สัตว์ที่ต้องอยู่ในคอก; สัตว์ที่อยู่ในป่าไม่เรียกว่าปศุสัตว์. สัตว์ที่มันถูกจับขังคอก มาอยู่ในคอกในเล้ากับสัตว์กับคนนี่ ในความปกครองของคนนี่ เรียกว่าปศุ, ปศุสัตว์.

ประสูติศาสตร์ ประสูติศาสตร์ คือศาสตร์ของสัตว์ที่ต้องอยู่ในคอก. นี่คือพระเจ้าตามสัญญาตัญญาณแห่งความกลัว; สัญญาตัญญาณแห่งความกลัวของสัตว์ที่มีความรู้สึกนึกคิดทั่วไป กระทั่ง นก หนู ปู เบี้ยว ก็มีพระเจ้า หรือสิ่งที่เขาต้องการให้คุ้มครอง อย่างที่กล่าวแล้ว, อย่างต่ำที่สุดแต่ว่ารูของมัน เขี้ยวงาอาวุธของมัน ก็เป็นพระเจ้า ที่มันจะต้องยึดถือเอาเป็นเครื่องคุ้มครองหรือต่อสู. นี่เรียกว่าพระเจ้าในระดับประสูติศาสตร์.

ที่นี้ สูงขึ้นมา ๒. พระเจ้าในระดับไสยศาสตร์, ไสยศาสตร์. พระเจ้าเกิดขึ้นตามความคิดความรู้ที่ยังไม่ถึงที่สุด เรียกว่ายังไม่รู้ก็ได้ ยังมกมายอยู่ ยังไร้ญาณทัสสนะ; นับตั้งแต่ของคนป่ายุคแรก ๆ ขึ้นมา จนถึงยุคปัจจุบันก็ยังมีร่องรอยอยู่; มันเกิดมาจากภาวิตัญญาณ คือความรู้ที่เจริญแล้วอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ.

สัญญาตัญญาณนั้น เรียกว่าไม่มีความรู้อะไรที่ได้รับการอบรม. เมื่อสัญญาตัญญาณได้รับการอบรมมาเป็นภาวิตัญญาณ; ที่นี้ เพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ มันก็รู้ได้เพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ ซึ่งคิดว่าไม่รู้อะไรเสียเลย; เราจึงเรียกความรู้อันนี้ว่าไสยศาสตร์. ไสยะ แปลว่า ดีกว่า คือดีกว่าไม่รู้ คือดีกว่าระยะแรก. ไสยศาสตร์คือศาสตร์ที่ดีกว่าระยะแรก หรือดีกว่าไม่มีเสียเลย.

ที่นี้ ไสยะ คำนี้แปลว่า หลับก็ได้; เพราะฉะนั้น ไสยศาสตร์ นี้จึงเป็นศาสตร์ที่ยังหลับอยู่ ยังไม่ตื่นไม่ลืมตา. พระเจ้าในระดับไสยศาสตร์ก็มีอยู่พวกหนึ่ง; เช่น ผี สาง เทวดา กระทั่งต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ภูเขาศักดิ์สิทธิ์ หรือฟ้าดิน ในความหมายกว้าง ๆ ที่ไม่รู้ว่าอะไร เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์. เรียกว่าไสยศาสตร์ แปลว่า ศาสตร์ที่ดีกว่าที่แล้วมา แต่ก็ยังหลับอยู่. มันเป็นมรดกตกทอดลงมาจนถึงทุกวันนี้,

ยังละไม่ได้ เลิกไม่ได้ เพราะมันเข้ากันได้กับความรู้ลึกสัญชาตญาณของมนุษย์ หรือของคน คือฟังผู้อื่น. ไสยศาสตร์เขามีหลักฟังผู้อื่น ไม่ได้ฟังตนเอง, เป็น ศาสตร์ที่ลงทุนน้อย อ่อนวอนเอาก็ได้, และไม่ต้องใช้สติปัญญาอะไรเลย เพราะ มันตั้งอยู่บนความมกมาย; ฉะนั้น ไสยศาสตร์จึงยังมีอยู่, ขอให้ใคร่ครวญดูให้ดี. นี้ระดับไสยศาสตร์ พระเจ้าในระดับไสยศาสตร์. ๑. พระเจ้าในระดับประศุศาสตร์, ๒. พระเจ้าในระดับไสยศาสตร์.

๓. พระเจ้าในระดับพุทธศาสตร์. พุทธะคำนี้ แปลว่า ตื่น คือตื่นจาก หลับ, ตื่นจากการนอน; แต่เราก็ใช้คำแปลรวบรัดว่ารู้ เพราะว่าถ้ายังหลับอยู่ มัน ไม่รู้ ฉะนั้น มันต้องตื่นจากหลับเสียก่อนจึงรู้ พ้นจากความหลับ. ดังนั้น จึงพ้น จากความเป็นไสยศาสตร์; มันดีที่สุด ไม่ใช่แต่เพียงว่าดีกว่า, และเป็นศาสตร์ที่ตื่น. ดังนั้น จึงไม่ใช่ไสยศาสตร์, พุทธศาสตร์ไม่ใช่ไสยศาสตร์ เพราะว่าดีที่สุด และ เพราะว่าตื่นแล้วจากหลับของไสยศาสตร์ ด้วยอำนาจภาวิตญาณ. ภาวิตญาณ คือ ญาณที่ได้เจริญอบรมถึงที่สุดแล้ว ของบุคคลในระดับพระพุทเจ้า, ซึ่งแม้พระ พุทธองค์เอง ก็ทรงมีสิ่งนี้เป็นที่เคารพสักการะ อย่างที่ได้ตรัสไว้ในวันตรัสรู้, ว่า ตรัสรู้แล้วจะเคารพอะไร ? ทรงค้นไปค้นมาก็พบว่า ต้องเคารพพระธรรม. พระพุทเจ้าทุกองค์เคารพพระธรรม, ธรรมที่ตรัสรู้นั่นเอง. ธรรมที่ตรัสรู้นั้นก็คือ กฎแห่งอิทัปปัจจยตา ว่าความทุกข์จะเกิดขึ้นอย่างไร, ความทุกข์จะดับไปอย่างไร.

นี่ทรงเคารพกฎอันนี้ ในฐานะเป็นสิ่งควรเคารพหรือสูงสุด มีลักษณะ เป็นวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ไสยศาสตร์; เพราะเป็นพุทธศาสตร์ คือลืมตาแล้ว ตื่นจาก หลับคือกิเลสแล้ว ก็เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่มีลักษณะ *philosophy* ซึ่งต้องใช้การ

คำนวณ. พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ *philosophy* เพราะว่าพุทธศาสนามีพระเจ้าอย่างที่ไม่ต้องมีการคำนวณ มีพระเจ้าชนิดที่นักวิทยาศาสตร์ปัจจุบันนี้ก็ยอมรับได้. ต่างกันอย่างนี้ละ : พระเจ้าในระดับประศุศาสตร์, พระเจ้าในระดับไสยศาสตร์, พระเจ้าในระดับพุทธศาสตร์.

เรามาเทียบกันดูพร้อม ๆ กันทั้ง ๓ ระดับ บางทีจะช่วยให้เข้าใจได้ขึ้น. พุทธอย่างย่อที่สุด ๓ ระดับก็คือว่า พระเจ้าของสัตว์, พระเจ้าของคนหลับ, พระเจ้าของคนตื่น. ถ้าเรียกเป็นศาสตร์ ศาสตร คือความรู้ที่ตัดปัญหาได้, ศาสตร์ คือสิ่งที่มีคมที่ตัดปัญหาได้ คือความรู้นี้ : เป็นศาสตร์ระดับสัตว์, แล้วระดับคนแต่ยังหลับอยู่, ระดับคนแต่ว่าตื่นเต็มที่แล้ว.

ก. อย่างแรก พระเจ้าของสัตว์ตามความรู้สึกของสัตว์ ก็พระเจ้าที่เกิดมาจากความรู้สึกกลัวตายตามสัญชาตญาณ. ลัทธินี้จะฟังผู้อื่น ผู้กลัวตายตามสัญชาตญาณนี้จะฟังสิ่งอื่น ฟังสิ่งอื่น ใช้คำว่าสิ่งอื่นออกไปจากตน.

ข. พระเจ้าแห่งความเชื่อ ของผู้ที่ยังไม่ลืมตา เขายังหลับตาอยู่, เขาเชื่อว่าอะไร อย่างไร เขาก็มีสิ่งนั้นเป็นพระเจ้า ยังไม่อาจลืมตา. นี่เป็นการเชื่อผู้อื่น; พระเจ้าแห่งลัทธิตความเชื่อผู้อื่น.

ค. ที่นี้ พระเจ้าของสติปัญญา ของผู้ที่ลืมตาแล้ว ลืมตาถึงที่สุด; นี้ฟังตัวเอง. พระเจ้าสำหรับคนที่ฟังสิ่งอื่นวัตถุอื่น; นี้ระดับประศุศาสตร์. พระเจ้าของคนที่พักผู้อื่นไม่อาจจะฟังตน; นี้ไสยศาสตร์. และพระเจ้าของผู้ที่ฟังตนได้ ฟังตนเองได้เต็มทีของผู้ลืมตาแล้ว นี้คือพระเจ้าแห่งระดับพุทธศาสตร์.

เปรียบเทียบดูพร้อมกันทั้ง ๓ ศาสตร์ : พระเจ้าแห่งประศุศาสตร์, พระเจ้าแห่งไสยศาสตร์, พระเจ้าแห่งพุทธศาสตร์; มีอยู่อย่างนี้.

การจัดพระเจ้าเป็น ๓ ระดับ อีกมุมหนึ่ง

ที่นี้ ดูกันอีกมุมหนึ่งก็ได้ ใน ๓ อย่างนี้ว่า (๑.) **พระเจ้าทางรูปธรรม.** ตามที่สัจธรรมรู้สีกอย่างรูปธรรม : รูปธรรม วัตถุธรรมอันใดจะเป็นที่ฟังได้ ที่เห็น ได้ด้วยตา จะเป็นบุคคลก็ได้ ที่เห็นได้ด้วยตา. พระเจ้าทางรูปธรรม ก็มีอยู่ระดับหนึ่ง.

(๒.) **พระเจ้าในลักษณะที่เป็นวิญญานเป็นนามธรรม** ไม่เห็นได้ด้วยตา แต่ว่ายังงมกาย จนต้องสมมติเอา คาคะเนเอา กำนวนเอา.

(๓.) ที่นี้ **พระเจ้าในระดับที่เป็นสัจธรรมตัวจริง เป็นกฎของธรรมชาติ** ซึ่งค้นพบโดยประจักษ์ โดยบุคคลสูงสุด เช่น พระพุทธเจ้า.

พระเจ้าไหนจะเป็นอย่างไร ? พระเจ้าไหนเที่ยงแท้ยุติธรรมที่สุด ? พระเจ้าไหนมีความเที่ยงแท้ ว่าไม่ต้องอ่อนวอนก็ช่วย ? อาตมาคิดว่า พระเจ้าที่ต้องอ่อนวอนจึงจะช่วยนั้น เป็นพระเจ้าที่เล่นตัว, เป็นพระเจ้าที่มีความรู้สีกอย่างคนจะเรียกร้องสินบน, จะเรียกว่าเป็น **สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เก้.** ฉะนั้น การอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นระวังให้ดี ๆ, มันจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เก้ไปก็ได้; เพราะ **สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แท้จริงนั้นไม่ควรจะต้องอ่อนวอน** : ท่านมีความเป็นธรรม มีความยุติธรรม ท่านก็ช่วยทันทีที่เห็นว่าผู้นี้ประพฤติดีควรจะช่วย. นี่แหละพระเจ้านี้มีระดับเป็นระดับ ๆ; ยุติธรรมไม่ยุติธรรม ก็ดูกันที่ตรงนี้.

ทุกคนต้องมีพระเจ้าในรูปแบบที่สมควรแก่ตน

ที่นี่ จะ ดูกันถึงข้อสำคัญที่สุดที่ว่า มนุษย์จะต้องมีพระเจ้า ในรูปแบบที่เหมาะสมกับสติปัญญาของตน ตามกิเลส ตัณหา อวิชชา ของตน ๑ อย่าง

หลีกเลี่ยงไม่ได้; จะมีพระเจ้าเหมือนกันทุกคนไม่ได้ เพราะคนมันโง่หรือฉลาด ผิดกันมาก สูงต่ำกว่ากันมาก. แต่ละคนจะมีพระเจ้าในรูปแบบที่เหมาะสมแก่สถานะแห่งสติปัญญาของตน.

ที่นี่ พุทธบริษัทก็มีพระเจ้าที่เหมาะสมแก่สถานะของตน คือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน จึงมีพระเจ้าชนิดที่พระพุทธเจ้าท่านมี, มีธรรมะเป็นพระเจ้า, มีการประพฤติธรรมด้วยตนเองนั่นเป็นพระเจ้า. ถ้าใครมีต่ำลงไปกว่านั้น คนนั้นก็ยังไม่ใช่พุทธบริษัท, หรือพุทธบริษัทที่ยังไม่ถึงขนาดของพุทธบริษัท. เขายังถือพระเจ้าในระดับของไสยศาสตร์อยู่; ประกาศตัวเป็นพุทธบริษัท แต่ถือพระเจ้าในระดับของไสยศาสตร์อยู่. เขาต้องเลื่อนชั้น; แน่นอนเขาต้องเลื่อนชั้น, ถ้าเขาไม่เลื่อนเขาจะไม่มีความเป็นพุทธบริษัท. ทั้งนี้เพราะว่าการมีพระเจ้าแบบไสยศาสตร์นั้น ทำให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ไม่ได้; ต้องเลื่อนชั้นมาเป็นคนที่ถือพระเจ้าแบบพุทธศาสตร์เสียก่อน จึงจะทำการบรรลุมรรค ผล นิพพาน ได้; ข้อนี้ขอให้ระวังให้ดี ๑.

ในปัจจุบันนี้ ทั้งโลกมีการศึกษาชนิดที่เป็นปฏิปักษ์กับความหมายของพระเจ้าในทุกความหมาย. การศึกษาในโลกไม่ช่วยให้มีสิ่งสูงสุดที่แท้จริง, ที่ต้องเคารพเชื่อฟัง, และเอาเป็นที่พึ่งได้จริง. การศึกษาทำให้เด็ก ๆ รู้สึกว่า ไม่มีสิ่งสูงสุด ไม่ต้องเคารพเกรงกลัวสิ่งใด นอกจากประโยชน์ของตัวเอง, ไม่หวังพึ่ง

ใคร. บุรุษไม่มีบิดามารดา หรือครูบาอาจารย์ ในความหมายแห่งพระเจ้า; มีหน้า
ครูบาอาจารย์ก็ไม่มีคุณค่า ในลักษณะความหมายแห่งพระเจ้าด้วยเหมือนกัน.

เราได้ฟังวิทยุที่พ่อแม่ต้องโฆษณาทางวิทยุ ประกาศให้ลูกสาวที่หายไป
บอกให้รู้ว่า เดี่ยวนี้พ่อแม่ให้อภัยหมดแล้ว กลับมาบ้านเถิด กลับมาบ้านเถิด พ่อ
แม่ให้อภัยหมดแล้ว. คิดดูให้ดีเถอะ ว่านี่มันเป็นอย่างไรงัน พ่อแม่ต้องจ้อลูกสาว
ของตนเอง ที่หนีไปอย่างไม่มี ความถูกต้องอะไร, ไปอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้, ให้กลับมาเถิด
พ่อแม่ยกโทษให้หมดแล้ว. นี่การศึกษามันผิดมาก จนถึงทำให้เกิดปรากฏการณ์
อย่างนี้. ขอให้จัดการศึกษาชนิดที่มีพระเจ้า ที่ทำให้คนเรามีพระเจ้า ซึ่งเป็นที่ฟัง
ได้จริง.

ศาสนิกควรกระทำที่ไม่ผิดประสงค์ของพระเจ้า

ที่นี้ มาดูกันเป็นข้อสุดท้ายว่า พระเจ้าจริง ๆ, พระเจ้าแท้จริง, พระเจ้า
ที่ยุติธรรมแท้จริง ตามความหมายแห่งพระเจ้านั้น พระเจ้าชนิดนี้จะไม่ย้อแย้ง
ศาสนิกของศาสนาอื่น ไม่ว่าในระดับไหน. พระเจ้าไม่เคยย้อแย้ง, ไม่คิดจะย้อแย้ง
ไม่มีหลักการที่จะย้อแย้งศาสนิกของพระเจ้าอื่นแห่งศาสนาอื่น แห่งลัทธิอื่น.

แต่ว่า, ฟังให้ดี ๆ, แต่ว่าศาสนิกแห่งพระเจ้าหนึ่ง ๆ ต่างหาก ที่ย้อ
แย้งศาสนิกอื่นมา, กระทำไปโดยไม่รู้ว่านั่นมันผิดความประสงค์ของพระเจ้าของ
ตนเอง. ความประสงค์ของพระเจ้าของตนเอง ที่ตนเองถือว่าถูกต้องบริสุทธิ์

ยุคิธรรมนั้น ไม่ได้ประสงค์ให้เราไปยื้อแย่งศาสนิกของศาสนาอื่นมา จึงไม่ควรทำ
จึงทำไม่ได้, มันผิดความประสงค์ของพระเจ้าที่แท้จริง.

ปล่อยให้พระเจ้าจัดการเอง; ให้เกิดวิวัฒนาการขึ้น ในสติปัญญาของ
เขา เขาก็เลื่อน ๆ พระเจ้า เขาก็เปลี่ยนศาสนาไปตามระดับของสติปัญญา. ทุกคน
มีศาสนาที่เหมาะสมกับสถานะแห่งสติปัญญาของตน ๆ มันก็ไม่เกิดปัญหาอะไร
ขึ้นมา; เราก็อยู่กันอย่างเป็นผาสุกในโลก ในโลกในสากลโลก ในโลกทั้งหมดนี้.
เราจะอยู่กันอย่างเป็นผาสุก; ถ้าหากว่าเราต่างคนต่างมีพระเจ้า ที่ถูกต้องตามสถานะ
แห่งสติปัญญาของตน ๆ.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้เข้าใจความหมายข้อนี้ว่า เดียวนี้วิกฤต-
การณ์เลวร้ายเกิดขึ้นในโลกอย่างร้ายแรง ก็เพราะการที่ชาวโลกขาดพระเจ้า, มี
พระเจ้ากันแต่ปาก, มีพระเจ้ากันแต่เพียงพิธีรีตอง, แล้วศาสนิกนั้น ๆ ก็เป็นเจ้าก็
เจ้าการ ทำอะไรในนามของพระเจ้า ชนิดที่พระเจ้าไม่ได้ปรารถนาเลย, ไม่ประสงค์
เลย ให้มันทะเลาะวิวาทกัน, อย่างนี้.

ขอให้ทุกคนตระเตรียมกันเสียใหม่ให้ถูกต้อง ให้มีพระเจ้าที่ถูกต้อง
กับสถานะแห่งสติปัญญาของตน; แล้วเราก็อยู่กันอย่างมนุษย์ ผู้มีจิตใจอย่าง
มนุษย์, ไม่มีปัญหาวิกฤตการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น. ลูกเด็ก ๆ ก็มีพระเจ้าอย่างลูกเด็ก ๆ,
วัยรุ่นก็มีพระเจ้าอย่างวัยรุ่น, หนุ่มสาวก็มีพระเจ้าอย่างคนหนุ่มสาว, พ่อบ้านแม่
เรือนก็มีอย่างคนพ่อบ้านแม่เรือน, กระทั่งคนแก่คนเฒ่า คนมีการศึกษาน้อย มี

การศึกษามากอะไรก็ตามเถอะ ล้วนแต่มีพระเจ้าที่ยึดถือเป็นสิ่งสูงสุด เคารพ ก้าว
เกรง เชื่อฟัง ถือเอาเป็นที่พึ่ง อย่างเหมาะสมแก่สติปัญญาของตน ๆ.

ในที่สุดนี้ ขอแสดงความหวังว่า พวกเราทุกคนจะผ่านพ้นวิกฤตการณ์
เลวร้ายเสียได้; เพราะว่าพระเป็นเจ้าหรือพระเจ้ากลับมา ไม่มีความผิดพลาด
ร้ายแรง คือละเมิดต่อพระเจ้า ซึ่งทุกคนควรจะมี. โดยการกระทำอย่างนี้ จะ
แก้ปัญหาวิกฤตการณ์เลวร้ายทั้งหลายได้. มีพระเจ้าแล้วก็มีจิตใจอ่อนโยน เคารพ
เชื่อฟังในสิ่งที่ควรเคารพเชื่อฟัง; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบของศีลธรรมที่ต้องมี
ประจำโลก. ถ้าโลกขาดศีลธรรมแล้วจะต้องวินาศ, ศีลธรรมไม่กลับมาโลกจะ
วินาศ. **ความเจริญจะกลายเป็นความวินาศ ถ้าหากว่ามันขาดศีลธรรม,**
ความเจริญมันจะกลายเป็นความวินาศ ถ้าว่าโลกมันขาดศีลธรรม, ความเจริญใน
โลกจะกลายเป็นความวินาศฉิบหาย แผลกลาญหมด ถ้าว่ามันขาดศีลธรรม. **นี่**
ความเจริญที่บูชากันนั้นนั้น จะเป็นความวินาศ, ถ้าขาดศีลธรรม.

ขอให้ศีลธรรมกลับมา โดยความรู้ในทางปรมัตถธรรมอย่างถูกต้อง;
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือปรมัตถธรรมที่ว่า เราต้องมีพระเจ้า ที่ตรงตามสถานะแห่ง
สติปัญญาของเรา แล้วจงอยู่กันเป็นผาสูก ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

ไม่ต้องแตกร้าง เพราะมีศาสนาต่างกัน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรม คงดำเนินไปในหัวข้อที่ว่า “ปรมัตตธรรมต้องกลับมา”. อาตมาขอย้ำที่จะที่ว่า “ศีลธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว” “ศีลธรรมไม่กลับมาโลกาวินาศ”; ดังนั้น *ศีลธรรมจึงต้องกลับมา และปรมัตตธรรมก็ต้องกลับมา ในฐานะเป็นรากฐานของศีลธรรม*. ปรมัตตธรรมกลับมา ในฐานะเป็นเหตุผลของศีลธรรม หรือว่าจะเรียกว่า “ปรัชญาของศีลธรรม” ตามที่เขาเรียกกันก็ได้. และความรู้ข้อนี้ ก็ยังเป็นปรมัตตธรรม คือหัวข้อที่จะได้กล่าวต่อไปว่า **ไม่ต้องแตกร้างกันเพราะมีศาสนาต่างกัน**.

ขอให้มองให้เห็นความสำคัญ ที่จะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติว่าเราไม่ต้องแตกร้างกันเพราะมีศาสนาต่างกัน นี่ก็เป็นเครื่องส่งเสริมศีลธรรม และในบางส่วนก็เป็นศีลธรรมอยู่ในตัว; เพราะว่าการโลกนี้ต้องมีศาสนาหลายศาสนา และคนในโลกก็ต้องถือศาสนาต่าง ๆ กัน. ดังนั้น หัวข้อที่จะกล่าวในวันนี้จึงมีว่า “ไม่ต้องแตกร้างกัน เพราะมีศาสนาต่างกัน” ซึ่งจะได้บรรยายเป็นข้อ ๆ ไป :-

โลกจำเป็นต้องมีศาสนาหลายศาสนา

ข้อแรกก็คือข้อที่ว่า โลกต้องมีศาสนาหลายศาสนา โลกไม่อาจจะมีศาสนาแต่เพียงศาสนาเดียว. ศาสนาเกิดขึ้นมาในโลกนี้ตามลำดับตามยุคตามสมัยตามวิวัฒนาการของมนุษย์ หรือของโลกในสังคมต่าง ๆ กัน ซึ่งจะเห็นได้โดยไม่ยาก : ในสมัยดึกดำบรรพ์ ก็มีศาสนาในอันดับเริ่มแรก เกิดขึ้นมาตามลำดับจนกว่าจะมาถึงศาสนาในระดับที่สมบูรณ์ ตามแต่วิวัฒนาการของมนุษย์ ที่ทำให้จิตใจของมนุษย์สูงขึ้น. ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่โลกนี้ จะมีศาสนาแต่เพียงศาสนาเดียว; ใครคิดว่าจะมีได้แต่ศาสนาเดียว คงจะเป็นคนบ้า.

เหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้คนถือศาสนาต่างกัน

ข้อต่อไปที่จะต้องพิจารณาก็คือว่า คนต้องถือศาสนาต่างกัน. ตอบอย่างกำปั้นทุบดินก็ว่า “เพราะคนต่างกัน” คนไม่เหมือนกัน คนจึงถือศาสนาต่างกัน โดยแท้จริง. แม้ปากเขาจะพูดว่า ถือศาสนาเดียวกัน ก็ยังถือศาสนาต่างกัน;

แม้ปากจะพูดว่า ถิ่นพุทธศาสนาด้วยกัน แต่ก็ยังมีถิ่นพุทธศาสนาชนิดที่แตกต่างกัน. นี่เป็นสิ่งที่มิได้โดยธรรมชาติ, หรือต้องมีโดยธรรมชาติ, เพราะปัจจัยหลายอย่างหลายประการ; ถ้าดูกันภายนอก ก็จะเห็นปัจจัยเหล่านี้ คือ ยุคหนึ่ง ๆ ถิ่นหนึ่ง ๆ ย่อมมีศาสนาเกิดขึ้นแบบหนึ่ง ๆ อย่างเหมาะสมแก่คนในยุคนั้นหรือถิ่นนั้น. เมื่อยุคมันเปลี่ยน ศาสนามันก็เปลี่ยน แล้วคนก็จะถือศาสนาเดียวอย่างเดิมอยู่ไม่ได้ มันจึงมีคนหลายแบบ และหลายศาสนาเพิ่มขึ้น ๆ.

หรือจะดูกันสั้น ๆ ง่าย ๆ ก็ว่า ต่างคนต่างถือศาสนา เพื่อสืบสกุลของบรรพบุรุษของตน ๆ. เมื่อสกุลของบุคคลมันมีหลาย ๆ สกุล และต่างกัน มันก็มีศาสนาต่างกัน ถิ่นศาสนาตามแบบแห่งวงศ์สกุลของตน จนเป็นประเพณี; นี่ก็เป็นเหตุให้คนถือศาสนาต่างกัน.

หรือจะดูว่า เหตุการณ์มันบังคับ เช่น มีสงคราม บังคับให้คนเปลี่ยนศาสนา มีอำนาจกองทัพมาบังคับให้คนเปลี่ยนศาสนา; อย่างนี้มันก็จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนศาสนา ซึ่งหมายความว่าถิ่นศาสนาต่างไปจากเดิม จากบรรพบุรุษ.

หรือว่าอย่างน้อยจะดูเห็นว่า ประโยชน์นั้นแหละบังคับให้คนเปลี่ยนศาสนา; เช่น ระบบราชการ บังคับว่าต้องถือศาสนานั้น ต้องถือศาสนาอื่น จึงจะรับเข้ามาในระบบราชการ ระบบนั้นระบบนี้ ซึ่งเคยมีมาแล้ว. คนก็ต้องถือศาสนาต่างกันไปตามความจำเป็น. ประโยชน์บังคับให้เปลี่ยนศาสนา มิได้ตลอดเวลา.

ที่นี้ บางที การย้ายสถานที่ การแปลงชาติ เป็นต้น ทำให้ต้องเปลี่ยนศาสนา; หรือบางทีแม้แต่ การแต่งงาน ก็ยังเป็นเหตุให้เปลี่ยนศาสนา.

ที่นี้ ถ้าจะ ดูถึงปัจจัยในภายใน คือในหัวใจของคนเรา บางคนก็มีจิตใจเหมาะสำหรับศาสนาชนิดหนึ่ง ๆ; โดยหลักทั่วไปท่านถือกันมาแต่โบราณกาลว่า :-

บางคนมีจิตใจเป็น “ศรัทธาธิกะ” ก็ มีความเชื่อเป็นเบื้องหน้า มีความเชื่อเป็นเจ้าเรือน; เขาก็ต้องถือศาสนาที่มีหลักเกณฑ์แห่งความเชื่อเป็นใหญ่.

บางคนมีนิสัยเป็น “วิริยาธิกะ” มีการบังคับจิตเป็นเจ้าเรือน, เขาก็ต้องมีศาสนาที่เหมาะสมกับการที่จะเป็นผู้มีจิตเข้มแข็ง บังคับจิตของตนได้อย่างนั้น อย่างนี้ มันก็มีศาสนาชนิดที่มีการบังคับจิต เป็นหลักใหญ่เป็นศาสนาของตน ๆ.

ที่นี้ บางคนก็มีนิสัยเป็น “ปัญญาธิกะ” คือ มีปัญญาเป็นเจ้าเรือน ถือสิ่งต่าง ๆ ตามอำนาจของปัญญา; คนพวกนี้ก็จะต้องมีศาสนาชนิดที่มีปัญญาเป็นเจ้าเรือนเป็นใหญ่ นั่นแหละเป็นหลัก.

นี่ปัจจัยในภายในก็ดี ปัจจัยในภายนอกก็ดี ล้วนแต่มีอยู่สำหรับทำให้คนถือศาสนาต่างกัน.

ยิ่งกว่านั้นยังมีข้อเท็จจริงที่ว่า ในคนคนเดียวก็ยังถือศาสนาได้หลายศาสนา, หรือผสมกันอยู่หลายศาสนา. ที่แล้วมา หรือที่กำลังเป็นอยู่ เราจะเห็นได้ว่า คนไทยถือศาสนาพุทธปนไสย; เรียกตัวเองว่าพุทธ ก็ยังไหว้เทพเจ้า ผีสงฆ์ เทวดาเป็นสรณะ, แม้ที่สุดแต่ยังไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ อย่างที่เรียกกันว่า ไหว้เจ้า ไหว้ตุรุษจีน ไหว้ศาลเจ้า ไหว้หลักเมือง; เหล่านี้ก็เรียกว่า มีพุทธควบกันอยู่กับไสย ถือศาสนาสองศาสนา. พราหมณ์ ที่ทำหน้าที่พราหมณ์ ที่ว่าถือศาสนาพราหมณ์ ก็ยังสมทานไตรสิกขาอย่างพุทธบริษัท ในพิธีต่าง ๆ. ครอบครัวยุคเดียวกัน ถือศาสนาต่างกันโดยเสรีภาพ มันก็อยู่กันได้. นี้เรียกว่าคนเดียวถือหลายศาสนา. ยิ่งกว่านั้น ข้อความในอรรถกถายังมีกล่าวไว้ว่า ศิวเป็นนายพรานเมียบเป็นโศดาบัน นี้ก็ยังอยู่กันได้. ว่าเราในคราวเดียวกันถือศาสนาหลายศาสนา ก็ยังอยู่กันได้. ทำไมมันจึงเป็นอย่างนั้น ? ก็เพราะว่ามีเหตุผล รู้จักถือเอา

ประโยชน์ ไม่ต้องสร้างถึงที่เป็นอุปสรรค ก็คขวางซึ่งกันและกัน; หรือถ้าจะกล่าวอีกทีหนึ่ง ก็คือ ไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานมากเกินไป อย่างหลับหูหลับตา.

ทีนี้ มาดูกันต่อไป ถึงข้อเท็จจริงที่มีอยู่ แม้ในเวลานี้ : เกือบจะทุกคนถือศาสนาต่างไปจากที่ปากว่า หรือว่าจดทะเบียน; ปากว่าเป็นพุทธ แต่ก็ถือศาสนาไสย “ถือศาสนาเงิน” ซึ่งมีคำกล่าวล้อเลียนว่า ปากมันว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ – ถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แต่ในใจของมันถือว่า สตางค์ สรณัง คัจฉามิ – ข้าพเจ้าถือสตางค์ เป็นสรณะ. นี่ถือศาสนาเงิน. คนถือศาสนาต่างจากที่ปากมันพูด คือใจถืออย่าง ปากถืออย่าง.

การเปลี่ยนศาสนามีมูลมาจากประโยชน์ เพราะว่าเขาถือศาสนาประโยชน์. เราไม่อาจจะถือศาสนาเหมือนกันในโลกนี้ เพราะคนมีเหตุปัจจัยต่างกัน, มีนิสัยสันดานต่างกัน; อย่างที่ว่า บางคนมีศรัทธาเป็นเจ้าเรือน, บางคนมีวิริยะเป็นเจ้าเรือน, บางคนมีปัญญาเป็นเจ้าเรือน, ดังที่กล่าวมาแล้ว ศาสนาจึงเกิดขึ้นต่างกัน. ศาสนายิวหรือศาสนาอาหรับเครือเดียวกัน ก็มีศรัทธาธิกะเป็นเจ้าเรือน. หรือว่าชาวอาหรับบางเผ่าก็จะมีวิริยาธิกะเป็นเจ้าเรือน. ในอินเดียด้วยกัน โดยหลักทั่ว ๆ ไปแล้ว เป็นพวกที่มีปัญญาเป็นเจ้าเรือน; ดังนั้น ความคิดนี้กระบวนความคิดนี้มันจึงมีมากมายในประเทศอินเดีย.

ดูอีกทางหนึ่ง เราไม่อาจถือศาสนาเหมือนกัน ก็เพราะว่าเรามีรสนิยมที่ต่างกัน. ครอบครัวเดียวกันชอบอาหารต่างกัน; แต่ก็อยู่กันได้, บางทีก็จะดีเสียอีกที่ว่าเราไม่ชอบอาหารเหมือนกัน ไม่ต้องแย่งกัน หรือแบ่งกันได้โดยง่าย. คิดดูให้

ดีว่า ศาสนายิว บริษัทไม่กินหมู, ศาสนาคริสต์ยิว บริษัทยังกินหมู, กินต่างกัน
 อย่างนี้ มันก็ไม่ขัดขวางกัน; หมูมันไม่แพง เพราะว่าพวกหนึ่งกิน พวกหนึ่งไม่
 กิน; ถ้าเกิดกินพร้อมกันทั้งสองพวก หมูมันก็แพง.

ในเมืองไทยเราเนี่ย ถ้าเพื่อนชาวมุสลิม เกิดกินหมูขึ้นมาบ้าง หมูมันก็จะ
 แพงกว่านี้มาก; มันก็ไม่เห็นว่ามันจะเป็นประโยชน์ ผู้ต่างคนต่างมี ต่างคนต่างกิน
 ยังจะดีกว่า. พวกมหายานกินเจ ไม่กินเนื้อ; พวกหินยานก็ซื้อเนื้อได้ถูกลงไปอีก.
 มันเป็นผลของการที่ว่า มันต้องมีศาสนาหรือลัทธิที่ถือต่างกัน แต่ต้องอยู่กันได้;
 ยิ่งถือศาสนาไม่เหมือนกัน ยิ่งทำให้เราอยู่กันได้สะดวกกว่า เพราะมันต้องเป็นไป
 ตามนิสัยใจคอของบุคคลนั้น ๆ, มันฝืนไปไม่ได้; แต่เรามาจัดการให้ในข้อที่ว่า
 แม้จะถือศาสนาต่างกัน แต่เราก็กินอยู่กันได้.

จะดูศาสนากันในหลายทิศทาง หลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้ :-

ศาสนาจำเป็น. ศาสนาจำเป็น ข้อนี้เราเห็นได้ที่ว่า นักวิทยาศาสตร์
 แท้จริงเขาไม่อาจจะยอมรับระบบ *dogmatic system* คือบัญญัติเอาเองตามพอใจ ใน
 ลักษณะที่มันฝืนหลักวิทยาศาสตร์ ให้เชื่ออย่างนั้น ให้เชื่ออย่างนี้ เป็น *dogmatic
 system*. แต่นักวิทยาศาสตร์เหล่านั้น เขาเกิดในบิดามารดาที่ถือลัทธินั้นมาก่อน
 เพราะเห็นแก่บิดามารดา เขาจึงยอมถือ, หรือประกาศว่า ตนถือศาสนาที่มี *dogmatic
 system*. นี่ก็เพื่อความสงบเรียบร้อย หรือเป็นการแสดงว่าเคารพขนบธรรมเนียม
 ประเพณี กตัญญูต่อบิดามารดา; อย่างนี้ก็ทำได้. นี้เรียกว่า ศาสนาจำเป็นก็
 มีคนถืออยู่.

ทีนี้ มาถึง **ศาสนาหลอกลวง** : ในกรณีที่มีการหลอกลวง ให้ไปถือศาสนาอื่น คือเปลี่ยนศาสนา; ผู้นั้นก็ต้องถือศาสนาหลอกลวงไปจนตาย. คนถูกหลอกลวง ให้ไปถือศาสนาที่ตนเข้าใจไม่ได้ เพราะเอาประโยชน์หลอกเอาไป เขาก็ไปถือศาสนาหลอกลวงไปจนตาย. ถ้ามีการกระทำกันอย่างนี้แล้ว ไม่เท่าไรโลกนี้ก็จะเต็มไปด้วยศาสนาหลอกลวง, หลอกลวงตัวเอง, จิตใจเห็นอย่างหนึ่ง แต่ไปถือศาสนาอีกอย่างหนึ่ง เพราะเห็นแก่ประโยชน์; แม้จะถือไปอย่างละเมอ ๆ ตามอำนาจประโยชน์ ก็ยังเป็นการหลอกลวง. นี่เป็นศาสนาหลอกลวง ที่ถูกหลอกให้ไปถือ; ระวังให้ดี, เลิกกันเสียเถิด อย่าทำเลย, โลกนี้จะเต็มไปด้วยศาสนาแห่งการหลอกลวง.

ทีนี้ ก็มาถึง **ศาสนาภรรยา** พังคูนันก็ตกลงขบขัน “ศาสนาภรรยา”. คนยอมเปลี่ยนศาสนา เพื่อไปแต่งงานกับผู้หญิงที่เขาพอใจ, เขาเกียจกรอนให้เปลี่ยนศาสนา คนนั้นก็เปลี่ยนศาสนา เพื่อไปแต่งงานกับผู้หญิงที่ตนรักเหลือประมาณ; นี้ก็มีอยู่จริง. นี่เขาไม่ได้ทำไปเพื่อศาสนาโดยแท้จริง เพราะไม่เข้าใจ, ไม่เข้าถึงหัวใจของศาสนานั้น ๆ. แต่เขาก็ต้องถือ มันก็กลายเป็นศาสนาของเมีย หรือศาสนาของผัว; แต่เขาก็ต้องเอามาถือ, ก็ทำให้ถือศาสนาต่างกัน แม้ในครอบครัว, เรียกว่า **ศาสนาที่ขึ้นอยู่กับประโยชน์**.

สรุปความในที่สุด ก็ว่า **คนส่วนมากถือศาสนาประโยชน์**. ศาสนาประโยชน์คือเอาประโยชน์เป็นใหญ่, ไม่เอาพระเจ้าเป็นใหญ่, ไม่เอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นใหญ่, แต่ถือเอาประโยชน์เป็นใหญ่, ให้ได้ประโยชน์ก็แล้วกัน. บางทีก็เอาพระเจ้าไปขายเสียถูก ๆ, เอาพระศาสดาไปขายเสียถูก ๆ, เอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ไปขายเสียถูก ๆ, เพื่อประโยชน์นิดเดียวของตนเอง; นี้คนส่วนมากถือศาสนาประโยชน์, ถือศาสนาเพื่อประโยชน์. ที่ถือศาสนาโดย

บริสุทธิ์ใจนั้น มันมีก็น้อย ? ถึงแม้ที่พูดกันว่าศาสนานั้นศาสนา นี้ ถือแล้วจะ
ได้ไปอยู่ในสวรรค์ นี่มันก็เพื่อประโยชน์.

ถือพุทธศาสนาถึงที่สุดแล้วอยู่เหนือประโยชน์

คุณจะมีแต่ พุทธศาสนา เท่านั้น ที่ถือแล้วถึงที่สุดแล้ว จะอยู่เหนือ
ประโยชน์, ไม่ต้องการประโยชน์; เพราะว่า จะต้องสละประโยชน์ทิ้งไป ไม่ยึด
มันถือมันในประโยชน์ใด ๆ จึงจะบรรลุนิพพาน เป็นวิมุตติ เป็นความหลุดพ้น
จากอำนาจของประโยชน์ทั้งปวง. เรื่องสวรรค์ก็กลายเป็นเรื่องเด็กเล่น เพราะมัน
เป็นเรื่องของประโยชน์ตามอำนาจแห่งความรู้สึกของคนมีกิเลส, ต้องการจะอยู่ดี
กินดียิ่งขึ้นไปกว่าที่อยู่ในเมืองมนุษย์ มันเป็นการหลงในประโยชน์อย่างที่สุด.
เพราะว่า เขาไม่รู้ หรือไม่อาจจะรู้ว่า ศาสนาที่แท้จริงนั้นเพื่อดับทุกข์, ไม่ใช่เพื่อ
ประโยชน์ตามที่กิเลสต้องการ; ต้องเพื่อดับทุกข์.

กิเลสเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ เขา ต้องการจะเข่นฆ่ากิเลส หรือว่า
เขาต้องการประโยชน์ นั้นมัน อยู่ที่จิตใจ ของเขา. แต่คนส่วนมากเขา ถือศาสนา
ประโยชน์ และ เขาไม่รู้ว่าเขามีความทุกข์ เขา ไม่รู้จักว่าความทุกข์นั้นเป็นอย่างไร.
ส่วนมากจึงถือศาสนาประโยชน์ในชื่อต่าง ๆ กัน, ถือศาสนาอะไรก็เอาศาสนานั้น
เป็นเครื่องบังหน้า แสวงหาประโยชน์ ตามที่กิเลสต้องการ, ไม่ได้คิดที่จะทำลาย
กิเลสให้หมดไป, แล้วอยู่เหนืออิทธิพลของประโยชน์ทั้งปวง.

อย่างไร ในพุทธศาสนา นี้ สอนให้เห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
อนัตตา เป็นสูญญตา เป็นต้น, เรียกว่า ความเป็นเช่นนั้นเอง ของสิ่งทั้งปวง;
แม้แต่สวรรค์ ก็มี ความเป็นเช่นนั้น ก็เลยไม่ปรารถนาแม้แต่สวรรค์, และต้องการ

วิมุติ คือความหลุดพ้นออกไปเสียจากอิทธิพลเหล่านี้. ค่าทั้งหลาย ค่าของอะไร ๆ อย่างไม่รู้ อยากรจะอยู่เหนือค่าของสิ่งเหล่านั้น; อยู่เหนือค่า เหนือคุณค่า เหนืออิทธิพลของสิ่งทั้งปวง; แล้วใครสักกี่คนที่จะถือศาสนา เพื่อจะอยู่เหนือคุณค่าของประโยชน์ทั้งปวงอย่างมีใจหลุดพ้น, เป็นวิมุติหลุดพ้นไปจากอิทธิพลของสิ่งทั้งปวงในโลกนี้ จนเรียกว่าเป็นโลกุตตระ อยู่เหนือโลก.

ขอให้พวกเรามาสำรวจศาสนาหลายชื่อ หลายชนิด กระทั่งแยกออกมาเป็น ศาสนาของกิเลส, ศาสนาของประโยชน์, เป็นศาสนาที่ถือตามความจำเป็นก็มี, เป็นศาสนาที่ถือโดยถูกหลอกลวงก็มี, กระทั่งว่าศาสนาภรรยา, เป็นต้น.

คนไม่อาจถือศาสนาเหมือนกันทุกคน

มันจำเป็นที่ว่า มันยังละกิเลสไม่ได้อยู่เพียงใด ก็ต้องถือหลายศาสนา หรือคนเดียวถือได้รวม ๆ กันหลายศาสนา; ดังนั้น โลกทั้งโลกจึงต้องมีหลายศาสนา. โลกต้องมีศาสนาหลายศาสนา แล้วคนก็ต้องถือศาสนานั้น ๆ ต่างกันตามอุปนิสัยของตน ๆ. เขามีอุปนิสัยแห่งความเชื่อ ก็ถือศาสนาแห่งความเชื่อ. เขามีอุปนิสัยแห่งการใช้กำลังจิต ก็ถือศาสนาแห่งการใช้กำลังจิต. เขามีอุปนิสัยแห่งปัญญา เขาก็ต้องถือศาสนาแห่งปัญญา. คนมันก็ต้องถือศาสนาต่างกัน เพราะเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอก มันต่างกันอย่างนี้. คนเดียวในคราวเดียวกัน ก็ถือศาสนาผสมกันอยู่หลาย ๆ ศาสนา ตามความรู้ ตามการศึกษา ตามประเพณี ตามวัฒนธรรม ที่ผสมปนเปกันยิ่งขึ้น; คนเดียวเลยถือหลายศาสนา.

นี่ก็เพราะเป็นไปตามอำนาจแห่งประโยชน์ จนกล่าวได้ว่า เขาถือศาสนาต่างจากปากที่เขาพูดว่า เขาถือศาสนาอะไร, หรือจดทะเบียนว่าถือศาสนาอะไร; จดทะเบียนว่าถือศาสนาอะไรนั้นเป็นเรื่องโลก ๆ เป็นเรื่องชาวบ้าน สำหรับทำหนังสือเดินทาง หรือสำหรับจดทะเบียนอะไรบางอย่าง.

นี่เป็นการแสดงอยู่แล้วว่า เราไม่อาจจะถือศาสนาเหมือนกันทุกคน, ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้, และเราไม่ควรจะหลอกลวงซึ่งกันและกัน ให้เปลี่ยนศาสนา; เพราะว่ามันจะทำให้โลกนี้มีแต่ศาสนาหลอกลวง คือล่อหลอกเอาไปถืออยู่อย่างที่ตัวก็ไม่รู้จัก.

ไม่ต้องแตกวิวกันเพราะศาสนา จะอยู่เป็นสุข

เป็นอันว่า เราไม่ต้องแตกวิวกัน เพราะมีศาสนาต่างกัน, เราไม่ต้องแตกวิวกัน เพราะมีศาสนาต่างกัน. เราหาทางให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข; เพราะเราต้องมีศาสนาต่างกัน เราก็ต้องหาทางประนีประนอมอมอมปรังปรุง ให้อยู่ด้วยกันได้ โดยไม่ต้องแตกวิวกัน; แม้แต่ว่าสามถือศาสนาหนึ่ง ภรรยาถืออีกศาสนาหนึ่ง ก็ยังอยู่กันได้, ถ้าคนมันฉลาด ถ้าคนมันรู้เท่าทันกิเลส และรู้จักความหมายของความเป็นคนที่แท้จริง.

ดังนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาเถิดว่า เราจะต้องไม่แตกวิวกันทั้งที่มีศาสนาต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับมนุษย์ในโลกปัจจุบันนี้ จะต้องทำให้ได้ดังนี้.

ไม่ต้องแตกראว เพราะมีศาสนาต่างกัน

๒๖๑

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้ ขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป แล้วมีศาสนาชนิด
ที่เป็นประโยชน์แก่ความสุขของแต่ละคน อยู่ทุกที่พาราตรีกาลเทอญ.

พระเจ้าบนสวรรค์ กับพระเจ้าในหัวใจมนุษย์

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรม ก็ยังคง **ทำไปด้วยความมุ่งหมายแห่งการ** กลับมาแห่งปรมาตมธรรม เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม เหมือนครั้งที่แล้ว ๆ มา. แต่โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ จะกลับมาเพื่อแก้ปัญหา เกี่ยวกับศาสนาของคนต่าง วัฒนธรรม อีกส่วนหนึ่งด้วย.

ในครั้งที่แล้วมาได้บรรยายโดยหัวข้อว่า **ไม่ต้องแตกร้างเพราะมีศาสนา** ต่างกัน; วันนี้บรรยายสืบต่อจากครั้งนั้น โดยมีหัวข้อว่า **พระเจ้าบนสวรรค์กับ**

พระเจ้าในหัวใจมนุษย์. มีพระเจ้าอยู่ ๒ ชนิดอย่างนี้ เราจะทำให้กลมกลืนกันได้อย่างไร ?

ข้อแรกก็จะนึกถึง “วัฒนธรรม” กันก่อน. วัฒนธรรมไทยของชาวพุทธที่แท้จริง มีหลักแห่งการพึ่งตัวเอง เป็นวัฒนธรรมไทย; ส่วน วัฒนธรรมทาส นั้น มีหลักพึ่งผู้อื่น ตรงกันข้ามอยู่. วัฒนธรรมไทยพึ่งตัวเอง, วัฒนธรรมทาสพึ่งผู้อื่น.

ชนชาติไทยมีโอหัง แห่งการพึ่งตัวเอง ไม่ยอมแพ้ แม้จะต้องถอยหนีก็ไม่ยอมแพ้ อาศัยมานะเพื่อละมานะ ตามหลักธรรมะ. ที่ว่า โอหัง ในที่นี้หมายถึงความเข้มแข็งในการที่จะยกตัวเอง ช่วยตัวเอง ต่อสู้เพื่อตัวเอง. พังคูเป็นคำหยาบคาย เป็นเรื่องของกิเลส แต่ก็มีความหมายไปในทางที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ แม้จะใช้คำว่า “โอหัง” คือไม่ยอมแพ้. ชนชาติไทยมีวัฒนธรรมอย่างนี้ ก็ จำเป็นที่จะต้องมีพระเจ้า ชนิดที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของตน. พระเจ้าจึงต้องมีหลายรูปแบบ อย่างน้อยก็ ๒ รูปแบบ เพื่อเหมาะสมแก่บุคคลที่มีวัฒนธรรมของตนแต่ละอย่าง ๆ.

ควรเข้าใจความหมายของ “พระเจ้า” ให้ถูก

ที่นี้ ก็มาถึงคำว่า พระเจ้า. คำว่าพระเจ้ากำลังเป็นคำที่เข้าใจผิดกันอยู่มากในหมู่ชนชาวไทยพุทธบริษัท จนเป็นเหตุให้เกิดการแตกแยก เพราะคำคำนี้ก็มี. ได้ยินคนเขาพูดกันว่า ท่านพุทธทาสชักจะเลอะเทอะแล้ว ก็พูดถึงพระเจ้าซึ่ง

ไม่มีในพุทธศาสนา; อย่างนี้ไม่ถูก เพราะว่ามันถือพระเจ้าอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ด้วยกันทั้งนั้น. เราจะต้องพิจารณาให้ดี.

สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น ไม่ใช่สิ่งที่พึงรังเกียจ แต่เป็นสิ่งสูงสุด หมายถึง สิ่งสูงสุด, ชีวิตที่มีความคิดนึก จะต้องมี. สุนัขและแมวมันก็มีสิ่งสูงสุด ที่มันจะต้องเคารพเชื่อฟังและเกรงกลัว, ทุกคนมีสิ่งสูงสุด. พระพุทธเจ้าเมื่อตรัสรู้ใหม่ ๆ ก็ทรงแสวงหาสิ่งเป็นที่เคารพหรือสิ่งสูงสุด; ในที่สุดก็ ทรงพบว่า กฎอักษิปัจจยตาของธรรมชาติ ที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้นแหละ คือสิ่งสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ทั้งในอดีตและอนาคต จะต้องเคารพและเคารพ; จึงเป็นอันว่า แม้แต่พระพุทธเจ้า เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังมีสิ่งสูงสุดที่ต้องเคารพ. ทำไมจะต้องรังเกียจ คำว่า “พระเจ้า” ซึ่งหมายถึงสิ่งสูงสุด.

คนไทยเรามีอายุนับเป็นพัน ๆ ปีมา เรียกว่าแข่งขันทางวัฒนธรรม หรือการบ้านการเมืองมากับชนชาติจีน ก็ล้วนแต่มีสิ่งที่เรียกว่า สิ่งสูงสุด อย่างที่จีนเขาเรียกว่า เจ็กเซียนฮ่องเต้ หรืออะไรก็ตาม ซึ่งมีความหมายเท่ากันกับพระเจ้า. เราก็คเคยมีสิ่งชนิดนี้ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด คู่กันมากับชนชาติไทย จนเปลี่ยนแปลงความหมายไปตาม วัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่งได้รับ โดยเฉพาะวัฒนธรรมอินเดีย คือ พุทธศาสนา; ความหมายของสิ่งสูงสุด จึงค่อยเปลี่ยนไปตามหลักของพระพุทธศาสนา เราก็คยังมีพระเจ้า อยู่แน่นอน คือสิ่งสูงสุดที่จะต้องเคารพ จะต้องเชื่อฟัง.

ในประเทศไทยเรา ยุคปัจจุบันนี้ สังกัดดูให้ดี เรามีคำว่าพระเจ้าใช้อยู่ในภาษาไทย ของเรา ก่อนแต่ศาสนาคริสต์จะเข้ามา. ครั้นศาสนาคริสต์เข้ามาสู่

ประเทศไทย เราก็ให้เขายืมเอาคำคำนี้ไปใช้ สำหรับเป็นความหมาย หรือคำแปลของคำว่า *God* เราให้เขายืมไปใช้ หรือเขาขอยืมไปใช้ก็ตามใจ, เป็นการยืมเอาคำว่าพระเจ้า ซึ่งเรามีใช้มาก่อนแล้วในภาษาพูดของเรา เอาไปใช้. ให้เขายืมไปหมดจนเราไม่มีใช้เช่นนั้นหรือ ? มันจะหลับหูหลับตาออกไปหน่อยละกระมัง.

นี่เราให้เขายืมไปใช้ จนกลายเป็นของของเขาไป, เห็นว่าคำว่าพระเจ้าเป็นของศาสนาอื่นไปเสียแล้ว มันก็เกิด มีปัญหาขึ้นมา เราเลยไม่มีพระเจ้า แล้วเกลียดสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าก็ได้, จึงได้มี คำพูดที่มีผู้เขียนไว้ในลักษณะ ที่เป็นการแสดงถึงความเลื่อมทางจิตใจอย่างสูงสุด ของมนุษย์คนไทย ที่ไม่มีพระเจ้า คือ คำพูดที่เขียนไว้ในหนังสือเรียนสมัยเก่าว่า “ที่เชื่อถือพระเจ้า ว่าโง่งเง่าเต่าปูลา, ที่เชื่อตรงทรงศีลา ว่าไปป่าสาระยา.” คิดดูเถิดว่า มันเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในจิตใจของคนไทยเราอย่างไรบ้างเกี่ยวกับพระเจ้า : สมัยหนึ่งเปลี่ยนแปลงถึงกับว่า ถ้าใครถือพระเจ้า “เป็นคนเชื่อถือพระเจ้า” ก็หาว่าเป็นคนโง่งเง่าเต่าปูลา; ผู้ที่ประพฤติดีมีศีล กลับว่าเป็นคนไปป่า. คิดดูเถิดว่า มันรวนเรกันสักก็มากน้อย.

ถ้ายังมีพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ยึดถือกันอยู่ ความผันผวนทางวัฒนธรรมจะไม่เลวร้าย ถึงขนาดที่เห็นอยู่เดี๋ยวนี้ว่า คนที่ไม่มีพระเจ้านั้นมันเป็นอย่างไร ? ขอนี้ขอให้ท่านทั้งหลายคิดดูให้ดี ๆ ว่า คำว่าพระเจ้าเป็นคำไทย เราเคยใช้หรือไม่ ? เดียวนี้เราจะมาถือว่าคนไทยไม่มีพระเจ้า หรือในพระพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า มันก็ไปกันใหญ่. เรามีพระเจ้าอย่างโบราณ ของสมัยคนป่ามาแต่โบราณ แล้วก็ ค่อยเปลี่ยนแปลง ๆ จนได้รับพระพุทธศาสนา; พอได้รับพระพุทธศาสนามาเป็นศาสนาของตน ความหมายของพระเจ้าก็เปลี่ยนไป.

พระพุทธศาสนาสอนการพึ่งพาตัวเอง การทำตามกฎที่ปบัจจตาเป็นหลักเกณฑ์ที่ตายตัว, เป็นกฎของพระธรรม, เป็นพระธรรมเจ้า, เป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว ยุติธรรมบริสุทธิ, ควรจะถือเอาเป็นที่พึ่งได้ จนกระทั่งว่า พระพุทธองค์ก็ทรงเคารพกฎที่ปบัจจตา ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ที่พระพุทธองค์ก็ทรงเคารพ และ พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ทั้งอดีต ทั้งปัจจุบัน ทั้งอนาคต ก็ล้วนแต่ เคารพพระธรรมเจ้า.

เป็นอันว่า ชาวพุทธเราก็มีพระเจ้า หรือสิ่งสูงสุด, สิ่งสูงสุดหรือพระเจ้า; หากแต่เป็นพระเจ้าชนิดหนึ่ง คือ มิใช่พระเจ้าอย่างบุคคล, มิใช่พระเจ้าที่มีความรู้สึกละเอียดบุคคล. ดังนั้น จึง ทำให้เกิดมีพระเจ้าขึ้นเป็น ๒ ประเภท คือ พระเจ้าอย่างบุคคล มีความรู้สึกละเอียดบุคคล, และ พระเจ้าที่ไม่มีความรู้สึกละเอียดบุคคล เพราะเป็นกฎของธรรมชาติ; จึงเกิดมีพระเจ้าพวกที่อยู่บนสวรรค์และพระเจ้าที่อยู่ในหัวใจคน, เหมือนหัวข้อข้างต้น ที่ว่า พระเจ้าบนสวรรค์ กับ พระเจ้าที่มีอยู่ในหัวใจมนุษย์; นี้จะกลมกลืนกันได้อย่างไร ?

ดูความต่างของพระเจ้า

ที่นี้ เราก็มารู้ ความต่างกันของพระเจ้า โดยหลักใหญ่ ๆ คือพระเจ้าอย่างบุคคล และพระเจ้าอย่างที่มีไม่บุคคล. สำหรับ พระเจ้าอย่างบุคคลนั้น มีไว้สำหรับพวกที่ยังไม่สามารถถือพระเจ้าชนิดที่มีไม่บุคคล, ขอให้ฟังให้ดี ๆ ว่า พระเจ้าที่เป็นอย่างบุคคล มีความรู้สึกละเอียดบุคคลนั้น มีไว้สำหรับพวกที่ยังไม่สามารถถือพระเจ้าชนิดที่มีไม่บุคคล ไม่มีความรู้สึกละเอียดบุคคล. พระเจ้าที่มีไม่บุคคล

ไม่เป็นบุคคลนั้น มีไว้สำหรับพวกที่สามารถถือพระเจ้าชนิดนั้น; คือมันठीอยาก
ขึ้นมาอีก มีความละเอียดประณีตลึกซึ้งยิ่งขึ้นมาอีก.

พระเจ้าชนิดบุคคล ว่ากันว่า อยู่ในสวรรค์ คอยเป็นที่พึ่ง แก่ผู้อ่อนวอน
บวงสรวง. นี่มันเป็นไสยศาสตร์ เพราะมันมีหลักการสำหรับการพึ่งผู้อื่น; เป็น
ไสยศาสตร์ หมายความว่า ดีกว่าไม่มีเสียเลย, หรือสำหรับผู้ที่ยังหลับอยู่ ยังไม่ตื่น
โดยสมบูรณ์.

ส่วน พระเจ้าอีกองค์หนึ่ง เป็นพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ, เป็น
พระธรรมเจ้า นี้อยู่ในหัวใจคน; ไม่อยู่ในสวรรค์ แต่อยู่ในหัวใจคน, หรือว่า
ถึงกับมีอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นคน ถึงสถิตอยู่ในทุก ๆ
ปริมาณที่ประกอบกันขึ้น เป็นบุคคลหรือเป็นโลกหรือเป็นสากลจักรวาล.

ดังนั้น ที่อยู่ของพระเจ้า จึงมีทั้งที่อยู่บนสวรรค์เบื้องบน บนฟ้า, และมี
พระเจ้าอีกชนิดหนึ่ง อยู่ในหัวใจคน. อันไหนจะเป็นไสยศาสตร์, อันไหนจะเป็น
พุทธศาสตร์? ท่านทั้งหลายลองเหลือบตามองตัวเอง ก็คงจะมองเห็นได้.

นี่แหละ ทำให้เกิดการแบ่งพระเจ้า เป็นพระเจ้าประเภทไสยศาสตร์
สำหรับพวกที่รู้จักแต่จะพึ่งผู้อื่น, และ พระเจ้าของพุทธศาสตร์ คือพวกที่สามารถ
พึ่งตนเอง, เป็นพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติอันตายตัว.

มนุษย์มีความต่างกันเกี่ยวกับพึ่งตนเอง พึ่งผู้อื่น

ที่นี้ มนุษย์เรามีความแตกต่างกัน ชนิดที่จะเหมือนกันไม่ได้; แต่ถ้าจะแยกแยะโดยหลักใหญ่ ๆ มันก็ควรจะมีได้สัก ๒ พวก คือ มนุษย์ที่ยังมีความรู้สึกในทางพึ่งผู้อื่น, ให้ผู้อื่นช่วย, อาศัยการช่วยเหลือของผู้อื่น; และมนุษย์อีกพวกหนึ่ง คือ สามารถจะพึ่งตัวเอง เพราะรู้จักตัวเอง, รู้จักใช้ตัวเองให้เป็นที่พึ่ง, รู้จักทำที่พึ่ง โดยใช้กฎของธรรมชาติ อันเด็ดขาดและสูงสุด คือกฎของอิทัปปัจจยตา. มนุษย์พวกหนึ่ง จึงเหมาะสำหรับไสยศาสตร์; มนุษย์อีกพวกหนึ่ง ก็จะเหมาะแต่พุทธศาสตร์; คือว่าพึ่งผู้อื่นหรือพึ่งตนเอง มันมีอยู่ ๒ พวก ดังนี้.

โลกนี้ยังจำเป็นที่จะต้องมีมนุษย์ ๒ ชนิด; แม้ที่สุดแต่ในชนชาติเดียวกันแท้ ๆ ก็ยังมีมนุษย์อยู่ ๒ ชนิด, คือพวกที่รู้จักแต่พึ่งผู้อื่นหรือสิ่งอื่น, และพวกที่รู้จักพึ่งตนเอง. ในชนชาติเดียวกันแท้ ๆ ก็ยังต้องมี ๒ ชนิดอย่างนี้; ไม่ต้องพูดถึงต่างถิ่น ต่างยุค ต่างสมัย ต่างวัฒนธรรม ซึ่งมันต่างกันมาก มันก็จำเป็นที่จะต้องมีการเจ้าที่ต่างกัน.

มีศาสนา มีพระเจ้าต่างกัน ก็ไม่ต้องทะเลาะกัน

ที่นี้ เราจะจัดหลักกันอย่างไร ที่จะไม่ให้พระเจ้านี้กระทบกัน ? ขอโอกาสใช้คำธรรมดา ๆ สามัญ คุณจะหายบคายไปสักหน่อยว่า จะจัดหลักกันอย่างไร ที่จะไม่ให้พระเจ้านี้เกิดกระทบกัน. นี้ ต้องเห็นอกเห็นใจกัน; พวกที่ยังมีความรู้สึกยึดถือการพึ่งผู้อื่นเป็นไสยศาสตร์ ก็ต้องมีพระเจ้าแบบของเขา. เราอาจจะพูด

ได้ว่า ไสยศาสตร์ยังจำเป็นสำหรับผู้มีปัญญาอ่อน, ยังไม่สามารถรับเอาพุทธศาสตร์, อย่างนี้มันก็ต้องมี. เพราะว่า ผู้มีปัญญาอ่อนจะมีมากกว่าผู้มีปัญญาแก่กล้า ในโลกนี้; ก็ต้องมีพระเจ้าสำหรับผู้มีปัญญาอ่อน ที่มีหน้าที่จะคอยช่วยเหลือตามการอ้อนวอน บวงสรวง.

แต่ว่าเราที่จะถือพุทธศาสตร์กันนี้ ก็อาจ จะเอาพุทธศาสตร์มาปรับปรุง ให้เหมาะสมกับแบบของไสยศาสตร์ ก็ฟังผู้อื่น เป็นการแก้ปัญหาไปทีก่อน. เรา ไม่ต้องทะเลาะกัน, ไม่ต้องทะเลาะกัน เพราะมีศาสนาต่างกัน, หรือแม้จะมีพระเจ้า ต่างกัน. เราไม่ต้องทะเลาะกันในภายในชาติ, เราสามารถป้องกันอันตราย อันจะ เข้ามาจากภายนอก ในรูปของพระเจ้า.

เราอาจจะ เอาสัญลักษณ์ในพระพุทธศาสนา เช่นพระพุทธรูป วัตถุ อาราม สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ เป็นที่พึ่งในนามของพระเจ้าไปก่อน ดังที่กำลังกระทำ อยู่ทั่วไปทุกหัวระแหง. นี่ก็ยังคงคิดว่าที่จะไปรับเอาไสยศาสตร์อื่นมาทั้งดุ้น ๆ เพื่อถือไว้อย่างที่ไม่เข้ากันไม่ได้กับพุทธศาสตร์. บรรพบุรุษของเรา ก็เคยทำกันมา ในลักษณะที่เรียกว่า ถือพุทธปนไสย; แต่ว่าเป็นไสยที่แยกตัวออกไปจากพุทธ เคยสำเร็จประโยชน์อย่างนี้เรื่อย ๆ มา จนกว่าจะวิวัฒนาการสูงขึ้น เป็นพุทธ ศาสตร์อย่างเต็มตัว ไสยก็หมดไปเอง, ลูกเด็ก ๆ เกิดขึ้นมา ยังไม่มีความรู้ ก็ต้อง ถือไสย-ศาสตร์แบบนี้ไปก่อน; สอนให้ฟังผู้อื่น, สอนให้ฟังสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ มอง ไม่เห็นตัวไปก่อน, ซึ่งยังคงเป็นธรรมเนียมประเพณีอยู่ แม้ในบัดนี้, ครั้นเขาโตขึ้น ได้รับธรรมะเพียงพอแล้ว ก็รู้จักฟังธรรมะ เอาพระธรรมเป็นพระเจ้า.

พระเจ้าของชาวพุทธ คือ กฎอิตัปปัจจยตา

การที่จะพูดว่าในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า หรือสิ่งสูงสุดนั้น ไม่มีเหตุผล เป็นคำพูดที่หลอกตัวเอง เพราะว่า พระเจ้า แปลว่า สิ่งสูงสุด, สิ่งสูงสุดเหนือสิ่งใด จนพระพุทธเจ้าเองก็ทรงเคารพและทรงมี. ในพระพุทธานุศาสนาก็มีพระเจ้า เพราะว่า การมีพระเจ้านั้น เป็นความรู้สึกของสัตยาตญาณ คือสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ รู้จักนึกคิด แล้ว ก็ต้องมีพระเจ้าคือสิ่งสูงสุดในความรู้สึก.

ที่นี้ มันก็เกิดมีปัญหาบ้างเล็กน้อย ที่ว่า พระเจ้าชนิดที่ชาวพุทธยอมรับไม่ได้ คือพระเจ้าที่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, เป็นพระเจ้าที่รู้จักรัก รู้จักโกรธ รู้จักเกลียดอย่างบุคคล, ต้องการจะเอามนุษย์เป็นผู้บวงสรวงบูชา; คือพระเจ้าที่มีความรู้สึกอย่างบุคคล ต้องการการบวงสรวงบูชา จึงจะโปรดปราน, นี้เป็นพระเจ้าชนิดที่ชาวพุทธยอมรับไม่ได้.

พระเจ้าชนิดที่ชาวพุทธยอมรับได้ ก็คือไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่เป็นอย่างบุคคล; แต่เป็นกฎเกณฑ์ของพระธรรมของธรรมชาติ ระบุเฉพาะไปยังกฎอิตัปปัจจยตา, สิ่งสูงสุดในพระพุทธานุศาสนา ที่พระพุทธองค์ทรงพบ แล้วก็ทรงเคารพ ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด. พระเจ้าที่ไม่ใช่บุคคลนี้เฉียบขาด ไม่ต้องการให้ใครประจบประแจง; แต่สิ่งสถิตอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง จนเรียกว่า ในทุก ๆ ปริมาณของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นพืช มิใช่นอนเป็นสุขอยู่บนสวรรค์, แต่สิ่งสถิตอยู่ในทุกปริมาณของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก, คือ

เป็นคน เป็นสัตว์ และเป็นพืช; ทุกสิ่งต้องเป็นไปตามกฎนั้น หรือตามบัญชาของพระเจ้าชนิดนั้น.

ทำให้พระเจ้ามีอยู่ในใจ แล้วมนุษย์ก็จะกลมกลืนกันได้

เมื่อเกิดมีพระเจ้าอย่างบุคคล และพระเจ้าชนิดที่ไม่ใช่บุคคล ขึ้นเป็น ๒ พวกดังนี้แล้ว เรามีหนทางที่จะทำความกลมกลืนกันได้อย่างไร; เพราะว่า แม้แต่ในชนชาติเดียว ก็ยังมีบุคคลที่มีจิตใจต่างกันเป็น ๒ ระดับ ? หนทางที่จะกลมกลืนกันได้ ก็คือว่า เราอย่าไปรังเกียจกันและกัน.

พระเจ้าที่ยังเป็นไสยศาสตร์ ก็เก็บไว้ให้สำหรับคนปัญญาอ่อนทุก ๆ ประเภท เพื่อว่าเขาจะได้ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นผู้มีปัญญาอันสมบูรณ์, มีปัญญาอันแก่กล้าในอนาคต; เพราะว่า ถ้าเกินกว่านั้นเขารับไม่ได้. เหมือนเด็ก ๆ ปากเล็กอยู่ จะป้อนข้าวคำโต ๆ ให้กินได้อย่างไร; ก็ต้องป้อนข้าวคำเล็ก ๆ ที่เหมาะสำหรับปากของเด็ก ๆ. แต่ครั้งโตแล้ว จะป้อนข้าวคำเล็ก ๆ เหมือนเด็ก ๆ อยู่ มันก็น่าหัว; มันก็ต้องเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.

ขอให้เราทุกคน รู้จักการพัฒนาในทางจิตใจ. ผู้มีปัญญาอ่อนทุกคนอย่าได้หยุดชะงักอยู่, จะต้องพัฒนาขึ้นเป็นผู้มีปัญญาสมบูรณ์ ในอนาคตยิ่งขึ้นไป. ส่วนพระเจ้าองค์ที่เป็นพุทธศาสตร์ สำหรับพุทธศาสตร์ มีอำนาจเด็ดขาดนั้น ผู้ที่มีปัญญาเต็มขนาดย่อมรับได้, และยังสามารถหาได้ด้วยตนเอง.

เราไม่อาจจะมีพระเจ้าเพียงองค์เดียวในโลกนี้ เราต้องมีพระเจ้าหลายองค์ที่เหมาะสมสำหรับทุกคน ที่กำลังมีอะไรต่าง ๆ กันตามแบบของตน ๆ. พระเจ้าในจิตใจของมนุษย์ หรืออยู่ในจิตใจของมนุษย์นั้น มีทางที่จะวิวัฒนาการได้ ตามกาลตามเวลา ตามการศึกษาอบรม ที่เราจะจัดให้ถูกต้อง. ส่วนพระเจ้าที่มีความรู้สึกลักษณะบุคคลอยู่ในสวรรค์นั้น คงพูดกันไม่รู้เรื่องกับคนชนิดนี้; เพราะต้องการให้อ่อนวอนอย่างเดียว. ชาวพุทธต้องการช่วยตัวเอง จึงรับไม่ได้ เพราะปัญญามีไม่พอไม่เหมาะที่จะทำเช่นนั้น.

ฉะนั้น ขอให้เรามารับปรุงกัน ในทางสติปัญญา. พระเจ้าที่อยู่ในสวรรค์ ก็มีไว้สำหรับพวกหนึ่ง, พระเจ้าที่มาอยู่ในหัวใจมนุษย์ ก็มีไว้สำหรับพวกหนึ่ง. ในทางพุทธศาสนานั้น ถือว่าสวรรค์เป็นเพียงที่อยู่ชนิดหนึ่ง ของผู้ที่ประพฤติดุกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา ในระดับหนึ่ง, คือในระดับที่จะอยู่ในสวรรค์. สวรรค์จึงไม่ใช่สิ่งสูงสุด, ไม่ใช่เป็นสิ่งที่สุดของความทุกข์ เป็นเพียงที่อยู่ชนิดหนึ่งระดับหนึ่งแบบหนึ่ง ของผู้ที่มีการประพฤติดุกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตาในระดับหนึ่งเท่านั้น และ ก็มีใช้จุดประสงค์ของพุทธบริษัท หรือของพุทธศาสนา ที่จะไปจบกันอยู่เพียงสิ่งที่เรียกว่าสวรรค์. สวรรค์ที่แท้จริงนั้นมันอยู่ในหัวใจของคน.

ฟังดูให้ดี ๆ ว่า สวรรค์ที่แท้จริงนั้น อยู่ในหัวใจของคนที่ประพฤติดุกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา ในระดับที่เป็นสวรรค์. ดังนั้น ขอเชิญพระเจ้าที่ชอบอยู่แต่ในสวรรค์ จงมาอยู่ในหัวใจของมนุษย์ที่มีความประพฤติดุก

ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของอัทปปัจจยตาเถิด ก็จะมีความกลมกลืนกันเป็นอันดี
ระหว่างพระเจ้าบนสวรรค์กับพระเจ้าในหัวใจของมนุษย์.

หวังว่าท่านทั้งหลาย ทุกคนจะรู้จักวิธีทำตน ให้มีพระเจ้าชนิดที่อยู่ร่วมกัน
ได้ในโลก ในแผ่นดินของเราทุก ๆ คนแล้ว มีความสงบสุข สวัสดิ์อยู่ทุกทิพา-ราตรี
กาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๒๒ -

๑๕ พฤษภาคม ๒๕๒๖

ปฏิบัติตัวเป็นชาวพุทธ แต่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า”

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า
ปฏิบัติตัวเป็นชาวพุทธ เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า”.

[บรรณและบททวน]

ขอข้อความเข้าใจ ในข้อที่ว่า มีความมุ่งหมายในการบรรยายเพื่อ
ปรมัตถธรรมจะกลับมา, กลับมาเป็นรากฐานของศีลธรรม เพื่อชาวพุทธจะได้มี

ศีลธรรม ตามแบบของชาวพุทธโดยสมบูรณ์. ถ้าปราศจากศีลธรรมแล้ว มันก็เท่ากับว่าหมดพระพุทธศาสนา, หรือพุทธศาสนาหมด ก่อนที่คอมมิวนิสต์ไม่ทันจะมา. เราเกรงกันอยู่ว่า คอมมิวนิสต์มาศาสนาหมด; แต่เดี๋ยวนี้ระวังให้ดี เราอาจจะทำให้หมดเอง เสียก่อนแต่คอมมิวนิสต์มา คือความไม่มีศีลธรรมเต็มไปหมด ในหมู่ชาวพุทธ.

ในครั้งที่แล้วมา อาตมาบรรยายโดยหัวข้อว่า **พระเจ้าบนสวรรค์** หรือ **พระเจ้าในหัวใจของมนุษย์**; ในครั้งนี้หัวข้อว่า **ปฎิญาตัวเป็นชาวพุทธ** แต่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า”, ปฎิญาตัวเองเป็นชาวพุทธ แต่เรียกตัวเองว่า “ข้าพระเจ้า”, หรือข้าพเจ้าตามที่ใช้กันอยู่ทั่วไป.

ในบัดนี้ ครั้นถูกถามว่า ท่านมีพระเจ้าหรือ ? ก็ตอบว่า หามิได้ ข้าพเจ้าไม่มีพระเจ้า ไม่ถือพระเจ้า; เพราะข้าพเจ้าเป็นพุทธบริษัท. คุณคิดว่า มันเป็นการตลบตะแลงกันซึ่งหน้าสักเท่าไร สำหรับผู้ที่เรียกตัวเองว่าชาวพุทธ, แล้วก็เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า” พร้อม ๆ กันไป; นี่ต้องทำความเข้าใจกันให้ถูกต้องในเรื่องนี้.

ชาวไทยมีพระเจ้ามาแต่โบราณ

เราจะมองดูให้กว้างออกไป ในประวัติศาสตร์อันยาวนาน **เมื่อชาวไทยเป็นไทยอยู่ในโบราณกาลนั้น มีพระเจ้าหรือไม่ ?** ข้อนี้ แม้จะเป็นเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ ก็เป็นที่ได้เชื่อว่า ชาวไทยก็เคยมีพระเจ้า อยู่ด้วยกันทั้งนั้น; เพราะว่า

ความรู้สึกว่ามีพระเจ้าหรือสิ่งสูงสุดนั้น มันมีได้แม้โดยสัญชาตญาณ. สัตว์ทั้งหลายก็มีสิ่งที่มันเกรงกลัว ถือว่าเป็นสิ่งสูงสุด; ไม่เฉพาะแต่มนุษย์ แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็รู้สึกได้.

ที่นี้ ชาวไทยเราเมื่อยังอยู่ในดินแดน ที่เป็นประเทศจีนเวลานี้ ก็ต้องเคยมีพระเจ้า โดยแน่นอน มีคำเรียกหลายคำ ที่มีความหมายเช่นเดียวกับพระเจ้าอยู่บนสวรรค์. ต่อมา ชาวไทยเคลื่อนย้ายลงมาในดินแดนปัจจุบัน ก็ได้พบกับศาสนาพราหมณ์ ขอบวฒนธรรมอย่างอินเดียหรืออย่างพราหมณ์ ก็มีพระเจ้าอย่างพราหมณ์; จะเรียกว่าพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระอะไรก็แล้วแต่, แต่ก็มีพระเจ้าอย่างพราหมณ์.

ครั้น ต่อมาอีก เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาถึง ก็ได้พบพระพุทธรศาสนา ถือพระพุทธรศาสนาบอกกันเข้ากับศาสนาพราหมณ์ ก็ยังมีพระเจ้าตามแบบพราหมณ์เป็นส่วนใหญ่, น้อยคนที่จะมีพระเจ้าเป็นแบบอื่นไปได้ เพราะ ยังไม่ได้เข้าถึงหลักแห่งหัวใจของพระพุทธรศาสนา ซึ่งมีลักษณะเหมือนพระเจ้า, โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ เรื่อง *กฎของอิทัปปัจจยตา* ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุด มีลักษณะอย่างเดียวกันกับพระเจ้า.

ต่อมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้มา พบกันกับศาสนาคริสต์ จะเป็นคริสตัง หรือคริสเตียนก็แล้วแต่ ก็ได้ยกคำว่า “พระเจ้า” ไปให้ฝ่ายศาสนาคริสต์ใช้ เพื่อเทียบความหมายตรงกับคำว่า *God*, ชาวคริสต์เขาก็ยืมไปใช้ จนรู้สึกว่าเป็นคำของชาวคริสต์ไป พุทธบริษัทเลยขะแยงที่จะมีพระเจ้าทั้งที่เคยมีมาตลอดกาล.

เดี๋ยวนี้ก็ปฏิเสธว่า ข้าพเจ้าไม่มีพระเจ้า เป็นคำที่น่าหัว ตลบแต่ลงซึ่งหน้า; “ข้าพระเจ้าไม่มีพระเจ้า” เป็นคำที่ตลบแต่ลงน่าหัว. ข้าพเจ้า มัน บอกอยู่ใน

ตัวแล้วว่า เป็นข้าของพระเจ้า, แล้ว “ข้าพระเจ้าไม่มีพระเจ้า” นี้ก็คิดดูให้ดี. นี่กล้า
 ตลบแต่ลงถึงอย่างนี้ ก็เพราะว่ากระดากอวย ที่ว่าจะกลายเป็นคริสต์ไป. ที่จริงคำ
 ว่า พระเจ้าเป็นของไทย, เป็นของพุทธมีมาแต่เดิม; เพิ่งให้เขายืมไปใช้ ให้ยืม
 ไปจนหมดจนตัวเองไม่มี, แล้วก็มาปฏิเสธว่า ข้าพระเจ้าไม่มีพระเจ้า แต่ในหัวใจก็
 ยังรู้สึกว่ามีสิ่งหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นพระเจ้า.

โดยเนื้อแท้แล้ว สิ่งที่มีชีวิตรู้สึกนึกเป็น กลัวตายได้แล้ว ก็จะต้องมี
 พระเจ้าทั้งนั้น ด้วยอำนาจแห่งสัตยชาติญาณ. สิ่งที่มีชีวิตจะรู้สึกได้ด้วยตัวเองว่า
 มีสิ่งสูงสุดซึ่งมันต้องกลัว ไม่กลัวไม่ได้, ถ้าทำผิดต่อสิ่งเหล่านั้นแล้ว มันจะตาย;
 เขากลัวอะไร สิ่งนั้นเป็นพระเจ้า. นี่เป็นปรมาัตถธรรม ที่ต้องกลับมาเป็นรากฐาน
 ของศีลธรรม. เรามีพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น เป็นสิ่งที่เรากลัว, เป็นสิ่งที่ทำให้เราต้อง
 ประพฤติปฏิบัติ ตามกฎของพระเจ้า เพื่ออยู่กันเป็นผาสุก. **นี่ก็เป็นปรมาัตถธรรม
 ที่เป็นรากฐานของศีลธรรม เราต้องให้มันกลับมา.**

รู้ความหมายของพระเจ้าทั้งภาษาคน – ภาษาธรรม

ที่นี้ จะคู่กันต่อไปถึงสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้า. คำว่า พระเจ้า นี้มี
 ความหมายหรือ ต้องมีความหมาย ทั้งฝ่ายภาษาธรรมและฝ่ายภาษาคน; ฝ่าย
 ภาษาคน คือเท่าที่คนจะรู้สึก ด้วยสติปัญญาของคนธรรมดาสามัญทั่วไป, ส่วนใน
 ฝ่ายภาษาธรรมนั้นละเอียดลึกซึ้ง จะรู้ได้ก็แต่ผู้ที่มีสติปัญญาถึงขนาดนั้น. ดังนั้น

เราจึงเกิดมีพระเจ้าขึ้น ๒ ชนิด : พระเจ้า พวกหนึ่งอยู่บนสวรรค์, พระเจ้า อีกพวกหนึ่ง อยู่ในหัวใจของมนุษย์ ดังที่ได้กล่าวแล้วในการบรรยายครั้งที่แล้วมา.

พระเจ้าบนสวรรค์ก็มีรูปร่างอย่างมนุษย์ มีความรู้สึกเหมือนคน : รักก็ได้เกลียดก็ได้ อะไรก็ได้. นี่พระเจ้าบนสวรรค์ อยู่เป็นสุขในสวรรค์ มีความรู้สึกอย่างบุคคล.

ที่นี้ พระเจ้าที่อยู่ในหัวใจของมนุษย์ นั้น มีความหมายถึงสิ่ง สิ่งหนึ่งซึ่งมิใช่คน, เป็น ธรรมชาติที่อยู่ในฐานะที่เป็นกฎ เป็นกฎเกณฑ์ ควบคุมคนทั้งคนอยู่; เมื่อคน รู้จักสิ่งนี้แล้ว ก็มีไว้ในหัวใจ สำหรับคอยตักเตือนตน, และเข้าถึงกฎอันนี้ได้ด้วยจิตใจ. พระเจ้าชนิดนี้ไม่ต้องอยู่บนสวรรค์ แต่ว่าอยู่ในหัวใจของคน.

ถ้าจะรู้จักสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้ากันให้ดีที่สุดแล้ว เราจะต้องถือเอาโดยความหมาย หรือคุณสมบัติที่ทำให้สิ่งนั้น ๆ ได้นามว่าอย่างนั้น. สำหรับ พระเจ้านี้ เราจะนิยามว่า ได้แก่สิ่งสูงสุดยิ่งกว่าสิ่งใด ในความรู้สึกของสัตว์ที่มีชีวิตทั่วไป. ใจความสำคัญก็คือ สิ่งที่สูงสุดกว่าสิ่งใด ซึ่งทุกสิ่งจะต้องกลัว, หรือว่ามีอยู่ก่อนสิ่งใด; มันจึงดูเหมือนกับว่าได้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา เพราะว่าสิ่งนั้นมีอยู่ก่อนแล้ว, สิ่งต่าง ๆ จึงได้เกิดขึ้น.

พระเจ้านี้มีอยู่ ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ ควบคุมสิ่งทั้งปวง ควบคุมมนุษย์ มีอยู่ในหัวใจของมนุษย์ เพราะมนุษย์รู้จักแล้วก็เก็บไว้ในหัวใจ.

พระเจ้าคือสิ่งสูงสุดกว่าสิ่งใด ในความรู้สึก แม้พระพุทธองค์ก็มีสิ่งสูงสุดชนิดนี้เป็นที่เคารพ. ตั้งแต่วันที่ตรัสรู้นั้น ทรงเลือกหาว่าพระพุทธเจ้าจะเคารพอะไร, ในที่สุดก็พบว่า ธรรมะที่ตรัสรู้นั้นเอง เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ควรเคารพ. ธรรมะนั้นก็คือกฎอภิปัจจยตา คือกฎที่ว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้อย่างไร, และความทุกข์จะดับไปอย่างไร; เป็นกฎเฉียบขาด เด็ดขาดตายตัว อยู่ในสากลจักรวาล. เมื่อรู้จักกฎอันนี้ ก็ถือว่านี่เป็นสิ่งสูงสุด, นับถือเป็นสิ่งที่ควรเคารพ แม้แก่พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ทั้งในอดีต ทั้งในอนาคต และทั้งในปัจจุบัน.

ให้รู้คุณสมบัติของพระเจ้ากับกฎอภิปัจจยตา

ที่นี้ ก็จะมาคุยกันที่กฎนั้น ที่เรียกว่า กฎอภิปัจจยตา. กฎนี้ สามารถสร้างสิ่งทั้งปวง, สามารถควบคุมสิ่งทั้งปวง, สามารถยุบ เลิกทำลายล้างสิ่งทั้งปวง. กฎนี้ยิ่งใหญ่กว่าสิ่งใด อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง สามารถสร้างทุกสิ่งได้; เพราะมันเหมือนกับว่ารู้สิ่งทั้งปวง. นี้คุณสมบัติเหล่านี้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในบัดนี้ว่าเป็น คุณสมบัติของสิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า”; คือสามารถสร้างสิ่งทั้งปวง สามารถควบคุมสิ่งทั้งปวง สามารถยุบเลิกทำลายล้างสิ่งทั้งปวงตามคราวตามโอกาส. สิ่งนี้ยิ่งใหญ่กว่าสิ่งใดในที่ทั้งปวง สิ่งนี้มีอำนาจอยู่ในที่ทั้งปวงทุกหนทุกแห่ง สิ่งนี้รู้จักที่จะสร้างทุก ๆ สิ่งไม่ว่าอะไร ที่มนุษย์เราจะรู้จักสร้างกันขึ้นมาในสมัยนี้, แม้ในสมัยปัจจุบันนี้เป็นสมัยวิทยาศาสตร์ มันก็สร้างขึ้นมาได้โดยไม่แปลกไปจากความรู้ของกฎอันนี้.

กฎอันนี้มีอยู่ในที่ทั่วไปนั้น หมายความว่า มีอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวาล. จักรวาลใหญ่เท่าไรมีเท่าไร เป็นสุริยจักรวาลทั้งหลายนี้, ทุก ๆ ปริมาณที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวาลนั้น มีกฎอันนี้ฝังอยู่ คือ กฎแห่งอิทัปปัจจยตา ที่มีใจความสำคัญว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี, เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป ดังนี้; เรียกว่ากฎนี้มีอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวาล.

ในตัวเราคนหนึ่งนี่ก็เกิด ตัวเรา ทุก ๆ ปริมาณ มีกฎของอิทัปปัจจยตาควบคุมอยู่; กฎนี้เข้าไปควบคุมในทุกปริมาณของทุก ๆ สิ่ง ดังที่พูดชนิดที่น่าขบขันหรือล้อเลียนว่า *แม่ในกองจีหมา*, ทุก ๆ ปริมาณในกองจีหมา ก็มีกฎของอิทัปปัจจยตานี้ควบคุมอยู่. ถ้าพระเจ้าเป็นบุคคล พระเจ้าจะไปอยู่ในกองจีหมาได้อย่างไร. แต่ถ้าพระเจ้าเป็นกฎของธรรมชาติ เช่นกฎอิทัปปัจจยตา เป็นต้นแล้ว สามารถจะเข้าไปควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ของสิ่งทั้งปวง ได้จริง.

กฎนี้เป็นกฎของธรรมชาติ หรือจะเรียกว่าธรรมะ ที่เป็นกฎของธรรมชาติ. ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ, นี้แหละคือพระเจ้าของชาวพุทธ; ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ เรียกว่า “สัจธรรม” นี้เป็นพระเจ้าของชาวพุทธ เรียกโดยบุคคลาธิษฐาน ในภาษาคนธรรมดา ๆ ว่า “พระเจ้า” แปลว่า สิ่ง สิ่งสูงสุด.

ต้องรู้จัก กฎของธรรมชาติในฐานะเป็นที่สร้างสิ่งทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง ทำลายสิ่งทั้งปวง, ยิ่งใหญ่กว่าสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทั้งปวง รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง

ที่อาจจะสร้างขึ้นได้ รู้กฎของธรรมชาติอย่างนี้; **แม้ข้อนี้ก็เป็นปรมาัตถธรรมที่จะเป็นรากฐานของศีลธรรม.** คูให้ดี.

ไม่นับถือกฎของธรรมชาติข้อนี้ ก็คือไม่นับถือพระเจ้า; ไม่มีกฎของธรรมชาติข้อนี้เป็นหลัก ก็คือไม่มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดถือ. ท่านปฏิญาณตัวเองว่าเป็นชาวพุทธ แล้วก็เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า ข้าพเจ้า” มันหมายความว่าอย่างไร. ชาวพุทธที่มีกฎที่ปกป้องจายตาเป็นลิ่งสูงสุด; นั่นแหละ เป็นชาวพุทธที่มีพระเจ้าอย่างแท้จริง, มีความหมายอย่างเดียวกันกับในศาสนาอื่นที่เขามีพระเจ้า.

ไม่ปฏิบัติตามกฎของพระเจ้าก็ต้องรับทุกข

ทีนี้ ก็มาดูข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการปฏิบัติของมนุษย์ต่อพระเจ้า หรือต่อกฎของธรรมชาตินั้น. มนุษย์ไม่ปฏิบัติตามกฎของพระเจ้า ทั้งที่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า” นั่นแหละคือความผิดที่เลวร้ายที่สุดของมนุษย์; **มนุษย์จึงต้องตกไปอยู่ในอำนาจของลิ่งเลวร้าย** จะเรียกว่าซาตาน พญามารอะไรก็ได้ แล้วแต่บัญญัติไว้ในศาสนานั้น ๆ ว่าเรียกว่าอะไร.

มนุษย์ตกไปเป็นทาสของซาตาน อยู่ในอำนาจของซาตาน เพราะไม่มีพระเจ้า เพราะไม่ปฏิบัติตามกฎของพระเจ้า; ข้อนี้เป็นกันทั้งโลก. ท่านทั้งหลาย ฟังคูให้ดี ๆ ว่า **อาตมากำลังพูดว่าเป็นกันทั้งโลก ที่มนุษย์ไม่ปฏิบัติตามกฎของพระเจ้า แล้ว ตกไปอยู่ใต้อำนาจของมารร้าย ต้องเป็นทุกข์อยู่ทุกทิพาราตรี.**

การที่ไม่ปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ อย่างเลวร้ายที่สุดข้อแรกนั้น ก็จะยก ตัวอย่าง คืออวัยวะสำหรับการสืบพันธุ์ ธรรมชาติสร้างมาสำหรับการสืบพันธุ์โดยบริสุทธิ์; แต่มนุษย์ไม่ใช่อย่างการสืบพันธุ์ ไปใช้อย่างกามารมณ์อันสกปรก ซื่อขายให้เขากันให้วุ่นไปหมด จนมีโรคร้ายเกิดมาจากกามารมณ์ เรียกว่า กามโรค เป็นปัญหาในระดับโลกทีเดียว. อาชญากรรมอันเลวร้ายทั้งหลาย เกิดขึ้นเป็นอันมากเพราะมนุษย์ไปบูชากามารมณ์, ไปใช้อวัยวะสืบพันธุ์ สำหรับการสืบพันธุ์นั้น เพื่อกามารมณ์ ร้อยเท่า พันเท่า หมื่นเท่า แสนเท่า จากความมุ่งหมายเดิม, ต้อง มีปัญหาในระดับปัญหาโลก คือปัญหาเกี่ยวกับการปราบปรามกามโรค. นี่แหละคือข้อที่มนุษย์เลวกว่าสัตว์; เลวร้ายไปกว่าสัตว์ เพราะสัตว์ไม่ต้องมีปัญหา. นี่เป็นหลักทั่ว ๆ ไป ที่ทุกคนจะมองเห็นได้ว่า มนุษย์ได้ทำผิดต่อกฎของธรรมชาติ, เป็นการขบถต่อกฎของธรรมชาติ.

ที่นี้ ยังมีสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นอุปกรณ์ประกอบกันของกามารมณ์; ตัวอย่าง เช่น จมูก นี้ธรรมชาติสร้างจมูกขึ้นมา สำหรับให้หายใจเอาอากาศที่ดีเข้าไปสูดต่ออายุร่างกาย. มนุษย์ก็เอาไปใช้เป็นเครื่องดูดฝุ่น; แต่ไม่ใช่ดูดฝุ่นตามพื้นหรือตามพรม, เอาไปดูดฝุ่นตามหน้า ตามใบหน้าของคนอื่นที่ตนหลงใหล.

ปทุมถันของสตรี มีไว้กักน้ำนมไว้เลี้ยงทารก มนุษย์ก็เอาไปใช้เป็นอุปกรณ์แห่งอาชญากรรม เอาไปใช้เป็นแตรสำหรับบีบ ที่ตำรวจจะต้องตามจับอยู่ทุกคราว ที่มีงานแฟร์ งานคนมาก ๆ; สัตว์เคี้ยวหญ้าไม่มีความเลวร้ายอันนี้ละ ไม่ต้องถูกตำรวจจับ เพราะความเลวร้ายอันนี้.

สรุปแล้วก็ถือว่า **อายตนะทั้งหก** : ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ **นี้ธรรมชาติ** สร้างมาให้สำหรับให้เราเป็นคนฉลาด; แต่บัดนี้ มากลายเป็นสำหรับให้เป็นคนโง่คนหลง คนงมงายในกามารมณ์. **อายตนะทั้งหก**เป็นที่ตั้งแห่งกามารมณ์ไปเสีย (ทำให้)เกิดกิเลส เกิดทุกข์ เป็นปัญหาโลก. เรากลายเป็นสัตว์บาป เป็นสัตว์เลวร้าย เป็นสมุนของพญามาร แล้วก็มีมารโลก-โลกแห่งมารอยู่ในหัวใจ.

เมื่อใดเราโง่เราหลงชนิดนี้ เราก็มีโลกแห่งมารอยู่ในหัวใจ. เมื่อใดเราฉลาดมีกฏของพระเจ้าเป็นหลักแล้ว เราก็มีโลกของพระอยู่ในหัวใจ. **โลกของมาร** มีอยู่ในหัวใจคน เมื่อคนมันโง่; **โลกของพระ** มีอยู่ในหัวใจของคน เมื่อคนมันไม่โง่. **แม้ข้อนี้ก็เป็นปรมาตธรรม ที่จะต้องรู้** เอมามาเป็นรากฐานของศีลธรรม เพื่อมนุษย์จะได้มีศีลธรรม.

มาเป็น “ข้าพเจ้า” ให้ถูกต้องตรงตามความหมาย

ที่นี่ เราก็มาเป็นข้าพเจ้ากันอย่างถูกต้องเถิด ให้ตรงตามความหมายของคำว่าข้าพเจ้า. เรามีกฎที่บัญญัติเป็นหลักเป็นลึ่งสูงสุด เหมือนพระเจ้าผู้สร้าง ผู้ควบคุม ผู้ทำลาย ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้อยู่ ผู้รู้ในสิ่งทั้งปวง. พระเจ้ามีในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวาล.

พระเจ้าเป็นลึ่งศักดิ์สิทธิ์แท้จริง ตรงไปตรงมา **ไม่ต้องคิดสินบน** ๆ. **พระเจ้าที่แท้จริง** **ไม่ต้องคิดสินบน** ด้วยการเช่นสรวงอ้อนวอน เหมือนกับคิดสินบนให้แก่คน. ถ้าจะชอบคำว่าอ้อนวอน บวงสรวงแก่พระเจ้าที่แท้จริง ก็ขอให้

อ้อนวอนบวงสรวงด้วยการปฏิบัติให้ตรงตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า คือกฎอภัย-
ปัจเจยตานั่น เป็นกฎฝ่ายที่คับทุกข์สิ้นเชิง มีอยู่.

ปฏิบัติตามกฎนั้นให้เคร่งครัด เกิด; นั่นแหละคือ การอ้อนวอนพระ
เป็นเจ้าที่แท้จริง.

ถ้าจะสรุปเอามาใช้เฉพาะในแวดวงของศีลธรรม, จะได้เป็นบทสรุปว่า
จงทำงานให้สนุก และ เป็นสุขเมื่อทำงาน. งานคือหน้าที่ของมนุษย์, หน้าที่
ของมนุษย์ก็คือธรรมะ. จงทำงานให้สนุก แล้วเป็นสุขเมื่อทำงาน คือเมื่อ
มีธรรมะ. เมื่อสนุกเป็นสุขในการทำ ผลงานก็มีมาก เราก็เก็บกินแต่พอดี เหลือ
ไว้ช่วยเพื่อนมนุษย์ มีความเป็นอยู่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มีชีวิตที่เป็น
ประโยชน์แก่กันและกันด้วยกันทุกฝ่าย. ถือศีลเพียงข้อเดียวก็พอ คือรักผู้อื่น,
รักผู้อื่น, รักผู้อื่น แล้วก็มีศีลทุก ๆ ข้อเอง. รักเขาแล้วก็ไม่ฆ่าเขา ไม่ขโมยเขา
ไม่ละเมิดกามของเขา ไม่โกหกเขา ไม่ดื่มน้ำเมาให้เขารำคาญ. **แม้ข้อนี้ก็คือปร-**
มัตตธรรม ที่เป็นรากฐานของสิ่งที่เรียกว่า**ศีลธรรม** อันจะต้องกลับมา. ศีลธรรม
ไม่กลับมาโลกาวินาศ, ศีลธรรมกลับมาโลกสงบเย็น. ขอโอกาสย้ำในข้อนี้ไว้
อย่างนี้เสมอ.

**จงมีพระเจ้าที่แท้จริงถูกต้อง ตามหลักชาวพุทธ,
และมีพระเจ้าร่วมกับพระพุทธรเจ้า**

และในที่สุดนี้ ขอให้มองเห็นปรมัตถธรรมเหล่านี้ ในฐานะที่จะต้องกลับมาเป็นรากฐานของศีลธรรม. ขอให้ชาวพุทธที่เป็นชาวไทย หรือชาวอะไรก็ตามที่สุดแท้ จงได้มีพระเจ้าหรือพระเป็นเจ้าที่แท้จริง ที่ถูกต้องตามหลักของชาวพุทธ คือพระเจ้าที่พระพุทธรูปองค์ที่ทรงเคารพ เหมือนอย่างที่เราว่ามาแล้วข้างต้น ว่าพอตรัสรู้ก็เลือกหาที่เคารพ ก็พบที่เคารพว่าธรรมะที่ตรัสรู้นั่นเอง.

ธรรมะที่ตรัสรู้นั้น คือกฎสูงสุดของธรรมชาติ อันเรียกว่า กฎอิทัปปัจจยตา เป็นกฎตายตัวที่ว่า ความทุกข์จะต้องเกิดมา ด้วยเหตุปัจจัยอย่างนี้, ความทุกข์จะดับไปด้วยเหตุปัจจัยอย่างนี้; เป็นกฎตายตัวอย่างนี้ เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตา, เป็นพระเจ้าของชาวพุทธ.

นี่ เป็นพระเจ้าในภาษาธรรม หรือเมื่อกล่าวอย่างธรรมาธิษฐาน เอาธรรมะเป็นหลัก ไม่เอาบุคคลเป็นหลักแล้ว พระเจ้าก็มีอยู่ในลักษณะอย่างนี้ เป็นพระเจ้าของชาวพุทธ, ไม่ทำลายอิสรภาพหรือเสรีภาพของผู้อื่น. เราไม่ต้องสูญเสียอิสรภาพหรือเสรีภาพ เพราะการนับถือพระเจ้า เพราะเป็นการปฏิบัติไปตามกฎของธรรมชาติ. นี้ศักดิ์สิทธิ์แท้จริง, ศักดิ์สิทธิ์แท้จริง หรือแท้จริงเพราะศักดิ์สิทธิ์ถึงที่สุด ซึ่งอาจจะพิสูจน์ได้ทุกเมื่อ; ลองปฏิบัติให้ผิดจากกฎของธรรมชาติอันนี้ เราก็มีทุกข์, ปฏิบัติถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันนี้ ก็ไม่มีทุกข์. สรุปความว่า อย่าโง่เมื่อมีผัสสะ ก็ไม่มีทุกข์; ถ้าโง่เมื่อมีผัสสะ ก็ต้องเป็นทุกข์.

กฎเกณฑ์อันนี้ใช้ได้แก่ คนทุกชาติทุกศาสนา แม้กระทั่งสัตว์เดรัจฉาน : อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะ แล้วจะไม่มีทุกข์. คุณให้ละเอียดออกไป แม้พรรณพฤกษาชาติ

ทั้งหลาย ก็ยังต้องมีกฎเกณฑ์อันนี้ ถือหลักกฎเกณฑ์อันนี้. เมื่อมีอะไรมากระทบ ต้องประพฤติปฏิบัติต่ออย่างถูกต้อง แล้วก็จะไม่ต้องเป็นทุกข์เลย.

มนุษย์เรารอดตัว เพราะปฏิบัติถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันนี้; ถ้าเราปฏิบัติ ถูกตามกฎเกณฑ์ อันนี้ เราก็จะไม่เลวร้ายกว่าสัตว์เดรัจฉาน, เราก็จะไม่ต้อง ละอายแก่สัตว์ เหมือนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น; เพราะว่าเรามีพระเจ้าที่แท้จริง, มี พระเป็นเจ้าที่แท้จริง ตามแบบของชาวพุทธ.

ชาวพุทธเราก็มีพระเจ้าร่วมกันกับพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้ามีอะไร เป็นพระเจ้า เราก็มีสิ่งนั้นเป็นพระเจ้า; ชาวพุทธทั้งหลายก็มีพระเจ้าร่วมกันกับ พระพุทธเจ้า, คือมีกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตานั้นแหละ ว่าเป็นสิ่งสูงสุดในฐานะที่ เป็นพระเจ้า. พระองค์ตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็น ธรรม; ผู้ใดเห็นปฏิจสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็น ปฏิจสมุปบาท” คือกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา ส่วนที่มีความหมายสำหรับมนุษย์ โดยเฉพาะ.

เรามีพระเจ้าที่แท้จริง สมกับที่เป็นไทย เป็นอิสระ และเป็นชาวพุทธ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน; เราจะมีพระเจ้ากันในลักษณะนี้. แม้นี้ก็^๑เป็นปรมัตถธรรมที่ จะต้องกลับมา ตั้งอยู่ในฐานะเป็นรากฐานของศีลธรรมทั่ว ๆ ไป.

ขอให้เราทั้งหลาย เข้าถึงปรมัตถธรรมอันนี้ มีพระเจ้าร่วมกันกับ พระพุทธเจ้าแล้ว มีความเป็นอยู่ที่^๒เป็นความผาสุกทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๒๓ -

๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๖

ชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฏอิตทัปปัจจยตา

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อว่า **ชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฏอิตทัปปัจจยตา.**

[บรรณและบททวน]

ขอข้อมความเข้าใจทุกครั้งไปว่า อาตมาแสดงปาฐกถาธรรม ด้วยหวังว่า **ปรมัตถธรรมจะกลับมา เพื่อเป็นปรัชญาหรือเป็นรากฐานของศีลธรรม, เพื่อ**

ศีลธรรมของชาวพุทธจักได้สมบูรณ์. เรื่องอิทัปปัจจยตา เป็นเรื่องที่อยู่ในฐานะของปรมาตมธรรม เอมาศึกษาทำความเข้าใจกัน เพื่อจะเป็นรากฐานของการปฏิบัติศีลธรรม.

ในครั้งที่แล้วมา อาตมาแสดงโดยหัวข้อว่า **ปฏิญาณตัวเป็นชาวพุทธ** เรียกตัวเองว่า**ข้าพเจ้า** คือประกาศตัวเป็นชาวพุทธหรือพุทธบริษัท; แต่เรียกตัวเองว่า**ข้าพเจ้า** คือ ข้าของพระเจ้า. ชาวพุทธเป็นข้าของพระเจ้าอะไร ? ในครั้งนั้นก็ ได้แสดงแล้วว่า เป็นข้าของพระเจ้า คือกฎของธรรมชาติอันสูงสุดที่เรียกว่า **กฎอิทัปปัจจยตา**.

เดี๋ยวนี้มันมีปัญหาอยู่ว่า ปฏิญาณตัวเป็นชาวพุทธ เรียกตัวเองว่า**ข้าพเจ้า**; แต่ครั้งเริ่ดหนักเข้า **ข้าพเจ้า**ก็กลายเป็น**ตัวกู**, **ข้าพเจ้า**กลายเป็น**ตัวกู** แทนที่จะเป็น**ข้าของพระเจ้า** มันกลายเป็น**ตัวกู**; เสมือนหนึ่งว่าจะเป็น**พระเจ้า**เสียเอง. ดังนั้น ในครั้งนี้ขอบรรยายเรื่องว่า **ชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา**. ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า **ปฏิญาณตัวเป็นชาวพุทธ** เรียกตัวเองว่า**ข้าพเจ้า**, **ชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา**.

อิทัปปัจจยตา เป็นหัวใจของสิ่งที่ตรัสรู้

ที่นี่ ก็มาถึงข้อว่า **อิทัปปัจจยตานั้นคืออะไร ?** อิทัปปัจจยตาเป็นคำที่ไม่ค่อยจะคุ้นหู แม้ของพุทธบริษัทในประเทศไทย, เก็บเจียบไว้ในพระคัมภีร์ หรือในพระไตรปิฎก ทั้งที่สิ่งนี้เป็นหัวใจสำคัญ ของสิ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ และเป็นหัวใจของสิ่งที่เราจะใช้เป็นหลักปฏิบัติ.

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้นั้น ท่านคำนึงคำนวณแต่เรื่องอิทัปปัจจยตา ตั้งแต่ห้วงอานตรัสรู้. ขอให้เปิดดูในพระบาลีที่กล่าวถึงเรื่องนี้โดยตรง ว่าพระพุทธองค์ทรงค้นคว้าเรื่องอะไร, ทบทวนเรื่องอะไรไป ๆ มา ๆ ตั้งแต่ห้วงอานรุ่งสาง; ก็คือทบทวนเรื่อง **อิทัปปัจจยตา โดยนัยแห่งปฏิจสมุปบาท** ว่าทุกข์เกิดมาจากอะไร : ทุกข์เกิดมาจากชาติ – ชาติเกิดมาจากภพ – ภพเกิดมาจากอุปาทาน – อุปาทานเกิดมาจากตัณหา – ตัณหาเกิดมาจากเวทนา – เวทนาเกิดมาจากผัสสะ – ผัสสะเกิดมาจากอายตนะ – อายตนะเกิดมาจากนามรูป – นามรูปเกิดมาจาก วิญญาณ – วิญญาณเกิดมาจากสังขาร – สังขารมาจากอวิชชา, **ดังนี้เป็นต้น.** ทบทวนไปมาอย่างนี้ตั้งแต่ห้วงอาน จนถึงห้วงรุ่งซึ่งเป็นการตรัสรู้. **เสร็จแล้วก็ยังมาทรงทบทวนในที่สงบสงัด** ที่เราเรียกกันว่ารัตนฆรเจดีย์ มาทรงทบทวนเรื่องอิทัปปัจจยตาในที่นั้นอีก. **นี่แหละคือสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้** เรียกว่า อิทัปปัจจยตา คือกฎของธรรมชาติ เกี่ยวกับการที่ความทุกข์เกิดขึ้นอย่างไร, ความทุกข์จะดับไปอย่างไร; ถ้าเรียกสำหรับกรณีที่เป็นทุกข์ของมนุษย์โดยตรง ก็เรียกว่า ปฏิจสมุปบาท; ถ้าเรียกเต็มทีก็ต้องเรียกว่าอิทัปปัจจยตาปฏิจสมุปปาโท, อิทัปปัจจยตาปฏิจสมุปบาท **ดังนี้.**

ครั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ทบทวนการตรัสรู้แล้ว ก็ทรงปริวิตกว่า **ตรัสรู้แล้วจะเคารพอะไร ? พระพุทธเจ้าจะต้องเคารพอะไร ?** ในที่สุดก็ทรงแน่พระทัยว่า **เคารพธรรมะที่ตรัสรู้นั่นเอง;** ดังนั้นพระพุทธเจ้าท่านก็ทรงเคารพธรรมะที่ชื่อว่าอิทัปปัจจยตา; ทรงประกาศในขณะนั้นว่า **พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทั้งอดีตทั้งอนาคต และปัจจุบัน ล้วนแต่เคารพธรรมะที่ตรัสรู้** คือ อิทัปปัจจยตา.

อิทัปปัจจยตา เป็นเรื่องหัวใจของสิ่งที่ตรัสรู้ และเป็นหลักของการปฏิบัติ ในขั้นที่เรียกว่าเป็นหัวใจ; ดังนั้น คำว่าอิทัปปัจจยตา จึงควรจะมาติดอยู่ที่ริมฝีปากของพุทธบริษัททุกคน ที่จะร้องออกมา ทั้งในยามสุขและในยามทุกข์, และแม้แต่พลั้งปากด้วยความตกใจ. เมื่อความสุขเกิดขึ้น ก็ร้องว่า โอ้, มันแค่อิทัปปัจจยตา; อย่าไปหลงไหลกับมัน. ถ้าความทุกข์เกิดขึ้น ก็โอ้อิทัปปัจจยตา อย่าต้องไปเป็นทุกข์เสียใจกับมัน. เมื่อพลั้งปากเพราะความตกใจ ไม่ควรจะพลั้งอย่างวิสัยคนโง่ ใช้คำหยาบคายโสกโศกพลั้งปากออกมา ไม่ถูกสำหรับความเป็นพุทธบริษัท ซึ่งจะต้องพลั้งปากออกมาว่า อิทัปปัจจยตา, แล้วก็เลิกกัน.

อิทัปปัจจยตา แก้ปัญหาทุกชนิดได้

อิทัปปัจจยตานี้ ป้องกันการเกิดแห่งความทุกข์ทุกชนิด เพราะทำให้ไม่มีการกระทำผิดในขณะแห่งผัสสะ. สิ่งทีเรียกว่าผัสสะ เป็นคำที่ควรจะให้ใจแตกฉาน สำหรับพุทธบริษัททุกคน เพราะปัญหาทุกอย่างตั้งต้นที่ผัสสะ ตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้. ผัสสะคือสิ่งที่มากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำให้เกิดการปรุงแต่งขึ้นในจิตใจ เป็นความรักบ้าง เป็นความโกรธบ้าง เป็นความเกลียดบ้าง เป็นความกลัวบ้าง เป็นความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์บ้าง อิจฉาริษยาก็มี หึงหวงไปตามเรื่องก็มี; นี้เพราะว่าไม่มีความรู้, ไม่มีสติ อันเกี่ยวกับอิทัปปัจจยตา. ถ้ามีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา คือกระแสแห่งการเกิดของความทุกข์หรือความดับแห่งความทุกข์แล้ว ก็ควบคุมผัสสะนั้นได้, ไม่ให้ไหลไปในทางที่จะให้เกิดความทุกข์; แต่ให้ไหลไปในทางที่จะดับทุกข์.

ขอสรุปว่า อิทัปปัจจยตาแก้ไขปัญหาของมนุษย์ทุก ๆ ชนิด เพราะว่า อิทัปปัจจยตาช่วยให้เราอยู่เหนือโลก เหนือโลก; ขอให้ฟังให้ดี ๆ ว่าเหนือโลก, ช่วยให้อยู่เหนือโลก, เหนือโลกแห่งอารมณ์ทั้งปวง.

โลกไม่มีอะไร นอกจากอารมณ์ที่มากกระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; ถ้าไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โลกก็ไม่มี. สิ่งที่มากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นเรียกว่าอารมณ์. ถ้าเราพ่ายแพ้แก่อารมณ์ ก็อยู่ใต้โลก; ถ้าเราชนะอารมณ์ ควบคุมอารมณ์ได้ เราก็อยู่เหนือโลก, และมีลักษณะเป็นโลกุตตระ, หรือโลกุตระ-สภาพ คือสภาพแห่งความอยู่เหนือโลก. ดังนั้น เราจะได้พิจารณากันถึงคำว่า **โลกุตตระคืออะไร ?** สืบต่อไป.

ลักษณะสภาวะของโลกุตตระ

โดยทั่วไปตามปกติ คนเขาจัดโลกุตตระไว้สูงสุด จนแต่ต้องไม่ได้ในระดับเดียวกับนิพพาน ต้องรออีกหมื่นปีแสนปีจึงจะถึง และถ้าอยู่ที่อยู่สูง ๆ ๆ จนไม่รู้ว่าจะสูงไปถึงไหน, เหนือโลก. ถ้าพูดอย่างเดี๋ยวนี ก็เหนืออวกาศ, เหนืออวกาศ เหนืออวกาศ จนไม่มีอะไร จนว่างเปล่า; อย่างนี้มันจะสำเร็จประโยชน์อะไร.

สภาพโลกุตตระ นั่นคือ ภาวะที่จิตของเรา, มนุษย์คนที่อยู่ในโลกนี้ แหละ แต่่ว่า, จิตนั้นมีสภาพอยู่เหนืออารมณ์ เหนืออำนาจของอารมณ์ เหนืออิทธิพลของอารมณ์ ที่มากระทบในทุก ๆ กรณี. ในชีวิตประจำวัน จะมีอารมณ์มากกระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในทุกกรณี จิตอย่าได้โง่ จนพ่ายแพ้แก่อำนาจของอารมณ์, แล้วไปอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์, จิตจะอยู่เหนืออำนาจของอารมณ์

เป็นสิ่งที่มิได้ ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ในทุกวันนี้; เราจะต้องรู้จักทำจิตใจของเราให้พร้อมอยู่เสมอ ที่จะไม่พ่ายแพ้แก่อารมณ์ ไม่ให้เกิดการพ่ายแพ้แก่อารมณ์ แล้วสนองค้นหาโดยทุกวิถีทาง ซึ่งเป็นสิ่งเลวร้ายที่สุด. พ่ายแพ้แก่อารมณ์แล้วสนองค้นหา นี้ สอนองความต้องการของค้นหา นี้ คือสิ่งเลวร้ายที่สุดของมนุษย์.

ในชีวิตประจำวันนี้ ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ต้องมีความสามารถในการที่จะไม่พ่ายแพ้แก่อำนาจของอารมณ์, ไม่ต้องรออีกหมื่นปีแสนปี, ต้องที่นี้และเดี๋ยวนี้ ในชีวิตประจำวัน. จิตอยู่เหนือสภาพของอารมณ์ ไม่โง่งนไปบูชาอารมณ์ สอนองค้นหา แล้วนั่นแหละคือสภาพโลกุตระของคนเราในโลกนี้ ปัจจุบันนี้ ที่นี้, ไม่ต้องรออีกหมื่นปีแสนปี. จิตมีสภาพชนิดนี้ เรียกว่าโลกุตระสภาพ คืออยู่เหนืออารมณ์. ขอได้โปรดกำหนดฟังให้ดี ๆ ว่า จิตมันอยู่เหนืออำนาจของอารมณ์ ที่เข้ามากระทบเรา; เราก็ไม่จมลงไปในโลกคืออารมณ์, แต่เราอยู่เหนือโลกคืออารมณ์.

นี้สำคัญมาก จะแก้ปัญหาทุกชนิดของมนุษย์ เพราะว่าปัญหาทุกชนิดของมนุษย์ มาจากการที่โลกอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์. รัฐบาลหรือประเทศชาติขาดดุลการค้าปีละหมื่น ๆ ล้านบาท เพราะว่าประชาชนจมอยู่ในอำนาจของอารมณ์, เห็นแก่ความสนุกสนานเอร็ดอร่อยของอบายมุข. ถ้าว่ามีการยกจิตขึ้นได้เหนืออารมณ์ ไม่เป็นทาสของอารมณ์ เป็นโลกุตระแล้ว ประเทศชาติจะแก้ปัญหาคุลการค้าได้ในพริบตาเดียวก็ว่าได้. แต่แล้วเราทั้งที่เป็นพุทธบริษัท ก็เอาความอยู่เหนืออารมณ์นี้ไปไว้เสียไกล ไกลหมื่นชาติ แสนชาติ เหนืออวกาศ ไม่รู้ว่าที่ไหน

ก็เลยไม่ได้รับประโยชน์อะไร. ขอให้รู้จักสิ่งทีเรียกว่า โลกุตตระ คือความที่จิตอยู่เหนืออำนาจของอารมณ์นี้ เอามาใช้ให้ทันแก่เวลา.

โลกุตระธรรมแก้ปัญหาทุกชนิดได้

การเดินถูกต้องตามกฎของอิตัปปัจจยตา คือมีชีวิตอยู่อย่างที่ไม่เป็นทาสของอารมณ์ อยู่เหนืออารมณ์เสมอ, มันจะไม่เกิดตัวกู-ของกู ซึ่งเป็นกิเลสตัณหาชั้นประธาน, จะไม่มีความทุกข์ทรมานเพราะอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์. บุคคลก็ไม่มี ความทุกข์ สังคมก็ยอมไม่มีความทุกข์; เพราะเมื่อบุคคลอันเป็นองค์ประกอบของสังคม ไม่มีความทุกข์แล้ว สังคมก็ไม่มีความทุกข์.

อย่าทำผิดเมื่อผัสสะ, อย่าไปตกอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์ จนต้องสนองตัณหาอย่างโง่เขลาทุก ๆ ประการ; ควบคุมความถูกต้องอันนี้ไว้ให้ได้ คือไม่ทำผิดเมื่อมีผัสสะ มีจิตอยู่เหนืออารมณ์. มีบทกลอน สำหรับให้ท่านทั้งหลายท่องจำกันไว้ง่าย ๆ ว่า :-

ความทุกข์เกิดที่จิต เพราะทำผิดเมื่อผัสสะ,
ความทุกข์จะไม่โผล่ ถ้าไม่โง่เมื่อผัสสะ,
ความทุกข์เกิดไม่ได้ ถ้าเข้าใจเรื่องผัสสะ; กรุณาช่วยจำไว้ด้วย.

ทีนี้ ขอโอกาสพูดสักหน่อย; พุคให้คนบางคนตกใจถึงกับช็อกทีเดียว คือ คนจำพวกหนึ่งเขาเห็นว่า โลกุตระธรรมนั้น เอามาใช้ในโลกลนี้ไม่ได้ ต้องเก็บไว้สูงเหนืออวกาศ รอกันอีกหมื่นปี แสนปี จึงจะมีโลกุตระธรรม. อาตมา ขอ

ยืนยันว่า ต้องใช้ที่นี่และเดี๋ยวนี้ คือเมื่อมีอะไรมากระทบ แล้วอย่าตกอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์ มีจิตใจอยู่เหนืออารมณ์; นั่นแหละคือ โลกุตตรธรรมที่จะใช้กันได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้.

โลกุตตรธรรมนั่นแหละ จะแก้ปัญหาทุก ๆ ชนิดของมนุษย์ได้; เช่นว่า ชาตจะไม่ขาดคุณการศำอย่างทีกล่ำมาแล้วว่า ถ้าประชาชนมีจิตอยู่เหนืออารมณ์, ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุขหรือสนองตัณหา โดยประการทั้งปวง. ไม่เป็นทาสของอารมณ์ มีจิตอยู่เหนืออารมณ์แล้ว จะไม่มีการทะเลาะวิวาทด่าทอกัน แม้ในสภาผู้แทนราษฎร, และฝ่ายค้าน ก็จะไม่ค้านให้พัง ไม่ค้านให้รัฐบาลพัง; แต่ค้านให้ถูกต้อง ให้งดงาม ให้นำคุณ ให้สมบูรณ์, แล้วไม่มีการด่าทอกันที่ไหน ๆ, ไม่มีการคดโกงกันที่ไหน ๆ ทุกหนทุกแห่ง ทุกระดับของคนในโลก. แม้ทีสุดแต่กิจการทางศาสนา ก็ไม่มีความมุ่งหมายที่จะทำลายล้างกัน เพราะโลกุตระนั่นมันมีความหมายแต่เพียงว่า จิตอยู่เหนืออารมณ์ จิตอยู่เหนืออารมณ์ จิตอยู่เหนืออารมณ์ ในชีวิตประจำวัน. ขอให้เข้าใจรู้จักโลกุตตรสภาพ คือความที่จิตอยู่เหนืออารมณ์ ที่จำเป็นที่จะต้องใช้ในทุก ๆ กรณีของมนุษย์เรา.

อุปสรรคในการถึงโลกุตระ

ทีนี้ ก็ดูถึง ปัญหาหรืออุปสรรคแห่งเรื่องนี้ ก็คือการที่คนเรา มีจิตตกอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์จนเคยชินเป็นนิสัย. ข้อนี้เป็นมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก ก็พอคลอออกมา ก็เริ่มมีจิตอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์โดยอัตโนมัติ และโดยไร

เจตนา; ก็ว่าพอลอดออกมา ก็มีคนแวดล้อมให้เราให้ความสนใจในอารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น คือรสอร่อยทางอาหาร ทางผิวกาย มีการประคบประหงมให้เป็นสุขสบายอย่างยิ่ง, ทางจิตใจก็จับกลุ่มเอาอกเอาใจกันอย่างยิ่ง จนทารกนั้นมีจิตตกอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์จนชินเป็นนิสัย.

ข้อนี้มันยาก ที่ว่าจะปรับให้เป็นความรับผิดชอบของใคร ๆ บิดามารดาก็ทำไปด้วยความรัก, พี่เลี้ยงนางนมก็ทำไปตามขนบธรรมเนียมประเพณี และทำด้วยความรัก; จนเป็นธรรมเนียมไปแล้ว ที่จะต้องทะนุถนอม บำรุงบำเรอเอาอกเอาใจทารกนั้น ให้สบายไปด้วยอารมณ์อันน่าปรารถนา. คนเราจึงเริ่มจมโลก จมอารมณ์ จมกิเลส จมกองทุกข์ เรื่อย ๆ มาตั้งแต่แรกคลอด.

อารมณ์ในที่นี้ ก็คือ สิ่งที่เข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสเรียก อายตนะทั้งหกนี้ว่าโลก, โลก; โลกมันคืออายตนะทั้งหกนี้, และตรัสเรียกว่ามหาสมุทร มหาสมุทรคือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับตกจมลงไป แล้วตายยิ่งกว่าตกทะเล. แต่ทั้งหมดนี้ ก็มีได้หมายความว่า เราไม่มีทางที่จะรู้ลึกตัว หรือรู้จักมัน แล้วถอนตัวออกมาเสีย.

รู้เรื่องกฎอิทัปปัจจยตาแก้ปัญหาก็ได้

ที่นี้ การที่จะแก้ปัญหาล่าช้า ก็คือ การมาทำความเข้าใจกันเสียใหม่ให้ถูกต้อง, รู้เรื่องกฎของอิทัปปัจจยตา ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ แล้วทรงเคารพในฐานะเป็นพระเจ้าสูงสุด กันเสียใหม่ให้ถูกต้อง. ถ้าพูดให้เป็นอุปมาถือว่า ให้ทำตาม

ประสงค์ของพระเจ้า พระเจ้าคือกฏที่ป้จยตา. เราต้องทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า; นั่นแหละ จะเกิดการถอนตนขึ้นมาจากโลก ไม่จมโลก, ไม่จมกองทัพ, ไม่จมวิญญูสงสาร, ไม่จมอยู่ในกองไฟ คือกิเลส; แม้แต่นิเวรณที่รบกวนอยู่ตลอดวัน ก็ไม่มี.

เดี๋ยวนี้ประชาชนจมอยู่ในอบายมุข จมอยู่ในสภาพที่ไร้ศีลธรรม, บุกากิเลสตัณหา, เอากิเลสตัณหาเป็นพระเจ้า, แล้วก็สนองกิเลสตัณหาด้วยอารมณ์ จึงตกอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์.

จงมีศีลให้ถูกต้อง จะถอนตัวออกมาจากความเลวร้าย ๕ ประการ มีปามาติบาตเป็นต้น. **จงมีสมาธิให้ถูกต้อง** จะถอนตนจากนิเวรณ จากความฟุ้งซ่านแห่งจิตใจ. **จงมีปัญญาให้ถูกต้อง** ก็จะถอนตนออกมาได้จากกิเลส อนุสัย อาสวะทั้งปวง.

ขอให้เราสนใจ ที่จะถอนตนขึ้นมาจากหล่ม, คือหล่มแห่งจิตใจ "ได้แก่ อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ซึ่งถ้ามาสำหรับให้รัก ก็จมลงไปในการรัก ก็เรียกว่า จมเหมือนกัน, ถ้ามาสำหรับให้โกรธ ให้เกลียด ก็จมลงไปในการโกรธ หรือความเกลียด ก็เรียกว่าจมเหมือนกัน, ถ้ามาสำหรับให้กลัว ก็กลัว นี้ก็เรียกว่า จมอยู่ในอารมณ์ด้วยเหมือนกัน.

ฉะนั้น ขอให้สังเกตดูทุก ๆ ท่าน ทุก ๆ ผู้ ทุก ๆ รูป ทุก ๆ นาม ว่าเรากำลังจมอยู่ในห้วงแห่งความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล ความอาลัยอาวรณ์ ความอิจฉาริษยา ความหึงความหวง ความอาฆาต

มาดร้าย ความล้างแค้น, ถ้าค้านรัฐบาล ก็ค้านให้พัง อย่างนี้จริงหรือไม่? ถ้าเห็นว่ามันเป็นเรื่องที่จมอยู่ในอารมณ์มากเกินไป ก็ควรจะถอนตนขึ้นมาเสีย.

ถ้าจะสรุปให้สั้น ๆ กันตลอดเรื่องก็ว่า อย่าทำผิดเมื่อผัสสะ, อย่าโง่เมื่อผัสสะ, อย่าเผลอเมื่อผัสสะ, ที่จะเข้ามาทางอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; นี่ก็คือวิธีถอนตนในชีวิตประจำวัน. ตลอดทั้งวัน ๆ อย่าให้มีความผิด ความโง่ ความเผลอ เมื่อผัสสะแล้ว, จิตก็จะไม่ตกลงไปในอำนาจแห่งอารมณ์; นั่นแหละคือ ภาวะโลกุตตระ คือความที่จิตของมนุษย์อยู่เหนืออารมณ์.

เราขำมองข้าม และไม่สนใจ; เพราะที่ไม่รู้ว่า เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้กัน ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ในโลกนี้, ไม่ต้องรอไว้หมื่นปี แสนปี, หรือว่าอยู่สูงสุดเอื้อมเหนืออวกาศ, เหนืออวกาศ เหนืออวกาศ จนไม่รู้ว่าอยู่ไหน; อย่างนั้นไม่มีประโยชน์อะไร จะทำให้คำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นหมันไปแก่ตัวเอง, เป็นหมันไปแก่ตัวเอง, เป็นหมันไปแก่ตัวเอง, ของคนโง่ คนเผลอ คนทำผิดเมื่อมีผัสสะ.

รอดตัวได้เพราะปฏิบัติถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตา

ความเอาตัวรอดชนิดนี้มีได้ เมื่อปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎของอิทัปปัจจยตา; มีหลักสั้น ๆ ว่า เมื่อตากับรูป, ยกตัวอย่าง, ตากับรูปกระทบกัน ก็เกิดจักขุวิญญาณ; เมื่อ ๓ ประการนี้ทำงานอยู่ด้วยกัน คือ ตากับรูป กับ จักขุวิญญาณทำงานอยู่ด้วยกัน, คือจักขุวิญญาณ รู้สึกอยู่ในอารมณ์ คือรูปโดยทางตานี้เรียกว่ามันทำงานอยู่ด้วยกัน; ๓ ประการนี้ทำงานอยู่ด้วยกัน อันนี้เรียกว่าผัสสะ.

เพราะมีผัสสะมันก็ต้องมีเวทนา; ถ้าในขณะที่แห่งผัสสะมันโง่ มันไม่มีวิชา มันมีแต่อวิชามันก็เป็นผัสสะโง่. ผัสสะโง่ ก็คลอดเวทนาโง่ สำหรับจะยินดียินร้าย หลงใหล รัก โกรธ เกลียด กลัวไปตามเรื่อง; นี่เพราะผัสสะมันโง่ เวทนามันก็โง่; เมื่อเวทนาโง่จึงเกิดตัณหา คือความอยากความต้องการอย่างโง่ ๆ. ถ้าผัสสะไม่โง่ เวทนาไม่โง่ ก็ไม่อาจจะเกิดความอยากอย่างโง่ ๆ คือตัณหา; แต่มันเกิดการปรารถนาที่ถูกต้อง ซึ่งสังเกตดูแล้วในบาติทั่วไป ก็เรียกว่า สังกัปปา เป็นความอยากที่ประกอบด้วยสติปัญญา. เอามาให้ศีลให้พรกัน สงกัปปา จนโทปญฺฉรโส ยถา ทุกคราวที่ให้พรว่า ให้สังกัปปะของท่านสมบุรณ์ เหมือนพระจันทร์เต็มดวง. สังกัปปะก็คือความอยาก แต่ไม่ใช่ความอยากด้วยความโง่, ตัณหาเป็นความอยากด้วยความโง่.

เรามีกันแต่ความอยาก ด้วยความโง่ ไม่มี ความอยากด้วยสติปัญญา; เพราะว่าเราเป็นทาสของอารมณ์เสียแล้ว, อยู่ใต้อำนาจของอารมณ์เสียแล้ว จึงมีแต่

ความอยากชนิดที่เป็นค้นหาในชีวิตประจำวัน เราจึงไม่มีการโง่หัวขึ้นมาจากอำนาจของอารมณ์, มีแต่จมลงไปใต้อำนาจของอารมณ์ แล้วก็กระทำไปตามอารมณ์ คือการสนองตัณหานั่น ๆ.

ปฏิบัติถูกต้องตามกฎอภิปัจจยตา คือฉลาดทันเวลาทุกผัสสะ

ขอให้ปฏิบัติถูกต้องตามกฎของอภิปัจจยตา โดยนัยที่ว่ามา คือฉลาดทันเวลาแห่งผัสสะ, ฉลาดในเวลาทันเวลาแห่งผัสสะ คือมีอะไรมากระทบจิตทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ฉลาดให้ทันเวลานั้นแหละ จะไม่มีการสนองตัณหาแต่ประการใด; ต้องทำอย่างนี้ ทุก ๆ กรณีในชีวิตประจำวัน.

นี่เรียกว่าชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฎแห่งอภิปัจจยตา. พุทธบริษัทเรียกตัวเองว่าข้าพเจ้า, ชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฎแห่งอภิปัจจยตา; จึงจะสมกับเป็นพุทธบริษัท และเรียกตัวเองว่าข้าพเจ้า, เป็นข้าของพระเจ้าอันสูงสุด คือพระเจ้าอภิปัจจยตา ที่พระพุทธองค์ทรงเคารพ. อย่าให้ข้าพเจ้านั้นเป็นข้าพเจ้าที่หลอกลวง, คือข้าพเจ้าแห่งตัวกู. ข้าพเจ้านั้นต้องปฏิบัติตามกฎของพระเจ้า; จะมามีตัวกูยกตัวกูขึ้นเป็นใหญ่ อย่างนี้ไม่เรียกว่าข้าพเจ้า.

ฉะนั้น ผู้ใดทุกคนที่เรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า” หรือเขียนอยู่ทุก ๆ ครั้ง เขียนว่า “ข้าพเจ้า”, หมายถึง “ข้าพระเจ้า” นี้; ก็ขอให้เป็นคนฉลาด เป็นข้าของพระเจ้า คือกฎของอภิปัจจยตา, คือความรู้กฎของธรรมชาติ ว่าทุกซ์จะเกิดอย่างไร, ทุกซ์จะดับไปอย่างไร, ข้าพเจ้าไม่เป็นคนโง่ในทุก ๆ กรณี ไม่ว่ากรณี

ใด; อย่างนี้จึงจะเรียกว่าข้าพเจ้า. ในที่สุดก็จะได้เป็นข้าของพระเจ้า ทำงานสนุก เป็นสุขเมื่อทำงาน; เขาจะทำงานสนุกเป็นสุขเมื่อทำงาน ไม่ต้องรีบเลิกงานไปสถานอาบอบนวด เหมือนข้าราชการส่วนใหญ่ ที่เป็นทาสของอารมณ์, รีบเลิกงานไปสถานอาบอบนวด เงินเดือนไม่พอใช้ ต้องคอร์รัปชั่น.

ฉะนั้น เรื่องของโลกุตระจะสามารถแก้ไขได้ แม้เรื่องคอร์รัปชั่นของข้าราชการ. ขอให้สนใจเป็นพิเศษทุกคน; คนที่เคยเชื่อว่าโลกุตระอยู่ไกลอีกหมื่นปีแสนปี อยู่สูงเหนืออวกาศนั้น, เลิกเชื่ออย่างนั้น; มันไม่สันติภูมิโก. สันติภูมิโกต้องเห็นด้วยตนเองว่า ที่นี้และเดี๋ยวนี้เป็นอย่างนี้.

ขอให้ประชาชนชาวพุทธทั้งหลาย รู้จักใช้โลกุตระธรรม คือความที่จิตมีอำนาจเหนืออารมณ์ เพื่อแก้ปัญหาประจำวันในทุก ๆ กรณี; แล้วมีความสุขสงบเย็น อยู่ตามแบบของพุทธบริษัท ทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๒๔ -

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๖

ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรลุนิพพาน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อว่า **ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรลุนิพพาน.**

ท่านทั้งหลายคงจะงง ฟังไม่ค่อยออกว่าอะไร, เพราะว่ามันต้องเนื่องกันมากกับการบรรยายในครั้งที่แล้วมา ซึ่งบรรยายโดยหัวข้อว่า **ชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฎอภัยทัณฑ์;** คราวนี้ว่า **ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรลุนิพพาน.** เามาต่อกันเข้า ก็จะฟังง่ายทันทีว่า **ชีวิตทุกฝีก้าว ต้องเดินตามกฎอภัยทัณฑ์,** **ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรลุนิพพาน.**

อาตมาแสดงธรรมทุกครั้งในทางวิทูกระเจายเสียงนี้ มีหัวข้อเดียวเท่านั้น คือการกลับมาแห่งศีลธรรม; แต่ว่า จะกลับมาได้ เป็นอย่างใดนั้น ต้องมีปรมัตตธรรม เป็นรากฐาน. การแสดงในวันนี้ก็คือ มีอิทัปปัจจยตาในฐานะเป็นปรมัตตธรรม นั้นแหละมาเป็นรากฐานแห่งศีลธรรม ไม่ว่าจะอยู่ที่นี้เป็นชาวนา หรือว่าจะบรรลु พระนิพพานอันเป็นโลกุตตรธรรม.

คำว่า “ชาวนา” นี้เป็นคำแทนตลอดสายว่าถึงชาวสวน พ่อค้า ข้าราชการ เศรษฐีมหาศาล หรืออะไรก็ตาม; คือทุกระดับกิจการงานของมนุษย์ในโลกเรา ใช้อิทัปปัจจยตาหรือปรมัตตธรรมเป็นรากฐาน. บางคนจะไม่เชื่อ ว่าโลกุตตรธรรม จะเอามาใช้เป็นรากฐานของศีลธรรม ในระดับชาวนาได้อย่างไร; นี้ขอให้อดทน ฟัง และทำความเข้าใจกันต่อไป.

ทำหน้าที่ของทุกคนให้สนุก และเป็นสุขขณะทำ

ความมุ่งหมายนั้นมีอยู่ที่ว่า ทุกคนจะต้องทำงานให้สนุก และมี ความสุขเมื่อกำลังทำงาน; นี้เป็นผลของศีลธรรมที่มีปรมัตตธรรมเป็นรากฐาน. ขอ้อีกครั้งหนึ่งว่า เรามุ่งหมายจะให้ทุกคนทำงานให้สนุก มีความสุขเมื่อกำลัง ทำงาน. แต่ขอทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า ความสนุก ๆ นั้นมันมีอยู่ ๒ ชนิด : สนุกแบบกิเลส สนุกด้วยอำนาจของกิเลส นี้ก็มี; สนุกด้วยแบบของธรรมะ มี โภธิปัญญาเป็นเครื่องทำให้สนุก นี้ก็มี. ถ้าสนุกอย่างกิเลส ก็ต้องเอาเหยื่อของ กิเลสมาแล้วก็จะวินาศกันหมด เหมือนที่กำลังเป็นปัญหาอยู่. ถ้าสนุกด้วยธรรมะ ก็ต้องเอาปัญญาในระดับโพธิ คือรู้ว่าอะไรเป็นอะไร มาใช้เป็นรากฐาน.

คำว่า **สนุก** ในที่นี้ อาตมาหมายถึง **สนุกชนิดที่มีโพธิธรรมะปัญญาเป็นรากฐาน**. ทำงานนั้นให้สนุก, ทำงานอยู่ตัวเป็นเกลียว ก็มีความสุขเมื่อกำลังทำงานนั่นเอง. นี่ก็คือ **มีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตาเป็นรากฐาน**. อิทัปปัจจยตา คือกฎของธรรมชาติ กฎของความจริงอันเด็ดขาด เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ว่าเพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เป็นลำดับไป ๆ ทุกแขนงของการเปลี่ยนแปลง.

อิทัปปัจจยตา เป็นธรรมะสูงสุดที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ แล้วก็ท่านทรงเคารพเป็นสิ่งสูงสุด. ความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ทำให้มองเห็นว่า อะไรเป็นอะไร อะไรเป็นอะไร, อะไรส่งเสริมกันอย่างไร แล้วเกิดผลอะไรขึ้นมา. นี่ก็หมายความว่า เห็นว่าการทำงานด้วยโพธิปัญญานั้น ทำให้เกิดความสุข.

ที่สำคัญไปกว่านั้น ก็คือทำให้เรา มีความเห็นชัดเจนไปว่า สิ่งที่เราเรียกว่างานหรือการงานนั้น มันเป็นหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย; สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ต้องทำหน้าที่ ไม่อย่างนั้นมันตาย : คนไม่ทำหน้าที่ก็ตาย, สัตว์เดรัจฉานไม่ทำหน้าที่ก็ตาย, แม้แต่ต้นไม้ต้นไม้ ถ้าไม่ทำหน้าที่ของมัน มันก็ต้องตาย. ฉะนั้น การงานคือหน้าที่ของชีวิต, หน้าที่ของชีวิตนั่นแหละ คือสิ่งที่เรียกว่า**ธรรมะ**; ธรรมะคือหน้าที่, หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่. นี้เราไม่ค่อยมองกัน.

คำว่า **ธรรม** หรือ **ธรรมะ** ก็ตาม นี้ แปลว่า**หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต**; มันต้องทำหน้าที่ตามเรื่องของมัน จึงจะรอดชีวิตอยู่ได้. คนทำหน้าที่คน ก็เป็นคนอยู่ได้, สัตว์ทำหน้าที่สัตว์ ก็เป็นสัตว์อยู่ได้, แม้แต่โจรก็ต้องทำหน้าที่ของโจรมันจึง

จะเป็นโจร, บัณฑิตต้องทำหน้าที่ของบัณฑิตจึงจะเป็นบัณฑิต. หน้าที่ของชีวิตคือ ธรรมะ. ถ้าเลวหรือชั่วก็เรียกว่าอกุศลธรรม; ถ้าดีหรือถูกก็เรียกว่ากุศลธรรม; ธรรมะเป็นหน้าที่.

รู้จักอิทัปปัจจยตา จะทำงานได้สนุก

เราจะทำงานได้สนุก ก็เพราะรู้เรื่องอิทัปปัจจยตาอย่างชัดเจน ว่ามันมี กฎอันเด็ดขาด จะต้องเป็นไปอย่างนั้น จึงจะมีผลอย่างนั้น. *ทำไมจึงรู้สึกสนุก ?* ก็เพราะรู้ว่ามันเป็นหน้าที่ที่ถูกต้อง หรือเป็นการประพฤติธรรม; จะแจ่วเรือ จ้างอยู่ หรือจะกวาดถนนอยู่ นั่นก็เป็นการประพฤติธรรม, ทำหน้าที่เพื่อชีวิต. เราแน่ใจโดยกฎของอิทัปปัจจยตาว่าจะทำอะไร ทำให้สำเร็จได้อย่างไร ก็เป็นสุขในการทำงาน. ความสำเร็จนี้เป็นแบบวิทยาศาสตร์ คือตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ไม่ต้องอาศัยไสยศาสตร์, ไม่ต้องอาศัยไสยศาสตร์ ซึ่งเชื่อเอาเองอย่างมกมาย, เพราะเห็นความสำเร็จตามแบบของวิทยาศาสตร์ จึงทำงานได้สนุก รู้สึกพอใจ; เมื่อพอใจก็เป็นสุขเมื่อกำลังทำงานนั่นเอง. ข้อนี้สำคัญมาก ต้องดูให้ดีว่าเรา อาจจะเป็นสุขได้เมื่อกำลังทำงาน อยู่นั่นเอง ถ้ารู้เรื่องปรมัตถธรรม คืออิทัปปัจจยตา. การทำงานชนิดนี้ มีธรรมะอิทัปปัจจยตาเป็นเครื่องกระตุ้น, ที่เขาเรียกกันว่า *motive* เครื่องกระตุ้นจิตใจให้ทำอะไร อย่างเข้มแข็งสนุกสนาน.

เดี๋ยวนี้เรามีกฎของอิทัปปัจจยตาเป็นเครื่องกระตุ้น มันก็เท่ากับว่า เป็นความกระตุ้นในทางจิต เป็นความกระตุ้นในทางธรรม มีพระเจ้าเป็นเครื่องกระตุ้น. พระเจ้าสูงสุดคือกฎอิทัปปัจจยตา มาเป็นเครื่องกระตุ้น, มี *motive* เป็นทางธรรม

ไม่ใช่ทางกิเลส. กิเลสมันก็กระตุ้นได้เหมือนกัน แต่มันกระตุ้นลงไปในนรก; ธรรมะสูงสุดกระตุ้นไปในทางที่เราปรารถนา หรือทางฝ่ายดีฝ่ายสูง. นี่ก็คือมีความแน่ใจ หรือ มีศรัทธา ในสิ่งที่กระทำ, มีความพอใจ หรือฉันทะในสิ่งที่กระทำ, มีกำลังใจ พละในสิ่งที่กระทำ, มีความตั้งใจมั่น คือสมาธิ ในสิ่งที่กระทำ เพราะอำนาจของการที่มี อิทัปปัจจยตา เป็นเครื่องกระตุ้น ล้วนแต่ทำให้เกิดความสุข, โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ความพอใจ. ฉันทะ – พพอใจในสิ่งที่กำลังกระทำ นั้นแหละทำให้เกิดความสุข; แม้จะทำงานอย่างเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่.

เมื่อทำงานแล้วถ้าพลาดหรือสมหวังก็ตาม ก็หัวเราะได้ด้วยปัญญา : สมหวังก็หัวเราะว่า เอ้อ มันเช่นนั้นเอง ตามกฎอิทัปปัจจยตา; ผิดหวังก็เอ้อมันเช่นนั้นเอง ตามกฎของอิทัปปัจจยตา; นี่ก็ไม่มีความทุกข์. ถ้าพลาดก็ทำเสียใหม่ให้ถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตา ฝ่ายที่ถูกต้อง. เดียวนี้มันไปเป็นฝ่ายที่ผิดพลาด มันก็ต้องผิดพลาด, ไม่เกิดยินดียินดีร้าย เมื่อผิดพลาดหรือสมหวัง. แต่อีกทางหนึ่งก็ไม่หัวเราะไม่ร้องไห้ ด้วยความโง่ ตามแบบของคนทั่วไป ที่เมื่อสมหวังก็หัวเราะเมื่อผิดหวังก็ร้องไห้; นี่มันเป็นการกระทำด้วยความโง่ ไม่รู้ว่าผิดพลาดหรือสมหวังนี้มันก็เป็นของธรรมดา. กำไรหรือขาดทุนมันก็เหมือนกัน ที่มันเป็นเช่นนั้นเอง ได้มาหรือเสียไป มันก็เช่นนั้นเอง.

ถ้าจะพูดให้รุนแรงที่สุด ก็ต้องพูดว่า ชั่วหรือดี ล้วนแต่อัปรีดิ์เท่ากัน; ชั่วถ้าไปหลงกับมันก็อัปรีดิ์, ดีถ้าไปหลงกับมันก็อัปรีดิ์. อัปรีดิ์ คำนี้ตามตัวหนังสือแปลว่า ไม่น่ารัก; อะ แปลว่า ไม่, ปรีดิ์ แปลว่า น่ารัก, อัปรีดิ์ แปลว่า ไม่น่ารัก : ไปหลงกับมันแล้วมันกัดเอาทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าชั่วหรือดี. อันธพาลในท้องถนนทั้งหลาย เขาก็หลงดีตามแบบของเขา เขาจึงทำอันธพาล. คนไม่อันธพาลลงไป

หลงดี จะต้องนั่งน้ำตาเซ็ดหัวเข้าอยู่บ่อย ๆ ถึงกับฆ่าตัวตายก็มี. ฉะนั้น อย่าไปหลงกับมันทั้งชั่วทั้งดี ให้เดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา, มองเห็นอยู่โดยอิทัปปัจจยตาแล้ว จะไม่หลงชั่วหรือไม่หลงดี.

เมื่อทำได้อย่างนี้ การงานก็เป็นของที่ให้ผลอันน่าปรารถนาหลายอย่าง : การทำงานเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่ก็ตาม จะเป็นการศึกษาให้รู้จักโลก ให้รู้จักชีวิต, จะเป็นการกีฬาที่เล่นสนุก เพราะพอใจ, จะเป็นศิลปะที่สอนให้เราทำงานอันประณีต, จะเป็นอาชีพที่ทำให้เราดำรงอยู่ได้, เป็นเกียรติของมนุษย์ เกียรติสูงสุดของมนุษย์ก็อยู่ที่การงาน, จะเป็นอนามัย คือทำให้มีสุขภาพอนามัยดี เป็นตัวชีวิตนั่นเอง, รู้อะไรเกี่ยวกับชีวิตมากขึ้น มันก็เป็นการเดินทางไปนิพพาน.

คู่มือการทำงานนั้นแหละ เป็นการเดินทางไปนิพพาน มันซ้ำของชำนาญในเรื่องของชีวิต มันก็ก้าวหน้าสูง ๆ ขึ้นไป; สูงแล้วมันไม่ไปไหน มันก็ต้องไปนิพพาน.

ทำงานสนุกและเป็นสุขเกิดผลแก่ชีวิตมากมาย

การเป็นสุขในการทำงานนี้ ป้องกันโรคทุกชนิด, คือทำจิตให้ปรกติ; โรคทางกายเกิดมาจากจิตไม่ปรกติเป็นส่วนใหญ่ โรคกระเพาะ โรคความดันสูง โรคเบาหวานนั้นนะ เพราะจิตไม่ปรกติอย่างรุนแรง ในแง่โลก โกรธ หลง อยา่งใดอย่างหนึ่งแล้ว, โลहितมันก็สร้างสารทางเคมีที่เป็นอันตรายแก่สุขภาพขึ้นมา

, จิตผิตปรกติ กายก็ผิตปรกติ แล้วมันก็มีโอกาสที่จะเกิดโรค. เราทำงานให้สนุก เป็นสุขเสียเมื่อทำงาน, มันป้องกันโรค.

ถ้าทำสนุก ก็ทำได้ ๑๘ ชั่วโมงต่อวัน; อาตมาเคยลองมาแล้ว เขาทำงานกัน ๘ ชั่วโมง อาตมาทำ ๑๘ ชั่วโมงต่อวัน ได้ผลงานมาก, ปรากฏอยู่เป็นหนังสือ; หลายคนไปดูแล้วไม่เชื่อว่านี่คนเดียวทำ; อาตมาว่านี่คนเดียวทำ แต่มันทำสนุกชนิดทำวันละ ๑๘ ชั่วโมง.

ถ้าทุกคนทำงานสนุก เป็นสุขเมื่อทำงานแล้ว เงินจะเหลือใช้, เพราะไม่ต้องเอาเงินไปซื้อหาความสุขที่ไหนอีก มันเป็นสุขเสียแล้วในการทำงาน; ไม่ต้องคอร์รัปชั่น ไม่ต้องทำอาชญากรรมใด ๆ เพราะหาเงินมาใช้สนองกิเลสไม่ทัน.

ดูให้ดีเถิดการกระทำอย่างนี้ มันทำได้ทั้งที่เป็นชานา ชาวสวน เป็นกรรมกร เป็นข้าราชการ เป็นศิลปิน, ทุกระดับชนิดของงาน ที่มนุษย์เรากระทำกันอยู่. ถ้าอัมธพาลวัยรุ่น อัมธพาลวัยแก่ตามท้องถนน เมื่อถือหลักอย่างนี้แล้ว เขาก็จะไม่เกิดความรู้สึกว่าไปขโมยดีกว่า ไปขโมยดีกว่า, มัวทำงานอยู่ไม่ทันแก่กิเลส ไม่ทันแก่ความต้องการ ไม่สนุกสนาน, มันเหงื่อไหลไคลย้อย. แต่ถ้าเขามีอิทัปปัจจยตา ความรู้ในข้อนี้ตามที่จริงหล่อเลี้ยงอยู่, เขาจะไม่รู้สึกเป็นทุกข์เมื่อทำงาน เหงื่อออกมาก็ยิ่งเหมือนกับอาบน้ำเย็น เหมือนกับอาบน้ำมนต์.

ถ้าหากว่าประชาชนทุกคนถือหลักอันนี้ รัฐบาลจะไม่มีการขาดดุลการค้า จะไม่มีปัญหาใด ๆ คือไม่มีปัญหาอัมธพาล ไม่มีปัญหาขาดดุลการค้า ไร้-

ระสายทางเศรษฐกิจ ทะเลาะวิวาทกันเพราะเหตุนี้. นี้แหละคือ ศีลธรรมอันสูงสุด

ของสังคม มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน. ขอให้เลิกใช้อบายมุขทุกชนิด มา
แก้ปัญหาศรณฐกิจของประเทศกันเสียที, ขอให้เลิกใช้อบายมุขทุกชนิด มา
แก้ปัญหาศรณฐกิจของประเทศชาติกันเสียที. ขอให้แน่ใจในการที่จะเลิกใช้
อบายมุขทุกชนิด มาแก้ปัญหาศรณฐกิจกันเสียที. มิฉะนั้นเราจะทำตนเป็นพุทธ
บริษัทไม่ได้.

ทำอย่างไรจึงจะทำงานได้สนุก

การที่จะทำงานให้สนุก เป็นต้นนี้ มัน ต้องปรับปรุงจิตใจกันเสียใหม่
คือการศึกษาให้เข้าใจเรื่องอิทัปปัจจยตา, ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีอยู่ตามกฏอิทัป-
ปัจจยตา, สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นไปตามกฏอิทัปปัจจยตา, สิ่งทั้งหลายทั้งปวงดับ
ไปตามกฏอิทัปปัจจยตา, มีกฏอิทัปปัจจยตาเป็นหลักเป็นประธานของธรรมชาติ
โดยธรรมชาติ ตามธรรมชาติ.

ปฏิบัติโดยกฏอิทัปปัจจยตานั่น สรุปความได้ง่าย ๆ นิดเดียวว่า อย่า
ทำผิดเมื่อมีผัสสะ, คนเรามีผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ตลอดเวลา, อย่าทำ
ผิดเมื่อผัสสะ ทำผิดเมื่อผัสสะแล้วมันก็เกิดกิเลส เกิดกรรมชั่ว เกิดทัญญูอันเลวร้าย.
มีคำกลอนที่จะต้องจดจำไว้เป็นหลักว่า :-

ความทุกข์เกิดที่จิต	เพราะทำผิดเมื่อผัสสะ,
ความทุกข์จะไม่โผล่	ถ้าไม่โง่เมื่อผัสสะ,
ความทุกข์เกิดไม่ได้	ถ้าเข้าใจเรื่องผัสสะ.

ถ้าเราเข้าใจเรื่องผัสสะ เราก็ควบคุมจิตได้ทุกขณะ ที่มีอะไรมากระทบจิต.

อันธพาลทั้งหลายเขาบูชาเนื้อหนังเป็นพระเจ้า โดยอบายมุขนั่นเอง เขาอบายมุขมาบูชาความสุขสนุกสนานของเนื้อหนัง จึงบูชาอบายมุขเหมือนกับเขาบูชาพระเจ้า, เรียกให้ออกมาเสียดจากความเป็นอันธพาลนั้น ไม่มา ไม่มา.

ข้อนี้ มีอุปมา เล่าไว้เป็นนิทาน เล่า ๆ กันสืบมา ขอให้ทบทวนฟังสักนาทีหนึ่งเถิด คือว่าพ่อแม่ไปธุระนอกบ้าน กลับมาเห็นบ้านไฟไหม้ลูกอยู่บนหลังคา; แต่ลูกเด็ก ๆ ยังเล่นกันอย่างสนุกสนาน ที่พื้นบ้านชั้นล่าง เรียกให้ออกมาไม่ออก เพราะเขากำลังเล่นอย่างสนุก กำลังเล่นกันอย่างสนุก เรียกให้ออกไม่ออก. พ่อแม่ก็ใจหาย, ในที่สุดเกิดสติปัญญาคิดได้ขึ้นมาว่า โอ้, ลูกมาเร็ว มาเร็ว พ่อแม่มีขนมที่อร่อยที่สุด มีตุ๊กตาแปลกที่สุดมาให้เดี๋ยวนี้; พอพูดอย่างนี้ เด็ก ๆ ก็วิ่งออกมาจากบ้านที่เรือนกำลังไฟไหม้อยู่.

นี่ขอให้ดูเถาะว่า คนเรานั้นมันอยู่ด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลินอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ. การที่จะบอกให้เลิกความสุขสนุกสนานนั้นทำไม่ได้; ถ้ายกเลิกอันหนึ่ง ต้องเอาอันหนึ่งมาแทน. เดี่ยวนี้เขามัวเมาในกองทุกข์ เห็นกองทุกข์เป็นความสุข ไม่อยากออก ขวนให้ไปนิพพานนี้ไม่มีหวัง. จะต้องทำให้รู้สึกว่ามีอะไรดีกว่านั้น มีความสุขที่ดีกว่านั้น.

อย่างจะให้เขาเลิกเฮโรอีนนี่ เลิกเฉย ๆ ไม่ได้ ต้องมีอะไรที่ดีกว่าเฮโรอีนมาให้แทน, มีผู้เสนอว่าความสุขที่เกิดจากการทำสมาธินั้นแหละ มอบให้คนที่เลิกเฮโรอีนได้เอาไปเสพเถิด เขาจะไม่กลับไปหาเฮโรอีนอีก. ดังนั้น สถานที่บำบัด

ยาเสพติด จะต้องมียะไรให้คนที่เคยติดยาเสพติดนั้นได้รับแทน. ควรจะเป็นสถานที่ฝึกสมาธิ ให้ได้รับความสุขจากสมาธิ เขาเป็นสุขอยู่กับสมาธิ ก็ไม่กลับไปหาเฮโรอีน. นี่เราจะต้องใช้ทั้งพระเดช ต้องใช้ทั้งพระคุณ. การที่จะให้เลิกด้วยอำนาจบังคับนั้น มันเป็นไปได้ ต้องมีพระคุณ คือเอาอะไรให้แทน เมื่อเขาเลิกแล้ว.

เรามีนรกสวรรค์ : มีนรกไว้ขู่บังคับ มีสวรรค์ไว้ล่อให้ตามมา; ต้องทำให้เขารู้สึกในรสของนรก, ให้รู้สึกในรสของสวรรค์ อย่างเป็นสันติภูมิจิโกล. อย่าฝากไว้ชาติหน้าต่อตายแล้ว หรือบางทีหลายชาติเกินไป, ต้องเดี๋ยวนี้และที่นี่. ให้รู้จักนรกสวรรค์; อย่าให้เพียงแต่ความเชื่อมงาย ในเรื่องของนรกหรือสวรรค์ ต้องให้มาปรากฏแก่ใจจริง ๆ.

มีคนเขาค่าอาตมา. คำมั่นหยาบคายสักหน่อยว่าค่า ค่าอาตมา ว่าอาตมานี้ยกเลิกของเก่า ยกเลิกเรื่องนรก ยกเลิกเรื่องสวรรค์, ข้อนี้ไม่ใช่ดอกล เพียงแต่จะทำให้เห็นชัดที่นี่และเดี๋ยวนี้; นรกสวรรค์หรือนิพพานอะไรก็ตาม ต่อตายแล้วนั้นไม่เป็นไร, อย่าทำผิดที่นี่ จะไม่ตกนรกที่ไหนหมด, ทำถูกที่นี่ก็จะมีสวรรค์ทั้งที่นี่และทั้งต่อตายแล้ว, จะต้องรู้จักสิ่งเหล่านี้ ทั้งโดยภาษาคนและภาษาธรรม; ภาษาคนนี่พูดกันไม่ต้องมีความรู้สึกที่เป็นสันติภูมิจิโกล, แต่ภาษาธรรมนั้นช่วยให้รู้สึกได้เป็นสันติภูมิจิโกล ว่าเดือดร้อนเหมือนไฟเผา อยู่ในจิตนั่นแหละคือนรก, สวรรค์ก็คือพอใจจนยกมือไหว้ตัวเองได้, ยกมือไหว้ตัวเองได้นั้นแหละคือสวรรค์; รู้สึกอยู่ในใจได้ ที่นี่และเดี๋ยวนี้. เห็นนรกอย่างนี้มันเห็นจริง ๆ แล้วมันก็กลัว,

เห็นสวรรค์อย่างนี้มันเห็นจริง ๆ แล้วมันก็อยากจะได้. จึงอยากจะเลิกจากนรก เพื่อไปสู่สวรรค์ได้.

ต้องจริงและเด็ดขาดในการใช้ธรรมะเป็นคู่ชีวิต

ข้อนี้จะต้องประพฤติกัน ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานาหรือไม่ว่าจะเพื่อการ บรรลุนิพพาน. อิทปปัจจยตาเป็นสติปัญญา ทำให้ทำงานสนุก ทำให้ควบคุม ผัสสะได้ คือไม่เกิดกิเลส หรือเกิดกิเลสขึ้นมาก็ได้ ไม่อยู่ได้อำนาจของกิเลส; มีอารมณ์น่ารักน่าพอใจเข้ามา ก็ไม่ตกอยู่ได้อำนาจของอารมณ์นั้น. จิตไม่ตกอยู่ได้อำนาจอารมณ์ จิตไม่ตกอยู่ได้อำนาจของกิเลส นั่นแหละคือโลกุตตระ. โลกุตระ- ธรรม คืออยู่เหนือโลก เหนืออำนาจของสิ่งขั้ววนในโลกลกัณฑ์นี้และเด็วนี้ มี โลกุตระกัณฑ์นี้และเด็วนี้; นี้เรียกว่านิพพานก็ได้. ไม่มีกิเลส ไม่มีความร้อน เข้าไปเผาอยู่ในจิตใจ, เมื่อนั้นเป็นนิพพาน; แม้จะเป็นนิพพานตัวอย่างชั่วขณะ น้อย ๆ เราอาจจะขยายออกไป ให้เป็นนิพพานสมบูรณ์ และถาวรได้เหมือนกัน.

เราจะต้องจับตัวเอง, จับตัวเองมาฝึกธรรมะ โดยหัวข้ออิทปปัจจยตา ให้ควบคุมผัสสะได้; อย่าเป็นทาสของผัสสะ, อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะ. ทุกคนทำ ให้ได้ นับตั้งแต่เทวดาลงมาถึงคนขอทาน, หรือนับตั้งแต่คนขอทานขึ้นไป จนถึงพวกเทวดา.

นี่ขอให้มันจริง ให้มันเด็ดขาดลงไป ในการที่จะใช้ธรรมะเป็นเครื่อง ดำเนินแห่งชีวิต. จะต้องจริง ๆ ที่สุด; เหมือนตัวอย่างที่ดี ที่ปรากฏเมื่อเร็ว ๆ นี้

ในหน้าหนังสือพิมพ์ “ไทยรัฐ” ฉบับ ๒๐ มิถุนายน เล่าเรื่องคนจริงขนาดเป็นนักบุญ เป็นผู้กล้าหาญเพื่อจริยธรรม ชื่อนางเยื่อน สุภรัตน์ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๓ หมู่ที่ ๑ ตำบลนาตะโหนด พัทลุง ตกลงกับลูกชายว่า การบวชคราวนี้นั้นไม่เลี้ยงเหล้า. ก่อนบวชหนึ่งวันที่เป็นวันทำขวัญนาคนั้น ต้องไม่เลี้ยงเหล้า

ลูกชายก็เอาเหล้ามาเลี้ยง แม่ขึ้นมาเห็นมามายกันหมด แม่ก็เสียใจ กลับไปในสวนหลังบ้าน กินยาฆ่าแมลงเข้าไปมากที่สุด, แล้วก็ไปตายกลางทาง เมื่อไปโรงพยาบาล; งานบวชขนาดเล็กลายเป็นงานศพ. คุณยายอย่างนี้เพิ่งปรากฏเดี๋ยวนี้ เราจะเรียกว่า เป็นคุณยายนักบุญ เป็นผู้กล้าหาญเพื่อจริยธรรม.

ถ้ามันเป็นจริงตามนี้แล้ว ทำไมเราไม่ให้เกียรติแก่คุณยาย, รัฐบาลก็ดี คณะสงฆ์ก็ดี ทำไมไม่จัดพิธีให้เกียรติแก่คุณยายนักบุญ ทั้งที่เราประกวดขาอ่อน ประกวดอะไรต่ออะไรกันมากมาย ก็ทำกันได้ใหญ่โต แต่ไม่จัดพิธีให้เกียรติแก่คุณยายนักบุญคนนี้. ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนพิจารณาดูให้ดี ให้เห็นความจริงอันเด็ดขาดของคุณยายนักบุญคนนี้; อาตมาเห็นว่า ถ้ามันเป็นจริงตามนี้แล้ว คนทั้งประเทศควรจะจัดพิธีให้เป็นเกียรติยศ แก่คุณยายคนนี้ ในฐานะเป็นนักบุญผู้กล้าหาญ; เสียสละชีวิตเพื่อจริยธรรม บุษบาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ด้วยชีวิต อย่างนี้จะหาได้ที่ไหนบ้าง ก็ลองคิดดู.

อิทัปปัจจยตาเป็นทางดำเนินของชีวิต

หวังว่าท่านทั้งหลายจะเข้าใจเรื่อง **อิทัปปัจจยตา** ว่าเป็นทางดำเนินแห่งชีวิต; ไม่ว่าเราจะอยู่เป็นชานาที่นี่หรือว่าจะบรรลุนิพพาน ต้องมีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตาให้บังกับผัสสะให้ได้, อย่าเป็นทาสของผัสสะ, อย่าอยู่ได้อำนาจของอารมณ์ที่มากกระทบ, อย่าอยู่ได้อำนาจของกิเลสที่เกิดขึ้น; จะต้องทำลายล้างกิเลสนั้นเสียให้ได้.

ขอให้พยายามกันทุกผู้ทุกนาม เพื่อเข้าใจอิทัปปัจจยตา ธรรมะอันสูงสุดที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้วทรงเคารพทันที ทรงเคารพในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด. ความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ช่วยให้พระบรมศาสดาตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมา; หมายความว่าแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง.

เราลูกศิษย์พระตถาคต เอามาแก้ปัญหากันทุกอย่าง, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาแห่งการตกเป็นทาสของกิเลส, ปัญหาแห่งการตกอยู่ได้อำนาจของกิเลสเป็นอันธพาลเต็มไปทั้งบ้านทั้งเมืองหรือทั้งโลก ทั้งโลกมันเป็นอันธพาล เพราะตกอยู่ได้อำนาจของกิเลส เพราะมันไม่รู้เรื่องอิทัปปัจจยตา. ดังนั้น เราจะต้องรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา, ชีวิตจะต้องดำเนินไปทุกฝีก้าว โดยกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรลุนิพพาน.

ขอให้เข้าใจและปฏิบัติ แล้วชวนกัน ทำงานให้สนุก เป็นสุขเมื่อทำงาน, เงินไม่รู้จะเอาไปใช้อะไร เพราะเป็นสุขเสียแล้วเมื่อทำงาน ก็ไม่ต้อง

คอร์รัปชั่น หรือไม่ต้องไปเป็นอัมพาตตามท้องถนน; ทุกคนจะมีทรัพย์สินสมบัติพอตัว
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้. ขอให้ประพฤติโดยหลักอันนี้แล้ว มีความสุขสวัสดิ์กัน
ทุกถ้วนหน้า อยู่ทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

ปรมาัตถวิจารณ์ เกี่ยวกับพระคุณของแม่

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อว่า ปรมาัตถวิจารณ์เกี่ยวกับพระคุณของแม่. บางคนอาจจะนึกสงสัยว่า นี่เป็นการแทรกแซงของการบรรยายเกี่ยวกับอิทัปปัจจยตาหรืออย่างไร. อาตมารู้สึกว่าจะไม่เป็นการแทรกแซง เพราะว่า ถ้ารู้จักปฏิบัติเกี่ยวกับแม่ให้ถูกต้อง มันก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎของอิทัปปัจจยตา อยู่นั่นเอง. แต่เนื่องจากมีผู้ขอรับรองให้พูดเรื่องเกี่ยวกับแม่อาตมาก็ต้องยอมรับ เรียกว่าเกรงใจก็ได้ เพราะว่าเราทำงานร่วมกัน.

แต่คิดดูอีกทีหนึ่ง ก็รู้สึกว่าเราก็เป็นคนมีแม่ แม่จะเป็นเด็กหัวหงอกแล้ว ก็ยังมีแม่ ใคร ๆ ก็ยังมีแม่; แม่ยังจำเป็นอยู่ แม่แก่เด็กหัวหงอกที่ต้องรับรู้. ขอให้ นึกอย่างนี้กันทุกคน; ถ้าเป็นเด็กหัวหงอกแล้ว ยังสนองคุณของแม่ไม่ได้ มันก็ดู กระทบอยู่ จึงเป็นสิ่งที่ต้องศึกษา สำหรับเป็นตัวอย่างแก่เด็ก ที่ยังไม่มุ่งฟ้าไป ที่เดียว.

พ่อสร้างชีวิต แม่สร้างวิญญาน

ทีนี้ เราก็จะได้พิจารณากันถึงคำว่าแม่. สิ่งแรกที่สุดที่จะต้องพิจารณาก็คือคำว่า *ทำไมภาษาบาลี ที่ใช้กันอยู่เป็นหลักนี้ มีคำว่ามาตาปิตา คือแม่ – พ่อ ?* ไม่เหมือนกับภาษาไทยที่จะพูดว่าพ่อ – แม่, ทั้งที่ประเทศอินเดียเป็นแม่แบบวัฒนธรรมของไทยเราทุกอย่างทุกประการ. ภาษาอินเดียใช้คำว่า แม่ – พ่อ; แต่เราก็ยัง มาใช้กลับกันว่า พ่อ – แม่. ข้อนี้ก็เป็นสิ่งที่ควรพิจารณา ว่าทำไม ภาษาบาลี โดยเฉพาะ จึงใช้คำว่าแม่และพ่อ.

อาตมาเห็นว่า เพราะแม่มาก่อน ถึงก่อน หรือสอนก่อน แก่ลูกเล็ก ๆ นั้น; ฉะนั้น ทำให้นึกถึงแม่ก่อนพ่อ. ทีนี้จะดูอีกทีว่า เด็กทารกเขาจะออกเสียงว่า แม่ได้ง่ายกว่าพ่อ, คือออกเสียงคำว่า *ม่า* ได้ง่ายกว่าที่จะออกเสียงว่า *ป้า*, ออกเสียง ม. ง่ายกว่าออกเสียง ป.; เด็กคงจะพูดคำว่า แม่, ได้ดีก่อนคำว่า พ่อ ก็ได้; และ เมื่อดูถึงพฤติกรรมทั่วไปแล้ว แม่มาก่อนพ่อ. สรุปความแล้วก็อาจจะได้เป็นว่า พ่อสร้างชีวิต แม่สร้างวิญญาน.

ข้อนี้ขอให้สนใจกันสักหน่อยว่า **แม่สร้างวิญญานของลูกได้อย่างไร.** เราได้รับมรดกจากแม่ ในเรื่องมรณาทหรือการเป็นอยู่มากกว่าพ่อ; จะขอยกตัวอย่างที่ **แม่ได้ทำหน้าที่ของแม่ ในการสร้างนิสัยอันละเอียดให้แก่ลูก** เช่น :-

ใน **ความเรียบร้อย** แม่กวัดขัน ให้ล้างจานข้าวให้สะอาด ให้เรียบร้อย, แล้วเก็บให้เรียบร้อย, เสื้อผ้าต้องเรียบร้อย, ปูที่นอนเรียบร้อย, ล้างมือล้างเท้าสะอาด.

แม่สอนให้ประหยัด เกิดนิสัยประหยัด : แม่บังคับให้ใช้น้ำล้างเท้าอย่างประหยัด, ใช้น้ำอาบแต่ประหยัด, ใช้ไฟอย่างประหยัด เชือกผูกของ กระดาษห่อของ, เศษกระดาษที่พอจะทำเชื้อไฟได้สักชนิดหนึ่ง ก็ยังต้องประหยัด.

แม่สร้างนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตน แม่สอนว่ายอมแพ้นั้นไม่ถือว่าเป็นการเสียเกียรติ เพราะให้เรื่องมันระงับไป; แต่ก็ไม่ต้องเสียหายอะไร เพียงแต่ว่าต้องยอมแพ้ มันเป็นการปลอดภัย, แล้วใคร ๆ ก็รักคนที่ยอมแพ้ไม่ให้เกิดเรื่อง.

แม่สอนให้อื่อเพื่อเพื่อน แม่สอนว่าให้ลูกแมวได้กินข้าวก่อน แล้วคนจึงกิน, สัตว์เครื่องานเป็นเพื่อนของเรา, คนขอทานเป็นเพื่อนของเรา, คนไร้ญาติขาดมิตรมาตามอยู่ตามทำน้ำ ก็จะต้องอื่อเพื่อ, ถ้าเรากินเอง มันก็ถ่าย ออกหมด ถ้าเราให้เพื่อนกิน มันอยู่ในหัวใจของเขายาวนานนัก.

แม่อบรมนิสัยให้รักน้อง ให้รักเพื่อน; แม่สอนว่า น้องเอาเปรียบพี่ได้ แต่พี่เอาเปรียบน้องไม่ได้, น้องโกงพี่ได้ แต่พี่โกงน้องไม่ได้; อย่างนี้เป็นต้น.

แม่สอนให้ดูว่า **ไก่ไม่มีเห็บ** เพราะว่ามันช่วยจิกให้กันและกัน ลูกไก่เล็ก ๆ ยังช่วยจิกเห็บให้ลูกไก่ตัวใหญ่ ฉะนั้น เห็บที่มันอยู่ตามหน้าตามหงอน ซึ่ง

จิกเองไม่ได้ แต่ไก่อก็ไม่มีเห็บ เพราะมันปฏิบัติหน้าที่เพื่อนของมันและกัน. แม้แต่ว่าลิงมันก็หาหาให้แอกันและกัน, สุนัขมันก็ยังกัดหมัดให้แอกันและกัน ตรงที่ที่มันกัดเองไม่ได้ เราจึง **ต้องมีเพื่อน.**

แม่อบรมนิสสัยกัณฐ์ผู้คุณ ให้เด็กเล็ก ๆ ช่วยทำงานให้แม่บ้าง ทำอะไรไม่ได้มาก ก็เพียงแต่ช่วยตักน้ำพริกแกงให้ก็ยังดี, เขี่ยขบขาให้แม่หายเมื่อย, เอาใจใส่เมื่อแม่เจ็บไข้ นี่ปฏิบัติกันมาจนเป็นนิสัย. **เคารพคนแก่ คนเฒ่า พระเจ้า พระสงฆ์** ประนมมืออยู่ตลอดเวลา.

ให้ปลูกฝัง คือว่าให้ใช้เวลาว่างปลูกพริก ปลูกมะเขือ ปลูกตะไคร้ ดอกมะลิ ดอกราตรี แม้แต่สับปะรด กล้วย ก็ยังสอนให้ปลูก. ยัง **สอนคาถากันขโมย** ให้ด้วยว่า “ถ้านกกินเป็นบุญ ถ้าคนกินเป็นทาน”; อาตมายังจำได้อยู่จนกระทั่งบัดนี้ว่า ถ้านกกินให้ถือว่าเราเอาบุญ ถ้าคนขโมยเอาไปถือว่าให้ทาน แล้วมันก็จะไม่ถูกขโมยเลยจนตลอดชีวิต, กลายเป็นให้ทานไปเสียทุกที; ถ้าสัตว์มากินก็เอาบุญ ก็ไม่ต้องฆ่าสัตว์ ไม่ต้องยิงสัตว์.

แม่อบรมนิสสัยห้ามเล่นการพนัน แม้แต่หมากรูกก็ไม่ได้ ห้ามเล่นดนตรี เราชอบต้องแอบเล่น, เรื่องชนไก่กักปลานั้นไม่ต้องพูด; เรื่องเหล้าเรื่องบุหรี่นี้มันเกลียดเอง แม่ไม่ต้องห้าม, พ่อและอาก็ไม่เคยจะต้องสั่งเหล่านี้; เป็นเด็ก ๆ เห็นคนสูบกัญชาสูบยาแดงด้วยกล้องไม้ไผ่เสียงโครก ๆ นั้น รู้สึกว่าเขาเป็นวิรบุรุษแต่เราก็ไม่กล้าลอง.

ทั้งหมดนี้ได้อุปนิสัยมาจากแม่ ที่คอยจ้ำจี้จ้ำไช ว่ากล่าวอยู่เสมอ. นี้คุณเถอะว่า **แม่สร้างอุปนิสัยสร้างดวงใจ** พร้อม ๆ กับที่ **พ่อช่วยสร้างชีวิตโดยส่วนใหญ่** หรือโดยส่วนรวม; แม่อยู่วงใน พ่ออยู่วงนอก.

ควรจะคู่ต่อไปถึงปัญหาว่า เดียวนี้ในบ้านเมืองเรามีปัญหา เด็ก ๆ ไม่เคารพ ไม่รัก ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ชวนกันเป็นอันธพาลมากขึ้น เพราะเขาไม่รู้เรื่องแม่; ปัญหากำลังขยายตัว เพราะเด็กไม่รู้ว่าแม่นั้นคืออะไร. แม่บางคนเสียอีกก็ไม่รู้ว่า *ความเป็นแม่คืออะไร* นี้ก็มีอยู่เหมือนกัน. เพราะเด็ก ๆ เหล่านี้ไม่รู้ว่าการทำให้พ่อแม่ร้อนใจน้ำตาตกนั้น เป็นความเลวร้ายอย่างใหญ่หลวง เขาจึงยังกระทำกันอยู่; ดังนั้น เราจะต้องสอนให้เขารู้ว่า แม่คืออะไร.

แม่เป็นผู้สร้างโลก

แม่คืออะไร ? เป็นสิ่งที่ทุกคนควรรู้ และรู้โดยปรหมัตถ์ชั้นลึกซึ่งเนื้อความอันลึกซึ้ง. โดยปรหมัตถ์แล้วเราต้องกล่าวว่า **แม่เป็นผู้สร้างโลก.** โลกจะดีหรือเลว ก็เพราะคนในโลกมันดีหรือเลว, คนในโลกมันจะดีหรือเลวก็เพราะแม่ได้สร้างอุปนิสัยคนเหล่านั้นมาอย่างไร. ถ้าสร้างมาดี คนมันดี โลกนี้มันก็ดี; ถ้าสร้างมาไม่ดี โลกนี้มันก็ไม่ดี. จึงเห็นได้ว่า แม่อยู่ในฐานะเป็นผู้สร้างโลก ราวกับว่าเป็นพระเจ้า.

แม่เป็นผู้สร้างดวงวิญญาณของลูก แม่ต้องไม่ไปทำหน้าที่พ่อ; ถ้าทำหน้าที่พ่อ พ่อก็จะว่างงาน แล้วโลกก็จะเลวลง เพราะไม่มีใครกล่อมเกลาดวงวิญญาณ. บางพวกเขาแก้ตัวว่า รายได้ไม่พอ แม่ต้องไปช่วยทำงานหารายได้; นั่นมันหลับตาพูด เพราะมันไม่มองดูว่า มันเป็นการเสียหายมากกว่าได้.

ถ้าแม่จะต้องช่วยพ่อทำงาน ก็ต้องไม่ให้เสียหน้าที่ของแม่ คือทำงานชนิดที่ดูแลลูกไปพลางก็ยิ่งได้. คนบางพวกเขายังเอาลูกสะพายหลังไปด้วย เมื่อไปทำงาน เพื่อว่าไม่อยู่ห่างจากลูก.

แม่อบรมความเก่งในบ้าน, พ่ออบรมความเก่งนอกบ้าน ในสังคมที่กว้างกว่า; แต่แล้ว แม่ก็สร้างอุปนิสัยลูกมากกว่าพ่อ.

เราได้รับมารยาทอุปนิสัยต่าง ๆ นานา คิดเนื้อติดตัวมาจนถึงกระทั่งวันนี้. อุปนิสัยประหยัดก็ดี สุภาพก็ดี ขยันขันแข็งก็ดี มาจากแม่โดยตรง, เรียกว่าเป็นเนื้อเป็นตัวมาเพราะการอบรมของแม่. เรายอมรับว่า พ่อช่วยเรามีอาหารกินให้ปลอดภัย, แต่แม่ก็ยังช่วยสร้างดวงวิญญาณของเราอยู่. พ่อรักเราอยู่วงนอก, แต่แม่รักเราอยู่ก้นอก ถึงกับว่ากินเลือดในอกแม่ คือนมของแม่, เรียกว่า มีการถ่ายพันธุ์อุปนิสัยมากที่สุด. นักเลงผสมไก่ ผสมปลากัด เขาบอกให้ฟังว่า การเลือกพันธุ์ผสมนั้น เขาเลือกตัวเมียมากกว่าตัวผู้. เขาจะเลือกพันธุ์ตัวเมียที่ดีที่สุดมาเป็นแม่พันธุ์, พ่อพันธุ์ไม่ค่อยสำคัญนัก; อย่างนี้ก็เป็นสิ่งที่น่าฟัง.

พ่อแม่ควรอบรมลูกให้มีจิตใจสูง

ที่นี่ ก็จะดูไปถึงการอบรม *อบรมลูก*. บางคนสอนลูกไม่ให้ไหว้ใคร เพราะกลัวว่าจะเป็นทาสความคิดความเห็นของใคร; แต่บางคนก็สอนให้ลูกไหว้ใครจนไม่ต้องดูอะไรเอาเสียเลย. อย่างนี้มันผิดทั้ง ๒ อย่าง อาตมาคิดว่าเราควร จะสอนลูกให้รู้จักเลือกว่า ควรจะไหว้ใคร ดีกว่า; ดีกว่าที่จะให้ไหว้ไปตะพึด ดีกว่าที่จะไม่ไหว้เสียเลย, ลูกจะรู้จักเลือกไหว้ จะรู้จักผิดชอบชั่วดีในการรู้จักเลือกไหว้; นี่เป็นการดีกว่าที่จะไม่ให้ไหว้ใครเสียเลย.

ในวันแรกของโรงเรียนอนุบาล เด็ก ๆ ควรจะเรียนกันแต่ว่า **แม่คือใคร**, อย่างนี้ดีกว่าเรียนหนังสือ. ไม่ต้องอุทริให้เรียนภาษาต่างประเทศ ไปตั้งแต่ชั้นอนุบาล, โตะแล้วก็ไม่รู้ว่า **แม่คืออะไร**, **แม่มีบุญคุณอย่างไร** ก็ไม่รู้.

แม่ควรจะอบรมนิสัยจิตใจให้ลูกมีความรู้ลึกสูง : แม่ควรจะพาลูกไปที่ร้านอาหารที่อร่อย ๆ ร้านของเล่นหรือของแต่งตัวที่มีราคาแพง แล้วก็บอกลูกว่า ทั้งหมดนี้เขามีไว้สำหรับทำให้เราโง่. เด็ก ๆ จะรู้จักคิดไปตั้งแต่เด็กว่า ทั้งหมดนี้มันมีไว้สำหรับทำให้เราโง่อย่างไร. ของแต่งตัวสวย ๆ ของกินอร่อย ๆ ของเล่น ตุ๊กตาที่น่ารักอะไรก็ตามเถอะ, ทั้งหมดนี้แม่จะบอกว่า มีไว้สำหรับทำให้เราโง่ แล้วลูกจะคิดอย่างไร มันจะมีผลอย่างไร ก็ค่อยรู้กันเอง.

สอนให้ลูกรู้ว่า เราจะต้องทำอะไร, เราควรมีอะไร, ควรกินอะไร, ควรใช้อะไร, ควรบูชาอะไร, ควรทะนุถนอมอะไร, จึงจะเป็นการถูกต้องที่สุด.

บอกให้ลูกรู้ว่า เรื่องกิน ก็ดี เรื่องกาม ก็ดี เรื่องเกียรติ ก็ดี มีลักษณะเหมือนกับดาบสองคม; ใช้ไปทางหนึ่งก็วินาศ, ใช้ไปทางหนึ่งก็เจริญ.

เด็ก ๆ ควรจะรู้ปรหมัตถเรื่องตัวกู – ของกู คืออย่างไร เสียหายอย่างไร ที่ละเล็กทีละน้อยขึ้นมาตามความสมควร, ตามความเหมาะสม. เด็ก ๆ จะต้องรู้จักอดทน เสียสละเพื่อแม่ ให้สมกับความเจ็บปวด ที่แม่ได้รับเมื่อคลอดเรามา. ให้เด็ก ๆ เขารู้จัก มีอะไรเพื่อได้ทำหน้าที่ให้ถูกต้องเป็นผาสูก ไม่ใช่เพื่อยึดมั่นถือมั่น. ลูกควรจะรู้ว่า เราเกิดมาเพื่ออะไร จะปฏิเสธการเกิดมานี้ไม่ได้ เพราะมันเกิดมาแล้ว มันมีแต่ว่าต่อไป จะต้องทำอะไร.

พ่อแม่ต้องส่งเสริมสัตยชาติญาณแห่งความถูกต้องแก่เด็ก ๆ

ที่นี้จะพูดถึงข้อที่ว่า แม่พ่อจะต้องส่งเสริมลูกอย่างไร, คือ ส่งเสริมสัตยชาติญาณ อย่างไร. เด็ก ๆ ทารกมีสัตยชาติญาณ แห่งการรักดี; คุณเกิดพอเรา

บอกว่าดี ๆ มันก็ดีใจตบพุงแป๊ะ ๆ แป๊ะ ๆ เด็ก ๆ เขาชอบทำงาน, ชอบขอมมาทำงานว่านี่หนูทำเอง นี่หนูทำเอง; **จะต้องส่งเสริมสัญชาตญาณแห่งการชอบทำงาน** นี้ให้ยิ่งขึ้นไปตลอดชีวิต.

เด็ก ๆ **จะต้องรู้จักรักผู้อื่น** รู้จักสังคมนับผู้อื่น เราจะต้องช่วยเพื่อน เราจะต้องมีเพื่อน; ถ้าเราไม่ช่วยเพื่อน เราก็อยู่ไม่ได้ และเราก็จะกลายเป็นคนมีนิสัยที่เลว.

เด็ก ๆ ทำงานให้สนุก รู้จักเป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน ที่รู้สึกว่าเป็นความถูกต้อง, **เป็นสุขที่แท้จริง ไม่ต้องใช้เงิน**; เด็กคนไหนโตขึ้นก็จะรู้จักแสวงหาความสุขใจโดยไม่ต้องใช้เงิน. **ชีวิตกับการงานนั้น ต้องเป็นสิ่งเดียวกัน** ไปเสียเลย; งานคือเกียรติยศสูงสุดของคน. การทำงานให้สนุกนี้เป็นหลักสำคัญที่สุดคือการเดินทางถูกต้องตามกฎหมายของอัทปปัจจยตา ใครทำงานสนุกคนนั้นเดินตามกฎอัทป-ปัจจยตาอย่างยิ่ง.

ที่นี้ ลูกโตแล้ว **ลูกโตขึ้นมา** เป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ควรจะชี้แจงให้เห็นในส่วนที่ลึกขึ้นไปในฐานะเป็นปรมาตม์ **ให้รู้ว่ากามารมณ์กับการสืบพันธุ์นั้นเป็นคนละเรื่องกัน**; กามารมณ์เป็นเรื่องของกิเลส มีผลคือบ้าวบเดียว บ้าวบเดียวเป็นเรื่องของกามารมณ์ อย่าไปหลงเป็นทาสมัน, แต่เรื่องสืบพันธุ์นั้นเป็นหน้าที่ของมนุษย์ **ต้องประพฤติกระทำอย่างถูกต้อง**. เดี่ยวนี้คนหนุ่มคนสาว เอาเรื่องกามารมณ์ไปปนกับเรื่องการสืบพันธุ์ แล้วปฏิบัติผิด ๆ; ถ้า **ปฏิบัติผิด** มันก็เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะเกิดมาเป็นทาสของกามารมณ์. ใครเขาจะหลงไหลก็ตามใจเขา เราไม่เอา.

ไม่ต้องแต่งงานสมรส เพราะว่ากิเลสต้องการ; แต่ **ต้องแต่งงาน** เพราะ **ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี** ว่าเราต้องมีหน้าที่สืบพันธุ์ไว้ สืบพันธุ์มนุษย์ไว้ ให้มนุษย์เดินทางไปถึงนิพพานให้จนได้. ช่วงคนนี้ไปไม่ถึง ช่วงคนหน้าก็ไปให้ถึง.

การแต่งงานเพื่อแบ่งภาระกัน ให้มนุษย์ได้ทำหน้าที่ของมนุษย์ สมบูรณ์ สะดวก โดยเร็ว และโดยง่าย. การแต่งงานเพื่อเป็นคู่คิด เพื่อช่วยกันให้เกิดความง่ายในการก้าวไปข้างหน้า เพื่อความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์; แม้จะพูดว่าเป็นเพื่อนเดินทางไปสู่นิพพานก็ไม่ผิด, แต่คนเขาจะหัวเราะเยาะ นั่นมันคนโง่ไม่ต้องไปสนใจ. การสมรส การแต่งงาน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระ ความยากความลำบากของความเป็นมนุษย์นี้ให้มันง่ายขึ้น, ไม่ใช่เพื่อมาหลงไหล ในกามารมณ์ เหมือนที่เขาทำกันอยู่โดยมาก เสียดสีทุกสิ่งทุกอย่างแรงแรงมาก เพื่อการสมรสและแต่งงาน แต่เพื่อกามารมณ์, ไม่ได้เพื่อการก้าวหน้าไปของความเป็นมนุษย์ สู่จุดหมายปลายทางของความเป็นมนุษย์.

แต่ระวังให้ดี การพูดอย่างนี้ มันถูกค่าทุกที, มีผู้เอาไปพูดต่อก็ไม่พ้นจากการถูกค่า; แต่อาตมาก็ยังขอพูดอยู่อย่างนี้. แม่จะสอนลูก ๆ ให้รู้ว่า **ชีวิตคืออะไร การสมรสคืออะไร; ใครจะค่าก็ตามใจ เราจะทนทำไป** เพื่อการบูชาคุณของแม่เองนั่นก็ยิ่งได้. **แม่ทั้งหลายล้วนแต่ต้องการให้ลูกรอด จะต้องการให้ลูกไปได้ไกลกว่าพ่อแม่ ด้วยกันทั้งนั้น.**

นี่วันแม่, สรุปความว่าวันนี้เป็นวันแม่ **ต้องพูดกันถึงหน้าที่ของแม่** ต้องพูดกันถึง **พระคุณของแม่** ในแง่ที่เป็นปรมาัตถวิจารณ์, คือพินิจพิจารณากันในส่วนลึกของความหมาย เรียกว่าปรมาัตถวิจารณ์. การพูดอย่างนี้ ก็ยังคงอยู่ในชุดของการบรรยาย เรื่องปรมาัตถธรรมกลับมา เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม.

ความรู้ทางปรมาตม์ จะช่วยการปฏิบัติเกี่ยวกับพ่อแม่และลูกถูกต้อง

การปฏิบัติให้ถูกต้องต่อแม่ ต่อพ่อ หรือแม่พ่อปฏิบัติถูกต้องต่อลูก นี้ก็เป็นเรื่องศีลธรรมที่เว้นไม่ได้ ที่จำเป็นที่สุด, แต่การที่จะปฏิบัติให้ถูกต้อง โดยแท้จริงนั้น ต้องมีความรู้ในส่วนปรมาตม์ธรรม, คือในส่วนลึกที่สุดที่มองเห็นยาก; ต้องใช้สติปัญญาพิจารณาว่า ความเป็นพ่อคืออะไร ความเป็นแม่คืออะไร ความเป็นลูกคืออะไร กระทั่งความเป็นหลานเหลนสืบ ๆ ไปคืออะไร, เขาก็จะปฏิบัติได้ถึงความหมายในส่วนลึก จะได้รับประโยชน์ในส่วนลึก. มิใช่สักว่าเกิดมาแล้วก็หลงไหลในกามารมณ์, อย่างดีก็สืบพันธุ์ ในลักษณะเหมือนกับที่สัตว์เดรัจฉานสืบพันธุ์ ไม่มีความมุ่งหมายอะไรมากไปกว่านั้น; นี่ก็เพราะไม่รู้ว่ แม่คืออะไร ไม่รู้ว่แม่คือผู้สร้างดวงวิญญาณของลูก ตั้งแต่ในวันแรกที่ลูกเกิดมา.

แม่ทำหน้าที่อย่างหนึ่ง, พ่อทำหน้าที่อย่างหนึ่ง; ถ้าให้แม่ไปทำหน้าที่ของพ่อ โลกนี้ก็จะไม่มีแม่ แล้วมันจะเป็นอย่างไร, มันจะเกิดความทรุดโทรมในด้านจิตด้านวิญญาณ ด้านอุปนิสัยอย่างไร; มันจะไม่มีสิ่งผูกพันอันลึกซึ้ง ในเรื่องความรัก ในเรื่องความกตัญญู. มันไม่สมกับที่ว่ คำว่แม่นี้มาก่อนคำว่พ่อ ในภาษาธรรมะ ภาษาบาลี ภาษาศาสนา จะพูดว่มาตาปีตา ว่แม่พ่อ, ไม่ได้พูดว่ปีตามาตา ไม่เคยพบเลย; เพราะ แม่มีความสำคัญในส่วนที่ว่มาก่อน, ลูกจะเรียกแม่ซ้ก่อนที่จะเรียกพ่อ คำว่แม่ ออกเสียงง่าย สำหรับลูกเด็กทารก อย่างนี้เป็นต้น.

ขอให้สนใจว่ แม่จะนำหน้าในการสร้างอุปนิสัย ชีวิตวิญญาณในด้านลึกของลูก; เราจึงควรพิจารณากันในลักษณะที่ว่ เป็นปรมาตม์วิจารณ์.

ปรมัตถธรรมอย่างนี้มาแล้ว ศีลธรรมก็จะมีรากฐานคือจะมั่นคง จะก้าวหน้า จะถูกต้อง จะลึกซึ้ง; มันเป็นกฎของอิทัปปัจจยตา อย่างนี้เอง : ชีวิตทุกก้าวอย่างต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา. ไม่ว่าจะอยู่เป็นชวานา หรือว่าจะบรรลุนิพพาน มันเป็นกฎที่เฉียบขาด ว่าเราทุกคนจะต้องเดินให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด เหมือนกับพระเป็นเจ้า.

แม่ก็มีหน้าที่สร้างโลก เหมือนกับพระเป็นเจ้า เพราะเกิดมาก็สร้างอุปนิสัยของเด็ก ๆ ทุกคนในโลก จนโตขึ้นแล้วก็จะได้เป็นพลโลกที่ดี; แม่ก็สร้างโลกนี้เหมือนกับพระเจ้าสร้างโลก และก็โดยกฎของพระเจ้าผู้สร้างโลก คือกฎอิทัปปัจจยตานั่นเอง. จะเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ว่าจะอยู่เป็นชวานา หรือว่าจะบรรลุนิพพาน; พูดอย่างนี้ก็หมายความว่า พูดให้มันหมดจดสิ้นเชิงว่าจะอยู่กันในระดับต่ำเป็นชวานาหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง มันก็ ต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา. แม่ของชวานา ก็ต้อง เป็นแม่ที่ถูกต้อง เป็นแม่ที่เป็นอาจารย์ของลูกที่ดี เป็นพระพรหมของลูกที่ดี เป็นอาหุเนยยบุคคลของลูกที่ดี; ไม่มีอะไรดีไปกว่าแม่ในแง่นี้ ของลูกแต่ละคน ๆ จึงว่าแม่จะอยู่เป็นชวานาก็ต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

ที่นี่ ถ้าจะก้าวหน้าหรือ บรรลุนิพพานอันสูงสุด ก็ต้องยังเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา ให้ถูกต้องทุกกระเบียดนิ้วเป็นลำดับ ๆ ไป, ก็จะไม่เหลือวิสัยที่ว่าคนเราจะบรรลุนิพพาน คือมีชีวิตอันเยือกเย็น ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว. ถ้าปฏิบัติเพื่อความเยือกเย็นถูกต้องได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ตายแล้วก็ไม่ต้องสงสัย เรียกว่ามันมีชีวิตเยือกเย็นกันที่นี้เดี๋ยวนี้, จะได้รับประโยชน์กว่า. ถ้าที่นี้เดี๋ยวนี้ได้รับ, ตายแล้วก็ไม่ต้องสงสัย ไม่ต้องเป็นห่วงต่อเรื่องตายแล้ว; ขอแต่

ให้ทำให้ถูกต้องที่นี้และเดี๋ยวนี้ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ก็เป็นการรับประกันตลอดไป. นี่แม่จะต้องปลูกฝังความรู้อันนี้ให้แก่ลูก ลูกก็จะเดินถูกทาง แล้วก็พร้อมที่จะเป็นแม่ที่ดี เป็นพ่อที่ดี สืบต่อ ๆ กันไปในอนาคต.

ทั้งหมดนี้เราเรียกว่า ปรมัตถวิจารณ์เกี่ยวกับพระคุณของแม่; คุณพระคุณของแม่ในด้านลึก แล้วก็จะได้เคารพรักกตัญญู เชื่อฟังพ่อแม่กันอย่างสูงสุด เพื่อเตรียมตัวให้เป็นพ่อแม่ที่ดีสืบไป ในเมื่อถึงรอบเวรของตนเข้า.

ปรมัตถวิจารณ์นี้ ขอให้เป็นที่สนใจแก่บุคคลทั้งหลาย ที่จะเป็นพ่อเป็นแม่, ให้เป็นความรู้ที่ต้องใช้ ทั้งแก่เด็กที่ยังอมมือและแก่เด็กที่หัวหงอกแล้ว, อย่าได้มีอะไรผิดพลาดในเรื่องหน้าที่ของแม่และลูกต่อไปอีกเลย. หวังว่าพ่อแม่และลูกหลานทั้งหลาย จะมีความรู้เรื่องนี้เพียงพอ, ปฏิบัติแล้วไม่บกพร่องในหน้าที่ของตน ๆ จะได้ประสบความสำเร็จในฐานะที่เป็นมนุษย์ อยู่ทุกทิพาราตริกาลเป็นแน่นอน.

ขอให้ความหวังอันนี้ จงสำเร็จสมตามความปรารถนา เพราะว่าเรามีความเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง : มีความเชื่ออันถูกต้อง มีความพากเพียรถูกต้อง มีความกล้าหาญอย่างถูกต้อง แล้วเป็นอยู่ด้วยความถูกต้องนั้น เป็นสุขอยู่ทุกทิพาราตริกาลเทอญ.

ถ้าจะให้ผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าเป็นผู้เผด็จการ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมาบรรยายปาฐกถาธรรมทุกครั้ง ด้วยความมุ่งหมาย **การกลับมาแห่งศีลธรรม**; มนุษย์เรากำลังมีปัญหา คือไร้สันติสุขส่วนบุคคล และไร้สันติภาพของส่วนรวม. ถ้าเป็นไปได้โดยนัยนี้เรื่อย ๆ ไป ก็จะถึงซึ่งความวิनाศ; จึงมีความมุ่งหมายว่า **ศีลธรรมต้องกลับมา เพื่อโลกจะไม่ต้องวินาศ, ศีลธรรมต้องกลับมา โลกจึงจะไม่วินาศ.** ครั้งที่แล้วมาพูดถึงเรื่อง **พระคุณของแม่ เพราะมองเห็นว่า แม่**

เป็นจุดตั้งต้นของศีลธรรม; ถ้าแม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของแม่ถูกต้องแล้ว มนุษย์ทุกคน จะมีศีลธรรม ถ้าแม่เป็นแม่ไม่ถูกต้องก็หวังไม่ได้ว่า คนเราจะเป็นมนุษย์ ที่มีศีลธรรม, จึงได้พูดถึงเรื่องพระคุณของแม่โดยความหมายในชั้นปรมาตถ์ว่า ปรมาตถ์วิจารณ์ว่าด้วยพระคุณของแม่.

วันนี้จะกล่าวโดยห้วนชื่อว่า ถ้าจะให้ให้มีผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าเผด็จการ , ข้อนี้รวมตลอดไปไม่ว่าเรื่องอะไร : ถ้าจะให้ให้มีผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าแท้ เป็นผู้เผด็จการ. มีคำว่า “แท้” เดิมเข้ามาด้วย; เพราะว่าพระเจ้าบางอย่างบางกรณี เป็นพระเจ้าที่ยังไม่แท้ คือลำเอียงได้เหมือนกับบุคคล. พระเจ้าแท้ ต้องแท้ ไม่มี ลักษณะลำเอียงอย่างบุคคล; เราจะต้องให้พระเจ้าแท้เป็นผู้เผด็จการ.

พระเจ้าแท่นี้มีปัญหา เพราะว่าต่างคนต่างมีพระเจ้าของตน ยืนยันเป็น พระเจ้าแท้, ใคร ๆ จะมาแตะต้องพระเจ้าของเราไม่ได้. นี่มันเกิดปัญหาที่ว่า จะเอาพระเจ้าแท้มาจากไหน ? ปัญหาต่อไปก็คือว่า เผด็จการนั้นคืออย่างไร ? เดียวนี้ใคร ๆ ในโลก แม้โดยเฉพาะในประเทศไทย ก็แข่งค่าเผด็จการอยู่เป็นประจำ เป็นคำที่ใครเกลียดกันทั้งโลกก็ว่าได้. เอาละ, เราจะได้พิจารณากันต่อไป ตามลำดับ.

พระเจ้าแท้ คือกฏอทัปปัจจยตา

สิ่งแรกก็คือ พระเจ้าแท้ ที่จริงจะเป็นของศาสนาไหนก็ได้ เพราะพระเจ้าแท้ จะมีความมุ่งหมายให้มนุษย์ปฏิบัติเพื่อสันติภาพด้วยกันทั้งนั้น; แม้จะห้าม

วิพากษ์วิจารณ์ห้ามแตะต้อง ก็ยังคงหลักเดิมไว้ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร; สังเกตดูแล้วจะเห็นว่า มุ่งหมายจะให้ปฏิบัติเพื่อสันติภาพของโลกด้วยกันทั้งนั้น. สำหรับพุทธบริษัทเรามีพระเจ้าแท้อยู่ที่พระธรรม ที่เรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา สูงสุด อยู่เหนือสิ่งทุกสิ่ง สิ่งสถิตอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่มีชีวิต; แม้พระคุณของแม่ ก็อยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าแท้ จะต้องเชื่อฟังกันให้ถึงที่สุด.

คำว่า **อิทัปปัจจยตา** เป็นคำที่ค่อนข้างใหม่ ยังไม่ค่อยเข้าใจกันมากนัก. ขอบอกกล่าวโดยสรุปว่า ได้แก่กฎของธรรมชาติ, กฎอันเฝ้ายามของธรรมชาติ ที่ว่า สิ่งนี้มีสิ่งนี้ก็ต้องมี, สิ่งนี้เกิดสิ่งนี้ก็ต้องเกิด, สิ่งนี้ดับสิ่งนี้ก็ต้องดับ, เป็นกฎวิทยาศาสตร์แห่งวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย ควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก. ดังนั้น ทุกสิ่งในโลกจึงเป็นไปตามกฎแห่งเหตุและปัจจัย; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดปัญหาที่เกิดตามกฎอิทัปปัจจยตา, การดับปัญหา ก็ดับไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา, เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ทรงนำมาสอน แนะนำให้ปฏิบัติ และพระองค์ก็ทรงเคารพกฎอันนี้ ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด, และว่าเป็นเช่นเดียวกับ พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ซึ่งล้วนแต่เคารพกฎของธรรมชาติอันนี้, เป็นกฎที่ทุกคนจะต้องรู้ และจะต้องประพฤติต่อให้ถูกต้อง มิฉะนั้นจะเกิดความผิดพลาด คือไม่ได้ผลสมตามความมุ่งหมายแล้วยังจะได้ผลตรงกันข้าม จากความมุ่งหมาย คือความพินาศนั่นเอง.

พ่อแม่จะต้องรู้จักใช้กฎอันนี้ต่อลูก, ครูบาอาจารย์จะต้องรู้จักใช้กฎอันนี้ต่อศิษย์, ผู้บังคับบัญชาจะต้องรู้จักใช้กฎอันนี้ต่อผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว จะเกิดผลอันไม่พึงปรารถนา. ที่แล้วมา ผู้ที่มีหน้าที่บังคับบัญชา

ได้เคยใช้เพราะว่าต้องใช้; ถ้าไม่ใช้กฎแห่งอิทัปปัจจยตาอย่างถูกต้อง ผลก็จะไม่เกิดขึ้น; ไม่ต้องพูดถึงเรื่องใหญ่โตอะไร เดี่ยวนี้ปัญหาที่ว่า ถนนในกรุงเทพฯ รกไปด้วยขยะ หรือว่าเต็มไปด้วยขุม นี่เพราะเราไม่รู้จักใช้กฎอิทัปปัจจยตา เกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ. ประชาธิปไตยจะเต็มไปไม่ได้; ประชาธิปไตยจะเต็มไปไม่ได้ จะเต็มไปคือสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าไม่รู้จักใช้กฎอิทัปปัจจยตา ไม่ได้ใช้ หรือว่าใช้อย่างไม่ถูกต้อง.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้าแท้ คือกฎอิทัปปัจจยตาของธรรมชาติ ที่แสดงอำนาจอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง และตลอดกาลเวลา : เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี. ถ้าเหตุปัจจัยมันผิด ผลมันก็ผิด; ถ้าเหตุปัจจัยถูกต้อง ผลมันก็ถูกต้อง.

ศึกษาคำว่า “เหตุปัจจัย” ให้ถูกต้อง

ที่นี่ เราจะดูกันถึงสิ่งที่เรียกว่า เหตุปัจจัย หรือคำว่า เหตุปัจจัย เพราะเราต้องการให้พระเจ้าเหตุปัจจัย. คำว่า เหตุปัจจัย เป็นคำที่น่าสงสัย คือ ไม่มีใครเข้าใจ, ไม่มีคำว่าเหตุปัจจัยที่ถูกต้อง มีแต่คำว่าเหตุปัจจัยที่ตื่นตูมเพราะหวาดกลัวหวาดกลัวถึงขนาดที่เรียกว่าขึ้นสมอง. คนบ้านนอกภาคใต้เขาพูดกันว่า อุจจาระขึ้นสมอง เมื่อมันกล้วมากเกินไป; เดี่ยวนี้คนกลัวคำว่าเหตุปัจจัยมากเกินไป จนอุจจาระขึ้นสมอง แล้วมันก็ไม่ขึ้นสมอง มันก็ไม่มีความคิดความนึก เพราะอุจจาระมันเข้าไปอยู่แทนเสียหมด. นี่เราอย่าได้กลัวอะไรถึงขนาดที่เรียกว่าขึ้นสมองเลย;

เรากลัวเผด็จการกันนัก ก็เพราะไปหมายเอาเผด็จการของทรราช คือผู้มีอำนาจที่เต็มไปด้วยกิเลส เป็นการใช้กิเลสบังคับสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไป.

คำว่า เผด็จการ ๆ นั้น ที่แท้เป็นคำกลาง ๆ เอาไปใช้ฝ่ายผิดก็ได้, ไปใช้ฝ่ายถูกก็ได้; เหมือนเครื่องมือที่คม ใช้ฆ่าคนก็ได้ ใช้ทำางานก็ได้ แล้วแต่จะเอาไปใช้ในทางไหน. ความหมายที่แท้จริงอยู่ที่ว่า มันเลียบขาด มันจริงบริสุทธิ์ ไม่ลำเอียง มันไม่อ่อนแอ. นี้ขอให้รู้ความหมายของคำว่ามันจริง มันบริสุทธิ์ มันเลียบขาด มันไม่ลำเอียง มันไม่อ่อนแอ. อำนาจอันนี้ใช้เผด็จการเพื่อจะจัดปัญหาทุกอย่างได้ ใช้ผิดก็ได้ผลผิด ใช้ถูกก็ได้ผลถูก เผด็จการต้องเป็นสิ่งที่ใช้กันจริง ๆ โดยไม่มีความโลเลหรืออ่อนแอลำเอียง.

ในบาลีมีการกล่าวถึงคำว่า เมื่อลูกเล็ก ๆ มีกระเบื้องหรือก้างปลาติดคอที่เลี้ยงหรือพ่อแม่ต้องควักออกจนได้ ในลักษณะที่เป็นเผด็จการ จะโอ้อวดโอ้อวดอะไรอยู่ไม่ได้; มันต้องใช้การกระทำที่เลียบขาด เพื่อจะควักเอากระเบื้องหรือก้างปลานั้นออกมาเสียจากคอ. สังเกตดูว่า เมื่อสัตว์มันจะหย่านมลูก เช่นสุนัข เป็นต้น อาตมาเห็นด้วยตนเองว่า เมื่อถึงคราวที่มันจะหย่านมลูก มันก็ยังเผด็จการ ไม่ยอมให้เข้ามาใกล้, ไม่ยอมให้ดูคนมออีกตามพอใจ มันก็หย่านมได้สำเร็จ. นี้ดูแต่ ธรรมชาติ ก็ยังรู้จักใช้สิ่งที่เรียกว่า เผด็จการ.

เราทุกคนได้รับประโยชน์อย่างยิ่ง มาจากสิ่งที่เรียกว่าเผด็จการ แต่เรากลับไม่รู้จักร; เราไปเข้าใจผิดจนขึ้นสมอง แล้วกลัวเผด็จการ ซึ่งที่แท้มันมันเป็นเผด็จการของทรราช ของกิเลส ของพญามาร. ถ้าเผด็จการที่ถูกต้อง เป็นเผด็จการของบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ก็มีผลดี, แล้วเราก็ได้ รอดตัวกันมาจนทุกวันนี้

และทุกคน เพราะการเผด็จการของมารดา โดยเฉพาะเมื่อยังเล็ก ๆ ที่ไม่ยอมให้ทำอะไรโดยเด็ดขาด ในสิ่งที่ไม่ควรทำ. ต่อมาเราก็มี พ่อแม่ แล้วก็มี ครูบาอาจารย์ เป็นผู้เผด็จการ, ครูบาอาจารย์ที่ดีเผด็จการด้วยเมตตาและปัญญา เราก็รอดตัวกันมาจนถึงทุกวันนี้, จนมาถึงสมัยที่ไม่มีครูบาอาจารย์ที่แท้จริง มันก็เผด็จการไม่ได้อยู่ดี. ถ้าเป็น บิดามารดาครูบาอาจารย์บริสุทธิตี ก็ควรที่จะใช้เผด็จการนำมนุษย์ไปในทางที่ถูกต้อง; พระราชาผู้ทรงทศพิธราชธรรม ก็ต้องเผด็จการ, มิฉะนั้น ก็จะไม่มียุทธินะอะไรเลย.

พระพุทธองค์ ก็ทรงใช้เผด็จการและต้องใช้เผด็จการ ทรงเผด็จการโดยธรรม. ธรรมะเป็นพระองค์ พระองค์เป็นธรรมะ อย่างที่ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา. พระองค์เผด็จการ ก็หมายความว่า ธรรมะเผด็จการ; แม้ต่อมาทรงล่วงลับไปแล้ว ก็ให้สงฆ์เป็นใหญ่, ไม่ใช่สงฆ์เผด็จการ แต่ธรรมะเผด็จการ. สงฆ์ในที่นี้หมายถึงสงฆ์ที่มีธรรมะ แล้วก็มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ; เช่นเดียวกับเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ.

แล้วเราก็พากันเกลียดเผด็จการอย่างขึ้นสมองเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้; เพราะเอาคำว่าเผด็จการไปให้เป็นคุณธรรมของทรรราช – ผู้ปกครองที่เลวร้าย แล้วก็กลัวเผด็จการ. นี่เพราะเราโง่กันไปเอง รู้จักแต่เผด็จการของทรรราช เป็นโรคติดต่อกันหมดทั้งบ้านทั้งเมืองทั้งโลกก็ว่าได้. ขอคืนความหมายที่ถูกต้องกลับคืนเอามา.

ในยุคที่มีการศึกษามีสติปัญญา ควรจะเข้าใจถูกต้อง ต่อสิ่งที่เรียกว่าเผด็จการ; เช่นเข้าใจถูกต้องต่อกฎของวิทยาศาสตร์ หรือ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่เขียนขาดว่ามันเป็นสิ่งที่จะต้องเผด็จการ, เป็นสัจจะของธรรมชาติ โดยเฉพาะเมื่อจะต้องทำกับกิเลสแล้วต้องเผด็จการ ต้องเผด็จการ. เมื่อจะทำกับตัวกู – ของกูที่

เป็นผลของกิเลสแล้ว มันต้องเผด็จการ, ต้องเผด็จการเต็มที่ ถ้ามีเจ้านั้นแล้วเรา จะทำอะไรไม่ได้; แม้แต่จะไต่ยุ่งให้หมดไปจากกรุงเทพฯ อย่างนี้ก็ทำไม่ได้, จะ ทำให้เศษขยะเกลี้ยงไปจากถนนก็จะทำไม่ได้ ถ้าเราไม่ใช่เผด็จการอันถูกต้อง.

พระเจ้าไม่ช่วยเพราะคนฝืนกฎธรรมชาติ

ทีนี้ ปัญหาต่อไปก็มีว่า เราจะให้พระเจ้าเผด็จการ แล้วทำไมพระเจ้าไม่ มาเผด็จการ, ทำไมพระเจ้าไม่มาช่วยเผด็จการ? นี่ต้องตอบว่าเพราะความโง่ของ เราเอง : ชั้นแรกก็ว่าเราไม่ชอบเผด็จการ; ชั้นที่สองก็ว่าเราไม่มีพระเจ้า, เราไม่มีพระเจ้า. การเผด็จการเป็นหน้าที่ของพระเจ้า พระเจ้าพร้อมที่จะเผด็จการเสมอ; แต่เมื่อเราไม่มีพระเจ้า แล้วใครจะเผด็จการ. เรามีพระเจ้ากันแต่ปากไว้หลอก ตัวเองว่ามีพระเจ้า, แล้วไม่ได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า มันก็ไม่มีอาญาสิทธิ์ ไม่มีอาชญาสิทธิ์ที่จะบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า. เราไม่รู้จักรักรู้จักพระเจ้าอันแท้จริง คือกฎอภัยทัณฑ์ที่ปัจจัยตา ว่าเราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎนั้น, เราได้แต่นั่งอ้อนวอน นั่งอ้อนวอน นั่งบวงสรวง นั่งบูชา, ไม่มีการกระทำที่ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของกฎอภัยทัณฑ์ที่ปัจจัยตา. นี่เรียกว่าเราไม่รู้จักรักรู้จักพระเจ้ากันเสียเลย แล้วเรา ยัง กำลังทำทุกอย่างที่ฝืนประสงค์ของพระเจ้า ทั้งที่พระเจ้าเป็นผู้หวังดี, หวังการ พัฒนา ปัญญาติกฎเกณฑ์อะไรไว้ว่า จะพัฒนา จะเจริญต้องทำอะไร, จะเสื่อมจะ วินาศจะต้องทำอะไร.

เดี๋ยวนี้เราไม่ทำตามประสงค์ของพระเจ้า, เราไม่บูชาการทำหน้าที่ของ มนุษย์. เราไม่รักการทำงาน ไม่บูชาการทำงาน, แล้วเราก็ไม่รักเพื่อน มนุษย์ด้วย; เพียง ๒ ประการเท่านั้น ก็เป็นความฉิบหายของมนุษย์แล้ว ไม่รักการ

งาน ไม่ทำหน้าที่ที่งาน มันก็ต้องตาย. สัตว์หรือคนก็ตามไม่ทำหน้าที่ มันก็ต้องตาย ไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีวิต; อยู่ด้วยความยากจน ก็เพราะไม่ทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างขยันขันแข็ง; หรือ อยู่ได้ด้วยความเห็นแก่ตัว มันก็ไม่รักผู้อื่น, มันก็คอยจ้องที่จะแย่งชิงประโยชน์ของบุคคลอื่น ก็อยู่กันอย่างไม่มีสันติภาพ.

นี่เรา ไม่บูชาการทำหน้าที่ นี้อย่างหนึ่ง, แล้วเรา ไม่รู้จักรักเพื่อนมนุษย์ เสียเลย นี้อย่างหนึ่ง; สองอย่างนี้เป็นการฝืนความประสงค์ของพระเจ้า คือกฎอิทัปปัจจยตา หรือแล้วแต่ใครจะเรียกว่าอะไร. อาตมาถือเป็นหลักเสมอไปว่า กฎอิทัปปัจจยตาเป็นพระเจ้า มีความนิยบขาดว่า ถ้าทำอย่างนี้ผลอย่างนี้จะเกิดขึ้น, ถ้าทำอย่างนี้ผลอย่างนี้จะเกิดขึ้น, เป็นกฎตายตัวอยู่ในสัจจะของธรรมชาติอันนั้น.

วิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเผด็จการ

ที่นี้ เราก็มารู้กันถึงการที่จะแก้ปัญหา. เราจะมีพระเจ้าเป็นผู้เผด็จการกันเถิด มีพระเจ้าที่แท้จริง ในลักษณะที่กล่าวมา; แล้ว ให้พระเจ้าเป็นผู้เผด็จการ ในความหมายที่ถูกต้องของคำคำนั้น. เรามีพระเจ้าแท้จริง มีพระเจ้าสูงสุดอย่าง

ใจจริง ไม่หลอกลวงตัวเอง ไม่หลอกลวงใคร ให้พระเจ้านั้นเป็นผู้เผด็จการ.

ในชั้นแรกสุด ชั้นต่ำสุดชั้นอนุบาล ต้องให้แม่เป็นผู้เผด็จการ; มารดาที่มีคุณสมบัติของความเป็นมารดานั้น มีปัญญาและมีเมตตา เหมือนกับพวกครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ครูบาอาจารย์ทั้งหลายต้องมีปัญญา มีเมตตาอยู่ในใจ. แม่คือ

ครูคนแรก เมื่อทารกลืมตาขึ้นมาในโลก แม่เป็นครูคนแรก; ฉะนั้น ต้องให้แม่เผด็จการ ต้องจัดการให้ถูกต้องไปตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา ให้ลูกมันเจริญขึ้นมา อย่าให้มีความเสื่อมเลย.

ถัดจากแม่ก็ครูบาอาจารย์ ที่เป็นครูบาอาจารย์แท้จริง มีเมตตา มีปัญญาเผด็จการ. เดียวนี้เราไม่ได้อบรมครู ในลักษณะผู้มีปัญญามีเมตตา นำดวงวิญญาณของชาวโลกไป; เราอบรมครูเพียงให้รู้จักสอนหนังสือ ให้สอนวิชาชีพ ให้เก่งทางเทคโนโลยี เพื่อจะส่งเสริมเศรษฐกิจและการเมืองเป็นต้น แต่อย่างเดียว, ไม่มีคุณธรรมสำหรับมนุษย์ที่จะรักผู้อื่น หรือว่าที่จะดำรงตนอยู่ในกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตาอย่างแน่นแฟ้น. เราจะต้องปลูกฝังครูบาอาจารย์ ชนิดนี้ขึ้นมาในโลก เป็นผู้เผด็จการเด็กในรุ่นที่เป็นเด็กต่อจากรุ่นอนุบาล.

ที่นี้ **ต่อจากครูบาอาจารย์ก็มาถึงผู้บังคับบัญชา** ทุกคนต้องมีผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ตามหน้าที่การงานของตน; มีผู้บังคับบัญชาที่ประกอบไปด้วยธรรมะ, มีธรรมะของผู้บังคับบัญชา เป็นผู้เผด็จการ.

ที่นี้ ก็มาถึงอำนาจอันกว้างใหญ่ออกไป **ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากประชาธิปไตยนั้น** ต้องเป็นผู้เผด็จการ และเผด็จการให้สำเร็จ. เรามีระบบประชาธิปไตยกันก็ได้ แต่ว่า **ต้องมีธรรมะเป็นตัวระบบ** แล้วก็ให้ธรรมะเป็นผู้เผด็จการ คือมีความถูกต้องเป็นผู้เผด็จการ.

รวมความทั้งหมดทั้งสิ้นแล้ว ก็จะต้องกล่าวได้ว่า **ผู้รับมอบอำนาจจากพระเจ้านั้นแหละ** เป็นผู้เผด็จการ, **ผู้รับมอบอำนาจจากพระเจ้านั้นต้องเป็นผู้มีธรรมะ, มีธรรมะแท้ประจำตน** คืออำนาจที่ได้รับมาจากพระเจ้า ต้องเผด็จการ

เพราะว่ามันอาจจะเผด็จการ. ถ้ามีธรรมะแล้วมันอาจจะเผด็จการ; และมันอาจจะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ มันต้องทำลงไป คือต้องมีการกระทำที่เป็นการเผด็จการ ด้วยอำนาจของธรรมะ ที่ได้รับมอบมาจากพระเจ้าคือกฎของอิทัปปัจจยตา.

ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่าทั้งหมดนี้ ต้องเป็นไปโดยกฎของอิทัปปัจจยตาอย่างถูกต้อง. อย่าลืมว่ากฎอิทัปปัจจยตามีได้ทั้ง ๒ ฝ่าย : ฝ่ายวินาศทำไป มันก็วินาศ, ฝ่ายเจริญทำไปมันก็เจริญ. คำว่า ถูกต้อง ในที่นี้ หมายถึงถูกต้องแก่ความเจริญของมนุษย์เรา ให้บุคคลได้รับสันติสุข, ให้สังคมได้รับสันติภาพ. กฎอิทัปปัจจยตาจะช่วยให้ แล้วแต่ว่าจะต้องการอะไร; ถ้าต้องการวินาศก็ทำไปในลักษณะที่ให้มันวินาศ ให้อบายมุขเต็มบ้านเต็มเมือง ให้คอร์รัปชั่นเต็มบ้านเต็มเมือง ให้กิเลสเป็นผู้เผด็จการ แล้วก็ให้ทราชามาเผด็จการ; นั่นมันจะได้ผลอย่างไรก็ลองคิดดูเอง.

ไม่ให้ธรรมะเผด็จการ กิเลสจะเผด็จการเสียเอง

ที่นี้ ถ้าเราไม่ให้ธรรมะเผด็จการ ไม่ให้พระเจ้าเผด็จการ, แล้วอะไรจะเผด็จการ? มันก็คือ กิเลส หรือ ซาตาน หรือ พญามาร จะมาเป็นผู้เผด็จการ, มันจะมาของมันเอง; พอว่างจากอำนาจของธรรมะ อธรรมก็เข้ามาเผด็จการ เข้ามาครองหน้าที่; ความถูกต้องออกไป ความไม่ถูกต้องก็เข้ามาแทนที่; เพราะว่ามันอยู่ด้วยจิตใจที่มีความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ. ถ้าความต้องการถูกต้อง ก็ทำไปอย่างถูกต้อง; ถ้าความต้องการมันผิดพลาด มันก็ต้องทำไปอย่างผิดพลาด ทำไปตามอำนาจของกิเลส หรือของซาตาน หรือของพญามาร,

แล้วแต่ใครจะเรียกว่าอย่างไร. นั่นแหละคือเผด็จการของทรราชที่เราถล่มกันนักจนกลัวคำว่าเผด็จการเตลิดเปิดเปิงไป, ไม่อยากจะได้ยินได้ฟังคำว่าเผด็จการ; ทั้งที่ได้รับความประโยชน์จากเผด็จการมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก ตั้งแต่เกิดจากท้องของมารดาได้รับความประโยชน์จากเผด็จการจนเป็นเนื้อเป็นตัวมา, แล้วก็กลายเป็นสัตว์เนรคุณไม่รู้จักบุญคุณของคำว่าเผด็จการ ที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์เคยให้มาตั้งแต่อ่อนแต่ออก. เป็นผู้มี ความเข้าใจถูกต้อง, เลิกกลัวคำว่าเผด็จการจนขึ้นสมองกันเสียทีเถิด; เอาเผด็จการนั้นแหละมาใช้ ให้เป็นโอกาสของพระธรรมของพระเจ้า หรือของธรรมชาติฝ่ายสูง ที่จะมาเผด็จการมนุษย์เราหรือโลกเรา ให้เป็นไปในทางแห่งความถูกต้อง.

ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้ ก็เลสก็จะมาเผด็จการ, ตัวกู-ของกูก็จะเกิดขึ้นมาชนิดที่เป็นทรราช แล้วก็มาเผด็จการ, เราก็จะไม่ได้รับความประโยชน์อะไรจากความ เป็นมนุษย์ของเรา นอกจากความทนทรมานอย่างเดียว. อาตมาจึงขอยืนยันอยู่ตลอดเวลาว่า ถ้าจะให้มันมีผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าเผด็จการ; ถ้าจะให้มันมีผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าเผด็จการ และต้องเป็นพระเจ้าแท้ คือกฎของธรรมะหรืออัมปิปัจจยตา, แล้วก็ให้เผด็จการโดยแท้จริงตามกฎเกณฑ์อันนั้น เราจึงจะอยู่กันอย่างผาสุกโดยบุคคลและโดยส่วนรวม; มิฉะนั้นแล้ว อย่าไปนึกถึงความเจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองอะไรเลย แม้แต่จะไต่ยุงให้หมดไปจากกรุงเทพฯ ก็ทำไม่ได้ เพราะไม่รู้จักความหมายของคำว่าเผด็จการโดยธรรม, เผด็จการโดยธรรมเผด็จการโดยธรรมเผด็จการโดยธรรม, โปรดอย่าบิดผันไปเป็นอย่างอื่นเสีย. อาตมายืนยันว่า เผด็จการโดยธรรม คือธรรมะเป็นผู้เผด็จการ; พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่

ท่านก็ให้ธรรมะเผด็จการ, ปรีนิพพานแล้วก็ยังทรงกำหนดไว้ว่า ให้ธรรมะเป็นผู้เผด็จการ.

ผู้มีธรรมะควรเป็นผู้ทำการเผด็จการ

ธรรมะจะเผด็จการได้อย่างไร ? ก็เผด็จการโดยผู้ที่มีธรรมะ เขามีธรรมะอยู่ในตน ธรรมะนั้นเป็นผู้เผด็จการ; ธรรมะนั้นโดยเฉพาะก็คือ สัจจะ ปัญญา และ เมตตา. ธรรมะคือสัจจะความจริง ความบริสุทธิ์, ปัญญาคือรู้สิ่งที่จะต้องรู้, เมตตาคือความรักใคร่สิ่งที่มีชีวิตด้วยกัน; ธรรมะ ๓ อย่างนี้พอแล้ว คือ สัจจะ คือปัญญา คือเมตตา, คือ สัจจะ คือ ปัญญา คือ เมตตา เป็นธรรมะที่จะเผด็จการ. ผู้ใดมีธรรมะนี้ ผู้นั้นควรเผด็จการ; แต่ที่สำคัญที่สุด นั้นมันมีอยู่อีก ความหมายหนึ่ง คือว่า จะต้องเผด็จการด้วยตนเอง เผด็จการต่อตัวเอง; กิเลสที่เป็นตัวกู

ของกู จะต้องถูกเผด็จการให้หมดไป, แล้วก็ต้องเผด็จการด้วยธรรมะ อย่างเดียวกัน คือให้ตัวเองมีธรรมะ มีสัจจะ มีปัญญา มีเมตตา, แล้วก็เผด็จการตัวเอง คือชำระให้สะอาด ให้เกลี้ยงเกลาไปจากสิ่งเลวร้ายหรือกิเลสทั้งปวง.

เรื่องมันมาจบลงที่ว่า ตัวเองจะต้องเผด็จการต่อตัวเอง เพราะว่าใครจะมาทำให้ได้ ? พระเจ้าต้องเป็นตัวธรรมะที่มาอยู่ในเรา, แล้วเราก็เผด็จการต่อตัวเรา, นี้เรียกว่าพระเจ้ามาเผด็จการ. พระเจ้ามาในรูปของธรรมะ แล้วธรรมะก็เป็นผู้เผด็จการ ชักฟอกนิสัยสันดาน ให้เลิกละจากความเป็นคนเลวร้ายมาเป็นคนที่บริสุทธิ์ ถูกต้องตามความหมายของคำว่ามนุษย์.

ถ้าจะให้มืผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าแท้เป็นผู้เผด็จการ

๓๓๗

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้นำไปคิดไปนึกให้เป็นอย่างดี ว่า ถ้าจะมีผล
แน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าเผด็จการ คือธรรมะเผด็จการ, ผู้มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ, ตัวเอง
ที่มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ, แล้วจึงมีความผาสุกทุกทิพาราตริกกาลทุก ๆ คนเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๒๗ -

๑๖ ตุลาคม ๒๕๒๖

จะให้โชติช่วงชัชวาล ต้องกล้าหาญทางจริยธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันก่อน อาตมากล่าวโดยหัวข้อว่า **จะให้
มีผลแน่ ๆ ต้องให้ธรรมะเผด็จการ**; ส่วนในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อว่า **จะให้
โชติช่วงชัชวาล ต้องกล้าหาญทางจริยธรรม** ซึ่งเป็นการบรรยายที่มีใจความ
ต่อเนื่องกัน.

เราต้องการความโศติช่วงชัवालด้วยกันทั้งนั้น : โศติช่วงชัवालส่วนบุคคล ในตัวบุคคล ก็โศติช่วงชัवाल; หมายความว่า สบายดี มีปัญญา มีความรุ่งเรือง ทั้งทางฝ่ายวัตถุและจิตใจ, ส่วน ครอบครัว ก็จะต้องมีความโศติช่วงชัवाल, ส่วน สังคม รวมกันทั้งบ้าน ทั้งเมือง ทั้งโลก ก็ต้องการความโศติช่วงชัवाल, เรียกว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา; ทั้งนี้ก็เพราะว่า เราเล็งถึงภาวะแห่งความสุข มีสันติสุข. แต่ก็มีได้หยอหยง เป็นความบันเทิงรื่นเริงเต็มที่; ที่เป็นอย่างดี ก็คือ บันเทิงรื่นเริงด้วยธรรมะ ไม่ใช่บันเทิงรื่นเริงด้วยกิเลส.

ปัญหาทุกชนิดเนื่องมาจากขาดศีลธรรม

เดี๋ยวนี้เรา มีปัญหาที่สำคัญ ๆ เช่น ความไม่รักใคร่ ผูกพันสมัครสมานสามัคคี ความไม่มีสันติสุขส่วนบุคคล ไม่มีสันติภาพส่วนรวม และ ไม่มีภราดรภาพ คือความรู้สึกที่เป็นพี่น้องกันหรือมิตรภาพ คือความรู้สึกที่เป็นมิตรกัน ในโลกจึงเต็มไปด้วยความวุ่นวาย; นี่คือตัวปัญหา. ปัญหานี้จะหมดไป ก็เพราะศีลธรรมกลับมา; ศีลธรรมกลับมาแล้ว ก็ย่อมจะสร้างความโศติช่วงชัवालส่วนบุคคลส่วนครอบครัวหรือส่วนสังคม ทั้งหมด, ศีลธรรมจะกลับมา อย่างมั่นคงและก้าวหน้า นั้น ต้องมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน. ปาฐกถาชุดนี้จึงมีชื่อเรียกรวม ๆ กันว่า เรื่องปรมัตถธรรมกลับมา; ปรมัตถธรรมในที่นี้ หมายถึงธรรมะส่วนลึกที่เมื่อเรารู้แล้วจะปฏิบัติส่วนศีลธรรม อันเป็นส่วนนอกได้อย่างสะดวกคาย ให้ศีลธรรมนั้นมีรากฐานคือเจริญ.

เราควรจะเรียกกันให้ตายตัวเสียที่ว่า ศีลธรรม คือหลักปฏิบัติ; จริยธรรม คือปรัชญา หรือ หลักวิชาความรู้อันลึกซึ้ง สำหรับสนับสนุนการปฏิบัติ;

ในภาษาศีลธรรมเขาก็มีใช้เรียกกันอย่างตายตัว จะเรียกว่าทั่วไปในหมู่นักจริยธรรม. แต่ในบ้านเมืองเรายังสับสน ถือเอา **หลักที่เขาใช้กันอยู่** ก็จะมีว่า **ศีลธรรม** คือ *morality* **จริยธรรม** คือ *philosophy of morality*; กลับกันก็คือ *morality* "ได้แก่" ศีลธรรม, *philosophy of morality* "ได้แก่"จริยธรรม. แต่ *philosophy of morality* นี้ บางทีเขาก็เรียกกันสั้น ๆ ว่า *ethics*. นี้ขอให้ใช้คำที่เป็นที่เข้าใจตกลงกันให้มันง่าย ๆ อย่างนี้, ไม่ต้องพูดกันหลายคำ ไม่ต้องอธิบายกันหลายคำ ก็รู้ว่าหมายถึงอะไร.

ใจความสำคัญของเรื่องนี้ก็มีอยู่ว่า มัน **ไม่มีปัญหาอะไร ที่ไม่ได้ออกมาจากความไร้ศีลธรรม, สภาพไร้ศีลธรรมย่อมสร้างปัญหาทุกชนิด.** อาตมาใช้คำว่า ทุกชนิด; ถ้าศีลธรรมกลับมาปัญหามันหมด **จึงจำเป็นที่จะต้องให้ศีลธรรมกลับมา** และเป็นศีลธรรมที่สำเร็จประโยชน์ก็คือ **มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน.** พวกเรามาพูดกันถึงเรื่องนี้ให้มากที่สุด เรื่องศีลธรรมที่มีปรมัตถธรรม เป็นรากฐานแล้วก็จะแก้ปัญหาด่าง ๆ ได้, ซึ่งในที่นี้ก็หมายถึงความไม่โชติช่วงชัชวาล ในส่วนบุคคล ส่วนครอบครัว และส่วนรวม.

พิจารณาเรื่องความโชติช่วงชัชวาล

ที่นี้ ก็จะได้พูดกันถึงเรื่องความโชติช่วงชัชวาล. **ความโชติช่วงชัชวาล** นี้ ควรจะแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ **โชติช่วงชัชวาล ทางวัตถุธรรม,** และ **โชติช่วงชัชวาล ทางนามธรรม หรือศีลธรรม** นั่นเอง. ชัชวาลทางวัตถุ มันก็รุ่งเรือง แพรพรรณไปด้วยวัตถุ, โชติช่วงทางนามธรรมก็รุ่งเรืองอยู่ในจิตใจ ซึ่งจะบันดาลให้ออกมา เป็นเรื่องทางกายทางวาจา อย่างโชติช่วงชัชวาล.

โชติช่วงชัชวาล ทางวัตถุธรรมนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของกิเลส; เพราะวัตถุเป็นอารมณ์ของกิเลสโดยตรง กิเลสต้องการวัตถุ. โชติช่วงนี้เราเห็นได้ด้วยตา ว่าเจริญรุ่งเรืองอย่างนั้นอย่างนี้, อย่างในพระบาลีก็มีทั่วไปทุกแห่ง ที่กล่าวถึงนครที่เจริญรุ่งเรืองขวกไขว้ไปด้วยวัตถุ ช้าง ม้า วัว ควาย เสียงดนตรี เหล่านี้เป็นต้น. เจริญทางวัตถุ เจริญทางเศรษฐกิจ สรุปลงมาแล้ว ก็เจริญด้วยวัตถุที่เป็นเครื่องสนองกิเลสเป็นส่วนใหญ่. ส่วน ความเจริญทางนามธรรมนั้นเป็นเรื่องของโพธิ. ขอให้กำหนดไว้ให้ดี ๆ ว่า ทางวัตถุเป็นเรื่องของกิเลส, ทางนามธรรมเป็นเรื่องของโพธิ. เรื่องของโพธิ เห็นไม่ได้ด้วยตานัก; ต้องเห็นด้วยจิตใจ เป็นเรื่องทางจิตที่เกี่ยวกับปัญญา เป็นวัฒนธรรม.

ดูกันให้ละเอียดอีกนิดหนึ่งว่า ความโชติช่วงของกิเลสนั้น ระวังให้ดี จะกลายเป็นความมืดสีขาว; เรื่องนี้อาตมาพูดมาตั้งสิบกว่าปีแล้ว ว่าความมืดสีขาว ระวังให้ดี. แสงสว่างของความมืดสีขาว, เช่นเมื่อเราทอดตาไปทางดวงอาทิตย์ แสงสว่างของดวงอาทิตย์ก็จะทำให้ตาพร่าไม่เห็นอะไร, นี้เรียกว่าความมืดสีขาว. ความรู้ หรือ การศึกษาในโลกนี้ กำลังเป็นความมืดสีขาวอยู่อย่างมาก, มันก็ทำอะไรชนิดที่ไม่ถูกต้องกับเรื่อง. เมื่อเรามองไปทางดวงอาทิตย์ตาก็พร่าแทบจะก้าวขาไม่ออก; นี่มันเป็นเรื่องปิดบัง ด้วยสิ่งที่เป็นแสงสว่างที่ผิดความหมาย, มันก็เป็นความพินาศ ล้มลุกคลุกคลานทั้งทางกายและทางจิต. ความโชติช่วงของกิเลสก็เป็นอย่างนั้น, มันมีผลทำให้เกิดอะไรขึ้นมา เราวัดกันได้ง่าย ๆ. โชติช่วงของกิเลสหรือความมืดสีขาวนั้น มันมีผลทำให้ต้องเพิ่มโรงพัก เพิ่มตำรวจ เพิ่มเรือนจำ หรือนักโทษ เพิ่มศาล พนักงานยุติธรรม, และในที่สุดทำให้ต้องเพิ่มโรงพยาบาลประสาท หรือโรงพยาบาลโรคจิต หรือ เพิ่มพลเมือง ที่มีจิตใจไม่สมประกอบ; นี้โชติช่วงชัชวาลของกิเลสเป็นอย่างนี้.

ถ้าเป็น ความโชติช่วงของโพธิ โภธิปัญญาแล้ว มันมีแสงสว่างอันแท้จริง ไม่ใช่ความมืดสีขาวอันหลอกลวง มันให้เกิดสันติสุข ให้เกิดความเจริญทางจิตใจ มีวัฒนธรรมที่ถูกต้อง และก็รุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรมนั้น; มันจะมีผลคือลดจำนวนโรงพัก ลดจำนวนตำรวจ ลดจำนวนเรือนจำ ลดจำนวนนักโทษ ลดศาลลดโรงพยาบาลโรคจิตและโรคประสาท, มันตรงกันข้ามอย่างนี้. ขอได้โปรดช่วยพิจารณากันดูให้ดี ๆ.

ที่นี้ เมื่อพูดถึงอาการโชติช่วง มันก็ยังมีอีก ๒ ชนิดแหละว่า โชติช่วงชั่วขณะ เหมือนไฟฟาง, ไฟกองฟางลูกโพล่ง ๆ แล้วก็มอดลง; แล้วก็ โชติช่วงอันถาวร เหมือนกับไฟฟ้าหรือดวงอาทิตย์. โชติช่วงชั่วขณะก็เหมือนไฟฟาง, โชติช่วงถาวรก็เหมือนไฟฟ้าหรือดวงอาทิตย์.

ที่นี้ ผลของมัน : โชติช่วงของกิเลส ก็เป็นการทำลายล้างผลาญ; โชติช่วงของโพธิ ก็เป็นการสร้างความวัฒนาถาวร.

โชติช่วงของกิเลส นั้น ก็คือ ล้างผลาญสิ่งที่เป็นทรัพยากรของธรรมชาติ, เป็นสุภายิตตากลดถ่วงกันทั่ว ๆ ไปว่า พระเจ้าสร้าง, มนุษย์ล้างผลาญ. สิ่งต่าง ๆ พระเจ้าสร้างขึ้นมา ในโลกอย่างสมบูรณ์ที่สุด จะเป็นเรื่องดิน น้ำ ลม ไฟ อะไรก็ตาม. ต้องนึกถึงมนุษย์หรือโลกมนุษย์นี้; ก่อนแต่จะมีมนุษย์ในโลกนี้มีอะไร มีแร่ธาตุมีพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีทุกอย่างบริบูรณ์ที่พระเจ้าสร้าง. พอมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกก็เริ่มทำลาย เอานั่นเอานี่มาใช้ด้วยการทำลาย; แม้แต่ไปตัดต้นไม้มาทำกระท่อมอยู่ มันก็เป็นเรื่องทำลายสิ่งทีพระเจ้าสร้าง. นี่ถ้าพัฒนา

รุ่งเรืองไปในทางของวัตถุ หรือกิเลส, มันก็จะ ได้ผลว่า พระเจ้าสร้าง, มนุษย์ ทำลาย.

แต่ถ้าเราจะ โขติช่วงกันไปในทางโพธิ หรือจิตใจ มันก็ เป็นการ สร้างความวัฒนาถาวร; มันได้ผลตรงกันข้ามว่า พระเจ้าสร้าง แล้วมนุษย์ก็ เสริม : อะไร ๆ ที่พระเจ้าสร้างไว้อย่างไร มนุษย์ก็เสริมให้ใช้ประโยชน์ได้ยืดยาว ต่อไป คือไม่ทำลายต้นตอ ไม่ทำอย่างถอนขนห่าน, แต่ว่าจะทำอย่างที่เลี้ยงห่านไว้ ให้ดี ๆ ให้มีประโยชน์ตลอดเวลา. แต่เดี๋ยวนี้เราทำอย่างนี้ไม่ได้ เพราะว่ามัน ควบคุมกันไม่ได้; ในโลกนี้ต่างคนต่างมีอิสระที่จะกอบโกยเอาก็กอบโกยเอา โดย ไม่คำนึงว่าทรัพยากรธรรมชาติจะเสียไปอย่างไร; มิหนำซ้ำเอาสิ่งเหล่านั้นมาเพื่อ ทำลายตัวเอง ส่งเสริมกิเลสของตัวเอง หรือเป็นอาวุธสำหรับทำลายผู้อื่น. ดูเถิด เราใช้เหล็กหรือโลหะใด ๆ อย่างไร, ใช้น้ำมันอย่างไร, ส่วนใหญ่ใช้อะไร ? ส่วน ใหญ่จะใช้เพื่อส่งเสริมกิเลส และทำลายล้างผู้อื่นเสียมากกว่าที่จะมาทำความสงบ สุข. นี่พระเจ้าสร้าง มนุษย์ทำลาย; มันไม่เป็นไปอย่างที่เรียกว่าพระเจ้าสร้าง แล้ว มนุษย์ก็เสริม.

สรุปอีกครั้งหนึ่งว่า อารยธรรมทางวัตถุเป็นของกิเลส, อารยธรรมทาง จิตใจเป็นของโพธิ; มันต้องควบคู่กันไป, และให้อารยธรรมทางจิตใจควบคุม อารยธรรมทางวัตถุ. เดียวนี้มันเอาหัวลง : เอาหัวลงกลายเป็นวัตถุควบคุมจิตใจ เรื่องมันก็ยุ่งกันใหญ่เหมือนที่ปรากฏอยู่ในบัดนี้.

ความกล้าหาญและอุปสรรค

เฮ้, ทีนี้ก็มาพูดถึงคำว่า **กล้าหาญ** หรือความกล้าหาญ. เหตุที่จะกล้าหาญที่เรียกกันว่า *motive*, มันก็ต้องมี *motive* ทุกการกระทำ มิฉะนั้นมันไม่ทำจริง มันไม่ทำดี. เหตุแห่งความกล้าหาญนั้น ถ้าเห็นแก่ชาติก็ทำเพื่อชาติ, เห็นแก่ธรรมะก็ทำเพื่อธรรมะ, เห็นแก่โลกก็ทำเพื่อโลก. ถ้ามีเหตุอันถูกต้อง ก็สละสิ่งต่าง ๆ ได้ดี สละทรัพย์ สละอวัยวะ สละชีวิต สละได้แม้กระทั่งชีวิต เพื่อสร้างความเจริญ.

ทีนี้ พูดถึง **ผู้กล้าหาญ** กันบ้าง อาตมาอยากจะทำคำว่า **พระศาสดา** ทั้งหลายแห่งทุกศาสนาเป็นผู้กล้าหาญทางจริยธรรมที่สุด; ท่านเสียสละทุกอย่างเพื่อช่วยโลก. โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเยซูคริสต์ถึงกับสละชีวิต; **จะต้องยกให้เป็นยอดสุดของศาสดาผู้กล้าหาญเพื่อจริยธรรม.** ระบบที่เรียกว่า *martyr*, *martyr* – ผู้สละชีวิตเพื่อรักษาความถูกต้องไว้นั้น ในศาสนาคริสต์นิยมกันมาก; ผู้ใดได้เสียสละชีวิตเพื่อรักษาความเป็นธรรมไว้ จะถูกนำมาสถาปนาขึ้นเป็น *martyr*. แต่ในพวกพุทธบริษัทไม่เคยเห็นกระทำกันเลย; อย่างคุณยายเขื่อนที่พัทลุง เสียสละชีวิตเพื่อต่อต้านการกินเหล้าของลูกชาย ที่ได้สัญญากันไว้ดีแล้ว พอถึงวันจะบวชยังเอาเพื่อนมาเลี้ยงเหล้า, มารดาก็สนองตอบด้วยการกินยาฆ่าแมลง ฆ่าตัวตายให้มันเห็น; ไม่เห็นว่าใครให้เกียรติศานามาสรรเสริญ เป็นผู้กล้าหาญทางจริยธรรมด้วยชีวิตเป็นเดิมพัน. หรือว่า **บุคคลใดก็ตาม เอาชีวิตเข้าเสี่ยงในการที่จะแก้ไข** ปัญหาปราบอบายมุข ปราบอันธพาล ในบ้านในเมือง ก็ควรจะจัดไว้เป็นผู้กล้าหาญทาง

จริยธรรม.

ส่วน ความกล้าหาญนั้นหมายความว่า กล้าหาญในการที่ใช้ธรรมะ เพื่อดำเนินการ, กล้าเผชิญการด้วยธรรมะ, มีธรรมะเป็นความกล้า. ถ้าเราไม่เผชิญ การด้วยธรรมะด้วยความกล้าหาญแล้ว เราไม่อาจจะเอาชนะอะไรได้; อย่างใน กรุงเทพฯ นี้จะกำจัดยุงก็ไม่ได้, กำจัดขยะกลางถนนก็ไม่ได้, กำจัดควันพิษก็ไม่ได้, จะรักษาระเบียบทางข้ามม้าลายก็ไม่ได้, ไม่มีความกล้าหาญ ที่จะใช้เผชิญการทาง จริยธรรม.

ที่นี้ จะ พูดถึงผู้ไม่กล้าหาญ : พระเจ้าพระสงฆ์ที่ไม่กล้าพูดความจริง มีแต่ประจบทวยกทวยิกา นี้ไม่กล้าหาญ, คณะสงฆ์ที่ไม่กล้ารักษากฎ ของ คณะสงฆ์ให้เคร่งครัด นี้ก็ไม่กล้าหาญ, พ่อบ้านที่กลัวภรรยา ก็เรียกว่าผู้ไม่กล้าหาญ, เจ้าหน้าที่ที่ไม่กล้าสวนทางปิ่น คอยหลบหลีกอยู่นี้ก็ไม่กล้าหาญ.

ที่นี้ ก็จะดูว่า ทุก ๆ ประเทศในโลก ต้องการผู้กล้าหาญทางจริยธรรม. ทุกประเทศต้องการผู้กล้าหาญทางจริยธรรม มาเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ; โดยเฉพาะอย่างยิ่งอธิบดีกรมตำรวจ รัฐมนตรีมหาดไทย นี้เราต้องการก่อน; ตลอดถึงผู้พิพากษาศาลอาญา ครูบาอาจารย์ ทั้งหลายต้องกล้าหาญทางจริยธรรม.

อุปสรรค, อุปสรรคของความกล้าหาญ ก็คือความลำเอียง : ลำเอียง เพราะรัก, ลำเอียงเพราะเกลียด, ลำเอียงเพราะกลัว, ลำเอียงเพราะโง่; เหล่านี้ ทำให้ไม่กล้าหาญทางจริยธรรม เป็นคนอ่อนแอ เป็นคนไม่ถือความสัตย์ บิดพลิ้ว ตระหนี่ไปเสียหมด. นี้เรียกว่าเป็นเรื่องของความกล้าหาญ หรือความไม่กล้าหาญ, ขอได้พิจารณากันอย่างละเอียด.

คำที่ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจน

ที่นี้ เรื่องสุดท้ายก็คือ คำที่ต้องทำความเข้าใจกันให้แจ่มแจ้งชัดเจน และตายตัว. คำแรกที่สุด ก็คือคำว่า ธรรม-ธรรมะ หรือ ธรรม คำนี้แปลว่า หน้าที่ของชีวิต; ถ้าไม่ทำหน้าที่แล้วชีวิตมันก็ต้องตาย หรืออยู่ก็อย่างไม่เจริญ. ธรรมะแปลว่าหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต; นับตั้งแต่ต้นไม้ต้นไถ่ สัตว์เดรัจฉาน หมูหมา กา ไก่ ขึ้นมาถึงมนุษย์ ถึงคน ต้องมีธรรมะ คือหน้าที่ของชีวิต.

ที่นี้ คำที่สอง คือศีลธรรม ศีลธรรมคือสภาพความผาสุกปกติของชีวิต ทั้งของคนทั้งของสัตว์ และทั้งของพืชพันธุ์ที่มีชีวิต.

นี้ ปรัชญาของศีลธรรม เรียกว่าจริยธรรม หรือจริยศาสตร์ ก็ได้ แปลว่า ศาสตร์อันว่าด้วยสิ่งที่มีมนุษย์ควรประพฤติกระทำ หรือหน้าที่นั่นเอง. จริย-ธรรมหรือจริยศาสตร์ ขอให้เป็นหลักวิชา เป็นหลักปรัชญาของศีลธรรม.

ที่นี้ คำว่าสันติสุข คือความสุขของปัจเจกชน, สันติภาพเป็นความสุขของโลก.

ที่นี้ ก็มาถึง คำว่าพัฒนา; ประเทศที่ยิ่งด้วยพัฒนานั้น คือผู้ทำลายสมบัติของพระเจ้า หรือของธรรมชาติ ก็ตาม, ประเทศที่ยิ่งด้วยพัฒนาคือผู้ทำลายสมบัติของพระเจ้า; ประเทศด้อยพัฒนาคือประเทศที่ยังไม่ทำลายอะไรมากมาย. ทุกคนมองเห็นได้ประจักษ์แก่ตนว่า ประเทศไหนยังพัฒนา ยิ่งทำลายทรัพยากรของธรรมชาติมากที่สุด, ขุดค้นเอามาผลิตอย่างอุตสาหกรรม เพื่อสนองกิเลสของมนุษย์, หรือเอามาทำเป็นอาวุธสงคราม ชนิดที่จะใช้ทำลายกันทีเดียวตั้งครึ่งโลก,

เหมือนที่กำลังเตรียมพร้อมอยู่ในบัดนี้. ที่เขาพูดกันว่านะ, อาตมาก็ไม่ได้ไปเห็น, ว่ากบฏที่เดียวอาวุธก็จะทำหน้าที่ล้างผลาญคนตั้งครึ่งโลก, เดียวนี้เขาว่ากันอย่างนี้. นี่ประเทศที่ยิ่งด้วยพัฒนา เขาทำงานอย่างนี้; ส่วนประเทศที่ด้อยพัฒนา อย่างประเทศเรา ๆ นี้ ยังทำอะไรมากอย่างนั้นไม่ได้, มันก็ยังคืออยู่ที่ว่าเราไม่ทำลายทรัพย์สินสมบัติของพระเจ้า เพื่อสนองกิเลสของตน หรือเพื่อทำสงคราม ก็ตาม.

ขอให้ท่านทั้งหลาย ทำความเข้าใจในถ้อยคำเหล่านี้ ที่เราจะได้พูดจากันโดยสะดวกอีกต่อไป ว่า ธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต; ศีลธรรม ศีลธรรมนี้ คือสภาพผาสูกปกติของสิ่งที่มีชีวิต; ปรัชญาของศีลธรรม นั้น คือศาสตร์ว่าด้วยสิ่งทีควรประพฤติปฏิบัติ เรียกว่าจริยธรรมก็ได้ เรียกว่าจริยศาสตร์ก็ได้; สันติสุขเป็นความสุขของเอกชน, สันติภาพเป็นความสุขของโลก, เราจะบัญญัติอย่างอื่นก็ได้ แต่อาตมาบัญญัติอย่างนี้ สำหรับจะพูดกับท่านทั้งหลาย; ประเทศยิ่งด้วยพัฒนา คือประเทศผู้ทำลายทรัพย์สินสมบัติของพระเจ้าหรือของธรรมชาติ; ประเทศด้อยพัฒนา คือประเทศที่ไม่ได้ทำลายทรัพย์สินสมบัติของพระเจ้าอะไรมากมายนัก.

สรุปความ ในที่สุดนี้ก็คือว่า ไม่มีปัญหาอะไรที่ไม่มาจากความไร้ศีลธรรม, ศีลธรรมสิ่งเดียวหรือคำเดียวแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา. ขอให้เราโชติช่วงชัชวาล ด้วยสิ่งทีเรียกว่าศีลธรรมกันเถิด, ขอให้เราโชติช่วงชัชวาลด้วยอารยธรรมทางจิตใจ ยิ่งกว่าอารยธรรมทางวัตถุ. เดียวนี้มันเอาหัวกลับ เอาหัวลงเอาเท้าขึ้นฟ้า, จะจมลงในเหวลงโนนรก ก็เพราะบูชาอารยธรรมทางวัตถุ แล้วก็ทำตาม ๆ กันไปทั่วโลก.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้เข้าใจคำว่า โชติช่วงชัชวาล ต้องกล้าหาญทางจริยธรรม, แล้วดำเนินตนอยู่ในความโชติช่วงชัชวาล มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

ยิ่งเป็นผู้นำ ยิ่งจะต้องเสียสละและอดทน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ ก็ยังคงมีความมุ่งหมาย เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม อันมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน, เหมือนครั้งที่แล้วมา หรือต่อไปตามเดิม.

ขอzoomความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าศีลธรรม และปรมัตถธรรมอยู่บ่อย ๆ ว่า **ศีลธรรม** คือสิ่งที่ทำเพื่อความปกติ; สีละ แปลว่า ปกติ, ศีลธรรม แปลว่า การกระทำเพื่อความปกติ หรือผลที่เกิดขึ้นเป็นความปกติ. ไม่ว่าจะอะไรทุกอย่าง ถ้ามั่น

เป็นไปเพื่อความปกติสุขของมนุษย์ละก็ เรียกว่าศีลธรรมทั้งนั้น; แม้ที่สุดแต่การป้องกันตัวเอง ด้วยสงครามหรือด้วยอะไรก็สุดแท้ ถ้ามั่นเพื่อความปกติสุขของมนุษย์แล้วก็เรียกว่าศีลธรรม. **ปรมัตตธรรม** คือคำอธิบายอันช่วยให้มีศีลธรรมได้อย่างถูกต้อง หรืออย่างเป็นไปได้ จนสำเร็จประโยชน์; จึงต้องเป็นคู่กันไป คือศีลธรรมที่มีปรมัตตธรรมเป็นรากฐาน.

เดี๋ยวนี้ เรากำลังมีปัญหา ซึ่งเราจะต้องทำให้มันสิ้นสุด คือให้มันปกติ. มนุษย์เรากำลังมีปัญหา, หรือ **ทั้งโลกกำลังมีปัญหา**; มีประจักษ์พยานหลักฐานอยู่ง่าย ๆ คือมัน มีการเพิ่มอันตรายบกวนความปกติสุข, ต้องเพิ่มตำรวจ ต้องเพิ่มโรงพัก ต้องเพิ่มนักโทษ หรือนักโทษมันเพิ่มขึ้นมาก็ต้องเพิ่มเรือนจำ เพิ่มโรงพยาบาลประสาท เพราะคนเป็นโรคประสาทและโรคจิตเพิ่มขึ้น ต้องเพิ่มแพทย์ กระทั่งต้องเพิ่มทหาร เพิ่มอาวุธยุทโธปกรณ์, ไม่มีใครกล้าหยุดนิ่งอยู่ได้ จนเดี๋ยวนี้เขาก็เพิ่มอาวุธปรมาณู ซึ่งสามารถทำลายล้างโลกได้.

คิดดูเถอะว่า มันมีปัญหาอย่างนี้ เป็นปัญหามานานชนิด ในรูปของปัญหา เศรษฐกิจก็มี ปัญหาการเมืองก็มี ปัญหาการปกครองก็มี ปัญหาการปราบอาชญากรรมยิ่งมาก ปัญหาการทำลายทรัพยากรของธรรมชาติ ปัญหาส่วนรวม ปัญหาส่วนตัว มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เรื่องสันติภาพ ปัญหาเรื่องสงครามโลก; แล้วก็อยู่กันด้วยความหวั่นวิตก ความหวาดกลัว, **ทุกคนอยู่ด้วยความระแวง ความหวาดกลัวในความปลอดภัยของตน**; รวมกันแล้วนี้เรียกว่าปัญหา.

อาตมาก็ได้แสดง **ธรรมะเกี่ยวกับศีลธรรมที่จะแก้ปัญหา มีปรมัตตธรรมที่จะเป็นรากฐาน**; อย่างครั้งที่แล้ว ๆ มาก็ได้แสดงโดยหัวข้อว่า **จะมีผลกัน**

แน่ ต้องให้ธรรมชาติจัดการ, จะโชติช่วงชัชวาล ต้องกล้าหาญทางจริยธรรม; วันนี้ว่า “ยังเป็นผู้นำ ยังจะต้องเสียสละ และอดทน”, ยังเป็นผู้นำยังจะต้องเสียสละและอดทน ซึ่งจะได้ทำความเข้าใจกันต่อไป.

การต้องมีผู้นำ และลักษณะของผู้นำที่ต้องมีอดทน

ในขั้นแรกก็คือคำว่า ผู้นำ, ผู้นำเป็นสิ่งที่ต้องมี. อย่าอวดดีให้มากเกินไป มัน เป็นสัญชาตญาณของสัตว์ ที่มันก็มีผู้นำ นำโขลง เช่น ช้างนำฝูง แม้แต่แพะและแกะ. เราจะเห็นว่าเมื่อแพะหรือแกะมันเดินไป ตัวที่เดินตามหลังจะตามอย่างไร; แม้ตัวหน้าซึ่งเป็นตัวผู้นำจะก้าวขาพลาดออกไปนิดหนึ่ง ทางคดออกไปนิดหนึ่ง แกะแพะที่ตามหลัง ก็จะเดินตามนั้นอย่าง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์. นี่เป็นสัญชาตญาณแห่งการมีผู้นำและเชื่อผู้นำ. แม้ฝูงคนป่า สมัยที่ยังมีคนป่ายังไม่มีความเจริญ มันก็มีผู้นำ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้นำ.

คุณมนุษย์เราเดี๋ยวนี้ ก็ต้องมีผู้นำหรือผู้จัดการให้ดำเนิน นับตั้งแต่ ทารกอยู่ในครรภ์มารดา มันก็ต้องมีการนำการประคบประหงม ให้มันถูกต้องให้มันปลอดภัย ให้ออกมาเป็นทารกที่ดี; ยูวชนก็ต้องมีผู้นำ คือบิดามารดา ครูบาอาจารย์เป็นผู้นำ; ครอบครัวก็ต้องมีผู้นำ. ตามปกติเราก็เห็นกันว่า พ่อบ้าน เป็นผู้นำครอบครัว เพราะว่ามีสติปัญญา มีกำลัง มีอาวุธ มีอะไรที่จะเป็นผู้นำ ก็ทำความปลอดภัย; ทีมงานแม้งานกีฬา ก็ยังต้องมีผู้นำ ไม่อย่างนั้นมันไม่เป็นไปอย่างมีระเบียบ; นำประเทศก็มีผู้นำ กระทั่ง นำโลกก็กำลังมีผู้พยายามจะนำ แต่มันนำไปไม่ได้เพราะว่าคนทั้งโลกมันไม่ยอม โลกจึงปะปะ ๗ ไปตามการที่มันไม่มีผู้นำ.

แต่ในที่สุด การนำตัวเอง เป็นการนำที่สำคัญอย่างยิ่ง; ถ้านำตัวเองไม่ได้ และจิตใจไม่มีลักษณะเป็นการนำร่างกายนำชีวิตแล้ว มันก็ล้มละลาย นำตัวเองได้จึงจะนำผู้อื่นได้. นี้เรียกว่าการนำ หรือผู้นำ หรือความจำเป็นที่มันจะต้องมีผู้นำ.

ทีนี้ ก็จะดูกันถึงคำว่า ความอดทน ซึ่งผู้นำจะต้องมี; นี้ต้องดูกันดี ๆ หน่อย. คนทั่วไปมักจะคิดว่า “ฉันเป็นผู้นำ ฉันเป็นนายเหนือ ความอดทนต้องไปอยู่ที่ลูกน้องซิ”. อาตมาอยากจะพูดว่ามันโง่เวลาที่สุด ถ้าคิดอย่างนั้น. ผู้นำนั้นแหละ จะต้องอดทนมากกว่า, ผู้นำจะต้องอดทน ต่อปฏิบัติการแห่งความโง่ของลูกน้องที่มีความโง่ทุกคน; ความโง่ของลูกน้องทุกคน จะทำให้เกิดความต้องอดทนแก่ผู้ที่เป็นผู้นำ.

แม้ธรรมชาธรรมชาติ เราก็ต้องอดทนอยู่แล้ว; เช่นว่า ต้องอดทนลำบากตรากตรำในการทำงาน ในการเจ็บไข้ได้ป่วย อดทนต่อคำดูถูกดูหมิ่น นินทา ซึ่งมีอยู่เป็นธรรมดาในโลกนี้. นินทาก็ดี สรรเสริญก็ดี ส่วนใหญ่เป็นเพียงการระบายสีเอาตามความพอใจของผู้พูด แล้วแต่มันจะพูดนินทาหรือพูดสรรเสริญ. นี้เป็นความอดทนทั่ว ๆ ไป.

แต่มี ความอดทนชั้นพิเศษ ชั้นพิเศษ คือการอดทนต่อการบีบคั้นแห่งกิเลสของตนเอง กิเลสมันบีบคั้นจะให้ไปทำชั่วทำเลว ก็ต้องอดทน; ถ้าไม่อดทน มันก็ต้องไปตามกิเลส แล้วมันก็วินาศหมด. อดทนต่อการบีบคั้นของกิเลส แม้

กิเลสของผู้นำที่ทำให้อยากจะยอมเพื่ออยากจะวางมือ อยากจะไม่รู้ไม่ชี้ อยากจะเอาตัวรอดคนเดียว; ถ้ากิเลสอย่างนี้มันเกิดขึ้นแก่ผู้นำ ผู้นำก็ยังคงอดทนอยู่นั่นเอง.

รวมความแล้วว่า ความผันผวนปั่นป่วนในโลกนี้ โดยวิวัฒนาการของโลกก็ดี โดยการกระทำของบุคคลก็ดี มันมารวมอยู่ที่ผู้นำ จะต้องมีความอดทนทั้งนั้น; โดยอาการที่ต้องอดทน ก็คือ ทนต่อการด่าทอ ล้อเลียน ใส้ไคล้ หาเรื่องตำหนิติเตียน. บางพวกก็มีอาชีพด้วยการหาเรื่องตำหนิติเตียนผู้อื่น เป็นอาชีพไปเลยก็มี, อิจฉาริษยาสพประสาท; เหล่านี้มาได้แม้จากบุคคลผู้ที่ได้รับประโยชน์จากผู้นำ เพราะว่าเขาเป็นสัตว์ออกศัตรูไม่รู้คุณบิดามารดา ทำให้บิดามารดาน้ำตาตกอยู่ตลอดเวลา. ภาระหนักเหล่านี้ผู้นำจะต้องอดทน ปฏิบัติตนอยู่ตามหน้าที่ของผู้นำ ในโลกอันแสนจะสับสนวุ่นวายแห่งยุคปัจจุบัน.

โลกปัจจุบันบูชาวัตถุมากกว่าจิต

ที่นี้ ก็มา ดูโลกในสภาพปัจจุบัน กันบ้าง อาตมาขอพูดอุปมาเพื่อมันรวดเร็วรวดเร็วในความเข้าใจ ว่าโลกปัจจุบันนี้ มีความสับสนวุ่นวายอย่างไร. โลกปัจจุบันนี้เปรียบเทียบเหมือนกับว่า **ฝูงลิงที่กำลังหิว** ฝูงลิงที่กำลังหิว **เปรียบเทียบกับฝูงไก่ที่มันกำลังหิว.** ฝูงลิงที่กำลังหิวมันอาละวาด มันรื้อมันค้นมันทำกระจุยกระจายไปหมด, นี่ฝูงลิงที่กำลังหิว; แต่ฝูงไก่ที่มีกำลังหิวไม่เป็นเช่นนั้น. อาตมาเคยสังเกตเห็นไก่บางวันมันไม่ได้กินอะไร พอถึงเวลาขันก็ขันพัก่อนกลางวันก็ขึ้นไปบนกิ่งไม้แล้วมันก็ขัน ทั้ง ๆ ที่ท้องว่าง; นี่ไก่หิวไม่เป็นไร, แต่ลิงหิวแล้วมันเหลือทน.

โลกปัจจุบันมีสภาพเหมือนฝูงลิงที่กำลังหิว ไม่มีลักษณะร่วมมือกับผู้นำ ดีแต่จะกัดกัน ดีแต่จะด่าทอ ดีแต่จะแย่งตำแหน่งผู้นำ. คนเหล่านี้ตามีคตบอดต่อการที่มองเห็นประโยชน์ส่วนรวม ว่าจะต้องมีผู้นำ, เขาอาจจะทำลายประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อประโยชน์ส่วนตัว คือตัวกู-ของกูของเขา; ความยุติธรรมของพวกนี้คือ **ฉันได้ตามที่ฉันต้องการ**; นั่นแหละคือความยุติธรรม มันจึงเต็มไปด้วยเสียงแห่งกิเลส หรือกุตสึปิศาจแห่งตัวกู-ของกู, เต็มไปด้วยเสียงชนิดนี้อยู่ในโลก มันเลยเถิดไปถึงกับว่า มันเป็นลิงหลอกเจ้า. คนเหล่านี้เป็นลิงหลอกเจ้า คือหลอกหลวงต่อผู้มีพระคุณของตนเอง, หลอกหลวงบิดามารดาของตนเอง, หลอกหลวงผู้นำของตนเอง เพื่อประโยชน์ส่วนตัว เขาเรียกว่าลิงมันหลอกเจ้าคือเจ้าของ.

คนเดี๋ยวนี้กำลังหลอกหลวงได้แม้แต่บิดามารดาของตนผู้มีพระคุณ เพราะว่าเขาตกไปในทางหลงใหลอารยธรรมทางวัตถุ. ก่อนนี้อารยธรรมทางวัตถุมันอยู่ข้างล่าง, อารยธรรมทางจิตใจมันอยู่ข้างบน อย่างที่พูดกันว่า ใจมันนำกาย กายมันอยู่ข้างล่าง ใจมันอยู่ข้างบน, **อารยธรรมทางจิตย่อมนำอารยธรรมทางวัตถุ.** แต่เดี๋ยวนี้มันตรงกันข้าม อารยธรรมทางวัตถุขึ้นท่วมทับอารยธรรมทางจิตใจ, อารยธรรมเหล่านี้มันจึงมีลักษณะเหมือนกับเอาหัวลง เอาเท้าขึ้น คนเรากำลังมีลักษณะเอาหัวลงเอาเท้าขึ้น บุษาวัตถุยิ่งกว่าจิตใจ ดังที่เห็น ๆ กันอยู่ทั่วไป. **อารยธรรมทางวัตถุกำลังครอบงำอารยธรรมทางจิต :** จิตอยู่ข้างใต้, กายอยู่ข้างบน; คนก็มีลักษณะเหมือนกับเอาหัวลงเดินไป เอาหัวลงเอาเท้าขึ้น. คิดดูเอาเองว่ามันน่าสังเวชทุเรศกันสักเท่าไร.

หน้าที่ของผู้นำตามกฎธรรมชาติและกิเลส-บุญคุณของผู้นำ

ทีนี้ ก็จะคู่ต่อไปถึงปัญหาต่าง ๆ ว่า หน้าที่ของผู้นำ หน้าที่ของผู้นำตามกฎของธรรมชาติ ที่ฝูงหรือคณะใด ๆ ต้องมีผู้นำ. ผู้นำคือผู้รับผิดชอบ เพื่อให้หมู่คณะนั้นปลอดภัย เพราะว่าส่วนใหญ่ต้องยอมรับว่ามันโง่ คนส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมดนั้น ยังไม่มีความรู้ ไม่มีสติปัญญา ยังโง่ จึงต้องมีผู้นำ. คุณได้ตั้งแต่สัญชาตญาณของสัตว์ที่มันจะต้องมีผู้นำ.

การศึกษามันผิด การศึกษามันผิด มันผิดจากความจริงที่ธรรมชาติต้องการ เพราะว่าให้การศึกษาแต่ชนิดที่ทำให้ฉลาดเพื่อเห็นแก่ตัว, ฉลาดเพื่อเห็นแก่ตัว ขอนั้นว่าฉลาดเพื่อเห็นแก่ตัว. การศึกษาที่มันดื้อน มันขาด มันแหง, มันสอนแต่หนังสือกับวิชาชีพ, ยิ่งฉลาดก็ยิ่งเห็นแก่ตัว. คนอย่างนี้น่ายาก คนที่มีการศึกษาอย่างนี้มันน่ายาก เพราะว่ามาเสรีภาพด้วยความโง่ มันน่ายาก.

เราจะต้องรู้ว่า “กัปตัน” หรือ “ผู้นำ” นี้เป็นสิ่งที่จำเป็น. กัปตันคือผู้ที่ได้รับการเลือกแล้ว ว่าสามารถในการนำ เขาจึงเอามาเป็นกัปตันสำหรับนำ แม้แต่เรือลำหนึ่งก็ต้องมีกัปตัน.

เดี๋ยวนี้ก็มีคนลือว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” นี้เป็นของเซซ; ลือต่อกำว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย”. นี่มันถูกต้องอย่างยิ่ง; แต่มันไม่เข้าใจมันก็เอามาลือ ก็เลยไม่มีผู้นำ, ไม่มีใครยอมให้ใครเป็นผู้นำ, ทั้งที่แม้จะเป็นคนโง่ที่สุด ก็ไม่ยอมมีผู้นำ มันจึงเกิดปฏิกิริยาทั่ว ๆ ไป ที่ผู้นำจะต้องเสียสละ อดทน; ถ้าไม่อย่างนั้นนำไม่ได้. มันต้องมีผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ผู้อื่น พระพุทธเจ้าเป็นผู้นำ

สูงสุดเรียกว่า โลกนายโก – เป็นผู้นำโลก; เรียกว่า โลกนาโถ – เป็นที่พึ่งของโลก. มั่นขาดผู้นำไม่ได้แบบนี้.

ดูที่ **กิเลสของผู้นำ** บ้าง ฝ่ายผู้นำมันก็มีกิเลสเหมือนกัน คือ **ผู้นำไม่ดี** เป็นผู้นำที่มีกิเลส หรือว่าพอได้เป็นผู้นำขึ้นมาแล้ว ก็เกิดกิเลส. **กิเลสของผู้นำก็คือความลี้มดัว จนกลายเป็นทรราชที่เผด็จการ.** อาตมายืนยันว่าเผด็จการนั้นดี แต่ถ้าเผด็จการโดยทรราชแล้วก็วินาศ. กิเลสของผู้นำก็คือลี้มดัว จนกลายเป็นทรราชผู้เผด็จการ; นี่แหละ เรื่องของผู้นำมันเป็นเรื่องอย่างนี้.

มาดูในแง่ดีกันบ้างว่า **บุญคุณของผู้นำ**, ใช้คำให้เต็มยศก็ว่า “พระเดชพระคุณของผู้นำ”. **บุญคุณของผู้นำคือผู้ที่มีปัญญาเสียสละประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ผู้อื่น,** ถือว่าประโยชน์ของคนทั้งโลกนั่นแหละ คือประโยชน์ของตน. ผู้นำต้องใจกว้างอย่างนี้, ถือว่าประโยชน์ทั้งหมดของส่วนรวม นั่นคือประโยชน์หรือความดีของตน ทำจิตใจให้กว้าง ให้สูง ให้ใหญ่, อย่างที่เรียกกันว่าเป็น “มหาดมา” มหาดมะ หรือมหาดมา คือคนที่มีจิตใจใหญ่ พอที่จะคิดว่า **ทั้งหมดนั้นเป็นของเรา เป็นหน้าที่ของเรา เป็นความรับผิดชอบของเรา.** คนเหล่านี้ล้วนแต่กล้าตายเพื่อส่วนรวมทั้งนั้น; ถ้าเป็นมหาดมา. คำว่ามหาดมา ถ้าไม่มีผู้นำหรือไม่มีกัปตัน เรือก็ล่มจม, ไม่มีโลกนายก โลกนายก โลกนี้ก็ล่มจม, ผู้นำจะต้องมี เพื่อเป็นผู้นำในการแก้ปัญหา. และส่วนใหญ่ของสังคม การศึกษาไม่ถูกต้อง จึงต้องมีผู้นำที่จะนำไปให้มันถูกต้อง. นี่เป็นบุญคุณของผู้นำ.

ดูหน้าที่และกิเลสของผู้ตาม

ที่นี้ ก็มาดูหน้าที่ของผู้ตาม **หน้าที่ของผู้ตาม**. เป็นความจำเป็นในการที่ต้องมีผู้นำ **รู้บุญคุณของผู้นำ**; **ผู้ตาม** จะต้องรู้ประโยชน์รู้บุญคุณของผู้นำ; จะต้องยอมรับว่า เรามีส่วนรวมทั้งหมดนั้นแหละเป็นตัวเรา มีส่วนรวมเป็นตัวเอง **อย่ามีตัวกูของตัวเอง** เป็นตัวเอง มีส่วนรวมทั้งหมดเป็นตัวเอง แทนที่จะมีแต่ตัวกูเป็นตัวเอง จึงทำตนให้เป็นผู้ที่สามารถรวมอยู่ในส่วนรวม. **หน้าที่ของผู้ตาม** คือการทำตนให้เป็นผู้ที่ผู้นำสามารถนำเขาไปได้ เขาขอบคุณผู้นำแล้วเขาก็ให้ความร่วมมือ.

ที่นี้ ก็ดู **กิเลสของผู้ตาม** บ้าง. ผู้นำก็มีกิเลสที่เกิดได้ ผู้ตามก็มีกิเลสที่เกิดได้. **กิเลสของผู้ตาม**คือเห็นแต่ประโยชน์ตน **มือไม่พายเอาตีนราน้ำไว้** เพื่อจะเป็นผู้เก่งต่อต้านผู้นำ, ทั้ง ๆ ที่ว่าคนนั้นมันก็รวมอยู่ในกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากผู้นำ. เขาอยู่ในกลุ่มของผู้ที่ได้รับประโยชน์จากผู้นำ เขาก็ยังทำอย่างนี้. นี่ **กิเลสของผู้ตาม**.

หมู่คณะรอดเพราะผู้นำผู้ตามร่วมมือกัน

ที่นี้ มาดูว่า การเสียสละร่วมกัน **ร่วมมือกันทั้ง ๒ ฝ่าย**; นั่นแหละเป็นหัวใจแห่งความรอดของหมู่คณะ, หมู่คณะจะรอดอยู่ได้ เพราะการร่วมมือกันทั้ง ๒ ฝ่าย. ไม่ค่อยจะมีใครรู้สึกว่าการเสียสละนั่นแหละคือการได้ เขาคิดว่ามันเสียไป. ที่จริง การเสียสละนั่นแหละคือการได้, เพราะการเสียสละทำให้ได้ผลอันใหญ่หลวงกลับมา; **ไม่มีใครคิดว่า “ให้” นั่นแหละดีกว่า “เอา”**. ถ้ามีแต่การ “ให้” ก็อยู่กันอย่างมีสันติสุข. ถ้ามีแต่การ “เอา” มันก็ฆ่ากันวินาศหมด **ไม่ต้อง**

สงสัย. คำว่า “รวมกันเราอยู่ แยกกันเราตาย” นี้ยังเป็นคำที่ใช้ได้ เป็นปรมาตมธรรม ที่ต้องกลับมาเป็นรากฐานของศีลธรรม.

ผู้นำเสียสละตัวเอง เสียสละตัวตน เสียสละของของตน เพื่อความอยู่รอดของตนรวม, ทำตนนิด ๆ ทำตนเล็ก ๆ ให้กลายเป็นตนใหญ่ เป็น มหาตมา; นี้เรียกว่า เพื่อรวมทุกคนให้เป็นอันเดียวกัน. รวมความว่า ผู้นำต้องอดทนต้อง

อดทนต่อปฏิกิริยาอันเกิดมาจากความโง่ ของทุกคนรวมกัน, ผู้นำต้องอดทนต่อปฏิกิริยาแห่งความโง่ ของผู้ตามทุกคนรวมกัน. ผู้นำต้องอดทน ต่อปฏิกิริยาแห่งความโง่ของผู้ตามรวมกันทุกคน มิฉะนั้น นำไม่ได้ ไม่อดทนแล้วมันจะระเบิด แล้วก็ตายกันหมด; มันจะจบลงด้วยการฆ่าฟันกัน. ขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาดูให้ดีว่า ผู้นำและผู้ตาม จะต้องร่วมมือกันอย่างไร. อาตมาคิดว่า จะต้องร่วมมือกันถึงกับว่า เป็นคนคนเดียวกันเลย; นี้เรียกว่าหน้าที่ของทั้ง ๒ ฝ่าย คือทั้งฝ่ายผู้นำและผู้ตาม.

เสียสละอดทนอย่างยิ่ง เป็นคุณธรรมอันสำคัญของผู้นำ

เอาละ, เวลาจะหมดแล้ว ก็ขอ สรุปความ เพื่อจำให้ง่าย ๆ กันเสียที : ผู้นำนั้นจะต้องเสียสละอย่างยิ่ง จะต้องอดทน ผู้ที่เป็นผู้นำจะต้องเป็นผู้อดทน; ไม่ใช่ว่าฉันมีอำนาจเหนือแล้ว ฉันจะให้ความอดทนไปอยู่ฝ่ายลูกน้อง; ความอดทนทั้งหมดจะต้องมารวมอยู่ที่ผู้นำ. ดูไปตั้งแต่ว่า :-

บิดามารดาจะต้องอดทน อย่างไร ในการที่จะถนอมครรภ์เลี้ยงลูกให้รอดชีวิตอยู่, ต้องอดทนจนกว่าลูกมันจะปลอดภัย กว่าจะเติบโต; อดทนมาตั้งแต่ลูกอยู่ในครรภ์ จนลูกเติบโต.

ครูบาอาจารย์จะต้องอดทน ต่อความเป็นอันธพาลของศิษย์ ของนักเรียนอย่างไร สมัยนี้ก็คงจะรู้ดี; ลองไม่อดทน ก็คือระเบิดวินาศกัณฑ์หมดทั้ง ๒ ฝ่าย.

หัวหน้าครอบครัว จะต้องอดทนต่อการประพฤติกระทำของคนในครอบครัว ซึ่งบางทีก็เป็นคนโง่อย่างไม่น่าเชื่อ; จะระเบิดครอบครัวทิ้ง มันก็เป็นไปไม่ได้ ถ้าจะให้อยู่ได้มันก็ต้องอดทน.

หัวหน้าทีมงาน ก็จะต้องอดทนต่อคนใดในทีมของตน เอาชนะใจของเขาให้ได้. การชนะใจของเขาให้ได้ ต้องใช้ความอดทนทั้งนั้น, ไม่ใช่ว่ามีสติปัญญา แล้วจะนำไปได้ง่าย ๆ. ถ้าไม่มีความอดทน ปัญหานั้นล้มเหลว; ขอพิสูจน์ ขอให้ไปพิจารณาว่า มีแต่ปัญญา ไม่มีความอดทนนั้นเป็นไปไม่ได้.

แม้แต่ **หัวหน้าคณะสงฆ์** ซึ่งว่าสมาชิกรับพระเป็นสงฆ์แล้ว มันน่าจะดี มันก็ยังไม่เป็นไปอย่างนั้น; แม้หัวหน้าคณะสงฆ์ก็ยังต้องอดทน แทบจะเรียกว่าเลือดตาไหลกันเสียมากกว่า เพราะว่ารับสมาชิกรับเข้ามา โดยไม่คัดเลือกเป็นต้น.

อาตมาสังเกตดูแล้วขอโอกาสพูด ขอร้องพูดว่า **แม้พระพุทธองค์ก็ต้องทรงอดทน** ปรากฏอยู่ในข้อความในพระบาลี ในพระสูตรนั้น ๆ หลาย ๆ แห่ง ที่ว่าพระองค์ก็ยังต้องทรงอดทน, หรืออย่างน้อยก็เฉยได้ ต่อพระอันธพาลบางองค์

ไม่เชื่อฟังคำสั่งข้าง ไม่เชื่อฟังคำขอร้อง; แม้แต่ขอร้องว่าอยู่เป็นเพื่อนกันก่อน
 อย่างนี้มันก็ยังไม่เชื่อ มันก็ยังหลีกไปเสียตามความสบายใจ อย่างนี้ก็ยังมิอยู่ในสูตร.

ไปหาคุณเองเถอะ จะแน่นอนกว่าอาตมาเอามาพูด เคี้ยวหาว่าอาตมา
 หลอกกัน. นี้ความอดทนต้องมี แม้แก่พระพุทธรองค์ ซึ่งเป็นหัวหน้าสงฆ์ทั้งหมด.

ทีนี้ เราเห็นแก่ความรอดของโลก เราจะไม่เฉเมย ในการที่จะ
 รับผิดชอบต่อความปลอดภัยของโลก. โลกคือสิ่งที่เราทุกคนจะต้องรับผิดชอบ
 ให้มันเป็นไปอย่างถูกต้อง, อย่าให้มนุษย์หรือคนนี่ต้องละลายแก่สัตว์เดรัจฉาน.
 สัตว์

ไม่เลวไปกว่าคน, สัตว์ไม่ทำลายโลกมากเท่าคน คนทำลายโลกมากกว่าสัตว์
 นับตั้งแต่ทำลายทรัพยากรของธรรมชาติก็ทำลายมากกว่าสัตว์. ทำลายสันติสุข
 ทำลายสันติภาพ คนก็ทำลายมากกว่าสัตว์. นี้ใครจะรับผิดชอบ, ถ้าทุกคนในโลก
 ไม่รับผิดชอบ; เคี้ยวนี้มันก็จะไม่มีใครรับผิดชอบ ไม่มีใครเป็นเจ้าของโลกได้
 มันก็เลยรับผิดชอบยากอยู่เหมือนกัน.

แต่แล้วมันก็หลีกไม่พ้นที่ว่า เราทุกคนในโลก จะต้องรับผิดชอบต่อความ
 ปลอดภัยของโลก โดยการทำให้มีความเป็นปกติสุข ประพฤติศีลธรรมเพื่อทำ
 ความปกติสุข โดยมีปรมาตมธรรมเป็นรากฐาน.

ผู้นำต้องเสียสละอย่างยิ่ง ต้องอดทนอย่างยิ่งจึงจะนำไปได้ ไม่มีความ
 เสียสละอดทนแล้ว จะมีปัญหาวิเศษอย่างไรก็นำไปไม่ได้. อาตมาขอท้าทายไว้
 อย่างนี้.

ในที่สุดนี้ ขอให้ผู้นำจงประกอบไปด้วย คุณธรรมสำคัญของผู้นำ คือมี
ความเสียสละและอดทน เท่ากับที่มีปัญญามากเท่าไรของตน ๆ, แล้วจงนำคน นำคน
นำคนนะ, ให้พ้นจากความเป็นคนนะ, แล้วได้เป็นมนุษย์. จงนำคนให้พ้นจากความ
เป็นคน ไปสู่ความเป็นมนุษย์, แล้วจะมีความสุขอยู่ด้วยกัน ทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมของอาตมา ยังคงเป็นไปโดยความมุ่งหมายว่า
ศีลธรรมจะกลับมา โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน ต่อไปตามเคย; ในวันนี้มี
หัวข้อว่า ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย. ความเป็น
ปรมัตถธรรมมันอยู่ที่ว่า ถ้าเราเป็นกันแต่เพียงคน ศีลธรรมก็ตีไม่ได้, จะต้องเป็น
อะไรมากกว่าคน คือเป็นมนุษย์, เพราะธรรมะมีมากพอสำหรับเป็นมนุษย์สูงขึ้น

ไปถึงเป็นมนุษย์ เป็นอริยชน เป็นพระอรหันต์. ธรรมะมีให้มากถึงอย่างนี้ ถ้าเราเป็นกันแต่เพียงคน ก็นิดเดียว ก็เหลืออยู่เป็นโมฆะเสียมากมาย, จึงต้องพูดกันถึงเรื่องนี้.

ครั้งก่อนโดยหัวข้อว่า **ยังเป็นผู้นำ ยังต้องเสียสละและอดทน**; ครั้งนี้ว่า **ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย.**

ทำความเข้าใจในความต่างของมนุษย์กับคน

ข้อแรกที่สุด ก็ **ควรจะพิจารณากัน ถึงเรื่องมนุษย์กับคน ว่าต่างกันอย่างไร ?** อาตมาถูกด่ามากมายเกี่ยวกับข้อนี้ คือพูดว่ามนุษย์กับคนไม่ใช่อย่างเดียวกัน, สูงต่ำกว่ากัน. อาตมาถูกด่าทั้งฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย : ฝ่ายขวา ก็ด่าว่าหาว่าไม่เป็นมนุษย์, ทุกคนเป็นมนุษย์อยู่แล้ว; ฝ่ายซ้าย เขาก็ด่า ด่าโดยเปิดเผย ด่าโดยบทประพันธ์ว่า พุทธศาสนายังมีชนชั้น, เดียวนี้เขาเลิกชนชั้นกันแล้ว มัวบ้าอยู่ได้ อย่างนี้ก็มี; ว่ามนุษย์กับคนนั้นกลายเป็นชนชั้น. อาตมาก็ยังคงยืนยันว่า **มนุษย์กับคนยังต่างกัน** อยู่นั่นเอง, ขอโอกาสทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้ก่อน.

พูดกันสั้น ๆ : คน แปลว่า เกิดมา, มนุษย์ แปลว่า ใจสูง. คนเกิดมาใจยังต่ำ ยังไม่มีธรรม ไม่มีธรรมะ ยังไม่มีบุญ, จะมีบุญก็เป็นบุญชนิดที่เห็นแก่ตัว บุญเพื่อกิเลสอันละเอียด; นี้คน. ถ้าเป็นมนุษย์ใจสูง ใจพุ่งขึ้นสูง ไม่เห็นแก่ตัว, ทำลายกิเลส; เขา **มีทั้งบุญมีทั้งธรรม**. คำว่า **บุญ** หมายถึง **หน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์** ขจัดปัญหาของคนได้; **ไม่ต้องอุ้มกันจนขาดากดิน**. คนมีบุญไม่ต้องอุ้ม

กันจนขาลากดิน เหมือนที่เป็นกันอยู่โดยมาก; **ไม่เป็นภาระแก่ใครนะ, ถ้าคนมันมีบุญ.**

ทีนี้ คำว่า **ธรรม** **ธรรม** หมายถึง **หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต จะต้องการให้รอดชีวิต, และรอดจากความทุกข์ทั้งปวง;** ธรรมจึงมีอยู่ในที่ทุกแห่งที่มีการกระทำหน้าที่ของชีวิตจนรอดได้ทั้ง ๒ ชั้น คือรอดชีวิต และรอดจากความทุกข์หรือกิเลสชั้นละเอียดด้วย. ธรรมมีอยู่ในที่ที่มีการทำหน้าที่ของชีวิต หน้าที่เลี้ยงชีวิต, หน้าที่ให้ชีวิตก้าวหน้า สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ฉะนั้น **ธรรม**อาจจะมี ที่ทุ่งนาที่เรียกสวน ที่โรงงาน ที่ในที่ทำงานทุกแห่ง. ระวังให้ดี ในวัดหรือในโบสถ์อาจจะไม่มีก็ได้; ถ้าในโบสถ์มีแต่เชืวมณี มีแต่พิธีรีตอง ที่ไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของพระธรรมและวินัย. ธรรมะมีที่ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า ข้าราชการ กรรมกร แม้ที่สุดแต่คนขอทาน ที่กำลังทำหน้าที่ของตนอยู่อย่างถูกต้อง.

สรุปความว่า **คน**นั้น **ใจ**เดินลงต่ำ แล้วก็อยู่ต่ำ ๆ, **มนุษย์**นั้น **ใจ**เดินขึ้นสูง ก็อยู่สูง ๆ; **คน**มันจะต่างกันยิ่งกว่าฟ้าและดินละกระมัง. **คน**ใจเดินลงต่ำกับ**คน**ใจเดินขึ้นสูง **นี้**มันจะต่างกันยิ่งกว่าฟ้าและดิน; **นี้**คือความหมายของ**คน**และของ**มนุษย์**ที่ต่างกัน; ถ้าเป็น**คน**ก็เป็นอย่างหนึ่ง, ถ้าเป็น**มนุษย์**จะเป็นอีกอย่างหนึ่ง. **เพราะ**ไม่เป็น**มนุษย์**กันให้เพียงพอ เป็นกันแต่**คน** **ปัญหามัน**ก็เกิดขึ้นเต็มไปทั่วโลก.

ขอยกตัวอย่างปัญหา ปัญหาเฉพาะหน้าในโลก : **เรามี**วิกฤตการณ์ทั้งจากภายนอกและจากภายใน, สำหรับ **ประเทศไทย**ก็มี**ปัญหา**วิกฤตการณ์ ทั้งจากภายนอกและจากภายใน; **ภายนอก**เช่น**มีสงคราม** **มีผล**พวงคือ**ผล**พลอยได้ จาก

สงคราม สืบต่อกันมาหลายขั้นตอน สั่นคลอนไปทั้งบ้านทั้งเมือง ทั้งรัฐบาลทั้งประชาชน; แม้แต่ธรรมชาติที่ไร้ชีวิต ก็พลอยสั่นคลอนไปด้วย ต้นไม้ต้นไม้ล้ม ห้วยหนองคลองบึงบางถูกกระทบกระเทือนไปด้วย ดังที่เห็น ๆ กันอยู่.

ทีนี้ ปัญหาในภายใน เกิดขึ้นอย่างไร ? ก็ดูกันได้ที่ว่า มันเต็มไปด้วยคอร์รัปชันหลาย ๆ ชนิด เต็มไปด้วยอันตราย มีความเจ็บไข้ได้ป่วยที่ไม่ควรจะเจ็บไข้ มีความยากจน ไม่รู้หนังสือ เพราะว่าไม่เป็นมนุษย์กันอย่างสมบูรณ์นั่นเอง. สิ่ง que เพิ่มเท่าไร ๆ ก็ไม่พอ คือ โรงเรียน โรงพยาบาล โรงพัก เรือรบ จา ศาล อัยการ เงินสำหรับช่วยเหลือยิ่งเพิ่มเท่าไรก็ยิ่งยังไม่พอ เพราะเรา เป็นกันแต่เพียงคน ไม่เป็นมนุษย์ ไม่มีจิตใจสูง.

ความเป็นมนุษย์ของมนุษย์ มีน้อยกว่าความที่แมวเป็นแมว; แมวเป็นแมวร้อยเปอร์เซ็นต์, แต่มนุษย์เป็นมนุษย์ไม่ถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ เรียกว่า ความ เป็นมนุษย์ของเรามีน้อยกว่าความที่แมวเป็นแมว. คิดดูเถิดน่าละอายหรือไม่ น่าละอาย; เดียวนี้สมัคร เป็นกันแต่ละคน เพราะว่า ไม่เข้าใจความหมายของคำว่า มนุษย์ หรือมนุษยธรรม, ไม่มีธรรมสำหรับมนุษย์.

ดูกันสักนิดหนึ่ง ถึง อุปสรรคของการที่ไม่มีธรรม; คือเราเรียนธรรม แต่ไม่รู้ธรรม, เรียนธรรมแต่ไม่รู้ธรรมะ; ฐธรรมแต่ไม่มีธรรมะ นี่อีกขั้นตอน หนึ่ง, ฐธรรมะพูดจ้อ แต่ไม่มีธรรมะอยู่ในตัว; ทีนี้ มีธรรมะแต่ไม่อาจที่จะใช้ แก้ปัญหาใด ๆ ได้ ธรรมะนั้นก็สูญเปล่าหรือเป็นโมฆะ. ขอเตือนให้ดูกันให้ดี ๆ ว่า ในวัดหรือในโบสถ์นั้นระวางให้ดี อาจจะไม่มีธรรมะก็ได้; ที่กลางทุ่งกลาง นา ที่มีการทำหน้าที่อยู่อย่างเหงื่อไหลไคลย้อย นั้น จะมีธรรมะเสียมากกว่า เพราะมีการทำหน้าที่. ถ้าในโบสถ์มีแต่เชิขมชิ มีแต่พิธีรีตอง มีแต่บาปหรืออาบัติ

ที่แสดงทิ้ง ๆ กันไว้ อย่างนี้แล้วก็ **น่านึก** ว่าที่ไหนจะมีธรรมะมากกว่ากัน ? เอาบาปไปทิ้งไว้ที่วัดหรือในโบสถ์ พอกลับมาถึงกุฏิ บาปก็มารออยู่ที่กุฏิแล้ว, กลับมาถึงบ้าน บาปก็มารออยู่ที่บ้านแล้ว; เมื่อโรมันจะรู้จักจบจักสิ้น. นี่เป็นอุปสรรคของการที่จะมีธรรมะ ขอให้ได้ใคร่ครวญพิจารณาดูกันให้ดี ๆ; ให้ **มีธรรมะ** คือ การทำหน้าที่อย่างถูกต้องของความเป็นมนุษย์.

ธรรมะ แปลว่าหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต; เราสอนลูกเด็ก ๆ กันแต่เพียงว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วก็ไม่ได้บอกว่า พระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างไร. ต้องบอกให้หมดว่า **พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ทำหน้าที่** ที่เป็นหน้าที่โดยตรงของสิ่งที่มีชีวิต : **หน้าที่** ที่ให้รอดชีวิตอยู่ได้ผาสุกสบาย นี่หน้าที่ขั้นแรก; **หน้าที่** ที่ขั้นต่อไป ก็คือทำให้หลุดพ้นจากปัญหา กิเลส ความทุกข์ ความเกิดความแก่ ความเจ็บ ความตาย หรือสิ่งต่าง ๆ ที่จะมาครอบงำจิตใจให้เป็นทุกข์, ให้รอดจากสิ่งเหล่านี้ได้. นี่เรียกว่าหน้าที่ของชีวิตในอันดับสูงสุด ไปจบกันที่ความเป็นพระอรหันต์.

สรุปว่า **หน้าที่** ที่รอดชีวิตอยู่ได้ เป็นแต่เพียงคน, **หน้าที่** ที่ให้มีจิตใจสูงขึ้น **ไปนั้น** คือเป็นมนุษย์; มนุษย์กับคนต่างกันอย่างนี้ ทำให้เกิดปัญหาเฉพาะหน้าต่างกันอย่างนี้.

การแก้ปัญหา : ทำคนให้เป็นคน, ทำคนให้เป็นมนุษย์

ทีนี้ ก็จะดูกันต่อไปในข้อที่ว่า **เราจะแก้ไขกันอย่างไร** ในปัญหาเหล่านี้ ? อาตมาตอบสั้น ๆ ว่า **ต้อง** ทำคนให้เป็นมนุษย์, **ต้อง** ทำคนให้เป็นมนุษย์ให้จนได้.

ถ้าพูดอย่างอุปมาสักหน่อย, อย่างอุปมานะ ช่วยฟังให้ดี ๆ ว่า พูดอย่างอุปมานะ, จะต้องมียุทธศาสตร์ ๒ ยุทธศาสตร์ หรืออย่างน้อยก็ ๒ ภาคหรือ ๒ หน้าที่ : หน้าที่ที่ ๑ ก็คือทำพลเมืองให้เป็นคน, หน้าที่ที่ ๒ ก็คือทำพลเมืองให้เป็นมนุษย์.

หน้าที่อันดับที่หนึ่ง : ทำพลเมืองให้เป็นคนนั้น ก็ให้มีธรรมะอย่างคน ตามที่คนควรจะมี, มีความรู้สึกปัญญาความสามารถรอดชีวิตอยู่ได้, ดำรงชีวิตอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า เป็นความผาสุกอย่างคนพอสมควร. สรุปความว่า คนที่มีธรรมะชนิดนี้นั้น จะเป็นคนทำงานสนุกและเป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน, แม้อยู่กลางทุ่งนาเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่ ก็ทำงานสนุก, ทำงานจนลืมรับประทานอาหาร. อย่างคนโบราณสมัยก่อนนี้ เขารู้ว่าหน้าที่คือธรรมะ; ฉะนั้นทำหน้าที่. ทำนานั้น เขาพูดว่าจะเอาข้าวไปปักบาตรสักหน่อยไว้; ไม่ใช่ทำนาเอาข้าวไปขายเอาเงินซื้อเหล้ากิน เหมือนคนบางยุคบางสมัย. ทำนานี้เอาตมาเคยได้ยืนด้วยตนเองว่าคนที่กำลังไถนาพูดว่า จะทำนาเอาข้าวใส่บาตรสักหน่อย ไม่มีใครหวังว่าจะทำนาเอาเงินไปซื้อเหล้า ไปซื้อกามารมณ์ ไปอาบอบนวด เหมือนคนเดี๋ยวนี้.

นี่ทำให้มี ธรรมะอย่างคน : ทำงานสนุก พอใจเป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน เพราะรู้ว่าการทำงานนั้นคือ ธรรมะ, การทำงานคือการปฏิบัติธรรม พอใจตัวเองจนยกมือไหว้ตัวเองได้; มีหลักสั้น ๆ ว่า ยกมือไหว้ตัวเองได้เมื่อไรก็เป็นสวรรค์, เกลียดน้ำหน้าตัวเองเมื่อไรก็เป็นนรก. สวรรค์อยู่ที่การยกมือไหว้ตัวเองได้, นรกอยู่ที่การเกลียดชังตัวเอง คุณแล้วไม่มีอะไรตรงไหนที่น่าไหว้เลย.

เราจะต้องให้ทุกคนมีการศึกษาให้ถูกต้องว่า ชรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต นับตั้งแต่ต้นไม้ต้นไม้อีกต้องประพาศชรรมะ คือขวนขวายเพื่อรอดชีวิต, สัตว์เดรัจฉานก็ต้องขวนขวายเพื่อรอดชีวิต, คนก็ต้องขวนขวายเพื่อรอดชีวิต, มนุษย์ก็ต้องขวนขวายเพื่อรอดชีวิตชั้นดีชั้นสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป. นั่นแหละจงรู้เสียเถาะว่าชรรมะแท้จริงนั่นคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต, ไม่ยกเว้นชีวิตระดับไหน ให้ทำได้ดีที่สุด แล้วก็รอดชีวิต, จะมีชีวิตอยู่อย่างเป็นผาสุก ไม่เป็นปัญหาแก่ใคร ซึ่งทำความยุ่งยากลำบากเพิ่มขึ้นอย่างซับซ้อนทีเดียว. นี้เรียกว่าทำคนให้เป็นคน หรือทำพลเมืองของเรา ให้เป็นคนถึงระดับคนกันทุกชนิด ไม่มีปัญหาอย่างคน.

หน้าที่อันดับที่สอง : ทำคนให้เป็นมนุษย์ เลื่อนชั้นคนขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งให้เป็นมนุษย์; ให้คนเหล่านี้รู้ว่า เพียงแต่อยู่ดีกินดีนั้นไม่พอ, ไม่พอสำหรับความเป็นมนุษย์ แลวม จะเป็นอันตรายด้วย เพราะการกินดีอยู่ดีนั้น มันส่งเสริมความเห็นแก่ตัว, ส่งเสริมกิเลสเสียมากกว่า. เพียงแต่กินดีอยู่ดี, แต่ถ้ามีจิตใจที่เห็นแก่ตัวมันก็เป็นปัญหา : ตนเองก็เป็นทุกข์, ผู้อื่นก็จะเป็นทุกข์ด้วยเรื่องกินดี

อยู่ดี. ผู้มีความกินดีอยู่ดีนั้นดูให้ดีมันก็ยังมียกิเลส ยังมีกิเลส, ยังมีกิเลสอย่างดีก็ได้ จึงยังมีกิเลสและความทุกข์ ชนิดที่ทำอันตรายแก่คนอยู่ดีกินดี. คนอยู่ดีกินดี ยังต้องหัวเราะ ยังต้องร้องไห้ ยังต้องเจ็บไข้ ยังต้องอยู่ด้วยความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว อิจฉาริษยา อาลัยอาวรณ์ นอนไม่หลับ จนต้องกินยา นอนหลับ.

คนที่จะเป็นมนุษย์ต้องยกจิตใจให้ยู่เหนือปัญหาเหล่านี้ โดยเฉพาะเหนือปัญหาที่มาจากกิเลส, ปัญหาที่มาจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย, ไม่ให้สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหา มีความทุกข์ระทมใจ. แต่ว่าเดี๋ยวนี้ทั้งมนุษย์ทั้งเทวดา ที่ไม่มีธรรมะ ยังมีปัญหาชนิดนี้ยังต้องมีธรรมะ; ต้องศึกษาธรรมะ ต้องปฏิบัติธรรมะ โดยเท่ากัน จะต้องสมัครอดทน แม้จะทนจนเลือดตาไหล ก็ขอให้ทน จนคนได้กลายเป็นมนุษย์.

ให้เด็กทุกคนตั้งแต่ชั้นอนุบาลขึ้นไป มีความรู้เรื่องความต่างระหว่างธรรมะกับคน, ให้นักเรียนทุกชั้นแต่งข้อความประกวดกันว่า คนกับมนุษย์ต่างกันอย่างไร? ทำอย่างนี้เรื่อย ๆ ไปกว่าจะถึงระดับมหาวิทยาลัย นักเรียน นักศึกษาเหล่านั้นก็จะรู้ว่า คนกับมนุษย์ต่างกันอย่างไร. ความต่างกันระหว่างมนุษย์กับคน เป็นสิ่งที่ต้องประจักษ์ชัดแก่คนทุกคน คนจึงจะสามารถเลื่อนชั้น ของตน จากความเป็นคนสู่ความเป็นมนุษย์ได้.

ธรรมชาตีสรรสร้างเรามาสำหรับเป็นมนุษย์ ได้รับความดีที่สุด, ไม่ใช่สร้างมาสำหรับเป็นแต่เพียงคน; ธรรมชาติให้ทุนรอน ให้เดิมพันก็ได้ มามากมาย ที่เดียวสำหรับมาเป็นมนุษย์ ไม่ใช่มาเป็นกันแต่เพียงคน.

ขอให้รับรู้ในเบื้องต้นกันอย่างนี้ก่อนว่า เราจะต้องช่วยกันทำให้เป็นคน, สอบไล่ได้ชั้นเตรียม; เราจะต้องทำคนให้เป็นมนุษย์ เป็นการสอบไล่ได้ชั้นสูงสุด ชั้นสูงและสูงสุดจนถึงยอดของมนุษย์. นี้จะต้องรู้สำหรับแก้ปัญหา.

ร่างกาย จิตใจ ชีวิตนี้ เป็นสิ่งที่พัฒนาได้

ทีนี้ **ดูกันให้ละเอียด** อีกนิตหนึ่งเกี่ยวกับข้อนี้ ว่าร่างกาย จิตใจ ชีวิตนี้ เป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ พัฒนาได้; ร่างกายล้วน ๆ ก็ดี จิตใจล้วน ๆ ก็ดี รวมกันแล้วเป็นชีวิตก็ดี, นี่เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ด้วยการอบรม ด้วยการแก้ไข สูงขึ้นไป ๆ จนเป็นมนุษย์. เดียวนี้เราสอนกันแต่เพียงเป็นคน **ไม่รู้ว่าจะต้องเป็นมนุษย์อีกชั้นหนึ่ง**; การศึกษาในโลกจึงมีกันแต่เพียงให้คนเป็นคน คือให้เรียนหนังสือ กับวิชาชีพ. วิชาชีพนี้ไปไกล เป็นเทคโนโลยีทางระบบสูงสุด เหมือนจะเป็นของทิพย์ ของ ไม่ใช่มนุษย์อยู่แล้ว; แต่มนุษย์ก็ยังเป็นคนกันไม่ได้. มันน่าหัวที่ว่า เราสร้างคอมพิวเตอร์ขึ้นมาด้วยมือเอง แล้วก็บูชาคอมพิวเตอร์นั้นอย่างพระเป็นเจ้า, เชื้อฟังกอมพิวเตอร์อย่างเชื้อฟังกพระเป็นเจ้า ทั้งที่เราสร้างกันขึ้นมาเอง. นี่ความน่าหัวที่สุดของคนในยุคปัจจุบัน : **ไม่มีสติปัญญาของตนเอง ต้องไปบูชาคำตบของคอมพิวเตอร์ซึ่งตนสร้างขึ้นมามีมือของตนเอง,** แล้วมันจะไปกันถึงไหน ขอให้ลองพิจารณาดูให้ดี ๆ เถิด.

หลักการการศึกษาต้องสมบูรณ์ อย่าให้เป็นของค้วน ๆ อย่างพระเจดีย์ยอดค้วน หรือสุนัขหางค้วน มันไม่น่าดู, จะต้องสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์ คือ หนังสือก็รู้ ความเฉลียวฉลาดก็มี แล้วก็ เป็นคนกันให้ถูกต้อง; นี้เรียกว่าสมบูรณ์. รู้แต่หนังสือ ฉลาดในอาชีพ แต่ไม่รู้ว่าจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร เป็นคนก็ยังเป็นไม่ได้ดี อย่างนี้เรียกว่าโลกมันมืด โลกนี้มันมืด มันไม่รู้จะไปทางไหน.

จนกระทั่งว่า เดียวนี้คนในโลกทิ้งพระเจ้า ทิ้งศาสนา ไปบูชากันแต่เรื่องเศรษฐกิจ และเรื่อง การเมือง อันเป็นปัญหาเกิดขึ้นมา เพราะไม่รู้ว่าจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร. ถ้ารู้ว่าเป็นมนุษย์กันอย่างไรแล้ว ไม่มีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้น. เศรษฐกิจหรือการเมืองนี้จะทำกันอย่างไร มันก็ยังคงเป็นได้กันแต่เพียงคน, จิตใจไม่สูงถึงกับหมดกิเลส หมดความเห็นแก่ตน มีชีวิตเย็นเป็นนิพพาน.

ดังนั้น เราจะต้องพัฒนา ๆ ๆ : พัฒนา ร่างกาย พัฒนา จิต พัฒนา ชีวิต ให้เต็มอัตรา คือ เต็มเต็มพื้นที่ธรรมชาติมอบให้มา. ธรรมชาติมอบกระแสแห่งวิวัฒนาการให้มา, ให้เราดำเนินกันไป ตั้งต้นแต่ความเป็นคนจนถึงความเป็นอริยชน เป็นพระอริยเจ้า เป็นพระอรหันต์ในที่สุด; ธรรมชาติมอบให้มากถึงอย่างนี้แล้วเราไม่ใช้. เราเป็นกันเสียแต่เพียงคน ทูรอนหรือเดิมพันในขั้นสูงก็เหลือเปล่าเป็นโมฆะ; อยู่เป็นโมฆะ. คำสอนเรื่องจะเป็นมนุษย์ที่สูงที่สุด จึงเป็นโมฆะ. แล้วจะตกอยู่ในตำราในคัมภีร์เอาไว้ไว้เอาไว้บูชา ก็เรียกว่าเป็นโมฆะอยู่นั่นเอง เพราะไม่มาช่วยแก้ปัญหาของมนุษย์ซึ่งมีอยู่; ปัญหาของมนุษย์มันมีอยู่ มันยังมีอยู่, ปัญหาของเทวดาก็ยังมีอยู่.

ถึงความเป็นมนุษย์สมบูรณ์เมื่อไร ก็หมดปัญหา

ขอโอกาสอธิบายสักนิดว่า พวกมนุษย์คือพวกที่ยังรู้จักเหงื่อ ต้องอาบเหงื่อ, พวกเทวดาคือพวกที่ไม่รู้จักเหงื่อ ไม่ต้องอาบเหงื่อ; อยู่ในเมืองมนุษย์เป็นอยู่คล้ายกับเทวดา นี้เรียกว่าพวกเทวดา. แต่ว่าทั้ง พวกมนุษย์ทั้งพวกเทวดายังมีกิเลสตัณหา ยังต้องหัวเราะยังต้องร้องไห้, ยังต้องเป็นไปตามอำนาจของกิเลส, ยังมีความทุกข์อยู่ เพราะปัญหาอันเกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย. พวกเทวดาก็คือ

คนร้ายที่หมดปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง, พวกมนุษย์ก็คือ พวกที่ยังไม่หมดปัญหาเรื่องปาก เรื่องท้อง ต้องอาบเหงื่อ; แต่ทั้งสองพวกนี้ ยังมีความทุกข์เสมอกัน ด้วยกิเลสรวบรวน.

ถ้าเรา พัฒนาร่างกายชีวิตจิตใจ ขึ้นไปถึงความเป็นมนุษย์ ปัญหาเหล่านี้ก็จะหมด; ถ้าเป็นพระอรหันต์เจ้าปัญหาเหล่านี้ก็หมดเลย. นี้เรียกว่าได้ใช้เดิมพันที่ธรรมชาติมอบให้มาอย่างถึงที่สุดเอาทีเดียว; มนุษย์ชนิดนี้มีธรรมะ, มนุษย์ชนิดนี้มีบุญ มีชีวิตเย็นเป็นนิพพาน, นั่นแหละคือผลที่จะได้รับ ได้รับจากการเป็นมนุษย์ เพราะรู้จักใช้เดิมพันที่ธรรมชาติมอบให้มา จนถึงที่สุด. โลกนี้ก็จะเป็โลกของพระศรีอริยเมตไตรย อยู่กันด้วยความรัก จะเหี่ยวไปทางไหนก็มีแต่หน้าตาที่ยิ้มแย้ม ชูมือสลอนเลย ว่าท่านต้องการให้ช่วยอะไร, ท่านต้องการให้ช่วยอะไร จงบอกมา, เหี่ยวไปทางไหนมีแต่หน้าตาที่ยิ้มแย้ม กล่าววาจาอย่างนี้แล้วพร้อมที่จะช่วยจริง ๆ.

นี่แหละคือผลสุดท้าย ของการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา ไม่เป็นกันแต่เพียงคน; ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็จะเป็นโมฆะเสียมากมาย คือธรรมะชั้นสูงสุดอันมีมากมายนั่นเอง จะเป็นโมฆะหมด, ใช้กันแต่ธรรมะต่ำ ๆ เพียงแต่เป็นคน. บางทีก็ยังเป็นคนที่ไม่ถึงระดับคน : ยังเป็นคน ที่สร้างปัญหาต่าง ๆ นานา ให้คนอื่นลำบาก ด้วยการได้รับการเบียดเบียนบ้าง, หรือต้องคอยช่วยเหลือ ในข้อที่ว่าตัวเองควรจะช่วยเหลือตัวเองได้ ก็ยังต้องให้ผู้อื่นช่วยเหลือ; นี้ความที่ไม่เป็นถึงระดับคน. ถ้าเป็นมนุษย์แล้ว ปัญหาเหล่านี้ก็จะหมดไป. ดังนั้น ขอเชิญพวกเราทุกคน ดำรงตนให้มีธรรมะ สูงขึ้นไปตามลำดับ

จากคนสู่ความเป็นมนุษย์ แล้วไปสู่อุดมสุดของความเป็นมนุษย์; อย่าให้ธรรมะ
ส่วนที่ประเสริฐที่สุดนั้น กลายเป็นหมันไปเสียเลย.

ขอท่านทั้งหลายใช้ธรรมะ ให้เต็มตามความหมายของธรรมะ แล้วมี
ความสุข อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

คนทั้งหลายส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้อาตมาก็กล่าว โดยความมุ่งหมาย เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน ต่อไปตามเดิม; และมีหัวข้อเฉพาะในวันนี้ว่า คนทั้งหลายส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส.

ขอทบทวนหัวข้อในครั้งที่แล้วว่า ถ้าสมัครเป็นกันแต่เพียงคนธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย, วันนี้ว่า คนทั้งหลายส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า คนทั้งหลายส่วนมากยังสมัครเป็นทาสของ

กิเลส, คนทั้งหลายยังไม่สนใจ ที่จะเลื่อนจากความเป็นคนขึ้นมาสู่ความเป็นมนุษย์
นั่นเอง.

อาตมาถูกกล่าวหาว่า พุดซ้ำ ๆ ซาก ๆ แต่เรื่องศีลธรรมกลับมา ธรรมะ
กลับมา. ข้อนี้มีความจำเป็นที่จะต้องพูดเรื่องนี้เช่นนี้; เพราะว่า ถ้าธรรมะกลับมา
แล้วปัญหามันก็หมดทุก ๆ ปัญหา. ปัญหาใหญ่ปัญหาน้อย, แม้แต่ปัญหาจีปะตี
ของพุทธบริษัท ก็มาเป็นปัญหาใหญ่ของโลก; เช่นปัญหาเลี้ยงดูคนชราที่กำลัง
ถกเถียงกันอยู่เดี๋ยวนี้ ที่จริงเป็นปัญหาจีปะตีของพุทธบริษัท เพราะว่าเมื่อมีความ
เป็นพุทธบริษัทแล้ว ไม่มีใครทอดทิ้งคนชรา เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี เป็น
วัฒนธรรมสืบมาอย่างนี้. เดี่ยวนี้ทำไมเกิดเป็นปัญหาของโลก; เพราะคนไม่มี
ธรรมะ. คนแก่ได้ยื่นว่า ๔.๕ ล้านคนถูกทอดทิ้งอยู่หรืออย่างไร. เรา พุทธ
บริษัทมีลูกหลานซึ่งมีธรรมะ คือมีความกตัญญู ไม่มีใครทอดทิ้งบิดามารดาผู้แก่
ชรา ปัญหาเลยไม่มี; แต่กลับมาเป็นปัญหาของโลกในปัจจุบันนี้ คูมัน้อย่างไรกัน
อยู่.

ถ้าธรรมะกลับมาปัญหานี้จะหมดไป; ดังนั้น ขอพูดเรื่องธรรมะกลับมา
ให้เป็นที่แจ่มแจ้งต่อไปอีกสักเล็กน้อย. ธรรมะต้องกลับมา คือธรรมะสำหรับ
ความเป็นมนุษย์; มนุษย์มีความหมายว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจสูง สูงกว่าคน ซึ่งเพียงเกิด
มาก็เป็นคนยังไม่เป็นมนุษย์. ต่อเมื่อได้ ทำให้จิตใจสูงจึงจะเป็นมนุษย์ และมี
ความผิดปกติแตกต่างจากสัตว์; มิฉะนั้นแล้วก็เสมอกันกับสัตว์ อย่างที่คำโบราณ
กล่าวว่า การหาอาหาร การนอนหลับ การชี้ขลาดหนิภัย การประกอบกิจกรรม
ระหว่างเพศ นี้มีเท่ากันระหว่างคนกับสัตว์ คือทำให้คนกับสัตว์เสมอกัน. แต่ถ้าคน

มีธรรมะแล้วคนก็จะแปลกกว่าสัตว์, ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ สำหรับมีจิตใจสูงกว่าคน. ถ้าเราเป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย.

ธรรมะคือหน้าที่ของทุกชีวิต

ธรรมะ, ธรรมะคำนี้ โดยแท้จริงแปลว่าหน้าที่ ของสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด, ชีวิตทุกชนิด ตั้งแต่คนลงไปถึงสัตว์ สัตว์ลงไปถึงต้นไม้; คือพฤษชาติขึ้นมาถึงสัตว์เดรัจฉานและมาถึงคน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีชีวิต. **สิ่งที่มีชีวิต** ทุกชนิดทุกประเภทนี้ ต้องมีหน้าที่ ถ้าไม่มีหน้าที่หรือไม่ทำหน้าที่ มันก็ต้องตาย, จึงมีหน้าที่เพื่อความรอด. ความรอดมีอยู่ ๒ สถาน คือ รอดตาย อย่างหนึ่ง, รอดจากปัญหาที่กลุ่มมัจจุใจให้เป็นทุกข์เศร้าหมอง หรือกิเลส นี้อย่างหนึ่ง; คือรอดทางกายและรอดทางใจ ทั้งสองทาง. ทุกศาสนามุ่งหมายความรอดและกล่าวถึงความรอดด้วยกันทั้งนั้น, ก็คือกล่าวถึง หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต จะต้องประพฤติกระทำนั่นเอง.

ดังนั้น **ที่ใดมีการทำหน้าที่ ที่นั่นก็มีธรรมะ**, ถ้าไม่มีการทำหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตอย่างถูกต้อง ก็ไม่มีธรรมะ; แม้ในวัดวาอารามถ้าไม่มีการทำหน้าที่ที่ถูกต้องของสิ่งที่มีชีวิต มีแต่พิธีรีตอง สันนิเวศน์ พิธีอ่อนหวานไปเสียหมดอย่างนี้ มันก็ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ มีแต่พิธีรีตอง หรืออะไรบางอย่างซึ่งไม่ใช่ธรรมะ. ดังนั้น บรรดา **สิ่งที่มีชีวิตจะมีธรรมะ ก็ต่อเมื่อทำหน้าที่**; ไม่ว่าจะป็นสัตว์มีชีวิตหรือคนชนิดไหนก็ตาม, แม้แต่ว่าเป็นเทวดา จอมเทวดาลงมาถึงจักรพรรดิถึง

คนตามลำดับชั้น เป็นข้าราชการ เป็นพ่อค้าประชาชน เป็นกรรมกร กระทั่งเป็นคนขอทาน ก็ต้องมีหน้าที่ มีหน้าที่ที่ตนจะต้องทำตามหน้าที่.

ชาวนาทำนาก็มี **ธรรมะของชาวนา**, ชาวสวนทำสวนก็มี **ธรรมะของชาวสวน**, คนค้าขายทำการค้าขายอย่างสุจริต ก็มี **ธรรมะของคนค้าขาย**, ข้าราชการทำราชการอย่างสุจริต ก็มี **ธรรมะของข้าราชการ**, กระทั่งเป็นกรรมกรแม้เขาจะถีบสามล้ออยู่ จะกวาดถนนอยู่ จะแจวเรือจ้างอยู่ เขาก็มี **ธรรมะของกรรมกร**, แม้ที่สุดแต่นั่งขอทานอยู่อย่างถูกต้องของคนขอทาน ก็มี **ธรรมะของคนขอทาน** ไม่ทำอะไรก็จะพ้นจากสภาพขอทาน; เพราะที่ธรรมะนั้นจะช่วยทำให้พ้นจากสภาพนั้น ๆ, เรียกว่า **ธรรมะย่อมทรงผู้ปฏิบัติไว้** ให้หลุดพ้นไปจากปัญหาทั้งปวง.

ขอให้ทุกคนมองเห็น **ธรรมะ** ว่า **หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต**; อย่าให้ละอายแก่สุนัขและแมวเป็นต้น ซึ่งไม่บกพร่องในการทำหน้าที่สำหรับชีวิตของตนไม่เป็นภาระแก่ใคร. แม้ต้นไม้มันก็ทำหน้าที่อยู่ตลอดเวลา คุณน้ำ คุณแร่ธาตุ เอาแสงแดดมาปรุงอาหาร แล้วก็หล่อเลี้ยงต้นเจริญงอกงามเต็มไปหมด, ต้นไม้มีชีวิตแล้วก็ทำหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต ก็พูดได้ว่ามีธรรมะของต้นไม้แต่เราไม่พูด เพราะเราไม่มอง เพราะเราดูถูกดูหมิ่นสิ่งเหล่านี้เกินไป.

ในที่นี้ขอให้ถือเป็นหลักใหญ่ว่า **สิ่งที่มีชีวิต** ต้องมีหน้าที่สำหรับดำรงชีวิตและเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป **ธรรมะจึงได้แก่ หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต**; ถ้ามีความรู้สึกอย่างนี้ แล้วก็จะทำหน้าที่อย่างสนุกสนาน เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งสูงสุด เป็นเกียรติยศทั้งหมดของสิ่งที่มีชีวิต ก็ทำการงานสนุก, แล้วก็มีความสุขเมื่อกำลังทำการงานนั่นเอง; มีทั้งความสนุกมีทั้งความสุข แล้วก็พอใจในการทำงาน

ในชีวิต เรียกว่ามีสวรรค์อยู่ที่นี้ คือเขาพอใจในการทำหน้าที่ไม่มีบกพร่อง ชื่นใจตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้.

การยกมือไหว้ตัวเองได้ นั่นแหละ คือสวรรค์ อันแท้จริง ที่นี้และเดี๋ยวนี้, ถ้ารังเกียจ เกลียดชังตัวเองเมื่อไร ก็เป็นนรก ที่นี้และเดี๋ยวนี้; สวรรค์จริง นรกจริงมีได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้. และข้อสำคัญมันมีอยู่ว่า ถ้าได้สวรรค์ชนิดนี้ที่นี้และเดี๋ยวนี้แล้ว ตายไปก็ได้สวรรค์ทุกชนิดถ้ามันจะมีสักกี่ชนิด, ขอให้ลองได้สวรรค์ชนิดที่ยกมือไหว้ตัวเองได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้กันเสียก่อนเถิด; เรื่องนรกก็เหมือนกัน ถ้าไม่ตกนรกชนิดที่นี้และเดี๋ยวนี้ อย่างนี้แล้ว ตายไปก็ไม่ตกนรกชนิดไหนหมด. นี่คืออันสูงส่งอย่างสูงสุดของธรรมะ เป็นไปอย่างสันติภูมิ คือผู้นั้น รู้สึกได้ รู้จักได้ด้วยตนเอง, เป็นอกาลิโก ไม่จำกัดเวลา ทำไปเมื่อไรก็มีผลทันที และทำได้ตลอดเวลาไม่เลือกเวลา; เป็นสันติภูมิ เป็นอกาลิโกอย่างนี้. ขอให้เข้าใจกันไว้ว่า ถ้าสิ่งใดไม่เป็นสันติภูมิ ไม่เป็นอกาลิโก นั่นไม่ใช่ธรรมะในพุทธศาสนา หรือไม่ใช่หลักพระพุทธรศาสนา.

ถ้ามีธรรมะกันอย่างนี้แล้ว ไม่มีอะไรบกพร่อง ทุกคนทำหน้าที่ของตนโดยสุจริต; คำว่าสุจริตนั้นสำคัญมาก เพราะว่าหน้าที่นี้สุจริต ไม่ใช่หน้าที่คดโกง, ไม่ใช่ว่ามีหน้าที่ลักขโมย ปล้น จี้ หรือไม่ใช่มีหน้าที่ขโมยเหมือนลิงขโมยตุ้มขโมยแตงในไร่ของคน, นั่นไม่ใช่หน้าที่อันสุจริตแต่นั้นเป็นของลิง ไม่เป็นไร; แต่ถ้าเป็นของคนมันมีอย่างนั้นไม่ได้. หน้าที่นั้นต้องสุจริต เพราะหน้าที่สุจริตมันไม่ห่อเลี้ยงชีวิต มันมีแต่จะทำลายชีวิต. คำว่าหน้าที่ ๆ พูดคำเดียวก็เป็นที่ยึดมั่นได้ว่า ถูกต้องตามที่ธรรมชาติต้องการ เราก็จะไม่มีปัญหายุ่งยากใด ๆ. ถ้ามีธรรมะ กัน

อย่างนี้แล้ว การเมือง ก็ไม่มีปัญหา เศรษฐกิจ ก็ไม่มีปัญหา การปกครอง การอะไรก็ตาม ล้วนแต่จะถูกต้อนไปหมด ไม่มีปัญหาและเป็นที่น่าชื่นใจ.

คนไม่ประพฤติตามหน้าที่ เพราะเข้าใจผิดหลงตามกิเลส

เดี๋ยวนี้ เราไม่ได้ประพฤติธรรมะ ที่เรียกว่า หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตให้เต็ม เพราะมีความเข้าใจผิดบางอย่าง, เพราะว่ามีกิเลสเข้ามาหุ้มห่อจิตใจ จนไม่รู้ว่าจะอะไรคืออะไร, ไม่รู้ว่าธรรมะคือหน้าที่อย่างนี้เป็นต้น.

กิเลสนี้ตรงกันข้ามจากโพธิ์; โพธิ์กับกิเลส กิเลสกับโพธิ์ นี้เป็นของตรงกันข้ามจากกันและกัน. เราจะต้องรู้อะไรเป็นกิเลส อะไรเป็นโพธิ์อย่างถูกต้องอย่าให้ปนกัน. คนเป็นอันมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส ก็หมายความว่า เดี่ยวนี้ปัจจัยแห่งโพธิ์นั้นมันถูกละเลย; ปัจจัยแห่งกิเลส ความสุขสนุกสนานก้าวหน้าไปในทางเนื้อหนัง นั้นถูกส่งเสริม, แล้วบางทีก็เอาไปปนกันยุ่ง เข้าใจผิดเอาปัจจัยแห่งกิเลสไปเป็นปัจจัยแห่งโพธิ์ไปเสียก็มี โดยคิดว่า ถ้าทำไปด้วยความฉลาดแล้วเป็นโพธิ์ไปทั้งหมด. คนเราอาจจะฉลาดในการทำตายตัวเองก็ได้ โดยไม่รู้ตัว, ฉลาดในการฆ่าตัวเองลงไปทุกวัน วันละน้อย ๆ ก็ได้ โดยไม่ต้องรู้ตัว; นี้อย่างนี้ก็เป็นกิเลส, ไม่ใช่โพธิ์.

ในการปฏิบัติธรรม ในบางกรณีก็มีการหลงตัวเอง : เอากิเลสเป็นโพธิ์, เอาโพธิ์เป็นกิเลสเสียก็มี; การปฏิบัติธรรมในที่นั้น ๆ จึงไม่ประสบผลสำเร็จ มันเกิดกิเลสประเภทตัวกูุ ประเภทของกู ทำอะไรได้ทุกอย่าง. ใน

สถานที่ปฏิบัติธรรมหรือสำนักวิปัสสนา บางทีก็มีการจับคู่กัน กลายเป็นเรื่องของกิเลสไป.

ผู้มีหน้าที่ที่จะทำการพัฒนาเสียอีก ยังเข้าใจไปว่าต้องเอากิเลสมาพัฒนา. ขอให้ช่วยฟังดูให้ดี ๆ : ผู้มีหน้าที่พัฒนานั้น ของเอกชนก็มี ของรัฐบาลก็มี ยังพูดกันอยู่ว่า ต้องเอากิเลสมาช่วยในการพัฒนา, ไม่อย่างนั้นมันไม่พัฒนา. ถ้าไม่ได้อาศัยกิเลสมันไม่พัฒนา; อย่างนี้มันผิดเกินผิด เพราะว่า การพัฒนานั้น มันต้องเพื่อกำจัดเสียซึ่งกิเลส อันเป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมเสียทุก ๆ ประการ.

นี่แหละขอให้สนใจในข้อที่ว่า ถ้าสมักรเป็นกันแต่เพียงคน แล้วธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย; เพราะว่าธรรมะนั้นจะช่วยให้เป็นได้ถึงที่สุด เป็นมนุษย์หรือเป็นยอดมนุษย์ เป็นพระอริยเจ้า เป็นพระอรหันต์ก็ยังได้; แต่แล้ว คนสมัคใจจะเป็นกันเสียแต่เพียงคน ธรรมะที่สูง ไปกว่านั้นก็ เป็นโมฆะ คือ ไม่ได้นำมาใช้สอยประพาศปฏิบัติอะไร.

ในพระบาลีมีคำแปลลोकอยู่คำหนึ่ง เรียกว่า **ชีวิตโฆหาร**. คำว่า โฆหาร ในที่นี้ ไม่ใช่จำนวนคำพูด แต่หมายถึงกิรยาลงทุนไปเพื่อได้ผลกำไร, กิรยาลงทุนไปเพื่อผลกำไรนี้เรียกว่าโฆหาร; เช่นมีสติขาบทในพระวินัยว่า **รูปียส์โฆหาร** – กิษุทำไม่ได้ คือ การลงทุนค้าด้วยรูปียะหรือเงินตรา. โฆหาร แปลว่า ลงทุนค้าเพื่อกำไร, **ชีวิตโฆหาร** หมายถึงการลงทุนค้าด้วยชีวิต, มีชีวิตมาแล้วใช้ลงทุนไป เพื่อได้รับประโยชน์สูงสุด เป็นยอดมนุษย์ เป็นพระอริยเจ้า เป็นพระอรหันต์.

แต่เราไม่ได้ใช้ชีวิตในการลงทุนกันถึงขนาดนั้น, **ลงทุนกันแต่เพียง** เพื่อได้มาซึ่งเหยื่อของกิเลส, สมบูรณ์ไปด้วยเหยื่อของกิเลส จนเกิดปัญหานานาประการ. **ธรรมชาติให้ธรรมะมากมาย แต่เราใช้นิดเดียว;** เหมือนอย่างว่าเรามีที่ดินล้านไร่ แล้วเราใช้ประโยชน์เพียงร้อยไร่ จะเป็นอย่างไร? เรามีทุนล้านบาท แต่เราทำการค้าลงทุนเพียงร้อยบาท มันจะเป็นอย่างไร? แต่ในทางกิเลสเรากลับทำมากกว่านั้น, ในทางกิเลสเราทำตรงกันข้าม; เราทำเกินล้านไร่ เราลงทุนเกินล้านบาทเพื่อกิเลส **เราจึงไม่ประสบความสำเร็จ** ตามความประสงค์ของการเกิดมาเป็นมนุษย์ เพื่อก้าวหน้าสูงยิ่งขึ้นไป จนถึงยอดสูงสุดของมนุษย์, ทั้งที่เราอาจจะมีสวรรค์ที่นี่ หรือมีนิพพาน คือชีวิตที่เย็น ๆ กันที่นี่ เราก็ไม่เอา. **เราลงทุนกันแต่เรื่องของร้อนหรือชีวิตร้อน** และร้อนยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยหาอะไรมากลบเกลื่อนเสียไม่ให้รู้ว่ามันร้อน; ฉะนั้น **เราจึงไม่ประสบความสำเร็จ** ตามความมุ่งหมายที่ธรรมชาติให้ธรรมะมากมาย สำหรับเป็นมนุษย์และเป็นยอดสุดของมนุษย์ เราเป็นกันแต่เพียงคน.

ความสุขปีใหม่ต้องมีอะไรใหม่กว่าปีเก่า, มิใช่เพิ่มทุกข์

ในที่สุดก็อยากจะพูดถึง **ความสุขปีใหม่** เพราะยังอยู่ในระยะของปีใหม่; เราคำนึงถึงความสุขปีใหม่กันในข้อที่ว่า ถ้าไม่มีอะไรใหม่มันก็ไม่ใหม่. **ความสุขปีใหม่จะต้องมีอะไรใหม่กว่าปีเก่า,** ดูอะไรเป็นความสุขปีใหม่ที่ยิ่งไปกว่าปีเก่า. ถ้าจะดูกันโดยทั่ว ๆ ไป เราส่งบัตร ส.ค.ส. กัน สิ้นกระดาษไปเท่าไร? สิ้นแสตมป์ไปเท่าไร? สิ้นแรงงานไปเท่าไร? มันเป็นจำนวนล้าน ๆ ๆ ด้วย

เหมือนกัน; แต่แล้วก็ไม่มีความสุขปีใหม่อะไรเกิดขึ้น มันก็เป็นโง่. เรามีความสุขใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นสักนิดหนึ่งหรือหาไม่ หรือว่ามันมีแต่ทุกข์ใหม่, ความทุกข์ใหม่; แทนที่จะมีความสุขใหม่ มันกลับมีความสุขทุกข์ใหม่ คือปัญหาต่าง ๆ ที่เพิ่งระดมกันเข้ามา.

ขอให้มองดูความบกพร่องในทางธรรม, ธรรมะที่ควรจะกลับมาคุ้มครองมนุษย์ นั้นแหละ มันยังไม่มีมา.

ถ้าเราจะพิจารณากันให้ทั่ว ๆ ไปทั้งโลก เราจะพบว่า รัฐบาล ในโลกส่วนมาก ลืมว่าประเทศเป็นของประชาชน, เผลอไปคิดว่าประเทศของตนอยู่บ่อย ๆ กระทำไปอย่างกะว่าเป็นของตน. **สภาผู้แทนราษฎร** สมาชิกส่วนมากก็มักจะลืมไปว่า ประเทศนั้นเป็นของประชาชน, โดยเผลอไปว่าประเทศชาติเป็นของพรรคของตนกันเสียเป็นส่วนใหญ่ แล้วแต่ว่าจะเป็นพรรคอะไร. **ประชาชน** ส่วนมากก็เหมือนกัน ลืมคำว่าเพื่อประเทศชาติ, จะรู้สึกว่าเป็นประเทศชาติเป็นของตน ก็ต่อเมื่อได้รับประโยชน์จากประเทศชาติ, พอถูกขอร้องให้ช่วยเหลืออะไรบ้าง ก็มักจะลืมไปว่าประเทศชาติเป็นของตน.

ประชาชนยังมีธรรมะน้อยเท่าไร ก็ยิ่งลืมนานประเทศชาติเป็นของตนมากเข้าเท่านั้น; ทุกคนเสียดายภาษี ที่ตนได้เสียไปมากเกินไป จนอะไร ๆ ก็ต้องร้องให้รัฐบาลเอาภาษีมา เอาภาษีมาจัดให้ประชาชน ประชาชนไม่ต้องทำอะไร, อย่างนี้มันก็มากเกินไป. **ถ้ามีธรรมะแล้วทุกคนรู้หน้าที่ของตน** ขยันขันแข็งในหน้าที่ของตน ก็จะมีผลตรงกันข้าม คือไม่มีอะไรที่ขาดแคลน.

ขอให้พิจารณาดูเถิด ว่า ตนของตนมีอยู่ในตน ก็ไม่รู้จักเสียแล้ว, แล้วจะไปรู้จักตนของผู้อื่น, ของผู้อื่นได้อย่างไรกัน; ตนของตนมีอยู่ในตนก็ไม่ได้รู้จักเสียแล้ว จะไปรู้จักตนของผู้อื่นได้อย่างไรกัน.

ขอให้ดูให้ดี ให้ดียังยิ่งว่า ความรักผู้อื่นนั้น มันต้องแบ่งออกมาจากความรักตน; ถ้าไม่แบ่งออกมาจากความรักตนแล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปเอามาจากไหน. ความรักผู้อื่นนั้น ต้องแบ่งมาจากความรักตน มันมีความรักที่เอาไปรักตนเสียหมด จนไม่มีการรักผู้อื่น; ดังนั้น ความรักผู้อื่น ก็ต้องแบ่งมาจากความรักตน มิฉะนั้นแล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปเอามาจากไหน.

ความเห็นแก่ผู้อื่น นี้ก็เหมือนกัน ต้องแบ่งเอามาจากความเห็นแก่ตน; เมื่อเห็นแก่ตนเสียหมดแล้ว จะไปเห็นแก่ผู้อื่นได้อย่างไร. ขอให้แบ่งความเห็นแก่ตนนั้นแหละ ไปเห็นแก่ผู้อื่นบ้าง; ถ้าไม่ยอมทำอย่างนี้แล้ว ความเห็นแก่ผู้อื่นหรือความรักผู้อื่น ก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นมาได้เลย.

ถ้าธรรมะกลับมาปัญหาเหล่านี้จะหมดไป ทุกคนรู้หน้าที่ของตน ยินดีในการทำหน้าที่ของตน คือมีธรรมะ. ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดทุกระดับ จะต้องทำเพื่อความรอดแห่งชีวิตทั้งหมด; ธรรมะเข้ามาแล้ว ทุกคนรู้หน้าที่ของตนแล้ว ปัญหาที่จะหมดไป ความสุขปีใหม่อีกจะพร่างพรุกกันเข้ามา โดยไม่ต้องเสียค่าบัตรส่ง ส.ค.ส., ไม่ต้องมีใครส่ง ส.ค.ส. ให้ใคร ความสุขก็เต็มไปหมด, เพราะธรรมะกลับมา. ดังนั้น ขอให้ธรรมะกลับมา โดยมีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน. ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องในสิ่งที่มีชีวิต นั้นแหละ คือปรมาตธรรม, โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่าธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต. ชีวิตทุกชนิดทุก

ระดับ นับตั้งแต่ต้นไม้ขึ้นมาถึงสัตว์ จนถึงคน ถึงมนุษย์ ถึงเทวดา จอมเทวดา อะไรที่ไหนก็ตาม ล้วนแต่มีหน้าที่ ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ เพื่อความมีชีวิตของตนด้วยกันทั้งนั้น.

ในที่สุดนี้พอจะสรุปความได้ว่า **ธรรมะกลับมาแล้ว คนก็เป็นมนุษย์กันหมด, เป็นมนุษย์กันหมดแล้ว ไม่มีปัญหาใด ๆ เหลืออยู่** เพราะว่ามีมนุษย์คือสัตว์ที่มีจิตใจสูงจนรู้หน้าที่ของตน. ธรรมะคือหน้าที่ ธรรมะคือเกียรติยศ ธรรมะคือสิ่งสูงสุดของมนุษย์.

ธรรมะจึงเป็นคู่ชีวิต ยิ่งกว่าคู่ชีวิตชนิดไหนหมด; คนมีคู่ชีวิตชนิดที่ทะเลาะกันหัวเดือนท้ายเดือน ไม่เท่าไรก็หย่ากันแล้วก็แต่งงานใหม่, นี้คู่ชีวิตของคน. แต่ว่าธรรมะเป็นคู่ชีวิตยิ่ง ไม่มีอาการเช่นนั้นเลย มีแต่การทะนุถนอมชีวิตให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป, จนเป็นยอดสุดของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่ต้นจนปลาย; ธรรมะคือคู่ชีวิตของมนุษย์ในลักษณะเช่นนี้.

จะพูดว่า **ธรรมะคือพระเป็นเจ้า ก็ได้, ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต;** เมื่อทำหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตแล้ว มันก็ดำรงชีวิตอยู่ได้ จะเป็นผู้สร้างมนุษย์ก็ได้, เป็นผู้ควบคุมมนุษย์ก็ได้, เป็นผู้ทำลายมนุษย์ตามยุคตามคราวก็ได้, โดยกฎเกณฑ์แห่งธรรมะนั้น.

เราจะต้องตอบสนองต่อธรรมะให้ถูกต้อง อย่าได้ดำเนินชีวิตชนิดที่มัวแต่แสวงหาปัจจัยให้แก่กิเลสเลย, ถ้าเราเป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย; **เดี๋ยวนี้คนที่หลายส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส** มันก็ไม่ส่งเสริมแก่ธรรมะ แต่เป็นไปในทางตรงกันข้าม.

เราจะต้องนึกถึงข้อนี้ว่า จะต้องใช้ธรรมะให้หมด ทั้งหมดทั้งสิ้นที่ธรรมะมีให้เรา จากต่ำสุดไปถึงสูงสุด, แล้วก็แสวงหาปัจจัยเพื่อประโยชน์แก่ธรรมะ, หรือว่าแสวงหาปัจจัยเพื่อประโยชน์แก่โพธิ ที่ทำให้รู้จักธรรมะ, แล้วมีความเป็นมนุษย์ในขั้นสูงสุดอยู่ด้วยกัน จะไม่มีอะไรเหลืออยู่เป็นโมฆะแม้แต่นิดเดียว. เราจะใช้ธรรมะให้เป็นประโยชน์ครบถ้วนทุกประการ, ไม่มีอะไรเหลืออยู่เป็นโมฆะแม้แต่นิดเดียว. นี่คือ ข้อที่จะต้องคิดกันในวาระปีใหม่ โอกาสแห่งปีใหม่จะต้องมีความสุขใหม่ ๆ, อย่าได้มีความทุกข์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นมาอีกเลย.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะรู้จักธรรมะ ในฐานะเป็นสิ่งที่ เป็นหน้าที่ หรือการทำหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดทุกระดับ, แล้วดำรงตนให้อยู่ในทำนองคลองธรรมของธรรมะ, มีความสุขสวัสดิ์อยู่ทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๓๑ -

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

กิจกรรมทางเพศเป็นความรู้สึกเพียงวูบเดียว

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมของอาตมา ก็ยังคงเป็นไปในหลักที่ว่า *ปร-*
มัตถธรรมกลับมา เป็นรากฐานของศีลธรรม, ถ้าไม่มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐานของ
ศีลธรรม ศีลธรรมนั้นก็อ่อนแอจนคลอนแคลน ไม่มั่นคง ก็อย่างน้อยก็ไม่มีเหตุผล
สำหรับผู้ที่จะปฏิบัติในศีลธรรมนั้น ศีลธรรมนั้นก็ไม่น่าคง หรือเป็นไปได้โดย
ยากและไม่กลับมา. *เมื่อศีลธรรมไม่กลับมา โลกาวินาศ*, ดังที่เราเคยพูดกัน
มาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน; ศีลธรรมจะต้องกลับมา โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน.

ในครั้งที่แล้วมา อาตมาได้บรรยายโดยหัวข้อว่า **คนส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส**, ครั้งนี้ว่า **กิจกรรมทางเพศเป็นความรู้สึกเพียงวูบเดียว**; นี้แหละจงดูให้เห็นว่า มันเป็นปรมัตถธรรมอย่างไร, เป็นความรู้ชั้นลึกที่จะรู้ดีกว่าความรู้สึกทางเพศนั้นเป็นเพียงความรู้สึกวูบเดียว.

ถ้ารู้ข้อนี้ ก็จะไม่หลงไหลในกิจกรรมทางเพศ หรือกามารมณ์กันนัก; เมื่อไม่รู้, **ความรู้สึกวูบเดียว** ก็นำไปสู่การกระทำที่เป็นอาชญากรรม ได้โดยง่าย และเต็มไปหมด, เป็นเรื่องละเอียดในทางใจนิดเดียว แต่มีผลมหาศาลจนถึงกับทำลายบุคคลหรือสังคมได้. และในทางตรงกันข้าม ถ้าควบคุมได้ ก็จะเป็นผลมหาศาลในทางฝ่ายดี, โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลานี้ เป็นอันตรายสำหรับคนวัยรุ่น. **วัยรุ่น** ของเรา กำลังตกเป็นทาสของ**ความรู้สึกเพียงวูบเดียว**, มันเป็นปีศาจในร่างของเทพเจ้า, เขาก็หลงไหลมันเป็นเทพเจ้า. คำกล่าวมันมีอยู่ว่า **กามารมณ์** นี้เป็นเทพเจ้าหรือเป็นปีศาจร้าย, ขอให้ดูให้รู้จักอย่างแท้จริง. **วัยรุ่น** มักจะมองเห็นเป็นเทพเจ้า อย่างที่เขาชอบเรียกกันว่า **“กามเทพ”** แล้วก็บูชากันอย่างที่สุด.

ความบ้าวูบเดียวของความรู้สึกทางกามารมณ์ส่งผลร้ายแรง

ทีนี้ ก็จะได้ดูกันต่อไปว่า **ปัญหานี้เกี่ยวกับวัยรุ่นอย่างไร ?** **วัยรุ่น**ทั้งหลายไม่รู้เรื่องกามารมณ์ เป็นเพียงความบ้าวูบเดียว. ขออภัยถ้าถ้อยคำมัน โสกโศกหยาบคายก็, มันจำเป็นที่จะต้องบอกกันตรง ๆ อย่างนี้ว่า **ความรู้สึกทางกามารมณ์** นั้น เป็นความบ้าวูบเดียว, **วูบเดียวเมื่อไร ?** วูบเดียวในเมื่อจะหุนหันกระทำลงไป ด้วยอารมณ์วูบเดียว, แล้วก็วูบเดียวในการที่มันให้ผลครั้งสุดท้าย ก็เป็นความบ้าวูบเดียวอีกนั่นเอง. มัน ก่อให้เกิดอาชญากรรมทางเพศ อย่างที่ปรากฏ

ในหน้าหนังสือพิมพ์ เหลือที่จะกล่าวได้; และยังมีผลซับซ้อน ผลข้างเคียงอีกมากมาย เช่น อาชญากรรม ลักขโมย ปล้น ฆี คนเหล่านั้นทำไปเพื่อไปซื้อหา กามารมณ์.

วูบเดียวของความรู้สึกชนิดนี้ เป็นความรู้สึก ทางกามารมณ์เป็นมูลเหตุ, เป็นอารมณ์หุนหันพลันแล่นที่สุดของวัยรุ่น เสมอเหมือนเป็นความบ้าชนิดหนึ่ง, จึงขอใช้คำว่า กามารมณ์เป็นความบ้าวูบเดียว, เป็นอวิชชาของวัยรุ่น มีตมปิดบังอย่างที่ไม่มီးอะไรเหมือน. สร้างปัญหาให้ แม้ในครอบครัวแก่บิดามารดา, สร้างปัญหาให้ในโรงเรียนแก่ครูบาอาจารย์ ในชั้นเรียนก็ยังมีปัญหาชนิดนี้, และสร้างปัญหาให้แก่ตัวเอง คือเรียนอะไรได้ไม่ดี จนต้องคดโกง จนต้องประกอบ อาชญากรรม.

ดูเหมือนวัยรุ่นจะถือเป็นเรื่องสูงสุด เป็นสิ่งสูงสุดของวัยรุ่น มีค่าเหนือสิ่งใดสำหรับวัยรุ่น; เขาจะขยันก็ขยันไปด้วยกำลังของกามารมณ์, เขาจะเหลวไหลก็เหลวไหลไปเพราะอำนาจของกามารมณ์ ซึ่งเป็นความรู้สึกวูบเดียว. เขาบูชาเหมือนกับบูชาพระเจ้า จนยอมเสียสละอย่างอื่น : จะเสียสละแม้บิดามารดา, เสียสละความเคารพนับถือในครูบาอาจารย์, กระทั่งเสียสละชีวิตของตนเองอย่างนี้ ก็ยังมี; ไม่เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์ ธรรมะ หรือศาสนาก็เพราะเหตุนี้.

แม้จะมีการสอนสหศึกษา สอนสตรีศาสตร์ สอนแพทยศาสตร์, สอนกันอย่างมากมายสักเท่าไร; ที่เหลือติดอยู่ในจิตใจของวัยรุ่นนั้น ก็คือเป็นเรื่อง กามารมณ์ทั้งนั้น. ส่วนเรื่องทางวิชาการนั้นหายไปหมด, มันเหลืออยู่แต่ความหมาย หรือความรู้สึกในทางกามารมณ์; ถึงแม้ว่าวัยรุ่นบางคน จะได้รับการ

อบรมเรื่องนี้บ้าง คือรู้สึกหรือรู้จักได้บ้างว่า มันเป็นความบ้าบอเดียว แต่ก็เหลือวิสัยที่เขาจะบังคับจิตใจ ที่มีความเคยชินเช่นนั้นได้. ธรรมเนียมโบราณจึงจัดให้วัยรุ่นทั้งหลาย ได้เข้ามาอยู่ในขอบเขตของการอบรม เช่นอยู่วัด เป็นต้น.

ในอินเดียในเรื่องทางโบราณ เราได้ยินข่าวว่า เขาจัดอาศรมไว้อาศรมหนึ่ง สำหรับคนวัยรุ่นเข้าไปอยู่ฝึกฝนจิตใจของตนเอง จนกว่าจะพ้นเขต จึงจะออกจากอาศรมนี้ ซึ่งเรียกว่าอาศรมพรหมจารี, แล้วก็เข้าไปสู่อาศรมคฤหัสถ์ จึงเป็นฆราวาสที่ดี, สามารถดำเนินกิจกรรมทางครอบครัวได้ดี.

นี่เดี๋ยวนี้เราไม่มีหลักการอย่างนี้ แม้จะอยู่ในโรงเรียนก็ไม่มีหลักการสอนให้ควบคุมความรู้สึกอันนี้, วดวาอารามซึ่งเคยเป็นที่พักของวัยรุ่น ก็มีได้ อบรมความรู้เรื่องนี้, แล้ววัยรุ่นทั้งหลาย ก็จะไม่เข้าวัดกันเสียแล้ว, การได้รับการอบรมในเรื่องนี้แก่วัยรุ่นจึงไม่มี ก็มาเป็นวัยรุ่นอิสระ ที่จะไปเป็นทาสของปีศาจร้ายตัวนั้น.

อำนาจการมณั้ครอบงำได้แก่คนทุกวัย

ที่นี้ ก็จะดูกันต่อไปอีกว่า ความรู้สึกอันนี้ ไม่ได้ครอบงำเฉพาะวัยรุ่น แม้ผู้ใหญ่สูงอายุแล้ว ก็ยังมีปัญหาไม่น้อยกว่ากัน, ดังมีข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ ในลักษณะที่เห็นว่ามันไม่น่าจะเป็นไปได้เลย, น่าอัศจรรย์ว่ามันไม่น่าจะเป็นไปได้เลย, ทำไมมันจึงเกิดการกระทำอย่างนี้ แม้แก่ผู้ใหญ่ที่พ้นวัยรุ่นไปแล้ว : ฆ่ากันตายโดยตรงเพราะกาม ก็มี เพราะปัจจัยของกามก็มี, มีผลสืบต่อ เช่น ความหึง ความหวง แล้วก็ฆ่ากันตายอย่างเหมือนกับตบยุง อย่างนี้ก็มี.

โลกปัจจุบันก้าวหน้าไปในการผลิตปัจจัยแห่งกามารมณ์ จนถือเป็นวัฒนธรรม, วัฒนธรรมแลกเปลี่ยน เช่น วัฒนธรรมเดินร่ำบัลเลต์นั้น ดูเถิดมันเป็นปัจจัยส่งเสริมความรู้สึกทางกามารมณ์ เป็นเรื่องวูบเดียว เหมือนกับท่าทางของระบำบัลเลต์; ขอได้พิจารณาคุบังเถิด.

สมัยหนึ่งคนโบราณเขาเคยโง่ ถึงกับจัดกามารมณ์ไว้ เป็นนิพพานชนิดหนึ่งก็มี ดังปรากฏอยู่ในพระบาลีพรหมชาลสูตร ทีฆนิกาย เป็นต้น เพราะเขาไม่รู้สักอะไรที่ดีไปกว่านั้น สูงไปกว่านั้น. เอกามารมณ์เป็นนิพพานกันเสียนาน จนกว่าจะมาพบว่า สมာธิหรือฌานเป็นนิพพาน, จนกว่าพระพุทธเจ้าจะมาพบว่า ความสิ้นกิเลสต่างหากเป็นพระนิพพาน.

เขาเคยเอกามารมณ์เป็นนิพพาน ในฐานะสิ่งสูงสุดสิ่งที่เรียกว่า สวรรค์ ๆ มีค่าก็เพราะว่า สมบูรณ์ด้วยกามารมณ์. คนที่อยากไปสวรรค์ก็เพราะได้ยินได้ฟังว่า ในสวรรค์นั้นมีกามารมณ์สมบูรณ์เหลือที่จะกล่าว เขาจึงอยากไปสวรรค์ และลงทุนทำบุญเพื่อไปสวรรค์, บางคนหลงว่านิพพานสมบูรณ์ด้วยกามารมณ์ ยิ่งไปกว่าสวรรค์. อาตมาเคยซักถามชายแก่ชอบราวงคนหนึ่งว่า *อยากไปนิพพานไหม* ? แกตอบทันทียืนยันว่าอยากไปนิพพาน. แต่พอบอกว่าในนิพพานไม่มีรางวัลเหมือนในสวรรค์นะ, แกปฏิเสธทันทีว่าขอคืน บอกคืนไม่เอา ไม่อยากไปนิพพาน. ขอให้คิดดูเถอะว่ามีคนเข้าใจว่า ในพระนิพพานนั้น มีกามารมณ์สูงสุดยิ่งกว่าสวรรค์ไปเสียอีก. ขอให้พิจารณาคว้า ความรู้สึกวูบเดียวชนิดนี้ มันมีอำนาจมันมีอิทธิพลร้ายแรงเท่าไร.

โทษของกามารมณ์

ทีนี้ ก็จะได้อีกต่อไปถึง โทษของกามารมณ์ ดังที่ท่านได้บันทึกกันไว้ ในรูปของพระกัมภีร์หรือนิทานหรืออะไรก็ตาม ทำกันเป็นเรื่องบ้าๆบอๆ แล้วก็มีผลร้ายอย่างไร. คือ *บรรพชิต* ก็สูญเสียพรหมจรรย์เพราะกามารมณ์, *ฤๅษีทั้งหลาย* ก็สูญเสียตบะเพราะกามารมณ์, *พระราชา* ก็เคยสูญเสียราชันยะ หรือราชสมบัติเพราะกามารมณ์, *เทวดา* กล้าทำสิ่งสกปรกในเรื่องนี้ มีมากมาย แม้จะเป็นนิทาน เทพนิยายมันก็แสดงให้เห็นได้ว่า เป็นสิ่งที่มีได้จริง, เทวดามาทำสกปรกในเมืองมนุษย์ จำแลงกายมา, *คนชรา* ข่มขืนทารกกระทั่งที่เป็นลูกหลานของตนก็มี, *พ่อแม่* ถึงกับสมสู่กับลูกหลานของตนเองก็มี ซึ่งในหน้าหนังสือพิมพ์ก็มีอยู่บ่อย ๆ, *พญานาค* ขึ้นมาจากนครพญานาค มาสมสู่กับงูดินบนพื้นดินนี้, *พญาหงส์* ก็หลงไปสมสู่อยู่ในฝูงกา, *คน* สมสู่กับสัตว์เดรัจฉาน. *คนซื้อตรง* กลายเป็นคนคดเป็นคนอคติ ทำคอร์รัปชันมีอยู่ทั่วไป ไม่รู้ว่าจะเอาไปไหนหว่าดไหว, *ครู* ตั้งช่องโสเภณีด้วยนักเรียนของตน ดังที่เป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ เมื่อครูเป็นอย่างนี้แล้วอะไรเล่าที่จะมาหยุดยั้งวัยรุ่นในด้านของกามารมณ์; เพียงเท่านี้ก็พอแล้วว่า ความเลวร้ายต่ำทรามที่เกิดมาจากกามารมณ์ ของบุคคลผู้ไม่มีความรู้เรื่องนี้ ไม่มีสติสัมปชัญญะควบคุมมันนั้น มากมายสักเท่าไร.

ความลับสูงสุดของธรรมชาติ ทำให้กามมีฤทธิ์เดชมาก

ทีนี้ ก็จะได้อีกต่อไปในข้อที่ว่า *ทำไมฤทธิ์เดชมันจึงได้มากถึงขนาดนี้ ?* ข้อนี้มันเป็น *ความลับสูงสุดของธรรมชาติ* ของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ โดย

ธรรมชาติ. **ความลับนั่นคืออะไร ?** คือ ธรรมชาติมีความลับ โดยการใช้ความรู้สึกทางกามารมณ์ เป็นเครื่องหลอกลวงสัตว์ให้สืบพันธุ์ เป็นค่าจ้างสัตว์ให้ทำกิจกรรมสืบพันธุ์ด้วยค่าจ้างที่สวยงามคือกามารมณ์. การสืบพันธุ์นั้นใคร ๆ ก็พอจะรู้ได้ด้วยตนเองว่า มันยุ่งยาก มันลำบาก มันเหน็ดเหนื่อย มันแสนจะสกปรก ก็ไม่อยากจะทำ; แต่เดี๋ยวนี้ธรรมชาติฉลาดกว่าเหนือกว่า จึงเอากามารมณ์มาปะหน้า ปะไว้ข้างหน้าการสืบพันธุ์. เมื่อคนไปหลงในกามารมณ์นั้น ก็ทำไปมีผลเป็นการสืบพันธุ์ ทั้งที่ว่าจะเหน็ดเหนื่อยยุ่งยากลำบากและสกปรกสักเท่าไร, ในที่สุด

ธรรมชาติก็ชนะ, ชนะสัตว์ทั้งหลายมาจนเดี๋ยวนี้. สัตว์ไม่รู้ลึกลับ ก็ทำการรับจ้างรับจ้างธรรมชาติสืบพันธุ์, สัตว์ก็ไม่สูญพันธุ์ สมตามความต้องการของธรรมชาติ.

นำหัวที่มารับจ้างเพื่อตัวเอง รับจ้างเพื่อความพ่ายแพ้ของตัวเอง เป็นการสูญเสียอิสรภาพอย่างยิ่ง ไม่มีการสูญเสียอิสรภาพไหน จะเป็นการสูญเสียเท่านั้น; แต่สัตว์ก็สมัครใจที่จะสูญเสียอิสรภาพ, บังคับจิตไม่ได้ ยอมสูญเสียอิสรภาพ ให้กิเลสขึ้นขึ้นคือ ขึ้นไสหัวไปประกอบกิจทางกามารมณ์, เป็นการยอมรับความทุกข์ทรมาน ด้วยความสมัครใจของสัตว์ทั้งหลาย และเป็นมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เรียกว่าเป็นระยะเวลาอันชียาว และจะเป็นไปอย่างนี้อีกสักเท่าไร ก็ยังไม่มีใครรู้ได้.

มนุษย์ทั้งหลายทั้งปวงส่วนใหญ่ จึงถูกจัดไว้ในพวกกามาวจรภูมิ, แม้แต่ เทวดา บนสวรรค์ ก็ต้องถูกจัดไว้ในจำพวกกามาวจรภูมิ คือมีความรู้สึกทางกามารมณ์เป็นที่พอใจ เป็นสิ่งสูงสุด เป็นสิ่งพึงปรารถนา. สัตว์เหล่านี้

ทั้งหมดจะเป็นมนุษย์หรือเป็นเทวดา ก็ถูกจัดไว้ในกามาวจรภูมิ – บุษากาม, พุคตฺรํ ๑ ก็ว่าอย่างนั้น.

ดูให้ดี แม้ในโลกปัจจุบันนี้ คนในโลกก็ยังมีกามารมณ์เป็นสิ่งสูงสุด เป็นจุดหมาย ทำอะไร ๆ ก็เพื่อกามารมณ์, และเพื่อกามารมณ์อันเป็นเกียรติเสียด้วยซ้ำ; เช่นว่า อดส่ำห้เล่าเรียนให้มากมา ยทำงานให้มากมา หาเงินมาให้มากมา เพื่อการสมรสอันมีเกียรติสักครั้งหนึ่งเท่านั้น, จริงไม่จริงก็ต้องคิดดู, ไม่จริงก็ค่าอาตมาก็แล้วกัน.

อาตมายังยืนยันว่ามันมีอยู่อย่างนี้ คือกล่าวได้ว่า คนที่มีกามารมณ์เป็นนิพพานนั้น ก็ยังหาดูได้แม้ในบัดนี้, บางทีจะเอาสักเท่าไรก็ได้ด้วยซ้ำไป คือพวกที่ถือว่า กามารมณ์เป็นสิ่งสูงสุดของชีวิต; อย่างน้อยก็ยังมีความรู้สึกว่ากามารมณ์นี้เป็นเทพเจ้า, ไม่ใช่เป็นปีศาจอันเลวร้าย ไม่ใช่ปีศาจอันร้ายกาจ. ดูให้ดีความหมายมีอยู่เป็น ๒ ชั้นว่า กามารมณ์นี่จะเป็นกามเทพก็ได้, เป็นปีศาจร้ายก็ได้; คือคนที่ไม่รู้จัก ก็บูชากันเป็นพระเจ้าชนิดหนึ่งทีเดียว, มีลัทธิเทววิทยาที่บูชากามารมณ์จนถึงกับจัดเป็นศาสนา หรือมีธรรมะประเภทหนึ่ง เป็นธรรมะหลอกลวงให้คนบูชากามารมณ์. นี่แหละฤทธิ์เดชของกามารมณ์ มันมีมากถึงขนาดนี้.

กามารมณ์เป็นแรงผลักดันให้ขยันขันแข็งทำงาน

ทีนี้ จะดูกันต่อไปในแง่ที่ว่า ถ้าเราจะมองกลับกันในอีกแง่หนึ่ง ก็ยังมีทางที่พอจะมองได้; แต่ก็ยังเป็นความลับอย่างยิ่งของธรรมชาติอยู่นั่นเอง คือความรู้สึกทางกามารมณ์นี้ เป็นกำลังผลักดัน หรือที่เรียกกันว่า *motive* เป็นกำลัง

มหาศาล ที่ให้ทำงานหรืออะไรอย่างขันแข็ง ในการหาทรัพย์ ในการหาเกียรติ. คนบุชากามารมณ์ ก็หาทรัพย์หาเกียรติ อย่างทิ้งตัว, เพื่อจะเอาทรัพย์หรือเกียรติ หรืออำนาจนั้น มาซื้อหาปัจจัยทางกามารมณ์. ถ้าว่าจะเปรียบแล้วก็เหมือนกับว่า สิ่งเลวร้ายนี้มันก็มีส่วนที่ดี ถ้ามองในอีกแง่หนึ่ง ก็เป็นเหตุให้ขยันขันแข็ง; ดังนั้น เราควรจะเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดี อย่างที่เรียกว่า *sublimate, sublimate* มันมาร้ายแต่ทำให้กลายเป็นดี. เขาพูดกันว่าข้างสารที่ตกมันอันตรายที่สุด แต่มันก็มีแรงมาก, เขาก็ใช้ข้างสารที่ตกมันนั้น ให้ทำงานได้มากกว่าข้างธรรมดาตั้งหลายเท่า. นี่แหละมันจะรู้จักกันหรือไม่, จะรู้จักวิธีกระทำกันหรือไม่? แต่มันน่าสงสารที่ว่ามันจะมีกำลังมหาศาลอย่างไร มันก็ใช้ไปเพื่อซื้อหาปัจจัยแห่งกามารมณ์อีกนั่นเอง, มันแยกออกจากกันไม่ได้, มันแยกออกจากกันไม่ได้เพราะหลงในอัสสาทะ หรือเสน่ห์ของมันเสียแล้ว.

กามเป็นเหตุให้มีกำลังทำอะไรได้มากมาย, กระทบผู้มีมองไปว่าอะไร ๆ ก็มีมูลเหตุมาจากความรู้สึกทางเพศหรือทางกาม; อย่างนักจิตวิทยาที่ชื่อ ซิกมันด์ ฟรอยด์ ก็เป็นผู้หนึ่งซึ่งมีความคิดอย่างนี้ ว่าอะไร ๆ มีมูลเหตุมาจากความรู้สึกทางกาม. ที่เราเห็นอยู่จริง ๆ ความก้าวหน้าทางวัตถุเกิดขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ เป็นน่าอัศจรรย์ของโลก มีมูลมาทางกามารมณ์ก็มี; แต่อย่าไปออกชื่อเขาเลยว่าใครที่ไหน มันจะเป็นการดูถูกเขา. ถ้าหักลบกลบกันดูแล้ว มันมีผลเป็นที่น่าสงสารอย่างให้ถึงกับว่าให้มนุษย์ต้องละอายแก่สัตว์เดรัจฉาน ให้สัตว์เดรัจฉานมันหัวเราะ; เพราะว่า คนทำงานเพื่อกามารมณ์มากกว่าสัตว์เดรัจฉาน.

สภาพโลกปัจจุบันกำลังเป็นอย่างไรเกี่ยวกับกาม

ที่นี่ คุณกันต่อไปว่า โลกในสภาพปัจจุบันนี้กำลังเป็นอย่างไร ? ทุกแห่ง
 ทุกมุมมีกามารมณ์เป็นนายจ้างทางวิญญาณ มีกามารมณ์เป็นนายเหนือหัว ทาง
 วิญญาณของปุถุชนหรือเปล่า ? คิดดูเถิด ความวุ่นวายในโลก เกิดมาจากการเป็น
 ทาสของกามารมณ์หรือเปล่า ? โลกวุ่นวายไปด้วยความขวนขวายหาปัจจัยทาง
 กามารมณ์ อย่างไม่ละอายสัตว์เครื่องานนี้หรือเปล่า ? เรากำลังลุ่มหลงกันอย่างไร
 ? ชีวิตทั้งหมด มีจุดหมายปลายทางเป็นกามารมณ์สูงสุด โลกปัจจุบันอยู่ในสภาพ
 อย่างนี้จริงหรือไม่ ? ท่านทั้งหลายจะต้องทราบดีกว่าอาตมา ซึ่งไม่ค่อยจะมีโอกาส
 ไปเกี่ยวข้องร่วมวงกับเขา.

มีสติปัญญาเท่านั้นจึงจะจัดการกับความบ้าทางกามารมณ์ได้

ข้อสุดท้ายที่เราจะต้องคุณกันต่อไป ก็คือว่า เราจะจัดการกับสิ่งที่เรียกว่า
กามารมณ์นี้อย่างไร ? ความบ้าวุ่นเดียวกันเราจะต้องจัดการกับมันอย่างไร ? จึงจะ
 สมกับความหมายของคำว่ามนุษย์ ๆ ๆ. มนุษย์แปลว่าสัตว์มีใจสูง ถ้าจมอยู่ใน
 เปลือกตม ปลักหนอง ของกามารมณ์แล้ว จะสูงไปได้อย่างไร ? ใครจะเป็นอย่าง
 พระสิทธัตถะ ผู้บริโศกคามเพื่อรู้จักวิธีการเอาชนะกาม ? ใครบ้างที่บริโศกคาม
 เพื่อรู้จักวิธีเอาชนะกาม ? ขอให้เป็นอย่างนั้นกันเถิด ว่า **ถ้าจะต้องบริโศกคาม ก็
 ขอให้บริโศกเพื่อรู้จักวิธีหรือเคล็ดลับ ในการที่จะเอาชนะกาม, ไม่บริโศกคาม
 เพื่อสนองกิเลส แต่รู้เรื่องของกิเลสเพื่อฆ่ากิเลสนั้นเสีย. เรารู้เรื่องของโจร ก็เพื่อ
 จะฆ่าโจร : ไม่ใช่จะไปเป็นโจร. เรารู้เรื่องของกามารมณ์ ความบ้าวุ่นเดียวกัน ก็
 เพื่อจะทำลายล้างฤทธิ์เดชของกามารมณ์นั้นเสีย, นี้แหละจึงจะเอาตัวรอดได้. เรา**

จะต้องมีการศึกษาหรือจัดการศึกษา ให้วัยรุ่นของเรา หลุดพ้นจากปีศาจร้าย – ความบ้าวบเดียว เหล่านี้เสีย.

อาตมาเห็นว่า การฝึกฝนจิตให้มีสติและปัญญาเท่านั้น ที่จะเอาชนะข้อนี้ได้ แต่ก็ถูกหาว่าเป็นเรื่องล้าสมัยไปเสียแล้ว, ธรรมเนียมหนอ หนอ หนอ นั้นแหละ จะสามารถเอาชนะมารร้ายตัวนี้ได้. แต่คนก็เห็นเป็นเรื่องครีครงมงาย เอาไปเป็นเรื่องล้อเลียนกันเสียแล้ว, ธรรมเนียมหนอ ๆ นั้นแหละ จะเป็นวิธีการเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดี หรือที่เรียกว่า *sublimate* มันมีอำนาจเท่าไร ไม่ยอมให้ใช้ไปในทางเลวร้าย แต่หมุนมาใช้ในทางที่ดี.

การฝึกกรรมฐานหนอ ๆ นั้น มีมูลมาจากพระบาลีอานาปานสติภาวนามีใจความสั้น ๆ ว่า เราจะต้องมีความรู้สึกตัวเสียก่อนแต่ที่จะทำอะไรลงไป; เป็นบทเรียนละเอียดประณีตสูงสุด เพื่อฝึกให้รู้ตัวเสียก่อนว่า จะทำอะไรลงไป ในอิริยาบถใด, เช่นจะเดินก็รู้สึกตัวตั้งแต่ว่ายกเท้า รู้สึกตัวว่ายื่นเท้าไป รู้สึกตัวว่าหย่อนเท้าลง ถีบละเอียดอย่างนี้จนกระทั่งเป็นนิสัยว่า รู้สึกตัวเสียก่อนแต่จะเคลื่อนไหวทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ, ไม่เคลื่อนไหวอะไรไป โดยปราศจากความรู้สึก. แม้แต่จะนั่งจะนอนจะยืนหรือจะกินอาหาร จะถ่ายอุจจาระ จะถ่ายปัสสาวะ จะล้างจาน จะถูบ้านจะถูเรือน, ก็ฝึกฝนทำความรู้สึกในสิ่งนั้น ว่าเป็นอย่างไรเสียก่อน แล้วก็บอกตัวเองว่าเช่นนั้นหนอ, เช่นว่ายกเท้าขึ้นมาแล้วหนอ เสือกเท้าไปแล้วหนอ วางเท้าแล้วหนอ ทำความรู้สึกในสิ่งนั้นให้ชัดเจน แล้วก็บอกตัวเองว่า มันเป็นอย่างนั้นเท่านั้นหนอ, แต่มักจะหนอกันผิด ๆ คือนั้น ความหมายให้เป็นตัวเป็นคนในการกระทำนั้น นั้นหนอที่ผิด ๆ.

หนอที่ถูกต้องนั้น คือบอกให้รู้สึกตัวเสียว่ามันจะทำอย่างนั้น แล้ว การกระทำนั้นเป็นเพียงการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติ; ไม่ใช่ของตัวกู ไม่ใช่ตัวกู กระทำ, ไม่ใช่กระทำเป็นของตัวกู. หนออย่างนี้จึงจะถูกต้อง; มิฉะนั้นแล้วหนอ ๆ นั้นแหละ มันจะเน้นให้หนักเข้าเป็นตัวกู-ของกู ผู้กระทำอย่างนั้นอย่างนี้, มันก็ได้เปรียบแก่กิเลส ก็ทำไปตามอำนาจของกิเลส.

หวังว่า เราจะได้มีการฝึกฝนหลักพระศาสนา ในหัวข้อที่ว่า ฝึกให้ รู้สึกตัวเสียก่อนแต่จะเคลื่อนไหวอิริยาบถใด ๆ; ถ้าทำได้แบบนี้ ความคิดวูบเดียว ก็เกิดขึ้นไม่ได้ หรือทำหน้าที่ของมันไม่ได้, มันจะมีความ รู้สึกสติสัมปชัญญะ สมบูรณ์ ตั้งแต่เมื่อจะทำ กำลังทำ และทำเสร็จแล้ว, ก็จะปลอดภัยจากโทษร้ายของ กามารมณ์ ซึ่งเป็นเพียงความบ้าวูบเดียว.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้สนใจในการที่จะฝึกฝนลูกหลาน ลูกศิษย์ ลูกหา หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ให้รู้จักควบคุมหรือต่อต้าน อำนาจของความบ้าวูบ เดียวนี้ด้วยกัน, แล้วมีความผาสุก เจริญอกงามตามทางธรรม ในของพระศาสนาอยู่ ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

คนเดินทางเปลี่ยวคือ ผู้อยู่ด้วยความประมาท

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวด้วยความมุ่งหมาย การกลับมาแห่งศีลธรรม มีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน ต่อไปตามเดิม; แต่มีหัวข้อ เฉพาะในการบรรยายครั้งนี้ว่า คนเดินทางเปลี่ยว คือผู้อยู่ด้วยความประมาท.

ท่านผู้ฟังบางคนอาจจะรู้สึกว่ามันมีอะไรขัดกันอยู่ ในข้อที่ว่า “การอยู่นั้นเป็นการเดินทาง”; ข้อนี้ขอให้ทราบว่าการเดินทางมีทั้งทางกายและทางจิต. จิตเสียอีก ที่เดินทางตลอดเวลา; ขอให้สังเกตให้เห็นข้อที่ว่าจิตนี้เดินทางอยู่ตลอดเวลา ยิ่งกว่าทางกาย หรือทำที่เดินได้ไปเสียอีก.

ชีวิตเป็นการเดินทาง ก็เพราะว่าจิตมันเดินอยู่ด้วยการเคลื่อนไหว หรือด้วยการวิวัฒนาการอยู่ตามเหตุตามปัจจัยราวกับว่าไหล วิ่งไปทีเดียว; แม้ว่าเราจะมองกันในวงกว้าง ก็ยังกล่าวได้ว่า จิตนี้ค่อยพัฒนา ๆ ขึ้นมา จากความเป็นปุถุชน เป็นปุถุชนชั้นดี เป็นกัลยาณชน เป็นพระอริยเจ้าขั้นต้น ๆ แล้วก็ เป็นพระอรหันต์ ในที่สุด; ชีวิตเป็นการเดินทางอย่างนี้. แต่ คนธรรมดาสามัญ ทั่วไปนั้น เป็นการเดินทางเปลี่ยว เต็มไปด้วยอันตราย, และมักจะตายเสียกลางทาง; จึงนำมาพูด เพื่อให้เป็นข้อคิดสำหรับท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพุทธบริษัท.

ใจความสำคัญ ที่จะกล่าวนี้มีอยู่ว่า อยู่ด้วยความประมาทนั่นแหละคือการเดินทางเปลี่ยว; ใจความสั้น ๆ ก็มีว่า ผู้ที่มีชีวิตเป็นอยู่ด้วยความประมาท, แล้วชีวิตของผู้นั้นก็เป็นการเดินทางเปลี่ยว เต็มไปด้วยอันตราย และมักจะตายเสียในกลางทาง.

ลักษณะและโทษของความประมาท กับ ลักษณะและคุณของความไม่ประมาท

ที่นี่ เราจะได้ พิจารณา กันถึงคำว่า ความประมาท. คำว่า “ความประมาท” ในภาษาไทยกับในภาษาบาลีนั้น สันเกตเห็นว่ามี ความหมายต่างกันเหลือ ประมาท; คือกว้างแคบต่างกันเหลือประมาท. ในภาษาไทย เราหมายความว่า เป็นความเลินเล่อ เป็นความอวดดี, เท่านั้นที่พอแล้ว; แต่ในภาษาบาลี หรือ ภาษาพระธรรม ในการปฏิบัติธรรมนั้น มีความหมายมาก จะครบไปเสียทุกอย่างในทางที่ไม่ดี : นับตั้งแต่ ความไร้สติสัมปชัญญะ ความโง่ ความขี้เกียจ

ความไม่อดทน ความเห็นแก่ตัว ความงมงายหลงใหลในไสยศาสตร์ ความไม่จริงจังในหน้าที่ ไม่เข้มแข็ง เหล่านี้เป็นต้น, ล้วนรวมอยู่ในคำว่าประมาท. ผู้ใดเป็นอยู่ด้วยความประมาทในลักษณะเช่นที่กล่าวนี้ ก็ไม่มีทางที่จะก้าวหน้าในทางธรรม, ไม่มีทางที่จะเดินไปสู่พระนิพพาน หรือลุดถึงพระนิพพานได้, มีแต่การเสื่อมลง เสื่อมลง แล้วก็วินาศเสียก่อน โดยเฉพาะก่อนตาย.

ในข้อนี้ควรระลึกนึกถึงพระบาลีกันเพื่อจะเป็นหลัก. ตามพระบาลีนั้นกล่าวไว้ว่า *อปฺปมาโท อมตํ ปทํ - ความไม่ประมาทเป็นทางที่ไม่ตาย, ปมาโท มจฺจุโน ปทํ - ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย, อปฺปมตฺตา น มียนฺติ - ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย, เย ปมตฺตา ยถา มตา - ผู้ประมาทก็เหมือนกับตายแล้ว.* ขอให้นึกถึงความหมายที่ต่างกัน อย่างตรงกันข้ามของสิ่งทั้งสองสิ่งนี้ คือความไม่ประมาท กับ ความประมาท. ความไม่ประมาท ที่บุคคลดำเนินอยู่นั้น เป็นทางแห่งความไม่ตาย มีความหมายว่า **จะไปสู่สภาพที่ไม่ตาย** โดยตรงอย่างนี้ก็ได้, หรือจะพูดกันอย่างธรรมดา ๆ สามัญว่า ผู้เดินในทางนี้ **จะไม่พบกับการตาย** ในระหว่างทาง. ส่วน ความประมาทนั้นเป็นทางแห่งความตาย, จะต้องตายในระหว่างเดินทาง หรือจะไปพบจุดจบเป็นความตายในทางจิตใจ ไม่มีชีวิตหรือความเป็นอยู่ที่น่าปรารถนา แต่ประการใด.

ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย นี่เป็นการยืนยันว่า **ผู้ที่ไม่ประมาทแล้วจะไม่พบกันกับความตายทั้งทางกายและทางจิต**; บางคนอาจจะคิดว่า ถ้าไม่ประมาทแล้วจะไม่ต้องเข้าโลงหรืออย่างไร. มันไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น; ถึงจะเข้าโลงก็เข้าโลงอย่างคนไม่ตาย มันเป็นเรื่องของร่างกาย ที่ไม่ได้มีความยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน, มันไม่มีผู้ตาย มันไม่มีใครตาย แม้ว่าจะจับใส่โลง. ส่วน การ

เดินทางของชีวิตประจำวันนั้น ก็ไม่ประสบกับความเสียหาย หรือความวินาศ หรือความทุกข์ ทรมานแต่ประการใด, จึงกล่าวได้ว่า ผู้ไม่ประมาทเป็นคนไม่ตาย.

ส่วน คนประมาทนั้น เหมือนกับตายแล้ว ตั้งแต่เมื่อมีความประมาท นั้นเอง, ประมาทเมื่อใดก็เท่ากับตายแล้ว; เพราะมันเป็นความไม่ก้าวหน้า มัน เป็นความชะงักงัน เป็นความตายอย่างที่เรียกว่า ตายด้านทั้งเป็น ๆ, ตายตั้งแต่ยังเป็น ๆ. คำนี้หนักล้นมาก ขอให้สนใจกันสักหน่อยว่า ตายตั้งแต่ยังเป็น ๆ เป็นการ ตายที่เดินได้ หัวเราะได้ อะไรได้. ช่วยพิจารณากันสักหน่อย ในข้อที่ว่า “ตาย ตั้งแต่ยังเป็น ๆ”; คำนี้เป็นภาษาธรรมะของผู้รู้ธรรม หรือเห็นธรรม; สำหรับผู้ที่ รู้จักแต่เรื่องทางวัตถุนั้นไม่เข้าใจได้. ต้องมองเห็นธรรมะ ความหมายของธรรมะ อันลึกกว่านั้น; จึงเป็นถ้อยคำที่ต้องทำความเข้าใจกันให้ดี ๆ, โดยการเปรียบเทียบ กันว่า อยู่ด้วยความประมาทย่อมสูญเสียทุกอย่าง ไม่มีอะไรเหลือ : เสีย ประโยชน์ทางชีวิต เสียประโยชน์ทางกาย เสียประโยชน์ทางจิต กระทั่งชีวิตหมด ค่า ชีวิตหมดค่าชีวิตหมดความหมายจนไม่เป็นชีวิต; อย่างนี้แล้วจะไม่เรียกว่า เสีย หมดทุกอย่าง อย่างไรเล่า.

อยู่ด้วยความประมาทจะเป็นการสูญเสียทุกอย่าง แม้กระทั่งค่าของ ชีวิต; เมื่อชีวิตมันไม่มีค่า แล้วก็เท่ากับว่าไม่มีชีวิตนั่นเอง, เป็นการตายด้านอย่าง ที่กล่าวมาแล้ว : ทางกายก็ตายด้าน คือเป็นการที่ทำแต่ความผิดพลาด เป็นทุกข์ เป็นโทษ เกิดขึ้นทางกายอยู่เป็นประจำ, ในทางจิตก็ไม่มี ความปกติแห่งจิต มีแต่ ความวิปริตแห่งจิต หากความสงบเย็นไม่ได้. ในทางฝ่ายวิญญูณนั้นเล่า ก็ สูญเสียสติปัญญาวิชา ไปจนหมดสิ้น, ไม่มีความรู้ที่ถูกต้องใด ๆ เหลืออยู่ใน

บุคคลชนิดนี้. ดังนั้นต้องใช้คำว่าหมดตัว หมดตัว หมดตัวอย่างบุคคลผู้ล้มละลาย, ยิ่งกว่าหมดตัว; นี่คือความหมายของคำว่าตายตั้งแต่ยังเป็น ๆ.

ควรเดินแต่ในทางอบอุ่นอย่าเดินทางเปลี่ยว

ที่นี่ เราก็ พิจารณาเรื่องความเปลี่ยว กันสักหน่อย. ความเปลี่ยว หรือทางเปลี่ยว หมายความว่าไม่มีความปลอดภัยโดยรอบด้าน; ชีวิตเปลี่ยวก็ว่าเหว่ แสนที่จะว่าเหว่. เมื่อพูดภาษาคนธรรมดา เดินทางเปลี่ยวในป่าในดงนี้ ก็ดูจะเคยประสบกันมาบ้างแล้ว; หรือเด็ก ๆ ที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่แต่ผู้เดียว ในลักษณะที่เปลี่ยว ก็เคยได้รับรสของความเปลี่ยวมาแล้ว. อยู่ด้วยความเปลี่ยว ก็ไม่มีใครรู้สึกอบอุ่นใจ; เมื่อต้องเดินไปในทางเปลี่ยว ก็หวาดกลัว หวาดเสียว หากความสุขมิได้อยู่ตลอดเวลา, ต้องหวาดผวาระแวงภัย จนถึงที่สุดแห่งจิตใจดังนี้. ไม่มีความอบอุ่นเลย.

ที่นี่ ก็มาพูดถึง ความอบอุ่น หรือ หนทางที่อบอุ่น. เดินปลอดภัย เดินปลอดภัย : เดินโดยมีธรรมะ โดยเฉพาะที่เรียกว่า มีพระรัตนตรัย อยู่เป็นสรณะ, เป็นที่พึ่ง; เป็นสรณะ คือเป็นที่อุ่นใจ, เป็นที่ระลึกถึงแล้วอุ่นใจ ตามความหมายของคำว่าสรณะ; และ มีที่พึ่งคือแสงสว่างและที่เกาะยึด. แสงสว่างส่องให้เห็นทางเดิน, ที่เกาะยึด ก็มีที่พึ่งพาอาศัยคุ้มครองป้องกัน เหมือนคนตกน้ำมีที่เกาะที่ยึดแล้วมันก็ไม่ตาย. ทางเดินที่อบอุ่น ย่อมมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ; ชีวิตที่เป็นอยู่อย่างมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เรียกว่า ชีวิตที่เดินทางอย่างอบอุ่น.

แต่ปัญหายังมีอยู่เหมือนกันในข้อที่ว่า **เรากำลังมีพระรัตนตรัยกันอย่างไร ?** ขอให้สนใจฟังในข้อนี้เป็นพิเศษมากสักหน่อย : **เรามีพระรัตนตรัยสำหรับแต่เพียงรู้เรื่อง ?** หรือว่า **เรามีพระรัตนตรัยสำหรับรู้จัก ?** หรือว่า **เรามีพระรัตนตรัยอยู่ในเนื้อในตัวของเราโดยแท้จริง, หรือ เนื้อตัวเป็นพระรัตนตรัยตามส่วนอยู่อย่างนี้ก็ได้ ?** พระรัตนตรัย สำหรับรู้เรื่องนั้น เราก็อ่านหนังสือเอาได้; แต่พระรัตนตรัย สำหรับรู้จักนั้น ต้องรู้จักการที่พระรัตนตรัยกำจัดทุกข์กำจัดกิเลสไปได้อย่างไร เห็นชัดอยู่กับใจ, นี้เรียกว่ารู้จัก; และ เรามีภาวะเช่นนั้นอยู่ในเนื้อในตัวเรา เรียกว่า **มีพระรัตนตรัยที่อยู่กับเรา.**

ตัวอย่างเช่นพระพุทธเจ้า : **พระพุทธเจ้า สำหรับรู้เรื่อง** ก็อ่านพุทธประวัติเอาได้; แต่**พระพุทธเจ้า สำหรับรู้จักนี้** ต้องรู้จักจิตที่เอาชนะกิเลสดับทุกข์ได้ รู้จักจิตชนิดนั้นด้วยจิตของตน, นี้เรียกว่าพระพุทธเจ้าที่เรารู้จัก; แล้วเราก็มองเห็นว่าภาวะเช่นนั้นมียอยู่ในตน คือในเรา ก็เรามีพระพุทธเจ้าอยู่ในเรา. นี้พระพุทธเจ้าสำหรับรู้เรื่อง กับพระพุทธเจ้าสำหรับรู้จัก และพระพุทธเจ้าสำหรับมีในตนนั้นต่างกันลิบลับ ต่างกันมาก, มากเหลือประมาณทีเดียว; ไปคิดดูเองเถิด ไปใคร่ครวญดูเองเถิดว่า ต่างกันมากสักเท่าไร ?

ถ้าเรามีพระพุทธเจ้าในตน ก็เป็นความอบอุ่นอย่างยิ่ง, ชีวิตนั้นเป็นความอบอุ่นอย่างยิ่ง **ชีวิตนั้นไม่มีความเปลี่ยว** คือไม่เป็นที่หวาดหวั่นต่ออันตรายใด ๆ. ขอให้ใคร่ครวญกันให้เป็นอย่างดี ในที่นี้จะระบุว่า **พุทธบริษัท** หรือ **พุทธมามกะนี้** ไม่ใช่ผู้เดินทางเปลี่ยว; แต่เป็นผู้เดินทางอย่างมีเครื่องอุ่นใจ. เป็นพุทธบริษัท หมายความว่า เป็นผู้รู้ เป็นผู้ตื่น เป็นผู้เบิกบาน ตามแบบของพระพุทธเจ้า.

สอบสวนตัวเอง ดูด้วยกันทุกคนว่า เราเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ตามรอยพระพุทธเจ้าแล้วหรือยัง ? อย่าให้กลายเป็นว่า เดินทางเปลี่ยวแล้ว มีหน้าซำเป็นคนตาบอดด้วย. ตาบอดเดินทางเปลี่ยว; คิดดูให้ดี มันเหลือประมาณ ตาบอดแล้วยังเดินทางเปลี่ยวด้วย.

ประเทศไทย และ ทั้งโลกเดินทางเปลี่ยวเพียงไร

ที่นี่ ก็จะ ดูให้กว้างออกไป ถึงการเดินทางเปลี่ยว ในความหมายอื่น ๆ; คือดูออกไปถึงประเทศชาติของเรา. ประเทศชาติของเรา กำลังเดินทางเปลี่ยวหรือเปล่า ? เดินทางเปลี่ยวในทางการเมือง การเศรษฐกิจ การบริหาร แม้แต่กิจการทหารเป็นต้น : ก็เป็นการเดินทางเปลี่ยวหรือหาไม่ ? ท่านทั้งหลายคงจะพอมองออกได้ หรือมองได้ดียิ่งกว่าอาตมา. ประเทศชาติของเรากำลัง เดินทางเปลี่ยวในทางศีลธรรมหรือไม่, หรือ ไปมีวัฒนธรรมที่ยืนอยู่ปากเหว ? เดินตามประเทศที่ไร้วัฒนธรรม นานาประเทศนิยมประกวดนางหน้าด้าน เราก็ไปนิยมตามเขาด้วย และเรียกกันว่า ประกวดความงาม; วัฒนธรรมอย่างนี้เป็นวัฒนธรรมที่ยืนอยู่ปากเหว เป็นความเปลี่ยวทางศีลธรรม เปลี่ยวมาก, เปลี่ยวขนาดที่จะตกลงไปในเหว, ยุวชนของเราจะมีจิตตกต่ำลงไป.

ที่นี่ ความเปลี่ยวทางวัฒนธรรม เรามีการผลิตและการขาย ที่ไม่ปลอดภัยแก่ประเทศชาติ, เรากินดีอยู่ดีเกินไป ไม่คำนึงถึงการกินอยู่แต่พอดี. มีความเปลี่ยวทางนามธรรม นามธรรมคือจิตใจ, ไม่เดินในทางของอริยมรรค ไปเดินนอกทางของอริยมรรค เรียกว่ากวมรรค หรือมรรคที่ต่ำทราม ที่เลวทราม ที่นำไปสู่ความหายนะ.

นี่จะต้องพิจารณาให้ดี ว่า ประเทศชาติของเรา กำลังเดินในทางเปลี่ยวหรือเปล่า ? ไปดูให้ทั่วถึงว่า ประเทศที่เราถือกันว่าเต็มพัฒนานั้น มันเดินทางเปลี่ยวกันหรือเปล่า ? มันจะเดินไปสู่ความวินาศ หรือจะพาโลกทั้งโลกให้วินาศหรือเปล่า ? นี่ประเทศเต็มพัฒนา; แล้วประเทศด้อยพัฒนาอย่างเรา จะไปเดินตามเขา ด้วยความมุ่งหมายอะไร ด้วยเหตุผลอะไร, นอกจากไปเดินตามคนที่เดินตามทางเปลี่ยว.

ประเทศที่เต็มพัฒนานั้นเดินทางเปลี่ยวอย่างลึกซึ้ง, เปลี่ยวอย่างมาก เปลี่ยวอย่างวินาศกันทั้งโลกทีเดียว. ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายต้องระวังดูให้ดี ๆ; เพียงแต่เข้าไปเอาอย่าง เข้าเท่านั้นแหละ มันก็ตายเสร็จก่อนตาย, ตายเสร็จแล้วก่อนตาย, แล้วก็ตายอย่างน่าเกลียดน่าชัง ซึ่งต้องใช้คำหยาบมาพูดว่า ตายโหงตายเป็น เพราะว่ามันเดินทางเปลี่ยว, เปลี่ยวจนถึงกับว่าตาบอด แล้วก็ว่าตกลงไปในเหว, ทำสิ่งที่เป็นไปเพื่อความวินาศของมนุษยชาติ ในนามของความถูกต้องหรือความเจริญ.

สรุปความว่าโลกทั้งโลก มันกำลังเดินทางเปลี่ยวหรือหาไม่ ? ท่านทั้งหลายก็มีอิสระที่จะคิดนึกดู. ขอให้ดูว่าประเทศ เดินทางเปลี่ยวด้วยกัน ทั้งพวกเต็มพัฒนาและด้อยพัฒนา แล้วโลกนี่จะเป็นอย่างไร ? โลกนี้ก็คือโลกที่หลับตาเดินไป ๆ, เดินในทางเปลี่ยว แล้วก็มีเหวใหญ่รออยู่ข้างหน้า สำหรับจะตกลงไปในนั้น เป็นมิกสัญญ์ของจักรวาลเลย ก็ว่าได้. ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายจะต้องระวังว่า อย่าไปเดินทางเปลี่ยว ตามหลังประเทศเต็มพัฒนา; พอสักว่าคิดจะเดิน มันก็จะตายเสียแล้ว, ไปเอาเป็นตัวอย่างเล็กน้อยเท่านั้น มันก็ตายสิ้นเชิง.

ขอให้ดูให้ดี ๆ ว่า ประเทศไหนในโลกนี้ มีการพัฒนาอย่างถูกต้องเพื่อสันติสุขโดยแท้จริง, เรียกว่าเดินถึงจุดหมายปลายทางแล้ว หรือว่าหยุดการเดินทางได้แล้ว เพราะว่าถึงที่สุดจุดหมายปลายทางแล้ว มีแต่การเสวยบรมสุข ซึ่งเป็นผลของการเดินทางโดยแท้จริง ?

ขอให้เราทั้งหลายใคร่ครวญดูกันในบัดนี้ ว่า ใครบ้างหยุดการเดินทาง, ใครบ้างกำลังหลงทางอยู่ และเดินทางเปลี่ยวใกล้เหวทั้งนั้น, หรือว่าสังคมใดบ้างหยุดการเดินทางเพราะถึงแล้ว, สังคมใดกำลังหลงทาง เดินทางอยู่ในทางเปลี่ยวเต็มไปด้วยเหวทั้งนั้น, ประเทศใดบ้างถึงที่สุดของการเดินทาง และประเทศใดบ้างกำลังหลงทางอยู่.

สรุปความแล้วก็คือว่า โลก ของเรา ในปัจจุบันนี้ ซึ่งคุยกันนักหนาว่าเจริญด้วยวิชาความรู้ การประดิษฐ์การผลิตต่าง ๆ นานานี้ ประเทศไหนบ้าง ที่หยุดการเดินทาง เพราะประสบความสำเร็จแล้ว, หรือว่ากำลังหลงทางอยู่, หลงทางชนิดที่สร้างปัญหาขึ้นมาให้มากมาย ทั้งเพื่อตัวเอง ทั้งเพื่อผู้อื่น ทำให้เกิดปัญหาแก่คนทั้งโลกนั่นเอง; ไม่ใช่เกิดปัญหาแต่เฉพาะตัวเอง แต่ได้ ทำปัญหาให้เกิดขึ้นกันไปทั่วโลก. นี่ก็คือผลของการเดินทางเปลี่ยว แล้วเดินอย่างหลับหูหลับตาในทิศทางที่เต็มไปด้วยเหวลึก, พลาดนิดเดียวก็ลงไปเหวลึก. ขอให้ทأمโนภาพดูให้ดี ๆ ว่า มันน่าหวาดเสียวสักเท่าไร.

ที่นี้ จะ กล่าวถึงสิ่งสุดท้าย คือการถึงปลายทาง. การบรรลุมรรคผลนั้นแหละ คือการถึงแล้วซึ่งปลายทาง หรือเลิกการเดินทาง หยุด – เลิกการเดินทาง ไม่ต้องเดินให้เหน็ดเหนื่อยอีกต่อไป. การบรรลุมรรคผลใน

พระพุทธศาสนา คือ ความเจริญถึงที่สุด ทั้งทางกาย และทาง วัตถุ ทั้งทาง จิต และ ทั้งทางวิญญูณคือสติปัญญา. ทางกายก็สมบูรณ์ ไปด้วยร่างกายและวัตถุที่พึงมี, ทางจิตก็สงบเย็น, ทางสติปัญญาก็แจ่มแจ้ง แทงตลอดปัญหาทั้งปวง ไม่มีปัญหาใด ๆ

รอน้ำต่อชีวิตชนิดนั้น; นี้เรียกว่าถึงแล้ว ถึงแล้วซึ่งจุดหมายปลายทาง จะเรียกว่าบรรลุพระนิพพานหรือบรรลุอะไรก็ตามใจ มันเรียกได้, แต่ขอให้มองเอาความหมายว่า มันถึงแล้วซึ่งปลายทาง ที่ชีวิตทุกชีวิตจะต้องไปให้ถึง, ถึงแล้วก็หยุดเดินทางได้ นั่งพักผ่อน ตากลมเย็น ๆ ไม่มีความทุกข์ร้อนอะไร.

พุทธบริษัทเรา ต้องเดินทางอันประเสริฐเนื้อ, ขอใช้คำว่าเนื้อสักหน่อย ซึ่งหมายความว่า ถ้ามีฉะนั้นแล้วมันก็ไม่ใช้พุทธบริษัทเนื้อ : พุทธบริษัทต้องเดินทางอันประเสริฐเนื้อ. ขอให้พุทธบริษัทเรา เป็นพุทธบริษัทสมชื่อ คือเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน : เป็นผู้ตื่นจากหลับ คือกิเลส, แล้วก็รู้อะไรทุกอย่าง, แล้วก็อยู่ด้วยความเบิกบาน เหมือนดอกไม้ที่บานอย่างสวยงาม. พุทธบริษัทมีความหมายว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน; รวมกันเป็นพุทธบริษัท คือเป็นบริษัทแห่งผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน; แล้วก็ ทำโลกนี้ให้แจ่มใสงดงาม เต็มไปด้วยสันติภาพและสันติสุข

อันถาวร.

ขอให้เราเดินถูกทางนี้, ขอให้เราไม่หลงทาง, ขอให้เราเดินอย่างอบอุ่น, ขอให้เราถึงที่หมายปลายทางด้วยกันทุกคน, แล้วมีความเป็นอยู่ที่สงบเย็น, สอดตามความเป็นพุทธบริษัทของตนอยู่ทุก ๆ ประการ และทุก ๆ คนเทอญ.

คนเดินทางเปลี่ยว คือผู้อยู่ด้วยความประมาท

๔๐๗

ภาวะที่เรียกว่า ความอุบาทว์ ล้วนเกิดมาจากความไร้ศีลธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าว ด้วยความมุ่ง
หมายให้ศีลธรรมกลับมา โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน ต่อไปตามเดิม, ตาม
หัวข้อที่กล่าวมาตามลำดับ. เมื่อครั้งสุดท้ายนี้อาตมาได้กล่าวโดยหัวข้อว่า *คน
เดินทางเปลี่ยวคือผู้อยู่ด้วยความประมาท*, ส่วนในครั้งนี่ว่า ภาวะที่เรียกกันว่า
อุบาทว์ ล้วนเกิดมาจากความไร้ศีลธรรม หรือจะกล่าวว่าเป็นภาวะแห่งความ

ไว้ศีลธรรม ก็ได้; และเนื่องจาก วันนี่ยังเนื่องอยู่ในคาบสมัยวิสาขบูชา ซึ่งล่วงไป
ยังไม่ทันถึงสัปดาห์ อาตมาก็จะ ขอกล่าวปรารภวิสาขบูชา นั้นด้วย บ้างตามสมควร.

ศึกษาให้รู้เรื่องเกี่ยวกับอุบาทว์ – ความขัดแย้ง

สิ่งแรกที่จะวินิจฉัยก็คือคำว่า **อุบาทว์**; เป็นคำไม่เสนาะหู, เป็นคำที่
กล่าวด้วยความรู้สึกขยะแขยง, แต่ก็ เป็นสิ่งที่ **ต้องนำมาศึกษาให้รู้จัก และช่วยกัน
จัดให้หมดไป**. คำคำนี้ทั้งความหมายโดยภาษาบาลีและภาษาไทย ล้วนหมายถึง
สิ่งที่เรียกว่าความขัดแย้ง, มีความหมายมาจากการขัดแย้ง, ขัดแย้งต่อความถูกต้อง,
หรือถ้าจะกล่าวอย่างลึกซึ้งก็ว่า **ขัดแย้งต่อกฎของอิทัปปัจจยตา หรือมัชฌิมาปฏิปทา**,
แล้วก็มีผลออกมาเป็นความไว้ศีลธรรม ก็เลยขัดแย้งต่อทุก ๆ สิ่ง. เราจะต้อง
พิจารณากันดูให้ดี ว่ามันมีอะไร อย่างไร เกี่ยวกับสิ่ง สิ่งนี้.

ต่อไปนี้ก็จะดูกันถึง **ภาวะแห่งความขัดแย้ง**, เราอาจจะจำแนกแจก
แจงออกไปได้หลายประการ; คือ ภาวะขัดแย้ง ระหว่างคนกับคน, ระหว่าง คน
กับสังคม, ระหว่าง คนกับวัตถุ, ระหว่าง คนกับธรรม, ระหว่าง คนกับธรรมชาติ,
ระหว่าง คนกับพระเจ้า หรือกฎของธรรมชาติ, และอาจจะกล่าวได้ถึงกับว่า **ความ
ขัดแย้ง ระหว่างพระเจ้ายกกับพระเจ้ายก** เอาเสียทีเดียว.

ดูกันโดยรายละเอียด :- **คนกับคนขัดแย้งกัน** นี้ก็เห็นกันอยู่ทั่วไป,
แล้วก็มีอยู่ทั่วไป กระทบในรัฐสภา ในวัดวาอาราม; ไม่ต้องพูดกันให้มาก.

ภาวะขัดแย้งระหว่างคนกับสังคม; คนบางคนเข้าสังคมไม่ได้ สังคม
ไม่คบหา เพราะว่าบุคคลคนนี้มีมันมีอะไรที่ขัดแย้ง กับอุดมคติของสังคมนั่นเอง.

ที่นี้ **ขัดแย้งระหว่างคนกับวัตถุ** : วัตถุสิ่งของที่เขาได้อยู่ ในบ้านเรือน นั้นแหละ ปล่อยให้บางทีมันก็มีความขัดแย้ง ขัดแย้งต่อความเป็นอยู่, ขัดแย้งต่อ เศรษฐกิจ คือมีสิ่งที่ไม่ควรจะมี แล้วก็ไม่มีสิ่งที่ไม่ควรจะมี. และ ถ้าคำว่าวัตถุ นี้ มันหมายถึง ไปถึงร่างกาย ก็มีความขัดแย้งกับร่างกาย ของตนเองแต่ละคน ๆ คือมันไม่สมคดียกกัน มันไม่อนุโลมกัน, เรียกว่ามีร่างกายที่ไม่ถูกต้อง.

ที่นี้ คู่ต่อไป **ความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรม หรือธรรมะ หรือ พระธรรม**; เราจะเห็นได้โดยง่ายว่า คนอันธพาล หรือคนที่ไม่เคารพธรรมะ มันก็ มีการกระทำที่ขัดแย้งต่อธรรมะ ทั้งกาย ทั้งวาจา และทั้งใจ.

ที่นี้ **ความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติ; คนเข้าใจธรรมชาติไม่ได้** เข้าใจไม่ลึกซึ้ง ได้ตั้งหน้าตั้งตาทำลายธรรมชาติ หรือคัดแปลงธรรมชาติอย่างโง่เขลา จนเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา ระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่เห็น ๆ กันอยู่ เป็น ปัญหาของสังคมในปัจจุบันนี้เป็นอย่างยิ่ง.

ที่นี้ **ความขัดแย้งระหว่างคนกับพระเจ้า.** จะหมายถึงพระเจ้าอย่างไร เป็นวิญญูณศักดิ์สิทธิ์ เป็นบุคคลมีความรู้สึกก็ตาม, จะหมายถึงพระเจ้าที่เป็นตัว กฏของธรรมชาติ เช่นกฏอิทัปปัจจยตาก็ตาม; คนก็มีความ **ขัดแย้งกับพระเจ้า** ต่อ พระเจ้า **เพราะว่าคนไม่รู้ว่า มันเกิดมาจากอะไร, หรือไม่รู้ว่า เกิดมาทำไม** มันจึง ทำตนไม่สมกับการที่คนเกิดมาจากพระเจ้า หรือจะต้องประพฤติกกระทำให้ถูกต้อง ตามกฏเกณฑ์ของพระเจ้า.

ที่นี้ **ข้อสุดท้าย** ซึ่งฟังแล้วก็อาจจะน่าหัวหรือน่าขันไปบ้าง; คือ **พระเจ้า กับพระเจ้านี้มีความขัดแย้งกัน.** อาตมาขอโอกาสแสดงความคิดเห็น เรื่องนี้โดย

อิสระ; คือพระเจ้านั้นมี ๒ ความหมาย : พระเจ้าโดยทั่วไป หมายถึงบุคคล หรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ หรืออะไรก็เรียกยาก แต่มีความรู้สึกร่างกายบุคคล มีความรู้สึกร่างกายบุคคล รัก ชอบ โกรธ เกลียด กลัว ใฝ่อย่างบุคคล, นี้พระเจ้าชนิดบุคคล; ที่นี้ยังมี พระเจ้า อีกชนิดหนึ่ง คือกฎของธรรมชาติ เช่น กฎของอิทัปปัจจยตา กฎของกรรมเป็นต้น, เป็นกฎของธรรมชาติ ก็เป็นพระเจ้า ก็ทำหน้าที่สร้างโลก, ควบคุมโลก, ทำลายโลก, ดูแลโลกอยู่ในที่ทุกแห่ง ด้วยกันทั้งนั้น.

พระเจ้านั้น ๒ ความหมายนี้ ย่อมมีความขัดแย้งกันอยู่โดยความหมาย : อันหนึ่งเป็นสิ่งที่มีความรู้สึกร่างกายบุคคล, อันหนึ่งไม่ต้องมีความรู้สึกร่างกายบุคคล เป็นกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด; นี้พระเจ้านั้น ๒ องค์นี้มี ความขัดแย้งกันอยู่บ่อย ๆ โดยความรู้หรือความเข้าใจ ของบุคคลที่ถือพระเจ้านั้นเอง.

พวกที่ถือพระเจ้าอย่างบุคคล ก็มีอยู่พวกหนึ่ง, พวกที่ถือพระเจ้าอย่างกฎของธรรมะหรือธรรมชาติ ก็มีอยู่พวกหนึ่ง; ความมุ่งหมายหรือคำอธิบาย หลักการประพฤติปฏิบัติมันก็ต้องขัดแย้งกันเป็นธรรมดา. นี้เรียกว่าความขัดแย้งระหว่างพระเจ้านั้นกับพระเจ้านั้น. ถ้าเรายังไม่รู้ความจริงข้อนี้ ทำให้กลมกลืนกันไม่ได้, มนุษย์จะเป็นผู้รับบาปที่เกิดมาจากการขัดแย้งระหว่างพระเจ้านั้น. ขออภัยพูดตรง ๆ อย่างนี้.

นี่แหละลองใคร่ครวญดูเถิดว่า ถ้ามีความขัดแย้งมากมายหลายประการ ดังนี้แล้ว อะไรจะเกิดขึ้น ? มันก็คือวิกฤตการณ์ระลอกร้ายในบุคคล ในบ้าน ในเมือง ในประเทศในโลก หรือระหว่างโลกทุก ๆ โลก นั้นเอง; เป็นสิ่งที่ควร

นำมา พิจารณาศึกษาให้รู้จัก แล้วประพฤติปฏิบัติเพื่อ กำจัดความขัดแย้งเหล่านี้เสีย.

หลักธรรมสำหรับใช้กำจัดความขัดแย้ง

ที่นี้ ก็จะได้กล่าวถึง **สิ่งที่เราจะต้องรู้จัก** เพื่อกำจัดความขัดแย้งเหล่านั้น. อาศัยหลักธรรมในพระพุทธานุสสติ ที่ตรัสไว้เป็นหลักทั่วไปว่า จะรู้จักอะไรต้องรู้จักโดยหลักต่าง ๆ ดังที่จะได้กล่าวต่อไป : อันแรกก็ต้อง **รู้จักลักษณะ** ของสิ่งนั้นว่ามันมีลักษณะอย่างไร; **รู้จักสมุทัย** คือเหตุให้เกิดสิ่งนั้น ว่ามันมีอยู่อย่างไร; **รู้จักอัสสาทะ** คือความเริ่ดอร่อยเสน่ห์หลอกลวงของมัน ว่ามีอยู่อย่างไร; แล้วก็ **รู้จักอาทีนวะ** คือโทษอันเลวทรามร้ายกาจของมันนั้นมันมีอยู่อย่างไร; **แล้วที่ รู้จักนิสสรณะ** คือหนทางที่จะออกไปเสียได้ จากเหตุการณ์เลวร้ายนี้.

ลักษณะของความขัดแย้ง ก็คือการที่ยอมกันไม่ได้, ต่างฝ่ายต่างมีอัสมิมานะ มีความยึดมั่นถือมั่นว่า กูมี กูเป็น กูอยู่ อย่างนี้เป็นต้น. ในพระบาลีท่านเรียกเสียชื่อกันว่า **อหังการมมังการมานานุสัย** แปลว่า **ความเคยชินแห่งความสำคัญมั่นหมาย** ว่าเป็นตัวกู เป็นของกู; คือเป็นอหังการมมังการ มันมีลักษณะแสดงออกของอาการอย่างนี้, มีรูปร่าง คือความยอมไม่ได้ กูก็กู มึงก็มึง นี่มันจะมีความรู้สึก ที่เป็นความหมายหยาบคายเช่นนี้เสมอ ถ้ามันถึงกับเกิดความ

ขัดแย้งแล้ว, แม้ปากมันจะใช้คำเป็นอย่างอื่น แต่ในใจมันจะรู้สึกอย่างนั้น, ขอกฎที่ต้องใช้คำหยาบคายว่า มันเป็นความรู้สึกว่ากู ว่ามึง.

ที่นี้ สมุทัย – เหตุให้เกิดความขัดแย้งนั้นมาจากอุปาทาน – ความหมายมันเป็นตัวตนหรือเป็นของตน, ถ้าเคียดจืดก็เป็นตัวกูเป็นของกู, มีสังขารนิเวสเป็นสมบัติ. *สังขารนิเวส* คือ ความจริงที่คนนั้นมีเฉพาะตน จนเขารู้สึกว่า *อย่างนี้เท่านั้นจริง; อย่างอื่นไม่จริง เป็นเท็จทั้งนั้น.* คนแต่ละคนมีสังขารนิเวสของตนตามมากตามน้อย; ที่มากที่รุนแรง ก็เรียกว่ามันดุร้าย มันอาละวาด มันก็ แสดงออกมาเป็นความขัดแย้ง ดังที่กล่าวแล้ว. นี่คือสมุทัยหรือมูลเหตุของความขัดแย้ง.

ที่นี้ อัศสาทะ – เส้นเอ็นอันเริ่ดร้อยย้วยวนที่สุดของความขัดแย้ง ก็คือรสร้อยที่ผู้ขัดแย้งได้รับมาจากคัมภีระทิฏฐิของตน. ก็ดูคนที่เขาขัดแย้งกันก็แล้วกัน ขัดแย้งต่ำ ๆ ตามถนนหนทาง ขัดแย้งอย่างสูงในรัฐสภา, หรือว่าในวัดวาอาราม ที่ขัดแย้งกันอย่างสูง, ผู้ขัดแย้งรู้สึกร้อยด้วยกิเลสคัมภีระทิฏฐิของตน ๆ; ดังนั้น ความขัดแย้งซึ่งไม่น่าจะมี มันก็มีขึ้นมาได้. นี้เรียกว่าอัศสาทะคือเส้นเอ็นของความขัดแย้ง.

ที่นี้ ก็มาถึง อาทีนวะ, อาทีนวะ – คือโทษอันเลวทรามของความขัดแย้ง ก็ได้แก่ การประหัดประหารกันโดยวิธีต่าง ๆ; แม้แต่ประหัดประหารกันด้วยหอก คือปากของผู้พูดนั่นเอง, ประหัดประหารกันอย่างบ้าเลือด เพราะว่ามันมีเส้นเอ็นอย่างทีกล่าวแล้ว, ทำให้เกิดการติดขัดในสังคมของมนุษย์ ที่ต้องการความสมัคสมานสามัคคี.

ทีนี้ ก็จะคู่กันต่อไปถึงสิ่งที่เรียกว่า นิสสรณะ, นิสสรณะ – หนทางออกไปเสียจากสิ่งเลวร้ายนี้ ก็ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา คือความถูกต้องของทั้งสองฝ่าย ซึ่งมีอยู่ในท่ามกลาง; เรียกว่าการประพุดติการปฏิบัติที่มีอยู่ในระหว่างกลาง ทุกฝ่ายหันเข้าหาความถูกต้องที่ศูนย์กลาง, เป็นศูนย์กลางของความถูกต้องของสิ่งทั้งปวง ไม่มาก ไม่น้อย ไม่สูง ไม่ต่ำ ไม่สั้น ไม่ยาว ไม่อะไรต่าง ๆ. อย่าลืมว่า มัชฌิมาปฏิปทานั้น เป็นสิ่งแรกที่พระพุทธองค์ได้ตรัส ในพระปฐมเทศนา คือธัมมจักกัปปวัตตนสูตร; พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงมัชฌิมาปฏิปทา ก่อน แล้วจึงได้ตรัสเรื่องอริยสัจ ๔, มันเป็นเรื่องแรกของปฐมเทศนา. เราจะต้องหยิบขึ้นมาพิจารณาคูกันให้ดี ๆ; นี่แหละคือข้อที่เราจะต้องหันไปหาการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อจัดการขัดแย้งเสียโดยประการทั้งปวง.

ข้อต่อไปอยากจะพูดว่า พุทธบริษัทต้องไม่มีความขัดแย้ง เพราะพุทธบริษัทเป็นบริษัทของพระพุทธเจ้า ผู้มีความรู้ มีความดี มีความเบิกบาน. เพราะได้อาศัยการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือมัชฌิมาปฏิปทาแล้ว พุทธบริษัทก็จะไม่มีความขัดแย้ง; ถ้ามีความขัดแย้งก็ไม่ใช่พุทธบริษัท, กล่าวได้เลยว่า ถ้ามีความขัดแย้งก็ไม่ใช่พุทธบริษัท. ดังนั้นเราจะต้องระวังให้ดี.

ความหมายของวิสาขบูชา ในภาษาคนและในภาษาธรรม

ต่อไปนี้จะขอ บรรณวิสาขบูชา ซึ่งเพียงจะผ่านไปไม่ทันถึงสัปดาห์ เราลองสมโภชกัน เป็นการใหญ่ทั่วประเทศ หรือทั่วโลกที่มีพุทธบริษัทอยู่ที่ไหน ก็มีการฉลองกันที่นั่น ในฐานะเป็นวันชัยชนะของมนุษยชาติ, ชนะต่อมารร้ายคือ

กิเลสและความทุกข์, มีชัยชนะเป็นครั้งแรกโดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในนามของมนุษยชาติ. ก่อนนี้มนุษยชาติพ่ายแพ้แก่ความทุกข์; วันนั้นเป็นวันที่ชนะพญามาร โดยการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นครั้งแรก, เรียกว่าเป็นวันแรกแห่งชัยชนะของมนุษย์ เราควรจะฉลองกันให้ถึงที่สุดแห่งความปีติยินดี.

อย่างในประเทศไทยนี้ ถ้าจะฉลองกันให้จริง ๆ ก็ต้องมีการแสดงเรื่องการประสูติ ตรัสรู้ นิพพานของพระพุทธเจ้า ก้องไปในอากาศ, ทั่วทุกสถานีวิทยุในประเทศไทยทุก ๆ สถานี, โรงหนังทุกโรงจะต้องฉายเรื่องพุทธประวัติ จะทำได้หรือไม่ได้. เมื่อพูดไปอย่างนี้บางคนเขาก็หัวว่าบ้าแล้ว เพราะว่า เขาเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ เพราะกิเลสต่อต้าน หรือขัดแย้งของมนุษย์นั้นมันมีมากเกินไป, มันขัดแย้งได้ แม้ต่อการที่จะฉลองชัยชนะของพระพุทธเจ้าให้ถึงขนาด.

เอาละ, เป็นอันว่า เราจะปรารภสิ่งที่เรียกว่าวิสาขบูชา คือการประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณของพระศาสดา แต่ว่า มีความหมายหลายอย่างที่จะต้องคิดนึก รู้ลึก รู้แจ้ง และ นำมาใช้ ให้ครบถ้วน.

ความหมายที่ ๑ ของวิสาขบูชา เป็นความหมาย ทางภาษาคน เป็นเรื่องทางร่างกายของพระสิทธัตถะ, พระสิทธัตถะประสูติ พระสิทธัตถะตรัสรู้ พระสิทธัตถะปรีชาญาณ หมายถึงทางกาย ทางร่างกายของพระสิทธัตถะ; ดังนั้นเหตุการณ์ทั้ง ๓ นี้ จึงเป็นคนละอย่าง ห่างกันเป็นเวลาสิบ ๆ ปี : พระสิทธัตถะประสูติ, แล้วต่อมา ๓๕ ปี จึงจะตรัสรู้, แล้วต่อมาอีก ๔๕ ปี จึงจะปรีชาญาณ. ความหมายที่หนึ่งโดยภาษาคน เป็นเรื่องทางกายของพระสิทธัตถะ.

ที่นี้ ความหมายที่ ๒ โดยภาษาธรรม ภาษาธรรมมิใช่ภาษาคน นี้เป็นเรื่องทางจิต เกี่ยวกับองค์พระพุทธเจ้าโดยตรง. เหตุการณ์ทั้ง ๓ อย่างนั้นเป็นอย่างเดียวกัน, มีในขณะเดียวกัน วินาทีเดียวกันด้วยซ้ำไป, ไม่ได้ห่างกันเป็นสิบ ๆ ปี เหมือนอย่างเรื่องราวร่างกาย พิจารณาดูทีละอย่าง คือ :-

พระพุทธเจ้าไม่ได้ประสูติ พระพุทธเจ้าประสูติไม่ได้; เพราะประสูตินั้นต้องประสูติทางครรภ์มารดา, แล้วเติบโตขึ้นมาเป็นทารก, ค่อย ๆ โต; สิ่งที่เรียกว่าพระพุทธเจ้าจะเป็นอย่างนี้ไม่ได้, พระสิทธัตถะเท่านั้นแหละที่เป็นได้ ที่จะเป็นอย่างนั้น. พระพุทธเจ้าท่านเกิดผลงขึ้นมาเป็นพระพุทธเจ้า ในลักษณะที่เรียกว่าอุปปาติกะกำเนิด, ไม่ต้องเข้าอยู่ในครรภ์ ไม่ต้องเป็นเด็ก. เราจะใช้คำว่าประสูติ ๆ กับพระพุทธเจ้าไม่ได้ เป็นคำพูดที่ประหลาดที่สุดแหละ; การเกิดของพระพุทธเจ้าเราเรียกกันว่าอุบัติ, อุปัตติ ในภาษาบาลี หรือ อุบัติ ในภาษาไทย, เกิดแล้ว ก็เรียกว่า อุปันโน - เกิดขึ้นแล้ว, อุปัตติหรืออุปันโนนี้ไม่ได้เกิดอย่างประสูติจากท้องแม่ คือ เกิดผลงขึ้นมาเป็นพระพุทธเจ้า โดยลักษณะโอปปาติกะ คือ การเกิดทางจิตใจ.

ที่นี้ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็คือการอุบัติของพระพุทธเจ้านั่นเอง; เราเข้าใจผิดต่อคำว่าโอปปาติกะ เอาไปปนกับคำว่า สัมภเวสี เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง เที่ยวล่องลอยอยู่ในอากาศไม่เห็นตัว เชื้อเชิญมาทำนั่นทำนี่ก็ได้; อย่างนั้นไม่ใช่โอปปาติกะ ในความหมายที่ท่านมุ่งหมายในเรื่องโยนิ ๔ ประการ. คำว่า โอปปาติกะใน โยนิ ๔ ประการ นั้น หมายถึงเกิดทางจิตใจ ไม่เกี่ยวกับร่างกาย; ไม่ต้องเข้าอยู่ในครรภ์, ไม่ต้องออกมาจากครรภ์, ไม่ต้องเป็นเด็ก แล้วค่อย ๆ เติบโตออกมา; ขอให้รู้ว่ามันเป็นเรื่องเกิดทางจิตใจ.

ที่นี้ การปรินิพพาน, การปรินิพพานนั้น พระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่ได้; ขอกล่าวยืนยันในที่นี้ว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่ได้, หรือพูดภาษาเด็ก ๆ ก็ว่า พระพุทธเจ้าตายไม่ได้, พระพุทธเจ้าต้องไม่ตาย พระพุทธเจ้าต้องไม่ปรินิพพาน ต้องอยู่กับเราตลอดเวลามาจนถึงที่นี้วันนี้ เดียวนี้, พระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่ได้. ขออย่าได้ฆ่าพระพุทธเจ้าเสีย โดยการพูดว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้หรือตายได้ จะเป็นการทำอันตรัยกรรม ยิ่งกว่าการฆ่าพระอรหันต์ทั่วไป. ขอทุกคน อย่าได้ฆ่าพระพุทธเจ้าเสียเลย. พระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่ได้ ตายไม่ได้, เป็นคุณธรรมที่ ปรินิพพานไม่ได้ ตายไม่ได้, จะต้องอยู่เป็นคู่กันกับพุทธบริษัททั่วไป. ปรินิพพาน หมายถึงการดับสนิทแห่งกิเลส และความทุกข์, ดับสนิทแห่งความยึดถือว่าตัวกู-ของกู, ดับสนิทแห่งการเวียนว่ายไปตามกรรม, นั่นแหละคือการปรินิพพาน หมายถึงดับสิ้นสุดแห่งกิเลสและความทุกข์, ไม่ใช่ดับร่างกาย. ถ้าเป็นเรื่องดับร่างกายก็ร่างกายของพระสิทธัตถะ นั่นเป็นเรื่องภาษาคน; เดียวนี้เราพูดอย่างภาษาธรรม.

การตรัสรู้ นั่นแหละ ทำให้พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมาในโลก แล้วก็ เป็นพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา; การตรัสรู้ นั่นแหละขณะนั้นแหละ ทำให้เกิดพระพุทธเจ้าขึ้นมา ในโลก, แล้วมีการปรินิพพานดับสนิทแห่งกิเลสและความทุกข์ โดยประการทั้งปวง. ดังนั้นการประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน มีเป็น ๒ ความหมาย :

ถ้า ความหมายอย่างภาษาคน ก็เป็นของพระสิทธัตถะ, ไม่ใช่ของพระพุทธเจ้า; ถ้า เป็นความหมายอย่างภาษาธรรม อย่างที่กล่าวนี้ จึงจะเป็นเรื่องของพระพุทธเจ้า.

เราทุกคนสามารถที่จะเกิดอย่างโอปปาติกะได้; เราศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะถึงที่สุดแล้ว จะมีการเกิดทางจิตใจ, เกิดเป็นมนุษย์ที่เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน อย่างเดียวกันกับพระพุทธเจ้า, เป็นการเกิดทางจิตใจ เป็นการเกิดทางจิตใจ ไม่ต้องเกิดจากท้องแม่. เราจะเกิดโดยโอปปาติกะกำเนิดกันได้ทุกคน, เกิดคือตาย เสียจากความไม่รู้ มาเป็นผู้รู้, เกิดโดยทางจิตใจ รู้แจ้งตามที่เป็นจริงในสิ่งทั้งปวง ทำนองเดียวกันกับพระพุทธเจ้า.

เราปฏิบัติจน จนมีการเกิดโดยทางจิตใจอย่างนี้แล้ว ก็เกิดเสียใหม่สิ : เกิดเป็นมนุษย์ที่ไม่มีความขัดแย้งอีกต่อไป. มนุษย์ที่มีความขัดแย้งตายไปเสียให้หมด, แล้วมีเกิดเป็นมนุษย์ที่ไม่มีความขัดแย้ง, แล้วก็อยู่กันในโลกนี้โดยความสุขสามัคคี ไม่มีอะไรที่เป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาเสียดจัญไร ที่เราเรียกกันว่าความอุบาทว์. เพียงแต่เอ่ยชื่อเท่านั้นก็ขะแยงปากเต็มทีแล้ว, เรา จงละสิ่งเหล่านั้นเสียด้วยการเกิดใหม่ โดยวิธีที่พระพุทธองค์ ได้ทรงสั่งสอนไว้ อย่างไร : ตัดกิเลสตัณหาอุปาทาน ละอัสมิมานะว่าตัวกูว่าของกูเสียให้หมดสิ้น, แล้ว เป็นมนุษย์ที่มีความสะอาด มีความสว่าง มีความสงบ, อยู่อย่างถูกต้อง ตามความหมายของพุทธบริษัทผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้ถือเอา โอกาสแห่งวิสาขบูชานี้ ศึกษาเรื่องการเกิดใหม่, แล้วเกิดใหม่โดยวิธีโอปปาติกะกันให้ได้ทุกคน มาเป็นคนที่ไม่มีความขัดแย้งในระหว่างกันและกัน, แม้ในครอบครัว ในบ้านในเมือง หรือว่าในโลก.

หวังว่าพุทธบริษัททั้งหลาย จะได้อรรถกัณฑ์ประโยชน์ หรือความหมายแห่งวิ
สาขบูชาของตน บูชาพระพุทธองค์โดยการเกิดใหม่ ไม่เป็นคนขัดแย้ง, แล้วมีความสุข
สวัสดิ์ อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เรามีสิ่งชักนำให้ศาสนาคุ้มครองชาติ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงกระทำไป ด้วยความหวังว่า ศีลธรรมจะกลับมา โดยมีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน ซึ่งเข้าใจว่าเป็นที่เข้าใจกันคืออยู่แล้ว ว่าหมายความว่าอะไร. ศีลธรรมเป็นตัวบัพัญญุตติ, ปรมาตธรรมเป็นเหตุผลของบัพัญญุตติที่บัพัญญุตติออกไป. ถ้ามีเหตุผลที่เป็นที่พอใจ คนเขาก็รับเอาระบบศีลธรรมนั้น ๆ ได้โดยง่าย เราจึงมีหลักเกณฑ์ที่ว่า ปรมาตธรรมจะกลับมาเป็นรากฐานของศีลธรรม; เหมือนอย่างสมัยโบราณ ประชาชนมีความรู้เรื่องปรมาตธรรมเป็นรากฐาน ศีลธรรมจึงมั่นคงเป็นที่น่าพอใจ.

การบรรยายในครั้งก่อนกล่าวโดยหัวข้อว่า **ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรียกกันว่าความ
อุบาทว์ ล้วนเกิดมาจากความไร้ศีลธรรม**, ครั้งนี้ว่า **เรามีสิ่งชักนำ ให้ศาสนา
คும்ครองชาติ**; ถ้ามองดูแล้วจะเห็นได้ว่า เรารอด รุ่งเรืองกันมาได้ ก็เพราะมี
ศาสนาคும்ครองชาติ. ทุกประเทศในโลกจะต้องมีศาสนาคும்ครองชาติ : ไม่ว่าจะ
เป็นศาสนาชนิดที่มีพระเจ้าเป็นบุคคล, หรือมีพระเจ้าเป็นกฎของธรรมชาติ ก็ล้วน
แต่สามารถทำให้ประชาชนมีศีลธรรม; ดังนั้น โลกเราจึงมีศีลธรรมพอคும்ครองได้.

ในประเทศไทยเรา เราถือกันว่า **เรามีสถาบัน ๓ สถาบัน** คือสถาบัน
ชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ **ทำหน้าที่สัมพันธ์กัน**; จนทำให้เรามองเห็น
ภาพเปรียบเทียบได้ว่า **ชาติ หรือประเทศชาตินี้ คือร่างกาย, ศาสนาคือจิตใจ,**
พระมหากษัตริย์คือระบบประสาท ที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น
ระหว่างกายกับจิตใจ. ประชาชนเราพิทักษ์สถาบันทั้ง ๓ นี้อย่างทะนุถนอม เป็น
หลักแห่งชีวิต, เรารอดอยู่ได้ตลอดเวลาที่ยังมีสถาบันทั้ง ๓ นี้ อย่างมั่นคง.

สถาบันหมายถึงความรู้ลึกในจิต

ที่นี่ ก็จะได้พูดถึง **สิ่งที่เรียกว่า สถาบัน** นั้นโดยเฉพาะกันบ้างว่า **ได้แก่
อะไร**; **สิ่งที่เรียกว่าสถาบัน ๆ นั้น** คืออะไรกันแน่, เราจะรักษาไว้ได้อย่างไร.

สิ่งที่เรียกว่า สถาบัน ๆ นั้น คือสิ่งที่ตั้งอยู่อย่างแน่นแฟ้นมั่นคง ใน
หัวใจของคน. ขอให้มองดูสิ่งที่เรียกว่า **สถาบัน** กันใหม่ ว่า **มิใช่วัตถุ มิใช่
สถานที่ มิใช่บุคคล** ตามที่มักจะพูดกันเข้าใจกันเหมือนเด็ก ๆ เขาก็จะคิดว่าชาตินั้น

อยู่ที่ธงชาติหรือเพลงชาติ. แต่ที่จริงสิ่งที่เรียกว่า สถาบันนั้นอยู่ที่ความรู้สึกของจิต ต่อคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ เป็นที่พอใจ, แล้วฝัง อยู่ในส่วนลึกของจิต. สถาบันชาติ จึงได้แก่ ความรู้สึกต่อชาติ ในชาติ เป็นความรู้สึกที่ ฝังลงอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ, ไม่ใช่ตัววัตถุ ไม่ใช่ตัวสถานที่ หรือแม้แต่บุคคล. สถาบันศาสนา ก็คือ ความประทับใจในศาสนาของคนที่ยึดมั่นอยู่ในใจ ของบุคคล, สถาบันพระมหากษัตริย์ ก็คือความสวามิภักดิ์ต่อพระมหากษัตริย์ที่ยึดมั่นอยู่ในจิตใจของประชาชน.

ที่ตั้งของสถาบัน นั้นไม่ใช่แผ่นดิน; ที่ตั้งของสถาบันนั้น คือจิตใจ – ใจของประชาชน. สถาบันนั้นคือสิ่งที่ตั้งอยู่ในจิตใจของประชาชน หรือของคนที่มีความรู้สึก, ได้แก่ คุณค่าที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนเรา.

ความหมายละเอียดของสถาบันทั้ง ๓

ดูกันละเอียดสักหน่อย เช่นว่า สถาบันชาติ. สถาบันชาติตามปกติ ก็หมายถึงชาติ; แต่คำว่า ชาติมีความหมายหลายความหมาย จนไม่รู้ว่าจะเอาอะไรกันแน่ก็ได้ : เชื้อชาติ – *nativity* นั้นมันก็คือเชื้อชาติ ก็เป็นชาติ, สัญชาติ *nationality* นั้นก็เป็นชาติ, แม้ที่สุดประเทศชาติ คือ *nation* นี้มันก็ชาติ; แล้วจะเอาชาติที่ตรงไหนกันแน่ ? ถ้าเอาตามตัวหนังสือหรือคำพูดเหล่านี้ ชาติมันก็อยู่ข้างนอก, อยู่ข้างนอก คือ นอกจิตใจของคน. แต่ ชาติที่จะเป็นตัวสถาบันแท้จริงนั้น หมายถึงความรู้สึกในคุณค่าของชาติ, ความรู้สึกนั้นปักแน่นลงไป ฝังแน่นลงไป ประดิษฐานอยู่อย่างมั่นคง ในส่วนลึกของจิต ตามความหมายของคำว่า

สถาบัน สถาบันซึ่งแปลว่าตั้งอยู่อย่างมั่นคง. ลองคิดดูว่า ตั้งอยู่อย่างมั่นคงนี้จะตั้งอยู่ที่ไหนดี, ตั้งอยู่ตามพื้นดินดี หรือว่าจะตั้งอยู่ในส่วนลึกของหัวใจ ของสิ่งที่มีความรู้สึกดี ?

เด็ก ๆ สนใจชาติที่ธงชาติและเพลงชาติ ตามองเห็นธงชาติ ปากก็ร้องเพลงชาติ; นี้จะถือเอาสถาบันชาติที่ตรงไหน ถ้าไม่ถือเอาที่ความรู้สึกส่วนลึกของจิตใจ. มีธงชาติ หรือ เพลงชาติเป็นสัญลักษณ์ เป็นเครื่องชี้ชวน ให้เกิดความรู้สึกที่ฝังแน่นลงไปจิตใจ; เราควรจะบอกลูกเด็ก ๆ ของเรา ให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าชาติ สถาบันชาติให้ลึกซึ้งถึงที่สุด จนเกิดความมั่นคงได้ ดังที่กล่าวแล้ว.

คำว่า “รักชาติ ๆ ๆ” นี้ คือ การทำให้ชาติตั้งมั่นเจริญรุ่งเรือง จึงจะเรียกว่ารักชาติ; มันก็ทำด้วยกำลังใจที่มีอยู่ทั้งหมดในหัวใจ. แต่แม้จะกระทำอย่างไร ก็ยังไม่ถึงกับเป็นการหลงชาติ; ถ้าเกินไปก็เป็นการหลงชาติ แทนที่จะรักชาติ, อาจจะทำให้สร้างปัญหาขึ้นมาได้มากมาย เนื่องด้วยการหลงชาติ.

ที่นี้ คำว่า “ขายชาติ ๆ”, นั่นก็คือการเชือดคอตนเองของผู้ขาย นั่นเอง, มันเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็สั่นหัว. แต่แล้วคำว่าชาติ มีความหมายหลายความหมาย ดังที่กล่าวแล้ว. การที่จะรักชาติมันก็ทำจากจิตใจด้วยจิตใจ, คำว่าขายชาติมันก็ทำโดยจิตใจ ด้วยความรู้สึกในจิตใจ; แล้วจึงค่อยกระทำออกมาทางภายนอก ทางกาย ทางวาจา, ก็แล้วแต่กรณี.

นี่คือ คำว่าชาติ ที่จะต้องพิจารณาให้เห็นอย่างแจ่มแจ้ง ว่าตั้งอยู่เป็นสถาบันอันหนึ่งนั้นเป็นอย่างไรกัน.

ทีนี้ ก็มาถึง คำว่าศาสนา. ศาสนา ตามธรรมดา ในภาษาพูดจากัน ก็ หมายถึงกิจกรรม ทางศาสนาที่วัดวาอาราม มีโบสถ์มีวิหาร มีต้นโพธิ์ มีอะไรที่ เรียกว่าเป็นที่สังเกต, แล้วก็เป็นที่สนใจ แล้วก็เป็นที่ยึดเหนี่ยว; นี่ก็เรียกว่าศาสนา โดยรูปแบบในภายนอก.

ส่วนที่จะเป็นสถาบัน สถาบันศาสนา นั้นมันลึกไปกว่านั้น คือ ความศรัทธาจงรักภักดี ต่อศาสนาที่ฝังอยู่ในจิต. สถาบันศาสนานั้นอยู่ในหัวใจของคน; แม้ว่าตัวศาสนาจะอยู่ที่พื้นดินภายนอกตามที่ทั่ว ๆ ไป, แต่ขอให้มองเห็นว่า ตัวสถาบัน สถาบัน – ความตั้งอยู่อย่างมั่นคงของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา นั้น ตั้งอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ ที่เราเรียกกันว่า ศรัทธาหรือความภักดี แล้วแต่จะมีกันในลักษณะอย่างไร, ถ้าฝังแน่นลงไปจิตใจเมื่อใด ก็เรียกว่าสถาบันของศาสนาตั้งอยู่แล้ว.

สถาบันศาสนาช่วยให้คนในชาติ ดำเนินชีวิตไปอย่างถูกต้อง รู้จักสิ่งทั้งปวงอย่างถูกต้อง; โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็สิ่งที่เรียกกันว่า ประโยชน์ ๆ ๆ, ประโยชน์นั้นแหละ ระวังให้ดี.

ประโยชน์นี้ทำให้เรารักสามัคคีกันก็ได้ เพราะเห็นแก่ประโยชน์; แต่ประโยชน์นั้น ทำให้แตกสามัคคีกันอย่างเหลือหลายก็ได้ เพราะเห็นแก่ประโยชน์. ถ้าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เช่นของชาติ เป็นต้น เราก็คือสามัคคีกัน, ถ้าเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว เราก็คือแตกกัน; แล้วคนโดยมากเห็นแก่ประโยชน์อะไร ขอให้พิจารณาดูให้จงดี. ถ้าเรามีหลักศาสนาเป็นเครื่องยึดถือแล้ว การยึดถือเอาประโยชน์นั้น จะเป็นความถูกต้อง เป็นไปเพื่อความปลอดภัย เจริญรุ่งเรืองได้จริง; เรา

ได้อาศัยศาสนาเป็นเครื่องชี้แนะประโยชน์ที่แท้จริง, เราจึงประพุดอย่างถูกต้อง และรอดกันมาได้.

การศึกษาในโลกโดยทั่ว ๆ ไปนี้ ปราศจากหลักพระศาสนา, เป็นการศึกษาที่วางรากฐานแห่งความเห็นแก่ตัว; ยิ่งเรียนยิ่งรู้จักหนทางที่จะกอบโกยประโยชน์ของตัว ยิ่งเห็นแก่ตัว, เพราะที่ไม่เชื่อด้วยศาสนา ไม่เชื่อด้วยหลักเกณฑ์ทางศาสนา. บางประเทศถือว่าศาสนาเป็นเรื่องบุคคล, เป็นของบุคคล ไปหาเอาเอง ไม่นำมาใส่ไว้ในหลักการศึกษาส่วนรวมของชาติ; อย่างนี้มันก็เรียกว่า สร้างรากฐานของความเห็นแก่ตัว ไปตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ในโรงเรียน.

ศาสนาทุกศาสนามีหลักเกณฑ์ ในข้อแรกพื้นฐาน ก็คือรักผู้อื่น-รักผู้อื่น-รักผู้อื่น. จะเป็นคนในครอบครัว หรือคนนอกครอบครัว, เป็นเพื่อนบ้าน เป็นเพื่อนร่วมประเทศชาติ เพื่อนร่วมโลก ต้องรักผู้อื่น; เพราะว่ามีรักผู้อื่น ปัญหาหนักหนาคงไม่มี การฆ่า ไม่มีการขโมย ไม่มีการล่วงละเมิดในกาม ไม่มีการโกหกหลอกลวง ไม่มีการดื่มน้ำเมาให้ใครรำคาญอย่างนี้. มีความรักผู้อื่นอย่างเดียว สິลก็ครบหมดแหละทั้ง ๕ ข้อ, โลกก็มีสันติภาพได้ เพราะความรักผู้อื่น เป็นตัวศาสนาฝังแน่นอยู่ในจิตใจของประชาชน.

ที่นี้ ก็มาถึง สถาบันพระมหากษัตริย์. คำว่าพระมหากษัตริย์ ตามธรรมดา เราหมายถึงพระองค์ท่าน รวมทั้งพระราชวงศ์ เป็นสถาบัน; แต่ที่จะเป็นตัวสถาบันอันแท้จริงนั้น คือความสวามิภักดิ์ที่ฝังแน่นอยู่ในหัวใจของคน. สถาบันของพระมหากษัตริย์ต้องตั้งอยู่ในหัวใจของบุคคล ที่รวมกันเป็นประเทศชาติ. ความรู้สึกชนิดนี้มันคงเท่าไร สถาบันพระมหากษัตริย์ก็มันคงเท่านั้น.

เราถือกันว่า พระมหากษัตริย์เป็นองค์เอกอัครอุปถัมภก คือพิทักษ์พระศาสนาไว้คุ้มครองชาติ, เป็นผู้นำประชาชน ในการทำให้ศาสนาสัมพันธ์กันกับชาติอย่างแน่นแฟ้น.

เมื่อรวมกันทั้ง ๓ สถาบัน คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แล้วก็จะเกิดภาพพจน์ขึ้นมาในจิตใจ ดังที่กล่าวข้างต้นว่า ประเทศชาตินี้เหมือนร่างกาย, พระศาสนานั้นเหมือนจิตใจ, พระมหากษัตริย์นั้นเป็นระบบประสาทสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับจิตใจ; นั่นแหละคือชีวิต. ถ้าขาดความสัมพันธ์ในลักษณะนี้แล้ว มันก็คือความตาย. เพราะว่าเราถือว่า มีสามสถาบันเช่นนี้รวมกันอยู่ เราจึงมีธงไตรรงค์ คือธง ๓ สี, เด็ก ๆ ก็อธิบายได้ว่า สีไหนหมายถึงสถาบันอะไร เป็นที่รู้จักกันดี. เรามี ๓ สถาบัน เรามีธง ๓ สี เป็นธงประจำชาติ.

ระบบปกครองที่ส่งเสริมให้ศาสนาคุ้มครองชาติ เป็นหนทางแห่งความรอด

ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเราก็รู้จักกันดีแล้วว่าหมายถึงอะไร? เราเกิดมีสถาบันที่ ๔ หรือสิ่งที่ ๔ คือ รัฐธรรมนูญเพิ่มเข้ามา เป็นหลักดำเนินกิจกรรมของสถาบันทั้ง ๓ ที่เคยมีมาแต่ก่อน, โดยเฉพาะมีระบบว่าพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ. ข้อนี้จะต้องพิจารณาว่าจะกระทบกระเทือนต่อการที่สถาบันกษัตริย์จะทำหน้าที่สัมพันธ์ชาติกับศาสนาหรือไม่? รัฐธรรมนูญแน่นแฟ้นถึงกับเป็นสถาบันแล้วหรือยัง? ถ้ารัฐธรรมนูญเป็นสถาบันแล้ว

ทำไมจึงมีการแก้ไขแล้วแก้ไขเล่ากันจนนับครั้งไม่ถ้วน. นี่เรามีสถาบันที่ ๔ คือ รัฐธรรมนูญนี้ อย่างมั่นคง เหมือนสถาบันทั้ง ๓ ที่เคยมีมาแล้วอย่างมั่นคง นั้น หรือไม่.

เป็นที่น่าสะอิดใจว่า หลัก ๖ ประการ เสา ๖ ต้น ของคณะราษฎร ที่เป็นรากฐานของรัฐธรรมนูญนั้น ในเสาทั้ง ๖ นั้น ไม่มีหลักศีลธรรมหรือหลัก ศาสนา; คล้าย ๆ กับจะฝากไว้ในการศึกษา, ไปพูดถึงเรื่องภราดรภาพ เสรีภาพ เศรษฐกิจ อะไรกันยุ่งไปหมด จนลืมสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม หรือศาสนา. นี่แสดง ว่า นักการเมืองไม่ให้ความสำคัญแก่ศาสนา อย่างถูกต้องหรือเพียงพอ เป็นที่น่า วิตก; ควรจะให้ความสำคัญแก่รัฐธรรมนูญเป็นสถาบันเต็มที่ เป็นสถาบันที่ ๔ แล้วควรมีธงจตุรงค์แทนธงไตรรงค์กันหรือยัง. ธง ๓ สีกับธง ๔ สี มีความหมายไม่เหมือนกัน จะต้องพิจารณาดูให้ดี ว่าเรามีสถาบัน ๔ มีธง ๔ สีกัน ได้หรือยัง ?

จะมีอะไรก็ตามเถิด ขอแต่ให้ พระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญนั้น ยังคงสามารถทำหน้าที่ของพระองค์ ในการชักนำศาสนาмаคุ้มครองชาติ, ยังคง เป็นองค์อุปถัมภ์สมบูรณแบบอย่างแต่ก่อนมา.

เราจะต้องมีธรรมะในพระพุทธศาสนาอยู่คู่ชาติ อย่างพัฒนาสถาพร; เพราะเหตุผลดังนี้ เราจึงต้องมีธรรมะในพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องชักนำ ชาติ ให้ชาติตั้งอยู่อย่างพัฒนาสถาพร, แล้วประเทศไทยจักมีพระพุทธศาสนาเป็น เครื่องอุ้มชูอยู่ต่อไปอีกเป็นพัน ๆ ปี หรือสุดแท้แต่ว่าจะยืนนานได้เท่าไร; จะเป็น เช่นนี้ได้ ก็เพราะว่า เรามีสิ่งที่ชักนำศาสนาให้คุ้มครองชาติ นั้นเอง. ไม่ว่าเราจะ

มีระบบการเมืองอย่างไร, ไม่ว่าเราจะปรับปรุงระบบการเมืองให้ทันสมัยอย่างไร จนหายใจเป็นเศรษฐกิจหรืออะไรแล้วก็ตาม, ก็ขอให้ยังคงความสำคัญอยู่ในข้อที่ว่า มีศาสนาเป็นเครื่องคุ้มครองชาติ; มีสถาบันที่สถาบันก็ตาม แต่ให้สำเร็จผลเป็นการมีศาสนาเป็นเครื่องคุ้มครองชาตินั่นเอง.

ขอให้เราทั้งหลายสำนึกในข้อที่ว่า เราจะต้องมีสิ่งชักนำให้ศาสนาคุ้มครองชาติ; เราจะต้องมีระบบการปกครองประเทศชาติ ที่จะเรียกว่า รัฐธรรมนูญ หรือจะเรียกว่าอะไรก็ตาม ที่มีลักษณะเป็นการเปิดโอกาสหรือส่งเสริมให้เรามีศาสนาเป็นเครื่องคุ้มครองชาติ; เราจะต้องนึกถึงสิ่งนี้ ในฐานะเป็นหนทางแห่งความรอด.

ขอให้พิจารณาคุณคิดว่า ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมาจากสภาพที่ไร้ศีลธรรม. สภาพเลวร้ายซึ่งเป็นคำหยาบคายไม่น่าจะเอามาพูดถึง, แต่ก็ต้องเอามาพูดถึง คือ สภาพที่เรียกกันว่าความอูบาทว์, ในภาษาบาลีเรียกว่าอุปัททวะ ในภาษาไทยเรียกว่า ความอูบาทว์; นี่ล้วนแต่มาจากสภาพที่ปราศจากศีลธรรม, ถ้ายังคงมีศีลธรรมอยู่แล้ว สภาพอย่างนี้เกิดขึ้นไม่ได้.

เรา พิจารณา ดู ข้อเท็จจริงอันนี้กันให้ดี ๆ ก็ะยังเห็นความสำคัญของ สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม หรือพระศาสนา, จะพอใจในพระศาสนา จนมีพระศาสนา ตั้งมั่นลงไปในหัวใจของเรา ที่ประกอบกันขึ้นเป็นประเทศชาติ ก็เป็นประเทศชาติที่มีหัวใจเป็นพระศาสนา มีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องชักโยงชักจูง สัมพันธ์สิ่ง

เหล่านี้ ให้ยังคงมีกันอยู่อย่างแน่นแฟ้น โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักสำหรับระบบงานอันนี้.

ว่าที่แท้ หลักรัฐธรรมนูญก็คือส่วนหนึ่งของพระศาสนา, หรือหลักเกณฑ์อุดมคติที่จะทำให้มีศีลธรรมนั่นเอง. แต่เมื่อเราพูดถึงศาสนา ๆ ก็ไม่มีใครให้ความหมายไกลออกไปถึงรัฐธรรมนูญ; รัฐธรรมนูญก็กลายเป็นเพียงวัตถุที่วางอยู่บนหิ้งพานแว่นฟ้า, ไม่มาอยู่ในหัวใจของบุคคลอย่างแน่นแฟ้น, รัฐธรรมนูญจึงถูกแก้แล้วแก้เล่า และจะแก้กันอีกต่อไปสักเท่าไร ก็ยังไม่มีใครทราบ ขอให้ยุติเป็นสถาบันที่มั่นคงอย่างเดียวกับสถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์; แล้วเราชาวไทย ก็จะมีความเป็นไทย ที่ยั่งยืนมั่นคง เป็นอนันตกาล เป็นนิรันดรได้โดยความหมายของคำว่าไทย ๆ คือความเป็นอิสระ : เป็นอิสระในภายใน คือเป็นอิสระจากกิเลส ไม่มีกิเลสข้ายึดหัวใจ, และ มีความเป็นอิสระจากภายนอก มีเอกราชเสรีภาพที่สมบูรณ์; แล้วจะเอาอะไรกันอีก.

หวังว่าพวกเราทั้งหลาย จะมีความเข้าใจอย่างเพียงพอ ในการที่จะมีสิ่งซึ่งชักนำศาสนาให้คุ้มครองชาติ ปฏิบัติโดยหลักการอันนี้อย่างถูกต้องแล้ว, เป็นผู้มีความผาสุกสวัสดิ์ อยู่ทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๓๕ -

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๗

พวกที่เป็นธรรมทายาท ต้องมีนิพพานกันที่นี้และเดี๋ยวนี้

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงกระทำไป ด้วย
ความหวังว่า ศีลธรรมกลับมา โดยมีปรมาตมธรรมเป็นรากฐาน อย่างกับครั้งที่แล้ว ๆ
มา. ครั้งก่อน บรรยายโดยหัวข้อว่า เรามีสังฆกนาศาสนาให้คุ้มครองชาติ; ครั้งนี้
ว่า พวกที่เป็นธรรมทายาท ต้องมีนิพพานกันที่นี้และเดี๋ยวนี้.

แต่เนื่องจากวันนี้ยังอยู่ในระยะแห่งอาสาพหุชา จึงขอโอกาสกล่าว
 ปราธมาสาพหุชาบ้าง, และเป็นสิ่งที่เนื่องกันคือ วันอาสาพหุชานั้นเป็นวัน
 พระธรรม, เป็นวันที่ระลึกแก่พระธรรม. นี้ พวกธรรมทายาท ก็คือ พวกที่รับ
 มรดกธรรม; ธรรมทายาทมีหน้าที่ที่จะต้องทำตัวให้สมกับเป็นผู้รับมรดกธรรม.
 อาตมาขอเสนอหลักเกณฑ์อันเกี่ยวกับข้อนี้ว่า พุทธบริษัททั้งหลาย ที่เป็นธรรม-
 ทายาทนั้น จะต้องแสดงตัวออกมาในลักษณะที่เป็นผู้รับมรดกธรรม โดยแท้จริง
 ชัดเจน คือเป็นผู้มีนิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้; จะมีใ้ได้อย่างไรเท่านั้น ก็จะได้พูดกัน
 ต่อไป.

ลักษณะหน้าที่ของผู้เป็นธรรมทายาท

ข้อแรกที่สุด ก็จะต้องพูดกันถึงคำว่า ธรรมทายาท. ธรรมทายาท –
 ผู้รับมรดกธรรม ต้องรับเอา ทั้งโดยปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ; คือเป็นทั้งผู้เล่า
 เรียนธรรม, แล้วก็ปฏิบัติธรรม, แล้วก็สอนผู้อื่นด้วย : ต้องเล่าเรียนธรรมในฐานะ
 เป็นธรรมทายาท, เป็นธรรมทายาทโดยทางปริยัติ; แล้วก็ปฏิบัติธรรมในฐานะ
 เป็นธรรมทายาทในทางปฏิบัติ ซึ่งย่อมจะได้รับผลโดยสมควร แก่การปฏิบัติเป็น
 ธรรมดา, ได้รับความสำเร็จ ก็เป็นธรรมทายาทเท่านั้น; ได้รับความเป็นปฏิเวธแล้ว
 ก็มีการเผยแผ่ประกาศออกไปตามพระพุทธประสงค์ ซึ่งทรงประสงค์ให้สาวก
 ของพระองค์ประกาศพระศาสนา, เราก็มีการประกาศพระศาสนา ในฐานะที่เป็น
 ธรรมทายาท.

ที่นี้ ก็จะต้องนึกถึงพระองค์ ในข้อที่ว่า มีพระพุทธประสงค์ จะให้
 ประพฤติประโยชน์แก่มหาชน ทั้งเทวดาและมนุษย์ นี้จึงจะสมบูรณ์; เป็นการ

กระทำของตนเองด้วย, เพื่อประโยชน์แก่มหาชนด้วย เป็นการสนองพระพุทธ-
ประสงค์ด้วย สมกับที่ว่าเป็นธรรมทายาท. และเห็นได้ว่า เราต้องเป็นธรรม-
ทายาทกันทุกคน ไม่ใช่เป็นกันแต่เพียง ๒-๓ คนไม่กี่คน ที่เรียกตัวเองว่า
ธรรม-ทายาท.

อาตมาถือหลักว่า เป็นกันทุกคน เช่น เป็น พุทธทาส ก็เป็นกันทุกคน,
ทุกคนรับใช้พระพุทธองค์อย่างกับว่าเป็นทาส. เดี่ยวนี้เพิ่งเล็งไป ในแง่ของทายาท
คือ ผู้รับมรดก ก็ต้องเป็นกันทุกคน ที่เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือ
ว่าทุกคนที่รับเอาพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมประจำชีวิตของตน. จะต้องทำ
เพื่อตนเอง และทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เป็นการสืบศาสนาไว้; นั่นแหละคือตัว
ทายาทแท้. และ ทายาทนั้นต้องทำตามความประสงค์ของบรรพบุรุษ เราจึงต้อง
คำนึงเป็นอย่างมากว่า พระองค์ทรงประสงค์อย่างไร แล้วก็ทำให้ตรง ตามนั้น.

ความหมายของคำว่า “ธรรม” ในคำว่า “ธรรมทายาท”

ที่นี้ คำว่า ธรรม ๆ, ธรรมทายาท มีคำว่า ธรรม รวมอยู่ด้วยคำหนึ่ง;
“ธรรม” คำนั้นมีความหมายอย่างไร? มัน ต้องมีธรรม มีธรรม, ธรรมะนั้นแหละ
เป็นหลักสำคัญ. คำว่า ธรรม ๆ ในที่นี้ หมายถึงหน้าที่ที่ถูกต้อง ของสิ่งที่มีชีวิต
ทุกชนิดจะต้องทำ, จะมีชีวิตอย่างคน หรืออย่างสัตว์ หรืออย่างต้นไม้ มันก็มี
หน้าที่ที่จะต้องทำ หน้าที่นั้นเรียกว่าธรรมทั้งนั้น เพราะช่วยให้อยู่รอด. เราเป็น
คน ก็ต้องรับผิดชอบในหน้าที่อย่างเป็นคน; แต่มันก็เหมือนกันตรงที่ว่า หน้าที่
แล้วมันก็ เพื่อความรอด รอดชีวิตเป็นข้อแรก, แล้วก็รอดจากปัญหาจากความทุกข์
ความบีบคั้นของความทุกข์โดยประการทั้งปวง.

คำนี้เชื่อได้ว่ามีมาก่อนประวัติศาสตร์ ในความหมายที่ไม่ค่อยเอามาพูดกัน, คนก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์ตั้งแต่สมัยเป็นคนป่า พอสังเกตเห็นว่ามันมีสิ่ง สิ่งหนึ่ง ซึ่งละเว้นไม่ได้คือหน้าที่ที่ต้องกระทำนั้นแหละ – กระทำ เพื่อความอยู่รอด, เขาก็เรียกสิ่งนั้นว่าหน้าที่ ๆ; แต่เมื่อเป็นคำพูดในยุคดึกดำบรรพ์ และในประเทศอินเดีย โดยเฉพาะนั้น มันก็คือ คำว่าธรรม ธรรมะ ๆ, ในภาษาไทยเราก็มองว่าหน้าที่ ๆ ๆ.

ความรู้สึกต่อหน้าที่ขยายตัวออกไป ขยายตัวออกไปคือสูงขึ้นไป ไกลขึ้นไป กว้างออกไป ตามที่ความคิดของมนุษย์นั้นจะมองเห็นกว้างออกไป. ฉะนั้น คำว่าธรรมหรือหน้าที่จึงสูงขึ้นมา สูงขึ้นมาในทางจิตใจ จนกระทั่งมีหน้าที่สำหรับจะพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง; นี่คือธรรม. ธรรมตัวนี้แปลว่าทรงไว้ ยกไว้ ชูไว้, ก็ชูผู้ปฏิบัติไว้ ไม่ให้ตกลงจมลงไปในความทุกข์. ทุกชีวิตจะต้องทำหน้าที่, พุทธบริษัทก็มีหน้าที่ สูงขึ้นมา ตามมาตรฐานของความเป็นพุทธบริษัท คือ ทำหน้าที่ให้พ้นจากความทุกข์.

ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรม; เมื่อใดทำหน้าที่ เมื่อนั้นเรียกว่ามีธรรมะ, เมื่อใดไม่ทำหน้าที่นี้ไม่เรียกว่ามีธรรมะ; แม้ในวัดวาอาราม แม้กระทั่งในโบสถ์ หากไม่มีการทำหน้าที่เพื่อความดับทุกข์ ก็ไม่มีธรรมะ. โบสถ์บางแห่งจะมีแต่เซียมซี, คุณแต่จะมีนั่งร้องขออ้อนวอน; แม้ภิกษุจะเข้าไปสวดมนต์ ก็สวดในลักษณะอ้อนวอน กาเยนะ วาจา ฯลฯ บ้าง, อะไบบ้าง ซึ่งยังไม่ได้ทำหน้าที่; ต่อเมื่อทำหน้าที่จึงจะเรียกว่ามีธรรมะ. ฉะนั้น ระวังให้ดี ในโบสถ์จะไม่มีธรรมะก็ได้; ถ้ากลางทุ่งนาเขามีการทำหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง ก็มีธรรมะ, แม้ว่าจะใน

ระดับต่ำ ก็ยังเป็นธรรมะอยู่นั่นเอง. หน้าที่คือธรรมะ **ธรรมะคือหน้าที่**; การทำ
หน้าที่คือ **การปฏิบัติธรรมะ, การปฏิบัติธรรมะคือหน้าที่**.

หน้าที่คือธรรมะ หรือพระเจ้าที่จะช่วยให้รอด

อยากจะขอร้องให้มองกันอีกแง่หนึ่ง ว่า **หน้าที่** นั้นแหละ คือ **พระเจ้า** – พระเจ้าในความหมายที่จะช่วยให้รอด; ว่าเพิ่งเล็งในขั้นต้นไปที่หน้าที่, ทำ
หน้าที่แล้วก็มีผลรอด, ธรรมะแปลว่าหน้าที่ หน้าที่แปลว่าธรรมะ ก็สูงสุดอยู่
แล้ว. มีธรรมะเป็นพระเจ้านั้นแหละถูกต้องที่สุด. พอเข้ามาในห้องทำงานขมมือ
พนมขี้้น เป็นการเคารพแก่หน้าที่; แม้แต่จะไหว้โต๊ะทำงาน, ไหว้เครื่องมือ
เครื่องใช้ในการทำงานเสียก่อน จึงลงมือทำงาน ก็มีความหมายอย่างยิ่ง; แต่คนโง่
คงจะหัวเราะ.

คนโบราณจะทำอะไรก็พนมมือ ตั้งนะโมเสียก่อนแล้วจึงทำ เพื่อ **สำรวม
สติสัมปชัญญะ** ให้ดีที่สุดแล้วก็ทำ, ความผิดพลาดมันก็ไม่มี เพราะทำด้วย
สติปัญญา; แสดงความเคารพอย่างยิ่งต่อสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่อย่างนี้แล้ว มันก็ยากที่
จะผิดพลาด; ฉะนั้น ขอให้ธรรมทายาททั้งหลาย ระลึกรู้ถึงข้อนี้. สมมติว่าลงไป
ที่นา จะไถนา พนมมือเคารพหน้าที่ : แม้แต่จะไหว้ควาย, ไหว้คันไถ, ไหว้
เครื่องใช้อุปกรณ์อะไรเสียสักแวบหนึ่ง, เป็นการสำรวมสติสัมปชัญญะ, เชื่อว่ามัน
จะทำให้ดีกว่าที่ไม่ทำอย่างนั้น. ฉะนั้น ใครจะทำอะไร ทำหน้าที่ของตนที่ไหน
พนมมือให้แก่สิ่งเหล่านั้น อุปกรณ์เหล่านั้นเสียก่อน, แล้วทำในใจถึงหน้าที่อย่าง
ละเอียดลออ มีสติสัมปชัญญะแล้วทำงาน.

นี่ความหมายของคำว่าธรรมคือหน้าที่ มีค่าอย่างนี้, เราจะต้องทำให้ถูกต้องให้สมบูรณ์. คนที่ยากจน ก็เพราะไม่เคารพหน้าที่ กลายเป็นคนโชคร้าย, คนเจ็บไข้ได้ป่วย ก็เพราะว่าไม่ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ในการป้องกันความเจ็บไข้ได้ป่วย. มันเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วมันก็ไม่ทำหน้าที่ให้ถูกต้องในการเยียวยารักษามัน จึงได้รับอันตราย. นี้เรียกว่าธรรม.

เราเป็นธรรมทายาท สืบมรดกธรรมจากพระพุทธองค์ ด้วยการกระทำให้ทุกคนมีธรรม : ตัวเองมีธรรม, ผู้อื่นก็มีธรรม, ช่วยเหลือผู้อื่นให้มีธรรม, ช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้ประพฤติธรรม, เราก็อยู่กันอย่างมีธรรม, เป็นบุคคลที่มีธรรมทุกคน, เป็นครอบครัวที่มีธรรมทุกคน, เป็นหมู่บ้านที่มีธรรมทุกคน, เป็นบ้านเมืองที่มีธรรมทุกคน, เป็นประเทศชาติที่มีธรรมทุกประเทศ; แล้วในโลกนี้จะเป็นอย่างไร ? มันก็ เป็นโลกที่มีธรรม แล้วก็มีสันติสุข.

ธรรมทายาทมีชีวิตเย็น และช่วยกันทำให้ชีวิตเย็น

จึงขอกล่าวสรุปว่า ถ้าทุกคนเป็นธรรมทายาทแล้ว ปัญหาทุกชนิดจะไม่มี, ปัญหาทุกชนิดจะไม่มีแก่นุญษ์ : โดยส่วนตัวก็มีความสุข โดยส่วนรวมก็มีความสุข. อาจจะพูดได้ถึงกับว่า ในเมืองไทยเรา ถ้าทุกคนเป็นธรรม-ทายาทแล้ว รัฐบาลก็จะไม่ขาดดุลการค้ำแม้แต่สักตางค์เดียว, รัฐบาลจะไม่ต้องขาดดุลการค้ำแม้แต่สตางค์เดียว เพราะว่าทุกคนประพฤติธรรม ประพฤติถูกต้องตามธรรม. ประชาชนไม่ยอมซื้อสินค้าที่ฟุ่มเฟือย ที่เกินกว่าจำเป็น, แล้วมีธรรม ก็ขยันขันแข็งในการทำหน้าที่ของตน; มันก็ไม่มีใครยากจน เพราะว่าบูชาธรรม เอา

ธรรมะเป็นพระเจ้า กันโดยลักษณะอย่างนี้. นี่แหละคือ จะเย็น, เย็น เย็นออกเย็นใจ เป็นนิพพาน เพราะไม่มีปัญหา เพราะ ไม่มีความทุกข์.

ขอให้เข้าใจคำว่านิพพาน ในฐานะที่เป็นความเย็น, เป็นความเย็น : ถูกต้องทางกายก็เย็นทางกาย, ถูกต้องทางจิตก็เย็นทางจิต, ถูกต้องทางสติปัญญา ก็เย็นทางสติปัญญา; เย็นได้หลาย ๆ ระดับ. แล้วก็ยังเย็นกว้างออกไปถึงว่าเราก็เย็น เพื่อนมนุษย์ของเราก็เย็น เพราะไม่มีไฟเผา. ไฟคือกิเลส คือราคะ โทสะ โมหะ นั้น เป็นไฟ เกิดขึ้นมาเมื่อไรก็เผาให้ร้อน; เมื่อสิ่งเหล่านี้ไม่มีมันก็เย็น เพราะมันไม่มีไฟ.

อย่าเข้าใจผิด ๆ ว่า คนเรามีกิเลสอยู่ตลอดเวลา กิเลสเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เมื่อเราเผลอทำผิดต่อสิ่งที่เข้ามากระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ. เรา ทำผิด ต่อสิ่งนี้เมื่อใด กิเลสก็เกิดขึ้น; คือไฟเกิดขึ้น แล้วมันก็ร้อน, พอไฟดับไปมันก็เย็นคือไม่ร้อน.

ทุกคน ควรจะมีความเย็นออกเย็นใจ เย็นจิตเย็นวิญญาณ จึงจะสมตามความหมายของคำว่าธรรมทายาท; จะไปเห็นนิพพาน ได้นิพพาน มีนิพพานต่อตายแล้วนั้นไม่มีประโยชน์อะไร. ขอให้มีความรู้อย่างถูกต้องว่า นิพพาน ๆ นี้ไม่เกี่ยวกับความตาย, นิพพานเป็นเรื่องของคนที่มีชีวิตเป็นอยู่ มีความรู้สึกได้, รู้สึกความเย็นของจิตที่ไม่มีกิเลส นี้ก็เป็นนิพพาน, มีลักษณะเป็นสันติภูมิให้เห็นได้ด้วยตนเอง รู้สึกได้ด้วยตนเอง, ประจักษ์อยู่ในใจของตนเอง. ทำให้ถูกต้องเมื่อไร มันก็เย็นเมื่อนั้น ไม่จำกัดเวลา ไม่มีฤดูกาล เป็นสิ่งที่ทำได้ตลอดทุกเวลา, และไม่ต้องเกี่ยวกับความตาย หรือเป็นเรื่องของคนตายแล้ว ต้องเป็นเรื่องของคนเป็น ๆ.

คำว่า นิพพาน แปลว่าทำให้เย็น. ในครั้งพุทธกาลเกี่ยวกับคำของ ชาวบ้าน : เมื่ออะไรเย็น ก็เรียกอันนั้นนิพพาน, เช่นอาหารร้อนกินไม่ได้ ก็ต้อง ให้อ

รอให้นิพพานเสียก่อน ก็เรียกว่าเย็นนั่นเอง ก็จึงกินได้. พระบาลีบางแห่งกล่าวถึง เรื่องช่างทองหลอมทอง แล้วเอาน้ำรดทองที่กำลังหลอมนั้นให้เย็น ที่ร้อนจัดอยู่ให้ เย็น นี้ก็เรียกว่านิพพาน เรียกว่า นิพพาเปยุย – ทำให้มันนิพพาน. คิดดูเถิดว่า คำว่า นิพพานนี้มันหมายถึงทำให้เย็น หรือมีความเย็น หรือเสวยผลแห่งความเย็น, เป็น คำพูดในชั้นสูง. ภาษาคนธรรมดาที่เย็น เย็นอย่างของเย็น, ถ้าภาษาพูด ธรรมะ ชั้นสูง ก็เย็นจิต เย็นใจ เย็นวิญญาน; นี้เรียกว่านิพพาน.

ขอให้เย็นอยู่ทุกอิริยาบถ เพราะว่าเรามีความรู้สึกแน่ใจ ทำถูกต้อง, ทำถูกต้อง, ทำถูกต้องแล้วก็พอใจ ไม่เกิดกิเลสได้มันก็เย็น. ขอให้เย็นอยู่ทุก ๆ อิริยาบถ มีสติสัมปชัญญะควบคุมความถูกต้อง จนรู้สึกพอใจตัวเองอยู่เสมอ.

เฮ้, เอาตั้งแต่ว่าตื่นนอนขึ้นมา ไม่ทันลุกจากที่นอน ก็รู้สึกว่ามัน ถูกต้องแล้ว ที่รอดชีวิตมานี้ ก็พอใจ, ไปล้างหน้า ตลอดเวลาที่ล้างหน้า มันก็พอใจ ว่าถูกต้องแล้วที่ทำอย่างนี้, ไปเข้าห้องน้ำอาบน้ำ จะผลัดผ้า จะนุ่งผ้า จะอะไรก็ ตาม มันถูกต้องแล้ว ถูกต้องแล้ว ถูกต้องแล้ว พอใจ ๆ, ไปที่โต๊ะกินอาหารก็ ถูกต้องแล้ว กินอาหารอยู่ก็ถูกต้องแล้ว กินเสร็จก็ถูกต้องแล้วก็พอใจ, แต่งตัว ถูกต้อง

พอใจ ลงเรือไปทำงานถูกต้องพอใจ, ขึ้นรถหรืออะไรก็ถูกต้องและพอใจ, ถึงที่ ทำงานก็ถูกต้องแล้วและพอใจ พนมมือไหว้โต๊ะทำงานด้วยความพอใจอย่างยิ่งเสีย อีกทีหนึ่ง, ทำงานถูกต้องแล้วพอใจ. ถ้าจะต้องพักงีบระหว่างงาน ก็ไม่ต้องตื่นรำ

ถูกต้องและพอใจ, ทำสมาธิถูกต้องและพอใจก็พอแล้ว, กลับบ้านก็ถูกต้องและพอใจ ถึงบ้านจะรับประทานอาหาร จะอาบน้ำ และพอใจ ๆ ๆ. พอจะนอน ก่อนแต่จะนอนนี่นึกคิดถึงความต้องการ ความถูกต้อง ความถูกต้องตลอดวัน โอ, มีแต่ความต้องการ ก็ยกมือไหว้ตัวเอง เป็นสวรรค์ขึ้นมาทันที. สวรรค์ที่แท้จริงนั้น อยู่ด้วยความรู้สึกชนิดที่ไหว้ตัวเองได้, ยกมือไหว้ตัวเองได้ นี่คือสวรรค์; แล้วก็หลับ, หลับก็พอใจ ถูกต้องและพอใจ หลับอย่างนี้ไม่มีฝันร้ายเลย มีแต่ความต้องการและพอใจ; ขึ้นรอบใหม่วันใหม่ ก็ทำอย่างเดียวกันอีก; นี่แหละคือมีเย็นหรือนิพพาน หรือความหมายของนิพพานอยู่กับเนื้อกับตัว.

ถ้าใครชอบหนอก็ใส่หนอก็ได้ ถูกต้องหนอ ถูกต้องแล้วหนอ พอใจหนอ พอใจหนอ, มีสติสัมปชัญญะอยู่กับการกระทำ และความถูกต้องของการกระทำ, ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถนั่งนอนยืนเดินอย่างไร เรียกว่า ทุกครั้งที่หายใจออกเข้า.

คำว่า “ถูกต้อง ๆ” นี้มีความหมายเฉพาะ คือถูกต้องตามแบบของธรรมชาติของวิญญูชน; คำว่าถูกต้องในความหมายอื่น หลักวิชาอื่นเอาแน่ไม่ได้ เถียงกันไม่รู้จักจบว่าถูกต้องอย่างไร. แต่ถ้า ถูกต้องในทางพระพุทธศาสนาแล้ว คือไม่ทำอันตรายแก่ฝ่ายใด มีแต่ให้คุณประโยชน์แก่ทุกฝ่าย. ถ้าการกระทำหรือการพูดจาอะไรก็ตาม ไม่ทำอันตรายใคร มีประโยชน์แก่ทุกฝ่ายแล้ว นี่ก็เรียกว่าถูกต้อง, ไม่ใช่ถูกต้องของพวกอัมธพาล. อัมธพาลเขาจะว่าเขามีสิทธิชอบธรรมที่จะไปจโมยจะไปปล้นไปจี้ นั่นมันถูกต้องของอัมธพาล, แล้วมันไม่ได้ทำให้ใครได้รับประโยชน์, แล้วมันก็ทำอันตรายแก่ทุกฝ่าย, แล้วในที่สุด ตัวเองก็จะไปจบอยู่ในคุก

ในตารางอย่างนี้เป็นต้น ไม่เรียกว่าความถูกต้อง. ตามหลักพุทธศาสนา มีความถูกต้อง เมื่อมีประโยชน์แก่ทุกฝ่าย และไม่ทำอันตรายแก่ผู้ใด.

ครั้น มีความถูกต้องอย่างนี้แล้ว ก็มีความพอใจ ๆ เป็นธรรมปีติ; ไม่ใช่พอใจอย่างที่เรียกว่ายินดีในเรื่องของโลกธรรม : ยินดียินร้าย, ยินดีนั้นก็มีลักษณะพอใจเหมือนกัน แต่มันกิเลสยินดี, ยินดีได้หือกิเลส. เดียวนี้ยินดีเพราะมีธรรมะ ยินดีในธรรมะ เรียกว่าธรรมปีติ, เป็นคนละอย่างกับความยินดีที่หัวเราะร่าเหมือนคนบ้า; นั่นมันเป็นโลกธรรมคู่กันอยู่กับยินร้าย, แล้วเป็นโลก-ธรรมทำอันตรายบุคคลผู้เข้าไปยึดถือ; แต่ ธรรมปีตินี้ มันมีสติปัญญา : มีสติปัญญาควบคุมอยู่ตลอดเวลา ไม่ทำอันตรายแก่ผู้ใด.

ที่นี้ คำว่า ทุก ๆ อริยาบถ, ทุก ๆ อริยาบถนี้ ยืน เดิน นั่ง นอน ก็ทำได้ถูกต้องและพอใจทุกวินาที, ทุกวินาทีรู้สึกแต่ความถูกต้องและพอใจ กระทั่งว่าทุกครั้งที่ยาใจออกหายใจเข้า หายใจเข้าก็ถูกต้องแล้วพอใจ, หายใจออกก็ถูกต้องแล้วพอใจ, นี้เรียกว่าทุกเวลา.

ที่นี้ ทุกสถานการณ์ ทุกหนทุกแห่ง ถูกต้องทุกสถานการณ์. สถานการณ์ตามปกติ เราบังคับเรากระทำให้มันถูกต้อง; ก็ถูกต้องแล้วก็พอใจ. ที่นี้ ในกรณีที่ **ไม่อยู่ในการบังคับ**, เช่นคนเขากลั่นแกล้งหรืออุบัติเหตุเกิดขึ้น หรือว่าธรรมชาติดุร้ายเกิดขึ้น เราป้องกันไม่ได้ ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ ไม่ต้องเสียใจ; จะรู้สึกว่ามันถูกต้องแล้วที่เกิดมาในโลกนี้, เกิดมาในโลกนี้ ในวิภวภูตสสารนี้ มันต้องมีอย่างนี้, มันถูกต้องแล้ว ที่จะต้องมีเหตุร้ายตามธรรมชาติอย่างนี้ ก็ถูกต้องตามธรรมชาติ

แล้ว; แล้วก็พอใจที่จะแก้ไข, ก็แก้ไขไปด้วยความรู้สึกว่าคุณต้องและพอใจ, พอใจที่มันมาเป็นบทเรียน ให้เราศึกษา ให้เราแก้ไข, เราก็เก่งขึ้นกว่าเดิม.

เช่น ความเจ็บไข้มันมีมา ก็ต้อนรับเอว่ามันเป็นครู มาบอกให้เรามีความฉลาด มีความรู้ ในการที่จะต่อสู้และแก้ไข. อันตรายเลวร้ายใด ๆ ที่มันมีอยู่ในโลก เผอิญมาถึงเข้า ก็ทำจิตใจชนิดที่รู้สึกว่ามันถูกต้องแล้ว, ถูกต้องแล้ว, อยู่ในโลกมันต้องเป็นอย่างนี้, มันอยู่ในวัฏฏสงสารมันต้องเป็นอย่างนี้, มันถูกต้องแล้ว ไม่เป็นทุกข์กับมัน แล้ว แก้ไขไปด้วยความพอใจ ด้วยความสนุก. นี่ถูกต้องแล้ว และพอใจได้ในทุกกรณี ทุกสถานการณ์ ทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่.

นี่คือธรรมทายาทที่แท้จริง, ธรรมทายาทของพระพุทธเจ้าที่แท้จริง, ธรรมทายาทรับมรดกธรรม : รับทุกอย่าง รับทั้งความรู้ รับทั้ง การปฏิบัติ รับทั้ง ผลของการปฏิบัติ รับทั้ง หน้าที่ที่จะเผยแผ่ ให้กว้างขวางออกไป.

ขอให้ธรรมทายาททั้งหลาย มีคุณสมบัติกันอย่างนี้ และเป็นกันทุกคนอย่างนี้; แล้วจะมีปัญหาอะไรเหลืออยู่? ประเทศชาติก็จะหมดปัญหา ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง, ปัญหาอะไรก็ตาม มันหมดไปเพราะความเป็นธรรมทายาทของคนทุกคน, เป็นบุคคลธรรมทายาททุกคน, เป็นครอบครัวธรรมทายาททุกคน, เป็นหมู่บ้านธรรมทายาททุกหมู่บ้าน, เป็นบ้านเมืองธรรมทายาททุกบ้านเมือง, เป็นธรรมทายาททั้งโลก เพราะเป็นกันทุกประเทศทุกประเทศ. ถ้าทุก ๆ โลกเป็นธรรมทายาท, มันก็เป็นจักรวาลธรรมทายาท ธรรมทายาทในสากลจักรวาล; นี่มันน่าพอใจสักเท่าไร ขอให้คิดดูเอง.

นี่ธรรมะในคำว่า **ธรรมทายาท** มีอานิสงส์พิเศษ สูงสุดดังที่กล่าวมานี้ ถ้ามีขึ้นในที่ไหน ก็มีแต่ความสงบสุขที่นั่น. ประเทศไทยเราแก้ปัญหาได้ทั้งหมดทุกอย่าง, ถ้าพลเมืองเป็นธรรมทายาท.

โอกาสแห่งอาสาพหุบูชา คือวันของพระธรรม วันที่ระลึกแก่พระธรรม ก็ของตอบสนองการเวียนมาแห่งวันนั้น ด้วยการเป็นธรรมทายาทด้วยกันทุก ๆ คนเถิด : ปฏิบัติตนโดยนัยที่กล่าวมา มีความถูกต้องและพอใจ, ยกมือไหว้ตัวเองได้เมื่อไรก็ได้. หรือจะสรุปรวมไว้ว่า ยกมือไหว้ตัวเองเมื่อเวลาจะนอนก็ได้ ไหว้พระพุทธรูปครั้งหนึ่ง, ไหว้พระธรรมครั้งหนึ่ง, ไหว้พระสงฆ์ครั้งหนึ่ง, แล้วไหว้ความถูกต้องของตัวเอง หรือไหว้ตัวเองอีกครั้งหนึ่ง, แล้วจึงจะนอน. อย่างนี้เรียกว่า **มีความถูกต้องถึงที่สุดทุก ๆ ประการ.** ในยามปกติก็ทำอย่างนี้, ในโอกาสพิเศษ ก็ยังทำอย่างนี้ให้ยิ่งขึ้นไปให้ถึงระดับสูงสุด, เป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้องตามความหมายแล้ว มีความสุขสวัสดิ์อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๓๖ -

๑๙ สิงหาคม ๒๕๒๗

ธรรมะที่ใช้เฉพาะกรณี มีชื่อว่า ธรรมสังจะ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงกระทำไป ด้วยความมุ่งหมายว่า สីลธรรมจะกลับมา โดยมีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน ต่อไปตามเดิม. ครั้งที่แล้วมา มีหัวข้อว่า พวกกรรมทายาท จะต้องนิพพานกันที่นี้และเดี๋ยวนี้, ในวันนี้ว่า ธรรมะที่ใช้เฉพาะกรณี มีชื่อว่าธรรมสังจะ.

ความหมายของสังจธรรมและธรรมสังจะ

คำนี้อาจจะแปลกหูท่านบางคน, ท่านเคยได้ยินแต่คำว่า สังจธรรม. ขอบอกกล่าวโดยคำทั่ว ๆ ไปว่า ธรรมะทั้งปวงเรียกว่าสังจธรรม, เรียกว่าสัง

จธรรม; ธรรมะมีเท่าไรก็สุดแต่เรียกว่าสังขธรรม. แต่ ธรรมะเฉพาะข้อ เฉพาะเรื่องเฉพาะกรณี ที่จะนำมาแก้ปัญหาของตนโดยตรง นั้นเรียกว่าธรรมสังจะ. สังขธรรมคือทั้งหมด; ธรรมสังจะ คือเฉพาะข้อที่จะเอามาแก้ปัญหาของตน.

เปรียบเหมือนว่า ยาทั้งตู้หรือทั้งห้องที่เก็บยา มากมายนับไม่ไหว; แต่ที่จะกินกันจริง ๆ นั้น ก็มีเพียงยาอย่างเดียว. หรือว่าหนังสือทั้งตู้ทั้งห้องสมุดมีมากมาย หลายหมื่นหลายพันเล่ม; แต่ที่จะศึกษากันโดยตรงนั้น มีแต่เพียงเล่มเดียว. นั่นแหละเปรียบเหมือนสังขธรรมกับธรรมสังจะ : เมื่อรวมกันทั้งหมดเป็นสังขธรรม, ถ้าเอามาใช้เฉพาะกรณี ก็เรียกว่าธรรมสังจะ; ธรรมสังจะจึงแก้ปัญหาเฉพาะกรณี. สังขธรรม มีทั่ว ๆ ไป แปลหมื่นสี่พันธรรมชั้นก็ได้; แต่พอเอามาใช้แก้ปัญหาหรือดับทุกข์ในกรณีใด ก็มีชื่อว่า ธรรมสังจะ. เปรียบอีกอย่างหนึ่งก็เหมือนกับว่า ต้นไม้ในโลกมีนับชนิดไม่ถ้วน นับชื่อไม่ถ้วน; แต่ถ้าต้นไม้ต้นใดเป็นที่นั่งตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าพระองค์ใดแล้ว, ต้นไม้ต้นนั้นก็มีชื่อว่า ต้นโพธิ์หรือโพธิ์ไปทันที.

ธรรมสังจะ เป็นตัวการแก้ปัญหา

ที่นี่ ก็จะได้พิจารณาคู่กันต่อไป เพื่อจะให้เห็นว่าธรรมะมี ๒ ประเภท ดังที่กล่าวแล้ว; ธรรมสังจะก็เป็นตัวการที่จะใช้แก้ปัญหา, ธรรมะที่เหลือนอกจากนั้นอาจจะเป็นเครื่องมือหรือเป็นอุปกรณ์.

ตัวอย่างเช่น เราต้องการจะมีสติ มีปัญญา มีมรรคมีองค์แปด มีปหาน หรือมีภาวนาอย่างใดอย่างหนึ่ง, ธรรมชื่อนั้นเป็นตัวการที่จะใช้แก้ปัญหา;

เครื่องมือที่จะช่วยให้ธรรมะตัวการแก้ปัญหาได้นั้น ก็เรียกว่าธรรมอุปกรณ์, เช่น ฌราวาส-ธรรมทั้งสี่ หรืออิทธิบาททั้งสี่ และอื่น ๆ อีกซึ่งก็แล้วแต่กรณีด้วยเหมือนกัน.

ในการปฏิบัตินั้น จะต้องมีธรรมะข้อใดข้อหนึ่ง เป็นที่แน่นอนลงไปว่า เราจะปฏิบัติเพื่อใช้กำจัดกิเลส หรือดับความทุกข์ข้อนั้นข้อนั้น; ธรรมะข้อนั้นเอามาทำเป็นสังจะหรือธรรมสังจะ. ถือเอาเป็นข้อแรกของฌราวาสธรรมทั้งสี่ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าได้แก่ สังจะ ทมะ ขันติ จาคะ : เอาธรรมะที่ต้องการโดยตรงมาเป็นตัวสังจะ – ข้อที่หนึ่งในหมวดฌราวาสธรรม, แล้วก็เอา ธรรมะที่เหลือ – ทมะ ขันติ จาคะ เป็นเครื่องช่วย; อย่างนี้ย่อมสำเร็จประโยชน์.

จะยกตัวอย่างเหมือนว่า จะเลิกบุหรี่ จะเลิกเหล้า : ต้องมีธรรมสังจะที่เป็นตัวปทานเพื่อจะเลิก, มีความตั้งใจ ที่จะเลิกอย่างแน่วแน่; ก็เกิดเป็นตัวสังจะหรือ ธรรมสังจะ ขึ้นมาเป็นตัวแรก.

ครั้นแล้วก็ มีทมะ คือการบังคับตนเองให้ทำเช่นนั้น อย่างเคร่งครัด. ในการบังคับจิตนั้น ต้องกระทำกันอย่างกับว่า บังคับช้างสารที่ตกมัน; ถ้าทำไม่ดี ความขี้ขางก็จะตาย, ความขี้ขางต้องฉลาดเพียงพอจึงจะทำได้ จึงเหมือนกับการบังคับช้างที่ตกมัน.

และเมื่อมีการบังคับเช่นนั้น มันก็ต้องมีการเจ็บปวดเป็นธรรมดา, มีความยากมีความลำบากอย่างยิ่ง; จึงต้องมีธรรมอุปกรณ์ต่อไป คือ ขันติ – อดทนอดทน รอได้คอยได้ จนกว่าจะสำเร็จประโยชน์. ในกรณีอย่างนี้ มันเป็นกา

รอดกลิ่นออกทนต่อการบีบคั้นของกิเลส ซึ่งเป็นความเจ็บปวดอย่างยิ่ง; แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องอดทนให้ได้.

ที่นี่ เพื่อไม่ให้ต้องอดทนมากเกินไป ก็มี **จาคะ** คือคอยสละออก, สละออก สำหรับสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจ คือสิ่งที่เป็นอุปสรรคของปัญหาหรือความทุกข์นั่นเอง, เหมือนกับรูรั่ว คอยระบายสิ่งในนั้นออกไปทีละน้อย ๆ อยู่เป็นประจำ; ในที่สุดก็สำเร็จประโยชน์.

สรุปสั้น ๆ ว่า **มีธรรมสัจจะ** ข้อแรก ในการที่จะละการทิ้งเหล่าหรือทิ้งบุหรีก็ตามใจ, แล้วก็มี **ข้อถัดมา** คือ **ทมะ** บังคับให้ทำอย่างนั้น, แล้วเมื่อบังคับมันก็มีเจ็บปวด ก็ **ต้องมีธรรมข้อถัดมาคือ ขันติ** ซึ่งอดทนอย่างยิ่ง เพื่อให้อดทนได้ไม่ต้องล้มละลาย, แล้วก็มี **การไขรูรั่วให้มันระบายออกไป** คือทำทุกอย่างทุกประการ แม้เป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จะเป็นการช่วยให้การละนั้นง่ายเข้า.

นี่แหละขอท่านทั้งหลายได้สนใจว่า เราตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติในลักษณะอย่างนี้. **ธรรมะทั้งหลายมีไว้ให้เลือกพอ** สำหรับจะ **เป็นตัวธรรมสัจจะ** ข้อใดข้อหนึ่ง; แต่ก็ยังมีให้เลือกพอ สำหรับจะเอามาเป็น **ธรรมอุปสรรค** หรือธรรมะเครื่องมือ.

ภราวาสธรรมจำเป็นสูงสุดสำหรับภราวาส

ที่นี้ ก็จะกล่าวระบุเฉพาะ **ฌราวาสธรรม**. ฌราวาสธรรมเป็นธรรมอัน
จำเป็นโดยเฉพาะสำหรับฌราวาส จึงได้นามว่า ฌราวาสธรรม; แต่ว่ามีกว้าง
หรือมีความลึก กั้นอยู่เป็นชั้น ๆ อย่างน้อย สัก ๓ ชั้น, ขอให้ตั้งใจฟังให้ดี :-

**ประการที่ ๑. ฌราวาสธรรมสำหรับทำความเจริญ ในความเป็น
ฌราวาส;** นี้เป็น **ข้อแรก** หรือชั้นแรก. ฌราวาสธรรมเป็นธรรมจำเป็นสำหรับ
ความเจริญ ของฌราวาสในทุกกรณี : จะทำนาทำสวน จะทำกิจการใด ๆ ก็ใช้
ธรรมะ ๔ ประการนี้ คือ **มีสังจะ** - อธิษฐานจิตลงไปว่าจะทำอะไร, ครั้นแล้วก็
มีทมะ - บังคับตนให้ทำสุดความสามารถ, และ **มีขันติ** - อุดหนุนอดทนได้ต่อ
ความเจ็บปวดที่จะเกิดขึ้นมา หรือรอได้คอยได้กว่าผลจะเกิดขึ้น, แล้วก็ **มีจาคะ** -
ระบายนสิ่งที่เข้ายึดต่อสิ่งนั้นออกไปจากจิตใจอยู่เป็นประจำ.

ธรรมะ ๔ ประการนี้ จำเป็นสำหรับฌราวาสยิ่งกว่าสิ่งใด จึงมีพระบาลี
กล่าวไว้อีกข้อหนึ่งว่า

อิงฆ อญเฎปี ปุจฺจสุสุ ปุณฺณ สมณพฺราหฺมणे
ยถิ สจฺจา ทมา จาคา ขนฺตยา ภฺย โยธ วิชฺชติ.

มีใจความว่า **ไม่เชื่อ**ก็ไปถามพวกสมณพราหมณ์เหล่าอื่นดูที่ว่า **ยังมีธรรมะ**
อะไรสำหรับฌราวาสที่ดียิ่งไปกว่า **สังจะ ทมะ ขันติ และจาคะ**. นี่พระพุทธ-เจ้าท่าน
ทรงทำว่า **ธรรมะสำหรับฌราวาส ก็มีธรรมะ ๔ ประการนี้เป็นธรรมะสูงสุด**.

ฌราวาสที่ต้องการจะละอบายมุข ก็ใช้ธรรมะหมวดนี้เป็นหลักเป็น
ประธาน, และในการที่ **จะปิดกั้นทิศทั้งหกไม่ให้เกิดเป็นโทษขึ้นมา** ก็ใช้ธรรมะนี้

เป็นหลักเป็นประธาน, แม้ที่สุดแต่ การสร้างเนื้อสร้างตัว ก็จะใช้ธรรมะนี้, แม้ที่สุดแต่ว่า เรา จะแก้ไขเศรษฐกิจตกต่ำของชาติ ก็ต้องใช้ธรรมะข้อนี้; คือ มีความจริงใจ ที่จะทำเช่นนั้น, ก็มีการบังคับ ให้ทำเช่นนั้น, มีการอดทน รอได้คอยได้กว่าจะสำเร็จ, แล้วก็ ระบายสิ่งที่ป็นข้าศึกออกไป เรื่อย ๆ ทีละเล็กทีละน้อยอยู่เรื่อยไป; ก็สามารถที่จะทำกิจการอันใหญ่หลวงนั้นได้. ขอให้พิจารณาให้ดี, นี้เรียกว่าฆราวาสธรรม สำหรับทำความเจริญให้แก่ฆราวาสโดยตรง.

ที่นี้ ประการที่ ๒. หรือชั้นที่ ๒ : ฆราวาสธรรมสำหรับฆราวาส จะทำตนให้พ้นจากความเป็นฆราวาส. ฟังดูก็แปลกว่า ฆราวาสมีหน้าที่ที่จะทำตนให้พ้นจากความเป็นฆราวาสคือไปสู่ภูมิของอริยชน ก็ยังจะต้องใช้ธรรมะ ๔ นี้ ปฏิบัติตนในธรรมะทั้งสี่นี้ : เป็นฆราวาสที่มีความเจริญยิ่งขึ้น ๆ ๆ จนเต็มสุดของความเป็นฆราวาส แล้วก็เคลื่อนขึ้นไปสู่ภูมิชั้นของอริยชน. สรุปว่า มัน เป็นธรรมสำหรับฆราวาสจะพ้นจากความเป็นฆราวาส แล้วจะไม่ให้เรียกชื่อว่า ฆราวาสธรรมอย่างใดกัน.

คู่ต่อไป ประการที่ ๓. หรือชั้นที่ ๓ : ธรรมะ ๔ ประการนี้ สำหรับก้าวหน้าต่อไปอีก เพื่อบรรลุมรรคผลและนิพพานในที่สุด. การปฏิบัติทุกอย่างทุกขั้นตอน เพื่อพระนิพพานก็อาศัยจะ – ความจริงใจ, ทมะ – บังคับตนให้กระทำเช่นนั้น, ขันติ – อดกลั้นอดทนเมื่อต้องกระทำเช่นนั้น, จาคะ – ระบายสิ่งที่ป็นข้าศึกแก่กันออกไปเสียให้หมดสิ้น. ในการที่ปฏิบัติธรรมะขึ้นมา ถึงขั้นเป็นพระโสดาบัน ก็ยังจะต้องใช้ธรรมะ นี้ อีกต่อไป : กว่าจะป็นพระโสดาบันก็

ใช้ธรรมะนี้, ครั้นเป็นแล้วก็ยังคงใช้ธรรมะนี้, เป็นพระสัทธาคามิ แล้วก็ยังใช้ธรรมะนี้, เป็นพระอนาคามิ แล้ว ก็ยังใช้ธรรมะนี้ จนกระทั่งเป็นพระอรหันต์.

เพราะว่าการบรรลุธรรมะตามลำดับนี้ ก็คือการพิจารณา สามัญญลักษณะ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรื่องเดียวเท่านั้น, เรื่องเดียวเท่านั้น เพียงแต่เพิ่มให้การเห็นนั้นมากเข้า, หนักเข้า, ลึกเข้า; แล้วก็บรรลุธรรมสูงขึ้นไปตามลำดับ. ธรรมะที่เป็นตัวการ คือการเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; ยิ่งเจริญองงามขึ้นด้วยการใช้ธรรมะ ๔ ประการนี้ คือ มีสังจะ ในการที่จะทำเช่นนั้น, มีทมะ บังคับให้ทำเช่นนั้น, มีขันต็อคถันอดทน ในการทำเช่นนั้น, แล้วก็ สละสิ่งที่ เป็นข้าศึกแก่ความเจริญนั้น ๆ ออกไปเสียทุกอย่างทุกประการ. นี้เรียกว่า ฆราวาสธรรม เป็นธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ, เป็นเครื่องมือโดยตรงอย่างที่กล่าวมาแล้ว. ที่นี้ ธรรมะอื่น เช่น อิทธิบาททั้ง ๔ ประการ เป็นต้น ก็มีหน้าที่ ในฐานะเป็นเครื่องมือ หรือเป็นเครื่องหนุนแรงหรือเป็นอุปกรณ์ในหน้าที่อื่น ๆ.

ธรรมะตัวการที่จะทำหน้าที่โดยตรง กับธรรมอุปกรณ์หรือธรรมะเครื่องมือ จะต้องไปด้วยกันอย่างกลมเกลียวกันเช่นนี้; เหมือนอย่างกองทัพจะต้องมีทั้งกองรบและกองช่วยรบ. ตัวธรรมสังจะเป็นกองรบ, ธรรมะอื่น ๆ ประกอบกันนั้นเป็นกองช่วยรบ. ถ้าไม่มีทั้งกองรบและกองช่วยรบ อย่างครบถ้วนทุกประการแล้ว การรบก็เป็นไปไม่ได้; ส่วนการรบกิเลสนั้นก็เป็นอย่างเดียวกันนี้ แต่ที่ต้องลึกซึ้ง ต้องละเอียด ประณีตสุขุมมากกว่านั้น : จะลดกิเลสตัวไหน ก็มีธรรมสังจะซึ่งเป็นคู่ปรับกับกิเลสตัวนั้น, ต้องมีธรรมสังจะตัวนั้นเป็นคู่ปรับเฉพาะ

หน้า, แล้วก็มีธรรมะเป็นอุปกรณ์ต่าง ๆ อีกมากมาย ตามที่ควรจะมี แล้วก็รับกิเลส นั้นได้.

สรุปความสั้น ๆ ว่า มีธรรมะสัจจะข้อแรกเป็นตัวการ, แล้ว มีธรรมะ ที่เหลือ อีกสาม คือทมะ ขันติ จาคะ เป็น องค์ประกอบ เป็นอุปกรณ์, มีอิทธิบาท ทั้งสี่เป็นเครื่องทุ่นแรง; ก็จะประสบความสำเร็จ.

ทุกชีวิตต้องมีธรรมสัจจะเป็นเครื่องแก้ปัญห

ชีวิตของคนแต่ละคน จะต้องมีปัญหา ชนิดที่จะต้องมีธรรมสัจจะข้อใด ข้อหนึ่งเป็นเครื่องแก้ปัญห เป็นคู่ปรับกับกับปัญหานั้นโดยตรง, แล้วก็ มีธรรม- อุปกรณ์ โดยเฉพาะคือ ฆราวาสธรรม ๔ หรือ อิทธิบาท ๔ แล้วแต่กรณี มาร่วมมือกันกระทำปัญหานั้นให้หมดไป. เรารอดได้เพราะ มีธรรมสัจจะนี้เป็น เครื่องเจาะแทงเข้าศึกโดยตรง, และ มีธรรมะหมู่หนึ่งเป็นอุปกรณ์ ในการทำให้ได้ ง่ายขึ้น, และ มีธรรมะหมู่หนึ่งเป็นเครื่องทุ่นแรง ให้ทำได้โดยไม่เหลือวิสัย; รวมกำลังกันแล้วก็จะขจัดปัญหานั้นได้.

เราแต่ละคนก็มีเรื่องเฉพาะตน ดังนั้น จึงมีอิทัปปัจจยตาเฉพาะตน เป็นคน ๆ ไป หรือเฉพาะกรณีเป็นกรณีไป. ในกรณีนี้ความทุกข์เกิดขึ้นเพราะทำ ผิดในกฎอิทัปปัจจยตาข้อไหน ก็ต้องแก้ไขเฉพาะอิทัปปัจจยตาข้อนั้นให้ถูก, คือ ประพฤติปฏิบัติให้ถูกตามกฎอิทัปปัจจยตาข้อนั้น แล้วก็จะแก้ปัญหได้. นี่มันเป็น

เรื่องเฉพาะคนเฉพาะราย; บุคคลคนนั้นในกรณีนั้น จะต้องมึธรรมสัจจะเฉพาะปัญหาของตนเป็นกรณี ๆ ไป.

อาตมาเห็นว่า แม้ลูกเด็ก ๆ ก็ควรได้รับคำสั่งสอนชี้แจง ใ้รู้จักวิธีการอันนี้; ถ้าได้รับการอบรมสั่งสอนมาแต่เล็ก ๆ ใ้รู้จักใช้ธรรมะตัวการแก้ปัญหา, ใช้ธรรมอุปกรณ์และทุนแรงเป็นเครื่องประกอบ, เขาจะแก้ปัญหาทุกอย่างได้. เขาจะมีการเล่าเรียนที่สะดวกคาย ก้าวหน้าได้ง่าย, แล้วก็ดำเนินชีวิตหลังจากการศึกษาเล่าเรียน ใ้ลู่ลวงไปได้ด้วยดี, สามารถจะบรรลุนิพพานได้ทันในชาตินี้ เพราะมีการใช้ธรรมะอย่างถูกต้อง ตามกฎอันแท้จริงของธรรมะ; โดยเฉพาะมีความแตกฉานในเรื่องอทิปปัจจยตา, รู้จักอทิปปัจจยตาเฉพาะกรณีของตน ๆ แล้วก็แก้ไขได้โดยง่าย.

ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เรามีขาทั้งคู่หรือทั้งห้องเต็มไปด้วยขา; แต่เราก็กินขวดเดียว ขาอย่างเดียว; นี้เป็นตัว ธรรมสัจจะ. เรามีหนังสือทั้งคู่และเต็มห้อง แต่เราก็อ่านเล่มเดียว เล่มนั้นก็ป็น ธรรมสัจจะ. ยานอกนั้นหรือหนังสือนอกนั้นก็ป็นธรรมอุปกรณ์, หรือจะเรียกว่าเครื่องทุนแรงก็ได้ คือเป็นส่วนประกอบ ไม่ใช่ตัวการโดยตรง.

ยิ่งไปกว่านั้นอีกก็ควรจะทราบว่ ตัวธรรมะ ที่จะป็นธรรมะตัวการหรือป็นธรรมอุปกรณ์นั้นสับเปลี่ยนกันได้; เช่นคำว่าสัจจะป็นอุปกรณ์ในการละหรือในการเจริญธรรมะข้อใดข้อหนึ่ง, หรือจะป็นตัวการในเมื่อต้องการจะมีสัจจะก็ต้องเจริญธรรมะเพื่อใ้มีสัจจะ โดยมีธรรมะชื่ออื่นป็นอุปกรณ์. ธรรมะชื่อ

เดียวกันนี้ ในบางกรณีเอามาเป็น **ธรรมสังจะ** หรือ **เป็นตัวการ**, ในบางกรณีก็ใช้
 อย่างเป็นอุปกรณ์หรือเป็นเครื่องทุ่นแรง.

สังจธรรม, สังจธรรมมีมากมายเต็มไปในพระไตรปิฎก; แต่ในนั้นก็
มีธรรมสังจะให้เลือก, เลือกเอามาเป็นตัวธรรมสังจะ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะ ปฏิบัติ
 เพื่อดับทุกข์เฉพาะกรณี. นี้เรียกว่าในพระไตรปิฎกทั้งหมด ซึ่งเป็นสังจธรรม
 ทั้งหมดนั้น ก็มีธรรมสังจะไว้ให้เลือกเอาข้อใดข้อหนึ่ง มาเป็นธรรมะหลักหรือ
 เป็นตัวการที่จะแก้ปัญหา, แล้วก็เลือกธรรมะข้ออื่นมาเป็นธรรมอุปกรณ์ ให้
 แก้ปัญหา ได้โดยสะดวก ไม่ยากจนเหลือวิสัย, และมีความสุขได้พร้อมกันไป แม้
 ในขณะที่ทำการปฏิบัติธรรมเพื่อแก้ปัญหา.

ผู้ได้ชื่อว่าเกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนาสมชื่อ

ในที่สุดนี้หวังว่า ท่านทั้งหลายจะรู้จักใช้ธรรมสังจะและธรรมอุปกรณ์
 ให้ถูกต้องตามควรแก่กรณี. เมื่อจะละอะไร แม้ที่สุดแต่ว่าจะละบุหรี ก็ต้องมี
ธรรมสังจะในการละ.

แล้วก็ **มีทมะ บังคับให้ทำได้** อย่างเคร่งครัด, บังคับเหมือนอย่าง
 ความขี้ขาง ฉลาดบังคับขี้ขางที่ตกน้ำมัน เพราะจิตนี้มันกลับกลอกยิ่งกว่าสิ่งใด.

แล้วก็**เป็นธรรมดาที่จะต้องมีความเจ็บปวด** เพราะความบีบคั้นของกิเลส
 ก็อดทนได้. การอดทนอย่างอื่นก็ต้องอดทน, แต่ที่สำคัญที่สุด ก็คือ การอดทนต่อ

การบีบคั้นของกิเลส. การอดทนต่อความเจ็บไข้ ต่ออากาศหนาวร้อน ต่อคำคำ นินทา เป็นต้น ก็ยังไม่รุนแรงเท่ากับ การอดทนต่อการบีบบังคับของกิเลส, หรือ ถ้าจะกล่าวอีกทางหนึ่งก็ว่า ความอดทนใด ๆ ไปสรุปรวมอยู่ที่อดทนต่อการบีบบังคับของกิเลส; เช่น อดทนการทำงาน ก็เพื่อขจัดความขี้เกียจให้หมดไป, อดทนต่อความเจ็บปวด ก็อดทนต่อความรู้สึกเจ็บปวด เพราะเห็นแก่ตน, อดทนต่อคำคำคำ นินทา ก็เพราะว่ากิเลสมันเป็นผู้ออกรับสำหรับจะเจ็บปวด; ถ้าอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสได้แล้ว ก็ย่อมจะอดทนได้ต่อสิ่งทุกอย่าง.

ที่นี้ จาคะ, จาคะ มีการกระทำชนิดที่เป็นการระบาย หรือเป็นรูรั่ว ที่ จะให้สิ่งไม่พึงปรารถนารั่วออกไปจากจิตใจ เป็นลำดับ ๆ. เช่นการสวดมนต์ ภาวนาเจริญสมาธิเป็นประจำวัน; แม้ที่สุดแต่การทำบุญให้ทาน เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ทุกอย่างที่เป็นกิจวัตรประจำวันที่ควรจะทำได้ เหล่านี้ก็เป็นเสมือนรูรั่ว ที่ระบายสิ่ง ที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจ ให้ออกไปจากจิตใจอยู่ที่ละน้อย ๆ ตลอดไป. ดังนั้นสิ่งที่ จะต้องอดกลั้นอดทนมันก็มีน้อยเข้า, ไม่มีการบีบบังคับจิตใจมากเกินไป จนทนไม่ไหว, เป็นอุบายถ่ายเทกันอยู่อย่างนี้.

สัจจะจะทำให้ตั้งใจทำจริง, ทมะบังคับให้ทำจริง, ขันตีดอดกลั้นเมื่อมันมี ความเจ็บปวดเกิดขึ้น, จาคะคอยระบาย ด้วยรูรั่ว ให้ออกอยู่เสมอ ไม่ให้สิ่งที่เป็น กิเลสหรือเป็นเชื้อของกิเลส บีบบคั้นหรืออัดแน่นอยู่ในจิตใจมากเกินไป. ทำอย่างนี้ ได้ ก็จะสำเร็จประโยชน์ ในการที่จะอยู่เป็นฆราวาสเต็มตามความหมายของความ เป็นฆราวาส, เป็นยอดของฆราวาส.

ครั้นแล้ว ก็จะก้าวต่อไป จนถึงความพ้นจากความเป็นฆราวาส; ฆราวาสอาศัยฆราวาสธรรม ๔ นี้ เพื่อความพ้นจากความเป็นฆราวาส ตามกฎแห่งวิวัฒนาการ; แต่ก็ยังจะใช้ธรรมะ ๔ ประการนี้ เพิ่มความก้าวหน้าแก่การเห็นธรรมะ ในขั้นบรรลุมรรคผล คือการเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพิ่มขึ้น ๆ ทุกขั้นทุกตอน, ซึ่งแต่ละขั้นตอน จะต้องใช้ธรรม ๔ ประการนี้เป็นธรรมอุปกรณ์ หรือใช้อธิบาททั้งสี่เป็นธรรมะเครื่องหนุนแรง.

ผู้ใดสนใจที่จะถอนตนออกจากความทุกข์ ก็จงรู้จักปัญหาของตน เลือกรธรรมสักจะข้อใดข้อหนึ่ง มาเป็นเครื่องฟาดฟันปัญหานั้น, แล้วมีธรรมะที่เป็นอุปกรณ์หรือเป็นเครื่องหนุนแรง อย่างครบถ้วนพอตัว; ก็จะได้รับประโยชน์ สมตามที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธรศาสนา.

หวังว่าท่านผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย จะมีความเข้าใจในการที่จะ มีธรรมะที่เป็นธรรมสักจะ, และมีสักจธรรมอื่น ๆ เป็นอุปกรณ์ แล้วทำความก้าวหน้าให้แก่ตน มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

ผู้ประกอบด้วยธรรมะ ย่อมทำงานอย่างมีความสุข

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงบรรยายในชุดที่เรียกว่า **ปรมัตถธรรมกลับมา** ต่อไปตามเดิม. ในครั้งที่แล้วมา ได้บรรยายโดยหัวข้อว่า **ธรรมะที่ใช้เฉพาะกรณี มีชื่อว่าธรรมสังจะ**; ครั้นนี้ว่า **ผู้ประกอบด้วยธรรมะย่อมทำงานอย่างมีความสุข** หมายความว่า ถ้ารู้จักว่าธรรมะคือหน้าที่หน้าที่คือธรรมะแล้วก็จะทำงานเป็นสุขหรือสนุก.

ธรรมะช่วยแก้ปัญหายากจนได้

ขอให้เลิกกล่าวอย่างที่เคยกล่าวกันเสียที่ว่า “อัมปากอัมท้องเสียก่อนจึงค่อยไปสนใจในธรรมะ”, นี่เป็นคำกล่าวของผู้ที่ไม่รู้จักธรรมะ. ที่จริงที่ **ไม่อัมท้อง** หรือไม่มีอะไรจะรับประทานครั้น นั้นเพราะขาดธรรมะ; คนที่มีธรรมะจะได้มากกว่าอัมปากอัมท้อง คือจะอัมใจด้วย; นี่แหละใจความแห่งปรมัตถธรรมในข้อนี้.

ขอให้รู้จัก **ธรรมะ** กันเสียที จะช่วยแก้ปัญหายากจน ของบุคคลหรือของประเทศชาติ ก็แล้วแต่, จะแก้ปัญหายากจน ไม่มีอะไรจะกินหรือหิวโหยนั้นได้. **ธรรมะคือหน้าที่** หน้าที่ คือสิ่งที่จำเป็นจะต้องทำ สำหรับชีวิตทุกระดับ; เพราะหน้าที่คือสิ่งที่ช่วยให้รอด ทั้งทางกายและทางใจ, ช่วยได้จริง เป็นพระเจ้าแท้จริง. สิ่งมีชีวิตทุกชนิดทุกระดับ จะต้องทำหน้าที่ หรือมีธรรมะตามสถานะแห่งตน.

ธรรมะแปลว่าหน้าที่, เรามักจะแปลกันว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า. ข้อนี้มันขัดต่อข้อเท็จจริง ซึ่งมีอยู่ว่าคำว่า ธรรมะ ธรรมะนี้ เขาพูดถึงหรือใช้พูดกันอยู่ตั้งแต่ก่อนพุทธกาล, ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด เขาก็มีสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะมาพูดจากัน.

เมื่อบุคคลคนแรกที่สุดที่จะเอ่ยคำนี้ขึ้นมา ได้สังเกตเห็นว่า มนุษย์หรือสิ่งที่มีชีวิตนี้ มีสิ่งสำคัญที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จะต้องทำให้ดี คือหน้าที่ : หน้าที่ทำไร่ ทำนาเลี้ยงสัตว์ หรือ หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติอยู่เป็นประจำวัน, เขาสังเกตเห็นสิ่งนั้นซึ่งเป็นหน้าที่ แล้วก็ เรียกด้วยภาษาโบราณสมัยนั้นว่า **ธรรมะ**, **ธรรมะจึงแปลว่าหน้าที่**; ใช้คำว่าธรรมะในความหมายว่าเป็นหน้าที่กันเรื่อย ๆ มา. ครุบา

อาจารย์เกิดเพิ่มขึ้น ๆ ก็สอนเรื่องหน้าที่ได้แปลก หรือพิสดาร หรือสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกว่าจะมาถึง ยุคพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้คำนี้ คือคำว่า ธรรมะในความหมายว่าเป็นหน้าที่ : หน้าที่คือสิ่งที่ต้องปฏิบัติเพื่อดับทุกข์; ดับทั้งอย่างความทุกข์ของชาวบ้าน คือเรื่องมีกินมีใช้ไม่ยากจน สะดวกสบาย, แล้วก็ยัง

จะ
ดับทุกข์ที่สูงขึ้นไปในทางจิตใจ คือการบรรลุมรรค ผล นิพพาน. สิ่งที่เราเรียกว่า กัมมัญฐาน – ที่ตั้งแห่งการงานนั้นแหละ คือหน้าที่อันสูงสุด ของมนุษย์เรา.

สิ่งมีชีวิตทุกระดับ ต้องทำหน้าที่

ทุกชีวิตทุกชนิดทุกระดับล้วนแต่มีหน้าที่ และต้องทำหน้าที่นั้น ๆ; ถ้าไม่ทำหน้าที่ก็ต้องตาย หรือรับทุกข์เจียนตายอยู่ตลอดเวลา : ต้นไม้มันก็มีชีวิต ต้นไม้ก็ทำหน้าที่, สัตว์เดรัจฉานทั่วไปก็ต้องทำหน้าที่ ทำหน้าที่ของสัตว์เดรัจฉาน, จะกินหญ้าหรือจะกินเนื้อ ก็ต้องทำหน้าที่หากิน; ขึ้นมาถึงมนุษย์ นับตั้งแต่คนขอทานขึ้นไปถึงมหาจักรพรรดิ ก็ล้วนแต่ต้องทำหน้าที่.

ขอทานก็ทำหน้าที่ ขอทาน ประพฤติธรรมะของคนขอทาน จนกว่าจะพ้นจากสภาพขอทาน; ถ้าทำได้ถูกต้องก็พ้นจากความเป็นคนขอทาน.

กรรมกรกวาดถนน, ล้างท่อถนน, แจวเรือจ้างก็ตาม ก็มีหน้าที่ตามแบบของกรรมกร ทำหน้าที่แล้วก็จะพ้นจากปัญหาเรื่องดำรงชีวิต.

ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า ข้าราชการ ก็ล้วนแต่มีหน้าที่เฉพาะอย่าง, เฉพาะอย่าง ซึ่งทำแล้วจะเป็นการขจัดปัญหาเรื่องการดำรงชีวิต.

มหาจักรพรรดิ จะเป็นจักรพรรดิอย่างไร ครองโลกได้ ก็ยังมีหน้าที่ที่ต้องทำ ในเรื่องบริหารร่างกาย หรือกระทำทุกอย่างเพื่อคงความเป็นจักรพรรดิเอาไว้ได้.

เทวดาก็ต้องทำหน้าที่ ของเทวดา จึงจะเป็นเทวดาอยู่ได้; แม้เทวดาชั้นสูงสุดคือพวกพรหม ก็ต้องมีการทำหน้าที่อย่างพวกพรหม จึงจะยังคงเป็นพรหมอยู่ได้. ทุกชนิดทุกระดับของชีวิต ล้วนแต่อยู่ได้เพราะการทำหน้าที่ อย่างนี้.

สำหรับคนทั่วไปก็แบ่งได้เป็น ๒ ขั้นตอน : คือ หน้าที่ เพื่อมีชีวิตอยู่ และ หน้าที่เพื่อให้รอดจากความทุกข์ทั้งปวง. เรื่องโลก ๆ เป็นเรื่องที่ทำให้รอดชีวิตอยู่, เรื่องดับกิเลสดับทุกข์ทั้งปวงได้นั้น เป็นเรื่องโลกุตตระหรือเหนือโลก; หน้าที่มีอยู่เป็น ๒ ชั้นอย่างนี้.

การทำหน้าที่อันถูกต้อง จะดับทุกข์ได้

ที่นี่ จะได้พิจารณากันถึงสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ หรือธรรมะในที่นี้, ให้ละเอียดออกไปอีกสักหน่อย. หน้าที่ คือการกระทำอย่างถูกต้องแก่การดับทุกข์ของตน ๆ, การกระทำที่ถูกต้องแก่การดับทุกข์ของตน ๆ, ความทุกข์ ชั้นโลก ๆ ก็ดับด้วยหน้าที่อย่างโลก ๆ, ความทุกข์อย่างเหนือโลก ก็ต้องดับด้วยธรรมะที่เหนือโลก; ประพฤติกระทำอย่างถูกต้องในหน้าที่นั้นแล้ว ก็จะเกิดการดับทุกข์ได้ตามความประสงค์.

คำว่า **หน้าที่นี้** หมายถึงหน้าที่ที่ถูกต้อง; หน้าที่ที่คดโกง เช่นคน
อัมพาตทั้งหลาย จะมาอ้างว่าข้าพเจ้ามีหน้าที่ปล้นจี๋จโมย ก็ทำหน้าที่ของข้าพเจ้า;
นั่นก็ถูกแล้ว หน้าที่ของอัมพาต, เป็นธรรมชาติของคนพาล, เป็นพาลธรรม – ธรรมะ
ของคนพาลคนอ่อนคนโง่คนเขลา; ไม่ใช่ธรรมะในที่นี้เพราะว่ามันไม่ดับทุกข์.
การทำหน้าที่อย่างอัมพาตนั้นไม่ดับทุกข์, ในที่สุดก็จะเพิ่มความทุกข์ และไป
จบชีวิตด้วยอยู่ในคุกในตาราง หรือถูกประหารชีวิต เป็นต้น. หน้าที่อัมพาตอย่าง
นี้ ไม่ใช่ธรรมะในที่นี้; ธรรมะในที่นี้หมายถึงการกระทำที่ถูกต้องแก่การ
ดับทุกข์ของคน ๆ.

การทำหน้าที่คือการปฏิบัติธรรมะ

ธรรมะหรือหน้าที่ แล้วแต่จะเรียก ย่อม ทำหน้าที่เหมือนกัน คือ ทรง
ผู้ปฏิบัติไว้ ไม่ให้จมลงไปในความทุกข์. ธรรมะ ตามตัวหนังสือก็แปลว่า ทรงผู้
ปฏิบัติไว้ไม่ให้จมลงไปในความทุกข์. หน้าที่ หน้าที่ โดยความหมาย ก็คือสิ่งที่
จะทรงผู้ปฏิบัติไว้ ไม่ให้จมลงไปในความทุกข์ : หน้าที่ นั้นแหละ จะรักษาผู้
ปฏิบัติไว้ไม่ให้จมลงไปในความทุกข์.

เมื่อรู้ความจริงข้อนี้แล้ว ทุกคนจะพอใจในธรรมะหรือหน้าที่ มีความ
รักในหน้าที่อย่างสุดชีวิตจิตใจ; ดังนั้นพอทำหน้าที่ก็พอใจ, พอได้ ทำการงานใน
หน้าที่ก็พอใจ ก็เป็นธรรมะที่จะทรงผู้ปฏิบัติไว้ ไม่ให้ตกต่ำลงไปในกองทุกข์.

เมื่อพอใจก็มีความสุขโดยอัตโนมัติ หมายความว่า ถ้าพอใจแล้ว มันก็เป็นสุขเอง : ความสุขเกิดมาจากความพอใจ, เมื่อพอใจก็เป็นสุข, พอใจน้อย พอใจมาก พอใจต่ำ พอใจสูง ก็เป็นสุขไปตามขนาด ตามลักษณะของความพอใจ. แต่ถ้าหมายถึงความพอใจของคนอันธพาล ก็เป็นสุขอันธพาล, ความพอใจอย่างอันธพาล ก็ให้เป็นสุขอย่างอันธพาล, ถ้าพอใจบริสุทธิ์ ความสุขนั้นก็บริสุทธิ์; ดังนั้น จึงถือเอาหลักของวิญญูชนหรือสัตบุรุษทั่วไปเป็นเกณฑ์.

เมื่อทำหน้าที่บริสุทธิ์ก็ได้รับความพอใจบริสุทธิ์ ความพอใจบริสุทธิ์ก็ให้เกิดความสุขบริสุทธิ์, สุขจริง; และยิ่งกว่านั้น ก็คือ **ไม่ต้องใช้เงินซื้อ**. ทำงานพอใจในงานที่ทำ ก็เกิดความสุขเสียแล้ว ตั้งแต่เมื่อทำการงานนั้นแหละ, ไม่ต้องมีเงินเข้ามาช่วยซื้อความสุขที่ไหน. นิพพานสุขชั้นสุดก็เป็นของให้เปล่า ดังพระบาลีว่า *ลทฺธา มุธา นิพฺพตํ ภูณฺหมานา - ผู้ปฏิบัติธรรม ดังกล่าวแล้ว ย่อมได้นิพพานมาบริโภคอยู่เปล่า ๆ ไม่ต้องใช้เงินซื้อ*. นี่ลองคิดดูว่า ถ้าความสุขยังแท้จริง ยิ่งไม่ต้องใช้เงินซื้อ เพราะเกิดจากความพอใจ ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ, แล้วก็จะมีความสุขซึมซาบอยู่ในจิตใจลึกซึ้งยิ่งกว่าความสุขอย่างใด และมีอยู่ตลอดเวลา.

แต่คนไม่สนใจความสุขที่แท้จริง คือที่เกิดมาจากการทำหน้าที่, เขาไปสนใจในสิ่งหลอกลวง คือความเพลิดเพลินทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง, แล้วก็นิยมบูชากันทีเดียว เรื่องความสุขทางวัตถุทางเนื้อทางหนัง ซึ่งที่แท้มันไม่ใช่ความสุข มันเป็นเพียงความเพลิดเพลินที่หลอกลวง แล้วต้องจ่ายเงินมาก. ที่เงินไม่พอใช้ เงินเดือนไม่พอใช้ ต้องคดโกงหน้าที่การงานราชการ ก็เพราะบูชาความหลอกลวงของความเพลิดเพลิน หรือบูชาความเพลิดเพลินซึ่งเป็นความหลอกลวง.

ขอให้

รู้จักสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ ๆ กันให้ถูกต้อง.

การปฏิบัติธรรม คือการทำหน้าที่

ในการทำงาน หรือ ทำหน้าที่ที่ถูกต้องนั้น ต้องทำด้วยสติ, สติต้องกำหนดความถูกต้อง จนเป็นที่พอใจ มีสติระลึกรู้สึกในความถูกต้องกระทำการงานทุกวินาที หรือว่าทุกกระเบียดนิ้ว คือโดยกาละก็ดี โดยเทศะก็ดี มีความถูกต้องอยู่อย่างนี้.

ตัวอย่าง เช่นว่า ตื่นนอนก็รู้ความถูกต้องและพอใจ ที่ได้ทำมาวันหนึ่งคืนหนึ่ง, จะไปล้างหน้า ก็เต็มไปด้วยสติที่รู้สึกในความถูกต้อง ว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ล้างหน้า, หน้าที่คือธรรมชาติ แล้วก็พอใจตลอดเวลาที่ล้างหน้า, แล้วจะไปห้องน้ำ ไปอาบน้ำ ก็ด้วยความรู้สึกพอใจอยู่ทุก ๆ อิริยาบถแห่งการอาบน้ำ, ไปแต่งตัว ก็แต่งตัวด้วยความรู้สึกที่ถูกต้องไม่หลงไหลมัวเมาในเรื่องแต่งตัว, รู้สึกแต่ความถูกต้อง ๆ อยู่ตลอดเวลา, กระทั่งจะไปห้องอาหาร ก็รับประทานอาหารด้วยความรู้สึกที่ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา, ลงเรือไปทำงาน ก็รู้สึกว่าถูกต้องอยู่ตลอดเวลา, ทำงานอยู่ก็ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา, แม้จะพักผ่อนบ้าง ก็เป็นความถูกต้อง เพราะว่าการพักผ่อนนั้นทำให้มีเรี่ยวแรงสำหรับทำงานต่อไป หรือทำงานได้ดียิ่งขึ้นก็ถูกต้อง.

แม้ที่สุดแต่ว่า พ่อบ้านจะช่วยทำงาน ล้างจาน ล้างส้วม กวาดบ้าน ถูบ้าน ก็ยังเป็นธรรมชาติที่จะให้เกิดความพอใจและเป็นสุข; ถ้ามีจิตใจเป็นปกติแล้วก็จะทำได้ แล้วก็ทำอยู่ด้วยความรู้สึกพอใจและเป็นสุข : เมื่อล้างจานอยู่ก็พอใจ ๆ

ล้างส้วมอยู่ที่พอใจ ๆ ภูบ้านกวาดบ้านอยู่ที่พอใจ ๆ; เรียกว่า **พอใจอยู่ตลอดเวลา** ตั้งแต่ตื่นนอนจนไปทำธุระต่าง ๆ แล้วจะกลับมาอนใหม่ ก็พอใจยกมือไหว้ตัวเอง ได้ ว่ามีแต่ความถูกต้อง; ยกมือไหว้ตัวเองเมื่อไร ก็เป็นสวรรค์เมื่อนั้น; เกลียดชังตัวเองเมื่อไร ก็เป็นนรกเมื่อนั้น.

มีสติกำหนดความถูกต้อง แม้แต่ขณะประสพสิ่งไม่น่าปรารถนา

ที่นี้ พิจารณาถึงสิ่งที่บุคคลโดยทั่วไปไม่ปรารถนา เช่นถ้าเผชิญ เกิดมีการเจ็บไข้ได้ป่วย ขึ้นมา ก็มีสติต้อนรับว่าถูกต้องและพอใจ, ถูกต้องตามธรรมชาติ, ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ มาให้เราศึกษาเพื่อจะเอาชนะสิ่งเหล่านี้, ก็ ทำใจในการที่จะพอใจในการที่ถูกต้อง ตามเรื่องของธรรมชาติ และมาให้เราฉลาด.

แม้ในกรณีที่ถูกลูกใครเขากลับแก้ง จนเราเดือดร้อนบอบช้ำ หรือถึงกับพิณาศ ก็ยังพอใจว่ามันถูกต้องตามเรื่องของธรรมชาติ, ในโลกนี้มันต้องเป็นอย่างนี้; มันมาสอนเรา มันมาสอบไล่เรา, เราก็พอใจ แล้วก็ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องถึงที่สุด ที่จะเผชิญหน้ากับความเดือดร้อนเสียหายนั้น.

ดังนั้น ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็ถูกมองเห็นเป็นความถูกต้องของธรรมชาติ มีเพื่อสอนเราให้ฉลาด จะต้อนรับเอามาเป็นการศึกษา; ในที่สุดก็จะพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย. อย่าไปเสียเวลากลับแล้วก็ไม่ทำอะไร; ไม่ต้องกลัว แต่ว่าทำให้ เอาชนะให้ได้.

การทำงานในหน้าที่มีลักษณะอย่างนี้ จึงเรียกว่าเป็นธรรมชาติ คือดำรง
ทรงผู้ปฏิบัติไว้ ไม่ให้ตกลงไปในความชั่ว, ในจิตใจรู้สึกอย่างนี้ ก็ทำงานนั้น
อย่างสนุก เป็นสุขและพอใจ, มีความสุขในขณะที่กำลังทำงานอยู่นั่นเอง; ไม่ใช่
ว่ารอรับเอาผลงานไปซื้อหาสิ่งบำรุงบำเรอ อย่างที่กระทำกันอยู่ เพราะว่าเขาไม่
สนุกไม่เป็นสุขในการทำงาน เพราะไม่รู้ว่าการทำงานนั้นคือธรรมชาติสูงสุด.

มีความสุขเสียในขณะที่ทำงาน ก็ไม่ต้องไปหาความสุขอะไรที่ไหนอีก
จึงทำได้มาก เพราะมันเป็นสุขและสนุกในการทำงาน จึงทำได้มาก; มันก็เหลือ
กิน ก็มีเหลือสำหรับช่วยผู้อื่น หรือช่วยส่วนรวม. เขาไม่หลงใหลในอบายมุข,
ไม่ผลิตเพลลินในสิ่งที่หลอกลวง ซึ่งจะมีผลเป็นความยากจน. ขอให้เห็นตามที่
เป็นจริงลงไปว่า การทำงานในหน้าที่ นั้นแหละ คือการปฏิบัติธรรม.

เท่าที่กล่าวมานี้ ก็พอจะเห็นได้ว่า ที่หิว หรือ ไม่มีอะไรจะรับประทาน
นั้น เพราะขาดธรรมชาติคือขาดหน้าที่การงาน; ถ้าทำหน้าที่การงานแล้ว ก็ไม่มี
ทางที่จะเกิดปัญหาชนิดนั้น. สัตว์เดรัจฉานยังไม่เกิดปัญหาชนิดนั้น เพราะมันทำ
หน้าที่เป็นปกติ, ต้นไม้ ซึ่งเรียกว่าจะงอนที่สุด ก็ยังทำหน้าที่ทั้งกลางวันและกลางคืน.
คนนี่มีความฉลาดในทางที่จะหลีกเลี่ยงหน้าที่ แล้วก็จะเรียกร้องสิทธิ เอานั่นเอา
นี่ โดยที่ไม่ต้องทำหน้าที่; นี่เป็นบาปของคน, เป็นความคดโกงของคน. จึงขอให้
เลิกกล่าว อย่างหลับหูหลับตา ผิด ๆ กันเสียที่ว่า อิ่มท้องแล้วจึงสนใจธรรมชาติ, ให้
อิ่มปากอิ่มท้องเสียก่อน จึงค่อยสนใจธรรมชาติ เป็นคำพูดที่หลับตาพูด. ถ้าไม่มี
ธรรมชาติหรือหน้าที่แล้ว ไม่มีทางที่จะอิ่มปากอิ่มท้องได้ นอกจากขโมย ซึ่งเป็น
หน้าที่ของอัมพาล; นี่มันร้าย เลวร้าย ยิ่งกว่าไม่มีอะไรจะกินเสียอีก. เมื่อทำ

หน้าที่ถูกต้องแล้ว ท้องก็อิ่ม จิตใจก็อิ่ม; อิ่มทั้งสองอย่างนี้แล้วก็เป็นความอิ่มที่สมบูรณ์.

ทำงานสนุก จะไม่มีคนยากจนในโลก

ในที่สุดนี้ ก็อยากจะบอกและให้ช่วยกันบอกต่อ ๆ ไป, บอกคนยากจนให้มองเห็นความจริง ชื่อนี้ แล้วทำงานสนุก จะได้ไม่เป็นภาระแก่ใคร, ไม่ต้องให้ใครเลี้ยงดู, จะไม่มีคนยากจนในโลก, เช่นเดียวกับสัตว์เดรัจฉาน. ไม่มีใครเป็นภาระแก่ใคร เพราะทุกคนทำหน้าที่. แม้ไปลูกอ่อนทำหน้าที่เขี่ยให้ลูกกินตลอดวันก็ยังทำได้; แต่คนทำหน้าที่สัก ๘ ชั่วโมง ก็บ่นกันอยู่ไปหมดแล้ว.

ขอให้บูชาหน้าที่หรือการงาน ว่าเป็นตัวธรรมะที่จะช่วยคนให้รอดได้, บูชาอย่างกับพระเจ้า ถือเอาเป็นพระเป็นเจ้าที่แท้จริง; จะลงมือทำงานก็แสดงความเคารพต่องานเสียก่อน, พนมมือให้การงาน ด้วยรู้สึกว่าเป็นพระเจ้าที่ช่วยให้รอด, มีสติทำการงานถูกต้องสนุกสนานอยู่ตลอดเวลา. ไม่มีความจริงในข้อที่ว่า อิ่มปากอิ่มท้องเสียก่อนจึงจะมีธรรมะ; แต่จะมีธรรมะสำหรับขับไล่ความยากจนหรือป้องกันความยากจน, ความไม่อิ่มปากอิ่มท้องนั้นแหละไปให้หมดสิ้น.

ที่ได้มีการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ที่นั่นมีธรรมะ ไม่ว่าจะป็นในวัดหรือกลางทุ่งนา, ที่ไหนมีการทำหน้าที่ถูกต้อง ที่นั่นมีธรรมะ; แม้ที่สุดแต่ในโบสถ์ ถ้าไม่มีการทำหน้าที่ มีแต่สันเขียมซี หรือบนบานอ้อนวอนแล้ว, นั่นก็ไม่ใช่ว่าหน้าที่ ไม่ใช่ธรรมะ. แม้ในโบสถ์ก็จะไม่มีธรรมะได้เพราะการไม่ทำหน้าที่; จึงต้องมีการทำหน้าที่อย่างถูกต้องตามความหมาย ของการที่มีโบสถ์ มีวัดวาอาราม

หรือมีพระศาสนา. การบนบานขอรื่องนั้น มันเป็นการเรียกรื่องสิทธิ์ ไม่ใช่การทำหน้าที่, เดียวนี้ ก็ถือลัทธิบนบาน เรียกรื่องกันโดยไม่ต้องทำหน้าที่, มันก็ไม่ตรงตามเรื่องของธรรมชาติ หรือตามกฎของธรรมชาติ.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้พบปรมัตถธรรมข้อนี้ เห็นความจริงแห่งปรมัตถธรรมข้อนี้ คือข้อที่ว่า หน้าที่นั้นแหละคือธรรม, ธรรมะนั้นแหละคือหน้าที่. การปฏิบัติหน้าที่คือการปฏิบัติธรรมะ การปฏิบัติธรรมะก็คือการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะต้องทำกัน นับตั้งแต่ว่าต้นไม้ต้นไต้ สัตว์เดรัจฉาน คนขอทาน ถึงมหาจักรพรรดิ ถึงพวกเทวดา ถึงพวกพรหม. บรรดาที่มีชีวิตแล้วจะต้องทำหน้าที่ แล้ว หน้าที่นั้นจะช่วยดำรง หรือ ทรงบุคคลผู้ปฏิบัติไว้ไม่ให้ตกต่ำ คือไม่ให้ตกลงไปในกองทุกข์.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะสามารถทำงานให้สนุก บุษกาการทำงานว่าเป็นพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด ไม่ต้องเป็นภาระแก่ใคร แล้วเป็นสุขสวัสดิ์ อยู่ได้ด้วยตนเอง ทุกที่พาราตริกกาลเทอญ.

จะพ้นจากทุกข์นั้น ต้องพ้นจากสุขด้วย

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ ก็เป็นการบรรยายในชุดที่ว่า *ปร-*
มัตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว ต่อไปตามเคย; แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า
จะพ้นจากทุกข์นั้น ต้องพ้นจากสุขด้วย.

ท่านอาจจะสังเกตลักษณะความเป็น*ปรมัตถธรรม*ได้ ในหัวข้อนี้ **คือจะ**
พ้นจากทุกข์นั้นต้องพ้นจากสุขด้วย. *ศีลธรรมกลับมาโลกสงบเย็น, ปรมัตถ-*
ธรรมกลับมาโลกสว่างไสว; มันต่างกันอย่างไร ขอได้พิจารณาดู. **ศีลธรรม**

กลับมาโลกาสงบเย็น, แต่มันยังมีตัวตน มันยังไม่สว่างไสว; ต่อเมื่อปรมาตตธรรมกลับมา ไม่มีตัวไม่มีตน ไม่มีควมยึดมั่นอุปาทานหรืออวิชา โลกจึงจะสว่างไสว, หมายความว่าได้เพิ่มคุณค่าขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง จากการสงบเย็น มาเป็นการสว่างไสว นับว่าสมบูรณ์.

ศีลธรรมหรือ ธรรมะในระดับศีลธรรมนั้น ยังมีตัวตน พวกมันอยู่อย่างมีตัวตน, อย่างบุคคลมีตัวตน; ถ้าเป็น ปรมาตตธรรม พวกมันอย่างไม่มีตัวตน อีกระดับหนึ่ง. จะพวกมันง่าย ๆ ก็พูดว่า ศีลธรรมยังเป็นเรื่องในโลก, ปรมาตตธรรมเป็นเรื่องเหนือโลก. ความสงบเย็นนั้นอาจจะไม่สว่างไสวก็ได้, ควรจะแน่นอนว่า สงบเย็นอย่างมีความสว่างไสว; ด้วยเหตุนี้แหละจึงเกิดหัวข้อบรรยายขึ้นมาว่า จะพ้นจากทุกข์นั้นต้องพ้นจากสุขด้วย, และ เป็นปรมาตตธรรม ที่จะได้กล่าวต่อไป.

การสร้างความสุขในโลก กลายเป็นเพิ่มทุกข์

ในชั้นแรกนี้เรามาพิจารณาดู ปัญหาเฉพาะหน้า ในโลกหรือในบ้านเมืองของเรา : ตามสถิติที่ประกาศกันอยู่เวลานี้ปรากฏว่า โรคประสาทได้เพิ่มขึ้น, ความวิกลจริตก็ได้เพิ่มขึ้น. นี่มันเป็นเรื่องที่เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา; คือว่า ปัจจัยแห่งโรคประสาทมันได้เพิ่มขึ้น, ปัจจัยแห่งความวิกลจริต มันได้เพิ่มขึ้น ตามกฎของอิทัปปัจจยตา มันก็ต้องมีโรคประสาทหรือโรควิกลจริตเพิ่มขึ้น. อิทัปปัจจยตาเป็นหัวใจพุทธศาสนา ที่ทุกคนจะต้องทราบ.

ความเจริญในทางวัตถุนั้น เจริญอย่างที่เรียกว่ากำลังวิ่งไปทีเดียว จนคนตามวิ่งตามนั้นวิ่งตามไม่ทัน, เรียกว่าตามความเจริญก็ไม่ทัน, วิ่งตามความสุขก็ยิ่ง

ไม่ทัน คือไม่มีความสุขที่จะให้เป็นผลเกิดขึ้น. มันเกิดความทุกข์ตามหลังมาเรื่อยไป, วิ่งไล่ตามความสุขมันก็เกิดความทุกข์ไล่ตามหลังมาเรื่อยไป; วิ่งตามกันจนหอบ จนเหนื่อย อยู่ทุกคนในโลก. โลกจึงมีลักษณะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากเนื่องมาจากความเจริญทางวัตถุนั้น.

โลกกำลังสร้างปัจจัยแห่งสิ่งที่เรียกว่าความสุข โดยไม่ได้รู้ว่า มันนำมาซึ่งความทุกข์; มองเห็นแต่ปัจจัยแห่งความสุข, จะมีความสุข ก็แข่งขันกันสร้าง ในลักษณะที่เรียกว่าแข่งกันกับเทวดาที่เดียว. ตามที่รู้เรื่องเทวดามาอย่างไร ก็พยายามที่จะสร้างความสุขแข่งกับเทวดา; แต่แล้วมันได้ผลตรงกันข้าม, คือมันได้ผลกลับมาเป็นความทุกข์ เพราะว่าการสร้างความสุขชนิดนั้น มันเพิ่มการยึดมั่นเรื่องตัวกู-ของกู, มันเต็มไปด้วยความรู้สึกแห่งตัวกู-ของกู : เมื่อจะหาความสุข ก็ว่าหามาเพื่อตัวกู, ครั้นได้ความสุขมาแล้ว มันก็ว่าเป็นความสุขของตัวกู; ตัวกูมันก็เลยกัดเอา ๆ. นี่มัน กลายเป็นการเพิ่มความทุกข์ ไปเสียอย่างนี้.

ทุกคนลองหามาเสาะมาเสาะไว้สักตัวหนึ่ง ให้มันร้องตะโกนอยู่เสมอว่า “กู-ของกู กู-ของกู” ซึ่งจะฟังเป็นคำล้อเลียนหรือคำก็ได้, หรือจะฟังเป็นคำสอนก็ได้, แล้วแต่จะตีความหมายกันอย่างไร. นี่แหละท่านทั้งหลายที่กำลังสร้างปัจจัยแห่งความสุข เพื่อแข่งกับเทวดา ควรจะได้สำนึกกันไว้.

การหลงใหลในความสุข ยิ่งเพิ่มปัญหา

ทีนี้ ก็จะดูกันถึงความจริงต่อไปอีกชั้นหนึ่ง คือความจริงที่ว่า แม้ว่าจะได้เป็นเทวดา ปัญหาก็กมิได้ลดลง ปัญหาความยุ่งยากลำบากนานาประการก็มิได้

ลดลง; แม้ว่าจะได้เป็นเทวดาซึ่งเพิ่มปัญหา เพราะเหตุว่า **ตัณhamันมิได้ลดลง แต่ มัณกลับเพิ่มขึ้น** ตัณหาในการแสวงหา ในการได้มา ในการเสวย ในการยึดครอง กักตุน สะสม ตัณหาไม่ได้ลดลง, ตัณหากลับเพิ่มขึ้น ยิ่งเป็นเทวดาตัณหายิ่งเพิ่มขึ้น, ความหลงใหลในความสุขก็เพิ่มขึ้น เพราะไม่รู้ตัว, หลงใหลในความสุขโดยไม่รู้ตัว.

การหลงใหลในความสุขนั้นแหละ คือตัวความทุกข์, สังกตดูให้ดี. ได้รับความสุขมาหลงใหล นั้นแหละคือตัวความทุกข์; จิตไม่ได้ออกจากเงื้อมมือของ โลกะ โทสะ โมหะ แต่ประการใด, ยิ่งหลงใหลในความสุข ก็ยิ่งเพิ่มโลกะ โทสะ โมหะมากขึ้น : โลกะที่อยากจะได้มันก็มากขึ้น, เมื่อไม่ได้มันก็จิตใจเป็นโทสะมากขึ้น, แล้วก็อยู่ด้วยความหลงใหล ในลักษณะนี้ตลอดเวลา.

ในจิตใจของคนชนิดนี้มันเต็มอัดอยู่ด้วยความกลัว, ความกลัวว่าจะพรากจากของกู ของกูที่เป็นที่น่ารักน่าพอใจ. ในจิตใจเต็มอัดอยู่ด้วยความกลัว ว่า จะพรากจากของกู, นับตั้งแต่มิได้ ก็กลัวว่าจะไม่ได้, ครั้นได้มาก็กลัวว่าจะพรากไปจากของกู จะจากกัน, เขาระแวงว่า จะมีความวิบัติอันร้ายแรงโดยไม่คาดฝัน, เขามีแต่ความระแวงรบกวนจิตใจว่าจะมีความวิบัติอันร้ายแรง โดยมีได้คาดฝัน. ดังนั้น จิตจึงฟุ้งซ่าน **ฟุ้งซ่านอย่างสุดเหวี่ยงอยู่ตลอดเวลา, ประสาทไว จนกลายเป็นคนประสาทไวในการที่จะสะดุ้ง** สะดุ้งได้ง่ายเกินไป, เพียงแต่นึกมันก็สะดุ้ง ไม่มีความสงบสุขเลย.

ผลต่อไปก็คือการเดินทางไปอย่างอวิชชา **อยู่อย่างอวิชชา ในที่สุดก็น้อมไปมีไสยศาสตร์เป็นสรณะ** อย่างน่าเวทนา; เป็นที่น่าขบขันที่ว่าในยุคแห่งปรมาณู ก็ยังเต็มไปด้วยไสยศาสตร์ หรือคนหวังพึ่งไสยศาสตร์ หวังพึ่งไสยศาสตร์กันมาก

ขึ้น. นี้ไสยศาสตร์จึงระบอบอีกครั้งหนึ่ง อิกยุคหนึ่งอย่างน่าเวทนาสงสาร โลกนี้เสียจริง ๆ.

อีกทางหนึ่ง ก็นำไปสู่ความเป็นทาสของยาเสพติด เสพติดทั้งทางวัตถุและทั้งทางจิต : เสพติดชนิดเฮโรอีน เป็นต้น ก็เป็นเรื่องราววัตถุ หรือ ทางร่างกาย, ความหลงใหลมัวเมาในความสนุกสนาน เอร์ดีดอ้อยตามแบบของวัตถุที่เจริญนี้ ก็เป็นยาเสพติดทางจิต; ทั้งกายและทั้งจิตตกเป็นทาสยาเสพติดเสียทั้งสองอย่างอย่างนี้แล้ว ก็คิดดูเถิดว่าจะมีอิสรภาพเสรีภาพ สำหรับความสุขสงบเย็นกันที่ตรงไหน.

นี่แหละคือสิ่งที่เราจะต้องสังเกต สังเกตให้รู้จักการเจริญทางวัตถุ, เจริญทางวัตถุจนถึงกับว่า จะสร้างความสุขแข่งกันกับพวกเทวดา. เทวดาตามที่คนทั่วไปรู้เรื่อง ถือเป็นเรื่องที่รับรู้กันทั่วไป ว่าในสวรรค์นั้นมีความสุข มีความสุขอย่างยิ่ง; แม้ว่าจะเป็นสุขทางกามารมณ์ มันก็จะเป็นเรื่องราววัตถุ, แม้จะไม่ใช่เรื่องราวทางกามารมณ์ มันก็ยังเป็นเรื่องราววัตถุ เช่น รูปพรหม อาศัยความยินดีในรูปเป็นที่ตั้งแห่งความสุข; นี่มันก็ไม่พ้นไปจากอำนาจของวัตถุ.

เฮ้อ, ทีนี้ ก็มาถึงข้อที่ว่า จะพ้นจากความทุกข์นั้นเป็นสิ่งที่ต้องพ้นจากความสุขด้วย; จะพ้นจากความทุกข์นั้นต้องพ้นจากความสุขด้วย; นี่เป็นข้อที่จะต้องพิจารณากันให้ลึกซึ้งสุขุมละเอียด.

กระหายต่อความสุข ก็เป็นทุกข์, ได้สุขมาแล้วหลงสุข ก็เป็นทุกข์

ดูที่ความทุกข์ ความทุกข์เกิดมาจากความกระหายต่อความสุข, ความกระหายต่อความสุขมันก็เป็นทุกข์แล้ว; ครั้นได้ความสุขมาแล้วก็หลงไหลหลงไหลมัวเมาอยู่ในความสุข ยึดมั่นในความสุขโดยความเป็นของกู, นี้เรียกว่ามันเป็นความสุขชนิดที่ทำให้เกิดความทุกข์. สำหรับคนธรรมดาสามัญ หรือชาวโลกปุถุชนทั่ว ๆ ไป ได้ความสุขมาแล้วจะหลงไหลให้เกิดความทุกข์, นอนไม่หลับหรือนอนหลับยาก ภาวะภาวะอยู่ด้วยเรื่องของความสุข รักษาความสุข. มันจึงมีความหนัก คือ หนักอกหนักใจในการแบก : แบกความสุขและแบกทั้งความทุกข์, มันมีการแบกทั้งสุขและทั้งทุกข์. ชื่อว่าการแบกแล้ว ก็เป็นทุกข์ทั้งนั้น; มันเป็นการแบกของหนัก ทั้งในแง่ของความสุข และแง่ของความทุกข์. ความทุกข์ นี้มันเป็นของหนัก ที่มันขบกัดหรือมันสาปแช่ง มันดำทออยู่ตลอดเวลา, ความทุกข์มันเป็นของหนักที่สาปแช่ง; แต่ ความสุข มันเป็นของหนักที่มีดนตรีอันไพเราะขับกล่อม.

ท่านลองคำนวณในเรื่องนี้ดูให้ดีว่า ความทุกข์นี้มันเป็นของหนัก ๆ ๆ แต่มันขบกัดและสาปแช่ง, ความสุขนี้มันก็เป็นของหนัก ๆ ๆ แต่มันมีดนตรีที่ไพเราะขับกล่อม หรือหลอกลวงอยู่ตลอดเวลา; คนจึง แบกเอาไว้ ทั้งของหนักที่เป็นการสาปแช่ง และของหนักที่เป็นดนตรีอันไพเราะอยู่ตลอดเวลา. ดังนั้นเมื่อจะพ้นเสียจากทุกข์และสุข จึงต้องวาง มันจึงจะเป็นสุขที่แท้จริง, พ้นเสียจากทั้งทุกข์และทั้งสุข จึงจะเป็นสุขที่แท้จริง; นี่เป็นหัวข้อสำคัญที่ จะต้องระวังสังวร สังเกต ศึกษา แจ่มแจ้งประจักษ์แก่ใจ.

บนสวรรค์นั้นยุ่งยากเหมือนละครโรงใหญ่, ลองคำนวณดู บนสวรรค์นั้นยุ่งยากเหมือนละครโรงใหญ่; แต่คนก็ยังชอบ ชอบสวรรค์ ชอบจะไปอยู่ในสวรรค์ ชอบจะไปขลุกขลักอยู่ในสวรรค์, หลงใหลในความเอรีดอรร้อยทางเนื้อหนัง. “ทางเนื้อหนัง” คำนี้หยาบคายมาก หลงใหลในความเอรีดอรร้อยทางเนื้อหนังหรือทางวัตถุ. คนพวกนี้จะกลัวนิพพานอย่างยิ่ง, คือกลัวความสงบสุขชนิดที่ไม่มีตัวตน, กลัวความหมดตัวตน กลัวความหมดตัวตน; คนพวกนี้กลัวนิพพาน คือกลัวความหมดตัวตน.

เมื่อพูดถึงเรื่องหมดตัวตน ไม่ยึดถือตัวตน คนธรรมดาที่สะอึ้ง; ยิ่งคนโง่แล้วก็ยิ่งสะอึ้งมากทีเดียว. แต่พวกผู้รู้ที่รู้สึกโล่งอกโล่งใจ : พอได้ฟังเรื่องหมดตัวตน, พวกผู้รู้ที่รู้สึกโล่งอกโล่งใจ สบายและเป็นสุข. เปรียบเทียบกันให้ดี ๆ ว่า พอพูดถึงเรื่องหมดตัวหมดตน คนธรรมดาที่สะอึ้ง; แต่ผู้รู้ที่รู้สึกโล่งอกโล่งใจไปที คือไม่มีความทุกข์.

จะสิ้นทุกข์สิ้นปัญหาต้องพ้นทั้งสุขและทุกข์

เราจะดูกันอีกครั้งหนึ่งว่า ทั้งทุกข์และทั้งสุขนี้มันสร้างปัญหา; ทุกขเวทนา เวทนาที่เป็นทุกข์ มันก็สร้างและเพิ่มวิภวตัณหา, เรื่องอยากทำลายอยากตาย อยากไม่มีอยู่ เป็นวิภวตัณหา. ส่วน สุขเวทนา – เวทนาที่เป็นสุข มันก็สร้างและเพิ่มทั้งกามตัณหา และทั้ง ภวตัณหา; มันอยากได้ในของเอรีดอรร้อย, แล้วก็มันอยากที่จะอยู่ มีชีวิตอยู่สำหรับบริโภครของเอรีดอรร้อย. เป็นอันว่าเวทนา

ทุกชนิดมันเพิ่มตัณหา ทั้งสร้างและทั้งเพิ่มตัณหา, แล้วเวทนาชนิดไหนจะให้ความสงบเย็น เพราะมันเพิ่มตัณหาด้วยกันทุก ๆ เวทนา. เมื่อ ยังมีตัณหา มันก็ยังมีอุปาทาน ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่เป็นอารมณ์ของตัณหา, มันจึง สมครใจแบกของหนัก, เอาจิตใจเข้าไปรองรับปัจจัยแห่งตัณหา คือของหนัก, จิตใจเข้าไปอยู่ภายใต้ แบกไว้ซึ่งของหนักทุกชนิด.

คิดดูเองก็จะเห็นได้ว่า การแบกของหนักนั้นเป็นทุกข์ ไม่ว่าจะหนักของหนักชนิดไหน; เป็นของหนักที่ขบกัด หรือของหนักที่เป็นคนตรีอันไพเราะ มันก็เป็นของหนัก. เมื่อเป็นของหนักมันก็เป็นทุกข์ ไม่ว่าจะหนักตรง ๆ ที่มันขบกัด, หรือว่าเป็นความทุกข์เพราะหลงอยู่ในความสุขแบกสุข. แบกทุกข์ก็หนัก แบกสุขก็หนัก; ทุกข์โดยตรงก็มี, ทุกข์โดยอ้อมคือหลงอยู่ในความสุขนั้น; มันก็ล้วนแต่เป็นทุกข์. กำหนดดูอย่างเด็กทารกคิดเลขก็ได้ว่า พันทุกข์เดียวกับพันเสีย ทั้งสองทุกข์นั้น อันไหนจะดีกว่ากัน? พันเพียงทุกข์เดียวกับพันเสียทั้งสองทุกข์นั้น อันไหนจะดีกว่ากัน? พันเสียทั้งสองทุกข์ ย่อมดีกว่าที่จะพันแต่เพียงทุกข์เดียว ใช่มั้ยล่ะ? ลองคำนวณดู.

ดังนั้น จะพันทุกข์ได้จริง พันทุกข์ได้เด็ดขาด พันทุกข์ได้สิ้นเชิง มันก็ต้องพ้นจากความทุกข์เสียด้วย; ถ้ายังอยู่ใต้อิทธิพลของความสุข, ยังหลงไหลบูชาความสุข, ยังมีความสุขเป็นความรู้สึกนุ่มรมอยู่ในจิตใจ มันก็เป็นความไม่สงบ คือ ไม่ใช่ความสุข นั่นเอง. ความสุขนั้นมันกลายเป็นของหนักไป เสียแล้ว, กลายเป็นสิ่งที่หลงรัก หลงยึดถือ หลงแบกเอาไว้. แบกของหนัก แบกความทุกข์ มันนำเวทนาสงสารสักเท่าไร คนเราที่จะแบกทั้งของหนัก และแบกทั้งความทุกข์.

จิตว่างจากตัวกูและของกูทำให้พ้นได้ทั้งสุขและทุกข์

จิตที่ว่างจากของหนัก ก็คือไม่แบกไว้ทั้งสุขและทุกข์ คือจิตที่ว่างเสียจากตัวกูและของกูโดยแท้จริง; จิตไม่มีความรู้สึกยึดมั่นหมายมั่นว่าตัวกู หรือว่าของกู, เป็นจิตที่รู้แจ้ง เป็นจิตที่ฉลาด จนสลัดออกไปเสียทั้งสองอย่าง มันก็เป็นจิตที่ว่าง. จิตว่างนี้ไม่ได้แบกไว้ทั้งสุขและทั้งทุกข์, มันจึงเป็นจิตที่ปราศจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง.

ทีนี้ ก็มาคุยกันต่อไปว่า *ทำอย่างไรจึงจะเป็นเช่นนั้นได้ ?* จะทำกันอย่างไร ? หรือจะอยู่กับอย่างไร ในการที่จะพ้นเสียได้ทั้งจากทุกข์และจากสุข ? คำตอบ : มีจิตที่มีได้หมายมั่นอะไรว่าเป็นตัวกู – ของกู; พุดแล้วมันก็ฟังดูซ้ำ ๆ ซาก ๆ : จิตที่ไม่ได้ยึดมั่นหมายมั่นอะไร ว่าเป็นตัวกู – ของกู; เรียกอีกอย่างหนึ่งก็ว่า มันเป็นจิตล้วน ๆ จิตล้วน ๆ จิตไม่มีอุปาทาน, จิตก่อนแต่จะเกิดกิเลส จิตก่อนแต่ที่จะเกิดอุปาทาน. นี่เป็นจิตล้วน ๆ ปราศจากความหมายแห่งตัวกู – ของกู; นี่แหละจะเป็นจิตที่จะอยู่ได้ โดยพ้นเสียทั้งทุกข์และสุข. จิตล้วน ๆ มีได้หมายมั่นอะไรว่าเป็นตัวกู – ของกู; นี่คือจิตที่ว่างจากความหมายมั่น และว่างจากความทุกข์.

จิตว่างเป็นคำที่ฟังยาก คนที่ฟังไม่เข้าใจ ก็เอาความโง่ของตัวเองมาตีความหมาย ก็เอาคำว่าจิตว่างนี้ไปสื้อเสียนอยู่. ที่จริง จิตว่างนั้น คือจิตที่มันว่างจากปัญหาทุก ๆ อย่าง : ว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์; โดยไวยาหารธรรมคาก็ว่า มัน ว่างจากความเป็นตัวกู, ว่างจากความเป็นของกู. จิตชนิดนี้แหละมีเกิด มันจะไม่เป็นทุกข์เพราะแสวงหาความสุข, มันจะไม่เป็นทุกข์เพราะหลงใหลในความสุขที่ได้มา. ให้ทุกคนทำหน้าที่ของตน ๆ อยู่ด้วยจิตชนิดนี้ และทำอย่างสนุก; มันไม่เป็นทุกข์มันก็ต้องสนุกหรือมันควรจะสนุก.

จิตที่ไม่หมายมันเป็นตัณหา – ของกู, ไม่เอาอะไรข้างในเป็นตัณหา, ไม่เอาอะไรข้างนอกเป็นตัณหา, ทั้งข้างนอกและข้างใน ไม่มีอะไรที่เป็นตัณหาหรือเป็นของกู; มันว่างถึงที่สุดอย่างนี้ มันก็เต็มไปด้วยสติปัญญาและความบริสุทธิ์; มันมีความรู้หรือสติปัญญาอย่างสูงสุดอย่างแท้จริง เมื่อมันว่างเสียจากสิ่งสกปรกคือตัณหา – ของกู. ตัณหา – ของกู มัน เป็นกิเลส, พอเข้ามาครอบงำจิต จิตที่เคยมีธรรมชาติเป็นความรู้เป็นความบริสุทธิ์ มันก็มีมืด, มันก็ไม่รู้, มันก็สกปรกเศร้าหมองไป. พอเอาความยึดมั่นถือมั่นว่าตัณหา – ของกู ซึ่งเป็นของใหม่หนีออกไปเสียจากจิต, จิตก็มีสภาพเดิม คือมีปัญญาและมีความบริสุทธิ์ ตามหลักที่กล่าวว่า จิตนี้ประภัสสร; ตลอดเวลาที่อุปกิเลสไม่จรเข้ามาครอบงำ มันมีปัญญา มีความบริสุทธิ์ จึงเป็นจิตที่มีปัญญามีความบริสุทธิ์. เอาตัณหา – ของกูออกไปเสีย จิตก็มีปัญญาและมีความบริสุทธิ์ ก็ทำงานได้สนุก, เป็นกำลังให้ทำงาน.

ปัญหาเรื่องกำลังที่จะผลักดันให้ทำงาน นั้นตามธรรมดาก็คือกิเลส คือความอยาก คือตัณหาอุปาทาน; นั้นของคนธรรมดา. แต่ คนที่มีจิตว่างจากกิเลส ว่างจากตัณหา แล้ว ก็มีปัญญาและความบริสุทธิ์ นั้นเอง เป็นกำลัง หรือเป็น *motive* ทำให้มีกำลังที่จะทำงาน ยิ่งไปเสียกว่ากำลังของกิเลสไปเสียอีก.

ทั้งฆราวาสบรรพชิตสามารถดับทุกข์ได้

ฆราวาสทำได้, ฆราวาสทำได้, ฆราวาสทำได้โดยลิ้มความเป็นฆราวาสเสีย, มีจิตชนิดที่รู้แต่ความทุกข์และจะดับความทุกข์อย่างเดียว ให้สมกับที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ฉันกล่าวแต่เรื่องความทุกข์ กับเรื่องความดับทุกข์เท่านั้น, ฉันไม่ได้กล่าวเรื่องความเป็นฆราวาส หรือความเป็นพระ ในฐานะเป็นเรื่องสำคัญ

หรือตรงกันข้าม. **ฆราวาสหรือบรรพชิตก็มีทุกข์ และจะต้องดับทุกข์ เหมือนกัน;** เพราะฉะนั้น **เรื่องสำคัญมันจึงมาอยู่ที่เรื่อง ความดับทุกข์เสียให้ได้.**

จิตที่ว่างจากอวิชชาอุปาทาน มันก็มีกำลังของธรรมชาติ ตามธรรมชาติอย่างยิ่ง ให้ทำหน้าที่การงาน. อย่าไปมัวคิดถึงเรื่องพระ เรื่องฆราวาส; ถ้าจะคิดก็คิดแต่เพียงว่า **ความเป็นพระเป็นบรรพชิตนั้น สะดวกในการที่จะดับทุกข์** ยิ่งกว่าฆราวาสบ้างเท่านั้นเอง. **ฆราวาสก็ต้องดับทุกข์, บรรพชิตก็ต้องดับทุกข์,** เป็นบรรพชิตสะดวกกว่าหรือง่ายกว่าบ้าง; แต่ฆราวาสก็จะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ จะต้องพยายามทำความดับทุกข์ โดยลืมเสียว่า ฆราวาสนี้เป็นอุปสรรคของการที่จะดับทุกข์. **ความทุกข์มีที่ใคร คนนั้นจะต้องดับทุกข์, จึงต้องดับทุกข์กันทั้งพระ และฆราวาส.**

ขอให้ดับทุกข์เสียให้ได้ ทั้งที่เป็นทุกข์โดยตรง และทุกข์โดยอ้อมที่เกิดมาจากความหลงในความสุข, **ดับเสียให้ได้ทั้งสองทุกข์ คือทั้งทุกข์โดยตรงและทุกข์ที่เกิดมาจากความหลงในความสุข** หลงในความหมายหรือคุณค่าของความสุข ที่เป็นเรื่องหนักแก่จิตใจ; ทำอย่างนี้ได้ เรื่องก็จบ.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย คงจะมีความรู้ความเข้าใจเพียงพอ ในข้อที่ว่า **จะพ้นจากทุกข์นั้น ต้องพ้นจากสุขด้วย** โดยพยายามไม่หลงไหลในเรื่องของความสุข, **ความสุขก็กลายเป็นของธรรมดาไป** ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์, แล้วก็จะอยู่อย่างมีความสุขที่แท้จริง ได้ด้วยกันทุกทิพาราตรีกาลเทอญ.

ความสุขกับความสนุกนั้น เป็นของคนละอย่างต่างกัน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า
ความสุขกับความสนุกนั้น เป็นของคนละอย่างต่างกัน.

เรื่องนี้ก็เป็นลักษณะแห่งปรมัตถธรรม ในการที่จะมองเห็นความต่างกัน
ระหว่างความสุขกับความสนุก มีความหมายลึกซึ้งอยู่ ซึ่งจะต้องมองเห็นให้ลึกจึง
จะมองเห็น; ถ้ารู้ความจริงระหว่างความสุขกับความสนุกแล้ว ก็จะทำให้ศีลธรรม

กลับมาโดยง่าย นี้เรียกว่า ศีลธรรมนี้มีปรัชญาเป็นรากฐาน; ไม่ว่าจะมองกันในแง่จิตวิทยา หรือปรัชญา หรือตรรกวิทยา ชนิดตื่นหรือลึกลับอย่างไร ก็ยังเป็นสิ่งที่แตกต่างกันอยู่นั่นเอง จะเป็นสิ่งเดียวกันไม่ได้.

เดี๋ยวนี้ ปัญหากำลังมีอยู่ในโลก เกิดมาจากสิ่งที่เรียกว่า ความสนุก; เพราะ คนในโลกเอาความสนุกมาเป็นความสุข, และแม้แต่ในสวรรค์ก็ดูจะเป็นเช่นนั้นด้วยเหมือนกัน. ดังนั้น มาทำความเข้าใจกันให้ดี ในระหว่างความแตกต่างของความสุขกับความสนุก, แล้วก็จะไม่ต้องตกเป็นทาสของอะไร; นี้เราจะได้เปรียบเทียบกันดูเป็นข้อ ๆ ไป.

ความสุขกับความสนุกมีความหมายต่างกัน

ความสนุก กับ ความสุข ถ้าดูโดยพยัญชนะก็จะมีผู้เห็นว่า คำว่าสนุก นั้นขยายออกไปจากสุข สุข กลายเป็น สนุก, เช่น สวย กลายเป็น ตำรวจ, ตรวจ กลายเป็น ตำรวจ อย่างนี้เป็นต้น, แล้วก็ จะถือเสียว่า มีความหมายอย่างเดียวกัน, ข้อนี้เป็นไปไม่ได้; ดังจะเห็นได้เช่นคำว่า สวย เมื่อขยายรูปคำออกเป็น ตำรวจ มันก็ต่างกันเสียแล้ว. สวยกับตำรวจ แม้จะมีทางมาเดียวกัน, แต่ความหมายมันคนละชั้นเสียแล้ว. คำว่า ความสุข แม้จะขยายออกเป็น ความสนุก มันก็มีความหมายที่ต่างกัน; แต่ถ้าว่าโดยพยัญชนะโดยตัวหนังสือ จะคิดว่าเหมือนกันก็พอจะไปได้; แต่โดยอรรถะคือความหมายแล้ว เป็นเช่นนั้นไม่ได้ มันต่างกัน.

ความสนุกนี้เป็นฝักฝ่ายแห่งกิเลส; แต่ความสุขนี้เป็นฝักฝ่ายแห่งโพธิ. ความสนุกเป็นไปเพื่อวิภูฏะ คือเวียนว่ายไปในความรู้สึกอันนั้นด้วยความพอใจ;

แต่ ความสุขนั้นเป็นบาทฐานของสมาธิ และเป็นไปเพื่อนิพพาน. คุณง่าย ๆ ความสนุกนี้ใช้เงินไม่รู้พอ, หามาทุ่มเทลงไปเพื่อความสนุกทำอะไร ๆ ก็ไม่พอ; ส่วนความสุข นั้นไม่ต้อง หรือ เกือบจะไม่ต้องใช้เงินเลย เพราะหาได้จากความพอใจในการทำงาน ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยไม่ต้องใช้เงิน, ความพอใจในการทำหน้าที่ ก็ทำให้เกิดความสุขเสียแล้ว

คุณต่อไป ความสนุกนั้นส่งเสริมกิเลส แล้วก็ทำให้คนเป็นทาสของกิเลส; ส่วน ความสุขนั้นหยุดยั้งกิเลส หรือจะเรียกว่าปรามกิเลสก็ได้ ไม่ทำให้ต้องเป็นทาสของกิเลส.

ความสุข นั้นมีลักษณะอาการ ห้วนไหว โลดโผน ชูซ่าไปตามแบบของความสุข; ส่วน ความสุข นั้น มัน สงบ หรือมัน หยุด. มันต่างกันมากอย่างนี้. ความสนุก นั้นมีลักษณะ ร้อน, อย่างน้อยก็กรุ่นหรืออุ่นด้วยความร้อน; ส่วน ความสุขนั้นมันเย็น. ความสนุก นั้น ตื่น ๆ อยู่แค่ ระบบประสาท หรือแค่อายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; ส่วน ความสุขนั้นเป็นระบบจิต อยู่ในส่วนลึกของจิต คุณดื่มลงไปในระบบของจิต, ไม่ผิวดินอยู่เพียงแค่ระบบประสาท. ความสนุกนั้นขึ้นอยู่กับอนุสัย, คือความเคยชิน, ความพอใจในรสของความสุข; ส่วน ความสุขนั้นขึ้นอยู่กับการมี คือการบำเพ็ญกระทำมาอย่างถูกต้อง. ความสนุกนั้นอาศัยความอโรย เป็นรากฐาน, หลงไหลไปในความเอร็ดอร่อย; ส่วน ความสุขนั้นไม่ต้องเกี่ยวกับความอโรย ก็ได้. ความสนุกนั้นอาศัยอวิชา หรือ ตัณหาชั้นเลว, เป็นความไม่รู้ เป็นความอยาก ด้วยอำนาจของความไม่รู้ ก็เป็นความสุข. ส่วน ความสุข นั้นต้อง อาศัยวิชาหรือปัญญา กระทำมาอย่างถูกต้อง, แล้วรู้สึกลอยด้วยวิชาหรือปัญญานั้นเอง จึงจะเป็นความสุข. ความสนุก

นั้นเป็นของหลอกลวง; ความสุขเป็นของไม่หลอกลวง. ความสนุกเป็นของพรางตาหรือหลอกลวง เอายาพิษซ่อนไว้ข้างใน; ส่วนความสุขนั้นเปิดเผยไม่หลอกลวง.

สรุปความว่า ความสนุกนี้เป็นของเมา ได้ มึนเมาได้ เสพติดได้; ส่วนความสุขนั้นไม่ต้องถึงกับมึนเมา และก็ไม่มีลักษณะเป็นการเสพติด โดยกิเลสตัณหา. นี้เทียบกันดูแล้วก็จะเห็นได้ว่า มันคนละอย่างต่างกัน ในลักษณะที่จะกล่าวได้ว่า ตรงกันข้ามเอาเสียทีเดียว.

ผลเสียของความสนุกอันเป็นรากฐานของกิเลส

ที่นี่ ก็จะได้ ดูกันต่อไป ถึงผลอันเนื่องหรือสืบต่อไปถึงเรื่องอื่น ๆ โดยเหตุการณ์ปัจจุบันเฉพาะหน้า ที่มีอยู่ในประเทศเรา.

ความสนุกนั้นทำลายเศรษฐกิจ ทั้งของบุคคล และของส่วนรวม. เศรษฐกิจของบุคคลประสบความยุ่งยากลำบาก เมื่อเจ้าของนั้นหลงใหลในความสุข, ประเทศชาติของประชาชนที่ลุ่มหลงในความสุข มันก็หาเศรษฐกิจที่ดีได้ยาก. มูลเหตุแห่งการขาดดุลการค้า หรือการเงินอะไรของประเทศชาติ มีมูลมาจากความเห็นแก่ความสุขสหายของประชาชน. มันเป็นรากฐานของอบายมุข; อบายมุขตั้งอยู่ได้เพราะมีความสุขเป็นเครื่องล่อ, จะเป็นเรื่องดื่ม น้ำเมา เทียวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำ

การงานอะไรก็ตาม, มัน มีความสนุกนั้นแหละเป็นรากฐาน. ประเทศชาติที่มีประชาชนเป็นทาสของความสนุก ย่อมประสบปัญหาเศรษฐกิจเหลือประมาณ.

ทีนี้ ก็คู่ต่อไปถึงเรื่อง สุขภาพอนามัย. ความสนุกนั้นทำลายสุขภาพอนามัยโดยไม่รู้ตัว ทั้งทางกายและทั้งทางจิต ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม, รสของความสนุกก็กลบเกลื่อนไม่ทำให้รู้สึกว่าเป็นการทำลายสุขภาพอนามัย. ขอให้สังเกตดูให้ดี ว่า ความสนุกนี้ ทำให้ประพฤติก่อหรือกระทำในเรื่องที่มีรสเป็นที่พอใจนั้น มากมายไม่มีที่สิ้นสุด จนสุขภาพกายเสื่อมเสียก็ไม่รู้สึก; ส่วนสุขภาพทางจิตนั้น ไม่ต้องพูดถึง เพราะ ความสนุกก็เป็นสิ่งเสพติด อันหนึ่ง ทำอันตรายแก่จิต ทั้งโดยตรงทั้งโดยอ้อม.

ทีนี้ ก็จะคู่ต่อไปในชั้นสูง จะเห็นว่า ความสนุกนั้นขวางหนทางแห่งพระนิพพาน. คนไม่สนใจเรื่องนิพพาน ก็เพราะเห็นแก่ความสุขในสวรรค์เป็นต้น, คนไม่อยากจะสนใจธรรมะธัมโม เข้าวัดเข้าวา ก็เพราะเห็นแก่ความสุขที่บ้าน. ข้อนี้เอง เป็นเหตุให้ทางวัดขบถต่อหลักของธรรมะ คือจัดความสุขหรืออบายมุขขึ้นในวัดเสียเอง ดังนี้; เพราะอำนาจของความสุขหรือความเห็นแก่ความสุข ทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้น, จึงถือว่า ความสนุกนี้ขวางหนทางแห่งพระนิพพาน มันเป็นฝักฝ่ายแห่งกิเลสและวิภูฏะ, ไม่เป็นฝักฝ่ายแห่งโพธิหรือนิพพาน. เมื่อมีกิเลส, แล้วก็ทำความสนุกเป็นส่วนใหญ่, แล้วก็ได้รับผลของความสนุก; ก็เพิ่มกิเลส คือความอยากในความสนุกนั้นให้ยิ่งขึ้นไป, แล้วก็ทำอีก; เป็นวงกลมอยู่อย่างนี้ เรียกว่าวิภูฏะ. ความสนุกอันเป็นรากฐานของกิเลส นี้ มีอยู่เป็นแกนกลางของวิภูฏะ, จึงเป็นไปเพื่อวิภูฏะ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน.

ส่วน ความสุขนั้นตรงข้าม; พิจารณาคุณก็จะเห็นได้โดยนัยกลับกัน เป็นปฏิปักษ์กันกับสิ่งที่กล่าวมาแล้ว : ไม่ทำลายเศรษฐกิจของใคร, ไม่เป็นเหตุให้ประเทศชาติขาดดุลการค้า, ไม่ทำลายสุขภาพอนามัย, ไม่ขวางหนทางพระนิพพาน, และเป็นฝักฝ่ายแห่งการละกิเลส.

ที่นี้ ก็จะได้คู่กันต่อไปอีกสักชนิดหนึ่งว่า แม้เราจะได้ ปรับปรุงเนื้อความของถ้อยคำนี้กันเสียใหม่ ให้ความสนุกมีความหมายมาในทางที่ว่า ไม่เป็นอันตรายมันก็ทำได้; แต่ต้องเป็นเรื่องฝันทำหรือหลอกลวงตัวเองอยู่ในตัว. จะพูดว่า ความสนุกอย่างดี ความสนุก อย่างถูกต้อง ความสนุก อย่างไม่ผิดกฎหมาย มันก็ยังเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ไปเสียทั้งนั้น. นี่จะให้เป็นความสนุกอย่างดี หรืออย่างบริสุทธิ์อย่างไร ก็ยังคงเป็นที่ตั้งแห่งความเมา. สนุกในการทำบุญ มันก็บ้าบุญ, สนุกดีในการทำดี มันก็บ้าดี; นี่เพราะเรื่องสนุกหรือตัวสนุก มันเข้ามาแทรกแซงอยู่ด้วย. ท่านทั้งหลายลองพิจารณาเถิดว่า บ้าบุญหรือบ้าดี หรือบ้าอะไรก็ตามนี้ มันอันตรายเท่าไร มันซ่อนเร้นลึกลับอยู่อย่างไร.

รวมความว่า จะจัดให้ความสนุกถูกต้องหรือบริสุทธิ์อย่างไรในความหมาย, มันก็ยังเป็นการโง่เขลาไม่รู้จักตัวเอง; ตลอดเวลาที่บูชาความสนุก มันก็ไม่รู้จักตัวเองอย่างถูกต้อง, เป็นการหลอกตัวเองอยู่เสมอ. การไม่รู้จักรักตัวเองนี้เป็นอันตรายมาก; คือมันไม่รู้เอาเสียทีเดียวว่า จะต้องทำอะไร ? เกิดมาทำไม ? ควรจะได้อะไรที่แท้จริง ? มันก็ไม่รู้เอาเสียเลย, แล้วก็ไปหลอกให้หลงใหล อยู่ในความรู้สึกของความสนุก.

ข้อที่ควรระวังเกี่ยวกับความสนุก !

เฮ้, ทีนี้ ก็จะได้ดูกันต่อไป ถึง ข้อที่ควรระวังเกี่ยวกับเรื่องนี้ :-

สิ่งแรกก็อยากจะพูดถึง ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณี ที่มีกันอยู่โดยมากนั้น เป็นเรื่องสนุกสนานอย่างหลับหูหลับตา, แล้วก็ อ้างว่าเป็นวัฒนธรรม อ้างว่าเป็นประเพณี เพื่อไม่ให้ใครติเตียน; แต่ผลที่ได้รับ มันก็ยังคงเดิม คือว่าความหลงใหลมัวเมา หรือ เป็นทาสของกิเลส แล้วก็อย่างหลับหูหลับตา คือว่าไม่รู้รู้สึกตัว. ดังนั้น วัฒนธรรมหรือประเพณีบางอย่าง เป็นสิ่งที่ต้องระวัง เป็นสิ่งที่ ต้องปรับปรุงหรือแก้ไข; บางอย่างจะต้องเลิกละเอาเสียทีเดียวก็ยังมี. แต่ขอให้พิจารณาตนเองเถิด อาตมาไม่อยากจะพูดให้มันรุนแรง.

ทีนี้ ถ้าจะ ดูกันในแง่ของการพัฒนาบ้านเมือง พัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น มันพัฒนาไม่ได้ ถ้าประชาชนยังเป็นโรคเสพติดในความสนุก; มันก็เห็นแต่ความสนุกอย่างไม่มีขอบเขต นับตั้งแต่ยุวชน ยุวชนที่กำลังเป็นปัญหาอย่างยิ่ง เดี่ยวอย่างนั้นเดี่ยวอย่างนี้ : เดี่ยวสูบบุหรี่, เดี่ยวขี่รถเหมือนกับคนบ้า, แข่งรถเหมือนกับคนบ้า, เข้าไปในสถานที่ที่ไม่ควรจะเข้าไป ซึ่ง ล้วนแต่ให้ความสนุก ทั้งนั้น; แล้วจะพัฒนาอะไร ได้อย่างไร ? การขาดดุลการค้าทางเศรษฐกิจนั้น มีมูลมาจากสินค้าที่ฟุ่มเฟือย ที่ไม่จำเป็น ที่เป็นไปเพื่อความสนุกเสียเป็นส่วนใหญ่; จนถึงกับกล่าวได้ว่า หยุคการกระทำเช่นนี้เสียอย่างเดี๋ยวเท่านั้น คือหยุดใช้ของฟุ่มเฟือย ไม่จำเป็นเท่านั้น, เศรษฐกิจหรือดุลการค้าของประเทศชาติก็จะไม่มีปัญหา.

ที่นี้ ก็ ดูไปถึงสิ่งที่เรียกกันว่าศิลปะ ๆ. เดียวนี้กำลังแตกตื่นกันนักทั้งโลกทีเดียว ว่าศิลปะอย่างนั้นศิลปะอย่างนี้ ก็แลกเปลี่ยนศิลปะในระหว่างประเทศ ยกย่องศิลปะ; แต่ไม่ได้ดูให้ดีว่าศิลปะนั้น เป็นศิลปะของอะไรกัน : เป็นศิลปะของกิเลสหรือเป็นศิลปะของสติปัญญา. ดูเหมือนว่ายิ่งหาวิธี หาเคล็ด หาเล่ห์เหลี่ยม ให้มันสนุกสนานหัวทกกันชีวิตไปทีเดียว; ระบุไปยัง เพลง ดนตรี การเต้นรำ, ๓ อย่างเท่านี้ก็พอ.

เพลงเป็นศิลปะ; ถ้าศิลปะของกิเลส ก็ส่งเสริมกิเลสได้เหลือประมาณ จนถึงกับมีจิตใจสูญเสียความเป็นมนุษย์. แม้ว่าบทเพลงจะเคยใช้ในโบสถ์ เพื่อความสงบเย็น; แต่ก็ไม่เห็นเป็นศิลปะ ไม่ถือเป็นศิลปะ; เพลงส่งเสริมกิเลสให้มีจิตทรามกลายเป็นศิลปะ. ดนตรี ก็เหมือนกัน, ดนตรีกระตุ้น ดนตรีเร้าร้อน เป็นที่พอใจ, ดนตรีที่ทำความสงบเย็น ชวนให้หลับ ไม่มีใครสนใจ. การเต้นรำ ชนิดที่ว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ดูแล้วเป็นลม นั้นแหละ พอใจกันนัก ในหมู่ลูกหลาน.

นี่ ความสุขมันนำไปสู่ความไม่รู้จักตัวเอง, ความไม่สามารถควบคุมตัวเอง, แล้วก็จมติดอยู่ในรสชาติของความสุข จนเงินไม่พอใช้ จนต้องคดโกง หรือยุวชนต้องรบกวนบิดามารดาอย่างไม่มีการสิ้นสุดขณะนี้. นี่ก็เป็นข้อที่ ควรระวัง ในแง่ของสิ่งที่เรียกกันว่าศิลปะ.

ที่นี้ ในแง่ของการศึกษา, ในการที่จะให้การศึกษาแก่ยุวชนนั้น ก็ต้องระวังให้ดี อย่าให้เขาตกไปเป็นทาสของความเริ่ดอร่อยสนุกสนาน ทางเนื้อทางหนัง. การศึกษาในโลกเวลานี้ อยู่ในลักษณะสุนัขหางด้วน คือให้เรียนแต่หนังสือกับวิชาชีพ ก็ฉลาดในการที่จะหาเงินมาบำรุงบำเรอตนเอง ให้กลายเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง อย่างที่ไม่รู้จะเรียกกันว่าอะไร. ทำงานเพื่อเงินทั้งนั้น, เงินนั้นก็ไม่ใช่เพื่อ

ประโยชน์อะไร นอกจาก เพื่อบำรุงความสนุกสนานแก่เนื้อหนัง. นี้เราจะต้องให้การศึกษาค้นคว้า ที่สามารถจะควบคุมความลุ่มหลงเหล่านี้ได้ หรือไม่ให้มีมาเจือปน.

แม้เด็กทารกที่จะเติบโตขึ้นมา ก็ควรจะอบรมไม่ให้ตกเป็นทาสของความเอร็ดอร่อย สนุกสนาน; ให้เขารู้จักสิ่งที่มีประโยชน์ และให้รู้ถึงกับว่า มันจะถูกหรือจะแพง ถ้ามันมีประโยชน์นั้นแหละมันเป็นส่วนสำคัญ, ถ้าเราหาประโยชน์ได้จากสิ่งที่ไม่แพง มันก็ดีกว่าที่จะต้องหาจากสิ่งแพงและเสียเงินมากมาย.

แต่ถ้าบิดามารดาที่รักลูกอย่างหลับหูหลับตา ก็ทำลูกให้มันเมา มอมลูกให้มันเมาไปในความสนุกสนานเอร็ดอร่อย ยิ่งแพงยิ่งดี เพาะนิสัยให้หลงในความเอร็ดอร่อยที่แพง; อย่างนี้ผลอะไรเกิดขึ้น ก็เป็นที่รู้กันอยู่ดีแล้ว.

ระวังให้ดีว่า ใ้ความสนุกนี้มันเป็นสมบัติของบุดูชน, ไม่ใช่ของอารยชน; ไปใคร่ครวญดูเถิด อย่างไร เท่าไร เพียงไหน มันก็จะพบว่า ความสนุกนี้เป็นสมบัติของบุดูชนคนธรรมดา คนมีวิชา มีกิเลสตัณหา ไม่ใช่สมบัติของอารยชน, ควรจะได้รับการปรับปรุงกันเสียใหม่.

หลักควรปฏิบัติเกี่ยวกับการเอาชนะกิเลส-ความสนุก

ทีนี้ ควรจะอย่างไร ในที่สุดนี้? ควรช่วยกันระวังอย่าให้วัฒนธรรมไทยนี้ตกไปเป็นทาสของความสนุก, จะต้องเพิ่มความรู้ทางจิตวิทยา

เป็นต้น ในการศึกษาให้เพียงพอ; ถือธรรมะกันให้มากกว่าที่แล้วมา หรือเรียกว่า เป็นพุทธ-บริษัตกันเพิ่มขึ้นอีกดีกว่า. ถ้าตั้งใจที่จะเอาชนะกิเลสข้อนี้ ก็ต้องอาศัย ธรรมะที่มีอำนาจเพียงพอกันทีเดียว.

หมวดธรรมะหมวดหนึ่งที่เรียกว่า **ฆราวาสธรรม** ที่พระพุทธองค์ได้ ตรัสไว้ว่า **จำเป็นสำหรับฆราวาส**; แล้วก็ทรงทำทนายว่าให้ไปถามสมณพราหมณ์ ครูบาอาจารย์พวกอื่นดูเถิด ว่าธรรมหมวดไหนที่สำหรับฆราวาส เหมาะสมสำหรับ ฆราวาสยิ่งไปกว่าธรรมะทั้งสี่นี้. ฆราวาสธรรมนั้นคือ **สัจจะ** – ความจริงใจ, **ทมะ** – การบังคับตัวเอง, **ขันติ** – ความอดกลั้นอดทน, **จาคะ** – สละสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ใน ตน; เป็นธรรมซึ่งพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงฝากไว้เป็นของขวัญกับประชาชนทั่วไป, แต่ก็มีคนเพียงแต่ฟัง แล้วก็ยังไม่ปฏิบัติให้ถึงที่สุด.

ความจริงใจ ในการที่จะละสิ่งเสพติดนั้นไม่พอ, **ความจริงใจไม่พอ** การ **บังคับตนเอง** ก็ไม่พอ, เมื่อการบังคับตนเองไม่พอ สิ่งที่จะต้องอดกลั้นอดทนมันก็ มากเกินไป จน **อดทน** ไม่ไหวก็ปล่อยเลยตามเลย, และตลอดเวลานั้นไม่มี การ ระบายถ่ายเท ความรู้สึกอันเลวร้ายเหล่านี้ออกไปเรื่อย ๆ; **ขาดสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ** กันถึงขนาดนี้ มันก็กลายเป็นเรื่องล้มละลาย, ไม่ได้รับประโยชน์อันสูงสุด ที่ฆราวาสควรจะได้รับ.

ดังนั้น ขอนั้น **สัจจะ** – ความจริงใจ, **ทมะ** – บังคับตนเองให้ทำตาม ความจริงใจ ที่อธิบายไว้, **ขันติ** – อดกลั้นอดทนเมื่อจะต้องอดกลั้นอดทน, แล้วก็ **จาคะ** – ระบายความรู้สึกอันชั่วร้าย หรือเป็นอุปสรรคแห่งความชั่วร้ายออก เสียจากจิตใจของตนอยู่เป็นประจำ. นี้เรียกว่า ธรรมะสำหรับฆราวาสโดยตรง.

ถ้าจะเอาธรรมะชั้นสูงสำหรับโลกุตตระ ก็เรียกว่า ตั้งอยู่ในทางสายกลาง ซึ่งมันอาจจะสูงเกินไปก็ได้; แต่ก็ควรจะฟังไว้ว่าสายกลางนั้นเป็นอย่างไร. สายกลางนั้นอยู่ระหว่างความแพ้อกับความชนะ, ไม่เอาทั้งแพ้และไม่เอาทั้งชนะ, ไม่เอาทั้งกำไรไม่เอาทั้งขาดทุน, ไม่เอาทั้งดีไม่เอาทั้งชั่ว, ไม่เอาทั้งได้ไม่เอาทั้งเสีย, ไม่เอาทั้งบุญไม่เอาทั้งบาป, ไม่เอาทั้งสุขไม่เอาทั้งทุกข์. ไม่เอาสิ่งเป็นคู่ ๆ เหล่านั้นแต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง, อยู่ตรงกลางระหว่างนั้น; อย่างนี้เรียกว่าอยู่ด้วยทางสายกลาง, อยู่เหนือกิเลส อยู่เหนือเหยื่อของกิเลส, อยู่เหนืออิทธิพลแห่งเหยื่อของกิเลส; ความสนุกก็เลยเป็นของจืดชืด หรือถึงกับน่าขยะแขยง, ไม่ไปทำให้เสียเวลา ไม่ไปทำให้โง่ เพื่อจะหลอกลวงตัวเองด้วยความสนุก, แสวงหาแต่ความสงบเย็น ซึ่งพอจะเรียกได้ว่าเป็นความสุข ไม่ถูกรบกวนด้วยอารมณ์ใด ๆ ไม่บ้าอะไร ไม่บ้าแม่แต่บ้าดี หรือบ้าบุญก็ไม่บ้า. นี้เรียกว่า มันไม่มีอันตรายใด ๆ อันเกิดมาจากความสนุก.

เดี๋ยวนี้เราผลอประมาท หรือเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องนี้กันมากเกินไป จึงเกิดปัญหามากมายประการ อันเกี่ยวกับการตกเป็นทาสของความสุข เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นต้น, ส่งเสริมกันอย่างหัวทกกันขวิด อย่างหลับหูหลับตาไม่ดูให้ดี; พวกกันไม่รู้เรื่องในการพัฒนาประเทศ, แม้ที่สุดแต่ที่จะชักชวนให้ซื้อสินค้าที่ผลิตขึ้นในประเทศก็ยังไม่สำเร็จ เพราะว่า ผู้ถูกชักชวนบูชาความสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนัง. การพัฒนาบุคคลก็เป็นไปไม่ได้ พัฒนาครอบครัวก็เป็นไปไม่ได้ พัฒนาบ้านเมืองก็เป็นไปไม่ได้.

ขอให้เราทั้งหลายเตรียมตัวพร้อม เพื่อมารู้จักศัตรูอันร้ายกาจของมนุษยชาติในนามของคำว่า “ความสนุก” นี้ กันเสียให้เพียงพอ; มันเป็นศัตรูของมนุษยชาติ ที่จะทำลายความเป็นมนุษย์ให้ร่อยหรอ ถึงความไม่เป็นมนุษย์เสียเป็นส่วนใหญ่, แล้วเราก็จะไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา.

ขอให้สนใจในการที่จะมีอำนาจเหนืออิทธิพลของความสนุกทุก ๆ อย่าง แล้วมีความสุขสวัสดิ์ อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

ปี เดือน คืน วัน ที่ไม่กั๊ดเจ้าของ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในครั้งที่แล้วมา อาตมาบรรยายปาฐกถาธรรม โดยหัวข้อว่า *ความสุข* กับความสนุกนั้นเป็นคนละอย่างต่างกัน; ในครั้งนี้โดยหัวข้อว่า *ปี เดือน คืน วัน ที่ไม่กั๊ดเจ้าของ*.

ระยะนี้ยังเป็นระยะปีใหม่ จึงอยากจะให้ถือเอาความหมายนี้ เป็นความหมายของปีใหม่, มีอะไรใหม่ คือมีเวลาที่ไม่กั๊ดเจ้าของ; เวลาที่กั๊ดเจ้าของ หรือไม่กั๊ดเจ้าของนี้ มีลักษณะเป็นปรมัตถธรรมอยู่น้อย. ท่านทั้งหลายจะต้อง

สนใจฟังให้ดี ๆ เราจะพูดกันด้วยเรื่องปีใหม่ ชีวิตใหม่ ความสุขใหม่ เพื่อความเหมาะสมแก่กาลเวลา.

คำว่า “เจ้าของ” หมายถึง ผู้ที่ยึดถือผูกพันอยู่กับอายุ มีวัน คืน เดือน ปีเป็นของตน ๆ ยังเฝ้าอยู่ในอายุ, มีผลทำให้รู้สึกกลัวตาย. ความรู้สึกกลัวตายนั่น ก็เป็นการกักเจ้าของอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน. ผู้มีตัวตนมีเวลาเป็นของตนย่อมมีปัญหาว่าจะมีการใช้เวลาอันนั้นอย่างไร; ถ้าทำไปด้วยความยึดมั่นถือมั่น ก็เกิดเป็นเวลาที่กักเจ้าของ ขึ้นมา, ถ้าไม่มีความยึดมั่นถือมั่น ไม่มีกิเลสตัณหา เวลาก็ไม่กักเจ้าของ; ใจความ สั้น ๆ มีอยู่อย่างนี้.

ทีนี้ มาคุยกันถึงคำว่า เวลา. เวลาเป็นสิ่งที่รู้จักยาก เข้าใจได้ยาก เอาชนะได้ยาก, แต่ก็มีผู้ที่คิดว่ามันง่าย ๆ; แต่บางคนก็เตลิดเปิดเปิงไปจนถึงกับว่า เวลามิได้เป็นสิ่งที่มืออยู่จริงไปเสียดังนี้ก็มิ. ขอให้ทำความเข้าใจเรื่องนี้กันเป็นพิเศษ.

เวลา กับ เครื่องวัดเวลานั้น เป็นคนละอย่าง; เรารู้จักกันแต่ เครื่องวัดเวลา เช่นนาฬิกาเป็นต้น, หรือเครื่องกำหนดวัน คืน เดือน ปี, อย่างนี้มันเป็นเครื่องวัดเวลา, ไม่ใช่ตัวแท้ของเวลา. เห็นได้ง่ายตรงที่ว่า เครื่องวัดเวลาบอกว่าหนึ่งชั่วโมงด้วยกัน; แต่คนบางคนรู้สึกว่ายาวนานมาก, คนบางคนรู้สึกว่านิดเดียว. เมื่อกำลังมีความทุกข์ร้อน นอนไม่หลับเป็นต้น เวลามันก็ยาว หนึ่งชั่วโมงมันก็ยาวเหลือเกิน. หรือคนเหนื่อยเต็มทีแล้ว จะต้องเดินต่ออีกหนึ่งชั่วโมง มันก็ยาวเหลือเกิน. แต่คนที่มีความต้องการมาก รู้สึกว่าต้องการไม่ทันแก่เวลา, จะรู้สึกว่าเวลานี้มันเร็วเหลือเกิน มันสั้นเหลือเกิน. ดูให้ดีในความรู้สึกของคน, ในช่วงระยะเวลาเท่ากัน, นั้นมันต่างกันมากถึงอย่างนี้.

เวลามี เมื่อมีกิเลสตัณหา และกั๊ดเจ้าของเวลา

สิ่งที่เรียกว่า เวลานั้น มัน ขึ้นอยู่กับกิเลสตัณหา คือความอยากและความยึดมั่นถือมั่น; ถ้าไม่มีกิเลสตัณหา เวลาจะไม่มี, สิ่งที่เรียกว่าเวลาจะไม่มี, ไม่มีสำหรับจะกั๊ดด้วย. ระยะเวลาตั้งแต่คน เริ่มอยาก ด้วยตัณหา กว่าจะสมอยาก ด้วยตัณหา นั้นแหละ คือตัวเวลา, ถ้าไม่มีความอยากเวลาก็ไม่มีความหมายหรือเหมือนกับไม่มีเวลา. ถ้ามีความอยาก พอเริ่มอยากกว่าจะได้สมอยาก นั้นแหละเป็นเวลา, คือมีความหมายขึ้นมาแก่ชีวิตจิตใจ. คนนอนหลับเหมือนกับไม่มีเวลา, คนตื่นรีบทำงานอยู่อย่างขะมักเขม้นมันก็มีเวลา, มีเวลาที่สั้น มีเวลาที่ไม่งั้น. ดังนั้น เรา จะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่าเวลา กับเครื่องวัดเวลา ให้ดี ๆ, อย่าเอาไปปนกัน.

ถ้าไม่มีกิเลส ไม่มีตัณหา คือ ไม่มีมีความอยาก, แล้วสิ่งที่เรียกว่าเวลาก็ไม่มี; เครื่องวัดเวลาก็มีไปตามเรื่องของมัน, นาฬิกาก็เดินไปตามเรื่องของมัน; แต่เวลาที่ทรมานจิตใจของบุคคลนั้นมันไม่มี. นี้เรียกว่า เขาไม่มีเวลา หมดเวลา เขาเป็นผู้กินเวลา, ไม่มีเรื่องอันเกี่ยวกับเวลา, มีอยู่แต่เป็นปัจจุบัน, หยุคอยู่เป็นปัจจุบัน, ไม่มีลักษณะเปลี่ยนเป็นอดีต อนาคต ให้สับสนวุ่นวาย. ถ้า เป็นปุถุชนเวลาก็กินคน; ถ้า เป็นพระอรหันต์คนก็กินเวลา. พระอรหันต์กินเวลาเพราะท่านไม่มีตัณหา, เวลาไม่มีสำหรับที่จะกั๊ดกินท่าน. เครื่องวัดเวลาก็วัดไปตามเรื่องของเครื่องวัดเวลา, เวลามิได้มีสำหรับพระอรหันต์ผู้ไม่มีกิเลสตัณหา.

นี้แหละเรียกว่า เรื่องเวลานี้เป็นเรื่องปรมัตถ์อันลึกซึ้ง อยู่ไม่น้อยทีเดียว; จะมาแยกแยะกันให้เห็นชัดว่าเวลาชนิดไหนกั๊ดกินเจ้าของ, เวลาชนิดไหนไม่กั๊ดกินเจ้าของ, มันก็เป็นเรื่องที่ลึกซึ้งอยู่ ขอให้สนใจ.

เวลากัดเจ้าของ, กัดเจ้าของ : คนที่ยึดมั่นในเวลา คือมีเวลาอยู่ด้วยความอยาก คือมันให้ความทุกข์แก่เขา, ทำให้มีการทบทวนด้วยเรื่องกิจการงานและเรื่องอื่น ๆ เป็นโรคประสาทอยู่ก็มี, เป็นโรคจิตไปแล้วก็มาก, กำลังประกอบอาชญากรรม, กำลังทำสงครามกันอยู่อย่างน่าหวาดเสียว; นี่มันกัดเอาแล้ว, เวลามันกัดเอาแล้ว, เวลามันได้ทำให้คนนั้นทนทุกข์ทรมานแล้ว. นับตั้งแต่บุคคลคนหนึ่งก็ถูกกัด, ถ้าเป็นกันทั้งครอบครัว ครอบครัวก็ถูกกัด, เป็นกันทั้งหมู่บ้าน หมู่บ้านก็ถูกกัด, เป็นกันทั้งเมือง เมืองก็ถูกกัด, เป็นกันทั้งประเทศ ประเทศก็ถูกกัด, กระทั่งว่าเป็นทั่วโลกหรือทั่วจักรวาล. ผู้เป็น ปุถุชนยึดมั่น ด้วยความไม่รู้ ในสิ่งที่เรียกว่าการงานเป็นต้นแล้ว ก็ถูกเวลากัดกิน; ควรจะพิจารณา ดูให้ดี.

ที่ว่า เวลาไม่กัดเจ้าของ นั้น คืออยู่ด้วยชีวิตเย็น, ไม่มีตัณหาอุปาทาน เป็นเครื่องดำเนินชีวิต, ทำงานอยู่ด้วยสติปัญญา ไม่ทำงานอยู่ด้วยกิเลสตัณหา. ข้อนี้ต่างกันยิ่งกว่าฟ้ากับดิน : คนหนึ่งทำงานด้วยกิเลสตัณหา, คนหนึ่งทำงานด้วยสติปัญญา, นี้ต่างกันยิ่งกว่าฟ้ากับดิน; ขอให้สนใจดูให้ดี. สติปัญญาไม่ใช่กิเลสตัณหา, กิเลสตัณหาไม่ใช่สติปัญญา; จะต้องรู้จักสิ่งนี้. เขา มีสติปัญญาตั้งแต่เบื้องต้น ตั้งแต่ก่อนแต่จะทำ กำลังทำ ทำเสร็จแล้ว ก็เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา, ไม่มีตัณหาเป็นเครื่องร้อนใจ ไม่มีอุปาทานเป็นเครื่องหนักหน่วง; เขามีการเตรียมเป็นอย่างดี, ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเวลา, กลับจะหัวเราะเยาะเวลา เช่นทำงานเสร็จทันหรือก่อนเวลา ก็หัวเราะเยาะเวลา; อย่างนี้เรียกว่าเวลาไม่กัดเขา.

รวมความว่า เวลาที่กิเลสตัณหาไม่เตะต้อง ไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง เวลาชนิดนี้ไม่กัดเจ้าของ. เปรียบด้วยตัวอย่างง่าย ๆ เช่นว่า คนสองคน คนหนึ่งซื้อ

ลตดเตอริ้มาสำหรับให้กั๊ดกินหัวใจ กระจวนกระจวายอยู่ด้วยเวลา; ส่วนคนหนึ่งซื่อลตดเตอริ้มาแล้ว ก็สบายใจว่าซื่อมาแล้ว, เมื่อโรมันจะออกก็จะไปตรวจสลาก, ตลอดเวลาลตดเตอริ้อย่างเดียวกันนั้น ไม่กั๊ดหัวใจเขา แต่มันกั๊ดหัวใจของคนทีู้สึกอยู่ด้วยค้นหาด้วยอุปาทาน. นีปีใหม่ควรจะรู้จักซื่อลตดเตอริ้กันเสียใหม่ ชนิดทีจะ ไม่กั๊ดหัวใจเจ้าของ.

ชีวิตที่เป็นทาสของเวลาจะถูกกั๊ด

ทีนี้ ก็จะมาดูกันในเรื่องอันเกี่ยวกับชีวิต, เรารู้จักสิ่งทีเรียกว่าชีวิตกันในลักษณะอย่างไร? มันก็เป็ชีวิต ๒ ชนิดอยู่เหมือนกัน : **ชีวิตทีกั๊ดเจ้าของ** กับ **ชีวิตทีไม่กั๊ดเจ้าของ**; ถ้ามีชีวิตไม่เป็มันก็กั๊ดเอา, ถ้าเป็มันก็ไม่กั๊ด.

ในชั้นแรก ก็มารู้จักกันเสียให้ถูกต้องก่อนว่า เราจะเอาอะไรกันกับชีวิต, เราจะเอาอะไรจากชีวิต, เราจะจัดการจะให้มันเป็อย่างไร? อาตมาเห็นว่า มีชีวิตเพียงไม่กั๊ดเจ้าของก็พอแล้ว. ส่วนมากนั้นอยู่อย่างทีชีวิตกั๊ดเอา, **ชีวิตกั๊ดเอา** เพราะทำผิด ตั้งใจไว้ผิดเกี่ยวกับสิ่งทีเรียกว่าเวลา.

เวลาในชีวิต หรือ **ชีวิตในเวลา**; นีมัน เป็สิ่งเดียวกัน, มันผูกพันกันอย่างนี. ถ้าเวลามันกั๊ด ก็คือชีวิตมันกั๊ด, ชีวิตมันกั๊ดก็เพราะเวลามันกั๊ด, เพราะว่ **ชีวิตไปเป็ทาสของเวลาเสีย**. ขอให้คิดดูให้ดีทีสุด : **ยิ่งจะเอาอะไรกับมันมาก** ด้วยกิเลสค้นหา มันก็ยิ่งกั๊ดมาก; ฉะนั้น อย่าเอาอะไรให้มันมากเกินกว่าทีจำเป็น, เอาเพียงว่ **มีชีวิตเย็นและมีประโยชน์แก่ทุกฝ่าย** ก็ดูเหมือนจะพอแล้ว. เรามีชีวิตเย็นเป็สุขไม่มีความทุกข์, แล้วชีวิตนีก็กำลังเป็ประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ไม่กั๊ด

ใคร มันก็ควรจะพอแล้ว. ถ้าเอาเกินกว่านั้น จะเอาอย่างไร; จะเอาให้มันทรูหรา ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อแข่งกับเทวดา, น้ำมันก็จะตกไปในลักษณะเป็นบ้ำ, เพราะจะเอาอะไรแก่ชีวิตมันมากจนเกินธรรมชาติ เกินธรรมดา เกินความจริง.

ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญาจะไม่ถูกเวลาขบกัด

ที่ว่า **ชีวิตเย็น** ก็คือ **ไม่ถูกเวลาขบกัด**, ทุกอย่างขณะเวลา; ที่ดีกว่านั้น ไปอีกก็คือ **ชีวิตที่ไม่มีความอยากอะไร**, **ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญา**. ถ้าต้องทำการงานก็ทำเสร็จทันก่อนเวลาเสมอ; ที่ดีไปกว่านั้นอีกก็คือ **ไม่มีอะไรเป็นตัวกู ไม่มีอะไรเป็นของกู**, มีแต่สติปัญญาเต็มอยู่ในจิตใจ, ไม่มีค้นหา ไม่มีอุปาทาน มาครองจิตใจ, **มีแต่สติปัญญา** จัดการไป ในสิ่งที่ควรทำ ในสิ่งที่กำลังทำ ในสิ่งที่ได้มา ในสิ่งที่มิได้ ในสิ่งที่ใช้สอย ในสิ่งที่พิทักษ์รักษา, เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา, **ไม่มีความรู้สึกกระคายเคืองแม้แต่น้อย** ไม่ต้องพูดถึงว่าจะทนทมมาน; อย่างนี้เรียกว่ามีชีวิตเย็น.

เพียงแต่มีชีวิตเย็นให้ดูเท่านั้นแหละก็มีประโยชน์แก่ผู้ที่ได้พบเห็น, เขาไม่เห็นแก่ตน เพราะว่ามีสติปัญญา; **เพียงแต่มีชีวิตอยู่ให้ผู้อื่นเห็น** ก็เป็นประโยชน์เหลือที่จะกล่าวเสียแล้ว; ถ้าต้องเคลื่อนไหวไปตามธรรมดา ของสิ่งที่มีการเคลื่อนไหว ก็เคลื่อนไหวไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เพราะอำนาจของสติปัญญา; เลยเย็นกันทุกฝ่ายทุกคนที่เกี่ยวข้องกัน. ไม่มีใครสักคนเดียว ที่ถูกบีบบังคับหรือขบกัด หรือเผาผลาญอยู่ด้วยเวลา, เวลาแห่งกิเลสตัณหานั่น.

ทุกคนต้องทำหน้าที่ด้วยจิตที่ชนะเวลาและเต็มด้วยสติปัญญา

ที่นี้ ก็คู่ต่อไปว่า บุคคลในทุกหน้าที่การงาน ต้องทำงานด้วยจิตที่ชนะแ่เวลา เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา. งานของบุคคลตามธรรมชาติธรรมดาแต่ละคน ก็ทำไปด้วยความรู้สึกปกติ ไม่เกิดความรู้สึกเดือดปล่านเป็นตัวกู – ของกู, คนนั้นก็เย็น ไม่มีเวลากั๊ดกิน, ถ้าเป็น งานของสถาบัน หรือของ สังคม ทุกคนในสถาบัน ก็ทำหน้าที่ของตน ๆ ด้วยจิตที่ชนะแ่เวลา, ถ้าเป็น งานของประเทศชาติ เช่นเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการเมือง เรื่องการปกครอง เรื่องการพัฒนา, แม้ที่สุดแต่เรื่องอาหาร การทูต เป็นต้น, ก็มีจิตไม่ห้วนไหว มีจิตปรกติไม่ห้วนไหว ไม่เป็นทาสของกิเลสตัณหา, ไม่มีอะไรที่เป็นความกลัว, มีแต่ความแน่วใจ มีแต่ความพอใจ มีจิตอยู่เหนือการบีบคั้นของเวลา ในทุกแ่งในทุกมุม เพราะมีจิตเป็นอิสระ, ไม่มีอาการประหม่า หรือสั่นสะท้านอยู่ด้วยความรู้สึกที่เป็นตัณหาอุปาทาน.

ขอให้เข้าใจไว้ว่า ถ้ามีตัณหา มันก็ห้วนไหวด้วยตัณหา ในความอยากด้วยความโง่เขลาหรืออวิชา, ไม่ได้อยากด้วยสติปัญญา; มันก็ห้วนไหวสะทกสะท้านในการที่จะได้, แม้ได้มา ก็ยังสะทกสะท้านด้วยความยินดีหลงไหล, แล้วก็มีจิตหนักหน่วงอยู่ด้วยอุปาทาน – ความยึดมั่นถือมั่นไว้ ในฐานะเป็นตัวกู – ของกู.

ขอให้บุคคลผู้มีหน้าที่การงาน ในส่วนตนก็ดี ส่วนสถาบันหรือสังคมก็ดี ของประเทศชาติก็ดี จงมีจิตชนิดที่ชนะเวลา, อยู่เหนือความบีบคั้นของเวลา มีชีวิตสดใสเยือกเย็น ปฏิบัติหน้าที่ไปด้วยสติปัญญา, อย่าให้ตัณหาหรืออุปาทานเข้ามาเกี่ยวข้องเลย.

พุทธบริษัทต้องกินเวลา เอาชนะเวลาได้

ที่นี้ อยากจะกล่าวว่าเป็นพุทธบริษัทต้องกินเวลา; มิฉะนั้น มิใช่พุทธบริษัท. มีหลักธรรมอันกล่าวถึงเรื่องนี้อยู่แล้วว่า *เวลากินสรรพสัตว์กับทั้งตัวมันเอง*; เวลากินสรรพสัตว์ที่ยังโง่เขลาอยู่ด้วยกิเลสตัณหา แล้วกินตัวมันเอง – กินตัวเวลาเอง คือเลื่อนไป เลื่อนไป หรือผ่านไป ผ่านไป. นี่เป็นธรรมชาติของบุคคลที่ยังไม่รู้จักตัวเวลา ยังเอาชนะเวลาไม่ได้; แต่ถ้ารู้จักเรื่องเวลา รู้จักดำรงชีวิตเกี่ยวกับเวลาแล้ว, ย่อมเอาชนะเวลานั้นได้โดยเด็ดขาด, ไม่ถูกบีบบังคับเอาลนกดทับอยู่ด้วยสิ่งทีเรียกว่าเวลาเลย.

พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ อีกอย่างหนึ่งว่า *ถ้าสัตว์ทั้งหลายได้อาศัยเราเป็นกัลยาณมิตรแล้ว สัตว์ที่มีความเกิดจะพ้นจากความเกิด, สัตว์ที่มีความแก่จะพ้น จากความแก่, สัตว์ที่มีความเจ็บจะพ้นจากความเจ็บ, สัตว์ที่มีความตายก็จะพ้นจากความตาย*, ดังนี้. ฟังดูให้ดี อาศัยพระองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว พ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย, ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ถูกขับไล่ไป ไม่ให้มาเกี่ยวข้องกับจิตใจ คือไม่มี ความทุกข์. “*อาศัยพระองค์เป็นกัลยาณมิตร*” คำนี้ฟังให้ดี; ท่านทรงใช้คำว่า *เป็นกัลยาณมิตร* คือเป็นมิตร, ไม่ต้องเป็นศาสดา เป็นครูบาอาจารย์ เป็นอะไรมากไปกว่าเป็นกัลยาณมิตร.

ครั้นได้ พระองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว ก็รู้จักปฏิบัติเพื่อความไม่มีแห่งตัวตนของตน; คือจะไม่เกิดความรู้สึกประเภทที่เป็นตัวกูหรือเป็นของกูอีกต่อไป, ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็เป็นของธรรมชาติไป ไม่มาเป็นของบุคคลใด จึงพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย. ไม่มีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้น เพราะไม่มีความอยากและความ

ยึดถือในสิ่งใด ๆ, อำนาจของเวลาก็ไม่มี แก่บุคคลผู้ไม่มีตัณหาและอุปาทาน; สิ่งที่เราเรียกว่าตัณหา อย่าได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตเลย.

ขอให้มีแต่สติปัญญา เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา จะต้องการอะไรก็ต้องการด้วยสติปัญญา, อย่าต้องการด้วยกิเลสตัณหา มันต่างกันนัก. ความปรารถนาด้วยกิเลสตัณหา นั้นมันกั๊ดเอา, ความต้องการด้วยสติปัญญานั้นมันไม่กั๊ด, มันเพียงแต่รู้ว่าทำอะไร ควรต้องการอะไร ทำอย่างไร. ดังนั้น จะต้องการอะไร ก็จงต้องการด้วยสติปัญญา, จะทำอะไรก็ทำไปด้วยสติปัญญา, อย่าทำด้วยกิเลสตัณหาที่กั๊ดกั๊ดอยู่ในจิตใจ, จะเก็บเกี่ยวผลงานก็เก็บเกี่ยวผลด้วยสติปัญญา อย่าเก็บเกี่ยวด้วยกิเลสตัณหา; เก็บเกี่ยวผลงานใส่ไว้ในยั้งฉางแห่งความว่างจากตัวตน, แล้วก็บริโภคผลงานจากยั้งฉาง นั้นแหละ ด้วยจิตที่ปราศจากความรู้สึกว่าตัวตน.

นี่มีอยู่เป็น ๒ ฝ่ายตรงกันข้ามอย่างนี้ : พวกหนึ่ง จะคิดอะไร จะต้องการอะไร จะทำอะไร จะเก็บเกี่ยวผลงานอะไร บริโภคผลงานอะไร ก็ทำไปด้วยจิตที่เป็นตัวกู-ของกู, มันก็ มีความต้องการที่ไม่รู้จักเต็ม ไม่รู้จักอึด ไม่รู้จักพออยู่เสมอไป, เวลา มันก็กั๊ดเอา จิตใจของบุคคลชนิดนี้; ที่นี้บุคคล อีกประเภทหนึ่ง ไม่มีความรู้สึกประเภทตัวกู-ของกู มีแต่สติปัญญา ควบคุมร่างกายชีวิตนี้ ให้เคลื่อนไหวไปด้วยอำนาจของสติปัญญา, รู้แต่เพียงว่า อะไรควรทำก็ทำ, อย่างนี้ ก็ไม่มีกิเลสตัณหา สำหรับจะขบกัดจิตใจ ของบุคคลนั้น.

สรุปความสั้น ๆ ก็จะได้ความว่า เวลาที่บุคคลที่มีจิตใจประกอบอยู่ด้วยตัณหาอุปาทาน, เวลาไม่กั๊ดบุคคล ที่มีจิตใจว่างจาก ตัณหาอุปาทาน; ทั้งนี้ เพราะว่า ตัณหาและอุปาทาน นั้นเอง เป็นสิ่งที่ ทำให้เกิดเวลา. เมื่อไม่มีตัณหา

อุปาทาน สิ่งที่เราเรียกว่าเวลานั้นก็ไม่มีในจิตใจของบุคคลนั้น, เครื่องกำหนดเวลา เช่นนาฬิกา เป็นต้น ก็มี มีไปตามแบบ ของเครื่องกำหนดเวลา, นาฬิกาก็เดินไป แต่จิตใจของบุคคลนี้ มีแต่ความเยือกเย็น, มีแต่ความถูกต้อง หรือความพอใจในความถูกต้อง ในความเยือกเย็น ไม่มีส่วนที่เป็นความเร่าร้อน.

ขอให้สังเกตให้เห็นความแตกต่างระหว่างของ ๒ สิ่งนี้ คือ ชีวิตที่มัน กัดเจ้าของ เพราะมันเป็นทาสของเวลา; ชีวิตที่ไม่กัดเจ้าของ เพราะว่ามันมิได้ เป็นทาสของเวลา.

ในโอกาสที่เป็นปีใหม่นี้ ขอให้ท่านทั้งหลาย มีความสุขอย่างใหม่กันบ้าง คือความสุขชนิดที่ไม่ถูกเวลากัดกิน, ไม่มีอุปาทานเป็นเครื่องยึดถือให้หนัก ไม่มีค้นหา เป็นเครื่องเผาผลาญให้เร่าร้อน. ปีใหม่นี้ขอให้มีชีวิตอย่างใหม่ เป็นชีวิตที่ไม่ตกเป็นทาส ของเวลา, ไม่ขึ้นอยู่กัเวลา แต่ขณะเวลาอยู่ทุกเวลาในที่ อยู่ทุกทิพา-ราตรีกาลเทอญ.

ถ้ากิเลสไม่ยึดครอง จิตมีความถูกต้องอยู่ในตัวมันเอง

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในครั้งที่แล้วมา อาตมาบรรยายปาฐกถาธรรม โดยหัวข้อว่า ปี เดือน ค่ำ วัน ที่ไม่กั๊ดเจ้าของ; ส่วนในครั้งนี่ว่า ถ้ากิเลสไม่ยึดครอง จิตมีความถูกต้องอยู่ในตัวมันเอง. นี่เป็นปรมาัตถธรรมที่เราจะต้องทราบเพื่อความสะดวกหรือความง่าย ในการที่จะปฏิบัติศีลธรรม. ถ้าเราเพียงแต่ ระวังไม่ให้กิเลสเกิดขึ้น, จิตนี้ก็จะคิดไปแต่ในทางที่ถูกต้อง เป็นเหตุให้พูดให้ทำไปได้ ในทางที่ถูกต้องโดยตัวมันเอง.

จิตล้วน ๆ เป็นประภัสสร เกิดกิเลสเมื่อมีวิชาขณะสัมผัส

มาคู่กันถึงธรรมชาติของจิตก่อน : จิตล้วน ๆ เป็นธาตุฝ่ายนามธรรม ชนิดหนึ่ง ไม่มีกิเลส ยังไม่มีกิเลส เรียกว่า เป็นธรรมชาติประภัสสร แต่มันยังให้โอกาสแก่การเกิดกิเลส; ดังนั้น จิตจึงเสerahมองทุกคราวที่กิเลสเกิดขึ้น, เหมือนแขกจรมา ทำให้บ้านนั้นยุ่งยาก. การฝึกจิตเพื่อไม่ให้จิตเกิดกิเลสได้อีกต่อไป นี้เรียกว่าจิตตภาวนา; เป็นสิ่งที่ ทุกคนจะต้องกระทำเพื่อประโยชน์แก่ความผาสุกของตนเอง.

ที่นี่ มาคู่กันว่า จิตเกิดกิเลสได้อย่างไร ? จิตตามธรรมชาติที่เป็นประภัสสรนั้น เมื่อมีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และปราศจากวิชา – ความรู้ หรือ สติสัมปชัญญะ; ก็เป็นโอกาสให้อวิชาเข้าไปผสมโรง ในขณะที่แห่งผัสสะ นั้นเอง, การปรุงแต่งไปตามอำนาจของอวิชาที่มีขึ้นมา คือ การสัมผัสนั้น ก็เป็นการสัมผัสโดยอวิชา มีอวิชาเข้าไปปรุงแต่ง. เมื่อเป็นผัสสะอวิชา ก็ให้เกิดเวทนาชนิดที่ควบคุมอยู่ด้วยอวิชา, เป็นเวทนาชนิดที่ทำให้เกิดความยินดียินร้ายแก่จิต ในขณะที่ปรุงแต่งอยู่ด้วยอวิชา; ดังนั้น กิเลสก็เกิดขึ้น เพราะความยินดียินร้าย นั้นเอง : เกิดกิเลสประเภท โลภะหรือราคะ เพราะความยินดี, เกิดกิเลสประเภท โทสะ หรือ โกรธ เพราะความยินร้าย, เกิดกิเลสประเภท โมหะ เพราะไม่รู้ว่าจะยินดียินร้ายอย่างไร เวทนาก็ยังจับจิตอยู่ได้แต่ มีความคิดวิตกกังวลมัวเมา ไปตามธรรมชาติของมัน.

ทุกขณะสัมผัส ถ้ามีสติปัญญาเกี่ยวข้องกับกิเลสเกิดไม่ได้

ที่นี่ ก็จะคู่กันต่อไป ถึง จิตที่ไม่เกิดกิเลส ไม่อาจจะเกิดกิเลส, แล้วก็ไม่เกิดความรู้สึกเป็น ตัวกูหรือของกู; ข้อนี้เป็นไป เมื่อผัสสะนั้น ๆ มี สติสัมปชัญญะ เข้ามาเกี่ยวข้อง เข้ามาคุ้มครอง เข้ามาจัดการ, มีสติสัมปชัญญะ เข้ามาเกี่ยวข้อง คุ้มครอง หรือจัดการ, ปราศจากอวิชาโดยประการทั้งปวง. เมื่อ ผัสสะปราศจากอวิชา มันก็ปรุงแต่งเวทนา ชนิดที่ไม่ประกอบไปด้วยอวิชา, หรือไม่เป็นเหยื่อแก่ตัณหาและอุปาทาน; คือสติและสัมปชัญญะนั้น ทำให้เฉยได้ หรือปกติอยู่ได้ จากอำนาจของอารมณ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง. ผัสสะมีอิสระ เรียกว่ามีอิสระ เพราะวิชาหรือปัญญาเข้าไปเกี่ยวข้อง, ไม่เกิดเวทนา หลอกให้ ยินดีหรือ ยินร้าย. เมื่อไม่มีเวทนาที่เป็นเหตุให้ยินดีหรือยินร้าย ก็ไม่มีตัณหา เกิดขึ้นจาก เวทนานั้น; ไม่มีตัณหา ก็ไม่มีอุปาทาน; ไม่มีอุปาทานก็ไม่เกิดความรู้สึก คือ ไม่ได้ปรุงแต่งความรู้สึกที่เป็นตัวตน – ของตน หรือเป็นตัวกู – ของกูขึ้นมา.

ความลับของเรื่องอนาคตที่ว่าไม่มีตัวตน-ของตน

ข้อนี้แหละเป็นความลับในเรื่องอนาคต ที่เราทั้งหลายควรจะได้ทราบไว้ว่า สิ่งที่เรียกว่าตัวตนหรือของตนนั้น เป็นเพียงความรู้สึกเท่านั้น, ไม่ได้มีตัวตนอันแท้จริงอย่างไร; แม้จะเดียดจัดเป็นตัวกู เป็นของกู มันก็เป็นเพียงความรู้สึกเท่านั้น ไม่ใช่ตัวตนอะไร. ความลับมันเป็นของธรรมชาติ; ถ้า เมื่อใด จิตเกิดความรู้สึกอยากด้วยอวิชา มีความอยากด้วยอำนาจของอวิชาแล้ว, ความอยากอันนั้น หรือที่เรียกว่า ตัณหา นั้นแหละ จะปรุงให้เกิดความรู้สึกมีตัวผู้อยาก.

น้ำมันฟังดูแล้วก็แปลก ว่า ความอยากมีก่อน เกิดก่อน แล้วตัวผู้อยาก เกิดทีหลัง; นั่นแหละคือความเป็นมายา เป็นของลม ๆ แล้ง ๆ ของสิ่งที่เรียกว่า ตัวกู หรือตัวตน. นี่เป็นความลับของเรื่องอนัตตา ที่ว่าไม่มีตัวตน ไม่มีตัวตน. ความรู้สึกที่ตัวตนหรือของตน มันเพิ่งเกิด, มันเพิ่ง เกิดต่อเมื่อความอยาก เป็นไปอย่างแรงกล้า, มันเป็นความคิดปรุงแต่งของจิต ที่ปรุงแต่งออกมาจาก ตัณหา.

นี่คือความไม่มีตัวตนของธรรมชาติ แต่มันก็ปรุงแต่งให้เกิดความรู้สึกว่ามีตัวตน; เมื่อ มีความรู้สึกว่ามีตัวตน นั่นแหละมันเกิดเรื่อง ก็ว่ามัน จะต้องเป็น ทุกข์นานาประการ เพราะความหนักแน่นตัวตน, และมัน จะเป็นเหตุให้กระทำสิ่ง ที่ไม่ควรทำ อีกนานาประการ เป็นเหตุให้เป็นทุกข์ ทั้งตนเองและทั้งผู้อื่น. ดูให้ดีว่า ผลผลิตของความอยาก ก็คือความรู้สึกว่ามีตัวกูผู้อยาก; ถ้าไม่มีความอยาก เป็นไปในจิตแล้ว ความรู้สึกที่ตัวกู ตัวตน ผู้ต้องการนี้มันก็ไม่มี. เมื่อไม่มี ความรู้สึกเป็นตัวตน ตัวกูผู้อยากแล้ว มันก็ไม่หนักอกหนักใจอะไร.

ความยินดียินร้ายทำให้เกิดความอยาก : ยินดีก็อยากไปอย่างหนึ่ง, ยินร้ายก็อยากไปอย่างหนึ่ง. ความอยากเป็นไปอย่างแรงกล้าแล้ว ก็ปรุงแต่งให้มีความคิดเป็นตัวผู้อยาก, ตัวผู้อยากเกิดมาจากความอยาก, ความอยากเกิดมาจาก ความน่ายินดีน่ายินร้ายของจิตที่ประกอบไปด้วยอวิชชา. เมื่อเกิดตัวตนขึ้นมาแล้ว มันก็เป็นทุกข์อย่างไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้, มัน เป็นเหมือนการหิวของหนัก. ท่านทั้งหลายลองเทียบเคียงดูเองว่า ของหนักพอหิวขึ้นมาหิวเท่านั้นมันก็หนัก, ถ้าวางเสียมันก็ไม่หนัก, ถ้าเอามาหิวไว้มันก็หนัก; จึงเกิดมีหลักธรรมะตายตัว

ขึ้นมาว่า เป็นทุกข์เพราะยึดมั่น, ถ้าไม่ยึดมั่นก็ไม่เป็นทุกข์. คนเราจะทำอะไรก็ได้ทุกอย่าง, ถ้าไม่ยึดมั่นในตัวผู้กระทำหรือผลของการกระทำ มันก็ไม่เป็นทุกข์, พอยึดมั่นเท่านั้นมันก็จะ เป็นทุกข์.

สายแห่งความทุกข์สั้น ๆ –ละเอียด–รวบยอด–ที่เห็นง่าย ๆ, และหลักปฏิบัติสั้น ๆ ที่ไม่ให้มีความทุกข์

นี่ ความทุกข์เกิดจากความยึดมั่นว่าตัวตน; ความยึดมั่นว่า ตัวตนเกิดมาจากตัณหา; ตัณหาที่มีอวิชชาเป็นตัวปรุงแต่งในเบื้องต้น; แต่เรากล่าวเป็นหลักสั้น ๆ ตรง ๆ ว่า ความทุกข์เกิดมาจากตัณหา. แต่โดยรายละเอียดนั้น ความทุกข์มันเกิดมาจากความยึดมั่นถือมั่น, ความยึดมั่นถือมั่น มันเกิดมาจากตัณหา, ตัณหา มันมีมูลมาจากอวิชชา. ถ้ากล่าวอย่าง รวบยอด ที่สุด ก็พูดว่า ความทุกข์มาจากอวิชชา. ถ้ากล่าว เฉพาะที่เห็นได้ง่าย ๆ ก็ว่าความทุกข์มาจากตัณหา, และตัณหาทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นความทุกข์อยู่ในตัวมันเอง.

มีพระบาลีว่า ภราทาน์ ทุกข์ โลก – การถือของหนักเป็นความทุกข์ในโลก, ภารนิกุเขปนํ สุขํ – การวางของหนักลงเสีย เป็นความสุข. ดังนั้น ทุกคนควรจะมีชีวิตชนิดที่ไม่ยึดของหนัก ไม่แบกของหนัก ไม่หิ้วของหนัก ไม่หาบของหนัก ซึ่งเรียกว่าอุปธิ, มีการถือแบกของหนักแล้วก็ย่อมจะเป็นทุกข์. แต่ว่ามีสติปัญญาสำหรับจะทำอะไรไปก็ได้ ตามที่ควรจะทำ โดยไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น.

คนธรรมดา มักจะเข้าใจไปว่า ต้องมีความอยากอย่างแรง ต้องมีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่จะกระทำอย่างแรง มันจึงจะทำไปได้; ถูกแล้ว ทำอย่างแรงอย่างนั้นมันเป็นอย่างแรงของกิเลส แล้วมันก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์. แต่ ถ้าเราจะมีสติสัมปชัญญะ มีปัญญา ไม่ให้เกิดความยึดมั่น, แล้วก็ทำสิ่งทุกอย่างที่จะต้องทำไปด้วยอำนาจของสติสัมปชัญญะและปัญญา มันเป็นการกระทำที่แรงกว่า ดีกว่า ได้ผลกว่า แล้วไม่เป็นทุกข์เลย. ขอให้มีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างเพียงพอ ที่จะยึดถือเป็นหลักสำหรับปฏิบัติ, ไม่ใช่ยึดถือเอาเป็นตัวตน, แต่ยึดถือเป็นหลักสำหรับปฏิบัติ; อย่าให้ผิดพลาดได้.

จิตประภัสสรมีความถูกต้องอยู่ในตัวเอง, ถ้าได้รับการฝึกฝนจนประภัสสรตายตัว กิเลสก็เกิดไม่ได้

ที่นี่ จะคู่ต่อไป ถึงความที่จิตนี้มันมีธรรมชาติเป็นความถูกต้อง มีความถูกต้องอยู่ในตัวมันเอง, ถ้าไม่มีกิเลสเข้ามายึดครอง; ถ้าไม่มีกิเลสเกิดขึ้น จิตก็เป็นประภัสสร คือส่องใสอยู่ตามธรรมชาติ. จิตประภัสสรนี้ ไม่ยินดีไม่ยินร้ายอะไร, มันก็ไม่เกิดความอยาก ไม่เกิดตัณหาอุปาทานอะไร. จิตประภัสสรเพราะไม่มีอะไรเข้าไปปรุงแต่ง, ไม่เกิดการปรุงแต่งในจิตประภัสสรได้; ดังนั้น จิตประภัสสรจึงไม่มีการปรุงแต่ง ที่เป็นความเห็นแก่ตน, ไม่อาจจะเกิดความเห็นแก่ตัวตน หรือตัวกูในจิตประภัสสร, จึงไม่มีการคิดปรุงแต่ง ที่จะทำร้ายหรือประทุษร้ายผู้อื่น. เมื่อจิตเป็นประภัสสรก็สามารถทำอะไรได้ ด้วยความไม่เห็นแก่ตน, ไม่ทำอันตรายผู้อื่น จึงไม่เกิดวิกฤตการณ์ใด ๆ แก่ทุกฝ่าย, เป็นอยู่ได้ด้วยความสงบ.

จิตประภัสสร นั้น เป็นของที่ยังไม่ตายตัวสำหรับคนทั่วไป เป็นเหตุให้กิเลสเกิดได้, เป็นโอกาสให้กิเลสเกิดได้. ถ้าได้รับการฝึกฝน ด้วยจิตตภาวนาจนเป็นจิตประภัสสรตายตัว ก็เป็นจิตของพระอรหันต์แล้ว จิตนั้นก็ไม้อาจจะเกิดกิเลส, ไม้อาจจะเป็นที่ตั้งแห่งการเกิดกิเลส, ไม่มีโอกาสแก่การเกิดกิเลสได้อีกต่อไป; อย่างนี้เป็นประภัสสรถาวร. ประภัสสรตามธรรมชาติ ตามธรรมดานั้น มันยังเป็นโอกาสให้เกิดกิเลส เหมือนกับยังอ่อนอยู่; ต้องฝึกฝนโดยวิธีที่ถูกต้องทุกอย่างทุกประการ ให้เป็นประภัสสรอยู่ได้โดยเด็ดขาด, อะไร ๆ จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ไม้อาจจะเกิดการปรุงแต่งขึ้นมา จนเปลี่ยนแปลงสภาพประภัสสร. จิตประภัสสรอยู่ด้วยความถูกต้อง เพราะไม่มีกิเลสยึดครอง ดังนี้.

ที่นี้ ก็จะดูปัญหาใหญ่ในโลกนี้ เมื่อเกิดกิเลสแล้ว มันก็มีการกระทำที่ไร้ศีลธรรม, ไม่มีศีลธรรม มันก็เบียดเบียนซึ่งกันและกัน. ความไร้ศีลธรรมนั้น พูกว่าแต่ก่อนก็ได้ เป็นเพียงความประพฤติผิด ในระดับบุคคลต่อบุคคล มีการกระทำผิดในระดับบุคคลต่อบุคคล. เดียวนี้ความไร้ศีลธรรมนั้น มันสูงขึ้นมาจนเป็นระดับโลก, มีความไร้ศีลธรรมในระดับโลก เป็นความเกราะระหว่างชาติ ก็เบียดเบียนกัน, มุ่งหมายจะเบียดเบียนกัน, พยายามจะเบียดเบียนกัน อย่างไม่มีที่สิ้นสุด, เพราะความเห็นแก่ตน คือกิเลสที่เกิดขึ้น, ความเห็นแก่ตนนี้ เป็นสิ่งที่สามารถทำลายโลกทั้งโลกได้. เดียวนี้โลกมันแคบนิดเดียว เพราะความเจริญในทางคมนาคมและอื่น ๆ ถึงกันหมด, อะไรเกิดขึ้นก็เป็นไปได้ทั่วโลก เนื่องกันทั่วโลก มีปฏิกริยาไปทั่วโลก; มันเกิดขึ้นมาจากความเห็นแก่ตน.

พุทธศาสนาสอนให้ไม่ยึดมั่นในสิ่งใด ๆ โดยประการทั้งปวง ไม่ว่าจะ เป็นความชั่วหรือความดี; ดังนั้นอย่าทำลายเกียรติยศของพุทธศาสนา ที่สอนให้ หลุดพ้นจากความชั่วและความดี, ให้อยู่เหนือความชั่วและความดี. ความดีเป็น พืชเป็นภัยขึ้นมา เพราะความยึดมั่น; มีกิเลสยึดมั่นในความดี ก็เป็นเรื่องยุ่งไป หมด คือมีความโกลาหลวุ่นวาย ระส่ำระสายในจิต เพราะยึดมั่นในความดี.

หลักปฏิบัติที่ทำให้มีชีวิตเป็นอยู่เบาสบายไม่มีปัญหายุ่งใจ

ที่นี้ ก็จะไปพูดถึง การดำรงจิตให้อยู่ในความถูกต้อง คือไม่เปิดโอกาสให้ กิเลสครอบงำ มีสติสัมปชัญญะ เป็นเครื่องป้องกัน; ถ้าไม่มีกิเลสมาครอบงำ จิต นี้ก็เป็นประภัสสร, เป็นจิตล้วน ๆ เป็นจิตล้วน ๆ ตั้งอยู่ในลักษณะเป็นกลาง ๆ ไม่เอียงซ้าย ไม่เอียงขวา จึงสามารถดำรงอยู่ในความถูกต้อง ในทุก ๆ ความหมาย.

โดยใจความสั้น ๆ ง่าย ๆ ก็ว่า ดำรงจิตให้อยู่ในความถูกต้อง ไม่ตก ไปในทางความยินดีหรือความยินร้าย, รู้สึกตัวเมื่อมีผัสสะมากระทบทางอายตนะใด ๆ ซึ่งเป็นกิจประจำวันของมนุษย์ในโลก เพราะมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คอยรับ สัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ตลอดเวลา; นี้เรียกว่ามีผัสสะ. ถ้ามีผัสสะ มา กระทบแล้ว ก็ระวังให้ดี : ให้มีสติสัมปชัญญะทันเวลา, ไม่ทำไปตามอำนาจของ สิ่งที่มากระทบ แล้วทำให้อินดีบ้าง ทำให้อินร้ายบ้าง ซึ่งเกิดกิเลส เป็นความอยาก และมีตัวตน ตัวกู้อยาก; เรื่องมันก็ไปกันใหญ่ เป็นความทุกข์ขี้ดียว.

ให้มีสติปัญญาที่มีความรู้ในเรื่องของธรรมะ หรือในเรื่องของธรรมชาติ; มองเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง, ความเป็นเช่นนั้นเอง, เห็นการปรุงแต่งของมัน ในลักษณะที่เป็นเช่นนั้นเอง; ครั้น ถูกปรุงแต่งแล้ว ก็มีความเป็นเช่นนั้นเอง, สุกท้ายคือจะต้องเป็นทุกข์.

ดังนั้น จึงมีหลักตายตัวอย่างสำคัญว่า ต้องมีสติ มีสัมปชัญญะ มีปัญญา เกี่ยวข้องกับทุกสิ่งที่เข้ามากระทบ; นี้เรียกว่า เป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง จากบทพระบาลีว่า อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขมาโทมนสฺส – เป็นผู้มี ความเพียรเผากิเลส มีสติสัมปชัญญะระมัดระวังอยู่เรื่อย นำออกเสียซึ่งอภิขมาและ โทมนัสในโลก. นี้แหละ คือวิธีการดำรงชีวิต การครองชีวิต ถูกต้องตามหลัก ของพระพุทธศาสนา เป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา, เรียกว่า ดำเนินชีวิตในทาง สายกลาง ไม่ให้เกิดยินดียินร้าย เพราะมีสติสัมปชัญญะ มีความระมัดระวัง มี ความรู้สึกตัวทั่วพร้อม. ใช้คำว่ามีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม; ให้มีความรู้สึกตัวทั่ว พร้อมนั้นแหละเป็นชีวิต; ให้ชีวิตนี้เป็นความรู้สึกตัวทั่วพร้อมอยู่ตลอดเวลา แล้วอภิขมาและโทมนัสก็เกิดไม่ได้. อภิขมาคือความยินดี โทมนัสคือความยิน ร้าย; เรียกชื่ออย่างอื่นก็มี แต่ใจความสำคัญมันอยู่ที่ยินดีและยินร้าย.

ไม่ยินดีไม่ยินร้าย ก็ไม่เกิดความอยาก ก็ไม่เกิดตัณหา ก็ไม่เกิดอุปาทาน, มีสติสัมปชัญญะ รู้สึกตัวได้ทันทั่วทั้งที่ มีปัญญารู้ว่าจะต้องจัดการอย่างไร โดยที่ไม่ ต้องไปยึดมั่นถือมั่น, โดยไม่ต้องมีความยินดียินร้าย, โดยที่ไม่ต้องมีความยึดมั่นถือ มั่น เป็นตัวตนหรือเป็นของตน ด้วยอำนาจของความอยาก. นี้เรียกว่า เป็นการ ป้องกันไว้ได้ ไม่ให้เกิดความยินดียินร้าย แต่พระบาลีเรียกว่านำออกเสียได้ซึ่ง

อภิขณาและโทมนัสในโลก. คือทำให้ไม่มีความยินดีหรือความยินร้ายใด ๆ เกิดขึ้นได้ในจิตใจนี้, ราวกับว่าในโลกนี้ไม่มีความยินดียินร้าย, ไม่มีสิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยินดียินร้าย; เหล่านี้เป็นไป เพราะอำนาจแห่งสติสัมปชัญญะและปัญญา.

ขอให้ทุกคน ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ซึ่งสามารถจะจัดจะทำให้ถูกต้อง ในการที่จะมีสติในเบื้องต้น, มีสัมปชัญญะในท่ามกลาง, มีปัญญาในขั้นสุดท้าย. สติ คือระลึกได้ทันทั่วทั้ง, สัมปชัญญะ ก็รู้สึกตัวอยู่, ปัญญา ก็มีความรู้ต่อไปว่า ควรจะทำอะไรกับเรื่องเหล่านี้ กับเรื่องนี้; ถ้าไม่ต้องทำก็ไม่ต้องทำอะไร, ถ้า ต้องทำก็ทำไปให้สำเร็จประโยชน์โดยไม่ต้องเป็นทุกข์. ดังนั้น เขาจะทำอะไรก็ได้ ในลักษณะที่ตัวเองก็ไม่มีความทุกข์, แล้วเป็นประโยชน์แก่คนทุกฝ่าย; มีชีวิตอยู่ อย่างถูกต้อง คือตัวเองก็ไม่เป็นทุกข์, มีการเคลื่อนไหวที่เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย, นี้คือการมีชีวิตอยู่ด้วยความถูกต้อง, ใช้คุณสมบัติของจิตประภัสสร คือจิตที่ผ่องใส รักษาความผ่องใสของจิตไว้ได้ตลอดเวลา. จึงกล่าวว่า ถ้ากิเลสไม่ยึดครองจิต ก็มีความถูกต้องอยู่ในตัวมันเอง ในตัวมันเอง; ระวังอย่าให้จิตเศร้าหมอง มันจะ มีความถูกต้องอยู่ในตัวมันเอง, มันเป็นอัตโนมัติ, แล้วมันมีลักษณะที่ง่ายมาก ถ้า ประพฤติกระทำไปอย่างถูกต้อง คือ ระวังไม่ให้กิเลสเกิดขึ้นครอบงำจิตได้.

หวังว่าท่านสาธุชนทั้งหลาย ผู้สนใจในธรรม โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนา จงรู้จักดำรงชีวิต ดำเนินชีวิต ให้ประกอบอยู่ด้วยความรู้สึกตัวทั่วพร้อม คือ มีสติ มีสัมปชัญญะ มีปัญญา รวมเข้าด้วยกัน เรียกว่าความรู้สึกตัวทั่วพร้อม; ให้

ความรู้สึกตัวพร้อมนั้นแหละเป็นตัวชีวิต, ให้ชีวิตเป็นความรู้สึกตัวพร้อม, แล้วท่านก็จะไม่ประสบความทุกข์ใด ๆ มีความผาสุกในหน้าที่และการทำงาน, ก้าวหน้าไปตามทางของพระธรรม, เป็นความสุขสวัสดิ์ อยู่ทุกทีพาราตริ จงทั่วทุกคนเทอญ.

เกิดกิเลสแต่ละเพลง เพราะทำผิดเมื่อผัสสะ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมาบรรยายธรรมะตลอดมา ด้วยความหวังว่า *ปรมาตธรรม* กลับมา
โลกาสว่างไสว, และมีผลเป็นที่ธรรมกลับมา โลกาสงบเย็น. ในครั้งที่แล้วมาได้
บรรยายโดยหัวข้อว่า ถ้ากิเลสไม่ยึดครอง จิตมีความถูกต้องอยู่ในตัวเอง; ส่วนใน
ครั้งนี้ว่า เกิดกิเลสแต่ละเพลงเพราะทำผิดเมื่อผัสสะ.

เมื่อมีความรู้เกี่ยวกับการเกิดของกิเลส ก็สามารถจะควบคุมกิเลสได้.
กิเลสคืออะไร, กิเลสคืออะไร? เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจกันให้ถึงที่สุด. กิเลสนั้นคือศัตรู

ของมนุษย์ เป็นข้าศึกต่อมนุษยธรรม. มนุษย์ไม่เป็นมนุษย์ที่ถูกต้องก็เพราะมีกิเลส. กิเลสเป็นศัตรูหรือมารร้ายอยู่ในภายใน เป็นเหตุให้มีการกระทำผิดออกมาถึงภายนอก ทำให้มนุษย์มีลักษณะเหมือนกับนอนอยู่ในกองไฟ ชนิดที่มองเห็นยากที่สุด, มันเป็นไฟที่เย็น เป็นไฟที่ไม่แสดงอาการเหมือนกับไฟธรรมดาเรียกว่าเป็นไฟลับ ไฟเย็น มองเห็นยาก มีหน้าซำเป็นสิ่งที่หลอกลวงอย่างยิ่ง จนคนธรรมดาเห็นเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ เห็นกิเลสเป็นสิ่งที่มิประโยชน์, เห็นกิเลสเป็นสิ่งที่น่ารัก น่าพอใจไปเสีย; ดังนั้น จะต้องศึกษากันให้ละเอียดลออ ให้รู้จักเท่าทันกิเลส.

คำแปล-อุปมา-ประเภท-หลักการสงเคราะห์ ของกิเลส

ที่นี้ ก็มา ดูกันถึงคำว่ากิเลส ๆ. กิเลส คำนี้โดยพยัญชนะแปลว่า ของสกปรก; เมื่อมนุษย์คนแรกได้ค้นพบสิ่งสกปรกในภายในใจ ก็ยืมเอาคำว่าสกปรกภายนอก ของภายนอกมาเป็นชื่อของกิเลส. เมื่อได้ยืมคำว่ากิเลส จงนึกถึงความสกปรก มีความสกปรกแล้วก็ แปรเปลี่ยน. แปรเปลี่ยนอะไร? แปรเปลี่ยนจิตที่เกิดกิเลสนั่นเอง, แปรเปลี่ยนจิตปิดโพธิ, แปรเปลี่ยนจิต แล้วก็ปิดโพธิ; คือความรู้อันถูกต้องถูกปิด เสียโดยกิเลส, ไม่ปรากฏ ไม่เกิด. ความสกปรก นั้นเป็นภายใน คือเป็นภายในจิต เกิดแก่จิต เกิดแล้วก็มืดและร้อน; คือ มีทั้งความโง่และความทนทุกข์อย่างเป็นมายาที่หลอกลวงให้เห็นว่าเป็นสุข คนจึงพอใจที่จะมีกิเลส โดยไม่รู้สีกตัว.

ถ้าจะ อุปมากิเลส ในอาการที่ต่าง ๆ กัน มันก็ เหมือนกับถูกไฟไหม้ ก็ได้ ถูกน้ำท่วม ก็ได้ จมเลนอยู่ ก็ได้; มันเป็นของแปลก. เหมือนกับไฟไหม้

ร้อนระงมอยู่อย่างนี้ก็มี เพราะมัน ทำให้ร้อนไปหมดทั้งร่างกายและทางใจ, ที่ว่าเหมือนกับน้ำท่วม นั้น ก็เพราะว่ามันท่วมทับให้ จมอยู่ภายใต้ น้ำ ซึ่งหมายถึงความตายชนิดหนึ่ง, ที่ว่าเหมือนกับ ตกเลนนั้นมันขึ้นยาก คนที่เคยตกเลนมาแล้วก็จะ

รู้สึกรู้จักได้ดี ว่ามันมีแต่จะจมลงไป จมลงไป มันขึ้นยาก ถ้าจมมิดมันก็ตายเลย.

นี่คำว่ากิเลสเป็นของสกปรกแปดเปื้อนจิตปิดโพธิ, ให้เกิดปฏิกิริยาเป็นเหมือนกับไฟไหม้ เหมือนกับน้ำท่วม เหมือนกับตกเลน, ดังนี้เป็นต้น.

ที่นี้ ก็มาดูกันถึง **ประเภทหรือชนิดของกิเลส.** กิเลสมีอยู่มากมายหลายรูปแบบ ถ้าจะแจกกันโดยรายละเอียดแล้วก็มาก ไม่หวาดไหว; ดังนั้น เราจะพิจารณากันแต่โดยเค้าโดยประเภท หรือโดยเป็นหมวด ๆ ซึ่งพอที่จะจำแนกได้เป็น ๓ หมวด : กิเลสพวกหนึ่งทำให้เกิดความรัก ความอยากได้ **ดึงเข้ามา** หาตัว แล้วก็กอดรัดไว้, นี้ได้แก่กิเลส **พวกราคะหรือโลภะ**; กิเลสพวกหนึ่งทำให้โกรธแค้นขัดเคือง **ผลักออกไป** ทำลายเสีย ฆ่าเสีย, นี้ก็ได้แก่กิเลส **ประเภทโทสะหรือโกรธะ**; ที่นี้ กิเลสอีกประเภทหนึ่งทำให้หลง **ทำให้มัวเมา** ทำให้เพลิดเพลิด, นี้ได้แก่ กิเลสประเภทโมหะ.

กิเลสจะมีมากมายอย่างไร ก็จะ **สงเคราะห์ลงได้** โดยหลัก ๓ ประการนี้; ดังนั้น เป็นการง่ายสำหรับท่านทั้งหลาย จะรู้ว่ากิเลสที่กำลังเกิดอยู่นั้น เป็นกิเลสประเภทไหน, ก็ดูที่กิริยาอาการของมัน : ถ้ามัน มีลักษณะดึงเข้ามา ก็เป็นกิเลสประเภทราคะหรือโลภะ, ถ้ามันเป็น **ความรู้สึกที่ผลักออกไป** จะ

ทำลายเสียเป็นต้น ก็เป็นกิเลสประเภทโทสะหรือโกรธะ, ถ้าทำให้หลงอยู่รอบ ๆ ไม่แน่ว่าจะดึงเข้ามาหรือจะผลักออกไป ก็เป็นกิเลสประเภทโมหะ. ท่านทั้งหลาย ก็อาจจะ

รู้จักกิเลสได้ด้วยตนเอง, กิเลสของตนเองรู้จักได้ด้วยตนเอง โดยสังเกตลักษณะอาการดังที่กล่าวมานี้.

กิเลสมีทั้งเสน่ห์ช่วยวนและโทษเลวร้าย

ที่นี้ สิ่งที่น่าพิจารณาต่อไปอีก ก็คือสิ่งที่เรียกว่า อัสสาทะ และอาทีนวะ, คือเสน่ห์ของกิเลสและโทษของกิเลส. อัสสาทะคือเสน่ห์, อาทีนวะคือโทษอันเลวร้าย. กิเลสนี้มีความหลอกลวง โดยมีเสน่ห์เหลือประมาณ; เสน่ห์ช่วยใจให้คนหลงรัก ที่จะมีกิเลส มีความรู้สึกเป็นสุข ตามแบบของอันทพาล ด้วยอำนาจเสน่ห์ของกิเลส, ถึงคนดี ๆ ก็เผลอ มีความหลงเสน่ห์ของกิเลส ชั้นที่ละเอียดประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

นี่กิเลสมีโทษซ่อนไว้อย่างเลวร้าย มันปิดความเลวร้ายไว้ ด้วยเสน่ห์ที่ช่วยวน ในลักษณะที่เป็นมายา; เมื่อมีกิเลสครอบงำแล้ว มันก็ทำสิ่งเลวร้ายได้ทุกอย่าง เช่นจะฆ่าพ่อแม่ของตนก็ได้, ฆ่าเพื่อนที่เป็นที่รักก็ได้, กระทั่งฆ่าพระอรหันต์ก็ได้, เพราะมัน มีอำนาจที่ทำให้จิตใจมีมดมนต์ เห็นกลับเป็นตรงกันข้ามอย่างที่เราเรียกว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว.

บทบาทของกิเลส

ที่นี้ ก็มา ดูบทบาทหรือบทเพลงของกิเลสกันต่อไป. บทเพลงของกิเลสโดยรายละเอียด ก็มีมากมายเหลือที่จะกล่าว; แต่ถ้าจะสรุปก็จะเป็นดังที่กล่าวแล้วว่า กิเลสโงะนั้นนั้นถึงเข้ามา, กิเลสโงะนั้นนั้นผลักออกไป, กิเลสโงะนั้นนั้นทำให้วนอยู่รอบ ๆ; นี่คือบทบาทหรือบทเพลงของกิเลส. รวมกันแล้วก็ มีอาการความเลวร้ายทนทุกข์ทรมานหลายอย่าง หลายประการเช่นกัน : มีอาการท่วมทับ เหมือนกับน้ำท่วมหรือของทับนี้ก็มี, มีอาการทำให้เปื้อน ให้สกปรกเลอะเทอะไปหมด อย่างนี้ก็มี, มีอาการเผาผลาญเหมือนกับเอาไฟลน อย่างนี้ก็มี, มีอาการเสียบแทง เหมือนถูกแทง ด้วยของมีคมของแหลม อย่างนี้ก็มี, ร้อยรัดเหมือนกับเย็บด้วยเครื่องเย็บ อย่างนี้ก็มี.

ยิ่งกว่านั้นมีอาการที่จะจูงมุกคนให้ไปทางไหนก็ได้. กิเลสมีอำนาจที่จะจูงคนให้ทำอะไรได้ตามความต้องการของกิเลส, กิเลสมีลักษณะผูกพัน มีลักษณะผูกมัด คือผูกพันให้มีคอยู่ ผูกมัดให้ติดอยู่, มีลักษณะหุ้มห่อไม่ให้เป็นที่อิสระ, ครอบงำคือมีอำนาจอยู่เหนือ, มีลักษณะเป็นการคบคตอย่างไม่ปราณีปราศรัย, มีลักษณะขบกัดเหมือนสัตว์ร้ายขบกัด, มีลักษณะหลอกหลวง หลอกหลวงเต็มที่; จึงมีอาการเหมือนกับว่า ใสหัวคนให้ไปทำสิ่งที่กิเลสต้องการได้อย่างยิ่ง เหมือนกับว่านั่งอยู่บนศิระะ นั่งอยู่บนคอ แล้วก็ใสหัวคนเหล่านั้น ให้กระทำไปตามอำนาจของกิเลส. นี่แหละสังเกตุบทบาทหรือบทเพลงของกิเลส ว่ามันแสดงกันอย่างนี้.

การเกิดของกิเลส

ที่นี้ ก็มาดูต่อไปถึง การเกิดของกิเลส. โดยสรุปความอย่างสั้น ๆ ก็จะทำให้กล่าวได้ว่า กิเลสเกิดแก่จิตประภัสสร ที่ยังไม่ได้รับการอบรม; เมื่อมีอารมณ์มา

กระทบ ไม่มีสติปัญญาที่มีวิชา ก็เกิดการสัมผัส เกิดเวทนา โดยอวิชา, ก็เกิดตัณหา เกิดอุปาทาน เป็นกิเลสเต็มรูปแบบ ซึ่งจะนำมาซึ่งความทุกข์.

คำว่า “กิเลสเกิดแก่จิตประภัสสร ที่ยังไม่ได้รับการอบรม” นั้น เป็นสิ่งที่ควรจะเข้าใจกันอย่างยิ่ง. จิตของมนุษย์นี้ตามธรรมชาติ ตามปกติแล้วประภัสสรคือ ไม่มีกิเลส สว่างรุ่งเรืองอยู่ตามธรรมชาติ, ที่เรียกว่าประภัสสร คือมีรัศมีซึ่งแผ่นออกรอบตัว; แต่มันยังเป็นจิตที่ไม่ได้รับการอบรมใด ๆ, เป็นจิตที่ยังให้โอกาสแก่การเกิดของกิเลส, กิเลสก็เกิดขึ้นแก่จิตประภัสสร ก็กลายเป็นจิตที่เศร้าหมองไป.

มีพระพุทธภาษิตว่า ปภัสสรमितฺถํ ภิกฺขเว จิตฺตํ – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, จิตนี้ประภัสสร, อากนฺตฺเกหิ อุปกฺกิลเสหิ อุปกฺกิลฺลิตฺตํ – แต่มันก็เศร้าหมองแล้ว เพราะกิเลสทั้งหลายที่เป็นอาคันตุกะเข้ามา. นี่เปรียบ จิต เหมือนกับว่า เป็นเจ้าของบ้านแล้วก็ มีแขกคืออาคันตุกะจรเข้ามาทำให้เศร้าหมอง. ควรจะทราบความจริงข้อนี้ว่า จิตนั้นมิได้เศร้าหมองอยู่เป็นธรรมดา; มีการเศร้าหมองเป็นคราว ๆ, โดยพื้นฐาน หรือ ปกติภาวะของจิตนั้นเป็นประภัสสร.

คำว่า “ประภัสสร” นี้ไม่ได้แปลว่าบริสุทธิ์, แปลว่าเรืองแสงหรือเรืองรัศมี; แต่มันยังอยู่ในอำนาจที่กิเลสจะครอบงำได้, จะต้องเอาจิตนี้มาฝึกตามวิธีฝึกที่ถูกต้อง จึงจะเป็นจิตที่ประภัสสรอย่างเข้มแข็งอย่างถาวร, ทนต่อการครอบงำของกิเลส หรือต่อผู้การครอบงำของกิเลสได้; แม้ว่าจะมีอารมณ์มากระทบ และในขณะนั้นก็มีอำนาจของจิตที่อบรมดีแล้วนั้นต่อต้านได้. สรุปความว่า กิเลสเกิดแก่จิตที่ประภัสสรอยู่ตามธรรมชาติ ให้กลายเป็นจิตที่เศร้าหมองไปในพริบตาเดียวก็ได้.

ทีนี้ ก็ ขบวนการของกิเลส. **ทำไมจะต้องใช้คำว่าขบวนการ ?**
 เพราะว่ามันมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน เป็นรูปแบบของขบวนการ; ก็ว่ามีกิเลสใน
 รูปแบบธรรมดาของราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้น, นี่กิเลสในรูปแบบตามธรรมดา
 ของกิเลส. ครั้น กิเลสนี้คือราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้น เกิดขึ้นแล้วครั้งหนึ่ง มันก็
 ทิ้งความ

เคยชินที่จะเกิดกิเลสไว้ในสันดาน เรียกว่าอนุสัย; บางคนแปลคำอนุสัย ว่า กิเลส
 ที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน; แต่โดยที่แท้มัน เป็นความเคยชินของกิเลส ที่สะสม
 ไว้สำหรับจะเกิดกิเลสต่อไป, ไม่ได้เป็นกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน เป็นของ
 เทียงเป็นของตายตัว, แต่มันก็เป็นของเกิดดับอยู่นั่นเอง. ความเคยชินของกิเลส
 เมื่อได้รับสิ่งแวดล้อมเหมาะสม มันก็เกิดขึ้นมาโดยง่าย เพราะมันสะสมไว้มาก.

ขอให้เข้าใจว่า พอเกิดกิเลสครั้งหนึ่งเสร็จแล้ว ก็จะสะสมความเคยชิน
 แห่งการเกิดกิเลสไว้หน่วยหนึ่ง ๆ ทุกคราวไป. เราเกิดกิเลสกันก็ครั้ง ก็คราว
 ก็หน่วย มันก็สะสมความเคยชินที่จะเกิดกิเลสไว้ ในสันดานเท่านั้นหน่วย, มัน
 กักตุนไว้เป็นความเคยชิน นี้เรียกว่า อนุสัย, จะเรียกว่า กิเลสประเภทอนุสัย ก็ได้
 คือเป็นกิเลสประเภทที่เคยชินสำหรับจะเกิดต่อไปข้างหน้า.

ทีนี้ ก็มีกิเลสที่มีชื่อว่า อาสวะ คือกิเลสที่จะไหลกลับออกมา; เมื่อ
 สะสมไว้ในฐานะเป็นอนุสัยมากเข้า ๆ มันก็มีอาการคันที่จะไหลออกนั้นมากเข้า ๆ
 เหมือนกัน; เปรียบเหมือนโอ่งมีรูรั่ว พอใส่น้ำลงไป ยิ่งใส่มากเท่าไร มันก็ยังมี
 อาการจะคันออกทางรูรั่ว อย่างแรงมากขึ้นเท่านั้น. กิเลสที่จะไหลกลับออกมานี้
 เรียกว่า อาสวะมีมากเท่าอนุสัย, อนุสัยมากเท่าไรอาสวะก็มากเท่านั้น. **นี้ขบวนการ**

ของมัน เกี่ยวเนื่องกันอย่างนี้ ว่า มีกิเลส ตามธรรมดาเกิดขึ้นแล้ว, ก็ สะสมกิเลส ประเภทอนุสัย ไว้หน่วยหนึ่ง ๆ เสมอไป, มากเข้าก็เป็นกิเลสประเภท อาสวะ ที่จะไหลออกมา.

ที่นี้ มัน ยังมีกิเลสประเภทเบาบาง ซึ่งไม่ควรจะเรียกว่ากิเลส แต่ท่านเรียกกันว่านิวรรณ; นี้ก็จะ ไหลออกมาจากอนุสัย โดยไม่ต้องมีอารมณ์มากระทบ โดยไม่ต้องมีเจตนา ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรรุนแรงนัก. แต่ว่า อนุสัยส่งไออุ่นออกมา หรือเหมือนกับเครื่องสังเกตอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา เป็นนิวรรณ; คือความรู้สึกที่จะครุ่นไปในทางงาม, ความรู้สึกที่จะเบียดเบียนล้างผลาญ, จิตที่ห่อเหี่ยวแพบลงไป, และ จิตที่ฟุ้งซ่าน, และในที่สุดก็คือ ความไม่แน่ใจ ความลังเล ซึ่งซ่อนอยู่อย่างเร้นลับ ไม่รบกวนตรง ๆ แต่มันก็มีโทษอันร้ายกาจ คือความไม่แน่ใจ เช่น ความไม่แน่ใจในความปลอดภัยของชีวิตร่างกาย ไม่แน่ใจในเรื่องเศรษฐกิจ ไม่แน่ใจในเรื่องสังคมคบมิตรสหาย ไม่แน่ใจในอะไรไปเสียหมดทุกอย่าง ไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นจะได้ผลโดยแท้จริง เขียนจดหมายถึงใครสักฉบับหนึ่ง ก็ไม่แน่ใจว่าจะได้รับผลตามที่แสดงอยู่ในจดหมายฉบับนั้น.

ดูให้ดี ขอให้ดูให้ดี ขอวิงวอนให้ท่านทั้งหลาย รู้จักสิ่งนี้ให้มากที่สุด คือสิ่งที่เรียกว่านิวรรณ ทำจิตให้สูญเสียดวงจิตนี้มีอยู่มาก; แต่เป็นสิ่งที่มีความละเอียดอ่อน ๆ ไม่รุนแรงเหมือนกิเลสโดยตรง. ดังนั้น ท่านจึงเรียกกันอีกเสียชื่อหนึ่งว่า นิวรรณ เกิดขึ้นแล้วปิดกั้นจิต ไม่ให้ได้รับความส่องไส แจ่มไส สงบเย็น. รู้จักขบวนการของกิเลสโดยชื่อว่า กิเลส อนุสัย อาสวะ และ นิวรรณ ให้แจ่มชัดกันอย่างนี้, ก็จะรู้เรื่องกิเลสพอสมควร ที่จะจัดการกับกิเลสนั้นได้.

ความดับ ๒ อย่างของกิเลส

ที่นี้ ก็คู่ต่อไปถึง ความดับของกิเลส; ดับชั่วคราว คือดับแล้วเกิดอีก เรียกว่า อัญจกมะ, ดับเด็ดขาด ไปเลย ก็เรียกว่า นิโรธะ; มีความแตกต่างระหว่าง อัญจกมะและนิโรธะ. อัญจกมะมันดับไปได้ตามวาระ, เหมือนพระอาทิตย์ขึ้นพระอาทิตย์ตก; แม้ว่ามันจะหมดยุติในเหตุการณ์นั้น ๆ มันก็ดับไปชั่วขณะนั้นเท่านั้น แล้วมันกลับเกิดอีก เป็นการชั่วคราว, แม้ว่าเราจะละกิเลสที่นั้น ประหารกิเลสที่นั้น ในลักษณะนี้มันก็เป็นการดับชั่วคราว ไม่เด็ดขาด.

ที่นี้ ก็มาถึง ดับอย่างเด็ดขาด เป็นนิโรธ; นี้โดยส่วนใหญ่ก็เพราะเหตุว่า จิตประภัสสรตามธรรมชาติ นั้น ได้รับการอบรมเป็นอย่างดีที่สุด ไม่ยอมรับแขกที่เป็นอคันตุกะเข้ามา ทรงตัวอยู่ได้เป็นประภัสสรถาวร คือจิตประภัสสรของพระอรหันต์, ต่างจากจิตประภัสสรของปุถุชน ที่ยังเปิดรับแขกอยู่บ่อย ๆ. จิตประภัสสรของพระอรหันต์ ไม่รับแขกอีกต่อไป สมบูรณ์อยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ และปัญญา, ถึงที่สุดแห่งกิเลสที่เรียกว่าปริญญา. ปริญญามีอยู่ ๓ ประการ; พระพุทธเจ้าตรัสว่า ปริญญามี ๓ คือความสิ้นไปแห่งราคะ, ความสิ้นไปแห่งโทสะ, ความสิ้นไปแห่งโมหะ; นี้คือปริญญา ๓ ดังนี้.

ปริญญา แปลว่ารอบรู้; คำว่ารอบรู้ในที่นี้ คือรอบรู้ความที่กิเลสของตัวหมดสิ้นไป, รู้ความที่กิเลสสิ้นไป นี้เรียกว่าปริญญา; ไม่เหมือนปริญญาแผ่นกระดาษที่เขาพับเขาแจกกันอยู่ในสมัยนี้ แต่เพ็ญมันมีชื่อเหมือนกัน. พระพุทธเจ้าได้ใช้คำว่าปริญญา ๆ นี้ มาตั้งสองพันกว่าปีแล้ว, ท่านมีความหมาย

: ความรู้
 ตัวเองว่าสิ้นราคะ ความรู้ตัวเองว่า ลึ้นโทษะ ความรู้ตัวเองว่า ลึ้นโมหะ; นี่ก็
 ปริญญา. อันไหนจะจริงสักเท่าไร, อันไหนจะจริงหรือไม่จริงหรือหลอกอย่างไร ?
 ก็ลองเปรียบเทียบดู กับปริญญาของคนสมัยนี้ กับปริญญาของพระพุทธเจ้าดูเถิด
 ก็พอจะทราบได้.

ทางออกจากอำนาจกิเลส

ที่นี้ ก็จะคู่ต่อไป ถึง หนทางออกจากอำนาจของกิเลส ซึ่งเรียกว่า
 นิสสรณะ; นี่ก็คือการไม่ผลอสติ, ไม่โง่ในเมื่อมีผัสสะ. ผัสสะเข้ามาทางตา ทาง
 หู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเองก็ได้ มีสติสัมปชัญญะต้อนรับ; ผัสสะ
 นั้นก็กลายเป็นผัสสะฉลาด ไม่ใช่ผัสสะโง่, ออกเป็นเวทนาออกมาก็เป็นเวทนาที่
 ฉลาด ประกอบอยู่ด้วยสติปัญญา ไม่ใช่เวทนาโง่; จะยุติเสียได้ แม้ในขณะที่แห่ง
 ผัสสะ ไม่ให้เกิดเวทณาก็ยังได้ จึงไม่มีการกระทำผิดใด ๆ อันเกี่ยวกับผัสสะนั้น.

ถ้าจะเล็งถึง การเป็นอยู่โดยทั่วไป ที่เป็นทางออกจากกิเลส นั้น ก็คือมี
 ชีวิตอยู่ด้วยอริยมรรค มีองค์แปดประการ. การมีอริยมรรคมีองค์แปดประการ ก็
 คือ มีสัมมาสมาธิเป็นตัวยืน, และมิ่งค์อีก เจ็ดองค์เป็นบริหารของสมาธินั้น,
 เรียกว่าสัมมาสมาธิมีบริหารเจ็ดอย่างนี้แล้ว ไม่มีทางที่จะเกิดกิเลส เป็นการออก
 จากอำนาจของกิเลสโดยสิ้นเชิง. ใจความสำคัญ ในข้อนี้อยู่ที่ มีสติสัมปชัญญะ มี
 ปัญญา มีวิชาอย่างครบถ้วน ในการที่จะเผชิญหน้ากับกิเลส, เป็นชีวิตแห่งการ
 รู้สึกตัวทั่วพร้อม มีชีวิตเป็นสัมปชัญญะ มีสัมปชัญญะเป็นชีวิต.

ขอได้โปรดกำหนดไว้ให้แม่นยำว่า เราจะเป็นคนที่มีชีวิตอยู่ด้วย สัมผัสสัญญา, หรือมีสัมผัสสัญญาเป็นชีวิต ก็มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม, มีสติสัมปชัญญะตื่นอยู่ในทุกวินาที ในที่ทุกหนทุกแห่ง ในทุก ๆ อิริยาบถ ก็เป็นอันว่าหมดปัญหาเรื่องกิเลส.

สรุปใจความว่า กิเลส ประเภทใดอย่างใด จะเกิดขึ้นได้แต่ละอย่าง ก็เพราะไม่มีสติไม่มีสัมปชัญญะ เมื่อมีอารมณ์มากกระทบ ที่เรียกว่าผัสสะ. จงรู้จักผัสสะไว้ในฐานะเป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งกิเลสทั้งปวง; คอยควบคุมให้ผัสสะมีวิชา มีปัญญาอยู่เสมอ เพราะมีสติถึงพร้อมรวดเร็ว, มีสติระลึกถึงปัญญาความถูกต้องมาทันเวลาในขณะที่ผัสสะ ก็จะไม่เกิดกิเลส; กิเลสเกิดเพราะทำผิดเมื่อมีผัสสะนั่นเอง.

หวังว่าท่านสาธุชนทั้งหลาย จะได้สนใจเรื่องผัสสะ ๆ นี้ให้มากเป็นพิเศษกว่าที่แล้วมา. เมื่อมีรูปกระทบตา เสียงกระทบหู กลิ่นกระทบจมูก รสกระทบลิ้น สัมผัสภายนอกมากระทบผิวหนัง หรืออารมณ์ใด ๆ เกิดขึ้นภายในกระทบใจ, จงมีสติสัมปชัญญะ แล้วก็จะไม่มีการทำผิด อันจะให้เกิดกิเลสอีกต่อไป, แล้วก็จะมีความเป็นพุทธบริษัทที่ถึงที่สุดได้จริง ๆ, แล้วก็จะมีความสุขสงบสุข เหมือนอย่างว่ามีนิพพานน้อย ๆ อยู่ตลอดเวลา ยิ่งกว่าสวรรค์ เพราะสวรรค์ก็ยังหวั่นไหวด้วยผัสสะ หลงไหลในผัสสะ, ให้เป็น นิโรธะ เป็นนิพพาน เป็นความดับเย็น เยือกเย็น แห่งจิตใจได้ อยู่ในทุกเวลาในทุกสถานที่เกิด.

ของประสบการณ์สุข ชนิดที่ไม่เกี่ยวกับกิเลสอย่างนี้อยู่โดยทั่วกัน จงทุก
ทิพราตรีกาลเทอญ.

การปฏิบัติธรรมะ คือการทำหน้าที่ของตน ๆ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ขอได้ทราบว่าการบรรยายปาฐกถาธรรม ทุกครั้งของอาตมา ทำไปด้วยความมุ่งหมายว่า *ศีลธรรมกลับมา โลกสงบเย็น, ปรมัตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว*. แต่มีความจริงอยู่ในข้อที่ว่า ถ้าปรมัตถธรรมไม่กลับมา ศีลธรรมก็ไม่กลับมา, ถ้าโลกไม่สว่างไสว ความสงบเย็นก็มีไม่ได้; จึงเป็นการสัมพันธ์กันที่ว่า

ปรมัตถธรรมต้องกลับมา ให้โลกสว่างไสว, แล้วศีลธรรมก็จะกลับมา ให้โลกสงบเย็น.

ในครั้งที่แล้วมา ได้พูดเรื่อง *เกิดกิเลสทุกเพลง เพราะทำผิดเรื่องผัสสะ*; ส่วนในวันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า การปฏิบัติธรรมะ คือการปฏิบัติหน้าที่ ของตน ๆ. ขอได้โปรดตั้งข้อสังเกตเป็นพิเศษ ที่อาตมายืนยันว่า การปฏิบัติธรรมะนั้น คือการทำหน้าที่ หรือปฏิบัติหน้าที่ ของตน ๆ, หรือกลับกันก็คือ การทำหน้าที่ของตน ๆ นั้นแหละ คือการปฏิบัติธรรมะ; ธรรมะกับสิ่งที่เรียกว่า หน้าที่ เลกกลายเป็นสิ่งเดียวกัน. เดียวนี้เราแยกกันไว้ คนละมุมโลกก็ว่าได้, ธรรมะกับหน้าที่ : เอา ธรรมะ กับ หน้าที่ แยกกันไว้คนละแห่ง อยู่กันคนละมุม; ที่จริง หน้าที่กับธรรมะ นั้น เป็นสิ่งเดียวกัน.

ธรรมะ คือหน้าที่, มีมาก่อนพระพุทธเจ้าทุกองค์

ธรรมะคืออะไร, ธรรมะคืออะไร ? ถ้ากล่าวโดยประวัติศาสตร์ ก็ต้องกล่าวว่า เมื่อมนุษย์รู้จักสังเกตเห็นว่า มันมีสิ่งที่เป็นหน้าที่เป็นสิ่งสูงสุด เป็นสิ่งจำเป็นที่สุดคือหน้าที่ แล้วก็ออกอุทานมาโดยทางวาจาว่า ธรรมะ ๆ ๆ; ธรรมะ ก็คือหน้าที่, หน้าที่ก็คือธรรมะนั้นเอง. ถ้าพูดว่า ธรรมะ ๆ นี้ มีมาตั้งแต่ก่อน พุทธกาล, ก่อนพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ก็ว่าได้. มนุษย์เริ่มรู้จักสังเกตเห็นสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ ๆ ที่จำเป็นสำหรับชีวิต แล้วก็เรียกมันว่าธรรมะ ๆ.

เมื่อได้สังเกตเห็นสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ก็สอนกันเรื่องธรรมะ, คือเมื่อได้สังเกตเห็นหน้าที่ ก็สอนกันด้วยเรื่องหน้าที่ ตั้งแต่อย่างต่ำที่สุด ขึ้นไปจนถึงหน้าที่สูงสุด. คนเราจะต้องทำหน้าที่; ครูบาอาจารย์ก็เลยสอนเรื่องหน้าที่; จนเกิดพระพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก ก็ สอนเรื่องหน้าที่ แต่ว่า สูงขึ้นไป จนถึงระดับ มรรค ผล นิพพาน.

ธรรมะแปลว่าหน้าที่ หน้าที่ที่ถูกต้องของวิญญูชน, หรือว่า หน้าที่ที่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่มันอาจจะดับทุกข์ได้. พวกอัมชพาลทั้งหลายจะมาอ้างว่าหน้าที่ : “ฉันมีหน้าที่ปล้นจี๊โมย ฉันก็มีธรรมะ”; ก็ถูกแล้ว มันก็เป็นธรรมะของแก คือเป็นธรรมะของอัมชพาล, ไม่ใช่ธรรมะในที่นี้. **ธรรมะในที่นี้** หมายถึงหน้าที่ที่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ สำหรับมนุษย์จะอยู่กันเป็นผาสุก ทั้งโดยส่วนตัวและโดยส่วนรวม.

ธรรมะคือหน้าที่, เมื่อใดมีการทำหน้าที่ เมื่อนั้นมันก็มีประโยชน์ คือมีความรอด สงบสุขทั้งส่วนตน และส่วนรวม; ธรรมะของอัมชพาลนั้น มีแต่จะทำให้เกิดความทุกข์ ยุ่งยากระส่ำระสายไปทั่วทุกหัวระแหง.

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า **ที่ใดมีการทำหน้าที่ ที่นั้นมีธรรมะ.** ขอใช้คำโอหังสักหน่อยว่า ต่อให้ในโบสถ์ ต่อให้ในโบสถ์ ในโบสถ์แท้ ๆ ถ้ามีแต่หังสันเขียมซี ขอร้องอ้อนวอน กันอยู่เรื่อยไปแล้ว ในโบสถ์นั้นไม่มีธรรมะ; ที่กลางทุ่งนาที่ไถนาอยู่โครม ๆ นั้นนะ มีธรรมะ.

ธรรมะคือหน้าที่, หน้าที่คือธรรมะ ในลักษณะอย่างนี้; ขอได้กำหนดไว้เป็นข้อแรก : **ที่ใดมีการทำหน้าที่, ที่นั้นมีธรรมะ.** ในโบสถ์แท้ ๆ ถ้าไม่มีการทำหน้าที่ มีแต่เรียกร้องสิทธิ จะเอานั่นเอานี่ จะเอาโน่น มันเป็นเรื่องสิทธิ ไม่ใช่หน้าที่ มันก็ไม่มีธรรมะ, ในโบสถ์กลับไม่มีธรรมะ; ส่วนไถนาอยู่โครม ๆ กลางทุ่งนาเสียอีก กลับจะมีธรรมะ.

ธรรมะ –หน้าที่ คือสิ่งที่พระพุทธองค์ และพระพุทธเจ้าทุกองค์ทรงเคารพ

ทีนี้ ก็จะดูกันให้ละเอียดลงไป ว่า ธรรมะคือสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงเคารพ, มีบาลียืนยันในข้อนี้. พระองค์ทรงเคารพธรรมะ และว่า พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ทรงเคารพธรรมะ; ตอบได้หลายอย่างว่า ธรรมะก็คือสิ่งสูงสุดที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้, แต่แล้วมันก็ สำเร็จอยู่ตรงเมื่อมีการทำหน้าที่ หรือปฏิบัติธรรมะนั้น. การปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้ตรัสรู้ นั้นแหละทรงเคารพ, ทรงเคารพในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้ตรัสรู้ จนกลายเป็นหน้าที่อัตโนมัติ; พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงเคารพหน้าที่ของพระพุทธเจ้า.

ด้วยเหตุนี้ เราจึงมองเห็นความสำคัญ ของสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ ๆ; มันมีความสำคัญที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติ ทุกชีวิตจะต้องปฏิบัติ. เลยเกิดบทนิยามได้ว่า ธรรมะ คือการปฏิบัติหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต, ธรรมะคือการปฏิบัติหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต, ธรรมะคือการปฏิบัติหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต.

สิ่งมีชีวิต ต้องมีหน้าที่ครบถ้วนบริบูรณ์ และต้องทำหน้าที่นั้นอย่างครบถ้วน มิฉะนั้นจะต้องตาย; เป็นมนุษย์ไม่ทำหน้าที่อย่างครบถ้วน ก็ต้องตาย, สัตว์เดรัจฉาน ไม่ทำหน้าที่อย่างครบถ้วน ก็ต้องตาย, ต้นไม้ต้นไถ่ไม่ทำหน้าที่อย่างครบถ้วน ก็ต้องตาย.

ดูกันที่มนุษย์ก็จะเห็นได้ว่า ทุกคนต้องทำหน้าที่ หรือปฏิบัติธรรมะ, ทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ หรือปฏิบัติธรรมะ. นับตั้งแต่ว่าคนขอทานขึ้นไปถึง

เทวดาบนสวรรค์ หรือนับตั้งแต่เทวดาบนสวรรค์ลงมาจนถึงคนขอทาน, ล้วนแต่ต้องทำหน้าที่ ๆ : ขอทาน ทำหน้าที่ของคนขอทาน ก็เรียกว่าธรรมะของคนขอทาน, หน้าที่ของ กรรมกร ก็คือธรรมะของกรรมกร ธรรมะอย่างยิ่งของกรรมกร, หน้าที่ของ ชาวไร่ ชาวนา พ่อค้า มันก็เป็นธรรมะของชาวไร่ชาวนา พ่อค้า, หน้าที่ของ ข้าราชการ ก็เป็นธรรมะของข้าราชการ, หน้าที่ของ พระราชามหากษัตริย์ จักรพรรดิ ก็เป็นธรรมะของพระราชามหากษัตริย์, กระทั่งว่าหน้าที่ของ เทวดาทั้งหลาย ก็คือธรรมะของเทวดา.

ทุกคนต้องทำหน้าที่, ต้องทำหน้าที่; ทำหน้าที่แล้ว ก็จะเรียกว่ามีธรรมะ ด้วยกันทั้งนั้น นับตั้งแต่ขอทาน ขึ้นไปถึงเทวดา. ทุกคนต้องทำหน้าที่.

ดูให้คิดตรงนี้เป็นกรณีพิเศษที่ว่า เดียวนี้เราไม่รู้สึกรู้ว่า เป็นธรรมะในการทำหน้าที่, ก็เลยไม่สนุกในการทำหน้าที่. หน้าที่เป็นสิ่งที่ต้องทำ, เป็นสิ่งที่ต้องทำ. หน้าที่เล็กน้อยที่สุด แม้ที่สุดแต่ว่า ก้นขึ้นมาก็ต้องเกา, “ก้นขึ้นมาก็ต้องเกา” นี้ หน้าที่เล็กน้อยที่สุดมันก็ยังต้องทำ มันก็เป็นธรรมะ เป็นหน้าที่ในระดับนั้น. ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่นั้น ก็คือ การกระทำเพื่อความรอดชีวิตนั่นเอง.

การปฏิบัติหน้าที่ คือพระเจ้าที่จะช่วยให้รอด

มีบทนิยามได้อีกว่า การปฏิบัติหน้าที่ ก็คือการปฏิบัติเพื่อความรอด, ความรอดนี้มี ๒ อย่าง : อย่างแรก คือ รอดชีวิต หรือ ไม่ตาย; อย่างที่ ๒ คือ รอดอยู่ด้วยเป็นความผาสุกสวัสดิ มีจิตใจสงบเย็น. รอดตายเป็นเรื่องแรก ต้อง

เอามาเป็นข้อแรก รอดตาย; ครั้น รอดตายอยู่แล้ว ก็ต้องมีอะไรพอที่จะดีที่สุดใน ก็คือรอดจากกิเลส, รอดจากความทุกข์ มีจิตใจสงบเย็น เป็นพระนิพพาน.

การปฏิบัติธรรมะก็คือเพื่อความรอด, มันก็คือการทำหน้าที่; ไม่ปฏิบัติหน้าที่ก็ไม่มีธรรมะ, ปฏิบัติหน้าที่ก็มีธรรมะ, หน้าที่ช่วยให้รอด. ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่าหน้าที่ ๆ นั้นแหละ คือสิ่งสูงสุด สูงสุดอย่างที่เราเรียกกันว่าพระเป็นเจ้า; พระเป็นเจ้าคือผู้ช่วยให้รอด. ดูให้ดี หน้าที่นั้นแหละ เป็นสิ่งที่ช่วยให้รอด; ลองไม่ทำหน้าที่ซิ พระเจ้าไหนจะช่วย, ลองไม่ทำหน้าที่ให้นั่งอ่อนนอนอย่างเดียว พระเจ้าไหนจะช่วยได้ มันก็ช่วยไม่ได้. การปฏิบัติหน้าที่นั้นแหละ คือพระเจ้าที่จะช่วยให้เรารอด; ใครมีหน้าที่ พระเจ้าก็ช่วยคนนั้น.

สรุปความอีกทีก็ว่า หน้าที่นั้นแหละคือพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด. เดียวนี้เราจะรอดจากความทุกข์และปัญหา; ชาติประเทศต้องการจะรอดจากความทุกข์หรือปัญหา มันก็ต้องมีการทำหน้าที่ที่ถูกต้องกัน อย่างพร้อมหน้า.

ทำหน้าที่อย่างไร จึงเป็นการปฏิบัติธรรมะ

เอาละ, ทีนี้ก็จะพูดไปในข้อที่ว่า เราจะมีการทำหน้าที่ ที่เป็นการปฏิบัติธรรมกันได้อย่างไร? จะมีการปฏิบัติธรรมะ ที่เป็นการทำหน้าที่กันได้อย่างไร?

ข้อนี้ฟังดูก็น่าหัวว่า หน้าที่ต่าง ๆ ที่ท่านทำอยู่ทุกคน ทุกเมื่อเชื่อกันนั้นแหละ ยังไม่เป็นธรรมะ ก็เพราะเหตุนี้แหละ : เพราะเหตุที่ท่านไม่รู้จักรว่า หน้าที่นั้นคือธรรมะ ท่านทำหน้าที่โดยไม่คิดว่าเป็นธรรมะ. ทุกคนทำหน้าที่

ด้วยความอยากได้เงินมาแสวงหาความสุข สนุกสนาน สำเร็จสำราญ; ส่วนมากก็ทำหน้าที่ เพื่อจะได้เงินมาซื้อเหล้ากินอย่างนี้, หรือว่าความจำเป็นบังคับให้ต้องทำหน้าที่, ก็เลยรู้สึกเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ ต้องทนทรมานทำ ต้องฝืนใจทำ; ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วเป็นธรรมะไปไม่ได้.

ธรรมะคือหน้าที่, หน้าที่ที่ทำอยู่นั้นแหละ ขอให้เข้าใจว่าเป็นธรรมะเถิด; แล้วจิตใจก็จะเปลี่ยนเป็นว่า ทำหน้าที่เพื่อธรรมะ, ทำการทำงานในหน้าที่ เพื่อประโยชน์แก่ธรรมะ, เพื่อความมีธรรมะ ซึ่งเป็นการช่วยให้รอด. มันเพิ่มเข้าไปอีกนิดเดียว : ในการทำงานทุกอย่าง ที่ทำอยู่นั้นเพิ่มเข้าไปอีกนิดเดียว คือ ความรู้สึกด้วยสติสัมปชัญญะก่อนแต่ที่จะลงมือทำ. ก่อนแต่จะลงมือทำงานอะไร เพิ่มสติสัมปชัญญะเข้าไป อีกอย่างเดียว สิ่งเดียว ว่า **นี่คือธรรมะ นี่คือหน้าที่, นี่คือปฏิบัติธรรมะ ปฏิบัติหน้าที่;** อย่างนี้มันมีธรรมะสูงสุด ถึงกับเป็นธัมมานุสสติ เป็นธัมมานุสสติ : **ธัมมานุสสติ – ตามระลึกถึงพระธรรมเสียก่อนแล้ว จึงลงมือกระทำหน้าที่** หรือทำการงานนั้น. มันก็เลยมีธัมมานุสสติทุกขณะ ทุกเรื่อง ทุกระดับที่ทำการงาน. **มีสติสัมปชัญญะ มองเห็นหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่เพื่อธรรมะ** จนเกิดความรู้สึกว่าพอใจ ถูกต้องแล้ว, ถูกต้องแล้ว, ถูกต้องแล้ว อย่างนี้ถูกต้องแล้ว, อย่างนี้ถูกต้องแล้วพอใจ ถูกต้องแล้วพอใจ, ถูกต้องแล้วพอใจ. รู้สึกอย่างนี้เสียก่อน ไม่ว่าจะทำงานอะไร, ไม่ว่าจะทำหน้าที่อะไร.

หน้าที่โดยตรง หน้าที่เลี้ยงชีวิตโดยตรง ก็มีความรู้สึกอย่างนี้ ก่อนแต่ที่จะทำงาน; เข้ามาในห้องทำงาน พนมมือให้แก่ห้องทำงาน หรืออุปกรณ์สำหรับการทำหน้าที่เสียครั้งหนึ่งก่อน, ระลึกถึงว่าหน้าที่คือธรรมะ, **บูชาธรรมะ** แล้วจึงลงมือทำการงาน ก็จะทำการงานได้ดี ด้วยจิตที่เหมาะสม. แม้เป็นชวานาเอา

ควายเอาหัวเอาไถไปถึงนาแล้ว พนมมือให้แก่ควาย แก้ว แก่ไถสักครั้งหนึ่งก่อน แล้วจึงลงมือไถนา; อย่างนี้แหละ คือการมีสติสัมปชัญญะ เป็นธัมมานุสสติ ทุกขณะที่จะลงมือทำงาน. ไม่ว่าทำงานอะไร; งานอาชีพโดยตรงก็มีธัมมานุสสติอย่างนี้.

ที่นี้ ก็ยังเหลือ หน้าที่กิจประจำวัน เป็นการบริหารร่างกาย, เราจะต้องทำอะไรบ้าง ก็รู้กันอยู่ : เราจะต้องนอน จะต้องตื่นนอน จะต้องล้างหน้า จะต้องอาบน้ำ จะต้องรับประทานอาหาร จะต้องทำอะไรทุกอย่าง แม้แต่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ซึ่งเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติ; ก่อนแต่จะทำหน้าที่นี้ แม้แต่จะถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ก็มีจิตใจเป็นธัมมานุสสติเสียก่อน แล้วจึงกระทำ; มันก็ทำได้ดี, ทำได้ดีไม่พอ มันยังมีความสุข, มีความสุขสงบเย็น พอใจถูกต้อง ถูกต้องพอใจในการกระทำทุกอิริยาบถ : เมื่อตื่นนอนก็พอใจ เมื่อล้างหน้าก็พอใจ, เมื่ออาบน้ำก็พอใจ, รับประทานอาหารก็พอใจ, ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะก็พอใจ, กระทั่งว่าจะไปช่วยเขาล้างจาน จะช่วยเขากวาดบ้านถูบ้าน ก็พอใจ. ผู้มีหน้าที่ล้างจาน ถูบ้านกวาดบ้าน ทำธัมมานุสสติเสียก่อนว่าหน้าที่คือธรรมะ แล้วก็ล้างจานได้ดีที่สุด, จะถูบ้านได้ดีที่สุด จะทำอะไรได้ดีที่สุด; ทุกก้าวย่าง ทุกอิริยาบถ มีสติสัมปชัญญะอันเกี่ยวกับธรรมะ คือพอใจและถูกต้อง.

ถูกต้องแล้วพอใจ เป็นเหตุนำสุขมาให้

พอใจและถูกต้องนี้ไม่ใช่ของเล็กน้อย; พอใจและถูกต้องเมื่อไร ก็มีมีความสุขเมื่อนั้น, ความสุขขึ้นอยู่กับความพอใจและถูกต้อง, ความพอใจมันขึ้นอยู่กับ

กับความถูกต้อง. ดังนั้น ต้องมีความถูกต้องก่อน ว่าได้ปฏิบัติธรรมะนี้อย่างถูกต้อง; ครั้นถูกต้องแล้วก็พอใจ; ครั้นพอใจแล้วก็มีความสุข. ขอให้ช่วยกำหนดไว้ดี ๆ ว่า **ต้องถูกต้อง** ต้องมีความถูกต้อง จึงจะเป็นธรรมะ, ทำหน้าที่อย่างถูกต้องจึงจะเป็นธรรมะ. **ทำหน้าที่อย่างถูกต้องจึงจะเป็นธรรมะ; ครั้นถูกต้องแล้ว ก็พอใจ ๆ, ครั้นพอใจ ๆ แล้วต้องเป็นสุข.** นี่เป็นกฎตายตัวที่ว่า **ความสุขต้องมาจากความพอใจเสมอ.** ถ้าพอใจมากก็สุขมาก พอใจน้อยก็สุขน้อย, ถ้าพอใจทุจริตความสุขนั้นก็ทุจริต, ถ้าพอใจสุจริตความสุขนั้นก็สุจริต, ความพอใจนั้นสูงความสุขก็สูง, ความพอใจนั้นต่ำทราวม สุขก็ต่ำทราวม; ความสุขย่อมมาจากความพอใจอย่างนี้เสมอ. นี่คือตัวธัมมานุสสติ – ระลึกถึงความถูกต้อง ซึ่งเป็นตัวธรรมะแท้ ความถูกต้อง, มีความถูกต้องเป็นหลัก. ครั้นรู้สึกตัวว่าถูกต้องก็พอใจ, เมื่อพอใจความสุขก็เกิดขึ้น โดยอัตโนมัติ.

ความสุขแท้จริงไม่ต้องใช้เงิน

ฉะนั้น ขอให้ทำให้เกิดความรู้สึก ว่าถูกต้องและพอใจ ทุก ๆ การงานที่ทำ, ทุกอิริยาบถที่เคลื่อนไหว ทุกเวลาในที่ที่มีการกระทำ; เป็นความสุขอย่างแท้จริง ไม่ต้องใช้เงินเลย, ไม่ต้องใช้เงินเลย. ทำความถูกต้อง รู้สึกพอใจ แล้วก็มีความสุขอันสูงสุดแท้จริง, ไม่ต้องใช้เงินเลย. **ที่เอาเงินไปซื้อหាក់ันมาก ๆ นั้น ไม่ใช่ความสุข, ไม่ใช่ความสุข เป็นเพียงความเพลิดเพลินที่หลอกลวง.** ความเพลิดเพลินที่หลอกลวงนี้ จะใช้เงินเท่าไรก็ไม่พอ, ใช้เงินเท่าไรก็ไม่พอ; จนเงินไม่พอใช้ จนต้องโกง จนต้องได้ไปอยู่ในคุกในตาราง เพราะว่าคโกง.

ความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องใช้เงิน แม้แต่สตางค์เดียว; แต่ต้องอาศัย การกระทำทางจิตใจ มีสติสัมปชัญญะ รู้สึกว่าถูกต้องแล้ว, พอใจแล้ว แล้วก็ เป็นสุขขึ้นมาเอง ไม่ต้องใช้เงินเลย. เกิดเป็นบทนิยามขึ้นมาว่า ความสุขที่แท้จริง เป็นของให้เปล่า ไม่ต้องใช้เงินเลย; ความเพลิดเพลินที่หลอกลวง ต้องใช้เงินอย่าง ไม่รู้จักเพียงพอ.

นี่เรียกว่าเรารู้จักตัวธรรมะ ตัวธรรมะแท้ คือการปฏิบัติหน้าที่ จนเกิด ความรู้สึกที่ถูกต้อง แล้วพอใจ แล้วก็มีความสุข, ก็จะทำงานกันอย่างสนุกสนาน เพิ่มขึ้นอีกหลายเท่า หลายสิบเท่า หรืออาจจะหลายร้อยเท่าก็ได้.

ขอให้ไปดู มดแมลง. ไปดูแมลงผึ้งสร้างรัง ในที่เลี้ยงผึ้ง; หรือไปดูมด ช่วยกันทำรัง วิ่งทุกตัว วิ่งทำงาน วิ่งทำงานอย่างยิ่ง อยู่ตลอดเวลา ทำงาน สนุกสนาน. ทำไมมนุษย์ไม่ทำงานอย่างสนุกสนาน อย่างนั้นบ้าง, บิดขี้เกียจอยู่ ตลอดเวลา ไม่จำเป็นก็ไม่ทำ ไม่จำเป็นก็ไม่ทำ; นี่เพราะมันไม่มีธรรมะ, เพราะ ไม่มีธรรมะตามธรรมชาติ เพราะไม่มีธรรมะตามกฎของธรรมชาติ. ขอให้มีความ ธรรมะกันเสียเถิด แล้วเราก็ จะทำงานได้สนุกสนาน เหมือนกับแมลงผึ้งสร้างรัง หรือมด ปลวกก็สร้างรัง.

นี่ ประโยชน์ของธรรมะ ช่วยให้ทำงานสนุก เป็นสุขเสียเมื่อกำลัง ทำงาน; ครั้นเป็นสุขเสียแล้ว จะไปหาความสุขอะไรกันอีก. มันไม่มี, มันเป็นไปได้; ถ้าจิตมันรู้สึกเป็นสุข เป็นสุข ๆ เสียแล้ว ก็ไม่ต้องไปอาบอบนวดที่ไหน, ไม่ต้องไปสถานเริงรมย์ที่ไหนดอก. มันเป็นสุขเสียแล้ว มันอิ่มด้วยความสุขเสีย แล้ว มันจะไปกินของสกปรก คือความเพลิดเพลินที่หลอกลวงนั้นทำไมเล่า. นี่

ขอให้ทุกคนรู้จัก ทำจิตใจให้อิ่มอยู่ด้วยความสุขบริสุทธิ์ แท้จริงแล้ว มันก็ จะไม่
น้อมไปหาอบายมุข หรือความเพลิดเพลินที่หลอกลวงใด ๆ.

ขอให้ท่านทั้งหลายรู้จักธรรมะอย่างนี้, ธรรมะคือหน้าที่ ทำแล้วก็เกิด
ความรู้สึกว่าถูกต้อง, เกิดความรู้สึกว่าถูกต้องแล้วก็พอใจ, เกิดความรู้สึกว่าพอใจ
แล้วก็มีความสุข; ครั้น เป็นสุขแล้ว มันก็ หยุดแสวงหาเรื่องหลอกลวงทั้งหลาย,
ฉะนั้น ไม่ต้องห้ามว่า อย่าไปกินเหล้า อย่าไปเที่ยวอบายมุข มันไม่ไปดอก; ถ้า
มันมีความสุขที่แท้จริง อิ่มอกอิ่มใจพอตัวเสียแล้ว.

ทุกคนสนุกพอใจในการทำงานจะช่วยประเทศชาติให้รอดได้

เอาละ, ขอให้รู้จักใจความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ อย่างนี้ จะได้
ช่วยประเทศชาติให้รอด จะช่วยประเทศชาติให้รอด ในเมื่อทุกคนสนุกพอใจใน
การทำงาน. ขออภัยใช้คำว่า “ทุกคน” ด้วย, ทุกคนและทุกคน รู้สึกสนุกทำหน้าที่.
คนทุกคนทำหน้าที่, สัตว์เดรัจฉานทุกตัวที่มีหน้าที่ ก็ทำหน้าที่; เช่นสุนัขก็ไม่
บกพร่องในการเฝ้ารักษาทรัพย์สินสมบัติของเจ้าของ, แมวก็ไม่บกพร่องในหน้าที่ของ
การที่จะพิทักษ์รักษาทรัพย์สินสมบัติของเจ้าของ.

ทุกคนและทุกตัวทำหน้าที่ นี่จึงจะสำเร็จประโยชน์ในการเกิดแผ่นดิน
ธรรมและแผ่นดินทอง. ชาติประเทศจะรอดได้ เมื่อทุกคนทำหน้าที่; คำเดียว
เท่านั้น, คำเดียวเท่านั้น, คำเดียวเท่านั้นว่า “หน้าที่”. เมื่อทุกคนทำหน้าที่
ประเทศชาติก็จะรอดได้, เพราะประสพความสำเร็จ ทั้งฝ่ายแผ่นดินธรรมและฝ่าย

แผ่นดินทอง. หน้าที่นี้ต้องทำด้วยความรู้สึกเป็นธัมมานุสสติ อย่างที่กล่าวแล้วข้างต้น, ว่าถูกต้อง แล้วก็พอใจ, แล้วก็มีความสุข แล้วก็ทำสนุก, เป็นสุขเสียในการทำงาน. เหนือออกมาเท่าไร ก็กลายเป็นน้ำมันต์ที่เยือกเย็น ชื่นอก ชื่นใจไปทั้งนั้น.

แผ่นดินธรรมนำไปให้เกิดแผ่นดินทอง

นี่เรา จะต้องสร้างแผ่นดินธรรมก่อน แล้วแผ่นดินทองจึงจะมา; จะสร้างแผ่นดินธรรมได้ ก็ต้องมีธรรมะอยู่ทุกวินาทีทุกอิริยาบถที่เนื้อที่ตัว, นั่นนะมันเป็นแผ่นดินธรรม. ทุกคนเคลื่อนไหวอยู่ด้วยการทำหน้าที่ หรือความถูกต้องของหน้าที่ ที่เรียกว่าธรรมะ, นี่เป็นแผ่นดินธรรม. ครั้นเกิดแผ่นดินธรรมแล้ว มันก็ออกมาเป็นแผ่นดินทอง ทั้งทางกายและทางจิต.

แผ่นดินทองทางกาย คือความสมบูรณ์ทางวัตถุ, แผ่นดินทองทางจิต คือความสุขสงบเย็นทางจิตใจ. ต้องสร้างแผ่นดินธรรมกันเสียก่อน แล้วจึงจะเกิดแผ่นดินทอง ทั้งทางฝ่ายกายและฝ่ายจิตใจ.

การสร้างแผ่นดินธรรม อันมหาศาลนี้ จะทำได้ก็โดยการที่ประพฤติธรรมที่เป็นหน้าที่ : ธรรมะคือหน้าที่, หน้าที่คือธรรมะ. เขาจะต้องประพฤติธรรมะ หรือมีหน้าที่อย่างถูกต้อง นับตั้งแต่การกิน การอาบ การถ่าย การเป็นอยู่ทุกชนิด, กระทั่งการทำหน้าที่การงาน อันเป็นหลักโดยตรง มีแต่ความสุขสงบเย็นอยู่ตลอดเวลา; ทุกกระเบียดนิ้ว เป็นความสุข เป็นความพอใจ. นี่ สร้างแผ่นดินธรรมได้สำเร็จ คือทุกคนทำหน้าที่ อยู่ด้วยความรู้สึกที่ว่า ถูกต้องและ

พอใจ, เหมือนกับว่าแมลงผึ้งหรือมดปลวก มันทำงาน มันก็พอใจเป็นสุขสนาน
อย่างนั้น. แผ่นดินธรรมเกิดแล้ว ก็คือการปฏิบัติหน้าที่ทุก ๆ ชนิด ไม่มีอะไร
บกพร่อง มันก็เกิดความสุขขึ้น ทั้งทางกายทั้งทางจิตและทางวัตถุ; ทางวัตถุก็
สมบูรณ์, ทางร่างกายก็สมบูรณ์, ทางจิตใจก็สมบูรณ์. นี่มันเป็น แผ่นดินทองซึ่ง
จะต้องมี จึง

จะไม่เสียหายที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และโดยเฉพาะได้พบพระพุทธศาสนา.

ทำงานด้วยสติสัมปชัญญะ เกิดเป็นธัมมานุสสติกัมมัฏฐาน ขึ้นมาเมื่อ
กำลังทำงาน รู้สึกว่าถูกต้องแล้ว ถูกต้องแล้ว ๆ ๆ แล้วก็พอใจ ๆ ๆ, แล้วก็
สุขโดยอัตโนมัติตลอดเวลาที่ทำ; มันก็เป็นการ หมดปัญหา เต็มไปด้วยความสุข,
เต็มไปกับการงานที่ทำให้เกิดประโยชน์, เกิดสิ่งที่พึงปรารถนาทุกอย่างขึ้นมาได้
เพราะทุกคนทำหน้าที่. นี่แหละคือการปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นหน้าที่.

ธรรมะเป็นคำเก่าแก่ ก่อนศาสนาใด ๆ; มนุษย์ที่นั่นรู้จักพูดออกเสียง
ว่าธรรมะ ๆ เมื่อถึงถึงหน้าที่ ที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องทำ ทั้งมนุษย์ทั้งสัตว์เดรัจฉาน
และทั้งต้นไม้ต้นไม้ทั้งหลาย.

หวังว่าท่านสาธุชนทั้งหลาย จะ รู้จัก สิ่งที่เรียกว่า หน้าที่ หรือสิ่งที่
เรียกว่า ธรรมะ นั้น ในฐานะเป็นสิ่งเดียวกัน. อย่าทำหน้าที่เพราะความจำใจ;
กลัวอดตาย ก็ต้องทำหน้าที่, ถูกบังคับ ก็ต้องทำหน้าที่. ขอให้ทำหน้าที่ด้วยความ
สมัครใจ ว่ามันเป็นสิ่งที่ช่วยให้รอด ทั้งทางร่างกายทั้งทางด้านจิตใจ; หน้าที่
เป็นสิ่งที่ช่วยให้รอด.

อย่าให้โบสถ์วิหารว่างจากธรรมะเลย, จงช่วยกันทำหน้าที่ในโบสถ์
และวิหาร; อย่าให้เสียเปรียบกลางทุ่งนา ในเรือกในสวน ที่คนเขาทำหน้าที่กันอย่าง
สนุกสนาน; แล้วเราทั้งหลาย ก็จะประสบความสำเร็จ ในหน้าที่ของมนุษย์ มีแต่
ความสงบสุข อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๔๔ -

๑๖ มิถุนายน ๒๕๒๘

แผ่นดินทองของแต่ละคน ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจ ในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรม ในครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงกระทำไป ด้วยความหวังว่า **ปรมัตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว**. **ปรมัตถธรรม** คือธรรมที่เป็นความจริงสูงสุด ซึ่งมนุษย์ควรจะรู้; ถ้าได้กลับมาแล้ว มนุษย์หรือในหมู่มนุษย์นั้นก็จะมีความสว่างไสว แจ่มแจ้งในหนทางที่จะดำเนินไป. ในเบื้องต้นที่สุดมี

ความหวังว่า ศีลธรรมกลับมาโลกาสงบเย็น, พอมาถึงขั้นนี้ ก็มีความหวังว่า **ปรมัตตธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว**; เราจะต้องสนใจ ในสิ่งที่เรียกว่าปรมัตตธรรม.

ในครั้งที่แล้วมานั้น ได้บรรยายโดยหัวข้อว่า **การปฏิบัติธรรม คือการปฏิบัติหน้าที่ของตน ๆ**; ส่วนในวันนี้จะบรรยายโดยหัวข้อว่า **แผ่นดินทองของแต่ละคน ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม**.

แผ่นดินธรรม คือการที่ทุกคนทำหน้าที่ไม่บกพร่อง

การกระทำทุกอย่าง มีความจริงของธรรมชาติกำกับอยู่ ทั้งนั้น; ในที่นี้เราเรียกว่าปรมัตตธรรม, คือ ความจริงในข้อที่ว่า **แผ่นดินทองต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม**. คนสมัยนี้อาจจะเรียกว่าปรัชญา หรือ *philosophy* หรืออะไรก็ได้; แต่ ถ้าไม่ใช่ความจริงที่แท้จริง ที่เด็ดขาดที่สูงสุด ในเบื้องหลังแล้ว ก็ไม่ทำหน้าที่อย่างนี้ได้.

ขอให้ถือเป็นหลักว่า มัน มีความจริงสูงสุด อยู่เบื้องหลังของการกระทำ ที่จะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติข้อนั้น แล้วก็จะประสบความสำเร็จ; ประสบความสำเร็จโดยที่เจ้าตัวผู้นั้น รู้ตัวก็มี ไม่รู้ตัวก็มี. ถึงอย่างไรก็ดี การกระทำทุกอย่าง มีความจริงอันเด็ดขาด ใดๆอย่างหนึ่ง **ประจำตัวมันเอง**.

ในกรณีนี้ อาจจะมีบางคนเข้าใจว่า เราสร้างแผ่นดินทองได้ก่อนสร้างแผ่นดินธรรม เพราะตามธรรมดาคนก็มักจะหาเงิน หาทอง หาอำนาจวาสนา แล้วจึงค่อยบำเพ็ญการกุศล หรือสร้างการกุศล สร้างวัดสร้างวาเป็นต้น; นี่มันมี

รูปแบบว่าหาเงินหาทองก่อนแล้ว จึงค่อยหาธรรมะ. แต่ครั้งมาบัดนี้ ที่จะสร้างแผ่นดินทองในกรณีนี้ ต้องมีแผ่นดินธรรมกันเสียก่อน, ต้องมีความถูกต้องที่เป็นของธรรมะก่อน, แล้วจึงจะได้ประสบความสำเร็จที่ควรจะเรียกว่าทอง. แต่ก็ได้ไม่ได้หมายถึงทองที่เป็นเหยื่อของกิเลส; หมายถึงความถูกต้องความประเสริฐที่น่าชื่นใจ; ต้องมีแผ่นดินธรรมก่อนแล้ว จึงจะมีแผ่นดินทองได้. แต่อาจจะมียางคนเข้าใจว่า เราสร้างแผ่นดินทองได้ก่อนแผ่นดินธรรม ดังที่กล่าวแล้ว.

แผ่นดินธรรม คืออะไร ? โดยใจความสั้น ๆ แผ่นดินธรรม ก็คือ การที่ทุกคนทำหน้าที่ของตน ๆ โดยไม่บกพร่อง, ทุกคนทำหน้าที่ของตนโดยไม่บกพร่อง นั่นจึงจะเกิดแผ่นดินธรรมขึ้นมา. เพราะคำว่าธรรม แปลว่าหน้าที่, หน้าที่นั้นแหละ คือธรรม; ทุกคนทำหน้าที่ของตนโดยไม่บกพร่อง แล้วก็เรียกว่าเป็นการสร้างแผ่นดินธรรม.

มีธรรมกำกับ จักยอมรับทุกหน้าที่

ขอให้มองให้เห็นความจริงสักข้อหนึ่งว่า ปัญหาของมนุษย์ ทุกชนิดทุกระดับ จะหมดไปทันที ถ้าทุกคนทำหน้าที่ตามหน้าที่; ทุกคน ๆ ๆ ทำหน้าที่ถูกต้องตามหน้าที่ ในโลกนี้ปัญหาจะไม่มีเหลืออยู่เลย. เดียวนี้มีปัญหาเหลือ เพราะคนที่ไม่ทำให้ถูกต้องตามหน้าที่ นั้นมันมีมากนัก. ปัญหาทุกระดับ ทุกชนิดทุกยุคทุกสมัย จะหมดไปจากโลกนี้ทันที, ถ้าทุกคนทำหน้าที่ ถูกต้องตามหน้าที่ และทำกันทุกคนจริง ๆ.

ถ้าจะถามว่า *อะไรเล่าเป็นเครื่องผลักดันให้คนทำหน้าที่ ?* อะไรเป็นเครื่องกระตุ้นให้กระทำ ที่เรียกกันว่า *motive, motive* นะ ? อะไรเป็นเครื่องผลักดัน ให้คนทำหน้าที่ ? ขอตอบว่า *ความยึดมั่นกับหน้าที่* นั้นแหละเป็น *motive* อันสูงสุด ที่จะทำให้คนทำหน้าที่.

ทำอย่างไรจึงจะยึดมั่นกับหน้าที่ ? เพราะพอมองดูที่หน้าที่ แล้วก็สั่นหัว แล้วก็เบื่อหน่าย, แล้วก็อยากจะหลบหน้าไปเสียด้วยซ้ำไป. ทำอย่างไรจึงจะยึดมั่นกับสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ ? ข้อนี้ตอบว่า *เพราะว่ารู้จักสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่นั้นอย่างถูกต้อง; เพราะรู้จักสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่นั้นอย่างถูกต้อง คือรู้ว่าหน้าที่นั้นแหละคือธรรมะ ที่เรียกว่าธรรมะอันสูงสุด ก็คือหน้าที่นั่นเอง.*

ขอให้ทำความเข้าใจในข้อนี้ ให้มากเป็นพิเศษ, ว่าหน้าที่ ๆ นั้นแหละคือธรรมะ, หน้าที่ ๆ นั้นแหละคือชีวิต, พอปราศจากหน้าที่ ก็ปราศจากชีวิต, ลองไม่ทำหน้าที่ มันก็ต้องเสียชีวิต; ฉะนั้น หน้าที่นั้นคือชีวิต. หน้าที่นั้นคือสิ่งที่จะช่วยชีวิตให้รอด, หน้าที่คือธรรมะ, หน้าที่ก็คือพระเป็นเจ้า เพราะว่าหน้าที่เป็นผู้ช่วยให้รอด. ใคร ๆ ลองไม่ทำหน้าที่ แล้วมานอนอ่อนนวอนให้พระเจ้าช่วยอยู่ พระเจ้าที่ไหนจะช่วยให้ ? มันต้องทำหน้าที่, หน้าที่นั้นคือธรรมะ ธรรมะคือพระเจ้าที่แท้จริง, ธรรมะคือทางรอดอันแท้จริง; เรียกว่า ธรรมะนั้น คือตัวชีวิตก็ได้, ไม่มีธรรมะแล้ว มันก็เท่ากับหมดชีวิต. หรือว่าหน้าที่นั้นคือชีวิตก็ได้; เพราะว่าไม่ทำหน้าที่แล้ว มันก็หมดค่า หมดความหมายของชีวิต. ฉะนั้น ธรรมะจึงคือสิ่งที่ช่วยให้รอดโดยแท้จริง, ช่วยผู้ปฏิบัติหน้าที่, ช่วยผู้ปฏิบัติธรรมะนั้นแหละ ให้รอดโดยแท้จริง. *เมื่อรู้ว่าหน้าที่คือทางรอด อันแท้จริงดังนี้อย่างถูกต้องแล้ว คนก็ยึด, ยึดกับหน้าที่ ยึดกับธรรมะ. พอมิหน้าที่ แสดงออกมาว่าจะต้องทำ*

ก็ยอมรับด้วยความพอใจ, แล้วก็ทำไปด้วยความพอใจ ด้วยความเป็นสุขสนุกสนาน ในการทำหน้าที่. นี่เป็นความลับอันหนึ่งของธรรมชาติ ที่จะต้องรู้จัก ที่จะต้องเข้าใจให้ถึงที่สุดว่า สิ่งที่เราเรียกว่าหน้าที่กับธรรมะนั้น เป็นสิ่งเดียวกัน.

ธรรมะในฐานะต่าง ๆ ที่ต้องรู้ไว้

ที่นี้ อยากจะขอโอกาส พูดถึงสิ่งที่เรียกว่าธรรมะให้ละเอียดออกไป อีกสักหน่อย. ธรรมะคือหน้าที่. ธรรมะในฐานะที่เป็นพระเป็นเจ้าสูงสุด ก็คือกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือกฎอิทัปปัจจยตา ในพระพุทธศาสนา. ถ้าอย่างนี้ธรรมะก็คือพระเจ้า เพราะว่าเป็นกฎสูงสุดที่ควบคุมสิ่งทั้งปวง ทำให้สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปเหมือนกับ พระเป็นเจ้าบันดาล.

ที่นี้ ธรรมะ ในความหมายหนึ่ง ในฐานะเป็นหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต ทุกชีวิต, และตามกฎของธรรมชาติ. บรรดา สิ่งที่มีชีวิตต้องมีหน้าที่ ที่จะหล่อเลี้ยงชีวิต รักษาชีวิต, ถ้ามันไม่มีการทำหน้าที่ มันก็ไม่มีชีวิต. ฉะนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า หน้าที่ นั้นแหละ จึงเป็นของจำเป็นสำหรับสิ่งที่มีชีวิต, แต่เดี๋ยวนี้เราเรียกว่า ธรรม หรือธรรมะ. ธรรมหรือธรรมะคือหน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่ของทุกสิ่งที่มีชีวิต; นี้ เป็นกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด ซึ่งใคร ๆ จะปฏิเสธไม่ได้ จะละเลยไม่ได้.

อีกประการหนึ่ง คู่ต่อไปก็ ธรรมะในฐานะสิ่งที่พระพุทธองค์ทรง เคารพ, พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงเคารพธรรมะ. ข้อนี้เป็นคำตรัสของ พระองค์เอง เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ พิจารณาหาที่เคารพ ในที่สุดก็ทรงพบว่า

ธรรมะเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงเคารพ. ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงเคารพธรรม หรือ ธรรมะในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด; จะพูดอย่างโวหารธรรมคาสาม์ญก็ได้ว่า ทรงเคารพในหน้าที่ของพระองค์เป็นสิ่งสูงสุด. หน้าที่ของพระพุทธเจ้ามีอยู่อย่างไร ก็ทรงเคารพในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด. นี่แหละพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงเคารพธรรมะหรือหน้าที่. ถ้าเล็งถึงสิ่งสูงสุด กฎของธรรมชาติเป็นของตายตัว ให้เกิดทุกข์เกิดสุข หรืออยู่เหนือทุกข์เหนือสุขได้ตามความประสงค์ ก็ยังเป็นธรรมะอยู่นั่นแหละ คือกฎของธรรมชาติ ซึ่งแม้พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็ทรงเคารพ.

ที่นี้ ธรรมะในฐานะที่เป็นสิ่งแรก ที่มนุษย์สังเกตเห็นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด; กล่าวได้ว่า โดยประวัติศาสตร์อันดึกดำบรรพ์ มนุษย์แรกเจริญก้าวหน้าขึ้นมาจากความเป็นคนป่าเถื่อนนั้น ได้สังเกตเห็นว่า มันมีสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะคือหน้าที่ ๆ, ถ้าเรียกเป็นภาษาไทยเดี๋ยวนี้อาจเรียกว่าหน้าที่ ๆ. ก็ได้สังเกตเห็นว่า มันมีสิ่งที่เรียกว่า หน้าที่ ที่จำเป็นที่สุดที่ต้องทำ ไม่ทำไม่ได้, ทำแล้วเป็นความเจริญถึงที่สุดได้; แล้วก็เรียกว่าธรรมะ ๆ เป็นคำที่ได้พูดได้ใช้กันอยู่ ตั้งแต่ก่อนพุทธกาล. หมายความว่ามนุษย์รู้จักธรรมะ รู้จักหน้าที่ ในนามว่าธรรมะมาแล้ว ตั้งแต่ก่อนครั้งพุทธกาล. คำว่า ธรรมะจึงมีใช้พูดกันอยู่ มาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล; หมายถึงหน้าที่, หมายถึงเรื่องของหน้าที่.

แม้ในปัจจุบันนี้ ที่ว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ก็หมายถึงคำสั่งสอนเรื่องหน้าที่ ที่จะต้องทำให้ดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง โดยประการทั้งปวง. ธรรมะก็ยังคงเป็นหน้าที่อยู่นั่นเอง, เป็นของที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์; เป็น

หน้าที่ที่อธิบายสูงขึ้นมาตามลำดับ ๆ จนได้ขยายตัวออกมาอยู่ในรูปของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา, หรือสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์และสูงสุดอย่างนี้ ไม่มีอะไรจะสูงสุดศักดิ์สิทธิ์ยิ่งไปกว่า.

บัดนี้เกรงว่าคนเราพวกเรา อาจจะเข้าใจผิด เอาธรรมะไปไว้ในฐานะของที่จะตามหลังแผ่นดินทอง, เอาไปไว้ตามหลังแผ่นดินทอง คือเอาไปเป็นลูกน้องของเงิน ของทรัพย์สินสมบัติข้าวของไปเสีย. ธรรมะหรือแผ่นดินธรรมมันจะต้องมาก่อนแผ่นดินทองโดยแน่นอน.

สร้างแผ่นดินธรรม เพื่อแผ่นดินทอง

ที่นี้ ก็จะขอพูดถึงเรื่องแผ่นดิน ๆ กันสักเล็กน้อย. เราพูดกันอยู่เดี๋ยวนี้ว่า แผ่นดินไทยกำลังสร้างแผ่นดินธรรม เพื่อแผ่นดินทอง; นี่เป็นคำพูดที่ถูกต้องที่สุด เป็นปรมาัตต์ที่ถูกต้องที่สุด. แต่บางคนอาจจะไม่เข้าใจ, เพียงแต่ได้ยินแล้วก็รับถือเอาไว้ โดยที่ไม่ต้องเข้าใจ; ขอให้ทำความเข้าใจในข้อนี้ให้เต็มที่ว่า แผ่นดินไทย สร้างแผ่นดินธรรม แล้วเพื่อแผ่นดินทอง.

แผ่นดินทองอย่าหมายถึงเงินทอง ซึ่งเป็นเหยื่อของกิเลสเลย; แต่หมายถึงความประเสริฐสูงสุด เป็นความดับทุกข์สิ้นเชิงของมนุษย์, มีค่ามากกว่าเงินทองเพชรพลอยใด ๆ, มีความหมายเล็งถึงพระนิพพาน. แผ่นดินทองหรือโลกของพระศรีอาริยมตไตรย มีแต่ความผาสุกโดยส่วนเดียว, ไม่มีความทุกข์เลย; นี้

แผ่นดินทอง มันเป็นผลของแผ่นดินธรรม คือการปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่มีบกพร่อง, และเป็นกฎของธรรมชาติที่ว่า จะสร้างแผ่นดินทองด้วยแผ่นดินธรรม.

เมื่อพูดถึงแผ่นดินไทย แผ่นดินไทยก็มีความหมายพิเศษที่ควรจะสนใจ หรือเข้าใจถึง, แผ่นดินไทยสำคัญอยู่ที่คำว่าไทย. คำว่าไทย หมายความว่า ไม่ใช่ ทาส แต่เป็นอิสระ; ดังนั้น แผ่นดินไทย จึงหมายถึงแผ่นดินของคนที่เป็นอิสระ จากกิเลส, ไม่เป็นทาสของกิเลส, ไม่อยู่ใต้อำนาจบีบคั้นของกิเลส จึงจะเรียกว่า ไทย หรือเป็นแผ่นดินไทย. ถ้าจิตใจเป็นอิสระไม่เป็นทาสของกิเลสแล้ว มันก็ ง่ายเหลือจะง่าย, ง่ายในการที่จะสร้างแผ่นดินธรรม; มีจิตใจเป็นอิสระเป็นคน ไทยกันเสียก่อน มันจึงจะแน่นอนว่า จะสร้างแผ่นดินธรรม. เพราะถ้าใครมันเกิด เป็นทาสของกิเลส ด้วยความโง่ ด้วยอวิชชา ตัณหาอะไรก็ตาม ไปเป็นทาสของ กิเลสเสียแล้ว ก็ไม่มีความเป็นอิสระ ก็ไม่มีความเป็นไทย, มันก็ไม่มีแผ่นดินไทย ที่อาจจะสร้างแผ่นดินทอง.

ขอให้ท่านทั้งหลาย กำหนดข้อนี้ไว้ให้ดี ๆ ว่า แผ่นดินไทยหมายถึง แผ่นดินของคนที่เป็นอิสระจากกิเลส แล้วก็สามารถที่จะสร้างแผ่นดินธรรม, แล้วแผ่นดินทองก็เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ.

แผ่นดินธรรมคือการทำหน้าที่ ด้วยจิตใจที่เฉลียวฉลาด อย่างเพียงพอ อย่างถูกต้อง. คือปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง; ถ้าไม่มีความรู้เพียงพอ ก็ไม่รู้จัก หน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ อย่างที่เรียกว่าไม่ถูกต้อง. แผ่นดินธรรมนี้ต้องสร้างกัน โดยหน้าที่, ไม่ได้สร้างกันในโบสถ์หรือในวัด, หรือในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ; แต่ที่ สร้างตรงที่ที่ทำหน้าที่.

ที่ไหนมีการทำหน้าที่ ที่นั่นแหละมีแผ่นดินธรรม; ในโบสถ์หรือในวัด ถ้าไม่มีการทำหน้าที่ที่ไม่มีธรรมะ, ที่กลางทุ่งนาที่ทำนา อยู่อย่างตั้งอกตั้งใจ นั้นเสียอีกมีการทำหน้าที่ แล้วก็มีธรรมะ. ธรรมะไม่ได้สร้างด้วยความเป็นทาสของกิเลส, แต่ ต้องสร้างด้วยสติปัญญา; ขอให้สนใจในข้อนี้.

สรุปความว่า แผ่นดินไทยที่เป็นอิสระ นั้นแหละ จึงจะสร้างแผ่นดินธรรม; แผ่นดินธรรมที่แท้จริง เท่านั้นแหละ ที่จะสร้างแผ่นดินทอง หรือ บันดาลให้เกิดแผ่นดินทอง.

หลักปฏิบัติ เพื่อสร้างแผ่นดินธรรม

ที่นี่ ก็จะมาคู่กันถึงเรื่องการสร้างแผ่นดินโดยเฉพาะ : สร้างแผ่นดินธรรมกันอย่างไร ? แผ่นดินไทยจะเป็นแผ่นดินธรรมได้อย่างไร ? ข้อนี้ มีหลักเกณฑ์ที่อยากจะระบุให้ชัดว่า จะต้องสร้างด้วยการทำหน้าที่กันอย่างถูกต้อง, ซึ่งจะขอจำแนกเป็น ๖ ชั้น หรือ ๖ ระดับว่า :-

เป็นบุตรที่ดี ของบิดามารดา, มีหน้าที่อย่างถูกต้อง.

เป็นศิษย์ที่ดี ของครูบาอาจารย์, มีหน้าที่อย่างถูกต้อง.

เป็นเพื่อนที่ดี ของเพื่อน, มีหน้าที่อย่างถูกต้อง.

เป็นพลเมืองที่ดี ของประเทศชาติ, มีหน้าที่อย่างถูกต้อง.

เป็นสาวกที่ดี ของพระศาสดา, มีหน้าที่อย่างถูกต้อง.

ในที่สุดก็ เป็นมนุษย์ที่เต็ม, เต็มตามความหมายของคำว่ามนุษย์.

ถึงที่สุดแห่งการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง, มีการทำหน้าที่ไม่บกพร่อง ในการเป็นคนดีทั้ง ๖ ชนิด; คือ เป็นบุตรที่ดี, เป็นศิษย์ที่ดี, เป็นเพื่อนที่ดี, เป็นพลเมืองที่ดี, เป็นสาวกที่ดี, แล้วก็ เป็นมนุษย์ที่เต็ม.

การที่จะสร้างแผ่นดินนั้น มันสำคัญอยู่ที่คน : คนที่อยู่ในแผ่นดิน ก็ เป็นแผ่นดินดี, คนไม่ได้อยู่ในแผ่นดิน แผ่นดินก็เป็นแผ่นดินเลว, แผ่นดินที่มีคนดี อยู่ ก็เป็น แผ่นดินที่ดี คือมีธรรมะ. ทุกคนจะต้องมีอนุสติในธรรมะ ระลึกรู้ ถึงธรรมะ; ตัวธรรมะ คือ ตัวหน้าที่ที่ทำความเป็นคน : ตัวธรรมะที่ทำให้เป็น บุตรที่ดี, เป็นศิษย์ที่ดี, เป็นเพื่อนที่ดี, เป็นพลเมืองที่ดี, เป็นสาวกที่ดี, และเป็น มนุษย์ที่เต็ม; จะต้องมีความระลึกสติสัมปชัญญะควบคุม ทุกสิ่งทุกอย่างให้ เป็นไปอย่างถูกต้อง ในการทำหน้าที่. แม้จะเป็นหน้าที่เล็กน้อยเท่าไร ก็ทำไป ด้วยความรู้สึกว่า มันถูกต้องแล้วและพอใจ; ยิ่งเป็นหน้าที่ชั้นสูง ก็ทำด้วย ความรู้สึกว่ายิ่งถูกต้องและยิ่งพอใจ. มีความรู้สึกว่ายิ่งถูกต้องแล้วก็พอใจ ในที่ทุก หนทุกแห่ง; โดยรายละเอียดทุกวินาที มีแต่ความถูกต้องทุกกระเปาะนี้ของชีวิต. จิตใจมีแต่ความถูกต้อง ชื่นใจตัวเองอยู่ทุกขณะ ทุกเวลา จนกล่าวได้ว่า มีสวรรค์ อยู่ทุก ๆ อริยาบถในชีวิตนั้น. ส่วนอบายหรือนรกนั้น มันปิดตัวเองไปหมดแล้ว โดยอัตโนมัติ; เพราะว่าถ้าทำได้แบบนี้ – มีความรู้สึกถูกต้อง และพอใจในหน้าที่ ยกมือไหว้ตัวเองได้ตลอดเวลาอย่างนี้, มีสวรรค์อยู่ทุกอริยาบถ นรกทั้งหลายก็ปิด ตัวมันเองไปแล้วโดยอัตโนมัติ.

ข้อนี้เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจให้ดี ไม่ต้องไปมัวทะเลาะกันกับผี ผีอบายมุข เป็นต้น, ไม่ต้องเสียเวลาไปทะเลาะกับผีพวกนี้; เพราะว่า ถ้ามีการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องแล้ว ผีพวกนี้ก็ละลายหนีหายไปเอง.

ในการสร้างแผ่นดินทอง สำเร็จด้วยแผ่นดินธรรม มีความสำเร็จในการสร้างแผ่นดินธรรม, ไม่ต้องไปมัวทะเลาะกันกับผี มันมีความสุขเต็มที่เสียแล้ว เมื่อขณะที่ทำหน้าที่. ทำหน้าที่อย่างถูกต้อง จนรู้สึกว่าคุณต้อง ๆ ๆ พอใจ ๆ ยกมือไหว้ตัวเองได้; นี่มันเป็นสุขเต็มที่เสียแล้ว ในขณะที่กำลังทำหน้าที่ คือกำลังสร้างแผ่นดินธรรม. แผ่นดินธรรม นั้นแหละ กลายเป็นแผ่นดินทอง ไปในตัวมันเอง โดยไม่ต้องมีการสร้างอีกทีหนึ่งดอก. ขอให้แผ่นดินธรรมที่ถูกต้อง, ยกมือไหว้ตัวเองได้อยู่ทุกกระเบียดนิ้ว ทุกวินาทีเถิด, แผ่นดินทองมันก็มีขึ้นมาในตัวมันเอง ในแผ่นดินธรรมนั่นเอง.

นี่เราจะต้องสนใจในเรื่องนี้ เป็นพิเศษกว่าเรื่องใด คือเรื่องแผ่นดินธรรม. ถ้ามีธรรมะอยู่ที่เนื้อที่ตัว ทุกกระเบียดนิ้วทุกวินาที, รู้สึกได้ รู้จักได้ โดยที่ว่าเป็นสุข เมื่อกำลังทำการงาน พอใจในการทำการงาน จนไม่มีโอกาสไปนึกถึงอบายมุข เพราะอำนาจของธรรมะ หรือหน้าที่ที่ถูกต้องตามธรรมะ เป็นผู้มีส่วนสัมปชัญญะ, มีสติปัญญาโดยสมบูรณ์ ทำหน้าที่นี้ มันก็เป็นสุขที่สุดเสียแล้ว หรือเป็นสุขอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่กำลังทำงาน ไม่มีจิตใจไหน ที่จะเร่ไปแส่ไปหาสิ่งที่เป็นอบายมุข แม้แต่ว่าจะระลึกนึกถึงก็ไม่มี; จิตชนิดนี้มันพอใจในธรรมะ ในหน้าที่, เป็นสุข อิ่มเอิบด้วยความสุข ตลอดเวลาที่ทำหน้าที่ ก็ไม่ต้องการความเพลิดเพลินที่หลอกลวง ที่เรียกว่าอบายมุขนั้นอีกต่อไป.

การงานทุกระดับมีความลับเป็นปรมาัตถธรรมซ่อนอยู่

ขอให้สนใจกันเป็นพิเศษ ซึ่ง ปรมาัตถธรรม – ความลับอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรม ในการที่จะใช้ธรรมะเป็นเครื่องสร้างสรรค์, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะสร้างสรรค์แผ่นดินธรรม เพื่อให้เกิดแผ่นดินทอง.

ในที่นี้ก็จะสรุปความทั้งหมดได้ว่า การงานทุกชนิดทุกระดับ มีความลับในตัวเองซ่อนอยู่ เป็นปรมาัตถธรรม สำหรับจะต้องรู้ จะต้องเข้าใจ จะต้องทำให้ถูกต้อง ตามอุดมคตินั้น ๆ ซึ่งมันมีอยู่อย่างเฉียบขาด ประจำอยู่ใน การงานทุกชนิด ว่าการงานนี้จะต้องทำอะไร เมื่อไร โดยวิธีใด เท่าไร อย่างไร ก็ ทำให้มันถูกต้อง; และ จะต้องให้ถูกต้องทุกตัว, เช่นว่าจะต้องเอาแผ่นดินธรรมมาสร้างแผ่นดินทอง; ไม่ใช่เอาแผ่นดินทองมาสร้างแผ่นดินธรรม ซึ่งเป็น ความรู้สึกสามัญสำนึกมากเกินไป. อย่างที่เขาพูดว่า หาเงินหาทอง แล้วจึงจะค่อย เข้าวัดเข้าวา ในบ้านปลายแห่งชีวิต; อย่างนี้มันไม่ถูกต้อง กับเรื่องความลับ หรือ ความจริงของธรรมะข้อนี้. จะต้องปฏิบัติธรรม ไม่บกพร่องในหน้าที่ เสร็จแล้ว มันจึงจะได้รับผลอันน่าชื่นใจของธรรมะนั้น.

สิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ นั้น เป็นสิ่งที่ ต้องรู้จักให้ถูกต้อง, ถูกต้องตาม ความจริงของธรรมะ โดยเฉียบขาดตามกฎของธรรมชาติ; ไม่ใช่เรื่องที่มีมนุษย์จะ มาบัญญัติ เอาว่า อย่างนี้ถูกต้อง อย่างนี้ไม่ถูกต้อง ตามความรู้สึกของมนุษย์, นั้น มันอีกเรื่องหนึ่ง มันเป็นจำพวกหนึ่งต่างหาก ไม่ใช่ความจริง ไม่ใช่ปรมาัตถธรรม

ของธรรมชาติ, เป็นเรื่องที่มีมนุษย์ประชุมกัน แล้วก็ว่ากันเอาเอง เอาประโยชน์เป็นใหญ่ ถือเอาประโยชน์เป็นใหญ่ อย่างนี้มันคนละเรื่องกัน.

ธรรมะต้องมีความถูกต้องของธรรมชาติ ต้องรู้จักให้ถูกต้อง, และเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลขึ้นมา; ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มิไว้สำหรับอ่อนวอน และขอร้องในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์, ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมาช่วยคลบ้นดาลอย่างนั้นอย่างนี้. อย่างนี้ทำกับธรรมะไม่ได้ ธรรมะไม่รับสินบน หรือไม่รับการขอร้องอ่อนวอนใด ๆ, มีแต่ความเป็นยุดิธรรม ความเป็นของเที่ยงแท้แน่นอนว่า กระทำลงไปอย่างไร ผลก็จะเกิดขึ้น โดยสมควรแก่การกระทำนั้น ๆ เสมอไป; เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เฉียบขาดอย่างนี้.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะรู้จักใช้แผ่นดินไทย อันมีอิสระจากกิเลส เพื่อสร้างแผ่นดินธรรม, แล้วแผ่นดินธรรมก็คลอดแผ่นดินทองออกมาเอง; แล้วผู้สร้าง ผู้ประพฤติ ปฏิบัติอย่างถูกต้องนี้ จงอยู่กันเป็นผาสุก ทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

เมื่อพอใจในหน้าที่ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรม ทางวิทยุกระจายเสียง โดยความมุ่งหมายว่า
ปรมัตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว ในวันนี้ นั่น, อาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อว่า เมื่อ
พอใจในหน้าที่ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง. ในครั้งที่แล้วมาว่า
แผ่นดินทองของแต่ละคน ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม, วันนี้ว่า เมื่อพอใจในหน้าที่
ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง; เห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน, ขอ
ได้โปรดตั้งใจฟัง ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้.

วันนี้มีหัวข้อใหญ่สำคัญที่ว่า ความพอใจในหน้าที่ที่กำลังกระทำ นั้นแหละคือสวรรค์ที่แท้จริง ของบุคคลนั่นเอง. จะได้พิจารณากันเป็นตอน ๆ ไปว่า สิ่งที่เราเรียกว่า หน้าที่ นั้นก็ คือธรรมะ, สิ่งที่เราเรียกว่า ธรรมะคือหน้าที่; แต่ข้อนี้เป็นสิ่งที่ไม่ค่อยจะมอง หรือมองเห็น หรือจะยอมรับกัน, เพราะได้ยินได้ฟังมา ได้ศึกษามา ในลักษณะอย่างอื่น ดังที่ท่านทั้งหลาย ก็พอจะนึกเห็นว่า เราเคยแยกธรรมะไปไว้เสียที่วัด, แล้วก็ เอาการงานมาไว้ที่บ้าน หรือที่ออฟฟิศ; หน้าที่นั้นอยู่ที่การประกอบอาชีพ, ส่วนธรรมะนั้นเอาไว้ที่วัด ไว้ทำพิธีรีตอง; เลยอยู่แยกกันเป็นคนละเรื่อง มันอยู่แยกกันเป็นคนละเรื่องคนละแห่ง. นี่ความรู้สึกที่มีกันอยู่โดยทั่ว ๆ ไปโดยนิคินัย มันเป็นอย่างนี้; ส่วน พุทธินัย หรือความจริงนั้น สิ่งทั้งสองนี้เป็นสิ่งเดียวกัน.

ธรรมะช่วยให้มนุษย์รอด เมื่อทุกคนทำหน้าที่ถูกต้อง

เราจะต้องยอมรับกันทั่วไปว่า ธรรมะนั้น คือสิ่งที่จะช่วยเราให้รอด, ช่วยมนุษย์ให้รอด; แต่จะช่วยให้รอดได้นั้น ทุกคนต้องทำหน้าที่ ต้องทำหน้าที่ โดยสมควรแก่สภาพของตน ๆ, หน้าที่นั้นก็เป็นธรรมะขึ้นมา สำหรับจะช่วยให้รอดจากปัญหาที่กำลังประสบอยู่. หน้าที่ของคนนั้นแหละช่วยคน, หน้าที่ของคนนั้นแหละช่วยคนอย่างพระเจ้าช่วย; แต่คนต้องทำหน้าที่ จึงจะมีพระเจ้า จึงจะเกิดพระเจ้าขึ้นมาสำหรับช่วยคน. นี่ข้อเท็จจริงมันเป็นอย่างนี้, มันมีอยู่อย่างนี้ซึ่งพอจะมองเห็นได้ ด้วยกันทุกคน.

ที่นี่ ก็มาถึงคำว่าธรรมหรือธรรมะ; คำว่า **ธรรม** เป็นภาษาอินเดีย ดึกดำบรรพ์ ใช้กันมาตั้งแต่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด ในฐานะเป็นหน้าที่ที่ต้องประพฤติ กระทำ. คำสอนก็สอนเรื่องหน้าที่, แต่ **ตัวธรรมะ**จริงนั้นอยู่ที่การกระทำ; การ กระทำนั้นต้องกระทำหน้าที่ โดยสมควรแก่อัธยาของตน อย่างสุดความสามารถ ของตน.

ธรรมะแปลว่าหน้าที่, จะแปลว่าความรู้เรื่องหน้าที่ก็ยังได้. การปฏิบัติ หน้าที่นั้นแหละเป็นตัวธรรมะแท้, ส่วนผลของการปฏิบัติหน้าที่นั้น ก็รวมอยู่ในคำ คำนี้ได้. คำว่า **ธรรม** จึงมีใจความ **สำคัญอยู่ที่คำว่าหน้าที่**, แปลว่าหน้าที่ แล้วก็ เล็งถึงหน้าที่, แต่ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดกว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เพราะว่า เป็นสิ่งที่ช่วยชีวิตได้จริง.

ใครปราศจากหน้าที่ คนนั้นก็ปราศจากชีวิต ในทุกความหมายแหละ : ปราศจากหน้าที่ในความหมายไหน ก็ปราศจากชีวิตในความหมายนั้น, คำว่า **ธรรมะ**แปลว่าหน้าที่ **ซึ่งจำเป็นสำหรับสิ่งที่มีชีวิต** จะต้องรู้จักและจะต้อง กระทำ.

ทำหน้าที่ คือการปฏิบัติธรรม

ที่นี่ คู่กันต่อไป **ที่ไหนมีการทำหน้าที่** ที่นั่นแหละมีการปฏิบัติธรรม, **ที่ไหนมีการปฏิบัติธรรม** ที่นั่นแหละมีการทำหน้าที่. การปฏิบัติธรรม คือการ ทำหน้าที่ นับตั้งแต่หน้าที่น้อย ๆ ตามบ้านเรือนน้อย ๆ อุปกรณ์แห่งการเป็นอยู่ กระทั่งหน้าที่ที่จะต้องเลี้ยงชีวิต ด้วยอาชีพต่าง ๆ, กระทั่งหน้าที่ที่จะต้องทำให้

บรรลุมรรค ผล และนิพพาน เป็นที่สุด; ล้วนแต่เรียกว่าหน้าที่. ที่ไหนมีการทำ
หน้าที่ ที่นั่นมีการปฏิบัติธรรม; ธรรมคือหน้าที่ ธรรมะคือหน้าที่, หน้าที่คือ
ธรรมะ. พวกกลับกันก็ได้ว่า ที่ไหนมีการทำหน้าที่ ที่นั่นมีการปฏิบัติธรรม, ที่
ไหนมีการปฏิบัติธรรม ที่นั่นมีการปฏิบัติหน้าที่; จะเอาสถานที่เป็นเครื่อง
กำหนดนั้นไม่ได้. คือว่าแม้ในโบสถ์ ในวัดในโบสถ์อาจจะไม่มีธรรมะก็ได้ ถ้าไม่
มีการปฏิบัติหน้าที่, ที่กลางทุ่งนาที่ไถนาอยู่โครม ๆ เสียอีกนั้น จะกลายเป็นมี
ธรรมะ เพราะมีการปฏิบัติหน้าที่.

อาตมาได้เคยสังเกตเห็นว่า ในโบสถ์บางแห่งนั้นมีแต่การสั่นเชี่ยมซี
กับการทำพิธีรีตอง ขอร้องอ่อนวอนสวดอ่อนวอนอย่างนั้นอย่างนี้, ถ้าอย่างนี้ ใน
โบสถ์นั้นไม่มีธรรมะ; ในทุ่งนาที่คนกำลังไถนาอยู่ นั้นแหละคือการทำหน้าที่ที่
เป็นตัวธรรมะ ซึ่งจะช่วยให้รอดตามสมควร.

คนเป็นอันมากไม่ได้ชอบการทำงาน แล้วก็อ้างว่า ไม่มีงานทำบ้าง
หรือไม่มีแรงจะทำบ้าง จี้เกียจก็นอนเสียบ้าง, นี่เป็นเรื่องของคน; แต่สุนัขและ
แมว เป็นต้น กำลังทำหน้าที่อยู่ : สุนัขทำหน้าที่เฝ้าบ้านอย่างไม่บกพร่อง, แมว
ทำหน้าที่จับหนูอย่างไม่บกพร่อง, ทำหน้าที่อยู่อย่างแท้จริง, เมื่อคนกำลังอ้างว่า
ไม่มีงานทำ หรือนอนจี้เกียจอยู่. เพราะคนไม่รู้ความจริง ข้อนี้, ไม่รู้ความจริงว่า
สิ่งสูงสุดมีค่าควรเคารพบูชา แม้แต่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็บูชา นั้นแหละคือ
หน้าที่หรือธรรมะ, ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์
เคารพธรรมะ ในฐานะเป็นหน้าที่ของพระพุทธเจ้า.

เพราะไม่รู้ความจริงข้อนี้ คนส่วนมากจึงเกลียดหน้าที่ ในฐานะเป็นของเหน็ดเหนื่อย, เมื่อในการที่จะทำหน้าที่ อยากจะเล่นหัวสนุกสนาน, **ไม่ยอมรับหน้าที่** อย่างกับว่าเป็นคู่รัก หรือเป็นคู่ชีวิต, เขาไม่ได้ยอมรับหน้าที่ อย่างกับว่าเป็นคู่รัก หรือเป็นคู่ชีวิต; นี่แหละดูให้ดี. เพราะไม่รู้ความจริงข้อนี้ เขาจึงเกลียดหน้าที่หรือธรรมะ; แต่เขาก็ **ต้องทนทำหน้าที่** อยู่นั่นเอง มันหนักไม่พ้น, เพราะมีฉะนั้นจะไม่ทำอะไรจะกิน ไม่มีอะไรจะใช้ ไม่มีอะไรจะให้ความเพลิดเพลินสนุกสนานคือเงิน. เขาจึง **ต้องทนทำหน้าที่** ด้วยจิตใจที่ไม่อยากจะทำโดยแท้จริงก็คือ **ฝืนทำ**; เมื่อฝืนทำก็เหมือนกับว่า **ตกรอกไปพลางทำหน้าที่ไปพลาง.**

นี่ทนทำหน้าที่อย่างต้องจำใจทำ ก็ตกรอกไปพลาง ทำหน้าที่ไปพลาง; ดูให้ดีเถอะ นี่คือใคร? ใครที่ไหน และเมื่อไร? คุณจะเป็นส่วนมากของทุกคนในที่ทุกหนทุกแห่ง ทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต; **ไม่รู้ความจริงข้อนี้** ก็เกลียดหน้าที่ **ไม่ยอมรับหน้าที่** อย่างเสมือนว่าเป็นคู่รัก หรือเป็นคู่ชีวิต ของตน.

เมื่อทำหน้าที่ด้วยความรักบูชาจะเกิดธรรมะอีกมากมาย

ที่นี้ ตรงกันข้าม : **ถ้ารู้จักความจริง ข้อนี้** เห็นประจักษ์อยู่ในใจ ว่ามีความจริงอย่างนี้ เขาก็ **จะพอใจเคารพรักบูชาในหน้าที่**, การงานหน้าที่นั้น ก็กลายเป็นสวรรค์ อยู่ในตัวมันเอง, กลายเป็นสวรรค์ขึ้นมาทันที ที่มีความพอใจในการทำหน้าที่, **ความสุขมาจากความพอใจ**, พอใจแล้วต้องเกิดความสุขเสมอไป ไม่ว่าจะเป็นอย่างบุญอย่างบาปอย่างคืออย่างชั่ว อย่างมากอย่างน้อย อย่างใหญ่ อย่างเล็ก อะไรก็ตาม มันอยู่ที่ความพอใจ. **ถ้าความพอใจบริสุทธิ์สวรรค์นั้นก็**

บริสุทธิ์; ถ้าความพอนั้นมาจากสิ่งหลอกลวง เช่นมาจากอบายมุข เป็นต้น, มันก็เป็นสวรรค์โกหก สวรรค์หลอกลวง ของคนพาลทั้งหลายที่พอใจในอบายมุข.

นี่แหละจะต้องรู้ความจริงข้อนี้ ให้ถึงที่สุด การงานก็จะกลายเป็นสวรรค์ อยู่ในขณะที่กำลังทำงานนั่นเอง ในตัวมันเอง โดยตัวมันเอง; เหนือที่ไหลออกมา ก็กลายเป็นน้ำมนต์ที่แสนจะเย็นอาบรดให้เย็น เย็นกายเย็นใจ; **พอใจสนุกสนาน** ในการทำหน้าที่ เขาจึงมีสวรรค์อยู่ทุกอิริยาบถ ทุกวินาที ทุกกระเปียดนี้ว แห่งสถานที่. นี่สวรรค์มีอยู่ทุกอิริยาบถเพราะอิมเอบไปด้วยความพอใจ ในการได้ทำหน้าที่อันเป็นสิ่งสูงสุด เป็นเกียรติยศสูงสุดของความเป็นมนุษย์ และจะช่วยคนให้รอด โดยประการทั้งปวง.

ดังนั้น เราจะต้องทำหน้าที่ ด้วยจิตที่รู้สึกรู้ชาในหน้าที่ ทำหน้าที่ด้วยจิตที่บูชาในหน้าที่ ในฐานะหน้าที่นี้เป็นสิ่งสูงสุด หรือมีเกียรติสูงสุดของมนุษย์. พอจะทำหน้าที่ก็พนมมือให้แก่สถานที่ที่ทำงาน พนมมือให้แก่ห้องทำงาน พนมมือให้แก่เครื่องมือทำงาน แม้ที่สุดแต่ว่าจูงควายแบกไถไปที่นา จะไถนา วางลง แล้วก็พนมมือให้แก่ควาย และแก่ไถนั้นแหละ ในฐานะเป็นเครื่องมือทำหน้าที่ มีจิตใจอิมเอบ เกินร้อยเปอร์เซ็นต์ ในการที่จะทำหน้าที่ แล้วก็ **สนุกด้วยการทำหน้าที่.** นี่ขอย้ำอีกทีว่า จงพนมมือให้แก่สถานที่ทำงาน ห้องทำงาน และเครื่องมือทำงาน , ก่อนแต่จะลงมือทำงาน.

เมื่อเขารักหน้าที่ ถึงขนาดนี้ มัน ก็จะเกิดอิทธิบาททั้ง ๔ ขึ้นมาเอง โดยอัตโนมัติ : เกิดฉันทะในการทำ, เกิดวิริยะ – ความพากเพียรในการทำ, เกิดจิตตะ – เอาใจใส่ในการกระทำ, เกิดวิมังสา – สอดส่องใคร่ครวญในการทำ; ซึ่ง

เรียกว่าอิทธิบาท ๔ เป็นธรรมให้เกิดความสำเร็จในที่ทุกสถาน. เพราะพอใจในหน้าที่ บูชาหน้าที่ เคารพหน้าที่อย่างนี้ พนมมือให้แก่หน้าที่แล้ว, มันก็จะเกิดอิทธิบาท ๔ นี้ขึ้นมาเอง; ความสำเร็จก็อยู่ในกำมือของบุคคลผู้นั้น.

ในที่สุด เขาก็ยกมือไหว้ตัวเองได้อีกทีหนึ่ง ยกมือไหว้ตัวเองได้อีกทีหนึ่ง. ซึ่งดูจะเป็นคำที่แปลก สำหรับคนส่วนมากกว่า ยกมือไหว้ตัวเองได้คือสวรรค์. เมื่อได้ทำหน้าที่ พอใจอยู่ด้วยหน้าที่ ก็มีความสุขในการทำหน้าที่ แล้วมันก็เป็นสุขในการทำหน้าที่นั่นเอง จึงยกมือไหว้ตัวเองได้ว่า “ช่างกระไรหนา ช่างเต็มไปด้วยความถูกต้อง ความดีความงามความบริสุทธิ์ แห่งความเป็นมนุษย์ของตน”; กล่าวได้ว่า ความพอใจในหน้าที่อยู่ที่ไหน สวรรค์ที่แท้จริงอยู่ที่นั่น, แล้วความสุขที่แท้จริงก็อยู่ที่นั่น.

ความสุขจริงไม่ต้องใช้เงิน

ความสุขที่แท้จริง อย่างนี้ มันไม่ต้องใช้เงินเลย, แต่กลับจะ ทำให้เงินเหลือ เงินเหลืออยู่ทุกบาททุกสตางค์ที่เป็นผลงาน. ได้รับความสุขอย่างยิ่งเสียตั้งแต่เมื่อกำลังทำงาน ความสุขนี้ไม่ต้องใช้เงิน จะเป็นหน้าที่เล็กน้อยสูงต่ำอะไร มันก็ทำให้เกิดความพอใจได้ทั้งนั้น มันเป็นความสุขที่ไม่ต้องใช้เงิน; เพราะฉะนั้น ให้ถือเป็นหลักว่า ความสุขที่แท้จริงนั้นไม่ต้องใช้เงิน ถ้าต้องใช้เงิน มันก็เป็นความเพลิดเพลินที่หลอกลวงไปทั้งนั้น.

คนหลงสำคัญผิด เห็นความเพลิดเพลินที่หลอกลวง ว่าเป็นความสุข; ขยันหาเงิน อายเหงื่อต่างน้ำไปพลางตคนรกไปพลาง เพราะไม่รู้ว่าได้ทำหน้าที่ที่ควรจะชื่นใจ มันก็ทำอย่างจำใจเพราะมันอยากจะได้สิ่งที่หลอกลวง อยากจะได้ อบายมุขอันหลอกลวง, มันก็ ต้องทนทำหน้าที่ เพื่อไปใช้สำหรับอบายมุขที่ หลอก ลวง เพื่อเอาเงินมาซื้อหาความเพลิดเพลินที่หลอกลวง.

ที่นี้ มันก็เกิดแยกทางกันขึ้น สำหรับ คนอันธพาล : เมื่อไม่ได้ทันใจ ก็โกง, เมื่อไม่ได้เงินทันใจก็โกง นับตั้งแต่โกงคอร์รัปชั่นในหน้าที่ โกงเงินหลวง โกงหน้าที่ ลงมาถึงเรื่องปล้น เรื่องจี เรื่องลัก เรื่องขโมยของอันธพาลเล็ก ๆ น้อย ๆ; อันธพาลสูงสุดอยู่ที่คอร์รัปชั่น คดโกงในหน้าที่ที่ได้รับการมอบหมายให้ กระทำ.

นี่หลงสำคัญผิดอย่างนี้ มันก็ทำอย่างนี้, แล้วก็ จบชีวิตลงไปในคุกใน ตาราง หรือมีหนี้สินท่วมหัวท่วมหู; ถ้าไม่ถึงว่าจบชีวิตลงในตาราง ก็ยังเป็นคนที่ มีหนี้สินท่วมหัวท่วมหู; นี้เรียกว่าตคนรกกันโดยสิ้นเชิง โดยไม่มีอะไรเหลือ.

สัมมาทิฐิทำให้มีหน้าที่เป็นสวรรค์

ที่นี้ ถ้าว่าเขารู้จักสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่อันแท้จริง, เขาก็จะทำให้สวรรค์มี ขึ้นมาได้ในที่ทุกแห่ง; สวรรค์มีในที่ทุกแห่ง ที่ผู้那儿รู้จักบูชาหน้าที่ บูชาหน้าที่ ทำหน้าที่สนุก มีความสุข เพราะได้ทำหน้าที่ ซึ่งมันมีได้ทุกแห่งมันมีได้ทุกแห่ง ไม่ว่าที่ไหน หรือเวลาไหน. แต่ ขึ้นอยู่ที่จิตใจ หรือทิฐิความเห็นของจิต ผิดหรือ ถูก : มีความเห็นผิด มันก็ไม่เห็นว่าหน้าที่คือธรรมะ; มันเห็นหน้าที่เป็นสิ่งที่

ต้องทำ เพื่อเอาเงินมาซื้อหาเหยื่อให้แก่กิเลส, หรือดำรงชีวิตก็ตามเถอะ มันทำด้วยความจำใจทั้งนั้น.

ขอให้มีสัมมาทิฐิในเรื่องนี้ ให้ถูกต้องเสียโดยเร็วเถิด ว่าธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ, หน้าที่คือสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิต จะช่วยชีวิตให้รอด หน้าที่จะกลายเป็นพระเจ้าที่เกิดขึ้นช่วยเราให้รอด; นี่เป็นสัมมาทิฐิ คือความคิด ความเห็น ความเข้าใจ หรือความเชื่ออันถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของเรา ว่ามีธรรมะเป็นหน้าที่มีหน้าที่เป็นธรรมะ.

ถ้าทำอย่างนี้ได้ ปัญหาของคนคนนั้น ก็จะหมดไปทันที; เพราะว่าเขามีสวรรค์อยู่ในการทำหน้าที่ทุกหนทุกแห่ง. ไม่ว่าที่ไหน ไม่ว่าเวลาไร เขาเป็นสุข สนุกสนานอยู่กับการทำหน้าที่ มีหน้าที่เป็นสวรรค์ มีสวรรค์เป็นหน้าที่ ความทุกข์ก็ไม่อาจจะแทรกแซงเข้ามาได้ เพราะ จิตใจ เต็มอยู่ด้วยความพอใจ สนุกสนานในการปฏิบัติธรรมหรือหน้าที่ นั้นเอง.

ทุกคนทำหน้าที่ถูกต้องจะไม่มีปัญหาทุกระดับ

เมื่อพูดถึงครอบครัว ก็เป็นครอบครัวที่ถึงที่สุดแห่งอุดมคติโดยแท้จริงว่า การมีครอบครัวนั้น มันก็สำหรับจะได้อยู่ร่วมกัน ทำหน้าที่ของแต่ละคนในครอบครัวให้มันง่ายขึ้น; ครอบครัวมีกี่คน เมื่อร่วมมือกันแล้วกิจการงานของครอบครัวก็ถูกแบ่งเบาไปตามจำนวนคน แล้วมันก็ง่ายขึ้น เบาขึ้น สบายขึ้น ทำได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น แล้วก็เป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ในการทำหน้าที่. เมื่อสนุก

ในการทำหน้าที่ อย่างที่กล่าวมาแล้ว ครอบครัวนั้นก็ป็นครอบครัวที่เสวยสวรรค์, ดำรงอยู่ในสวรรค์อันแท้จริง **ที่นี่และเดี๋ยวนี้** ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว.

ที่นี่ ก็มองไปถึงปัญหาของสังคม; **ปัญหาส่วนบุคคลหมดไปแล้ว** ก็มองดูที่ **ปัญหาของสังคม** มันก็ตอบได้ในตัวทันทีว่า สังคมนั้นประกอบด้วยบุคคล, เมื่อบุคคลเป็นอย่างไร สังคมก็เป็นอย่างนั้น. **เดี๋ยวนี้ บุคคลไม่มีปัญหา** มีแต่ความสงบสุข สันติสุข สันติภาพ อยู่ในตนเองแล้ว **สังคมก็จะเป็นสังคมที่ไม่มีปัญหา.** **ปัญหาสังคม หรือปัญหาของประเทศชาติ จะหมดไปทันที** เมื่อทุกคนทำหน้าที่ที่ถูกต้องตามความเป็นมนุษย์; ไม่ใช่หน้าที่ของอันธพาล หน้าที่ของอันธพาลนั้น เรียกว่าธรรมะของอันธพาล เป็นธรรมะของพาลชน เราไม่ต้องการ; เราต้องการหน้าที่ หรือธรรมะของวิญญูชน ที่ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์แห่งพระศาสนา หรือวัฒนธรรม จริยธรรม โดยประการทั้งปวง.

กล่าวได้อย่างสั้น ๆ ว่า **เมื่อทุกคนทำหน้าที่ ปัญหาของประเทศชาติก็จะหมดไป.** **เดี๋ยวนี้ทุกคนไม่ได้ทำหน้าที่ของตน หรือทำเกินหน้าที่** จนไปกระทบกระทั่งคนอื่น ซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของตน หรือพยายามที่จะเอาเปรียบคนอื่น ซึ่งมันไม่ใช่หน้าที่ของตน.

ขอให้ทุกคน **ทำหน้าที่ของตน ๆ อันเหมาะสมถูกต้อง** สสมควรแก่ **อรรถภาพของตน ๆ;** ซึ่งจะต้องขอย้ำอีกทีหนึ่งว่า **แม้กระทั่งสุนัขและแมว** สุนัขก็สนุกใน **การทำหน้าที่** จะเป็นสุนัขไล่เนื้อ หรือเป็นสุนัขเฝ้าบ้าน ก็ทำหน้าที่อย่างไม่มี **บกพร่อง,** แมวก็ทำหน้าที่ **ในการเฝ้าทรัพย์สินสมบัติให้ปลอดภัยจากหนู** โดยไม่

ไปม้วนอนหลับเสียที่ไหน; ทั้งสุนัขและแมวสนุกสนานในการกระทำหน้าที่ของมัน. นี่เรียกว่าประเทศชาตินั้นหมดปัญหา เพราะทุกคน ๆ ทุกชีวิตทำหน้าที่ของตนกระทั่งสุนัขและแมว, ปัญหาของสังคมก็หมดไป.

ที่นี้ ก็มาถึงปัญหาของโลก แม้ปัญหาของโลกก็จะหมดไปในทันที เมื่อทุกคนรู้จักมีสวรรค์ในหน้าที่ของมนุษย์. เมื่อคนในโลกทุก ๆ คน รู้จักมีสวรรค์ในหน้าที่การงานของมนุษย์ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว ที่นี้และเดี๋ยวนี้ เรามีสวรรค์ได้ในหน้าที่และการงานของเรานั่นเอง.

สวรรค์อย่างนี้เป็นสวรรค์แท้จริง มองเห็นได้ เป็นสันติภูมิ, เป็นของเฉพาะตน เป็นปัจเจกตั้งเวทิตัพโพ; แต่มันเป็นของจริง และมันไม่ต้องรอต่อตายแล้ว. สวรรค์อื่น ๆ ถ้ามันจะมีอีก จะมีอีกก็สวรรค์ก็ตามใจเถอะ, มันก็ขึ้นอยู่กับสวรรค์นี้ สวรรค์ชนิดนี้เป็นเหตุให้มีสวรรค์อื่น ๆ ทุกชนิด คือทำหน้าที่ของตน.

ทุกคนทำหน้าที่ของตน ไม่มีคนที่ว่างงาน. คนว่างงานนั้น เพราะว่าเขาไม่อยากจะทำงานชนิดที่เขาไม่ชอบ หรืองานที่เขาารู้สึกว่าไม่มีเกียรติ น่าเบื่อหน่าย; แต่ถ้าเมื่อใดเขารู้ว่า งานคือธรรมะมันก็มีเกียรติไปหมด ไม่ว่าการงานของเทวดา มหาจักรพรรดิของคนในโลกทุก ๆ ระดับกระทั่งคนขอทาน. คนขอทานนั่งขอทานก็คือทำหน้าที่ของคนขอทาน เพราะอรรถภาพมันอำนวยความสะดวกให้เพียงเท่านั้น เขาก็ต้องนั่งขอทาน; แต่เขาก็ทำหน้าที่อย่างดีที่สุด ไม่เท่าไรเขาก็พ้นไปได้ จากภาวะของคนขอทาน.

ทุกคนอย่าบกร่องในหน้าที่ของตน ๆ อย่างมนุษย์คนหนึ่ง มนุษย์คนหนึ่งก็คือคนที่มิจิตใจสูง คนหนึ่ง, ไม่โง่ไม่เขลา ไม่เป็นอันธพาลเป็นบาปหยาบ

ซ้ำอะไร, เป็นมนุษย์มีใจสูง, สูงอยู่เหนือความโง่เขลา เหนือความชั่ว เหนือความผิด เหนือความทุกข์ในที่สุด. **อย่าบกพร่องในหน้าที่ของตน** หน้าที่อย่างมนุษย์ที่จะต้องทำให้ได้ ให้สมกับว่าเป็นมนุษย์มีจิตใจสูง; **不要去หลงทำหน้าที่ของยักษ์มารภูติผีปีศาจ** เพราะหลงไป. เดียวนี้หลงไป จึงไปทำหน้าที่ของยักษ์ของมารของภูติผีปีศาจ คือคดโกงคอร์รัปชันในหน้าที่การงาน กระทั่งไปจี้ไปปล้นในที่สุด; นี่หลงไปทำหน้าที่ของยักษ์ ของมารของภูติผีปีศาจ **เพราะว่าเขาได้หลงไป.**

ในโลกมันยังมีอยู่มาก **ที่คนไม่ได้บูชาหน้าที่การงาน** แล้วก็คอยหาทางที่จะรวยลัด รวยลัด ซึ่งหมายถึงการคดโกง; แล้วก็ คดโกงอย่างเฉว คือฆ่าฟัน ปล้นจี้ ชิงเอามา เป็นการคดโกงอย่างเฉวที่สุด; ในโลกยังเต็มไปด้วยสิ่งเหล่านี้ ก็เพราะว่าในโลกนี้ยังมีคนชนิดนั้น อยู่ไม่น้อยทีเดียว.

ถ้าทุกคน แต่ละคนในโลกรู้จักว่า **ธรรมะคือหน้าที่** หน้าที่คือธรรมะคือพระเจ้าที่ช่วยได้ แล้วก็บูชาหน้าที่ รักพอใจในหน้าที่ ทำหน้าที่อยู่อย่างสนุกสนาน; ปัญหาอย่างที่ว่านั้นก็จะมี. **ปัญหาของโลกก็จะหมดไป** เพราะทุกคน หรือทุกชีวิต หรือทุกคน มีหน้าที่ที่ประจำอยู่อย่างไม่บกพร่อง.

ขอให้โลกประสบความสำเร็จในเรื่องนี้เถิด **การศึกษาในโลก** ขอให้ **เป็นไปเพื่อช่วยให้คนรู้จักหน้าที่ของตน** แล้วเป็นสุขในการทำหน้าที่ของตน; ยกย่องนับถือแก่หน้าที่ของตน พอใจและเป็นสุขเมื่อกำลังทำหน้าที่อยู่ โลกก็จะหมดปัญหา. **ไม่ใช่ทุกคนหวังจะเง้อที่จะหาเงิน** มาโดยวิธีที่เหน็ดเหนื่อยที่สุด ได้เปรียบ

ที่สุด แล้วก็มาซื้อหาปัจจัยแห่งกิเลส ซึ่งจะยิ่งส่งเสริมกิเลส และช่วยให้เกิดความเห็นแก่ตนยิ่งขึ้นไป แล้วก็ทำความผิดพลาดอย่างนั้นมากขึ้น ๆ.

ในที่สุดนี้ ขอสรุปความว่า หน้าที่นั้นแหละคือธรรมะ ธรรมะนั้นคือหน้าที่นั่นเอง เพราะช่วยเราได้อย่างพระเจ้าช่วย; ถ้าไม่มีหน้าที่ที่ถูกต้องแล้ว ไม่มีพระเจ้าไหนจะมาช่วย หรือจะช่วยก็ช่วยไม่ได้, ให้เป็นพระเจ้าอย่างไรมา ก็ช่วยคนที่ไม่ทำหน้าที่ของตนไม่ได้. ถ้าทำหน้าที่ของตน หน้าที่นั้นจะกลายเป็นพระเจ้าขึ้นมา และช่วยได้อย่างแท้จริง. ถ้าไม่มีหน้าที่อันถูกต้องอันแท้จริงก็เท่ากับตายแล้ว ตายแล้ว ๆ มันตายแล้ว ตายในทางจิตในทางวิญญาณ ไม่มีความหมายแห่งความเป็นมนุษย์เหลืออยู่เลย. เมื่อพอใจในหน้าที่ ก็เกิดสวรรค์แท้จริงขึ้นมา ในหน้าที่ที่นั่นและเวลานั้น; สวรรค์จึงคือความพอใจ ในหน้าที่ที่เราากำลังกระทำอยู่อย่างสมควรแก่ตน แล้วทุกคนก็เป็นอิสระจากปัญหาทุกชนิด ทุกระดับ ทุกเวลา ทุกสถานที่.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน รู้จักหน้าที่โดยถูกต้องโดยแท้จริง จนถึงกับสนุกในการทำหน้าที่ มีสวรรค์เมื่อกำลังทำหน้าที่เป็นที่พอใจแห่งตน ยกมือไหว้ตนเองได้อยู่ด้วยความสุข ทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

เมื่อไม่รู้จักตัวเอง ก็ไม่ว่าตนควรมีหน้าที่อะไร

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมทุกครั้งของอาตมา ทำไปด้วยการถือหลักว่า ศีลธรรมไม่กลับมาโลกาวินาศ ศีลธรรมกลับมาโลกาสงบเย็น, ปรมัตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว ปรมัตถธรรมไม่กลับมาโลกามีดมมธ; ดังนั้น ปรมัตถธรรมต้องกลับมา เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม หรือเป็นอุดมคติของศีลธรรมนั่นเอง.

ในครั้งที่แล้วมา อาตมาได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **เมื่อพอใจในหน้าที่ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง**; นี้มีความหมายลึกเป็นปรมัตถธรรม ว่าถ้าได้ทำหน้าที่ที่พอใจ พอใจเพราะว่าหน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่, พอใจอย่างนี้ ความพอใจนั้นเป็นสุขแล้วก็เป็นสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง ในขณะที่กำลังกระทำนั่นเอง.

ส่วนครั้งนี้ สืบต่อการบรรยายครั้งนั้นต่อไปว่า **เมื่อไม่รู้จักตัวเอง ก็ไม่รู้ว่าคุณจะมีหน้าที่อะไร**; ต้องรู้จักตัวเองว่าคืออะไร แล้วก็จะได้สามารถทำหน้าที่ได้โดยสมบูรณ์.

ต้องมีสติปัญญาละเอียดสุขุมจึงจะรักการงาน

เดี๋ยวนี้เมื่อไม่รู้จักตัวเอง ก็ไม่รู้ว่าคุณจะมีหน้าที่อะไร, มัน มีแต่ตัวกูของอวิชชา ตัวกูของความไม่รู้ ตัวกูของความมมมาย ไม่มีตัวตนของโพธิปัญญา; ผลก็เกิดออกมาว่าเขาไม่รู้จักช่วยตัวเอง แล้วเขาก็ไม่รู้จักบังคับตัวเอง ไม่ฝึกฝนตนเอง เพราะไม่รู้จักตัวเอง, เขาก็ไม่รู้จักทำที่พึงให้แก่ตนเอง, กระทั่งว่าเขาไม่รู้จักปัญหาของตัวเองว่ามีอยู่อย่างไรด้วย, ไม่รู้จักจุดหมายปลายทางของตนเอง.

กิดดูให้ดี เมื่อเป็นดังนี้ ก็ทำอะไรได้แต่ตามสัญชาตญาณ คือ **ไม่มีสติปัญญา** และจะเป็นสัญชาตญาณอย่างสัตว์ด้วย มันจึงมีลักษณะกระเดียดไปในทางที่ **ต้องมีผู้อื่นมาใช้ให้ทำ** ต้องเขี่ยน เพราะขี้เกียจจะทำ หรือบังคับให้ทำ ซึ่งก็มีอยู่โดยมาก และที่เห็นได้ชัด ๆ ในเด็ก ๆ; ดังนั้น มันก็ **ต้องมีอะไรที่เป็น**

ปัจจัยภายนอก มาล่อ มาหลอก มาบังคับให้ช่วยตัวเอง ซึ่งมีอยู่มากในหมู่ชนที่ ด้อยพัฒนาหรือไม่พัฒนา.

ลองคิดดูเถอะว่า ต้องมีคนอื่นมาล่อมาหลอก ให้ช่วยตัวเอง หรือถึงกับ บังคับให้ช่วยตัวเอง ซึ่งจะมีให้เห็นอยู่บ่อย ๆ ในระบบของการปกครอง. มีหมู่ ชนตั้งตนแสวงหากุศล ด้วยการล่อหลอก ให้บุคคลจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่ที่ควรจะ กระทำ หรือที่เรียกว่าพัฒนา; ถ้าไม่อย่างนั้นเขาไม่พัฒนา เขาไม่พัฒนา. ต้องใช้ อุบายอย่างนั้นอุบายอย่างนี้ ล่อหลอก ให้พ้นมาจากความเป็นคนป่าเถื่อน ซึ่ง ตามปกติก็ชอบอบายมุข คือความเพลิดเพลินอันหลอกลวง ดึมน้ำเมา เทียว กลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน ที่ เรียกว่าอบายมุข; และจำเป็นอยู่เอง ที่จะต้องเป็นคนชอบเอาเปรียบ ชอบเอา เปรียบตามแบบของอบายมุข, และพร้อมกันนั้น ก็ชอบโอ้อวด ในลักษณะยกตน ข่มท่าน ยกตนข่มท่านจนเกิดเรื่องเกิดราวขึ้นมา ในสังคมของคนพวกนี้.

เขาไม่มีสติปัญญา เป็นเครื่องเชื่อเชิญให้ทำงาน มีแต่กิเลสเป็นเครื่อง บังคับให้ทำ. ถ้าจะพูดให้ชัดก็ว่า มีแต่กิเลสไสหัวให้ทำงาน ไม่มีสติปัญญาอัน ละเอียดประณีตสุขุมคลบ้นดาลใจ หรือเชื่อเชิญให้ทำงาน ซึ่งเป็นลักษณะของผู้มี สติปัญญา มองเห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง ในสิ่งที่จะต้องทำ และผลที่จะได้รับ ก็มี กำลังใจ ในการที่จะทำงาน ด้วยตนเอง ไม่ต้องมีอะไรมาบังคับ. แต่คนที่ไม่รู้จัก ตนเอง ไม่รู้จักชีวิตตัวเอง เขาไม่มีปัญญา ไม่มีสติปัญญาที่ไหนมา เชื่อเชิญให้ ทำงาน ก็มีแต่กิเลส คือทำงานไปตามอำนาจของกิเลส. ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้ว มันก็ ไม่ได้เชื่อเชิญดอก มันบังคับ มันไสหัว สนตะพายอะไรก็แล้วแต่จะเรียกให้ทำ.

เมื่อไม่มีสติปัญญามาเป็นเครื่องเชื่อเชิญ ก็มีแต่ อุกฤษโศกให้ทำ; เขาจึงทำด้วยอำนาจของกิเลส และมีลักษณะแปลกออกไปกว่าสติปัญญา ก็คือว่าเขาทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น หมายถึง และ เกรียดครัด ในการกระทำ จึงมีความทุกข์มาก และเสื่อมสุขภาพ เพราะทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น.

คำคำนี้ต้องเข้าใจให้ดี มีความเข้าใจผิดกันอยู่มาก ในหมู่คนบางพวก ว่าถ้าไม่มีความยึดมั่นถือมั่นแล้ว มันก็ไม่ทำอะไร. นี่เป็นคนที่ไม่มีสติปัญญา ก็พูดอย่างนี้ เพราะมีแต่ความยึดมั่นถือมั่น มันก็หวังพึ่งความยึดมั่นถือมั่น.

การดำรงชีวิตด้วยสติปัญญา

คือ การไม่ต้องมีความยึดมั่นถือมั่นเลยทุกระดับ

เดี๋ยวนี้ขอบอกกล่าวให้เป็นที่ชัดเจน เข้าใจกันว่า เรามีสติปัญญา เป็นเครื่องเชื่อเชิญให้ทำ แล้ว ทำไปด้วยสติปัญญา ไม่ต้องทำด้วยกิเลสตัณหา หรือความยึดมั่นถือมั่น. ความยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นสิ่งเลวร้าย เป็นตัวการอันเลวร้ายที่จะทำให้เกิดความทุกข์ ไม่ควรจะมีเข้ามาเกี่ยวข้อง.

แม้แต่ว่า ลูกเด็ก ๆ ของเรา ก็อย่าทำอะไรด้วยความยึดมั่นถือมั่น; เช่นว่ามีตุ๊กตาไว้เล่นก็อย่ายึดมั่นถือมั่น พอตกแตกมันจะร้องไห้ มันจะโวยวายเกินความพอดี. ตุ๊กตาแตกมันก็ร้องไห้เพราะความยึดมั่นถือมั่น; ดังนั้น แม้ ลูกเด็ก ๆ ก็ต้องรู้จักความยึดมั่นถือมั่น ว่ามันเป็นสิ่งเลวร้าย มันไม่ควรจะมี.

เด็กโตขึ้นมา ก็ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น แม้ในการเล่าเรียนหรือการสอบไล่ พอสอบไล่ตก มันก็จะไปฆ่าตัวตาย, สอบไล่ได้ มันก็จิตใจเหมือนกับจะเป็นบ้า; มันไม่ปกติทั้งนั้น.

ที่นี่ มาถึง หนุ่มสาว มีความยึดมั่นถือมั่น มากแล้ว มันก็ต้องฆ่ากันตาย ฆ่าตัวเองตาย ฆ่าคนข้างเคียงตายได้อย่างง่าย ๆ เพราะความยึดมั่นในกิเลสตัณหาของตน.

พ่อบ้านแม่เรือน ก็เหมือนกัน ถ้ามีความยึดมั่นถือมั่น อยู่ตลอดเวลาแล้ว มันก็เครียด มีชีวิตที่เครียดครัด จะต้องเป็นโรคประสาทประจำตัว จะต้องมีความทนทานอย่างแนบเนียน อยู่ในชีวิตนั้น ๆ มีการเสื่อมสุขภาพ ไม่สดชื่นแจ่มใสเลย.

พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้เป็นหลักว่า สิ่งทั้งปวงอันใด ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น; ก็หมายความว่า สิ่งทั้งปวงนั้นเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ต้องทำด้วยสติปัญญาอย่าทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น. ทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น ก็คือทำด้วยความโง่เขาเรียกว่าอุปาทาน ทำด้วยอุปาทาน; แต่ถ้า ทำด้วยสติปัญญา ไม่โง่ไม่ยึดมั่นถือมั่น ก็เรียกว่าสมาทาน. สมาทานนั้นใช้ได้ ถือเอาเป็นอย่างไร ก็ทำไปอย่างถูกต้อง; ส่วนอุปาทาน อุปาทานยึดมั่นถือมั่นนั้นมันใช้ไม่ได้ มันโง่ แล้วมันก็เครียด แล้วมันก็เป็นทุกข์เหมือนกับตนรกอยู่ตลอดเวลา มีชีวิตที่หนักอึ้งอยู่ตลอดเวลา แล้วมันก็จะลุดกลางปล้อง ประกอบกรรมอันธพาลอันโหดร้ายได้โดยง่าย.

ขอให้ทำอะไรด้วยสมาทาน อย่าทำด้วยอุปาทาน

จึงขอให้ทุกคน มีความเข้าใจในข้อนี้ ว่าจะทำอะไร ๆ ก็อย่าทำด้วยอุปาทาน – ยึดมั่นถือมั่น อย่างเคร่งครัด ซึ่งจะนำไปสู่ความทุกข์ และนำไปสู่ความยกตนข่มผู้อื่น เป็นธรรมดาไปเสีย; แต่ทำด้วยความรู้สึกผิตชอบชั่วดี อย่างถูกต้อง อย่างนี้ เรียกว่าสมาทาน, สมาทาน แปลว่า ถือเอาอย่างดี ถือเอาไว้อย่างดี รับเอาไว้อย่างดี.

เช่น จะมีศีล ก็อย่ามีด้วยอุปาทาน ยึดมั่นถือมั่นอย่างเคร่งครัด; แต่จงทำอย่างสมาทาน คือถือไว้อย่างพอดี จึงจะมีศีลที่ถูกต้องและมีประโยชน์ เป็นเครื่องดับทุกข์ได้. ถ้าถืออย่างยึดมั่นถือมั่น ก็กลายเป็นศีลพัตตูปาทาน, ศีลพัตตูปรามาส – ยึดมั่นถือมั่นในศีลพรัต ลุบลกล่าวให้สกปรกไร้ความหมาย ไร้เหตุผล ที่ถูกต้อง.

ฉะนั้น ใคร ๆ ก็ จงกระทำหน้าที่ของตน ด้วยสติปัญญา อย่างที่เรียกว่าสมาทาน; อย่าทำด้วยความโง่เขลายึดมั่นถือมั่นที่เรียกว่าอุปาทาน. แม้จะประพฤติวัตรปฏิบัติอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็จะต้องทำด้วยความรู้สึก ที่เป็นสมาทาน. อย่างทุกวันนี้ นิยมกินผัก กันมากขึ้น งดกินเนื้อ แล้วก็กินผัก; ก็จงทำด้วยสมาทานอย่าทำอย่างอุปาทาน. ถ้ากินผักด้วยอุปาทาน มันก็เป็นศีลพัตตูปรามาส, ถ้ากินผักอย่างสมาทาน ทำไปด้วยสติปัญญา ก็เป็นการถูกต้อง ได้รับผลตามความมุ่งหมาย ของการที่จะกินผัก ซึ่งกำลังนิยมกันมากยิ่งขึ้นทุกที.

รวมความว่า ชีวิตที่มีการดำรงไว้อย่างถูกต้องนั้น ไม่ต้องมีความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นเหตุให้มีความรู้สึกเหมือนกับว่า ตคนรกทั้งเป็น; แต่ให้มีลักษณะเป็นการสมათาน สมათานชีวิต สมათานความเป็นคน สมათานความเป็นมนุษย์ ด้วยสติปัญญาเกิด.

การรู้จักใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในตนเอง

ที่นี้ ก็จะพูดถึง การรู้จักตัวเอง. ที่พูดมาแล้วนั้น เป็นการกระทำด้วยการไม่รู้จักรักตัวเอง ที่นี้ เราต้องการความรู้จักรักตัวเอง รู้จักตัวชีวิต รู้จักอรรถภาพของตนเอง สถานะของตน หรือธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์ของตน. นี้จะต้องรู้จัก รู้จักจนถึงกับว่ามีความวิเศษอยู่ในตัวชีวิต หรือในตัวของมนุษย์ เหมือนกับมีแก้วสารพัดนึก เราจะใช้สร้างสรรค์อะไรก็ได้ เพื่อจะบรรลุผล หรือมรรคผลระดับไหนก็ได้; อย่าปล่อยให้ความวิเศษ ที่มีอยู่ในตนนี้เป็นหมั่นไป.

จงรู้จักใช้คุณค่า หรือ คุณสมบัติ หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์กายสิทธิ์ที่มีอยู่ในตน คือใช้ทำอะไรก็ได้ ใช้ทำอะไรก็ได้ ทำเลวก็ได้ ทำดีก็ได้ ไปนรกก็ได้ ไปสวรรค์ก็ได้ ไปนิพพาน ก็ได้; มีแก้วชนิดหนึ่งอยู่ในตัว ซึ่งใช้สร้างอะไรก็ได้, ขอให้รู้จักใช้. แต่ว่ามันต้องเป็นการช่วยตัวเองไม่ใช่นอนรอ ให้สิ่งใดหรือผู้ใดมาช่วย; มันต้องช่วยตัวเอง คือ รู้จักใช้สิ่งวิเศษในตัวเองนั้น ให้ทำอะไรไปในลักษณะที่เป็นที่พึงแก่ตนเอง.

อย่างน้อยก็รู้ว่า เราไม่ได้เกิดมาสำหรับเป็นทุกข์ อย่าเป็นทุกข์ให้ละอายแหม, แหมมันไม่ทุกข์ คนเป็นทุกข์ มันก็ต้องละอายแหม, เราไม่ได้เกิดมา

สำหรับเป็นทุกข์; ฉะนั้น อะไร ๆ ที่เป็นความทุกข์ เราต้องสลัดออกไป และ
ไม่ได้เห็นเป็นของแปลกอะไร เป็นของที่สลัดออกไปได้ ควบคุมได้ อย่าได้เป็น
ทุกข์ อย่าได้เป็นโรคประสาท เป็นทุกข์น้อย ๆ อยู่เป็นประจำ.

และ ต้องมีความรู้เด็ดขาดลงไปว่า เราไม่ยอมให้ตัวเองแก่กิเลส คือ
เราไม่เป็นที่ทาสของกิเลส. คนโง่งยอมให้ตัวเองแก่กิเลสเสมอ คนโง่งคนบุญชน ย่อม
ให้ตัวเองแก่กิเลส แล้วแต่กิเลสจะชักนำไปทางไหน; แต่ผู้มีสติปัญญาไม่ยอมให้
ตัวเองแก่กิเลส ไม่เป็นที่ทาสของกิเลส คือเป็นคนของสติปัญญาหรือของมนุษย์
ซึ่งมีคำแปลว่า มีจิตใจสูง หรือ มีเกล้าของผู้มีจิตใจสูง. คำว่า สูง ก็คือว่า
ความทุกข์ท่วมทับไม่ได้ เหมือนกับที่สูงน้ำท่วมไม่ได้; เดียวนี้มีจิตใจสูง กิเลส
และความทุกข์ท่วมทับไม่ได้ นั่นแหละคือมาตรฐานของมนุษย์ ผู้มีสติปัญญา.

แต่ความยากลำบากมีอยู่อย่างหนึ่งว่า การรู้จักตัวเองนี้ เป็นของยาก
สำหรับบุญชน คือคนที่ไม่ได้รับการศึกษามาอย่างเพียงพอ. บุญชนถ้าได้รับ
การศึกษา ได้รับการแนะนำไปด้วยดี ได้ฟังธรรมของพระอรหันต์เจ้า ก็ค่อย ๆ
กลายเป็นกัลยาณบุญชน คือคนดีที่จะน้อมนำไปได้ โดยพระศาสดา โดยระบบ
คำสั่งสอนของพระศาสนา. บุญชนคนไม่มีสติปัญญานั้น มีแต่ความประมาท;
ความประมาทคือการกระทำผิดรอบด้าน เพราะไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เพราะไม่รู้ว่า
อะไรเป็นอะไร มันก็ไม่มีสติ ที่จะควบคุมอะไรให้เป็นไปตามครรลองของอะไร;
มันเลยเป็นคนที่ไม่มีความหมาย ไม่มีหนทาง เป็นคนไม่มีหนทางพึงดูให้ดี มัน ไม่มี
หนทาง ที่จะดำเนินไปสู่ที่สุดแห่งความทุกข์.

บุคลชนธรรมดา ไม่รู้จักรักความจริงข้อนี้ แล้วก็ไม่ค่อยยอมรับความจริงข้อนี้; ดังนั้น เขาควรจะรู้จักรักตัว รู้จักสะสางปัญหาของตัวเอง โดยถามตัวเองเสมอ ๆ ว่าเกิดมาทำไม ? ปัญหาสำคัญที่สุด ก็คือไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม.

ควรรู้ว่า เกิดมาทำไม สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรได้รับคืออะไร

คำว่า เกิดมาทำไม นี้ บางคนจะไม่ยอมรับ ว่าเป็นปัญหาของตน; เพราะเขาจะแก้ตัวว่า เขาไม่ได้ตั้งใจจะเกิดมา. ถ้าอย่างนั้น ขอตั้งปัญหาใหม่ว่า เมื่อมันเกิดมาอย่างนี้แล้ว จะต้องทำอะไร เมื่อมันเกิดมาอย่างนี้ ในลักษณะเช่นนี้ อย่างที่กำลังเป็นอยู่นี้ แล้วจะต้องทำอะไร ? สิ่งที่จะต้องทำนั้น ได้ทำแล้วหรือยัง ? มันคล้าย ๆ กับถามว่า เป็นมนุษย์กันแล้วหรือยัง ? เป็นได้แล้วมากน้อยเท่าไร พอ

สมควรหรือยัง ? นี้คำว่า เกิดมาทำไม นี้เป็นปัญหาอันลึกซึ้ง ซึ่งจะให้เกิดปัญหานานาประการขึ้นมา. ถ้ารู้ว่าเกิดมาทำไมเสียแล้ว ก็เดินไปอย่างถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์ที่ว่าเกิดมาทำไม.

เราควรจะมี หลักเกณฑ์ ในข้อนี้กันให้ดี ๆ ให้ใช้ถือเป็นหลักได้ ว่าเกิดมาต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้, จะต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้. เมื่อคนนั้น ไม่รู้จักรักตัวเอง หรือความเป็นมนุษย์ของตนเสียแล้ว มันก็ไม่รู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ที่ตนควรจะได้; ข้อนี้แหละเป็นเหตุผล หรือเป็นความจำเป็น ที่จะต้องได้รับการศึกษา, จะต้องได้รับการศึกษา กันอย่างถูกต้อง ว่าเกิดมาทำไม และ สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ นั้น คืออะไร.

ขอกล่าวเป็นหลักกลาง ๆ ไว้ในที่นี้ว่า **สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้** นั้น ก็คือมีความสุขเพราะพอใจตัวเอง ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่; มีความสุขเกิดมาจากความพอใจในตัวเอง ว่าตัวเองได้ทำหน้าที่อย่างถูกต้อง, รู้ชัดว่าธรรมะ นั้นแหละคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่, เมื่อได้ปฏิบัติหน้าที่ ก็เท่ากับได้ปฏิบัติธรรมะ มีการปฏิบัติหน้าที่อยู่อย่างถูกต้อง ทุกเวลาทุกสถานที่. ทุกเวลา ก็อยากจะพูดว่าทุกวินาที, ทุกสถานที่ ก็อยากจะพูดว่าทุกกระเปียดนี้ว; ทุกวินาที ทุกกระเปียดนี้ว มีความสุขเพราะพอใจในตัวเอง ว่าได้ทำหน้าที่อย่างถูกต้อง. มีธรรมะเป็นหน้าที่ มีหน้าที่เป็นธรรมะ มีธรรมะอยู่ทุกวินาทีทุกกระเปียดนี้ว; นั้นแหละคือ**สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้**. เขาก็จะมีความรู้สึกลงว่าเป็นเกียรติ หรือมีเกียรติที่ได้เป็นอย่างนี้ มีความภูมิใจในการที่ได้เกิดมาไม่เป็นหมัน มันไม่เป็นหมัน มันได้ทำให้มีความสุขความพอใจ ในทุกเวลาในทุกสถานที่.

ทุกหน้าที่เป็นธรรมะเท่ากัน

ธรรมะ เป็นหน้าที่ หน้าที่ เป็นธรรมะ ขอให้ทำหน้าที่ตามสมควรแก่ **อรรถภาพ**ของตน มีความสามารถจะเป็นเศรษฐี เป็นมหาเศรษฐี เป็นประธานาธิบดี เป็นนายกรัฐมนตรีก็เป็นไป; แต่ถ้าอรรถภาพมันไม่อำนวยก็ต้องเป็นชานาชาวนาสวน แล้วก็พอใจอ้อมใจเท่ากัน เพราะว่าเป็นธรรมะเท่ากัน. ถ้าไม่ถึงนั้นก็เป็นการกรมกร แล้วก็อ้อมอกอ้อมใจเท่ากัน แม้จะเป็นกรมกรชนิดที่ว่ากวาดถนนล้างท่อสกปรก แจวเรือจ้าง ถีบสามล้ออะไรต่าง ๆ ก็มีความสุขพอใจในหน้าที่ เมื่อเป็นหน้าที่แล้วก็ **เป็นธรรมะเท่ากัน**.

แม้ที่สุดแต่ว่ามันเป็นอย่างนั้นไม่ได้ ต้องเป็นคนขอทาน เพราะอัตรภาพร่างกายมันไม่อำนวยให้อีกอย่างอื่น ก็เป็นคนขอทาน ก็เป็นคนขอทานที่ดี มีความถูกต้อง ในความเป็นคนขอทาน; ไม่เท่าไรก็จะค่อยฟื้นสภาพความเป็นคนขอทานไปเป็นคนธรรมดาได้ มีความเป็นมนุษย์ได้ เท่ากันกับที่ว่ามันได้มีโอกาสเป็นบุคคลมีเกียรติสูงสุด หรือแม้กระทั่งเป็นเทวดาในสวรรค์.

เทวดาในสวรรค์ ก็ระวังให้ดี ๆ ยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลง มากเหมือนกัน; พลาดไป ก็หกคะเมนหัวตกหัวห้อยลง มาเกิดในโลกมนุษย์ หรือในอบายก็ยังได้. ยังมีปัญหาเรื่องควบคุมกิเลสไม่ได้ แล้วก็ค่อยจะทำหน้าที่ เพราะผลิตผลิตอยู่แต่ด้วยกามสุข ซึ่งเป็นผลหรือเป็นปฏิกิริยา ออกมาจากการกระทำที่เคยกระทำอย่างถูกต้อง; บัดนี้กระทำไม่ถูกต้อง มันก็ต้องหล่นลงมา.

ธรรมะคือระบบความรู้และการปฏิบัติอันถูกต้อง

มีธรรมะ เป็นหน้าที่ มีหน้าที่ เป็นธรรมะ ธรรมะคือความถูกต้อง ธรรมะ ๆ คืออะไร ? ธรรมะคืออะไร ? ขอได้โปรดให้เข้าใจให้ตรงกัน เป็นหลักพื้นฐานว่า ธรรมะคือความถูกต้อง เป็นความรู้และเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่ใช่ถูกต้องอยู่เฉย ๆ ลม ๆ แล้ง ๆ; แต่มันเป็นความรู้และเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง.

ถูกต้องแก่อะไร ? ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการ. ตนมีความเป็นมนุษย์อยู่ในระดับวิวัฒนาการไหน ก็ทำให้ถูกต้อง; เป็นเด็กทารก เป็นเด็กโต เป็นหนุ่มสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นคนแก่คนเฒ่า ก็

ล้วนแต่มีความรู้และการกระทำที่ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ของตน ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ และทั้ง เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน, คือที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง และเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็ไม่มีความบกพร่อง. นี้เรียกว่า ธรรมะ ๑.

ขอย้ำอีกทีว่า ธรรมะคือระบบความรู้หรือการปฏิบัติที่ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของตน ทั้งเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น; ความถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ ทั้งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่น.

ถ้าทำได้แบบนี้ ก็มีความเป็นธรรม; หน้าที่ที่จะต้องทำ ก็เพื่อความเป็นอย่างนี้; หน้าที่นั้นแหละเป็นธรรม เป็นตัวธรรม เพราะว่า ตัวหน้าที่คือตัวการปฏิบัติ แล้วก็ ปฏิบัติให้เป็นธรรม คือถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ ทั้งเพื่อประโยชน์ตนเองและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น. ขอให้มีความถูกต้องเช่นนี้อยู่ทุกวินาที, มองดูตัวเองแล้วก็พอใจ พอใจแล้วก็ยกมือไหว้ตัวเองได้, พอใจจนยกมือไหว้ตัวเองได้ เพราะมันเป็นความจริงและเป็นความถูกต้องที่แท้จริง; และมองเห็นแล้วก็เห็นได้ว่าได้ช่วยตัวเองได้โดยแท้จริง.

ธรรมะนั้นมีหน้าที่ช่วยผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกจม, หน้าที่ก็มีคุณสมบัติที่จะช่วยผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกจม; ธรรมะกับหน้าที่จึงเป็นสิ่งเดียวกัน, ใช้พูดกันมาแต่โบราณก่อนพุทธกาล มีคำว่า ธรรมะใช้และหมายถึงหน้าที่ซึ่งจะต้องมีให้ถูกต้องอยู่ทุกเวลา. นี่เป็นสิ่งที่ทำได้อย่างไร ก็ขอให้พิจารณาดู จนกระทั่งเห็นว่าทำหน้าที่เท่านั้น ทำหน้าที่ที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน แก่อัตภาพของตน แก่สถานะ

ของตนตามที่เป็นอยู่อย่างไร; มันก็จะช่วยยกสถานะ หรืออย่างน้อยก็ดำรงสถานะ อยู่อย่างพอจะมีความสุขสะดวกสบายได้.

ขอให้มีความเข้าใจอันถูกต้องในลักษณะที่เป็นปรมาัตถธรรม เพื่อเป็น อุดมคติแก่ศีลธรรม; ศีลธรรมเป็นตัวประพจน์ปฏิบัติโดยตรง, ปรมาัตถธรรม เป็นอุดมคติหรือเหตุผลของศีลธรรมที่ว่าทำไมจึงต้องทำอย่างนั้น; ดังนั้นสิ่งทั้งสองนี้จะต้องมาด้วยกันต้องไปด้วยกัน; จึงมีคำกล่าวเกิดขึ้นอย่างที่ว่ามาถือเป็นหลักว่า ศีลธรรมกลับมาโลกาสงบเย็น, ศีลธรรมไม่กลับมาโลกาวินาศ; ปรมาัตถธรรมกลับมา โลกาสว่างไสว, ปรมาัตถธรรมไม่กลับมา โลกามีดมมรค์ คนก็ทำอะไรผิด ๆ ไปเสียหมด;

นี่เป็นกฎของธรรมชาติ ดังนั้นจึงได้พูดกันมากหน่อย หรือเรื่องของ ปรมาัตถธรรมคืออุดมคติของชีวิตและความรอดจากปัญหาทั้งปวงของมนุษย์นั้น. บัดนี้เราก็ได้พูดกันถึงปรมาัตถธรรม ว่าเมื่อไม่รู้จักตัวเองก็ไม่รู้ว่าตัวเองควรจะมี หน้าที่อะไร. นี่มันจะต้องรู้จักตัวเองซึ่งมันเป็นเรื่องของปรมาัตถธรรม; ครั้นรู้จัก ตัวเองว่าอยู่ในสถานะอย่างไร ก็ทำหน้าที่ให้เหมาะให้สม เรียกว่าประพจน์ธรรมะ อยู่ตลอดเวลาทุกสถานที่ จนกระทั่งยกมือไหว้ตัวเองได้เมื่อไรก็ได้ เมื่อไรก็ได้; คือพอนึกถึงตัวเองมองดูตัวเองเมื่อไร ก็ยกมือไหว้ตัวเองได้ แล้วจะมีความสุขชนิด ไหน ยิ่งไปกว่าความสุขชนิดนี้เล่า. นี่คือ ความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องซื้อหาด้วย เงิน แต่ต้องด้วยการดำรงชีวิตให้ถูกต้อง ตามความหมายแห่งความเป็นมนุษย์ของ ตน.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้นำไปพิจารณา ดูเมื่อเห็นว่ามีความจริงเป็น
อย่างนี้แล้ว; ก็ขอให้ตั้งตนอยู่ในความถูกต้อง แก่วิวัฒนาการของตน ทุกชั้นทุกตอน
มีความสุขอยู่ทุกทิพาราตริกกาล ตลอดไปเทอญ.

ทำไมจึงต้องใช้คำว่า กลับมา

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า
ทำไมจึงต้องใช้คำว่ากลับมา กลับมา; คือมีผู้สงสัยว่า ทำไมต้องใช้คำว่า
“กลับมา” กับสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมและปรมัตถธรรม? ข้อนี้หมายความว่า มันเคย
มีความเจริญรุ่งเรือง เรียกว่าเต็มบ้านเต็มเมือง แล้วได้เสื่อมหายไปตามความเจริญ
แผนใหม่ของโลก ที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นทวีขึ้น. ศีลธรรมปรมัตถธรรมหายไป มีสิ่ง
อื่นมาแทนซึ่งไม่ใช่ศีลธรรมหรือปรมัตถธรรมนั่นเอง; นิสัยจิตใจของประชาชน

พลเมืองก็เปลี่ยนไปตาม ผลก็เกิดขึ้นอย่างที่เรียกว่าตรงกันข้าม จนกระทั่งน่าเศร้า น่าเวทนา น่าสงสารเป็นที่สุด.

อาตมาจะขอยกตัวอย่างด้วยเรื่องสามัญธรรมดา ๆ และที่มีอยู่กับ ประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นเครื่องเปรียบเทียบกันว่า ประชาชนในยุคหนึ่งประกอบไปด้วยศีลธรรมนั้น เป็นอย่างไร; ครั้นมาถึงยุคที่ไม่ประกอบด้วยศีลธรรมนี้เป็นอย่างไร; ยกตัวอย่างด้วยสิ่งที่มีอยู่จริง. **ถ้าเป็นสมัยก่อนเมื่อมีอุบัติเหตุมีรถยนต์มากกว่า มีคนบาดเจ็บและตาย;** คนก็มารุมกันช่วย ๆ กันอย่างเต็มที่ ช่วยอย่างทุกทาง หาน้ำให้กิน หายาให้กิน ประคมประหม่มรักษาพยาบาลไปส่งโรงพยาบาล; นี้เรียกว่าช่วยกันเต็มที่. แต่พอมาถึงสมัยที่ศีลธรรมหายไปแล้วนี้ **ไม่เป็นเช่นนั้น;** คือช่วยกันเต็มที่เหมือนกัน แต่ว่าช่วยเก็บของเกลี้ยงเลย, บางทีจะเหลือไว้ให้แต่ว่างเกงตัวสุดท้าย. นี่มันต่างกันอย่างไร.

หรือว่า **คนไม่มีญาติมาจากที่ไกล มาตายอยู่ที่ศาลาท่าน้ำ;** ประชาชนยุคนั้นก็ช่วยกันอย่างเต็มที่ ช่วยกันอย่างเต็มที่, ช่วยงานศพช่วยจัดงานศพทำเป็นอย่างดี; มากมายกว่าคนที่มีญาติเสียอีก. **ครั้นมาถึงสมัยที่ไร้ศีลธรรมไม่มีใครช่วย** ก็ตกเป็นภาระของเจ้าหน้าที่ ที่จำเป็นจะต้องทำไปตามหน้าที่.

ดูอีกทีหนึ่ง ในการ **เก็บผลไม้ในป่า :** ถ้าเป็นอย่างสมัยก่อนก็เก็บอย่างระมัดระวัง เอาไม้สอยเอาแต่ลูกไม้; พอมาถึงสมัยไร้ศีลธรรม **นี้มันโค่นต้นกันเลย** โค่นล้มลงทั้งต้น แล้วก็เก็บเอาไปเท่าที่จะได้ ก็มีเสียหายอยู่มากมายอย่างนี้; มันก็ไม่วู้สึกเสียคายอะไร.

ที่นี้ มองมา ดูในวัด : ก่อนนี้เวลาค่ำคืนแสดงธรรม ก็มีคนมาฟังเทศน์กันมาก; ครั้นมาเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีใครมา บอกว่าเป็นห้วงบ้านจะถูกขโมย โดยเฉพาะผู้ชายแล้วก็ไม่ต้องมา เป็นห้วงบ้าน ห้วงขโมยจะขโมยของที่บ้าน หรือปล้นจี้บ้าน.

เฮ้, ที่นี้ มาดูกันว่า บุญคุณของพ่อแม่ : ก่อนนี้ก็พูดกันว่า พ่อแม่มีพระคุณ มีพระเดชพระคุณเหนือลูก; ครั้นมาถึงสมัยที่เสื่อมศีลธรรมนี้ กลายเป็นพูดกันว่าลูกมีพระคุณเหนือพ่อแม่, ลูกนั่นเองชอบจะพูดอย่างนั้น เขาอ้างว่าเขาได้ทำให้พ่อแม่มีเงินใช้ มีหน้ามีตามีอะไรต่าง ๆ เลยจัดให้ลูกมีพระคุณเหนือพ่อแม่.

ที่นี้ มา ดูเรื่องสุขภาพ, สุขภาพทางจิตโดยเฉพาะ : ก่อนนี้มีสุขภาพทางจิตดี ไม่เป็นโรคประสาท ไม่เป็นโรควิกลจริต หรือมีน้อยมาก; ครั้นมาบัดนี้มันมีมาก, หมายความว่าสุขภาพทางจิตมันเลวมาก เต็มไปด้วยโรคประสาท โรคจิตทวีขึ้นอย่างล่ำหน้า, ถ้าจะเทียบสัดส่วนตามการทวีขึ้นของพลเมือง โรคประสาทโรคจิตมันก็ทวีขึ้นล่ำหน้าสัดส่วนเหล่านั้น เพราะว่าความไม่มีศีลธรรมนั้นนำมาซึ่งโรคประสาทและโรคจิต.

ที่นี้ ก็ดูหลักทั่วไป เกี่ยวกับ การจะเข้าวัดเข้าวาศึกษาธรรมะ : ถ้าเป็นสมัยก่อนเขาจะไม่พูดว่า รอให้ท้องอืดเสียก่อนจึงจะเข้าวัด เพราะเขารู้ดีว่าการที่ท้องไม่อืดนั้น ก็เพราะไม่มีธรรมะ, ดังนั้น จึงเข้าวัดเพื่อศึกษาธรรมะเพื่อหาวิธีให้ท้องอืดด้วยการมีธรรมะ; ครั้นมาถึงบัดนี้ก็สะบัดหน้าพูดกันอีกทางหนึ่ง

ว่า ให้ท้องอืดเสียก่อนท้องอืดเสียก่อน มีกินมีใช้สะดวกสบายเสียก่อน จึงค่อยสนใจธรรมะ จึงจะค่อยสนใจกับวัดวาอาราม. นี้ขอให้คิดดู มันตรงกันข้ามอย่างนี้.

ข้อสุดท้าย ก็คือ การกลัวบาปกลัวบุญ การเกลียดบาปการรักบุญ; สมัยก่อนโน้นมีมากมีมาก คนที่กลัวบาปและกลัวบุญนี้มีมาก; ครั้นมาถึงสมัยศีลธรรมเสื่อม มันไม่มีใครกลัวบาป มันไม่มีใครกลัวบุญ เพราะมันหวังแต่จะได้เป็นวัตถุสิ่งของที่เขาวางใจจะได้, คำว่า บาป คำว่า บุญ ไม่มีความหมาย; คนสมัยก่อนพอได้ยินคำว่าบาปมันสะดุ้ง, คนสมัยนี้พอได้ยินว่าบาปมันก็เลบลิ้นหลอก, ก็แสดงว่าไม่แยแส ไม่หวั่นเกรงอะไรกับสิ่งที่เรียกว่า บาป.

นี่เทียบดูเป็นตัวอย่างเป็นคู่ ๆ อย่างนี้ เห็นได้ว่ามันกลับกันอย่างตรงกันข้าม, คือเป็นไปในทางร้าย; ที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะว่าศีลธรรมมันหายไป.

ดูกันให้กว้างไกลออกไปอีก คือดูกันทั้งโลก, ที่นี้ ดูกันทั้งโลกดีกว่า : โลกนี้เจริญอย่างเตลิดเปิดเปิงไปแต่ในด้านของวัตถุ คั่นคว้าแต่ในเรื่องทางวัตถุ จนลืมเรื่องทางจิตใจหรือลืมเรื่องทางศาสนา. โลกมีความเจริญจนพื่อในด้านวัตถุ รสนิยมทางวัตถุท่วมโลก หลงไหลถึงกับบูชาความเริ่ดอร่อยทางเนื้อทางหนัง ซึ่งสรุปรวมแล้วก็เรียกว่ากามคุณนั่น, มีวัตถุส่งเสริมให้เกิดให้มีให้ก้าวหน้า เพราะคนบูชา แล้วคนก็ยิ่งพากันบูชา เพราะไม่รู้เรื่องความสุขสงบในทางจิต ทางธรรม ทางศาสนา. แล้วทั้งโลกนี้ก็ระดมผลิตกันออกมาแต่วัตถุอันมอมเมา, ผู้ผลิตขายได้เงินมากได้กำไรมากได้เร็ว ก็เลยระดมผลิตกันแต่วัตถุชนิดนี้; ผู้ซื้อหามาใช้มาบริโภค ก็บริโภคกันอย่างมอมเมา บริโภคกันอย่างมอมเมา; ขอให้คิดดูให้ดี.

ผู้ผลิตก็ผลิตอย่างมอมเมา ผลิตเพื่อความมอมเมา ผู้ซื้อมาใช้ก็ใช้เพื่อความมอมเมา; ก็เลยเมากันไปทั้งสองพวก ทำให้โลกเจริญอย่างเตลิดเปิดเปิงในทางของวัตถุ.

ที่นี้ดูให้ดีๆ ถ้าเจริญทางวัตถุแล้วมันส่งเสริมกิเลส : เจริญก้าวหน้าทางวัตถุ ประดิษฐ์ของที่เอรีคอร่อยประเภทส่งเสริมกามารมณ์นั้น, ผลิตขึ้นมามันก็ส่งเสริมกิเลสประเภทราคะ มัวเมาในของเอรีคอร่อย สวยงาม ไพเราะ เป็นต้น; ที่นี้ อีกทางหนึ่งประดิษฐ์วัตถุขึ้นมาได้อย่างวิจิตรพิสดาร ส่งเสริมกิเลสทางโทสะ คือการใช้สิ่งประดิษฐ์ อันวิเศษนี้สำหรับประหัดประหารกัน ทั้งในส่วนบุคคลและในส่วนหมู่คณะ หรือระหว่างประเทศชาติ มีการทำลายล้างกันมากขึ้น เป็นการส่งเสริมโทสะ; อีกทางหนึ่งก็ ส่งเสริมโมหะ กลุ่มหลงในสิ่งเหล่านี้โดยไม่ดื่มहु้ดื่มตา. เรียกว่าความเจริญทางวัตถุนี้ส่งเสริมโลภะ ส่งเสริมโทสะ ส่งเสริมโมหะ, ครบถ้วนทั้งสามประการ; แล้วคิดดูเถิดว่า สัตว์ในโลกนี้จะเป็นอย่างไร จะต้องได้รับความทุกข์ทรมานเพราะสิ่งเหล่านี้มากน้อยเพียงไร.

เดี๋ยวนี้เขาถือวัตถุเป็นหลัก รู้จักแต่วัตถุ สายตาเพ่งจ้องกันแต่เรื่องทางวัตถุ; ในการ จะคิดเรื่องอะไร ก็คิดไปตามทางของวัตถุ เอาวัตถุเป็นหลัก เป็นแบบฉบับสำหรับคิด, จะตัดสินใจอะไร ก็เอาตามแนวทางวัตถุเป็นหลัก, จะยึดถือด้วยจิตใจทั้งหมดทั้งสิ้น ก็ยึดถือในแง่ของวัตถุ; ซึ่งเห็นได้ง่าย เห็นได้ด้วยตา ไม่ลึกซึ้งอะไร เอาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ ในการคิดในการตัดสินใจในการยึดมั่นถือมั่น จนกระทั่งว่า บุชาวัตถุเหนือสิ่งใดทั้งสิ้น. ผลที่เกิดขึ้นก็คือธรรมะหายไป ทั้งในแง่ของศีลธรรม ทั้งในแง่ของปรมัตถธรรม; เกิดสิ่งมาแทนก็คือธรรม ๆ และ विकृतการณ์ทั้งหลายที่เป็นผลของธรรมนั้น ๆ; นี่มันมีผลอย่างนี้.

เพราะเหตุฉะนั้นแหละ ศีลธรรมต้องกลับมา ปรมัตถธรรมต้องกลับมา ในฐานะเป็นเหตุแห่งความสงบสุข, แล้วสันติธรรมก็จะกลับมา ในฐานะเป็นผลของการประพฤติศีลธรรม. ขอให้พิจารณาดูโดยนัยะดังที่กล่าวมานี้ ก็จะเห็นได้ว่า เรื่องที่สำคัญที่สุด มันก็คือเรื่องการกลับมาแห่งศีลธรรม หรือปรมัตถธรรม หรือผลของสิ่งทั้งสองนั้น คือสันติธรรมก็ตาม มันเคยมีอยู่ แล้วมันหายไป; ดังนั้นจึงต้องใช้คำว่ากลับมา กลับมา.

ศีลธรรมปรมัตถธรรมกลับมา – มีผลได้อย่างไร

ที่นี่ จะพิจารณากันถึงการกลับมา ให้ชัดเจนต่อไปอีกสักหน่อย :
กลับมาอย่างไร :-

ข้อแรก **ปรมัตถธรรมกลับมา.** ปรมัตถธรรมคือหลักความจริงกลับมาในฐานะเป็นอุดมคติ ช่วยส่งเสริมให้มีการประพฤติศีลธรรม มีเหตุผลในการที่จะปฏิบัติศีลธรรม. ถ้าปรมัตถธรรมกลับมา อุดมคติทางปรมัตถ์ก็จะตามมา คืออุดมคติในข้อที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. คำเหล่านี้ติดปากคนแก่ ๆ สมัยโบราณ เพราะเขาจะกล่าวประโยค ๆ นี้ครั้งหนึ่งเสมอเมื่อเวลาไหว้พระสวมนนต์เวลาค่ำคืน ฝังอยู่ในจิตใจว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายของมนุษย์เรา. เดียวนี้ถ้าใครจะมาพูดขึ้นอย่างนี้ก็จะถูกโห่หรือถูกหัวเราะเยาะ.

คนสมัยโบราณติดปากที่จะพูดว่า เพื่อนเกิดแก่เจ็บตายของเรา, แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน บางทีเลยลงไปถึงแม้แต่ต้นไม้ : มันก็มีชีวิตจิตใจมันก็ไม่อยาก

ตาย ก็ควรจะช่วยกันเท่าที่จะช่วยได้. คนโบราณพลังปากเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; เขาศึกษาสิ่งเหล่านี้อยู่นั่นจนเจนจัดในความรู้สึก ในการพูดจา. คนสมัยนี้พลังปากเป็นอะไรก็ดูเอาเองเถอะ; บางทีก็พลังปากไปในทางหยาบคายไม่น่าฟัง, เพราะจิตใจมันเป็นอย่างนั้น มันจึงพลังปากออกมอย่างนั้น.

ถ้าคนโบราณพลังปากหรือเมื่อสะดุ้งหวาดกลัว สะดุดอะไร, ก็จะพลังปากว่า อนิจจัง บ้าง ทุกขัง บ้าง อนัตตา บ้าง; อย่างน้อยก็ว่า พระเจ้า, พระเจ้าช่วย, พระธรรมช่วย อย่างนี้เป็นต้น; ไม่พลังเป็นคำหยาบคายเหมือนคนที่ไร้ศีลธรรม. เขายึดหลักอทิปปัจจยตาปฏิจสมุปบาท : เห็นความเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนั้น ก็เลยไม่ต้องถือไสยศาสตร์ เพราะมันอยู่แต่กับความจริงของธรรมชาติ; มองเห็นกฎเกณฑ์ของอทิปปัจจยตา ควบคุมสัตว์โลกทั้งหลายอยู่ควบคุมตัวเองอยู่, เห็นอทิปปัจจยตาแล้วก็ร้องออกมาว่า โอ้ มันเป็นเช่นนั้นเอง มันเป็นเช่นนั้นเอง; อย่าไปยินดียินร้าย, อย่าไปเสียใจ อย่าไปดีใจ, อยู่ปกติดีกว่า; มองเห็นว่าทั้งชั่วและทั้งดีสองอย่างนี้ยังไม่ใช่ความสงบ ถ้าว่าจะมีความสงบก็ต้องปราศจากการรบกวนของเรื่องชั่วเรื่องดี คือมีความว่างแห่งจิตใจ ไม่หมยมันอะไร ไม่ยึดถืออะไรอย่างที่เรียกว่าฝังตัวเข้าไป.

นี่จิตใจว่างไม่ยึดถือเป็นชั่วเป็นดีอย่างนี้ เป็นเวลาที่มีความสงบสุข, เป็นเหตุให้ไม่ต้องเป็นโรคประสาทหรือเป็นโรคจิต; มีธรรมะเพียงพอแล้วก็ไม่บ้าดี ไม่บ้าบุญ ไม่บ้าสวรรค์ ไม่บ้าอะไรหมด; ถ้าจะทำอะไรก็ทำไปแต่ในทางที่ถูกที่ควร ไม่ต้องถึงกับบ้า. ถ้าเรียกว่าบ้าแล้ว มันก็ใช้ไม่ได้ บ้าดีก็ใช้ไม่ได้ บ้าบุญก็ใช้ไม่ได้ บ้าสวรรค์ก็ใช้ไม่ได้ บ้านิพพานยิ่งใช้ไม่ได้ เพราะว่าพระนิพพานไม่เป็น

ที่ตั้งแห่งความบ้า. นี่ถ้าปรมาตธรรมกลับมามนุษย์เราก็จะมีความรู้สึกในข้อนี้อย่างสมบูรณ์, เป็นหลักพื้นฐานแห่งจิตใจ มาเป็นรากฐานให้เกิดศีลธรรมได้โดยง่าย ส่งเสริมการปฏิบัติทางศีลธรรมให้เป็นไปอย่างราบรื่นเรียบร้อย. เอ้า, นี่ข้อหนึ่งเรียกว่าปรมาตธรรมกลับมาเป็นอย่างนี้.

ข้อที่สองที่ว่า **ถ้าศีลธรรมกลับมา**. เราเรียกร้องให้ศีลธรรมกลับมา กลับมาช่วยโลกให้ทันเวลา; โลกกำลังจะวินาศ ก็ยังไม่ค่อยจะกลับมา; ไอ้ที่กลับมาเห็นได้ชัดคือไสยศาสตร์กลับมา ศาลพระภูมิกลับมา. เมื่อสมัยอาตมาเป็นเด็กเล็ก ๆ ศาลพระภูมินี้เป็นของหาคุยก, เด็ก ๆ ไม่ค่อยรู้จักว่าอะไร; เดี่ยวนี้ศาลพระภูมิกลับมาเต็มบ้านเต็มเมืองเต็มไปในที่ทุกหนทุกแห่ง, บ้านราษฎร แม้สำนักงานข้าราชการ มันก็ยังเต็มไปด้วยศาลพระภูมิ; มันกลับมาโดยที่ศีลธรรมไม่ต้องกลับมา ศาลพระภูมิกลับมา. แล้วก็ไสยศาสตร์กลับมา คือความคิดนี้รู้สึกในการที่จะพึ่งผู้อื่นไม่คิดช่วยตัวเอง. ต้องการแต่ให้สิ่งอื่นช่วย; แม้จะแขวนพระเครื่องที่คอ ก็แขวนเพื่อให้ช่วย ไม่ใช่แขวนเพราะเป็นที่ระลึกแก่พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ชอบ แล้วสอนให้คนอื่นประพฤติชอบตามดับทุกข์ได้ด้วย.

นี่แม้กราบพระก็กราบเพื่อให้พระช่วย เป็นไสยศาสตร์; กราบพระเพื่อให้พระช่วยนั้นเป็นไสยศาสตร์. ถ้ากราบพระเพื่อให้ระลึกถึงพระคุณของพระ ยึดถือไว้เป็นหลักสำหรับปฏิบัติต่อไป; อย่างนี้ไม่เป็นไสยศาสตร์ แต่เป็นพุทธศาสตร์.

ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า เรื่องกราบพระก็ดี เอาพระมาแขวนคอก็ดี เป็นได้ทั้งพุทธศาสตร์เป็นได้ทั้งไสยศาสตร์; ทั้งนี้มันแล้วแต่จิตใจของผู้กระทำ. นี่ศีลธรรมไม่กลับมา มีกลับมาแต่ไสยศาสตร์ และศาลพระภูมิเป็นต้น.

เราจะต้องมีศีลธรรมกลับมา คือสิ่งที่สร้างความปกติ เพราะมีความถูกต้อง; ศีลธรรมกลับมาแล้ว เราก็จะได้ผลเป็นว่าในสังคมของมนุษย์นี้ มันจะมีบุตรที่ดี, จะมีศิษย์ที่ดี, มีเพื่อนที่ดี, มีพลเมืองที่ดี, มีสาวกที่ดี, มีมนุษย์ที่เต็ม.

บุตรดี ๆ มีความเคารพสักการะบูชากตัญญูกตเวทีบิดามารดา; ศิษย์ดี เชื่อฟังครูจนครูพาไปได้ สอนไปได้ นำไปได้ตามที่ควรจะนำไป; เพื่อนดี ก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ป้องกันไม่ให้ตกไปในทางชั่ว; พลเมืองที่ดี ก็ช่วยให้ชาติเจริญได้; สาวกที่ดี ก็สามารถปฏิบัติธรรมะดับทุกข์ได้ ทำให้พระศาสนาอยู่ที่เนื้อที่ตัวของคนทุกคน; ที่นี้ เป็นมนุษย์ที่เต็ม, คำนี้ฟังดูให้ดี ๆ ว่า เป็นมนุษย์ที่เต็ม ไม่ขาดไม่เกิน แต่เต็ม ๆ ชนิดที่ว่าไม่มีปัญหาอะไรเลย : ทางเศรษฐกิจก็ไม่มีปัญหา ทางสุขภาพก็ไม่มีปัญหา ทางจิต ทางกาย ทางอะไรก็ไม่มีปัญหา มีแต่ความอึด ความพอใจในความถูกต้องของความเป็นมนุษย์ นี้เรียกว่าเป็นมนุษย์ที่เต็ม.

ถ้าในโลกนี้ ในบ้านเมืองนี้ มีแต่บุตรที่ดี ศิษย์ที่ดี เพื่อนที่ดี พลเมืองที่ดี สาวกที่ดี มนุษย์ที่เต็มแล้ว, มันก็มีแต่สันติสุข นอนไม่ต้องปิดประตูเรือนก็ได้ เพราะมันเป็นเพื่อนกันไปเสียหมด เต็มไปด้วยผู้ที่เป็นมิตรไม่มีผู้ที่เป็นศัตรู เหลียวไปในทางไหนก็พบแต่ผู้ที่จะให้ความช่วยเหลือ. นี่บ้านเมืองเจริญจนถึงกับว่าเหลียวไปในทางไหนก็พบแต่หน้าผู้สมัครที่จะให้ความช่วยเหลือ; ไม่พบผู้ที่คอยปล้นจี้

หรือจะเอาเปรียบโดยประการต่าง ๆ. นี่ถ้าศีลธรรมกลับมา มันก็จะมีลักษณะ
อย่างนี้.

ที่นี้ข้อสุดท้ายที่ว่า **สันติธรรมกลับมา** ในฐานะเป็นผลของศีลธรรม
ซึ่งมีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน. สันติสุขของบุคคลก็กลับมา, สันติภาพของสังคม
ก็กลับมา. บุคคลมีสุขภาพดี ทั้งทางกายทั้งทางจิตดีขึ้น ๆ มีสุขที่แท้จริง; คือ
ทำสิ่งที่ถูกต้องแล้วก็พอใจเป็นสุข สุขแท้ไม่ต้องเสียเงิน ทำให้เงินเหลือเยอะเยอะ
เป็นสุขเมื่อรู้ว่าตัวมีความถูกต้องในการทำหน้าที่ก็เป็นสุข ๆ อิ่มอกอิ่มใจ; เลย
ลือมอบายมุข ทำงานสนุกจนลือมอบายมุข เป็นสุขเมื่อทำการงานจนลือมอบายมุข และ
ในที่สุดก็จะเกลียดชังอบายมุขเพราะได้รับความสุขอันสะอาดอยู่ ไม่ต้องการ
อบายมุขซึ่งให้ความสุขชนิดสกปรก ชนิดที่เศร้าหมอง ชนิดที่ทำให้จมลงไปใ
อบาย. **สังคมสงบสุข** มันก็เรียกว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาที่ดีที่สุดของมนุษย์แล้ว
ประเทศชาติก็เจริญรุ่งเรือง โลกทั้งโลกก็มีความสุข.

ในที่สุดขอให้สรุปความดูเถอะว่า ถ้าปรมาตธรรมกลับมา เป็นรากฐาน
ของศีลธรรมช่วยให้ศีลธรรมประพุดิกัน ได้โดยสะดวกนั้น มันจะมีผลอย่างไร
ศีลธรรมที่มีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน ก็จะมันคงแน่นแฟ้น แก้ปัญหาต่าง ๆ ลุ่่วง
ไปได้หมดสิ้น; แล้วผลเกิดขึ้นมาคือเป็นสันติสุขเป็นสันติธรรม นี่แหละผล
สุดท้ายของศีลธรรม.

สรุปความว่า ปรมัตถธรรมเป็นความรู้ เป็นทฤษฎีความคิดความเห็น ต้องมีมาสำหรับช่วยประคับประคองให้ศีลธรรมเกิดขึ้น และดำรงอยู่และก้าวหน้าเป็นไป; ศีลธรรมที่ไม่มีปรมัตถธรรมเป็นเครื่องประคับประคองนั้น เป็นไปได้โดยยาก มักจะเป็นไปในทางสัลลพตปรามาสหรือสัลลพตตุปาทาน คือยึดมั่นถือมั่นเป็นของคลังของศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมลายไปเสีย เพราะไม่มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน. ถ้าพูดว่าศีลธรรม ๆ แล้วต้องมีปัญญา มีสัมมาทิฐิคุ้มครอบอยู่ ทั้งข้างบนและเป็นรากฐานอยู่ทั้งข้างล่าง; ศีลธรรมนั้นก็ถูกต้องพอใส่ เป็นไปในลักษณะ ที่จะแก้ปัญหาของมนุษย์ได้จริง แล้วสันติสุขหรือสันติธรรมก็ไม่ไปไหนเสีย ย่อมมีมา.

สรุปความว่า มันเคยมีแล้วมันหายไป จะไม่ให้เรียกว่ากลับมา ๆ จะให้เรียกว่าอย่างไร; นี่เป็นเหตุผลที่ต้องใช้คำว่ากลับมา ๆ เพราะสิ่งนี้มันเคยมีอยู่แล้วมันหายไป มันจึงต้องมีการกลับมา; คือเถลไถลออกนอกกลุ่มนอกรทาง จนกระทั่งกระทำผิดกระทำชั่วแล้วก็ต้องกลับตัวเสียใหม่ กลับไปสู่ความถูกต้องเสียใหม่; เคยมีแล้วหายไปจึงต้องกลับมา มันก็ไม่เหลือวิสัย เพราะมันเคยมี; อย่าเห็นว่าจะเป็นสิ่งเหลือวิสัย เพราะมันเคยมี มันเคยมีมาอย่างหนาแน่นในสมัยของบรรพบุรุษของเราแน่แหละเจริญด้วยศีลธรรม มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน.

จะไม่เหลือวิสัย ถ้าหากว่าเราสนใจ ในสิ่งที่เรียกว่าธรรมะนี้กันให้มาก เหมือนกับที่สนใจในวัตถุ บุชาวัตถุ ชอบวัตถุ หลงใหลในวัตถุ; เปลี่ยนความพอใจและหลงใหลนั้น มาหลงใหลเสียในสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ซึ่งจะเป็นศีลธรรมก็ได้ เป็นปรมัตถธรรมก็ได้, แล้วธรรมะนั้นก็จะทำหน้าที่ของธรรมะ คือช่วยผู้ที่มิธรรมะนั้นให้รอดชีวิตด้วย ให้รอดจากความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงด้วย. รอดทั้งสองรอดแหละ : รอดตายก็รอด, รอดจากความทุกข์ก็รอด; เมื่อรอดทั้งสองรอดแล้วก็

เรียกว่ามันหมดแล้วสำหรับมนุษย์เรา; มันควรจะต้องการเพียงเท่านั้น ไม่ควรจะต้องการให้เพื่อให้เกิน จนเป็นเรื่องงมงายไปเสียอีก.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะพอใจ ในการที่ทำให้ศีลธรรมกลับมา แล้วเป็นอยู่ด้วยศีลธรรม มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน, มีความสุขสวัสดิ์อยู่ตลอดทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

ปรมาตธรรมกลับมาในลักษณะที่เป็นหัวใจ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **ปรมาตธรรมกลับมา ในลักษณะที่เป็นหัวใจ**. ขอให้ย้อนระลึกนึกถึงการบรรยายในครั้งที่แล้วมา ซึ่งมีหัวข้อว่า **ทำไมจึงต้องใช้คำว่ากลับมา**, ทำไมจึงต้องใช้คำว่ากลับมา กับศีลธรรมและปรมาตธรรม? ข้อนี้ก็เพราะว่า สิ่งนั้นเคยมีแล้วมันหายไป : ศีลธรรมก็เคยมี ปรมาตธรรมที่เป็นรากฐานของศีลธรรมก็เคยมี แล้วมันหายไป; เดียวนี้มันอยู่ในลักษณะที่ต้องกลับมา จึงได้เน้นในข้อที่ว่า **ต้องกลับมา**. ที่นี้กลับมาอย่างไร ก็จะได้ดูกันต่อไป. มีผู้สงสัยว่า **อะไรเป็นหัวใจของ**

ปรมาัตถธรรมที่ต้องกลับมา ? ในวันนี้จึงขอกล่าวด้วยเรื่อง ปรมาัตถธรรมที่ต้องกลับมา ในลักษณะที่เป็นขั้นหัวใจ, คือโดยสรุปหรือโดยย่อ.

การกลับมาของปรมาัตถธรรม ก็มาเพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม อย่างจำเป็นที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้, คือต้องมีปรมาัตถธรรมเป็นรากฐานของศีลธรรม. ข้อนี้มันเกี่ยวข้อกัน; คือศีลธรรม ๆ นั้น คือคำบอกว่าเป็นอย่างไร, ส่วนปรมาัตถธรรมนั้นคือคำบอกว่าเป็นทำไม – ทำไมจึงต้องเป็นอย่างนั้น. ศีลธรรมคือ ความไม่เห็นแก่ตัว เป็นใจความสำคัญ; ปรมาัตถธรรมก็คือ เหตุที่ต้องไม่เห็นแก่ตัว ที่ทำให้ต้องไม่เห็นแก่ตัว, นี้มันจำเป็นที่จะต้องมี สำหรับผู้ที่จะมีศีลธรรมจะได้มีกำลังใจ ในการปฏิบัติศีลธรรม เพราะอาศัยเหตุผลของปรมาัตถธรรมนั่นเอง.

อะไรเป็นหัวใจของปรมาัตถธรรม

เอ้า, ทีนี้ก็จะได้พูดกันถึงหัวใจของปรมาัตถธรรมต่อไป. ขอเสนอสั้น ๆ เป็นสรุปเป็นขั้นหัวใจที่สุดว่า หัวใจของปรมาัตถธรรมนั้นคือคำว่า “ไม่ยึดมั่นถือมั่น”; อาศัยตามหลักพระบาลีที่ว่า สพุเพ ฐมา นาลอ อภินิเวสยา แปลว่า สิ่งทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น, คือไม่ควรฝังตัวเข้าไปหมายมั่นยึดมั่นว่าตัวเรา ว่าของเรา; นี้เป็นหัวใจของปรมาัตถธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น ที่จะนำมาใช้เป็นรากฐานของศีลธรรมทั้งหมดทั้งสิ้นได้ด้วย และในทุกระดับด้วย. ในพระบาลีกล่าวไว้ชัดว่า ถ้าได้ฟังคำว่า “สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” แล้วก็เท่ากับว่าได้ฟังธรรมทั้งปวง ได้รู้เฉพาะซึ่งธรรมทั้งปวง และรอบรู้ซึ่งธรรมทั้งปวง ไม่ยึดมั่นสิ่งใด ๆ ในโลกโดยความเป็นตัวตน – ของตน; เมื่อไม่ยึดมั่นแล้วก็ไม่มียะอะไรที่ทำให้สะดุ้งหวาดเสียว จัก

ปรินิพพานเฉพาะตน, นิพพานในภายในเฉพาะตน ๆ, เป็นการจบพรหมจรรย์ คือ เรื่องทางจิตใจที่มนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง. จบพรหมจรรย์กันตรงที่ว่า ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร แล้วอยู่อย่างผาสุกที่สุด.

ที่นี้ ก็มีบางคนสงสัย เพราะว่าเคยได้ยินบอกกันมาเป็นอย่างอื่นก็มี; แม้ อาตมาเองในคราวอื่นบางทีก็บอกในลักษณะอื่น หรือข้อธรรมะอื่น. ในที่นี้ขอ ยืนยันว่าไม่ว่าจะเป็นคำไหน กล่าวไว้ในรูปแบบอย่างไร, แต่หัวใจมันอยู่ที่ความ ไม่ยึดมั่นถือมั่น. อย่างถือกันว่า โอวาทปาติโมกข์ ๓ ข้อเป็นหัวใจของพุทธ- ศาสนา ก็จริง : ไม่ทำบาปทั้งปวง ทำความดีทั้งปวงให้ถึงพร้อม แล้วก็ ทำจิตให้ ขาวรอบ; คำว่า “จิตขาวรอบ บริสุทธิ์ผุดผ่อง” นั่นแหละ คือปราศจากความยึดมั่น ถือมั่น. ถ้ายึดมั่นถือมั่นแม้แต่สักนิดหนึ่ง มันก็ไม่ขาวรอบ คือมันไม่บริสุทธิ์ ผุดผ่อง; เพียงแต่ละความชั่ว แล้วทำความดีนั้นยังไม่พอ, ต้องทำจิตให้สูงขึ้น ไป จนถึงไม่ยึดมั่นถือมั่นในความชั่วความดีเหล่านั้นด้วย จึงจะเรียกว่าถึงที่สุดและเป็น ชั้นหัวใจ; เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็ไม่มีโทษอันตรายใด ๆ อันจะเกิดขึ้นมาจาก ความดีและความชั่ว.

หรือบางพวกจะพูดว่า เรื่องอริยสัจสี่เป็นหัวใจพุทธศาสนา; นั่นก็ ถูกแล้ว ถูกแล้ว; แต่ดูให้ดีว่าไม่มีตัณหา ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ดับทุกข์เพราะไม่มี ตัณหา เพราะดับตัณหานั่นก็ต้องเพราะไม่มีอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่น, มี ตัณหาแล้วก็มีอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่น จึงจะเป็นทุกข์; จากตัณหาไปสู่ ความยึดมั่นถือมั่น คืออุปาทานก่อน แล้วจึงจะเป็นทุกข์. เรามองที่จุดสำคัญ คือมี ความยึดมั่นถือมั่นแล้วจึงจะเป็นทุกข์; ดังนั้น ดับตัณหาเสียก็คือดับอุปาทานนั่นเอง

คือดับความยึดมั่นนั้นเสียเอง จึงไม่เป็นทุกข์. เรื่องอริยสัจสี่ก็มีหัวใจซ่อนอยู่ เป็นความไม่ยึดมั่นถือมั่นตรงที่ดับตัณหานั้นแหละ.

ทีนี้ บางคนว่า **คาถาพระอัสสชิ เย ธมฺมา เหตุปฺปภา** เป็นต้นนั้น เป็นหัวใจของพุทธศาสนา, ถือกั้นอย่างนั้น พวกกันเกร่อไปหมด; ก็ถูกแล้ว ถ้าว่าเห็นสิ่งทั้งปวงโดยความเป็นเหตุและเป็นผล มีแต่ความเกิดความดับของเหตุและผล ยึดมั่นอะไรไม่ได้ มันก็ยังไม่ยึดมั่นถือมั่นโดยอัตโนมัติอยู่ในตัว. เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น เพราะเห็นสิ่งทั้งปวงเป็นสักว่าเหตุและผล นั้นแหละเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ซึ่งมันดับทุกข์ได้.

แม้จะ **กล่าวโดยบาลีอย่างอื่น** มันก็มาอยู่ มาสรุปความอยู่ที่ความไม่ยึดมั่นถือมั่นนั้นจะดับทุกข์; เช่นว่า **ภาราทานํ ทุกฺขํ โลก** – การยึดถือของหนักเป็นความทุกข์, **ภารณิกฺเขปนํ สุขํ** – การวางของหนักทิ้งลงเสียเป็นความสุข. ถือกั้นหนักก็คือยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานว่าตัวกูว่ของกู; สลัดความยึดมั่น คือของหนักลงเสียได้ มันก็ไม่ต้องเป็นทุกข์.

เอาละ, ในที่สุดจะ **ระบุไปยังอัญญัฏฐกัมมรคประกอบไปด้วยองค์แปดประการ**; องค์แรกที่สุดเป็นปัญญาสูงสุด คือสัมมาทิฏฐิ – รู้ทุกข์ รู้เหตุให้เกิดทุกข์ รู้ความดับทุกข์ รู้ทางให้ถึงความดับทุกข์, ยิ่งไปกว่านั้น ก็คือรู้อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; นั่นสัมมาทิฏฐิที่จะช่วยให้รอดแต่ต้นจนปลาย ก็คือรู้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันก็ไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดได้; เมื่อเห็นทุกสิ่งเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ในบรรดาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนเราในโลกนี้, ก็เลยไม่ยึดมั่นถือมั่น. อัญญัฏฐกัมมรคก็มีหัวใจอยู่ที่ความรู้เรื่องไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ก็เป็นเหตุให้กระทำให้

พูดให้จา ให้คิดให้ลึก ให้ทำทุกอย่างจนครบถ้วน เป็นมีความถูกต้อง คือไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดจนเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา. นี้เรียกว่า จะมองดูกันในพระบาลีข้อไหน มันก็ไปมีหัวใจอยู่ที่ความไม่ยึดมั่นถือมั่น.

ความไม่ยึดมั่นมีลักษณะอย่างไร

ทีนี้ ก็จะ พูดกันถึงความไม่ยึดมั่นถือมั่น มีลักษณะอย่างไร ? ความยึดมั่นถือมั่นมีลักษณะอย่างไร ? ให้ชัดเจนลงไปอีก เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายนั่นเอง. ต้องนึกเป็นคำคู่ขึ้นมาสำหรับเปรียบเทียบ คือคำว่า อุปาทาน – ความยึดมั่นถือมั่น กับคำว่า สมาทาน – ถือเอาไว้อย่างดี; อุปาทาน – ยึดมั่นถือมั่น, สมาทาน – ถือเอาไว้อย่างดี. ถ้าทำด้วยอวิชชาก็เป็น อุปาทาน – ยึดมั่น แล้วก็ทุกข์, ยึดมั่นถือมั่นนั้นทำด้วยอุปาทาน; แต่ถ้า สมาทาน นั้นทำด้วยสติปัญญา. มันตรงกันข้ามทีเดียว อย่างหนึ่งทำด้วยความโง่, อย่างหนึ่งทำด้วยความฉลาด : อุปาทาน – ความยึดมั่น ทำด้วยความโง่คืออวิชชา, สมาทาน – ถือเอาไว้อย่างดี ทำด้วยความฉลาด, มันต่างกันอย่างนี้.

เหมือนอย่างว่า เกี่ยวกับศีล ก็อย่างอุปาทานในศีล มันจะยึดมั่นถือมั่น กลายเป็นศีลพัตตปรามาส ศีลพัตตูปรามาสอะไรไปโน้น; แต่ทำด้วยสติปัญญา มันจึงจะเป็นการสมาทานศีล. เขาพูดไว้ถูกแล้วว่า สมาทานศีล สมาทานศีล คือ ถือเอาอย่างดีด้วยสติปัญญา, ประพฤติอย่างดีด้วยสติปัญญา, ได้รับความดีด้วยสติปัญญา, อย่ายึดมั่นถือมั่นให้มันเครียด มันจะกลายเป็นไสยศาสตร์ไปเสีย. ยึดมั่นถือมั่นในทางเป็นของขลังเป็นของศักดิ์สิทธิ์ให้มาช่วย ให้อะไรทำนองไม่มี

เหตุผลอย่างนั้นนะ; อย่างนั้นไม่ใช่สมาทานศีล มันเป็นอุปาทานศีล; ไม่ต้องพูดถึง ไม่มีใครพูดถึง เพราะมันใช้ไม่ได้. แต่ให้รู้กันไว้ในที่นี้ว่า สมาทานศีลกับอุปาทานศีลนั้น ตรงกันข้าม.

เรื่องชุดงค์ ก็เหมือนกันแหละ : สมาทานชุดงค์ อย่าอุปาทานชุดงค์ มันจะเครียดมันจะความยึดมั่นถือมั่นเป็นสัจพัตตปรามาส ด้วยการปฏิบัติชุดงค์นั้น. คำว่า **สัจพัตต** สัจพัตตขาเบื้องต้นสำคัญที่สุดนั้น ไม่ใช่สัจพัตตปรามาส เพราะสัจพัตตขานั้นไม่เกี่ยวกับความยึดมั่นถือมั่น; มีปัญญาเข้าไปและต้อง ไปรักษาศีล มันไม่ใช่สัจพัตตปรามาสที่ทำด้วยอวิชาความโง่ แล้วก็ทำไปอย่างยึดมั่นถือมั่น. **จะทำสมาธิหรือเจริญปัญญา** ก็ต้องทำอย่างสมาทาน, อย่าทำด้วยอุปาทาน. อย่าอุปาทานในศีล สมาธิ ปัญญา; แต่สมาทานในศีล สมาธิ ปัญญา โดยไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น.

แม้ **ลัทธิดี** ๆ น้อย ๆ อย่างอื่น เช่น มังสะวิริติ มัชชะวิริติ เมถุนะวิริติ วิริติอะไรก็ตามเถอะ ต้องทำด้วยสติปัญญาอย่างสมาทาน; อย่าไปทำด้วยความหมายมั่นอย่างหลับหูหลับตาเครียดครัดเป็นอุปาทาน มันจะกลายเป็นสัจพัตต-ปรามาสไปหมดสิ้น. แม้ที่สุดแต่ **สิ่งที่เรียกว่าบุญ** บุญนั้นนะ, ถ้าเป็นบุญที่แท้จริง ก็ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่น, ถ้ายังยึดมั่นถือมั่นยังเป็นบุญชั้นต่ำของคนที่ย่ำบุญ บ้าดี เมาคดี เมานุญ, นั้นมันเป็นความยึดมั่นถือมั่น; บุญชนิดนี้กลายเป็นโอปธิกััง คือเป็นอุปธิ เป็นของหนัก เป็นของหนักแก่บุคคลผู้มีบุญชนิดนี้; หนักเกินธรรมดา หนักเกินไป หนักจนเป็นทุกข์ จนบ้ำบุญเมานุญ แล้วก็หนีบหายวินาศไปเพราะบ้ำบุญเมานุญ บ้าดีเมาคดี.

ในที่สุดก็พูดถึงหลักสำคัญทั่ว ๆ ไป คือ **สราณาคมน์** : จงมีสราณาคมน์ ถือพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยสมาทาน, อย่าทำด้วยอุปาทาน; จนกระทั่ง ถือ **นิพพาน** นิพพานก็อย่ามีอุปาทานในนิพพาน ว่านิพพานเป็นของเรา นิพพาน เป็นตัวตนของนิพพานเป็นต้น, อย่ามีอุปาทานในนิพพาน, ถ้ามีอุปาทานเมื่อไร ก็ ไม่ใช่เป็นนิพพาน ก็ไม่มีนิพพาน มีแต่ นิพพานชื่อเล่นตลก หลอกหลวงด้วยความโง่ ของบุคคลผู้ยึดถือ.

นี้ตั้งต้นแต่สราณาคมน์ขึ้นไปเป็นลำดับ จนสูงถึงพระนิพพาน ก็ต้องทำ ด้วยสมาทาน; อย่าทำด้วยอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่น.

ความจำเป็นที่จะต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่น

เอาละ, ที่นี่ จะดูกันถึง ความจำเป็น หรือเหตุผลที่จะต้องสอนเรื่อง ความไม่ยึดมั่นถือมั่น ด้วยความหวังว่าชีวิตนี้จะไม่ทนทรมาณไม่ทรมานทรมาย ไม่ ตกนรกทั้งเป็น ไม่เป็นโรคประสาทเต็มบ้านเต็มเมือง ไม่เป็นโรคจิตกันจนเต็มโลก; เพื่อไม่ต้องเป็นอย่างนั้น จึงต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น เพราะความ เลวร้ายเหล่านั้นเกิดมาจากความยึดมั่นถือมั่น มีชีวิตอยู่อย่างทนทรมาณด้วยความ ออยาก ด้วยความหิว ด้วยความยึดถือ มีลักษณะเหมือนกับตกนรกทั้งเป็น ไม่เท่าไร ก็เป็นโรคประสาท อย่างที่พ่อแม่เรื้อนเป็นกันโดยมาก แล้วก็ เป็นโรคจิตใน ที่สุด.

ต้องการให้ชีวิตแม้ของฆราวาสนี้เป็นชีวิตเย็น; อย่างว่านิพพุตา นิพพุ โตนะ นั้นหมายถึงชีวิตเย็น ไม่ต้องถึงนิพพานขั้นสุดท้ายโดยสมบูรณ์หรือ. ผู้ใด

มีชีวิตเยือกเย็นก็เรียกว่านิพพุโต ถ้าเป็นผู้ชาย, เรียกว่านิพพุตา ถ้าเป็นผู้หญิง; เป็นชีวิตที่เยือกเย็น. ที่ว่า สีสเนน นิพพุตี ยนฺติ นะ สีลให้ได้รับนิพพุติ คือความเยือกเย็น ชีวิตเย็น, ไม่ได้หมายถึงนิพพานในขั้นสุดท้าย. นิพพุตะ นิพพุโต นิพพุตา นิพพุตัง อะไรเหล่านี้ในขั้นนี้ หมายถึง เย็นอย่างชีวิตคนทั่วไปเย็น. เพื่อให้ชีวิตเย็นอย่างนี้ เราต้องเรียนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น; มิฉะนั้น มันก็จะวินาศไปหมดเลย.

ทำไม เด็ก ๆ หัวคื้อ ? ทำไมเด็ก ๆ จีโมโห ? ทำไมเด็ก ๆ ขี้ขลาด ? ทำไมเด็ก ๆ ขี้ร้อง ? ทำไมเด็ก ๆ ขี้เหนียว ? ทำไมเด็ก ๆ เห็นแก่ตัว ? ทำไมเด็ก ๆ กลัวผี ? นี่เพราะว่าเด็ก ๆ มันยังมีความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งคอยก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่อ่อนแต่เอออก จนเจริญขึ้นมาถึงขนาดเด็กขนาดที่จะเป็นอย่างนี้ : เป็นเด็กคือ เด็ก จีโมโห เด็กขี้ขลาด เด็กขี้ร้อง เด็กขี้เหนียว เด็กเห็นแก่ตัว กลัวผี สร้างผีขึ้นมาด้วยความยึดมั่นถือมั่นของตัวเอง แล้วก็มากแล้ว. นี่เขียนรูปยักษ์ขึ้นมาให้ตัวเองกลัว นี่มันก็เป็นความโง่เพราะความยึดมั่นถือมั่น; ดังนั้น ความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ จะต้องสอนแม้แก่เด็กเล็ก ๆ ตั้งแต่เด็กอมมือ. ถ้าตุ๊กตาตกแตก ก็ไม่ต้องร้องไห้ คุณยายจะบอกว่า มันเป็นเช่นนั้นเองแหละ หลานเอ๊ย อย่าไปร้องไห้กับมันเลย; อย่างนี้เด็ก ๆ ก็นิ่งได้ ไม่ต้องเป็นทุกข์.

ที่นี้ **คนหนุ่มสาว.** คนหนุ่มสาวที่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว มันก็รักกันอย่างตาบอด เป็นเหตุให้เกิดเหตุการณ์ร้าย ฆ่าตัวเองตาย ฆ่าหมดทั้งครอบครัวอย่างนี้, เป็นเหตุให้เล่นซู้ เป็นเหตุให้บ้าแพะซัน เป็นเหตุให้สร้างวิมานในอากาศ. หนุ่มสาวทั้งหลายจงปราศจากความยึดมั่นถือมั่นด้วยอวิชา แล้วจะไม่ต้องทำอย่างนั้น.

ที่นี้ **คุณที่ พ่อบ้านแม่เรือน** ต้องมีความรู้เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น อย่าให้ทรมาณใจขึ้นมา มันจะตกนรกทั้งเป็น. การทำกรรมแสวงหาทรัพย์สมบัติ

เป็นต้น อย่ายึดมั่นถือมั่น, แต่ทำด้วยสมาทาน; กิจการที่ต้องทำ ทำด้วยสติปัญญา สติสัมปชัญญะ อย่าทำด้วยอวิชา ด้วยคณา ด้วยความประมาทเลย. ก่อนที่จะคิดหาเงิน กำลังแสวงหา ได้เงิน มีเงิน ใช้จ่ายเงิน บริโภคเงิน ช่วยสังคมด้วยเงิน ทำบุญทำทาน; **ทุกระยะกาลเหล่านี้ อย่าทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น มันจะไม่ได้อะไรเลย,** แม้จะได้มาก็เป็นความหนักอกหนักใจ ได้ผลเป็นความยึดถือมาเป็นความหนักอกหนักใจ ไม่โปร่งไม่เย็น ไม่เบาไม่สบาย. พ่อบ้านแม่เรือนทั้งหลาย จะหาเงินหาทรัพย์สมบัติอะไรก็จงทำไปด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น; นับตั้งแต่คิดหา แล้วก็แสวงหา แล้วก็ได้มา แล้วก็มิไ้ แล้วก็ใช้จ่าย แล้วก็บริโภค แล้วก็ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ทำบุญทำทาน.

เฮ้! **ทีนี้ ถ้าเป็น พลเมืองดี เป็นพลเมืองดี** อย่าไปยึดมั่นถือมั่น มันจะเป็นพลเมืองเลว คือมันจะหลงชาติ มันจะหลงชาติ มันจะหลงไหลในโลกธรรม มันจะหลงตนเอง หลงสวรรค์ จะบ้าศาสนาในที่สุด; **อย่างนี้ไม่เป็นพลเมืองดี. ไม่หลงชาติ ไม่หลงโลกธรรม ไม่หลงตนเอง ไม่หลงสวรรค์ ไม่บ้าศาสนา.**

เฮ้! เป็น **บรรพชิต** **ทีนี้ เป็นบรรพชิต** ไม่ยึดมั่นถือมั่น มีแต่สมาทาน ปฏิบัติอย่างดี – สิล สมาธิ ปัญญา ทำด้วยสมาทาน, **ไม่ได้ทำด้วยอุปาทาน;** อย่าให้กลายเป็นสิลพตปรามาส อย่าให้กลายเป็นสิลพัตตูปาทาน. บรรพชิตทั้งหลาย รู้ความไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็จะสามารถบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ให้เป็นไปด้วยดี เป็นศีลสิกขา เป็นจิตตสิกขา เป็นปัญญาสิกขาอย่างถูกต้อง.

ทีนี้ เกี่ยวกับลัทธิเชื่อดื้อ ความยึดถือต่าง ๆ นานา **ก็ว่าไม่ยึดสัจจะ** ไม่หลง ไม่บ้า ไม่โง่ ไปหลงสิ่งที่เรียกว่าสัจจะ จนกลายเป็นสัจจาทินิเวส สัจจาทินิ

เวส

มันก็จะพูดว่า จันเท่านั้นถูกแกผิด, จันเท่านั้นรู้ แกไม่รู้, จันเท่านั้นดี แกไม่ดี; นี่เป็นสัจจาภินิเวส : ของคนอื่นผิดหมดคนนอกจากของตัวเอง. นี่เพราะยึดมั่นถือมั่นในสัจจะ, ไม่ถูกสัจจะ; เพราะสัจจะเป็นสิ่งที่ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น แต่ต้องสมาทาน; สมาทานสัจจะให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์มันก็พอแล้ว.

ไม่ยึดมั่นความดีหรือกุศลให้ติดวิญญะ; ไปยึดมั่นในความดีในกุศลก็จะเวียนว้ายไปในวิญญะฝ่ายดี. เราต้องการขึ้นพ้นวิญญะ จึงไม่ต้องยึดถือแม้ในความดี ซึ่งเป็นวิญญะฝ่ายดี ไม่ยึดมั่นธรรมะให้เป็นธรรมระคาไปเสีย มีธรรมะอย่างถูกต้องตรงตามกฎของธรรมะ ไม่ต้องถึงกับเป็นธรรมระคาดอก.

ไม่ยึดอัตตา – ตัวตนให้เป็นอตวาทุปาทาน; **ไม่ยึดนิพพานให้** หมดความหมายของคำว่านิพพาน เพราะนิพพานเป็นที่ปล่อยวางทั้งสิ้น หลุดพ้นจากสิ่งทั้งปวง ถ้ายังยึดถืออะไรอยู่ไม่เป็นนิพพาน. นี้อย่ายึดถือนิพพานให้หมดความเป็นนิพพาน อย่ายึดถือนิพพานเป็นของตน ตนเป็นของนิพพาน หรือว่านิพพานเป็นตัวตนของนิพพาน; อย่างนี้มีกล่าวไว้ชัดในพระบาลีว่า ยึดถือไม่ได้.

อย่ายึดถือกรรม ทำให้ต้องเวียนว้ายไปตามกรรม. เราต้องการจะหลุดพ้นจากกรรม จะอยู่เหนือกรรม; ถ้าไปยึดถือกรรม มันก็ต้องเวียนว้ายไปตามกรรม. ถ้าอาศัยพระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว ปฏิบัติตามแล้วก็จะพ้นจากกรรม จะอยู่เหนือกรรมโดยประการทั้งปวง; แม้ในโลกนี้ที่ยังไม่หลุดพ้นนี้จะมีกรรมเป็นของตัวก็ตามใจมัน ก็เป็นไปตามกรรม, แต่ว่าถ้าถึงคราวที่จะได้รับประโยชน์จากพุทธศาสนาแล้ว จะต้องอยู่เหนือกรรม จะต้องหลุดพ้นจากกรรม.

อาศัยพระพุทธรองค์เป็นกัลยาณมิตร ตามคำที่ตรัสเรียกอย่างนั้น แล้วก็จะพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย พ้นจากการเวียนว่ายไปตามกรรม.

อย่ายึดถือบุญ มันจะเป็นของหนักขึ้นมา; บุญอย่าไปยึดถือเอาเป็นของหนักขึ้นมาสำหรับหนักอกหนักใจ สำหรับบำบุญจนสิ้นเนื้อประดาตัว. อย่ายึดถือความเคร่ง ใ้เรื่องเคร่งนั้นมันเป็นเรื่องบ้าเป็นเรื่องเครียด ไม่มีขณิมาปฏิบัติ; ทำแต่พอดี ทำแต่พอดีในลักษณะที่เป็นสมาทานนั้นแหละ ถ้าเรียกว่าเคร่งก็เคร่ง แต่เป็นสมาทานพอดี อย่าเคร่งเครียด จนเป็นบ้าเป็นหลังหลงไหลยึดถือในข้อปฏิบัติซึ่งตนหลง.

ไม่ยึดถือพรหมจรรย์ ให้กลายเป็นสืลพตปรามาต; ไม่ยึดถือแม้แต่ระเบียบ ยึดถือระเบียบแล้วมันจะกลายเป็นคิมหนีบให้เจ็บปวด เอาแต่มีความเป็นระเบียบก็พอ ไม่ต้องยึดถือระเบียบ เอาแต่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยก็พอ; ยึดถือระเบียบมันจะกลายเป็นคิมหนีบตัวเองให้ตกนรกทั้งเป็นอยู่ตลอดเวลา. อย่ายึดถือความเป็นผู้ดีจนเลยเถิด มันจะเป็นคนบ้าดี แล้วมันจะหมดดี เพราะอวดดี อวดดีจนหมดดี. แล้วก็ **ไม่ยึดมั่นโลก** โลกทั้งปวง โลกทั้งหลาย โลกทั้งปวง **ไม่ยึดมั่นโลก** คือไม่ยึดมั่นทั้งหมด ไม่ยึดมั่นแต่บางส่วนว่าเป็นของตน; นั้นมันจะกัดเอา มันจะกัดเอา จะเจ็บปวด.

เอาละ, เป็นอันว่า เกี่ยวกับการถือระบบลัทธิอะไรต่าง ๆ นี้ต้องทำอย่างสมาทาน **ไม่ยึดมั่นถือมั่น**; แต่ทำด้วยสติปัญญา อย่าให้เป็นลูกคนล่าด้วยกิเลสตัณหา มันจะเป็นสืลพตปรามาตไปเสียทั้งนั้น.

ความไม่ยึดมั่นเป็นรากฐานของศีลธรรมได้อย่างไร ?

อ้าว, ทีนี้ ก็จะดูกันไป ในเวลาอันเหลืออยู่เล็กน้อยนี้ว่า มันจะเป็นรากฐานของศีลธรรมได้อย่างไร? ความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ มันจะเป็นรากฐานของศีลธรรมได้อย่างไร? ขั้นต้นที่สุดเมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นก็ไม่เห็นแก่ตัว. ความเหลวแหลกเสียหายของศีลธรรม ก็คือความเห็นแก่ตัว ทำให้โลภ ทำให้โกรธ ทำให้หลง ทำให้ประทุษร้าย ทำให้อะไรต่าง ๆ นานา เพราะความเห็นแก่ตัว; เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่นก็ไม่เห็นแก่ตัว ไม่อาจจะเกิดกิเลส ซึ่งเป็นอกุศลนานาชนิด. เมื่อไม่ยึดมั่นตน - ของตนก็เห็นแก่ผู้อื่น มันก็เกิดความเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย กันได้ง่าย ไม่ยึดมั่นหมายมั่นในสิ่งใด เพียงแต่ทำไปด้วยสติปัญญาในการงาน มันก็ไม่เกิดความทุกข์ในใจ ไม่ทรมานจิตใจ, ก่อนทำก็ไม่เกิด กำลังทำก็ไม่เกิด ทำแล้วก็ไม่เกิด สามารถจะมีประโยชน์แก่ทุกคน. ไม่ต้องยึดมั่น แต่สมาทานด้วยปัญญา; ไม่ต้องยึดมั่นด้วยกิเลสตัณหา แต่สมาทานด้วยปัญญาอย่างนี้ ก็จะทำได้ขนาดอย่างเอาชีวิตแลกได้เหมือนกัน. เอาชีวิตเข้าแลกได้เหมือนกัน ทำด้วยปัญญา, ไม่ต้องทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น; ในเมื่อสติปัญญามันถึงขนาดสูงสุด เหมือนโพธิสัตว์แล้ว มันก็ทำอะไรด้วยการเอาชีวิตเข้าแลกได้เหมือนกัน. ถ้าทำไปด้วยความยึดมั่นถือมั่นมันตายเปล่า มันสูญเปล่า มันเสียเปล่า; ถ้าทำด้วยสติปัญญา เอาชีวิตเข้าแลกมันก็ได้ผลคุ้มค่ากันเป็นแน่นอน.

จะเป็นพุทธบริษัท ก็ต้องมีมัชฌิมาปฏิปทา แปลว่ามีความถูกต้อง มีความพอดี ตรงกลาง ไม่ยึดมั่นถือมั่น ทำประโยชน์ได้ทั้งแก่ตนเองทั้งแก่ผู้อื่น แหละที่มั่นเนื่องกัน.

เอาละ, เดียวนี้ ถ้าว่าใครมันยังอยากจะยึดมั่นถือมั่นอยู่อีก มันไม่ยอม; ก็อยากจะบอกว่า จงยึดมั่นถือมั่นในความไม่ยึดมั่นถือมั่นเถิด. ฟังดูให้ดี ถ้า

ใครมันอยากจะยึดมั่นถือมั่นอยู่แล้วก็ ขอให้ยึดมั่นถือมั่นในความไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรเกิด. พระพุทธเจ้าตรัสว่า ให้เห็นโลกโดยความเป็นของว่างอยู่ทุกเมื่อเกิด. พระพุทธเจ้าตรัสว่า ให้เห็นโลกโดยความเป็นของว่าง; สุอํโต โลกํ อเวกขสุตฺตํ - จมอมองโลกโดยความเป็นของว่าง - ว่างจากความหมายที่ควรยึดถือบ้าง ว่างจากความหมายแห่งตัวตนที่จะต้องยึดถือ; เห็นโลกอยู่อย่างนี้ มันก็ไม่ยึดมั่นสิ่งใด ๆ ในโลก แล้วก็ปราศจากทุกข์โดยประการทั้งปวง. ทำแต่พอดี ทำแต่พอดี ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ไม่หมายมั่นสิ่งใดโดยความเป็นตัวตน - ของตน, ความคิดนึกก็ดี การกระทำก็ดี ผลของการกระทำก็ดี ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวเองหรือเป็นของกู; นั่นแหละจะไม่มีความทุกข์เลยตลอดเวลา แต่จะก้าวหน้าตามทางแห่งพระพุทธศาสนาโดยไม่ต้องสงสัย.

สรุปความในที่สุด ว่า จงมีชีวิตชนิดที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น เพราะว่าไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่นให้เป็นตัวตน - ของตน คือมันจะกัดเอา มันจะเป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่น. ตามพระบาลีมูลปริยายสูตร มูลปิ่นฉาสกํ มัชฌิมนิคายนั้น แสดงไว้ชัดเจนว่า ตั้ง ๒๔ อย่าง ยึดมั่นถือมั่นโดยความเป็นตัวตนไม่ได้ นับตั้งแต่ *ฝุ่นของดิน* ของธาตุดินสักก้อนหนึ่งก็ยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ แล้วอะไรที่สูงขึ้นไปสูงขึ้นไปจนถึง *พระนิพพาน* เป็นสิ่งสุดท้าย ก็ยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ : ให้เป็นธรรมชาติของธรรมชาติ เป็นธรรมชาติตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ มีแต่จะทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ; ได้รับความเป็นความดับทุกข์ก็พอแล้ว ไม่ต้องไปยึดมั่นถือมั่นให้มันหนักอกหนักใจ.

เมื่อยึดมั่นสิ่งใดมันก็กลายเป็นของหนักขึ้นมาทันที แล้วจะทำให้เกิดอคติ คือรู้จักแต่ตัวเอง เห็นแต่ตัวเอง ถูกแต่ตัวเอง ดีแต่ตัวเอง ข่มผู้อื่น ยกตนข่มท่าน

เพราะยึดมั่นถือมั่น; นี่มันเกินพอดีไปเสียหมด. ถ้าไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้วจะได้รับผลตรงตามหลักพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธองค์เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน รู้สิ่งทั้งปวงที่ควรรู้ ตื่นจากหลับคือกิเลส เบิกบานคือไม่มีความทุกข์เลย เพราะไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด ทำทุกอย่างด้วยสติปัญญา. ปัญญานำหน้ามาทุกอย่าง มันก็พอดี มันไม่เข้ารกเข้าพง มันไม่ยึดมั่นถือมั่น; ดังนั้น หัวใจของปรมาตมธรรมก็คือประโยคที่ว่า **สิ่งทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรรยึดมั่นถือมั่น** หรือว่า **ลัทธิเพชฌิมมา นาลัง อภินิเวสายะ**, มีความหมายเป็นความไม่ยึดมั่นถือมั่น; นี่เป็นหัวใจเป็นชั้นหัวใจของปรมาตมธรรม ที่จะต้องกลับมาเป็นรากฐานของศีลธรรม เพื่อให้ทุกคนทำหน้าที่ของตนไปอย่างถูกต้องและพอดี ไม่เป็นคัมภีร์หาอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่นแต่ประการใด.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะเข้าใจหัวใจของปรมาตมธรรม นำมาใช้เป็นรากฐานของศีลธรรมแล้ว ดำเนินอยู่ในทางสายกลาง ถูกต้องตามกฎหมายอันนั้น เป็นสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๔๙ -

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

ปัญญามาก่อนสิ่งใด ก็ปลอดภัยทุกอย่าง

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวในชุดที่เรียกว่า
ปรมัตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว ต่อไปตามเดิม, แต่ก็มีหัวข้อเฉพาะในครั้งนี้อ่า
ปัญญามาก่อนสิ่งใด ก็ปลอดภัยทุกอย่าง.

ขอให้ระลึกนึกอยู่เสมอว่า ปรมัตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว ในฐานะ
ที่มาเป็นรากฐานของศีลธรรม; ปัญญาจะต้องมานำหน้ากิจกรรมทั้งหมดของ

มนุษย์ ให้การกระทำของมนุษย์ เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ ที่จะให้เกิดสันติสุขและสันติภาพขึ้นมาได้ โดยแท้จริง.

กิจกรรมของมนุษย์คืออะไร

ที่นี่เราก็จะดูกันถึงสิ่งที่เรียกว่า กิจกรรม. กิจกรรมของมนุษย์นั้น คือ สิ่งที่มนุษย์จะต้องทำเพื่อความรอด; สิ่งที่ต้องทำเพื่อความรอด ก็คือหน้าที่ ถ้าจะเรียกเป็นภาษาบาลี ก็คือคำว่าธรรมะ, ธรรมะแปลว่าหน้าที่ หน้าที่ก็เพื่อความรอด. ความรอดนั้นมีอยู่ ๒ ระดับ ระดับแรก รอดชีวิต คือไม่ตาย, ระดับ ๒ รอดจากการเบียดเบียนของกิเลสและความทุกข์. แม้ว่าคนเรามีกินมีใช้ มีสุขภาพอนามัย มีการสังคมกันดี แต่ถ้ากิเลสยังมีอยู่ เป็นโลภะ โทสะ โมหะแล้วไซ้, ย่อมจะเบียดเบียนให้มีความทุกข์; นี่เป็นปัญหาขั้นที่ ๒. เราจึงมีความรอดเป็น ๒ ชั้น คือรอดชีวิต, แล้วก็รอดจากการเบียดเบียนของกิเลส และความทุกข์. ถ้ามองอีกทางหนึ่ง ก็ว่าจะเป็น ๒ ฝ่าย คือ รอดของบุคคลแต่ละคน และก็ รอดของสังคม ทั้งหมด; ก็คือรอดของตนเองและผู้อื่น : จะต้องรับรู้รับผิดชอบในความรอด ทั้งของตนเองและของผู้อื่น เป็น ๒ ฝ่ายอยู่ดังนี้. โดยที่บุคคลแต่ละคนทำความรอดให้แก่ตนแล้ว ความรอดของสังคมก็มีมาเอง; เพราะว่าความรอดของสังคมนั้น มันประกอบอยู่ด้วยความรอดของบุคคล.

สิ่งที่เรียกว่ากิจกรรมต้องทำโดยทวารทั้งสาม คือ กาย วาจา ใจ ให้มีความถูกต้อง. ถูกต้องทางกาย ก็ไม่มีปัญหาที่จะเกิดขึ้นทางกาย : ไม่ประทุษร้ายชีวิตร่างกาย ไม่ประทุษร้ายทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น ไม่ประทุษร้ายของรักของ

พอใจของผู้อื่น ก็เป็นความถูกต้องทางกาย; **ความถูกต้องทางวาจา** คือไม่ประทุษร้ายความยุติธรรมของผู้อื่นด้วยวาจา ไม่พูดคำหยาบ คำต่อเสียด คำเพื่อเจ้อซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนา, อย่างนี้ก็เรียกว่า ความถูกต้องทางวาจา; **ความถูกต้องทางใจ** นั้น คือมีความเห็น ความรู้ ความเชื่อ ความเข้าใจอะไรถูกต้อง แล้วก็มี ความปรารถนาถูกต้อง ไปตามความถูกต้องของความคิดเห็น, อย่างนี้เรียกว่าถูกต้องทางใจ. เรียกว่าความถูกต้อง ๘ ประการ อย่างที่เรียกโดยชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ดังที่ถือกันอยู่เป็นหลักทั่ว ๆ ไป เป็นข้อความของ อริยสังคค์สุดท้าย คือองค์ที่ ๔.

ปัญญาของมนุษย์คืออะไร

ที่นี่ ก็มาถึงสิ่งที่เรียกว่า **ปัญญา**. คำว่าปัญญา แปลว่ารอบรู้, โดยความหมายก็คือ **รู้จริงในสิ่งที่ควรรู้**. **สิ่งควรรู้** คือ **สิ่งที่ดับความทุกข์** และ **แก้ปัญหามนุษย์ได้**; **สิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องรู้นั้นมีมากมายมหาศาลเหลือที่จะกล่าว**, มันเป็นความรู้ที่สักว่าเป็นความรู้. **แต่ความรู้ที่ควรรู้ ก็คือเฉพาะที่ดับทุกข์ได้และแก้ปัญหาก็ได้.**

ในปัจจุบันนี้เราก็คือปฏิบัติกันอยู่ว่า **จะเป็นความรู้ที่สมบูรณ์ ประกอบกัน : อย่างที่ ๑ คือรู้หนังสือ** หรือจะเรียกว่ารู้อักษรศาสตร์ เป็นศาสตร์สำหรับสร้างปัญญา, จัดให้เป็นศาสตร์เบื้องต้นที่สุด ที่มนุษย์จะศึกษา เรียกว่ารู้หนังสือง่าย ๆ ก็แล้วกัน.

อย่างที่ ๒ คือ รู้อาชีพ. คำว่าอาชีพนี้ มีความหมายเป็น ๒ อย่าง คือว่า ทำงานหาเลี้ยงชีพ อย่างหนึ่ง, และ มีการดำรงชีพอยู่อีกอย่างหนึ่ง. การหาเลี้ยงชีพต้องมีความรู้เรื่องอาชีพนั้น ๆ จึงจะทำอาชีพได้. ครั้นมีอาชีพมีผลของอาชีพมีอะไรเพียงพอแล้ว; ก็ยังจะต้องรู้จักดำรงชีพให้ถูกต้อง ตามที่ควรจะเป็น. ข้อนี้ก็พอจะเข้าใจกันได้ แล้วแต่ฐานะของบุคคล ที่จะดำรงชีพให้เหมาะสมกับสถานะแห่งตน ไม่เกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น.

ที่นี้ เรื่องที่ ๓ หรือ **อย่างที่ ๓ ก็คือรู้ธรรมะ** ธรรมะ เป็นเรื่องรู้เป็นความรู้ดับทุกข์ฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาน. สองเรื่องที่แล้วมา เป็นเรื่องทางวัตถุ; นี้ก็เป็นเรื่องฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาน, ซึ่งสุขุมละเอียดอ่อน จะต้องศึกษากันอย่างดี และ ยังจะต้องปฏิบัติกันอย่างดี จึงจะสำเร็จประโยชน์. อย่างที่ ๑ รู้หนังสือ; อย่างที่ ๒ รู้อาชีพ; อย่างที่ ๓ ธรรมะ คือจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร จึงจะถูกต้องตามความหมายของคำว่ามนุษย์.

เดี๋ยวนี้ในโลกเราให้เรียนกันแต่เพียง ๒ อย่าง คือรู้หนังสือ แล้วก็รู้วิชาชีพ, ไม่รู้ว่าจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร; อาตมาเรียกการศึกษาระบบอย่างนี้ว่า **การศึกษาระบบหมาหางด้วน** : รู้แต่หนังสือกับวิชาชีพ, แล้วก็ไม่ว่า จะเป็นมนุษย์กันอย่างไรให้ถูกต้อง โดยปราศจากปัญหาทั้งปวง. ความรู้อย่างที่ ๓ เป็นความรู้ขั้นสำคัญที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็มักจะเกี่ยวกับศาสนา; มหาชนในบางถิ่น บางแห่ง บางประเทศรังเกียจศาสนา ไม่นำเอาเข้ามาประกอบไว้ในวงการศึกษา ยกไว้ให้เป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคล. เมื่อบุคคลเขาตามใจตัวเอง เขาจะเอาศาสนามาศึกษาทำไม ให้จิตใจเขา เขาก็เลยไม่ศึกษาศาสนากันเป็นส่วนใหญ่; ก็เลยขาดความรู้ในเรื่องทางจิต ทางวิญญานว่าจะจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร จึงจะไม่

เกิดปัญหาขึ้นมา. ขอให้มีความสนใจเป็นพิเศษในความรู้ประเภทที่ ๓ คือ ความรู้ว่าจะเป็นคนนุษย์กันอย่างไรจึงจะไม่เป็นปัญหา จึงจะเป็นมนุษย์ที่เต็ม เต็ม เปี่ยมแห่งความหมายของคำว่า “มนุษย์” คือมีจิตใจอยู่สูงเหนือปัญหาเหนือความทุกข์โดยประการทั้งปวง.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะสนใจในเรื่องปัญญา หรือวิชาความรู้ ว่า จะต้องรู้หนังสือ รู้อาชีพ และรู้ธรรมะ เพื่อควบคุมชีวิตให้เป็นไปอย่างถูกต้อง.

หน้าที่แห่งปัญญาของมนุษย์คืออะไรบ้าง

ที่นี่ ก็มาถึง **หน้าที่ของปัญญา.** ปัญญามีหน้าที่ที่จะต้องทำ อย่างไรบ้าง ? ข้อนี้ขอจำแนกเป็นอย่าง ๆ คือ :-

เมื่ออยู่ตามปกติ : เมื่อเรามีชีวิตอยู่ตามปกติ เราจะต้องมีความรู้ ที่ควบคุมความรู้สึก สำนึกต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ไม่สร้างปัญหาอะไรขึ้นมา มีแต่ความสงบเย็น; นี่เป็นหน้าที่ของปัญญาอย่างหนึ่ง.

อย่างถัดไป ก็คือ **เมื่อมันมีอารมณ์มากกระทบ :** เมื่อมีอารมณ์มากกระทบ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และมีเรื่องเข้ามากระทบใจ, เวลาอย่างนี้ มันไม่ใช่ปกติ, มันมีสิ่งที่มากระทบล้วนแต่นำมาซึ่งปัญหา จะต้องมีปัญหาเพียงพอว่า จะต้องจัดการกับสิ่งนั้น ๆ อย่างไร. เรื่องทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต้องมีปัญญาควบคุม ให้เป็นเรื่องของสติปัญญา; อย่าให้เป็นเรื่องของอวิชา ความโง่ ความเขลา ซึ่งมีแต่จะปรุ้งแตงกันไป จนมีความทุกข์ในที่สุด. ถ้ามีปัญหาควบคุม

แล้ว ก็จะควบคุมไว้ได้ ไม่ให้การกระทบนั้นปรุงแต่งปัญหา หรือความทุกข์ขึ้นมา; ก็จะรู้จักแก้ปัญหายุ่งยากที่เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ที่มากระทบ.

ทีนี้ ถัดไป **เราจะต้องมีปัญญาเมื่อกำลังมีความทุกข์.** เวลาที่มีความทุกข์นั้นจะต้องอาศัยปัญญา, และอุปการะของปัญญา เช่น สตินามาซึ่งปัญญา, มารู้จักตัวความทุกข์ รู้จักเหตุของความทุกข์ รู้จักสภาพตรงกันข้าม แล้วก็จะรู้จักวิธีแก้ไขความทุกข์นั้น ให้หายไป.

กำลังที่มีทุกข์ควรใช้สติปัญญา. ไม่จำเป็นจะต้องไปพึ่งสิ่งซึ่งไร้เหตุผล เป็นเรื่องของไสยศาสตร์ บนบานศาลกล่าว ชนิดที่ไม่มีปัญญาเสียเลย, อย่างนั้นมันจะเพิ่มความทุกข์ให้มากกว่า จะเป็นปัญหาไม่มีที่สิ้นสุด; จะต้องใช้ปัญญาอันเฉียบแหลม มาจัดความทุกข์นั้นออกไป. **สิ่งทั้งหลายมีเหตุ ต้องรู้จักเหตุให้ถูกต้อง;** สิ่งที่เป็นเหตุนั้นก็ล้วนแต่เป็นธรรมชาติด้วยกัน เราจะต้องรู้จักเรื่องของเหตุและผล แก้ไขที่เหตุ ผลก็จะได้รับ; แต่ว่าคนส่วนมากถือเอาต้นเหตุภายนอก มักจะถือเอาโชคลาง ผีศาจ เทวดา พระเจ้า อะไรต่าง ๆ มาเป็นต้นเหตุ, ในทางพุทธศาสนานั้นถือเอาต้นเหตุภายใน คือความไม่รู้ตามที่เป็นจริง เป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาและความทุกข์ เมื่อทุกอย่างมากระทบ. ดังนั้นเมื่อมีความทุกข์ ต้องมีปัญญาที่ถูกต้องเพียงพอกัน มาจัดความทุกข์นั้นออกไปเสีย.

และสิ่งสุดท้าย ก็คือ **เราจะต้องมีปัญญาเมื่อกำลังมีความสุข.** ข้อนี้อาจจะแปลกหูสำหรับบางท่านว่า **เรายังจะต้องใช้ปัญญามาควบคุมสถานการณ์ แม้เมื่อมีความสุขในกรณีที่มีความสุขหรือกำลังมีความสุข.** กำลังมีความสุข ถ้าโง่งไปมันก็จะหลงไหลในความสุข หลงไหลในความสุข เรียกว่าหลงในความสุข, แล้วก็จะทำ

ผิดพลาดหลายอย่างหลายประการเกี่ยวกับความสุขนั้น, แม้แต่ว่าจะไปยึดมั่นถือมั่นในความสุขนั้นให้เป็นเรื่องหนักอกหนักใจ จนกลัวจะสูญเสีย จนเกิดหึงเกิดหวง เกิดความเห็นแก่ตัวอย่างอื่น ๆ ขึ้นมา. การที่หลงและหลงในความสุขนั้น ไม่ใช่เป็นของดี, เป็นความมัวเมาชนิดหนึ่ง เพราะขาดปัญญา.

ดังนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ในทุกสถานหรือทุกกรณี คือ :-

๑. เมื่ออยู่ตามปกติธรรมดา ก็ต้องมีปัญญา;
๒. เมื่อมีอารมณ์กระทบโดยเฉพาะ ก็ต้องมีปัญญาจัดการ;
๓. เมื่อกำลังมีความทุกข์ ก็ต้องมีปัญญาจัดการ;
๔. เมื่อกำลังมีความสุข ก็ต้องมีปัญญารู้จักความสุขดี ไม่หลงและหลงหรือเป็นทาสของความสุข ซึ่งจะนำมาซึ่งความทุกข์ ยิ่งไปกว่าเก่า. นี่แหละหน้าที่ของปัญญา.

อะไรคือเครื่องขนส่งของปัญญา

ที่นี่ ก็จะได้พิจารณากันต่อไปถึง สิ่งที่จะเรียกว่า เครื่องขนส่ง, เครื่องขนส่ง ของปัญญา, ให้ปัญญามีมาทันเวลาที่เหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น จนได้ใช้ปัญญาแก้ไขสถานการณ์นั้น ๆ. ถ้าปัญญามาไม่ทันเวลามันก็เป็นหมันเปล่า เหมือนกับไม่มีปัญญา. ต้องมีเครื่องขนส่งปัญญาเอามาให้ทันแก่เวลา; สิ่งนั้นก็คือสิ่งที่เรียกกันว่าสติ, สติ - ความระลึกได้. สตินี้แปลว่าสิ่งที่เล่นไปอย่างรวดเร็ว เหมือนอาการที่ลูกศรเล่นไปอย่างนั้น; แต่คำพูดนี้ก็ยังไม่พอ, ควรจะพูด

ว่าเร็วเหมือนกับสายฟ้าแลบมากกว่า. **สติต้องรวดเร็วเหมือนกับสายฟ้าแลบ นำเอาปัญญา** คือความรู้ที่ได้อบรมไว้เป็นตามธรรมดานั้นมาใช้ในกรณีนั้น ๆ.

ปัญญาคือความรู้ว่าอะไร ? อย่างไร ? อย่างถูกต้อง, สติเป็นเครื่องขนส่งเอาปัญญานั้นมาทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น; และปัญญานั้นก็มา ยืนคุมเชิงอยู่ในรูปของสิ่งที่เรียกว่า **สัมปชัญญะ**. สติขนส่งปัญญานำเอามาให้ทันเหตุการณ์, มา ยืนคุมเชิงอยู่ เรียกว่า **สัมปชัญญะ**. ดังนั้นเห็นได้ว่า **ต้องทำงานร่วมกันทั้ง ๓ อย่าง เป็น ๓ เส้าก็ได้** : สติเอาปัญญามาควบคุมสถานการณ์อยู่เป็น **สัมปชัญญะ** แล้วยังแถมจะต้องมีผู้ร่วมงานอื่น ๆ อีกบ้างตามควรแก่กรณี เช่น **สมาธิ บ้าง วิริยะ บ้าง ขันติ บ้าง** มาเป็นอุปกรณ์โดยเหมาะสมแก่กรณีนั้น ๆ; ปัญญาก็สามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ หรือเต็มกำลัง และทันแก่เหตุการณ์.

ถ้าปราศจากสติเป็นเครื่องนำมาซึ่งปัญญา ทันแก่เหตุการณ์แล้ว ปัญญา ก็เป็นหมัน; เหมือนอย่างคำพูดที่พูดว่า **ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด** ก็เพราะว่าไม่สามารถที่จะนำเอามาใช้ทันเวลาแห่งเหตุการณ์นั่นเอง; จะมีความรู้ท่วมหัวเท่าไร มันก็อยู่แต่ความรู้ ไม่ได้เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น.

จึงเห็นได้ว่า **สิ่งสำคัญที่จะช่วยได้ ก็คือสติ**; สติจะต้องมีสติในทุก ๆ กรณี ในทุก ๆ เวลา ในทุก ๆ สถานที่, ปัญญาจะมีประโยชน์ในทุก ๆ สถานที่, ในทุก ๆ กรณี เช่นเดียวกัน.

บ่อเกิดของปัญญา

ที่นี่ ก็จะดูกันต่อไป ถึง **ที่มาของปัญญา** หรือบ่อเกิดของปัญญา; จะเห็นได้ว่าอย่างน้อย หรือโดยหลักใหญ่ ๆ ก็มีอยู่ ๒ ประการ :-

ประการแรก คือ การได้ฟังหรือได้ศึกษา ได้ยิน ได้ฟัง, บาลีเรียกอาการนี้ว่า **ปรโต โหมโส** – การโหมยของผู้อื่น คือผู้ที่บอก ผู้ที่สอนนั้นแหละ; เราจะต้องมีการได้ยิน ได้ฟัง การบอกการสอนของผู้อื่น. ครั้นแล้วก็มาถึง **ประการที่ ๒** คือ **เอามาทำไว้ในใจโดยแยบคาย** เรียกว่า **โยนิโสมนสิการ**. โยนิโสมนสิการ แปลว่า เอามากระทำไว้ในใจ โดยเหตุ, โยนิโส แปลว่าโดยเหตุ หรือโดยโยนคือโดยเหตุ โดยที่เกิด. โยนิโส เราแปลกันว่า **โดยแยบคาย**; ก็ถูกต้องแล้ว แต่ขอให้รู้ว่า แยบคายนั้น **ต้องลึกถึงเหตุ ถึงส่วนที่เป็นเหตุ** จึงจะเรียกว่าโยนิโสมนสิการ – ทำในใจโดยแยบคาย. คือ มาคิด มานึก มาใคร่ครวญ มาทำความเข้าใจตามลำดับขั้น; ได้ฟังมาแล้ว ก็มาคิดนึกโดยวิธีการใช้เหตุผล; ได้ผลแห่งการใช้เหตุผลแล้ว ก็มาลองปฏิบัติ ทำในจิตใจดู เรียกว่าภาวนา. **ภาวนามนุญตโต** – ตามประกอบในการภาวนา คือทำให้มันเจริญ ๆ – เจริญยิ่งขึ้น ด้วยความรู้ที่นั่น; ก็ประกอบกันแล้วก็**เป็นปัญญา**.

ปัญญาเพียงแต่ได้ยินได้ฟังมานั้น **ยังไม่พอ** ยังไว้ใจไม่ได้ เพราะมันอาจจะผิดได้; จึงต้องเอามาคิดนึก ใคร่ครวญโดยเหตุผล, โดยเหตุผลแล้วมันก็ยัง**ไม่พอ** เพราะมันอาจจะใช้เหตุผลผิดก็ได้, จะต้องลองปฏิบัติดู; **ต่อเมื่อแจ่มแจ้ง ประจักษ์แก่ใจ**ว่า **ดับทุกข์ได้จริง** จึงจะถือเอา, นี้เรียกว่า**สมบุรณ์**. ได้ฟังมา ใคร่ครวญพิจารณา ประพฤติกระทำจนเกิดความแจ่มแจ้ง ถือเอาไว้เป็นหลัก; คือ **ปัญญาที่สะสมไว้ สะสมไว้** สะสมไว้สำหรับสติจะได้มาขนเอาไปใช้ในเมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้น. **หวังว่าท่านทั้งหลายจะรู้จักพอกพูนปัญญาด้วยการประกอบโดย ๒ ประการนี้** คือการฟังและการเอามาทำในใจโดยแยบคาย ตั้งแต่ใคร่ครวญคำนวณโดยเหตุผล จนกระทั่งเห็นแจ่มแจ้งประจักษ์แก่จิตใจ.

ผลแห่งปัญญา

ที่นี่ ก็จะมาดู ผลแห่งปัญญา กันบ้าง. มีพระบาลีว่า ปอฺุาย ปริสุชฌติ แปลว่า สัตว์ทั้งปวงจะบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา; คำว่าบริสุทธิ์ คือเกลี้ยงเกลาไปจากปัญหา และความทุกข์, นี้เรียกว่าบริสุทธิ์. บริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา คือความรู้ที่ถูกต้องตามที่เป็นจริง สามารถจะประพฤติปฏิบัติขจัดปัญหาและอุปสรรค หรือความทุกข์ทั้งหลายได้ เรียกว่าบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา. มีพระบาลีอีกว่า สัมมาทิฏฺฐิ-สมาทานา สพุทฺ์ ทุกฺ์ อุปจฺกมฺ์- สัตว์ทั้งหลายล่งพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ได้ด้วยสมาทานสัมมาทิฏฺฐิ; คือมีการประกอบสัมมาทิฏฺฐิอยู่อย่างดี อยู่อย่างถูกต้อง คือพอดี ไม่ใช่ถึงกับยึดมั่นถือมั่นให้เป็นความมืด ความมมหายไปเสีย. มีสัมมาทิฏฺฐิ – ความเห็นชอบ เห็นความจริงของสิ่งทั้งปวง โดยนัยแห่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, รู้จักความทุกข์และเหตุแห่งความทุกข์ รู้จักสภาพตรงกันข้ามคือไม่มีทุกข์และหนทางที่จะดับทุกข์ได้, อย่างนี้ก็พอที่จะเรียกได้ว่าสัมมาทิฏฺฐิ; ครั้นมีแล้วก็สามารถช่วยให้ได้กระทำถูกต้องตามเรื่องราวที่เกิดขึ้น.

จึงมีคำสรุป ในที่สุดท้ายว่า ปัญญานั้นประเสริฐ หรือนำหน้ากุศลธรรมทั้งปวง; จะเป็นคำโบราณก่อนพุทธกาลก็ได้ว่า ปอฺุา ทิ เสฏฺฐา กุสลา วทนฺติ นกฺขตฺตราชาริว ตารกานํ เป็นต้น แปลว่า ผู้รู้ ผู้ฉลาด ได้กล่าวปัญญาว่าประเสริฐสุด เหมือนที่พระจันทร์เด่นกว่าดวงดาวทั้งหลาย. กุศลธรรมทั้งหลายที่จะประพฤติกระทำ จะเรื่องศีลก็ดี เรื่องอื่น ๆ ก็ดี เป็นไปตามอำนาจของปัญญา. นี้เรียกว่าผลของปัญญาสามารถจะนำกุศลธรรมทั้งหลายให้เกิดขึ้น ให้ตั้งอยู่ ให้เป็นไปโดยถูกต้อง.

ปัญญามาก่อนสิ่งใด จะปลอดภัยอย่างไร

ในที่สุดเราก็มาพิจารณาในข้อที่ว่า **ปัญญามาก่อนสิ่งใด จะปลอดภัยทุกอย่าง**; คือปัญญาจะนำกิจกรรมของมนุษย์ ให้เป็นไปในลักษณะที่ถูกต้อง. **ปัญญาจะนำศีลไม่ให้เขารกเข้าพง**, ถ้าถือศีลด้วยความยึดมั่นถือมั่น หายมั่นแล้ว ก็เป็นศีลพดปรามาส เขารกเข้าพง; แม้แต่จะ **ให้ทานก็ให้ปัญญานำหน้า** อย่าให้ บ้าบุญ และทำทาน; แม้ **จะมีสัจจะ** สรณาคมนั้นในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ **ก็ต้องทำด้วยปัญญา** อย่าไปยึดมั่นถือมั่นให้กลายเป็นไสยศาสตร์ไป เสีย; **จะประกอบอาชีพก็ต้องมีสติปัญญา** รู้ว่าไม่ต้องเลือกงาน เลือกสิ่งที่เหมาะสม กับสถานการณ์ กำลังของตน แล้วก็ทำไปอย่างสนุกสนาน; **ปัญญาจะเป็นเครื่อง นำกระแสความคิดนึก** ให้ดำเนินไปถูกทางที่ควรจะเป็น, ความคิดนึกนี้เป็นสิ่งที่ สำคัญ เพราะเป็นตัวชีวิต เป็นตัวนำชีวิต เป็นชีวิตที่นำถูกนำไปทุกอย่างเลย มัน จะต้องมีปัญญานำกระแสแห่งความคิด; **สูงขึ้นไปก็นำสมาธิ** ถ้าสมาธิไม่มีปัญญา ควบคุมแล้ว สมาธิก็เผลอออกนอกทาง ไปเป็นสมาธิเพื่อความเห็นแก่ตัว หา ประโยชน์จากอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้เป็นต้น; **ปัญญาจะนำประพตติที่จัดขัดเกลาลึ** **งควรขจัดขัดเกลากันทั้งหลายนำความปรารถนาให้ถูกต้อง นำการพุดจาให้ถูกต้อง** นำลัทธิที่จะยึดถือ หรือที่จะเลือกเอามายึดถือให้ถูกต้อง; **โลกนี้ทั้งหมดทั้งสิ้นต้อง นำด้วยปัญญา** – ความรู้ตามที่เป็นจริง มีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้ว, ไม่ใช่เข้าไป ด้วยกิเลสค้นหา ดังที่มีอยู่ในปัจจุบัน.

ในโลกปัจจุบัน, กิเลสค้นหา มีโอกาส มีอำนาจในการนำโลกมาก เกินไป เพราะที่ไม่สนใจในเรื่องของธรรมะ ไม่สนใจในเรื่องของศาสนา ไม่

สนใจในเรื่องทางจิตทางวิญญาณ, สนใจกันแต่เรื่องทางวัตถุ ทางเนื้อ ทางหนังยิ่ง ๆ ขึ้นไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด; ดังนั้น โลกนี้ก็ถูกนำไปด้วยกิเลสตัณหา มันก็มีเรื่องวิฤตการณ์อันถาวรในโลก. โลกต้องนำไปด้วยปัญญา อย่าถูกนำไปด้วยกิเลสตัณหาเลย; อย่าไปปนกับคำว่า “เฉโก” ของคนมีกิเลส. คนมีกิเลสก็มีปัญญาไปตามแบบของคนมีกิเลส; ปัญญาของคนมีกิเลสนั้นเรียกว่า “เฉโก” กันโดยมาก, ที่เรียกกันในปัจจุบันนี้ เรียกว่า “เฉโก” ดิक्ขา; **อย่าไปบูชาปัญญาเฉโกของคนที่มีกิเลสตัณหา เห็นแก่ตัวเลย.**

มีผู้บางคนเป็นคนมีปัญญาอยู่ทั่ว ๆ ไปหมด; **อย่าได้ไปหลงใหลสิ่ง** เรียกว่า “เฉโก” ของบุคคลชนิดนั้น ก็จะรอดพ้นจากปัญหาทั้งปวงได้, คือเอาตัวรอดได้. นี่แหละคือข้อที่แสดงให้เห็นว่า **ปัญญาต้องมาก่อนสิ่งใด** แล้วก็จะปลอดภัยทุกอย่างที่จะมีมาหรือกำลังมีอยู่.

หวังว่าท่านสาธุชนทั้งหลาย **จะได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าปัญญา** ในฐานะจำเป็นต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด; มีความเข้าใจในปรมาตมธรรมข้อนี้แล้ว จิตใจก็จะสว่างไสว สามารถนำชีวิตจิตใจให้ก้าวพ้นจากอุปสรรคทั้งปวงได้, แล้วจึงมีความสุขอยู่ทุกทีพาราตรีเทอญ.

ธรรมะเป็นแสงสว่างในการสร้างแผ่นดินธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **ธรรมะเป็นแสงสว่างในการสร้างแผ่นดินธรรม.** ในครั้งที่แล้วมาได้พูดโดยหัวข้อว่า **ปัญญามาก่อนสิ่งใด ก็ปลอดภัยในกิจกรรมทุกอย่าง.** ในวันนี้ว่า **ธรรมะเป็นแสงสว่างในการสร้างแผ่นดินธรรม.**

เรื่องการสร้างแผ่นดินธรรม เป็นเรื่องที่กำลังชวนขวายกันอยู่ทั่ว ๆ ไป ในฐานะเป็นเรื่องสร้างบ้านสร้างเมืองสร้างประเทศชาติ; จะต้องมีปัญหาที่ว่า

อะไรจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยในการสร้างแผ่นดินธรรมนั้น, อาตมาขอระบุว่า ธรรมะ ธรรมะในฐานะเป็นแสงสว่าง.

เราจะพูดกันถึงแสงสว่างก่อน ให้เป็นที่เข้าใจกันอย่างดีเสียก่อนว่า ในการสร้างแผ่นดินธรรมนั้นต้องมีธรรม; จะมีธรรมต้องมีปัญญาในการใช้แสงสว่าง และรู้ว่าอะไรเป็นแสงสว่าง. ใจความที่จะแสดงในวันนี้ก็มีว่า เราต้องสร้างแผ่นดินทอง และเราต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม และ ต้องสร้างในประเทศไทย คือประเทศอิสระ. ที่นี้ ก็จะได้พิจารณากันเป็นอย่าง ๆ ไป ตามลำดับ :-

ความหมายของการสร้างแผ่นดินทอง

ข้อแรกว่า เราต้องสร้างแผ่นดินทอง. ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่า จะอวดอ้างหรือจะละโมภโลกลาภอะไร; แต่มันเป็นสิ่งที่มีความหมาย เป็นไปตามกฎธรรมชาติ ของธรรมชาติที่ว่า เราจะต้องสร้างแผ่นดินทอง. อะไรคือแผ่นดินทอง? คนทั่วไปก็ต้องพูดว่า ความร่ำรวยทุก ๆ อย่างเป็นแผ่นดินทอง; ตามทางธรรมะจะต้องพูดว่า ความสมบูรณ์และความถูกต้อง นั้นเป็นความร่ำรวยที่แท้จริง, ถ้าร่ำรวยด้วยกิเลส ด้วยอวิชา มันก็ไม่ปลอดภัยอยู่ในตัว ไม่เรียกว่าความร่ำรวยโดยทางธรรมะ; ร่ำรวยโดยทางธรรมะ คือความสมบูรณ์และความถูกต้อง.

ถูกต้องในอะไร ? สิ่งแรกที่จะต้องมองก็คือว่า **ถูกต้องในทางวัตถุ** รูปธรรมทั้งหลาย, **ถูกต้องในกายภาพ** คือมีกายที่สามารถใช้ให้สำเร็จประโยชน์ในกรณีนั้น ๆ, **ถูกต้องในทางสุขภาพ**, แล้วก็ **ถูกต้องในทางจิตทางวิญญาณ**. หมายความว่า เราจะต้องมีวัตถุที่เหมาะสม ที่ถูกต้อง, มีกายที่มีคุณสมบัติที่ถูกต้อง, มีสุขภาพดี มีอนามัยดี, มีสติปัญญาครบถ้วนบริบูรณ์; อย่างนี้ก็เรียกว่าความร่ำรวยที่ถูกต้อง. มีวัตถุพร้อมที่จะใช้ประกอบกิจกรรม, ให้มีร่างกายพร้อมที่จะใช้วัตถุนั้น ๆ, มีสุขภาพพลานามัยที่จะทำ, แล้วก็มีสติปัญญาในการที่จะทำ; นี้ก็เรียกว่าความร่ำรวยที่แท้จริง.

หรือจะพูดอีกอย่างหนึ่งว่า **มีความร่ำรวยในทางคุณธรรม**, คุณธรรมคือสิ่งที่เป็นคุณสมบัติของมนุษย์; คุณค่าของมนุษย์นั้นอยู่ที่ความเป็นมนุษย์ของตัวเองนั่นเอง. ได้โปรดเถิดว่า คุณค่าของมนุษย์มันอยู่ที่ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้นว่าถูกต้องหรือไม่, มากหรือน้อยเพียงไร; **ต้องมีคุณธรรม คือคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์** สามารถจะทำอะไรอย่างมนุษย์ สามารถจะดำรงอยู่อย่างมนุษย์ สามารถจะมีอะไร ๆ อย่างที่มนุษย์เขามี และใช้ให้เป็นประโยชน์.

มองอีกทางหนึ่ง ก็จะมองไปในทางที่ว่า **เราจะต้องมีมิตรภาพอันดี**; ความผูกพันกันอย่างฉันทันเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย นั้นแหละ คือมิตรภาพอันสูงสุด. แล้วเราก็ต้องมีเสรีภาพ คือไม่ถูกจำกัดขอบเขตที่จะใช้สติปัญญา กำลังของตน, แล้วก็จะมีส่วนดีสุขในส่วนบุคคล, แล้วก็จะมีส่วนดีภาพในส่วนสังคม. ส่วนดีสุขส่วนบุคคลนี้ไปได้ไกลมาก คือไปได้ถึงมรรค ผล นิพพาน; แต่ส่วนดีภาพส่วนสังคมนั้นอยู่ในขอบเขตจำกัด เพราะมันผูกพันกันเป็นหมู่ เป็นคณะมากด้วยกัน เอาแต่เพียงว่าความสงบสุขของสังคม.

หรือว่าจะมองไปอีกทีว่า **เราล้มร้ายไปด้วยอำนาจ** อำนาจ, สิ่งที่เราเรียกว่า “อำนาจ” นี้ มันเป็นเรื่องที่ทำให้สำเร็จประโยชน์ตามที่ต้องการ; เราจะมีอำนาจในทางวัตถุ เครื่องใช้ไม้สอย บ้างจ้อ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องอาวุธอะไรต่าง ๆ อำนาจในทางวัตถุ, เราก็จะมีอำนาจในทางกายที่พร้อมที่จะใช้วัตถุ, แล้วก็จะมีความจำเป็นในการที่จะใช้อำนาจในทางกาย, **คือมีจิตถูกต้อง เข้มแข็ง สมบูรณ์ที่สุด** นี่อำนาจในทางจิต

ถ้าเราได้อ่างนี้ ครอบถ้วนอย่างนี้ เราก็เรียกว่า **แผ่นดินทอง แผ่นดินทอง**. เอ้า, เมื่อมีความประสงค์จะมีแผ่นดินทองก็ต้องสร้าง; เป็นอันว่าต้องสร้างแผ่นดินทอง แล้วก็ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม.

ความหมายของแผ่นดินธรรม

ที่นี่ ก็จะได้พูดกันถึงสิ่งที่เรียกว่า **แผ่นดินธรรม**, หมายความว่า **สังคมมนุษย์ที่มีธรรมะ**; ไม่ได้หมายความว่า ตัวโลกตัวพื้นโลก ตัวแผ่นดิน, นั่นก็รวมอยู่ด้วยในฐานะเป็นที่ตั้ง. ถ้ามนุษย์มีความถูกต้อง เป็นธรรม, แผ่นดินก็พลอยได้รับความถูกต้อง หรือเป็นธรรม หรือมีความเป็นธรรม.

คำว่า **แผ่นดินธรรม** ก็หมายความว่า **สังคมมนุษย์ทั้งหมดทั้งสิ้น มีความถูกต้องเป็นธรรม โดยธรรม เพื่อธรรม**; ระบุไปยังว่า มีความถูกต้องในทางวัตถุ ไม่มีโทษ ไม่มีพิษ ไม่มีผิด ไม่มีอันตราย, ทางกายก็มีความถูกต้อง, ทางวาจา ทางใจ ก็มีความถูกต้อง, และที่สำคัญที่สุด ก็ถูกต้องทางทฤษฎีสติปัญญา

ความคิด ความเห็นก็ต้องถูกต้อง. อยากจะระบุเป็นสัก ๕ อย่าง คือ **ถูกต้องทางวัตถุ** เป็นอย่างแรกเป็นพื้นฐาน, **ถูกต้องทางร่างกายของมนุษย์**, **ถูกต้องทางวาจา** คือการพูดจาของมนุษย์, **ถูกต้องทางจิต** คือมีทางจิตเป็นปกติ ถูกต้องตามที่มันจะเป็นจิตที่มีอำนาจ มีกำลังได้อย่างไร, แล้วก็ **ถูกต้องทางทฤษฎี** คือความคิด ความเห็น ความรู้สติปัญญาของจิตนั้นก็ถูกต้อง. ขอให้ถือหลักความถูกต้องว่า **ถูกต้องทางวัตถุ** **ถูกต้องทางกาย** **ถูกต้องทางวาจา** **ถูกต้องทางจิต** **ถูกต้องทางทฤษฎี**; เป็น ๕ อย่างด้วยกัน.

สรุปให้สั้นอีกทางหนึ่ง ก็จะกล่าวได้ว่า **มีความถูกต้องในทางความรู้, ถูกต้องในการกระทำ, ถูกต้องในผลที่จะได้รับ.** ไม่ใช่ว่าได้รับผลมาจะเป็นความถูกต้อง; มันต้องมีความถูกต้องโดยเฉพาะ คือเป็นผลที่ได้รับมาจากกระทำที่ถูกต้อง เป็นผลที่ถูกต้อง. ได้รับผลเป็นความวินาศก็มี; หรือได้รับผลเป็นมิจฉาทฤษฎี เป็นความผิดเป็นความเลวร้ายอยู่ก็มี. **จะต้องมองดูให้ดีให้เห็นได้ว่า มันความรู้ที่จะกระทำก็ถูกต้อง, การกระทำตามความรู้นั้นก็เป็นการกระทำที่ถูกต้อง, แล้วผลที่ได้รับมาก็ถูกต้อง.** ถ้ามีความถูกต้องในลักษณะอย่างนี้แล้ว เราก็จะเรียกว่าเป็นแผ่นดินธรรม.

แผ่นดินธรรมนี้สามารถสร้างแผ่นดินทอง; ต้องสร้างแผ่นดินธรรมให้สำเร็จเสียก่อน จึงจะสามารถสร้างแผ่นดินทอง; ดังนั้นเราจะได้พิจารณากันดูถึงสิ่งที่เรียกว่าธรรม ธรรม ธรรม, ธรรมเพียงคำเดียว ธรรมเพียงคำเดียว เป็นคำประหลาด พิสดาร วิตถารอย่างยิ่ง. คำว่าธรรมคำเดียวนั้น หมายถึงทุกสิ่ง : หมายถึงสิ่งที่เหตุ, สิ่งที่เป็นผล, สิ่งที่อยู่เหนือเหตุเหนือผล, จะเป็นรูปธรรม,

เป็นนามธรรม, เป็นอะไรก็ตาม, จะเป็นตัวปัญหาที่เรียกว่าธรรม, เป็นตัวการแก้ปัญหาได้ก็เรียกว่าธรรม; มันเป็นธรรมไปหมด มันมีความหมายกว้างถึงอย่างนี้.

พิจารณาคำว่า “ธรรม” โดยฐานะต่าง ๆ

ทีนี้ เราจะ พิจารณากันเฉพาะความหมายที่จะให้สำเร็จประโยชน์ ในการที่จะสร้างแผ่นดินธรรม. คำว่าธรรมหรือ *สิ่งที่เรียกว่าธรรมนั้น ถ้าดูโดยพยัญชนะ* คือโดยตัวหนังสือแล้วก็แปลว่าหน้าที่ : หน้าที่นั้นมันทรงผู้ปฏิบัติ หน้าที่ไว้ ไม่ให้เป็นทุกข์ ไม่ให้ตกต่ำ. คำว่าธรรม แปลว่าทรงไว้ซึ่งผู้ปฏิบัติ; หน้าที่ก็คือสิ่งที่ทรงไว้ซึ่งผู้ปฏิบัติหน้าที่. ในภาษาอินเดียโบราณคำว่า “ธรรม” นั้นหมายถึงหน้าที่; มีอยู่ก่อนพุทธกาลด้วยซ้ำไป เขาพูดถึงสิ่งที่เรียกว่าธรรม ๆ กันอยู่ก่อนพุทธกาล หมายถึงหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องทำ. ทีนี้ ถ้าว่าโดยเหตุ, *สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม ธรรม” นั้นถ้าว่ากันโดยเหตุ* ก็คือระบบปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์; ไม่ใช่ความรู้เฉย ๆ, มันต้องเป็นการปฏิบัติที่เป็นระบบที่ถูกต้อง ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ คือตั้งแต่เกิดจนตาย แล้ว ถูกต้องทั้งเพื่อประโยชน์ตนเองและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น. นี่ระบบการปฏิบัติ ที่ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์เช่นนี้เรียกว่าธรรม ธรรม.

ทีนี้ ถ้าดูโดยผล, *สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม ธรรม” โดยผล* ก็คือความรอด ความรอด ความรอดทั้ง ๒ ระดับ. ความรอดมีอยู่ ๒ ระดับ คือรอดชีวิตอยู่ได้นี้อย่างหนึ่ง, และรอดจากความทุกข์อีกรอดหนึ่ง; รวมเป็น ๒ รอด. ถ้ามีชีวิต

รอดแต่เต็มไปด้วยความทุกข์ก็ไม่มีประโยชน์อะไร จึงมีความรอดกำหนดไว้เป็น ๒ รอด คือรอดตาย กับรอดจากความทุกข์ หรือปัญหาทั้งหลาย. นี้โดยผลธรรมะก็คือความรอดทั้ง ๒ ระดับ. เมื่อรู้ว่ารอดก็พอใจ เมื่อรู้ว่าถูกต้องก็พอใจ ความพอใจก็เป็นสวรรค์ เป็นความสุขอยู่ในความรอดได้ทุก ๆ อิริยาบถ. ตลอดเวลาที่เรารอด เราพิจารณาดู ไม่ว่าเวลานาทีไหน ถ้าเป็นความรอดมองเห็นความรอดแล้วก็จะพอใจ; นั่นแหละคือสวรรค์ที่แท้จริงที่นี่และเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอดต่อตายแล้ว.

ที่นี้ *ถ้าจะว่าโดยอุปมา* โดยอุปมา : สิ่ง que เรียกว่าธรรมนั้นแหละคือพระเป็นเจ้า พระเป็นเจ้า. คำว่าพระเป็นเจ้า หมายถึงสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดที่พระพุทธองค์ก็ทรงเคารพ. เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงแสวงหาที่เคารพ ในที่สุดก็พบว่าธรรม ธรรมที่ตรัสรู้นั้นแหละเป็นสิ่งสูงสุด และทรงเคารพ และประกาศว่า พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ทรงเคารพธรรม เป็นสิ่งสูงสุดเหนือสิ่งใด เป็นเหตุให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไป เป็นเหตุให้สิ่งต่าง ๆ อยู่ด้วยความสงบสุข; ทุกคนควรเคารพธรรม. ธรรมะโดยอุปมาก็คือพระเป็นเจ้าหรือสิ่งสูงสุด เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่คู่กันมากับธรรมชาติ เป็นสัจจะอยู่ในตัวธรรมชาติ ในทุก ๆ ปริมาณที่ประกอบกันขึ้นเป็นธรรมชาติ ว่า *ถ้าทำลงไปอย่างนี้ ผลจะเกิดอย่างนี้ ถ้าทำลงไปอย่างนี้ ผลจะเกิดอย่างนี้.* นี้เป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นตัวธรรมอันสูงสุด เค็ดขาดอยู่ในตัวธรรมชาติ. ทุกคนจะต้องอนุวัตตามกฎเกณฑ์อันนี้ ที่เรียกว่าธรรมะ; มิฉะนั้นจะต้องตาย, แม้จะไม่ตายก็อยู่ด้วยความเป็นทุกข์อย่างยิ่ง หรือความมืดมนธ้อย่างยิ่ง.

ทีนี้ จะมองคุณให้ลึกลงไปอีกหน่อย ในแง่ของศิลปะ, **ธรรมในฐานะเป็นศิลปะ โดยที่เป็นศิลปะ** ก็มีที่พูดได้; คือสิ่งที่ทำให้มีความสุขได้ในเวลาทำงาน. ทุกคนรู้สึกว่าเวลาทำงานเหน็ดเหนื่อย ไม่อยากจะทำ อยากจะหยุดงาน; แต่ว่าธรรมะจะมาช่วยได้ ในฐานะให้ทำงานเป็นสุข รู้สึกเป็นสุข สนุกสนานในเวลาทำงาน. ข้อนี้เพราะเขารู้ว่า ใ้อการทำงานเป็นหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือสิ่งที่เป็นไปเพื่อความรอด รู้สึกว่าการทำงานนั้นแหละคือการปฏิบัติพระศาสนา. **ปฏิบัติพระศาสนา**นะ **มีอยู่ขณะที่กำลังทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง**, อย่างอื่นไม่จริง; จะเป็นเรื่องทางโลกหรือทางธรรมก็ตามใจ ถ้าปฏิบัติหน้าที่ของตนอยู่อย่างถูกต้องแล้ว ก็เรียกว่าปฏิบัติพระศาสนา. เมื่อรู้สึกว่าเป็นธรรมะอย่างนี้ก็พอใจ ก็รู้สึกพอใจ รู้สึกเป็นสุข ทั้งที่อานเหงื่ออยู่นั้นแหละ, ใ้อเหงื่อก็กลายเป็นน้ำมนต์ที่เชือกเย็นแสนจะเย็น นี่ถ้าว่าต้องทำงานอย่างอานเหงื่อต่างน้ำ. แม้แต่จะทำงานเบา ถ้ารู้สึกว่าถูกต้อง ๆ พพอใจ ๆ ยกมือไหว้ตัวเองได้ มันก็เป็นสุขในเวลาทำงาน. นี่เป็นศิลปะ จนเรียกได้ว่ายอดของศิลปะ.

ศิลปะใด ๆ ไม่เท่ากับศิลปะอันนี้; คือศิลปะแห่งการทำให้เกิดความรู้สึกเป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน. คนเกลียดงานก็เพราะไม่รู้ว่าจะงานนั้นมันเป็นอย่างนี้ ก็เลยเลือกงานเบา ไม่ได้งานเบาก็ไม่ทำ ก็เลยยอมเป็นคนอันธพาล ปล้นจี้ไปเสียเลย, ไม่รู้สึกทำให้เกิดความพอใจหรือเป็นสุข ในการทำกรงาน. ถ้าว่ามีความรู้ในเรื่องนี้ก็จะพอใจในการทำกรงาน และรู้สึกเป็นสุข แม้จะเป็นกรรมกร อานเหงื่อต่างน้ำ ก็สามารถที่จะทำให้มีความสุขรู้สึกพอใจและเป็นสุข; ร้องเพลงไปพลาง แกวเรือจ้างไปพลาง ร้องเพลงไปพลาง ถีบสามล้อไปพลาง กวาดถนนไป

พลาง อะไรก็ทำได้ ถ้ารู้สีกว่านี่เป็นการปฏิบัติธรรมะ หรือเป็นการปฏิบัติพระศาสนานั่นเอง.

นี่คือธรรมะในฐานะที่เป็นศิลปะ; ถ้าใครเข้าถึงได้คนนั้นจะหมดปัญหา และจะหมดปัญหากันทุกชนิดของบุคคล นับตั้งแต่คนขอทาน ถึงคนกรรมกร ถึงคนชาวบ้านทั่วไป. ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า ข้าราชการ หรืออะไรก็สุดแท้ ทุกคนล้วนแต่มีหน้าที่ที่จะต้องทำ; พอทำหน้าที่ก็รู้สีกว่าเป็นธรรมะ หรือเป็นการปฏิบัติพระศาสนา ก็ทำด้วยกำลังใจ สนุกสนาน เบิกบาน ร่าเริง. นี่คือยอดของศิลปะในการที่จะดำรงชีวิต.

ทีนี้ จะมองดูในฐานะสุดท้าย ในฐานะอันสุดท้าย ว่าธรรมะ ธรรมะ สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมะ ธรรมะ ธรรมะนั้นคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็คือสิ่งที่จะช่วยได้ อย่างน้อยก็ช่วยให้เป็นไทได้. ถ้ามีธรรมะแล้วกิเลสก็หมดไป ไม่ต้องเป็นทาสของกิเลส ก็ต้องเป็นไท. ความเป็นทาสทั้งหลาย ทั้งทางกายทางวัตถุ ทางอะไรก็ตาม มาจากการเป็นทาสทางกิเลสก่อน เพราะกิเลสมันทำผิด เพราะกิเลสเป็นเหตุให้ทำผิด กิเลสมันทำให้ต้องตกเป็นทาสในทางร่างกาย; ธรรมะในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ จะช่วยให้เป็นไท คือรอดจากความเป็นทาส คือเป็นอิสระได้ ทุกความหมาย. ในทางเศรษฐกิจก็ดี ทางการเมืองก็ดี, ถ้ามีธรรมะประกอบไปด้วยธรรมะ แล้วจะรอดพ้นจากปัญหา จะรอดพ้นจากอันตราย จะรอดพ้นจากสิ่งผูกพัน หรือจะรอดพ้นจากความเป็นทาส. มันเป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้ว ว่าเป็นทาสทางการเมืองเป็นอย่างไร เป็นทาสทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไร; แต่ถ้าทุกคนตั้งหน้าตั้งตาพร้อมกันปฏิบัติธรรมะแล้ว ก็จะกอบกู้ความรอดขึ้นมาได้ หลุดพ้น

จากการเป็นทาสทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง, หรือจะแยกออกไปว่าในทางวัตถุก็ไม่เป็นทาส ทางกายก็ไม่เป็นทาส ทางจิตก็ไม่เป็นทาส ทางสติปัญญาก็ไม่เป็นทาสของอวิชา. ธรรมะเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ ช่วยให้เกิดความเป็นไทดังนี้ นี่คือนิยามที่เรียกว่า ธรรมะ ธรรมะ. โปรดเข้าใจคำว่าธรรมคำเดียว พยางค์เดียว หรือธรรมพยางค์เดียวนี้ เป็นทั้งหมดเป็นทุกสิ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีในจักรวาล หรือนอกจักรวาลหรือในที่ทั้งปวง.

เมื่อรู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรมะแล้ว ก็มาดูในข้อต่อไปว่า **ธรรมะเป็นแสงสว่าง,** โดยหัวข้อบรรยายว่า **ธรรมะเป็นแสงสว่างในการสร้างแผ่นดินธรรม.** ทีนี้ ธรรมะจะเป็นแสงสว่างในการสร้างแผ่นดินธรรมได้อย่างไร? ขอให้พิจารณาอย่างละเอียด แม้ในเวลาอันเล็กน้อย; ถ้าพิจารณาให้ดี ๆ ก็จะเข้าใจได้. **ธรรมเป็นแสงสว่าง** ในอย่างแรกก็คือ **สามารถให้กำลังใจ** ให้กำลังใจอย่างมาก ให้กำลังใจอย่างสูงสุด. ถ้ามีธรรมะ ถ้ารู้สึกว่าจะประกอบไปด้วยธรรมะคือความถูกต้องแล้ว มันก็ให้เกิดกำลังใจในการที่จะประพฤติกระทำไปจนถึงที่สุด จุดหมายปลายทาง; อย่างอื่นไม่เป็นกำลังใจอย่างแท้จริง เป็นกำลังใจอย่างหลอกลวงเสียมากกว่า. ธรรมะคือความถูกต้อง ความรู้ว่าถูกต้อง การกระทำถูกต้อง; เมื่อรู้สึกอย่างนี้ก็เป็นกำลังใจอย่างยิ่ง เป็นกำลังใจสูงสุด ขอให้ยึดถือธรรมะกันเป็นหลักกันอย่างนี้.

ธรรมะเป็นเครื่องส่องทางในการกระทำ. จะทำอะไรก็ต้องมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เป็นเครื่องส่องทาง เพราะว่าคำว่าธรรมะ หมายถึงเป็นความรู้และหลักปฏิบัติ กระทั่งผลของการปฏิบัติ. ถ้ารู้อย่างถูกต้องมันก็เป็นเครื่องส่องทาง

ให้ดำเนินไปตามทางแห่งความรู้ ตามทางแห่งการกระทำ ตามทางแห่งการได้รับผลของการกระทำ.

หรือกล่าวอย่างหนึ่งว่า **ธรรมะเป็นการแก้ไขอุปสรรคได้หมดสิ้น** เพราะที่ไม่มีอะไรที่นอกไปจากสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ : ความผิดก็เป็นธรรมะ ความถูกก็เป็นธรรมะ มันมีคู่ปรับกันเป็นคู่ ๆ ระหว่างความผิดกับความถูก. ความถูกต้องนั้นจะแก้ไขอุปสรรค คือความผิดพลาด. ถ้ามีธรรมะแล้วมันไม่ผิดพลาด มันป้องกันความผิดพลาด; เมื่อมีความผิดพลาดก็แก้ไขความผิดพลาด. และ **ธรรมะนั้น ก็เป็นเครื่องควบคุมความ ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ.**

แผ่นดินธรรม ต้องสร้างในแผ่นดินไท

ทีนี้ ก็จะมาถึงคำสุดท้ายที่ว่า **ต้องสร้างในประเทศไทย, ต้องสร้างในประเทศไทย.** คำว่า “ประเทศไทย” ในที่นี้หมายถึง **ประเทศที่เป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส หรือไม่ตกเป็นทาสของสิ่งใด ๆ.** ประเทศไทยอยู่ที่ไหน ? อาตมาขอบอกว่า **ประเทศไทยนั้น อยู่ในหัวใจที่เป็นอิสระของคนทุกคน; ประเทศไทยนั้นอยู่ในหัวใจที่เป็นอิสระของคนทุกคน.** หัวใจของใครเป็นทาสของสิ่งใด ในนั้นไม่มีประเทศไทย, คนเหล่านั้นรวมกันเข้าทั้งหมดแล้ว ก็ไม่เรียกว่าประเทศไทย; ประเทศไทยต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีหัวใจเป็นอิสระ.

ประเทศ ประเทศนี้มันประกอบขึ้นด้วยบุคคล; ขอให้ดูให้ดี บุคคลเป็นอย่างไร ประเทศก็เป็นอย่างนั้น เพราะประเทศประกอบขึ้นด้วยบุคคล.

เป็นอิสระนั้น พูดได้อย่างสรุปความที่สุดแล้ว ก็เป็นอิสระจากกิเลส; อวิชชาเป็นแม่บทของกิเลส ออกมาเป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือ กิเลสชื่ออะไรก็ได้; ต้องเป็นอิสระจากกิเลส แล้วก็เป็นอิสระจากกรรม เพราะความรู้ในเรื่องความเป็นอนัตตา ความเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของสิ่งทั้งปวง ว่า ความเป็นเช่นนั้นเองในสิ่งทั้งปวง ไม่ประกอบอยู่ด้วยสัตว์ด้วยบุคคลตามที่คิดนึกเอาเอง แล้วต้องได้อย่างนั้น ต้องได้อย่างนี้.

เมื่อไม่มีความยึดถือสิ่งใด ๆ โดยความเป็นตน หรือเป็นของของตน แล้ว, กรรมก็ไม่มี มีแต่ปฏิกิริยาที่เกิดจากการกระทำ; จิตนั้นไม่ถือเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในบรรดาสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นของตน ปฏิกิริยาเหล่านั้นก็ไม่มีผลที่จะให้เป็นทุกข์แก่จิตใจ, จิตใจจึงสามารถจะเป็นอิสระ แม้จากผลแห่งกรรม.

พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสว่า *สุขทุกข์มิได้เกิดจากกรรมเก่า มิได้เกิดจากกรรมเก่า มิใช่เป็นผลของกรรมเก่า, แต่มันเป็นเพราะทำผิด หรือทำถูกต้องของอิทัปปัจจยตาที่นี้และเดี๋ยวนี้.* แม้ว่าผลของกรรมเก่าจะมีมาอย่างไร; ถ้าประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎของอิทัปปัจจยตาที่นี้และเดี๋ยวนี้ แล้วมันยกเลิกไป.

นี่จึงรู้จักความผิดหรือความถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา; ทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตาแล้ว ก็จะเป็นอิสระ แม้จากผลของกรรมเก่า : เป็นอันว่าเป็นอิสระจากกิเลส เป็นอิสระจากกรรม เป็นอิสระจากความทุกข์; มีหัวใจอย่างนี้เรียกว่ามีความเป็นอิสระ. หัวใจที่เป็นอิสระของทุกคนรวมกันนั้นแหละ คือประเทศไทย, ฟังดูออกจะแปลกไปสักหน่อย.

แผ่นดินทองต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม, แผ่นดินธรรม จะสร้างได้ ก็สร้างได้เฉพาะในประเทศไทย; ถ้าประเทศที่ไม่เป็นอิสระ แต่เป็นจี้ข้า เป็นทาสของกิเลสแล้วสร้างไม่ได้; ถ้ายังเป็นทาสของอบายมุขแต่ละอย่าง ๆ อยู่แล้ว มันสร้างแผ่นดินธรรมไม่ได้, มันต้องรู้จักทำจิตให้เป็นอิสระ ให้เป็นพื้นฐานของแผ่นดินธรรมเสียก่อน.

ขอสรุปความในที่สุดนี้ว่า เราต้องสร้างแผ่นดินทอง มิฉะนั้นเสียชาติเกิด. การสร้างแผ่นดินทองนั้น ต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม อย่างอื่นไม่ได้ และ สร้างแผ่นดินธรรมได้นั้นต้องสร้างในประเทศไทย คือหัวใจที่เป็นอิสระของคนทุกคนรวมกันเป็นประเทศไทย เป็นพื้นฐานแห่งการสร้างแผ่นดินธรรม; แล้วก็จะมีความเป็นไท คือความเป็นอิสระจากความทุกข์และปัญหาทั้งปวง.

รู้ชัดเจน มีความรู้ชัดเจนว่า การทำหน้าที่นั้นแหละคือการปฏิบัติธรรม, การทำหน้าที่ของตน ๆ นั้นแหละคือการปฏิบัติพระศาสนา และตรงตามพระพุทธประสงค์; ก็จะเกิดความสุข ก่อให้เป็นสุขในการทำงาน ไม่ต้องใช้เงินซื้อหาความสุข เพราะความสุขเกิดมาจากความพอใจในการทำงาน, มันก็ทำให้เงินเหลือใช้; บริโภคความสุขที่แท้จริง จะทำให้เงินเหลือใช้ ถ้าชอบความเพลิดเพลิดที่หลอกลวง เงินไม่พอใช้ต้องกดต้องโกง. มีความสุขที่แท้จริงโดยธรรมะอย่างนี้แล้ว มันก็จะเกลียดชังความเพลิดเพลิดที่หลอกลวง จะเกลียดชังอบายมุขทั้งหลาย จะเห็นอบายมุข คือฝิ่นนาาชนิด เป็นความโง่เขลา เป็นทาสของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ธรรมะสร้างความเป็นไท คือหลุดจากอำนาจของสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาทุก ๆ ประการ.

ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจในการสร้างแผ่นดินทอง ด้วยแผ่นดินธรรม
และสร้างในจิตใจที่เป็นไท; แล้วเป็นผู้มีความสุขอยู่ สวรรค์อยู่ทุกทีพาราตริกกาล
เทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๕๑ -

๑๙ มกราคม ๒๕๒๙

หน้าที่ในทุกกิจกรรม อย่ากระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อว่า **หน้าที่ในทุกกิจกรรมอย่ากระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น**. ขอสืบเนื่องไปถึงการบรรยายครั้งที่แล้วมาที่มีหัวข้อว่า **ธรรมะเป็นแสงสว่างในการสร้างแผ่นดินธรรม**; ครั้งนี้ว่า **หน้าที่ในทุกกิจกรรมอย่ากระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น**.

แผ่นดินธรรม คือแผ่นดินที่มีความถูกต้อง; ถ้าจะสร้างแผ่นดินที่มีความถูกต้อง มันก็ต้องมีคุณธรรม หรือมีหลักเกณฑ์อะไรที่มันถูกต้องสมกัน. ในครั้งนี้ขอเสนอหลักว่า **หน้าที่ในทุกกิจกรรม อย่ากระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น**; เพราะว่าคุณยึดมั่นถือมั่นนั้นนะ ทำให้ไม่ถูกต้องและทำให้เป็นทุกข์.

เนื่องจากโอกาสนี้ยังเนื่องด้วยปีใหม่หยก ๆ, จึงขอกล่าวข้อความนี้เนื่องกับปีใหม่บ้าง. คำว่าปีใหม่, **ปีใหม่ของพวกเราเดี๋ยวนี้** เหตุการณ์อันใหญ่ก็คือว่า **ทุ่งกุลายืมได้**; เมื่อก่อนนี้ทุ่งกุลาร้องไห้, ปีใหม่นี้เราพอจะเปลี่ยนเป็นทุ่งกุลายืมได้, คือเปลี่ยนจากทุ่งกุลาร้องไห้มาเป็นทุ่งกุลายืมได้; เรียกว่าเป็นของใหม่ เป็นนิมิตหมายแห่งการขึ้นปีใหม่ เป็นความรู้ใหม่. **สำหรับปีใหม่ควรจะมีอะไร ๆ ที่ใหม่ คือไม่เป็นทุกข์**; หัวพิษที่เกิดอยู่ใต้ดิน พอขึ้นปีใหม่มันเปลี่ยนใหม่ คือเพิ่มจำนวนหัวมากขึ้น แล้วขนาดก็โตขึ้น มันสมกับปีใหม่; **มนุษย์ก็ควรจะทำอะไร ๆ ใไม่ให้น้อยหน้าหัวพิษใต้ดิน.**

อุปาทาน เป็นศัตรูร้ายกาจของชีวิต

เอาละ, ต่อไปนี้ ก็จะได้พูดกันถึงคำว่า **ความยึดมั่นถือมั่น** อันเป็นศัตรูร้ายกาจ ทำให้เกิดกิเลส และเป็นทุกข์ทั้งทางกายและทั้งทางจิต. ความยึดมั่นถือมั่นเป็นความรู้สึกตามสัญชาตญาณ หรือเรียกว่าเป็นสัญชาตญาณ, เป็นสมบัติดั้งเดิมของสิ่งที่มีชีวิต; มันมีสัญชาตญาณแห่งตัวตน มันก็เห็นแก่ตัวตน มันก็ยึดมั่นตัวตน และของตน; ตามปกติก็เป็นเจตสิกธรรมที่เกิดขึ้น มีอวิชชาเป็นมูล ขยายออกไปจากสัญชาตญาณ เกิดต่อจากค้นหา : เมื่อมีความอยากด้วยความ

โง่เขลาอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็เกิดความรู้สึกยึดมั่นถือมั่นตามขึ้นมาว่า เป็นตัวตน ผู้อยาก และอยากได้มาเป็นของตน. มันอยากด้วยอวิชา มันเป็นอย่างนี้เอง; มีตัวตนผู้อยาก อยากมาเป็นของตน นี่เรียกว่าอุปาทาน, เป็นความยึดมั่นถือมั่น เป็นความรู้สึกหนัก กดทับจิตใจ เหมือนกับแบกของหนัก – เหมือนกับจิตใจแบกของหนัก, มันไม่ควรจะมี มันเป็นสิ่งที่ให้เกิดความทุกข์ แต่แล้วมันก็มี, เราก็มักกินทุกเวลา ทุกคราวที่มีเหตุปัจจัยให้เกิดความรู้สึกอันนี้.

สัตว์เดรัจฉาน เสียอีกยังมีความยึดมั่นถือมั่นน้อย ก็เป็นทุกข์น้อยกว่า; ต้นไม้ ยังมีความรู้สึกยึดมั่นถือมั่นน้อย น้อยลงไปอีก, ก็ยังมีความทุกข์น้อย; เราเป็นคน, แต่เพราะ มีการศึกษาไม่สมบูรณ์ ช่วยขยายความรู้สึกของสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน ไปเป็นความยึดมั่นถือมั่นมากขึ้น, เลยกลายเป็นภาระหนักประจำชีวิต เหมือนกับว่าเป็นบาปติดอยู่ตลอดเวลา ให้มีความหนัก รู้สึกหนัก. ความยึดมั่นถือมั่น ทำให้เกิดความหนัก ทำให้เกิดความกระสับกระส่าย ทำให้ลอยกำลังของสติปัญญา ทำอะไรไม่ได้ดี; จึงขอเสนอเป็นหลักว่า หน้าที่ในทุกกิจกรรม อย่ากระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น เพราะมันจะทำได้ไม่ดี มันมีโทษ.

โทษอันเลวร้ายของอุปาทาน

เฮ้, ที่นี่ ก็มาพูดถึง โทษของความยึดมั่นถือมั่น. ยึดมั่นถือมั่นแล้ว มันก็เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว; เพราะมันยึดมั่นว่าตัวตน ว่าของตน แล้วมันก็เห็นแก่ตัว จนเสียความสมดุลของจิตใจ, จิตไม่เป็นอิสระ จิตเอียงไปสู่ความเห็นแก่ตัว. เห็นได้ง่าย ๆ เพราะมีความยึดมั่นถือมั่น คนเราจึงประหม่า เด็ด ๆ ก็ประหม่า

ผู้ใหญ่ก็ประหม่า, ประหม่าเมื่อเวลาจะสอบไล่ อย่างนี้เป็นตัวอย่าง, ประหม่าเมื่อจะขึ้นเวที จะพูด จะแสดงธรรมก็ประหม่า, เมื่อต่อสู้แข่งขันกันกับศัตรูก็ประหม่า; ประหม่านี้มาจากความยึดมั่นถือมั่นตัวกู-ของกู, ระวังอยู่แต่ว่าจะพ่ายแพ้ จะเสียหาย มั่นก็เลยกลายเป็นโทษ.

ความยึดมั่นถือมั่น เห็นแก่ตัว ทำให้เห็นแก่ตัว ทรมานจิตใจจนคนโดยมาก ปวดศีรษะ ปวดหัว นอนหลับยาก เป็นโรคประสาท; กระทั่งกลายเป็นบ้า วิกลจริต ฆ่าตัวตายก็มี, เมื่อความยึดมั่นถือมั่นมันขึ้นไปถึงขนาดสูงสุด.

ความยึดมั่นถือมั่น เห็นแก่ตัวนี้ ตามปกติก็ทำให้เกิดความอิจฉาริษยา เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน : เห็นแก่ตัวแล้วก็อิจฉาริษยา, เห็นแก่ตัวแล้วก็เอาเปรียบ, เห็นแก่ตัวแล้วก็แตกสามัคคี, เห็นแก่ตัวแล้วก็ยกตนข่มท่าน ตีเสมอไปตามอาการของความยึดมั่นถือมั่น, เห็นแก่ตัวแล้วจิตก็ฟุ้งซ่าน ฟุ้งซ่านเพราะความยึดมั่นถือมั่น. ความหวังชนิดที่เป็นความฟุ้งซ่าน เกิดความหวั่นไหวในจิตใจ เกิดความประหม่า เกิดความหวาดผวาวุ่นระแวงอยู่เสมอ นอนก็ฝันร้าย; นี่เห็นแก่ตัวยึดมั่น.

ที่เป็นเรื่องละเอียดอ่อนขึ้นไป ก็คือว่า ยึดมั่นเห็นแก่ตัวแล้วก็จะเกิดการเปรียบเทียบ : เปรียบเทียบว่าเราดีกว่าเขา, ว่าเราเสมอกันกับเขา, ว่าเราเลวกว่าเขา; หรือในทางตรงกันข้ามว่าไอ้คนนั้นมันดีกว่าเรา, ไอ้คนนั้น มันเสมอกันกับเรา, ไอ้คนนั้น มันเลวกว่าเรา; นี่ยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวตน แล้วมันก็ได้วัตถุแห่งการเปรียบเทียบว่า ดีกว่า ว่าเสมอกัน ว่าเลวกว่า. ทั้ง ๓ อย่างนี้ จิตใจก็คืนรันทาความสงบสุขไม่ได้, ทำให้เกิดทุกข์หลายรูปแบบทีเดียว กระวนกระวายอยู่เสมอ; ไม่มีเสียเลยนั่นแหละจะสงบ.

ถ้าจะอุปมา, อุปมาเรื่องความยึดมั่นถือมั่น นี้ มันก็จะอุปมาได้ เหมือนกับว่าแม่ไก่ฟักไข่ : แม่ไก่ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นว่า ลูกจงออกมา ลูกไก่จงออกมา ลูกไก่จงออกมา; ถ้าแม่ไก่ตัวไหนมันรู้สึกรู้อย่างนี้ มันเป็นแม่ไก่บ้า, ไม่ใช่แม่ไก่ปกติธรรมดา เป็นแม่ไก่บ้า. ใจร้อน แล้วมันก็เครียด มันก็ทำให้เสียสมดุล; มันจะขาดนั้นเกินนี้อยู่เสมอไป : จะคิด จะพูด จะทำอะไร มันก็จะขาดนั้นเกินนี้อยู่เสมอไป.

ในที่สุด เพราะยึดมั่นนี้มันมีผลสืบต่อไปถึงกับให้หลงกลวงตัวเอง, แม้จะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ก็เปลี่ยนแปลงไปในทางหลงตัวเอง; เหมือน พวก กินเจอบางพวก : กินอาหารเจ คุยโตว่ากินอาหารเจ แล้วก็พยายามปรุงอาหารนั้น ให้ดูคล้ายเนื้อสัตว์อยู่เสมอ, ปรุงอาหารผักล้วน ๆ ขึ้นมาให้ดูคล้ายเนื้อสัตว์ แล้วก็เรียกอาหารนั้นตามชื่อของเนื้อสัตว์ที่มันดูคล้ายกัน. อาตมาเคยไปฉันอาหารเจในที่บางแห่ง ที่เขาถือว่าพิเศษที่สุด, ได้ยินเขาเรียกมันเป็นหอยบ้าง เป็นอะไรบ้าง เป็นชื่อของเนื้อสัตว์ แล้วก็พยายามปรับปรุงให้ดูคล้ายเนื้อสัตว์. นี่ความยึดมั่นถือมั่น ในเนื้อสัตว์ ที่เคยยึดถือมาแต่ก่อน มันทำให้เกิดความหลงกลวงตัวเองขึ้นมา ในลักษณะอย่างนี้. สรุปแล้วนี่แหละคือความยึดมั่นถือมั่น เหลืออยู่เป็นผลสะท้อน เป็นเหมือนกับควันหลงที่เหลืออยู่; เป็นเรื่องหลงกลวงตัวเอง.

อะไรคือหน้าที่ในทุกกิจกรรม ?

ทีนี้ ก็มาคู่ต่อไปถึงว่า หน้าที่ในทุกกิจกรรมนั้นคืออะไร ? หน้าที่ในทุกกิจกรรมนั้นคืออะไร ? สิ่งมีชีวิตมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำ, กระทำนั้น

เพื่อความรอด : รอดชีวิต อย่างหนึ่ง, รอดจากความทุกข์ อย่างหนึ่ง; เป็น ๒ ระดับอยู่ด้วยกัน. หน้าที่นี่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่, ในทุกกิจกรรมนี้ก็หมายความว่า **ทุกอย่างเลย**. ทำให้รอดทางกาย ชีวิตรอด จะทำการกินอาหาร จะมีอาหารกิน ต้องหาอาหาร ต้องมีอาหารไว้ ต้องบริโภคอาหารเอง จะต้องสงเคราะห์ผู้อื่น; **นี่เรียกว่ากิจกรรม ระดับพื้นฐานเพื่อรอดชีวิต**. แล้วก็มีกิจกรรมที่สูงขึ้นไป ก็คือเพื่อจิตมั่นรอด วิญญาณมั่นรอด; จิตไม่ถูกเผาอยู่ด้วยกิเลส ไม่ถูกเผาอยู่ด้วยไฟกิเลสและไฟทุกข์. คนโดยมากถูกเผาอยู่ด้วยไฟกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ; ถูกเผาอยู่ด้วยไฟทุกข์ – ปัญหาอันเกิดจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความไม่ได้ตามที่ตัวต้องการ เป็นทุกข์ทรมานใจ. ไฟกิเลสและไฟทุกข์เผาอยู่อย่างนี้ เรียกว่าจิตนั้นมันไม่รอด มันตกอยู่ใต้อำนาจของความทุกข์.

ดังนั้นขอให้เป็นที่แน่นอนว่า ใจชีวิตรอดอย่างเดียวนั้นไม่พอ; ชีวิตรอดอยู่ได้แล้ว ก็จะต้องรอดในทางจิตทางวิญญาณ คือไม่เป็นทุกข์อีกด้วย. ถ้าชีวิตรอดแล้วเป็นทุกข์ทรมานอย่างนี้ คุณมันจะตายเสียยังจะดีกว่า ชีวิตรอดแล้วต้องรอดจากความทุกข์ด้วย เป็น ๒ รอดอยู่ นี่เรียกว่าหน้าที่ ๆ. จะต้องกระทำการต่อสู้ เพื่อความรอด ๒ อย่างนี้.

ที่นี้ ขยายความออกไปว่า ทุกกิจกรรม, **ทุกกิจกรรมก็คือว่าทุกระดับทุกชนิดของหน้าที่**. ตามธรรมดา **หลักธรรมะจะแบ่งแยกออก** เป็นว่า หน้าที่เบื้องต้น, หน้าที่ท่ามกลาง, หน้าที่เบื้องปลาย. ทุกคนจะมี หน้าที่เบื้องต้น เช่นเป็นการเล่าเรียน, หน้าที่ท่ามกลางเป็นการปฏิบัติหรือกระทำ, หน้าที่ชั้นปลาย ก็คือได้รับผลของการกระทำ.

ในวงธรรมะนี้ จัด คีล เป็นหน้าที่ เป็นกิจกรรม เบื้องต้น, สมาธิ เป็นกิจกรรม เบื้องกลาง, ปัญญา เป็นกิจกรรม เบื้องสุดท้าย. หรือจะว่าเรื่องอันเกี่ยวกับโลกนี้ ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกนี้ ทำให้หลุดรอดไป เป็นหน้าที่ในโลกนี้; ที่นี้ หน้าที่ในโลกอื่น ที่แปลกออกไปจากโลกนี้, แม้ว่าร่างกายจะอยู่ในโลกนี้ แต่ก็สามารถที่จะมีสภาวะที่ดีกว่าธรรมดา มีลักษณะเหมือนกับโลกอื่นแต่แปลกออกไป, เช่น มีความสุขเกินกว่าธรรมดา เป็นต้น; แล้วก็เหนือโลก, ที่นี้ก็มาเหนือโลก คือเหนือโลกโดยประการทั้งปวง ไม่เหมือนกับที่โลก ๆ เขาเป็นอยู่, ไม่มีอิทธิพล

ใด ๆ จากสิ่งใด ๆ มาครอบงำจิตใจให้หวั่นไหวไปได้, ความทุกข์ก็ไม่เอา ความสุขก็ไม่เอา เพราะว่าความทุกข์และความสุข ๒ อย่างนี้ ก็ยังมีไขความสงบ; ความทุกข์ก็วิ่งไปตามแบบของความทุกข์, ความสุขก็วิ่งไปตามแบบของความสุข ไม่เอาทั้ง ๒ อย่าง เอาความเหนือทุกข์เหนือสุข, นี้เรียกว่าเหนือโลก.

หรือจะ มองดูกันง่าย ๆ, ง่าย ๆ ที่สุดว่า หน้าที่เบื้องต้น ท่ามกลาง บั้นปลายนี้ ก็ ชีวิตที่เป็นเด็ก ระดับหนึ่ง, ชีวิตที่เป็นผู้ใหญ่ ระดับหนึ่ง, ชีวิตที่เป็นคนชรา อีกระดับหนึ่ง : เป็น ๓ ระดับ; เอามาเรียกว่าทุกกิจกรรมของเด็ก ของผู้ใหญ่ ของคนชรา. กิจกรรมทุกอย่างนี้ ก็ล้วนแต่จะต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ที่ว่านี้; คือต้องกระทำไปด้วยการไม่ยึดมั่นถือมั่น. ถ้ายึดมั่นถือมั่นแล้ว : เด็ก ก็เป็นทุกข์ไปตามแบบเด็ก; ผู้ใหญ่ ก็เป็นทุกข์ไปตามแบบผู้ใหญ่ ที่นอนไม่หลับเป็นโรคประสาทกันทุกวัน ๆ เพิ่มมากขึ้น; คนชรา ก็ต้องไม่ยึดมั่น เพื่อไม่เป็นทุกข์ไป

ตามแบบของคนชรา, แต่บางที คนชราที่กลับยึดมั่นเหนียวแน่นขึ้นไปอีก จึงมีความทุกข์อย่างเหนียวแน่น, เป็นสิ่งที่ต้องระวังให้ดี.

ทุกกิจกรรมคือเป็นอย่างนี้ ทั้งว่าเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย; จะต้องมีหลักที่ว่า **ทำไปด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น.**

พิจารณาการทำทุกกิจกรรมด้วยไม่ยึดมั่นให้ชัดยิ่งขึ้น

ที่นี่ ก็จะได้พิจารณาถึงคำว่า **ทำไปด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น** ให้ชัดเจนขึ้นไปอีก; คือไม่ทำด้วยอุปาทาน แต่ทำด้วยสมาทาน. ทำด้วยอุปาทาน – ความยึดมั่นถือมั่น จนมีลักษณะเป็นโรคจิตที่เรียทางจิต เป็นอุปาทานทางจิต ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน มีความรู้สึกเป็นตัวคน เป็นของตน เป็นตัวกู เป็นของกู, เต็มอัด เต็มเครียดอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว; ทำอะไร ๆ ด้วยจิต หรือด้วยความรู้สึกอย่างนั้น เรียกว่าทำไปด้วยอุปาทาน, ไม่ทำ. แต่ **ขอให้ทำด้วยสมาทาน** คือถือเอาอย่างดี เพียงแต่ถือเอาอย่างดี. อุปาทานนั้นแปลว่าถือเอาด้วยอวิชา ด้วยความโง่ ความหลง; เรียกว่าถือเอาอย่างไม่ดี เครียดเกินไป หมายมั่นเกินไป จนเป็นคนบ้า. **สมาทาน – ถือเอาอย่างดี ด้วยสติ สัมปชัญญะ ด้วยปัญญาหรือความถูกต้อง.**

ขอร้องให้เราช่วยจำคำ ๒ คำนี้กันไว้ให้ดี ๆ ว่า **อุปาทาน** คำหนึ่ง, **สมาทาน** คำหนึ่ง. อุปาทานนั้นด้วยความโง่, สมาทานนั้นด้วยความฉลาด; อุปาทานนั้นด้วยอวิชา, สมาทานนั้นด้วยวิชา. **อย่าทำอะไรด้วยอุปาทาน** คือยึดมั่นถือมั่น; แต่ **ทำอะไรด้วยสมาทาน** คือถือเอาอย่างถูกต้องและพอดี.

อุปาทาน อุปาทาน ถือเอาด้วยความโง่ ถือเอาด้วยอวิชา เอามาแบกไว้ด้วยจิต; มันแบกไว้ด้วยจิต ฟังดูให้ดี, มันลึกไปกว่าที่ว่าจะแบกไว้บนบ่า, มันแบกไว้ด้วยจิต จิตเสียปกติภาวะ จิตเสียสมดุล.

เรื่องนี้อาจจะพูดถึงสิ่งหนึ่ง ซึ่งพวกเด็ก ๆ เขาพูดกันมากกว่า **ความหวัง** ความหวัง; เด็ก ๆ ได้รับการสั่งสอน แนะนำ ให้มีความหวัง ให้หวัง ให้หวังให้มาก ให้หวังที่สุด, เด็ก ๆ ก็หวังที่สุด จนเป็นโรคนานาชนิดเกี่ยวกับความหวัง. เด็กของเราเสื่อมสุขภาพ เป็นโรคไขเจ็บถึงกับตายไปก็มี ด้วยการไม่รู้เรื่องนี้ กระทำไปด้วยความหวัง; แล้วมันก็หวังเกินพอดี จนทำผิดพลาด. อย่าสอนเด็กให้ทำอะไรด้วยความหวัง แต่สอนให้ทำด้วยสติปัญญา ความหวังในภาษาอื่นนั้นไม่ทราบ; แต่ว่าความหวังในทางภาษาพระพุทธศาสนานั้นเป็นกิเลส ต้องทำด้วยกิเลสตัณหา ด้วยความยึดมั่นถือมั่น ด้วยอุปาทาน, มันก็เป็นความทุกข์. มันเป็นเหมือนกับเสื่อร้าย คอยกัดแทะดวงวิญญาณให้กร่อนอยู่เสมอ ยิ่งหวังตลอดเวลาที่ทำงาน ก็ยังหวังต่อไปอีก แล้วมันก็เป็นการถูกเผาผลาญ กัดกร่อนอยู่เสมอ ตลอดเวลา. **พอหวัง จิตก็เสียสมดุล ไม่อยู่ในลักษณะของสติปัญญาที่สมดุล,** นี้เรียกว่าอุปาทาน; **ระวังให้ดี** เป็นเสื่อร้ายกัดแทะดวงวิญญาณ, เป็นสมบัติดั้งเดิม เป็นสัญชาตญาณติดมาแต่ในเงื่อนไขต้นของชีวิต ที่มีสัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน. เมื่อควบคุมไม่ได้หรือพัฒนาไม่ได้ มันก็เลยเกิดขึ้นไป เป็นความยึดมั่นถือมั่นอย่างรุนแรง จนเครียด จนทำลายผู้นั้นเอง; อย่าไปเอาที่มันที่เรียกว่าอุปาทาน อย่าทำอะไรด้วยอุปาทาน. **ระวังใจความหวัง ๆ นั้นให้ดี;** ให้เอาแต่เพียงความต้องการที่ถูกต้องและพอดี, อย่าเอาเป็นความหวัง ซึ่งเครียด.

ที่นี่ คำว่า สมาทาน สมาทาน นี้ ถือเอาอย่างดี; ทำด้วยสมาทาน คือทำด้วยจิตที่เป็นอิสระ, เป็นจิตปลอดโปร่ง เป็นจิตแจ่มใส เป็นจิตไม่ขุ่นมัว; จะทำอะไรให้เต็มทีก็ทำได้, ถ้าทำด้วยสมาทาน. แม้จะทำอย่างชนิดเอาชีวิตเข้าแลก ถ้ามันเป็นประโยชน์อันสูงสุดก็ทำได้, แต่ทำด้วยสมาทาน. ถ้าทำด้วยอุपाทานจะกลายเป็นคนโง่และมีความทุกข์ตลอดเวลา เพราะมันมีวิชาเข้ามาเป็นเจ้าเป็นนาย เป็นผู้บังคับขับไล่; อย่าทำด้วยอุपाทาน คือความต้องการของวิชา ของกิเลส ตัณหา; แต่ทำด้วยสมาทาน ที่เป็นความรู้สึกผิตชอบชั่วดีของสติปัญญา.

จะสรุปความที่ว่า ทำด้วยใจคอปกติ ใจคอปกติสมนุรณอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา : มีปัญญา รู้ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเพียงพอ; แล้วก็มีสติ ไปเอาความรู้สึกที่เป็นสติปัญญานี้มาทันเหตุการณ์ ทุกเหตุการณ์. เมื่ออะไรเข้ามาเผชิญหน้า เมื่ออะไรเข้ามาสัมผัส เมื่ออะไรเข้ามาเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ, สติไปขนเอาปัญญามา ดำรงอยู่เฉพาะหน้า เรียกว่า สัมปชัญญะ; ปัญญาที่สติไปนำเอามา เพื่อควบคุมกิจการต่างๆ อยู่โดยเฉพาะหน้านั้น เรียกว่า สัมปชัญญะ; เราจึงทำงานด้วยสติ ด้วยสัมปชัญญะ ด้วยปัญญา, ก็สามารถที่จะมีความถูกต้องในทุกกรณี : มีพระรัตนตรัยอย่างถูกต้อง มีไตรสิกขาอย่างถูกต้อง มีพรหมจรรย์อย่างถูกต้อง และมีอย่างได้เต็มที่, ถูกต้องชนิดที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความก้าวหน้าในทางแห่งธรรมะ.

ถ้ามีด้วยความยึดมั่นถือมั่นแล้ว จะเป็นสิลพตปรามาสไปหมดสิ้น : มีพระรัตนตรัยอย่างสิลพตปรามาส เป็นไสยศาสตร์ เป็นของศักดิ์สิทธิ์, มีไตรสิกขาอย่างสิลพตปรามาส ไม่รู้จักเหตุผลของสิ่งเหล่านี้ตามที่เป็นจริง, ประพฤติ

พรหมจรรย์อย่างยึดมั่นถือมั่น เครื่องเคียดเป็นสืลพตปรามาส ไม่เท่าไรก็เกิดโรค
คูหมื่นผู้อื่น. ถ้าเรื่องถึงมรรค ผล นิพพานแล้วก็ไม่ต้องพูดด้วยหลักนี้ เพราะมรรค
ผล นิพพานนั้น มันลดความยึดมั่นถือมั่นได้แล้ว และสิ้น หมดสิ้นแล้วก็มี : เพียง
ระดับมรรค ผล ก็ลดความยึดมั่นถือมั่นได้มากมาย; ถึงระดับนิพพานก็หมดความ
ยึดมั่นถือมั่น โดยประการทั้งปวง.

ดังนั้น จึงกล่าวว่า ให้มีหลักเกณฑ์แห่งสมาทาน – ถือเอาด้วยดี. แม้จะ
ถือให้ตั้งมั่น ให้ตั้งมั่น ให้แน่นหนา ให้มั่นคงอย่างไร, ก็ให้ตั้งมั่นด้วยสมาทาน; อย่า
เป็นอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่น จิตเสียสมดุล แล้วก็สิ้นหัวน้ไหวเหมือน
เครื่องจักรที่ติดตั้งไม่ดี มีความสั่นคลอน มันก็เป็นอันตราย มันทำงานไม่ได้ ไม่
เท่าไรมันก็พัง.

นี่เรียกว่า มีใจคอปรกติ สมบูรณ์อยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่ถูกลุบลคล้า
ด้วยกิเลส ตัณหา อุปาทานใด ๆ. ถ้าจะถือ ก็ถืออย่างด้วยสมาทาน, อย่าถือด้วย
อุปาทาน; มันแปลว่า ถือ ถือกันทั้งนั้นแหละ : ถืออย่างยึดมั่นถือมั่นเป็นอุปาทาน
, ถืออย่างถูกต้องอย่างพอดี เป็น สมาทาน.

เรื่องนี้เป็นเรื่องยาก แล้วก็ไม่ค่อยจะสั่งสอนกันในเรื่องของสมาทาน;
แต่ใช้คำว่าสมาทาน, แต่ตัวจริงกลายเป็นอุปาทาน : ตามวัดวาอารามทั้งหลาย มี
การประพฤติปฏิบัติด้วยอุปาทาน เพื่อตัวกู เพื่อของกู. แม้ในเรื่องที่เกี่ยวกับ พระ
รัตนตรัย ไตรสิกขา พรหมจรรย์อะไรก็ตาม เป็นอุปาทานไปโดยไม่รู้สีกตัว;
มันจึงตายด้านอยู่ที่นั่น ไม่รู้จักก้าวหน้า, ตายด้านอยู่ที่นั่น ไม่รู้จักก้าวหน้า
เพราะว่าทำไปด้วยอุปาทาน มันก็ผูกมัดอยู่กับสิ่งที่กระทำ หรือสิ่งที่หวัง.

ดังนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ยึดมั่นถือมั่น แล้วถือหลักอันนี้ไว้ด้วยกัน จงทุกคนเถิด : ทุกคน ทุกประเภทของบุคคลว่าอย่าทำอะไรด้วยความยึดมั่นถือมั่น, แต่ทำด้วยสติปัญญา. หน้าที่ทุกชนิด ทุกกิจกรรม ขอให้ทำด้วยสติปัญญา; อย่ากระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น, มิฉะนั้นแล้ว ทุ่งกุลลาจะไม่อาจหยุดร้องไห้ ทุ่งกุลลาจะไม่อาจยิ้มได้.

การทำด้วยความยึดมั่นถือมั่นนั้น มันเหมือนกับว่าจิตใจร้องไห้ไปเสียตั้งแต่เริ่มลงมือทำแล้ว มันยิ้มไม่ได้. จะพัฒนาการอะไร พัฒนาการให้ดียิ่งขึ้นไปให้ตามประสงค์นั้น อย่าทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น มันเครียด มันเป็นการแผดเผาอยู่ในตัว พร้อมกันไปในตัวตั้งแต่ต้น.

อย่ามีการสร้างแผ่นดินธรรมด้วยอุปาทาน; แต่สร้างแผ่นดินธรรมด้วยสมาทาน. ควบคุมบังคับความยึดมั่นถือมั่นไว้ให้ได้ อย่าให้มาข่มเหงน้ำใจ อย่าให้มากดทับน้ำใจ อย่าให้มาสร้างความประหม่าหวาดผวา หวั่นกลัว แล้วเป็นเหตุให้ทำอะไรเกินพอดี เกินพอดีเพราะความยึดมั่นถือมั่นนั้น; ทำอย่างนี้ได้ก็จะมีผลใหม่สมกับที่ว่าปีใหม่.

เดี๋ยวนี้ทุ่งกุลลาหยุดร้องไห้แล้ว ทุ่งกุลลายิ้มได้แล้ว; ขอให้ถือเอาเป็นนิมิตที่ดีว่า มันมีอะไรใหม่ขึ้นมาแล้ว. ไปสังเกตให้ดีว่า มันใหม่ขึ้นมาได้ด้วยอะไร? มันต้องใหม่ขึ้นมาด้วยความถูกต้อง; ถ้าไม่มีความถูกต้องแล้ว มันใหม่ไม่ได้. ความถูกต้องต้องไม่ทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น; ถ้ายึดมั่นถือมั่น มันผิดไปเสียตั้งแต่ต้นแล้ว ก่อนลงมือเสียอีก, พอลงมือก็ผิดแล้ว มันก็ไม่ประสพผลที่ดี มันประสพผลที่หลอกลวง. ความยึดมั่นถือมั่นนี้ทำให้เหนื่อยมาก ทำให้ทรมาน

ใจ; แล้วยิ่งกว่านั้น จะทำให้มันเกินพอดี ไม่รู้จักความพอเหมาะพอดี, มีแต่เกิน มีแต่เครียดครัด เป็นบ้าไปเลยในที่สุด เพราะความยึดมั่นถือมั่น.

ฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายรู้จักความยึดมั่นถือมั่น หลีกให้ห่างไกลจากความยึดมั่นถือมั่น ทำอะไร ๆ ด้วยสติปัญญา คือสมาทาน, มีความสุขความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อยู่ทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

เมื่อมีหน้าที่สำคัญ ๆ จงกระทำมันด้วยจิตว่าง

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังคงบรรยายไปในชุดที่เรียกว่า *ปรมัตถธรรมกลับมาโลกสว่างไสว*, แล้วก็มีหัวข้อบรรยายเฉพาะในครั้งนี่ ต่อจากครั้งที่แล้วมา; ครั้งที่แล้วเรามีหัวข้อว่า *หน้าที่ในทุกกิจกรรม อย่ากระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น*, วันนี้ว่า *เมื่อมีหน้าที่สำคัญ ๆ จงกระทำมันด้วยจิตว่าง*.

เป็นอันว่าวันนี้จะพูดกันถึงเรื่อง *จิตว่าง* เพราะกำลังเป็นปัญหา, ในฐานะที่เป็นเรื่องหัวใจของพุทธศาสนา; แต่ก็ไม่ค่อยจะมีใครเข้าใจ หรือนำมาใช้

ให้เป็นประโยชน์, ก็เพราะไม่เข้าใจคำว่า ว่าง หรือ ความว่าง หรือ จิตว่าง นั้นเอง. งานที่สำคัญ ๆ ต้องกระทำมันด้วยจิตว่าง จึงจะทำได้ดีที่สุด สำเร็จ ประโยชน์เต็มที่; จะได้พิจารณากันไป.

จิตว่างคืออะไร

ข้อแรก จิตว่างคืออะไร ? จิตว่างคือจิตที่ไม่มีความรู้สึกอยู่ใน ความหมายว่ามีตัวตน หรือของของตน; จะให้เข้าใจได้ง่าย ยกตัวอย่างดีกว่า : เมื่อคนเล่นดนตรี คนหนึ่ง เช่น จะเล่นไวโอลินหรือเปียโนก็ตาม, เขาต้องทำไป ด้วยจิตที่ลืมตัวเองหมด ลืมตัวเองหมด ไม่ได้มีความรู้สึกนึกคิดว่า “ตัว” เป็นผู้เล่น หรือกำลังเล่น หรือจะเล่นให้ดีที่สุด จะได้เกียรติยศสูงสุด. หรือว่า คนที่จะร้อง เพลง ก็ต้องลืมตัวเอง แล้วก็มีแต่จิตใจนึกที่รู้ว่าร้องดีที่สุดในขณะนั้น. คนจะแสดงปาฐกถา ก็ต้องลืมตัวเอง, รู้แต่ว่าเรื่องอะไรที่จะต้องพูดก็พูดไปเท่านั้น. จะแสดงธรรมบนธรรมาสน์ ก็ต้องลืมตัวเอง, นึกคิดแต่เรื่องที่จะพูดให้ดีที่สุด. หรือแม้ที่สุดแต่ นักกีฬา จะเล่นแบดมินตัน เล่นเทนนิส, ถ้าเขาเล่นด้วยความลืมตัว หมด เหลือแต่จะตีให้ดีที่สุดอย่างไรเท่านั้นแล้ว เขาก็จะเล่นได้ดีที่สุด. ถ้าจิตไม่ ว่าง เขาก็จะนึกถึงแต่การเล่นว่า กลัวจะแพ้, กลัวจะแพ้ แล้วก็จะเสียเชื่อ เสีย เกียรติ ขายหน้า, หรือปรารถนาประโยชน์ที่จะได้ ที่จะเสีย; อย่างนี้ก็เรียกว่ามันไม่ ว่าง ไม่ว่างจากความรู้สึกของตัวเอง ไม่ว่างจากความรู้สึกของตัวเอง. หรือบางทีก็ทำ ไปด้วยอคติ คือจิตที่ไม่ถูกต้อง ไม่ยุติธรรม. ดังนั้น จิตว่างก็คือจิตที่ไม่มีความรู้สึกในความหมายว่ามีตัวตน หรือของตนอยู่ในจิต; คือลืมตัวตนหมดจด

สิ้นเชิง,

เหลือแต่

จิตที่ถูกใช้ไปในลักษณะที่ถูกต้องตามธรรมชาติ.

ดังนั้น ยิ่งเป็นงานละเอียดสุขุมเท่าไร ก็ต้องทำไปด้วยจิตที่ว่างอย่าง
ยิ่งเท่านั้น. นี้ขอให้รู้ความหมายของคำว่าจิตว่าง ในลักษณะอย่างนี้ก่อน.

หลักฐานที่ว่าความว่าง จิตว่าง มีในพระไตรปิฎก

ที่นี่ ก็มีผู้ค้าน ผู้คัดค้าน : ค้านว่า “จิตว่างไม่มีในพระพุทธศาสนา หรือ
ในพระไตรปิฎก”. ขอยืนยันว่า มีอยู่ทั่วไปหมด ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม, และ
ในพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน. เถรวาทนำมาพูดกันน้อยในเรื่องนี้;
มหายานนำมาพูดกันมาก จนกลายเป็นเรื่องทั่วไป. เพราะเหตุไรเถรวาทเอามาพูด
น้อย ? ก็เพราะจัดตัวเองเป็น หินยานแคบ ๆ ไม่สนใจเรื่องยาก, เห็นว่าเรื่อง
ยากแล้วก็ไม่เอามาศึกษาใคร่ครวญ ให้กลายเป็นเรื่องง่าย, จึงไม่ค่อยจะมีพูดใน
ฝ่ายเถรวาท; แต่ว่าในพระคัมภีร์นั้นเต็มไปหมด แต่ว่ากล่าวไว้โดยอ้อมก็มีมาก,
ซึ่งจะได้พูดให้ฟัง.

มีพระพุทธรูปที่ยืนเป็นหลักอยู่ว่า เธอจะมีสติเห็นโลกโดยความเป็น
ของว่างอยู่ทุกเมื่อเกิด, เป็นที่รู้จักกันว่า เป็นพระบาลีที่ตรัสแก่โมฆราชมาณพที่มา
ถามปัญหา : ให้เห็นโลกโดยความเป็นของว่างอยู่ทุกเมื่อเกิด; แล้วก็ตรัสว่า
อโย โล โค สุอํ ํ อตุเตน วา อตุตนิเยน วา – โลกนี้ว่าง คือว่างจากอตฺตา และอตฺตนิยา.
ที่ว่า เห็นว่าง นะ ก็คือ เห็นว่างจากความหมายแห่งตัวตนและของของตน; จึง

เรียกว่าว่างจากอตฺตา คือตัวตน ว่างจากอตฺตนิยา คือที่เนื่องกับตัวตนหรือของตน. เห็นทุกอย่างว่างจากความหมายแห่งตัวตนหรือของตน ก็เพราะว่ามันไม่เป็นตัวตน และมันไม่เป็นของตน.

ที่เรียกว่า “ตัวตน” เป็นเพียงความคิดที่เกิดขึ้น, ไม่มีตัวจริงอะไร. เมื่อใดมีความอยาก คือค้นหาเป็นไปอย่างแรงกล้าแล้ว ความคิดก็เกิดขึ้นมาเองว่า **ตนเป็นผู้อยาก.** นำหัวที่สุดที่ว่า **ไอ้ตนผู้อยากมาที่หลังของความอยาก;** นี่เป็นเรื่องของจิต กระแสของจิตเป็นอย่างไร : ถ้าจิตอยากรุนแรง แล้วมันก็ปรุงความคิดขึ้นมาว่า **มีผู้อยากคือตัวตน** รู้สึกเป็น**ตัวตนผู้อยาก**ขึ้นมา. นี่มันเพราะว่ามันไม่มีตัวตนจริง, มันมีแต่ตัวตนแห่งความคิด แล้วความคิดก็เกิดมาตามลำดับอย่างนี้ : มีความอยากแล้วก็เกิดความคิดว่า**ตัวตนซึ่งเป็นผู้อยาก,** แล้วก็อยากมาเป็นของตนในความหมายใดความหมายหนึ่ง.

เมื่อจิตมองเห็นความจริงว่าว่าง; คือจิตเห็นโลกโดยความเป็นของว่าง จากตัวตน จากของตน อย่างนี้แล้ว ลองคิดดูเองเถอะว่า จิตจะ**ทำอะไร ?** มันก็ไม่มีการจับฉวยเอาด้วยจิต; ไม่มีการจับฉวยเอาด้วยจิต แล้วจิตจะเป็นอย่างไร ? **จิตที่ไม่ได้จับฉวยก็คือจิตที่ว่างอยู่** เพราะ**ว่าไม่มีการจับฉวยเอาอะไรว่าเป็นตัวตน.** เหมือนกับมือ, มือเมื่อว่างไม่จับอะไร เราก็เรียกว่ามือว่าง; จิตก็เป็นเช่นนั้น : เมื่อมันไม่ได้จับฉวยเอาอะไร มันก็เป็นจิตที่ว่าง. **ทำไมจึงไม่จับฉวยเอาอะไร ?** ก็เพราะมองเห็นทุกสิ่งเป็นของว่าง : ว่างจากอตฺตา คือความหมายแห่งตัวตน ว่างจากอตฺตนิยา คือความหมายแห่งของตน. นี่เมื่อจิตไม่ไปหลงคิด คือไม่ไปจับฉวยอยู่ในอะไร, จิตนี้ก็เป็นจิตอิสระ; จิตอิสระถึงที่สุดเพราะไม่ถูกจับฉวยไว้ด้วยอะไร

ไม่มีอุปาทานยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด; ไม่มีกิเลสครอบงำอย่างนี้ จิตก็ฉลาดเฉลี่ย เต็มที่ตามธรรมชาติของจิต, เข้มแข็งด้วย เพราะไม่ถูกกิเลสครอบงำ, กล้าหาญ ด้วย เพราะไม่ตกเป็นทาสของอะไร, ว่องไวอย่างยิ่งด้วย เพราะว่ามันเป็นอิสระ.

จิตว่าง ทำอะไรได้ดีที่สุดและมีผลดีที่สุด

จิตที่เป็นอิสระอย่างนี้ จึงทำอะไรได้ดี ทั้งในทางโลกและทั้งในทาง
ธรรม : ในทางโลก คือว่าจะทำงานทำการอะไรก็ทำได้ดี เช่นว่าจะเล่น
แบดมินตันก็เล่นได้ดี เพราะไม่มีจิตที่นึกถึงตัวกู ไม่มีจิตที่นึกถึงประโยชน์ที่
จะได้ จะเสียเกียรติยศ จะได้หรือจะเสียหรืออะไรก็ตาม; มันก็เล่นด้วยจิตล้วน ๆ
ทั้งหมด ไม่มีความรู้สึกประเภทกิเลสว่าตัวกูว่าของกูเข้าไปเบียดเบียน. ถ้าใน
ทางธรรม จะทำสมาธิ ทำภาวนา ละกิเลสหรือเป็นอยู่อย่างสงบสุข เป็นชีวิตเย็น,
ก็เข้าไปได้ดีถึงที่สุด เพราะมีความว่างอยู่ในจิต. ดีที่สุด : ทำอะไรได้ดีที่สุด ทั้ง
ในแง่ของโลกและในแง่ของธรรม, ทำอะไรได้ละเอียดประณีตที่สุด, แล้วมันก็
ถูกต้องที่สุด, แล้วมันยังจะเร็ว รวดเร็วที่สุดด้วย.

ขอให้รู้เรื่องจิตว่าง ว่ามันเป็นเรื่องของความว่าง; มีใจความสำคัญว่า
เมื่อจิตมันเห็นถึงนั้น ๆ เป็นของว่างจากตัวตน จับฉวยเอาไม่ได้, เมื่อจิตไม่จับฉวย
อะไร มันก็เป็นจิตว่าง; นี่จิตว่างนี่คือมีอิสระ มีความฉลาด มีกำลังจิตทั้งหมด
ไม่ตกไปเป็นทาสของกิเลส ไม่แบ่งไปเป็นตัวตน เป็นความรู้สึกที่ได้ที่เสีย ที่...,
เช่นที่ประหม่า. คนที่ประหม่าเมื่อจะทำอะไร เมื่อจะแสดงฝีมืออะไร จะบรรยาย
จะปาฐกถา มีความประหม่า; นั้นจิตมันไม่ว่าง มันมีตัวตน กลัวว่าตัวตนจะทำได้

ไม่ดี จะได้เสียประโยชน์ จะถูกหัวเราะเยาะ มันก็ประหม่า; นั้นมันเต็มไปด้วยความหมายแห่งตัวตน หรือของตน มันไม่ว่าง.

จิตว่างนี้ ไม่ใช่เรื่องสูงสุดเฉพาะพวกที่จะปฏิบัติเพื่อไปนิพพาน; แม้เรื่องของฆราวาสที่ครองเรือนก็ยังจำเป็น. มีคนฆราวาสกลุ่มหนึ่งไปทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมที่เป็นประโยชน์แก่พวกเขา; พระองค์ก็จะทรงแสดงธรรมเรื่อง **สุญญตา** คือความว่างเรียกว่า **สุญญตปฏิบัติสังยุตตาสุตตันตา**, คือสุตตะ – หลักเกณฑ์ที่ประกอบเฉพาะอยู่ด้วยสุญญตา คือความว่าง. หมายความว่าเรื่องใด ๆ ที่ประกอบอยู่ด้วยความหมายของความว่าง ให้อุจจกทำจิตให้ว่าง; มันก็ไม่ยุ่งยากลำบากด้วยเรื่องความวุ่น. จิตที่วุ่นนั้น มันรักบ้าง โกรธบ้าง เกลียดบ้าง กลัวบ้าง วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์บ้าง อิจฉาริษยาบ้าง หึงบ้าง หวงบ้าง สารพัดอย่างเมื่อมันไม่ว่าง. แม้เป็นฆราวาสก็เถอะ มันจะเป็นบ้าตาย หรือมันจะต้องเป็นโรคประสาทในเวลาอันสั้น แล้วมันจะเป็นโรคจิตต่อไป, ถ้ามันไม่มีความว่าง.

ที่แต่ธรรมชาติก็ได้ ทำโอกาสให้เป็นความว่างตามธรรมชาติ **อยู่ไม่น้อยเหมือนกัน**, มันจึงเจอกันกับความวุ่น; เพราะว่าถ้าจิตไม่ว่างหรือวุ่นอยู่ทั้ง ๒๔ ชั่วโมงแล้ว มีชีวิตอยู่ไม่ได้ก็วันหรือก มันต้องเป็นบ้าและตาย. แต่ที่มันว่างเองตามธรรมชาติไม่เกิดความคิดประเภทตัวกู – ของกู มันก็มีอยู่บ่อย ๆ; โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาอนหลับ มันก็เป็นเวลาที่จิตที่มันว่าง, แต่มันว่างชนิดนั้นไม่ได้เกี่ยวกับสติปัญญา. เดียวนี้เราว่างด้วยสติปัญญา รู้จักทำให้ว่าง ควบคุมให้ว่าง นี่มันก็ยังมียู่อีกมาก; ยังมีมากเท่าไร จิตก็ได้กำลังสดชื่น แจ่มใส เยือกเย็นเท่านั้น; จะทำการงานก็ทำได้ดี. แม้แต่จะพักผ่อนก็พักผ่อนได้ดี.

ฟังดูให้คินะ : ถ้าทำางานด้วยจิตว่างนั้น ทำได้ดีที่สุด เพราะมันทำด้วยกำลังจิตทั้งหมด, ไม่แบ่งเอาไปให้เป็นกิเลส มัววิตกกังวล ประหม่า เป็นตัวกูของกู. แล้วก็แม้แต่จะพักผ่อน ก็พักผ่อนได้ดีที่สุด; ถ้าจิตไม่ว่าง ไม่เป็นการพักผ่อนเลย, แม้จะให้นอนหลับคุดคู้อยู่ แต่ถ้าจิตมันไม่ว่าง มันร่วนวายไปด้วยความรู้สึกนึก เป็นความฝัน ความอะไร มันก็ไม่ว่าง. แม้แต่พักผ่อน ก็ต้องพักผ่อนด้วยจิตว่าง, แม้จะทำางาน ก็ต้องทำางานด้วยจิตว่าง; คือจิตที่ไม่กำลังไปจับฉวยเอาอะไรเป็นตัวตน หรือเป็นของตน; เรื่องมันมีเท่านี้.

มันจะต้องรู้ฟังข้อความในพระบาลีมาตามลำดับ; ความหมายในระหว่างบรรทัดก็ต้องรู้ คือท่านสอนให้มองทุกสิ่งโดยความเป็นของว่าง : มองโลกทั้งหมดทุกสิ่ง ๆ โดยความเป็นสิ่งที่ว่าง. ว่างจากอะไร ? ว่างจากความหมายแห่งตัวตน จากความหมายแห่งของตน; ว่างจากตัวตน ว่างจากของตน. เมื่อเห็นไม่มีอะไรที่จะเป็นตัวตนเป็นของตนได้ มันก็ไม่รู้จะจับฉวยอะไร แล้วมันก็ว่างเอง. ถ้ามองเห็นอยู่อย่างนี้ มันว่างเอง มันไม่รู้จะจับฉวยอะไรขึ้นมาเป็นตัวตน – ของตน เพราะมีสติปัญญาลึกซึ้งพอเสียแล้วว่า มันเป็นของที่ว่างจากตัวตน จับฉวยเอามาเป็นตัวตนของตนไม่ได้; ก็เลยสบาย ตื่นอยู่ก็สบาย นอนหลับก็สบาย ไม่มีวิตกกังวล ไม่มีอะไรรบกวนจิตใจ สุขุมเฉาจิตใจ ผูกพันจิตใจ เสียคแทงจิตใจ; นี้จิตมันว่าง เป็นอิสระอย่างนี้ ก็ทำงานสนุกทำงานสนุก; แม้จะต้องเหน็ดเหนื่อยเหงื่อไหลไคลย้อยก็ยังสนุก; เมื่อพักผ่อนก็เป็นการพักผ่อนที่แท้จริง.

สรุปประโยชน์ของจิตว่าง

สรุปความว่า ประโยชน์ของจิตว่าง คือว่าจะทำงานได้ดีที่สุด มีชีวิตชนิดที่สงบเย็น ในความหมายแห่งนิพพาน, เป็นชีวิตที่มีความหมายแห่งนิพพาน โดยยังไม่ทันนิพพาน โดยไม่ต้องมีนิพพานโดยสมบูรณ์; แต่ก็มีความหมายแห่งนิพพานอยู่อย่างเพียงพอ คือเป็นชีวิตเย็น. ถ้าทุกคนมีชีวิตเย็น ครอบครัwmันก็เย็น, ครอบครัวยื่น บ้านเมืองเย็น โลกก็เย็น; ถ้าทุกคนมีจิตเย็น คือว่างเพราะไม่มีไฟใจของตัวเอง และของตนมารบกวน ไม่ถูกรบกวนให้ฟุ้งซ่าน ด้วยความหมายของสิ่งที่มีอยู่เป็นคู่ ๆ. นี้ขอให้นึกเอาเองที่เรียกว่าเป็นคู่ ๆ นี้ มีมากมายเป็นหลายสิบคู่; เช่นว่า ดีหรือชั่ว, บุญหรือบาป, สุขหรือทุกข์, แพ้หรือชนะ, ได้หรือเสีย, เสียเปรียบหรือได้เปรียบ; เป็นคู่ ๆ อย่างนี้ไม่รู้กี่สิบคู่. ถ้าจิตว่างมันไม่มีตัวตนแล้วมันไม่มีอะไรที่จะมีความหมายจะต้องเป็นของคู่; คือมันไม่เสีย มันไม่แพ้ มันไม่ชนะ มันไม่สุข มันไม่ทุกข์ มันไม่ดี มันไม่ชั่ว; จึงไม่ถูกรบกวนให้ฟุ้งซ่านด้วยความหมายแห่งของเป็นคู่; เลยสบายดี.

เห็นสุญญตา คือเห็นหัวใจของพุทธศาสนา

คำว่าว่าง ว่างนี้ มันเป็นที่รวมความหมายแห่งคำว่าอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีความหมายว่ามันว่างจากตัวตน มันเปลี่ยนแปลงเรื่อย มันว่างจากตัวตน, มันเป็นทุกข์ตามธรรมชาติ, มันว่างจากตัวตน มันเป็นอนัตตา มันว่างจากตัวตน.

ถ้าเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็คือเห็นความว่างที่เรียกว่าสุญญตา; อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รวมอยู่ในคำว่าสุญญตา มองดูแล้วจะเห็นว่า โอ้ มันไม่มี

ตัวตน มันมีแต่สิ่งที่มีใช้ตัวตน กำลังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ตามการปรุงแต่งของสังขาร ตามเหตุปัจจัยที่เนื่องกันอยู่; นี้เรียกว่าอิทัปปัจจยตา หรือปฏิจสุมุปปาท. ผู้ใดเห็นอิทัปปัจจยตา หรือเห็นปฏิจสุมุปปาท ก็เห็นความจริงของธรรมชาติว่า มันว่างจากตัวตน. การเห็นปฏิจสุมุปปาทนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เห็นธรรม : ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต; ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้นเห็นธรรม; ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นปฏิจสุมุปปาท; ก็เห็นแต่กระแสแห่งการปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงของสังขาร, โดยไม่ต้องมีความหมายแห่งตัวตน เข้าไปแทรกแซงอยู่ แม้แต่นิดเดียว.

คำสรุปอีกคำหนึ่งคือคำว่าตถตา แปลว่าเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง; หมุนๆ ไปตามเหตุตามปัจจัยที่ปรุงแต่งเช่นนั้นเอง โดยไม่ต้องมีตัวตนหรือของตน. เมื่อเห็นความจริงของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้นี้แล้ว มันก็ว่างแหละ เพราะมันไม่มีที่จะไปจับฉวยเอาอะไรที่ไหน. ในสากลจักรวาลนี้ มันเป็นของที่จับฉวยเอาเป็นตัวตนของตนไม่ได้, แม้ความสุขที่ได้รับอยู่ที่เอาเป็นตัวตนไม่ได้, แม้พระนิพพานก็เป็นพระนิพพานตามธรรมชาติ ของธรรมชาติ จะเอามาเป็นตัวตนของใครไม่ได้; มันจึงไม่จับฉวยเอาแม้แต่พระนิพพาน. ความว่างสูงสุด ก็คือว่างจากการยึดมั่นถือมั่น แม้แต่ในพระนิพพาน ไม่ยึดถือพระนิพพานว่าเป็นตัวตนของตน ไม่ยึดถือพระนิพพานว่าเป็นตัวตนของพระนิพพานเอง.

คำว่าว่าง ว่างนี้มันมีความหมายสูงสุด : สูงไปกว่าบุญ ซึ่งมันก็ไม่ว่าง เพราะมันยังไปตามแบบบุญ, สูงกว่าคำว่าสุข ซึ่งมันยังไปตามแบบสุข, สูงไปกว่าคำว่าสงบ เพราะมันไม่ต้องเกี่ยวกับสงบหรือไม่สงบ คือมันว่าง, แล้วมันสูงไป

กว่าคำว่าบริสุทธิ์ สูงกว่าคำว่าบริสุทธิ์เพราะมันว่าง จนพูดไม่ได้ว่าบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ มันว่างไม่มีที่ตั้งแห่งความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์; ฉะนั้น คำว่าว่าง จึงเป็นคำสูงสุดในพระพุทธศาสนา, จนกล่าวบัญญัติได้ว่า นิพพานว่างอย่างยิ่ง นิพพานเป็นบรมธรรม เป็นธรรมะสูงสุด นิพพานว่างอย่างยิ่ง; มีหลักอยู่อย่างนี้.

พระพุทธเจ้าทรงอยู่ด้วยปรมาณูตรสุญญตาทุกกรณี

ที่นี้ มาดูถึงพระพุทธองค์เอง พระองค์เองตรัสว่า พระองค์ทรงอยู่ด้วยปรมาณูตรสุญญตา คือสุญญตาอันสูงสุดไม่มีอะไรยิ่งกว่า; นั่นก็หมายความว่า ไม่ใช่สุญญตาตามธรรมดา ไม่ใช่ความว่างตามธรรมดา เป็นความว่างสูงสุด ไม่มีอะไรยิ่งกว่า. พระอรหันต์ยังมีความว่างตามธรรมดา ก็ตามใจ; แต่พระพุทธเจ้าท่านจะต้องมีปรมาณูตรสุญญตา : เมื่อทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า ก็ทรงอยู่ด้วยปรมาณูตรสุญญตา, เมื่อทรงพักผ่อน ก็ทรงพักผ่อนด้วยปรมาณูตรสุญญตา; ในที่นี้เรียกเฉย ๆ ง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า ความว่าง พระองค์ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้าด้วยความว่าง ด้วยการอยู่ด้วยความว่าง คือความมีจิตว่าง; อย่างที่ตรัสไว้ ชัดเจนแล้วว่า ในวันหนึ่ง ๆ นะมันมีคน หมูคน สมากมอะไรมาเฝ้า มาหาพระพุทธเจ้า, เป็นพวกชาวบ้านบ้าง เป็นพวกคฤหบดีบ้าง เป็นพวกอำมาตย์บ้าง เป็นพวกพระราชา มหากษัตริย์บ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นเดิรถีย์อื่น เดิรถีย์อื่นคือเจ้าเดิรถีย์ หรือเจ้าเดิรถีย์อื่น พวกอื่นที่คู่ปรปักษ์กันบ้าง, อยู่แทบจะตลอดเวลา; พระองค์ทรงอยู่หรือทรงต้อนรับเขาด้วยจิตว่าง, ไม่มี ความหมายที่เป็นความรู้สึกว่าจะได้อะไรหรือจะเสียอะไร, ไม่มี ความหมายว่าตัวตน แล้วเขาจะเอาอะไรมาให้ หรือเขาจะเอาอะไรมาค่า เขาจะเอาอะไรมาค้ำ, ไม่หวั่นไหว เป็นปกติอยู่จาก

ความรู้สึกว่าตัวตนและของตน, ไม่ต้องการจะรับอะไร, ไม่ต้องการจะให้ใครเอาอะไรมาให้.

ถ้าเป็นพระธรรมดา พอเห็นคนมา มาหา มาเฝ้าเป็นหมู่ ๆ นี้ ก็ต้องนึกว่าจะต้องได้อะไรบ้าง จะต้องได้สตางค์ จะต้องได้ใบชา หรือจะต้องได้อะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง; จิตก็หวั่นไหวเป็นเรื่องตัวตน ว่าตัวตนจะได้อะไร หรือบางทีตัวตนจะเสียอะไร. อย่างคนธรรมดา นี่ไม่ต้องอะไร คนธรรมดาทั่วไปนะ พอเห็นบุรุษไปรษณีย์ถือโทรเลขเข้าไปในบ้าน จิตก็หวั่นไหวแล้ว ในเรื่องที่จะต้องได้อะไรหรือจะต้องเสียอะไร; เป็นตัวกู-ของกูลุ่มขึ้นมาแล้ว. นี่มันเลวมากอย่างนี้. ถ้าพระพุทธองค์ : ทรงอยู่ด้วยปรมาสูตรสุญญตา - ว่าง เป็นกลาง เฉยอยู่; ไม่ว่าคณะไหนจะมา คณะเดียรถีย์ คู่ต่อสู้ ผู้ปรปักษ์จะมา, เอ้า ก็ว่าง จิตว่าง สนทนอย่างที่ควรจะสนทนา, พวกเทวดามา - ก็ด้วยจิตว่างอย่างเดียวกัน ไม่คิดว่าพวกเทวดาจะเอาอะไรมาให้ หรือจะได้อะไรจากเทวดา, พระราชา อำมาตย์ เศรษฐี คฤหบดีมา ก็ว่างอย่างเดียวกันหมด; ว่างอย่างเดียวกันทุกคน. นี้เรียกว่า ทรงอยู่ด้วยสุญญตาที่เป็นขั้นสูงสุด.

ทีนี้ เมื่อทรงพักผ่อนนี้ไม่ต้องสงสัย ถ้าไม่มีความว่างมันไม่เป็นการพักผ่อน ไม่ว่าใคร; ฉะนั้น เมื่อพระองค์จะทรงพักผ่อน จะอยู่ปฏิบัติสัณนิระ - ไม่พบปะใคร ๗ วัน ๑๕ วัน ไม่ต้องพบปะใคร; อย่างนี้ก็ ยิ่งอยู่ด้วยความว่าง ที่เป็นปรมาสูตรสุญญตาเป็นอย่างยิ่ง. แต่ลูกศิษย์พระพุทธเจ้าไม่รู้จักความว่าง ไม่รู้เรื่องความว่าง, แล้วยังหาว่าเรื่องความว่าง เรื่องจิตว่าง ไม่มีในพระพุทธศาสนา ไม่มีในพระไตรปิฎก; ไอนั้นมันตาถั่วตาบอด, หรือว่าตามันไม่เห็นความหมายอันลึกซึ้งระหว่างบรรทัด. เรื่องความว่าง เรื่องสุญญตานี้เต็มไปหมด แล้วมันก็อยู่ที่

สูญญตา คือว่าจิตเห็นสิ่งใดเป็นของว่าง ไม่ฉวยเอาจับฉวยเอาสิ่งนั้น เห็นสิ่ง
ทั้งปวงเป็นของว่าง ก็เลยจิตไม่จับฉวยเอาสิ่งใดโดยประการทั้งปวง; มันจึงเป็นจิต
ว่างถึงที่สุดอย่างนี้.

มีชีวิตอยู่ด้วยจิตว่าง ชีวิตจะสะอาด สว่าง สงบ

ขอให้ท่านทั้งหลาย สามารถที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยจิตว่าง จะได้เป็นชีวิต
ที่สะอาด สว่าง สงบ. ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง จะสนุกในการทำงาน จะไม่มี
วิตกกังวลในการทำงาน; มันจะได้มันจะเสีย มันจะอะไรก็ไม่ต้องวุ่นวายแห่งจิตใจ
ได้ก็เป็นธรรมดา เสียก็เป็นธรรมดา; เมื่อทำดีที่สุดมันก็ได้ตัวเอง, เมื่อผิดพลาด
เสียหายไปในบางครั้ง มันก็ยังได้ถูกต้องอีกหลายสิบครั้ง. มันมีผิดพลาดทั้งจิตว่าง
และจิตไม่ว่างทั้งนั้นแหละ; แต่ทำด้วยจิตว่างแล้วมันไม่มีความทุกข์เลย : มันจะ
ได้มาก็ไม่เสียใจ, มันจะเสียไปก็ไม่ได้เสียใจ, มันจะผิดหวังมันก็ไม่เป็นเพราะว่ามัน
ไม่มีความหวัง ไม่ได้จับฉวยอะไรไว้ในความหวัง. ถ้าทำงานด้วยจิตที่ยึดมันถือ
มัน มันก็กลัวตั้งแต่ก่อนลงมือทำ กลัวจะไม่ได้ กลัวจะเสียหาย กลัวจะพลาด มีจิต
ที่วุ่นวาย เป็นจิตที่ฟุ้งซ่าน; เหมือนกับเครื่องยนต์บ้า ๆ บอ ๆ อะไร ๆ เดิน
สั่นสะเทือนไปหมด. แต่ถ้ามันเป็นจิตที่ว่างมันจะเงียบกริบเหมือนไคนาโม
ไคนาโมที่ดีที่สุด หมุนอยู่เงียบ ๆ คุณย้ายจะไม่หมุนด้วยซ้ำไป เงียบกริบแต่มีกำลัง
มหาศาล. นั้นแหละเปรียบจิตว่างกับจิตไม่ว่างคุณเถิด ถ้าจิตมันวุ่นเหมือน
เครื่องยนต์บ้า ๆ บอ ๆ เดินทะเล่สิ่งตั้งตั้งไปอย่างนั้น; แต่ถ้าจิตมันว่าง มันเงียบ
กริบเหมือนไคนาโมชั้นดี มีกำลังสูง เงียบกริบ แต่ชนิดเดียวก็ตายแหละ.
ไคนาโมเป็นตัวอย่างที่ดีว่า เงียบกริบอย่างนั้นแหละ.

หน้าที่ยิ่งสำคัญเท่าไร จงทำหน้าที่นั้น ๆ ด้วยจิตว่าง มีคุณสมบัติยิ่งกว่าจิตชนิดไหน; จะทำอะไรสักชนิดหนึ่ง สำรวมใจให้ว่างเสียก่อน, จะทำอะไร จะลงมือทำอะไร แม้แต่งานเล็กงานน้อยก็สำรวมจิตให้มันว่างเสียก่อน. คนโบราณเขาจะทำอะไร เขาตั้งนะโมก่อน ก็เพื่อสำรวมให้เกิดความว่างแห่งจิตใจ; จะทำอะไรก็นึกถึงพระพุทธเจ้าเสียก่อน แล้วก็จะได้จิตที่ว่างที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำการงาน. เมื่อจะเล่นดนตรี เมื่อจะเล่นกีฬา เมื่อจะทำฝีมือไม้อายมือ เมื่อจะอะไรก็ตาม; สำรวมจิตให้ว่างเสียก่อนแล้วทำไปเถอะ จะได้ผลในอันดับสูงสุดของกิจกรรมนั้น ๆ.

เราทำจิตตามรอยพระพุทธเจ้า ซึ่งได้ตรัสว่า พระองค์อยู่ด้วยจิตว่าง ทั้งเมื่อทำหน้าที่การงาน และเมื่อทรงพักผ่อน. พระพุทธองค์ทรงทำทุกอย่างด้วยจิตว่าง ทั้งที่เป็นการงานในหน้าที่ของพระพุทธเจ้า และเวลาที่ทรงพักผ่อน; เพราะอยู่ด้วยจิตว่างตลอดเวลา. นี่จึงทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง แล้วก็จึงพักผ่อนแท้จริงด้วยจิตว่าง; ก็จะไม่เสียทีที่เป็นพุทธบริษัท นับถือพระพุทธศาสนา ได้สิ่งที่เป็นสิ่งสำคัญสุดยอดของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมืออยู่กับเนื้อกับตัว สำหรับจะเผชิญกับกิเลสหรือความทุกข์ เอาชนะกิเลสและความทุกข์ได้ตลอดเวลา; เรียกว่า สมกับความเป็นพุทธบริษัทแห่งตน.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะมีความรู้ความเข้าใจเรื่องจิตว่าง แล้วนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ สมแก่ความเป็นพุทธบริษัทของตน, มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

หน้าที่ทุกอย่างนั่นแหละ คือตัวแท้ของธรรม

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมแม้ในครั้งนี้อาตมาก็ยังคงกล่าวไป ในชุดที่มีความมุ่งหมายว่า ศีลธรรมจะกลับมา และมีปรมาตธรรมเป็นรากฐาน. ศีลธรรมกลับมาเป็นหลักปฏิบัติ, ปรมาตธรรมกลับมาเป็นเหตุผลของการปฏิบัติ เป็นรากฐานสนับสนุนการปฏิบัติศีลธรรม; แล้วโลกนี้ก็จะมีศีลธรรม, ทุกอย่างก็จะปลอดภัย.

การบรรยายในครั้งที่แล้วมา ก็คาบเกี่ยวกันกับการบรรยายครั้งนี้; คือครั้งที่แล้วมาบรรยายว่า หน้าที่ในทุกกิจกรรม อย่ากระทำด้วยความยึดมั่นถือมั่น.

ต่อมาว่า **เมื่อมีหน้าที่สำคัญ ๆ จงกระทำมันด้วยจิตว่าง**, ส่วนในครั้งนี้อ่า **หน้าที่ทุกอย่างนั้นแหละคือตัวแท้ของธรรมะ** : นี่ก็คือประสงค์จะให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่, และพร้อมกันนั้นก็รู้จักตัวสิ่งที่เรียกว่าธรรมะอย่างถูกต้อง และสมบูรณ์.

ขอให้นึกดูต่อไปว่า เราทำหน้าที่ ๆ กันอยู่ตลอดวัน, ทุกวัน ๆ ทำหน้าที่ที่เป็นหน้าที่ของมนุษย์นะ; ดังนั้น ก็หมายความว่า **เรามีธรรมะกันอยู่ทุกวันทุกคืน ทุกอิริยาบถ เพราะธรรมะคือหน้าที่**. ครั้นเรามีธรรมะกัน ตลอดวันตลอดคืนแล้ว, เราก็มีสิทธิที่จะมีความสุขอยู่ทุกอิริยาบถ ทั้งวันทั้งคืนเช่นเดียวกัน; เพราะว่าความสุขนั้นเกิดจากความพอใจ ที่รู้ว่ามีการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง มีการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องต่อความเป็นมนุษย์ของตน, พอใจ ชื่นใจในความเป็นมนุษย์ของตน ก็เป็นความสุขที่นี้และเดี๋ยวนี้. นี้เรียกว่าเรามีสิทธิที่จะทำได้ ในการที่จะเป็นสุขอยู่ทุกอิริยาบถ ทุกอิริยาบถ; แต่ไม่ค่อยมีใครมองเห็น เอาไปไว้เสียคนละทิศคนละทาง, จึงมีแต่การทำหน้าที่ที่เห็นัดเหน้อย อย่างเบื่อบ่อย ทนทำหน้าที่อย่างเบื่อบ่อย, **ไม่ได้ชื่นอกชื่นใจว่า ได้ปฏิบัติธรรมะแล้วเป็นสุข** : โลกนี้มันจึงไม่มีธรรมะ เพราะความคิดผิด เข้าใจผิด เห็นผิดของคนในโลกล้วนเอง. ถ้ามองเห็นอย่างถูกต้อง ก็จะมองเห็นได้ทันทีว่า **เราทำหน้าที่อยู่ทุกวันทุกคืน เราก็มีธรรมะอยู่ทุกวันทุกคืน; เราก็พอใจในธรรมะอยู่ทุกวันทุกคืน เราก็ควรจะเป็นสุขอยู่ทุกวันทุกคืน ด้วยความที่รู้สึกว่ามีธรรมะอันจะช่วยให้รอดได้**.

พิจารณากันต่อไป ถึงคำว่าหน้าที่โดยละเอียด. **ทำไมสิ่งนี้เรียกว่าหน้าที่** จึงคือ**ตัวแท้ของธรรมะ** ? หน้าที่คือตัวแท้ของธรรมะ, แยกดูออกเป็น ๒ เรื่องก็ได้ ว่า **หน้าที่** เรื่องหนึ่ง, **ธรรมะ** เรื่องหนึ่ง. **ดูที่ตัวหน้าที่** : หน้าที่ก็คือสิ่งที่

ช่วยแก้ปัญหาทุกอย่างในชีวิต จะดับทุกข์ทุกอย่างในชีวิต – ให้รอด. **ธรรมะ** มันก็คือสิ่งที่จะช่วยผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกลงไปในกองทุกข์ คือให้รอด. พูดได้อย่างเดียวกันเลยได้ว่า **ธรรมะคือสิ่งที่ช่วยผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกลงไปในกองทุกข์, หน้าที่ก็คือสิ่งที่ช่วยผู้ที่ทำหน้าที่ไม่ให้ตกลงไปในกองทุกข์;** ในลักษณะอย่างเดียวกันแท้. เรามีผู้ช่วยใน ๒ ชื่อ คือ หน้าที่ก็เป็นผู้ช่วย, ธรรมะก็เป็นผู้ช่วย; แต่เอามารวมเรียกกันโดยสมมติ ภาษาคน คนธรรมดาว่าพระเจ้า พระเจ้าผู้ช่วย พระเจ้าผู้ช่วย.

หน้าที่คือตัวแท้ของธรรมะ

พระเจ้าผู้ช่วย นั้นแหละคือสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ หรือธรรมะ. ถ้าเราไม่ทำหน้าที่, ลองดูใครไม่ทำหน้าที่, ใครมันจะช่วย ไม่มีพระเจ้าไหนมาช่วย; แม้พระเจ้าเกิดใจดีขึ้นมาจะมาช่วย พระเจ้ามาเป็นฝูง ๆ จะมาช่วย ช่วยคนที่ไม่ทำหน้าที่มันก็ช่วยไม่ได้ พระเจ้าก็เก้อกลับไปเท่านั้นเอง. **ไอ้ที่มันจะช่วยได้จริง ๆ ก็คือผู้ที่ทำหน้าที่ ยอมรับว่า หน้าที่เป็นธรรมะคือสิ่งที่ต้องทำเพื่อช่วยให้รอด.**

นี่หน้าที่คือตัวธรรมะ ธรรมะคือตัวหน้าที่; รวมกันแล้วคือสิ่งที่จะช่วยให้รอด ในฐานะเทียบเท่ากันได้กับพระเจ้า ๆ พระเจ้า, พระเจ้าโดยสมมติให้เป็นบุคคลนะ. พระเจ้าอย่างที่เป็นบุคคล มีหน้าที่อย่างบุคคล รู้สึกรู้สียงบุคคลก็เป็นพระเจ้าของคนพวกหนึ่ง. แต่สำหรับพุทธบริษัทนั้น มีพระเจ้ามืดพระเจ้าในฐานะเป็นธรรมะ คือเป็นกฎของธรรมะ ที่จะต้องปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามกฎนั้น ๆ ไม่ใช่ตัวบุคคล. ศาสนาจึงเลยแยกออกเป็น ๒ พวก ว่า พวกที่มีพระเจ้าอย่าง

บุคคลนั้นพวกหนึ่ง, ศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างมิใช่บุคคล นั้นอีกพวกหนึ่ง; เป็น ๒ ความหมายกันอยู่. แต่ทั้ง ๒ ความหมายนี้ก็มุ่งจะช่วยคนด้วยกันทั้งนั้น.

เดี๋ยวนี้เรามาพูดกันโดยตรง อย่างที่เห็นได้ด้วยสติปัญญาธรรมคา ๆ ว่า **หน้าที่นั้นแหละจะช่วย**; หน้าที่ก็คือธรรมะ เพราะฉะนั้น ธรรมะนั้นแหละจะช่วย. **หน้าที่และธรรมะ** คือการปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน ๆ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของตน ทั้งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตัวเอง และเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น. ขอย้ำอีกทีหนึ่งว่า **หน้าที่หรือธรรมะนั้นะ** คือระบบการปฏิบัติ ที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน ๆ, ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ, ทั้งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนเอง และเป็นไปเพื่อประโยชน์ผู้อื่น; นี่ก็คือธรรมะ ในฐานะเป็นพระเจ้า หรือหน้าที่ในฐานะเป็นพระเจ้า; **หน้าที่กับธรรมะจึงเป็นสิ่งเดียวกัน.**

หน้าที่ที่มีการปฏิบัติอยู่ จึงจะเรียกว่าธรรมะ

เฮ้, ทีนี้ ก็จะได้ ดูกันโดยทางภาษา ๆ ในแง่ของอักษรศาสตร์บ้าง. คำว่า **ธรรมะ** ธรรมะในภาษาอินเดียโบราณคือคำบรรพนั้นนะ, คำนี้แปลว่าหน้าที่. ในปทานุกรมที่ถูกต้องในอินเดีย คำว่าธรรมะ ธรรมะเขาแปลว่าหน้าที่ คือ *duty*; ธรรมะคือ *duty* คือหน้าที่. ธรรมะหมายถึงหน้าที่ที่จะปฏิบัติให้ลุล่วงไป, ธรรมะไม่ใช่เป็นเพียงคำสั่งสอนที่อยู่ในรูปของตัวหนังสือ หรือของเสียง เป็นต้น; แต่ **ธรรมะต้องมาอยู่ในรูปของการทำหน้าที่ที่ถูกต้องแก่สถานะของตน ๆ.**

หน้าที่ที่ยังไม่ได้ปฏิบัติมันนะ ไม่ใช่ธรรมชาติ, ต้องเป็นหน้าที่ที่มีการปฏิบัติอยู่อย่างเต็มที่ จึงจะเรียกว่าธรรมชาติ. มีความหมายสำคัญมาก กว้างขวางทั่วไปหมด : คนหรือมนุษย์ ก็ต้องมีธรรมชาติอย่างคน, สัตว์ ก็ต้องมีธรรมชาติอย่างสัตว์, พืชพรรณพฤกษชาติทั้งหลาย ก็ต้องมีธรรมชาติอย่างพืช; คือมีหน้าที่ มีหน้าที่ตามสภาพแห่งตน.

ขอให้มองดูให้ดีเถอะว่า คนมีหน้าที่อย่างไร ทำหน้าที่ของตน เสร็จแล้วก็เป็นคน; ให้ดีขึ้นไปอีก สูงขึ้นไปกว่านั้น ก็เป็นมนุษย์ : ทำหน้าที่อย่างมนุษย์ คือมีจิตใจสูง ทำอะไรอย่างเร็ว ๆ ต่ำ ๆ ไม่ได้ มันมีแต่ทำอย่างสูงก็เป็นมนุษย์. ทำอย่างธรรมดาสามัญทั่วไป ก็เป็นเพียงคน; คนกับมนุษย์นี้ต่างกัน. ฉะนั้น ขอให้ถือว่า หน้าที่ของคน กับหน้าที่ของมนุษย์นั้นอยู่กันคนละระดับ. เอะละ, คนหรือมนุษย์ก็ตาม ต้องมีหน้าที่ซึ่งเรียกว่าธรรมชาติ.

ที่นี้ มาดูสัตว์เดรัจฉาน มันก็ดิ้นรนอยู่ทุกอย่างทุกประการ เพื่อความรอดของมัน; ทำหน้าที่ทุกอย่างเพื่อความรอดของมัน แม้กระทั่งในการสืบพันธุ์อย่าให้สูญพันธุ์ มันก็เป็นหน้าที่ของมัน มันจึงยังคงอยู่. เมื่อทำหน้าที่อย่างถูกต้อง มันก็เป็นอยู่อย่างสงบสุข; อย่างน้อยก็รอดตาย. สำหรับคนนั้น เพียงแต่รอดตายไม่พอ มันต้องดีด้วย, สัตว์เดรัจฉานนั้น ดูเพียงรอดตายก็จะพอแล้ว.

ที่นี้ ต่ำลงไปอีกถึง ต้นไม้ต้นไถ่ พืชพรรณพฤกษชาติทั้งหลาย; พืชเหล่านี้ก็มีหน้าที่ ขอให้คิดดูให้ดี ว่ามันมีหน้าที่ มันต้องทำหน้าที่, ถ้ามันไม่ทำหน้าที่มันก็ต้องตาย. เคยอ่านพบในหนังสือว่า พืชพรรณต้นไม้ต้นไถ่นี้ กลางวันคายแก๊สออกซิเจนทั้งวัน, กลางคืนคายแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ทั้งคืน. ถ้ามันไม่

ทำหน้าที่ทั้งวันทั้งคืนแล้ว มันจะเอามาแต่ไหนคายเล่า; ถ้ามันเป็นจริงอย่างที่ว่านั้น ซึ่งพอจะมองเห็นได้, มันก็แปลว่ามันทำหน้าที่ของมันอยู่ทั้งวันและทั้งคืน ไม่บกพร่องในหน้าที่. มนุษย์เสียอีกที่จะบกพร่องในหน้าที่ของตน, ทำอย่างเสียไม่ได้; ไม่ได้ทำความดีติดต่อกันทั้งวันทั้งคืนนี้. ถ้าเทียบกันในส่วนนี้แล้วจะสู้พืชพรรณพฤกษชาติทั้งหลายก็ไม่ได้, หรือจะสู้แมลง เช่นปลวกและผึ้ง เป็นต้น ก็ไม่ได้ด้วยซ้ำไปกระมัง; ขอให้คิดดูให้ดี. **ทั้งคน ทั้งสัตว์ และทั้งพืช; ๓ ระดับนี้ล้วนแต่มีธรรมะตามสภาพแห่งหน้าที่ของตนของตน.**

ดังนั้น ธรรมะ จึงคือหน้าที่; หน้าที่จึงคือธรรมะ. ที่นี้ อาจจะมีผู้ถามขึ้นมาว่า ถ้าหน้าที่ฝ่ายผิดละ ของพวกโจร พวกอันธพาลละ เขาก็ถือว่าเป็นหน้าที่ของเขา, ก็เป็นธรรมะด้วยเหมือนละสิ? ตอบว่าถูกแล้ว; มันก็เป็นธรรมะ เป็นธรรมะของโจร ธรรมะของอันธพาล. ในภาษาบาลีเรียกว่า **ธรรมะดำ** **กัณห์ธรรม** หรือเรียกว่า **ธรรมะเลว – อกุศลธรรม**. ธรรมที่เป็นบาป เป็นอกุศลก็คงเรียกว่า ธรรม, แต่มันเป็นธรรมฝ่ายผิด ฝ่ายชั่ว; จนในบางครั้งก็เรียกกันเสียอีกอย่างหนึ่งว่า อธรรม. คำว่า อธรรมก็แปลว่าธรรมที่มีโทษธรรม ธรรมะที่ไม่ใช่ธรรมะ คือ อธรรม; ธรรมะจึงคือหน้าที่. ถ้าอันธพาลเขาจะอ้างเอาหน้าที่ของอันธพาลเป็นธรรมะ, ก็ถูกแล้วเอาไป : เป็นธรรมะของอันธพาล, มันก็ต้องมีผลตามแบบของธรรมะอันธพาล; จะมีผลเป็นสันติสุข สันติภาพไม่ได้.

เราไม่ต้องการสิ่งเลวร้ายเหล่านั้น เราจึงต้องมีธรรมะแต่ในฝ่ายที่ถูกต้อง คือเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ไม่ให้โทษแก่ฝ่ายใดเลย. ธรรมะที่แท้คือหน้าที่ที่จะช่วยให้รอด; สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดต้องมีธรรมะ ไม่ว่าจะเป็นคนหรือเป็นสัตว์ หรือเป็นพืช ล้วนแต่มีชีวิตด้วยกันทั้งนั้น, มันก็ต้องมีหน้าที่ มันก็มีธรรมะด้วยกันทั้งนั้น.

ทุกคนต่างต้องมีหน้าที่อยู่แล้ว แต่ต้องมีหน้าที่ที่สูงขึ้นไปอีก

พูดกันถึงเรื่องคนกันดีกว่า ทุกคนต้องมีหน้าที่ คือมีธรรมชาติ. นับตั้งแต่
ว่าคนขอทาน นั่งขอทานอยู่ข้างถนน ก็ต้องมีธรรมชาติของคนขอทาน; ต้อง
ขอทานให้ดีให้ถูกต้องให้หน้าให้ คนเขาจึงจะให้ แล้วการขอทานก็จะช่วยให้เขา
รอด จนกลายเป็นคนไม่ต้องขอทาน. นี่ธรรมชาติของคนขอทาน ก็จะช่วยให้คน
ขอทานรอดจากภาวะแห่งการเป็นคนขอทาน. ที่นี้ ธรรมชาติแห่งกรรมกร แฉวเรือ
จ้าง ถีบสามล้อกวาดถนน ล้างท่อถนนอันแสนจะสกปรกนี้ ถ้าเขาทำไปเฉอะ มัน
ก็เป็นธรรมชาติของกรรมกร. เขาทำไป ๆ ด้วยความพอใจว่าเป็นธรรมชาติที่จะช่วยเขา
ได้ เขาก็จะค่อยรอดจากภาวะแห่งกรรมกรไปสู่ภาวะอย่างอื่น ซึ่งไม่ต้องเหน็ด
เหนื่อยมากถึงอย่างนั้น กรรมกรก็ต้องมีธรรมชาติของกรรมกร.

สามัญชนคนทั่วไป ก็ต้องมีธรรมชาติตามหน้าที่ของตน. เป็นคนค้าขาย
เป็นคนทำไร่ ทำนา ทำสวน อะไรก็สุดแท้; ทำหน้าที่ของตนอย่างพอใจ สนุกไป
ในการทำหน้าที่ ไม่เท่าไรก็จะพ้นจากภาวะที่ต่ำ คือเลื่อนขึ้นไป เลื่อนขึ้นไป ไปสู่
ภาวะของคนมั่งมี. เอ้า, คนมั่งมีก็ต้องทำหน้าที่ของคนมั่งมี ไม่ใช่ว่าเป็นคนมั่งมี
แล้วไม่ทำหน้าที่. ถ้าคนมั่งมีแล้วไม่ทำหน้าที่ เดี่ยวความมั่งมีก็จะหมดไปเท่า
นั่นเอง. ที่นี้ แม้พระราชามหากษัตริย์ทั้งหลายทั้งปวง ก็ต้องทำหน้าที่ของท่าน
จึงจะคงความเป็นราชา มหากษัตริย์ไว้ได้. ที่นี้ เป็นจักรพรรดิ เหนือพระราช
ทั้งหลาย ก็มีหน้าที่ มีหน้าที่ของพระจักรพรรดิ เป็นเทวดา ก็มีหน้าที่อย่างเทวดา
เป็นหน้าที่ของเทวดาอย่างไรก็ต้องทำอย่างนั้น. เทวดาชั้นสูง เป็นพรหม ชั้น
พรหมสูงสุด มันก็ต้องทำหน้าที่อย่างพรหมชั้นสูงสุดตามสถานะของตน.

ชีวิตทุกระบบ ทุกชนิดทุกระดับ ล้วนแต่มีหน้าที่ หน้าที่, หน้าที่ก็เป็นธรรมะ; ก็เป็นธรรมะหนึ่ง ๆ ตามสมควรแก่ชั้นของตน.

ขอให้มองเห็นความจริงข้อนี้ว่า ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ. หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่; เดียวนี้มาเรียกเป็นภาษาธรรมดาภาษาไทยง่าย ๆ ว่าหน้าที่. ถ้าเรียกเป็นธรรมะ ก็เป็นภาษาอินเดีย แล้วเป็นภาษาโบราณเก่าแก่ที่สุดก่อนพุทธกาล ก่อนอะไรเสียอีก; ตั้งแต่มนุษย์รู้จักสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ แล้วก็หลุดปากออกมาว่าหน้าที่ ๆ, ซึ่งเป็นภาษาที่นั่นในสมัยนั้นว่า ธรรมะ ธรรมะ ธรรมะ – หน้าที่ หน้าที่ หน้าที่. มนุษย์เริ่มเห็นว่ามีสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ ที่ต้องทำไม่ทำไม่ได้ แล้วก็บอกต่อ ๆ กันมา เป็นหน้าที่อย่างนั้น ๆ; แล้วสูงขึ้นเป็นลำดับ ๆ หน้าที่สูงขึ้นมา ๆ : หน้าที่ของคนธรรมดา, สูงขึ้นมาจนเป็นหน้าที่ของพระอริยเจ้า มีหน้าที่ที่จะต้องบรรลุมรรค ผล นิพพาน ก็เป็นหน้าที่ ยังคงเป็นหน้าที่.

หน้าที่คือชีวิต ไม่ทำหน้าที่ก็ไม่มีชีวิต

ท่านมองดูให้ดี ท่านจะมองเห็นได้ด้วยตนเอง ว่า หน้าที่คือชีวิต เพราะถ้าไม่มีหน้าที่ มันก็คือไม่มีชีวิต, ถ้าไม่ทำหน้าที่มันก็ไม่อาจมีชีวิต; เพราะฉะนั้นหน้าที่นั่นแหละคือตัวชีวิต. ชีวิตอยู่ได้ด้วยหน้าที่ หรือเป็นการทำหน้าที่, มีชีวิตอยู่ในตัวหน้าที่ที่ทำ. มองสูงขึ้นมาหน่อยว่า หน้าที่นั่นคือความรอด หน้าที่นั่นคือความรอด; ถ้าไม่ทำหน้าที่มันก็ไม่รอด คือมันไม่รอดจากความตาย มันไม่รอดจากความทุกข์. มองขึ้นมาอีกก็ หน้าที่คือตัวศาสนา; ศาสนาอย่าเอาเป็นเรื่องลม ๆ แล้ง ๆ เป็นเรื่องขลัง เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์อะไรไปเสีย; ให้ถือว่าตัวหน้าที่

คือตัวศาสนา, ตัวปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา นั้นแหละคือตัวศาสนา. หน้าที่อย่างนั้น เรียกว่าตัวศาสนา. จนกระทั่งว่า ถ้าชอบพระเจ้า, ก็มีหน้าที่ ๆ นั้นแหละเป็น พระเจ้าที่แท้จริง ที่ช่วยได้จริง ช่วยอยู่ในตัวมันเอง. การทำหน้าที่ก็คือการทำการ ช่วยตนเอง, การปฏิบัติธรรมะก็คือการช่วยตนเอง.

สรุปความว่า หน้าที่นั้น คือการเคลื่อนไหว เพื่อกระทำความรอด; การเคลื่อนไหวเพื่อกระทำความรอด การกระตุกกระดิกเคลื่อนไหวไปเพื่อทำความ รอด; นั่นคือหน้าที่หรือธรรมะ. กระทำความรอด ในที่นี้หมายถึงรอดทั้ง ๒ ความหมาย. ผู้มีสติปัญญาสมบูรณ์ จะเห็นความรอดว่ามีอยู่ ๒ ชั้น หรือ ๒ ระดับ : ชั้นที่ ๑ คือ รอดทางกาย ทางวัตถุ คือรอดชีวิต มีร่างกายดี มีอนามัยดี เข้มแข็งดี รอดทางวัตถุ, นี้รอดทางกาย; ที่นี้ รอดทางจิตรอดทางวิญญาณ ก็คือ ไม่มีกิเลส ไม่มีความทุกข์มาครอบงำเบียดเบียนขำยี้ พ้นจากอำนาจของกิเลสและ ความทุกข์ นี้เรียกว่า รอดทางจิตทางวิญญาณ. มันมีอยู่ ๒ รอด; แต่ถึงอย่างไรก็ ดีทั้ง ๒ รอดนั้นมันมีได้เพราะการทำหน้าที่ หรือเพราะการปฏิบัติธรรมะนั้นเอง. นี่หน้าที่ หน้าที่คือการเคลื่อนไหวเพื่อกระทำความรอด.

หน้าที่เป็นสิ่งที่กฎธรรมชาติบังคับให้ทุกชีวิตต้องทำแม้พระเจ้า

ที่นี้ ดูอีกแง่หนึ่งว่า หน้าที่ คือสิ่งที่กฎของธรรมชาติบังคับให้สิ่งที่มี ชีวิตทุกชนิดต้องทำ. สิ่งใดที่กฎธรรมชาติอันสูงสุดบังคับให้สิ่งมีชีวิตทุกชนิดต้อง ทำ; สิ่งนั้นคือหน้าที่ หรือธรรมะ. ถ้าเขาติดพระเจ้าที่เป็นบุคคล ก็ว่าพระเจ้า บังคับให้ทำเพื่อให้ทำหน้าที่; เขาพระเจ้าบังคับให้ทำหน้าที่. แต่ดูอย่างธรรมดา

สามัญ ทางธรรมชาติที่ว่า สิ่งที่ถูกของธรรมชาติอันเด็ดขาด บังคับให้สิ่งที่มีชีวิต ทุกชนิดต้องทำ; นั่นแหละคือธรรมะ หรือหน้าที่.

ขอให้ดูให้ดีว่า แม้แต่เซลล์หนึ่ง ๆ, เซลล์ เซลล์ที่มองด้วยตาไม่เห็น ก็ได้ จนกระทั่งเซลล์ที่มองเห็นด้วยตานี้ ว่าในแต่ละเซลล์ทุก ๆ เซลล์มันก็มีหน้าที่ เซลล์ทุก ๆ เซลล์ประกอบหน้าที่, ทำหน้าที่แล้วก็เกิดหน้าที่ระหว่างกลุ่มของเซลล์, แล้วก็รวมกันก็เป็นหน้าที่ของอวัยวะส่วนหนึ่ง ๆ ของร่างกาย. ร่างกายประกอบอยู่ ด้วยเซลล์ก็มากน้อย ก็โกฏิกี่ล้านก็สุดแท้เถอะ; ทุกเซลล์ทำหน้าที่ มันก็เป็น ธรรมะของเซลล์ ธรรมะของหน้าที่. ส่วนของร่างกายประกอบอยู่ด้วยเซลล์ ก็ แปลว่า มันทำหน้าที่กันอยู่ในเนื้อในตัวในคนคนหนึ่ง. ทุก ๆ เซลล์ทำหน้าที่ นั่น คือธรรมะ คือเพื่อทำความรอด.

เฮ้า, จะพูดเลยไปถึงว่า ต่อให้เป็นพระเจ้า : แม้พระเจ้าทุกพระเจ้ายก ต้องทำหน้าที่; ถ้าพระเจ้าไหนไม่ทำหน้าที่ พระเจ้านั้นจะต้องตาย คือหมดไป จากความนับถือของคน ไม่มีความหมายอะไร ถ้าพระเจ้าไม่ทำหน้าที่; จะเรียกว่า มีกฎธรรมชาติอันหนึ่งบังคับให้ แม้แต่พระเจ้ายกก็ต้องทำหน้าที่ ต้องทำหน้าที่ มิฉะนั้น พระเจ้าเองนั่นแหละจะตาย เพราะไม่ทำหน้าที่ของพระเจ้า. หน้าที่จึงมี ความหมายที่สำคัญที่สุด คือช่วยให้รอดทั้ง ๒ ความหมาย.

หน้าที่ คือความมีค่าของบุคคลนั้น

เฮ้า, ดูอีกสักทิศทางหนึ่งก็ว่า หน้าที่นั่นแหละ คือคุณค่า หรือค่า หรือ ความมีค่า ของสิ่งนั้น ๆ ของบุคคลนั้น ๆ. ค่าของคน หรือค่าของสัตว์ หรือค่า

ของพืช หรือค่าของวัตถุใด ๆ, มันก็คือหน้าที่ของสิ่งนั้น ๆ เป็นหน้าที่ที่ปฏิบัติแล้วเกิดผลได้ มีผลได้ มันจึงมีค่า; ฉะนั้น ค่าใด ๆ ของสิ่งใด ๆ ของบุคคลใด มันก็คือธรรมชาติ คือหน้าที่.

ดังนั้น หน้าที่นั้นคือสิ่งที่เราต้องรู้จัก คือสิ่งที่เราต้องปฏิบัติ คือสิ่งที่ต้องสอนบอกต่อ ๆ กันไป; แล้วทุก ๆ คนต้องปฏิบัติให้มีผล ให้เกิดผลขึ้นมา และให้ได้รับผล. ขออย่าอีกทีหนึ่งว่า ย้ำเพราะความสำคัญนะ มันมีความสำคัญ จึงต้องขออย่าว่า หน้าที่คือสิ่งที่เราต้องรู้จัก, คือสิ่งที่เราต้องปฏิบัติ, คือสิ่งที่เราต้องบอกสอนต่อ ๆ กันไป, คือสิ่งที่ทุกคนต้องรวมกันปฏิบัติให้มีผล แล้วทุก ๆ คนต้องได้รับผลของหน้าที่ มิฉะนั้นต้องตาย คือตายทางกายก็ได้ ตายทางจิตก็ได้. นี้ความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่มันมีอย่างนี้, ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่มันมีอยู่อย่างนี้; ที่ไหนมีการทำหน้าที่ ที่นั่นมีธรรมชาติ, ที่ไหนไม่มีการทำหน้าที่ ที่นั่นไม่มีธรรมชาติ. ถ้าในโรงเรียน ในโบสถ์ ในวัดวา ไม่มีการทำหน้าที่ ธรรมะก็ไปอยู่เสียกลางทุ่งนาโน้น. ขอยืนยันว่า ถ้าในวัดในโบสถ์ไม่มีการทำหน้าที่ที่ถูกต้องของพระพุทธศาสนา แล้วธรรมะก็หนีไปอยู่เสียกลางทุ่งนา เขาไถนากันอยู่โครม ๆ เขาขุดดิน ทำสวน ทำอะไรกันการงาน ประกอบอาชีพกันอยู่ที่โรงงานที่ไหนก็ได้; นั้นธรรมะมันไปอยู่เสียที่โน่น ไม่ไปอยู่ในโบสถ์ ในวัดหรอก. ฉะนั้น ในโบสถ์และในวัดต้องรู้จักจัด รู้จักทำให้มีการกระทำหน้าที่ที่ถูกต้อง. ถ้ามีแต่นั่งเล่นเฉยเมย นิ่งขอร้องอ่อนนวยนาดอย่างหนึ่งอยู่ ไม่มีการทำหน้าที่ ในโบสถ์นั้นไม่มีธรรมชาติ ที่หน้าประธาน หน้าพระประธานในโบสถ์นั้นไม่มีธรรมชาติ เพราะธรรมะวิ่งหนีไปอยู่เสียกลางทุ่งนา ที่ทำหน้าที่กันอยู่อย่างเหง้อไหลโคลงโยกกลางแดดกลางฝนอะไรก็ทำหน้าที่อยู่อย่างสนุกสนาน.

นี่แหละขอให้คิดดูดี ๆ ว่า หน้าทีมนั้นคือธรรมะ ธรรมะอยู่ที่หน้าที่. มีหน้าที่ก็คือมีชีวิต มีหน้าที่ก็คือมีชีวิต มีความรอด มีศาสนา มีพระเจ้าที่แท้จริง คอยช่วย; มีหน้าที่ก็คือมีการกระทำที่ถูกต้องแล้ว ตามที่กฎของธรรมชาติต้องการ ให้กระทำ เพื่อความอยู่รอดของตน ๆ ในทุก ๆ ความหมาย คือรอดทั้งทางกาย และรอดทั้งทางจิต.

พอที่จะสรุปความได้แล้วว่า ขอให้ทุกคนทุกท่าน มีหน้าที่อยู่กับเนื้อ กับตัว แล้วความรอดก็จะเป็นของท่าน; ให้เนื้อให้ตัวนี้ ทั้งเนื้อทั้งตัวทำหน้าที่ เช่นเดียวกับเซลล์อันละเอียด ทุก ๆ เซลล์ในร่างกายคนทำหน้าที่อยู่ทุกเซลล์ แล้วคนที่เคลื่อนไหวได้ ก็ทำหน้าที่ของคนอยู่ ทุกเวลา ทุกสถานที่. นี่ขอให้มีหน้าที่อยู่กับเนื้อกับตัวอย่างนี้; แล้วความรอดทุกชนิดก็จะเป็นของบุคคลนั้น เป็นของบุคคลนั้น. รอดทางกาย รอดทางวัตถุ ก็คือไม่มีปัญหา ยุ่งยากลำบากใด ๆ ทางกาย ทางวัตถุ และรอดชีวิตอยู่ด้วย มีชีวิตอยู่ด้วยพลังสติปัญญา อนามัยพร้อมที่จะทำหน้าที่; และเมื่อรอดชีวิตอยู่ด้วยแล้ว ก็ทำอีกต่อไป จนรอดทางจิตทางวิญญาณ ประพฤติกระทำอย่างถูกต้อง ก็เลสเกิดไม่ได้. เมื่อกิเลสเกิดไม่ได้ ความทุกข์ มันก็เกิดไม่ได้; เมื่อไม่มีความทุกข์แล้วคนเราก็เรียกว่าหมดปัญหา; มันทึที่สุดอยู่ที่ไม่มีความทุกข์ อย่าไปหลงในความสุข หลงความสุข บ้าสุข เมาสสุข มันก็จะเกิดกลับเป็นปัญหาขึ้นมาอีก. หมดทุกข์เพียงอย่างเดียวหมดทุกข์สิ้นเชิง แล้วก็เป็นอย่างสบายอย่างสะอาดอย่างเกลี้ยงเกลา อย่างเป็นอิสระ อย่างว่างไปจากปัญหาทุก ๆ อย่างทุก ๆ ประการ; มีชีวิตอยู่ด้วยความว่างจากปัญหาทุก ๆ ประการ.

มีแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองได้ด้วยทุกคนทำหน้าที่

นี่แหละ ถ้าเราจะสร้างสรรค์อะไรกันขึ้นมา ให้เป็นที่พอใจยอมรับได้แก่ทุกฝ่าย นำเคารพนับถือแล้ว จงพากันทำหน้าที่เถิด ทำหน้าที่อย่างเดียวกันนั้น ทำหน้าที่ของตน ๆ ให้ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ของตน ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ ทั้งเพื่อประโยชน์ตนเองและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ตนเองได้รับสันติสุข สังคมได้รับสันติภาพ มีทั้งสันติสุขและสันติภาพ เพื่อตนเองและสังคมแล้ว มนุษย์ก็จะหมดปัญหา.

ถ้าเราจะมีแผ่นดินธรรม เพื่อแผ่นดินทองกันบ้าง, เราก็อย่ามีแผ่นดินธรรมกันแต่ปากพูด; จงมีแผ่นดินธรรมคือหน้าที่ หน้าที่ที่ปฏิบัติแล้วอย่างถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ของตน ทุกชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ ดังที่กล่าวแล้ว. ถ้าเรามีแผ่นดินธรรมกันแต่ปาก, เราก็มีแผ่นดินทองกันแต่ปากอีกแหละ มันก็เลยเป็นเรื่องลม ๆ แล้ง ๆ กันไปเสียทั้งแผ่นดินธรรมและแผ่นดินทอง.

นี่ขอให้เรามีแผ่นดินธรรมที่แท้จริง, แล้วเราก็มีแผ่นดินทองได้แท้จริง; สำเร็จได้ด้วยการที่ทุกคนทำหน้าที่ บูชาหน้าที่ รู้สึกเป็นสุขในการทำหน้าที่ แล้วก็มีความสุขเสียตั้งแต่เมื่อกำลังทำหน้าที่ เป็นความสุขที่แท้จริงไม่ต้องใช้เงิน และทำให้เงินเหลือ. ทำหน้าที่เถิด ทำหน้าที่เถิด แผ่นดินธรรมจะสมบูรณ์ขึ้นมา, แล้วก็ทำให้มีเงินเหลือเป็นแผ่นดินทอง สำหรับสะดวกสบายอย่างอื่นอีกต่อไป.

ทั้งหมดนี้มันจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกระทำไปใน “แผ่นดินไท”; ขออย่าแผ่นดินไท : แผ่นดินไท คือเป็นอิสระจากความโง่ เป็นอิสระจากความชักจูง

ของกิเลส เป็นตัวของตัวของสติปัญญา สามารถที่จะทำหน้าที่ได้อย่างไม่มีบกพร่อง
ผิดพลาด.

ขอให้ทุกคนบูชาหน้าที่ของตน ยกมือไหว้ตนเองเมื่อสมบูรณ์ด้วยหน้าที่,
มีชีวิตพอใจอยู่ในตัวเอง คือในตัวการกระทำหน้าที่ของตน เคารพตนได้; ดังนี้แล้ว
จงเป็นสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

กิจกรรมของหมู่คณะ ต้องมีสิ่งที่เรียกว่า “สามัคคี”

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ ก็ยังคงเป็นไปในความมุ่งหมายที่ว่า **ปรมัตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว**, คือว่าความรู้ในชั้นปรมัตถ์กลับมา เป็นรากฐานของการปฏิบัติในขั้นของศีลธรรม; นี่เป็นเรื่องที่จะต้องมองให้เห็น ในลักษณะที่เป็นเรื่องทั่วไปทุก ๆ เรื่อง; และหัวข้อที่จะบรรยายนั้น ก็สืบต่อกันมาตามลำดับ เช่นในครั้งที่แล้วมาว่า **หน้าที่ทุกอย่างนั้นแหละคือตัวธรรมะ**, ครั้งนี้ว่า

ถ้าเป็น

กิจกรรมของหมู่คณะ ต้องมีสิ่งที่เรียกว่า “สามัคคี”; ก็ตั้งใจจะพูดเรื่องสามัคคี ซึ่งส่วนมากจะเห็นว่าเป็นเรื่องเด็ก ๆ หรือเป็นเรื่องหญ้าปากคอก. ที่จริงมันก็ไม่ใช่เรื่องหญ้าปากคอก, มันเนื่องไปถึงเรื่องความยึดมั่นถือมั่นในชั้นลึกของจิตใจ เรื่องตัวกูเรื่องของกู; มันจะสามัคคีกันไม่ได้ ถ้ามีความคิดประเภทยึดมั่นเป็นตัวกู-ของกู; จึงนับว่าเป็นเรื่องที่ว่าแม้ผู้ใหญ่ก็ต้องสนใจ ก็จะต้องเข้าใจ จะต้องแก้ปัญหาเหล่านี้ให้ได้.

ในขั้นแรกที่สุดนี้ อยากจะพูดว่า สิ่งที่ทำได้ยากที่สุดในโลกเวลานี้ นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า “สามัคคี”. สามัคคีเป็นสิ่งที่กำลังทำได้ยากที่สุดในโลกนี้; โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมการจัดโลกให้มีสันติภาพ เราหาความสามัคคีกันไม่ได้ในระหว่างประเทศทั้งหลาย หลายสิบหลายร้อยประเทศที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก. เราหาความสามัคคีในระหว่างประเทศเหล่านี้ไม่ได้ ก็เลยจัดโลกให้มีสันติภาพไม่ได้; หาความสามัคคีได้อย่างยากเย็นเหลือเกิน เพราะว่าโลกมันใหญ่เกินความควบคุม เกินที่จะควบคุมได้. ควบคุมกันไม่ได้ พวกกันไม่รู้เรื่องประสานงานกันไม่ได้ มันก็เลยไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “ความสามัคคี”.

ถ้ามีความสามัคคีรู้จุดมุ่งหมายของความเป็นมนุษย์ตรงกันหมดแล้ว โลกนี้ก็จะพวกกันรู้เรื่อง จะตกลงกันได้ จะพร้อมใจกันกระทำสิ่งทุกอย่าง ให้เป็นไปเพื่อความสงบสุขของโลก. ดูเถอะ แม้แต่คำว่า “สามัคคี” ก็ไม่ใช่เรื่องของเด็ก ๆ เสียแล้ว; แต่มันก็เป็นทุกเรื่องแหละ นับตั้งแต่เรื่องของเด็ก ๆ ขึ้นไปจนถึงเรื่องของผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่, แม้กระทั่งเรื่องเทวดาในสวรรค์ก็ยังไม่ค่อยจะสามัคคีกัน.

ความจริงของธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับความสามัคคี

ที่นี้ ก็จะคู่กันถึง ความจริงของธรรมชาติอันเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า “ความสามัคคี”. สามัคคี การรวมกัน รวมกำลังกัน กำลังกายกำลังใจ รวมกันเพื่อจะทำสิ่งที่ยากให้สำเร็จได้โดยง่าย; นี่มันเป็นสิ่งจำเป็นของคน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคม เป็นสัตว์สังคม. ถ้าสามัคคีกันไม่ได้ ก็ไม่มีสังคมที่สงบสุข. และมันเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่ง ของสิ่งที่มีชีวิต : บรรดาสัญชาตญาณมันเป็นสิ่งที่มีอำนาจบังคับชีวิต หรือสัตว์ทั้งหลายที่อยู่กันเป็นหมู่เป็นกลุ่ม ให้เป็นไปตามนั้น โดยไม่ต้องรู้สึกตัว. สัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน มันก็ให้เกิด สัญชาตญาณแห่งความเห็นแก่ตน สัญชาตญาณแห่งการรักษาตน สัญชาตญาณแห่งการรวมกันเป็นหมู่ เพื่อต่อสู้อันตราย เป็นต้น.

ความสามัคคีที่ถูกต้องที่พอดี ก็เป็นเรื่องของสัญชาตญาณ; แต่เราทำไม่ได้ก็กลายเป็นเรื่องแตกสามัคคี หรือสามัคคีกันทำสิ่งที่ชั่วร้าย, คือต่างร่วมกันเพื่อเอาประโยชน์ของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตน ก็เป็นสามัคคีที่เป็นอาชญากรรมอยู่ในโลกนี้.

การรวมกันเป็นหมู่หรือความสามัคคีนี้ ส่วนใหญ่ก็เพื่อความปลอดภัย; สัญชาตญาณบังคับสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นฝูง เป็นโขลง, แล้วก็มีความปลอดภัยได้ง่าย.

ที่นี้ ถ้าดูไปอีกก็ว่า มันเป็นเรื่องความสะดวกคายในการทำหน้าที่การทำงาน ในการหาอาหาร; แม้ที่สุดแต่ในการหาอาหาร สังเกตเห็นปลาชนิดที่มันกิน

ปลาเล็กเป็นอาหาร ไอ้ปลาๆ เหล่านั้นต้องมาพร้อมกันหลาย ๆ ตัว ล้อมหน้า ล้อมหลังทั่วไปหมด จึงจะสามารถกินปลาตัวเล็กได้. ถ้าตัวต่อตัวไม่มีทางได้ มันหลบหลีก; แต่ถ้ามาพร้อมกันหลายตัว ประคากันเข้ามาทั้งข้างหน้าข้างหลัง มันก็ตกเป็นเหยื่อของปลา.

การหาอาหารของชาวบ้านพวกที่ไปล้อมปลา ต้องไปกันหลายคน หลายสิบคน ล้อมกันเต็มหนอง. ถ้าล้อมคนเดียว ทั้งวัน ทั้งวัน มันก็ไม่ได้, ปลามันก็หลบไปเสีย ไม่มีทางจะได้; แต่ถ้าได้ร่วมกันทำพร้อมกันหลายคน หลายสิบคน ปลาไม่มีทางที่จะหลีกไปไหน, มันก็ได้กันทุกคน; เรียกว่าความสามัคคี สะดวกคายในการทำงาน, โดยเฉพาะการหาอาหารตามธรรมชาติ.

ในการทำงานนั้น ก็ไม่ต้องพูดถึงอะไรนัก เพราะเห็นกันอยู่แล้วเป็นธรรมดาว่ามาช่วยกัน, เป็นขนบธรรมเนียมมาแต่โบราณกาล ก็ช่วยกัน; อย่างใครมีงานหนัก ก็ทุกบ้านทุก... นั่นมารวมกัน. แม้แต่การเกี่ยวข้าวอย่างสามัคคี ก็ทำได้ดีอย่างสนุกสนานด้วย ได้ผลดีด้วย เร็วด้วย. นี่แหละเรียกว่า สะดวกคายในการทำงาน การหาอาหาร. สัตว์หลายชนิดรอดอยู่ได้ด้วยการรวมกันเป็นหมู่ สัตว์บางชนิดต้องรวมกันเป็นหมู่ จึงจะต่อสู้สัตว์ร้ายที่เป็นศัตรูของพวกมันได้; เรียกว่าธรรมชาติให้สัญชาตญาณแห่งการรวมกันเป็นหมู่ อยู่กันเป็นหมู่มาแล้ว เพื่อคุ้มครองสัตว์เหล่านั้น.

ทีนี้ จะดูละเอียดลงไปอีกนิดหนึ่งว่า การรวมกันเป็นหมู่นั้นนะ ถ้ารวมกันเป็นหมู่เมื่อใด ก็ทำให้เกิดสิ่งทีเรียกว่า ความสามัคคีขึ้นมาโดยอัตโนมัติ ไม่มากก็น้อย. เกิดการรวมกันเป็นหมู่เมื่อใด ก็จะเกิดสามัคคีขึ้นมา, หรือจะพูดว่า

จำเป็นต้องเกิดสามัคคีขึ้นมา. ถ้ารวมกันเป็นหมู่เมื่อใด ก็จำเป็นต้องเกิดสามัคคีขึ้นมา; มิฉะนั้น ก็จะกลายเป็นที่เรียกว่ากลียุค คือเลวร้ายที่สุด : เห็นแก่ตนแล้วก็ คงข่มเหงแย่งชิงกัน เบียดเบียนกัน เอาเปรียบกัน จนทำลายกันเอง ทำลายกันเอง แม้พี่น้องญาติโยม ญาติกาภัน มันก็ยังทำร้ายกันได้. เมื่อ รวมกันเป็นหมู่ จำเป็น จะต้องมีสิ่งทีเรียกว่า “สามัคคี”.

ดูสามัคคี โดยพยัญชนะ และโดยอรรถะ

ที่นี่ ก็จะดูถึงสิ่งทีเรียกว่าสามัคคี สามัคคีคืออะไร ทีจริงใคร ๆ ทีพอจะรู้ว่า สามัคคีคืออะไร แต่อยากจะทำให้ดูให้ละเอียดยิ่งขึ้นไป เพื่อการศึกษา ก็จะแยกดูเป็น ๒ อย่าง; คือ ดูโดยพยัญชนะ โดยทางตัวหนังสือ. คำว่า สามัคคี คำนี้ แปลว่า มียอดเสมอกัน ก็ได้ มียอดร่วมกัน ก็ได้. สามัคคีมียอดสุดเสมอกัน คือ เข้ากัน กลมเกลียวกัน; ทีคือมีสิ่งสูงสุดหรือจุดมุ่งหมายกลมเกลียวกัน หรือจะว่า ร่วมกันก็ได้. เมื่อมียอดเสมอกัน ทีหมายความว่า มันไม่มีการขัดแย้งกัน มีความคิดเห็นอย่างเดียวกัน มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน; นอกจากอย่างเดียวกันแล้ว ยังรวมเข้าเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่ใช่แยกกระจายกันอยู่; นี่จึงจะเรียกว่าเป็นสามัคคี โดยพยัญชนะ – โดยตัวหนังสือ. จะเห็นได้ว่า ทุกอย่างทีร่วมกัน จะมีจุดประสงค์มุ่งหมายเดียวกัน; เช่นว่า ร่างกายของคนเรานี้ ประกอบด้วยส่วนประกอบหลายสิบอย่าง, จะเรียกว่า ๓๒ อย่างก็ได้ หรือมากกว่านั้นก็ได้, แต่แล้วก็ต้องสามัคคีกัน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต้องทำงานเข้ากันได้ ร่วมกันได้, ขน ผม เล็บ ฟัน หนัง อะไรต่าง ๆ ทุกส่วนทีประกอบขึ้นเป็นร่างกาย แต่ละส่วน ๆ ต้องสัมพันธ์กัน

สามัคคีกัน ร่วมกันได้กับส่วนอื่น ๆ ชีวิตมันจึงจะรอดได้. ลองบางส่วนแยกออกไปเท่านั้นแหละ ชีวิตนี้มันก็ตาย; จะเป็นร่างกายของคนที่ดี ร่างกายของสัตว์ก็ดี ร่างของต้นไม้ก็ดี มันก็มีความสามัคคีกันเป็นธรรมชาติพื้นฐาน มันจึงรอดอยู่ได้. นี้เรียกว่าถ้าจะมีสามัคคีแล้ว เราจะต้องมียอดร่วมกัน เสมอกัน; ก็ว่ามันไม่สูงต่ำกว่ากันด้วยความรู้ตึกคินิก ดึกว่า เลวกว่า มันเสมอกันอะไรอย่างนั้น; ยอดเสมอกันด้วย แล้วก็รวมเข้าเป็นอันเดียวกันด้วย เหมือนกับซีกไม้เล็ก ๆ เล็ก ๆ นะ แต่ถ้ารวมกันเป็นมัดเดียว มัดใหญ่แล้ว มันก็แข็งแรงมาก.

ทีนี้ ถ้าจะ **ดูโดยอรรถ** ก็จะได้อรรถว่า มีความหมายอย่างเดียวกันกับคำว่า สหกรรม สหกรรมที่เรารู้จักกันดี. สหกรรม ก็แปลว่า **ร่วมกันกระทำ** **กระทำร่วมกัน** **ร่วมกันกระทำสิ่งเดียวกัน** โดยบุคคลหลายคนหลายสิบคน, มันก็มีความสามัคคีอยู่นั้นแหละ มีความสามัคคีเป็นพื้นฐาน มีความประสงค์เสมอกัน มีความประสงค์เป็นอันเดียวกัน แล้วก็มีการกระทำที่ร่วมกัน; อาศัยคุณธรรมอย่างอื่น เช่น ความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันเป็นต้น หล่อเลี้ยงความสามัคคีไว้. ขอให้เรารู้จักสิ่งจำเป็นหรือสำคัญที่สุด ที่จะหล่อเลี้ยงชีวิตไว้ได้ ก็คือความสามัคคีของส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายนี้; แล้วก็เอาความหมายของความหมายนี้เอาความหมายอันนี้หรือของสิ่งนี้มาใช้ในหลักทั่ว ๆ ไป ว่าถ้าแยกกันก็ตาย ถ้ารวมกันก็อยู่; อย่างนี้เป็นต้น.

ทีนี้ ก็จะดูต่อไป **ดูต่อไปถึงสมุทัย** สิ่งที่จะให้เกิดความสามัคคี; แต่เราจะ **ดูกันให้หมดสิ้น** ให้ทั้งหมดทั้งสิ้นโดยวงกว้าง ฉะนั้น จึงดูได้เป็นหลายอย่าง.

อย่างแรก **สามัคคีเพราะถูกบังคับ**; อันนี้เกือบจะใช้ไม่ได้ หาผลดีได้ยาก สามัคคีเพราะถูกบังคับ. การถูกบังคับนะ จิตใจมันไม่ค่อยจะทำ มันจะเอาผลดีมาจากไหนได้, มันคอยหาโอกาสหลีกเลี่ยง หลบเลี่ยง เอาเปรียบอยู่เสมอ; สามัคคีเพราะถูกบังคับนี้ ไม่ใช่สามัคคีแท้จริง. ทีนี้ ก็ **สามัคคีเพราะมีของล่อหวังผลรางวัล**; สามัคคีชนิดนี้ก็ยังไม่ค่อยจะแท้จริง ยังรวนเรได้โดยง่าย. ทีนี้ ก็ถึง **สามัคคีแท้จริง** คือสามัคคีด้วยความสมัครใจ ด้วยจิตใจที่ประกอบอยู่ด้วยธรรม : เป็นผู้เกิดมาแล้วรู้สึกว่าจะต้องทำอะไรเป็นประโยชน์ เมื่อทำคนเดียวได้น้อย ก็รวมกำลังกันทำ เพื่อจะได้มาก จะได้สูงสุดของการกระทำ ก็เกิดความสมัครใจด้วยจิตใจที่ประกอบไปด้วยธรรม; นี่ก็เป็นสามัคคีที่แท้จริง โดยอาศัยหลักธรรมะพื้นฐานของพุทธบริษัทอย่างหนึ่งก็คือว่า เราทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. นี่ก็เป็นสามัคคีที่แท้จริง เพราะประกอบไปด้วยธรรม, มีรากเหง้ามาจากสิ่งที่เรียกว่าธรรม.

เฮ้, ทีนี้ ก็จะ **ดูกันให้ลึก** ลงไปอีกหน่อยหนึ่ง ถึงรากฐานของ**ความสามัคคีชนิดที่ถูกต้องตามหลักของจริยธรรม :-**

อย่างแรกก็จะมองไปที่ว่า **เรารู้สึกว่าเรามีอุดมคติร่วมกัน**; เรารู้จักความเป็นมนุษย์ของเรา ต้องการจะทำหน้าที่ของมนุษย์ของเรา มีความเป็นมนุษย์ร่วมกัน จะทำความเป็นมนุษย์ให้ถึงที่สุด ก็เลย **มีอุดมคติร่วมกัน**. ถ้าอย่างนี้แล้วก็สามารถจะจัดโลกทั้งโลกได้ ถ้าทุกคนมีความรู้สึกอย่างนี้ มีอุดมคติร่วมกันเป็นข้อแรก.

ที่นี้ข้อถัดมาก็ มีความเข้าใจอันถูกต้อง มีสัมมาทิฐิ; เข้าใจถูกต้องว่า อะไรเป็นอย่างไร อะไรถูกต้องอย่างไร พอได้อย่างไร. มีความเข้าใจอันถูกต้อง เป็นรากฐาน; มิใช่ด้วยความยึดมั่นถือมั่นด้วยศรัทธา ด้วยอุปาทานเป็นตัวตนเป็นของตน เป็นตัวกู เป็นของกู, นั้นเรียกว่ามันไม่มีความเข้าใจอันถูกต้อง.

แล้วข้อถัดไปก็จะเห็นว่า เรามีประโยชน์อันพึงปรารถนาาร่วมกัน คือ ความดับทุกข์สิ้นเชิงด้วยกัน มีความปรารถนาาร่วมกัน, เลยไปถึงว่ามีศีลธรรมประจำใจ. ไม่มีความเห็นแก่ตนแล้ว มันก็จะเห็นแก่ผู้อื่นโดยอัตโนมัติ. ยึดมั่นความเห็นแก่ตนหรือของตน นั้นมันทำให้เห็นแก่ตนเสียหมดสิ้น; จิตใจไม่เหลือไปไว้สำหรับจะเห็นแก่ผู้อื่น. ถ้าไม่เห็นแก่ตนมันก็มีจิตใจเหลืออยู่สำหรับจะไปเห็นแก่ผู้อื่นโดยอัตโนมัติ; ดังนั้น ก็ถือหลักธรรมะสูงสุดได้โดยง่ายว่า เราเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ก็เลยเกิดความรักความสามัคคีเต็มทีขึ้นมา.

ที่นี้ **เครื่องหล่อเลี้ยงสามัคคี** เครื่องหล่อเลี้ยงสามัคคี; ถือตามหลักในพระบาลีก็มีอยู่ว่า :-

ทาน คือ การให้ปัน; การให้ปันวัตถุปัจจัยแก่ชีวิต : ให้ปันอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค; เหล่านี้ก็เรียกว่าการให้ปัน ก็เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงสามัคคี.

ปิยวาจา – พุดจาไพเราะ แสดงความเป็นมิตรโดยแท้จริง เลยไปถึงความเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย; พุดด้วยวาจาชนิดนั้นแหละ เป็นปิยวาจาที่สุด ก็หล่อเลี้ยงสามัคคี.

อีกอย่างหนึ่ง **สมานัตตตา** – การวางตนเสมอกัน; ไม่ยกตนข่มท่าน, เสมอกัน แล้วก็ไม่วางตนลงเกินจำเป็น จนเกินระดับที่ก่อให้เกิดอาการขัดขวางกัน. สมานัตตตา – มีตนเสมอกัน คือเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน, มีปัญหาอย่างเดียวกัน มีหัวอกอย่างเดียวกัน มีศัตรูร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน จนเรียกว่า มันเสมอกัน.

ข้อสุดท้ายเรียกว่า **อตฺตจริยา** – ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันและกัน; สิ่งใดเป็นประโยชน์ก็ประพฤติต่อกันและกัน. สิ่งนี้เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงสามัคคี.

ทีนี้ ก็ดูไปในทางตรงกันข้ามบ้าง ว่า **ศัตรูของสามัคคี**. ศัตรูของสามัคคี คือความเห็นแก่ตน แล้วก็เลยไปเป็นการกระทำอย่างอื่น เช่น การเอาเปรียบ การลบหลู่กัน; นี่เป็นศัตรูของสามัคคี. ยึดมั่นถือมั่นอย่างแรงกล้า ยึดมั่นว่าตัวตนเป็นอหังการ ก็จงหอง, อหังการก็จงหอง, มมังการก็หวงแหน; อหังการก็จงหอง ขอมไม่ได้ ลดลงไม่ได้, มมังการก็หวงแหนของกู; อหังการก็กูตัวกู, มมังการก็ของกู. ถ้าเป็นอหังการ ก็จงหองขอมไม่ได้, ถ้ามมังการ ก็หวงแหนให้ปันอะไรไม่ได้; แล้วก็เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว เอาเปรียบ คอยจ้องที่จะเอาเปรียบ. งานสหกรณ์เป็นไปไม่ได้ก็เพราะมีความเห็นแก่ตัว คอยจ้องที่จะเอาเปรียบ; ไม่เท่าไรสหกรณ์นั้นก็ล้ม, สมาคมนั้นก็ล้ม. นี่ศัตรูของสามัคคี ระวังไว้ให้ดี มีมูลมาแต่สิ่งลึกลับ คือความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตน แล้วก็เห็นแก่ตน แล้วก็ออกมาเป็นจงหองพองขน เป็นหวงแหน อิจฉาริยา หวงหิง กระทบฆ่ากันตาย; นี้เรียกว่า ศัตรูของสามัคคี.

เฮ้อ, **คุณผลของสามัคคี** กันอย่างที่ว่า คนทั่วไปก็จะพอมองเห็นได้. ผลของสามัคคี คือจะทำให้สิ่งที่หนักนั้นกลายเป็นของเบา, จะทำให้สิ่งที่ยาก

กลายเป็นของง่าย, จะกระทำสิ่งที่ช้า ทำได้ช้าให้กลายเป็นของเร็ว หรือทำได้เร็ว. คิดดูเถอะว่า มันจะน่าชื่นใจ น่าพอใจสักเท่าไร : ของหนักกลายเป็นของเบา ของยากกลายเป็นของง่าย ของช้ากลายเป็นของเร็ว; นี่ผลของสามัคคีเมื่อโดยพื้นฐาน. รวมความแล้วก็ทำให้กลมเกลียวกัน รอดอยู่ได้โดยพร้อมหน้ากัน; สามัคคีนำมาซึ่งความรอด สามัคคีนำมาซึ่งความสุข. เมื่อรวมกันเป็นหมู่แล้ว ก็ต้องมีสามัคคีโดยแน่นอน มิเช่นนั้น หมู่ก็จะแตกกระจาย จะรวมกันไม่ได้; ผลของความสามัคคีก็สูญหายไปหมด ไม่ได้รับอะไรเลย.

ในที่สุดนี้จะ **ดูว่า จะวัดสามัคคี, วัดผลของสามัคคีกันได้อย่างไร.** ขอภัยต้องกล่าวเรื่องนี้ตรง ๆ ว่า เราวัดผลของสามัคคีได้ด้วยผลของการกระทำนั่นเอง. ในกรุงเทพฯ เต็มไปด้วยยุง; คนเอาชนะยุงไม่ได้ เพราะมันขาดสามัคคี, ผลของสามัคคีมันไม่มี. ถ้าร่วมมือกันคนละไม้คนละมือกันจริง ๆ นะ ยุงในกรุงเทพฯ ก็จะหมดไปไม่มีเหลือ; วัดสามัคคีของคนในกรุงเทพฯ ได้ด้วยยุง, หรือวัดสามัคคีของคนทั่ว ๆ ไป นอกบ้านนอกเมืองออกไป ต่างจังหวัดออกไป ด้วยผักตบชวา. ถ้าผักตบชวามีเหลืออยู่เพียงใด ก็เป็นเครื่องวัดความสามัคคีของคนเหล่านั้นว่า ยังไม่ถึงขนาด. แม้แต่ขยะมูลฝอยก็เป็นเครื่องวัดความสามัคคี. จะถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ว่าทรม; อย่างนี้มันไม่ถูกหรอก ถ้าคนมันไม่สามัคคีกันแล้ว จะเอาผู้ว่าทรม. ชนิดไหนมา มันก็ยังมียุง ยังมีขยะ และมันยังมีผักตบชวา. ขอให้วัดผลของสามัคคีด้วยยุงเป็นต้นเถอะ; มองดูให้ดีมันไม่เหลือวิสัยนี้ ยุงที่มันจะเกิดในที่เกิด ก็เห็นอยู่ว่าปราบได้; ยุงที่เกิดมาแล้วไปรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ในห้องทึบ ๆ ก็ปราบได้ แต่แล้วก็ไม่มีสามัคคีที่จะปราบยุง. แปลว่าคนทั้งกรุงเทพฯ ยังไม่มีความสามัคคีกัน วัดได้ด้วยการที่ยุงยังเป็นเจ้าเป็นนายครองเมืองกรุงเทพฯ อยู่. ขอให้นึกถึงสามัคคี ซึ่งจะขจัดสิ่งเหล่านี้ให้ออกไป.

สามัคคีช่วยให้แผ่นดินธรรมประสบผลสำเร็จ

เดี๋ยวนี้เรากำลังมีกิจกรรมที่นิยมเรียกกันว่า แผ่นดินธรรม และแผ่นดินทอง. ข้อนี้ยังต้องอาศัยความสามัคคีอย่างยิ่ง; ไม่มีความสามัคคีแล้วไม่มีหวัง จะมีหวังชั่วแล่น มีหวังแต่พูด มีหวังแต่ปาก มีหวังแต่ทำพอได้รายงาน แล้วมันก็กลับไปสู่สภาพเดิม. ขอยืนยันว่า แผ่นดินทองต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม ในแผ่นดินที่เป็นไท. แผ่นดินที่เป็นไทนะ คือคนเป็นไทแก่กิเลส ไม่ให้กิเลสครอบงำ คนก็สามัคคีกันได้. ถ้าคนเป็นทาสของกิเลสเสียแล้ว เห็นแก่ความสุขส่วนตัวแล้วไม่สามัคคีกันได้ ไม่เป็นทาสของกิเลสก็สามัคคีกันได้ นี่เรียกแผ่นดินไท เป็นไทคือเป็นอิสระ หรือไม่เป็นทาส.

ขอให้มน้ำใจชนิดที่เป็นไท ไม่เป็นทาส แล้วก็สามารถจะสร้างแผ่นดินธรรม คือประพฤติอยู่ในร่องรอยของธรรมะ. ธรรมะคือความถูกต้อง, ธรรมะคือการประพฤติกระทำที่ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ของเราทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ ทั้งเพื่อประโยชน์ตนเองและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น. นี่คือธรรมะ ธรรมะ.

ขอร้องให้ช่วยจำไว้อีกทีว่า ธรรมะคือระบบการปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของเรา ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการ ทั้งเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น คือ เพื่อส่วนรวมด้วย; นี่คือธรรมะ. เป็นอิสระแก่กิเลส แล้วก็สามารถที่จะมีความเป็นไท คือมีชีวิตอิสระและถูกต้อง สามารถสร้างแผ่นดินธรรม ให้เป็นแผ่นดินที่เต็มไปด้วยความถูกต้อง; แล้วผลของความถูกต้องก็จะออกมาเป็นแผ่นดินทอง คือความสงบสุขที่แท้จริง.

ขอให้สังเกตดูว่า ถ้าเด็ก ๆ เขาไม่สามัคคีกัน, ผู้ใหญ่ก็เล่านิทานเรื่องนกกระจาบให้ฟัง ว่า นกกระจาบแตกสามัคคีกัน ต้องตกเป็นเหยื่อของนายพรานทั้งฝูงนี้. ถ้าเด็ก ๆ เขาไม่สามัคคีกัน ผู้ใหญ่ก็เล่าเรื่องนกกระจาบให้ฟัง. ทีนี้ ถ้าผู้ใหญ่อเองไม่สามัคคีกัน ใครจะเล่าเรื่องอะไรให้ผู้ใหญ่ฟัง, นี่ขอให้คิดดูให้ดี; คงจะมีแต่เรื่องธรรมะ จะต้องเล่าเรื่องธรรมะ เรื่องความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ทำหน้าที่ที่ถูกต้องของความเป็นมนุษย์ เกิดมาไม่เสียที มีการกระทำชนิดที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เพราะว่าชีวิตเป็นสิ่งที่อยู่นิ่งไม่ได้ เมื่ออยู่นิ่งไม่ได้ มันก็ต้องเคลื่อนไหว ก็ระวังให้เคลื่อนไหวไปแต่ในทางที่ถูกต้องสูงขึ้นไป สูงขึ้นไป ๆ จึงจะเรียกว่ามนุษย์มนุษย์; มิฉะนั้นก็จะเป็นแต่เพียงคน สักว่าคน เป็นแต่เพียงคน คือสักว่าเกิดมาก็เป็นคน. เมื่อจิตใจสูงขึ้นไปตามลำดับ จึงจะเรียกว่าเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์, เป็นคน แล้วก็มนุษย์, สูงสุดของความเป็นมนุษย์ก็คือเอาชนะปัญหาทั้งปวงได้ เอาชนะความทุกข์ทั้งปวงได้ ด้วยการรักษาความถูกต้องของความเป็นมนุษย์ หรือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะนั้นเอง. มีธรรมะเป็นพื้นฐานอย่างนี้แล้ว ก็จะสร้างแผ่นดินทองขึ้นมาได้สำเร็จ; แต่มันจะสำเร็จได้ก็แต่ในประเทศที่เป็นไท คือหมู่มนุษย์ที่เป็นไท ไม่เป็นทาสของกิเลส คือความเห็นแก่ตัว.

หวังว่าท่านทั้งหลาย คงจะได้มีความคิดนึก รู้สึกในชั้นที่ว่าลึกสักหน่อย ลึกกว่าธรรมดาสักหน่อย จนเกิดความพอใจในสิ่งที่เรียกว่าสามัคคี ยินดีที่จะสามัคคีเห็นประโยชน์ของสามัคคี โดยที่ไม่ต้องให้มีใครมาชักจูง ก็สามารถดำเนินตนอยู่ในครรลองคลองธรรมของสามัคคี แล้วก็มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกาลเป็นแน่นอน.

กิจกรรมของหมู่คณะ ต้องมีสิ่งเรียกว่า “สามัคคี”

๖๘๓

ขอยุติด้วยการหวังว่า ท่านทั้งหลายจะเจริญรุ่งเรืองด้วยสามัคคีธรรม เป็น
สุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๕๕ -

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๒๙

เกิดเป็นคนทั้งที อย่าต้องตกรอกไปพลางทำงานไปพลาง

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า
เกิดเป็นคนทั้งที อย่าต้องตกรอกไปพลางทำงานไปพลาง, ว่าเกิดเป็นคนทั้งที
อย่าต้องตกรอกไปพลางทำงานไปพลาง.

ในครั้งที่แล้วมา อาตมาได้บรรยายโดยหัวข้อว่า ถ้าเป็นกิจกรรมของหมู่
คณะ ต้องมีสิ่งที่เรียกว่าสามัคคี สามัคคี, ส่วนในครั้งนี้ว่า เกิดเป็นคนทั้งที อย่า

ต้องตกรกไปพลางทำงานไปพลาง. ทั้งนี้ก็เพราะกลัวว่าจะสามัคคีกันในการตกรกไปพลางทำงานไปพลาง, สารระพาเฮโลตกรกไปพลางทำงานไปพลางด้วยความสามัคคี; อย่างนี้มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร.

การบรรยายธรรมชุดนี้มุ่งหมายว่า ปรมาตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว, โลกาสว่างไสวก็คือจิตใจของมนุษย์สว่างไสว, มนุษย์ยังมีจิตใจสงบเท่าไร โลกยิ่งสว่างไสวเท่านั้น. ไม่ต้องเพิ่มโรงงานผลิตไฟฟ้า หรือไม่ต้องเพิ่มสิ่งอะไรทำนองนั้น แต่กลับมีแสงสว่างอย่างยิ่ง; คือมีแสงสว่างแห่งความชื่นชมยินดีในชีวิต อยู่เป็นประจำวัน และโดยไม่ต้องละอายุแมว. ขออภัยคำนี้มันจะโศกโศกไปบ้าง ว่า ละอายุแมว; คือว่าแมวนั้นมันไม่ต้องตกรกไปพลางทำงานไปพลาง, มันทำงานด้วยความสนุกสนานในการหากิน. ส่วนคนนี้ทำมาหากินไปพลาง จิตใจเร้าร้อนขุนมัวอย่างยิ่ง; นี้เรียกว่ามันน่าละอายุแมว, ควรจะได้รับการปรับปรุงกันเสียใหม่.

คนทั่วไปตกรกไปพลางทำงานไปพลาง

ที่นี้ จะดูให้ชัดเจนไปในข้อที่ว่า ทำงานไปพลางตกรกไปพลาง ตกรกไปพลางทำงานไปพลาง นี้มันเป็นอย่างไร. คนทั่วไปเรียกว่าทั่ว ๆ โลกก็ได้ทำงานด้วยความหิวของกิเลสตัณหา ความหวังของอวิชชา หิวตลอดเวลา เปรียบเสมือนกับเป็นเปรตชนิดหนึ่ง หิวตลอดเวลา ไม่ได้ทำงานด้วยสติปัญญา หรือความอึดอึดใจ; อย่างนี้เรียกว่า มีอาการแห่งการตกรกทั้งเป็น. แม้จะเป็นมหาเศรษฐีแล้ว ก็ยังมีอาการเช่นนั้น คือตกรกไปพลาง ทำงานไปพลาง, หัวใจ

เราร้อนด้วยความหิว หัวใจกลัดกลุ้ม ด้วยความไม่ได้อย่างใจ; หัวใจเป็นอะไร ๆ ในหลาย ๆ รูปแบบ เพราะว่ารกก็มีหลายรูปแบบ, แล้วตกรกกันได้ตามสบายใจ ทำงานไปพลง ตกรกไปพลง. เป็นมหาเศรษฐีมีเงินมีอำนาจวาสนา แต่ความหิวของมัน ก็ยิ่งมากเป็นเงาตามตัว มันก็ยิ่งตกรกหนักขึ้น; นี่จึงว่าไม่ยกเว้น แม้แต่มหาเศรษฐี หรือบรมมหาเศรษฐีที่จะต้องตกรกไปพลง ทำงานไปพลง.

มองดูถึงสัตว์เดรัจฉาน มันทำงานหากินเหมือนกันแหละ แต่ไม่มีอาการอย่างที่เรียกว่าตกรกไปพลง หงุดหงิด ชัดแค้น หิว กระจาย วุ่นวาย ชัดใจ; อย่างนั้นมันไม่มี. ไอ้คนนั้นมันมี บางที่ยิ่งเป็นหัวหน้า จะยิ่งมีมากเสียด้วยซ้ำไป; ระวังให้ดี ๆ ท่านที่เป็นหัวหน้าทั้งหลาย. อาการที่เรียกว่าตกรกไปพลง ทำงานไปพลง มันกลับมีแก่คน, ไม่มีแก่สัตว์; มันน่าเศร้า.

นี่เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณากันต่อไป; คือพิจารณาให้เห็นว่ามนุษย์ ๆ น่ะ มันสูงกว่าคน, คนยังมีจิตใจต่ำตามธรรมดา มนุษย์มีจิตใจสูง. ถ้าเป็นมนุษย์ ก็ทำงานด้วยสติปัญญาสัมปชัญญะ, พอใจ อิ่มใจ โปร่งอกโปร่งใจในขณะที่ทำงาน; เพราะเขารู้ว่างานคือธรรมะ ธรรมะคืองาน. งานคือธรรมะน่ะ คือหน้าที่ที่จะต้องทำสำหรับสิ่งที่มีชีวิตทั่วไป นั่นแหละคือธรรมะ.

สิ่งใดมีชีวิตแล้ว จะเป็นคนก็ดี เป็นสัตว์ก็ดี เป็นมนุษย์ก็ดี เป็นเทวดาก็ดี เป็นอะไรก็ดี มีชีวิตแล้วต้องมีหน้าที่, มันจึงรู้ว่าไอ้หน้าที่นั้น คือสิ่งที่จะช่วยให้รอด ธรรมะคือสิ่งที่จะช่วยให้รอด; ดังนั้น หน้าที่กับธรรมะ จึงเป็นสิ่งเดียวกัน.

พอทำหน้าที่แล้ว หน้าที่นั้นจะกลายเป็นพระเจ้าช่วยให้รอด; ถ้าไม่ทำหน้าที่แล้ว พระเจ้าเป็นฝูง ๆ ก็ไม่อาจจะช่วยให้รอด จึงสำคัญอยู่ที่หน้าที่.

หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ช่วยให้รอด; เราก็มีธรรมะหรือมีหน้าที่นั้นแหละ เป็นสิ่งสูงสุดที่ควรเคารพบูชา. มีสติปัญญา ระลึกถึงสิ่งนี้อยู่เสมอ ก็เลยกลายเป็นทำกรรมฐานอย่างหนึ่งไปในตัวการงาน คือ **ธรรมานุสสติ** – ระลึกถึงธรรมะอยู่ตลอดเวลาในขณะที่ทำการงาน. การทำงานก็คือการปฏิบัติธรรมอยู่ในตัว, การปฏิบัติธรรมก็คือการทำหน้าที่ของตนนั้นแหละ. การทำงานคือการปฏิบัติธรรม, เป็นความรู้ของมนุษย์ แต่ไม่เป็นความรู้ของคน.

เกิดมาเป็นคน สักว่าเกิดมาก็เป็นคน ไม่มีความรู้เรื่องธรรมะคือหน้าที่; ต่อเมื่อจิตใจสูงขึ้นมาตามลำดับพอสมควร, พอสมควร ในระยะหนึ่ง **จึงจะรู้ว่า ไ้ ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ.** อาตมาพูดเรื่องนี้มาหลายหน เข้าใจว่าหลายคนคงจะเบื่อฟัง แต่ก็ช่วยไม่ได้. ขอโอกาสเถิด ขอภัยเถิด จะต้องพูดคำนี้อีกเรื่อย ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด ว่า **การงาน การทำงาน การปฏิบัติหน้าที่นั้นแหละคือการปฏิบัติธรรม.** มนุษย์รู้ความจริงข้อนี้; พวกคนทั้งหลายไม่รู้ความจริงข้อนี้, พวกคนจึงทำงานไปพลาง ตกรอกไปพลาง, คือฝืนใจทำนั่นเอง; ส่วนมนุษย์มีจิตใจสูงรู้ความจริงข้อนี้ ไม่ต้องฝืนใจทำ พอใจทำ เป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน, เลยไม่ต้องตกรอกทั้งเป็น เมื่อกำลังทำงาน. มนุษย์มีความสุขเมื่อกำลังทำงานตลอดเวลา ชื่นใจตัวเอง เคารพตัวเอง แจ่มใส; **นี่เรียกว่าโลกาไม่มีคมนธ์.** ปรมัตถธรรมเข้ามาอยู่ในหัวใจของเขาแล้ว หัวใจไม่มีคมนธ์ โลกาไม่มีคมนธ์, จิตใจ พอใจ ทำงานเป็นสุข สนุกสนานในการทำงาน; **นี่เรียกว่าโลกาว่างใส.**

ไม่ว่าจะทำงานอะไร ล้วนแต่เป็นกรรมะไปหมด; **หน้าที่การงานที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์แล้ว เป็นกรรมะไปหมด.** กรรมะคือการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องของมนุษย์ ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ ทั้งเพื่อตนเอง ทั้งเพื่อผู้อื่น **นี่คือกรรมะ;** ทำอย่างนี้แล้ว ไม่ว่าจะทำงานชนิดไหนเป็นกรรมะเสมอกันหมด ไม่มีงานสูง ไม่มีงานต่ำ ไม่ต้องเลือกงานจนไม่มีงานจะทำ. ไอ้พวกที่มันไม่มีงานจะทำ เพราะมันเลือกงานทำ เป็นคนที่ไม่รู้ เป็นคนที่ยังโง่ เป็นคนที่ยังไม่รู้ว่า **การงานเป็นการปฏิบัติกรรมะเสมอกันหมด** จึงต้องเลือกงานจนไม่มีงานจะทำ.

การทำงานในหน้าที่ หรือการปฏิบัติกรรมะ ๒ ระดับ

ที่นี้ ก็มาดูกันให้ชัดเจนลงไปที **ตัวการงาน** หรือหน้าที่ ให้รู้ว่า **มีอยู่เป็น ๒ ระดับ :** หน้าที่มีอยู่ ๒ ระดับ การงานมีอยู่ ๒ ระดับ, **การปฏิบัติกรรมะก็จึงมีอยู่ ๒ ระดับ :-**

ระดับที่ ๑ เพื่อความรอดในทางกาย;

ระดับที่ ๒ เพื่อความรอดในทางจิตใจ.

รอดในทางกาย คือรอดชีวิต มีอาหารกินตลอดชีวิต มีปัจจัยแห่งชีวิต มีอนามัยดี; **นี้เรียกว่าเป็นความรอดทางกาย.** แต่มันยังมีศัตรูเบียดเบียน คือกิเลสตัณหา หรือความทุกข์ในทางจิต; ดังนั้น จึงต้องมีความรอดอีกชนิดหนึ่ง คือ **ความรอดทางจิตหรือทางวิญญูณ.** จิตใจสว่าง สะอาด สงบ ไม่มีกิเลสตัณหา ความทุกข์อะไรเบียดเบียน; **นี้เรียกว่าความรอดทางจิตใจ.** ความรอดมีอยู่เป็น ๒ รอดอย่างนี้. คนที่แม้จะมั่งมี อุดมสมบูรณ์ด้วยอำนาจวาสนา เป็นมหาเศรษฐี

หรือต่อให้เป็นเทวดา ก็ยังมีงานเหลืออยู่สำหรับความรอดทางจิตใจ; เพราะคนเหล่านี้สนใจแต่ความรอดทางกาย แล้วไปสนใจความสนุกสนาน ซึ่งเป็นของปิดบังหลอกลวงอย่างยิ่งด้วย, ความต้องมีความทนทุกข์ทรมานด้านจิตใจอันละเอียด ลึกซึ้ง จึงเหลืออยู่. นี้ขอให้คิดดูให้ดีว่า คนตามธรรมดาสามัญ นั้นก็ทำงานอย่างตกรอกทั้งเป็น เพื่อความรอดทางกายอย่างไม่รู้ลึกลับ. ที่นี้แม้จะเป็นมหาเศรษฐี หรือแม้จะเป็นเทวดา ก็ยังเป็นคน; ถ้าเขาไม่รู้ว่า สูงสุดอยู่ที่ตรงไหน ยังทำงานเพื่อกิเลสตัณหาอยู่ ก็เพียงแต่รอดทางกาย, ยังมีหน้าที่เหลืออยู่เพื่อความรอดทางจิตใจ.

สรุปรวมมาเทียบเคียงกันดู สักทีก็จะเห็นว่า :-

สัตว์เดรัจฉานทั่วไป มันก็มุ่งได้แต่ความรอดในทางร่างกาย รอดแต่ในทางร่างกาย เพราะมันคิดสูงไปกว่านั้นไม่ได้; และมันไม่มีความรู้สึกเรื่องความทุกข์ทางจิตทางวิญญาณ.

สูงไปกว่าสัตว์ก็คือคน, เขาคู่นี้ก็ต้องมุ่งความรอดทางกายไม่ดีไปกว่าสัตว์, แต่แล้วแถมพก แถมพกเข้ามา – มุ่งความเอร็ดอร่อยสนุกสนานด้วย ดีกว่าสัตว์หน่อยก็ตรงนี้; แต่แล้วก็ยังไม่มีความทุกข์น้อยลง กลับจะมีความทุกข์เพิ่มมากกว่าสัตว์ เพราะมุ่งอร่อย สนุกสนานสนองกิเลสให้มากด้วย. นี้เรียกว่าคน.

ที่นี้ มนุษย์นี้ ไม่มุ่งอยู่เพียงแต่ความรอดทางกายเท่านั้น, แต่ว่ามุ่งถึงความรอดทางจิตทางวิญญาณ มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็นด้วย; ต่างจากคนมากทีเดียว.

สัตว์ มุ่งได้แต่ความรอดทางกาย; ไอ้คน ก็มุ่งแต่ความรอดทางกาย, แต่
แถมพกเอาความเอรีดอระอวย สนุกสนาน สนองกิเลสอย่างยิ่งเข้ามาด้วย; ส่วน
มนุษย์นั้น ไม่ต้องการไอ้เรื่องอย่างนั้น : รอดทางกายแล้วก็มุ่งขึ้นไปถึงความรอด
ทางจิตใจ คือมีความเชื่อกระเหินเป็นปกติสุขในทางจิตใจ อยู่เป็นปกติ.

ความต่างกันระหว่างสัตว์-คน-มนุษย์เกี่ยวกับความหิว

ที่นี้ ก็อยากจะเปรียบเทียบให้เห็นชัดยิ่งขึ้นไปโดยง่าย ๆ อีกครั้งหนึ่ง
ว่า จะต่างกันในรูปแบบไหนบ้าง. ความต่างที่เห็นได้ชัด และขอร้องให้มอง
เป็นพิเศษ ข้อนี้ก็คือสิ่งที่เรียกว่า ความหิว ความหิว. ใคร ๆ ก็รู้จักความหิว :
ความหิวทางกาย กินและอิ่มแล้วก็หาย; แต่ความหิวทางจิตนั่นแหละมันมีปัญหา,
ความหิวทรมาณจิตใจอย่างยิ่ง แม้ทางกายกินอิ่มแล้ว ทางจิตมันยังไม่รู้จักอิ่ม มันก็
ยังหิวทางจิต. นี้รู้จักความหิวกันให้ดี ๆ ในฐานะเป็นข้าศึกศัตรูตัวร้าย.

ที่นี้ มา ดูเรื่องความหิว ของคนและสัตว์. คนและสัตว์มุ่งความสุข
อยู่ที่การสนองเหยื่อให้แก่ความหิว; การสนองเหยื่อให้แก่ความหิวของกิเลสนั่น
แหละ เป็นความสุขของคนและสัตว์. ให้ความหิวทางกายระงับไป เป็นความสุข
ของสัตว์-ให้ความหิวทางกายระงับไป. ให้ความเป็นเหยื่อแก่กิเลสให้มากขึ้นด้วย
ความฟุ่มเฟือย สนุกสนาน เพลิดเพลิน มัวเมา; นี่เป็นความสุขของคน, ของคน
เท่านั้น ไม่ใช่มนุษย์. ส่วนมนุษย์รู้จักมุ่งหมายความสุขสูงขึ้นไป คือการหมด
หรือหยุดเสียซึ่งความหิว; รู้จักทำจิตใจให้หยุดเสีย ซึ่งความหิวทั้งทางกายและ

ทั้งทางจิต, ทำได้จริงถึงที่สุดก็เป็นพระอรหันต์ คือยอดของมนุษย์ ทำลายความหิว ความอยากเสียได้โดยประการทั้งปวง; ไม่หิวอะไร ก็คือไม่ต้องการอะไร.

มันต่างกันอย่างไร : ชั้นต่ำสุด ต้องสนองเหยื่อให้แก่ความหิว และถือเอาเป็นความสุขในการสนองเหยื่อให้แก่ความหิว; ชั้นสูงนั้น หยุดความหิวเสียโดยประการทั้งปวง ไม่ต้องสนองเหยื่อไม่ต้องสนองอะไร, เป็นไปตามธรรมชาติล้วน ๆ ไม่มีกิเลส ไม่มีที่จะต้องสนองด้วยอะไร. นี่มันต่างกันมากมายอย่างตรงกันข้าม หรือยิ่งกว่าตรงกันข้ามในลักษณะอย่างนี้.

สรุปสั้น ๆ ว่า คน มีความสุขด้วยการหาเหยื่อมาเลี้ยงความหิว หรือเลี้ยงกิเลส เรียกว่า สอนองความหิว. มนุษย์ เริ่มมาเข้าขั้นว่า เราจะหยุดเสียซึ่งความหิว จะทำให้รู้จักหยุดเสียซึ่งความหิว; ทำงานด้วยสติปัญญา บริโภคด้วยสติปัญญา, อย่าให้ความหิวของกิเลสเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเลย โดยประการทั้งปวง.

ความต่างแห่งสัตว์-คน-มนุษย์เกี่ยวกับการทำงาน

เฮ้, ที่นี้คู่อีกมุมหนึ่งว่า สัตว์ทำงานด้วยความหิวทางกาย, สัตว์ทำงานด้วยความหิวทางเนื้อหนังทางร่างกาย กินแล้วก็อิ่ม; คนทำงานด้วยความหิวทั้งทางร่างกายและทางจิตใจคือกิเลส หิวทั้งทางกายและหิวทั้งทางใจคือกิเลส, คนทำงานด้วยความหิวถึง ๒ ทาง. ส่วนมนุษย์นั้น เปล่า -ไม่ได้ทำงานด้วยความหิว, มนุษย์แท้ ๆ นะ จริงนะ มนุษย์จริงนะ, แต่ทำงานด้วยความอึด; ความอึด ความพอใจในการที่ได้ทำหน้าที่การงาน พพอใจในหน้าที่การงาน ใน

ฐานะเป็นธรรมะ แล้วยังอ้อมใจ. ความอ้อมใจชนิดนี้เรียกว่าธรรมปีติ, ธรรมปีติ เป็นความอ้อมเพราะธรรมะ เป็นธรรมปีติ; **มนุษย์ทำงานด้วยความอ้อมในธรรมปีติ.**

ขอ้ออีกครึ่งหนึ่งว่า **สัตว์เดรัจฉาน** ทำงานด้วยความหิวทางกาย, หากินไป; **คน** ทำงานด้วยความหิวทั้งทางกายและทางจิต, กินอ้อมแล้วยังต้องการความเพลิดเพลิน สนุกสนาน เอรีดอ่อย มั่นหิวทางจิต; ส่วน **มนุษย์** ทำงานด้วยความอ้อม จะเป็นมนุษย์ชั้นไหนก็ตาม, ถ้าเป็นมนุษย์มีจิตใจสูง พอที่จะเรียกว่ามนุษย์แล้วก็ทำงานด้วยความอ้อม คือความพอในการงานที่ทำ, เห็นว่าการงานคือธรรมะ ธรรมะคือการงาน, พอใจในการงานในฐานะเป็นธรรมะ, มีปีติอยู่ด้วยธรรมะ ทำงานด้วยความอ้อม. **สัตว์** ทำงานด้วยความหิว, **คน** ทำงานด้วยความหิว ๒ ชนิด, **มนุษย์** แท้ทำงานด้วยสติปัญญาและความอ้อม ในการได้ทำหน้าที่; มันต่างกันลิบอย่างนี้.

ขอได้โปรดพิจารณาเป็นอย่างยิ่งเถิดว่า **สัตว์ สัตว์นะ** มันความหมายหนึ่ง; **คน คนนะ** มันอีกความหมายหนึ่ง; **มนุษย์แท้จริงนะ** มีอีกความหมายหนึ่ง; ยอดสุดของมนุษย์ คือพระอรหันต์ก็มีความหมายหนึ่ง, แต่รวมไว้ในคำว่ามนุษย์.

ดูให้ดีตามที่กล่าวมานี้ ก็พอจะเห็นได้อย่างชัดเจน หรือมีเหตุผลอันเพียงพอที่จะกล่าวว่า "ไอ้คนนี่ทำงานไปพลง ตกรอกไปพลง, ตกรอกไปพลงทำงานไปพลง **นี่คือคน**. คนที่ไม่รู้จักว่าธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ มันก็ไม่รู้จักอ้อม เพราะได้ปฏิบัติหน้าที่, มันก็หิวทางกาย หิวหากินจนอ้อม แล้วก็บำรุง

บ้ำเรอกิเลสให้ยิ่งขึ้นไป; แม้ท้องอืดแล้วมันก็ยังจะกิน เพื่อความเอร็ดอร่อยอย่างอื่น, และยังมีความเอร็ดอร่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อย่างอื่นอีกมาก; มันหิว หิวยิ่งกว่าเปรต เพราะว่าเปรตนั้นจะหิวแต่ทางปากทางท้องอย่างเดียว, 'ไอ้คนนี่มันหิวทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ครบหมด.

นี่เรียกว่า สัตว์กับคน มันต่างกันอย่างไร : สัตว์หิวทางกายเท่านั้น, 'ไอ้คนหิวทั้งทางกายและทางจิต ทางวิญญาณ, มนุษย์แท้ไม่มีความหิว. คนทำงานไปพลางตกรอกไปพลาง, ส่วนสัตว์ไม่ตกรอกไปพลาง เพราะมันไม่รู้จักหิวทางวิญญาณ มันก็ทำงานอย่างว่าหิวทางกายอย่างเดียว, มนุษย์ก็ไม่ต้องเป็นเช่นนั้น คือว่าไม่ต้องมีความหิวตกรอกไปพลาง ทำงานไปพลาง.

เปรียบเทียบระหว่างความหิวของสัตว์-คน-มนุษย์

มาเปรียบเทียบกันอีก หนึ่งเห็นว่า สัตว์นั้น มันหิวในทางจิตทางวิญญาณไม่เป็น เพราะจิตใจของมันยังต่ำอยู่ ปัญญาของมันยังต่ำอยู่, มันหิวทางจิตทางวิญญาณไม่เป็น. ส่วนคนนั้น มันเก่งถึงขนาดที่หิวทั้งทางกาย หิวทั้งทางจิต หิวทั้งทางวิญญาณอย่างสุดเหวี่ยง, เรียกว่าเกินความจำเป็น หรือว่าเกินฐานะของตน ๆ. ทีนี้ มาถึงมนุษย์นี้ มันรู้จักหยุดความหิวทางจิตทางวิญญาณเสียได้ตามสมควร, หิวทางกายเป็นเรื่องเล็กน้อย หิวขึ้นมากินแล้วก็อิ่ม; ทางจิตทางวิญญาณ ไม่หิวไม่เกิดความทรมาณในทางจิตโดยสมควรแก่กรณี, แม้จะยังไม่เป็น

พระอรหันต์ ก็ลดลงได้มาก ไม่มีความหิวทางจิต ทางวิญญาณ ให้เหมือนกับว่า ตกรอกทั้งเป็น.

ก็ดูที่ความฟุ่มเฟือย เป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยของคนสมัยนี้ อาหารการกินก็ ฟุ่มเฟือย การแต่งเนื้อแต่งตัวก็ฟุ่มเฟือย ที่อยู่ที่อาศัย เครื่องใช้ไม้สอยก็ฟุ่มเฟือย, แม้แต่จะบำบัดโรค ก็ยังเป็นยารักษาโรคชนิดที่สำอง ชอบยาชนิดที่สำอง เอรีค- อร่อยหอมหวานชวนกิน หรือว่าสบายไปเลย; นี่มันมีความฟุ่มเฟือยที่ต้องการมาก อย่างนี้ ซึ่งเป็นมูลเหตุให้ตกรอกทั้งเป็น.

ไอ้คอร์รัปชั่นทั้งหลายทุกชนิดในหมู่มนุษย์นั้นนะ มันก็มีมูลมาจากการ ความฟุ่มเฟือย; ถ้าต้องการเท่าที่อยู่ กินอยู่แต่พอดี แล้วไม่ต้องคอร์รัปชั่น, เงินเดือนพอใช้แน่ ๆ กินพอใช้แน่ ๆ. แต่มันต้องการความฟุ่มเฟือยทางจิตทาง วิญญาณ มันเลยต้องคอร์รัปชั่น; ไอ้คอร์รัปชั่นเป็นมูลเหตุให้เกิดความยุ่งยาก ลำบากอย่างอื่น จนมีความวินาศติดตามมา, ก็เรียกว่าได้รับผลสมกันแล้ว กับที่ว่า มันไม่รู้จักในสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตหรือหน้าที่การงาน หรือธรรมะเอาเสียเลย.

ขอได้พิจารณาดูให้ดี ๆ : **อย่าได้เป็นสัตว์ ชนิดไหนก็ไม่รู้ ซึ่งมีความ ทุกข์มากกว่าสัตว์เดรัจฉาน;** สัตว์เดรัจฉานไม่ตกรอกไปพลง ทำงานไปพลง, หิวตามปกติ หากินตามปกติ อิ่มแล้วก็นอน, หิวใหม่ก็ไปหากินอีก อิ่มแล้วก็นอน; มันก็ไม่มีปัญหาอะไรมาก. ส่วนคนนั้นนะ คนปุถุชน คนธรรมดาคนนั้นนะ หิวก็ หากิน, กิน; ครั้นกินแล้วก็ยังต้องการอะไรก็ไม่รู้ ซึ่งเรียกว่า **ความหิวในทาง วิญญาณ** มันต้องการให้เอรีคอร่อยสนุกสนานเพลิดเพลิน ทางอายตนะ คือทางตา ต้องการความบำรุงบำเรอทางตา, ทางหู ต้องการบำรุงบำเรอทางหู, ทางจมูก

ต้องการการบำรุงบำเรอจุมก, ทางลิ้น ต้องการการบำรุงบำเรอทางลิ้น, ทางผิวหนัง ต้องการการบำรุงบำเรอทางผิวหนัง, ทางจิตใจก็ต้องการขบกล่อมบำรุงบำเรออันไม่รู้จักสิ้นสุด; จนหากการบำรุงบำเรอมาบำรุงบำเรอตลอดวันตลอดคืน.

หลักปฏิบัติเพื่อทำงานไปพลางได้สวรรค์ไปพลาง

เอาละ, พอที่จะสรุปความกันได้สักทีหนึ่งว่า **คน** ตามความหมายของคำว่าคน คนนี้, ทำงานไปพลาง ตกนรกไปพลาง ตกนรกไปพลาง ทำงานไปพลาง; คือมีจิต มีวิญญาณที่หิวกระหาย อยู่ตลอดเวลาที่ทำการงาน; นี้เรียกว่าคน. ที่นี้ **สัตว์** ทำงานด้วยความหิวทางกายเท่านั้น ไม่ได้หิวทางกิเลส หรือทางวิญญาณ เพราะมันไม่รู้จักสร้างกิเลสให้ยึดเยื้อเหมือนคน. ที่นี้ **มนุษย์** ทำงานด้วยความไม่หิว ทำงานด้วยความไม่หิวทั้ง ๒ อย่างแหละ ไม่หิวทั้งทางกาย ไม่หิวทั้งทางจิต แหละ; แต่อืม อืม อืมอยู่ด้วยความปีติ ว่า ถูกต้องแล้ว ถูกต้องแล้ว, การทำงานนี้ ถูกต้องแล้วแก่ความเป็นมนุษย์ของเรา การทำงานนั้นคือธรรมะ ก็มีปีติในธรรมะ เป็นเครื่องอืมอยู่ในใจ แล้วก็ทำงานไปพลาง จึงเรียกได้ว่า **ทำงานไปพลาง ขึ้นสวรรค์ไปพลาง.**

ไอ้พวกหนึ่ง พวกทงโน้นนะ ทำงานไปพลาง ตกนรกไปพลาง. ไอ้พวกนี้ทำงานไปพลาง อืมใจ เป็นความสุข เป็นสวรรค์ไปพลาง, เพราะมีความรู้สึก ว่าถูกต้อง ถูกต้อง ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการงานทางร่างกาย เพื่อชีวิตอยู่รอด หรือไม่ว่าจะเป็นการงานทางจิตใจ เพื่อจิตมีความสะอาด สว่าง สงบ เย็น; ทำหน้าที่ด้วยความพอใจ หน้าที่ฝ่ายกายก็พอใจ หน้าที่ฝ่ายจิตก็พอใจ; ทำอะไรอยู่

ทุกอิริยาบถด้วยความพอใจ, ตื่นนอนขึ้นมาล้างหน้าด้วยความพอใจ เป็นสุข ตลอดเวลาที่ล้างหน้า, หรือแม้แต่จะแปรงฟันก็เป็นสุข พอใจอยู่ด้วยการแปรงฟัน อย่างถูกต้อง พอใจว่าทำหน้าที่ถูกต้อง. ถ้าไม่มีความคิดอย่างนี้มันก็ไม่มี ความพอใจไหนจะเกิดขึ้น จิตมันไปเลื่อนลอยอยู่ด้วยกิเลสอย่างอื่นนั่น แปรงฟันไป พลาง ล้างหน้าไปพลาง จิตเลื่อนลอยไปอยู่ด้วยความโกรธขัดเคืองอย่างใดอย่าง หนึ่ง ความหวังที่อัดมาตลอดคืน รุ่งขึ้นจะลุกเป็นไฟกันให้สนุกสนาน นี่มันก็ไม่มี ความสุข.

ถ้าผู้มีจิตใจเห็นความถูกต้องเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติคือความถูกต้อง ก็ พอใจทุกอิริยาบถ ทุกกระเบียดนิ้วที่เคลื่อนไหว; จะถ่ายอุจจาระ จะถ่ายปัสสาวะ ในที่สุดก็พอใจ เป็นหน้าที่ที่ถูกต้อง จะต้องทำเพื่อความรอด ก็ทำอย่างดีที่สุด แล้วก็พอใจอยู่ตลอดเวลาที่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ. ใครเป็นอย่างนี้บ้าง ดูโดยมาก จะไม่คิดว่าสัตว์ดอก มันก็สักแต่ว่าถ่าย ๆ ไปอย่างนั้น จิตใจมันอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้.

ที่นี้ จะมารับประทานอาหาร ก็อย่ารับประทานด้วยความหิวความ ตะกละ, บริโภคอาหารด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อความเป็นอยู่ถูกต้องและพอดี, มัน ก็มีความรู้สึก ว่า ถูกต้อง ๆ ๆ กินอยู่แต่พอดี ถูกต้อง ๆ ๆ ซึ่งใจพอใจอยู่ ตลอดเวลาที่กินอาหาร. สมมติว่าถ้า มีการล้างจาน จะต้องล้างจานล้างชาม จะ เช็ดบ้าน ถูบ้าน ถูเรือน; เอ้า ก็พอใจ ก็ถูกต้องแล้ว พอใจก็ถูกต้องแล้ว, มี ความสุขอยู่ตลอดเวลาที่ล้างจาน ถูบ้าน ถูเรือน. ดีกว่านั่นก็คือเป็นกรรมฐานภาวนา มีสติสัมปชัญญะในการกระทำอย่างแท้จริง ก็เรียกว่าเป็นกรรมฐานภาวนา ด้วยกัน ทั้งนั้น; แม้แต่จะล้างจาน แม้แต่จะกวาดบ้าน แม้แต่จะถูเรือน, เป็นการเจริญ กรรมฐานวิปัสสนาไปหมด แล้วก็พอใจว่าถูกต้อง ๆ ก็พอใจเป็นสุขอยู่ตลอดเวลา

ที่ล้างจาน กวาดบ้าน และถูเรือน. นี้เรียกว่า มนุษย์ ทำงานด้วยธรรมปีติ มีการขึ้นสวรรค์อยู่ตลอดเวลา.

ขอร้องเป็นพิเศษให้ผู้สร้างแผ่นดินธรรมทั้งหลาย ผู้ที่มุ่งหมายจะสร้างแผ่นดินธรรมทั้งหลาย จงทำงานด้วยความอึด ทนทางจิตทางวิญญาณ อย่างนี้กันเถิด; อย่าได้มีความหิวทางวิญญาณ ซึ่งจะเป็นการตกนรกไปพลาง ทำงานไปพลาง อย่างนี้แล้วสร้างแผ่นดินธรรมไม่สำเร็จ ไม่มีทางที่จะสร้างแผ่นดินธรรมให้สำเร็จได้. ถ้าอึดใจอยู่ตลอดเวลาที่ทำหน้าที่การงาน มันเป็นแผ่นดินธรรมที่สร้างขึ้นมาแล้วโดยสมบูรณ์, แผ่นดินทองก็จะอยู่ในกำมือไม่หนีไปไหนเสีย ในกำมือของผู้มีความเป็นไทแก่กิเลส ไม่หิวเพราะกิเลส, ไม่หิวเพราะกิเลส ชนิดที่ตกนรกไปพลาง ทำงานไปพลาง ไม่เท่าไรก็เป็นโรคประสาทกันทั้งบ้านทั้งเมืองแหละ. ผู้จะสร้างแผ่นดินธรรม จงระวังการเป็นโรคประสาทชนิดนี้กันให้มาก ๆ; รู้จักทำจิตใจให้เป็นชนิดเย็นตลอดเวลาที่ทำงาน เป็นสวรรค์ตลอดเวลาที่ทำงาน; ก็เป็นแผ่นดินทองเสร็จแล้วพร้อมกันไปในตัว ในขณะที่สร้างแผ่นดินธรรม. การเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องในลักษณะอย่างนี้ ย่อมแก้ปัญหาทั้งหลายทั้งปวงได้หมดสิ้น.

ในที่สุดนี้ขอแสดงความหวังว่า ท่านทั้งหลายจะเป็นผู้สามารถดำรงจิตไว้ในลักษณะที่ถูกต้อง, มีความรู้สึกพอใจ เป็นสุข เคารพตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้ตลอดเวลา, มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๕๖ -

๑๕ มิถุนายน ๒๕๒๙

การปฏิบัติที่ถูกต้องต้องให้ปัญญามาก่อน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาก็ยังคงบรรยายไปในชุดที่เรียกว่า *ปรมัตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว* อยู่นั่นเอง; หากแต่ว่าเปลี่ยนหัวข้อเฉพาะในวันนี้ให้มีว่า **การปฏิบัติที่ถูกต้อง ต้องให้ปัญญามาก่อน.**

ครั้งที่แล้วมานั้น กล่าวโดยหัวข้อว่า เกิดเป็นคนทั้งที อย่าต้องตกนรกไปพลง ทำงานไปพลง; ส่วนในครั้งนี่ว่า **การปฏิบัติที่ถูกต้อง ต้องให้ปัญญา** มาก่อน.

การที่ต้องทำอะไรไปพลางตกรอกไปพลางนั้นนะ เพราะว่า ปัญญาไม่เพียงพอ ไม่รอบรู้ ไม่แจ่มแจ้ง ไม่เข้าใจในสิ่งที่จะทำ ก่อนที่จะทำ แล้ว กระทบไปโดยราบรื่น, จึงกระทบไปโดยความรู้สึกรัดอึดอัดขัดข้อง ทรมานใจ ทนทำไปอย่างกับว่า ตกรอกไปพลาง; จึงขอบรรยายกันโดยละเอียดในตอนนี้ว่า การปฏิบัติที่ถูกต้อง ต้องให้ปัญญามาก่อน.

การปฏิบัติที่เป็นการเดินทางชีวิต

ต้องประกอบด้วยธรรมชาติหรือกฎเกณฑ์ ๓ อย่าง

ที่นี้ ก็จะได้พูดกันถึงคำว่า การปฏิบัติ การปฏิบัติ. การปฏิบัติ นี้ เป็นคำเดียวกับคำว่า ปฏิปทา, หมายถึง การเดินไปสู่สิ่งอันเป็นจุดหมายแห่งชีวิต. ปฏิบัติหรือปฏิปทาก็ตาม หมายถึงการเดินไปสู่สิ่งอันเป็นจุดหมายแห่งชีวิต; แต่ไว้ในภาษาคนธรรมดาที่พูดกันอยู่นั้น หมายถึงการเดินทาง. การเดินทางก็หมายความว่า จะไปถึงจุดใดจุดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่มุ่งหมาย. การเดินทางที่สมบูรณ์ นั้น มันต้องรู้จักตัวทาง, รู้จักอุปสรรคต่าง ๆ ในการเดินทาง, แล้วก็ เดินทาง; มันจึงจะสำเร็จประโยชน์ในการเดินทาง.

ส่วนในภาษาธรรมนั้นเป็นการเดินทางจิตใจ หมายถึงวิวัฒนาการของจิตใจ พัฒนาการของชีวิต; นี่เป็นการเดินทาง, ชีวิตเป็นการเดินทางอยู่เป็นปกติ.

คำว่า การปฏิบัติ จึงหมายถึง การกระทำไปตามลำดับ เพื่อไปถึงสิ่งอันเป็นจุดหมายแห่งชีวิต; เรียกว่าเป็นการเดินทางของชีวิต.

ที่นี่ ก็จะได้ คุณกันถึงองค์ประกอบอันสำคัญของการเดินทาง. คุณกัน ลึกถึงกฎของธรรมชาติ ตามที่บังคับอยู่อย่างไร จึงจะเป็นการเดินทางที่ถูกต้อง. การเดินทางหรือการปฏิบัติที่เป็นการเดินทางของชีวิตนี้ ต้องประกอบไปด้วย ธรรมชาติ ๓ อย่าง คือ ปัญญาธาตุ เจตนาธาตุ กรรมธาตุ.

ปัญญาธาตุ ก็คือธาตุแห่งความรู้ ต้องมาก่อน, ต้องรู้ว่าทำอะไร ทำอย่างไร เมื่อไร; แล้วก็มาถึง **เจตนาธาตุ** เกิดขึ้น คือเจตนาที่อยากจะไป หรืออยากจะทำ; ครั้นมีเจตนาแล้วก็มี **การกระทำ** ซึ่งเรียกว่ากรรม.

ปัญญาธาตุนี้นี่เป็นเรื่องให้เกิดปัญญา; **เจตนาธาตุ** เป็นเรื่องให้เกิดศีล; คำว่า **ศีล** หมายถึง **เจตนาที่จะกระทำ** : ควบคุมบังคับตัวเองให้กระทำ เรียกว่าเจตนา, เป็นใจความของคำว่าศีล.

กรรม คือการกระทำ. **นี้กระทำ** : จะเป็นการกระทำการทำงาน หรือกระทำการเดินทาง ก็เรียกว่ากรรม.

นี่การเดินทางหรือการปฏิบัติงานหน้าที่ใด ๆ ก็ตาม ต้องประกอบไปด้วยธรรมชาติ ๓ อย่าง ๓ ประการ คือ **ปัญญา** รู้ก่อนว่าจะทำอะไร, แล้วก็เกิดเจตนาที่จะทำตามนั้น, แล้วก็ **มีการกระทำตามนั้น**. ไม่มีใครอาจจะฝืนกฎนี้ไปได้ เป็นกฎอันเฉียบขาด และเป็นนิรันดร ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา; เพราะว่าเป็นกฎของธรรมชาติ ใคร ๆ ไม่อาจจะฝืนกฎนี้ไปได้.

จะได้พิจารณากันดูอย่างละเอียดที่สุด จนเห็นว่า **สิ่งที่มีชีวิตจะมีการปฏิบัติหรือการเดินทางของตน ก็ต้องอาศัยกฎทั้ง ๓ นี้**.

ต้นไม้ จะเจริญงอกงามเติบโตได้ มันก็ต้องรู้ว่า จะออกรากไปทางไหน จึงจะได้น้ำ ได้แร่ธาตุที่เป็นอาหาร, แล้วจะออกไป ออกยอด ออกใบ ไปทางไหน จึงจะได้แสงแดด, หรือว่าทางทิศไหน มันมีเพื่อนต้นไม้ด้วยกันบดบังอยู่ อย่างมีคมิด ก็ไม่ออกไป. นี่ต้นไม้มันก็ยังจะต้อง **มีความรู้มาก่อน**, และ **มีเจตนาที่จะทำตามที่อยู่**, แล้วก็ **กระทำด้วยกำลังทั้งหมดทั้งสิ้น**. นี่แม้แต่ต้นไม้ที่เจริญงอกงาม ก็ต้องมีปัญญามาก่อน, มีเจตนา, แล้วก็มีการกระทำ.

ที่นี้ จะ **ดูสูงขึ้นมาถึงสัตว์เดรัจฉาน**. สัตว์เดรัจฉานนะมันต้องมีปัญญา มีเจตนา มีการกระทำ ในลักษณะเดียวกัน : มัน **ต้องรู้ก่อน** ว่า จะไปหาอาหารที่ไหน มีน้ำที่ไหน จะนอนที่ไหน ศัตรูคืออะไร, มันมีความรู้ว่าจะไปหาอาหารได้ที่ไหน; มันจึง **มีเจตนา** ที่จะไปที่นั่น; แล้วก็ **ไปด้วยกำลังกายด้วยกำลังใจทั้งหมดทั้งสิ้น**.

ที่นี้ **ก็ดูมาถึงคนเรา**. คนเราเมื่อจะทำอะไร ก็ต้อง **มีปัญญารู้ก่อน** ว่า จะทำอะไร จะทำอย่างไร จะทำเท่าไร ทำเมื่อไร อะไรเป็นศัตรู อะไรเป็นผู้ขัดขวาง; นี่มีความรู้อย่างนี้แล้ว จึง **มีเจตนาที่จะกระทำ** มีเจตนาที่จะกระทำ; แล้วก็ **มีการกระทำด้วยกำลังกาย ด้วยกำลังจิตทั้งหมดทั้งสิ้น**. เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ก็มีการกระทำทั้ง ๓ นี้ ที่ละเอียดประณีตสมบูรณ์ ยิ่งไปกว่าคนธรรมดา.

สรุปความว่า ต้องมีปัญญาก่อนที่จะมีเจตนา, มีเจตนาแล้วจึงมีการกระทำ : คอยมองเห็นให้ชัดเจนว่า ต้องมี **ปัญญา** ต้องมี **ปัญญา**, รู้เรื่องนั้นแล้ว จึงมีเจตนาที่จะกระทำ นี่เป็นตัว **ศีล**, แล้วมีการกระทำด้วยกำลังกาย กำลังจิตทั้งหมด นี่เป็นตัว **สมาธิ**; จึงเรียงลำดับได้ว่า **ปัญญา ศีล สมาธิ**.

หลักพุทธศาสนาตรงตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

ขอให้สังเกตดูต่อไปว่า ด้วยเหตุด้วยเหตุนี้เอง พระองค์จึงได้ตรัสหลักปฏิบัติที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา มีลักษณะตรงตามกฎเกณฑ์อันนี้; คือในอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้น จะเห็นได้ว่า องค์แรกและองค์ที่ ๒ นั้น เป็นเรื่องปัญญา, ๓ องค์ต่อไป เป็นเรื่องศีล, ๓ องค์ต่อไปเป็นเรื่องสมาธิ; มีปัญญาแล้วมีศีล แล้วมีสมาธิ.

ปัญญา คือ สัมมาทิฏฐิ รู้ว่าทุกข์เป็นอย่างไร, เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างไร, ความดับทุกข์เป็นอย่างไร, ทางให้ถึงความดับทุกข์เป็นอย่างไร; นี้รอบรู้ในเรื่องนี้ก่อน. แล้วก็จึงมี **สังกัปปะ** มีความประสงค์ที่จะทำให้ได้รับผลตามนั้น; สังกัปปะจึงจัดเป็นส่วนเจตนา.

ที่นี้ **ศีล** นี้มีอยู่ ๒ ความหมาย : ศีลส่วนที่เป็นเจตนา ตัวเจตนาเป็นตัวศีล; ตัวเจตนาเป็นตัวศีล ฟังให้ดี ระวังให้ดี, ไม่มีอันอื่นเป็นตัวศีล มีเจตนาเป็นตัวศีล. สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ เล็งถึงเจตนาที่จะกระทำและเป็นการกระทำพร้อมกันไป.

แล้วก็มาถึง **สมาธิ** : สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี้เป็นตัวตัดกิเลส, สัมมาสมาธิโดยเฉพาะ เป็นตัวที่จะตัดกิเลส.

สังเกตดูให้เห็นชัดอย่างว่าหลักตามองเห็นว่า **ปัญญามาก่อน** คือสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ, แล้ว **ศีลตามมา** คือสัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมา-

อาชีวะ, แล้ว **สมาธิตามมา** คือสัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ; นี่เป็นหลักตายตัว แห่งสิ่งที่เรียกว่าการปฏิบัติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา.

พรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **มัชฌิมาปฏิปทา**; มีหลักตายตัวชัดเจนอยู่อย่างนี้ว่า เป็นปัญญามาก่อน, แล้วจึงถึงศีล, แล้วจึงถึงสมาธิ. นี่เป็นสิ่งที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ; พระองค์ตรัสตรงเพ่งกับกฎของธรรมชาติ ที่ว่า การก้าวหน้าของการกระทำของสิ่งที่มีชีวิตนั้น ต้องมีปัญญาก่อน, แล้วจึงมีศีล คือเจตนา, แล้วจึงมีสมาธิ คือการกระทำด้วยกำลังกายกำลังจิตทั้งหมดทั้งสิ้น.

ขอสังเกตข้อนี้ไว้ในฐานะเป็นข้อสำคัญว่า **หลักพระพุทธศาสนานั้น ตรงกับหลักวิทยาศาสตร์ของธรรมชาติ** ของธรรมชาติ; ธรรมชาติกำหนดไว้ว่าการกระทำนั้นต้องมีปัญญาก่อน, แล้วมีเจตนา, แล้วก็มี การกระทำ; พระองค์ก็ตรัสหลักว่า มีปัญญาก่อน, แล้วก็มีเจตนาคือศีล, แล้วก็มี การกระทำคือสมาธิ. ด้วยเหตุนี้แหละ พุทธศาสนาจึงสามารถเผชิญหน้ากันกับโลก ที่เต็มไปด้วยนักวิทยาศาสตร์; ในอนาคตจะยิ่งเป็นอย่างนี้มากขึ้นทุกที โลกนี้จะเป็นโลกของนักวิทยาศาสตร์ มากยิ่งขึ้นทุกที.

หลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติอย่างตรงเพ่งเช่นนี้ จึงสามารถเผชิญหน้ากันได้กับ **นักวิทยาศาสตร์**; และแม้ **นักจิตศาสตร์** ก็จะสามารถจะเผชิญหน้ากันได้ หากแต่ว่าเป็นจิตศาสตร์ เรื่องทางจิตใจหรือเป็นการดับทุกข์, ไม่ใช่จิตวิทยาหลอกลวงหาประโยชน์. หรือแม้จะคู่กันในแง่ของ **ตรรกวิทยา** ซึ่งก็เป็นวิทยาศาสตร์อย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน; ก็ถูกต้องตามหลักของตรรกวิทยา ตาม

กฎเกณฑ์แห่งการใช้เหตุผลให้ถูกต้อง. แม้จะดูกันในฐานะที่ว่าเป็น *philosophy* เป็นปรัชญาอย่าง *philosophy*; กฎเกณฑ์อันนี้ก็สมคัลล่อกันได้ ไม่ขัดขวางกันเลย. นี้ความที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สบลลัทธิวิทยาศาสตร์ ก็เพราะเหตุที่ว่าบัญญัติ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติอย่างตรงเผง.

ดังนั้น พวกเราทุกคนที่จะปฏิบัติตนให้ก้าวหน้าไปในทางแห่งความดับทุกข์, จะต้องถือเอาเป็นอย่างดี คือสมาทาน; อย่าถือเอาอย่างโง่เขลา ที่เป็นอุปาทาน. สมาทานถือเอาอย่างดี, อุปาทานถือเอาอย่างโง่เขลาขมขาย; จะต้องถือเอาอย่างดี ด้วยลักษณะที่เป็นการสมาทาน ซึ่งหลักเกณฑ์อันนี้ เพื่อปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างให้ถูกต้อง.

ขอให้พิจารณาดูให้ดีว่า แม้แต่ต้นไม้ แม้แต่สัตว์เครื่องจกาน มันก็ยังมี การถือหลักเกณฑ์อันนี้ เป็นไปตามหลักเกณฑ์อันนี้. ขออภัย ยกตัวอย่างง่าย ๆ สักหน่อยว่า แม้แต่สุนัขหรือหมา มันยังสามารถถือและมีหลักเกณฑ์อันนี้; อย่าง มันจะไปหากินที่ไหน หรือไปนอนที่ไหน ซึ่งรู้เสียก่อนว่า มันมีประโยชน์ จะได้รับประโยชน์และปลอดภัย มันมีความรู้อย่างนี้เสียก่อน, มันจึงมีเจตนาที่จะไป, ครั้นแล้วมันจึงไปด้วยกำลังกายด้วยกำลังใจทั้งหมดทั้งสิ้น. แม้แต่สุนัขก็ยังสามารถถือหลักเกณฑ์อันนี้ โดยกฎของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ; เราเป็นคนทั้งที จะไม่รู้จักถือหลักเกณฑ์อันนี้, แล้วก็จะป็นอะไร จะเป็นอะไร จะมองดูสัตว์เครื่องจกาน กันในลักษณะอย่างไร, เมื่อสัตว์เครื่องจกานก็รู้จักถือหลัก หรือมีหลักเกณฑ์โดยธรรมชาติว่าปัญญามาก่อน แล้วมีเจตนา แล้วมีการกระทำ. เพราะเราไม่ถือตามหลักนี้ เราจึงไม่ประสบผลสำเร็จ; พลาดจากผลที่จะพึงได้.

ที่ชอบพูดกันว่า คีล สมาธิ ปัญญา นั้นก็มี, แต่เป็นการพูดโดยทฤษฎี ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติ. ถ้าเกี่ยวกับการปฏิบัติ หรือเอาการปฏิบัติเป็นหลัก, เรา จะพูดว่าปัญญา คีล สมาธิ. แม้พระพุทธองค์ก็ตรัสคำว่า คีล สมาธิ ปัญญา อยู่บ้าง เหมือนกัน, แต่เป็นการตรัสโดยทฤษฎี โดยค่าของความต่ำ ความสูง หรือลำดับ ความยากง่าย เป็นต้น; แต่พอถึงคราวที่จะต้องปฏิบัตินำมาปฏิบัติ เพื่อความดับ ทุกข์ก็ตรัสว่า ปัญญา คีล สมาธิ, ดังที่ปรากฏอยู่ในหลักอริยอัฏฐังคิกมรรค คือ มัชฌิมาปฏิปทานั่นเอง.

เราจะคือไปถึงไหนกัน เราจะคือต่อพระพุทธองค์ไปถึงไหนกัน ที่จะไม่ ปฏิบัติอะไร ๆ โดยให้ปัญญามาก่อน, แล้วมีศีล มีสมาธิตามมา. มัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรคมีองค์ ๘ เป็นหลักชัดว่าปัญญา แล้วศีล แล้วสมาธิ; เป็นคำสอน สำคัญที่สุด จนถึงกับพระองค์ทรงนำมาสอนก่อนคำสอนใด ๆ : สอนก่อน เรื่องอริยสังข์เสียอีก. ขอให้สังเกตดู อ่านดูพระบาลีธัมมจักกัปปวัตตนสูตรว่า สิ่งที่พระองค์ทรงยกขึ้นมาสอนเป็นเรื่องแรก ก็คือมัชฌิมาปฏิปทา, จบแล้วจึงสอน อริยสังข์.

เมื่อสอนมัชฌิมาปฏิปทานั้น ได้ตรัสย้ำว่า เป็นคำสอนที่ไม่เคยได้ยินได้ ฟังมาแต่ก่อน : ปุพเพ อนนุสสุเตสุ - ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อนจากผู้ใดใคร ๆ, เป็นการตรัสรู้ของพระองค์เอง. การตรัสรู้ของพระองค์เองเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา ได้วางหลักไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า ปัญญาต้องมาก่อน แล้วศีลก็ตามมา สมาธิก็ ตามมา; หลักเกณฑ์อันนี้เป็น นิสสรณะ คือ หนทางออกของปัญหาทุกปัญหา. ไม่ว่าจะแก้ปัญหาอะไร เป็นการปฏิบัติก็ตาม เป็นความรู้ก็ตาม จะต้องให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติอันนี้ ว่ามีปัญญามาก่อน แล้วมีเจตนาแล้วมีการกระทำ;

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนทางให้ถึงความดับทุกข์โดยตรง ที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทานั้น มันชัดเจนกว่าที่จะชดอยู่แล้วว่า ต้องปัญญามาก่อน แล้วจึงมีศีล แล้วจึงมีสมาธิ. ถ้าปัญญาไม่มาก่อน, การกระทำนั้นจะเข้รกรเข้าพงไปหมด. ถ้าจะหลับตาถือตามลำดับว่าศีล สมาธิ ปัญญา; จับเข้าที่ศีลก่อนโดยไม่มีปัญญา มันก็ไม่ว่าทำอะไร ทำอย่างไร ทำทำไม ทำเท่าไร, ใจศีลนั้นมันก็เข้รกรเข้าพง เป็นการกระทำเพื่อความศักดิ์สิทธิ์เป็นต้น, กลายเป็นสืลพตปรามาสไปหมด; ใจศีลก็เข้รกรเข้าพง ถ้าไม่มีปัญญามาก่อน; พอทำสมาธิมันก็ไม่มีปัญญามาก่อน มันก็เข้รกรเข้าพง เป็นสมาธินอกพุทธศาสนา เป็นสืลพตปรามาสไปอีกเหมือนกัน. นี่แหละจึงต้องให้ปัญญามาก่อน.

ต้องให้ปัญญามาก่อน เพื่อหลักปฏิบัติไม่ผิดจุดประสงค์

สรุปความว่า ในการปฏิบัติงานใด ๆ ทางโลก ๆ ก็ตาม ทางธรรม ๆ ก็ตาม ต้องให้ปัญญามาก่อนเสมอไป; มิฉะนั้น มันจะเหมือนกับว่า หลับตาทำ หลับตาเดินทาง หลับตาทำ มันจะได้ผลอย่างไร. นับตั้งแต่จะให้ทาน ทำบุญ ให้ทาน อยู่ที่บ้าน ขึ้นตำสุด, ก็ต้องปัญญามาก่อน รู้ว่าควรให้แก่ใคร ควรให้อย่างไร โดยวิธีใด; การให้ทานนั้นจึงจะถูกต้องตามเรื่องของการให้ทาน. แม้แต่จะ **เข้าวัด** เข้าวา จะนำตัวเข้าไปสู่วัด, มันก็ต้องปัญญามาก่อน มันจึงจะถูกวัด ถูกวัด; ปัญญาต้องมาก่อน มันจึงจะเข้าวัดได้ถูกต้อง แล้วมันค่อยมีศีล มีสมาธิ.

แม้จะ **ถือศีล** เข้าวัดแล้วก็ถือศีล, จะถือศีลอย่างไร ก็ต้องปัญญามาก่อน จึงจะไม่ม่งมาย ไม่เป็นการกระทำตาม ๆ เหนือ ๆ กันอย่างม่งมาย. แม้แต่จะ

ฝึกสมาธิ ก็ต้องปัญญามาก่อน ว่าสมาธิคืออะไร ฝึกอย่างไร จะได้ผลอย่างไร โดยวิธีใด; ปัญญาก่อน จึงจะสามารถฝึกสมาธิได้สมตามความประสงค์. แล้วจะ **ปฏิบัติวิปัสสนา** วิปัสสนา – ทำความเห็นแจ้ง, ยึดถือกันที่ตัวความเห็น ๆ นี้, ปัญญาไม่มาก่อน แล้วมันก็ไปเห็นนรก เห็นสวรรค์ ไปเห็นภavnั้nภavnั้n อะไร อย่างนั้นอย่างนี้; เป็นวิปัสสนาสีลพัตตปรามาสไปหมดสิ้น. ถ้าปัญญาก่อน มันก็รู้ว่า ทำวิปัสสนา เพื่อเห็นแจ้งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของสังขารทั้งปวง เพื่อจะไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใด ๆ โดยความเป็นตัวตนหรือของตน. นี้แม้แต่ วิปัสสนา

ก็ต้องปัญญามาก่อน ปัญญามานำในการทำวิปัสสนา. รวมความว่าปัญญาต้องมาก่อน สีล สมาธิ และปัญญาบางประเภทบางส่วนซึ่งจะตามมา. ปัญญาต้องนำหน้าเสมอ.

เฮ้, ทีนี้ พุศกันมาถึงชั้นโลก ๆ ชั้นต่ำสุด : จะทำอะไรทำานนี้ ทำสวนนี้ จะต้องปัญญามาก่อน : มันจะต้องรู้เรื่องดิน เรื่องน้ำ เรื่องอะไรต่าง ๆ เรื่องจะทำอย่างไร แล้วมันจึงมีความเจตนาที่จะกระทำ แล้วมันก็กระทำ, การทำไร ทำานนั้นก็สำเร็จ. แม้ว่ามันจะ ค้าขาย, มันก็ต้องมีสติปัญญามาก่อน รู้เรื่องของการค้าขาย พอสมควร, แล้วมันจึงจะอยากค้าขาย หรือเจตนาที่จะค้าขาย ว่าเป็นได้ผลแน่, แล้วก็ทำไป. แม้แต่จะ เป็นกรรมกร ลูกจ้างใช้แรงงาน มันก็ต้องมีปัญญา รู้จักว่า งานอะไร ที่ไหน อย่างไร ควรทำอย่างไร; เป็นกรรมกรที่ฉลาดในการทำหน้าที่ของตน ก็มีปัญญามาก่อน. แม้ที่สุดแต่ คนขอทาน ที่มันจะนั่งขอทาน อยู่ที่ไหนนั้น มันก็ต้อง มีปัญญามาก่อน รู้ว่าจะต้องไปขอที่ไหน ในลักษณะอาการ

อย่างไร, แล้วมันก็ **ตั้งใจที่กระทำ** อย่างนั้นมันก็ **เป็นศีล**, แล้วมันก็ **ทำอย่างนั้น** ด้วยกำลังใจทั้งหมด ซึ่งก็ **เป็นสมาธิ**.

เอาละ, ให้มันต่ำสุดลงไปกว่านั้นอีก แม้แต่ คนคนหนึ่งจะกินข้าว จะอาบน้ำ จะถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ อย่างนี้; ถ้าให้มันถูกต้องตามหลักธรรมะ ในพุทธศาสนาแล้ว ต้องมีปัญญามาก่อน รู้ว่ากินอย่างไร อาบอย่างไร ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะอย่างไร จึงจะเป็นผลดี มีสติสัมปชัญญะ ทำหน้าที่นี้ด้วยความพอใจ แล้วก็จะได้เป็นสุขตลอดเวลาที่ทำอาการอย่างนั้น ๆ. แม้ที่สุดแต่ว่าจะกินข้าว จะอาบน้ำ จะถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ต้องเป็นความรอบรู้ในเรื่องนั้น ๆ มาก่อน แล้วจึงกระทำ.

สรุปความว่า ตามกฎของธรรมชาตินั้น ชีวิตจะวิวัฒนาการ จะเจริญไปในทางสูงสู่จุดหมายปลายทางได้นั้น มันต้องอาศัยหลัก ๓ ประการ, คือ ธรรมชาติ ๓-๓ ๓๓-๓๓. ธรรมชาติ คือ ๓๓แห่งธรรมะ ๓ ประการ คือ ปัญญาธาตุ - ๓๓แห่งปัญญา สำหรับรู้อะไร, เจตนาธาตุ - ๓๓แห่งเจตนา สำหรับประสงค์กระทำ, แล้วก็ กรรมธาตุ คือ ๓๓แห่งกรรม ๓๓แห่งการกระทำ; มันจึงจะสำเร็จประโยชน์ : มันต้อง รู้ก่อน ว่าอะไรเป็นอะไร, แล้วก็ มีต้องการ ที่จะได้ผล รับผลของสิ่งนั้น, แล้วก็ กระทำ ด้วยกำลังจิตทั้งหมด. นี่ปัญญามาก่อน, เจตนาตามมา, การกระทำตามมา; เป็นกฎของธรรมชาติโดยเด็ดขาด เป็นนิรันดร ไม่มีใครจะฝ่าไปได้. เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ก็ทรงใช้หลักเกณฑ์อันนี้ ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอันนี้ ตามที่มันเป็นสัจจะของธรรมชาติ มาเป็นหลักบัญญัติ มัชฌิมาปฏิปทา : เอาพวกที่เป็นปัญญามาก่อน, เอาพวกที่เป็นศีลตามมา, เอาพวกที่เป็นสมาธิอยู่สูงสุดท้าย.

เราจะฝืนกฎธรรมชาติไปไม่ได้ เราจะคือต่อคำสอนของพระพุทธองค์ไปไม่ได้; เราจะต้องกระทำให้ถูกต้อง เพื่อว่ามันจะสำเร็จประโยชน์ด้วย เพื่อว่าจะอวดกับนักวิทยาศาสตร์ได้ว่า พุทธศาสนาสบลักวิทยาศาสตร์อย่างนี้ ๆ, ไม่ว่านักวิทยาศาสตร์แขนงไหน ก็ไม่สามารถจะคัดค้านได้; สามารถจะเผยแพร่ธรรมะ ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ให้กว้างขวางออกไปได้ตามพระพุทธประสงค์.

ขอเราทั้งหลาย จงรู้จักความจริงของธรรมชาติ และคำที่เป็นโอวาทสั่งสอนของพระองค์ว่า มีปัญญามาก่อน แล้วมีเจตนา แล้วมีการกระทำ : ทุกอย่าง จะสำเร็จบริบูรณ์; จงถือหลักอันนี้เป็นหลักปฏิบัติในการกระทำทุกอย่างแล้วประสบความสำเร็จ ความเจริญอกงามก้าวหน้าในหน้าที่ของตน, มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๕๗ -

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๙

แม่แก่ลูกเล็กเด็กอ่อน เราก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายในครั้งนี้อาตมาก็ยังคงกล่าวไปในชุด *ปรมัตถธรรมกลับมา* โลกสว่างไสว อยู่นั่นเอง; แต่มีหัวข้อเฉพาะในครั้งนี่ว่า **แม่แก่ลูกเล็กเด็กอ่อน** เราก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น. ขอทบทวนว่าในครั้งที่แล้วมา ได้พูด โดยหัวข้อว่า การปฏิบัติที่ถูกทางต้องให้ปัญญามาก่อน; ครั้งนี้ว่า **แม่แก่ลูกเล็กเด็กอ่อน** ก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น.

ไม่รู้จักเสือ เอาเรือเข้าไปจอด

คุณันในข้อแรกก็คือว่า เราส่วนมากมีความเข้าใจผิดในเรื่องนี้ เพราะไม่รู้จักสิ่งทีเรียกว่า ความยึดมั่นถือมั่น หรือโทษของมัน; ก็เลยทำอะไรด้วยความยึดมั่นถือมั่น จนเป็นธรรมดาไป จนเคยชินเป็นนิสัย. แล้วยังมีความเข้าใจเลยไปถึงว่า เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ เข้าใจยาก ไม่ควรนำมาสอน แม้แก่คนทั่วไป, อย่างแต่ถึงลูกเด็ก ๆ เลย, มันเป็นเรื่องที่ลึกเกินไป; แต่ถ้าใครถือหลักไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว จะไม่เกิดการก้าวหน้าในการทำงานหรือในที่ทุกสถาน เพราะความไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้วจะไม่ก้าวหน้า, คิดกันว่าอย่างนี้. **นี่ไม่รู้จักเสือ, เอาเรือเข้าไปจอดละ;** เขาไม่เห็นโทษของความยึดมั่นถือมั่นที่เกิดแก่เด็ก ๆ, เช่นว่า เด็กมันจะร้องไห้หรือมากเกินไป ในเมื่อของหาย ของตกแตก ตู้กตาตกแตกมันก็ร้องไห้ นี่เพราะมันยึดมั่นถือมั่น มันไม่ควรจะโง่ถึงขนาดนั้น; เราจึงต้องสอนเรื่องความยึดมั่นถือมั่น. ที่จริงประเพณีเก่าแก่มันก็มีกันอยู่แล้วว่า เด็กมันร้องไห้เพราะตูกตาตกแตก คุณยายก็จะบอกว่า อย่าร้องไห้เลยหลานเอ๊ย มันเช่นนั้นเอง; ทำไมไม่มองกันในแง่นี้บ้าง.

มันจะเป็นคนขลาดกลัว อย่างไม่มีเหตุผล **เพราะความยึดมั่นถือมั่น :** กลัวผี กลัวสัตว์ กลัวอะไรมันกลัวเกินธรรมดา กลัวอย่างงมงาย; แล้วมันก็จะเป็เด็กคือ ถ้ามันยึดมั่นถือมั่น, มันก็คืออย่างทีเรียกว่าคือตาใส; แล้วมันก็จะหลงในของแปลกประหลาด อะไรชนิดหนึ่งก็ตื่นเต้นจนจิตใจเสียความสมดุล; แล้วเด็ก ๆ ทียึดมั่นถือมั่น มันจะร้องไห้ เมื่อสอบไล่ตก; มันก็อยู่ด้วยความวิตกกังวลทนทรมาน; ในที่สุดมันก็จะเสื่อมสุขภาพ เช่นจะเป็นโรคประสาทอยู่ตลอดเวลา โดยไม่รู้สึกตัว; ในที่สุดมันจะหลงในของเอรีดอรัย, หลงในเกียรติยศ ในอำนาจ

หรือจะเรียกว่ามันบ้าดี, แล้วมันก็จะถือตัว; ในทางธรรม ก็เรียกว่า มันเป็นทาสของอายตนะ เป็นทาสตา หู จมูก ลิ้น กาย เพราะเห็นแก่ความเอร็ดอร่อย. สรูปเรียกว่า มันหลงในโลกธรรม เพราะมันยึดมั่นถือมั่นมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก. นี่แหละควรจะให้ใจกันเสียบ้างว่า **ไอ้ความยึดมั่นถือมั่นนั้น มันมีโทษแรงร้ายเห็นปานนี้.**

เอ้า, ทีนี้ เราก็จะต้องรู้จักมันแล้ว. สิ่งที่เราจะต้องรู้จักมีอยู่ ๒ คำ คือคำว่า **อุปาทาน – ความยึดมั่นถือมั่น;** และคำว่า **สมาทาน** แปลว่า **ถือเอาไว้อย่างดี.** อุปาทาน กับ สમાทาน นี้ไม่ใช่อย่างเดียวกัน, แตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม; เพราะ อุปาทาน นั้นมันทำด้วยวิชชา – ความโง่ ความปราศจากความรู้, ส่วน สમાทาน นั้นมันทำด้วยวิชชา ด้วยความรู้. เรามักจะเข้าใจไม่ถูกไม่ตรง; แม้จะใช้คำว่า **มัน มัน ยึดมั่น** ก็ยังไม่ตรงตามความหมาย ว่าถ้าว่ายึดมั่นนั้นมันทำด้วยกิเลส, ถ้าถือไว้อย่างดี ทำด้วยวิชชา. คำสอนที่ว่า **ทำอะไรทำให้มันคง จับให้มันแน่นให้ตาย** อะไรอย่างนี้ มันไม่ใช่ทำด้วยวิชชา; มันต้องทำด้วยวิชชา ด้วยปัญญา ด้วยสติสัมปชัญญะ.

จะต้องทำงานทุกอย่างด้วยสติปัญญา, อย่าทำงานด้วยความยึดมั่นถือมั่น มันจะกดทับจิตใจเหมือนกับทนทรมานอยู่ตลอดเวลาที่ทำ; และ ให้เสวยผลงานด้วยสติปัญญา, อย่าเสวยผลงานด้วยความยึดมั่นถือมั่น มันจะตะกละ มันจะนำมาซึ่งความผิดพลาด และความน่าเกลียดอย่างอื่น. แม้ที่สุดแต่จะ **รักษาคติ,** รักษาคตินี้เป็นคำสำคัญ ก็ **จงรักด้วยสติปัญญา,** อย่ารักด้วยความยึดมั่นถือมั่น; ยึดมั่นถือมั่นนั้นมันเรียกว่าหลงชาติ ไม่ใช่รักษาคติ. **ไอ้ หลงชาติ กับ รักษาคติ** นี้

แตกต่างกันมาก : ถ้า **หลงชาติ** มันหลงด้วยความยึดมั่นถือมั่น, ถ้า **รักษาติ** มันรักด้วยสติปัญญา เรียกว่าสมาทานดีกว่า. ความเป็นอย่างนี้น่ะเหมาะสำหรับ **ความเป็นไท** คือเป็นอิสระ, หรือ **พุทธบริษัทไท**. คนไทยที่เป็นพุทธบริษัทต้องมีธรรมะเป็นหลัก สำหรับเป็นเครื่องดำเนิน; รักษาความเป็นอิสระนั้นไว้อย่างถูกต้อง.

ความต่างระหว่างอุปาทานกับสมาทาน

เฮ้, ทีนี้ก็จะดูกันให้ชัดเจนไปอีก ถึง **ความต่างระหว่างคำว่าอุปาทานกับสมาทาน**. ขอให้ตั้งใจสังเกตอีกสักนิด ให้ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก.

อุปาทาน อุปาทาน – ความยึดมั่นถือมั่น, ทำอะไรด้วยความยึดมั่นถือมั่นนั้นน่ะ มันหนุนอยู่ด้วยอวิชา มีอวิชาเป็นเครื่องสนับสนุน รู้สึกสนุกเพลิดเพลิน สนุกในใจในการทำ; แต่แล้วมันเป็นการหลับตาทำ หลับตาทำเพราะไม่มีสติปัญญา. ถ้าเป็น **สมาทาน** สมาทาน – ถือไว้อย่างดี นั้นน่ะ มันหนุนเนื่องอยู่ด้วยวิชา ปัญญา, ไม่ต้องการความสนุก สรวลเสเฮฮาอะไร, ไม่ต้องการกำลังใจชนิดที่ทะเล็งหรือบ้าบิ่น, แต่มีการสำรวจระมัดระวังในการกระทำ; ก็เรียกได้ว่า **มันลืมตาทำ** มันลืมตาทำ.

ทบทวนอีกทีว่า ถ้า **อุปาทาน**มันหนุนอยู่ด้วยอวิชา สนุกสนานในการทำ แล้วก็หลับตาทำเพราะอวิชา; ส่วน **สมาทาน**นั้นมันหนุนอยู่ด้วยวิชา มันต้องระมัดระวัง สำรวมเป็นอย่างดีในการกระทำ และได้ชื่อว่าเป็นการลืมตาทำ ตรงกันข้ามจากการหลับตาทำ : อันหนึ่งมันหลับตาทำ อันนี้มันลืมตาทำ. นี่คือการต่างระหว่างอุปาทานกับสมาทาน.

ดังนั้น เราจึงมีระเบียบว่า สมาทานสรณาคมนั้น สมาทานศีล สมาทานวัตร; ถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกว่าสรณาคมนั้นนั้น ถือด้วยลักษณะสมาทาน, ไม่ถือน้อยด้วยลักษณะอุปาทาน คือยึดมั่นถือมั่น แต่ว่าถือน้อยเป็นอย่างไรดีด้วยสมาทาน. เราสมาทานศีล ไม่ใช่อุปาทานศีล; ระวังให้ดี อุปาทานศีลนั้นแหละมันจะไม่มีศีล, เครียดครัดเท่าไร มันก็ยังไม่มียึดมั่นถือมั่น มันมีแต่ความบ้าหลัง. เราสมาทานวัตร ปฏิบัติถูกต้องกวัตร หรือวัตรอะไรที่ตั้งขึ้นก็ตาม, สมาทานไม่ใช่อุปาทาน; ถ้าอุปาทานแล้วมันจะยกหูชูหาง มันจะอวดดี ยกตนข่มท่าน เพราะการอุปาทานในศีลและวัตรของตน. เราไม่อุปาทานสรณาคมนั้น เราไม่อุปาทานศีล เราไม่อุปาทานวัตร; ถ้ามีลักษณะเป็นอุปาทาน ยึดมั่นถือมั่น มันเหมาะสำหรับไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์.

ไสยศาสตร์ คำนี้แปลว่า ศาสตร์ของคนหลับ; เพราะไสย แปลว่าหลับ, ไสยศาสตร์ เป็นศาสตร์ของคนหลับ. ถ้าใช้อุปาทานมันเหมาะสำหรับไสยศาสตร์; ต้องใช้สมาทาน มันจึงจะเหมาะสำหรับพุทธศาสตร์. พุทธศาสตร์ แปลว่า ศาสตร์ของคนตื่น คือไม่หลับ. อุปาทานกับสมาทาน มันจึงตรงกันข้ามอย่างนี้; อุปาทานเอาไปใช้สำหรับไสยศาสตร์เถิด, สมาทานเอามาใช้สำหรับพุทธศาสตร์ ก็จะได้ผลดี.

ทารกวางจากเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ มาแต่ในท้องแม่

ที่นี่ ก็จะมา ดูข้อเท็จจริงให้ลึกลงไป อันเกี่ยวกับทารก ลูกเล็กเด็กอ่อน. สิ่งแรกที่จะต้องระลึกนึกถึงพระพุทธภาษิตที่ว่า ทารกนี้ไม่มีความรู้เรื่อง

เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติมาจากในท้อง. หมายความว่า ทารกคลอดออกมาจากในท้อง มันไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ, คือเรื่องที่ว่าทำอะไรจึงจะไม่เป็นทุกข์ ทำอย่างไรจึงจะหลุดพ้นจากความทุกข์ หรือไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา; มันไม่มีความรู้เรื่องนี้ เพราะเหตุว่า จิตของเด็กทารกนั้น มันว่างจากวิชาความรู้ ปราศจากวิชา – ความรู้, มันออกมาโดยปราศจากวิชาความรู้ มันจึงมีค่าเท่ากับไม่รู้ มันจึงสัมผัสอะไร ๆ ด้วยอวิชา.

ทารกของเราคลอดออกมา สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้ มันสัมผัสด้วยอวิชา คือไม่มีความรู้ว่าเป็นอะไร; แล้วมันก็เลยค่อย ๆ เข้าใจผิด จนเป็นความยึดมั่นถือมั่นเป็นของน่ารัก เป็นของน่าเกลียด เป็นของน่ายินดี น่ายินร้ายอย่างนี้ เพราะมันสัมผัสสิ่งนั้น ๆ ด้วยอวิชา. ทารกนั้นจะพอใจหรือไม่พอใจอะไรก็ตาม มันทำด้วยอวิชา; ถ้ามันพอใจ มันก็พอใจด้วยอวิชา เพราะมันไม่มีความรู้ติดมาแต่ในท้อง, ถ้าไม่พอใจอะไร มันก็ไม่พอใจอะไรด้วยอวิชา มันจึงโกรธอย่างเดียวกับคนบ้ามากขึ้น ๆ. นี่มันพอใจและไม่พอใจอะไร ๆ ก็ด้วยอวิชา; ในที่สุด มันก็ค่อย ๆ เต็มไปด้วยตัณหา คือความอยากอย่างโง่เขลา, เต็มไปด้วยอุปาทาน – ความยึดมั่นถือมั่น.

ตัณหาคือความอยากอย่างโง่เขลา มันต้องระบুকันให้ชัดว่า ถ้าอยากอย่างโง่เขลา ก็จะเรียกว่า ตัณหาบ้าง โลภะบ้าง ราคะบ้าง ซึ่งล้วนแต่เป็นชื่อของกิเลส; ถ้ามันต้องการด้วยสติปัญญา ไม่มีทางจะเรียกว่าตัณหา โลภะ ราคะอะไร, มีคำเรียกโดยเฉพาะว่า สังกัปปะ สังกัปปะ – มีความปรารถนา มีความต้องการด้วยสติปัญญา. อย่างที่พระเจ้าให้พรว่า ขอให้สังกัปปะของท่านจงเต็มเปี่ยมบริบูรณ์นั้นนะ มันหมายถึง ความต้องการด้วยสติปัญญา; ท่านไม่ได้หมายความว่า ถ้า

ลง อยาก ๆ แล้วขอให้สมบูรณ์ ๆ ไม่ใช่อย่างนั้น, ท่านมีคำว่า *สงกปฺปา จนฺโท* *ปญฺณโรโส ยถา* – ขอให้สิ่งกัปปะของท่าน คือความต้องการด้วยสติปัญญานั้น สมบูรณ์เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ.

นี่แหละ เพราะเด็กไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ มาจาก ในท้อง มันจึงมีผลอย่างนี้. ดังนั้น เราจะต้องค่อย ๆ เพิ่มวิชาให้; วิชาที่มัน ปราศจากอยู่ หรือว่างอยู่ในจิตใจของเด็กนั้น เราจะต้องเพิ่มให้ จะได้เป็นการ ชดเชย ทดแทนในการที่มันขาดมาตั้งแต่ออกมาจากท้องแม่. นี่แหละเราจึงต้อง เริ่มสอน อบรมความไม่ยึดมั่นถือมั่นให้เรื่อย ๆ ไป ให้เพิ่มขึ้น ๆ; เช่น ไม่ให้ หลงไหลในความเอร็ดอร่อย สวยงาม. แต่ธรรมดาที่ทำประพฤติก็นอยู่ มัน ตรงกันข้ามนะ : มันค่อย ๆ ยั่วยุให้เด็กไม่รู้ตัว ให้หลงไหลในความเอร็ดอร่อย สวยงาม เพราะความรักของพ่อแม่ หรือของคนเลี้ยงอย่างหลับหูหลับตา; มัน ส่งเสริมให้เด็กหลงไหลในความเอร็ดอร่อย สวยงาม โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว ว่านี่จะเป็นอันตราย, เด็กก็มีความโง่ความหลง หลงไหลในความเอร็ดอร่อย สวยงาม.

ดังนั้น ขอให้พาเด็ก ๆ นะ ไป ๆ ๆ ในที่ที่มันแสดงของเอร็ดอร่อย สวยงาม ร้านขายของเอร็ดอร่อยสวยงาม ของเล่นอันวิจิตรพิสดาร; พาไปที่นั่น แล้วบอกให้ดูว่า นี่ทั้งหมดนี้ หรือส่วนมากของทั้งหมดนี้นั้น เขามีไว้สำหรับให้ เราโง่, ลูกเอ๊ย หลานเอ๊ย ทั้งหมดนี้เขามีไว้สำหรับให้เราเป็นคนโง่ หลงรัก หลง พอใจ ต้องซื้อหา, แพงเท่าไรแม่ก็จะซื้อให้ แพงเท่าไรพ่อก็จะซื้อให้. ทำไมไม่พา ไปดูสิ่งเหล่านั้น แล้วบอกว่า นี่มันมีไว้หรือมันทำไว้สำหรับให้เราโง่ เราจะไม่

ต้องโง่, เราจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร เราจะเอาแต่สิ่งที่มันจะทำให้เราฉลาด จะไม่เอาสิ่งที่ทำให้เราโง่, โง่จนพ่อแม่เสียเงินเสียทองไปเป็นอันมาก ด้วยชื่อของให้ลูกเล่น.

นี่เราจะต้องอบรมเขา **ไม่ให้หลงใหลในความเอร็ดอร่อย** ความสวย ความงาม ความเพลิดเพลิน ทางวัตถุเหล่านี้; และเราจะต้องอบรมเขา **ไม่ให้ใช้อำนาจบาตรใหญ่** ไม่ให้เด็ก ๆ ข่มเหงใคร แม้แต่พี่เลี้ยง แม้แต่ลูกจ้างที่เขาจ้างมาเลี้ยง; เราจะต้อง **อบรมเด็ก ๆ ให้รู้จักเคารพ** ไม่ใช่ให้ใช้อำนาจบาตรใหญ่ข่มเหงคนเหล่านั้น; เราจะ **ต้องอบรมเด็ก ๆ ไม่ให้ขลาดกลัว** อย่างไรเหตุผล, โดยพาไปดูของที่น่ากลัว และชี้แจงให้เห็นตามที่เป็นจริงว่า มันเป็นความโง่ที่มันไปกลัว มันไม่ต้องกลัว, เราจะป้องกันตัว เราก็ก่อนไม่ต้องกลัว แล้วบางอย่างไม่ได้เกี่ยวกับการ

ป้องกันตัว เช่นพาไปดูศพ ดูอะไรเหล่านี้ มันก็ให้ฉลาดขึ้นในการที่ไม่ต้องกลัว, เด็ก ๆ บางคนกลัวแม้แต่ว่าการฆ่าห้องสัตว์ เห็นอวัยวะภายในของสัตว์ แล้วมันก็กลัวจนเป็นลมอย่างนี้ก็มี. **นี่ก็เป็นโทษของความยึดมั่นถือมั่น**; ยังมีอย่างอื่นอีกมากมาย เหลือที่จะกล่าว.

ในวัฒนธรรมไทยที่แท้จริงประจำบ้านเรือน **มีการอบรมเด็ก ๆ ให้ไม่หลงใหล** ให้ไม่ข่มเหงใคร **ไม่ให้กลัวอย่างโง่เขลา**; นี่มันมีศีลธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นรากฐานมาในบรรพบุรุษ เราควรจะระลึกนึกกันให้ดี ๆ.

ผลได้รับ จากความไม่ยึดมั่น

ทีนี้ ก็มาทำให้ไกลออกไปถึง **ผลที่จะได้รับ** อันเกิดจากความไม่ยึดมั่นถือมั่น. ผลที่จะได้รับมีอยู่มากมาย นับตั้งแต่ว่าเด็ก ๆ เหล่านี้ **จะไม่โง่ จะไม่หลงยศศักดิ์ หลงอำนาจวาสนา และสรูปเรียกว่าไม่หลงตัวเอง** มันไม่บ้าหลังหลงตัวเอง, ซึ่งเป็นเหตุให้มองผู้อื่นอย่างผิด ๆ อย่างตลก ๆ แล้วก็ดูถูกดูหมิ่นเขา นี่เด็กมันหลงตัวเอง. เราจะไม่หลงในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๆ ไม่มีเหตุผล จนกลายเป็นคนขลาด มีความขลาดเข้ากระดูกดำ, แล้วก็ขลาดต่อไปจนตลอดชีวิต; ให้มีความเข้าใจถูกต้อง **ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น** มันก็ไม่ต้องหลงในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กลายเป็นคนขลาด. ยิ่งหลงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่าไร จะยิ่งกลายเป็นคนขลาดมากขึ้นเท่านั้น.

ถ้ามีสติปัญญามากเท่าไร จะเป็นคนกล้าหาญหรือพอดิ มากขึ้นเท่านั้น; แล้วเขาก็จะ **รู้จักบุญคุณ พระเดชพระคุณของพ่อแม่ หรือผู้มีพระคุณด้วยสติปัญญา,** รู้จักบุญคุณคนด้วยสติปัญญา ไม่ใช่ด้วยความยึดมั่นถือมั่น. เขาจะเป็นคนมีศรัทธา – ความเชื่อโดยไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น แต่เชื่อด้วยปัญญา เขามีศรัทธา ภายหลังปัญญา มีปัญญาประกบศรัทธาอยู่ด้วย ไม่มีทางที่จะแยกจากกัน เขาจึงไม่มีโอกาสที่จะงมงาย; **จะรู้จักความพอดิ พอดิไปทุกอย่าง :** เรื่องเหตุ เรื่องผล เรื่องตน เรื่องประมาณ เรื่องกาล เรื่องบริษัท เรื่องบุคคล อะไรก็ตามที่เรียกว่าสัพปุริสธรรม นั้นนะ, เขามีได้โดยง่าย ถ้าเขาไม่มีความยึดมั่นถือมั่น แต่มีสติปัญญา; **เขาจะเป็นคนสุภาพอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน** ไม่จองหองพองขนเหมือนที่เป็นอยู่โดยมาก. **นี่เรียกว่าผลที่จะได้รับ :** ผลที่จะได้รับ จากมีความรู้อันถูกต้องเรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น ด้วยอวิชา ด้วยความโง่ความหลง.

เราหวังผลอย่างนี้ จึงเห็นว่า **แม้แต่ลูกเล็กเด็กอ่อนก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น** ซึ่งเป็นความโง่ ซึ่งเป็นผลของอวิชา; แต่จะสอนให้รู้จัก

ตามที่เป็นจริงว่า มันเป็นอย่างไรรวมเรียกว่ามันเป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา, เช่นนั่นเอง เป็นตถตา เป็นเช่นนั้นเอง ตามธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วมันก็เป็นสุญญตา คือว่างจากตัวตนที่จะผูกพันอะไรกับมันได้, มันเป็นของเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นอนิจจัง เป็นอนัตตา, แล้วมันก็เป็นตถตา คือเช่นนั้นเอง, แล้วมันก็เป็นสุญญตา ว่างจากตัวตนที่สำคัญเอาเอง ด้วยความโง่, ตัวตนเป็นผลเกิดมาจากความโง่ของคนที่อยู่ลึก, ถ้าโดยแท้จริงโดยธรรมชาติ มันไม่ใช่ตัวตน มันเป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา. ฟังดูแล้วมันคล้ายกับว่าจะมากเกินไป แต่ถ้าไปใช้ศัพท์ใช้แสงอย่างนี้ มันก็ฟังดูแล้วมันมากเกินไปจริงเหมือนกัน; แต่ใช้คำพูดธรรมดา ๆ มันก็เป็นเรื่องธรรมดา ให้เด็กรู้ว่า สิ่งทั้งปวงนี้มันเป็นเช่นนั้นเอง มันเป็นอนัตตา ว่างจากความหมายแห่งตัวตน, อย่าไปหลงยึดมั่นถือมั่นให้เกิดความรักบ้าง ให้เกิดความเกลียดบ้าง ให้เกิดความโกรธบ้าง กลัวบ้าง วิดกกังวล อาลัยอาวรณ์บ้าง อิจฉาริษยาบ้าง หวงหรือหึงถึงกับฆ่ากันตายบ้าง. นี่เป็นสิ่งที่ต้องสังเกตดูให้ดีว่า เราจะเตรียมจิตวิญญาณของลูกเล็กเด็กอ่อนของเรา ในลักษณะอย่างไร.

ควรปลูกต้นโพธิ์ลงในหัวใจของเด็ก

หวังว่าท่านทั้งหลาย คงจะได้พิจารณาเรื่องนี้กัน ให้เป็นอย่างดี. สรุปลความโดยย่อที่ว่า มันต้องเป็นการเติมสติปัญญาลงไป在心ใจของลูกเล็กเด็กอ่อน ซึ่งมันยังพร่องอยู่ หรือยังว่างอยู่ที่เดียว; ต้องเติมสติปัญญาให้รู้จักสิ่ง

ทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง โดยเฉพาะ เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นที่มีความหมายลึกละเอียดอ่อนที่สุดนี้.

ถ้าจะพูดให้กว้างไกลออกไป ก็จะพูดว่า เด็กเขามีสัญชาตญาณตามธรรมชาติ, มันไม่มีสติปัญญาที่จะดับทุกข์; มันมีสัญชาตญาณตามธรรมชาติเพียงแต่จะรอดชีวิตอยู่อย่างไร. สัญชาตญาณชนิดนี้หรือเพียงเท่านั้น เป็นสิ่งที่จะต้องควบคุมไว้ อย่าให้มันแปรรูปไปเป็นกิเลส; อย่าให้สัญชาตญาณแปรรูปไปเป็นกิเลส แต่จะต้องช่วยกันอบรม ให้การศึกษา ชักจูงด้วยดี ให้เป็นไปในทางฝ่ายโพธิ, อย่าให้สัญชาตญาณตกไปทางธรรมชาติฝ่ายต่ำเป็นกิเลส แต่ให้สัญชาตญาณเป็นไปในทางธรรมชาติฝ่ายสูง คือเป็นโพธิ. **เรื่องที่จะต้องอบรม ชั้นเลิศ ชั้นสูงสุด ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าเรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น.** อย่าให้สัญชาตญาณของเด็กนั้นเปลี่ยนรูปไปเป็นธรรมชาติฝ่ายต่ำ คือกิเลส มีความโลภ มีความโกรธ มีความหลง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ทรมาน มีมูลมาจากความยึดมั่นถือมั่นเป็นหลักใหญ่. ความทุกข์มันเกิดมาจากความยึดมั่นถือมั่น. แม้โดยทั่วไปจะพูดว่า ความทุกข์มาจากตัณหา ก็อย่าลืมว่า เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงเกิดอุปาทาน – ความยึดมั่นถือมั่น.

ให้มันเป็นไป ให้สัญชาตญาณนี้ถูกอบรมให้โน้มไปฝ่ายสูง คือโพธิ; เรียกว่า “ปลุกตื่นโพธิ” ลงในหัวใจของเด็ก. ปลุกตื่นโพธิลงในหัวใจของเด็กให้มันคงเสถียร ตั้งแต่อ่อนแต่ออก; ให้ตื่นโพธิเจริญออกงามขึ้นในจิตใจ ในสันดาน ในอะไรของเด็ก ๆ ตั้งแต่อ่อนแต่ออก เพื่อให้รู้ความจริงของธรรมชาติมันเอง ว่าไปยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดแล้วสิ่งนั้นมันจะกักเอา มันจะกักอย่างรู้สึกตัวก็มี กักอย่างไม่

รู้สึกตัวเลยก็มี แต่มันเป็นเรื่องกักร้อนให้สูญเสียความสงบสุข สันติสุขอย่างแท้จริงด้วยกันทั้งนั้น.

ให้เด็ก ๆ เขามีสติปัญญาอย่างนี้; ทำได้อย่างนี้ จะเรียกว่าเป็นการอบรมสั่งสอนที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนาทั้งเนื้อทั้งตัว. ให้เด็กมีการประพฤติกระทำ หรือแวดล้อมอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นพุทธศาสนาแท้จริงทั้งเนื้อทั้งตัว. หัวใจแห่งพุทธศาสนาคือความไม่ยึดมั่นถือมั่น ซึ่งมีผลให้เกิดวิมุตติ คือความหลุดพ้น; ฉะนั้น หัวใจมันอยู่ที่ความไม่ยึดมั่นถือมั่น มันจึงเกิดผลคือความหลุดพ้น. มันจะชี้หัวใจของพระพุทธศาสนา ต้องชี้ไปที่ความไม่ยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดความหลุดพ้น. ความหลุดพ้นนั้นเป็นเพียงผล; ตัวการกระทำที่จะสำเร็จประโยชน์ มันอยู่ที่ความไม่ยึดมั่นถือมั่น มีสติปัญญารู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายทั้งปวง โดยความเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เป็นไปตามกฏอิทัปปัจจยตาของธรรมชาติ; แล้วจะไปยึดมั่นถือมั่นให้มันโง่งทำไม.

ขอภัยใช้คำมันหยาบคาย ตรงไปตรงมาอย่างนี้ ว่าอย่าไปยึดมั่นให้มันโง่งเลย จะไปยึดมั่นถือมั่นให้มันโง่งทำไม เพราะว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันใคร ๆ ยึดมั่นถือมั่นให้เป็นไปตามความประสงค์ของตนมันไม่ได้ มันเป็นไปตามกฏของธรรมชาติ. สิ่งทั้งหลายทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น นี่เป็นพระพุทธ-ภายิต ซึ่งเคยเอามาพูดกันอยู่บ่อย ๆ แล้ว; ขอให้นำไปคิดพิจารณาให้ดี จนกระทั่งมองเห็นว่า แม้สิ่งนี้เราก็ควรจะสอนแก่คนทุกคน คนธรรมดาสามัญทุกคน, กระทั่ง ลูกเล็กเด็กอ่อนก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นให้เป็นทุน หรือเป็นเดิมพันไปตั้งแต่บัดนี้ เขาก็จะมีชีวิตที่ดำเนินไปถูกทาง.

ดังนั้น ขอให้พิจารณากันให้เป็นอย่างดี; อาตมาขอยืนยันว่า แม่แก่กับลูกเล็กเด็กอ่อน เราก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น. ใครจะไม่เข้าใจ จะค่าว่าอย่างไร ก็ยินดีให้ค่าให้ว่า; เพราะว่าความจริงมันมีอยู่อย่างนี้ จึงขอยืนยันอย่างนี้.

และขอแนะนำว่า สัตบุรุษสาธุชนทั้งหลาย จงรู้เรื่องนี้ จงมีความเข้าใจในเรื่องนี้, แล้วจงนำดวงจิตดวงวิญญาณของลูกหลานอันเป็นที่รักนั้น ให้เดินถูกทางไปเสียแต่บัดนี้; และขอให้ผู้ประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ ประสพผลของความไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้วมีความสุขเยือกเย็นอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

การปฏิบัติธรรมะทุกชั้น มีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอนตัวตน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ ก็เป็นการบรรยายด้วยความมุ่งหมายว่า **ศีลธรรมจะกลับมา**; ศีลธรรมไม่กลับมาโลกาวินาศ, ถ้าศีลธรรมกลับมาโลกาสงบเย็น. สิ่งที่เราเรียกว่าศีลธรรมต้องมีปรมาตมธรรม คือเหตุผลของศีลธรรมนั้นแหละ ประกอบอยู่อย่างครบถ้วน เราจึงได้พยายามทำความเข้าใจในข้อนี้ คือเหตุผลที่จะต้องมศีลธรรม. เราจะต้องมศีลธรรมในโลกนี้; ทุกประเทศควรจะมี

กระทรวงศีลธรรม เป็นกระทรวงที่ควบคุมกระทรวงอื่นทุกกระทรวง ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ให้ปฏิบัติงานไปโดยมีศีลธรรม. กระทรวงศีลธรรม ก็เป็นกระทรวงศาสนากระทรวงวัฒนธรรมไปในตัว; ต้องมีหน้าที่โดยตรงคือ ทำให้เกิดศีลธรรม ทำให้มีการตั้งอยู่ในวัฒนธรรม ทำให้สามารถใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์ ไม่ต้องเป็นหมัน; นี้เรียกว่า กระทรวงศีลธรรม.

ทุกประเทศในโลก ควรจะมีกระทรวงศีลธรรม; ความมุ่งหมายส่วนใหญ่ก็คือ กระทรวงศีลธรรม จะควบคุมความเห็นแก่ตน ความเห็นแก่ตัว. ต้องเอาศีลธรรมมาควบคุมความเห็นแก่ตัว; ถ้าฟังกฎหมายไม่พอ ต้องมีส่วนจิตใจเข้ามาช่วยด้วย เพื่อจะควบคุมความเห็นแก่ตัวของทุกคนที่อยู่ในสังคม. ดังนั้นศาสนาทุกศาสนา จึงมุ่งหมายทำลายความเห็นแก่ตัว; เมื่อทำลายความเห็นแก่ตัวได้ มันก็จะรักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ ปัญหามันก็หมด, ถ้าทุกคนมันรักกันและกันในโลกนี้. แม้พุทธศาสนาก็มุ่งหมายจะทำลายความเห็นแก่ตัว, ดังจะได้บรรยายกัน.

ในครั้งที่แล้วมา ได้บรรยายโดยหัวข้อว่า **แม่แก่ลูกเล็กเด็กอ่อนก็ต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น,** ในครั้งนี้ หัวข้อว่า **การปฏิบัติธรรมะทุกชั้น มีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอนตัวตน.** ลูกเล็กเด็กอ่อน ปล่อยไปตามเรื่อง มันก็มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ๆ; จึงต้องสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น อันเกี่ยวกับตัวตน. การปฏิบัติธรรมะทุกชั้นในพระพุทธศาสนา มีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอนความเห็นแก่ตน หรือความยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวตน ว่ามีของตน.

ตัวตนมีในความรู้สึก แต่มีได้มีอยู่จริง

ที่นี่ มาดูกันถึงสิ่งที่เรียกว่าตัวตน ตัวตน. ตัวตนนี้มีชื่อเรียก, แล้วก็ มีอยู่ในความรู้สึกของคน; แต่มันมีได้เป็นสิ่งที่มิตัวตนอันแท้จริง; มันเต็มปรี้อยู่ ในความรู้สึก แต่ไม่ใช่ตัวตนอันแท้จริง, เป็นเพียงมายาแห่งความคิดนึก ด้วย ความยึดมั่นถือมั่นของอวิชชา – ความไม่รู้. ไอ้สิ่งที่เรียกว่า “ตัวตน ๆ” นี้ มันเต็ม ปรี้อยู่ตลอดเวลา ไม่ต้องเพิ่มอีก; และไม่หวังได้ว่ามันจะหายไป มันมีแต่จะ เพิ่มขึ้นอีก โดยที่เราไม่ต้องไปเพิ่ม; อย่ามีการสั่งสอนอบรมชนิดที่ทำให้เห็นแก่ ตัวตนเพิ่มขึ้น.

มันมีความเห็นแก่ตนมากขึ้นแล้ว ก็ก่อให้เกิดปัญหาทุกชนิดในโลกนี้ เกิดเป็นวิกฤตการณ์นานาชนิดขึ้นมา : ส่วนบุคคลคนเดียว มันก็กักค้ำอยู่ด้วยความรู้สึกที่ตัวตนและเป็นทุกข์ มีความรู้สึกที่เป็นเรื่องทำให้เกิดความเดือดร้อน วุ่นวาย กระทบกระเทือน ระส่ำระสาย เป็นความทุกข์ส่วนบุคคล. ในครอบครัวที่ เห็นแก่ตน มันก็เป็นครอบครัวที่รักเพื่อนบ้านไม่ได้ แล้วมันก็จะทะเลาะกันเอง. ในหมู่บ้านที่มีแต่ความเห็นแก่ตน มันก็คบกับหมู่บ้านอื่นไม่ได้; เกิดวิกฤตการณ์ ขึ้นในหมู่บ้านนั้น ในจังหวัดนั้น ในประเทศนั้น หรือทั้งโลกเลยทีเดียว.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังมีวิกฤตการณ์ อันเนื่องด้วยความเห็นแก่ตน ของแต่ละ คน แต่ละพวก แต่ละประเทศ หรือว่าแต่ละครั้งโลก; คุณพวกกันเป็นฝ่าย แล้วก็ ทำไปในลักษณะที่เป็นการเห็นแก่ตน, โดยถือว่าความเห็นแก่ตนความแสวงหา ประโยชน์ของตน นั้นแหละคือความถูกต้อง, โดยไม่รู้สึกรู้ว่า กิเลสที่เป็นเหตุให้ เห็นแก่ตนนั้น มันลากพาไป.

ตัวตนเต็มปรี อยู่ในความรู้สึกของแต่ละคน ไม่ต้องเพิ่ม คิดดูให้ดีเถอะ; มีแต่จะต้องเอาออก. **ศีลธรรมและศานานานั้นที่จะช่วยได้;** เพราะวาศีลธรรมและศานานานั้น มุ่งหมายที่จะกำจัดความเห็นแก่ตน, และกำจัดลึกลงไปถึงรากเหง้า คือความรู้สึกว่ามีตัวตน – ของตน. นี่เป็นเรื่องลึกของธรรมะ.

ข้อที่ว่า **หลักปฏิบัติธรรมทุกชั้น มีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอนตัวตน** นั้น สังเกตดูได้โดยง่าย; ท่านทั้งหลายก็ได้ทราบกันอยู่โดยทั่ว ๆ ไปแล้วว่า พระศานานานั้นเป็นอย่างไร มีหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร. โดยทั่วไปเราก็แยกหลักปฏิบัติเป็น **ทาน ศีล ภาวนา**.

ทาน คือการให้ ก็ทำลายความเห็นแก่ตน, **ศีล** คือการควบคุมตนให้อยู่ในระเบียบ ก็ต้องควบคุมพิษร้ายของตัวตนของความเห็นแก่ตน, **ภาวนา** นั้นก็ตัดรากเหง้าของความรู้สึกว่าตัวตนเสีย; จะเสียดกันในแง่ของ**ทาน ศีล ภาวนา** การปฏิบัตินั้นก็มุ่งทำลายตัวตน. หรือจะมองคู่อีกแบบหนึ่งว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา** มันก็เป็นการทำลายความเห็นแก่ตน.

สิ่งที่เรียกว่า **พหุลาภุสาสนี**, คือ คำสอนที่พระพุทธองค์ทรงสอนมากที่สุด เรียกว่า พหุลาภุสาสนี; คำสอนนี้เป็นการสอนโดยเฉพาะเจาะจง ให้ออนความรู้สึกว่าตัวตนในชั้นที่ ๕. ชั้นที่ ๕ ที่มีเกิดดับอยู่เป็นประจำนี้ เมื่อยึดมั่นถือมั่นโดยความเป็นตัวตนของตนแล้ว มันก็เห็นแก่ตน. ออนความรู้สึกว่าตัวตนที่มีอยู่ในชั้นที่ ๕ ที่เกิดอยู่ในชั้นที่ ๕ หรือจะเกิดอีกต่อไปในชั้นที่ ๕ ก็ตาม; ให้ออนให้ทำลาย โดยหลักว่า รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง, รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็น

อนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณเป็นอนัตตา, ดังนี้ เป็นต้น; ไม่ให้เกิดความรู้สึกผิด ๆ เข้าใจผิด แล้วก็ยึดมั่นว่าเป็นตัวเป็นตน ในขั้นใดขั้นหนึ่ง หรือทั้ง ๕ ขั้น. เมื่อทำได้แบบนี้ มันก็ไม่เกิดความรู้สึกที่เป็นตัวตนสำหรับจะเห็นแก่ตน; มันก็ทำอะไรถูกต้อง. เพราะไม่เห็นแก่ตน มันไม่เกิดกิเลส, เพราะไม่เห็นแก่ตน มันก็ไม่สร้างความทุกข์ขึ้นมา.

ความหมายของคำว่า ตนเป็นที่พึ่งแก่ตน

ที่นี้ ก็จะ ดูต่อไปถึง คำพูดที่กำกวม อาจจะเข้าใจผิดได้ คือคำกล่าวที่ว่า **ตนเป็นที่พึ่งแก่ตน**, ก็เป็นพระพุทธรักษาว่า **ตนเป็นที่พึ่งแก่ตน**; นี้มีความหมายแต่เพียงว่า ให้ใช้ตน ให้ใช้สิ่งที่เรียกว่าตน เป็นเครื่องแก้ไขปัญหาของตน; ไม่ได้สอนให้ยึดมั่นเป็นตัวตน ว่ามีอยู่เป็นตัวตน, แต่ให้ใช้ความรู้สึกว่า **ตนนั้นแหละ ทำหน้าที่แก้ไขความรู้สึกว่าตนนั้นให้หายไป**; เป็นการแนะนำวิธีให้ใช้ตัวตนนั้นแหละช่วยตน ใครอื่นจะมาช่วยได้. ถ้าไม่มีความรู้สึกว่าตนก็แล้วไป มันก็มีสิ่งอื่นมาช่วย คือมีสติปัญญามาช่วย; แต่ถ้ามีความรู้สึกว่าตน หรือของตนแล้วก็ต้องตั้งใจให้อุ้ความรู้สึกอันนั้นแหละ ช่วยตัวมันเอง. มีตัวตนที่ไหนอย่างไร ก็ใช้ตัวตนที่นั้นอย่างนั้นแหละ ช่วยตัวเองให้ได้; อย่าได้เข้าใจผิดไปว่าเป็นคำสอนที่ยืนยันให้เห็นว่ามันมีตัวตน.

แม้ว่าตัวตนเป็นภาพมายา รู้สึกขึ้นเพียงชั่วคราว; ก็ให้ใช้ความเห็นแก่ตนนั้นแหละ มาศึกษา พิจารณาตัวตน จนเห็นว่า **ไม่มีตัวตน**, แล้วก็ทำลายความรู้สึกว่าตนเสีย : เอาตัวมันเอง ฆ่าตัวมันเอง. ข้อนี้เป็นสิ่งจะต้องสังเกตดูให้ดีสักหน่อยว่า เป็นคำที่มีความหมายเป็น ๒ ชนิด :-

(๑) ถ้าพูดเป็นภาษาคนธรรมดาที่ไม่รู้ธรรมะ ก็ว่ามีตัวตนตามที่รู้สึกกันอยู่ในใจว่ามีตัวตน โดยที่ไม่รู้ว่า มันเป็นเพียงมายาเท่านั้น; ตัวตนเป็นเพียงมายาอันหนึ่งที่ความโง่มันสร้างขึ้นมเท่านั้น, พอมันหมดความโง่ ตัวตนมันก็แตกสลายดับหายไปเอง; แต่ในคนธรรมดาไม่รู้สักอย่างนั้น ก็พูดตามความรู้สึกของคนธรรมดา ว่ามีตัวตน ตามที่ความหมายที่รู้สึกกันอยู่ หรือตามที่รู้สึกกันอยู่.

(๒) ทีนี้ ถ้ากล่าวในภาษาธรรม ภาษาของคนที่มีธรรม รู้ความจริงของธรรมชาติแล้ว, มันไม่มีตัวตน; คนที่จริง ๆ นั้นมันไม่มี มันเป็นเพียงมายาที่อวิชชาสร้างขึ้น : เมื่อจิตนี้ประกอบด้วยอวิชชา แล้วมันก็สร้างความรู้สึกรู้ว่ามีตัวตน หรืออุปาทานที่ว่ามีตัวตนให้เกิดขึ้นมาในจิต จิตมันก็รู้สึกว่ามีตัวตน.

ตามธรรมชาติแท้ มีแต่กายกับใจ ไม่มีตัวตน

ธรรมดาปุถุชน มันก็มี ทั้งร่างกาย มีทั้งจิตใจ และทั้ง มีตัวตน, เป็น ๓ อย่างนะ; ปุถุชนมีตั้ง ๓ อย่าง. ถ้าผู้รู้ ผู้รู้หรือตามธรรมชาติที่แท้จริง มันไม่มี; มันมีเพียง ๒ อย่าง คือ มีเพียงกายกับใจ เท่านั้นแหละ. ใจมันคิดนึกก็รู้สึกผิดหรือถูกก็ตามใจ มันก็สร้างอะไรขึ้นมาได้.

ตามธรรมชาติแท้ ๆ มีแต่กายกับใจ, ไม่มีตัวตนอยู่ในชีวิต; แต่เมื่อเป็นปุถุชนมีอวิชชา, อวิชชามันก็ สร้างตัวตน ขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งในชีวิต; ปุถุชนเลยมีสมบัติ ๓ อย่าง คือว่า กายด้วย ใจด้วย ตัวตนด้วย. ส่วนผู้รู้หรือตามธรรมชาติแท้จริง มีแต่เพียงกายกับใจ. นี้รู้ว่าโดยภาษาคนก็มีตัวตน; โดยภาษาธรรมก็ไม่ มีตัวตน.

เมื่อมีตัวตนซึ่งเกิดมาจากอวิชชา อุปาทาน, มันก็มีแรงมาก คือมันเป็นแรงของกิเลส อย่างใหญ่หลวง, มีตัวอวิชชา อุปาทานเป็นกำลัง มันก็มีกำลังมาก; ดังนั้น ความเห็นแก่ตัวของคนเราจึงมีกำลังมาก. ถ้าจะเปรียบก็เหมือนข้างตมมันข้างตมมันมีแรงมาก เป็นอันตรายมาก; แต่เดี๋ยวนี้มาถึงโอกาสใช้กำลังข้างตมมันนั่นแหละ มาทำเป็นประโยชน์อะไรอย่างใดอย่างหนึ่งเสีย, คือผันเอากำลังอันร้ายกาจนั้นมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์, ให้มันใช้กำลังอันใหญ่หลวงลึกซึ้งนั่นแหละ มาสร้างกำลังแห่งธรรมะหรือปัญญา ให้มีกำลัง ฆ่าตัวตนเอง. ฟังดูแล้วมันก็น่าหัว หรือบางทีก็เข้าใจยาก : ยังมีกำลังโง่เท่าไร ก็หมุนเอากำลังโง่นั้นแหละมาเป็นกำลังฉลาด; ฉลาดมันก็มีกำลังมาก ก็สามารถที่จะทำอะไร ได้เต็มที่ หรือทัดเทียมกัน.

มีทุกข์ที่ไหนเมื่อไร จะมีตัวตนที่นั่นทั้งนั้น

ความเห็นแก่ตัวตนด้วยอำนาจความโง่ มีกำลังมากเหมือนข้างตมมัน; เราคอยเอากำลังของมันนั่นนะมาใช้ให้เป็นประโยชน์ คือมาทำให้กลายเป็นความรู้ หรือสติปัญญา ให้มันมีกำลังของสติปัญญา เท่ากันกับเมื่อมันตมมัน, ที่นี้ มันก็มีกำลังสติปัญญาพอที่จะฆ่าตัวตนหรือทำลายตัวตน.

ดูให้ดีเถิด : ความทุกข์มีอยู่ที่ไหน มีอยู่เมื่อไร ก็จะหาพบว่ามันมีความรู้สึกที่ตัวตนซ่อนอยู่ภายใต้มัน. มีความทุกข์อย่างไร เท่าไร ที่ไหน, ดูให้ดีเถิด ภายใต้มันนั่นแหละ ใต้ความทุกข์นั่นแหละจะมีตัวตนซ่อนอยู่ มีความรู้สึกที่ตัวตน หรือเห็นแก่ตนซ่อนอยู่; แล้วก็ลากหัวมันมาออกมา บดขยี้ให้แหลกกลายเป็นไป.

ขอให้ทุกคนพยายามให้ตนมันรู้จักตนเอง; จิตมันมีความคิดนึก ถ้ามีความรู้ถูกต้อง ก็คิดถูกต้อง, มีความรู้ผิด มันก็คิดผิด ให้รู้จักอย่างนี้; ให้เห็นว่า **ตัวตน** มิได้เป็นความจริง ของจริง, เป็นเพียงผลิตผลออกมาจากความโง่ของจิต; แล้วก็พยายามให้รู้ว่า เมื่อโง่ที่ไร มีตัวตนที่ไร มันเกิดความโกลาหลวุ่นวาย ทุกข์ยาก ลำบาก ระส่ำระสาย เพียงไร. ฐีสแห่งความมีตัวตน ว่าเลวร้ายเท่าไร ก็อยากจะไม่มีความ; แล้วก็พยายามกำหนดถึงรสแห่งความว่างจากตัวตน ว่ามีความสงบเย็นอย่างไร จนเกิดความพอใจในการที่จะหมดตน.

ตัวตนความเห็นแก่ตนเกิดได้อย่างไร

ดูให้ดี แม้ว่าจะเป็นเพียงตัวตนในขั้นสัญชาตญาณ เกิดอยู่ตามธรรมดา, มันก็ยังคงมาจากอวิชชานั้นแหละ. ตัวตนขั้นสัญชาตญาณไม่มีพิษแรงร้ายอะไร เพียงแต่ดำรงอยู่สำหรับมีตัวตนจะเป็นชีวิต จะถนอมชีวิต, แต่มันก็ยังคงมาจากอวิชชานั้นแหละ เพราะมันปราศจากความรู้ มันก็มีพื้นฐานเป็นอวิชา; แล้วตัวตนตามสัญชาตญาณ มันก็เจริญเติบโตขึ้นมาจนเป็นตัวตนของกิเลส, แล้วมันก็เป็นตัวตนที่เข้มข้น. เพียงลำพังมีอยู่ มันก็มีปัญหาหนักด้วยการมีตัวตนนั้นแหละ มันเหมือนกับแบกของหนักหรือตัวตน ทำให้เกิดอาการทนทุกข์เหมือนเมื่อเราแบกของหนัก.

เฮ้อ, ดูกันให้ละเอียดอีกทีหนึ่งว่า ถ้าเป็นชีวิตแท้ ๆ มันมีแต่กายกับ **จิต**. จิตนั้นมันมีความรู้สึกคิดนึกได้, รู้ถูกต้องได้ รู้ผิดก็ได้; พอรู้ผิด สำคัญผิด มันก็เกิดขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง **คือตัวตน** : ที่เคยมีแต่กายกับใจ มันก็กลายเป็นมีอีกอย่างขึ้นมา คือตัวตน มรดกของความโง่เข้ามาอีกเรื่องหนึ่ง.

นี่แยกดูให้ดีที่ตรงนี้ จนเห็นว่า 'ไอ้ตัวตน ๆ ตัวตนนี้มันเป็นเพียง
มายา หรือเป็นเพียงเงา มายาที่จิตโง่มันสร้างขึ้น; แต่มันมีกำลังมหาศาล มันดึง
เอาไปหมดทั้งกายและจิต ให้ไปทำในสิ่งที่เป็นปัญหายุ่งยาก ลำบาก และเป็นทุกข์.
ตัวตนนี้มันเกิดขึ้นมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก; เมื่อมันอยู่ในท้องแม่ มันยังไม่มีบทบาท
เป็นตัวตนอะไร. พอคลอดออกมาจากท้องแม่แล้ว ได้สัมผัสสอารมณ์ทางตา ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แล้วมันก็รู้สึกตามที่สิ่งที่มากระทบ : ถ้าพอใจ
ถูกใจ ก็อร่อย ก็พอใจ ๆ พอใจ, 'ไอ้ความพอนั้นแหละ มันสร้างความรู้สึกว่า
ตัวกู ตัวกูพอใจ พอใจเป็นของกูขึ้นมา; ถ้าไม่พอใจ มันก็เกิดสร้างตัวตนเป็น
ตัวกู ๆ ขึ้นมาสำหรับจะไม่พอใจ แล้วก็มีสิ่งที่ไม่พอใจเป็นของกู ไม่พอใจของกู.
นี่ตัวตนมันเป็นเงา เป็นมายา สร้างขึ้นมาจากความโง่ แต่มันมีกำลังเหลือขนาดถึง
อย่างนี้.

พิษสงร้ายกาจของความเห็นแก่ตน

เมื่อตัวตน ความรู้สึกที่ตัวตนเข้มข้นมากเข้า มันก็เกิดความรู้สึกที่
เห็นแก่ตน เห็นแก่ตน, ไม่เห็นแก่ความจริง ความถูกต้อง ความอะไรที่ไหน; ไม่
เห็นแก่ธรรม ไม่เห็นแก่อะไรทั้งหมด เห็นแต่แก่ตัวตน ซึ่งเป็นความโง่. 'ไอ้ตัวตน
ที่เป็นความโง่ มันก็ให้เกิดกิเลสเป็นความโลภ เป็นความโกรธ เป็นความหลง;
มันก็ยิ่งไปกันใหญ่ ในการที่จะสร้างปัญหา.

ถ้าว่าจะดูกันให้ดีก็จะเห็นว่า ความเห็นแก่ตนนี้ แม้ทำอยู่คนเดียว ทำ
อยู่คนเดียว ไม่ต้องเกี่ยวกับใคร มันก็เป็นทุกข์หนัก เพราะแบกตัวตน แบกของ

หนักแห่งชีวิต คือมันแบกตัวตนนั่นเอง วิตกกังวลอยู่ด้วยเรื่องมีตัวตน, คนเป็นโรคประสาทกันเต็มบ้านเต็มเมือง ก็เพราะมีความยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตน, นี้ว่าลำพังคน บุคคลแท้ ๆ มันก็ให้โทษอย่างนี้; ทีนี้ เมื่อไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เพราะมันเห็นแก่ตน มันก็เอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น เกิดปัญหาเป็นปัญหาลังคมขึ้นมา.

ทีนี้ ความรู้สึกเป็นตัวตน เป็นความเห็นแก่ตนนั้นนะ มันก็ยิ่งพอใจในเหยื่อที่จะทำให้เกิดตัวตน หรือหล่อเลี้ยงตัวตนมากยิ่งขึ้น; มันก็ทำให้เกิดการเป็นอยู่ที่เกินพอดี ผลผลิตซึ่งเป็นเหยื่อแก่ตัวตนยิ่งขึ้นไป. ทุกคนในโลกนี้เป็นอย่างนี้ ในโลกนี้ก็เจริญด้วยเหยื่อสำหรับจะหล่อเลี้ยงกิเลสค้นหาหรือตัวตน จนกระทั่งเกิดโรงงานอุตสาหกรรม ผลิตเหยื่อหล่อเลี้ยงตัวตนกันเต็มไปทั่วโลก.

นี่ดูตามลำพังตัวเองก็เป็นทุกข์ เมื่อไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นก็เป็นทุกข์ แล้วก็ทำให้เกิดสิ่งที่หล่อเลี้ยงการเป็นอยู่ที่เกินพอดี ประดิษฐกรรมที่เกินพอดี ที่ไม่... ที่มันเพื่อ ที่มันฟูมฟือย ที่มันส่งเสริมกิเลสนะมากขึ้นในโลกเต็มไปหมด.

สรุปความแล้วก็คือ เห็นแก่ตนก็คือเห็นแก่กิเลส เห็นแก่กิเลสนั่นแหละ คือเห็นแก่ตน เห็นแก่ตนก็เป็นไปเพื่อเห็นแก่กิเลส แล้วมันก็ส่งเสริมกิเลส ไม่เห็นแก่ธรรมะ ไม่เห็นแก่ความถูกต้อง ไม่เห็นแก่ความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ระเบียบวินัย ไม่เห็นแก่ศีลธรรม ไม่เห็นแก่วัฒนธรรมหรือแม้แต่พระเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์. ที่พูดว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถ้ามันเห็นแก่ตนเสียแล้ว มันก็ไม่เห็นแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์; มันจะเห็นแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นอำนวยความสะดวก. นี่มันเห็นแก่ตนอย่างนี้ มันจะใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นแหละ ให้หาสิ่งที่

ตัวตนหรือตัวต้องการมาให้. ความดี ความจริง ความถูกต้อง ความยุติธรรม ศีลธรรมอะไรเหล่านี้ มันเป็นข้าศึกแก่ความเห็นแก่ตนนะ; เดียวนี้ความเห็นแก่ตน มันมากเสียแล้ว มันก็ไม่เห็นแก่สิ่งเหล่านั้น ซึ่งเป็นข้าศึกของมัน.

วิธีทำลายความเห็นแก่ตน

นี่เราจึงต้องมีการประพฤติกระทำ ที่ทำลายความเห็นแก่ตนอยู่เป็นประจำ; จึงได้กล่าวว่า ถ้าเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักของพระธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแล้ว การปฏิบัตินั้นต้องเป็นไปเพื่อทำลายความเห็นแก่ตน เพิกถอนความเห็นแก่ตน; อย่างน้อยก็บรรเทาหรือควบคุมความเห็นแก่ตน ไม่ว่าจะเป็นชั้นโลกียะ หรือชั้นโลกุตตระ. ถ้าเป็นชั้นโลกียะ ก็ควบคุมตัวตนอย่างเลว ๆ อย่างโลก ๆ ที่เห็นแก่ตนอย่างน่าเกลียดที่สุด; ถ้าเป็นชั้นโลกุตตระก็ทำลายความเห็นแก่ตนที่แนบเนียน ที่ลึกซึ้ง ที่เข้าใจยาก.

ถ้าดูกันชัด ๆ ก็ว่า ทาน ศีล ภาวนา; นี่แยกมาเป็นอย่าง ๆ ว่า ทาน – การให้ทาน. นี่ การให้ทาน ก็เพื่อทำลายความตระหนี่ อันเกิดมาจากความเห็นแก่ตัว; ไม่ใช่ให้ทาน ทำทานเพื่อไปสวรรค์ ซึ่งจะไปเพิ่มความเห็นแก่ตัว. พูดอย่างนี้ใครจะชอบหรือไม่ชอบก็ตามใจ; แต่ถ้าให้ทานเพื่อไปสวรรค์ เพื่อหาสิ่งซึ่งสนองกิเลสได้มากกว่าแล้วก็ มันก็ไม่ใช่เป็นการบรรเทาความเห็นแก่ตัว ไม่ใช่เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อความสิ้นสุดแห่งความเห็นแก่ตัว. ชาวโลกเขามักจะให้ทานเพื่อจะได้ประโยชน์ เมื่อเห็นแก่ตัวมากขึ้น; มันจึงต้องทำลายความคิดชนิดนั้น.

ที่เป็นชั้นสูงขึ้นไป ก็ทำลายความเห็นแก่ตัว เพื่อจะไม่เป็นของหนักสำหรับจะยึดถือ.

ที่เป็นศีล; ศีลก็คือควบคุมรทรอนนั้นรทรอนนี้ ควบคุมนั้นควบคุมนี้ ซึ่งเป็นความเห็นแก่ตัวโดยรอบด้าน เพราะศีลมีมาก มีหลายสิบข้อ มีหลายร้อยข้อ, จะเป็นศีล เป็นตัวบพาคิโมกษ์หรือเป็นศีลอภิสมจาร เกี่ยวกับมารยาทอะไรต่าง ๆ ก็ดี; ทั้งหมดนั้น ทุกข้อเหล่านั้น ล้วนแต่มุ่งจะควบคุมความเห็นแก่ตัว จะรทรอนความเห็นแก่ตัว จะกำจัดความเห็นแก่ตัว ในโอกาสข้างหน้า.

ที่นี้ ถ้าว่าเป็นสมาธิ; มันก็ควบคุมความเห็นแก่ตัวอย่างยิ่ง ไม่ให้เกิด. **ถ้าเป็นปัญญา** เป็นชั้นปัญญา มันก็ตัดรากเหง้าของความเห็นแก่ตัว. **สิ่งที่เรียกว่าภาวนา** จะเป็นสมาธิบ้าง เป็นปัญญาบ้าง ล้วนแต่ควบคุมความเห็นแก่ตัว และตัดทอนความเห็นแก่ตัว และเพิกถอนความเห็นแก่ตัว; ดังนั้น จึงกล่าวว่า **การปฏิบัติธรรมะทุกชั้น มีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอนตัวตน.** คำว่า “ตัวตน” ในที่นี้ก็คือความรู้สึกว่ามีตัวตนแล้วเห็นแก่ตัว.

ถ้าจะดูให้กว้างออกไป ถึงข้อปฏิบัติชุดสูงสุด คืออัฐังคิกมรรคมีองค์ ๘; ทุกองค์เป็นความถูกต้อง และกำจัดความเห็นแก่ตัวไปตามหน้าที่ของตน ๆ แล้วแต่ว่าองค์ไหนจะกำจัดอะไร ไม่ให้เกิดความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นมาได้; ที่เป็นอนุสัย เป็นเชื้อเรื้อรังอยู่ในตน ก็ถอน บรรเทา ทำให้ร่อยหรอไป.

ปฏิบัติในชั้นไหน ในข้อไหน ชื่ออะไร ก็ล้วนแต่เป็นไปเพื่อกำจัด – เพิกถอน – ทำลายความเห็นแก่ตัว. **ความเห็นแก่ตัวเป็นศัตรูของมนุษย์ เป็นศัตรูของ**

โลก เป็นส่วนรวม; ช่วยกันกำจัดออกไปเสีย ให้หมดจากโลกนี้ ก็จะเป็นการ
สร้างโลกที่น่าอยู่ ที่งดงาม ที่มีสันติภาพ มีความสงบสุข.

ขอให้ทุกคนควบคุม ระมัดระวังดูแล ให้การปฏิบัติของตน ๆ เป็นไป
เพื่อการทำลายความเห็นแก่ตัว; อย่าให้ส่งเสริมความเห็นแก่ตัวแม้แต่ประการใด
อย่าได้เป็นไปเพื่อมัวเมาในกิเลส และในเหยื่อของกิเลส ซึ่งสวยงาม สนุกสนาน
เอร็ดอร่อย เป็นความเพลิดเพลินที่หลอกหลวงเลย; ก็จะเอาตัวรอดได้ คือ โดยการ
ทำลายความเห็นแก่ตัวเสีย ภัยกับใจก็เหลืออยู่อย่างบริสุทธิ์ ไม่มีความโง่เขลา คือ
ความรู้สึกรู้ว่าเป็นตัวตน เป็นความหลุดพ้นจากปัญหาทั้งปวง ตามหลักแห่ง
พระพุทธศาสนา.

จึงขอสรุปว่า การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง มีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอน
ความเห็นแก่ตน ดังที่กล่าวมา.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้มีความเข้าใจในข้อนี้แล้วควบคุมการปฏิบัติ
ของตนทุกกระเบียดนิ้ว ให้เป็นไปเพื่อการทำลายถอนความเห็นแก่ตน, แล้ว
ประสบความสุขตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา อยู่ทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

ปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๑)

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ ก็ยังคงเป็นการบรรยายไปในชุดที่เรียกว่า *ปรมัตถธรรมกลับมา โลกสว่างไสว* คือ *ปรมัตถธรรมกลับมาในฐานะเป็นเหตุผลของศีลธรรม*; ศีลธรรมมีว่าทำอะไร, ปรมัตถธรรมจะบอกว่า ทำไม่จึงต้องทำอย่างนั้น. เพื่อความมีศีลธรรมโดยง่าย โดยถูกต้อง โดยครบถ้วน เราต้องมีเหตุผลของศีลธรรม ที่เรียกว่าปรมัตถธรรม มาเป็นเครื่องประกอบ; จะเรียกว่าเป็นปรัชญาของศีลธรรมก็ได้เหมือนกัน. ถ้าศีลธรรมไม่กลับมาโลกาวินาศ, ถ้าศีลธรรมกลับมาโลกสงบเย็น; ถ้าปรมัตถธรรมกลับมาโลกสว่างไสว ไม่โง่ไม่

หลง ไม่มีดี ไม่บอด ก็สามารประพตปฏิบัติได้ถูกต้องตามที่ควรจะมี; ก็เลยได้มีสันติสุข. ศีลธรรมไม่กลับมา โลกาวินาศ; ศีลธรรมกลับมา โลกาสงบเย็น.

ทั่วโลกควรมีกระทรวงศีลธรรม : **ทุกประเทศในโลกควรมีกระทรวงศีลธรรม** ที่ควบคุมกระทรวงอื่น ๆ ทุกกระทรวงให้มีศีลธรรม ให้ปฏิบัติหน้าที่ไปอย่างมีศีลธรรม; ศีลธรรมก็จะครองโลก โลกก็จะมีสันติสุข. เราจะเรียกกันว่า “กระทรวงศีลธรรม” เฉย ๆ ก็ยังพอ; ถ้าเรียกว่า “กระทรวงศีลธรรมและศาสนา” ด้วยก็ยิ่งดี ยิ่งสมบูรณ์ มันจะรวบเอาวัฒนธรรม และอะไรต่ออะไรที่เกี่ยวข้องกันเข้าไปด้วยหมดได้. **ศีลธรรมจะต้องมีในโลก โลกจึงจะมีสันติภาพ.**

ปัญหาที่ยังเข้าใจผิดเกี่ยวกับรากฐานของศีลธรรม

ในครั้งที่ผ่านมาเราได้บรรยายโดยหัวข้อว่า “การปฏิบัติธรรมทุกขั้นมีหัวใจอยู่ที่การเพิกถอนตัวตน”; ครั้งนี้ว่า **ปัญหาที่เราหลายคน ยังเข้าใจผิดกันอยู่. ปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่ และเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับรากฐานของศีลธรรม หรือจะเรียกว่า ปรมาตธรรมก็ได้ ในฐานะเป็นรากฐานของศีลธรรม.**

ปัญหาที่ ๑ ที่แรกที่สุด คือปัญหาที่เถียงกันอยู่ว่า **ตายแล้วเกิดหรือตายแล้วไม่เกิด; ก็เถียงกันอยู่อย่างนี้.** อาตมาขอบอกว่า **พูดว่าตายแล้วเกิดก็เป็นมิจฉาทิฎฐิ ตายแล้วไม่เกิดก็เป็นมิจฉาทิฎฐิ; อย่าพูดว่าตายแล้วเกิด อย่าพูดว่าตายแล้วไม่เกิด มันจะเป็นมิจฉาทิฎฐิโดยเท่ากัน : อันหนึ่งมันเป็นสัสสตทิฎฐิ ว่าตายแล้วเกิด, อันหนึ่งมันเป็นอุจเฉททิฎฐิ ว่าตายแล้วไม่เกิด; จะต้องพูดอย่าง**

ถูกต้อง คือว่า มันแล้วแต่เหตุปัจจัย ตามกฎของอิทัปปัจจยตา : ถ้ามีเหตุปัจจัยอย่างนี้ มันก็เกิด, ไม่มีเหตุปัจจัยอย่างนี้ มันก็ไม่เกิด; ดังนั้น เราจึงพูดว่า ถ้ามีเหตุปัจจัยก็เกิด, ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยก็ไม่เกิด; อย่าพูดโดยส่วนเดียวลงไปว่า เกิดหรือไม่เกิด มันจะเป็นมิจฉาทิฎฐิ.

นี่ขอให้สนใจว่า ถ้าเรายังยึดถือศีลธรรมเรื่องตายเกิดนะ ก็ขอให้พูดกันเสียใหม่ให้ถูกต้องว่า ถ้ามีปัจจัยมันก็เกิด ไม่มีปัจจัยมันก็ไม่เกิด; ซึ่งพูดได้ว่าแล้วแต่ปัจจัย คือถ้าเขาถามว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด ก็ตอบว่า แล้วแต่ปัจจัยมีหรือไม่มี. นี่เป็นการถูกต้องทางศีลธรรม.

ทีนี้ ถ้าเป็นทางปรมาตมธรรมที่ถูกต้องยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก ก็บอกว่า โอ คุณดูให้ดี พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ชัดแล้วว่า คนนะมันไม่มี ไม่มีตัวมีตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวมีตน, มันมีแต่ขันธ – ธาตุ – อายตนะตามธรรมชาติ. ทีนี้เดี๋ยวนี้มันก็ไม่มีคน มิได้มีคนที่มีอยู่ แล้วมันจะมีคนที่ตายได้อย่างไร, ไม่มีคนที่ตายแล้วมันจะเกิดได้อย่างไร. นี่คำสอนที่สูงไปกว่านั้น ก็คือว่ามันไม่มีคน แล้วคำถามว่าตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด มันก็ไม่มี เพราะมันไม่มีคน อยู่ที่นี่มันก็มีใช้มีคน ไม่ได้เป็นคน มันเป็นเพียงขันธ – ธาตุ – อายตนะตามธรรมชาติ มันก็เลยไม่มีใครตายไม่มีใครเกิด. นี่เป็นคำสอนที่เป็นชั้นหัวใจที่สุดว่า เป็นอนัตตา ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา, แล้วมันจะมีใครอยู่เล่า แล้วมันจะมีใครตายเล่า มันจะมีใครเกิดเล่า.

พอพูดอย่างนี้ เขาต่ำอาตมาว่าเป็นคนมิจฉาทิฎฐิ สอนว่าตายแล้วไม่เกิด. มันคนละเรื่องกัน มันสอนเรื่องไม่มีคน ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า; ไม่

เคยพูดที่ไหนว่า ตายแล้วไม่เกิด, แต่มีคนเอาไปพูดกันเอง แล้วหาว่าอาตมาพูดก็มี, ยกบาปมาใส่ให้ อย่างนี้ก็มี. ขอให้ทำความเข้าใจกันไว้ด้วย : อาตมาไม่เคยพูดที่ไหน ไปค้นดูเถอะ ทางวิทยุ ที่ไหนก็ตาม มันไม่มีเคยพูดว่าตายแล้วไม่เกิด. มีแต่จะพูดว่า แล้วแต่เหตุปัจจัย, อย่างหนึ่ง นี่ขั้นศีลธรรม; ถ้าพูดอย่างขั้นปรมาตตธรรม มันไม่มีคนที่อยู่หรือตายหรือเกิด มันไม่มีคน, มีแต่ธาตุตามธรรมชาติล้วน ๆ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่เรียกว่าคน ไม่เรียกว่าคนตายแล้วเกิด. พูดอย่างปรมาตตอย่างถูกต้องก็ต้องพูดอย่างนั้น; เว้นไว้แต่จะพูดอย่างสมมติในภาษาคน ตามที่เรียกกันว่าคน มันก็ต้องมีปัญหาวาตายแล้วเกิด หรือตายแล้วไม่เกิด, ก็ยังต้องพูดว่า แล้วแต่ปัจจัย อย่าพูดว่าตายเกิดหรือไม่เกิดโดยส่วนเดียว.

นี่แหละขอทำความเข้าใจกันอย่างนี้; แต่เดี๋ยวนี้เอาเป็นว่า ถ้าพูดสำหรับคนทั่ว ๆ ไป คนปุถุชนสามัญธรรมดาทั่ว ๆ ไปนะ การพูดว่าตายแล้วเกิดนี่ ได้ประโยชน์กว่า ที่จะพูดว่าตายแล้วไม่เกิด; เพราะว่าถ้าเขากลัวว่าจะต้องเกิด เขาก็จะได้เตรียมทำความดีไว้มาก ๆ เพื่อจะไปเกิดดี; นี่มันมีประโยชน์กว่ากันอย่างนี้.

ขอให้สนใจเรื่องนี้ไว้ ในลักษณะอย่างนี้ ว่าถ้าเอากันอย่างรากฐานของปุถุชนธรรมดาสามัญทั่วไปในโลกแล้ว การเชื่อว่าตายแล้วเกิดนั้น มีประโยชน์กว่าที่จะเชื่อว่าตายแล้วไม่เกิด; แต่ถ้าพูดเป็นความจริงกันแล้ว มันพูดไม่ได้, ต้องพูดว่าแล้วแต่เหตุแล้วแต่ปัจจัย. แต่ถ้าจะให้ดีกว่านั้น ลึกกว่านั้น ถูกว่านั้น ก็พูดว่า มันไม่มีคนโง่; ที่นี้มันไม่มีคน มันไม่ได้มีใครอยู่ มันไม่ได้มีใครตาย

มันไม่เรียกว่าใครไปเกิด; มันมีแต่ธาตุตามธรรมชาติ เป็นไปเปลี่ยนแปลงไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ.

นี่เรียกว่าเรายังเข้าใจผิดกันอยู่ ปัญหาที่เราเข้าใจผิดกันอยู่. อาตมาขอยืนยันอย่างนี้, ขอชักชวนความเข้าใจอย่างนี้; แล้วก็ขอแสดงตัวเองว่า ถูกค่าถูกว่า ถูกเข้าใจผิด ว่าเป็นคนที่พูดว่าตายแล้วไม่เกิด. ไม่ใช่ความจริง ไม่มีความจริง; ขอให้ไปค้นดูเถอะ ในหนังสือที่พิมพ์แล้ว ในวิทยุที่กล่าวไปแล้ว ไปดูที่ไหนมันมีบ้าง, ไม่มีเลย. เอาละ, เรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด ยุติอย่างนี้.

ถ้าจะเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง อย่าพูดว่าตายแล้วเกิดหรือตายแล้วไม่เกิด; จะต้องพูดว่าแล้วแต่เหตุปัจจัยสำหรับการเกิด มีหรือไม่มี; แต่ถ้าเป็นชั้นปรมาตม์ยิ่งขึ้นไปอีก มันไม่มีคน ไม่มีคน ไม่มีคนที่เป็นตัวปัญหาว่า จะอยู่หรือจะตายหรือจะเกิด; มันก็เลยไม่ต้องพูดเรื่องนี้ พูดแต่ว่าเป็นอนัตตา มีแต่สิ่งที่เป็นอนัตตา เป็นธาตุตามธรรมชาติ เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่องนี้จ, พอแล้ว.

ที่นี้ ก็มาถึงเรื่องที่ ๒ ปัญหาที่ ๒ : เรื่อง นรกและสวรรค์. นี้ก็เป็นปัญหาการาคาซึ่งอยู่ในปัจจุบัน; เป็นปัญหาที่คนทั่วไปเกี่ยวข้องแต่ต้อง และยืนยันกันไปตามความคิดความนึกของตน; แล้วก็ไม่ได้ถูกตามหลักของพุทธศาสนา หรือตามที่พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์จะให้เข้าใจ.

เฮ้อ, เราเริ่มเรื่องกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ก่อนดีกว่า. นรก สวรรค์อย่างที่ว่า นรกอยู่ใต้ดิน สวรรค์อยู่บนฟ้า คนตายแล้วไปเกิดที่นั่นนะ ตามกรรมที่ทำไว้; นี่มันเป็นคำพูด ที่มีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล เขาเชื่อกันอย่างนั้น เขาถือกัน

อย่างนั้น เขาพูดกันอย่างนั้น มาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล. พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ ในประเทศนั้น ซึ่งเขาเชื่อเขาถือเขาพูดกันอยู่อย่างนั้น; พระพุทธเจ้าท่านเป็นพระพุทธเจ้า ท่านไม่ไปแต่ต้อง ไม่ไปคัดค้าน ไม่ไปวิพากษ์วิจารณ์อะไรกับเขา; แต่ถ้าเขามีหลักว่าต้องการจะไม่ไปนรกไม่ไปสวรรค์ ท่านก็แนะนำวิธีปฏิบัติได้เหมือนกัน. แต่ว่า **ท่านมีนรกหรือสวรรค์ตามแบบของท่าน.**

นรกได้ดิน สวรรค์บนฟ้า แล้วก็มีพิธีต่าง ๆ นานา ที่จะไปสู่สวรรค์ มีการ... กระทั่งการบูชาขี้หมูเป็นที่สุดนี้ มีหลายรูปแบบที่เขาเชื่อกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้า; ท่านไม่ไปค้าน ไม่ไปทะเลาะกับคนเหล่านี้. นี่เป็นปฏิบัติ เป็นตัวอย่างอันประเสริฐที่พวกเราจะต้องถือปฏิบัติ; คือว่าอย่าไปทะเลาะวิวาท ขัดแย้งกับคนที่เขามีความเชื่อความคิดความนึก ยึดมั่นถือมั่นอยู่อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน; เราไม่พูด. ถ้าเราจะพูด เราก็พูดเรื่องของเราที่ควรจะต้องพูด โดยที่เรามีความเห็นว่าอย่างนี้; ท่านมีความเห็นว่าอย่างนั้นก็ถูกของท่าน ท่านก็ทำไปอย่างนั้น; แต่เรามีความเห็นอย่างนี้ เราก็แสดงออกมา.

พระพุทธเจ้าไม่ทรงแต่ต้องคำพูด ความคิด ความเชื่อของคนเหล่านั้น; แต่ถ้าว่าต้องการสวรรค์ ก็จะแสดงทางแห่งสวรรค์ คือทางที่จะไม่ต้องเป็นทุกข์; แต่แล้ว **ท่านมาแสดงนรก หรือสวรรค์ชนิดที่นี้และเดี๋ยวนี้.** ฟังให้ดี ๆ ว่าที่นี้และเดี๋ยวนี้ ท่านทรงแสดงนรกและสวรรค์ที่เป็นไปทางอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้เรียกว่าอายตนะ. นรกที่เป็นไปทางอายตนะ ท่านเรียกว่า **ผัสสาตนิคนรก,** สวรรค์ที่เป็นไปทางอายตนะ ท่านเรียกว่า **ผัสสาตนิคสวรรค์;** แปลว่า นรกที่เป็นไปทางอายตนะ, สวรรค์ที่เป็นไปทางอายตนะ. ท่านทรงใช้คำว่า **มยา**

ทิฏฐา; มยา ทิฏฐา แปลว่า ฉันเห็นแล้ว อันฉันเห็นแล้ว : นรกหรือสวรรค์ที่เป็นไปทางอายตนะนี้ ฉันเห็นแล้ว.

เมื่อใดมีการกระทำผิดทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ร้อนเป็นไฟขึ้นมา, ก็เรียกว่า นรกอยู่ที่อายตนะ; เมื่อใดทำถูกต้องก็เกิดสุข เย็น สบาย พอใจขึ้นมา, ก็เรียกว่า สวรรค์ทางอายตนะ. ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ตรัสว่า มยา ทิฏฐา - ฉันเห็นแล้ว ฉันเห็นแล้ว; มันอยู่ที่นี้ ที่อายตนะนะ ทำไมจะต้องไปอยู่ที่ดิน, นรก; ทำไมสวรรค์จะต้องไปอยู่บนฟ้าโนนเล่า; แล้วถึงกันต่อตายแล้วเล่า; ที่มันตกอยู่ โครม ๆ ๆ หรือมันได้เป็นที่พอใจอยู่เดี๋ยวนี้ที่นี้ ทำไมมันไม่เห็นเล่า. มันไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ถ้าจะใช้คำว่า “โง่” ก็ยังไม่พอ; มันยิ่งกว่านั้นมาก. ปู่ย่า ตายายของเราก็คงจะเข้าใจเรื่องนี้ได้ดีแหละ เพราะได้ยินปู่ ย่า ตายายบอกว่า สวรรค์อยู่นอก นรกอยู่ในใจ. นรกไม่ได้อยู่ที่ใต้บาดาล, สวรรค์ไม่ได้อยู่บนฟ้า ยอดโน้น : สวรรค์อยู่นอก นรกอยู่ในใจ; นี่เรามีปู่ย่า ตายายที่เข้าใจเรื่องนี้ถูกต้อง; แต่แล้วเราก็กลับโง่.

ข้อนี้ จะขอเล่าสักหน่อยว่า ก่อนพุทธกาลมีเรื่องนรกใต้ดิน สวรรค์บนฟ้า สอนกันอยู่ในชาวอินเดียทั้งหลาย; ชาวอินเดียนั้นเข้ามาที่สุวรรณภูมิ ดินแดนแถบนี้ เชื่อว่าอย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยพุทธกาล หรือก่อนพุทธกาล, หรือแม้สมัยพุทธกาล ก็ก่อนแต่ที่พุทธศาสนาจะเข้ามา. ชาวอินเดียที่ถือลัทธินรกใต้ดิน สวรรค์บนฟ้านะ เข้ามาก่อน, เข้ามาสอนก่อน สอนประชาชนในแถบนี้ ให้มีความเชื่อตามความเชื่อของชาวอินเดียนั้นสมัยนั้นว่า สวรรค์บนฟ้า นรกใต้ดิน. ไอ้คนทั้งหลายมันก็เชื่ออย่างนั้น แล้วมันง่ายที่จะเชื่ออย่างนั้น; และคนเก่าก่อนกว่านั้น คนไทยที่เก่าก่อนกว่านั้น ก็จะมีเชื่อทำนองนั้นอยู่บ้างแล้ว; เลยมาฝังแน่นตามที่ชาวอินเดียมาสอน. เพราะฉะนั้น คนไทยได้รับคำสอนอย่างนั้น แล้วก็สอน

กันต่อ ๆ มา จนเป็นนิสัยสันดาน : **เชื่อว่านรกใต้ดิน สวรรค์บนฟ้า ไปถึง ต่อตายแล้ว** อยู่อย่างนั้น.

ไม่ใช่พุทธศาสนา : ไม่ใช่ตรงตามหลักของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า นรกเป็นไปตามอายตนะ สวรรค์เป็นไปตามอายตนะ **ที่นี่และเดี๋ยวนี้**, แล้วยัง ตรัสยืนยันชัดว่า **ฉันเห็นแล้ว**; ไม่ต้องไปค้านกับพวกเก่าให้เสียเวลา มาคุยกันใหม่. สวรรค์ นรก ชนิดนี้แหละ มันเป็นสันทิฏฐิโก เป็นอกาลิโก เป็นเอหิปัตติโก, เป็นกฎเกณฑ์ที่ต้องตามความหมายในทางธรรมะ ในทางพุทธศาสนา; ต้องเป็นสันทิฏฐิโก เป็นอกาลิโก เป็นเอหิปัตติโก มันจึงจะถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา.

เมื่อเราทำผิดทางอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ร้อนเป็นไฟอยู่ มันก็เป็นสันทิฏฐิโกยิ่งกว่าสันทิฏฐิโก; แล้วมันไม่จำกัดกาลเวลา ทำผิดเมื่อไรเป็นร้อนเมื่อนั้น ทำผิดเมื่อไรเป็นนรกเมื่อนั้น; แล้วมันเป็นเอหิปัตติโก, เอ้า เรียกมาคุย มาดูซิ มันมีอยู่อย่างนี้ ฉันเห็นฉันเคืองร้อนอยู่อย่างนี้ ฉันสบายอยู่อย่างนี้ มันเรียกมาคุยได้. นรก สวรรค์อย่างนี้ เป็นสันทิฏฐิโก เป็นอกาลิโก เป็นเอหิปัตติโก; แล้วที่ติกว่านั้นไปอีกมาก ก็คือเราควบคุมได้นี้ มันอยู่ในอำนาจที่เราจะควบคุมได้ อย่าให้มันเป็นนรก, แต่ให้มันเป็นสวรรค์; เราควบคุมได้ นี่มันดี เราจะได้ไม่ต้องตกนรก แล้วเราก็จะได้สวรรค์ตามที่เราต้องการ; มันควบคุมได้ มันอยู่ที่นี้ มันอยู่กันเดี๋ยวนี้ แล้วมันก็ควบคุมได้. เราจึงถือเอาประโยชน์อันนี้ให้ได้ และเว้นนรกได้จริง มีสวรรค์ได้จริง.

ถ้าไม่ตกรกชนิดนี้ ที่นี้และเดี๋ยวนี้แล้ว เป็นไม่มีตกรกชนิดไหนต่อ
ตายแล้วนะ ไม่ต้องไปนึกถึงให้เสียเวลา; มีแต่ไม่ตกรกที่นี้และเดี๋ยวนี้ คือมี
ความถูกต้องทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ แล้วก็ป็นสวรรค์ คือเป็นที่พอใจอยู่
ที่นี้. ไม่ตกรกที่นี้ ได้สวรรค์ที่นี้ ตายแล้วก็ไม่มีตกรกไหนหมด จะได้สวรรค์
ทุกชนิด ถ้ามันจะมีต่อตายแล้ว.

นี่ นรก สวรรค์ในพุทธศาสนา ต้องเป็นไปทางอายตนะ ตามที่
พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ เรียกว่าผัสสาตนิกรก - นรกเป็นไปตามอายตนะที่เป็น
เครื่องสัมผัส, ผัสสาตนิกรก - สวรรค์เป็นไปตามอายตนะที่เป็นเครื่องสัมผัส;
แล้วมันก็จริงยิ่งกว่าจริง รู้สึกได้ด้วยตนเองจริง ๆ ขอให้สนใจ.

อาตมากล่าวอย่างนี้ บอกอยู่อย่างนี้หลายครั้ง หลายสิบครั้งแล้ว ก็ยังมี
คนค่าอาตมาว่ายกเลิกเรื่องนรก เรื่องสวรรค์; คนนี้มันโง่ โง่สักเท่าไรก็ขอให้คิดดู.
เราพูดอย่างนี้กลับหาว่ายกเลิกเรื่องนรก เรื่องสวรรค์; ขอร้องท่านทั้งหลาย จงได้
สนใจเรื่องนรก เรื่องสวรรค์ที่เป็นไปทางอายตนะ ตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัส
ว่า มยา ทิฏฐิ^๑ - เราเห็นแล้ว อันเราเห็นแล้ว.

นี่ท่านไม่ค้านนรกสวรรค์ที่ชาวอินเดียเขาถือกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้า;
หรือแม้ในครั้งพระพุทธเจ้าก็ถือกันอยู่ นรกได้ดิน สวรรค์บนฟ้า อะไรก็ตามเถอะ
ก็ยอมรับว่า ประชาชนมันถือกันอยู่อย่างนั้นแล้ว มันก็ได้อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นก็
สอนว่าอย่าทำชั่ว จะไม่ไปนรก ทำแต่ดีจะได้ไปสวรรค์; แต่กลับทรงสั่งสอนที่
มันจริงกว่า ยิ่งกว่า ชัดเจนกว่า ควบคุมได้กว่า คือนรกและสวรรค์ที่เป็นไปทาง
อายตนะ, เข้ากันได้กับที่ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราพูดว่า สวรรค์ในอก นรกในใจ. เป็น

ลูกหลานของปู่ ย่า ตา ยาย กันอย่างถูกต้องเกิด; แล้วก็พยายามจะศึกษาสวรรค์ใน
อก นรกในใจ, ก็จะไปตรงกันพอดีกับเรื่องที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า นรกทาง
อายตนะ สวรรค์ทางอายตนะ.

นี่เป็นข้อที่ ๒ ซึ่งเรายังเข้าใจผิดกันอยู่ ยังไม่สมแก่ความเป็นพุทธ-
บริษัทของเรา; ขอร้อง ขอวิงวอน ช่วยศึกษากันใหม่ ทำความเข้าใจกันเสียใหม่.

ความหมายของคำว่า โอปปาทิกะ

ที่นี้ ก็มาถึง ปัญหาที่ ๓ เรื่องที่ ๓ เรื่องที่เรียกกันว่า โอปปาทิกะ.
โอปปาทิกะ นี้เถียงกันจนยุ่งไปหมด จนเกิดปัญหา เกิดการประชัน ทำทายอะไร
กันอย่างน่าสงสาร; เพราะความเข้าใจผิดเรื่องโอปปาทิกะ. เรื่องนี้ขอบอกว่า คำ
ว่า “โอปปาทิกะ” นี้ ไม่ใช่เป็นชื่อของสัตว์ ของจิต ของวิญญาณ พวกนั้น พวกนี้,
เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง; อย่างนั้นไม่ใช่ ไม่ใช่. คำว่า “โอปปาทิกะ” นี้ เป็นชื่อของ
กิริยา อากาโรแห่งการเกิดทางจิตใจ; กิริยาอาการที่เกิดทางจิตใจ นั้นแหละเขา
เรียกว่า “โอปปาทิกะ” คือเกิดผลงขึ้นมาได้เลย ไม่ต้องมีบิดา ไม่ต้องมีมารดา มัน
ก็เกิดได้ ไม่ต้องเป็นเด็กอ่อนมาก่อน ก็เกิดได้, แล้วเกิดแล้วก็โตเต็มที เต็มอัตรา
เลย. นี้เรียกว่า โอปปาทิกะ แปลว่า เกิดผลงขึ้นมา, คือการเกิดทางจิตใจ.

เมื่อพระสิทธัตถะเกิด ก็ใช้คำว่า “ชา-ติ” เกิดจากท้องแม่; แต่พอเกิด
เป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ใช้คำว่า “ชา-ติ” แต่ใช้คำว่าอุปปัตติ, อุปะปัตติ อุปปัตติ
- อุปัตติขึ้นมาเป็นพระพุทธเจ้า คือเกิดขึ้นมาเป็นพระพุทธเจ้า. แม้กิริยาเกิดอย่างนี้

ก็สงเคราะห์เข้าได้ในโอปปาติกะ ในความหมายที่ว่าเกิดผลงขึ้นมา ไม่ต้องมีบิดามารดา เป็นคนโตเต็มที่ไม่ต้องเป็นเด็กก่อน; ฉะนั้น การเกิดทางจิตใจ : เกิดเป็นพระอรหันต์ก็ดี เกิดเป็นฝ่ายต่ำฝ่ายเลว เป็นคนอันธพาลอะไรก็ดี มันก็เป็นการเกิดโดยลักษณะนี้.

สรุปความสั้น ๆ ว่า คิดอย่างไรในใจ คิดลงไปอย่างไร มันก็เกิดเป็นคนอย่างนั้นทันทีในร่างกายนี้. ร่างกายที่เรียกว่าเป็นร่างกายคนนี่ พอคิดอย่างหมาก็เกิดเป็นหมา, คิดอย่างควายก็เกิดเป็นควาย, คิดอย่างสัตว์นรกก็เกิดเป็นสัตว์นรก, คิดอย่างเปรตก็เกิดเป็นเปรต, คิดอย่างอสุรกายก็เกิดเป็นอสุรกาย, คิดอย่างอันธพาลก็เกิดเป็นอันธพาลทันที, คิดอย่างบัณฑิตก็เป็นบัณฑิตทันที; กิริยาอาการเกิดโดยทางจิตใจชนิดนี้เรียกว่าโอปปาติกะ. และระวังให้ดี มันเกิดได้ไม่ทันรู้ตัว : ผลออกไปคิดอย่างอันธพาล น้อโกง น้อราษฎ์บังหลวงอะไรขึ้นมา มันก็มีโอปปาติกะเกิดเป็นพาล เป็นอันนั้นขึ้นมา. คิดอย่างอันธพาล อาชญากรกลางถนน มันก็เกิดเป็นอันธพาลแล้วตั้งแต่เมื่อคิด, แล้วไปทำเข้าอีกก็เลยเป็นโดยสมบูรณ์.

จะเกิดเป็นฝ่ายชั่วหรือฝ่ายดีก็ตาม มันแล้วแต่ความคิด; ครั้นมีความคิดถึงที่สุดแล้ว มันก็มีการเกิดทางความคิด โดยร่างกายเดิมนั้นแหละ, อย่างนี้เรียกว่า โอปปาติกะ. เดียวนี้มาเข้าใจกันว่า ไปเกิดเป็นสัตว์นั้น สัตว์นี้ แล้วเรียกสัตว์เหล่านั้นว่า เป็นโอปปาติกะ เชิญมาได้ อะไรมาได้ เอามาใช้เป็นประโยชน์ได้อะไรได้ นั่นมันกลายเป็นชื่อของสัตว์ชนิดหนึ่ง หรือชนิดใดไปเสียแล้ว.

ที่จริงมันเป็นเพียงกิริยาอาการเกิดทางจิตใจ. แล้วไม่ต้องโลกอื่นหรือโลกนี้แหละ; แต่มันเป็นอย่างอื่น มันจึงเรียกว่าปรโลก. พอมันเกิดทางจิตใจ

เป็นอย่างอื่นไปแล้ว มันก็เป็นปรโลกของบุคคลนั้นแล้ว เพราะว่าจิตใจเขาไม่ได้ อยู่ในโลกตามที่เขายูก่อนแล้ว. พอเขาคิดอย่างอันธพาล ก็เกิดเป็นอันธพาล ก็ ไปอยู่ในโลกของอันธพาล, คิดอย่างสัตว์เดรัจฉาน ก็เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน อยู่ใน โลกของสัตว์เดรัจฉาน; เรียกว่าปรโลก ปรโลก ไม่ต้องตายดอก มันอยู่ในนี้ ที่นี้ เดียวนี้. ในปรโลกอื่นที่มันซ่อนกันอยู่อย่างนี้ ไม่ต้องตายแล้วไปเกิดในโลกอื่น. โดยที่ยังอยู่ในโลกนี้ มันก็เป็นการเกิดในโลกอื่น เพราะมันมีจิตคิดเป็นอย่างอื่น มี ความคิดเป็นอย่างอื่น มีอุปนิสัยเป็นอย่างอื่น.

ระวัง ระวัง มันจะมีการเกิดชนิดโอปปาติกะ โดยไม่ทันรู้ตัว; แต่แล้ว มันก็ตายได้ มันก็กลับมาเกิดได้ : คิดอย่างเลว ๆ เป็นอันธพาล เป็นโอปปาติกะ เป็นสัตว์นรกเสียพักหนึ่ง ชั่วโมงหนึ่ง ๒ ชั่วโมงหนึ่ง; แล้วกลับตัวได้ เกิดใหม่ อีก มาเป็นคนอย่างเดิมอีก. คิดอย่างเทวดา ทำอย่างเทวดา เข้า ไปเกิดเป็นเทวดา เสียสักวัน ๒ วัน ชั่วโมง ๒ ชั่วโมง แล้วมันก็ตายอีก, แล้วมาเกิดเป็นคนอีก; แล้วแต่ว่าจิตใจมันจะเป็นอย่างไร. นี่เป็นเรื่องที่ต้องระวังที่สุด เพราะว่าเรามักจะ ปลดปล่อยไปตามธรรมดา ความคิดมันก็ไปในทางต่ำ ก็เกิดเป็นสัตว์ต่ำในพวกทุกคติ พวกเลวทรามไม่ทันรู้ตัว แล้วก็ทำผิดโดยไม่รู้ตัว; แม้ไม่มีใครรู้ มันก็เป็นทุกข์ ทรมาณอยู่ในจิตใจของมันนั่นเอง. ระวัง ระวัง อย่าให้มีการเกิดในทางต่ำ; ให้มัน มีแต่การเกิดไปในทางสูงไว้เรื่อยไปแหละ, อย่างน้อยก็เกิดเป็นมนุษย์ที่ดีกว่าคน แหละ.

เป็นมนุษย์ต้องมีจิตใจสูง รู้ผิดชอบชั่วดี

คนมันก็มีความคิดอย่างคน ไม่ได้ไปกว่าสัตว์เครื่องจานเท่าไรหรอก; ถ้าเป็นมนุษย์มันมีจิตใจสูง มันรู้อะไรตามที่จริง ผิดชอบชั่วดีตามที่จริง, แล้วก็มันอยู่ในสภาพที่สูงกว่าโดยจิตใจเป็นมนุษย์ เกิดเป็นมนุษย์. ถ้าหาทางทำให้จิตใจสบายใจ อิ่มเอิบ พอใจได้ มันก็เกิดเป็นเทวดา เป็นพรหม เป็นอะไรตามเรื่อง. ถ้ามีสมาธิดี มีฌาน รูปร่าง อารมณ์ตาม ใจเป็นที่พอใจ มันก็เกิดเป็นพรหม, เกิดเป็นพรหมโดยร่างกายนี้ตั้งอยู่ที่นี้ แต่มันก็เกิดเป็นพรหมลักษณะโอปปาติกะ; แต่แล้วผลอเข้า พรหมมันก็จุติ เลิกมาเกิดเป็นมนุษย์อีก, หรือไปเกิดเป็นอมนุษย์ก็ได้ เพราะมันยังไม่รู้ความจริง เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตามที่เป็นจริง มันมีความยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตน มันยังกลัวตาย มันยังชอบของเอร็ดอร่อย พอใจ, เกลียของไม่เอร็ดอร่อย มีความยึดมั่นถือมั่นอย่างนี้อยู่ มันจึงมีการเกิดได้กลับไป กลับมา เกิดเป็นพรหมแล้ว ยังจะมาเกิดเป็นคนได้อีก ยังจะไปเกิดเป็นสัตว์เครื่องจานก็ได้. ระวังให้ดี โอปปาติกะกำเนิดเกิดผลลงอย่างนี้มันมีได้ไม่ทันรู้ตัว บางทีมันจะแย่มาก เป็นสัตว์นรกกันที่นี้และเดี๋ยวนี้ ร้อนเป็นไฟอยู่ เป็นวัน ๆ เดือน ๆ ก็ได้; ถ้ามันเก่งกว่านั้น ตลอดชีวิตก็ได้.

ที่พูดนี้ ขอให้ระวัง : ระวังอย่างยิ่งในเรื่องของโอปปาติกะ คือการเกิดโดยจิตใจ; เกิดผลลงขึ้นมาเป็นอะไรโดยสมบูรณ์. เข้าใจไว้ด้วยว่า ไม่ต้องมีบิดามารดาเป็นเครื่องให้เกิด มันเกิดผลลงขึ้นมา โดยร่างกายนี้ แล้วไม่ต้องเป็นเด็กก่อนดอก ที่เดียวโตเต็มที่แล้ว แล้วก็มีความหมายอย่างนั้นเต็มที่แล้ว.

นี่เรียกว่าโอปปาติกะ; ไม่ต้องเอามาเทียบกันว่าสัตว์นั้นสัตว์นี้ เชื้อเชิญมาอย่างนั้นอย่างนี้ เอามาใช้งานอย่างนั้นอย่างนี้ ใช้สอยได้อย่างนั้นอย่างนี้; นั้น

ไม่ใช่ นั่นไม่ใช่ คำว่าโอบปาติกะ เป็นชื่อของกิริยาอาการ ที่เกิดผลงขึ้นมาจาก
ทางจิตใจ.

หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะเข้าใจ คำว่าโอบปาติกะ ในลักษณะที่ถูกต้อง
ตามความหมายของคำในภาษาบาลีคำนี้. เกิดเป็นพระอรหันต์เขาไม่ใช่คำว่า “เกิด”
อย่างเกิดจากท้องแม่; เขาใช้คำว่า “อุบัติ”. พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นมาในโลก
ใช้คำว่าอุบัติ. คำว่า อุบัติ ก็คำเดียวรากศัพท์คำเดียวกับคำว่า โอบปาติกะ นั่นเอง
ฉะนั้น การเกิดทางจิตใจชนิดไหนก็เป็นโอบปาติกะทั้งนั้น; ขอให้มีความเข้าใจ
ถูกต้องกันในข้อนี้ ซึ่งมันยังมีอีกมาก.

วันนี้พูดได้เพียง ๓ เรื่อง เวลาทั้งหมดแล้ว, ยังมีอยู่อีกถ้ามีโอกาส ก็
ได้พูดกันในคราวหลัง; จะได้ไม่มีการขัดแย้ง จะเข้าใจความหมายถูกต้องแห่ง
ถ้อยคำที่มีอยู่ในพระคัมภีร์ ที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์. คัมภีร์มีการกล่าวไว้ ทั้งภาษา
ถีกและภาษาตี้น ทั้งภาษาคนและภาษาธรรม : *อปฺปมตฺโต อุโก อตฺเต อธิคฺคฺหาตี*
ปณฺฑิตโต – ถ้าเป็นบัณฑิตก็ย่อมถือเอาอรรถะได้ทั้ง ๒ อย่าง คือทั้งอย่างตี้นและ
อย่างถีก ทั้งอย่างศีลธรรมและอย่างปรมัตตธรรม ทั้งอย่างภาษาคนและภาษาธรรม;
แล้วเราก็ไม่ต้องเถียงกัน ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน.

หวังว่าท่านสาธุชนทั้งหลาย จะได้มีความเข้าใจก้าวหน้าขึ้นไป ในทางที่
จะรู้ความหมายของคำแต่ละคำเหล่านี้, แล้วปฏิบัติถูกต้องไม่มีข้อยุ่งยากลำบาก, มี
ความเจริญอกงาม ก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนา อยู่ทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

ปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๒)

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่อง **ปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่** ต่อจากที่บรรยายแล้วในครั้งก่อน เพราะเรื่องยังไม่จบ; แต่หัวข้อที่จะนำมาวินิจฉัยกันในวันนี้ คือ คำว่า “นิพพาน”. เรายังไม่ได้รับประโยชน์จากนิพพานตามที่ควรจะได้ หรือตามที่พระพุทธศาสนาจะมีให้; เราจะไม่ได้รับประโยชน์จากนิพพานกันเสียเลย ถ้าเข้าใจผิด คือเอานิพพานไปไว้ต่อตายแล้ว แล้วก็ตายอีกก็หมั่นชาติแสนชาติก็ยังไม่ทราบได้ จึงจะบรรลุนิพพาน.

ที่จริงมันมีนิพพานที่ไม่เกี่ยวกับความตาย ที่อาจจะบรรลุถึงได้ ที่นี้ และเดี๋ยวนี้; และยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คือ นิพพานที่มีอยู่โดยธรรมชาติ เป็นการ **เป็นไปตามธรรมชาติ** : นี่เป็นสิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจกันให้ดี ๆ. นิพพาน ไม่ใช่ความตายไม่เกี่ยวกับความตาย; ถ้าเกี่ยวกับความตายมีคำอื่นเรียก คือคำว่า “ปรินิพพาน”. เดี่ยวนี้เราสอนลูกเด็ก ๆ กันว่า นิพพานแปลว่าตาย ตายสำหรับ พระอรหันต์; มันก็เลยไม่สามารถที่จะได้รับประโยชน์อะไรจากนิพพาน.

เราต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า คำว่า “นิพพาน ๆ” นี้ หมายถึงความเย็น ภาวะที่เป็นความเย็น ไม่มีความร้อน; ความร้อนในที่นี้ คือกิเลส. ถ้ากิเลสไม่ ครอบงำช่วงเวลา เราก็เย็นช่วงเวลา เรียกว่า **นิพพานช่วงเวลา** หรือสามัญนิพพาน – นิพพานชั่วสมัย; ไม่ครอบงำเพราะเหตุใดเหตุหนึ่งมาถึงเข้า หรือมาช่วยก็เรียกว่า **นิพพานเพราะองค์นั้น ๆ** เช่นว่าสภาพภายนอกช่วยแควดล้อมให้ใจเย็น กิเลสเกิด ไม่ได้ หรือเข้าไปอยู่ในสมาธิ ในฌานเสีย ก็เรียกว่านิพพานด้วยองค์ประกอบนั้น ๆ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับการบังเอิญ.

แม้ว่าเรายังเป็นคนมีกิเลส แต่ถ้ากิเลสไม่เกิด ขณะที่กิเลสไม่เกิด มันก็มี ความเย็นในอันดับหนึ่งซึ่งเป็น “นิพพาน”, แล้วแต่จะเรียกว่า **นิพพานชั่วขณะ** หรือ ว่า **นิพพานโดยองค์นั้น ๆ**; ถ้าสิ้นกิเลสเด็ดขาด ไม่เกิดได้อีกต่อไปก็จะเป็น “**นิพพาน สมบูรณ์**” คือเป็นพระอรหันต์ แต่ก็**ไม่เกี่ยวกับความตาย**.

ประวัติการใช้คำว่า นิพพานในพุทธศาสนา

ทั้งนี้ก็ขอให้ศึกษากันไปถึงว่า คำธรรมะทั้งหลาย คำลึก ๆ ในธรรมะนี้ ล้วนแต่ยืมมาจากคำภาษาชาวบ้านธรรมดา ๆ เอาไปใช้. เมื่อพระโยคี มุนี

พระพุทธเจ้า หรือผู้ใดก็ตาม คั้นพบธรรมะลึก ยังไม่มีชื่อเรียก ท่านจะไม่เรียกชื่อ ก็พูดกันไม่ได้ ครั้นจะตั้งชื่อเอาเอง พวกคนฟังก็ฟังไม่ถูก เลยต้องยืมเอาคำที่ชาวบ้านเขาใช้กันอยู่นั้นแหละ ไปเป็นชื่อเรียก; เช่นยืมเอาคำว่า ของสกปรก สกปรก ไปเป็นชื่อของ กิเลส ซึ่งเพิ่งสังเกตเห็นเมื่อมีของสกปรกอยู่ในจิตใจ ก็เรียกว่ากิเลส; แล้วก็ ทางปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้นี้ ก็ยืมเอาคำเรียกถนนหนทาง คือ มัคคะนี้ มรรคนี้ มรคานี้ ไปใช้เรียกว่า มรรค หรือ มรคา; แล้วก็ ผลที่ได้รับเป็นความสุข เป็นมรรค เป็นผลอะไรก็ตาม ก็ยืมคำว่าผล คือ ลูกไม้, ฝัสดะ - ผล หรือลูกไม้ไป

ใช้เรียก; เอาคำว่า ของดอง ของหมักดอง คืออาสวะ อาสวะ, ไปใช้ชื่อ กิเลส ประเภทนั้น; แล้วก็ยืมเอาคำว่า “เย็น” เย็นนี้ไปใช้เป็นชื่อของ ความว่างจากกิเลส คือไม่ร้อนเพราะกิเลส ก็เรียกว่าเย็น และคำคำนั้น ก็คือคำว่า นิพพาน.

เท่าที่หาพบตัวอย่างในบาลี เช่น ที่เป็นไปทางวัตถุนะ, ที่เป็นไปทางวัตถุ เช่นว่าถ่านไฟแดง ๆ เย็นลงจนดำนี้ ก็เรียกว่าถ่านไฟนิพพาน; ข้าวต้มหรืออาหารร้อนอยู่ กินไม่ได้ ต้องรอนจนกว่าเย็นกินได้ นี่ก็เรียกว่าข้าวต้มหรืออาหารนั้น นิพพาน ร้องบอกมาจากในครัวว่าเดี๋ยวนี้ข้าวต้มนิพพานแล้วมากินกันได้; หรือ การทำของร้อนให้เย็น ก็เรียกว่าทำให้นิพพาน เช่นช่างทองหลอมทองเหลวกว้าง อยู่ในเบ้า จะทำให้เย็น ก็เอาน้ำรดให้เย็น การเอาน้ำรดทองที่เหลวให้เย็นนั้น เรียกว่าทำให้นิพพาน มีคำบาลีว่า นิพพาเปยุย, นิพพาเปยุย - ทำให้นิพพาน; ระเบิดในเตาเผา เผาหม้อ เผาอะไรก็ตาม ที่เผากระเบื้อง พอเขี่ยออกมามันก็เริ่ม

เย็น เพียงแต่สักว่าเริ่มดำ แต่มันก็ยังร้อนอยู่ น้ำมันเย็นระยะหนึ่ง ต่อมาทิ้งไว้จนเย็นสนิทเอามือจับได้ นี่ก็เย็นอีกระยะหนึ่ง มันเป็น ๒ ระยะอยู่อย่างนี้.

นี่คำว่าเย็น คือนิพพาน ที่ใช้กับวัตถุสิ่งของ; ทีนี้ มีคำใช้กับสัตว์ สัตว์ป่าคว่ำราย อันตรายมาก จะเป็นช้าง เป็นควาย เป็นอะไร เป็นของป่า จับมาฝึก ฝึกแล้วฝึกอีก จนมีความเชื่อง คล้ายกับแมวนี้ ไม่มีอันตรายอีกต่อไป, ก็เรียกว่ามันนิพพานแล้วเหมือนกัน สัตว์ตัวนั้นเย็นแล้ว คือนิพพานแล้ว ก็ใช้คำว่า “นิพพาน” ไม่ได้เกี่ยวกับความตาย; ทีนี้ ก็มาถึงคำว่านิพพานที่ใช้กับคน, คนสมัยก่อนพุทธกาล เขาก็มีคำว่านิพพานใช้ นิพพานนี้ใช้ แต่ไม่ได้หมายถึงความตาย หมายถึงความเย็นคือใจสงบสว่าง เย็นลงไป เมื่อเขาไม่รู้จักความเย็นที่แท้จริงถึงที่สุด เขาก็เหมาเอาความเย็นบางขั้นบางระยะ บางตอนว่าเป็นนิพพาน; ในสมัยก่อนพุทธกาล มีผู้เอาคำว่า นิพพานนี้ใช้กับ “กามารมณ์” คือเมื่อได้บริโภคนกามารมณ์ ความกระหายทางกามารมณ์ก็เย็นลง ชนิดหนึ่งเขาพอใจ เขาก็เรียกว่านิพพาน; หรือสูงขึ้นมา ต่อมารู้มากกว่านั้น เอาผลของฌาน เช่น ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เป็นต้น ซึ่งมีความเย็นกว่าธรรมดามาเป็นชื่อของนิพพาน. นิพพานอย่างนี้มีปรากฏอยู่ในบาลีพรหมชาลสูตร ในเรื่องทิวฐิ ๖๒ ประการ คือหมายถึงนิพพานที่คนสมัยนั้นเขาคิดเอา ถือเอา หมายความเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็มีอยู่; นี่เป็นพวกของลัทธิอื่นนอกจากพุทธศาสนา.

แล้วก็ยังมินิกพานที่สูงขึ้นมา สูงขึ้นมา จนลัทธิที่มีชื่อเสียงทุกลัทธิก็มีนิพพานตามแบบของตน ๆ พระพุทธเจ้าก็มีนิพพานตามแบบของท่าน. ศาสดาพวกอื่น เช่น พวกพรหมพาวรีทางทิศใต้ ส่งลูกศิษย์มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ขอให้

พระพุทธเจ้าแสดงนิพพานตามแบบของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงแสดง
พระนิพพาน ตามแบบของพระองค์ ให้คนเหล่านั้น.

นี่แหละคำว่า “นิพพาน” หมายถึงความเย็นในระดับที่สูงขึ้นมา ๆ สูง
ขึ้นมา จนกว่าจะถึงระดับเย็นถึงที่สุด; แต่ถึงอย่างนั้นก็ดี, คำว่านิพพานก็ยังคงมี
ใช้อยู่ในระดับชาวบ้าน ในระดับชาวโลกที่อยู่บ้านอยู่เรือน เขามีคำว่านิพพานใช้ :
ผู้ที่บรรลุนิพพานนั้นเรียกว่านิพพุโต เขาแปลว่าผู้เย็น : เราจะได้อ่านพบใน
เรื่องราวว่า เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเดินผ่านมา หญิงสาวสักยะคนหนึ่ง ร้องขึ้นว่า
บุรุษนี้ถ้าเป็นลูกของแม่คนใด แม่ของเขาก็จะนิพพุตา คือนิพพานอย่างผู้หญิง,
เป็นลูกของพ่อคนใด พ่อของเขาก็จะนิพพุโต คือนิพพานอย่างผู้ชาย, เป็นสามีของ
หญิงใด หญิงนั้นก็จะนิพพุตา คือเย็น คือนิพพาน; เหล่านี้หมายถึงเย็นออกเย็นใจ
ตามแบบของคนมีครอบครัว.

เรายังขี้มเอาคำเหล่านี้มาใช้กันอยู่ แม้กระทั่งบัดนี้หยก ๆ ในการให้คิด
ให้สมาทานคิด แล้วก็บอกอานิสงส์คิดว่า สีเลน นิพพุติ ынติ – คนถึงนิพพุติได้
เพราะคิด ก็คือถึงนิพพาน เย็นนี้, นิพพุตินี้ แปลว่าเย็น, เย็นได้เพราะคิด ฉะนั้นคำ
ว่าคิดนี้ มันก็มีรู้กันอยู่แล้วว่าแคไหน จะให้ความเย็นได้เพียงเท่าไร แต่แม้ความ
เย็นเพียงเท่านั้นก็เรียกว่านิพพุติ หรือมีความหมายว่าเย็น คือนิพพานอยู่นั่นเอง.

ฉะนั้น นิพพานไม่เกี่ยวกับความตาย. เราจะต้องระลึกรู้ถึงคำว่า
นิพพานํ ปรมํ สุขํ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง, ถ้าตายจะ
เป็นสุขได้อย่างไร จะเป็นสุขอย่างยิ่งได้อย่างไร; ทรงหมายถึงความเย็นที่แท้จริง

คือเย็น หมดไฟ หมดไฟ หมดไฟโดยตรง หมดไฟสิ้นเชิง หมดไฟคือกิเลสก็เป็นความสุขอย่างยิ่ง.

นิพพานเป็นความว่างอย่างยิ่ง ไม่ใช่หมายถึงความตาย; บทสรุปมีขึ้นว่า นิพพานํ ปรมํ สุข๐๐ – นิพพานว่างอย่างยิ่ง คือว่างจากกิเลสว่างจากความทุกข์ ไม่ใช่ความตาย. เดียวนี้เรามาพูดกันผิด ๆ ในเมืองไทยเรานี้ว่าสุข□ สุข□◌◌ นี้ สุขแปลว่า สุขฉง – สุขแปลว่า สุขแปลแล้วก็ได้อะไร ยิ่งไปกว่าตายเสียอีก. คำว่า สุข□◌◌ นี้ คำภาษาบาลีแท้ ๆ ต้องแปลว่าว่าง, ว่างคือไม่มีอะไรมารบกวน มากระทบกระทั่ง ก็คือไม่มีกิเลสและไม่มีความทุกข์นั่นเอง.

แม้ว่าเราจะพูดโดยหลักว่า นิพพานมีอยู่ ๒ อย่าง คือ นิพพานเป็น สอุปาทิเสส, นิพพานเป็นอนุปัตติเสส; นี้ก็ไม่ได้เกี่ยวกับความตาย เพราะเป็นเพียงนิพพานธาตุ ตายไม่ได้. นิพพานที่ยังมีกิเลสเป็นเหตุให้ร้อนเหลือ มีเชื้อเหลือนั้นแหละ ก็คือไม่สิ้นเชิงนี้ไม่เย็นสนิทก็มี และนิพพานเย็นสนิทก็มี : เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน อนุปัตติเสสนิพพาน; ล้วนแต่ไม่ใช่ความตาย แต่เป็นความเย็นในระดับที่ต่างกัน ๆ. ขอให้รู้จักไว้ และจะไม่เสียที่ที่เราเป็นพุทธบริษัท จะต้องได้รับประโยชน์จากพระพุทธศาสนา.

ถ้าเรารู้จักนิพพานชนิดที่ไม่ต้องตาย ที่ได้กันได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้แล้ว ก็นับว่าได้รับประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่สูญเปล่า ไม่เสียเปล่า.

คนเรามีนิพพานหล่อเลี้ยงชีวิตเป็นประจำวัน

ยิ่งไปกว่านั้น คำว่านิพพานที่แปลว่าเย็น เย็นนี้ มันยังมีเย็นอยู่ที่โดยที่เราไม่รู้สึกรู้ตัว. ขอให้คำนวณดูว่า เวลาวันหนึ่ง คืบหนึ่งของเรานั้น มันไม่ได้เป็นกิเลสถูกเป็นไฟ ร้อนไปเสียหมด; มันมีเวลาที่กิเลสไม่ได้เกิดขึ้น แม้ว่ามิกิเลสแต่ไม่ได้เกิดขึ้น ก็มีอยู่ ระยะเวลาที่เป็นระยะที่เย็น. ถ้ากิเลสเกิดอยู่ทั้ง ๒๔ ชั่วโมง ทุก ๆ นาทีแล้วเราตายแน่ ก็จะปวดหัว จะเป็นประสาท จะบ้า วิกลจริต แล้วก็จะต้องตายแน่ ๆ, ถ้ากิเลสมันเกิดติดต่อกันทั้ง ๒๔ ชั่วโมง. เดี่ยวนี้ไฟคือกิเลส มันไม่ได้ลุกทั้ง ๒๔ ชั่วโมง มันมีระยะเวลาที่มันว่าง เราจึงไม่ต้องปวดหัว ไม่ต้องเป็นประสาท ไม่ต้องเป็นบ้าตาย. แต่ถ้าใครมีมันเกิดมาก ก็เป็นไปได้เหมือนกัน เป็นมีโรคประสาทเป็นเจ้าเรือน หรือเป็นบ้าวิกลจริตไปเลย.

นี้ธรรมชาติจัดให้ โดยที่ถ้าเรามีสิ่งแวดล้อมไม่เปิดโอกาสให้กิเลสจะเกิด มันก็ไม่เกิด แม้ว่ามันจะมีอยู่ในสันดาน มันก็ไม่เกิด มันก็ไม่ร้อนเป็นไฟ มันไม่ได้เป็นไฟที่ลุกขึ้นมา. นี้เราจึงมีเวลาที่เรียกว่าใจคอปกติแล้วเราไม่ต้องเป็นบ้าหรือตายเพราะเหตุนี้; นี้เราควรจะขอบคุณนิพพานชนิดนี้กันบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเราหลับ เวลาที่หลับไม่ใช่โอกาสที่จะเกิดกิเลส มันก็ไม่ต้องร้อน ฉะนั้นหลับแล้วมันจึงสดชื่น มันกลับตื่นขึ้นมาด้วยความเยือกเย็น.

หรือว่าเราไปในที่บางแห่ง ที่สิ่งแวดล้อมชนิดที่ไฟกิเลสเกิดไม่ได้ เช่น ไปเที่ยวที่ทะเล ไปเที่ยวบนยอดภูเขา ไปเที่ยวที่แห่งใดแห่งหนึ่ง มีธรรมชาติสิ่งแวดล้อมชนิดที่ไม่เปิดโอกาสให้เกิดกิเลส ใจมันก็ว่าง ใจมันก็เย็น เป็นนิพพาน. อย่างนี้มันก็มีอยู่ มันช่วยถ่วงไว้ ว่าเวลาที่กิเลสเกิดก็เกิดไป ก็ร้อนเป็นไฟไป, แต่เวลาที่มันไม่เกิดกิเลส นั้น ก็มีอยู่มาก ที่จะช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตนี้.

เราสามารถทำได้โดยจัดการเป็นอยู่ให้ดี รู้จักควบคุมจิต อย่าให้กิเลสเกิดขึ้นมาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีสมาธิสถับอยู่ มันก็มีโอกาสที่จะรอดชีวิตอยู่แล้วก็ไม่ต้องตาย; ฉะนั้น จะต้องขอขอบคุณพระนิพพานชนิดนี้กันไว้บ้าง ว่ามีอยู่สำหรับเป็นการหล่อเลี้ยงชีวิตนี้ไม่ให้เป็นบ้า ไม่ให้ตาย; ถ้ามีฉะนั้นก็จะเป็นสัตว์เนรคุณ เนรคุณต่อพระนิพพานซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตไว้ไม่ให้ต้องตาย ไม่ให้ต้องเป็นบ้า ไม่ให้ต้องเป็นโรคประสาท. ใครเนรคุณก็ลงคู จะได้รับผลสมตามความปรารถนา : จะปวดหัว จะนอนไม่หลับ จะต้องเป็นโรคประสาท จะต้องเป็นบ้า และจะต้องตาย.

นี่พระนิพพานเป็นของประเสริฐอย่างนี้ เป็นที่มุ่งหมายของพุทธศาสนา ถ้าไม่มีนิพพาน ก็ไม่มีพุทธศาสนา เป็นบรมธรรมในพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจ ต้องรู้จัก ต้องปฏิบัติต่อ ให้มีนิพพานหล่อเลี้ยงชีวิตจิตใจ คือให้เย็นไว้มาก ๆ พอสสมควร; เย็นอยู่พอสสมควรตลอดไป จนกว่าจะเย็นถึงที่สุด ก็อนิพพานโดยสมบูรณ์.

ปรีนิพพานมีใช้ทั้งอย่างในภาษาคนและภาษาธรรม

จะดูความหมายของคำว่านิพพานต่อไป : ในความหมายที่เรียกว่าตายนั้น เรียกว่าปรีนิพพาน, ไม่ได้เรียกว่านิพพาน; เป็นภาษาคนในประเทศไทย ที่บัญญัติเอาเองทีหลัง ให้นิพพานเป็นความตายนี้, โทษใครไม่ได้ โทษการบัญญัติที่ผิด คือการสอนกันผิด ๆ. นิพพานไม่ได้เกี่ยวกับความตาย; แต่เกี่ยวกับ

ความเย็น; ฉะนั้น นิพพานตายก็มีแต่ในเมืองไทย ในภาษาไทย ชนิดที่เป็นภาษาคน ไม่ใช่ภาษาธรรมชาติ, ภาษาอื่น ๆ ไม่ใช่ภาษาโลกซึ่ง.

ในประเทศอินเดียนั้นมี คำว่าปรินิพพานใช้; ดังบาลีที่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สามเดือนแต่นี้ การปรินิพพานจักมี”. การปรินิพพานจักมี ก็หมายความว่า การดับขั้นคือตาย นั่นแหละ ด้วยอนุปาติเสสนิพพานชาตุนั้นจักมี; แสดงอยู่ว่า ใ้อัคำว่าตาย คือปรินิพพานก็อย่างหนึ่ง เขาเรียกว่าตายด้วยอนุปาติเสส-นิพพานชาตุนั้นก็อีกคำหนึ่ง. นิพพานชาตุนั้นตาย นิพพานชาตุนั้นตายไม่ได้; แต่ว่าเป็นคุณธรรมที่มีอยู่สำหรับการตายแห่งเบญจขันธ์ได้.

นิพพานชาตุนั้นพระพุทธองค์ได้บรรลุแล้ว ตั้งแต่เมื่อการตรัสรู้ แล้วก็มีอยู่ประจำพระองค์ : นิพพานชาตุนั้นที่เป็นอนุปาติเสส นั้น มีอยู่ประจำพระองค์ จนกระทั่งถึงเวลาดับขั้น; แล้วก็ดับขั้นด้วยอนุปาติเสสนิพพานชาตุนั้น. คำว่าปรินิพพานแปลว่าตาย เป็นภาษาคน เป็นภาษาพื้นบ้าน; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีคำว่าปรินิพพานนี้ที่ใช้ในภาษาธรรม คือไม่ตายก็มีเหมือนกัน, โดยปกติใช้

ทั่วไปในบาลี. เช่นว่า สามเดือนแต่นี้ตถาคตจักปรินิพพาน, การปรินิพพานจักมีแก่ตถาคตในไม่นานนี้แล้ว, คำว่า ปรินิพพาน นี้หมายถึงความตายทั้งนั้น; แต่มันก็ยังมีคำว่าปรินิพพานที่ใช้ในภาษาธรรม คือไม่ต้องตาย ก็มีเหมือนกัน, ดังมีบาลีว่า ปรินิพพุโต โส ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ปรินิพพานแล้ว, ปรินิพพานาย ชมฺมํ เทเสติ – ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อปรินิพพาน. พระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ย่อมทรงแสดงธรรมเพื่อปรินิพพาน; ถ้าตายแล้วจะแสดงธรรมได้อย่างไร. นี้พระองค์ปรินิพพุโต คือดับเย็นสนิทถึงที่สุดแล้ว ก็ทรงแสดงธรรมเพื่อความดับ

เย็นถึงที่สุด. อย่างนี้คำว่า **ปรินิพพาน** ก็มีได้หมายถึงความตาย; แต่หมายถึง **การดับเย็นถึงที่สุด.**

คำว่านิพพานเฉย ๆ นั้นไม่ได้เกี่ยวกับความตาย แปลว่าเย็น เย็นตามธรรมดา พวกกันเย็นอกเย็นใจ เย็นเพราะไม่มีความร้อนนี้แหละ; ฉะนั้น เราอย่าหลงใหลถึงกับพากันฆ่าพระพุทธองค์เสียด้วยน้ำมือของเราเลย; พระพุทธเจ้านั้นตายไม่ได้ พระอรหันต์ตายไม่ได้. ถ้าเบญจขันธ์ร่างกายนั้นมันตายได้; แต่นั่นมันไม่ใช่พระพุทธเจ้า, นั่นมันเบญจขันธ์. สำหรับความตาย – ตายนั่นเอาให้ไว้กับเบญจขันธ์; อย่าเอาไปไว้ให้กับองค์พระพุทธเจ้า หรือองค์พระอรหันต์. องค์พระอรหันต์เป็นคุณธรรมตายไม่ได้; แต่วานิพพานได้ คือเย็นได้ เย็นถึงที่สุดได้ มีความเย็นถึงที่สุดได้, นั่นแหละเป็นนิพพาน.

นิพพานหมายถึงเย็น. เมื่อบุคคลแม้ก่อนพระพุทธเจ้า เขารู้จักความเย็นอกเย็นใจอะไรก็ตาม ที่จิตมันเย็นลงไป ก็ใช้คำคำนี้ว่าเย็น ๆ ๆ คือนิพพาน ๆ นิพพาน; แล้วก็รู้ความหมายของคำว่านิพพานลึกลงไป หรือว่าสูงขึ้นมาก็ตาม คือดีกว่าเดิม; จนกระทั่งว่าถึงที่สุด : **คนพวกหนึ่งเอาภามารมณเป็นนิพพาน** เพราะมันระงับความร้อนชั่วคราวนั้นได้; **คนพวกหนึ่งเอาฉานทั้งหลายเป็นนิพพาน** เพราะว่าดับความร้อนได้สูงขึ้นยิ่งกว่า; **คนพวกหนึ่งเอาอรุปฉานเป็นนิพพาน** เพราะว่าดับความร้อนได้สูงยิ่งขึ้นไปอีก. พระพุทธองค์ก็เคยทรงศึกษาลัทธินิพพานประเภทนี้กับอาจารย์คนสุดท้ายของพระองค์ คือ อุทกดาบส-รามบุตร ซึ่งสอนสูงถึง **เนวสัญญานาสัญญายตนะ – มีสัญญาไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่** แล้วบอกว่าเป็นที่สุดแล้ว จบแล้ว; พระพุทธองค์ไม่ทรงรับรอง ไม่เห็นด้วย ขอดอนตัวออกไปศึกษาค้นคว้าของพระองค์เอง; ละจากนิพพานชนิดที่ไม่

สมบรูณ์นั้นเสีย มาค้นพบนิพพานที่สมบรูณ์ ก็คือการถอนกิเลส ดับกิเลสได้ โดยประการทั้งปวง เป็นนิพพานสมบรูณ์แบบ ตามแบบของพระพุทธองค์; ได้ตรัสรู้แล้วก็ทรงสั่งสอนสืบต่อ ๆ มา; อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นนิพพานที่สมบรูณ์.

นิพพานมิได้ทั้งเย็นอย่างธรรมดาและเย็นสมบรูณ์

เมื่อยังไม่สมบรูณ์ก็ยังเรียกว่านิพพาน เพราะมันหมายถึงความเย็น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น : วัตถุเย็นก็เรียกนิพพาน, สัตว์เครื่องงานเย็นก็เรียกว่านิพพาน, มนุษย์เย็นในระดับใดระดับหนึ่งขั้นต้น ๆ ก็ยังเรียกว่านิพพาน. นิพพาน – เย็น; ขอให้ระลึกนึกถึงว่าที่เราใช้พูดกันว่า สีเลน นิพพุตี ынุติ ใให้พร ใให้อานิสงส์ศีลนะ, นั่นก็หมายถึงความเย็นใจชนิดที่ศีลจะนำมาให้หรือเท่าที่ศีลจะนำมาให้ได้ นี่มันก็เป็นนิพพาน; แล้วนึกถึงว่าเรานะบางเวลาซึ่งมีอยู่เป็นส่วนมากนะ ไม่ร้อนด้วยกิเลส ไม่ถูกเผาด้วยกิเลส มันจึงไม่ไหม้ไป. ถ้าว่ากิเลสเกิดทั้ง ๒๔ ชั่วโมงติดต่อกันไม่ได้ขาด แล้วเราตายแน่ ตายแล้วไม่ได้มานั่งพูดกันอยู่อย่างนี้. นี่นิพพานชนิดนี้แหละขอให้มี; มีชั่วคราวก็ได้ เรียกว่านิพพานชั่วคราว, มีเพราะเหตุแวดล้อมที่เหมาะสมมากระทบให้ไม่ร้อนให้เย็นลงได้ ก็เรียกว่านิพพานด้วยองค์นั้น ๆ ก็เป็นการบังเอิญ มันก็ทำให้เย็น; มันก็ยืดยาย มันก็ต่ออายุ มันก็อยู่มาได้ จนกว่าจะถึงอายุขัยของร่างกาย คือร่างกายมันหมดเหตุหมดปัจจัย มันก็ต้องตายเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย. ส่วนความเย็นนั้นนะเมื่อมันไม่มีที่ตั้ง มันก็ไม่ปรากฏ; แต่ความเย็นนั้นมีใช้ความตาย.

นี่ขอให้เราพุทธบริษัททั้งหลาย จงรู้จักนิพพานที่เราจะถือเอาได้ทีนี้และเดี๋ยวนี้ และไม่เกี่ยวกับความตาย; **ขอให้มีชีวิตเย็น จนเรียกได้ว่าเย็น.** แม้คนธรรมดาสามัญทั่วไปก็เย็นได้ : สุขภาพอนามัยก็ดี เศรษฐกิจก็ดี การเป็นอยู่ในครอบครัวก็ดี สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็ดี เขาไม่ร้อนอกร้อนใจ; นี่ก็เรียก **นิพพุโตคือเย็นแล้ว** หรือนิพพานในความหมายหนึ่ง, ขอให้มันได้เถอะ ประพฤติธรรมให้ได้ให้นิพพานไว้ในความหมายนี้ ก็ไม่เสียทีที่เกิดมา. ทีนี้มันยังไม่ถึงที่สุด เพราะจิตมันยังไม่เย็นถึงที่สุด ก็ศึกษาและปฏิบัติธรรมะให้สูงขึ้นไป อย่างที่เรียกว่า **กรรมฐาน** อย่างนี้ จนกว่าจะหมดกิเลส มันก็เย็นถึงที่สุด ก็ได้รับผลถึงที่สุดในพระพุทธศาสนา; นั่นมันก็ยังไม่เกี่ยวกับความตาย, ถ้าตายแล้วมันก็เป็นเรื่องอื่นไปแล้ว. ถ้าคำว่านิพพานที่แปลว่าเย็นนี้ มันไม่ต้องตาย เพราะตายแล้วมันเย็นไม่ได้; **แม้ว่าจะให้นิพพานเป็นความว่างจากกิเลสและความทุกข์ มันก็มีใช้ความตาย; มันก็เป็นความว่างอยู่นั่นเอง.** ขอให้แยกคำว่าตายออกไปเสียจากนิพพาน; ให้นิพพานเหลือความหมายอยู่แต่คำว่าเย็น, แล้วก็เย็นเป็นระดับ เป็นระดับ เป็นระดับตามที่จะทำได้.

นี่แหละเราจะมีนิพพานกันได้ทีนี้และเดี๋ยวนี้ ตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ; และตามสมควรแก่การที่เราจะจัดสิ่งทีแวดล้อมเราอยู่นี้ ให้นิพพานในลักษณะที่ให้มีความเย็น ตามความหมายของคำว่านิพพาน.

อาตมาถือว่า **นี่เป็นสิ่งที่เรายังเข้าใจผิดกันอยู่;** **ขอให้เข้าใจถูกว่านิพพานไม่ใช่ความตาย นิพพานเป็นความเย็น.** ขอให้ดำรงตนอยู่ในลักษณะที่จิตมีความเย็น ก็เรียกว่าอยู่ด้วยกันกับนิพพาน; ทำพระพุทธศาสนาให้มีค่าสูงสุด

แก่นบุคคลนั้น ไม่เป็นหมันเปล่า; ถ้านิพพานเป็นความตายก็สูญเปล่าเสียเปล่า ไม่มีประโยชน์อะไรเลย.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้มีความรู้ความเข้าใจ ในความหมายของคำว่านิพพานโดยถูกต้อง; แล้วดำรงตนให้อยู่ ให้มีชีวิตอยู่ด้วยการอบรบของความเย็น กล่าวคือพระนิพพานนี้, อยู่ด้วยกันจงทุก ๆ คน ที่เรียกได้ว่ามีความสุขทุกทิพาราตริกกาลเทอญ.

ปัญหาที่เราหลายคนยังเข้าใจผิดกันอยู่ (๓)

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ ก็เป็นการบรรยาย มุ่งหมายเพื่อ
ปรมัตถธรรมกลับมาโลกจะสว่างไสว; หมายความว่าเราจะต้องมีความรู้
เกี่ยวกับปรมัตถธรรม คือเหตุผลของศีลธรรม; มีความรู้เรื่องเหตุผลของศีลธรรมดี
แล้ว ก็สามารถที่จะปฏิบัติศีลธรรมได้โดยถูกต้องและครบถ้วน ก็ได้มีศีลธรรมที่ดี
ช่วยให้โลกนี้สงบเย็น; จึงมีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า ปัญหาซึ่งเราหลายคน
ยังเข้าใจผิดกันอยู่.

ได้พูดถึงปัญหาอย่างนี้มา ๒ ครั้งแล้ว เรื่องเกี่ยวกับ เกิดหรือไม่เกิด เรื่องเกี่ยวกับ นิพพาน เป็นต้น; มาในวันนี้ก็จะได้กล่าวถึงเรื่อง โลกียะ และ โลกุต-ตระ ซึ่งเราเข้าใจผิดกันอยู่. ส่วนมากจะเข้าใจผิดไปในทางว่าโลกุตตระ นั้นต้องหลังจากตายแล้ว และโลกุตตระนั้นต้องอยู่สูงสุดสุดไปบนฟ้าเหนือฟ้าขึ้นไปอีก คือเหนือสิ่งทั้งปวงขึ้นไป; นี่ไม่ถูกต้องไม่สำเร็จประโยชน์อะไร.

เรื่องโลกุตตระนั้น ก็เป็นเรื่องที่นี้และเดี๋ยวนี้ ในชีวิตที่เป็น ๆ; แล้วก็ไม่ได้ที่อยู่สูงสุดไปบนฟ้าอะไรที่ไหน แต่อยู่ที่ชีวิตจิตใจของมนุษย์, จะเรียกว่าอยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจก็ได้; ควรจะเข้าใจเรื่องโลกุตตระนี้กันอย่างถูกต้อง. ถูกต้อง ในที่นี้ก็คือหมายความว่า สำเร็จประโยชน์; สำเร็จประโยชน์แก่เราผู้ ประพฤติปฏิบัติ ตามความหมายของคำว่าโลกุตตระอยู่เหนือโลก คือโลกไม่ครอบงำเรา โลกไม่ข่มเรา โลกไม่เป็นปัญหาแก่เรา; เราอยู่ในโลกอย่างที่เรียกว่า ชนะโลก ไม่ต้องหนีไปไหน ไม่ต้องหนีไปจากโลก หนีไปบนฟ้าที่ไหน; อตภาพชีวิตร่างกายก็อยู่ในโลก จิตใจไม่อยู่ใต้วสัยโลก อยู่เหนือวิสัยโลกชนิดที่ วิสัยโลกครอบงำไม่ได้ ก็จะได้มีชีวิตเย็น.

ดูกันตามความหมายของคำคำนี้ว่า โลกุตตระคู่กันกับโลกียะ มันมีมูล มาจากคำว่า โลก ๆ ๆ; คือว่า **เหนือโลก** และ **ในโลกล** : ในวิสัยโลกก็เป็นโลกียะ, เหนือวิสัยโลกก็เป็นโลกุตตระ; คำสำคัญมันก็อยู่ที่คำว่าโลก.

ที่นี้ คำว่า **โลก** นี้ตามภาษาบาลีก็ถือกันว่าเป็นสิ่งที่แตกง่าย แล้วแตก **แน่**; นี้หมายถึงตัววัตถุที่ประกอบกันเป็นโลกมันต้องแตกสักวันหนึ่ง หรือมันแตก อยู่โดยรายละเอียด มองไม่เห็นด้วยตาอยู่ตลอดเวลาก็ได้; และ **วิสัยโลก** แม้จะเป็น

ทางจิตใจ ถ้าเป็นเรื่องโลกมันก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้น ๆ; โลกจึงเป็นของที่แตกง่าย และแตกแน่. นี่ถ้าว่าโลกียะมันก็หมายถึงวิสัยโลก, โลกุตระมันก็อยู่เหนือวิสัยโลก. เปรียบเทียบกันดูว่าโลกียะเป็นอย่างไร โลกุตระเป็นอย่างไร :-

โลกุตระธรรม อยู่เหนือการบีบคั้นของโลกธรรม

โลกียะที่อยู่ได้วิสัยโลก ภายใต้การบีบคั้นของนานาโลกธรรม ภายใต้การบีบคั้นของโลกธรรมนานาชนิด. สิ่งที่เราเรียกว่า **โลกธรรม** ก็รู้กันอยู่โดยทั่วไปแล้วว่า ๖ได้ลาภ-เสื่อมลาภ ๖ได้ยศ-เสื่อมยศ ๖ได้ทุกข์-ได้สุข ๖ได้นิทาน-ได้สรรเสริญ; จิตใจอยู่ภายใต้สิ่งเหล่านี้ ถูกสิ่งเหล่านี้ครอบงำ ทำให้ขึ้น ๆ ลง ๆ ยินดี-ยินร้าย ก็เรียกว่าอยู่ได้วิสัยโลก ภายใต้การบีบคั้นของโลกธรรมนานาชนิด. **ส่วนสิ่งที่เรียกว่าโลกุตระนั้น** ก็ว่าอยู่เหนือวิสัยโลก; มันก็เหนือวิสัยการบีบคั้นของโลกธรรมนานาชนิดอีกนั่นเอง. จะมีโลกธรรมกันสักกี่ชนิด จิตไม่อยู่ภายใต้อำนาจบีบคั้นของโลกธรรมเหล่านั้น, ไม่อยู่ภายใต้การปรุงแต่งหลอกลวงชั่ววอนของโลกธรรมเหล่านั้น; **นี่มันเป็นเรื่องที่นี่และเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องหลังต่อตายแล้ว.** มันต้องควบคุมกันให้ได้ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ไม่ให้โลกมันบีบคั้นได้, อยู่เหนือการล่อหลอกชั่ววอนบีบคั้นของวิสัยโลก ของสิ่งซึ่งเป็นโลก.

โลกุตระธรรมเก่า มิใช่มีหลังตายเข้าโลงแล้ว

แม้จะดูกันที่สิ่งที่เรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า **โลกุตระธรรมเก่า.** โลกุตระธรรมเก่านี้ก็จะเห็นได้ทันทีว่า มันไม่ได้เกี่ยวกับตายแล้ว และก็ไม่ได้อยู่สูงสุด

เหนือโลก เหนือบรรยากาศโลกอะไรไปที่ไหน, มันในโลกในตัวโลกก่อนโลกนี้แหละ; มนุษย์ก็อยู่ในโลกอาศัยโลก แต่จิตใจของมนุษย์จำพวกหนึ่ง มันอยู่ภายใต้วิสัยอิทธิพลหรือความบีบคั้นใด ๆ ของโลก.

โลกุตตรธรรมเก้าตามี่รู้จักัน ก็คือ มรรคสี่ ผลสี่ นิพพานหนึ่ง : โสตาปัตติมรรค – โสตาปัตติผล คู่หนึ่ง, สกิทาคามีมรรค – สกิทาคามีผล คู่หนึ่ง, อนาคามี-

มรรค – อนาคามีผล คู่หนึ่ง, อรหัตตมรรค – อรหัตตผล คู่หนึ่ง; รวมกันเป็นแปด, เติมนิพพานเข้าไปหนึ่งเป็นเก้า; นี่มันก็เป็นเรื่องที่เป็นไปในจิตใจของมนุษย์. ที่เป็นพวก **มรรค** ก็คือการตัดกิเลส, ที่เป็นพวก **ผล** ก็คือความสำเร็จในการตัดกิเลส เป็นความเย็นออกมาเป็น **นิพพาน** : ที่ยังไม่**สมบูรณ์** ก็เป็นนิพพานในชั้นพระโสดาบันบ้าง นิพพานในชั้นสกิทาคามีบ้าง นิพพานในชั้นอนาคามีบ้าง **นิพพานในชั้นอรหัตต์** บ้าง, ก็ยังไม่ถึงที่สุด มีความเย็นตามระดับของมรรคผลชั้น ๆ เหล่านั้น, ส่วน **นิพพานสมบูรณ์** **สมบูรณ์ถึงที่สุด** แยกตัวออกมาเรียกว่า **นิพพาน** นี้เป็นนิพพานที่สมบูรณ์ เป็นภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่ปราศจากกิเลส คือความร้อนเป็นความเย็นถึงที่สุด. **โลกุตตรธรรมทั้งเก้านี้** ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปในจิตใจของคนของมนุษย์ผู้บรรลุดู; ไม่ใช่เรื่องต่อตายแล้ว แล้วไม่ใช่มันอยู่

สูง ๆ ขึ้นไป ๆ สูงขึ้นไป ๆ เลยพรหมโลกขึ้นไป ในทางวัตถุอย่างนั้นก็ไม่ใช่; มันอยู่ที่จิตใจ มันอยู่ที่จิตใจ คือจิตใจมีภาวะชนิดที่สูงขึ้นไป ๆ ๆ จนอยู่เหนือปัญหาเหนือความทุกข์โดยประการทั้งปวง. อยู่ในโลกนี้ แต่ว่าอยู่อย่าง

ชนะโลก อยู่เหนืออิทธิพลของโลก ไม่มีอะไรที่จะมาครอบงำได้; สิ่งที่ครอบงำชีวิต ของคนธรรมดาสามัญทั่วไปนั้น ครอบงำคนที่บรรลุนิพพานในขั้นโลกุตตระไม่ได้. สิ่งที่ครอบงำก็คือปัญหาและความทุกข์ มีปัญหายุ่งยากนานาประการ เหมือนกับจะเป็นบ้าอยู่แล้ว มันก็มีความทุกข์ทรมานนานาประการ เหมือนกับว่า มันอยู่ในนรก; ปัญหาและความทุกข์เหล่านี้ ครอบงำไม่ได้ นี่จิตนี้ก็เป็นโลกุตตระคืออยู่เหนือโลก.

โลกุตตระ คือเหนือทุกข์ตามหลักอริยสัจจ์

จะพูดถึงความทุกข์ที่จะพอมองเห็นกันได้ : ไขว่เรื่องของความทุกข์นี้ ท่านแบ่งความหมายให้ศึกษาให้สังเกตได้ง่าย ๆ เป็นพวก ๆ ว่า ความทุกข์เกิดมาจากความทุกข์ ความแค้น ความเจ็บ ความตาย; ท่านทั้งหลายก็รู้ดีอยู่แล้ว พอได้กลิ่นไอของความแค้น ความเจ็บ ความตาย มันก็เป็นทุกข์, โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความตาย มีนิมิตเครื่องหมายของความตายมาถึงคนก็กลัวแล้วก็เป็นทุกข์. จิตที่เป็นโลกุตตระนี้ ไม่เป็นเช่นนั้น ไม่มีความหมายของความเกิด แค้น เจ็บ ตาย จะมาครอบงำ.

ความทุกข์ในลักษณะที่เป็นอาการ ก็คือ ความโศกเศร้ารำไรรำพัน ทุกข์กายทุกข์ใจเหล่านี้, หรือว่า ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หวงหึง อะไรเหล่านี้ มันเป็นอาการของความทุกข์; กิริยาอาการเหล่านี้ไม่มีแก่บุคคลผู้มีจิตใจเป็นโลกุตตระ คืออยู่เหนือการครอบงำของโลก.

หรือมองอีกทางหนึ่งสังเกตง่าย ๆ ว่า **พลัดพรากจากสิ่งที่รักก็เป็นทุกข์, พบกันเข้ากับสิ่งที่ไม่รักก็เป็นทุกข์, ประารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นนั้นก็** เป็นทุกข์; นี่เป็นสิ่งที่ง่าย ๆ ธรรมดาสามัญที่จะสังเกตเห็นได้ว่ามีอยู่ทั่วไปในบุคคลทั้งหลาย ซึ่งดูให้คิดว่าเพราะเราไปมีรักและไม่รัก แล้วก็ปรารถนาด้วยความโง่เขลาในสิ่งที่ไม่ต้องปรารถนา ความปรารถนาถ้าทำไปด้วยอวิชาความโง่ มันก็เป็นกิเลสเป็นต้นเหตุเป็นความทุกข์; **ต้องมีความต้องการอย่างแจ่มใสด้วยสติปัญญา รู้เท่าทันตามที่เป็นจริง จึงจะอยู่เหนือวิสัยการครอบงำของสิ่งเหล่านั้น.**

พระพุทธเจ้าท่านสรุปเรื่องของความทุกข์ไว้ว่า **มาจากการยึดมั่นถือมั่นในขันธทั้งห้า.** ขันธทั้งห้าก็คือเรื่องในโลก เรื่องในโลกก็คือเรื่องของคน เรื่องของคนก็แบ่งได้เป็นห้า; คือเรื่อง ร่างกายนี้เรื่องหนึ่ง, เรื่อง **รู้สึกทางใจอีก ๔ เรื่อง** คือเรื่อง **เวทนา** – ความรู้สึกแสบใจเป็นสุขเป็นทุกข์ และเรื่อง **สัญญา** – ความสำคัญมั่นหมายว่าจะอะไรเป็นอะไรอะไรเป็นอะไร แล้วก็เรื่อง **สังขาร** – คือความคิดนึกที่จะทำอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็เรื่อง **วิญญาณ** – ความรู้แจ้งทางตา หู จมูก ลิ้น กายใจว่าจะอะไรเป็นอะไร. ทั้งห้าอย่างนี้ แต่ละอย่าง ๆ ล้วนแต่เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ความพอใจความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเราบ้าง ว่าเป็นของเราบ้าง :
เอา

ร่างกายเป็นตัวเราบ้างเป็นของเราบ้าง, เอาจิตที่ทำหน้าที่เป็นเวทนา รู้สึกต่อเวทนาว่าเป็นตัวเราบ้างหรือว่าเป็นของเราบ้าง แล้วแต่กรณี, เอาความสำคัญมั่นหมายอย่างนั้นอย่างนี้ของจิตว่าเป็นตัวเราบ้าง หรือว่าเป็นของเราบ้าง, เอาความคิดของจิต เอาตัวจิตที่คิด ว่าเป็นตัวเราบ้างเป็นความคิดของเราบ้าง, เอาความรู้สึกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจว่าเป็นอะไรนั้นนั้นบางทีก็เอาเป็นตัวเรา เช่นเอาตาผู้เห็นรูปเป็น

ตัวเรา เอาหูผู้ฟังเสียงเป็นตัวเรา ว่าเราได้เห็น เราได้ยิน อย่างนี้เป็นต้น. มันมีความยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวเราขึ้นมาเมื่อไร ก็เป็นตัวทุกข์เมื่อนั้น; เพราะฉะนั้นอย่าได้ยึดมั่นสิ่งทั้งห้านี้โดยความเป็นตัวเรา มันก็ไม่มีความทุกข์ ไม่มี ความทุกข์ใด ๆ มาครอบงำยับยั้งได้ นี่ก็เรียกว่าอยู่เหนือทุกข์. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะสัมผัสอารมณ์ จะทำหน้าที่การงานไปอย่างไร ตามหน้าที่ของธรรมชาติก็ไม่ได้มีความยึดมั่นสิ่งใดโดยความเป็นตัวตน; มันก็ไม่มีเป็นทุกข์.

โลกุตตระ คืออยู่เหนือการบีบคั้นของปัจจัยสี่

เดี๋ยวนี้เราไม่มีความรู้เรื่องนี้ ปล่อยไปตามความรู้สึกที่เป็นอวิชชา ความโง่ ความหลง ความไม่รู้อะไร เมื่อถูกใจมันก็พอใจมันก็ยึดมั่นถือมั่นเป็นของน่ารักน่าพอใจ แล้วก็เกิดความรู้สึกว่ามีตัวเราเป็นผู้รักเป็นผู้พอใจเป็นผู้ได้ เป็นผู้เสีย อะไรต่าง ๆ ขึ้นมา, ปัญหามันก็เกิดขึ้นมา.

มีวัตถุประสงค์แห่งปัญหา ดังที่ปรากฏอยู่ในชีวิตคนเราก็เช่นว่า **เรื่องปัจจัยสี่** ทั้งสี่สำหรับการดำรงชีวิต ได้แก่เรื่องอาหาร เรื่องเครื่องนุ่งห่ม เรื่องที่อยู่อาศัย เรื่องใช้ไม้สอย และเรื่องการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ; นี้เรียกว่าปัจจัยสี่. สี่ประการนี้จำเป็นแก่ชีวิต; เราก็ไม่หลงไหลในสิ่งเหล่านี้ มากไปกว่าเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต ไม่หลงไหลให้เป็นของอร่อยสนุกสนาน สวยงาม วิเศษ วิโสอะไรขึ้นมา; แล้วก็ไม่ต้องเป็นปัญหา แสวงหาปัจจัยได้อย่างถูกต้องใช้มันอย่างถูกต้อง เก็บรักษาไว้อย่างถูกต้อง ไม่เป็นปัญหา. นี่ก็เรียกว่ามันอยู่เหนือปัญหาในโลก.

โลกุตตระ คืออยู่เหนือวิสัยกามารมณ์ย่ำยีจิตใจ

ที่นี้ เรื่องกามารมณ์; เรื่องกามารมณ์ในโลกสำคัญมาก หรือสิ่งประเล้าประโลมใจใด ๆ ก็ตาม จะเรียกว่าปัจจัยที่ห้าก็ได้; มนุษย์นี้มันหลงไหลในปัจจัยที่ห้า, ปัจจัยสี่อย่างไม่พอ ยังมีปัจจัยที่ห้าคือสิ่งที่ประเล้าประโลมใจ มันต้องมีสิ่งที่ประเล้าประโลมใจ : ถ้ามันมีผิพลาตโง่งามมันก็เป็นเรื่องของกิเลส; ถ้ามันมีอย่างถูกต้อง มันก็เป็นเรื่องของธรรมะนะ.

ธรรมะเป็นสิ่งที่ประเล้าประโลมใจได้ดีเหมือนกัน; ถ้ารู้จักใช้รู้จักมี : ไม่ต้องเอากามารมณ์อันหลอกลวงนั้นมาเป็นเครื่องประเล้าประโลมใจ. กามารมณ์ย่ำยีจิตใจไม่ได้ ก็เรียกว่าอยู่เหนือวิสัยการครอบงำของกามารมณ์; นี้ก็เป็นลักษณะแห่งโลกุตตระ.

โลกุตตระ คืออยู่เหนือวิสัยโลกการเมือง – การสังคม – การสงคราม

เดี๋ยวนี้มันก็มีเรื่องในโลกนี้ในบ้านเมืองนี้ที่เกี่ยวข้องกันกับเรา : เรื่องการเมือง เรื่องสังคม เรื่องสงคราม เรื่องการเมือง เรื่องสังคม เรื่องสงคราม. การเมืองทำให้ยุ่งยากเท่าไร อย่างไรมันก็รู้กันอยู่แล้ว รู้กันอยู่แล้ว. เรื่องการเมืองนี้เมื่อควบคุมไม่ได้ มันก็เป็นเรื่องเห็นแก่ตัว; ถ้าควบคุมได้ มันก็เป็นเรื่องของความสงบเยือกเย็น เป็นอยู่กันอย่างผาสุกโดยไม่ต้องใช้อาชญาบังคับ; แต่ถ้าเรื่องการเมืองตกไปเป็นเรื่องของกิเลส มันก็เป็นเครื่องมือสำหรับจะกอบโกย.

นักการเมืองมักจะเห็นแก่ตัวเองหรือแก่พรรคของตัวเอง ยิ่งกว่าชาตินะ; นักการเมืองชนิดหนึ่งพวกหนึ่งมันเห็นแก่ตัวเองเห็นแก่พรรคของตัวเอง ยิ่งกว่าเห็นแก่ชาติ; นี่มีปัญหามากมายเหลือเกิน ยุ่งยากลำบากไปทั่วโลก. ถ้าเป็นนักการเมืองที่ถูกต้องบริสุทธิ์ มันก็เห็นแก่ชาติเห็นแก่มนุษยชาติ เห็นแก่ความถูกต้องความเป็นธรรม. การกระทำชนิดที่ให้เกิดความผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ; นั่นแหละคือการเมืองบริสุทธิ์ : เห็นแก่ความถูกต้อง, เห็นแก่ผู้อื่น, เห็นแก่สันติภาพของส่วนรวม.

เดี๋ยวนี้การเมืองแพร่หลายไปในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง ไม่บริสุทธิ์ ก็มีปัญหา; เราจะหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร ก็เรียกว่าหลีกเลี่ยงไปจากวิสัยโลกชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน.

การสงคราม เป็นของมีอยู่ในโลก จนเกือบเป็นของธรรมดาไปแล้ว เพราะว่ามันเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว อะไร ๆ สร้างขึ้นมาก็ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว มันก็อยากจะมีโลกเป็นของตัวเอง อยากจะยึดครองโลก อยากจะเป็นเจ้าของโลกกันไปเสียทั้งนั้น. เรามีจิตใจชนิดที่ไม่เป็นอย่างนั้น; แม้เขาจะอะไร... เขาจะ, ขออภัยใช้คำว่าบ้า, เขาจะบ้ากันไปถึงไหน เราก็ไม่บ้าไปกับเขา เราออกมาเสียได้จากปัญหาเหล่านั้น. สักคมจำเป็นจะต้องอยู่ร่วมโลกกับคนบ้า แต่เราก็สามารถที่จะปลีกตัวออกมาจากอิทธิพลของสิ่งเหล่านั้น ไม่ต้องบ้าไปกับเขา. นี่เรียกว่าโลกุตตระแหละ อยู่เหนือโลกของคนบ้าแม้จะอยู่ร่วมโลกกับคนบ้าก็อยู่เหนือโลกของคนบ้า. นี่ลักษณะของโลกุตตระ ที่น่าสนใจ.

อยู่เหนือการวิบัติอันเกิดตามธรรมชาติเป็นต้น ก็เป็นโลกุตระ

ที่นี้ ก็ดูตามธรรมชาติ แม้ว่าธรรมชาติจะมีการวิบัติ มีภูเขาระเบิด มีน้ำท่วมใหญ่ มีอะไรก็ตาม ตามธรรมชาติ; มันก็เป็นไปตามธรรมชาติ จิตใจของเรายังคงปกติ. เห็นเป็นธรรมชาติก็เป็นของธรรมชาติ, แม้ความตายก็เป็นของธรรมชาติ, แม้ความอยู่ก็เป็นของธรรมชาติ, **ไม่ต้องเป็นทุกข์เป็นร้อนเพราะเหตุนี้.**

ธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มันก็ไม่ต้องวุ่นวายใจ ไม่ต้องวุ่นวายใจหัวเราะเยาะได้, แม้ร่างกายจะดับไป ก็หัวเราะเยาะได้, แม้ว่าโลกนี้จะมีปริมาณกันลงมาให้ทำลายโลก ก็หัวเราะเยาะได้; **ไม่อยู่ในอาณาจักรแห่งความกลัวจนทำอะไรไม่ถูก.** เดี่ยวนี้อยู่ในอาณาจักรแห่งความกลัว โดยเฉพาะกลัวสงครามปรมาณู หลอกหลอนจิตใจอยู่เสมอจะหาความสุขได้ที่ไหน. เราออกมาเสียได้จากความยึดมั่นถือมั่นอันนี้ จิตใจนี้ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ ไม่เอาอะไรเป็นตัวตนเป็นของตน เป็นของธรรมชาติตามธรรมชาติ ประงแต่งกันไปตามธรรมชาติ **ไม่ทุกข์ไม่มีความทุกข์จนกว่ามันจะดับจิตลงไป.** นี่ก็เรียกว่าอยู่เหนือวิสัยโลก วิสัยโลกแห่งยุคปัจจุบัน. อาการเหล่านี้เรียกว่าจิตมันขึ้นมาเสียแล้ว จิตมันพ้นแล้ว มันขึ้นมาเสียแล้วจากระดับโลกหรือวิสัยโลก **คือวิสัยที่มีอะไรมาประงแต่งได้.** เดี่ยวนี้จิตมันขึ้นมาอยู่ในวิสัยที่ไม่มีอะไรมาประงแต่งได้ **ไม่มีอะไรมาประงทำให้เป็น** อย่างนั้นอย่างนี้ **ไม่มีอะไรมากระทำให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้** **ไม่มีอะไรมากระตุ้น** ให้วิ่งไปทางนั้นทางนี้ **ไม่มีอะไรมาขั้วให้ไปอย่างนั้นอย่างนี้** **ไม่มีอะไรมาขู่มา** หลอกได้; **นี่จิตเป็นสิ่งที่อะไรประงแต่งไม่ได้** ใช้คำสูงสุดว่าเป็นวิสังขารคืออะไร **ประงแต่งไม่ได้.** จิตอย่างนี้มันรู้แจ้งแทงตลอดถึงความจริงของสิ่งทั้งปวง **รู้เรื่อง**

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตถตา สุญญตา ความจริงของสิ่งทั้งปวง; แล้วก็ไม่หลงอยู่ในความหมายของสิ่งที่เป็นคู่ ๆ คือของสังขาร.

อยู่เหนือสิ่งมีความหมายเป็นคู่ ๆ ก็เรียกว่า โลกุตตระ—อยู่เหนือ โลก

สิ่งที่เรียกว่าสังขารแล้วมันก็มีความหมายเป็นคู่ ๆ ก็เป็นดี – เป็นชั่ว เป็นสุข – เป็นทุกข์ เป็นบุญ – เป็นบาป; ไม่ถูกหลอกอยู่ด้วยความหมายของสิ่งที่เป็นคู่ แต่ขึ้นอยู่เหนือสิ่งที่เป็นคู่ เป็นความว่าง เป็นความอิสระ เป็นความสงบ.

ที่เรียกว่าดี มันก็ไม่ใช้ความสงบ มันวิ่งวายนไปตามแบบของความคิด, ที่เรียกว่าชั่วมันก็ไม่ใช้ความสงบ มันวิ่งวายนไปตามแบบของความชั่ว; ทั้งดี – ทั้งชั่วไม่ใช้ความสงบ ขึ้นเหนือความชั่วความดี หรืออยู่ว่างระหว่างกลางไม่ชั่วไม่ดี นี่เป็นความสงบ. นิจิตเป็นอย่างนี้ จิตไม่ติดอยู่ในความชั่วความดี.

แม้ความสุขความทุกข์ : สุขมันก็วิ่งวายนไปตามแบบสุข, ทุกข์มันก็วิ่งวายนไปตามแบบความทุกข์, บุญก็วิ่งวายนไปตามแบบบุญ, ยิ่งบำเพ็ญด้วยแล้วยิ่งยุ่งกันใหญ่เลย, บาปก็ยุ่งไปตามแบบบาป; ไม่สุขไม่ทุกข์ ว่างจากสุขจากทุกข์ว่างจากบุญจากบาป นั่นแหละสบายที่สุด เหนือปัญหา เหนือความทุกข์ เหนือโลก โดยประการทั้งปวง.

ถ้ายังรู้สึกสุขอยู่ก็เหมือนกับแบกสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้, ใจเป็นทุกข์นั้นไม่ต้องสงสัยแบกของหนักด้วยเปลนด้วย; แต่แม้ว่าความสุขมันก็ยังเป็นการแบกแล้วก็มี

การหนัก. เราจะแบกก้อนหินมันก็หนัก จะแบกเพชรพลอยเพชรที่มีราคาที่สุดมันก็หนักแหละ; ทั้งดีทั้งชั่วถ้าแบกแล้วก็หนัก, เมื่อไม่แบกเท่านั้นแหละจึงจะไม่หนัก.

โยนทิ้งลงไปเสีย วิสัยโลกทั้งหลาย ไม่โผล่ขึ้นมาครอบงำจิตใจได้ อยู่เหนือความหมายของสิ่งที่เป็นคู่ ๆ ๆ ๆ ทุกคู่เลย : ดี-ชั่ว, บุญ-บาป, สุข-ทุกข์, แพ้-ชนะ, ได้-เสีย, ขาดทุน-กำไร, ได้เปรียบ-เสียเปรียบ, อะไรทุก ๆ คู่ที่มันจะมีอยู่ในโลก; อยู่เหนือความหมายของสิ่งที่เป็นคู่อย่างนี้เรียกว่าโลกุตตระ ๆ. เหนือโลก ๆ เหนือวิสัยโลก เหนืออิทธิพลของโลก เหนือการบีบคั้นของโลก การปรุงแต่งของโลก นี่เป็นโลกุตตระ.

อยู่เหนือวิสัยโลกที่รู้สึกแปรกหน้าอัศจรรย์ ก็เป็นโลกุตตระ

มาถึงขั้นนี้แล้ว มันก็เหนือเหนือมากทีเดียว อิสระมากทีเดียว : **ไม่ไปหลงในสิ่งที่เรียกกันว่าแปรก หน้าอัศจรรย์, ไม่มีอะไรน่าแปรก หน้าอัศจรรย์ เป็นของธรรมดาอย่างนั้น เช่นนั่นเอง ไปตามวิสัยโลก, ไม่มีอะไรน่าแปรกหน้าอัศจรรย์ ไม่มีของแปรกหรือของหน้าอัศจรรย์สำหรับคนชนิดนี้. แม้การไปโลกพระจันทร์ได้ก็เป็นเรื่องเด็กเล่น ไม่น่าแปรก ไม่น่าอัศจรรย์; แม้อะไรที่มันจะแพง แพงเหลือที่จะแพง แล้วก็ซื้อหากันแพง ๆ ก็ไม่น่าอัศจรรย์ ไม่เป็นของอัศจรรย์เป็นของธรรมดาของโลก ไม่มีอะไรน่าอัศจรรย์.**

ถ้าจะใช้คำว่าหน้าอัศจรรย์มันก็ไปมีอยู่ที่การดับทุกข์ได้ ผู้ใดฆ่ากิเลสได้ดับทุกข์ได้ การกระทำนั้นแหละหน้าอัศจรรย์ที่สุด; เราจึงมีความน่าอัศจรรย์

เฉพาะสิ่งที่ว่ามันดับทุกข์ได้. ถ้าอยู่ในโลกวิสัยโลกธรรมดาดับทุกข์ไม่ได้ ไม่มีอะไรน่าอัศจรรย์ และไม่เป็นของแปลก. แม้ว่าจะมีสงครามปรมาณูมาสัก ๒๐ ครั้ง ก็ไม่เป็นของแปลก, มันเป็นอย่างนั้นเอง. แม้ว่าเราจะไปเที่ยวกันได้ทุกดวงดาว ในสากลจักรวาล มันก็เช่นนั้นเอง ไม่แปลกไม่น่าอัศจรรย์; ไม่มีอะไรน่าแปลกน่าอัศจรรย์สำหรับบุคคลที่มีจิตพ้นแล้ว จากวิสัยของโลก; ขอให้มีความสนใจ.

โลกุตตระ อยู่เหนือวิสัยโลกที่เป็นความศักดิ์สิทธิ์ และไสยศาสตร์

มันมีเรื่องที่จะต้องพูด ขอภัยที่ต้องพูดตรงไปตรงมา ไม่มีอะไรที่เป็นความศักดิ์สิทธิ์ ชนิดที่มันจะอยู่เหนือโลก นอกจากความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสตร์ พุทธศาสตร์ที่ดับทุกข์ได้เป็นโลกุตตระ. ความศักดิ์สิทธิ์ของไสยศาสตร์ ศักดิ์สิทธิ์อย่างไสยศาสตร์ อย่างมีไสยศาสตร์เป็นเครื่องศักดิ์สิทธิ์นี้ มันศักดิ์สิทธิ์อย่างโลกียะ ยังต้องเป็นไปในวิสัยโลก เดี่ยวหัวเราะ เดี่ยวยังต้องร้องไห้ เดี่ยวได้ เดี่ยวเสีย ยังต้องได้เสียเดี๋ยวทำไรเดี๋ยวขาดทุนเหมือนกับคนบ้า; นี่มันศักดิ์สิทธิ์ของไสยศาสตร์ มันเป็นศักดิ์สิทธิ์อย่างโลกียะ เป็นของเด็กเล่นเป็นของคนปัญญาอ่อน. แต่ถ้ามันศักดิ์สิทธิ์อย่างพุทธศาสตร์คือตัดกิเลสได้ ฆ่าตัณหาได้ ดับทุกข์ได้สิ้นเชิง; นี่มันเป็นความศักดิ์สิทธิ์อย่างโลกุตตระ เพราะมันอยู่เหนือโลกเหนือวิสัยโลก ครอบงำโลก ไม่ใช่โลกครอบงำเรา เราครอบงำโลก, นี่มันเป็นของที่มีไว้สำหรับคนมีปัญญากล้าแข็ง สามารถดับทุกข์ได้จริง.

ถ้าจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันแล้ว ก็ขอให้ถือเอาเรื่องที่เป็นไปฝ่ายโลกุตระ ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส ความโง่ ความหลง หรือปัญญาอ่อนใด ๆ. **มีปัญญาอ่อน**ไม่อาจจะอยู่เหนือโลก มันต้องจมอยู่ในโลก ต้องหัวเราะร้องไห้สลับกันไป เหมือนกับเด็ก ๆ. ขอให้ศักดิ์สิทธิ์โดยความมีโลกุตระภาพ โลกุตระสภาวะ คืออยู่เหนือการบีบคั้นของโลกโดยประการทั้งปวง ไม่ต้องทนอยู่ภายใต้ทำแต่พิธี บวงสรวง อ้อนวอนขอร้องต่าง ๆ นานา; อย่างนี้มันเป็นความศักดิ์สิทธิ์อย่างโลกิยะ เป็นของเด็กเล่น เป็นของคนปัญญาอ่อน. แต่มันก็ยังจำเป็นที่ว่ามันจะต้องมีกันไปในโลกนี้ เพราะว่าในโลกนี้มันมีคนที่มีปัญญาอ่อนมากกว่า; เก็บไว้เป็นสมบัติ หรือเป็นของขวัญของคนปัญญาอ่อนคือจมอยู่ในโลก แล้วก็อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างวิสัยโลกอย่างวิสัยสมมติของโลก ตกอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งเหล่านั้น. นี่ขอให้คิดดูให้ดี ๆ ว่ามันเป็นเรื่องโลกิยะอยู่ได้โลก จมโลกหมกอยู่ในเครื่องหมก หรือหลุมที่จะฝัง อยู่ในหลุมของอวิชชา.

[สรุป]

สรุปความว่า เรามีความเข้าใจผิดกันอยู่ที่ว่า **โลกุตระนั้นต้องได้ต่อตายแล้ว, โลกุตระอยู่สูง ๆ ๆ ๆ ขึ้นไปจากบรรยากาศของโลก ถึงไหนก็ไม่มีการรู้;** อย่าได้เข้าใจอย่างนั้นเลย. โลกุตระต้องอยู่ที่นี้ ในโลกของบุคคลที่มีความรู้สึก; แต่ก็ยังเป็น ๆ อยู่ มีชีวิตอยู่ ไม่ใช่ตายแล้ว, ถ้าตายแล้วมันไม่มีเรื่องอะไร มันต้องเป็นสิ่งที่ทำได้ที่นี่. **อยู่เหนือโลกคืออยู่เหนือความทุกข์ อยู่เหนือการปรุงแต่งของโลกของที่เป็นวิสัยโลก ไม่มีอะไรที่จะต้องมาทรมานใจ.**

การที่เป็นอยู่อย่างจมอยู่ในโลกนี้ มันก็เป็นเรื่องธรรมดาขึ้น ๆ ลง ๆ หัวเราะร้องไห้. โลกกำลังจะเต็มไปด้วยคนที่เป็นโรคประสาทอยู่แล้ว เพราะมันจมอยู่ในวิสัยโลก. โลกมันช่วยมันปรุงมันบังคับ มันผลัดไสมันอะไรมากเกินไป จนโง่ จนทำผิด ๆ เป็นเรื่องของคนไม่มีความรู้.

ขอให้เข้าใจความหมายของคำว่าโลกุตระ คืออยู่เหนืออำนาจของโลก อยู่เหนือวิสัยของโลก อยู่เหนืออิทธิพลปรุงแต่งของโลก; เป็นได้แบบนี้แล้วคำว่าโลกุตระก็จะเป็นของจริง เป็นของจริง ไม่เข้าใจผิดอย่างละเมอเพื่อฝัน. พระพุทธศาสนาก็ยังจะเป็นพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ไม่กลายเป็นไสยศาสตร์; พุทธ-ศาสนาหรือพุทธศาสตร์จะยังคงอยู่ แล้วพุทธบริษัทก็จะนั่งแวดล้อมรอบ ๆ พระพุทธองค์ได้จริง เพราะว่ามีจิตใจเหนือโลก. มีจิตใจเหนือโลกจึงจะนั่งแวดล้อมพระพุทธเจ้าได้จริง เป็นธรรมะอันแท้จริง มีธรรมะอย่างแท้จริง จึงจะเข้าถึงความสัมพันธกันได้; พุทธบริษัทจะนั่งแวดล้อมรอบ ๆ พระพุทธเจ้าได้ด้วยจิตใจอย่างนี้ เพราะมีความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับโลกุตระ.

หวังว่าพวกเราทั้งหลาย จะได้พิจารณาเรื่องนี้กันให้ดีที่สุด, พยายามทำจิตใจให้เป็นโลกุตระ คืออยู่เหนือการบีบบังคับของโลกหรือวิสัยของโลกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้แล้ว, มีความสุขสวัสดิ์อยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒

- ๖๒ -

๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๙

ความว่างในฐานะที่เรายังเข้าใจผิดกันอยู่

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรม เป็นไปในลักษณะที่เรียกได้ว่า ส่งเสริม
ปรมัตถธรรมให้กลับมา ให้โลกสว่างไสว, โดยพูดกันถึง *ปัญหาที่เราหลายคนยัง
เข้าใจผิดกันอยู่*; หัวข้อที่จะพูดในวันนี้ ก็เรื่อง *ความว่างในฐานะที่เรายังเข้าใจ
ผิดต่อกันและกันอยู่เป็นอย่างมาก.*

จะพูดถึงเรื่องความว่างที่มีคุณค่ามหาศาล จะได้กล่าวไปตามลำดับว่า
มันมหาศาลอย่างไรบ้าง.

ความว่างเป็นปัจจัยรากฐานของศีลธรรม และปรมัตถธรรม

ความว่างหรือความรู้เรื่องความว่างนี้ คือความไม่ยึดมั่นถือมั่น จิตว่าง เพราะความไม่ยึดมั่นถือมั่น; นี่มันเป็นรากฐานของศีลธรรม คือไม่ยึดมั่นตัวกู ของกู มันก็ส่งเสริมศีลธรรมให้มีขึ้นมา เพราะความไม่เห็นแก่ตัว. เมื่อไม่เห็นแก่ตัว มันก็ไม่เกิดกิเลสอันเป็นเหตุให้ละเมิดศีลธรรม. ยิ่งกว่านั้นความว่างนี้เป็นรากฐานของปรมัตถธรรม ว่างจากตัวตนเป็นอนัตตา เป็นสุญญตา; นี่มันว่างจากตัวตนแล้ว มันก็ไม่มี ความยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวเป็นตน มันก็ไม่หนัก ไม่หนักอยู่บนจิตใจ ชั้นห้าไม่เป็นภาระหนักมันก็เบาและสบายไม่เป็นทุกข์. นี่แหละความว่างเป็นปัจจัยทั้งแก่ศีลธรรมและปรมัตถธรรมอย่างนี้.

ที่นี้ ปมที่เราเข้าใจผิดต่อกันและกันอยู่นั้น แยกได้เป็น ๒ ข้อ คือความว่างมีค่าสูงสุด นี่ส่วนมากไม่ยอมรับ; และว่าเราสามารถทำงานด้วยจิตว่าง คือไม่หวังอะไรที่เป็นตัวตนหรือเป็นของคน นี่ก็เป็นปมที่ไม่ค่อยจะมีใครยอมรับ. เรียกว่าปมเข้าใจผิดมีอยู่ ๒ แง่ คือคุณค่าของความว่าง และการทำงานด้วยจิตว่าง.

สิ่งต่าง ๆ มีค่าเพราะมีความว่าง

ที่นี้ ก็จะได้พิจารณากันต่อไปตามลำดับ; พูดยกถึงเรื่องความว่างก่อน. ความว่างนี้มีค่าสูงสุด แต่เมื่อมองไม่เห็นมันก็เท่ากับไม่มีค่า; มันอยู่ในลักษณะที่มองเห็นยาก แต่ถ้าช่วยกันพิจารณา มันก็จะเห็นได้จะเข้าใจได้ มันไม่

เหลือวิสัยเลย. ความว่าง ๆ นี้แหละเป็นที่ตั้งแห่งคุณค่าทั้งปวง; สิ่งต่าง ๆ มีค่าขึ้นมาก็เพราะมีความว่าง. ขอยกตัวอย่างเป็นลำดับไป เอาแก้วน้ำมาใบหนึ่ง ไม่ต้องแก้วเนื้อดีแก้วเจียรไนหรืออะไรก็ตามใจ ช่างในมันต้องว่าง ถ้าแก้วใบนั้นไม่มีความว่างอยู่ในตัว ก็ใช้อะไรไม่ได้ โยนทิ้งเสียก็ได้; เพราะว่าแก้วมันมีที่ว่างสำหรับให้ใส่น้ำ แก้วนั้นจึงมีค่าขึ้นมา. หรือจะเป็นถ้วยชามรามไหอะไรก็ตามเถิด, ถ้วยชามเหล่านั้นต้องว่าง จึงจะมีค่าคือใส่อะไรลงไปได้, และมันมีค่าต่อเมื่อมันว่าง ถ้ามันไม่ว่างมันทับตันไปหมด ใส่อะไรไม่ลงมันก็ไม่มีค่า; ฉะนั้นมันจึงมีค่าต่อเมื่อมันมีความว่าง เราจะได้เอาอะไรใส่ถ้วย ใส่ชาม ใส่ไห ลงไปได้ มันก็มีค่าขึ้นมา. แม้แต่ ที่นอน ๆ ถ้ามันไม่ว่างมันก็นอนลงไปไม่ได้ มันก็ไม่มีค่าอะไร. ห้องนอน ก็เหมือนกัน ถ้ามันไม่ว่าง ก็เข้าไปนอนไม่ได้. บ้านของเรา ถ้ามันไม่ว่างเข้าไปอยู่ไม่ได้ เข้าไปอยู่ไม่ได้บ้านก็ไม่มีประโยชน์อะไร. หรือว่า โลกนี้ทั้งโลก มันก็ต้องมีที่ว่างให้เราอยู่ โลกจึงจะมีประโยชน์แก่เรา; ถ้าโลกมันทับอัดเต็มไปหมดอยู่ไม่ได้ มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร. แม้แต่โลกเอง ตัวโลกเองทั้งโลก มันก็ลอยอยู่บนความว่าง มีความว่างเป็นรากฐานรองรับอยู่ โลกมันจึงอยู่ได้, นี่ความว่างกลายเป็นคุณค่าใส่โลกทั้งโลกไว้ได้เลย.

นี่ขอให้ความหมาย ของคำว่าว่าง ๆ มันมีคุณค่าอย่างนี้; แต่ใคร ๆ ก็มักจะมองข้าม มองไม่เห็นว่สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าเพราะความว่าง. แม้ แก้วนี้จะนั่งนี้ ถ้ามันไม่ว่างก็นั่งไม่ได้ แก้วนี้ตัวนี้มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร, ต่อเมื่อมันว่างนั่งได้ มันจึงจะมีประโยชน์; คิดดูเถิดว่า ความว่างนี้มันมีค่าเท่าไร อย่างไร.

ที่นี้ จิตก็เหมือนกัน ถ้ามันไม่ว่างมันก็เต็มอัดอยู่ด้วยความรู้สึกเป็นตัวกู ของกู เต็มอัดอยู่; สติปัญญาเข้าไปไม่ได้, เป็นจิตโง่; มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร

มันก็เสียหายหมด ก็ทำผิดพลาดหมด. ถ้าจิตว่างก็จิตจะเป็นอิสระ ไม่มีอะไรครอบงำจิตบีบคั้นจิต เป็นจิตที่มีสติปัญญา มีความสะอาด มีความสว่าง มีความสงบ มีลักษณะหรือคุณค่าแห่งนิพพานปรากฏอยู่ที่จิต, เมื่อมันว่างจากตัวกู ว่างจากของกู.

ความว่างเป็นความหมายของพระนิพพาน ดังที่มีคำกล่าวว่า นิพพาน์ปรหม์ สุขุม – นิพพานว่างอย่างยิ่ง เพราะว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์ ว่างจากตัวตน แล้วมันก็ไม่หนัก. ถ้ามันมีตัวตนมันก็เป็นของหนัก. นี่ความว่างมีค่าอย่างนี้.

ว่างจากกิเลส มีค่าแก่ชีวิตอย่างยิ่ง

ที่นี้ เราจะพิจารณาคู่กันถึงความลับอีกอย่างหนึ่ง คือ ความว่างจากกิเลส ว่างจากกิเลส นั่นนะ มีค่าแก่ชีวิตอย่างยิ่ง. ชีวิตทั่ว ๆ ทั่วไปมันรอดอยู่ได้ เพราะความว่างชั่วคราวอย่างนี้, นิพพานเป็นความว่างชั่วคราวอย่างนี้; ในกรณีทั่วไปมันว่าง, หมายความว่ากิเลสมันไม่ได้เกิดตลอดเวลา กิเลสมันไม่ได้เกิดตลอดเวลา; เวลาที่กิเลสไม่ได้เกิด มันก็ยังว่างจากกิเลส จิตใจนี้มันก็ได้รับจากพักผ่อน. ถ้าสมมุติว่ามันมีกิเลสตลอดเวลาไม่มีว่างเว้นเลย จะเป็นอย่างไรคิดดูใคร ๆ ก็ลองคิดดู; ไม่กี่ชั่วโมงมันก็เป็นบ้าหรือตาย. เดียวนี้ระยะที่มันว่างจากกิเลส มันมีมากพอที่จะให้จิตนี้พักผ่อน; อย่างน้อยเวลาที่นอนหลับมันก็มีได้เกิดกิเลส มันก็เป็นความว่างจากกิเลส ตื่นขึ้นมามันก็สดชื่น.

ระยะที่ว่างจากกิเลสนั้นแหละ เป็นเวลาที่สำคัญที่สุด ที่จะช่วยชีวิตนี้ไว้ให้รอดอยู่ได้; ถ้ามันไม่ว่างจากกิเลสเลย มันก็ตายภายในไม่กี่ชั่วโมง หรืออย่างจะอยู่ก็เป็นบ้า. เพราะฉะนั้น ขอบคุณความว่างกันเสียบ้าง ที่มาสลับอยู่เป็นระยะ ๆ ไม่ให้มีกิเลสเสมอไป แล้วรอดชีวิตอยู่ได้นี่, ช่วยขอบคุณความว่างเป็นระยะ ๆ หรือนิพพานชั่วคราวน้อย ๆ นี้กันเสียบ้าง; แล้วก็จะพยายามต่อไป ให้ความว่างติดต่อกันไปไม่ขาดตอนตลอดกาล, หมดกิเลสโดยประการทั้งปวง ก็เป็นพระอรหันต์ไป.

เดี๋ยวนี้มันว่างตามธรรมชาติได้เป็นระยะ ๆ ก็ขอบคุณธรรมชาติ ขอบใจความว่างตามธรรมชาติ ขอบคุณพระนิพพานชั่วคราวตามธรรมชาติ และรักษาไว้ให้ได้และให้มีมากขึ้น ๆ จนติดต่อกันไปไม่ขาดสาย. ความว่างมีค่าสูงสุดอย่างนี้ หล่อเลี้ยงชีวิตไว้ไม่ให้ตายไม่ให้สัตว์ตายไม่ให้คนตาย เพราะเข้ามาสลับไว้เป็นระยะ ๆ กับความมีกิเลสหรือความไม่ว่าง. ดังนั้น ความว่างนี้มันไม่ใช่เป็นการ

สูญเสียสิ่งเนื้อประดาตัวอะไร, แต่มันเป็นการได้สิ่งที่มีค่าสูงสุด; จิตว่างเมื่อใดก็จะเป็นการหยุด เป็นการพักผ่อน เป็นการสะอาด สว่าง สงบ เป็นการเย็นเมื่อนั้น, นี้มีค่าสูงสุด ไม่ใช่สูญเสียอะไรไปจนหมดสิ้น.

มีจิตว่างไม่ยึดมั่น ทำให้ไม่เห็นแก่ตัว

อีกอย่างหนึ่ง ความที่มีจิตว่างไม่มีดีมันดีมันนี้ มัน เป็นเหตุให้เกิดคุณสมบัติสูงสุดอันหนึ่งคือความไม่เห็นแก่ตัว. ความไม่เห็นแก่ตัวนี้แหละ จะช่วยโลกให้รอดได้; โลกจะเจริญไปทางไหน เจริญอย่างไรเท่าไรก็ตาม, ถ้ายังมีความเห็นแก่ตัวมันก็ยังรบราฆ่าฟันกันไปไม่มีที่สิ้นสุด.

หรือกิจการของโลกทั้งหลายเกิดมาจากความเห็นแก่ตัว; เราต้องการไม่ให้มีความเห็นแก่ตัว. เอ้า, เอาศาสนาต่าง ๆ มาชุมนุมกัน รวมกัน เข้ามาเพื่อจะทำลายความเห็นแก่ตัว เพื่อจะให้ไม่เกิดความเห็นแก่ตัว; มันก็เป็นข้อต่อรองกันแหละ เราก็มีข้อต่อรองว่า *ศาสนาที่เขามีพระเจ้า* เขาก็ว่าเอาให้พระเจ้าเสีย ยกตัวถวายพระเจ้าเสีย ไม่เห็นแก่ตัว, *ศาสนาที่ถือกำลังจิตเป็นหลัก* ก็ทำจิตเป็นสมาธิ ไม่ให้เกิดความเห็นแก่ตัวนี้ก็เอาไป, *แต่พุทธศาสนานี้มีความไม่มีตัว* สอนเรื่อง *ความไม่มีตัว* ถ้าถึงหลักธรรมะนี้แล้วมันก็ไม่มีความเห็นแก่ตัว มันก็เลยเป็นความไม่เห็นแก่ตัว อย่างแท้จริงอย่างสูงสุด เพราะว่ามันไม่มีตัวที่จะเห็นนี้. นี่เก็บเอาเรื่องของความว่างไว้ทำลายความเห็นแก่ตัว; เอาไปแข่งขันเสนอกันในที่ประชุมต่อรองว่า จะทำลายความเห็นแก่ตัวของโลกนี้ได้อย่างไร. ศาสนาอื่นเขาก็มีวิธีอื่น; แต่ศาสนาพุทธเราก็มีเรื่องความไม่มีตัว ความว่างจากตัวนั้นแหละ เป็นเครื่องทำให้เกิดความไม่เห็นแก่ตัว เพราะมันไม่มีตัวจะเห็นแก่ตัวเราก็เลยมีสิ่งสูงสุด มีค่าสูงสุดสำหรับเป็นเครื่องต่อรอง ที่จะมาแข่งขันกันช่วยโลกทั้งโลกด้วยความไม่เห็นแก่ตัว. ขอได้โปรดเข้าใจว่ามันมีคุณค่าสูงสุดอย่างนี้ ให้อธิบายเรื่องความว่างนี้.

ความเข้าใจผิดกรณีเข้าใจความว่างไม่ได้ในแง่ต่าง ๆ

ที่นี่ เราก็จะได้พูดถึงเรื่องความเข้าใจผิดต่อไปอีก. **ความเข้าใจผิด**
เข้าใจความหมายของความว่างไม่ได้ เข้าใจไปเสียคนละทาง : คนหนึ่งพูดทาง
วัตถุ, คนหนึ่งพูดทางจิตใจ, คนหนึ่งพูดทางภาษาคน, คนหนึ่งพูดทางภาษาธรรม;
ไม่ฟังกันให้ดี ความเข้าใจผิดก็มีขึ้นมา.

เมื่ออาตมาแรกพูดถึงเรื่องความว่างขึ้นมาเป็นครั้งแรกนี้ ถูกคำรอบด้าน;
โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ นี้คำมากที่สุดเลย ว่าเรื่องจิตว่างไร้สาระบ้างอะไรก็ไม่รู้.
นี่เพราะว่ามันไม่เข้าใจกัน; แต่เดี๋ยวนี้มีคนเข้าใจเพิ่มขึ้น มีคนรู้จักพูดคำนี้ รู้จักเอา
คำนี้ไปใช้พูดให้เป็นประโยชน์ ตักเตือนซึ่งกันและกันมากขึ้น; เราก็เลยได้ยินคำ
ว่า *ความว่าง, ทำจิตว่างกันเสียบ้างซิ*. เห็นในหน้าหนังสือพิมพ์ก็มีคำว่าความว่าง
ออกมาให้เห็นมากขึ้นในฐานะเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์. เดียวนี้ไม่ค่อยถูกค่าแล้ว ก็
เหลืออยู่แต่บางคนที่ไม่พยายามทำความเข้าใจ; ไม่เป็นไร.

น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า **คนที่มีสติปัญญามีความรู้ ไม่เข้าใจคำว่า**
สุญญะหรือสุญญตา สุญโย สุญญา สุญญัง สุญญตา; เขาว่าคำว่าสุญญตา
แปลว่าสุญเปล่า. สุญญตาแปลว่าสุญเปล่านี้เขาแปลเอาเอง; สุญญตา สุญญะ นี้
ไม่ได้แปลว่าสุญเปล่า, แต่แปลว่ามันว่าง มันว่างจากตัวตนที่เกิดขึ้นมาด้วยความ
ยึดถือ ด้วยอุปาทานด้วยวิชานั่นแหละ; สุญญะแปลว่าว่างจากตัวตน ไม่ได้
แปลว่าสุญเปล่า.

บางคนคิดว่า ถ้าจิตว่างแล้วมันก็เป็นท่อนไม้ทำอะไรไม่ได้, หรือว่า
จะไม่มีเอาเสียเลย เป็นแคว้งว่างเป็นอากาศธาตุไปหมด. อย่างนี้มันก็ไม่ถูก;
เพราะคำว่าว่างนี้ หมายถึงว่างจากตัวตน ว่างจากความคิดโง่เขลาว่าตัวตน, จิต
ก็ว่างจากตัวตน แต่เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา ซึ่งมันเป็นของตรงกันข้ามกัน; ถ้า

ความวุ่นหรือความไม่ว่างเข้ามาก็เป็นความมืด เป็นความโง่; ถ้าความว่างเข้ามา ความวุ่นก็หายไป ความมืดก็หายไป มันก็กลายเป็นแสงสว่าง.

บางคนว่าตนเองว่า ทำงานด้วยจิตว่างนี้ทำไม่ได้; นี่ก็จะขอยืนยันว่า **ทำงานด้วยจิตว่างไม่มีตัณหาอุปาทานว่าตัวกูของกูนั้นแหละจะทำได้ดีที่สุด** : มันไม่ใช่นั่งห้วงเรื่องตัวกู-ของกู จะได้-จะเสีย จะแพ้-จะชนะ อะไรไม่ใช่นั่งห้วง; เอากำลังจิตทั้งหมด สมาธิทั้งหมด ปัญญาทั้งหมด สติทั้งหมดมาทำงาน ๆ ๆ โดยไม่ต้องเป็นห้วงเรื่องตัวกูของกู มันก็ทำได้ดี. ศิลปะทุกอย่างถ้าจะทำให้ **ได้ดีต้องลืมตัวกู, ลืมตัวกูผู้ทำ ลืมตัวกูซึ่งกำลังทำเสีย; เหลือแต่จิตที่เป็นสมาธิทำ** แต่งานเท่านั้น, งานนั้นก็จะทำได้ดี. นั่นแหละจิตว่างทำงานได้ดีที่สุด.

ถ้าไม่ว่าง, มันก็มีตัวกูของกู เป็นห้วงวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลา เป็นความหนักอกหนักใจ เป็นความหวาดกลัว มันก็เหมือนกับคนรักทั้งเป็น ทำงานไปพลางตกนรกไปพลาง; ทำงานไปพลางตกนรกไปพลาง เพราะเรื่องความไม่ว่างด้วยตัวกูของกูมันมาสูมอยู่. **มาสูมอยู่ที่ไหน ? มาสูมอยู่บนอะไร ?** ขอโอกาสพูดคำหยาบภาษาคนหยาบก็ว่า **มันสูมอยู่บนกบาลของคนที่จิตวุ่น.** ตัวกูของกูมันมาสูมอยู่บนกบาล ขอโอกาสพูดคำหยาบว่า มันมาทำให้ตกนรกไปพลางทำงานไปพลาง. นี่แหละคิดดูให้ดีเถอะว่า **เรามีจิตว่างทำงานไปพลางสนุกไปพลาง เป็นสุขไปพลาง;** เขาว่าเป็นไปไม่ได้ เขาไม่ชอบเขาไม่สนใจว่าจะทำงานด้วยจิตว่างหรือมีชีวิตอยู่ด้วยจิตว่างจากตัวกูอย่างนี้; มันเป็นการเข้าใจผิดอย่างนี้ แล้วก็พยายามที่จะศึกษา ก็ไม่เป็นไร มันก็ต้องเลิกกัน ก็ไม่ต้องพูดกัน.

มีชีวิตอยู่ด้วยความว่าง เป็นยอดของศิลปะ

เฮ้, ทีนี้จะมาพูดกันถึงข้อต่อไปว่า มีชีวิตอยู่ด้วยความว่าง มีชีวิตอยู่ด้วยความว่าง; คือชีวิตที่ไม่อัดแน่นอยู่ด้วยความหวัง ของตัวของคุณ ยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวของคุณ, ชีวิตที่ว่างจากความยึดถือว่างจากความหวังว่าตัวคุณของคุณ ทำงานด้วยจิตที่เป็นอิสระ มีสติปัญญาเต็มที่ มันก็มีความสุขตลอดเวลา ที่มีชีวิตตลอดเวลาที่ทำการงาน. มันเป็นศิลปะสูงสุดนะ ทำได้ไม่่ง่ายนักหรอก รู้สึกจะเป็นยอดของศิลปะ; แต่ถ้าทำได้แล้วชีวิตนี้เย็น. แต่เมื่อไม่เข้าใจก็จะเห็นเป็นว่าบ้า เป็นคำพูดที่บ้าบอ บางคนก็จะเลิกกลัวความว่างไปเสียอีก.

เราได้รับคำสอนกันแต่ว่า ให้มีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง ทำงานด้วยความหวัง; มันมีกลิ่นไอมาจากเมืองนอก ว่าความหวัง มีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง ขอให้มีความหวังนี้, ไม่ใช่ของไทยแท้ไม่ใช่ของปู่ย่าตายายของเราหรอก; มันไปคาบมาจากเมืองนอกแล้วเอามาเป็นชีวิตอยู่ด้วยความหวังแล้วก็ธรรมดา. ความหวังมันกัดเอา ๆ ตคนรกไปพลง ทำงานไปพลง แล้วมันจะได้ประโยชน์อะไร. เรื่องนี้จะหวังก็ได้ : หวังแต่ที่แรกที่เราคิดหวังจะได้อะไร แล้วก็คิด ๆ เรื่องนั้น คำนวนเรื่องนั้น วางโครงการเรื่องนั้น; เรียบร้อยเสร็จแล้วเลิกความหวัง หยุคความหวัง, เหลือแต่กระทำ ๆ ด้วยสติปัญญา อย่าให้ความหวังเข้ามามันจะกัดหัวใจ มันจะมีลักษณะทำงานไปพลงตคนรกไปพลง ดังที่กล่าวแล้ว.

เราต้องทำงานชนิดทำงาน มีสวรรค์ไปพลง เย็นอกเย็นใจพอใจ ถูกต้อง เคารพตัวเองไปพลง; นี้เพราะว่าไม่ได้ทำด้วยความหวัง ไม่ได้ทำด้วย

ความยึดมั่นถือมั่นแห่งตัวกู เป็นการทำงานด้วยความสุขไปพลาง, อย่าเอาความหวังเข้ามาให้มันกัดหัวใจ แล้วทำงานได้ไม่ดี. อย่าสอนลูกเด็ก ๆ เล็ก ๆ ว่าให้เรียนด้วยความหวังทำงานด้วยความหวัง ให้มีชีวิตด้วยความหวัง, นี่มันจะเท่ากับทำให้เขาตายเร็ว ทำให้เขาตายเร็ว; บอกว่า เมื่อรู้ว่าจะทำอะไร แล้วก็ทำด้วย

สติปัญญา ทำด้วยสมาธิ ขจัดความหวังออกไปเสีย อย่าให้มีเข้ามากัดหัวใจ; ลูกหลานของเราก็จะมีสุขภาพดี จะไม่ค่อยเจ็บป่วย.

ถ้าจะไปเอากลิ่นไอเมืองนอกมา ว่าอยู่ด้วยความหวัง ทำงานด้วยความหวัง มีชีวิตอยู่ด้วยความหวังนี้ มันเป็นทาสเป็นจี้เข้าทางสติปัญญา, เป็นทาสทางสติปัญญาของคนพวกนั้นมากเกินไป. ขอให้อยู่อย่างไทย : อยู่อย่างพระพุทธเจ้าสอน ว่าค้นหา อาสา – ความหวัง ความทะเยอทะยานนี้เอาออกไปเอาออกไป; เหลืออยู่แต่สติปัญญา ก็ทำไป ๆ ด้วยสติปัญญา มันก็เย็นอกเย็นใจตลอดเวลา, ทำงานได้ดี.

พุทธบริษัท ทำงานด้วยสติ ด้วยปัญญา ด้วยสัมปชัญญะ ด้วยสมาธิ ไม่ได้ทำด้วยความหวัง; บัดความหวังทิ้งไปเสีย อย่าเอามาเก็บไว้ในใจให้มันกัดหัวใจ. หวังก็คือหิวอยู่ตลอดเวลา หิวก็คือความเป็นเปรต ความหิวก็คือความเป็นเปรต; อย่าหิวอยู่ตลอดเวลา มันจะเป็นเปรตอยู่ตลอดเวลา. มีความวิตกกังวล อาลัย อารมณ์อยู่ตลอดเวลาอย่างนี้มันเป็นเปรต, อย่าเลย; มันจะเป็นโรคประสาท มันจะเป็นโรคจิต มันจะทรมานอยู่ตลอดเวลา.

ขอย้ำอีกทีหนึ่งว่า จะคิดจะนึกจะหวังอะไรก็ทีแรกเท่านั้นแหละว่า เราต้องการอะไร จะได้อะไร ควรจะได้อะไร แล้วทีนี้ก็คิดแยกแยะ หาโครงการ วางโครงการที่จะทำ, แล้วก็เลิกหวังแล้วก็หยุดหวัง แล้วก็ทำไปด้วยสติปัญญา ตลอดเวลา มีความสุขไปพลาง ทำงานไปพลาง; นี่เป็นพุทธบริษัทแท้ เป็นผู้รู้ เป็นผู้ตื่น เป็นผู้เบิกบาน คือตามพระพุทธเจ้า, ไม่ห่อเหี่ยวเร่าร้อนอยู่ด้วยไฟของความหวัง ไฟของโลภะ โทสะ โมหะ.

เอาละ, เป็นอันว่า เราจะมีชีวิตอยู่กันด้วยความว่างได้ เป็นชีวิตเย็น. คำว่านิพพุโต ๆ แปลว่านิพพานแล้ว คือเย็นแล้วนี่ ใช้สำหรับฆราวาสได้, ไม่จำเป็นจะต้องใช้สำหรับพระอรหันต์. มีคำพูดในบาลีใช้อยู่ทั่ว ๆ ไป นิพพุโต – ดับเย็นแล้ว; เช่นว่า บุรุษนี้มีใครเป็นมารดา มารดานั้นก็จะเย็น, มีใครเป็นบิดา บิดาก็จะเย็น, มีใครเป็นภรรยา ภรรยาก็จะเย็นอย่างยิ่ง คำว่าเย็นนั้นคือคำว่า นิพพุโต คือคำว่านิพพาน แปลว่าเย็น. นี้คำว่าเย็นหรือนิพพุตุนี ใช้สำหรับฆราวาสทั่ว ๆ ไปได้, ไม่ใช่เฉพาะพระอรหันต์; เพราะว่าเขามีชีวิตว่างจากการแผดเผาของความหวังของกิเลส แต่ก็มีความสะดวก ความสว่าง ความสงบ ตามสมควรที่จะมีชีวิตเย็นอยู่ในบ้านในเรือน.

ในที่สุดนี้ขอให้มารู้จักความว่างกันเสียทีเถิด รู้จักความว่างในฐานะเป็น สิ่งสูงสุดในพระพุทธศาสนาหรือนิพพาน นิพพานํ ปรมํ สุขํ๐๐ – นิพพานว่างอย่างยิ่ง. ความว่างนี้มันอยู่ตรงกลาง เป็นสิ่งที่อยู่ตรงกลาง เป็นมัชฌิมสภาวะ; ความว่างนี้มันไม่บวก ความว่างนี้มันไม่ลบ ความว่างนี้ไม่เป็น Positive ไม่เป็น Negative, แต่อยู่ตรงกลาง ไม่เกี่ยวข้องกับส่วนสุดทั้งสองข้างนั้น; นี้มีลักษณะ เป็นอิสระอย่างนี้.

ความว่าง เป็นยอดสุดของสิ่งทั้งปวง

หรือจะมองคู่อีกอย่างหนึ่งก็ว่า มันเป็นยอดสุดของธรรมะ หรือสิ่งทั้งปวง สักเกตดูว่า เรามีระดับความสูงแห่งจิตใจกันอย่างไร : มีความชั่วเป็นพื้นฐานแรก, ละความชั่ว ก็มาถึงความดี; ความดียังเป็นของหนัก ยิ่งบำดีแล้วยิ่งหนัก มีภาระมีกังวล, ก็เลยอยู่เหนือดีขึ้นไป; จะถึงอะไร ? จะถึงความว่าง. ละชั่วถึงดี ละดีแล้วก็ถึงความว่าง, ละบาปถึงบุญ ละบุญถึงความว่าง; นี่คือความเป็นพระอรหันต์. ละทุกข์เสีย, มาถึงสุข; ถ้าสุขเป็นภาระหนัก, ก็ละสุขเสีย ก็ถึงความว่าง.

ทบทวนอีกทีว่า จากชั่วถึงดี พันดีก็คือว่าง, จากทุกข์ถึงสุข เหนือสุขขึ้นไปก็คือว่าง; พระพุทธเจ้าท่านตรัสเองว่า พระองค์มีชีวิตอยู่ด้วยปรมาณูตร-สุญญตา – ความว่างอย่างยิ่ง สูงสุดไม่มีอะไรยิ่งไปกว่านั้น คือไม่มีอะไรปรุงแต่งให้เปลี่ยนแปลง มีว่างจากตัวตนว่างจากของคนอยู่เสมอ; พระราชามหากษัตริย์ยกกองทัพเข้ามาแสดงความเคารพนับถือ เต็มไปทั้งวัด จิตก็ย้งว่างจากตัวตนของตน, พวกเดียรฉัตรยกกันมาเพื่อจะต่อต้านเพื่อจะถกเถียงปัญหา เพื่อจะข่ม เพื่อจะประณาม มันก็ไม่มีตัวตนย้งว่างอยู่อย่างนั้น. เดียวนี้พวกเราพอเห็นบุรุษไปรษณีย์ถือจดหมายถือโทรเลขเดินเข้ามาในบ้าน ก็รู้สึกวุ่นวายเสียแล้ว มันไม่ว่างมากถึงขนาดนั้น; ขอให้ลองคิดดู.

ไม่เป็นที่ตั้งแห่งการปรุงแต่ง : ถ้าว่างแล้วมันปรุงแต่งไม่ได้ มันหยุดสังขารการปรุงแต่ง มันก็เป็นนิพพานมันคือเย็น, ไม่ปรุงแต่งมันก็ไม่ยุ่ง; นี่ความว่างนั้นมันหยุดการปรุงแต่งเสียได้โดยประการทั้งปวง.

ในที่สุด มันก็เป็นรากฐานของศีลธรรมและปรมาัตถธรรม. นี่ขอย้ำอีกทีหนึ่งว่า ความว่างเป็นรากฐานของศีลธรรม จิตว่างไม่มีตัวกูของกู ไม่เห็นแก่ตัวกูไม่เห็นแก่ของกูแล้ว มันทำผิดอะไรไม่ได้ในทางศีลธรรม มีศีลธรรมสูงสุด; ที่นี้ในทางปรมาัตถธรรมไม่มีตัวกูไม่มีของกูแล้ว ไม่มีภาระหนัก, เบญจขันธ์เป็นเบญจขันธ์ล้วน ๆ ไม่เป็นภาระหนัก ไม่เป็นอุปาทานขันธ์แก่บุคคลนั้นอีกต่อไป คือไม่แบกของหนักในทางจิตใจ. นี่เป็นเรื่องสูงสุดของทางปรมาัตถธรรม หลุดพ้นจากภาระของหนักหรือความทุกข์ทั้งปวง ได้รับผลของปรมาัตถธรรม.

เวลาที่จิตว่าง เป็นเวลาที่เป็นสุขที่สุด

สรุปความว่า ความว่างเป็นบรมสุข, เป็นบรมสุข; คิดดูเถิดว่าเวลาที่จิตว่างนั้นแหละ เป็นเวลาที่เป็นสุขที่สุด. ขอจริง ๆ ว่า ขอให้ท่านทั้งหลายอย่าได้เห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย; ว่าขอให้สังเกตดูว่า ที่เราจะมีจิตใจใจคอสบายที่สุด นั้นมันเวลาไหน? เวลาไหนจะรู้สึกว่ามีจิตใจสบายที่สุด? มันก็จะมองเห็นได้ ไม่ยากนักกว่า เมื่อเวลาที่มันไม่มีภาระหนักแก่จิตใจ ไม่มีปัญหาเรื่องตัวกูของกู ไม่ต้องการอะไร ไม่อยากได้อะไร ไม่หลงไหลอะไร ไม่รักอะไร ไม่โกรธอะไร ไม่เกลียดอะไร ไม่กลัวอะไร ไม่อัศจรรย์ในสิ่งใด ไม่มีวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์อะไร

ไม่คิดอิฉาวิชาใคร ไม่หึงไม่หวง; น้ำมันว่างอย่างนั้นแหละลองคิดดูเถอะ
สังเกตุเถอะ – มันมีมันมี. นี่ เวลาที่จิตว่างนั้นแหละเป็นเวลาที่เราสบายที่สุด.

ขอเตือนว่า เวลาใดจิตรู้สึกสบายที่สุด แล้วก็จะพบว่ากำลังไม่มีอะไร
รบกวนจิตใจเป็นตัวกูหรือของกู คือจิตว่างนั่นเอง. ดังนั้น จิตว่างจึงเป็นความสุข
หรือเป็นความสุขยิ่งขึ้นไป จนกระทั่งเป็นบรมสุขคือพระนิพพาน.

ขอให้เราท่านทั้งหลายจงพยายามเข้าใจสิ่งที่มีค่าอย่างยิ่งสูงสุดอย่างหนึ่ง
คือความว่าง : อะไร ๆ มันว่างแล้วมันก็มีความสงบเย็น; หรือเมื่อมันว่างแล้วก็
มันมีค่า เช่น แก้วน้ำ ถ้วย ชาม รามไห ที่นั่ง ที่นอน เก้าอี้ เครื่องใช้ไม้สอย
บ้านเรือน มันว่างแล้ว มันก็จะมีประโยชน์แก่เจ้าของ; โลกนี้ถ้าว่างแล้วเราก็อยู่
อาศัยได้ ถ้ามันไม่ว่างก็ไม่มีที่อยู่; โลกนี้มันจึงต้องตั้งอยู่บนความว่าง, ความว่าง
จึงเป็นสิ่งที่ควรจะสนใจ; ให้เราเข้าถึงความว่างให้ได้ ก็จะไม่เสียที ที่เกิดมา
เป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะพยายามทำความเข้าใจในเรื่องที่ยังไม่เคยเข้าใจ
คือเรื่องความว่าง และการเป็นอยู่ด้วยความว่าง ทำงานด้วยความว่าง ก็เป็นพุทธ-
บริษัทที่มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกาลเป็นแน่นอน.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะสนใจเรื่องความว่างนี้ มันจะเกิดขึ้นมา; แล้วก็
พยายามศึกษาปฏิบัติ ได้รับประโยชน์จากความว่าง, เป็นสุขอยู่ทุกทีพาราตริกาล
เทอญ.

ความว่างในฐานะที่เรายังเข้าใจผิดกันอยู่

๗๙๑

เจ้าพ่อกำเป็นพ่อค้า.

- ๑ เกิดในตระกูล "พาลี" บรรพบุรุษ ทำการค้า, ตัวเองก็เคย ขัดนี้ไปเสียจนมาเป็นพ่อค้าทางเรือในนามว่า พุทธทาส, เป็นลูกเขยของพระพรหมเจ้า แต่แต่งงาน กับ นาง ศุภะวดี ธิดาของอินทร์กว่ามาในฟ้า แต่ไม่มี ใจรักกันสักนิด.
- ๒ ทำชื่อเสียงมาแต่ สมัยแรกของพระพรหมเจ้า มีใช้ตาม เมืองประเทศใน ซึ่งเขยเรือของพ่อค้าหรือทาง โลก; ทำสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ตามเวลา แม้ยังไม่ถึงขั้นดี แต่ประโยชน์อัน เลอประเสริฐยิ่ง ซึ่ง "ในฟ้า" ได้ ดี เป็นที่พอใจ ชื่นชอบจนเป็นสูง กว่าคนธรรมดา มาก อยู่เหมือนกัน.
- ๓ มีทั้งคำปราศรัย ชื่อ ล่องเรือกุหลาบงาม, นายของมิถิลา, และชื่อ "ธรรมะธรรม" สำหรับคนทุกชั้น ทุกวัย ทุกชนิต ทุกเพศ, ยิ่งกว่า นี้ยัง สรรพสิ่งกัน.
- ๔ แต่ก็มีในชื่ออื่น กัน ที่บางคนมิได้สนใจ และเขา ว่า ชาติของปลอม, นางนั้นทำ ดีแต่ไม่จริง ทั้ง ภัยภัยที่ต่าง ๆ แต่ชื่อของเขาก็มีล้น ไปด้วย มีคนสนใจ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ.
- ๕ มีชื่อ เจ้าพ่อกำ อายุน้อยกว่าพี่แล้ว ก็ยังไม่ทำผิด หนึ่งคือชื่อของพระพรหม และจรรยาดี แต่แล้วกลับ ล่องเรือ ไปกว่าสิบปีแล้วอีก, ที่อบรมผู้สนใจ ให้เข้าใจ สามารถทำประโยชน์ ดี จำนวนหนึ่ง
- ๖ ของตัว ทำหนังสือหลาย เรื่องจากเจ้าพ่อกำ ธรรมะ เป็น ชื่อ ชื่ออื่น นี้เจ้าพ่อกำ และชื่อของเจ้าพ่อกำ รวมเข้ากัน นี้ชื่อที่พูด ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, ๓๓๓!

บันทึก

หนังสือชุด "ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส" เท่าที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นไว้ในพระพุทธศาสนา
มาจนถึงวันนี้ มีรายชื่อ และเลขหมายประจำเล่ม ดังนี้ :-

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	
(๑)	พุทธประวัติจากพระโอษฐ์	๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๑๔]
(๒)	อิทัปปัจจยตา	๑๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๖]
(๓)	สันตัสเสตัพพธรรม	๑๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๔)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑	๓๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕)	พุทธิกจริยธรรม	๑๘	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖)	ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์	๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๑๐]
(๗)	โอสธาเรตัพพธรรม	๑๓.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๘)	พุทธจริยา	๑๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๙)	ตุลาการิกธรรม เล่ม ๑	๑๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๐)	มหิตลธรรม	๑๗.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๑)	บรมธรรม ภาคต้น	๑๙	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๒)	บรมธรรม ภาคปลาย	๑๙.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๓)	อานาปานสติภาวนา	๒๐.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๔)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๑	๓๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๕)	สุญญตาปริทรรศน์ เล่ม ๑	๓๘	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๖)	ค้ำยธรรมบุตร	๓๗	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๗)	ฆราวาสธรรม	๑๗.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๑๘)	ปรมัตถสภาพธรรม	๑๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๙)	ปฏิบัติทาปริทรรศน์	๑๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๐)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๒	๓๖.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๑)	สุญญตาปริทรรศน์ เล่ม ๒	๓๘.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๒)	เตกัจจกธรรม	๑๗.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๓)	โมกขธรรมประยุกต์	๑๗.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๔)	ศารทกาลิกเทศนา เล่ม ๑	๒๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๕)	ศีลธรรม กับ มนุษย์โลก	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๖)	อริยศีลธรรม	๑๘.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๗)	การกลับมาแห่งศีลธรรม	๑๘.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๘)	ธรรมสังขสงเคราะห์	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	
(๒๙)	ปฏิจจสมุปปาทจากพระโอบุษฐ์	๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๓๐)	ธรรมะกับการเมือง	๑๘.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๑)	เยาวชนกับศีลธรรม	๑๘.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๒)	เมื่อธรรมครองโลก	๑๘.ฉ	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๓)	ไถ่ภัยธรรม	๑๒.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๓๔)	อาสาพัฒนาเทศนา เล่ม ๑	๒๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๕)	มาฆบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๖)	พระพุทธคุณบรรยาย	๑๑.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๗)	วิสาขบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๘)	ชุมนุมล้ออายุ เล่ม ๑	๔๒.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๙)	ธรรมบรรยายต่อทางสุนัข	๓๙.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๐)	เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๑	๓๗.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๑)	อะไรคืออะไร?	๓๗.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๒)	ใครคือใคร?	๓๗.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๓)	อริยสังจากพระโอบุษฐ์	๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๔๔)	ราชาภิเษก	๓๙.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๕)	กข กกา ของการศึกษาพุทธศาสนา	๑๔.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๖)	ธรรมะเล่มน้อย	๔๐	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๗)	ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ	๔๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๘)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๒	๓๑.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๙)	หัวข้อธรรมในคำกลอน และบทประพันธ์ของ "สิริवास"	๔๒.ค	
(๕๐)	ฟ้าสว่างระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๑	๔๖.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๑)	ฟ้าสว่างระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๒	๔๖.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๒)	ชุมนุมปาฐกถาชุด "พุทธธรรม"	๓๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๓)	สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู	๑๔.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๔)	นวกานุสาสน์ เล่ม ๑	๓๙	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๕)	สันติภาพของโลก	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๖)	ธรรมะกับสัญญาตญาณ	๑๕	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๗)	ธรรมศาสตร์ เล่ม ๑	๔๐.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๘)	อติมมยตาประยุกต์	๑๒.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๙)	ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์	๑๕.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖๐)	อติมมยตาประทีป	๑๒.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖๑)	อดัมมยตาปริทัศน์	๑๒.ค	
(๖๒)	สันติภูมิจีกรวม	๑๓.ข	
(๖๓)	พุทธธรรมประยุกต์	๑๗.จ	
(๖๔)	สัมมัตตานุภาพ	๔๐.ฉ	
(๖๕)	ตุลาการภิธรรม เล่ม ๒	๑๖.ก	
(๖๖)	โพธิปักขิยธรรมประยุกต์	๑๔.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖๗)	คู่มือการศึกษาพุทธศาสนา	๔๐.ข	
(๖๘)	อานาปานสติบรรยาย-อภิปราย-สัมมนา-สาธิต	๒๐.ค	
(๖๙)	พลังใจไตรเทศนา	๒๕.ง	
(๗๐)	ตุลาการภิธรรม เล่ม ๓	๑๖.ข	
(๗๑)	คู่มือที่จำเป็นในการศึกษาและปฏิบัติธรรม	๔๐.ข	
(๗๒)	ธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ	๓๗.ง	
(๗๓)	มนุสสรธรรม	๑๗	
(๗๔)	พุทธวิธีชนะความทุกข์	๑๔.จ	
(๗๕)	หลักพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่	๑๔.ฉ	
(๗๖)	ปัญหาแห่งมนุษยภาพ	๑๗.ฉ	
(๗๗)	เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒	๓๗.ข	

**ผู้บริจาคทรัพย์ในการพิมพ์ และผู้ร่วมมือช่วยเหลือทุกท่าน
ขออุทิศกุศลแก่สรรพสัตว์**

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๐

[โปรดช่วยค่าพิมพ์ เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๒ เล่มละ ๔๐๐ บาท]